ERODOT.

9/
G 48

Istoriile

luĭ

ERODOT.

Traducere română din limba originală însoțită de textul elinesc și de note critice geografice, etnografice, filologice și gramaticale, cuprinḑênd resultatul celor maĭ recente cercetărĭ și descoperirĭ privitóre la text și la subiectele tratate de acest autor, și ilustrată cu harte și desenurĭ

de

Dimitrie Ion Ghica M. A.
Graduat în onorurĭ la facultatea de sciințe morale
din Universitatea de Cambridge.

Operă premiată de Academia română.

INSTITUTUL PEDAGOGIC DE 3 ANI
– BUCUREȘTI –
BIBLIOTECA

Vol. I.

Berlin 1894.
Tipografia luĭ A. W. Schade (L. Schade)
Stallschreiberstrasse 45/46.

INSTIT. PEDAGOGIC DE 3 ANI
BUCUREȘTI
Nr. Inv. 400
BIBLIOTECA
86490
916
lei 3

Biblioteca Centrală Universitară
Bucureşti
Cota 31630 Dublet
Inventar 458.268

RC 2/05

B.C.U. Bucuresti
C458268

Acéstă operă

este dedicată

părinteluĭ meŭ

Ion Ghica

subt a cărui domnie la Samos am visitat în copilărie locul
de nascere al luĭ Erodot
și ruinele coloniilor eline din
Asia Mică.

În semn de respect, afecțiune și
recunoscință.

Introducere generală.

Când am luat întâiŭ pana în mână ca să mĕ ocup cu traducerea primelor 50 capitole din Cartea IV din Erodot, puse de Academia nóstră la concurs pentru premiul Zappa, nu 'mĭ am închipuit un moment că voiŭ fi chemat să mĕ însărcinez cu uă lucrare imensă şi complicată cum este aceea pe care am întreprins'o. Literatura elină şi latină, studiul meŭ de predilectiune pe băncile scólii, aŭ exercitat tot d'auna un farmec asupra mea, şi la intrare în Universitate m'am veḑut cu regret nevoit de împrejurări să mĕ despart de autorii meĭ favoriţi ca să mĕ ocup în special cu alte studiurĭ. Uă dată ênsă acelea terminate, am redeschis scrierile vechilor meĭ amicĭ de pe băncile scolii şi începusem chiar uă lucrare asupra Fastelor luĭ Ovidiu, când aflaiŭ că Academia nóstră propune un concurs pentru premiul Zappa, dând drept subiect primele 50 de capitole ale Cârţii IV din Erodot. M'am presintat atunci şi eŭ p'între concurenţi cu uă traducere însoţită de text şi complectată cu note critice şi explicative. Norocul m'a favorizat, şi lucrarea mea a fost premiată de Academie, impuindumi-se obligaţiunea de a traduce întregele scrierĭ ale luĭ Erodot, începênd dela început. Complectarea acesteĭ lucrarĭ pe scara întinsă pe care o concepusem cere uă viaţă de om, nu numaĭ lungă, dar âncă liniştită, şi liberă de orĭ şi ce alte preocupaţiunĭ. Deşi viaţa mea nu îndeplinia tocmaĭ condiţiile acestea esenţiale, am început lucrarea pe planul ce 'mi-l trasasem, cu credinţa că

daca n'aș trai s'o duc până în capăt, cel puțin voiŭ proceda înainte cu dênsa până 'mĭ va cădea pana din mână, lăsând urmașilor meĭ în ramura studiilor literare misiunea de a termina și de a complecta ceea ce am început.

Studiile profunde făcute de savanțĭ ca Dean Blakesley, Canon Rawlinson, Sir Henry Rawlinson, Sir J. G. Wilkinson, Larcher, Creutzer, Baehr, Schweighäuser și alțiĭ, atât asupra textuluĭ chiar al luĭ Erodot cât și asupra fonduluĭ materiilor tratate de el, discertațiile lor critice asupra istorieĭ, asupra cestiunilor filologice, etnografice, geografice și archeologice carĭ decurg din studiul acestor scrieriĭ, aŭ aruncat în timpiĭ maĭ moderni uă lumină vie asupra operilor părinteluĭ istorieĭ și aŭ stabilit veracitatea și buna luĭ credință, des atacată și pusă în suspiciune, atât de succesoriĭ luĭ geloșĭ aĭ Grecieĭ decadențiĭ cât și de câțiva istoriografĭ maĭ obscurĭ aĭ epociĭ bizantine. În notele critice ce le am atașat la text, am fost în genere călăuzit de observațiile și de opiniile emise de acestĭ marĭ comentatorĭ, editorĭ și archeologĭ și unde 'mĭ am permis să propun câte o idee saŭ câte uă ipotesă a mea proprie, acésta o fac cu tótă reserva, supuind'o apreciăriĭ luminate a altor criticĭ competințĭ, carĭ s'aŭ ocupat de aceeași materie. Asemenĭ trebue să recunosc imensul ajutor ce l'am găsit pentru lucrarea Cărții II în bine voitorul concurs și în scrierile profesoruluĭ Reginald Stuart Poole dela Museul Britanic, autoritatea contimporană cea maĭ competentă póte în materie de egipteologie.

Lucrarea mea fiind de uă mare dimensiune și ocupând un lung spațiŭ de timp în elaborarea eĭ, e evident că multe din cele scrise și observate în cursul scrieriĭ pot fi eșite din memoria mea, maĭ ales că, avênd alte și diverse ocupațiĭ, am fost silit să lucrez la dênsa, ca să dic așa, în momente libere sustrase dela alte ocupațiĭ și îndatoriri. Consecința naturală a unor asemenea împrejurări este că se vor găsi póte repetiri și póte chiar conflicte de opiniĭ provenind din descoperiri nouĭ făcute în cursul chiar al lucrăriĭ, de către comentatorĭ și archeologiĭ contimporanĭ cu noĭ: acésta maĭ ales în materie de cronologie și în cestiunĭ etnografice.

ce oferă încă multă materie de controversă. Pentru asemenea lacune cer indulgența studentului și cred că voiŭ fi ajuns scopul principal ce mi-l propun daca am aruncat, pentru tinerimea nóstră clasică, óre care lumină asupra scrierilor atrăgătóre a acestuĭ mare autor istoric al antichităţiĭ, familiarisând-o cu ideile și modul de viață a epociĭ celeĭ maĭ interesante póte din tótă istoria omeniriĭ, a epociĭ dela care datésă civilizația nóstră.

Un cuvênt êmĭ remâne de dis asupra textuluĭ elinesc în privința câruia 'mĭ am dat cea maĭ mare osteneală, și pe care cred că-l presint publiculuĭ român în forma luĭ cea maĭ pură. Pentru alegerea acestuĭ text am consultat tóte variantele din manuscrisele celebre și acolo unde există vre un dubiŭ, am cumpănit cu băgare de seamă argumentele produse de ceĭ maĭ competinți comentatoriĭ în favórea diferitelor versiunĭ susținute de eĭ. Am dat tot d'auna preferință autorităţiĭ manuscrise asupra ipoteselor ingenióse propuse pentru amendarea texturilor carĭ par obscure, negramaticale saŭ corupte. În modul acesta cred că textul ce-l ofer este cât se póte de pur și că am eliminat, pe cât e cu putință, tóte erorile introduse într'ênsul de scholiastiĭ și de copistiĭ evuluĭ de mijloc.

Topliceni 1893.

D. I. Ghica.

Biografie.

D'intre toți scriitorii cari aŭ lăsat urme neperitóre după dênșii póte că ceĭ din Elada antică aŭ fost aceĭ cari aŭ represintat maĭ mult decât orĭ care alțiĭ epoca în care aŭ trăit și ideile corente ale epociĭ lor. Un fiŭ al Eladeĭ, din cea maĭ fragedă a luĭ copilărie, era imediat pus în contact neîntrerupt cu concetățeniĭ sĕĭ. Viața privată și de familie al fiilor Eladeĭ nu juca rolul însemnat ce'l avea la alte popóre și pe care êl are și maĭ mult astădĭ în societatea nóstră. Individualitatea era, ca să dic așa, sacrificată în vîrtejul cel mare al vieții publice. Cetățeanul era considerat, chiar subt punctul de vedere intelectual, nu atât ca uă personalitate deosebită de restul concetățenilor sĕĭ, și avênd originalitatea sa proprie, cât ca făcênd parte integrantă din complectul social în care trăia. Daca era orator, discursurile luĭ trebuiaŭ să fie expresia fidelă a opiniilor corente în sînul comunității în care se afla; daca era autor, scrierile luĭ trebuiaŭ neapărat să fie însuflețite cu spiritul secoluluĭ și al mijloculuĭ în care trăia. Originalitatea nu se căuta în literatură cum se caută astădĭ: un vechiŭ autor elin care 'ș'ar fi permis să scrie saŭ să cugete altfel decât cugetaŭ aceĭ cu carĭ era în contact, ar fi avut sórta puțin plăcuta a unuĭ liber cugetător în timpurile misticismuluĭ evuluĭ de mijloc. Iată atâtea cuvinte puternice pentru carĭ un studiŭ asupra vieții și asupra scrierilor autoruluĭ ce 'mĭ am propus a traduce, trebue maĭ întâiŭ de tóte să se ocupe de epoca și de mijlocul în care a trăit.

Din nefericire nu scim în mod direct și positiv decât fórte puțin în privința vieții luĭ Erodot. Maĭ tot ce scim este resultatul deducțiunilor ce putem face din scrierile luĭ și presintă maĭ mult caracterul unor supositiunĭ, aproximative de adevĕr, fără îndoiélă, dar lipsite de basa certă și prețiósă al positivității. Scim totuși destul prin mijlocul deductiv ca să fim luminați asupra surselor de unde a cules Erodot naratiile luĭ, asupra moduluĭ

cum le a scris, și pentru a alege cu destulă siguranță între ceea ce e fundat și ceea ce e falș în afirmările autorilor carĭ s'aŭ ocupat în special cu studiul luĭ.

Epoca care a precedat cu vr'uă 50 de anĭ nascerea luĭ Erodot póte fi considerată ca începutul arteĭ de a scrie în prosă. Până pe la începutul secoluluĭ 6lea înaintea ereĭ creștine, Eliniĭ nu aŭ produs decât poeți. Subt acest punct de vedere poporul elin nu formézĕ nicĭ uă excepție la regula generală în istoria literaturiĭ popórelor, aceea că primele efusiunĭ literare ale unuĭ popor sunt poetice, adică cântice populare în carĭ se transmit legendele teogonieĭ și ale eroilor naționalĭ. Osian, la popórele galo-celtice, Omer și Esiod la Elinĭ, cântul Niebelungen la Germanĭ, baladele nóstre culese de Alexandri, sunt atâtea exemple ale acesteĭ legĭ generale în literatura popórelor prin care prosa se nasce după poesie, poesia fiind limbagiul maĭ puțin positiv al imaginațieĭ pe când prosa este limbagiul maĭ apt pentru consemnarea datinelor positive ale sciinței și ale istorieĭ.

Erodot dar s'a născut în momentul când poporul elin simția nevoia de a transmite generațiilor viitore descrierea faptelor ce se săvârșiaŭ înprejiurul luĭ într'un mod maĭ puțin abstract și maĭ precis decât putea s'o facă prin limbagiul ritmic și circumscris al poesieĭ. El avea nevoe să 'șĭ consemneze sciința și opiniile cu acea precisie ce o oferă numaĭ limbagiul corent al proseĭ.

Pentru a ajunge la data nascerĭĭ luĭ Erodot, trebue să facem uă comparație critică între propriile luĭ mărturisirĭ și cele ce s'aŭ scris de autorĭĭ antichităților în privința luĭ.

Maĭ întâiŭ iată ce culegem din propriile scrierĭ ale autoruluĭ nostru relativ la epoca în care a trăit. Capitolul 16 din Cartea IX conține uă afirmațiune prețiósă de cea maĭ mare însemnătate. Erodot se referă acolo la uă narațiune pe care ar fi audit-o din gura luĭ Tersandru din Orchomen. Acest Tersandru se scie că a fost martor ocular al tutulor evenimentelor istorice ce aŭ precedat de aprópe marea bătălie dela Platea. Data acesteĭ victoriĭ repurtate de Elinĭ în contra luĭ Mardoniŭ, generalul Perșilor, este un punct istoric fix și necontestat: este anul 479 înainte de era nóstră. Iată dar deja uă dată pe care ne putem întemeia cu siguranță. La Capitolul 137 din Cartea VII și la Capitolul 73 din Cartea IX, Erodot face mențiune despre nisce evenimente întêmplate în primiĭ doĭ anĭ al resbeluluĭ peloponesiac: în alte cuvinte el arată acolo că a apucat aniĭ 431 și 430 înainte de Christos. Tot așa la

Capitolul 233 din Cartea VII avem ună menţiune despre atacul Tebanilor în contra Plateii, atac care avu loc la anul 431 înainte de Christos şi care fu primul act de ostilitate ce deschise lungul şi desastrosul resbel pentru supremaţie între Sparta şi Atena. Astfel dar, numaĭ din propriile mărturisirĭ ale luĭ Erodot, putem fixa deja aproximativ epoca în care el a vieţuit ca coprinsă între aniĭ ceĭ dintâĭ ai secoluluĭ V^lea^ şi anul 429 saŭ 428 înainte de era nóstră.

Pentru a ajunge la ună precisiune şi maĭ mare să vedem ce informaţiĭ putem culege din scrierile altor autorĭ cu privire la acéstă cestiune.

D'intre toţĭ scriitoriĭ antichităţiĭ carĭ s'aŭ ocupat cu Erodot, fără îndoiélă că Dion din Alicarnas este acela care meritá maĭ mult a fi pus în primul rênd. În tratatul scris de acest istoriograf asupra luĭ Tucidide, (Cap. V) el afirmă că Erodot s'a născut puţin timp înaintea isbucnirii resbeluluĭ cu Perşiĭ: »Ἡρόδοτος γενόμενος ὀλίγῳ πρότερον τῶν Περσικῶν«. Prin acest resbel cu Perşiĭ trebue să înţelegem nu cel d'ântâiŭ, subt comanda luĭ Dariu, dar cel d'al doilea, când Perşiĭ trecurá în Europa subt comanda luĭ Xerxe, şi acésta pentru că Pamfila (apud Aul Gell. Noct. Attic XV, 23), singurul autor al antichităţiĭ care fixéză în mod precis data nascerii luĭ Erodot, ne spune că el era de 53 de anĭ (tres et quinquaginta annos natus) la epoca când începu resbelul peloponesiac. Se scie că acest resbel începu la anul 431 înainte de era nóstra, aşa dar, daca urmăm afirmaţia luĭ Pamfila, Erodot trebue să fi fost născut la anul 484 înainte de Christos. Data acésta se potrivesce tocmaĭ şi cu mărturisirea luĭ Dion daca prin »τῶν Περσικῶν« din pasagiul sus citat, înţelegem cel d'al doilea resbel cu Perşiĭ; căcĭ acel resbel începu la anul 480 înainte ereĭ creştine şi daca anul 484 represintă data nascerii autoruluĭ nostru, resultă că Erodot era de 4 anĭ când Xerxe atacă pe Elinĭ, în alte cuvinte că s'a născut, cum dice Dion, »puţin timp înaintea resbeluluĭ cu Perşiĭ«. Iată cuvinte destul de puternice carĭ militéză în favórea anuluĭ 484, ca dată a nascerii luĭ Erodot şi pentru carĭ acea dată este în general admisă astădĭ.

În privinţa loculuĭ natal al pârintelui istorieĭ nu există nicĭ ună controversă. El ênsuşĭ spune că era originar din Alicarnas, ună colonie doriană de pe cósta Asieĭ micĭ. Trebue cu totul înlăturată opinia emisă de un autor antic obscur care 'şĭ a însuşit numele de Plutarch, cu care era contimporan, şi care e cunoscut în bibliografia clasică subt numele de Pseudo-Plutarch. Acest

autor, care a îndreptat tóte calomniile și acusațiile posibile în contra pârinteluĭ istorieĭ în scrierea pe care a intitulat'o »de malignitate Herodoti«, afirmă că Erodot nu era orginar din Alicarnas ci din Thurium. Asemenea nu trebue să luăm drept basă în sustinerea acesteĭ teoriĭ, pasagiul cunoscut din Aristotele (Retoric. III, 9) unde aceste filosof, citând primele cuvinte ale scrieriĭ luĭ Erodot, substitue, din pură eróre, epitetul »Θουρίου« aceluĭ de »Ἁλικαρνασσεύς« întrebuințat de autorul nostru. (Vedĭ nota 1, pag. 1, vol. I.) Probele că Erodot s'a născut la Alicarnas sunt prea sdrobitóre pentru ca să pótă un moment fi sdruncinate prin afirmarea unuĭ autor plastograf saŭ printr'uă eróre de citație a unuĭ text care nicĭ uă dată nu a fost pus în suspiciune.

Orașul Alicarnas fu dar leagănul luĭ Erodot. La anul 484 înaintea ereĭ nóstre, acea colonie avea uă importanță mare. Ea forma parte din liga defensivă, numită Hexapolis, a celor șése coloniĭ eline din Asia. Corentul ideilor patriotice și liberale era puternic la Eliniĭ de pe cósta Asieĭ, d'abia scăpațĭ din primejdia cu care fuseseră amenințațĭ în timpul invasieĭ luĭ Dariu. Bătălia dela Maraton, înfrângerea armateĭ luĭ Dariu, victoria de subt muntele Mical, eraŭ amintirĭ próspete în mintea fie cărueĭ Elin, amintirĭ menite ca s'aprindă imaginația luĭ patriotică. Fără îndoiélă generația născândă asculta dela martorĭ oculariĭ narațiunea unor fapte așa de glorióse pentru neamul elinesc. Pârințiĭ luĭ Erodot par a fi fost persóne fórte considerate în orașul lor natal și a se fi bucurat de uă bună situație, precum putem deduce din starea ce o posedaŭ, stare care a înlesnit luĭ Erodot călătoriile întreprinse în tinerețe și chiar êi a permis să jóce un rol important în evenimentele politice ale patrieĭ luĭ. Numele tatăluĭ luĭ Erodot a fost Lixe. Acésta o scim din inscripția care se afla pe mormêntul luĭ Erodot la Thurium și pe care ne o transmite Stefan bizantinul, autor care a trăit la finele secolului al V^lea^ al ereĭ creștine. Iată textul acesteĭ inscripțiĭ interesante precum o avem dela istoricul susmențional.

»Ἡρόδοτον Λύξεω κρύπτει κόνις ἥδε θανόντα
»Ἰάδος ἀρχαίης ἱστορίης πρύτανιν
»Δοριέων πάτρης βλαστόντα ἀπὸ, τῶν ἄρ' ἄπλητον
»Μῶμον ὑπεκπροφυγών, Θούριον ἔσχε πάτρην.«

Afară de Stefan bizantinul, care ne indică numele tatăluĭ luĭ Erodot, avem și autoritatea confirmantă a luĭ Suidas care maĭ adaogă și numele mumeĭ sale Drio saŭ Rio, (după cum preferim a citi textul, din nenorocire corupt tocmaĭ în acel pasagiŭ).

Eŭ unul cred că familia luĭ Erodot exercita profesiunea de comersanţĭ şi că tatăl sĕŭ, ca mulţĭ colonĭ de pe acéstă cóstă, êşĭ făcuse starea cu negoţul: el póte chiar să fi fost proprietar de vr'uă navă saŭ două cu care făcea comerţul de cabotagiŭ, cum fac astădĭ principaliĭ notabilĭ din insula Samos şi din vecinătatea litoralului archipelagic al Anatolieĭ, carĭ maĭ toţĭ sunt mîndrĭ daca êşĭ pot da titlul de πλοίαρχος (proprietar de corabie). Cine scie daca primele excursiunĭ ale luĭ Erodot nu aŭ fost întreprinse cu navele tatăluĭ seŭ şi daca el nu a căpătat în modul acesta gustul călătoriilor. Ceea ce pare a milita în favórea teorieĭ ce êmĭ permit a emite aci este că Erodot a avut uă rudă în insula cea maĭ comersantă a mărĭĭ Egee, adică la Chio. Pe ruda acésta el o menţionéză în Cartea VIII, Cap. 132, subt numele de Erodot, fiul luĭ Basileide. Faptul că autorul nostru vorbesce despre ruda acésta fără a prepune vre un articol, ca cum ar fi fost uă persónă bine cunoscută, şi acésta fără niciĭ un motiv aparent, dă loc la presupunerea că acea rudă era uă persónă influentă şi bine cunoscută atât în Chio cât şi în localităţile vecine. În tóte casurile presupunerea că părinţiĭ luĭ Erodot eraŭ comersanţĭ şi că posedaŭ nave e fórte legitimă şi fórte conformă cu moravurile locale, ea maĭ explică cunoşcinţele intime ce le avea autorul nostru cu locurile vecine de patria luĭ, cu itinerariile urmate de aceĭ ce făceaŭ comerţul interior în Asia şi în Africa, şi maĭ explică în fine numerósele relaţiĭ personale ce le a contractat cu bărbaţĭ carĭ prin vaḍa lor de lume eraŭ în posiţie să i dea informaţiĭ despre cele ce aŭ vĕḍut şi auḍit. Pe timpurile acelea nu se călătoria, ca astădĭ, pentru plăcere şi pentru a culege informaţiĭ: omul nu se deplasa decât pentru scopurĭ comerciale saŭ în vederea unor expediţiĭ militare şi Erodot este primul elin despre care scim că ar fi călătorit cu scopurĭ maĭ înalte şi maĭ scientifice.

Astfel se formă fără îndoiélă Erodot la Alicarnas. Ajuns la vîrsta de 30 de anĭ, călătoriile ce le făcuse din când în când, desvoltaseră într'ênsul setea de a vedea şi maĭ multe şi de a culege informaţiĭ maĭ precise asupra localităţilor interesante, de a le visita singur şi de a scrie resultatul experienţelor şi investigaţiunilor sale. El se familiarisase deja cu autoriĭ şi cu poeţiĭ ceĭ maĭ celebrĭ carĭ aŭ făcut gloria ţêriĭ luĭ din timpurile cele maĭ antice şi până la epoca luĭ Pericle. Dovadă că el cunoscea bine pe acestĭ autorĭ şi pe acestĭ poeţĭ, maĭ ales pe Omer, pe Esiod, pe

Pindar și pe Ecateu din Milet, este că acestia sunt des menționați saŭ citați în scrierile luĭ: întâlnim des chiar pasagiurĭ în operile luĭ carĭ indică că în momentul când le scria, autorul nostru avea în minte pasagiurĭ analoge din poeții luĭ favoriți. Sistemul de educație când era Erodot copil cerea imperios ca junii elinĭ să cunóscă bine și să pótă recita pe din afară cântecele, odele saŭ rapsodiile marilor poeți aĭ Greciei, și Erodot pare a fi avut uă predilecțiune specială pentru Omer și pentru Ecateu: pe acest din urmă êl numesce »ὁ λογοποιὸς« și êl citéză nu maĭ puțin de patru orĭ textual. Afară de acestĭ autorĭ Erodot maĭ cunoscea bine scrierile luĭ Oleniu (IV, 35), luĭ Museu (VII, 6. VIII, 96. IX, 43), luĭ Archiloch (I, 12), luĭ Alceu, luĭ Safo, luĭ Eschil, luĭ Simonide, luĭ Aristea, luĭ Frinicu, și luĭ Esop: în alte cuvinte era cu totul în corentul literaturiĭ eline când începu să adune materialurĭ pentru marea operă ce ne a lăsat-o moștenire.

Pe la vîrsta de 25 de anĭ, se hotărâ Erodot să 'șĭ ia în serios misiunea de istoriograf și începu atuncĭ să întreprindă seria de călătoriĭ carĭ l'aŭ pus în posiție să afirme cu autoritate cele ce a scris. Între primele luĭ călătoriĭ trebue să punem pe cea maĭ importantă și maĭ consciinciósă din tóte, câreia êĭ datorim Cartea II a scrierilor luĭ: călătoria în Egipt, care ocupâ cel puțin treĭ anĭ. Există cuvinte puternice pentru a presupune că acea călătorie fu întreprinsă cam pe la anul 459 înainte de era creștină, și aceste cuvinte sunt maĭ ales basate pe faptul că ea fu începută în urma rescóleĭ luĭ Inaru în contra Perșilor, rescólă care avu loc la anul 460 înainte de Christos. Acésta o scim pentru că Erodot singur afirmă în Cartea III, Cap. 12, că a vĕḑut cu ochiĭ luĭ în Egipt craniurile Egiptenilor și ale Perșilor carĭ aŭ luat parte la bătălia dela Papremis, grație câreia Inaru putu să pue mâna pe putere. La anul 455 înainte de Christos forțele ateniene evacuaseră deja Egiptul, Inaru fusese ucis de Artaxerxe și Egiptul căḑuse din noŭ sub jugul Perșilor, așa încât Erodot, care natural trebue să fi visitat Egiptul în condițiunĭ favorabile pentru a căpata informațiile ce doria să le aibă, probabil că s'a dus acolo în timpul ocupației eline, iar nu după data încetăriĭ aceleĭ ocupații: astfel dar anii 459 și 456 înainte de Christos fixézĕ limitele extreme între carĭ Erodot ar fi putut visita în mod profitabil țêrmurile Nilului. A presupune că el s'ar fi dus acolo înaintea anuluĭ 459 nu s'ar potrivi cu afirmația conținută în pasagiul suscitat din Cartea III, Cap. 12,

relativ la revolta luĭ Inaru; pe de altă parte a crede că Erodot ar fi visitat Egiptul după anul 455 este a admite un ce improbabil cu totul, adică că autorul nostru ar fi ales uă epocă fórte defavorabilă, daca nu imposibilă și periculósă pentru un Elin, după evenimentele recente petrecute acolo. Daca Erodot s'ar fi presentat în Egipt la uă asemenea epocă el nu putea fi bine primit de autoritățile tocmaĭ pe carĭ el compta pentru a fi pus în corentul faptelor ce doria să le cunóscă. Intervalul dar între 459 și 456 ca marcând data la care Erodot a visitat Egiptul nu ridică cea maĭ mică obiecțiune și trebue primit ca represintând epoca exactă a acesteĭ importante călătoriĭ.

Pe la anul 456 Erodot s'a reîntors din Egipt în patria luĭ. La acea epocă tirania luĭ Ligdamis, nepotul celebreĭ Artemisia, devenise nesuferită Alicarnasenilor. Erodot, al cărui tată probabil că atunci murise, fiind că nu-l vedem nicăiri menționat în raport cu acele evenimente, a luat uă parte activă în mișcarea provocată da tirania acestuĭ om. Revolta însă nu avu nici un succes și Erodot, ca să scape de furia resbunăriĭ luĭ Ligdamis, se expatrià în anul următor. Suidas afirmă că el êșĭ alese domiciliul în insula Samos. În tóte casurile a călătorit un an întreg prin insulele de pe cósta Asieĭ, visitând des insula Samos, cea maĭ civilisată din tóte, unde se familiarisâ cu dialectul ionian, limbagiul preferit de literatorĭ. Un an maĭ târdiŭ, adică la 454, uă nouă mișcare revoluționară în Alicarnas scăpă în fine acea colonie de tirania luĭ Ligdamis și Erodot se reîntórse în patria luĭ unde êșĭ stabili domiciliul în timp 7 anĭ, adică până la anul 447, când o părăsi pentru tot d'auna. În acest interval de 7 anĭ trebue să punem uă mulțime de călătoriĭ întreprinse de Erodot. Acestea sunt:

1° Călătoria la Cirene, cu ocasia câreia a împins și maĭ departe spre apus d'a lungul cósteĭ africane (Cartea II, Cap. 32 și 181).

2° Călătoria prin Elespont, Propontidă, Bosfor, d'a lungul cósteĭ occidentale a Pontuluĭ Euxin până în Crimea și póte chiar maĭ departe spre răsărit până la gura Fasuluĭ în Colchida (Cartea II, Cap. 104). Cu ocasia acesteĭ călătoriĭ Erodot a trecut pe dinnaintea gurilor Dunăriĭ: cine scie daca chiar n'a intrat atunci în apele țêriĭ nóstre? Daca însă a navigat în Dunăre, n'a urmat departe cursul acestuĭ fluviŭ căcĭ cunoscințele luĭ se arată confuse și inexacte în ceea ce se atinge de interiorul țêriĭ și de cursul Istruluĭ. (Veḑĭ descrierile geografice din Cartea IV.)

3° Uă călătorie d'a lungul cósteĭ de sud a Asieĭ micĭ până la Tira, trecând de acolo pe uscat în valea Eufratuluĭ și al Tigruluĭ, adică la Babilona, (Cartea I, Cap. 181, 182 și 183) Egbatana, Arderica și Susa (Cartea V, Cap. 52, 54, și Cartea VI, Cap. 119).

4° Uă călătorie în care Erodot a urmărit pas cu pas itinerarul armatelor luĭ Xerxe dela trecerea lor peste Elespont, până în Atica, și la care face des alusie.

Aceste călătoriĭ și excursiunĭ ocupară dar periodul de 7 anĭ între 454 și 447 înainte de Christos pe când Erodot era cu reședința în patria luĭ. La acea dată părăsi orașul sĕŭ natal pentru tot d'auna.

E greŭ să determinăm causele carĭ aŭ decis pe Erodot să se expatrieze. Suidas afirmă că turburărĭ politice l'aŭ silit să fugă din Alicarnas și să caute un refugiu pe continentul european. Biografiĭ modernĭ ênsă carĭ aŭ studiat maĭ de aprópe viața acestuĭ mare istorian al antichităţiĭ și în cap[illegible] trebue să punem pe eminentul traducător și critic Rawlin[illegible], sunt de părere că adevêratul motiv al acestuĭ exil voluntar nu [illegible] altul decât acel indicat pe inscripția săpată pe mormêntul luĭ, inscripție pe care am citat'o maĭ sus: »ἄπλητον μῶμον ὑπεκπροφυγῶν«. Prin expresia »μῶμον« Rawlinson înțelege, cu drept cuvênt, »ridicol« iar nu persecuție politică, cum s'a interpretat de unĭĭ: sens pe care nu-l póte avea nicĭ uă dată acest cuvênt. Trebue dar să suposăm că Erodot simția că devenise victima criticelor puțin binevoitóre ale concetățenilor sĕĭ. Faptul se explică de sine daca examinăm puțin starea spiritelor Dorienilor din Asia mică la epoca când Erodot a trăit în mijlocul lor. Dorienii acestia profesaŭ ideĭ religióse și filosofice maĭ înaintate, comparat cu credințele consângenilor lor de rasă, atât din Asia cât și din muma patrie: în alte cuvinte formaŭ elementul liber cugetător, ba chiar încă sceptic, al societăţiĭ civilizate de atuncĭ. Vecinĭĭ lor, Ionienĭ, cu carĭ am vĕḑut că Erodot avea strînse relațiĭ, eraŭ, din contra, mult maĭ simplĭ în credințele lor, mult maĭ religioșĭ, și Erodot, al cărui mumă chiar póte să fi fost Ioniană, dar care în tóte casurile a fost așa de mult în contact cu dênșiĭ încât a scris în limba lor, adoptase ideile lor religióse și aceste ideĭ răsbesc pretutindenĭ prin scrierile luĭ. Era dar natural ca simplicitatea, profundul respect pentru religie, și credința în Destin și în Nemesis, carĭ formézĕ nota caracteristică a scrierilor luĭ Erodot, nu numaĭ să nu fi avut trecere în spiritul concetățenilor luĭ din Alicarnas, dar încă să-l fi expus la neajunsuri

de tot felul. A traduce dar cuvêntul »μῶμος« prin »persecuție politică« ar fi a comite uă eróre în care aŭ căḑut numaĭ aceĭ carĭ aŭ fost împinşĭ de zelul lor ca să concilieze uă tradiție înrădăcinată, datorită luĭ Suidas, cu textul inscripțieĭ monumentale dela Thurium, transmisă de Stefan bizantinul. Prefer cu mult teoria luĭ Rawlinson cum că Erodot ar fi părăsit patria luĭ numaĭ şi numaĭ pentru că amorul luĭ propriŭ se simția atins din causa puțineĭ stime şi considerațiĭ ce o aveaŭ concetățeniĭ luĭ pentru opiniile şi teoriile religióse şi filosofice ce le emitea. Ca mulțĭ bărbațĭ distinşĭ el a început să simță că nu era profet în țéra luĭ şi a căutat să 'şĭ facă uă patrie nouă într'un centru de acțiune maĭ simpatic şi maĭ capabil de a-l aprecia.

Nu scim bine în cotro 'şĭ a îndreptat paşiĭ Erodot când a părăsit astfel amărît patria luĭ; e probabil că a pribegit câteva lunĭ prin insulele luĭ favorite, Samos, Chio şi Lesbos, dar la finele anuluĭ 447 dăm iarăşĭ de [illegible] şi êl găsim stabilit la Atena, atuncĭ ajunsă la apogeul strălucirii sale. Acolo în timp de patru anĭ, dela 447 până la 443 înainte de Christos, el s'a pus în contact direct cu toțĭ bărbațiĭ eminențĭ carĭ aŭ făcut gloria secoluluĭ luĭ Pericles, profitând de amiciția lor ca să se inspire la focarul care respândia departe în tóte direcțiile razele culturiĭ şi al gustuluĭ. În acest interval a visitat orașele cele maĭ celebre ale Grecieĭ ca Delfĭ, Teba, Olimpia şi altele şi a făcut cunoscut scrierile sale în societatea cultă şi literară, citind fragmente din ele în cercurile maĭ intime şi maĭ alese pe carĭ le frecuenta; câcĭ în viața intimă a societățiĭ culte din Atena, după cina convivială, (συμπόσιον), lecturile filosofice şi literare serviaŭ drept petrecere. Cu ocasia uneĭ astfel de lecturĭ s'a întêmplat fără indoiélă interesantul incident pe care uă tradiție, datorită paneĭ luĭ Lucian, êl transferă pe arena jocurilor olimpice. Se spune că un tênĕr în etate de 25 de anĭ, fiŭ al luĭ Oloru, ar fi fost atât de mişcat când a auḑit acéstă citire încât ochiĭ luĭ se umplură cu lacrimĭ. Erodot atuncĭ s'ar fi întors către bĕtrânul Oloru şi êĭ ar fi ḑis »Olore, fiul tĕŭ are, s'o sciĭ, mare sete de învățătură«! Acest june maĭ târḑiŭ deveni nemuritorul istoric Tucidid, emulul luĭ Erodot.

Relatarea acestuĭ incident ne aduce la mult desbătuta cestiune a recităriĭ scrierilor luĭ Erodot înaintea Elinilor adunațĭ la Olimpia.

Precum am ḑis maĭ sus, legenda că părintele istorieĭ ar fi citit, cu ocasia celebrăriĭ jocurilor olimpice, cele nouă cărți carĭ aŭ primit numele muselor, se datoresce luĭ Lucian, carele a fost urmat

de Suidas în acéstă materie. Sunt însă considerațiuni serióse carĭ militésă puternic în contra probabilității chiar a uneĭ asemenea întêmplărĭ. Maĭ întâiŭ, ca considerant obiectiv, trebue să stabilim premisa că veracitatea istorică a ambilor acestor autorĭ s'a găsit în maĭ multe ocasiĭ defectuósă; pe urmă, ca considerante subiective, există maĭ multe carĭ tóte tind la respingerea legendeĭ. Întâiŭ, Lucian ne represintă pe Erodot ca venind direct din Alicarnas cu tóte scrierile luĭ complecte spre a le citi înaintea juriuluĭ olimpic. Acésta deja nu e exact, de óre ce Erodot nu era de curênd venit în Atena la anul 444 înaintea luĭ Christos, data când avură loc singurele jocurĭ olimpice la carĭ ar fi putut el asista; pe urmă scim că scrierile luĭ Erodot nu aŭ fost complectate decât după plecarea luĭ definitivă din Grecia și stabilirea luĭ în Italia. În fine nu e posibil ca Erodot să fi făcut uă lectură atât de lungă, cum ar fi fost aceea a Muselor luĭ, câcĭ chiar timpul material, necesar ca să facă uă asemenea citire într'uă serbare olimpică, ar fi lipsit. Un alt argument care trebue invocat este acela că Marcelin, uă autoritate seriósă, carele relatează și dênsul incidentul cu junele Tucidid, nicĭ nu pomenesce despre jocurile olimpice.

Așa dar legenda acésta, deși fórte frumósă și poetică, trebue discreditată. Ea trebue să cedeze locul opiniei maĭ bine fundate că Erodot a făcut cunoscute scrierile luĭ în lumea literară din Atena prin lecturĭ fragmentare în cercurĭ maĭ intime. Era și maĭ natural să 'și fi ales el singur auditorul dintre Atenienĭ decât să citéscă opera luĭ înaintea uneĭ adunărĭ marĭ ca la Olimpia, unde era represintată tótă suflarea elină, maĭ ales că multe din cele scrise în aceste cărțĭ puteaŭ fi fórte plăcute unor cititorĭ saŭ unuĭ auditoriŭ compus din Atenienĭ, dar sigur că nu puteaŭ fi de gustul nicĭ a Eolienilor nicĭ a Dorienilor nicĭ a altor Elinĭ a căror purtare politică este des criticată cu severitate meritată și chiar cu amărăciune. Atenienĭi apreciară scrierile luĭ Erodot fórte mult și manifestară aprobarea lor votându-i uă recompensă de 10 talenți, adică de vre uă 60,000 de leĭ. Cu acéstă sumă Erodot trăi âncă cât va timp în Atena continuând relațiile luĭ cu bărbațiĭ ceĭ eminenți din acea cetate. De la epoca acésta datéză de sigur intimitatea luĭ cu Sofocle. Acest mare poet ĕĭ dedică chiar uă odă la anul 440 înainte de Christos, adică treĭ anĭ după ce părăsi Atena pentru a se stabili la Thurium. Acéstă odă s'a perdut: mulțumită ênsă luĭ Plutarc, care ni le a transmis, cunóscem cele două versurĭ cu carĭ începea; ele sunaŭ astfel:

»Ὠδὴν Ἡροδότῳ τεῦξεν Σοφοκλῆς ἐτέων ὢν
Πέντ' ἐπὶ πεντήκοντα«,

unde vedem că data lor e fixată prin declararea anilor lui Erodot.

În timpul șederii sale la Atena, Erodot începu acea complectare și revisuire a scrierilor lui, operă de revisuire pe care o continuă la Thurium și care în realitate nu încetă decât cu viața lui. Avem urme de intercalări făcute la Atena, mai ales în Cartea I, unde am atras atenție asupra lor în notele mele.

Cu anul 443 intrăm în fasa finală a acestei vieți atât de varie și atât de interesante. În acel an porniră din Atena nisce coloni cu destinație pentru Thurium în Italia de sud, și Erodot, profitând de avantagiurile mari acordate prin legile ateniene acestor colonii, părăsi, nu fără mult regret de sigur, centrul de lumină unde se afla, pentru a se stabili definitiv în noua lui patrie.

Sigur că numai interese personale, póte chiar necesitate absolută, aŭ putut îndemna pe Erodot să părăsească iubita lui Atena, unde avea atâți amici, și unde era atât de apreciat, pentru a se retrage într'uă localitate considerată atunci ca fórte depărtată de lume. Avut el nu era de sigur, și aceasta reese din faptul că nu vedem să fi ținut casă deschisă la Atena cum țineaŭ amicii lui, și din faptul că drept încurajare pentru scrierile lui, Atenienii ĕi aŭ oferit donațiunea în bani despre care s'a făcut mențiune mai sus. Acest ajutor nu putea dura mult, mai ales că viață la Atena era scumpă comparat cu viața din provincie. Uă ocasie bună i se presintă acum de a se înscrie în rêndurile colonilor dispuși a părăsi patria lor pentru a forma un stat noŭ în regiuni depărtate. Unor asemeni coloni statul oferia avantagiuri mari, căci fără asemenea avantagiuri nu se încurajésă coloniĭ să-și părăséscă patria, căminele și mormintele părintescĭ. De asemenea avantagiuri, Erodot, mai ales în condițiile bănescĭ în carĭ se afla, trebuia, ca om cu minte, să profite: mai întaiŭ el căpăta drepturi de cetățean pe carĭ nu le putea obține după lege în Atena chiar, fiind că era originar din Alicarnas, pe urmă ĕi se aloca gratuit uă întindere îndestulătoare de pământ pentru a putea trăi cu produsul; în fine ĕși asigura printr'acésta un traiŭ liniștit, lipsit de orĭ ce grijă și oferindu-i tóte înlesnirile pentru complectarea, și terminarea operei lui și pentru întreprinderea pe urmă a istoriei Asirieĭ, pe care o proiectase.

Acéstea fură, nu mĕ îndoiesc, motivele carĭ îndemnară pe Erodot să părăsească Atena cu coloniĭ destinați pentru Italia.

El nu fu singurul bărbat însemnat carele profită de acéstă ocasie pentru a emigra: cunóscem din scrierile luĭ Fotin, luĭ Plutarc și luĭ Dionisie numele a câtor va bărbaţĭ eminenţĭ carĭ plecară uă dată cu Erodot din muma patrie: Ipodam, filosoful și architectul Pireuluĭ, carele chiar se însărcinâ cu facerea planuluĭ nouĭĭ colonĭĭ; Lisias oratorul, la acea epocă un copil; Polemarch, fratele acestuĭ din urmă, unul din amicĭĭ ceĭ maĭ intimĭ aĭ luĭ Socrat. Nu trecu mult timp după pornirea colonilor și sosi la Thurium Protagoras despre carele se ḑice că ar fi aședat basele legislaţieĭ thuriane (Eraclid din Pont, apud Diogen Laert. IX, 50). În fine, Empedocle filosoful se așeḑâ și el în noua colonie puţin timp după fundarea eĭ și e probabil chiar că ar fi murit acolo. (Rawlinson, Vol. I, pag. 24, și Glaucu Fragm. 6.) Așa dar în perioda finală a vieţiĭ sale, Erodot nu a fost lipsit de societatea unor bărbaţĭ instruiţĭ, capabilĭ de a aprecia lucrările primuluĭ mare istorian al Grecieĭ; există chiar uă tradiţie asupra vericităţiĭ câreia ar fi greŭ să ne pronunţăm (câcĭ autoritatea pe care ea este basată e nesuficientă) cum că Tucidid ênsuși ar fi visitat pe Erodot în Italia.

Din nefericire sperantele ce le întreţinuse Erodot că s'ar bucura de liniște perfectă în patria luĭ adoptivă, fură înșelate. Din primul moment al stabilirii lor la Thurium, nouiĭ colonĭ avură a lupta cu marĭ dificultăţĭ provenind din atacurile continue la carĭ fură expușĭ din partea vecinilor. Adversariĭ lor ênsă ceĭ maĭ înverșunaţĭ fură locuitorii din Sibaris și din Tarent, jeloși de a vedea consolidânduse uă nouă rivală în partea de sud a Italieĭ. D'abia se maĭ limpeḑi ênsă orizontul despre partea aceea, când un eveniment neașteptat veni și sfășiâ în două pe nenorociţiĭ colonĭ. Acel eveniment desastros fu isbucnirea resbeluluĭ peloponesiac. Ambele state rivale din muma patrie aveaŭ partisanĭ numeroși în noua colonie, așa încât antagonismul de mórte între Atena și Sparta êșĭ găsi echoul chiar în interiorul nouluĭ așeḑământ. Această luptă desastrósă trebue să fi sfășiat în două inima luĭ Erodot, împârţită între propriile luĭ simpatiĭ ioniane și vocea sângeluĭ sĕŭ dorian; deci el probabil nu a luat nicĭ uă parte la turburările intestine ce agitaŭ spiritele concetăţenilor sĕĭ, ci a rĕmas retras la uă parte, ocupânduse cu revisuirea operilor luĭ.

Uă dată cu revisuirea acésta, Erodot s'a maĭ ocupat în ultimiĭ doĭ, treĭ anĭ aĭ vieţiĭ luĭ cu istoria imperiuluĭ Asirieĭ, istorie pe care o proiectase de atâta timp și o promisese chiar cititorilor luĭ.

(Cartea I, Cap. 106). E evident că acéstă operă nu a putut fi scrisă în prima periodă a vieţii luĭ, căcĭ altfel ar fi menţionat-o în cursul istorieĭ, nu ca un proiect, dar ca uă operă terminată; prin urmare el nu a putut realisa acel proiect decât la Thurium. Mulţĭ biografĭ aĭ luĭ Erodot şi mulţĭ comentatorĭ aŭ tăgăduit existenţa chiar a uneĭ asemenea scrieri şi aŭ susţinut ca Erodot nu 'şĭ a realisat niciŏdată proiectul, fiind surprins de mórte înainte de a se putea apuca de acea lucrare. La nota 3 de pe pagina 190 al Vol. I, am arătat tóte argumentele puternice ce aŭ fost produse militând în favórea complectării (cel puţin în parte a) acesteĭ lucrări. Ea din nenorocire a dispărut pentru lumea literară, afară numaĭ daca vre uă întêmplare neprevĕdută ar da o la lumină cum s'aŭ dat fragmente din »republica« luĭ Cicerone, găsite pe un palimpsest. Lucrarea trebue să fi fost destul de voluminósă în sine pentru a fi format uă carte a parte, căcĭ altfel, daca ar fi fost numaĭ uă simplă episodă saŭ uă schiţă istorică, ea ar fi fost intercalată în mod incidental în una din musele luĭ, cum aŭ fost intercalate atâtea alte episode cu carĭ Erodot des întrerupe cursul naraţiuneĭ principale. Un lucru care pare a indica că acéstă operă a fost scrisă fórte târdiŭ, póte chiar neterminată, este că autorul nu a avut timpul să revisuéscă în scrierea luĭ principală pasagiurile carĭ sunt incompatibile cu uă cunoscinţă maĭ exactă a istorieĭ asiriane, cunoscinţă pe care trebue să o fi căpătat neapărat dintr'un studiu maĭ amănunţit al istorieĭ acestuĭ popor şi fără de care nicĭ nu ar fi putut întreprinde lucrarea. (Veḑĭ, în privinţa acésta, observaţia făcută la nota 5, pag. 358, Vol. I, asupra naturiĭ imperfecte a cunoscinţelor luĭ Erodot întru cât se atinge de luptele între Asirienĭ şi Babilonienĭ.)

Autorul nostru a avut dar destul ca să-l ocupe cât timp a maĭ trăit la Thurium. În acéstă ultimă periodă a vieţiĭ luĭ el a călătorit fórte puţin; a visitat Crotona şi Metapontul şi în fine a fost la Atena pentru ultima óră, căcĭ el singur ne spune (Cartea V, Cap. 77) că a vĕḑut cu ochiĭ Propileele. Acest edificiu superb nu a fost început de Pericle decât la anul 436 înainte de Christos şi nu a fost terminat decât la anul 431, dată la care a isbucnit resbelul peloponesiac. Există cuvinte serióse pentru a crede că acéstă călătorie la Atena fu întreprinsă la anul 429 înaintea ereĭ creştine, căcĭ în Cartea VII, Cap. 23 şi 137, precum şi în Cartea IX, Cap. 73, vedem relatate nisce incidente întêmplate în primiĭ doĭ anĭ al resbeluluĭ peloponesiac, pe carĭ de sigur nu le a putut afla decât de la centru şi a căror faimă cu greŭ putea ajunge aşa curênd în

locuri depărtate ca Thurium, mai ales daca luăm în considerație mijlócele rare și imperfecte de comunicație de pe acele timpuri.

Incidentele la cari mĕ refer aci sunt cele de pe urmă consemnate în scrierile luĭ Erodot. Nu găsim nicăirĭ relatat vre un fapt posterior anuluĭ 429, așa încât autorul nostru, după ce îmbrățișézĕ, în firul principal al istoriilor luĭ uă periodă de 68 de anĭ, cedézĕ locul mareluĭ istorian al resbeluluĭ Peloponesuluĭ, aceluĭ scriitor celebru al cărui geniŭ fusese desceptat prin audirea citiriĭ unor fragmente din scrierile luĭ.

Din faptul că nicĭ nu eveniment posterior anuluĭ 429 nu se află consemnat în scrierile luĭ Erodot, conclusia naturală este că în acel an el s'a reîntors la Thurium unde a murit imediat la vîrsta de 55 de anĭ. Daca ar fi trăit, cum susțin unĭĭ până mai târdiŭ, sigur că evenimentele cele mari ale resbeluluĭ, care a sfășiat în două Elada și a sfărămat puterea atenianĕ, nu l'ar fi lăsat așa de rece încât să nu producă măcar un echoŭ în scrierile luĭ. Deci conclusia legitimă a tăceriĭ aceștia este că autorul nostru încetase din viață pe când se desfășura crisa teribilă ce s'a curmat la Aegos-Potamos. Prin încetarea luĭ din viață în momentul când începea să apună astrul supremațieĭ politice a Atenienilor, Erodot a fost scutit amărăciunea de a vedea iubita luĭ Atena umilită subt jugul raseĭ doriane și de a fi martor al trădăriĭ patrieĭ sale adoptive Thurium, care, vĕdĕnd causa Atenienilor perdută, s'aŭ devotat trup și suflet causeĭ Lacedemoniane. Părintele istorieĭ a fost înmormêntat chiar la Thurium unde admiratoriĭ și concetățenii luĭ eĭ ridicară monumentul cu inscripția pe care ne a transmis'o Stefan bizantinul. Acea inscripție, pe la secolul al VI^lea^ saŭ al VII^lea^, dispăruse deja, fără îndoélă împărtășind sórta a multor construcții mărețe ale căror ruine culcate la pămênt indică drumul ce 'și l'aŭ croit vijeliile pornite din nord și din orient și cari aŭ năpustit asupra Europeĭ civilizate în timpul evuluĭ de mijloc.

Daca ênsă acele vijelii aŭ distrus mormêntul luĭ Erodot, daca aŭ împrăștiat cenușa luĭ și daca aŭ nimicit una din scrierile luĭ, totuși cele nouă cărți de Istorie, lucrarea luĭ principală și opera vieții luĭ, aŭ ajuns până la noĭ și constitue un monument mai neperitor ca marmura saŭ ca bronzul, un monument care, cât timp va mai exista cultură intelectuală pe acest pămênt, va lasa neuitat pentru omenire numele părinteluĭ istorieĭ.

Despre viață privată a acestuĭ mare bărbat avem fórte puține de dis, căci, precum am vĕdut mai sus, tot ce se scie despre

biografia luĭ este resultatul unor deducțiunĭ ce s'aŭ putut trage din câte va pasagiurĭ rare din scrierile luĭ, aruncând puțină lumină asupra cestiuniĭ și din compararea lor cu alte pasagiurĭ, maĭ rare âncă, trase din alțĭ autorĭ, așa încât putem ḑice că nu scim maĭ nimic despre viața luĭ ca om privat. E probabil că el era prea absorbit cu lucrările și cu călătoriile luĭ pentru a se supune îndatoririlor multiple ale societățiĭ în care a trăit saŭ chiar a viețiĭ de familie: de aceea probabilitatea este că el nu s'a însurat niciŏ uă dată. Daca ar fi fost însurat, și maĭ ales daca ar fi avut copiĭ, familia luĭ nu ar fi fost trecută în tăcere de toțĭ autoriĭ carĭ s'aŭ ocupat cu biografia luĭ. Afară de acésta se vede că opiniile luĭ despre femeĭ în genere nu eraŭ prea măgulitóre pentru sexul frumos precum se póte citi p'între rênduri în maĭ multe pasagiurĭ din scrierile luĭ (veḑĭ Cartea I, 4 și 8, Cartea III, Cap. 3 și altele).

Iată tot ce scim și tot ce putem conchide despre viața acestuĭ mare autor ale căruĭ scrierĭ ne încântă prin naivitatea și simplicitatea stiluluĭ lor. El narézĕ și descrie cele ce a auḑit cu uă sinceritate aprópe copilarésc̆ă. Tot ce aude, tot ce vede, êl interesează, și el caută a interesa și pe cititor. Nu găsim în scrierile luĭ adâncile aprecĭărĭ filosofice și politice carĭ aŭ ridicat astăḑĭ istoria la rangul uneĭ sciințe filosofice în care cercetarea causelor ce aŭ îndemnat pe om la acțiune în cursul veacurilor împing pe istoricul modern pe terenul psichologieĭ. Nu trebue să uităm că cele ce scrie Erodot sunt relatarea pură a evenimentelor și descrierea fidelă a lucrurilor ce le a vĕḑut; lucrarea luĭ este pur obiectivă și mintea luĭ, menținênd rolul eĭ pasiv, nu face alt decât a da uă seamă fidelă de impresiile ce le primesce din afară. Nu trebue să căutâm la el niciŏ uă acțiune reflexă a minții asupra acelor impresiunĭ: uă asemenea acțiune ar reduce mult din valórea cea mare a scrierilor luĭ care constă tocmaĭ în faptul puritățiĭ nestudiate a narațiunilor. Erodot ne interesézĕ cum ne ar interesa narațiunea sinceră, simplă și spontanee a unuĭ copil care ne ar descrie cele ce a vĕḑut și cele ce a auḑit în tótă întregimea inimiĭ sale celeĭ neatinse de artificiĭ și de silogistică. De un lucru putem fi siguri, de buna luĭ credință. Ceea ce el descrie a și vĕḑut; el relatézĕ ce i s'a spus, și chiar când se înșeală, (ceea ce se întêmplă une orĭ, dar nu așa des cum aŭ pretins inamiciĭ luĭ,) el se însélă de bună credință și niciŏ uă dată nu caută să 'șĭ ascundă gândul saŭ să inducă pe cititor în eróre exagerând un fapt pentru a excita interesul luĭ.

D. I. Ghica.

Tabla de materiĭ

a

Cârțiĭ I.

Cap. 1—5. Causele luptelor între Elinĭ și Asiaticĭ.

Istoria Lidieĭ.

» 6—25. Istoria Lidieĭ anterióră domnieĭ luĭ Cresu.
» 26—28. Cuceririle luĭ Cresu.
» 29—33. Visita luĭ Solon la curtea luĭ Cresu.
» 34—45. Episoda luĭ Adraste și Atis.
» 46—55. Cresu consultă oracole pentru a face expediție în contra Perșilor.
» 56. Cresu caută aliațĭ în Elada.

(Istoria Lidieĭ întreruptă.)

Istoria anterióră a Elinilor.

» 57—58. Elinĭ și Pelasgĭ.
» 59—64. Atena subt Pisistrate.
» 65—68. Istoria antică a Sparteĭ.

Istoria Lidieĭ reluată.

» 69—70. Cresu se aliézä cu Sparta în contra luĭ Ciru.
» 71—83. Resbel între Ciru și Cresu.
» 84—86. Luarea Sardeĭ și distrugerea imperiuluĭ Lidieĭ.
» 87. Ciru grațiézä pe Cresu.
» 88—89. Consiliile luĭ Cresu către Ciru.
» 90—92. Relațiĭ între Cresu și oracolul dela Delfĭ.
» 93—94. Descrierea Lidieĭ și a moravurilor Lidienilor.

Istoria luĭ Ciru.

» 95. Imperiul asirian.
» 96—107. Istoria antică a Meḑilor.
» 108—122. Crescerea luĭ Ciru.
» 123—130. Ciru se pune în capul Perșilor și se scutură de subt jugul Meḑilor.
» 131—140. Descrierea moravurilor Perșilor.
» 141. Coloniile eline din Ionia sunt amenințate de Ciru.

(Istoria Perşilor întreruptă.)

Cap. 142—151: Istoria coloniilor eline din Asia.

Istoria Perşilor reluată.

» 152. Lacedemonienii vin în ajutorul coloniilor eline.
» 153—157. Cercare de revoltă a Sardeĭ. — Distrugerea eĭ.
» 158—160. Istoria luĭ Pactias.
» 161—170. Coloniile eline din Asia se supun Perşilor.
» 171—176. Ciru supune pe Carienĭ, pe Cauniĭ şi pe Licienĭ.
» 177. Cuceririle luĭ Ciru în părţile de sus ale Asieĭ.
» 178—187. Descrierea oraşuluĭ Babilona.
» 188—190. Ciru atacă Babilona.
» 191. Căderea Babiloneĭ.
» 192—193. Descrierea regiunĭĭ Babilonieĭ.
» 194—200. Moravurĭ ale Babilonienilor.
» 201. Ciru atacă pe Masageţĭ.
» 202—204. Descrierea regiunĭĭ basinuluĭ mărĭĭ Caspie.
» 205—206. Regina Tomiris face propuneri luĭ Ciru.
» 207—208. Ciru urmează consiliul luĭ Cresu.
» 209—210. Visul luĭ Ciru.
» 211—214. Înfrângerea şi moartea luĭ Ciru.
» 215. Moravurile Masageţilor.

ΗΡΟΔΟΤΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΠΡΩΤΗ.

ΚΛΕΙΩ.

Ἡροδότου Ἁλικαρνασσῆος[1] ἱστορίης ἀπόδεξις[2] ἥδε· ὡς μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων[3] τῷ χρόνῳ

ISTORIA LUI ERODOT

CARTEA I.

CLIO.

Acésta este expunerea istorieĭ luĭ Erodot din Alicarnas: (făcută cu scop) ca nu cumva

[1] Ἁλικαρνασσῆος. Nenumĕrate sunt variantele care există in diferitele manuscrise si in diferitele ediţi moderne in privinţa acestuĭ cuvênt. Va fi de ajuns a cita numaĭ pe cele principale. — Manuscrisul din Florenţa, pe care il adoptă Gaisford şi Schweighäuser, are Ἁλικαρνησσῆος, Bekker, Dindorf şi Creutzer scriŭ Ἁλικαρνησσέος şi Ἁλικαρνησέος. Manuscrisul luĭ Wesseling şi ediţa Aldină precum şi Blakesley adoptă textul admis de noĭ care pare a avea maioritatea autorităţilor in favórea lui. — Este de observat că Aristotele (Rhet. III. 9) citézĕ primele cuvinte ale lui Erodot astfel: »Ἡροδότου Θουρίου ἥδ' ἱστορίης ἀπόδεξις.« Se vede că şi in timpul lui Plutarch exista acéstă variantă in manuscrise căcĭ el ne spune (De Exsil. 13) »τὸ δὲ Ἡροδότου Ἁλικαρνασσέως ἀποδεξις ἥδε, πολλοὶ μεταγράφουσοι Ἡροδότου Θουρίου. Se póte fórte bine ca acéstă subsituire a numelui oraşuluĭ unde işĭ a terminat scrierile şi unde a şi murit autorul nostru, in locul numeluĭ oraşuluĭ seŭ natal, să fi fost chiar făcută de insuşĭ Erodot cu ocasia revisuireĭ lucrăriĭ sale la Turiu, unde a şi scris cea maĭ mare parte a naraţiuneĭ sale insă acéstă corectare nu se maĭ găsesce in nicĭ un manuscris existent. — Citarea pe nume a autoruluĭ la inceputul scrieriĭ sale era in antichitate un obiceiŭ destul de respândit, veḑi modul cum incepe opera luĭ Tucidid; asemenea şi Ecateŭ incepe scrierile sale cu cuvintele »Ἑκαταῖος Μιλήσιος ὧδε μυθεῖται«, de aceea nu pot fi de părerea luĭ Blakesley că aceste cuvinte aŭ fost introduse aci de uă alta persónă şi că nu sunt proprie ale autorului.

[2] ἀπόδεξις. Prefer forma ionică formeĭ ἀπόδειξις adoptate de unele manuscrise.

[3] τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων. Sunt două moduri de a traduce acéstă frasă: saŭ luänd τὰ γενόμενα ca termen general şi absolut, saŭ referindu'l la ἐξ ἀνθρώπων in particular. In casul dintăiŭ am traduce »ca nu cumva evenimentele să se stérgă cu timpul din mintea ómenilor«, iar in casul d'al doilea »ca nu cumva evenimentele produse prin acţiunea ómenilor să se stérgă din minte«. Prefer modul dintăiŭ pentru că ἐξ exprimă maĭ mult eşirea decât causalitatea: aceea s'ar exprima maĭ bine prin ὑπὸ. E insă adevĕrat că Erodot intrebuinţézĕ căte uă dată ἐξ in loc de ὑπὸ, ceea ce legitiméză modul d'al doilea de a traduce aceste cuvinte. Modul pe care l'am adoptat mi se pare maĭ natural şi maĭ in acord cu ceĭ maĭ buni comentatorĭ. — Trebue să distingem bine intre γενόμενα şi intre ἔργα de maĭ jos. »Γενόμενα« exprimă efecte produse indirect prin acţiunea ómenilor, adică »evenimente« resultänd din acţiunile umane, iar ἔργα exprimă efectul imediat al voinţeĭ sau a acţiunoĭ umane, in alte cuvinte »fapte«.

ἐξίτηλα γένηται, μήτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θωυμαστὰ[1], τὰ μὲν Ἕλλησι, τὰ δὲ βαρβάροισι ἀποδεχθέντα[2], ἀκλεᾶ γένηται, τά τε ἄλλα καὶ δι' ἣν αἰτίην ἐπολέμησαν ἀλλήλοισι.[3]

evenimentele (petrecute) să se stérgă cu timpul din (memoria) ómenilor și ca nu cumva faptele cele marĭ și minunate, atît ale Elinilor căt și ale barbarilor, să dispară in loc să fie expuse (la lumină), și iarăși in fine (ca să se dea sémă) de causa pentru care s'aŭ luptat intre dĕnșiĭ.

---

[1] θωυμαστὰ. Așa scrie Gaisford și Schweighäuser; in unele ediții găsim θαυμαστὰ.

[2] ἀποδεχθέντα. Edițiile care scriŭ maĭ sus ἀπόδεξις in loc de ἀπόδειξις scriŭ și aci ἀποδεχθέντα in loc de ἀποδειχθέντα.

[3] καὶ δι' ἣν αἰτίην ἐπολέμησαν ἀλλήλοισι. Autorul nostru in acéstă micä frasa stabilesce in mod general programa pe care o va urma in cursul scrierei sale. El nu numaĭ, va consemna generațiilor viitore evenimentele istorice ale popórelor și faptele lor cele marĭ, dar incă va relata și causele pentru care s'aŭ incins resbele intre ele.

1. Περσέων μέν νυν οἱ λόγιοι[1] Φοίνικας αἰτίους φασὶ γενέσθαι τῆς διαφορῆς. Τούτους γὰρ, ἀπὸ τῆς Ἐρυθρῆς καλεομένης θαλάσσης[2] ἀπικομένους ἐπὶ τήνδε τὴν θάλασσαν[3], καὶ οἰκήσαντας τοῦτον τὸν χῶρον τὸν καὶ νῦν οἰκέουσι, αὐτίκα ναυτιλίῃσι μακρῇσι ἐπιθέσθαι· ἀπαγινέοντας δὲ φορτία Αἰγύπτιά τε καὶ Ἀσσύρια, τῇ τε ἄλλῃ[4] ἐσαπικνέεσθαι καὶ δὴ καὶ[5] ἐς Ἄργος· τὸ δὲ Ἄρ-

1. Invĕțaților Persilor afirmă că Fenicienii fură causa neințelegerii. Că acești din urmă, venind dela marea numită Eritree, sosiră pe cóstele mării nóstre, și așeḑându-se in părțile unde locuiesc și astăḑi, se apucară indată de navigații depărtate: incărcând mărfuri Egiptene și Asiriene, ei sosiră in mai multe (părți ale cóstelor nóstre)

[1] οἱ λόγιοι. In latinesce s'ar putea traduce »periti rerum«: ceĭ docți in materie. Imĭ pare că Blakesley greșesce când ḑice că λόγιοι insemnéză aceia ce transmit oral tradiția, dela λόγος; prefer teoria că λόγος se referă mai mult la insuși materia, decât la simplul agent de transmitere a materieĭ, adică la cuvênt.

[2] Ἐρυθρῆς καλεομένης θαλάσσης. Erodot nu ințelege prin acest termen numaĭ marea pe care o numim astăḑi »Mare Roșie« si pe care o numesce el in special »κόλπος Ἀράβιος«. El ințelege Oceanul Indic cu golful Persic pe care le confunda inpreună din nesciința formelor acestor mări. Numele acesta dat oceanuluĭ Indian nu cred să fi provenit cum ḑice Creutzer din causa reflecțiilor raḑelor sóreluĭ răsăritor, vĕḑut din parțile lumeĭ civilizate de atunceĭ, dar maĭ mult, după cum ḑice Rawlinson, din causa raseĭ semitice care, rĕspândindu-se din valea Mesopotamieĭ, se stabilise pe acele cóste, și al căruĭ caracter special era roșéța pieleĭ. — Cuvêntul »Fenician« insemnéza asemenea »roșŭ«. Fenicienii, de origină turaniană, se semitizară si se unirĕ cu marea familie semitică care se intindea se dela valea Eufratelui spre apus și spre miaḑănópte, măturând inaintea eĭ marea familie turaniană ale cariĭ urme se vĕḑ astăḑi in Laponi, Turcomani, Turcĭ, Ungurĭ etc.: pe urmă eĭ se stabilirĕ atît pe cóstele golfuluĭ Persic cât și pe ale mariĭ Mediterane, dela muntele Carmel pŏnĕ la cósta Egiptuluĭ. Etnologiĭ ceĭ maĭ insemnațĭ cred că aceste instalațiĭ pe golful Persic și pe cóstele Mediteraneĭ fură simultane și că Erodot se inșélă când ḑice că Fenicienii, merserĕ intăiŭ la golful Persic și că pe urmă de acolo colonizară cóstele Mediteraneĭ. Analogia intre aceste două instalații e probată clar prin existența orașelor Tur, Sidodona și Arad pe golful Persic, care aduc aminte Sidonul și Tirul, Feniceĭ.

[3] τήνδε τὴν θάλασσαν »Marea nóstră«, adică Mediterana.

[4] τῇ τε ἄλλῃ se subtințelege χώρῃ care desemnă Grecia și coloniile in special.

[5] καὶ δὴ καὶ. Acéstă locuțiune in gura luĭ Erodot insemnéză tot d'auna ajungerea la scopul șiruluĭ ideĭ sale. Astfel el voesce aci să aducă pe Fenicieni in contact cu Argos și acest καὶ δὴ καὶ exprimă ajungerea la punctul unde voesce să aducă pe cititor; de aceea am tradus prin »in fine« ca exprimând maĭ bine tótă puterea acesteĭ expresiĭ.

γος[1] τοῦτον τὸν χρόνον προεῖχε ἅπασι τῶν[2] ἐν τῇ νῦν Ἑλλάδι καλεομένῃ[3] χώρῃ. Ἀπικομένους δὲ τοὺς Φοίνικας ἐς δὴ[4] τὸ Ἄργος τοῦτο διατίθεσθαι[5] τὸν φόρτον· πέμπτῃ δὲ ἢ ἕκτῃ ἡμέρῃ, ἀπ' ἧς ἀπίκοντο, ἐξεμπολημένων σφι σχεδὸν πάντων ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν θάλασσαν γυναῖκας ἄλλας τε πολλὰς καὶ δὴ καὶ τοῦ βασιλέος θυγατέρα· τὸ δέ οἱ οὔνομα εἶναι, κατὰ ὠυτὸ, τὸ καὶ Ἕλληνες λέγουσι, Ἰοῦν τὴν Ἰνάχου[6]. ταύτας στάσας κατὰ πρύμνην[7] τῆς νεὸς ὠνέεσθαι τῶν φορτίων τῶν σφι ἦν θυμὸς μάλιστα· καὶ τοὺς Φοίνικας διακελευσαμένους[8] ὁρμῆσαι ἐπ' αὐτάς. Τὰς μὲν δὴ πλεῦνας τῶν γυναικῶν ἀποφυγέειν[9], τὴν δὲ Ἰοῦν σὺν ἄλλῃσι ἁρπασθῆναι· ἐσβαλομένους δὲ ἐς τὴν νέα, οἴχεσθαι ἀποπλέοντας ἐπ' Αἰγύπτου.

și in fine și la Argos; acest oraș Argos, pe timpul acela, ocupa primul rang intre tóte cele lalte orașe ale țĕriĭ cunoscute astădĭ subt numele de Elada. In acest Argos dar sosind Fenicienii, expuseră marfa lor (spre vêndare). Cinci saŭ șése dile după ce sosiră, când o vênduseră maĭ tótă, veniră uă mulțime de femeĭ la malul măriĭ, intre care și fiica regeluĭ: numele acesteia, după dĕnșiĭ, precum și după tradiția elină fu Io (fiica) luĭ Inachu. Aceste (femeĭ) se puseră lângă partea anterióră a naveĭ spre a examina mărfurile care le ar conveni maĭ bine; Fenicienii, la un semnal dat, se aruncară asupra lor. Cea maĭ mare parte din femeĭ scăpară cu fuga, dar Io fu răpită inpreună cu altele din ele; (Fenicienii) atunci imbarcându-le pe navă, plutiră de acolo spre Egipt.

[1] Ἄργος. Supremația acestuĭ oraș asupra tutulor celor lalte orașe ale Greciei in timpurile cele maĭ antice reese bine din posiția ce o ocupa Agamemnon fația cu ceĭ laltĭ regĭ aĭ Greciei in resbelul cu Troia, și din faptul că Omer in Iliada numește pe Greci adese orĭ Argeĭ.

[2] τῶν. Se subtințelege πόλεων.

[3] τῇ νῦν Ἑλλάδι καλεομένῃ. In timpurile când nu exista acest nume țéra acésta nu avea nume generic: de accea atît Erodot aci cât și Tucidid (I. 3) aŭ recurs la acest nume maĭ modern ca să denote intréga téră. Tucidid se servă de aceeași expresie ca și Erodot aci; el dice: »ἡ νῦν Ἑλλὰς καλουμένη«.

[4] δὴ denotă un subiect familiar despre care s'a vorbit maĭ inainte, și se traduce fórte bine prin cuvêntul românesc »dar«.

[5] διατίθεσθαι a expune spre a vinde.

[6] τὴν Ἰνάχου. Aceste cuvinte sunt necesare pentru a distinge pe acéstă Io de altele purtând acest nume fórte comun femeelor de sânge regesc.

[7] κατὰ πρύμνην echivalézâ cu πλησίον τῆς πρύμνης. — Partea dinainte a naveĭ era intórsă spre mare gata de plecare, căci nava se impingea in mare de pe uscat pe la spate. In timpurile acelea navele stătătóre in port se trăgeaŭ la mal ca bărcile moderne și nu staŭ ancorate saŭ legate de cheŭ ca navele nóstre moderne.

[8] διακελευσαμένους. — Puterea prepositiuneĭ este de a exprima aci un apel trecând prin tot echipagiul Fenician; cred că traducênd astfel exprim maĭ bine idea autoruluĭ decât traducênd ca Rawlinson »dând un țipet mare« saŭ ca un traducător frances »ințeleși intre dĕnșiĭ«.

[9] ἀποφυγέειν. E maĭ conform cu dialectul ionic decât forma contractată ἀποφυγεῖν adoptată de caț̆ĭ va editorĭ.

2. Οὕτω μὲν Ἰοῦν ἐς Αἴγυπτον ἀπικέσθαι λέγουσι Πέρσαι[1], οὐκ ὡς Φοίνικες[2]· καὶ τῶν ἀδικημάτων τοῦτο ἄρξαι πρῶτον· μετὰ δὲ ταῦτα, Ἑλλήνων τινὰς (οὐ γὰρ ἔχουσι τοὔνομα ἀπηγήσασθαι) φασὶ τῆς Φοινίκης ἐς Τύρον προσχόντας[3], ἁρπάσαι τοῦ βασιλέος[4] τὴν θυγατέρα Εὐρώπην[5]· εἴησαν δ' ἂν[6] οὗτοι Κρῆτες[7]·

2. Astfel ḍic Perşiĭ că a venit Io in Egipt, şi in acésta eĭ diferă de Fenicienĭ; acesta fu inceputul asupririlor; după acésta, eĭ ḍic că un numĕr óre care de Elinĭ (al căror nume nu pot eĭ să 'l spue) ar fi sosit la Tir din Fenicia, şi că ar fi răpit pe Europa, fica regeluĭ: (nu sciŭ,

---

[1] λέγουσι Πέρσαι. E greŭ de admis cum Perşiĭ propriŭ ḍişĭ, carĭ in timpurile mitologice şi pre-istorice căror aparţine legenda despre Io, puteaŭ să o cunóscă, căcĭ pe atunceĭ triburile ariane, din carĭ eĭ eşiră maĭ tărḍiŭ, eraŭ incă stabilite pe malurile riuluĭ Indus. Chiar relaţiile, ḍice Rawlinson, intre Asiriĭ şi Babilonĭĭ cu Greciĭ aparţin uneĭ epoce maĭ puţin antice. — Cea dintaĭ menţiune făcută de Greciĭ despre popórele orientale este aceea găsită intr' uă inscripţie cuneiformă a regeluĭ Sargon din Babilon pe la anul 708 inainte de Christos, in care se face menţiune de tributul plătit Babilonilor de către Greciĭ din Cipru, pe care i numesce »Yaha«. Acum scim că Greciĭ compărară călătoriile loceĭ cu calea eratică a luneĭ; luna in limbagiul asiriac şi egiptean se numea Ia saŭ Yah şi Rawlinson vede uă analogie intre numele Io, intre numele luneĭ şi intre numele dat piraţilor greciĭ din Cipru. Legenda despre Io, ḍice el, fu pe urmă culésă de Perşi din gura predecesorilor lor de pe malurile Eufrateluĭ. Perşiĭ nu avură cunosciinţă de legenda acésta decăt după venirea lor din India. Ea e uă legendă de originĕ pur asiriacă şi egipteană.

[2] Φοίνικες. Astfel scrie manuscrisul aldin precum şi cel din Veneţia. Alte manuscrise pe care le urmézĕ Gaisford şi Schweighäuser aŭ Ἕλληνες. E maĭ logic şi maĭ natural insă să adoptăm Φοίνικες, care este şi in perfect acord cu ceea ce ḍice Capitolul 5, unde se maĭ repetă aserţiunea că Fenicienii aveaŭ uă tradiţie diferită de a Perşilor intru căt privesce pe Io.

[3] προσχόντας. Subt cuvêntul că acest particip este compus din πρὸς şi ἔχειν, Schweighäuser, cu alţĭ căţĭ va, propune ortografia προσοχόντας. Acésta insă nu se autorisă de nicĭ un manuscris şi de nicĭ un autor elin.

[4] βασιλέος. Diferitele manuscrise variézĕ in modul cel maĭ arbitrar intre formele βασιλέος, βασιλέως şi βασιλῆος. De óre ce insă nu există nicĭ uă regulă absolută pentru priimirea unia saŭ altia din aceste forme ale genitivuluĭ acestuia după diferitele dialecte eline, e cu totul indiferent pe care o adoptăm. Forma adoptată aci pare a avea maioritatea manuscriselor in favórea eĭ.

[5] Εὐρώπην. Versiunea mitologieĭ grece şi latine era că Europa fu răpită din Fenicia de către Joe sub forma unuĭ taur şi dusă in Creta. Fără nicĭ uă indoiélă acestă fabulă este tipică a colonisăriĭ Creteĭ de către Fenicienĭ. — Asemenea şi fabula despre Io trebue să' şĭ aibă origina in faptul unor colonisărĭ saŭ emigratiĭ eline pe cóstele Egiptuluĭ.

[6] εἴησαν δ' ἄν. Să notăm usul optativuluĭ care dă fraseĭ sensul »nu pot să vĕ spun daca saŭ nu acestĭ elinĭ eraŭ din Creta« s'ar putea adăoga ca acest optativ cu ἄν implică şi uă presumţiune in favórea ipotesei, astfel incăt se subtinţelege »dar eŭ sunt dispus a o crede«.

[7] Κρῆτες. Elinĭĭ din Creta aŭ fost primiĭ navigatorĭ elinĭ şi singurĭĭ care aveaŭ o flotă in timpurile acelea de mare anticitate: aptitudinea lor pentru navigaţie ĭĭ dedese şi supremaţia pe mare »θαλασσοκρατίαν«. Exista chiar proverbul »ὁ Κρὴς δὲ τὸν Πόντον«. — In fine şi Tucidid (I. 4) ḍice: »Μίνως παλαίτατος ὧν ἀκοῇ ἴσμεν ναυτικὸν ἐκτήσατο«.

ταῦτα μὲν δὴ ἴσα[1] σφι πρὸς ἴσα γενέσθαι· μετὰ δὲ ταῦτα Ἕλληνας αἰτίους τῆς δευτέρης ἀδικίης γενέσθαι· καταπλώσαντας γὰρ μακρῇ νηῒ[2] ἐς Αἶάν τε τὴν Κολχίδα[3] καὶ ἐπὶ Φᾶσιν ποταμὸν, ἐνθεῦτεν διαπρηξαμένους καὶ τἆλλα τῶν εἵνεκεν ἀπίκατο, ἁρπάσαι τοῦ βασιλέος τὴν θυγατέρα Μήδειαν[4]· πέμψαντα δὲ τὸν Κόλχον[5] ἐς τὴν Ἑλλάδα[6] κήρυκα, αἰτέειν τε δίκας τῆς ἁρπαγῆς καὶ ἀπαιτέειν τὴν θυγατέρα. Τοὺς δὲ ὑποκρίνασθαι[7], ὡς οὐδὲ ἐκεῖνοι ἰοῦς τῆς Ἀργείης ἔδοσάν σφι δίκας

dar sunt dispus a crede că) aceștia erau din Creta; astfel asuprirea fu plătită cu asuprire. (Ei mai ḑic că) după acésta Elinii ar fi fost autorii unei a doa asupriri: căci intreprinḑênd ei uă expediție intr' uă navă de resbel spre Aia din Colchida și spre rîul Fasis, după ce terminară lucrul pentru care merseseră acolo, răpiră pe Medea fiica regeluĭ; (regele) Colchideĭ trimise un sol in Elada ca să céră, atît satisfacție pentru

---

[1] ἴσα. Este forma atică, forma ionică ar fi ἶσα, dar nu se sancționéză de manuscrise. Ἴσα πρὸς ἴσα era un elinism fórte comun și usitat in limbagiul familiar pentru a exprima represaliĭ, saŭ egalitate de uă parte și de alta. — Veḑĭ Sofocle (Antigona 146, și Filoct. 695).

[2] μακρῇ νηΐ. Navele lungĭ erau intrebuințate ca nave de resbel, de óre ce navele de comerciŭ erau maĭ scurte, adică maĭ rotunde. După tradiția antică prima navă lungă saŭ navă de resbel fu acésta in care plecară Argonauții, numită »Argo«, la construirea căreia presidase chiar Minerva. Pornirea acesteĭ expediții intr' uă navă de resbel e probă că ea fu intreprinsă cu scopurĭ ofensive și nu pacnice.

[3] ἐς Αἶάν τε τὴν Κολχίδα. Acest oraș Aia, capitala Colchideĭ, era situat, se ḑice, pe uă insulă la gura riuluĭ Fasis. Numele cetății insemna »Terra« saŭ γαῖα; ea este descrisă de Apoloniu Rodiu (III. 213). Acolo se conserva celebra lână de aur. — Despre insula Aia ne vorbesce Omer in Odisea (XI. 70 și XII. 3). Alțĭ autorĭ daŭ numele de Sibaris capitaleĭ Colchideĭ. — Mulți comentatorĭ s'aŭ mirat dece regele Colchideĭ a fost tras de Elinĭ la respundere pentru un fapt făcut de Fenicienĭ și dece cérta cu Fenicienii a provocat expediția Argonauților. La acésta se póte respunde că Colchidenii făceaŭ, ca și Fenicienii, parte din familiile popórelor asiatice cu care intrase Grecia in luptă. Nu numaĭ atîta, dar exista intre aceste douĭ popóre asiatice uă mare afinitate etnică. In timpul Argonauților Colchida era, ḑice Rawlinson, locuită de acee-așĭ rasă cușită saŭ etiopică care se stabilise pe cóstele Feniciei inaintea invasieĭ semitice in Siria. Medii primitivĭ erau ramura principală a acesteĭ familiĭ cușite, etiopică saŭ scite. Rawlinson vede uă afinitate intre numirile »Med«, »Medea« și »Andromeda«.

[4] Μήδειαν. Căte va manuscrise aŭ Μηδίην, altele pe care le urmézä Gaisford aŭ Μηδείην.

[5] τὸν Κόλχον. Maĭ scurt in loc de τὸν Κόλχον βασιλῆα — avem exemple de acésta in scrierile luĭ Xenofon unde ὁ Σκύθης, ὁ Θρᾷξ insemnézä »regele Sciților« — »regele Tracilor«.

[6] ἐς τὴν Ἑλλάδα. Intrebuințarea numeluĭ acestuia aci este uă probă palpabilă de origina maĭ recenta a acesteĭ fabule, căci in timpurile in care se presupune că avu loc expediția Argonauților numele de Elas ca termen general insemnând Grecia, nu era incă cunoscut.

[7] τοὺς δὲ ὑποκρίνασθαι. Se subtințelege tot d'auna »Ἕλληνας λέγουσι«.

τῆς ἁρπαγῆς, οὐδὲ ὧν αὐτοὶ δώσειν ἐκείνοισι.

3. Δευτέρῃ δὲ λέγουσι γενεῇ[1] μετὰ ταῦτα Ἀλέξανδρον τὸν Πριάμου[2], ἀκηκοότα ταῦτα, ἐθελῆσαί οἱ ἐκ τῆς Ἑλλάδος δι' ἁρπαγῆς γενέσθαι γυναῖκα, ἐπιστάμενον πάντως, ὅτι οὐ δώσει δίκας· οὔτε[3] γὰρ ἐκείνους διδόναι. Οὕτω δὴ ἁρπάσαντος αὐτοῦ Ἑλένην, τοῖσι Ἕλλησι δόξαι πρῶτον πέμψαντας ἀγγέλους ἀπαιτέειν τε Ἑλένην καὶ δίκας τῆς ἁρπαγῆς αἰτέειν· τοὺς δὲ, προϊσχομένων ταῦτα, προφέρειν σφι Μηδείης τὴν ἁρπαγὴν, ὡς οὐ δόντες αὐτοὶ δίκας οὐδὲ ἐκδόντες ἀπαιτεόντων, βουλοίατό σφι παρ' ἄλλων δίκας γίνεσθαι[4].

acéstă răpire căt şi restituirea fiicei sale. Elinii rĕspunseră că de óre ce nu priimiseră nicĭ uă satisfacţie pentru răpirea argiancĭ Io, nicĭ eĭ nu le vor da lor (satisfacţie).

3. (Perşiĭ) maĭ spun că după trecerea uneĭ generaţiĭ, Alexandru fiul luĭ Priam, audind de tóte acestea, voi să' şĭ ia uă nevastă din Elada prin răpire, convins fiind că nu va avea a da nicĭ uă satisfacţie de ore ce nicĭ eĭ nu dedesera. Astfel după ce răpi el pe Elena, Eliniĭ deciseră maĭ intăiŭ să trimită solĭ şi să céră inapoĭ atît pe Elena căt şi satisfacţie pentrŭ răpire. Că acestia (adică Troianiĭ) pe cănd (Eliniĭ) expuneaŭ (obiectul misieĭ lor) ripostară plăngĕndu-se de răpirea Medeiĭ, şi (rĕspunseră) că precum eĭ (Eliniĭ) nu le dedeseră lor (Colchidenilor) nicĭ uă satisfacţie şi nu inapoiaseră (persóna) cerută, nicĭ eĭ nu maĭ trebuia să se aştepte din partea celor-lalţĭ la vre uă satisfacţie.

---

[1] Δευτέρῃ δὲ λέγουσι γενεῇ. Larcher fixează data expediţieĭ Argonauţilor la anul 1363 inainte de Christos, inceputul resbeluluĭ cu Troia la 1289 şi căderea Troieĭ la anul 1270.

[2] Ἀλέξανδρον τὸν Πριάμου. Transferarea motivelor de plăngere ale Fenicienilor şi a le Colchidenilor acum la Troianĭ confirmă ceea ce s'a dis maĭ sus la nota 3 p. 6, că trebue să considerăm cérta ca existănd intre Grecia şi popórele Asieĭ in genere.

[3] οὔτε. In căte va ediţiĭ οὐδὲ.

[4] τοὺς δὲ, προϊσχομένων ταῦτα προφέρειν σφι Μηδείης τὴν ἁρπαγὴν, ὡς οὐ δόντες αὐτοὶ δίκας οὐδὲ ἐκδόντες ἀπαιτεόντων, βουλοίατό σφι παρ' ἄλλων δίκας γίνεσθαι. Construcţie fórte obscură din causa participiilor şi a pronumelor ţesute in frasă. Creutzer ne o traduce fórte bine in latinesce: »Mos vero (Troianos), cum hi (Græci) ea proferrent, iisdem exprobare Medeæ raptum, cum, qui ipsi (Græci) non pro jure satisfecissent, neque exponentibns illam (Medæam) reddidissent, nunc ab aliis sibi satisfieri vellent«. Blakesley observă fórte just ca familiaritatea acesteĭ legende este scusa obscurităţiĭ fraseĭ luĭ Erodot. — Manuscrisele Sancroftiane (din Cambridge) şi Wesselingiane (din Vienna) au Μηδίης,

4. Μέχρι μὲν ὧν τούτου ἁρπαγὰς μούνας εἶναι παρ' ἀλλήλων· τὸ δὲ ἀπὸ τούτου Ἕλληνας δὴ μεγάλως αἰτίους γενέσθαι[1]· προτέρους γὰρ ἄρξαι στρατεύεσθαι ἐς τὴν Ἀσίην ἢ σφέας ἐς τὴν Εὐρώπην[2]. Τὸ μέν νυν ἁρπαζειν γυναῖκας ἀνδρῶν ἀδίκων νομίζειν ἔργον εἶναι· τὸ δὲ ἁρπασθεισέων σπουδὴν ποιήσασθαι τιμωρέειν, ἀνοήτων· τὸ δὲ μηδεμίαν ὥρην ἔχειν ἁρπασθεισέων, σωφρόνων[3]. Δῆλα γὰρ δὴ ὅτι, εἰ μὴ αὐταὶ ἐβουλέατο[4], οὐκ ἂν ἡρπάζοντο. Σφέας μὲν δή, τοὺς ἐκ τῆς Ἀσίης, λέγουσι Πέρσαι ἁρπαζομενέων τῶν γυναικῶν λόγον οὐδένα ποιήσασθαι· Ἕλληνας δὲ Λακεδαιμονίης εἵνεκεν γυναικὸς στόλον μέγαν συναγεῖραι, καὶ ἔπειτα ἐλθόντας ἐς τὴν Ἀσίην τὴν Πριάμου δύναμιν κατελεῖν. Ἀπὸ τούτου[5] αἰεὶ ἡγήσασθαι τὸ Ἑλληνικὸν σφίσι εἶναι πολέμιον. Τὴν γὰρ Ἀσίην καὶ τὰ

4. Pănĕ aci nu fuseseră decăt răpiriĭ de uă parte și de alta: de aci insă inainte, (Perșiĭ dic) că Eliniĭ deveniră provocatoriĭ principalĭ: eĭ fură ceĭ dintăĭ care trimiseră uă forță armată in Asia, cu mult inainte de a se trimite una (de către Asiaticĭ) in Europa. In opinia (Perșilor) a răpi femeĭ este actul unor ómenĭ nedrepțĭ; a' și rĕsbuna insă pentru asemenea răpiriĭ (este actul) unor lipsiți: (actul) celor cu minte este de a nu face cas de răpirea femeelor: căcĭ este evident că daca nu voiaŭ chiar ele, nu s' ar răpi. De aceea și dic Perșiĭ că Asiaticiĭ nicĭ nu făcură vre uă dată vorbă despre femeele ce li se răpiseră. Eliniĭ insă, din causa uneĭ femeĭ lacedemoniene adu-

---

cele lalte aŭ Μηδείης. — Aristofan (Acharnan 488—494) pariodiézä cu mult spirit acest inceput al istorieĭ luĭ Erodot: subt cuvênt că face istoria causelor resboiuluĭ Peloponesuluĭ el dice:

»Καὶ ταῦτα μὲν δὴ σμικρὰ κ'απιχώρια·
»Πόρνην δὲ Σιμαίθαν ἰόντες Μεγάραδε
»Νεανίαι κλέπτουσι μεθυσοκότταβοι,
»Κἄθ' οἱ Μεγαρῆς ὀδύναις πεφυσιγγωμένοι
»Ἀντεξέκλεψαν Ἀσπασίας πόρνα δύο·
»Κ'αντεῦθεν ἀρχὴ τοῦ πολέμου κατερράγη
»Ἕλλησι πᾶσιν ἐκ τριῶν λαικοστριῶν.«

[1] γενέσθαι. Să nu perdem din vedere că tot ce se spune aci este versiunea Perșilor și că se subtințelege »λέγουσι Πέρσαι«.

[2] ἢ σφέας ἐς τὴν Εὐρώπην. Prima expediție din Asia in Europa fu aceea a luĭ Dariu in contra Sciților.

[3] τὸ δὲ μηδεμίαν ὥρην ἔχειν ἁρπασθεισέων, σωφρόνων. Acéstă frasă este identică in sensul eĭ cu cea precedentă »τὸ δὲ ἁρπασθεισέων σπουδὴν ποιήσασθαι τιμωρέειν, ἀνοήτων«. Ea se află in adevĕr in tóte manuscrisele, dar e greŭ de credut că autorul a voit să figureze ambele frase inpreună. Avem uă antitesă retorică fórte clară daca eliminăm una din ele, insă cu amîndouă acestea, figura este stricată, căcĭ atuncĭ avem treĭ frase din care cele două din urmă sunt identice. Blakesley crede că aŭ fost două versiunĭ și că in unele din manuscrisele vechĭ se afla una din aceste două frase și că altele aveaŭ pe cea laltă, așa incăt copiștiĭ manuscriselor existente le aŭ pus pe amîndouă in text. Manuscrisul de care se servea Plutarch avea frasa cea dintăia (Vedi »de malignitater Herodoti« pag. 856).

[4] ἐβουλέατο in căte va ediții ἐβούλοντο.

[5] ἀπὸ τούτου se subtințelege χρόνου.

ἐνοικέοντα ἔθνεα βάρβαρα οἰκειεῦνται οἱ Πέρσαι[1], τὴν δὲ Εὐρώπην καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἤγηνται κεχωρίσθαι.

5. Οὕτω μὲν Πέρσαι λέγουσι γενέσθαι[2], καὶ διὰ τὴν Ἰλίου ἅλωσιν εὑρίσκουσι σφίσι ἐοῦσαν τὴν ἀρχὴν τῆς ἔχθρης τῆς ἐς τοὺς Ἕλληνας. Περὶ δὲ τῆς Ἰοῦς οὐκ ὁμολογέουσι Πέρσῃσι οὕτω Φοίνικες. Οὐ γὰρ ἁρπαγῇ σφέας χρησαμένους λέγουσι ἀγαγεῖν αὐτὴν ἐς Αἴγυπτον, ἀλλ' ὡς ἐν τῷ Ἄργεϊ ἐμίσγετο τῷ ναυκλήρῳ τῆς νεός[3]· ἐπεὶ δὲ ἔμαθεν ἔγκυος

nară uă armată mare, și trecând in Asia distrusera puterea luĭ Priam. De atunci eĭ privira tot d'auna națiа elină ca ostilă lor, căci Perșiĭ consideră că Asia intrégă cu tóte popórele barbare care locuesc intr' ĕnsa este a lor, și că Europa cu națiа Elină este cu totul altceva.

5. Astfel ḑic Perșiĭ că s'aŭ petrecut lucrurile, și in cucerirea Troieĭ, vĕd eĭ inceputul ureĭ lor in contra Elinilor. In ceea ce privesce pe Io insă, Fenicienii nu spun ca Perșiĭ. Eĭ spun că nu prin mijlocul răpiriĭ o duseseră pe dĕnsa in Egipt dar că chiar la Argos fiind, ea avuse relațiĭ cu căpitanul năiĭ; căud

[1] Ἀσίην καὶ τὰ ἐνοικέοντα ἔθνεα βάρβαρα οἰκειεῦνται οἱ Πέρσαι. Acéstă pretenție a Perșilor de a fi stăpănĭ asupra Asieĭ intregĭ fu uă sorgintă fertilă in pretexte ca să facă expediții in contra popórelor afară din Asia. Drept exemplŭ avem pretextul de care se servi Dariŭ ca să atace pe Sciți: »drept pedépsă« ḑicea el »pentrŭ că atacaseră pe Meḑi«, și acésta intr' un timp căud chiar Perșiĭ eraŭ supușiĭ Meḑilor!

[2] Οὕτω μὲν Πέρσαι λέγουσι γενέσθαι. Blakesley, in textul luĭ, omite cuvêntul de Πέρσαι pe care il subtințelege numaĭ: cele maĭ multe manuscrise insă il posedă, de aceea l'am conservat. — Rawlinson, in privința acestuĭ pasagiŭ are uă notă fórte importantă care aruncă multă lumină peste interpretările date frumóselor legende ale mitologieĭ Eline, de către popórele de alte rase. Iată traducția acesteĭ note interesante: »Este curios, ḑice Rawlinson, să observăm modul cum străiniĭ trataŭ legendele Grecilor. Spiritul oriental, incapabil de a apreția uă poesie așa de inaltă, extrăgea din aceste legende tótă poesia lor și le trata, astfel vulgarisate, ca simple fapte de istorie: Io, preotésa virgină, iubită de Joe, victima jelosieĭ vindicative a Junoneĭ, metamorfosată, păzită de Argus, urmărită de täun din loc in loc, găsind in fine un asil pe malurile sacre ale Niluluĭ și devenind acolo muma uneĭ rase de regĭ eroĭ, devine amanta simplă a unuĭ negutiator Fenician, fuge cu dĕnsul ca să 'și ascundă sarcina, și sosesce in Egipt, destinația naveĭ cu care fugise. — Fenicieniĭ și Perșiĭ sunt și uniĭ și alțiĭ de uă potrivă prosaicĭ in modul lor de a interpreta legenda, astfel incăt se vede că rasa semitică și cea ariană nu eraŭ in stare să apreție spiritul poesiĭ Grecilor. Tot așa putem compara sublima poesie a legendeĭ luăriĭ Troieĭ cu versiunea séeă și prosaică pe care ne o transmite Erodot ca fiind a Perșilor.« — Să nu uităm că tot ce ni se spune aci nu este versiunea autoruluĭ, el reproduce numaĭ versiunea Perșilor, pretutindeni se subtințeleg cuvintele »λέγουσι Πέρσαι«. De aceea se insélă Pausanias (II. XVI § 1) căud, vorbind de trecerea Ioeĭ in Egipt, ḑice: »modul in care pretinde Erodot că ea a ajuns acolo«. Erodot ne transmite numaĭ versiunea Perșilor: evident că versiunea luĭ era cea elină.

[3] νεός. Multe manuscrise aŭ νηός.

ἐοῦσα, αἰδεομένη τοὺς τοκέας οὕτω δὴ ἐθελοντὴν αὐτὴν τοῖσι Φοίνιξι συνεκπλῶσαι, ὡς ἂν μὴ κατάδηλος γένηται. Ταῦτα μέν νυν Πέρσαι τε καὶ Φοίνικες λέγουσι. Ἐγὼ δὲ περὶ μὲν τούτων οὐκ ἔρχομαι ἐρέων[1], ὡς οὕτως ἢ ἄλλως κως ταῦτα ἐγένετο· τὸν δὲ οἶδα αὐτὸς πρῶτον ὑπάρξαντα ἀδίκων ἔργων ἐς τοὺς Ἕλληνας τοῦτον σημήνας, προβήσομαι ἐς τὸ πρόσω τοῦ λόγου ὁμοίως μικρὰ[2] καὶ μεγάλα ἄστεα ἀνθρώπων ἐπεξιών. Τὰ γὰρ τὸ πάλαι μεγάλα ἦν, τὰ πολλὰ αὐτῶν σμικρὰ γέγονε[3]· τὰ δὲ ἐπ' ἐμεῦ ἦν μεγάλα, πρότερον ἦν σμικρά· τὴν ἀνθρωπηΐην ὦν ἐπισταμένος εὐδαιμονίην οὐδαμὰ ἐν τὠυτῷ μένουσαν, ἐπιμνήσομαι ἀμφοτέρων ὁμοίως.

insă se vĕḍu insărcinată se ruşină de părinţii eĭ, şi astfel se imbarcă de bună voe cu Fenicienii, ca să nu fie descoperită. Iată prin urmare ce ḍic Perşii şi Fenicienii. Eŭ insă in asemenea materie nu 'mĭ propun aci să vĕ spun daca acestea s'aŭ petrecut aşa saŭ altfel. Acuma, după ce voiŭ arăta cine este acela care cel dintaiŭ a provocat pe Elinĭ, voiŭ păşi inainte cu firul subiectuluĭ (meŭ) vorbind despre oraşele atît marĭ căt şi micĭ ale (diverselor) popóre. Căcĭ din cele care in vechime aŭ fost marĭ, cea maĭ mare parte aŭ devenit neinsemnate; iar acele care in timpul meŭ sunt marĭ aŭ fost in vechime de mică importanţa; eŭ sciŭ că prosperitatea umană nu are nimic stabil şi de aceia voiŭ vorbi in mod egal şi de unele şi de altele.

6. Κροῖσος ἦν Λυδὸς μὲν γένος παῖς δὲ Ἀλυάττεω, τύραννος δὲ ἐθνέων τῶν ἐντὸς Ἅλυος[4] ποταμοῦ·

6. Cresu, lidian prin nascere, a fost fiul luĭ Aliate şi stăpănia peste popórele de din-

[1] οὐκ ἔρχομαι ἐρέων. Literal »nu viŭ aci să vĕ spun« saŭ, »acesta nu este scopul pe care mi'l propun«.

[2] μικρὰ. In căte-va ediţiĭ σμικρὰ. — Regula cea maĭ bună de adoptat in cestiunea intrebuinţăriĭ acestuĭ cuvênt cu saŭ fără σ este că e preferibil a omite pe σ când cuvêntul care precedă se termină cu acéstă literă, ca in casul de faţă, fiind-că manuscrisele cele vechĭ saŭ unciale, care nu indică separaţia intre cuvinte nu pun in asemenea cas două σ unul după altul altminterĭ e maĭ bine să scrim acest cuvênt cu σ precum il şi scriŭ tóte manuscrisele cele maĭ autorisate ale luĭ Erodot.

[3] τὰ πολλὰ αὐτῶν σμικρὰ γέγονε. Erodot trebue să fi avut exemple palpabile de decadenţa unor oraşe vechĭ atît in Asia mică căt şi in timpul şederiĭ sale in Italia. Subt ochiĭ luĭ in Asia mică vedea ruinele Foceeĭ devenite un sat in timpul luĭ; in Italia, chiar lângă Turiu unde se aşedase el, se vedeaŭ ruinele cetăţiĭ Sibaris uădiniórĭ celebre. — Tucidid in Cart. I, Cap. 10, ne vorbesce de decadenţa cea repede a oraşuluĭ Micena.

[4] ἐθνέων τῶν ἐντὸς Ἅλυος. Expresia ἐντὸς arată fórte clar că legenda pe ce are să ne o relatese autorul este de originĕ greco-lidiană adică originară din părţile despre apusul riuluĭ Alis. Ea este identică cu aceea de

ὃς ῥέων ἀπὸ μεσαμβρίης μεταξὺ Σύρων[1] καὶ Παφλαγόνων, ἐξίει[2] πρὸς βορέην[3] ἄνεμον ἐς τὸν Εὔξεινον καλεόμενον πόντον[4]. Οὗτος ὁ Κροῖσος βαρβάρων πρῶτος τῶν ἡμεῖς ἴδμεν τοὺς μὲν κατεστρέψατο Ἑλλήνων ἐς φόρου ἀπαγωγήν, τοὺς δὲ, φίλους προσεποιήσατο. Κατεστρέψατο μὲν Ἴωνάς τε καὶ Αἰολέας, καὶ Δωριέας τοὺς ἐν τῇ Ἀσίῃ· φίλους δὲ προσεποιήσατο Λακεδαιμονίους. Πρὸ δὲ τῆς Κροίσου ἀρχῆς πάντες Ἕλληνες ἦσαν ἐλεύθεροι[5]· τὸ γὰρ Κιμμερίων[6] στράτευμα

cóce de rîul Alis; acest rîŭ, după ce curge din părțile despre miadă-di, trece intre Sirienĭ și Paflagonĭ și se varsă spre miadă nópte in marea numită Euxin. Acest Cresu, precăt sciŭ eŭ, fu cel dintaiŭ dintre barbarĭ care să fi (intrat in relație) cu Elinii, silind pe uniĭ să plătésca tribut și căutând alianța celor lalți. El supuse pe Ioniiĭ, pe Eoliĭ și pe Doriĭ din Asia; pe de altă parte cultivă alianța Lacedemonienilor.

Cis-alpină intrebuințată ca să indice regiunea dincóce de Alpĭ față cu locuitorul Romeĭ saŭ al Italieĭ. — Origina greco-lidiană a legendeĭ se confirmă și maĭ mult prin intrebuințarea, maĭ jos, a numeluĭ Σύρων aplicat de Elinĭ Capadocilor (vedĭ Cap. 72 și Cartea V, Cap. 49). Rîul Alis se numesce astădĭ Kizil-Ermac și se varsă in Marea Négră la răsărit de Sinop. Daca numele acestuĭ rîŭ este de originĭ semitică, e probabil că vine dela cuvêntul Khal saŭ Hal care insemnézä »sucit«, adică rîul cotitor. Numele de Khula există in maĭ multe inscripțiĭ cuneiforme și se crede că indică acest rîŭ. Este interesant să notăm că vechiul nume asirian al Armenieĭ, prin care trecea acest rîŭ, este Khul-Bitan (χολοβητήνη) și ca numele biblic al acesteĭ țĕrĭ este Hul. (Genesa, Cap. X, vers 23).

[1] Σύρων. Vedĭ nota precedentă, și Cartea VII, Cap. 72, unde Erodot iĭ numesce Συρίους Καππαδόκας. Strabon numesce pe Capadocĭ »Sirienĭ albĭ« și e maĭ mult decăt probabil că acestia eraŭ de rasă semitică. Erodot considerä numirile »Siria, Asiria, Sirienĭ și Asirienĭ« ca identice: insă, ca apelațiĭ etnice, el face uă distincție intre ele. Siria pentru el este regiunea coprinsă intre Pontul Euxin, rîul Alis, Cilicia, Mediterana, Armenia, desertul și Egiptul; Asiria este partea superiórä a väiĭ intre Tigru și Eufrate. In realitate numele este unul și acelaș, Asiria, Ashúr saŭ Ahasshúr: iar numele de Siria nu este decăt forma coruptă elinä.

[2] ἐξίει. Acéstă formă, echivalentă cu ἐξίησι, timp present al verbuluĭ, se scrie de Schaefer ἐξιεῖ. Schweighäuser insă, cu mare cuvênt, considerä că ea derivă din forma plină ἐξιέει, nu prin contracția luĭ ἑει in ει (ceea ce ar fi cu totul contrariŭ spirituluĭ dialectuluĭ ionic), dar prin elisia silabeĭ penultime in interesul eufonieĭ; de aceea vedem la Cap. 90 αἰτέο in loc de αἰτέεο; la Cartea III, Cap. 72, ἐξηγέο in loc de ἐξηγέεο; la Cartea III, Cap. 40 ἀνέο in loc de ἀνέεο, și maĭ jos, in ἤειδε in loc de ἤειδεε.

[3] βορέην. In unele ediții βορῆν, dar forma necontrasă βορέην, este mult maĭ in acord cu dialectul autoruluĭ nostrŭ.

[4] πόντον. Luat in sensul de mare in genere, vedĭ nota la Cap. 85 din Cartea IV.

[5] πρὸ δὲ τῆς Κροίσου ἀρχῆς πάντες Ἕλληνες ἦσαν ἐλεύθεροι. — Aserțiunea acésta nu este cu totul exactă. Lidieniĭ, chiar pe timpul regeluĭ Gige exercitaŭ uă suveranitate óre care asupra coloniilor eline din Asia. — Strabon ne spune in Cartea XIII că Milesiĭ fură siliți să obție consimțimêntul regeluĭ Gige ca să fundeze colonia dela Abidos.

[6] Κιμμερίων. Acest popor de rasă celticä, pornit din nordul Europeĭ, năvăli spre miadă-di și se respândi in partea apusuluĭ. Numele seŭ derivă dela Kimr, dat Galilor de către Celțĭ, de unde și numele de Cimbrĭ.

τὸ ἐπὶ τὴν Ἰωνίην ἀπικόμενον, Κροίσου ἐὸν πρεσβύτερον[1], οὐ καταστροφὴ[2] ἐγένετο τῶν πολίων, ἀλλ' ἐξ ἐπιδρομῆς ἁρπαγή.

Inainte de domnia luĭ Cresu toțĭ Eliniĭ eraŭ liberĭ: căcĭ invasia Cimerilor care a căḑut pe Ionia și care a fost anterióră luĭ Cresu, nu avu de resultat supunerea cetăților (Ionieĭ), dar prada lor prin incursiune.

7. Ἡ δὲ ἡγεμονίη οὕτω περιῆλθε, ἐοῦσα Ἡρακλειδέων, ἐς τὸ γένος τὸ Κροίσου, καλεομένους δὲ Μερμνάδας. Ἦν Κανδαύλης, τὸν οἱ Ἕλληνες Μυρσίλον[3] οὐνομάζουσι, τύραννος Σαρδίων, ἀπόγονος δὲ Ἀλκαίου τοῦ Ἡρακλέος· Ἄγρων[4] μὲν γὰρ ὁ

7. Suveranitatea (Lidieĭ), care (la inceput) era a Eracliḑilor, trecu la urmașiĭ luĭ Cresu, numițĭ Mermnaḑĭ, in modul următor. Candaule, pe care Eliniĭ îl numesc Mirsil, era un rege al Sardeĭ, descendinte

[1] Κροίσου ἐὸν πρεσβύτερον. — Cuvêntul de πρεσβύτερον se intrebuințézăforte rar in sensul de »anterior«. Nu găsesc citat alt exemplŭ. Avem ceva analog, deși nu cu totul identic in Cartea II, Cap. 2, »τοὺς Φρύγας πρεσβυτέρους εἶναι ἑωυτῶν. Invasia Cimerilor de care ne vorbesce aci Erodot avu loc căndd domnia in Lidia regele Ardis succesorul luĭ Gige, adică cam pe timpul luĭ Omer, și devastația comisă de dênșiĭ se menționézăde Euripide (Ifig. in Taurid, vers 1106—1113). In acel pasagiŭ poetul tragic de sigur exagerézăă, căcĭ el ne vorbesce de distrugerea unor orașe care nicĭ nu putea să existe pe timpurile acelea. Larcher, ca să explice dificultatea, ḑice că aŭ fost douăă invasiĭ de Cimbrĭ: una pe timpurile luĭ Omer, anterióră luĭ Cresu și luĭ Erodot, și alta maĭ târḑiŭ, după mórtea luĭ Erodot.

[2] καταστροφὴ. Acest cuvênt nu insemnézăă nicĭ uă datăă, cum cred uniĭ, rĕsturnare (eversio), ci numaĭ ocupație saŭ supunere (occupatio).

[3] Μυρσίλον. Creutzer crede că acest Mirsil este identic cu Mirtil, despre care mentionézăă Apoloniu Rodiu (I, 752) »ὁ δὲ Μυρτίλος Ἑρμοῦ ὗλος ἐκ μιᾶς τῶν Δαναοῦ θυγατρῶν, Φαεθούσης, οἱ δὲ ἐκ Κλυμένης, οἱ δὲ ἐκ Μυρτοῦς, μιᾶς τῶν Ἀμαζόνων.« De accea și Creutzer crede că Lidienii se făliaŭ cu rudenia lor cu Amazonele și se mândriaŭ că de la dênsele își trăgeaŭ origina regiĭ lor; astfel își explică acest comentator insemnat figura Amazonei săpată pe monetele lidiene. Pe de altă parte Rawlinson nu impărtășesce de loc părerea luĭ Creutzer el afirmă că numele de Mirsil nu este decât uă formă patronimică etruscă și susține că aci constă argumentul cel maĭ puternic in favórea teorieĭ sale că regiĭ Lidieĭ eraŭ de origină etruscă. Mărturisesc că esitez a mĕ invoi cu acéstă din urmă opinie, căcĭ introducerea maĭ la vale a numelor semitice saŭ asiriene de Ninu și de Belu in lista regilor lidienĭ este un argument plausibil in contra teorieĭ luĭ Rawlinson și militézăă in favórea opinieĭ că Lidienii eraŭ un popor semitic și regiĭ lor descendenți aĭ regilor Asirieĭ.

[4] Ἄγρων. Creutzer enunță idea că acest nume e derivat póte din ἄγρα și că póte fi uă adaptare elină a numeluĭ Nemrod, care in limba asiriană insemnézăă »vĕnător«, astfel incât am avea numaĭ numirile de Ercule și de Alceu care să nu fie asiriane. — Despre Ercule e lesne de inteles că Erodot a confundat pe Ercul asirian saŭ sórele numit »Sandon« cu Ercule elin. (Veḑĭ Mém. de l'Académie des Inscriptions, Vol. 17 »Mémoire sur l'Hercule Assyrien et ses rapports avec l'Hercule Grec«.) Cât pentru Alceu, acésta confusie intre tradițiile cline și cele asiriene explică prea bine introducerea de către Erodot a unuĭ fiŭ al Ercululuĭ elin. Așa dar avem aci regĭ lidienĭ trăgêndu-și origina din primiĭ regĭ aĭ Asirieĭ și a nume: 1° divinitatea solară, Ercule

Νίνου, τοῦ Βήλου, τοῦ Ἀλκαίου, πρῶτος Ἡρακλειδέων βασιλεὺς ἐγένετο Σαρδίων· Κανδαύλης δὲ ὁ Μύρσου ὕστατος· οἱ δὲ πρότερον Ἄγρωνος βασιλεύσαντες ταύτης τῆς χώρης ἦσαν ἀπόγονοι Λυδοῦ τοῦ Ἄτυος, ἀπ' ὅτευ[1] ὁ δῆμος Λύδιος ἐκλήθη ὁ πᾶς οὗτος, πρότερον Μηῖων[2] καλεόμενος. Παρὰ τούτων Ἡρακλεῖδαι ἐπιτραφθέντες[3] ἔσχον τὴν

al luĭ Alceu, fiul luĭ Ercule: Agron, fiul luĭ Ninu, nepotul luĭ Belu şi strănepotul luĭ Alceu fu cel dintăiŭ dintre Eracliḑĭ care se făcu rege la Sarde; Candaule, fiul luĭ Mirsu, fu cel din urmă: ceĭ cari domniseră in acéstă ţéră inainte de Agron fuseseră descendinţiĭ luĭ Lidu, fiul luĭ Atis, dela care intregul popor

asirian »Sandon« — 2° Belu — 3° Ninu — 4° Nemrod. — Cât pentru identitatea luĭ Agron cu Nemrod, acésta este uă simplă ipotesă cu atât maĭ puţin probabilă cu cât Nemrod nu a fost nicĭ uă dată rege al Lidieĭ. Rawlinson crede că acéstă genealogie Ercule, Alceu, Belu, Ninu, Agron, e aşa de absurdă incât nu trebue ţinută in sémă, şi ḑice că ea nu póte decât resulta din presumpţia Lidienilor doritorĭ de a atribui regilor lor rudeniĭ cu ceĭ maĭ marĭ eroĭ atât aĭ Asieĭ cât şi aĭ Europeĭ.

[1] ἀπ' ὅτευ. Unele ediţiĭ, copiând réŭ manuscrisele, aŭ scris ἀπὸ τεῦ. — Blakesley are ἀπὸ τοῦ: dar cele maĭ multe autorităţĭ urmate şi de Gaisford aŭ ἀπ' ὅτευ. In ceea ce privesce dinastiile lui Atis şi a lui Agron, Larcher fixéză anul 1368 inainte de Christos ca data domnieĭ luĭ Atis, iar anul 1220 inainte de Christos ca data inceputuluĭ dinastieĭ asiriene a luĭ Agron.

[2] Μηῖων. Unele ediţiĭ aŭ Μῆων. — Omer cunósce numaĭ pe Meonĭ (Iliada II, 864—866) şi nu vorbesce de Lidienĭ. Xant istoricul Lidienilor ḑice că eĭ nu schimbară numele lor decât pré târḑiŭ in cursul istorieĭ lor. E un fapt astăḑĭ bine constatat insă, precum o afirmă şi Niebuhr (Historia Romana) vol. I, pag. 108), cum că Lidienii şi Meonii eraŭ două popóre cu totul distincte; Meonii, după Rawlinsone eraŭ stabiliţĭ acolo de mult şi fură supuşĭ de Lidienĭ, carĭ eraŭ de rasă pelasgică saŭ etruscă. Relaţiile Lidieĭ dar cu Italia după Rawlinson eraŭ datorite elementuluĭ comun pelasgic. Resolvirea acesteĭ probleme etnologice e dintre cele maĭ grele, de óre ce nicĭ un autor care a scris asupra acestuĭ subiect nu se acórdă cu ceĭ lalţĭ. Toţĭ se contrać̣ic; toţi aŭ fie care teoriile sale. Despre legătura intre Lidienĭ şi Etruscĭ am vĕḑut că, cu tóte că ea e susţinută de uă autoritate eminentă, cum este a luĭ Rawlinson, mĕ indoesc de dĕnsa şi sunt maĭ mult dispus a crede că Meoniĭ eraŭ Pelasgĭ, (căcĭ elementul predominant in Italia, Grecia şi Asia Micä in timpurile preistorice era pelasgic): că pe urmă Lidienii, element semitic, venind şi luând in mănă stăpânirea Meonilor le deteră numele lor, şi fără aĭ destruge se amestecară cu dĕnşii, deşi remase predominant elementul invins, intocmaĭ cum se intêmplă cu cucerirea Angliei de Normanĭ. — Astfel imĭ explic eŭ cum istoriĭ lidienĭ ca Xant, care trebuie să fi fost Meonian, nu vorbesc de cucerirea de către Lidienĭ ci numaĭ de uă schimbare de nume din Meonian in Lidian. Erodot nu a făcut alta decât a urma tradiţia populară lidiană, saŭ maĭ bine ḑis, meoniană. Masa locuitorilor Lidieĭ era dar, după presupunerea nóstră de rasă pelasgică saŭ meoniană. Póte că numaĭ clasa avută era compusă din Lidienĭ. Erodot culegea informaţiĭ din popor, şi informantul luĭ trebue să i fi dat versiunea din text intocmaĭ precum ţĕranul saxon din Anglia ar rĕspunde, póte cu mândrie, că Guilelm Cuceritorul norman a fost un rege britanic, aceluia care l'ar intreba despre istoria ţerĭ sale. — Rawlinson ḑice că Lidia, in urma cuceririeĭ şi a invingereĭ Meonilor de către Lidienĭ, fu divisă in două părţĭ distincte: Lidia proprie, in care predomnia elementul lidian saŭ cuceritor şi Torhebia, unde maĭ remase in maioritate elementul invins, care era faciă cu Lidia proprie ceea ce sunt astăḑĭ locuitorĭ principatuluĭ de Galie faciă cu Englesiĭ, saŭ cum sunt Norvegianiĭ faciă cu Suedesiĭ.

[3] ἐπιτραφθέντες dela ἐπιτρέπειν intrebuinţat şi in Cartea II, Cap. 121. — Se vede că acestĭ regĭ aĭ dinastieĭ Atiade ajunseră la uă stare de moliciune şi

ἀρχὴν ἐκ θεοπροπίου[1], ἐκ δούλης τε τῆς Ἰαρδάνου[2] γεγονότες καὶ Ἡρακλέος, ἄρξαντες μὲν ἐπὶ δύο τε καὶ εἴκοσι γενεὰς ἀνδρῶν, ἔτεα πέντε τε καὶ πεντακόσια[3], παῖς παρὰ πατρὸς ἐκδεκόμενος τὴν ἀρχὴν, μέχρι Κανδαύλεω τοῦ Μύρσου.

lidian iși trase numele, care maĭ inainte era Meonĭ; Eracliḑiĭ, eșițĭ din Ercule și dintr' uă sclavă a luĭ Iardan fiind insărcinațĭ de acestia (cu cârmuirea statuluĭ) puseră măna pe suveranitate, in virtutea unuĭ oracol, și (pe urmă) domniră in timp de două-ḑecĭ-și-două de generațiĭ de ómenĭ, (adică) cincĭsute-și-cincĭ anĭ, succesiunea urmănd din tată in fiŭ pănă la Candaule fiul lui Mirs.

8. Οὗτος δὴ ὦν ὁ Κανδαύλης ἠράσθη[4] τῆς ἑωυτοῦ γυναικός·

8. Acest Candaule era fórte inamorat de socia luĭ; iubind'o

---

de desfrănare așa de mare, incăt perdură tóta energia și capacitatea, intocmaĭ cum ajunseră in evul mediŭ regiĭ feneanți aĭ dinastieĭ merovengiene in Francia; și că atuncĭ chemară pe acestĭ Eracliḑĭ saŭ maĭ bine ḑis Asirianĭ ca să guverneze in locul lor prin procurație (ἐπιτροπῇ). — Acestia din urmă, profitănd de slăbiciunea mandanților lor, i resturnară și se puseră in locul lor.

[1] ἐκ θεοπροπίου. Scim din maĭ multe sorginte că asiaticiĭ nu aveaŭ oracolĭ d'aĭ lor, și că trimeteaŭ in Grecia să céra sfaturĭ dela ḑeĭ cănd aveaŭ nevoe (veḑĭ maĭ la vale Cap. 14, 19, 46 s. c. l.). E probabil dar că și in acest cas trimisera in Grecia și nicĭ cum in Asia.

[2] Ἰαρδάνου. Iardan era, pretind uniĭ tatăl, alțiĭ bărbatul Omfaleĭ căreia Ercule fu sclav. — Intre sclavele luĭ Iardan era și una numită Malis, care avu relațiĭ cu Ercule și deveni muma luĭ Acel. (Veḑĭ Elanic, Fragm. 102 ediția Didot.) — Aci Erodot presupune că acéstă Malis (δούλη Ἰαρδάνου) fu și strămóșa luĭ Agron. Nu pricep insă cum Rawlinson o face muma luĭ Agron, de óre ce insușĭ Erodot afirmă că intre Ercule și Agron aŭ trăit Alceu, Belu, și Ninu, adică aŭ trecut patru generațiĭ.

[3] ἄρξαντες μὲν ἐπὶ δύο τε καὶ εἴκοσι γενεὰς ἀνδρῶν, ἔτεα πέντε τε καὶ πεντακόσια. Erodot (Cartea II Cap. 142) spune că el numĕră treĭ generațiĭ intr'un spațiŭ de uă sută de anĭ, adică socotesce generația ca ocupănd 33 de anĭ și 4 lunĭ. In casul de façiă insă el dă generațieĭ numaĭ 23 de anĭ. Pe baza acésta Larcher propune următórea modificare a textului: »ἄρξαντες μὲν ἐπὶ πεντεκαί δεκα γενεὰς ἀνδρῶν ἔτεα δύο καὶ πεντακόσια.« Uă asemenea modificare a textuluĭ nu póte fi sub nicĭ un cuvênt admisibilă, maĭ ales cănd e evident că aci autorul nostru nu face nicĭ un calcul, ci naréza numaĭ un fapt. Iată cronologia dinastiilor lidiene ce ne o dă Rawlinson și care este maĭ bine chibzuită decăt acelea a luĭ Larcher, Volnay și Heeren:

			Inainte de Christos
1° Dinastie	Atiaḑĭ	anterióră anuluĭ	1229
2° Dinastie	Eracliḑĭ (Asiriană)		1229—724
3° Dinastie	Mermnaḑĭ	1° Gige	724—686
		2° Ardis	686—637
		3° Sadiate . . .	637—625
		4° Aliate . . .	625—568
		5° Cresu . . .	568—554

[4] ἠράσθη. Nu va să ḑică »se inamorase« ceea ce este absurd, dar »iubia cu exces«.

ἐρασθεὶς δὲ, ἐνόμιζέ οἱ εἶναι γυναῖκα πολλὸν πασέων καλλίστην· ὥς τε δὲ ταῦτα νομίζων· ἦν γάρ οἱ τῶν αἰχμοφόρων Γύγης ὁ Δασκύλου ἀρεσκόμενος μάλιστα· τούτῳ τῷ Γύγῃ καὶ τὰ σπουδαιέστερα[1] τῶν πρηγμάτων ὑπερετίθετο[2] ὁ Κανδαύλης, καὶ δὴ καὶ τὸ εἶδος τῆς γυναικὸς ὑπερεπαινέων· χρόνου δὲ οὐ πολλοῦ διελθόντος, χρὴν[3] γὰρ Κανδαύλῃ γενέσθαι κακῶς, ἔλεγε πρὸς τὸν Γύγην[4] τοιάδε· »Γύγη, οὐ γάρ σε δοκέω πείθεσθαί μοι λέγοντι περὶ τοῦ εἴδεος τῆς γυναικός· (ὦτα γὰρ τυγχάνει ἀνθρώποισι ἐόντα ἀπιστότερα[5] ὀφθαλμῶν·) ποίεε ὅκως[6] ἐκείνην θεήσεαι γυμνήν.« Ὁ δὲ μέγα ἀμβώσας εἶπε· »Δέσποτα, τίνα λέγεις λόγον οὐκ ὑγιέα κελεύων με δέσποιναν τὴν ἐμὴν θεήσασθαι γυμνήν; ἅμα δὲ κιθῶνι[7] ἐκδυομένῳ συνεκδύεται καὶ τὴν αἰδῶ γυνή; πάλαι δὲ τὰ καλὰ ἀνθρώποισι ἐξεύρηται[8], ἐκ τῶν μανθάνειν δεῖ· ἐν

astfel, el credea că ea era cu mult mai frumósă decât tóte femeile: așa era credința lui; printre ómenii gardei sale se afla și unul Gige, fiul lui Dascil, pe care il iubea fórte mult; cu acest Gige se consulta Candaule despre afacerile sale cele mai importante și i lăuda peste măsură frumusețea femeii sale: nu trecu mult timp, și Candaule — căci el era predestinat să i se intîmple uă nenorocire — dise către Gige: »Gige, mi se pare că nu mĕ credĭ când iți vorbesc de frumusețea femeii mele; — pentru că omul crede mai puçin urechilor decât ochilor; — fă așa incât s'o vedĭ gólă.« Acesta rĕspunse cu voce tare: »Stăpâne, ce fel de vorbă ai rostit dicĕndu' mĭ să vĕd pe stăpâna mea gólă? (Nu sciĭ că) femeea se

[1] σπουδαιέστερα. — Astfel are manuscrisul sancroftian din Cambridge, dar sunt două manuscrise importante in biblioteca națională din Paris carĭ aŭ σπουδαιότερα. Aceeași variantă are loc și in Cap. 133, unde manuscrisele sus citate aŭ σπουδαιότατα in loc de σπουδαιέστατα.

[2] ὑπερετίθετο. ὑπερετίθεσθαί τινί τι este »cum aliquo aliqua de re communicare« saŭ »conferre ad aliquem«. Mai avem acéstă expresie la Cap. 107 și 108.

[3] χρὴν. Acest verb este des usitat ca să exprime un eveniment inevitabil, impus prin voința divină, adică uă fatalitate.

[4] Γύγην. Mai jos la Cap. 10 și 11 avem Γυγέα ca acusativ al acestuĭ nume propriŭ și mulțĭ comentatorĭ din causa aceea aŭ propus a se ceti și aci Γυγέα; dar Erodot póte prea bine să se fi servit de amindouă aceste acusative, cu atit mai mult cu cât Ionienii adese orĭ declina nume propriĭ de prima declinație ca cum ar fi fost de a treia.

[5] ἀπιστότερα nu »mai puçin persuasivĭ« ci »mai pucin demnĭ de credință«. Aceeași idee o exprimă Seneca (Ep. VI) »Homines amplius oculis quam auribus credunt«.

[6] ὅκως se mai găsesce intrebuințat cu indicativul futur la Cartea VII, Cap. 18.

[7] κιθῶνι. κιθὼν este termenul ionic pentru χιτὼν, și era un vestment de lănă ca uă tunică cu mănicĭ.

[8] ἐξεύρηται. Acésta teorie cum că ómenĭ învățațĭ inventaseră principiile inamovibile ale moralității aparținea simplicității lumeĭ antice care nu percepea natura lor divină și puterea lor eternă.

τοῖσι ἓν τόδε ἐστὶ, σκοπέειν τινὰ τὰ ἑωυτοῦ. Ἐγὼ δὲ πείθομαι ἐκείνην εἶναι πασέων γυναικῶν καλλίστην· καί σεο δέομαι μὴ δέεσθαι[1] ἀνόμων.«

9. Ὁ μὲν δὴ λέγων τοιαῦτα ἀπεμάχετο, ἀρρωδέων μή τι οἱ ἐξ αὐτέων γένηται[2] κακόν. Ὁ δὲ ἀμείβετο τοῖσδε· »Θάρσει Γύγη· καὶ μὴ φοβεῦ μήτε ἐμὲ, ὡς σεο πειρώμενος λέγω λόγον[3] τόνδε,

desbracă de rușine când se desbracă de vestmênt? Din vechime chiar s'aŭ descoperit maximele salutare pentru omenire, dela aceste maxime trebue să luăm (noĭ) învățătură: intre acestea este una (care ḍice): *să' și vaḍă fie care ale sale:* Eŭ cred că femeea ta este cea maĭ frumósă din tóte; și te conjur nu cere (de la mine să fac lucrurĭ) carĭ nu se cuvin.«

9. Prin astfel de argumente cerca (Gige) să resiste, temêndu-se ca nu cumva să resulte pentru dênsul un rĕŭ din tóte acestea. Dar (regele) rĕspunse astfel: »Fiĭ cu curaj, Gige;

---

[1] δέομαι μὴ δέεσθαι verbul δέομαι este intrebuințat inadins aci de două orĭ, cel d'al doilea dând uă indoită putere celuĭ dintâiŭ: astfel Creutzer traduce fórte bine »et obsecro te, ne quæras inhonesta«.

[2] γένηται. După regulele gramaticale stabilite de Dawes și de Monk ne am fi așteptat după conjunctiunea μὴ la modul optativ »γένοιτο« iar nu la subjunctivul »γένηται«. Aceste regule însă nu sunt aplicabile in tot d'auna. Iată de unde provine acéstă excepție la regula generală: Subjunctivul se intrebuințéză in frasa dependinte, când evenimentul exprimat in acea frasă este considerat ca fiind resultatul probabil saŭ direct al uneĭ ipotese anterióre; optativul se intrebuințéză când acel resultat e numaĭ posibil. Frasa din text dar trebue să se traducă »temênduse ca nu cumva să resulte un reŭ pentru dênsul din tóte acestea« adică că consecința rea era probabilă și considerată de Gige ca un resultat natural daca s'ar conforma cu cererea luĭ Candaule. Daca am avea γένοιτο, sensul ar fi »temênduse ca nu cumva să pótă resulta un reŭ pentru dênsul etc.« Limba nóstră nu ne permite bine a marca acéstă nuanță fină, dar cea englesă o exprimă fórte bine prin »would« (probabilitate), și »might« (posibilitate). Nu avem regulă fixă când e de intrebuințat subjunctivul și când optativul cu μὴ ὅπως, ἵνα, și acésta tocmaĭ pentrŭ că limita intre probabilitate și posibilitate nu póte fi nicĭ uă dată clar definită.

[3] πειρώμενος λέγω λόγον. Câte-va manuscrise aŭ πειρώμενος λόγον, altele πειρώμενον λέγω; cele maĭ multe aŭ cuvintele adoptate de noĭ in text; ar fi inutil a da tóte variantele carĭ există atât in diferitele manuscrise vechĭ cât și in diferitele ediții moderne redactate de ceĭ maĭ insemnați comentatorĭ. Aceste variante sunt in adever fórte numeróse și nu schimbă câtușĭ de puțin sensul acestuĭ pasagiŭ. Causa pentru care aŭ eșit atâte variante este atât diversitatea care există intre manuscrise cât și refusul maĭ multor comentatorĭ de a admite că Erodot a putut să intrebuințeze aŭ tautologie ca λέγω λόγον și tendința prin urmare de a elimina pe unul din aceste cuvinte. Iată dece Blakesley crede ca λέγω nu a putut să se strecóre aci uă dată cu λόγον decât prin combinarea a două versiunĭ vechĭ, dintre carĭ una trebue să fi fost »μήτε ἐμὲ ὡς σεο πειρώμενος, λέγω«, și cea laltă »μήτε ὡς σεο πειρώμενον λόγον τόνδε«. Acéstă explicație a luĭ Blakesley este fórte ingeniósă și explică proveniența variantelor intre πειρώ-

μήτε γυναῖκα τὴν ἐμὴν, μή τί τοι ἐξ αὐτῆς γένηται βλάβος. Ἀρχὴν γὰρ ἐγὼ μηχανήσομαι οὕτω, ὥστε μηδὲ μαθεῖν μιν ὀφθεῖσαν ὑπὸ σεῦ. Ἐγὼ γάρ σε ἐς τὸ οἴκημα ἐν τῷ κοιμώμεθα ὄπισθε τῆς ἀνοιγομένης θύρης στήσω· μετὰ δ' ἐμὲ ἐσελθόντα παρέσται καὶ ἡ γυνὴ ἡ ἐμὴ ἐς κοῖτον[1]. Κεῖται δὲ ἀγχοῦ τῆς ἐσόδου θρόνος[2]· ἐπὶ τοῦτον τῶν ἱματίων κατὰ ἓν ἕκαστον ἐκδύνουσα θήσει[3]· καὶ κατ' ἡσυχίην πολλὴν παρέξει τοι θεήσασθαι. Ἐπεὰν δὲ ἀπὸ τοῦ θρόνου στείχῃ ἐπὶ τὴν εὐνὴν, κατὰ νώτου τε αὐτῆς γένῃ, σοὶ μελέτω τὸ ἐνθεῦτεν ὅκως μή σε ὄψεται ἰόντα διὰ θυρέων.«

și nu te teme, nicĭ de mine că 'ți aș fi ḍis acestea cu scop să te pun la incercare, nicĭ de femeea mea că o să ți se intêmple ceva reŭ printr'ĕnsa. Căcĭ, eŭ maĭ intăiŭ voiŭ face astfel incăt ea nicĭ să afle măcar că a fost vĕḍută de tine. Te voiŭ pune dupe ușa deschisă a camereĭ unde ne culcăm: după ce voiŭ intra eŭ, va veni și femeea mea ca să se urce in pat. Aprópe de intrare este un scaun: pe acesta va așeḍa ea unul căte unul vestmintele eĭ, căud le va scóte; veĭ putea dar să te uiță la dĕnsa in liniște. Căud insă ea va păși dela scaunul acela spre pat și va fi cu spatele intors spre tine, bagă de sémă să nu te vadă strecurându-te afară prin ușă.«

μενος καὶ πειρώμενον, dar deși ea meritĕ tótă atenția nóstră și ilustrézĕ un fapt fórte frecuent in copiarea vechilor manuscrise, insă nu pot aci decăt admite și pe λέγω și pe λόγον, maĭ ales că cele maĭ bune manuscrise posedă amêndouă aceste cuvinte, și că λέγειν λόγον este uă locuțiune destul de frecuentă in limba elină. Căt pentru πειρώμενος saŭ πειρώμενον, nu numaĭ că cele maĭ bune manuscrise aŭ πειρώμενος, dar e și maĭ logic și maĭ natural să legăm acest cuvênt de preferință cu subiectul ἐγὼ, subtințeles, decăt cu λόγον.

[1] κοῖτον. S'a scris de uniĭ κοίτην, ceea ce nu se vede in nicĭ un manuscris. Creutzer ḍice că κοῖτος insemnézĕ patul de culcat »somni cubiculum«, de vreme ce κοίτη póte insemna chiar »somnul« și citézĕ ca exemplu intrebuințarea expresieĭ »ὥρη τῆς κοίτης« (tempus dormiendi) de către Erodot maĭ jos la Capitolul 10. De aceea cred ca póte reŭ traduce Rawlinson acest pasagiŭ »When I enter to go to rest she will follow me«. Acésta insă nu trebue luat ca regulă absolută căcĭ avem κοίτη in sensul acesta la Cap. 10.

[2] θρόνος era un scaun inalt cu spate avênd un scăunaș jos pentru piciore. Era stabil și destinat să serve uneĭ persóne de distincție. Larcher eĭ ḍice »un siège à bras avec un marche-pied«. Ateneu definesce θρόνος astfel: »ὁ γὰρ θρόνος, αὐτὸ μόνον ἐλευθέριός ἐστι καθέδρα σὺν ὑποποδίῳ· ὅπερ θρῆνυν καλοῦντες, ἐντεῦθεν αὐτὸν ὠνόμασαν θρόνον, τοῦ θρήσασθαι χάριν« scl.

[3] ἱματίων κατὰ ἓν ἕκαστον ἐκδύνουσα θήσει. Aci κατὰ este distributiv și trebue luat cu verbul θήσει; deci acusativul ἓν ἕκαστον nu depinde de prepositiunea κατὰ ci de verbul καταθήσει.

BIBLIOTECA Centrală Universitară București

10. Ὁ μὲν δὴ, ὡς οὐκ ἐδύνατο[1] διαφυγέειν, ἦν ἑτοῖμος[2]· ὁ δὲ Κανδαύλης, ἐπεὶ ἐδόκεε ὥρη τῆς κοίτης[3] εἶναι, ἦγαγε τὸν Γύγεα ἐς τὸ οἴκημα· καὶ μετὰ ταῦτα αὐτίκα παρῆν καὶ ἡ γυνή. Ἐσελθοῦσαν δὲ καὶ τιθεῖσαν τὰ εἵματα ἐθηεῖτο ὁ Γύγης· ὡς δὲ κατὰ νώτου ἐγένετο ἰοῦσης τῆς γυναικὸς ἐς τὴν κοίτην[4], ὑπεκδὺς ἐχώρεε ἔξω· καὶ ἡ γυνὴ ἐπορᾷ μιν ἐξιόντα. Μαθοῦσα δὲ τὸ ποιηθὲν ἐκ τοῦ ἀνδρὸς, οὔτε ἀνέβωσεν[5] αἰσχυνθεῖσα οὔτε ἔδοξε μαθέειν[6], ἐν νόῳ ἔχουσα τίσεσθαι τὸν Κανδαύλεα· παρὰ γὰρ τοῖσι Λυδοῖσι, σχεδὸν δὲ καὶ παρὰ τοῖσι ἄλλοισι βαρβάροισι, καὶ ἄνδρα ὀφθῆναι γυμνὸν ἐς αἰσχύνην μεγάλην φέρει[7].

11. Τότε μὲν δὴ οὕτω[8], οὐδὲν δηλώσασα, ἡσυχίην εἶχε· ὡς δὲ

10. (Gige), neputênd scăpa, consimți; iar Candaule, indată ce sosi timpul culcării, conduse pe Gige in cameră, și indată după acésta veni și regina. Gige se uită la dënsa, când ea intră și își depuse vestmintele; indată insă ce regina fu cu spatele intors ca să mérgă spre pat, el plecă strecurându-se afară; ea insă il zări in momentul când eșia. Înțelegênd că bărbatul eĭ êĭ făcuse acésta, nu dete nici un țipĕt de rușine, ci se făcu că nu scie nimic, insă hotărî in mintea eĭ să 'și resbune in contra luĭ Candaule: căci la Lidienĭ, precum și maĭ la tóte popórele barbare, a fi vedut gol se consideră ca uă mare rușine chiar pentru un bărbat.

11. Astfel dar ea, nearătând nimic in acel moment, păstră

[1] ἐδύνατο. In textul adoptat de Creutzer ἠδύνατο.

[2] ἑτοῖμος. Forma obicinuită a acestuĭ cuvênt este ἕτοιμος, insă in dialectele doric și ionic penultima se accentuézĕ. Să notăm că ἕτοιμος nu insemnézĕ pur și simplu »gata« adică »dispositia de a face ceva«, dar implică și uă consimțire formală din partea agentuluĭ; de aceea am și tradus prin cuvêntul »consimți«. Vedĭ la Cap. 70 ἦσαν ἑτοῖμοι ἐπαγγελλόμενοι »consimțiră la propunerea luĭ« și Sofocle, Antig. v. 264 »ἥμεν δὲ ἕτοιμοι«. — Traducția luĭ Giguet »se tint prêt« este dar necompletă.

[3] ὥρη τῆς κοίτης. Vedĭ maĭ sus nota 1, pagina 17.

[4] τὴν κοίτην in sens de pat. Se vede că Erodot intrebuința fără distincție când κοῖτος când κοίτη. Așa la Cap. 9 avem »κοῖτον«, la Cartea II, Cap. 95, »κοίτῃ«. Tot așa avem și in Cartea II, Cap. 134, și in Cartea VII, Cap. 15 și 16.

[5] ἀνέβωσεν. Maĭ sus Cap. 8 avem forma ἀμβώσας.

[6] οὔτε ἔδοξε μαθέειν. »Nu se părea a fi sciind«: cu alte cuvinte »se prefăcu că nu scie«, saŭ cum a tradus fórte bine Creutzer »simulavit se nesciise«. Căte-va ediții scriŭ μαθεῖν, care este maĭ mult forma atică și maĭ puțin in acord cu dialectul luĭ Erodot decât forma necontrasă »μαθέειν« adoptată aci.

[7] ἄνδρα ὀφθῆναι γυμνὸν ἐς αἰσχύνην μεγάλην φέρει. Tucidid (Cartea I, Cap. 6) ne spune că chiar Grecii interdiseră mult timp expunerea corpuluĭ nud și că acest obiceiŭ fu introdus de Lacedemonĭ. Asemenea și Platon, (Republica V) dice: »οὐ πολὺς χρόνος ἐξ' οὗ τοῖς Ἕλλησιν ἐδόκει αἰσχρὰ εἶναι καὶ γέλοια ἅπερ νῦν τοῖς πολλοῖς τῶν βαρβάρων γυμνοὺς ἄνδρας ὁρᾶσθαι. Acest din urmă maĭ adaogă că obiceiul veni intăiŭ din Creta și pe urmă din Lacedemona. Jocurile olimpice fură prima ocasie a introducerii acesteĭ licențe.

[8] οὕτω. Blakesley scrie οὕτως, dar acésta nu se autorisă, deși cuvêntul e luat in acelaș sens ca și οὕτω dela inceputul Capitoluluĭ 5.

ἡμέρη τάχιστα ἐγεγόνεε, τῶν οἰκετέων τοὺς μάλιστα ὥρα πιστοὺς ἐόντας ἑωυτῇ[1] ἑτοίμους ποιησαμένη, ἐκάλεε τὸν Γύγεα· ὁ δὲ, οὐδὲν δοκέων αὐτὴν τῶν πρηχθέντων ἐπίστασθαι, ἦλθε καλεόμενος[2]· ἐώθεε[3] γὰρ καὶ πρόσθε, ὅκως ἡ βασίλεια καλέοι, φοιτᾶν· ὡς δὲ ὁ Γύγης ἀπίκετο, ἔλεγε[4] ἡ γυνὴ τάδε· »Νῦν τοι δυοῖν ὁδοῖν παρεουσέων[5], Γύγη, δίδωμι αἵρεσιν, ὁκοτέρην βούλεαι τραπέσθαι· ἢ γὰρ Κανδαύλεα ἀποκτείνας, ἐμέ τε καὶ τὴν βασιληΐην ἔχε τὴν Λυδῶν, ἢ αὐτὸν σὲ αὐτίκα οὕτω[6] ἀποθνήσκειν δεῖ. Ὡς ἂν μὴ, πάντα πειθόμενος Κανδαύλῃ, τοῦ λοιποῦ[7] ἴδῃς, τὰ μή σε δεῖ. Ἀλλ' ἤτοι κεῖνόν[8] γε τὸν ταῦτα βουλεύσαντα δεῖ ἀπόλλυσθαι, ἢ σὲ τὸν ἐμὲ γυμνὴν θῃησάμενον καὶ ποιήσαντα οὐ νομιζόμενα.« Ὁ δὲ Γύγης τέως μὲν ἀπεθώυμαζε τὰ λεγόμενα· μετὰ δὲ, ἱκέτευε μή

tăcerea; indată însă ce se luminâ de ḍiuă, ea pregăti pe aceia dintre servitorii eĭ pe carĭ êĭ scia maĭ credincioșĭ, și chemâ pe Gige; acesta, nebănuind că ea avea cunoșciință de cele petrecute, rĕspunse la chemare; el era obicinuit și inainte să vie de căte orĭ il chema regina. Indată ce sosi Gige, ea êĭ ḍise: »Acuma, Gige, iți daŭ să alegĭ intre două căĭ deschise inaintea ta, pe aceea care veĭ voi; căcĭ, saŭ veĭ ucide pe Candaule și te veĭ face stăpân pe mine și pe tronul Lidieĭ, saŭ veĭ muri așa, chiar indată, ca să nu maĭ veḍĭ in viitor — supuindu-te prea mult luĭ Candaule — lucrurĭ care nu se cuvin ție. Firește, orĭ trebue să piară acela care a fost provocatorul unuĭ asemenea

[1] τῶν οἰκετέων τοὺς μάλιστα ὥρα πιστοὺς ἐόντας ἑωυτῇ. Creutzer observă aci uă curiósă asemĕnare cu versul 701 din No. 29 al cănteculuĭ epic german »Niebelungenlied«. — Forma ὥρα este cea adoptată de cele maĭ bune ediții, căte-va insă aŭ ἑώρα și altele ὅρα.

[2] καλεόμενος. Dindorf și Dietsch aŭ καλεύμενος.

[3] ἐώθεε. In manuscrisul sancroftian ἔωθε.

[4] ἔλεγε. Uniĭ scriŭ ἔλεγεν.

[5] δυοῖν ὁδοῖν παρεουσέον. Am preferit textul acesta cu dualul și cu ὁδοῖν, textuluĭ celuĭ lalt »δυῶν παρεουσέων«, adoptat de maĭ mulțĭ: maĭ ales că se găsesce in unele manuscrise δυοῖν ὁδοῖν. In texturile cu »δυῶν παρεουσέων« se subtințelege firesce »ὁδῶν«.

[6] οὕτω. Cuvêntul acesta ne face să presupunem că regina, rostind aceste vorbe la adresa luĭ Gige i arătâ cu degetul securea pe care o ținea un servitor gata să ĭ tae capul. Acéstă istorie a regineĭ Lidieĭ aduce puțin aminte istoria regineĭ lombarde Teudelinda și a regeluĭ Antar. Veḍĭ Gibbon (Istoria romană Cap. 45, Vol. 5 pagina 353 ediția englesă luĭ Smith).

[7] τοῦ λοιποῦ. Trebue să distingem bine intre »τοῦ λοιποῦ« și »τὸ λοιπόν«. Cea dintâĭ locuțiune indică repețirea unuĭ lucru deja făcut, cea d'a doua uă continuitate.

[8] κεῖνον. Textul luĭ Bredoviu are ἐκεῖνον, subt cuvênt că Erodot nu se servă nicairĭ de forma κεῖνος in loc de ἐκεῖνος. Acésta póte fi un argument fórte bun, insă manuscrisele sunt tóte de acord in privința acesteĭ anomaliĭ in pasagiul de față.

μιν ἀναγκαίῃ ἐνδεῖν[1] διακρῖναι τοιαύτην αἵρεσιν· οὐκ ὤν[2] δὴ ἔπειθε, ἀλλ' ὥρα ἀναγκαίην ἀληθέως προκειμένην, ἢ τὸν δεσπότεα ἀπολλύναι, ἢ αὐτὸν ὑπ' ἄλλων ἀπόλλυσθαι. Αἱρέεται αὐτὸς περιεῖναι. Ἐπειρώτα δὴ λέγων τάδε· »ἐπεί με ἀναγκάζεις δεσπότεα τὸν ἐμὸν κτείνειν οὐκ ἐθέλοντα, φέρε ἀκούσω[3] τέῳ καὶ τρόπῳ ἐπιχειρήσομεν αὐτῷ;« ἡ δὲ ὑπολαβοῦσα ἔφη, »ἐκ τοῦ αὐτοῦ μὲν χωρίου ἡ ὁρμὴ ἔσται ὅθεν περ καὶ ἐκεῖνος ἐμὲ ἐπεδέξατο γυμνήν· ὑπνωμένῳ δὲ ἡ ἐπιχείρησις ἔσται.«

12. Ὡς δὲ ἤρτυσαν τὴν ἐπιβουλήν[4], νυκτὸς γινομένης, οὐ γὰρ μετίετο[5] ὁ Γύγης, οὐδέ οἱ ἦν ἀπαλλαγὴ οὐδεμία[6], ἀλλὰ ἕδεε ἢ αὐτὸν

fapt, orĭ (trebue să péră) tu, care m'aĭ vĕḑut gólă și aĭ făcut un lucru in contra buneĭ cuviințe.« In primul moment Gige rĕmăse interdis la aceste cuvinte; după aceea insă el o rugă să nu êĭ impue prin forță uă asemenea alternativă: in fine vĕḑu că nu putea s'o induplece, și că in adevĕr i se impunea necesitatea saŭ de a 'și ucide stăpânul, saŭ de a fi ucis insuși de către alții: preferi să traiască el, și i făcu următórea intrebare: »De óre ce mĕ silescĭ să ucid, in contra voinței mele, pe stăpânul meŭ, spune'mĭ, ca să sciŭ și eŭ, in ce chip (propuĭ) să punem mâna pe dĕnsul?« Ea i rĕspunse și ḑise: »Trebue să te repeḑĭ asupra luĭ chiar din locul de unde și el m'a expus gólă: să puĭ mâna pe el când dórme«.

12. Tóte cele necesare pentru acest plan fiind pregătite, Gige, — căcĭ el nicĭ putea să dea inapoĭ, nicĭ avea altă alternativă,

[1] ἀναγκαίῃ ἐνδεῖν. Autorul nostru se servă de aceeași expresie in Cartea IX, Cap. 16, »ἐπόμεθα ἀναγκαίῃ ἐνδεδεμένοι«. Creutzer traduce in latinesce astfel: »obsecrabat, ne ipsum necessitate illigaret dijudicandæ talæ optionis«.

[2] οὐκ ὤν. Scris in ediția luĭ Blakesley οὐκων. Sensul pe care il dă aci acéstă vorbă este »In fine, vĕḑu că nu isbutia s'o induplece« și denotă óre cum uă despărțire de la frasa precedenta, ca cum ar fi voit autorul să revie la firul subiectuluĭ. S'ar maĭ putea traduce in românesce »Orĭ cum o fi fost, neputênd el s'o induplece.« Am pus cuvintele »in fine« ca să exprim puterea fraseĭ și a expresieĭ οὐκ ὤν.

[3] φέρε ἀκούσω. Locuțiune care insemnéză »spune'mĭ ca s'aud și eŭ« și implică uă indoială din partea aceluia care vorbesce ca cum ar considera lucrul cu neputință.

[4] Ὡς δὲ ἤρτυσαν τὴν ἐπιβουλήν. Baehr traduce »cum omnia ad insidias necessaria parassent«. Acestă frasă ne aduce mult aminte cuvintele luĭ Omer (Iliad. II, 55) »πυκινὴν ἠρτύνετο βουλήν«.

[5] μετίετο. Manuscriptul mediceŭ are ἐμετίετο. Asemenea avem maĭ jos la Cap. 116 »μετείθη« scris de unĭĭ »ἐμετείθη«.

[6] οὐδεμία. Prefer textul luĭ Gaisford, urmat in cele maĭ bune ediții, formeĭ »οὐδεμίη« ce o găsim une orĭ.

ἀπολωλέναι ἢ Κανδαύλεα, εἵπετο ἐς τὸν θάλαμον τῇ γυναικί· καί μιν ἐκείνη, ἐγχειρίδιον δοῦσα, κατακρύπτει ὑπὸ τὴν αὐτὴν θύρην. Καὶ μετὰ ταῦτα, ἀναπαυομένου Κανδαύλεω, ὑπεισδύς τε καὶ ἀποκτείνας αὐτὸν, ἔσχε καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὴν βασιληΐην Γύγης[1]. Τοῦ καὶ Ἀρχίλοχος ὁ Πά-

ci trebuia saŭ să piară saŭ să ucidă pe Candaule, — indată ce se făcu nópte, intrà in camera de culcare a regineĭ: ea êĭ puse un pumnal in mănă și il ascunse dupe aceeașĭ ușă. Apoĭ adormind Candaule, Gige se repeḑi, il ucise și se făcu stăpân

[1] ἀποκτείνας αὐτὸν ἔσχε καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὴν βασιληΐην Γύγης. Mai multe versiunĭ legendare privitóre la mórtea luĭ Candaule și la accesiunea luĭ Gige eraŭ rĕspăndite in anticitate. Maĭ intăiŭ avem pe acésta a luĭ Erodot, după aceea, pe a luĭ Platon și pe a luĭ Nicolau Damascin. In căte trele, fondul istoriei este acelaș deși amĕnuntele diferă. Toțĭ ḑic că Gige, un supus al regeluĭ, conspirâ in contra luĭ, și ucigêdu'l êĭ luă tronul și femeea. Plutarc ne spune și ceva maĭ mult, că adică Gige era străin și se puse in capul uneĭ expediţiĭ, că invinse pe Candaule și că in fine se puse pe tronul luĭ. E bine să relatăm in scurt diferitele versiunĭ ale acesteĭ istoriĭ, carĭ aŭ ajuns până la noĭ, să le comparăm, și să vedem care sunt conclusiile ce putem trage din acéstă comparaţie. — Intăiŭ, iată legenda cum ne o transmite Platon (Republ. II, § 3): »Gige, ḑice el, era un simplu păḑitor de oĭ al regeluĭ Lidieĭ; in urma unei furtunĭ marĭ și a unuĭ cutremur pămêntul se deschise sub piciórele luĭ. Atuncĭ el se coborî in abisul acela și in fund găsi un cal de bronz, in pănticele căruia zăcea un cadavru gigantic care purta un inel de aur. Luând acest inel, descoperi că de căte orĭ il punea in deget se făcea nevĕḑut pentru lume. Cu ajutorul acestuĭ inel magic el ucise pe rege dupa ce seduse pe regină, și in fine puse măna pe sceptru.« Aci legenda luĭ Platon maĭ are un punct de asemănare cu a luĭ Erodot, adică admite complicitatea regineĭ cu faptul luĭ Gige. Versiunea luĭ Nicolau Damascin represintă din contra pe regină ca uă pedică la ambitia luĭ Gige și o arată ca plăngêndu-se bărbatuluĭ eĭ de insolenţa acestuia. In alte privinţe naraţiunea din urmă se asémĕnă cu aceea a luĭ Erodot și ḑice că Gige era unul din favoriţiĭ luĭ Candaule. Ceea ce insă este de observat in legenda precum ne o transmite Nicolau Damascin este că principiul retribuţiuneĭ jócă un rol mare in tótă istoria: el explică tot ce s'a întêmplat pe urmă ca uă indeplinire a oracoluluĭ: »Resbunare va veni pentru Eracliḑĭ in persóna urmașuluĭ al cincilea al luĭ Gige (adică Cresu)«. El ne mai spune că Mermnaḑiĭ eraŭ uă familie distinsă in Lidia pe timpul luĭ Ardis fiul luĭ Adiate. Dascil, fiul luĭ Gige din acea familie, fu favoritul principal al regeluĭ: gelos de influenţa acestuia, si temêndu-se ca nu cumva să pérdă succesiunea, Adiate, fiul luĭ Ardis, asasină in ascuns pe Dascil; Ardis nesciind că asasinul era chiar fiul seŭ, il blestemâ intr'uă adunare a poporuluĭ intreg. Iată care fu inceputul certeĭ intre Eracliḑĭ si Mermnaḑĭ. Acéstă naraţie a luĭ Nicolau Damascin este pusă la indoială de maĭ multe autorităţĭ bune in materie, maĭ ales că el vorbesce de doĭ regĭ numiţĭ Ardis, unul tatăl și cel lalt fiul luĭ Adiate. — Ceea ce culegem insă din tóte aceste versiunĭ diverse despre usurparea Mermnaḑilor este că Mermnaḑiĭ au fost uă familie puternică in Lidia a căriĭ ambiţie a tot mers crescênd și care profitând de slăbiciunea și póte de nepopularitatea celor din urmă Eracliḑĭ, aŭ reușit să pue măna pe putere prin Gige, carele s'a asigurat maĭ intăiŭ de favórea și de concursul regineĭ. — Acéstă istorie sémănă intru căt va cu usurparea luĭ Egist, care ucise pe Agamemnon cu ajutorul Clitemnestreĭ. Căt pentru istoria insulteĭ făcute regineĭ de către Candaule, aceea póte să fie numaĭ uă scusă pentru criminalitatea și complicitatea eĭ. Un lucru insă e positiv: că schimbarea de dinastie și usurparea luĭ Gige nu se făcu fără lupte marĭ. Eracliḑiĭ aveaŭ partisaniĭ lor, și aceia luară armele in contra usurpatoruluĭ,

INSTIT. PEDAGOGIC DE 3 A. BUCUREȘTI Nr. Inv. 780 BIBLIOTECA
INSTIT. PEDAGOGIC 86490

ριος[1], κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον γενόμενος, ἐν ἰάμβῳ τριμέτρῳ ἐπεμνήσθη.

13. Ἔσχε δὲ τὴν βασιληΐην καὶ ἐκρατύνθη ἐκ τοῦ ἐν Δελφοῖσι χρηστηρίου[2]· ὡς γὰρ δὴ οἱ Λυδοὶ δεινὸν ἐποιεῦντο τὸ Κανδαύλεω πάθος, καὶ ἐν ὅπλοισι[3] ἦσαν, συνέβησαν ἐς τώυτὸ οἵ τε τοῦ Γύγεω στασιῶται[4] καὶ οἱ λοιποὶ Λυδοὶ, ἢν μὲν δὴ[5] τὸ χρηστήριον ἀνέλῃ μιν βασιλέα

atît pe regină cât și pe tron. Despre el pomenește și Archiloch dela Paros, — care trăia cam pe acelaș timp, — în versuri iambice trimetre.

13. (Gige) dar se facu rege și fu confirmat de către oracolul dela Delfi: (și acésta) pentru că Lidienii, indignați de uciderea lui Candaule, luaseră armele, atunci partisanii lui Gige conveniră cu ceĭ lalți Lidieni ca, daca il va recunósce

»atunci, dice Grote«, avu loc un resbel civil, care după lupte crâncene, fu curmat numai pentru că ambele părți conveniră să consulte pe oracolul dela Delfi. Oracolul, care de sigur fu, daca nu cumpărat, cel puțin resplătit cu darurile de care vorbesce mai jos Erodot la Cap. 14, se pronunță pentru regele de facto și astfel dinastia lui Gige fu întărită pe tronul Lidiei.

[1] Ἀρχίλοχος ὁ Πάριος. Data la care a trăit acest poet este supusă la mare controversă. Ciceron (In Tuscul. I, 1) il face contimporan cu Romulu, lucru care se acordă cu ceea ce spune Erodot. Clinton susține că a trăit între 708 și 665 inainte de Christos, iar Grote il pune cu 50 de ani mai târdiu, sub cuvênt că sunt probe cum că ar fi scris în urma lui Colin, care insuși a scris după invasia Cimerilor din timpul regelui Ardis. Acésta e cu putință căci nu putem precisa la ce dată în cursul lungei domnii a lui Ardis avu loc invasia cimeriană. Ea póte pre bine să se fi întêmplat la inceput astfel incât Archiloch să fi putut fi în acelaș timp contimporan și cu Gige și cu Ardis. Invasia cimeriană póte să fi fost în anul 675 inainte de Christos, Archiloch póte să fi trăit dela 708—665 și cu tóte acestea să fi vedut invasia cimeriană și să fi scris poema sa în urma epocei lui Colin precum o afirmă Strabon. Aristotele ne transmite un vers din poesiile lui Archiloch în care se vorbesce de Gige și acest vers este tocmai un iambic trimetru. — Iată'l:

»Οὔ μοι τὰ Γύγεω τοῦ πολυχρύσου μέλει«.

Daca aceste cuvinte ar fi fost chiar ale autorului, acésta ar curma dificultatea în privința datei vieții lui, dar scim dela Aristotele că Archiloch pune aceste cuvinte în gura unui personagiu al seu. — Intreg pasagiul din text incepênd dela »τοῦ καὶ Ἀρχίλοχος« până la »ἐπεμνήσθη« a fost considerat de către Wesseling ca uă intercalare în textul original, dar acestă suposiție nu e bine fundată mai ales când vedem că tóte manuscrisele vechi il posedă.

[2] Δελφοῖσι χρηστηρίου. Iată prima consultare a oraculuĭ elin de către un rege asiatic; despre consultarea acestui oracol în casul acesta vedi partea finală a notei la pagina 21. In acest răspuns al oracolului după Nicolau Damascin s'ar fi prédis că Eracliții vor fi resbunați în a cincia generație a Mermnadilor »τοῖς Ἡρακλείδαις εἰς πέμπτην γενεὰν ἥκοι τίσις παρὰ τῶν Μερμνάδων«.

[3] ἐν ὅπλοισι. Unele ediții scriu rĕu »ἔνοπλοι« căci nu vedem acésta în manuscrise.

[4] στασιῶται. Cuvêntul militéză în contra versiunei lui Erodot despre usurpația tronului Lidiei. Se vede că Gige avea »partisani« prin urmare că Gige representa un partid óre care de nemulțumiți.

[5] δὴ, a cărui repetire frecuentă în tot capitolul acesta nu este fără intenție dă mai multă putere în sensul de a atrage atenția cititorului asupra naratiunei.

εἶναι Λυδῶν, τὸν δὲ[1] βασιλεύειν[2]· ἦν δὲ μή, ἀποδοῦναι ὀπίσω ἐς Ἡρακλείδας τὴν ἀρχήν· ἀνεῖλέ τε δὴ τὸ χρηστήριον καὶ ἐβασίλευσεν οὕτω Γύγης· τοσόνδε μέντοι εἶπε ἡ Πυθίη, ὡς Ἡρακλείδῃσι τίσις ἥξει ἐς τὸν πέμπτον ἀπόγονον Γύγεω[3]. Τούτου τοῦ ἔπεος Λυδοί τε καὶ οἱ βασιλέες αὐτῶν λόγον οὐδένα ἐποιεῦντο, πρὶν δὴ ἐπετελέσθη.

14. Τὴν μὲν δὴ τυραννίδα οὕτω ἔσχον οἱ Μερμνάδαι, τοὺς Ἡρακλείδας ἀπελομένοι· Γύγης δὲ τυραννεύσας[4] ἀπέπεμψε ἀναθήματα ἐς Δελφοὺς οὐκ ὀλίγα. Ἀλλ' ὅσα μὲν ἀργύρου ἀναθήματα ἔστι οἱ πλεῖστα ἐν Δελφοῖσι, πάρεξ δὲ τοῦ ἀργύρου, χρυσὸν ἄπλετον ἀνέθηκεν, ἄλλον τε καὶ, — τοῦ μάλιστα μνήμην ἄξιον ἔχειν ἐστί, — κρητῆρές οἱ ἀριθμὸν ἓξ χρύσεοι ἀνακέαται[5]· ἑστᾶσι δὲ

oracolul de rege al Lidienilor, atunci el să domnéscă; iar la din contra să dea inapoi tronul Eracliḍilor; oracolul il recunoscu și astfel domni Gige; insă Pitia mai spuse incă că rĕsbunare va sosi pentru Eracliḍi in cel d'al cincilea descendinte din Gige. Acéstă profeție nu fu ținută in sémă nici de către Lidieni nici de către règii lor pănă ce se indeplini.

14. Astfel dar puseră Mermnaḍii măna pe putere resturnând pe Eracliḍi: Gige, cum se urcă pe tron, trimise nu puține daruri la Delfi. Din darurile de argint ce se află la Delfi cea mai mare parte sunt dela dĕnsul, afară de cele de argint, el a mai dat și uă mare cătățime de (obiecte) de aur, intre altele, — un dar demn de a fi

[1] τὸν δὲ este sinonim cu ἐκεῖνον δὲ intocmai ca οἱ δὲ ἐκβάλλουσι in Cartea II, Cap. 39. Gaisford serie rĕu aci intr'un cuvênt »τόνδε«.

[2] βασιλεύειν, subtințelegem ὥστε, pentru că verbul συνέβησαν nu cere infinitivul.

[3] πέμπτον ἀπόγονον Γύγεω adică Cresu (veḍi mai jos Cap. 91). — Despre ceĭ cinci regi aĭ dinastiei Mermnaḍilor veḍi mai sus nota 3, p. 14.

[4] τυραννεύσας. Puterea acestuĭ participiu aorist este de a exprima uă acțiune incepută de curênd și continuând incă. Hermann traduce »regnum occupavit et misit«. Tot acceașĭ putere are aoristul βασιλεύσας in Cartea II, Cap. 2.

[5] Ἀλλ' ὅσα μὲν ἀργύρου ἀναθήματα ἔστι οἱ πλεῖστα ἐν Δελφοῖσι, πάρεξ δὲ τοῦ ἀργύρου χρυσὸν ἄπλετον ἀνέθηκεν, ἄλλον τε καὶ, — τοῦ μάλιστα μνήμην ἄξιον ἔχειν ἐστί, — κρητῆρές οἱ ἀριθμὸν ἓξ χρύσεοι ἀνακέαται. Acest pasagiŭ a fost tradus in multe moduri de diferiți comentatori și traducători. Tótă greutatea provine dintr'uă greșită punctuație, adică punerea unuĭ punct saŭ unuĭ punct și virgulă după cuvêntul Δελφοῖσι, in loc de uă simplă virgulă. Astfel tótă frasă pănă la Δελφοῖσι s'a considerat ca apositie la »οὐκ ὀλίγα« și cuvintele ἔστι οἱ πλεῖστα s'aŭ tradus intr'un mod absurd: »el mai mult de cât orĭ care altul«. Noĭ traducênd acest pasagiŭ nu am putut considera apositia la »οὐκ ὀλίγα« ca terminată decât la cuvêntul ἀνέθηκεν. Tot ce voesce să ne spue autorul este că Gige a dăruit uă multime de vase de argint oracoluluĭ, dar că darul de căpetenie, prin care s'a deosebit el, aŭ fost vasele de aur. Am tradus dar »ἔστι οἱ πλεῖστα« »cele mai multe sunt date de el« saŭ literal »cele mai multe sunt ale luĭ« — »ἄλλον τε καὶ« insemnéză »și intre altele«. Cel d'al doilea οἱ »trebue luat cu ἀνακέαται și aceste două cuvinte trebuesc traduse« sunt

οὗτοι ἐν τῷ Κορινθίων θησαυρῷ, σταθμὸν ἔχοντες τριήκοντα τάλαντα[1]· ἀληθέϊ δὲ λόγῳ χρεωμένῳ[2] οὐ Κορινθίων τοῦ δημοσίου[3] ἐστὶν ὁ θησαυρὸς[4] ἀλλὰ Κυψέλου τοῦ Ἠετίωνος[5]. Οὗτος δὲ ὁ Γύγης πρῶτος βαρβάρων, τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, ἐς Δελφοὺς ἀνέθηκε ἀναθήματα, μετὰ Μίδην τὸν Γορδίεω, Φρυγίης βασιλέα[6].

menţionat in special, nisce vase de aur in numĕr de şése sunt (dăruite tot) de dĕnsul. Ele staŭ depuse in tesaurul corintian şi aŭ uă greutate de treĭ decĭ de talenţi: adevĕrul insă vorbind, acest tesaur nu este (darul) poporuluĭ corintian, ci al luĭ Cipsel fiul luĭ Eetion.

---

ale luĭ, saŭ »sunt date de el«. — E inutil să maĭ adaog că intréga frasă »τοῦ μάλιστα μνήμην ἄξιον ἔχειν ἐστι« este parentetică. In modul acesta traducţia este clară şi gramaticală, altfel suntem siliţi să sucim sensul şi să violăm legile gramaticeĭ. Orĭ şi cum, pasagiul este scris intr'un stil incurcat şi obscur, care nu se acórdă bine cu stilul simplu al autoruluĭ nostru: ar crede cineva că Erodot pe când scria acésta, de uă dată vĕdĕnd că nu scie daca vasele de aur de carĭ vorbesce se aflaŭ la Delfĭ saŭ nu, a schimbat forma fraseĭ care naturalmente ar fi fost κρητῆρας ἓξ χρυσέους, intr'uă formă maĭ ambiguă care să nu indice in mod positiv cine-o donatorul. Iată explicaţia dată de Blakesley şi o găsesc destul de plausibilă. — Cratercle, κρητῆρες, eraŭ nisce vase marĭ, nu prea adâncĭ şi cu două mănere; in ele se turna vin, dar nu curat: se turna cu apă impreună, ca să se amestece bine cu vinul. De aceea s'aŭ numit şi κρητῆρες, dela κεράννυμι »amestec«. Asemenea vase nu serviaŭ atât la banchete precât maĭ ales la sacrificiurĭ, pentru libaţiĭ.

[1] σταθμὸν ἔχοντες τριήκοντα τάλαντα. Trebue să luăm τάλαντα ca in apositie cu σταθμόν, altfel am avea genitivul ταλάντων. In Cartea III, Cap. 95, autorul nostru dice că talentul de aur are de 13 orĭ valórea talentuluĭ de argint. Pe baza acésta Larcher calculéză că aceste vase cântăriaŭ 2,106,000 de libre, ceea ce face pentru fie care vas uă greutate de 351,166 de libre, lucru aprópe de necreḑut. Valórea talentuluĭ de argint era de 4140 leĭ ceea ce face pentru fie care din aceste vase uă valóre de leĭ 279,100. Uă asemenea valóre nu putea să cântărésca 351,166 de libre! Chiar daca calculul luĭ Larcher ar fi greşit, un vas de aur valorând 279,100 de leĭ ar avea uă dimensie colosală, şi Erodot, saŭ că exagerézā saŭ că talentul luĭ de aci este simplul talent de argint. Acésta ar reduce cu uă 13ª parte dimensiile vasuluĭ. Nu cred insă naturală presupunerea că talentul menţionat in text este talentul de argint, ci sunt maĭ dispus a crede intr'uă exagerăţie din partea autoruluĭ.

[2] ἀληθέϊ δὲ λόγῳ χρεωμένῳ. Bachr traduce »si quis verum dicere vult«.

[3] Κορινθίων τοῦ δημοσίου. Corintienii, ne o spune chiar Pausania, cercară să substitue de multe orĭ numele lor aceluia al regilor lor carĭ făcuseră donaţiĭ oracolelor şi să dică că statul lor, nu regele, le a făcut. Acésta se intêmplă si aci, şi astfel cu incetul tesaurul luĭ Cipsel la Delfĭ fu numit »tesaurul corintian«.

[4] θησαυρὸς. Se vede că la Delfĭ, ca şi in alte asemenea locurĭ când un rege saŭ uă comunitate facea un dar mare, sculele eraŭ tóte depuse impreună intr'un receptacol óre care, saŭ póte chiar intr'uă capelă saŭ zidire specială; asemenea zidirĭ saŭ receptacole se numiaŭ θησαυροὶ şi purtaŭ numele donatorilor.

[5] Κυψέλου τοῦ Ἠετίωνος. Generositatea acestuĭ rege al Corintuluĭ către locurile sfinte se atestă de maĭ mulţĭ autorĭ şi intre alţiĭ de Pausania (V. 2. § 4), şi de Plutarc (Sept. Sap., Agaclyt.), Erodot (Cartea V, Cap. 92) ne relatézā istoria luĭ.

[6] Μίδην τὸν Γορδιέω Φρυγίης βασιλέα. In dinastia regală frigiană numele de Gordia şi de Mida se par a fi fost continuŭ alternate. Toţi regiĭ frigienĭ, a caror menţiune s'a transmis de către autoriĭ anticĭ, se numesc saŭ Mida fiul luĭ Gordia saŭ Gordia fiul luĭ Mida. Bonhier (Dissertations

ἀνέθηκε γὰρ δὴ καὶ Μίδης τὸν βασιλήϊον θρόνον ἐς τὸν προκατίζων ἐδίκαζε, ἐόντα ἀξιοθέητον· κεῖται δὲ ὁ θρόνος οὗτος ἔνθα περ οἱ τοῦ Γύγεω κρητῆρες. Ὁ δὲ χρυσὸς οὗτος καὶ ὁ ἄργυρος[1] τὸν ὁ Γύγης ἀνέθηκε, ὑπὸ Δελφῶν καλέεται Γυγάδας ἐπὶ τοῦ ἀναθέντος ἐπωνυμίην. Ἐσέβαλε μέν νυν στρατιὴν καὶ οὗτος, ἐπεί τε ἦρξε, ἔς τε Μίλητον καὶ ἐς Σμύρνην, καὶ Κολοφῶνος τὸ ἄστυ εἷλε[2]. Ἀλλ' οὐδὲν γὰρ μέγα ἔργον

Cu excepția luĭ Mida fiul luĭ Gordia regele Frigieĭ, acest Gige fu primul d'intre barbarĭ, — precăt scim noĭ, — care să fi dedicat daruri la Delfĭ. Căcĭ și Mida dedică (oracoluluĭ) tronul regal in care se aședa când judeca, (tron) demn de a fi vĕdut; acest tron este pus tot la un loc cu vasele luĭ Gige. Acest aur insă și (acest) argint, dăruite de Gige, se numesc gi-

Cap. VIII) dice că aŭ fost patru regĭ aĭ Frigieĭ cu numele de Mída fiul luĭ Gordia, d'intre carĭ Erodot pomenesce treĭ, unul aci, unul la Cap. 35 și altul la Cartea VIII, Cap. 138. Wesseling dice ca regele Mida despre care se vorbesce, este acelaș mentionat de Eusebiu (Olimp. X, 4) și care a domnit in Frigia 22 de anĭ inaintea suireĭ pe tronul Lidieĭ a luĭ Gige, și in fine tot acelaș este resinitat pe un vas etrusc din museul gregorian ședênd intr'uă sală regală și judecând. Tot acestuĭ Mida se atribue monumentul descoperit de eminentul archeolog engles Leake in satul Doganlu lângă Cutaia. Acest monument se află descris de Texier (Description de l'Asie mineure, pag. 154 și 155 din Vol. I și desemnat la tabla 56); il maĭ descrie și Stewart (Description of ancient monuments with inscriptions). Din două inscripții carĭ s'aŭ găsit săpate pe dênsul una conține numele de Mida. Iată o: e in limba frigiana:

»Ατες Αρκιαι ƒας ακενανογα ƒος Μιδαι γα ƒαγτάει ƒανακτει εδαες«.

Acest Mida se vede a fi fost cel maĭ avut și cel maĭ puternic d'intre toțĭ omonimiĭ luĭ și luĭ se atribue și construirea unuĭ palat splendid in capitala Frigieĭ. Puterea luĭ trebue să fi fost analogă cu aceea a luĭ Salomon, și justiția luĭ era, se vede, renumită de óre ce scim că veniaŭ mulțĭ de se judecaŭ la dênsul. Tronul de unde își pronunța sentințele trebue să fi fost uă lucrare bogată, de óre ce il oferi oracoluluĭ; judecând după desemnul acestuĭ tron pe vasul etrusc menționat maĭ sus, el a fost fórte artistic lucrat și indica un grad inaintat de civilisație.

[1] ὁ δὲ χρυσὸς οὗτος καὶ ὁ ἄργυρος. Se vede că tóte donațiile carĭ se făcuserĕ oracoluluĭ dela Delfĭ inainte de Gige, fuseserĕ de altă natură, căcĭ atît Teopomp cât și Fania dela Eras, ne spun că Gige fu cel d'intâiŭ care oferi și argint la Delfĭ.

[2] ἔς τε Μίλητον καὶ ἐς Σμύρνην, καὶ Κολοφῶνος τὸ ἄστυ εἷλε. Trebue să notâm că cuvêntul ἄστυ se aplică aci numaĭ la Colofon: acésta insemnézâ că resbelul luĭ Gige in Ionia fu indreptat in contra intregiĭ provinciĭ a Miletuluĭ și a Smirneĭ, adică atât in contra orașelor acestora cât și in contra teritoriuluĭ apartinênd lor. Ἄστυ este orașul, abstracție făcênd de citadelă: adică, Gige se făcu stăpân pe orașul Colofon, dar cetățuia remase tot in mâna Ionienilor, carĭ maĭ târdiŭ il alungară. Așa dar Gige, indată ce se sui pe tron, gelos de puterea crescêndă a vecinilor seĭ și maĭ ales a Ionienilor, carĭ posedaŭ intrégа costă a mărĭĭ, năvăli peste teritoriul lor, și jefui provinciile Smirneĭ și ale Miletuluĭ, pe carĭ de sigur le asediă fără succes, căcĭ robirea lor de către Lidienĭ nu ar fi fost trecută sub tacere. El putu insă să se facă stăpân pe orașul Colofon. Dositeiŭ, citat de Plutarc (Dosit. Fragm. 6), care a scris istoria Lidieĭ, vorbesce despre resbelul acesta intre Lidienĭ și Smirneĭ. El ne spune că Smirneiĭ, reduși la extremitate, recurserĕ la uă stratagemă

ἀπ' αὐτοῦ[1] ἄλλο ἐγένετο βασιλεύσαντος δυῶν δέοντα τεσσεράκοντα ἔτεα, τοῦτον μὲν παρήσομεν τοσαῦτα ἐπιμνησθέντες.

giane de către locuitorii din Delfi, de pe numele donatorului. Indată ce (Gige) se făcu rege, își conduse armata in contra Miletului și Smirnei și luă orașul Colofon. El nu mai săvârși nici un alt act insemnat cât timp ținu domnia lui, (adică) trei-deci-și-opt de ani, il vom lăsa dar acum la uă parte, după acéstă mențiune despre dênsul.

15. Ἄρδυος δὲ τοῦ Γύγεω μετὰ Γύγην βασιλεύσαντος μνήμην ποιήσομαι. Οὗτος δὲ Πριηνέας τε εἷλε[2], ἐς Μίλητόν τε ἐσέβαλε· ἐπὶ τούτου τε τυραννεύοντος Σαρδίων, Κιμμέριοι[3] ἐξ ἠθέων ὑπὸ Σκυθέων τῶν

15. După Gige, se sui pe tron Ardis fiul luĭ Gige, despre care voiŭ vorbi (acuma). Acesta luă Priene și atacă Miletul; subt domnia acestuia la Sarde, Cimerii, alungați din țéra

---

prin care distruseră armata lidiană. Memoria acesteĭ stratageme fu perpetuată prin serbătorĭ anuale ale Smirneilor numite »Eleuteria«. Pausania (IV. 21, § 3) ne asigură că Smirna căduse chiar un moment in mânele luĭ Gige, dar că cetățenii se sculară imediat cu toții și alungară pe inamic din oraș. Un poet elegiac, Mimnern, a cântat resbelul acesta in versurĭ.

[1] οὐδὲν γὰρ μέγα ἔργον ἀπ' αὐτοῦ. Erodot nu ne spune cum a murit Gige, insă este bine constatat prin inscripții asiriane că el fu ucis intr'uă luptă in contra Cimerilor, carĭ incepură incursiile lor in Lidia către finele domineĭ sale, iar nu cum dice Erodot numaĭ pe timpul luĭ Ardis succesorul seŭ.

[2] Πριηνέας τε εἷλε. Istoricul engles Grote, dice că acest oraș trebue să 'și fi recăpetat imediat independința, căci il găsesce indată după aceea liber; insă el nu spune de unde conchide acésta, și Rawlinson, indoindu-se de acest fapt, susține din contra că după luarea Prieneĭ de către Ardis, acest oraș rămase in posesia Lidienilor carĭ păstrau tot d'auna uă cucerire uă dată făcută. Vedem că Ardis a urmat politica inaugurată de către tatăl seŭ Gige, politică care caracterisă pe toți regii dinastieĭ Mermnade: aceea de a ataca pe veciniĭ lor cu scop de a i cuceri, maĭ ales pe Ionienĭ, căcĭ dênșiĭ posedaŭ cósta mării. Scim prin inscripții asiriene că Ardis se scutură de vasalitatea către Asiria, vasalitate care nu putea fi decât nominală, având in vedere distanța mare d'intre Lidia și Asiria.

[3] Κιμμέριοι. Precum s'a dis maĭ sus nota 1, p. 22, acestĭ Cimerĭ, popor venit din părțile de pe cóstele nordice ale Pontuluĭ, și alungat de către Sciți de acolo, incepură incursiile lor mult timp inaintea regeluĭ Ardis. Intocmaĭ ca și Galiĭ carĭ, dice Niebuhr. atacară chiar Roma fiind isgoniți din Spania, și intocmaĭ ca generalitatea invasiilor barbarilor in Europa, causate pentru că acestia eraŭ alungați din locurile lor de către alte popóre maĭ puternice decât dênșiĭ, așa și acești Cimerĭ, fiind goniți de către Sciți, năvăliaŭ in Asia din când in când. Vedurăm că Gige peri intr'uă bătălie in contra lor când cu prima invasie. Acéstă a doa invasie se vede că fu maĭ seriósă și maĭ lungă decât cea d'ântaĭa și Eustatiu ne spune că nu numaĭ Lidia fu victima prădărilor lor dar că tóte provinciile și statele cele maĭ avute ale Asieĭ Micĭ suferiră marĭ perderi. Iată chiar cuvintele luĭ Eustatiu, (Comentarii asupra Odiseiĭ luĭ

Νομάδων ἐξαναστάντες, ἀπικέατο[1] ἐς τὴν Ἀσίην, καὶ Σάρδις πλὴν τῆς ἀκροπόλιος εἷλον.

16. Ἄρδυος δὲ βασιλεύσαντος ἐνὸς δέοντα πεντήκοντα ἔτεα ἐξεδέξατο Σαδυάττης[2] ὁ Ἄρδυος, καὶ ἐβασίλευσεν ἔτεα δυώδεκα· Σαδυάττεω δὲ Ἀλυάττης[3]. Οὗτος δὲ Κυαξάρῃ τε τῷ Δηϊόκεω ἀπογόνῳ ἐπολέμησε καὶ Μήδοισι[4]· Κιμμερίους

lor de către Sciţii Nomadĭ, intrară in Asia şi luară Sarde cu excepţia cetăţuieĭ.

16. Ardis, domnind patruzecĭ-şi-nouă de anĭ, Sadiate fiul luĭ Ardis, eĭ succese şi domni doi-spre-zece anĭ: Aliate (succese) luĭ Sadiate. Acesta făcu resbel in contra Meḍilor şi in contra luĭ Ciaxare, nepotul luĭ Deïo-

---

Omer): »Τῶν Κιμμερίων ἀπόμοιρα λέγεται ποτε (Γρῆρες δέ φασιν ἐκαλοῦντο) πολλὴν τῆς Ἀσίας καταδραμεῖν, καὶ τὰς Σάρδεις ἑλεῖν· καὶ τῶν Μαγνήτων δὲ πολλοὺς ἀνελεῖν τῶν κατὰ τὸν Μαίανδρον· ἐμβάλλειν δὲ καὶ ἐπὶ Παφλαγόνας καὶ Φρύγας· ὅτε καὶ Μίδας λέγεται αἷμα ταύρου πιὼν εἰς τὸ χρεὼν ἀπελθεῖν.« Se vede că de rêndul acesta, ca şi in alte ocasiĭ, acestĭ Cimerĭ eraŭ aliaţĭ cu Trerĭĭ cu carĭ Eliniĭ eĭ confundaŭ. Tot in acésta mare invasie trebue să se fi intêmplat şi prădarea Ioniei de către acestĭ barbarĭ carĭ acum arseră templul Dianeĭ de la Efes, uă catastrofă de care vorbesce Calimac in imnul către Diana (vers 248—260). Un corp de Cimerĭ pĕtrunse chiar subt comanda unuĭ anume Ligdomis pănă in Cilicia, unde fu bătut, şi Calimac, in imnul menţionat maĭ sus, atribue acest desastru al Cimerilor in Cilicia resbunăreĭ Dianeĭ:

»Λύγδαμις ὑβριστής, ἐπὶ δὲ στρατὸν ἱππημολγῶν
Ἦγαγε Κιμμερίων, ψάμαθῳ ἴσον . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . οὔτε τις ἄλλος
Ὅσσων ἐν λειμῶνι Καϋστρίῳ ἔσταν ἄμαξαι
Νοστήσειν· Ἐφέσου γὰρ ἀεὶ θεὰ τόξα πρόκειται.«

[1] ἀπικέατο. Este forma aoristuluĭ al 2lea şi nu trebue confundat cu ἀπίκατο, forma maĭ-mult-ca-perfectuluĭ.

[2] Σαδυάττης. Astfel scriŭ manuscrisele cele maĭ bune precum şi Gaisford, inaintea căror e greŭ să nu se inchine cineva: insă e de observat că forma Σαρδυάττης, adoptată de Blakesley şi susţinută de căte-va autorităţĭ bune, are multe in favórea eĭ; sunt dispus a crede chiar ca este cea corectă, fiind legată şi cu numele capitaleĭ Sarde, intocmaĭ cum numele de Aliate trebue să fie legat cu numele rîuluĭ Alis, maĭ ales că un manuscris, păstrat in museul britanic din Londra, pe autoritatea căruia se sprijină Blakesley şi Long, pórtă Σαρδυάττης.

[3] Ἀλυάττης. Ediţiile care scriŭ Σαρδυάττης in cea maĭ mare parte scriŭ Ἀλυάττης in loc de Ἀλυάττης.

[4] Κυαξάρῃ τῷ Δηϊόκεω ἀπογόνῳ ἐπολέμησε καὶ Μήδοισι. Causa şi durata acestuĭ resbel intre Lidienĭ şi Meḍĭ este expusă maĭ jos la Cap. 73—73. Baehr ne dă sincronismul următor intre regiĭ Meḍĭ şi Lidienĭ relativ la aceste evenimente: in timpul luĭ Ardis domnia in Media Fraorte, tatăl luĭ Ciaxare. Ardis muri in anul 629 inainte de Christos şi Fraorte la 635. Insă după Rawlinson, data morţiĭ luĭ Ardis este 637, adică cu doĭ anĭ inaintea suireĭ luĭ Ciaxare pe tronul Medieĭ. Datele luĭ Rawlinson sunt maĭ probabile, căcĭ altfel Ciaxare ajunge afară din cale bĕtrân căud se intêmplă resbelul seŭ cu Aliate, inaintea căruia nu trebue să uitâm că domnise şi Sadiate 12 anĭ. Din descrierile luĭ Erodot putem face dar următórea tabelă:

τε ἐκ τῆς Ἀσίης ἐξήλασε[1], Σμύρνην τε τὴν ἀπὸ Κολοφῶνος κτισθεῖσαν εἷλε[2], ἐς Κλαζομενάς τε ἐσέβαλε· ἀπὸ μέν νυν τούτων οὐκ ὡς ἤθελε ἀπήλλαξε, ἀλλὰ προσπταίσας μεγάλως. Ἄλλα δὲ ἔργα ἀπεδέξατο ἐὼν ἐν τῇ ἀρχῇ ἀξιαπηγητότατα τάδε.

ce: el mai goni pe Cimerii din Asia, luă Smirna, care fusese fundată de locuitorii Colofonei și incurse in părțile Clazomeneï; dela acéstă (din urmă expediție) el se intórse inapoĭ, nu cum ar fi dorit, ci cu mare perdere. (Acest rege) mai făcu și alte fapte in timpul domnieĭ sale. Cele mai importante (sunt) cele următóre:

17. Ἐπολέμησε Μιλησίοισι, παραδεξάμενος τὸν πόλεμον παρὰ τοῦ πατρός. Ἐπελαύνων γὰρ ἐπολιόρκεε τὴν Μίλητον τρόπῳ τοιῷδε· ὅκως[3] μὲν εἴη ἐν τῇ γῇ καρπὸς ἀδρὸς[4] τηνικαῦτα ἐσέβαλλε τὴν στρατιήν. Ἐστρατεύετο δὲ ὑπὸ συρίγγων τε καὶ πηκτίδων καὶ αὐλοῦ γυναικηίου

17. El se luptă in contra Milesilor, moștenind acest resbel dela tatăl seŭ. Atacă Miletul, asediându'l in modul următor: de căte orĭ se coceaŭ bucatele pe câmp, pornia indată oștirea; ea se punea in mișcare la sunetul fluerelor, al citarelor

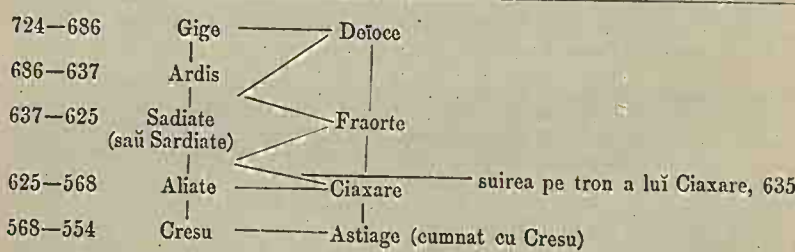

[1] Κιμμερίους τε ἐκ τῆς Ἀσίης ἐξήλασε. Aliate, după ce făcu pace cu Meḑiĭ, mai domni 35 de anĭ in Lidia și evenimentele menționate aci se petrecură indată după incheicrea acelei păcĭ, căcĭ finele domnieĭ acesteia fu pacinic. Cimeriĭ, pe carĭ eĭ alungă Aliate din Lidia, fură de sigur un rest din marea invasie, care sub domnia luĭ Ardis, așeḑându-se in mai multe locurĭ comise depredărĭ și gonise pe locuitorĭ, cum se și intêmplă la Antandru. (Veḑĭ Stefan Bizantinul la cuvêntul Ἄντανδρος.)

[2] Σμύρνην τε τὴν ἀπὸ Κολοφῶνος κτισθεῖσαν εἷλε. Strabon (XIV), spune că in urma acesteĭ luărĭ a Smirneĭ de către Lidienĭ, acest oraș fu distrus de Aliate și că in timp de 400 de anĭ locuitorii rĕmaseră rĕspândiți prin satele d'inprejur, pănă ce Antigon și pe urmă Lisimac il ridicară din noŭ pe locul unde află astăḑĭ, adică la uă depărtare de treĭ kilometrĭ de ruinele vechiuluĭ oraș zidit de Colofonĭ.

[3] ὅκως. Insemnéză »de căte orĭ« intocmaĭ ca »ὅκως ἡ βασίλεια καλέοι« la Cap. 11. Acésta tactică, adică, fu urmată de el regulat in toți anĭ, căt timp ținu resbelul.

[4] ἀδρὸς in latineste »adultus« adică »copt«. Avem in Cartea IV, Cap. 180 »παιδίον ἀδρόν« un june adult.

τε καὶ ἀνδρῆίου[1]. Ὡς δὲ ἐς τὴν Μιλησίην ἀπίκοιτο, οἰκήματα μὲν τὰ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν οὔτε κατέβαλλε οὔτε ἐνεπίμπρη οὔτε θύρας ἀπέσπα, ἕα δὲ κατὰ χώρην[2] ἑστάμεναι[3]· ὁ δὲ, τά δε δένδρεα καὶ τὸν καρπὸν τὸν ἐν τῇ γῇ ὄκως διαφθείρειε, ἀπαλλάσσετο ὀπίσω. Τῆς γὰρ θαλάσσης οἱ Μιλήσιοι ἐπεκράτεον[4], ὥστε ἐπέδρης μὴ εἶναι ἔργον τῇ στρατιῇ· τὰς δὲ οἰκίας οὐ κατέβαλλε ὁ Λυδὸς τῶνδε εἵνεκα, ὄκως ἔχοιεν ἐνθεῦτεν ὁρμεώμενοι τὴν γῆν σπείρειν τε καὶ ἐργάζεσθαι οἱ Μιλήσιοι, αὐτὸς δὲ,

și al flautului, atât femeesc cât și bărbătesc. Când ajunse pe teritoriul Miletului, el nici distruse nici arse locuințele de pe câmp, nici smulse porțile, ci lăsâ tóte cum erau inainte; el distruse insă cu totul copacii și bucatele de pe câmp și se intórse inapoi. Milesii, fiind stăpâni pe mare, un asediu ar fi fost uă muncă (inutilă) pentru armata lui; Lidianul nu distruse locuințele Milesilor, pentru ca acestia să pótă in urmă

---

[1] αὐλοῦ γυναικηίου τε καὶ ἀνδρηίου. Epitetele de masculin și feminin aplicate unui instrument de musică ca flautul se explică in două moduri. Mai intăiu Aulu Geliu (Noct. Attic. I, 11), intelege flaute cântate de femei și de bărbați, si voesce să arate, pe basa acestui pasagiu, gradul de corupție și de lux al regilor Lidiei, cari chiar in expediții militare luau fete cu dênșii ca să cânte cu flautul. Acéstă interpretare insă s'a părăsit de către cei mai buni comentatori, deși Blakesley o mai susține pe basa unor sculpturi de pe un monument la Ases unde se véd representate fete suflând in trâmbițe, dar trebue că observâm ca sculptura la care se referă Blakesley representă, nu uă expediție, ci uă intrare triumfală a regelui Aliate. Interpretarea care se dă astadi in genere acestui pasagiu și care pare a fi cea mai rațională este aceea a lui Larcher (vedi nota respectiva). El dice că prin flaut feminin se intelege flautul mai subțire, producênd sunete mai acute, și prin flaut masculin se intelege acela care produce sunete mai grave, distincție care corespunde cu diferința intre tibia dextra și tibia sinistra a flautului dublu roman, adică cu basul și sopranul nostru (vedi Böttiger »Ueber die Lydische Doppelflöte«). Rawlinson dice că flautul mai subțire era cel lidic și flautul mai grav cel frigian. Larcher susține contrariul când dice »Les flûtes lydiennes, dont le son était grave et les flûtes frigiennes dont le son était aigu.«

[2] κατὰ χώρην »in starea dinnainte« adică »intacte«. Acéstă expresie se mai intrebuințéză in Cartea III, Cap. 135.

[3] ἑσταμέναι. Creutzer are ἑστάναι precum la Cap. 76 are ἀπιστάναι in loc de ἀπιστάμεναι.

[4] τῆς γὰρ θαλάσσης οἱ Μιλήσιοι ἐπεκράτεον. Puterea navală și comercială a Milesilor e probată prin multele colonii ce le fundară ei pe côstele mărilor vecine. Ea se atestă de cei mai mulți autori și istorici ai antichității, Pliniu numesce Miletul »Ioniæ caput ..... super octoginta urbium per cuncta maria genetrix«. Cele mai insemnate din aceste colonii erau; insulele Icar și Leros in marea Egee; Sinope, Apolonia, Odesa și Mesembria, pe côstele Pontului Euxin; Abidos, Arisba și Scepsis in Troada; Artace, Lampsac și Cizic pe Propontidă, precum și alte multe orașe și porturi importante. Prosperitatea și avuția Miletului escită fără dubiu pofta regilor lidieni ai dinastiei mermnade.

ἐκείνων ἐργαζομένων, ἔχοι τι καὶ σίνεσθαι ἐσβάλλων[1].

18. Ταῦτα ποιέων ἐπολέμεε ἔτεα ἕνδεκα· ἐν τοῖσι τρώματα μεγάλα διφάσια Μιλησίων ἐγένετο, ἔν τε Λιμενηίῳ[2] χώρης τῆς σφετέρης μαχεσαμένων, καὶ ἐν Μαιάνδρου πεδίῳ· τὰ μέν νυν ἓξ ἔτεα τῶν ἕνδεκα Σαδυάττης ὁ Ἄρδυος ἔτι Λυδῶν ἦρχε, ὁ καὶ ἐσβάλλων τηνικαῦτα ἐς τὴν Μιλησίην τὴν στρατιήν, — Σαδυάττης γὰρ[3] οὗτος καὶ ὁ τὸν πόλεμον ἦν συνάψας· — τὰ δὲ πέντε τῶν ἐτέων τὰ ἑπόμενα τοῖσι ἓξ Ἀλυάττης[4] ὁ Σαδυάττεω ἐπολέμεε, ὃς παραδεξάμενος, ὡς καὶ πρότερόν μοι δεδήλωται, παρὰ τοῦ πατρὸς τὸν πόλεμον, προσεῖχε ἐντεταμένως. Τοῖσι δὲ Μιλησίοισι οὐδαμοὶ Ἰώνων τὸν πόλεμον τοῦτον συνεπελάφρυνον, ὅτι μὴ Χῖοι μοῦνοι. Οὗτοι δὲ τὸ ὁμοῖον ἀνταποδιδόντες ἐτιμώρεον· καὶ γὰρ δὴ πρότερον οἱ Μιλήσιοι

eși (pe câmp) să cultive pământul și să semene, iar el, când acestia vor fi făcut cultura lor, să aibă ce prăda cu ocasia uneĭ nouĭ invasiĭ.

18. In modul acesta purtă el resbel un-spre-ḑece anĭ: in intervalul acesta Milesiĭ suferirĕ două perderĭ marĭ, (una) la Limene, pe teritoriul lor propriŭ, și cea laltă in câmpiile Meandruluĭ: șése anĭ din acestĭ un-spre-ḑece domnia incă in Lidia Sadiate, fiul luĭ Ardis, și el fu acela care, de rĕndul acesta, intră cu armata sa pe teritoriul Milesilor, — căcĭ el fu acel Sadiate care aprinse resbelul: — in cursul celor lalțĭ-cincĭ anĭ, după ceĭ șése, resbelul fu condus de Aliate, fiul luĭ Sadiate, care, — precum am arătat maĭ sus, — moștenise resbelul dela tatăl seŭ și il urmări cu energie. Nicĭ uniĭ din Ionĭ, afară de (locuitoriĭ insuleĭ) Chio, nu

[1] ἔχοι τι καὶ σίνεσθαι ἐσβάλλων. De aci putem trage legitima concluzie că regiĭ dinastieĭ mermnade, carĭ uniĭ după alțiĭ cercară să supue Miletul, veḑênd că nu isbutesc, se mulțumiră cu incursiĭ periodice pe teritoriul Milesilor cu singurul scop de a prăda.

[2] ἔν τε Λιμενηίῳ. In căte va ediții găsim »ἔν τε ἐν Λιμενηίῳ.« Se crede că ἐν Λιμενηίῳ este uă rĕmășiță a formeĭ celeĭ vechĭ a numeluĭ, care era Ἐλλιμενήϊον. Larcher crede că numele Λιμνήϊον deriva din bălțĭ și că localitatea este aceea numită Λίμναι de către Strabon (XIV), situată in Chersonesa Tracică.

[3] Σαδυάττης γὰρ. Ca maĭ sus și orĭ unde se repetă acest nume, Blakesley scrie »Σαρδυάττης«. Unele ediții, fără autorisarea manuscriselor vechĭ, ca să evite repetirea acestuĭ nume, scriŭ »οὗτος γὰρ καὶ ὁ τὸν« s. c. l. Acésta insă este uă modificare neautorisată și cu totul eronată, căcĭ de multe orĭ Erodot repetă nume propriĭ in simplicitatea stiluluĭ seŭ, (veḑĭ repetirea numeluĭ Περίανδρος la Capitolul 23 maĭ jos).

[4] Ἀλυάττης. Aceia carĭ admit Σαρδυάττης scriŭ aci Ἀλυάττης derivênd pe cel d'antăiŭ nume dela Sardis și pe cel d'al doilea dela riul Ἅλυς. (Veḑĭ maĭ sus nota in acéstă privință.)

τοῖσι Χίοισι τὸν πρὸς Ἐρυθραίους πόλεμον[1] συνδιήνεικαν.

19. Τῷ δὲ δυωδεκάτῳ ἔτεϊ[2] λητου ἐμπιπραμένου ὑπὸ τῆς στρατιῆς, συνηνείχθη τι τοιόνδε γενέσθαι πρῆγμα· ὡς ἄφθη τάχιστα τὸ λήϊον, ἀνέμῳ βιώμενον ἅψατο νηοῦ Ἀθηναίης ἐπίκλησιν Ἀσσησίης[3]. Ἀφθεὶς δὲ ὁ νηὸς κατεκαύθη. Καὶ τὸ παραυτίκα μὲν λόγος οὐδεὶς ἐγένετο· μετὰ δὲ, τῆς στρατιῆς ἀπικομένης ἐς Σάρδις, ἐνόσησε ὁ Ἀλυάττης. Μακροτέρης δέ οἱ γενομένης τῆς νούσου, πέμπει ἐς Δελφοὺς θεοπρόπους, εἴτε δὴ συμβουλεύσαντός τευ, εἴτε καὶ αὐτῷ ἔδοξε πέμψαντα[4] τὸν θεὸν ἐπείρεσθαι περὶ τῆς νούσου. Τοῖσι δὲ ἡ Πυθίη ἀπικομένοισι ἐς Δελφοὺς οὐκ ἔφη χρήσειν, πρὶν ἢ τὸν νηὸν τῆς Ἀθηναίης ἀνορθώσωσι[5],

venirĕ in ajutorul Milesilor ca să le uşureze resbelul. Acestia o făcurĕ, ca să achite uă datorie de recunoşcinţă: căcĭ maĭ inainte, Milesiĭ ajutaserĕ pe Chiĭ in resbelul lor cu Eritreiĭ.

19. In anul al doĭ-spre-ḑecelea, puindu-se de către armata luĭ foc la bucate, se intêmplâ următorul fapt: bucatele se aprinserĕ indată, şi impinse fiind de vênt, se aprinse şi templul Minerveĭ numite asesiane. Templul, uă datĕ luând foc arse cu desăvărşire. Nimenĭ in timpul acela nu se maĭ preocupâ de acésta: maĭ in urmă insă, dupa ce armata se reintórse la Sarde, Aliate se inbolnăvi. Bóla luĭ lungindu-se, el, — saŭ consiliat de cineva, saŭ din propria luĭ iniţiativă, — — trimise divinatorĭ la Delfĭ, ca să consulte pe ḑeŭ in privinţa bóleĭ sale. Când sosirĕ acestia

---

[1] τὸν πρὸς Ἐρυθραίους πόλεμον. Nu avem de nicăirĭ indicaţiĭ precise despre data şi ocasia acestuĭ resbel. Blakesley crede că el fu resultatul rivalităţiĭ mercantile intre oraşele Chio şi Eritrea. Oraşul Eritrea, care nu trebue confundat cu Eritrea din Eubea, se afla in Asia Micä, in faţia insuleĭ Chio şi ruinele luĭ se vĕd lăngă oraşul modern Ceşme. De sigur că numele de Eritrea, dat aceleĭ localităţĭ, provine din colórea munţilor acelui promontoriŭ carĭ aŭ uă colóre roşie bine definită producênd un efect magic la sfinţitul sóreluĭ prin constrastul cu albastrul inchis al mărĭĭ.

[2] δυωδεκάτῳ ἔτεϊ, adică in anul al doĭ-spre-ḑecelea al resbeluluĭ cu Milesiĭ.

[3] Ἀσσησίης dela Asesos (Ἄσσησος), un mic sat aprópe de Milet.

[4] πέμψαντα. Acéstă construcţie a participiuluĭ, unde ne am fi aşteptat la dativul πέμψαντι nu este fără exemplu in Erodot: avem maĭ sus la Capitolul 3 un exemplu tot cu verbul πέμπω: »οὕτω δὴ, τοῖσι Ἕλλησι δόξαι, πρῶτον πέμψαντας ἀγγέλους, ἀπαιτέειν«. In asemenea cas participiul se acordă, nu cu subiectul ci cu regimul direct.

[5] ἀνορθώσωσι. Gaisford are ἀνορθώσουσι, dar cele maĭ bune manuscrise sunt in favórea moduluĭ subjonctiv.

τὸν ἐνέπρησαν χώρης τῆς Μιλησίης ἐν Ἀσσησῷ.

20. Δελφῶν οἶδα ἐγὼ οὕτω ἀκούσας γενέσθαι[1]. Μιλήσιοι δὲ τάδε προστιθεῖσι τούτοισι· Περίανδρον τὸν Κυψέλου, ἐόντα Θρασυβούλῳ τῷ τότε Μιλήτου τυραννεύοντι[2] ξεῖνον ἐς τὰ μάλιστα, πυθόμενον τὸ χρηστήριον τὸ τῷ Ἀλυάττῃ γενόμενον, πέμψαντα ἄγγελον κατειπεῖν, ὅκως ἄν τι προειδὼς πρὸς τὸ παρεὸν βουλεύηται. Μιλήσιοι μέν νυν οὕτω λέγουσι γενέσθαι.

21. Ἀλυάττης δὲ, ὡς οἱ ταῦτα ἐξηγγέλθη[3], αὐτίκα ἔπεμψε κήρυκα[4] ἐς Μίλητον, βουλόμενος σπονδὰς ποιήσασθαι Θρασυβούλῳ τε καὶ Μιλα Delfĭ, Pitia le respunse că ea nu vă da nicĭ un oracol, până ce eĭ nu vor fi restaurat templul Minerveĭ, pe care il arseseră la Ases pe teritoriul Milesian.

20. Eŭ am amintit că lucrurile s'aŭ urmat astfel, auḍindu-le (din gura) Delfienilor. Dar iată ce ce maĭ adaogă Milesiĭ la acestea: că Periandrŭ, fiul luĭ Cipsel, — un amic fórte intim al luĭ Trasibul, tiranul Miletuluĭ pe timpul acela, — aflând de rĕspunsul ce il dedese luĭ Aliate oracolul, êĭ trimise un sol ca să êĭ comunice acésta, astfel incât, el prevenit fiind, să pótă avisa asupra mĕsurilor (de luat) in asemenea imprejurare. Așa spun dar Milesiĭ că s'ar fi petrecut lucrurile.

21. Aliate, indată ce i se comunică acest oracol (trimise) un sol la Milet, cu intenție să incheie cu Trasibul și cu

[1] Δελφῶν οἶδα ἐγὼ οὕτω ἀκούσας γενέσθαι. Acest pasagiŭ, combinat cu capitolul 25 de maĭ jos, ne indică că Erodot a cules narațiunea resboiuluĭ milesian intreprins de Aliate, din gura unuĭ cicerone la Delfĭ. — Verbul οἶδα adese orĭ, atât in autorul nostru cât și in Pausania, (Veḍĭ Pausania I, 8. 23), se găsesce in unire cu aoristul participiŭ, și când acest participiŭ figurĕza in casul nominativ, (ḍice Siebel, in nota luĭ asupra citatelor pasagiurĭ din Pausanias), atunci putem traduce pe οἶδα prin »memini«. Iată pentru care cuvênt am tradus aci prin »amintit«.

[2] Θρασυβούλῳ τῷ τότε Μιλήτου τυραννεύοντι. Scim din Aristotele (Polit V), că Miletul fu ântâiŭ uă democrație, dar că deveni pe urmă uă tiranie saŭ un stat absolut din causa puterĭ prea marĭ date Pritaneului. Tot Aristotele maĭ observă că in republicele cele vechĭ, (intre carĭ era și Miletul), demagogiĭ adese orĭ deveniaŭ tiranĭ, nu prin puterea elocuenției saŭ a popularității lor, dar prin succesele lor militare. E fórte posibil că și acest Trasibul să fi fost un tiran de acea categorie.

[3] ἐξηγγέλθη. Așa scrie manuscrisul luĭ Sancroft și imĭ pare maĭ corect decât forma ne-augmentată ἐξαγγέλθη adoptată de Blakesley, Schweighäuser și de Gaisford.

[4] κήρυκα. Fără autorisarea manuscriselor principale uniĭ editorĭ 'și aŭ permis a pune aci pluralul κήρυκας. Acésta evident este uă erore precum arată ἀπόστολος din frasa următóre.

λησίοισι χρόνον ὅσον ἂν τὸν νηὸν οἰκοδομῇ. Ὁ μὲν δὴ ἀπόστολος ἐς τὴν Μίλητον ἦϊε[1]· Θρασύβουλος δὲ σαφέως προπεπυσμένος πάντα λόγον, καὶ εἰδὼς τὰ Ἀλυάττης μέλλοι ποιήσειν, μηχανᾶται τοιάδε· ὅσος ἦν ἐν τῷ ἄστεϊ σῖτος καὶ ἑωυτοῦ καὶ ἰδιωτικὸς τοῦτον πάντα συγκομίσας ἐς τὴν ἀγορὴν, προεῖπε Μιλησίοισι, ἐπεὰν αὐτὸς σημήνῃ, τότε πίνειν τε πάντας καὶ κώμῳ χρέεσθαι[2] ἐς ἀλλήλους.

22. Ταῦτα δὲ ἐποίεέ τε καὶ προηγόρευε[3] Θρασύβουλος τῶνδε εἵνεκεν, ὅκως ἂν δὴ ὁ κῆρυξ ὁ Σαρδιηνὸς[4], ἰδών τε σωρὸν μέγαν σίτου κεχυμένον καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐν εὐπαθείῃσι ἐόντας, ἀγγείλῃ Ἀλυάττῃ. Τὰ δὴ καὶ ἐγένετο. Ὡς γὰρ δὴ ἰδών τε ἐκεῖνα ὁ κῆρυξ καὶ εἰπας πρὸς Θρασύβουλον τὰς ἐντολὰς τοῦ Λυδοῦ, ἀπῆλθε ἐς τὰς Σάρδις, ὡς ἐγὼ πυνθάνομαι, δι' οὐδὲν ἄλλο ἐγένετο ἡ διαλλαγή[5]. Ἐλπίζων γὰρ

Milesiĭ un armistiţiŭ pe timpul cât ar dura reconstruirea templuluĭ. Trimisul acesta merse dar la Milet: Trasibul însă, prevenit fiind despre aceste lucruri, şi cunoscênd intenţiile luĭ Aliate, inventâ expedientul următor: adunând in piaţă tot grâul ce se afla in oraş, atât al luĭ propriŭ cât şi privat, dete ordin Milesilor, ca indată ce va da el semnalul, să se pue toţi pe bĕutură şi să se trateze unii pe alţii.

22. Acestea le făcu şi le ordonâ Trasibul cu scop ca trimisul sard, vĕḑênd acéstă mare grămadă de grâŭ vĕrsată (pe piaţă) şi pe cetăţenĭ in serbare, (să mérgă) s'o spue luĭ Aliate. Ceea ce se şi intêmplâ. Trimisul vĕḑênd tóte acestea şi dând sémă luĭ Trasibul de mesagiul regeluĭ Lidieĭ, se intórse inapoĭ la Sarde, şi pacea se incheiâ, imĭ pare numaĭ prin mijlocul acesta.

[1] ἦϊε Volckener precum şi Blakesley, care il urmézä, refusă să admită usul verbuluĭ εἶμι ca indicând uă mişcare când e insoţit de preposiţia εἰς urmată de acusativ. De aceea propune ἦϊε in loc de ἦν. Gaisford insă şi cu Creutzer aŭ ἦν. Erodot, trebue să observâm insă, se servă destul de des de forma ἦϊα, dela ἴεναι, saŭ de verbul compus παρῆν, dela εἶναι, cu preposiţia εἰς urmată de acusativ. Astfel maĭ jos, la Capitolul 113, avem »ἦϊε ἐς πόλιν ὁ βούκολος«; mai sus la Cap. 9, am avut »παρέσται ἡ γυνὴ ἡ ἐμὴ ἐς κοῖτον«.

[2] κώμῳ χρέεσθαι. Expresia acésta este sinonimă cu κωμάζειν, care insemnézä »a lua parte intr' uă procesiune bacanală«. Bacu chiar este supranumit κωμαστὴς de către Aristofan (Nouriĭ, 606). Acest κῶμος, in latinesce »commesatio« era uă procesiune in onórea ḑeuluĭ, la care luaŭ parte toţi adoratoriĭ luĭ. Maĭ târḑiŭ cuvêntul degenerâ şi se aplică la tot felul de procesiuni travestite saŭ mascate. Aci insă el este intrebuinţat, nu in sensul luĭ primitiv de serbare specială a luĭ Bacu, ci in sens de bĕutură şi de chef in genere.

[3] προηγόρευε. Gaisford, Schweighäuser şi Blakesley scriŭ προαγόρευε, alţi editoriĭ aŭ προσηγόρευε; dar forma adoptată aci este conformă manuscriselor principale.

[4] Σαρδιηνὸς. Manuscrisul din colegiul Emanoil la Cambridge are Σαρδόϊος.

[5] ἐγένετο ἡ διαλλαγή. Aliate, care nu cerea decât un armistiţiŭ, se mulţumi acum cu incheerea uneĭ păcĭ definitive cu un popor ale căruia resurse el vedea că nu putea să le sleiéscă.

ὁ Ἀλυάττης σιτοδείην[1] τε εἶναι ἰσχυρὴν ἐν τῇ Μιλήτῳ καὶ τὸν λεὼν τετρύσθαι[2] ἐς τὸ ἔσχατον κακοῦ, ἤκουε τοῦ κήρυκος νοστήσαντος ἐκ τῆς Μιλήτου τοὺς ἐναντίους λόγους ἢ ὡς αὐτὸς κατεδόκεε. Μετὰ δὲ ἥ τε διαλλαγή σφι ἐγένετο, ἐπ' ᾧ τε ξείνους[3] ἀλλήλοισι εἶναι καὶ ξυμμάχους. Καὶ δύο τε ἀντὶ ἑνὸς[4] νηοὺς τῇ Ἀθηναίῃ οἰκοδόμησε[5] ὁ Ἀλυάττης ἐν τῇ Ἄσσησῷ, αὐτός τε[6] ἐκ τῆς νούσου ἀνέστη. Κατὰ μὲν τὸν πρὸς Μιλησίους τε καὶ Θρασύβουλον πόλεμον Ἀλυάττῃ ὧδε ἔσχε.

23. Περίανδρος δὲ ἦν Κυψέλου παῖς, οὗτος ὁ τῷ Θρασυβούλῳ τὸ χρηστήριον μηνύσας. Ἐτυράννευε δὲ ὁ Περίανδρος Κορίνθου[7]. Τῷ

Căci Aliate, care spera să vadă uă mare lipsă de grâŭ in Milet și pe cetățenĭ gemênd (subt greutatea) suferințelor celor maĭ grozave, află acum, dela trimisul care se intorsese din Milet, lucrurĭ cu totul contrarie așteptărilor sale. In urmă dar se făcu pace intre (Milesĭ și Lidienĭ) și eĭ hotărâră să rĕmâe uniĭ către alțiĭ amicĭ și aliați. Aliate ridicâ, in loc de unul, două temple Minerveĭ la Ases, și după aceea se insănĕtoși. Acestea fură evenimentele resbeluluĭ luĭ Aliate in contra Milesilor și in contra luĭ Trasibul.

23. Periandru, acelaș care revelâ luĭ Trasibul (rĕspunsul) oracoluluĭ, fu fiul luĭ Cipsel. El domnia la Corint (pe timpul

---

[1] σιτοδείην. Astfel scrie Bekker, conform cu manuscrisul din Florența; ceĭ maĭ bunĭ editorĭ adoptă de preferință forma acésta in loc de σιτοδήϊην: maĭ avem pentru noĭ autoritatea cător-va manuscrise și pe aceea a luĭ Blakesley.

[2] τετρύσθαι. Acésta este forma adoptată de maioritatea comentatorilor; o maĭ găsim in manuscrisele Florentin și Parisian. Manuscrisul luĭ Schweighäuser are τετρῦσθαι. Sunt insă și mulțĭ editorĭ care preferă a adopta forma τετρῆσθαι.

[3] ξείνους: sensul literal este óspețĭ, saŭ amiciția ospitalității, de unde și amiciție.

[4] δύο τε ἀντὶ ἑνός. Idea că uă restituire către deĭ trebue să se facă indoit exista maĭ ales la Romanĭ și la Etruscĭ, (vedĭ Niebuhr, Hist. Rom. vol. II), dar nu prea era rĕspândită in Grecia. Iată un fapt care militézä puternic in favorea teorieĭ că exista intre Lidienĭ și populațiile italice uă afinitate óre care.

[5] οἰκοδόμησε. Așa scriŭ Creutzer și Bekker. Blakesley insă preferă »ᾠκοδόμησε«. Ambele forme sunt autorisate, dar am adoptat pe aceea care este maĭ in acord cu dialectul luĭ Erodot.

[6] τε. Repetirea acesteĭ particule indică că insănĕtoșirea luĭ Aliate a fost resultatul indeplinirieĭ voințeĭ divine. Iată pentru ce am tradus prin »după aceea«.

[7] ἐτυράννευε δὲ ὁ Περίανδρος Κορίνθου. Cu tóte că Periandru succese tatăluĭ seŭ Cipsel pe tronul Corintuluĭ, cu tóte că uniĭ autorĭ latinĭ eĭ daŭ titlul de rege și cu tóte că Baehr, in nota asupra acestuĭ pasagiŭ, dice că ἐτυράννευε este ecuivalent cu ἐβασίλευε, e insă positiv că Periandru ocupa tronul nu ca rege, ci ca tiran și că tatăl seŭ era un simplu usurpator. Ereditatea nu este un argument in favórea teorieĭ luĭ Bachr pentru că scim că aŭ existat tiranĭ ereditarĭ in istoria Greciei, ca de exemplu Pisistratidiĭ la Atena. Τύραννος, insemna un rege »de facto« iar nu »de jure«. Aceea era in timpul luĭ Periandru starea de lucrurĭ in Corint (vedi Capitolul 92 din cartea V). In privința cronologieĭ luĭ Periandru

ὸὴ λέγουσι Κορίνθιοι — ὁμολογέουσι δέ σφι Λέσβιοι[1] — ἐν τῷ βάθῳ θώυμα μέγιστον παραστῆναι, Ἀρίονα[2] τὸν Μηθυμναῖον ἐπὶ δελφῖνος[3] ἐξενειχθέντα ἐπὶ Ταίναρον, ἐόντα κιθαρῳδὸν τῶν τότε ἐόντων οὐδενὸς δεύτερον, καὶ διθύραμβον, πρῶτον ἀνθρώπων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, ποιήσαντά[4] τε καὶ οὐνομάσαντα καὶ διδάξαντα ἐν Κορίνθῳ.

acela). Corintienii, — și acésta o mărturisesc și Lesbii, — ḑic că in timpul (tiranieĭ) acestuia se intêmplă uă mare minune, că Arion din Metimn fu purtat la Tenar pe spatele unuĭ delfin; el cânta cu citara cum nu maĭ era un al doilea pe timpul acela, și fu cel d'ântâiŭ om, — precât scim noĭ, — care să fi compus un ditiramb, să-ĭ fi dat un nume și să'l fi recitat la Corint.

---

ni se spune că el succese tatăluĭ sĕŭ in anul 4^lea^ al Olimpiadeĭ 38, adică in anul 626 inainte de Christos; cu alte cuvinte (dupe cronologia adoptată de noĭ), șése anĭ inaintea incheieriĭ păcĭĭ intre Aliate și Milesĭ, pe când incă domnia Sadiate in Lidia.

[1] ὁμολογέουσι δέ σφι Λέσβιοι. Metimn, unde se născu Arion era un oraș in insula Lesbos, Metelena de astăḑĭ.

[2] Ἀρίονα. E fórte curios de observat modul cu totul incidental și digresiv cu care Erodot introduce legenda despre Arion. Aci, și in alte asemenea ocasiĭ, vedem cu ce plăcere autorul nostrŭ distrage atenția cititoruluĭ, obosit de un lung subiect, (cum fu de exemplu in casul de façiă, istoria resbelelor regilor Lidieĭ), printr'uă anecdotă menită a recrea mintea. Vorbind despre Periandru in raport cu Trasibul, tiranul Miletuluĭ, Erodot nu a putut scăpa ocasia de a vorbi de incidentul legendar intêmplat in ḑilele luĭ Periandru.

[3] ἐπὶ δελφῖνος. Uă mulțime de criticĭ moderni aŭ incercat să descopere origina fabuleĭ luĭ Arion. Larcher, in nota luĭ, presupune că Arion, fiind aruncat in mare, fu salvat de uă corabie purtând un delfin ca semn pe pupă. Clinton propune ipotesa că acest Arion ar fi căḑut in mâna unor piraț și că ar fi scăpat aruncându-se in mare. Maĭ avem incă uă legendă corintiana: aceea a luĭ Ibicu. Ca și a luĭ Arion, ea indică credința la Greceĭ că poețiĭ eraŭ subt protecția specială a ḑeilor și scăpați de dĕnșiĭ din tóte primejdiile.

[4] διθύραμβον πρῶτον ἀνθρώπων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν ποιήσαντα. Invenția ditirambuluĭ saŭ coruluĭ ciclic, se atribuĭ luĭ Arion nu numaĭ de către Erodot, dar incă și de către Aristot, Elanic, Pindar; maĭ târḑiŭ Suida susțin aceeașĭ tesă. Clement Alexandrinul o atribue luĭ Lasu din Ermione; unĭĭ aŭ susținut că ditirambul fu inventat la Naxos, alțiĭ la Teba. Adevĕrul bine constatat aștăḑĭ este că era cunoscut cu mult inaintea timpurilor istorice și că era uă formă de cântec atât de vechie incât chiar Elinii perduseră urma sorginteĭ luĭ. Orĭ unde se celebra cultul luĭ Bacu cu uă óre care pompă ritmică, imnul se cânta in versurĭ ditirambice. Astfel, cel maĭ vechiŭ compositor căpĕtă reputația de a fi fost creatorul acestuĭ ritm, și iată de unde provine marele numĕr al presupușilor inventatorĭ. Suntem insă in drept a crede că Arion a perfecționat ditirambul: Rawlinson ne spune chiar in ce consta perfectionarea introdusă de dĕnsul: ea consta in adaptarea luĭ la sistemul corurilor dorice, făcĕnd pe acestea antistrofice și introducĕnd ca instrument lira in locul flautuluĭ. Ditirambul fu la inceput un simplu imn in onórea luĭ Bacu. Intr'ĕnsul nascerea ḑeuluĭ se descria de către actorĭ imbrăcați ca Satirĭ. Așa și la Romanĭ, Cureții representaŭ in cântice și gesturĭ nascerea luĭ Joc. Cuvêntul ditiramb derivă se ḑice, dela un cuvênt egiptean TITRAMBES care se traduce in limba latină de către Jacobs (Quæstiones Sophocleæ) prin cuvintele »furorem movens«.

24. Τοῦτον τὸν Ἀρίονα λέγουσι, τὸν πολλὸν τοῦ χρόνου διατρίβοντα παρὰ Περιάνδρῳ, ἐπιθυμῆσαι πλῶσαι ἐς Ἰταλίην τε καὶ Σικελίην· ἐργασάμενον δὲ χρήματα μεγάλα θελῆσαι ὀπίσω ἐς Κόρινθον ἀπικέσθαι[1]· ὁρμᾶσθαι μέν νυν ἐκ Τάραντος, πιστεύοντα δὲ οὐδαμοῖσι μᾶλλον ἢ Κορινθίοισι, μισθώσασθαι πλοῖον ἀνδρῶν Κορινθίων[2]· τοὺς δὲ ἐν τῷ πελάγεϊ[3] ἐπιβουλεύειν τὸν Ἀρίονα ἐκβαλόντας ἔχειν τὰ χρήματα· τὸν δὲ συνέντα τοῦτο λίσσεσθαι[4], χρήματα μέν σφι προϊέντα, ψυχὴν δὲ παραιτεόμενον. Οὐκ ὦν[5] ὁῆ πείθειν αὐτὸν τούτοισι· ἀλλὰ κελεύειν τοὺς πορθμέας ἢ αὐτὸν διαχρᾶσθαί[6] μιν ὡς ἂν ταφῇς ἐν γῇ τύχῃ[7], ἢ ἐκπηδᾶν ἐς τὴν θάλασσαν τὴν ταχίστην· ἀπειληθέντα δὲ τὸν Ἀρίονα

24. Eĭ spun că Arion acesta, care rĕmase mult timp pe lângă Periandru, simţi dorinţa de a naviga spre Italia şi spre Sicilia; că făcênd acolo uă avere mare, voi să se intórcă inapoĭ la Corint; plecâ dar dela Tarent pe uă navă al căruĭ echipagiŭ se compunea din Corintienĭ, convins fiind că nu putea să se incrédă maĭ bine decât in Corintienĭ; acestĭ (marinarĭ), indată ce eşiră la adâncurĭ se inţeleseră (intre dênşiĭ) ca să arunce afară (din navă) pe Arion pentru a pune mâna pe averea luĭ. (Eĭ maĭ spun că), incunosciinţat fiind de acéstă (conspiraţie), el recurse la rugăminte şi oferi avutul seŭ cerând să i se lase viaţa.

[1] ἐς Κόρινθον ἀπικέσθαι. Lucian (vol. II), are uă altă versiune a acesteĭ istoriĭ. El ne spune că Arion se inavuţi la Corint, şi că după aceea se intórse in patria luĭ la Metimn.

[2] ὁρμᾶσθαι μέν νυν ἐκ Τάραντος πιστεύοντα δὲ οὐδαμοῖσι μᾶλλον ἢ Κορινθίοισι, μισθώσασθαι πλοῖον ἀνδρῶν Κορινθίων. Construcţia particulară a acesteĭ frase mĕ silesce să o schimb cu totul, pentru a putea traduce. Ad literam ea ar suna aşa: *»el dispuse ca să plece«* — [ὁρμᾶσθαι aci este sinonim cu μέλλειν ὁρμᾶσθαι« şi Schweighäuser traduce »Cum Tarento profecturus esset«] *»— din Tarent, convins că uă navă echipată cu Corintienĭ nu putea fi maĭ bine inchiriată decât de Corintienĭ«.* In modul acesta plecarea intr'uă navă Corintiană este numaĭ indirect indicată in cuvintele textuluĭ, iar in traducţie, spre a face frasa inteligibilă, am indicat' o direct prin cuvintele *»plecâ dar dela Tarent pe un navă al caruĭ echipagiŭ se compunea din Corintienĭ«.*

[3] πελαγεϊ. πέλαγος insemnézâ tot d'auna marea deschisă afară din porturĭ şi departe de mal, pe când θάλασσα indică marea in apropierea litoraluluĭ.

[4] λίσσεσθαι. Nu trebue să perdem din vedere că in tot pasagiul acesta dela inceputul capitoluluĭ se subtinţelege λέγουσι. Să observăm şi cuvêntul συνέντα care arată că uă revelaţie divină descoperi luĭ Arion intenţiile acestor marinarĭ: lucrŭ lesne de inţeles când ţinem séma că in antichitate poeţiĭ şi musicanţiĭ eraŭ consideraţi ca fiind puşĭ direct subt protecţia ḍeilor.

[5] οὐκ ὦν. Blakesley scrie οὔκων.

[6] διαχρᾶσθαι atît διαχρᾶσθαι (la Cap. 110) cât şi καταχρᾶσθαι (la Cap. 82), se intrebuinţézâ de autorul nostru in sensul de a se ucide, şi atunci pronumele care indică persóna se pune in casul acusativ.

[7] ὡς ἂν ταφῇς ἐν γῇ τύχῃ. Atît Romanii cât şi Grecii aveaŭ superstiţia că sufletele acelor care nu gaseau sepultură umblaŭ rătăcite in regiunile infernale pe malurile Cocituluĭ fără a putea dobîndi intrare şi repaos. Iată pentru ce Virgil ne spune că Enea fu ingrijat pentru odilna sufletuluĭ luĭ Palinur care căḍuse in mare in călătoria din Troada in Italia şi dece căută el cu atîta sîrguinţă cadavrul acestuia.

ἐς ἀπορίην[1] παραιτήσασθαι, ἐπειδή σφι οὕτω δοκέοι, περιδέειν αὐτὸν ἐν τῇ σκευῇ πάσῃ[2] στάντα ἐν τοῖσι ἐδωλίοισι ἀείσαι· ἀείσας δὲ ὑπεδέκετο ἑωυτὸν κατεργάσασθαι· καὶ τοῖσι ἐσελθεῖν γὰρ ἡδονὴν, εἰ[3] μέλλοιεν ἀκούσεσθαι τοῦ ἀρίστου ἀνθρώπων ἀοιδοῦ, ἀναχωρῆσαι ἐκ τῆς πρύμνης ἐς μέσην νέα· τὸν δὲ ἐνδύντα τε πᾶσαν τὴν σκευὴν καὶ λαβόντα τὴν κιθάρην, στάντα ἐν τοῖσι ἐδωλίοισι διεξελθεῖν νόμον τὸν ὄρθιον[4]· τελευτῶντος δὲ τοῦ νόμου, ῥίψαι μιν ἐς τὴν θάλασσαν ἑωυτὸν, ὡς εἶχε, σὺν τῇ σκευῇ πάσῃ[5]· καὶ τοὺς μὲν ἀποπλέειν ἐς Κόρινθον· τὸν δὲ, δελφῖνα λέγουσι ὑπολαβόντα[6] ἐξενεῖκαι ἐπὶ Ταίναρον[7]· ἀποβάντα δὲ αὐτὸν χωρέειν ἐς Κόρινθον σὺν τῇ σκευῇ[8], καὶ ἀπικόμενον ἀπηγέεσθαι πᾶν τὸ γεγονός. Περίανδρον δὲ ὑπὸ ἀπιστίης Ἀρίονα μὲν ἐν φυλακῇ ἔχειν οὐδαμῇ μετιέντα, ἀνακῶς

El nu putu să-ĭ induplece; dar acestia êĭ impuseră saŭ să se ucidă singur, daca doria sepultura pe ţĕrmul cel maĭ apropiat, saŭ să se arunce cât maĭ degrabă in mare: atuncĭ, ḑic eĭ, că Arion, impins la desperare, êĭ conjură, — de óre ce decisia lor era luată, — ca să-ĭ dé voe să se imbrace cu tóte insemnele (arteĭ sale), să sté pe puntea (naveĭ) şi să cânte: el promise că indată ce va fi cântat se va ucide; acestia cedară la plăcerea de a auḑi pe acela care, d'intre toţĭ ómeniĭ, cânta maĭ bine, şi evacuând pupa (se grămădiră) in mijlocul naveĭ: (Arion) imbrăcându-se cu tóte insemnele (arteĭ sale), şi luând citara in mână se aseḑă pe punte şi intonă imnul ortian; după ce sfârşi imnul, el se aruncă in mare imbrăcat

[1] ἀπειλημένα δὲ τὸν Ἀρίονα ἐς ἀπορίην. Creutzer traduce »Arionem ad hanc inopiam redactum«. Vorbul ἀπειλέω saŭ ἀπείλω a căruĭ semnificare primitivă este »a intórce« saŭ »a invărti« ajunse maĭ tarḑiŭ a avea un sens de coerciune saŭ de impingere.

[2] ἐν τῇ σκευῇ πάσῃ. Ornat cu tote insemnele solemne ale barḑilor. — Subt aceste insemne poetul se considera ca fiind subt protecţia directă a ḑeuluĭ Apoline. Acest cinsemne eraŭ rochia lungă istrionică, şi coróna de laur pe têmpĭ.

[3] εἰ este ecuivalent cu ὅτι.

[4] νόμον τὸν ὄρθιον. Acest imn saŭ cântec de desceptare »la réveillée« cum o indică numele luĭ se intona cu uă voce tare şi ascuţită. Baehr ḑice: „hoch-ſtimmig, mit geſtrengter, heller Stimme". Era uă arie bine cunoscută in forma moduluĭ care se numia »modul dorian«. Eschil vorbesce de acest imn in tragedia »Persæ« 389 »ὄρθιον ἀντηλάλαξεν ἠχώ«. Plutarc (»De musică« vol. II D) vorbesce şi el de dĕnsul, însă detaliurile cele maĭ bune se gâsesc in dictionarul de anticitaţĭ grece şi romane a luĭ Smith la articolul »Musică« pagina 628 unde refer pe cititor.

[5] τῇ σκευῇ πάσῃ veḑĭ nota 2, relativă la protecţia divină asigurată prin aceste insemne ale poetuluĭ.

[6] δελφῖνα λέγουσι ὑπολαβόντα. Pe monedele dela Tarent şi alte oraşe, unde e represintat Arion, il vedem tot d'auna călare pe spinarea delfinuluĭ (veḑĭ moneda reprodusă la nota 3 pag. 38).

[7] Ταίναρον. Acest promontoriŭ, punctul cel maĭ sud al continentuluĭ Grecieĭ se numesce astăḑĭ »capul Matapan«. Acolo se afla un templu al luĭ Neptun, unul din cele maĭ mărete edificiurĭ ale Laconieĭ.

[8] σὺν τῇ σκευῇ veḑĭ nota 2.

δὲ ἔχειν[1] τῶν πορθμέων. Ὡς δὲ ἄρα παρεῖναι αὐτοὺς, κληθέντας ἱστορέεσθαι εἴ τι λέγοιεν περὶ Ἀρίονος· φαμένων δὲ ἐκείνων, ὡς εἴη τε σῶς περὶ Ἰταλίην[2], καί μιν εὖ πρήσσοντα λίποιεν ἐν Τάραντι[3], ἐπιφανῆναί σφι τὸν Ἀρίονα, ὥσπερ ἔχων ἐξεπήδησε· καὶ τοὺς, ἐκπλαγέντας οὐκ ἔχειν ἔτι ἐλεγχομένους ἀρνέεσθαι. Ταῦτα μέν νυν Κορίνθιοί τε καὶ Λέσβιοι λέγουσι· καὶ Ἀρίονός ἐστι ἀνάθημα[4] χάλκεον οὐ μέγα

cum era cu tóte insemnele luĭ; iar marinariĭ navigară inainte spre Corint. Maĭ spun (Corintienii) că un delfin luându'l (atuncĭ) in spinare l'ar fi dus la Tenar: scoborându-se el (acolo), merse la Corint (imbrăcat) cu insemnele luĭ, și când sosi acolo relată tóte cele petrecute. Periandru, necreḑênd (tóte acestea), reținu pe Arion in inchisóre, nelăsându'l să ésă și pându sosirea mari-

---

[1] ἀνακῶς δὲ ἔχειν. Plutarc, (Teseŭ, § 33), ne spune că expresia acésta se aplica la aceia carĭ staŭ la pândă de pază și presupune că numele de ἄνακες, epitetul luĭ Castor și Polux in Atena, se dedese acestora de Atenienĭ »διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ κηδεμονίαν τοῦ μηδένα κακῶς παθεῖν«. De aceea sunt de opinia luĭ Blakesley că acest pasagiŭ face alusie la protecția saŭ paza exercitată de uă ḑeitate tutelară asupra unuĭ oraș saŭ asupra obiectelor dedicate eĭ. Platon ḑice τὰς θύρας ἀνακῶς ἔχειν« și Erodot maĭ intrebuințéză expresia in Cartea VIII, Cap. 109.

[2] περὶ Ἰταλίην. »In Italia« ca la Cap. 27 »περὶ τὴν Ἑλλάδα«.

[3] ἐν Τάραντι. Conform legendeĭ de față, Tarentiniĭ represintaŭ pe reversul medaliilor lor pe Arion călare pe delfinul seŭ și ținênd in mănа dréptă lira. Reproducem reversul uneĭ asemenea monete de argint cu inscripția ΤΑΡΑΣ și cu literile Ⱥ adică APION. Maĭ eraŭ și alte cetățĭ atât in Italia cât și in Sicilia și in Grecia, carĭ adoptară acéstă emblemă cu maĭ multe saŭ maĭ puține variante. Orașul Tarent, numit după Tara, eroul eponim al Tarentinilor fu uă colonie din Lacedemona pornită subt conducerea luĭ Falant dela promontoriul Tenar.

[4] Ἀρίονός ἐστι ἀνάθημα. Nu »un monument al luĭ Arion« ci »un monument rădicat de Arion«. In timpul luĭ Pausania se credea că acest monument represinta chiar pe Arion. Blakesley insă presupune că el fu rădicat ca uă amintire a trimiterii colonieĭ lacedemoniene la Tarent sub conducerea luĭ Falant căcĭ acéstă colonie se inbarcă la Tenar. Grupul de care e vorbă era simbolic și represinta uă colonie acheo-dorică pornită pe mare, căcĭ delfinul este emblema luĭ Neptun și citaristul emblema luĭ Apolino divinitatea dorică. Așa e părerea tutulor comentatorilor și archeologilor carĭ s'aŭ ocupat cu acest monument: ea se confirmă prin faptul că in templul luĭ Apoline la Delfĭ se afla un grup rădicat de Tarentinĭ represintând pe Tara, eroul eponim al Tarentuluĭ, iar aprópe de dênsul (ḑice Pausania X, 13. 10) se afla delfinul luĭ Falant. Rawlinson, (veḑĭ nota asupra acestuĭ pasagiŭ), merge maĭ departe și conchide că legenda despre Arion ĕșĭ are origina chiar in existență acestuĭ monument rĕdicat de dênsul in incinctа templuluĭ luĭ Neptun dela Tenar, monument care in sine nu era decât simbolic, dar care maĭ târḑiŭ fu luat drept represintație a uneĭ intêmplărĭ al cărĭi eroŭ fu acest Arion. Monumentul exista incă in secolul al treilea al creĭ crestine, căcĭ Elian il veḑu și ne spune, (Nat. animal. XII, 45), că purta următórea inscripție:

»Ἀθανάτων πομπαῖσιν Ἀρίονα, Κύκλονος υἱὸν
»Ἐκ Συκιλοῦ πελάγους σῶσεν ὄχημα τόδε«,

Inscripția, se vede, a fost pusă maĭ târḑiŭ, fiind că ea raportă faptul la insuși dedicatorul. Ceea ce confirmă acestă ipotesă e că aci nu ni se vorbesce de nicĭ uă inscripție. Sunt dar dispus a crede că data inscripțieĭ este posterióră

ἐπὶ Ταινάρῳ[1], ἐπὶ δελφῖνος ἐπεὼν ἄνθρωπος.

narilor. Indată ce eĭ sosiră (ei) êĭ chemă ca să spue daca sciaŭ ceva despre Arion; eĭ rĕspunseră că era sănĕtos in Italia și că il lăsaseră la Tarent in fórte bune condițiĭ, și de uă dată apăru inaintea lor Arion asa cum era când sărise (din navă); surprinși și convinși prin asemenea probe in contra lor, eĭ nu maĭ putură nega. Acestea le spun atât Corintienii cât și Lesbienii, și există (chiar astădĭ) pe (promontoriul) Tenar un monument mic, de bronz rădicat de Arion (represintând) un om călare pe un delfin.

25. Ἀλυάττης δὲ ὁ Λυδὸς, τὸν πρὸς Μιλησίους πόλεμον διενείκας, μετέπειτα τελευτᾷ, βασιλεύσας ἔτεα ἑπτὰ καὶ πεντήκοντα[2]. Ἀνέθηκε δὲ ἐκφυγὼν τὴν νοῦσον, δεύτερος οὗτος τῆς οἰκίης ταύτης, ἐς Δελφοὺς[3] κρητῆρά τε ἀργύρεον μέγαν καὶ ὑπο-

25. Aliate Lidianul, care terminâ resbelul cu Milesienii, muri in urmă după uă domnie de cinci-dĕcĭ-și-șépte de anĭ, el fu cel d'al doilea (rege) al dinastieĭ acesteia, care, când se vindecâ de bóla luĭ, dedică (daruri)

---

epoceĭ lui Erodot, dar că exista in timpul luĭ Pausania, căci acesta o menționéză (II, 25). Explicația acésta a originieĭ legendeĭ despre Arion provenită din acest monument simbolic rădicat de dênsul mi se pare cea maĭ satisfăcĕtóre dintre tóte și cea maĭ bine intemeiată pe scrierile autorilor anticităților.

[1] ἐπὶ Ταινάρῳ adică in templul luĭ Neptun la Tenar.

[2] τελευτᾷ βασιλεύσας ἔτεα ἑπτὰ καὶ πεντήκοντα. Iată cum se póte face după Erodot, cronologia acesteĭ domnii de 57 de anĭ a luĭ Aliate:

Suirea pe tron al luĭ Aliate	in anul inainte de Christos					625
Pacea cu Milesiĭ	»	»	»	»	»	— 620
Ciaxar atacă pe Aliate	»	»	»	»	»	— 615
Pacea cu Ciaxar, alianța cu dênsul. Eclipsa cea mare, Astiage ia de soție pe Arcena fiica luĭ Aliate	»	»	»	»	»	— 610
Nascerea luĭ Cresu	»	»	»	»	»	— 603
Expulsia Cimerilor, clădirea Smirneĭ, Aliate atacă Clazomena	»	»	»	»	»	— 603
Resbelul cu Caria	»	»	»	»	»	— 576
Mortea luĭ Aliate	»	»	»	»	»	— 568

[3] ἀνέθηκε δὲ ἐκφυγὼν τὴν νοῦσον δεύτερος οὗτος τῆς οἰκίης ταύτης, ἐς Δελφούς. Combinând acésta cu cuvintele »Δελφῶν οἶδα ἐγὼ οὕτω ἀκούσας γενέσθαι« din capitolul 20 de maĭ sus, e clar că tótă narativa autoruluĭ nostru in ceea ce privesce resbelul intre Aliate și Milesiĭ este basată pe autoritatea tradițieĭ dela Delfĭ (Vedi nota No. 1 pag. 32).

κρητηρίδιον[1] σιδήρεον κολλητὸν[2], θέης ἄξιον διὰ πάντων τῶν ἐν Δελφοῖσι ἀναθημάτων, Γλαύκου τοῦ Χίου ποίημα[3], ὃς μοῦνος[4] δὴ πάντων ἀνθρώπων σιδήρου κόλλησιν ἐξεῦρε[5].

la Delfĭ, (și a nume) un vas mare de argint cu tava sa de fer cu aplicațiunĭ, cel maĭ demn de vĕdut din tóte (obiectele) dedicate la Delfĭ, ună lucrare a luĭ Glauc din Chio, carele fu singurul inventator (al arteĭ) de a aplica (desemnurĭ) pe fer.

26. Τελευτήσαντος δὲ Ἀλυάττεω ἐξεδέξατο τὴν βασιληΐην Κροῖσος ὁ Ἀλυάττεω, ἐτέων ἐὼν ἡλικίην πέντε καὶ τριήκοντα[6]· ὃς δὴ[7] Ἑλλήνων πρώτοισι[8] ἐπεθήκατο Ἐφεσίοισι.

26. Murind Aliate, Cresu, fiul luĭ Aliate, succese la domnie, fiind in etate de treĭ-dĕcĭ-și-cinci de anĭ; d'intre toțĭ Elinĭ, acesta maĭ ăntâiŭ atacâ

[1] ὑποκρητηρίδιον este tazza saŭ basa pe care stetea craterul, saŭ cum ar dice francesul »soucoupe«. Această tază, care era de fer, lucrată de sigur cu ornamente de tot felul, avea uă dimensie colosală ca să pótă servi de basă unuĭ vas așa de mare cum trebue să fi fost cel descris aci. Eusebiŭ, (adversus Marcellum I. 3), descrie un ὑποκρητηρίδιον ca uă tază mare ornată in genere cu diferite figurĭ de plante și de insecte.

[2] κολλητὸν. Sunt treĭ interpretațiĭ principale ale sensuluĭ acestuĭ cuvênt: Cea d'ăntâĭ este aceea a luĭ Reiskiu adoptată de Larcher și care constă in a traduce cuvêntul prin »damascare« in latinesce »stellare«, adică un fel de incrustare a unuĭ metal intr' altul, astfel incât la sóre orĭ la lumină să reésa desemnul și figurile. Descripția insă a luĭ Pausania »ἔλασμα δὲ ἕκαστον τοῦ ὑποδήματος ἐλάσματι ἄλλῳ προσεγὲς οὐ περόναις ἐστὶν ἢ κέντροις, μόνῃ δὲ ἡ κόλλα συνέχει τε καὶ ἔστιν αὕτη τῷ σιδήρῳ δεσμός« nu se acordă cu explicarea acésta, ci din contra ne dă a ințelege că figurile eraŭ in relief, lucru ce pare a fi fost maĭ probabil. Figurile eraŭ lucrate deosebit și pe urmă aplicate iar nu țintuite, de aceea am tradus prin »aplicațiunĭ«. Maĭ este și uă a treia explicare care nu cred să merite discuție: aceea că vasul, saŭ maĭ bine piedestalul de fer, ar fi fost compus din maĭ multe bucățĭ de metal lipite impreună (»soudées«).

[3] Γλαύκου τοῦ Χίου ποίημα. Ștefan Bizantinul vorbind de Glauc, il face Samian, dar e clar, după scrierile tutulor celor lalțĭ autorĭ, ca el era născut la Chio. El fu făurarul cel maĭ renumit din anticitate si luĭ i se atribuia adesea uă lucrare când era frumósă numaĭ pentrŭ că era bine lucrată, intocmaĭ cum se atribue multe lucrurĭ astădĭ luĭ Benvenuto Cellini numaĭ din causa superiorității execuției lor. Expresia »Γλαύκου τέχνη« devenise proverbială pentrŭ a indica lucrărĭ de fer făcute solid și cu artă. Acest Glauc trăia cu mult inaintea luĭ Aliate: pote cu 120 și maĭ bine de anĭ; trebue dar să presupunem că Aliate cumpără acest obiect de artă făcut gata și il presintă oracoluluĭ.

[4] μοῦνος un manuscris care conține numaĭ câte va fragmente din Erodot scrie aci πρῶτος in loc de μοῦνος.

[5] ἐξεῦρε in latinesce »excogitavit« saŭ cum dice și Eusebiu intr'un pasagiŭ analog, (Chronic. II, p. 324) »Glaucus Chius qui ferri glutinum excogitavit«.

[6] ἐξεδέξατο τὴν βασιληΐην Κροῖσος ὁ Ἀλυάττεω, ἐτέων ἐὼν ἡλικίην πέντε καὶ τριήκοντα. Cresu fu născut, după cronologia adoptată de noi, in anul 603 și succese tatăluĭ sĕŭ la 568, Vedĭ nota 2, pag. 39, Baehr insă fixéza nascerea luĭ Cresu la anul 595 și mórtea luĭ Aliate la anul 560, adică cu opt anĭ maĭ tărdiŭ decât noĭ.

[7] δὴ particula acésta are de scop isolarea saŭ distragerea atenției cititoruluĭ de la subiectul de față spre Efesienĭ, de aceea avem »ὃς δὴ Ἑλλήνων — ἔνθα δὴ οἱ Ἐφέσιοι«. Am notat maĭ sus la Cap. 6, acéstă putere a particuleĭ δὴ.

[8] Ἑλλήνων πρώτοισι. E de observat că Erodot un face mențiune in special de nicĭ un alt atac al luĭ Cresu asupra Elinilor. Cred că acésta resultă

Ἔνθα δὴ οἱ Ἐφέσιοι πολιορκεόμενοι ὑπ' αὐτοῦ, ἀνέθεσαν τὴν πόλιν τῇ Ἀρτέμιδι, ἐξάψαντες ἐκ τοῦ νηοῦ σχοινίον ἐς τὸ τεῖχος[1]. Ἔστι δὲ μεταξὺ τῆς τε παλαιῆς πόλιος ἣ τότε ἐπολιορκέετο καὶ τοῦ νηοῦ, ἑπτὰ στάδιοι[2]. Πρώτοισι μὲν δὴ τούτοισι ἐπεχείρησε ὁ Κροῖσος· μετὰ δὲ, ἐν μέρει ἑκάστοισι Ἰώνων τε καὶ Αἰολέων, ἄλλοισι ἄλλας αἰτίας ἐπιφέρων· τῶν μὲν ἐδύνατο μέζονας παρευρίσκειν, μέζονα ἐπαιτιώμενος, τοῖσι δὲ αὐτῶν καὶ φαῦλα ἐπιφέρων.

27. Ὡς δὲ ἄρα οἱ ἐν τῇ Ἀσίῃ Ἕλληνες κατεστράφατο ἐς φόρου ἀπαγωγὴν, τὸ ἐνθεῦτεν ἐπενόεε, νέας ποιησάμενος, ἐπιχειρέειν τοῖσι νησιώτῃσι. Ἐόντων δέ οἱ πάντων ἑτοίμων ἐς τὴν ναυπηγίην, οἱ μὲν Βίαντα λέγουσι τὸν Πριηνέα ἀπι-

pe Efesienĭ. Acestia vĕḑêndu-se asediaţĭ de dênsul, puseră cetatea lor subt (protecţia) Dianeĭ, intindênd uă funie dela templul (eĭ) pănă la zidurile (cetăţiĭ). Intre cetatea cea vechie, care se asedia atuncĭ și templu era uă (distanţă de) sépte stadiĭ. Pe acestia dar êĭ atacâ Cresu maĭ ăntâiŭ: după aceea (el atacâ) pe rênd pe toţĭ Ionieniĭ și Eolieniĭ, câutând diferite pretexte in contra fie căruia, in contra unora, pretexte bune, când putea să le găséscă, găsind insă și pretexte slabe in contra altor.

27. După ce toţĭ Eliniĭ (de pe continentul) Asieĭ fură supușĭ la plata unuĭ tribut, el echipâ uă flotă și concepu (proiectul) de a ataca pe ceĭ din insule. Când tóte fură pregătite pentru expediţia navală, Biante

din faptul că tótă acéstă istorie a Lidieĭ, fiind numaĭ uă naraţie ce o auḑi Erodot din gura preoţilor de la Delfĭ, acestia nu i ar fi spus tot, ci numaĭ părţile care êĭ interesa pe dênșiĭ ca ministrĭ aĭ religieĭ. Efesul dar nu e menţionat decât numaĭ pentru că Efesieniĭ se puseră cu acéstă ocasie subt protecţia suroreĭ ḑeuluĭ dela Delfĭ. Cât pentru traducerea luĭ Giguet »il avait attaqué les premiers parmi les Grecs, les Ephésiens« ea nu póte decât fi privită ca necorectă.

[1] ἐξάψαντες ἐκ τοῦ νηοῦ σχοινίον ἐς τὸ τεῖχος. Superstiţia consta in a crede că legând de oraș saŭ de localitate un templu, uă statue saŭ un altar, divinitatea câreia aparţinea acel templu saŭ acel monument trebuia să urmeze sórta orașuluĭ cu care era legată și pe care nu'l maĭ putea părăsi. Tucidid, (Cap. III, 104), ne spune că Policrat, când dedicâ luĭ Apoline Delianul insula Reneia, o legâ de Delos cu un lanţ de fer, așa incât ea să fie privită ca făcând parte dintr'un loc dedicat ḑeuluĭ. Acest exemplu deși nu este absolut analog cu faptul relatat aci, arată insă idea care a dat nascere acesteĭ superstiţiĭ.

[2] μεταξὺ τῆς τε παλαιῆς πόλιος ἣ τότε ἐπολιορκέετο καὶ τοῦ νηοῦ, ἑπτὰ στάδιοι. Autorul ne dâ a inţelege că cetatea Efes in timpul luĭ nu maĭ era unde fusese in timpul luĭ Cresu. Ceea ce insă pare âncă maĭ curios este că Xenofonte, care a trăit mult maĭ târḑiŭ, descriind Efesul, ne spune că templul Dianeĭ era la distanţă de 7 stadiĭ de cetate, adică tocmaĭ la distanţa la care ḑice și Erodot că ea se afla pe timpul luĭ Cresu. Singurul mod in care se póte explica acésta este de a presupune că cetatea, intre timpul luĭ Cresu și al luĭ Erodot se intinsese in spre templu și că maĭ târḑiŭ retrăgêndu-se iar de acolo s'a intins in partea opusă, adică spre malul măriĭ așa incât distanţa dela marginea orașuluĭ până la templu era in timpul luĭ Cresu aceeașĭ ca și in timpul luĭ Xenofonte și ca in momentul in care se născu Alexandru cel mare, când templul fu ars de Erostrat, (356 anĭ inainte de Christos.)

κόμενον ἐς Σάρδις, οἱ δὲ Πιττακὸν τὸν Μυτιληναῖον, εἰρομένου Κροίσου εἴ τι εἴη νεώτερον περὶ τὴν Ἑλλάδα[1], εἰπόντα τάδε καταπαῦσαι[2] τὴν ναυπηγίην· »Ὦ βασιλεῦ, νησιῶται ἵππον συνωνέονται μυρίην[3], ἐς Σάρδις τε καὶ ἐπὶ σὲ ἔχοντες ἐν νῷ στρατεύεσθαι.« Κροῖσον δὲ ἐλπίσαντα λέγειν ἐκεῖνον ἀληθέα εἰπεῖν· »Αἴ γὰρ τοῦτο θεοὶ ποιήσειαν ἐπὶ νόον νησιώτῃσι, ἐλθεῖν ἐπὶ Λυδῶν παῖδας σὺν ἵπποισι[4].« Τὸν δὲ, ὑπολαβόντα φάναι· »Ὦ βασιλεῦ, προθύμως μοι φαίνεαι εὔξασθαι νησιώτας ἱππευομένους λαβεῖν ἐν ἠπείρῳ, οἰκότα[5] ἐλπίζων[6]· νησιώτας δὲ τί δοκέεις εὔχεσθαι ἄλλο, ἤ, ἐπεί τε τάχιστα ἐπύθοντό σε μέλλοντα ἐπὶ σφίσι ναυπηγέεσθαι νέας, λαβεῖν ἀρώμενοι Λυδοὺς ἐν θαλάσσῃ[7], ἵνα ὑπὲρ τῶν ἐν τῇ ἠπείρῳ οἰκημένων Ἑλλήνων τίσωνταί σε, τοὺς σὺ δουλώσας

din Prien, — altii dic Pitac din Mitilen, — sosi la Sarde; intrebându'l (atuncĭ) Cresu ce mai nou prin Elada, el opri pregătirea navelor rĕspunzĕnd in modul următor: »O rege, insulariĭ adună uă călărime nenumĕrată şi aŭ de gând să pornéscă in contra ta şi in contra cetăţiĭ Sarde«. Cresu socotind că el spunea adevĕrul, eĭ rĕspunse: »Bine ar fi, ca ḑeiĭ să inspire mintea insularilor de a veni cu călărime in contra fiilor Lidieĭ!« Cel lalt rĕspunse şi ḑise: »O rege, mi se pare că aĭ dori mult să prinḑi pe insularĭ călărĭ pe continentul (Asieĭ), căci te aşteptĭ atuncĭ la un bun resultat; dar ce creḑi tu că astéptă maĭ mult insularii, — acum când aŭ aflat că peste puţin aĭ să viĭ

[1] περὶ τὴν Ἑλλάδα. Prepositiunea περὶ aci este sinonimă cu εἰς »in«; intocmaĭ aşa la Cap. 24 maĭ sus avem περὶ Ἰταλίην.

[2] καταπαῦσαι pus aci, ḑic unii, prin inversiune, subiectul fiind Βίαντα saŭ Πιττακόν. Alţii iaŭ tótă frasa »εἰπόντα τάδε« ca subiectul luĭ καταπαῦσαι, traducĕnd aşa: »opri expediţia navală prin cuvintele următóre«. Prefer explicaţia acésta din urmă a construcţieĭ pasagiuluĭ.

[3] μυρίην. Nu in sensul literal de »ḑece miĭ« ci intr'un sens general exprimând uă mare mulţime. De aceea am tradus prin vorba »nenumĕrată«.

[4] ἐπὶ Λυδῶν παῖδας σὺν ἵπποισι. Lidienii, precum ne o şi spune Erodot maĭ jos la Cap. 79, eraŭ renumiţi pentru călărimea lor; Omer numesce pe Lidienĭ saŭ pe Meonĭ »ἱπποκορυσταὶ«. Lidienii fiind călăreţi buni supuseră tóte popórele din Asia Micä cu singura excepţie a Licienilor şi a Cilicienilor, a căror ţĕră fiind muntuósă nu permitea cavaleriei să manevreze bine.

[5] οἰκότα pentru ἐοικότα dela ἔοικα.

[6] ἐλπίζων maĭ mult in sens de asceptare decât de sperare. Sensul literal este »aşteptându-se la un resultat care cu tótă probabilitatea va fi in favorul sĕu«.

[7] νησιώτας δὲ τί δοκέεις εὔχεσθαι, ἄλλο, ἤ, ἐπεί τε τάχιστα ἐπύθοντό σε μέλλοντα ἐπὶ σφίσι ναυπηγέεσθαι νέας, λαβεῖν ἀρώμενοι Λυδοὺς ἐν θαλάσσῃ. Acest pasagiŭ este fórte obscur şi tóte cercările pentru a'l emenda fără schimbări violente aŭ fost puţin satisfăcătóre. Cuvêntul ἀρώμενοι, unde constă dificultatea, este basat pe autoritatea tutulor manuscriselor, astfel incât nu ne este permis a'l schimba in ἀρᾶσθαι ca să simplificäm construcţia cum fac unii. Schweighäuser propune ἀειράμενοι, ceea ce este incă maĭ depărtat de text, şi ar insemna »după ce aŭ intins pândele navelor la vênt«. Prefer cu mult a păstra textul cum este şi a lua ἀρώμενοι drept uă tautologie inutilă şi insemnând acelaş lucru ca şi εὔχεσθαι. Blakesley pune in dubiŭ autenticitatea

ἔχεις[1]; Κάρτα τε ἡσθῆναι Κροῖσον τῷ ἐπιλόγῳ[2]· καί οἱ (προσφυέως γὰρ δόξαι λέγειν) πειθόμενον παύσασθαι τῆς ναυπηγίης· καὶ οὕτω τοῖσι τὰς νήσους οἰκημένοισι Ἴωσι ξεινίην συνεθήκατο.

in contra lor cu uă flotă, — decât să se intîlnéscă cu Lidienii pe mare, ca să' și resbune in contra ta pentru Elinii carî locuiesc pe continentul (Asieĭ) și pe carî êĭ ții in robie?« Rĕspunsul acesta (se ḑice) plăcu fórte mult luĭ Cresu; și, — vĕḑênd că el vorbia drept, — se hotărî să renunțe la pregătirile (sale) navale. Și astfel contractă el legături de amicie cu Ionienii carî locuiaŭ in insule.

28. Χρόνου δὲ ἐπιγινομένου, κατεστραμμένων[3] σχεδὸν πάντων τῶν ἐντὸς Ἅλυος ποταμοῦ οἰκημένων· πλὴν γὰρ Κιλίκων καὶ Λυκίων[4], τοὺς ἄλλους πάντας ὑπ' ἑωυτῷ εἶχε καταστρεψάμενος ὁ Κροῖσος· εἰσὶ δὲ οὗτοι, Λυδοὶ[5], Φρύγες, Μυσοὶ[6], Μα-

28. După ce trecu căt-va timp, maĭ tóte popórele care locuiaŭ dincóci de Alis fură supuse: căcĭ, cu excepția Cilicienilor, Cresu facu să trécă subt dominația sa pe toți ceĭ lalți; acestia sunt, Lidienii, Frigiĭ,

---

luĭ εὔχεσθαι și nu'l admite in text decât in parentesă. El crede că numaĭ copiștii l'aŭ introdus și că Erodot s'a servit de cuvêntul ἀρώμενοι tocmaĭ ca să evite repetirea luĭ εὔχεσθαι, care se găsesce și maĭ sus. Baehr e de aceeași părere.

[1] δουλώσας ἔχεις. In usul verbuluĭ ἔχω cu participiul aorist se vede origina usuluĭ verbuluĭ »a avea« ca auxiliar in limbile moderne.

[2] ἐπιλόγῳ. »Intêmpinare la vorbă« in franțuzesce »la répartie«.

[3] κατεστραμμένων. In ediția luĭ Blakesley vĕd conjuncția καὶ introdusă inaintea acestuĭ cuvênt, dar ea imĭ pare de prisos și nu o vĕd in edițiile cele maĭ bune.

[4] Κιλίκων καὶ Λυκίων. Vedĭ nota No. 4, pag. 42. Erodot nu este prea corect când socotesce pe Cilicienĭ ca făcênd parte din popórele de »dincóce de riul Alis«, adică de pe malul stîng ar riuluĭ, căcĭ riul Alis, in partea luĭ superiór, trece chiar prin Cilicia (»διὰ Κιλίκων«, vedĭ Cap. 72).

[5] Λυδοί. E curios a vedea pe Lidienĭ figurând intre popórele supuse prin forță de către Cresu, căcĭ el stăpânia in Lidia nu prin forță ci prin ereditate. S'aŭ dat două explicațiĭ in privința acestuĭ punct, una de Larcher, carele ḑice că Meoniĭ eraŭ adevĕrațiĭ stăpânĭ și că Lidienii, al căror nume il luară Meoniĭ, nu se supuseră de la inceput luĭ Cresu, carele a trebuit să-ĭ constrîngă prin forță. Acéstă explicație mi se pare puțin plausibilă, pentru că Meoniĭ și Lidienii in timpul luĭ Cresu nu maĭ formaŭ două popóre ci numaĭ unul, subt numele de Lidienĭ. Explicația pe care o prefer este aceea a luĭ Blakesley, carele nu vede aci decât uă nomenclatură a popórelor tributare Lidieĭ, saŭ uă listă a intreguluĭ imperiŭ și ḑice că Erodot, enumerând popórele de subt stăpânirea luĭ Cresu, pune in capul lor pe Lidienĭ ca popor suveran.

[6] Φρύγες, Μυσοί. După Lidienĭ sunt enumerați Frigiĭ și Misiĭ carĭ aveaŭ maĭ mare afinitate cu dênșiĭ, și carĭ, ca să ḑic așa, formaŭ inaintea luĭ Cresu un singur popor, deși subt guverne diferite. Frigiĭ locuiaŭ spre rĕsărit de Lidia in interiorul Asieĭ Micĭ, iar Misiĭ ocupaŭ provincia care forma colțul nordvest al peninsuleĭ cunoscute in vechime sub numele de Troada.

ριανδυνοὶ[1], Χάλυβες[2], Παφλαγόνες[3], Θρῆϊκες οἱ Θυνοί τε καὶ Βιθυνοὶ[4], Κᾶρες, Ἴωνες, Δωριέες, Αἰολέες, Πάμφυλοι[5].

29. Κατεστραμμένων δὲ τούτων[6], καὶ προσεπικτωμένου Κροίσου Λυδοῖσι, ἀπικνέονται ἐς Σάρδις, ἀκμαζούσας πλούτῳ, ἄλλοι τε οἱ πάντες ἐκ τῆς Ἑλλάδος σοφισταὶ[7], οἳ τοῦτον τὸν χρόνον ἐτύγχανον ἐόντες, ὡς ἕκαστος αὐτῶν ἀπικνέοιτο[8], καὶ δὴ καὶ Σόλων[9], ἀνὴρ Ἀθηναῖος, ὃς Ἀθηναίοισι νόμους κελεύσασι ποιήσας, ἀπεδήμησε ἔτεα δέκα κατὰ

Misiĭ, Mariandiniĭ, Calibiĭ, Paflagoniĭ, Traciĭ Tinĭ și Bitinĭ, Cariĭ, Ionieniĭ, Dorieniĭ, Eolieniĭ (și) Pamfiliĭ.

29. Aceste popóre fiind supuse și anexate Lidiei de către Cresu, (atunci) sosiră la Sarde, — (cetate care ajunsese) la culmea prosperităţii, — unul după altul, toţi bărbaţii înţelepţi din Elada, carĭ trăiaŭ pe timpul acela, și între alţiĭ și Solone Atenianul, carele fiind însărcinat de către Atenienĭ ca să le facă legĭ, se expatriă ḑece

[1] Μαριανδυνοὶ. Acest popor ocupa cósta Pontuluĭ Euxin la rĕsărit de riul Sangar.

[2] Χάλυβες. Aci avem iarăși uă inexactitate a autoruluĭ, căcĭ poporul acesta locuia departe, la rĕsăritul riuluĭ Alis și nicĭ cum »dincóce«. Menţiunea luĭ se explică prin faptul că fabricele luĭ de ferărie il puneaŭ in relaţiĭ dese cu Lidienii. Cât pentru aceea că el ar fi fost supus de către Cresu, e greŭ de admis.

[3] Παφλαγόνες. Paflagoniĭ ocupaŭ cósta mării Negre intre Bitinia și Alis. Capitala lor era Sinop.

[4] Θρῆϊκες οἱ Θυνοὶ τε καὶ Βιθυνοὶ. Uă parte din Traci, ne spune Baehr, emigraseră din Europa și trecuseră in Asia, unde luară numele de Bitini și de Tinĭ după ce purtaseră numele de Strimoni.

[5] Πάμφυλοι. Clasificarea acestor popóre de către Erodot se póte resuma astfel: 1° popórele Lidiane adică Lidiĭ, Frigiĭ și Misiĭ, 2° popórele asiatice, și anume Mariandiniĭ, Calibiĭ și Paflagoniĭ (acești din urmă de origină cufratică), 3° Traciĭ și Cariĭ, 4° Greciĭ, adică Ionieniĭ, Dorieniĭ și Eolieniĭ. E curios cum după Greci avem pe Pamfiliĭ. Acésta se explică insă prin faptul că acești Pamfiliĭ, prin relaţiile lor continue cu Greciĭ se elinisaseră. Vedem la Cartea VII, Cap. 91, că contingentul ce il deteră Pamfiliĭ luĭ Xerxe era atât de elinizat incât era armat in modul Elinilor și nicĭ cum in modul popórelor asiatice.

[6] κατεστραμμένων δὲ τούτων. Capitolul precedent fiind uă enumeraţie parentetică, autorul se servă de cuvêntul intrebuinţat la inceputul capitoluluĭ precedent ca să ia din noŭ firul naraţiuneĭ intrerupte, iată și dece avem iar particula »δὲ«.

[7] σοφισταὶ. Pentru explicarea sensuluĭ ce il dă Erodot acestuĭ cuvênt veḑĭ nota respectivă la Cap. 95 din Cartea IV.

[8] ὡς ἕκαστος αὐτῶν ἀπικνέοιτο. Wyttenbach explică locutiunea acésta »ut eorum quisque adveniret« id est »non eodem et communi sed suo quisque et consilio et tempore« sive »pro se quisque«.

[9] Σόλων. Inaintea luĭ Plutarc acéstă intălnire intre Solone și Cresu era pusă in dubiŭ din causa unor greutăţi cronologice la carĭ ea dă loc. Aceste greutăţi aŭ făcut ca astăḑĭ Larcher, Wesseling și Baehr, basându-se pe uă interpretaţie cronată a cuvintelor »δόντος τοῦ πατρὸς« din Cap. 92 de maĭ jos, aŭ presupus că Cresu a fost asociat de către tatăl seŭ Aliate la tron, și că in timpul când trăia incă acela, Cresu fiind co-rege, veni Solone. (Pentru refutaţiunea acesteĭ teoriĭ veḑĭ nota asupra aceluĭ pasagiŭ.) Rawlinson insă arată clar că după cronologia adoptată de el, este tocmaĭ posibil ca Solone să fi vĕḑut pe Cresu in timpul domnieĭ sale. Iată cum: Cresu a domnit dela 568 până la 554 inainte de Christos;

θεωρίης πρόφασιν ἐκπλώσας, ἵνα δὴ μή τινα τῶν νόμων ἀναγκασθῇ λῦσαι τῶν ἔθετο[1]· αὐτοὶ γὰρ οὐκ οἷοί τε ἦσαν αὐτὸ ποιῆσαι Ἀθηναῖοι· ὁρκίοισι γὰρ μεγάλοισι κατείχοντο, δέκα ἔτεα χρήσεσθαι νόμοισι τοὺς ἄν σφι Σόλων θῆται[2].

anĭ și plecă pentru a face observațiunĭ (in lume) spre a nu fi silit (pe urmă) să revóce vre una din legile pe care le stabilise, lucru ce Atenienii singurĭ nu puteaŭ să facă, câcĭ eĭ se legaseră prin jurăminte solemne ca să observe in timp de ḑece anĭ (tóte) legile stabilite pentru dênșiĭ de câtre Solone.

30. Αὐτῶν δὴ ὧν τούτων καὶ τῆς θεωρίης ἐκδημήσας ὁ Σόλων εἵνεκεν ἐς Αἴγυπτον ἀπίκετο[3] παρὰ Ἄμασιν[4] καὶ δὴ[5] καὶ ἐς Σάρδις παρὰ Κροῖσον· ἀπικόμενος δὲ ἐξει-

30. Pentru aceste cuvinte, precum și pentru ca să facă observațiunĭ, Solone, părăsindu'-și patria, merse in Egipt lângă Amasis, și (ajunse) in fine la

---

Solone trăi de sigur după usurpația luĭ Pisistrat, care se intîmplă la anul 560. La data aceea, ḑice Suida, incepu călĕtoria luĭ Solone, care fu maĭ mult un fel de exiliŭ. Eŭ cred că Solone a făcut in adevĕr două călĕtoriĭ, din care una inainte de Cresu, cu scop de a face observațiunĭ in țĕrĭ străine. Cu ocasia acesteĭ călĕtoriĭ el a putut să intĕlnéscă pe Cresu; cea laltă după ce Pisistrat usurpâ puterea; aceea fu cum ḑisei, maĭ mult un exiliŭ: atunceĭ intălni el pe Cresu. Se póte prea bine ca Erodot să fi confundat ambele călĕtoriĭ și să fi atribuit celeĭ d'a doa motivul celeĭ d'ântăĭ. Acésta se acordă și cu tonul trist al rĕspunsuluĭ luĭ Solone către Cresu in care se reflectă amărăciunea unuĭ om care suferă adversitate. Rawlinson ḑice incă că Solone póte să fi pornit cu 11 anĭ inaintea usurpărĭĭ luĭ Pisistrat, adică la anul 571 și să fi vĕḑut pe Cresu in al ḑecelea an al acesteĭ călĕtoriĭ, adică la anul 561, in alte cuvinte un an inaintea usurpărĭĭ Pisistratide. Acéstă presupunere iarăși merită a fi studiată, deși prefer teoria că Solone a făcut două călĕtoriĭ, teorie admisă și de Rawlinson.

[1] τῶν ἔθετο. »νόμον θεῖναι« este expresia adoptată pentru a indica acțiunea unuĭ legislator care face uă lege, iar »νόμον θέσθαι« este aceea adoptată pentru a exprima că poporul priimesce și ratifică legea. Iată ḑece s'a crezut că ἔθετο precum și θῆται de maĭ jos, sunt excepțiĭ la acéstă regulă. Dar excepția, observă Blakesley, este maĭ mult aparentă decât reală. In adevĕr, vocea mediă ar fi fost greșită daca Solone ar fi fost insărcinat să facă legĭ pentru un alt stat decât pentrŭ al sĕŭ, dar aci se implică prin vocea mediă că insuși Solone a fost unul dintre aceia carĭ, ca membrŭ al poporuluĭ, a ratificat legea sub care se punea singur, de aceea nu ḑice aci »pe carĭ le făcuse« ci »pe carĭ le stabilise«. Acéstă nuanță este fórte importantă și o vĕḑ neglesă de cĕĭ maĭ mulțĭ traducĕtorĭ și chiar de Rawlinson.

[2] θῆται. Veḑĭ nota precedentă.

[3] ἐς Αἴγυπτον ἀπίκετο. Asemenea și Plutarc, (viața luĭ Solone), ne spune că acest ințelept legislator visită Egiptul maĭ nainte de a merge la Sarde »πρῶτον μὲν οὖν εἰς Αἴγυπτον ἀφίκετο καὶ διέτριψεν«. De acolo el trecu in insula Ciprŭ (Cartea V, Cap. 113) și pe urmă in Lidia. Acesta este și itinerariul luĭ Solone după Laerțiŭ (I. 49).

[4] Ἄμασιν. Amasis se urcă pe tronul Egiptuluĭ cam pe la anul 569 inainte de Christos.

[5] δὴ. Iarăși un exemplu de intrebuințarea acesteĭ particule de către Erodot ca să indice lectoruluĭ că a ajuns la punctul unde voia să'l aducă. Aducênd pe Solone lângă Cresu autorul reia firul istorieĭ intrerupte un moment spre a spune motivul călĕtorieĭ sale.

νίζετο ἐν τοῖσι βασιληΐοισι ὑπὸ τοῦ Κροίσου. μετὰ δὲ, ἡμέρῃ τρίτῃ ἢ τετάρτῃ, κελεύσαντος Κροίσου, τὸν Σόλωνα θεράποντες περιῆγον κατὰ τοὺς θησαυροὺς[1], καὶ ἐπεδείκνυσαν πάντα ἐόντα μεγάλα τε καὶ ὄλβια· θεησάμενον[2] δέ μιν τὰ πάντα καὶ σκεψάμενον, ὡς οἱ κατὰ καιρὸν ἦν, εἴρετο ὁ Κροῖσος τάδε· »Ξεῖνε Ἀθηναῖε, παρ' ἡμέας γὰρ περὶ σέο λόγος ἀπῖκται πολλὸς, καὶ σοφίης εἵνεκεν τῆς σῆς[3] καὶ πλάνης, ὡς φιλοσοφέων[4] γῆν πολλὴν θεωρίης εἵνεκεν ἐπελήλυθας· νῦν ὦν ἵμερος ἐπείρεσθαί μοι ἐπῆλθε[5], εἴ τινα ἤδη πάντων εἶδες ὀλβιώτατον;« Ὁ μὲν, ἐλπίζων εἶναι ἀνθρώπων ὀλβιώτατος, ταῦτα ἐπειρώτα. Σόλων δὲ οὐδὲν ὑποθωπεύσας ἀλλὰ τῷ ἐόντι χρησάμενος[6], λέγει· »Ὦ βασιλεῦ, Τέλλον Ἀθηναῖον.« Ἀποθωυμάσας δὲ Κροῖσος τὸ λεχθὲν, εἴρετο ἐπιστρεφέως· »Κοίῃ[7] δὴ κρίνεις Τέλλον εἶναι ὀλβιώτατον;« Ὁ δὲ εἶπε· »Τέλλῳ, τοῦτο μὲν, τῆς πόλιος εὖ ἡκούσης, Sarde lângă Cresu. Indată ce el sosi, Cresu îĭ dete ospitalitate in palatul regal; a treia saŭ a patra ḑi după acésta, servitoriĭ, conform ordinuluĭ luĭ Cresu, preumblară pe Solone prin tesaurele (regeluĭ) și îĭ arĕtară cât eraŭ ele de marĭ si de splendide; după ce se uită el la tóte și le examinâ cât timp găsi de cuviinţă, Cresu îĭ adresâ intrebarea următóre: »O óspe ateniane, s'a făcut in auḑul nostru multă vorbă despre tine, precum și despre inţelepciunea și călătoriile tale, (am aflat) cum că aĭ străbătut prin multe ţĕrĭ ca să faci observaţiĭ și ca să capeţi cunoșciinţe; acuma mĕ indémnă curiositatea să te intreb: dintre toţi ómeniĭ pe carĭ îĭ aĭ vĕḑut, pe cine consideri ca maĭ fericit?« El făcu acéstă intrebare socotind că dênsul era cel maĭ fericit d'intre ómeni: Solone insă îĭ rĕspunse fără lingu-

[1] κατὰ τοὺς θησαυροὺς. κατὰ este luat in sensul de »prin« intocmaĭ ca in pasagiul »ἔπεμπε κήρυκας κατὰ συμμαχίας« din capitolul 77. Pentru maĭ multe detaliurĭ asupra tesauruluĭ luĭ Cresu vedĭ Cartea VI, Cap. 125.

[2] θεησάμενον. Creutzer in textul luĭ are θηησάμενον, ceea ce după mine nu e consecinte cu textul »ἐθηεῖτο ὁ Γύγης« pe care il adoptă maĭ sus la Cap. 10 și unde respinge forma ἐθηῆτο aflată in unele ediţiĭ.

[3] σοφίης εἵνεκεν τῆς σῆς. Aci σοφία se ia in sensul maĭ larg al cuvêntuluĭ implicând superioritate morală și capacitate politică. Plutarc definesce bine cuvêntul intr' un pasagiu, din viaţa luĭ Temistocle, (§ 2) »τὴν τότε καλουμένην σοφίαν, οὖσαν δὲ δεινότητα πολιτικὴν καὶ δραστήριον σύνεσιν« κ. τ. λ.

[4] φιλοσοφέων. Tot așa și acest cuvênt nu denotă numaĭ ceea ce noĭ inţelegem astăḑĭ prin filosofie, dar incă căpătarea tutulor cunoșciinţelor al căror studiu este necesar pentru progresul și fericirea omenireĭ.

[5] ὦν ἵμερος ἐπείρεσθαί μοι ἐπῆλθε. »Acum curiositatea mĕ indémnă să te intreb«, saŭ, cum traduce Bachr, »nunc igitur me cupiditas incessit ut te interrogem«. Maĭ găsim aceeașĭ expresie in Medea luĭ Euripid, (linia 56), »ὥσθ' ἵμερος μ' ὑπῆλθε«.

[6] τῷ ἐόντι χρησάμενος echivalĕza cu ἀληθεῖ λόγῳ χρεώμενος dela Capitolul 14 de maĭ sus.

[7] Κοίῃ. κοῖος este forma ionică intrebiunţată pentru ποῖος, și trebue să subtinţelegem saŭ γνώμῃ saŭ ὁδῷ.

παῖδες ἦσαν καλοι τε κ' ἀγαθοὶ[1], καί σφι εἶδε ἅπασι τέκνα ἐκγενόμενα καὶ πάντα παραμείναντα· τοῦτο δὲ, τοῦ βίου εὖ ἥκοντι[2], ὡς τὰ παρ' ἡμῖν[3], τελευτὴ τοῦ βίου λαμπροτάτη ἐπεγένετο· γενομένης γὰρ Ἀθηναίοισι μάχης πρὸς τοὺς ἀστυγείτονας ἐν Ἐλευσῖνι[4], βοηθήσας καὶ τροπὴν ποιήσας τῶν πολεμίων, ἀπέθανε κάλλιστα· καί μιν Ἀθηναῖοι δημοσίῃ τε ἔθαψαν αὐτοῦ τῇπερ ἔπεσε, καὶ ἐτίμησαν μεγάλως.«

31. Ὡς δὲ τὰ κατὰ τὸν Τέλλον προετρέψατο[5] ὁ Σόλων τὸν Κροῖσον,

şire curat după cum credea el: »O rege, pe Telu Atenianul.« Cresu, surprins de aceste cuvinte, êĭ ḑise de uă-dată: »Şi pe ce temeĭ judecĭ (tu) că Telu este (omul) cel maĭ fericit?« Iar Solone rĕspunse: »Telu, după ce işĭ vĕḑu patria prosperă, avu nisce copiĭ frumoşi pe cât şi virtuoşĭ, şi vĕḑu copiĭ născuţĭ din fie care, şi pe toţĭ plinĭ de viaţă; pe de altă parte, el se bucură de tóte bunurile vieţiĭ, (cel puçin) aşa cum le inţelegem noĭ, şi avu mórtea cea maĭ strălucită; căcĭ ivindu-se uă cértă intre Atenienĭ şi vecinĭĭ lor la Eleusis, el ajutâ (pe concetăţenĭĭ luĭ) şi asigurând infrângerea inimicilor, gâsi (pe câmpul lupteĭ) mórtea cea maĭ frumósă; şi Atenienĭĭ il inmormêntară cu spesele poporuluĭ chiar in locul unde căduse şi êĭ făcură marĭ onoruri«.

31. După ce Solone dete luĭ Cresu tóte lămuririle relative la

[1] καλοί τε κ' ἀγαθοὶ. Acéstă locuţiune frecuenta in tecnologia filosofică şi etică a Grecilor denota tóte cualităţile atât fisice cât şi morale necesare pentru a face dintr'un om un cetăţean util şi bun.

[2] τοῦ βίου εὖ ἥκοντι. »εὖ ἥκειν τοῦ βίου« insemnéză a se bucura in timpul vieţeĭ de tóte cele bune ale eĭ.

[3] ὡς τὰ παρ' ἡμῖν. Starea unuĭ Atenian era modestă pe lângă stările in Lidia. Atenienĭĭ in timpul luĭ Solone eraŭ săracĭ; eĭ nu se inavuţiră decât in urma resbóelor cu Perşiĭ.

[4] ἐν Ἐλευσῖνι. Vechiĭ istoricĭ nu fac menţiune de nicĭ un alt resbel intre Atenienĭ şi Eleusinienĭ decât de acela care se intîmplă in ḑilele luĭ Erecteŭ, (Tucidid II. 15 şi Pausania I. 36. 4, 38. 3 şi IX. 9. 1). Iată şi dece mulţĭ comentatorĭ bunĭ aŭ fost de opinie că Erodot face aci cróre şi că in loc de Eleusis ar fi trebuit să ḑică Megara care era vecină cu Eleusis. Dar eŭ nu vĕd dece cuvêntul μάχης trebue luat in sensul larg de resbel. Cred că e vorbă numaĭ de uă simplă incăerare ostilă saŭ de uă cértă de hotare care póte prea bine să fi avut loc după unirea Eleusineĭ cu Atena. Intr' una din aceste rixe saŭ certurĭ parţiale póte să fi fost ucis acest Telu. De aceea am tradus μάχη prin »cértă«. Rawlinson evită dificultatea traducênd »uă bătălie intre Atenienĭ şi vecinĭĭ lor de lângă Eleusis.

[5] προετρέψατο se subtinţelege »πρὸς τὸ ἐρωτᾶν«, adică Solone, prin indemnul conversaţieĭ, tot escita curiositatea luĭ Cresu ca să'l facă să intrebe despre tóte detaliurile privitóre la fericirea acestuĭ Telu.

εἶπας πολλά τε καὶ ὄλβια, ἐπειρώτα, τίνα δεύτερον μετ' ἐκεῖνον ἴδοι, δοκέων πάγχυ δευτερεῖα γῶν οἴσεσθαι. Ὁ δὲ εἶπε· »Κλεόβίν τε καὶ Βίτωνα[1]· τούτοισι γὰρ, ἐοῦσι γένος Ἀργείοισι, βίος τε ἀρκέων ὑπῆν, καὶ πρὸς τούτῳ ῥώμη σώματος τοιήδε· ἀεθλοφόροι τε ἀμφότεροι ὁμοίως ἦσαν, καὶ δὴ καὶ λέγεται ὅδε ὁ λόγος· ἐούσης ὁρτῆς τῇ Ἥρῃ τοῖσι Ἀργείοισι, ἔδεε πάντως τὴν μητέρα αὐτῶν[2] ζεύγεϊ[3] κομισθῆναι ἐς τὸ ἱρόν[4]. οἱ δέ σφι βόες ἐκ τοῦ ἀγροῦ οὐ περιεγίνοντο ἐν ὥρῃ[5]. ἐκκληϊόμενοι[6] δὲ τῇ ὥρῃ οἱ νεηνίαι, ὑποδύντες αὐτοὶ ὑπὸ τὴν ζεύγλην εἵλκον τὴν ἅμαξαν, ἐπὶ τῆς ἁμάξης δέ σφι ὀχέετο ἡ μήτηρ· σταδίους δὲ πέντε καὶ τεσσεράκοντα διακομίσαντες ἀπίκοντο ἐς τὸ ἱρόν· ταῦτα δέ σφι ποιήσασι καὶ ὀφθεῖσι ὑπὸ τῆς πανηγύριος τελευτὴ τοῦ βίου ἀρίστη ἐπεγένετο· διέδεξέ τε ἐν τούτοισι ὁ

Telu, vorbindu-i multe despre fericirea luĭ, acesta il intrebâ pe cine considera el ca ocupând rangul al doilea după acela, el credea că de sigur (Solone) êĭ va da luĭ locul al doilea. Dar (Solone) rêspunse: »Pe Cleobis și pe Bitone. Câcĭ acestia, Argianĭ de nascere, aveaŭ mijlóce indestule de viață și ună forță fisică așa de mare incât și unul și altul fură premiațĭ la jocurile atletice; se maĭ spune despre dĕnșiĭ si următórea istorie: la Argos se celebra uă serbătóre mare in onórea Junoneĭ, și trebuia cu orĭ ce preț ca muma lor să fie condusă la templu intr'un car; dar boiĭ lor nu se intórseseră la timp de la câmp; acestĭ junĭ insă, impinșĭ de necesitate ca să nu intârdie, se puseră sub jug și traseră carul in care fu

[1] Κλεόβίν τε καὶ Βίτωνα. Istoria acestor doĭ fraților se găsesce și in mulțĭ autorĭ afară de Erodot. Maĭ toți o relatésă in acelaș mod. Pausania, (II. 20), vorbesce de un monument radicat in onórea luĭ Cleobis și Bitone in templul luĭ Apoline lângă Argos.

[2] τὴν μητέρα αὐτῶν. Mama acestor tinerĭ, care după unĭĭ se numia Cipida iar după alțiĭ Teano, era, ne spune Cicerone, (Tusc), Serviu, (ad Virgil. Georgic. III) precum și alțĭ scriitorĭ, uă preotésă a Ereĭ saŭ a Junoneĭ; astfel se explică maĭ bine absoluta necesitate in care ca se afla de a merge la templu.

[3] ζεύγεϊ. Tot astfel mergeaŭ femeele Ateniane ca să celebreze misterele Cereреĭ la Eleusis. (Vedĭ Euripid Bacchæ vers 1331.) Se vede că acest mod de transport se considera ca oferind un caracter maĭ solemn decât acela de a merge repede cu caĭ iuțĭ.

[4] ἱρὸν. E vorbă de celebrul templŭ al Junoneĭ numit Ereum, situat la uă scurtă distanță de Argos. După cel din Samos el era cel maĭ celebru templu al Junoneĭ: Erodot maĭ face mențiune despre dênsul in Cartea VI. Cap. 81.

[5] βόες ἐκ τοῦ ἀγροῦ οὐ περιεγίνοντο ἐν ὥρῃ. Serviu explică lipsa boilor prin faptul că pesta bovină distrusese pe timpul acesta maĭ tóte vitele din Atica.

[6] ἐκκληϊόμενοι »literal neavênd nicĭ uă altă cale deschisă »adică« impinșĭ de necesitate«. Erodot intrebuințésă și cuvêntul ἐξέργεσθαι tot in sensul acesta in Cartea VII, Cap. 139, și in Cartea IX, Cap. 111. Unĭĭ comentatorĭ, neințelegênd bine sensul cuvêntului din text, aŭ voit să substitue ἐκδυόμενοι (desbrăcându-se) saŭ ἐκκλῃζόμενοι tot in sensul de inchisĭ saŭ strimtoraților.

θεὸς[1], ὡς ἄμεινον εἴη ἀνθρώπῳ τεθνάναι μᾶλλον ἢ ζώειν[2]. Ἀργεῖοι μὲν γὰρ περιστάντες ἐμακάριζον τῶν νεηνιέων τὴν ῥώμην[3]· αἱ δὲ Ἀργεῖαι τὴν μητέρα αὐτῶν, οἷων τέκνων ἐκύρησε· ἡ δὲ μήτηρ περιχαρὴς ἐοῦσα τῷ τε ἔργῳ καὶ τῇ φήμῃ, στᾶσα ἀντίον τοῦ ἀγάλματος εὔχετο Κλέοβί τε καὶ Βίτωνι, τοῖσι ἑωυτῆς τέκνοισι, οἵ μιν ἐτίμησαν μεγάλως, δοῦναι τὴν θεὸν τὸ ἀνθρώπῳ τυχεῖν ἄριστόν ἐστι· μετὰ ταύτην δὲ τὴν εὐχήν, ὡς ἔθυσάν τε καὶ εὐωχήθησαν, κατακοιμηθέντες ἐν αὐτῷ τῷ ἱρῷ οἱ νεηνίαι οὐκέτι ἀνέστησαν, ἀλλ' ἐν τέλεϊ τούτῳ ἔσχοντο[4]. Ἀργεῖοι δέ σφεων εἰκόνας ποιησάμενοι ἀνέθεσαν[5] ἐς Δελφοὺς, ὡς ἀνδρῶν ἀρίστων γενομένων.«

purtată mama lor; percurseră astfel patruḍecĭ-și-cinci de stadiĭ și sosiră la templu; după ce făcură eĭ acésta și eĭ vĕḍură toți aceia carĭ serbaŭ (solemnitatea), sfârșitul vieței lor fu cât se putea de frumos: și in imprejurarea acésta divinitatea demonstră că pentru om mórtea e maĭ bună decât viața. Căcĭ Argeiĭ, carĭ inconjuraŭ pe tinerĭ, lăudaŭ forța lor cea mare; iar femeele Argiene lăudaŭ pe mama lor că avea parte de astfel de copiĭ; mama însă, plină de bucurie, atât pentru faptul chiar cât și pentru faima ce se rĕspândia, se puse in fața statueĭ (Junoneĭ) și rugă pe ḍeiță să acórde fiilor eĭ, Cleobis și Bitone, carĭ eĭ făcuseră (așa de) mare onóre, tot ce se póte intêmpla maĭ bun unuĭ om; după acéstă rugăciune, și indată

[1] ὁ θεὸς. Trebue să notăm că deși Junone era ḍeița templuluĭ, Erodot nu se servă de femininul ἡ θεὰ ci de masculin, ca exprimând divinitatea in abstract. Uniĭ rĕŭ vĕḍ aci un indice de monoteism.

[2] ἄμεινον εἴη ἀνθρώπῳ τεθνάναι μᾶλλον ἢ ζώειν. Acéstă maximă, era ca și »Γνῶθι σαυτόν«, »μηδὲν ἄγαν« uă ḍicătóre bine cunoscută in vechime: o găsim și in cartea luĭ Iov, (Cap. 14, vers. 1). »Pentru om este maĭ bună ḍioa morțiĭ, decât ḍioa in care se nasce.« Acceași moralä o găsim și in istoria pindarică transmisă de Stefan bizantinul, (cuvêntul Δελφοί), relativ la doi tinerĭ, Trofoniu și Agamede, architecțiĭ uneĭ părți a templuluĭ din Delfĭ. Acestia rugaseră pe Apoline să-ĭ rĕsplătéscă pentru opera lor. Ḍeul rĕspunse că vor fi rĕsplătiți peste șépte ḍile, dar eĭ indemnă să petrécă aceste ḍile in veselie și ospĕtare. A șéptea ḍi eĭ nu se maĭ deșteptară din somn. Analogia intre acéstă istorie și aceea spusă aci de Erodot e fórte evidentă.

[3] ῥώμην. Există ediții cu γνώμην adică »simțimentele pióse« dar acéstă variantă nu se află in nicĭ un manuscris autorisat.

[4] ἀλλ' ἐν τέλεϊ τούτῳ ἔσχοντο. Baehr traduce latinesce: »hoc vitæ exitu sunt consumti«.

[5] εἰκόνας ποιησάμενοι ἀνέθεσαν. Aceste statuĭ fură de bronz căcĭ inaintea timpurilor luĭ Solone nu se făceaŭ statuĭ de marmură. Grupul de marmură care se afla in templul luĭ Apoline Liciŭ la Argos și care representa pe Cleobis și pe Bitone injugați la carul in care se afla mama lor, și despre care vorbesce Pausania, (II. 20), e considerat de Blakesley ca uă operă posteriórä epoceĭ luĭ Solone și nu póte fi monumentul menționat aci. Maĭ era uă altă statue tot in acel templu representând un om cu un boŭ in spinare, dar nimic nu indică să fi fost statua luĭ Bitone, cu tóte că uniĭ o cred.

ce tinerii terminaseră sacrificiul şi luaseră parte la banchetul (cel sacru), ei adormiră chiar in templu, şi nu se mai deşteptară dar sfârşiră astfel. Argeii puseră să le facă statui şi le inchinară la Delfi, cum se face pentru bărbaţii ceĭ mai de frunte.«

32. Σόλων μὲν δὴ[1] εὐδαιμονίης δευτερεῖα[2] ἔνεμε τούτοισι. Κροῖσος δὲ σπερχθεὶς εἶπε· »Ὦ ξεῖνε Ἀθηναῖε, ἡμετέρη εὐδαιμονίη οὕτω τοι ἀπέρριπται ἐς τὸ μηδέν, ὥστε οὐδὲ ἰδιωτέων ἀνδρῶν ἀξίους ἡμέας ἐποίησας;« Ὁ δὲ εἶπε· »Ὦ Κροῖσε, ἐπισταμένον με τὸ θεῖον πᾶν ἐὸν φθονερόν τε καὶ ταραχῶδες[3], ἐπειρωτᾷς ἀνθρωπηίων πρηγμάτων πέρι;

32. Pe acestĭ tineri dar, Solone ĕi puse pe rêndul al doilea al felicităţiĭ (umane). Cresu insă perdênd răbdarea dise: »O óspe ateniene, ce fel, aşa lucru de nimic ţi se pare fericirea mea, incât nicĭ mĕ socotescĭ demn de a figura intre bărbaţiĭ de un caracter privat?« (Solone) ĕi rĕspunse: »O Cresu, pe mine mĕ

[1] δὴ. In textul luĭ Kreutzer »δὲ«.

[2] δευτερεῖα. Metaforă trasă din jocurile atletice unde primul premiŭ saŭ loc se numia πρωτεῖα şi locul saŭ premiul al doilea δευτερεῖα.

[3] τὸ θεῖον πᾶν ἐὸν φθονερόν τε καὶ ταραχῶδες. Doctrina privitóre la natura invidiósă a divinităţiĭ reese din maĭ multe pasagiurĭ a luĭ Erodot (Vedĭ Cartea III, Cap. 40, Cartea VII, Cap. 46, dar maĭ ales din Cartea VII, Cap. 10). De sigur că acéstă doctrină e de originĕ asiatică, inspirată de despotismul guvernelor din acea parte de lume şi de sigur că Erodot, carele o audise acolo in copilărie, ĕşĭ formase dintr'ĕnsa uă convicţie inrădĕcinată, după ce prin propriile sale investigărĭ istorice veduse cât este de precarie fericirea, şi cât de transitorie gloria omuluĭ: de aceea şi vedem că nicĭ uă dată autorul nostrŭ nu perde uă ocasie de a ne aminti despre vanitatea lucrurilor lumescĭ, atribuind-o uneĭ gelosiĭ saŭ invidiĭ divine care nu permite omuluĭ să fie prea fericit. Plutarc (De malignitate Herod.) êl acusă de impietate pentru teoria acésta, iar comentatorĭ maĭ bine-voitorĭ către dênsul precum sunt Dahlmann, Volckenar şi Baehr, aŭ dis că, din contră doctrina emisă aci, departe de a fi uă doctrină impie, e plină de pietate, căcĭ ea invaţă pe om cât este el de inferior divinităţiĭ cu care nu trebue nicĭ uă dată să cerce să rivalisezе in fericire saŭ prosperitate. Rawlinson nu apără pietatea luĭ Erodot precum face Dahlmann pe argumentul că invidia divină a luĭ Erodot este »Deus ultor« saŭ »Nemesis« care-şĭ resbună de rele făcute saŭ de prosperitatea care ar putea produce orgoliul la om, saŭ că acésta doctrină este acea ebraică din Biblie al »Dumnedeuluĭ gelos«. »Aci, dice Rawlinson, este alt ceva: avem pur şi simplu doctrina divinităţiĭ gelóse de fericirea omuluĭ.« Nu voiŭ numi pietate saŭ impietate acéstă doctrină a luĭ Erodot: O voiŭ cualifica de simplă superstiţie de care nu trebue să ne mirăm că o găsim in timpurile acelea innapoiate, când chiar astădĭ, in era creştină şi in secolul nostrŭ luminat sunt persóne carĭ consideră pe Dumnedeŭ ca uă fiinţă rea care are tot d'auna nevoe de propiţiare şi care işĭ va resbuna pentru tot momentul de fericire saŭ de bucurie ce il simţim: sunt, dic astădĭ persóne carĭ nu voesc să dică că sunt multumiţe de ceva ca nu cumva să 'şĭ resbune Dumnedeŭ pentru acéstă satisfacţiune.

ἐν γὰρ τῷ μακρῷ χρόνῳ[1] πολλὰ μέν ἐστι ἰδέειν[2] τὰ μή τις ἐθέλει, πολλὰ δὲ καὶ παθέειν[3]· ἐς γὰρ ἑβδομήκοντα ἔτεα οὖρον τῆς ζόης ἀνθρώπῳ[4] προτίθημι. Οὗτοι ἐόντες ἐνιαυτοὶ ἑβδομήκοντα παρέχονται ἡμέρας διηκοσίας καὶ πεντακισχιλίας καὶ δισμυρίας[5], ἐμβολίμου μηνὸς[6] μὴ γινομένου. Εἰ δὲ δὴ ἐθελήσει τοῦτερον τῶν ἐτέων μηνὶ μακρότερον γίνεσθαι, ἵνα δὴ αἱ ὧραι συμβαί-

intrebĭ despre lucrurĭ omenescĭ, căndu eŭ sciŭ bine cât este divinitatea de invidiósă şi (cât êĭ place să) turbure (prosperitatea omuluĭ)? Intr'uă viaţă lungă omul vede multe pe carĭ nu vrea (să le vaḑă) şi suferă multe (pe carĭ nu voesce să le sufere). Eŭ calculez limita vieţiĭ omuluĭ ca la şeptedecĭ de anĭ. Acesta fiind numĕrul anilor, eĭ represintă două-

---

[1] ἐν γὰρ τῷ μακρῷ χρόνῳ. Astfel avem şi in Sofocle (Ajax 646):
»ἅπανθ' ὁ μακρὸς κ'ἀναρίθμητος χρόνος.«

[2] ἰδέειν, prefer forma ionică in Erodot formeĭ ἰδεῖν adoptate in unele ediţiĭ.

[3] παθέειν, asemenea in unele ediţiĭ avem forma contrasă παθεῖν.

[4] ἑβδομήκοντα ἔτεα οὖρον τῆς ζοῆς ἀνθρώπῳ. Vedĭ Psalmul 89, vers 10. »Aniĭ nostri ca un păiajin s'aŭ socotit, ḑilele anilor nostrĭ intru ḑĕnşiĭ şeptedecĭ de anĭ.«

[5] οὗτοι ἐόντες ἐνιαυτοὶ ἑβδομήκοντα παρέχονται ἡμέρας διηκοσίας καὶ πεντακισχιλίας καὶ δισμυρίας. Ceea ce dă pentru fie-care an 360 de ḑile. Acésta este şi estimaţia ce o face Erodot de lungimea anuluĭ in Cartea III, Cap. 90, şi vedem in Cartea II, Cap. 4, că el aprobă pe Egiptenĭ pentru că şi eĭ calculézā lungimea anuluĭ tot aşa.

[6] ἐμβολίμου μηνὸς. La Atenienĭ anul civil era lunar, astfel incât lunile aveaŭ alternativ 29 şi 30 de ḑile. Două-spre-ḑece lunaţiĭ saŭ revoluţiĭ complete ale luneĭ, ţiind şi socotélă de timpul necesar luniĭ ca să percurgă partea orbiteĭ pămêntuluĭ percursă intr'uă lună, este de 354 de ḑile, 8 ore, 48 de minute şi 34 de secunde; Atenienĭ nu socotiaŭ aceste fracţiĭ ale ḑileĭ, dar consideraŭ anul civil ca de 354 de ḑile şi aceea fu lungimea anuluĭ lor ordinar civil pănă la epoca luĭ Pericle. Cu chipul acesta la fie care 3 anĭ se perdea uă ḑi şi maĭ bine din causa diferinţeĭ intre lunaţia reală şi cea convenţională. Acésta diferinţă devenia maĭ simţitóre cu cât aniĭ treceaŭ, şi după un laps de maĭ mult de 40 de anĭ, »νουμηνία κατὰ σελήνην« adică luna nouă reală, in loc de a cădea la ântâia ḑi a luneĭ, cădea la a cincĭ-spre-ḑecea ḑi a luniĭ civile. Acésta nu era insă singura causă care crea un deficit in cursul anuluĭ, maĭ era şi diferinţa cea mare intre anul lunar de 354 de ḑile şi anul solar de 365 de ḑile şi 6 ore, lucru care după cât-va timp nu putea decât produce uă mare depărtare. Remediul era intercalarea de treĭ orĭ la fie care opt anĭ, (adică la fie care »octoeteridă«) a uneĭ luniĭ nouĕ de treĭ-ḑecĭ de ḑile; acésta lună, care era repetirea luneĭ Posideon, se numia »ἐμβόλιμος μήν«. Intercalarea se făcea astfel incât aniĭ al treilea, al cincelea şi al optulea aĭ fie cărĭĭ »octoeteride« să aibă treĭ-spre-ḑece luniĭ in loc de patru-spre-ḑece. Astfel dar, după opt anĭ, din causa diferinţeĭ intre luna lunară reală şi cea convenţională, se perdeaŭ 2 ḑile; pe urmă din causa diferinţeĭ anuluĭ lunar de anul solar, se perdeaŭ 88 de ḑile (căte 11 in fie care an); total 90 de ḑile perdute in 8 anĭ, adică tocmaĭ cele treĭ luniĭ adiţionale ce se intercalaŭ in ciclul de opt anĭ. Aşa indreptaŭ Atenienĭĭ calendarul lor, şi la fie care opt anĭ anul civil lunar era pus in armonie cu anul solar. Cât pentru rectificările ce le făceaŭ Atenienĭĭ intercalând incă treĭ ḑile la fie care 16 anĭ pentru a acoperi deficitul produs incă prin faptul că ciclul acesta de 8 anĭ saŭ 2922 de ḑile nu era tocmaĭ echivalent cu 99 de lunaţiĭ, carĭ represintă 2923½ ḑile, ele sunt străine de cestiunea de faţă dar se găsesc tractate pe larg in discertaţia luĭ Blakesley asupra calendaruluĭ Grecilor (vol. I, pag. 161).

νωσι παραγινόμεναι ἐς τὸ δέον, μῆνες μὲν παρὰ τὰ ἑβδομήκοντα ἔτεα οἱ ἐμβόλιμοι γίνονται τριήκοντα πέντε, ἡμέραι δὲ ἐκ τῶν μηνῶν τούτων χίλιαι πεντήκοντα. Τουτέων τῶν ἁπασέων ἡμερέων, τῶν ἐς τὰ ἑβδομήκοντα ἔτεα ἐουσέων πεντήκοντα καὶ διηκοσιέων καὶ ἑξακισχιλιέων καὶ δισμυριέων[1], ἡ ἑτέρη αὐτέων τῇ ἑτέρῃ ἡμέρῃ τὸ παράπαν οὐδὲν ὁμοῖον προσάγει πρῆγμα. Οὕτω ὦν, ὦ Κροῖσε, πᾶν[2] ἐστι ἄνθρωπος συμφορή. Ἐμοὶ δὲ σὺ καὶ πλουτέειν μὲν μέγα φαίνεαι, καὶ βασιλεὺς εἶναι πολλῶν ἀνθρώπων· ἐκεῖνο δὲ τὸ εἰρεό με, οὔκω σε ἐγὼ λέγω, πρὶν ἂν τελευτήσαντα καλῶς τὸν αἰῶνα πύθωμαι. Οὐ γάρ τοι ὁ μέγα πλούσιος[3] μᾶλλον

ḍecĭ-şi-cinci de mii două sute de ḍile, fără a ţinea sémă de luna intercalară. De vrea să maĭ adaoge cineva la fie care an alternativ câte uă lună maĭ mult, pentru ca stagiunile să vie la timpul lor, aceste luni intercalare represintă in şépte-ḍecĭ de anĭ treĭ-ḍecĭ-şi-cinci (de lunĭ) ceea ce face uă-mie şi cinci-ḍecĭ de ḍile. Numĕrul total al ḍilelor in timp de şépte-ḍecĭ de anĭ ar fi (dar) de două-ḍecĭ şi şése de mii-două sute cinci-ḍecĭ din carĭ nicĭ unul nu va produce aceleaşĭ evenimente ca şi altul. Astfel fiind, o Cresu, tot omul este vicisitudine. Tu êmĭ parĭ a fi fórte avut şi a fi regele uneĭ

[1] Τουτέων τῶν ἁπασέων ἡμερέων, τῶν ἐς τὰ ἑβδομήκοντα ἔτεα ἐουσέων πεντήκοντα καὶ διηκοσιέων καὶ ἑξακισχιλιέων καὶ δισμυριέων. Erórea comisă in frasa precedentă de a introduce uă lună intercalară la fie care an alternativ, in loc de a introduce treĭ la fie care opt anĭ, e causa pentru care avem aci pentru şépte-ḍecĭ de anĭ 26,250 de ḍile in loc de 22,550. Astfel dar, după calculul făcut, se dă fie căruĭ an 375 de ḍile in loc de 365, saŭ maĭ bine dicênd, in loc de 360, care este lungimea dată anuluĭ de către Erodot maĭ sus, unde sunt socotite 25,200 de ḍile. Acéstă eróre şi acéstă contraḍicere flagrantă cu ceea ce precedă, face pe Blakesley să considere ca falş tot pasagiul incepênd cu cuvintele »ἐμβολίμου μηνὸς μὴ γινομένου« pănă la »καὶ δισμυριέων« cu singura excepţie a cuvêntuluĭ τουτέων. Astfel, după Blakesley, textul luĭ Erodot glăsuia ».... πεντακισχιλίας καὶ δισμυρίας, τουτέων ἡ ἑτέρη αὐτέων. κ. τ. λ. . . . .« Pasagiul, care a fost, după Blakesley, intercalat in text, resultă dintr'uă explicaţie marginală făcută de vre un copist ignorant care, nesciind că Erodot socotia anul drept 360 de ḍile şi necunoscênd modul cum Atenienii intercalaŭ luna lor adiţională, a crezut de cuviinţă să explice tóte acestea astfel, şi acéstă explicaţie cu timpul s'a strecurat in text. Acéstă suposiţie a luĭ Blakesley, (cu tóte că găsesc straniŭ ca un copist saŭ un cititor să nu ţie compt de ceea ce a ḍis autorul cu câte-va frase maĭ naintc) mi se pare destul de bună, şĭ ceea ce mĕ confirmă că pasagiul considerat de Blakesley ca suspect este uă intercalare postumă, este că nu e natural ca Erodot, după ce a ḍis că anul este de 360 de ḍile şi după ce a arĕtat câte ḍile, pe basa acésta, sunt in 70 de anĭ, să vie pe urmă să facă un lung calcul tot asupra aceluiaş lucru şi plecând acum de la diferită basa să ajungă, pentru 70 de anĭ, la uă cifră care nu corespunde cu resultatul celuĭ d'ântâiŭ calcul!

[2] πᾶν. Póte fi tradus adverbialmente, echivalent cu latinul »omnino« saŭ póte incă fi luat ca echivalent cu πᾶς şi tradus »tot omul«; am preferit acest din urmă mod.

[3] οὐ γάρ τοι ὁ μέγα πλούσιος. De aci innainte discursul luĭ Solone este un exemplu de dialectica sofistică, aşa de comună filosofilor Greci din timpul luĭ Erodot şi după dênsul. Acéstă disertaţie prelungită asupra omuluĭ avut şi omuluĭ fericit »πλούσιος« şi »εὐτυχής« ar fi putut fórte bine figura in gura luĭ Protagora saŭ a luĭ Ipia.

τοῦ ἐπ' ἡμέρην ἔχοντος[1] ὀλβιώτερός ἐστι, εἰ μή οἱ τύχη ἐπίσποιτο, πάντα καλὰ ἔχοντα τελευτῆσαι εὖ τὸν βίον. Πολλοὶ μὲν γὰρ ζάπλουτοι[2] ἀνθρώπων ἀνόλβιοί εἰσι· πολλοὶ δὲ μετρίως ἔχοντες βίου εὐτυχέες· ὁ μὲν δὴ μέγα πλούσιος, ἀνόλβιος δὲ, δυοῖσι προέχει τοῦ εὐτυχέος μούνοισι· οὗτος δὲ τοῦ πλουσίου καὶ ἀνολβίου πολλοῖσι· ὁ μὲν[3] ἐπιθυμίην ἐκτελέσαι καὶ ἄτην μεγάλην προσπεσοῦσαν ἐνεῖκαι δυνατώτερος· ὁ δὲ[4] τοισίδε προέχει ἐκείνου· ἄτην μὲν καὶ ἐπιθυμίην οὐκ ὁμοίως δυνατὸς ἐκείνῳ ἐνεῖκαι, ταῦτα δὲ ἡ εὐτυχίη οἱ ἀπερύκει· ἄπηρος[5] δέ ἐστι, ἄνουσος, ἀπαθὴς κακῶν, εὔπαις, εὐειδής. Εἰ δὲ πρὸς τούτοισι ἔτι τελευτήσει τὸν βίον εὖ, οὗτος ἐκεῖνος τὸν σὺ ζητεῖς ὄλβιος κεκλῆσθαι ἄξιός ἐστι· πρὶν δ' ἂν τελευτήσῃ, ἐπισχέειν[6], μηδὲ καλέειν κω ὄλβιον ἀλλ' εὐτυχέα[7]. Τὰ πάντα μέν νυν ταῦτα συλλαβεῖν ἄνθρωπον ἐόντα ἀδύνατόν ἐστι, ὥσπερ χώρη οὐδεμία

naţiĭ numeróse; cât pentru declaraţia ce pretinde de la mine, nu 'ţĭ voiŭ face-o maĭ 'nainte de a afla că 'ţĭ aĭ terminat bine cursul vieţiĭ; căcĭ acela care posedă avuţiĭ marĭ nu este maĭ norocit decât acela care posedă (numaĭ) cu ce să satisfacă trebuinţele ḑilnice, afară numaĭ daca norocul se ţine de dênsul şi daca póte să sfârşéscă bine viaţa luĭ, in deplinĕtatea prosperităţiĭ (sale). Căcĭ mulţĭ ómenĭ fórte avuţĭ sunt nenorociţĭ; pe de altă parte mulţĭ carĭ aŭ mijlóce modeste de vieţuire sunt norociţĭ: omul, care este fórte avut, dar nenorocit, are numaĭ două avantagiurĭ asupra omuluĭ norocit; cel din urmă insă are multe asupra celuĭ avut şi nenorocit; cel d'âmtăiŭ e maĭ in stare să satisfacă uă dorinţă şi să resiste in contra uneĭ calamităţĭ ce s'ar năpusti peste el;

[1] τοῦ ἐπ' ἡμέρην ἔχοντος. »Ὁ ἐπ' ἡμέρῃ ἔχων« este acela care are numaĭ strictul necesar pentru satisfacerea cerinţelor ḑilnice.

[2] ζάπλουτοι. Prefixul ζά este intensitiv, corespunde cu μέγα saŭ πολὺ şi se numesce in limba gramaticală a Grecilor »ἐπιτατικὸν«. Usul acestuĭ prefix este rar şi il maĭ găsim in Euripide, Andromache (1283): el se póte compara cu prefixul »per« intrebuinţat câte uă dată in limba latină pentru a intensifica sensul adjectivuluĭ.

[3] ὁ μὲν adică cel avut.

[4] ὁ δὲ cel cu mijlóce micĭ.

[5] ἄπηρος. Unele ediţiĭ aŭ ἄπειρος, altele ἔμπηρος, in fine sunt şi ediţiĭ unde se găsesce şi ἄπορος.

[6] ἐπισχέειν. Creutzer adoptă forma atica ἐπισχεῖν; el nu pare a fi consecinte, căcĭ imediat după aceea scrie καλέειν şi nu καλεῖν.

[7] πρὶν δ' ἂν τελευτήσῃ ἐπισχέειν, μηδὲ καλέειν κω ὄλβιον ἀλλ' εὐτυχέα. Acest precept, care se maĭ găsesce aprópe textual in sfintele scripturĭ (Eclesiastic XI, 29), a inspirat pe Sofocle şi pe Euripide in două pasagiurĭ celebre: Cel d'âmtăiŭ in tragedia »Oedipus rex« dice:

»ὥστε θνητὸν ὄντ', ἐκείνην
» τὴν τελευταίαν ἰδεῖν
»ἡμέραν ἐπισκοποῦντα, μη-
» δὲν ὀλβίζειν, πρὶν ἂν
»τέρμα τοῦ βίου περάσῃ, μη-
» δὲν ἀλγεινὸν παθών.«

καταρκέει πάντα ἑωυτῇ παρέχουσα, ἀλλὰ ἄλλο μὲν ἔχει ἑτέρου δὲ ἐπιδέεται· ἡ δὲ ἂν τὰ πλεῖστα ἔχῃ, ἀρίστη αὕτη· ὡς δὲ καὶ ἀνθρώπου σῶμα[1] ἓν οὐδὲν[2] αὐταρκές ἐστι· τὸ μὲν γὰρ ἔχει, ἄλλου δὲ ἐνδεές ἐστι. Ὃς δ' ἂν αὐτῶν πλεῖστα ἔχων διατελέῃ, καὶ ἔπειτα τελευτήσῃ εὐχαρίστως τὸν βίον, οὗτος παρ' ἐμοὶ[3] τὸ οὔνομα τοῦτο, ὦ βασιλεῦ, δίκαιός ἐστι φέρεσθαι. Σκοπέειν δὲ χρὴ παντὸς χρήματος τὴν τελευτήν, κῇ ἀποβήσεται[4]· πολλοῖσι γὰρ δὴ ὑποδέξας ὄλβον ὁ θεὸς, προῤῥίζους[5] ἀνέτρεψε.«

cel-lalt însă are asupra celuĭ d'ântâiŭ următórele avantagiurĭ: daca el nu este tot așa de bine in stare ca cel d'ântâiŭ să (satisfacă) uă dorință saŭ să resiste la uă calamitate, norocul (luĭ) il apără de acestea, el este intreg de corp, nu cunósce nicĭ bólă nicĭ suferință, are parte de copiĭ bunĭ (și) are fața veselă. Daca, afară de tóte aceste (avantagiurĭ) își termină bine viața, el este bărbatul pe care tu il cauți, carele este demn de a fi numit ferice; inainte de mórte trebue dar să fiĭ reservat și să nu numescĭ (pe om) ferice, ci numaĭ norocit. Este cu neputință ca un om să posede tóte aceste (bunurĭ) intocmaĭ precum

---

Cel d'al doilea in tragedia Medea (1225), ḑice:

»τὰ θνητὰ δ' οὐ νῦν πρῶτον ἡγοῦμαι σκιάν·
»οὐδ' ἂν τρέσας εἴποιμι τοὺς σοφοὺς βροτῶν
»δοκοῦντας εἶναι καὶ μεριμνητὰς λόγων,
»τούτους μεγίστην μωρίαν ὀφλισκάνειν
»θνητῶν γὰρ οὐδεὶς ἔστιν εὐδαίμων ἀνήρ
»ὄλβου δ' ἐπιῤῥυέντος εὐτυχέστερος
»ἄλλου γένοιτ' ἂν ἄλλος, εὐδαίμων δ' ἂν οὔ.«

Vedĭ și pasagiul din Andromacha luĭ Euripide (100). Nu se scie bine daca Sofocle a imprumutat pasagiul din Oedip dela Erodot, saŭ daca Erodot a avut pe Sofocle in vedere. E peste putință ca pasagiul din text să nu fie legat intru cumva cu pasagiul din Oedipus rex, căci asemĕnarea intre ele este mare. Rawlinson este dispus a crede că Erodot a fost inspirat de Sofocle și că a intercalat intregul pasagiu acesta, după prima represintație a tragedieĭ luĭ Sofocle, pe la anul 468, de óre ce Erodot nu revisui lucrarea sa la Thuriu decât la anul 425.

[1] ἀνθρώπου σῶμα. Echivalézá cu ἄνθρωπος pur și simplu.

[2] ἓν οὐδὲν. Reŭ consideră Steger acésta ca un pleonasm traducênd »nullum omnino« ἕν aci se referă la σῶμα și este ca cum am avea εἷς ἄνθρωπος, de óre ce οὐδὲν se referă la verb.

[3] παρ' ἐμοὶ. »După părerea mea« saŭ »după apreţierea mea«. Tot astfel și in cartea III, cap. 160, avem παρὰ Δαρείῳ κριθῇ.

[4] Σκοπέειν δὲ χρὴ παντὸς χρήματος τὴν τελευτὴν, κῇ ἀποβήσεται. Acésta este forma textuală a celebreĭ maxime atribuite luĭ Solone și care subt uă altă formă incepe tragedia »Trachenie« a luĭ Sofocle. Asemenea ḑicătóre saŭ maxime (vedĭ și nota 249) eraŭ cunoscute pe de rost. Ca să se perpetueze in mintea ómenilor, ele se scriaŭ pe monumentele publice, ca de exemplu in vestibulul templelor saŭ pe statuele luĭ Ermes (Hermæ) carĭ ornaŭ ulițele Atenei. Aristotele colecționă multe din ele, dar acea colecție s'a perdut din nenorocire. Acéstă ḑicală saŭ γνώμη a luĭ Solone deveni uă temă de predilecție a tragedianilor elinĭ.

[5] προῤῥίζους literal »din rădăcină« dela »ῥίζα«.

nicĭ uă ţéră nu se indestuléză pe sine producênd tóte (de carĭ are nevoe), dar unele (lucruri) le are, iar altele êĭ lipsesc, şi (precum) cea maĭ bună (ţéră) este aceea care are maĭ multe, astfel şi un singur om nu póte deloc să se indestuleze pe sine, căcĭ ceea ce el are, altuia êĭ lipsésce. Omul care posedă cele maĭ multe (bunurĭ), care le conservă (tótă viaţa luĭ) şi pe urmă işĭ termină ḑilele in mod satisfăcĕtor, (este) acela, care, după mine, o rege, meritä să pórte acel titlu de fericit. La tóte trebue să avem in vedere finele unde ele duc. Căcĭ divinitatea arată multora uă (raḑă de) fericire, (şi pe urmă) êĭ distruge cu desăvărşire.«

33. Ταῦτα λέγων τῷ Κροίσῳ οὔ κως οὔτε ἐχαρίζετο, οὔτε λόγου μιν ποιησάμενος οὐδενὸς ἀποπέμπεται, κάρτα δόξας ἀμαθέα εἶναι, ὃς τὰ παρεόντα ἀγαθὰ μετεὶς τὴν τελευτὴν παντὸς χρήματος ὁρᾶν ἐκέλευε[1].

33. Dicênd aceste cuvinte, (Solone) displăcu de tot luĭ Cresu, şi (acesta din urmă) il concediâ fără a maĭ ţinea nicĭ uă socotélă de el, fórte convins fiind că un om care nu ţine in sémă bunurile presente dar cere ca intru tóte să se considere sfărşitul, trebuie să fie lipsit de orĭ ce cunoscinţă.

[1] Ταῦτα λέγων τῷ Κροίσῳ οὔ κως οὔτε ἐχαρίζετο, οὔτε λόγου μιν ποιησάμενος οὐδενὸς ἀποπέμπεται, κάρτα δόξας ἀμαθέα εἶναι, ὃς τα παρεόντα ἀγαθὰ μετεὶς τὴν τελευτὴν παντὸς χρήματος ὁρᾶν ἐκέλευε. Tótă acéstă frasă este fórte obscură din causa construcţieĭ sale confuse, şi póte chiar că este coruptă in manuscrise. Subiectul luĭ ἐχαρίζετο este Solone; acela al verbuluĭ ἀποπέμπεται este Cresu. Cât pentru propunerile de rectificare a construcţieĭ, ca de exemplu aceea a luĭ Schweighäuser, carele propune »ταῦτα λέγοντι Κροῖσος« şi altele, ele nu se confirmă prin nimic şi sunt simple ipotese. Eltz traduce pasagiul latinesce astfel »Hæc (Solon) dicens neque Crœso gratus erat et hic (Crœsus) cum (μιν i. e. Solonem) nullo loco numerans a se dimisit, ratus inscium admodum esse, qui præsentibus bonis prætermissis juberet omnium rerum exitum inspici«. Trebue să observăm aci forma mediă a verbuluĭ ἀποπέμπεται care indică un fel de dispreţ din partea monarchuluĭ Lidian. Gaisford precum şi un manuscris vechiŭ aŭ ἀμαθὴς in loc de ἀμαθέα.

34. Μετὰ δὲ Σόλωνα οἰχόμενον[1] ἔλαβε ἐκ θεοῦ νέμεσις[2] μεγάλη Κροῖσον· — ὡς εἰκάσαι, ὅτι ἐνόμισε ἑωυτὸν εἶναι ἀνθρώπων ἁπάντων ὀλβιώτατον· — αὐτίκα δέ οἱ εὕδοντι ἐπέστη[3] ὄνειρος, ὃς οἱ τὴν ἀληθηΐην[4] ἔφαινε τῶν μελλόντων γενέσθαι κακῶν κατὰ τὸν παῖδα. Ἦσαν δὲ τῷ Κροίσῳ δύο παῖδες, τῶν οὔτερος μὲν διέφθαρτο, — ἦν γὰρ δὴ κωφός[5]· — ὁ δὲ ἕτερος τῶν ἡλίκων μακρῷ τὰ πάντα πρῶτος· οὔνομα δέ οἱ ἦν Ἄτυς[6]· τοῦτον δὴ ὧν τὸν Ἄτυν σημαίνει τῷ Κροίσῳ ὁ ὄνειρος, ὡς ἀπολέει μιν ἀιχμῇ σιδηρέῃ βληθέντα· ὁ δὲ ἐπεί τε ἐξηγέρθη[7] καὶ ἑωυτῷ λόγον ἔδωκε, καταρρωδήσας τὸν ὄνειρον, ἄγεται μὲν τῷ παιδὶ γυναῖκα· ἐωθότα δὲ στρατηγέειν μιν τῶν Λυδῶν, οὐδαμῇ ἔτι ἐπὶ τοιοῦτο πρῆγμα ἐξέπεμπε· ἀκόντια δὲ καὶ δοράτια καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, τοῖσι χρέονται ἐς πόλεμον ἄνθρωποι, ἐκ τῶν ἀν-

34. După ce plecă Solone, uă aspră vendictă de la ḍeĭ câḍu asupra luĭ Cresu: — și acésta, se vede, pentru că (el cutezase) să se crédă cel maĭ fericit d'intre ómenĭ: — Maĭ ântâiŭ de tóte, culcându-se (uă dată) i se arĕtâ un vis represintându-ĭ in tótă realitatea lor nenorocirile carĭ era să caḍă asupra luĭ in persóna fiuluĭ sĕŭ. Doĭ fiĭ a avut Cresu, din carĭ unul era prăpădit, — căcĭ era surd și mut; cel lalt insă intrecea cu mult in tóte privinţele pe tineriĭ de etatea luĭ; numele luĭ era Atis; despre acest Atis visul prevesti pe Cresu, că era destinat să móră lovit de ascuţitul uneĭ (arme) de fer; (Cresu) insă, indată ce se deșteptă și êșĭ dete sémă (de tóte), inspăimêntat de vis, insură pe fiul seŭ; pe urmă, de óre ce acesta de obiceiŭ comanda pe

[1] Μετὰ δὲ Σόλωνα οἰχόμενον. Acéstă construcţie cu acusativul subiectuluĭ și cu participiul verbuluĭ se maĭ găsesce la Cap. 37 »ταῦτα οὕτω ποιεύμενα«, precum și in Cartea II, Cap. 147, »μετὰ τὸν ἱρέα τοῦ Ἡφαίστου βασιλεύσαντα«.

[2] νέμεσις. Veḍĭ maĭ sus nota No. 3, pagina 50.

[3] ἐπέστη in limba latină »adstitit«, astfel, se implică idea de vedenie saŭ de aparițiune.

[4] ἀληθηΐην. Creutzer urmând codicele florentin scrie ἀληθείην.

[5] κωφός. Acest adjectiv, care in sensul luĭ primitiv insemna »lipsit de simţurĭ«, ajunse să se aplice (ne spune Eustatiu) la sensul auḍuluĭ numaĭ de către scriétoriĭ ceĭ maĭ vechĭ. Astfel in Omer insemnéză numaĭ »surd«. Maĭ târḍiu se intinse din noŭ sensul cuvêntuluĭ aplicându-se și mutismuluĭ, defect strins legat cu surditatea din nascere. Așa dar aci cuvêntul insemnéză surd și mut: maĭ mult insă mut, pentru că e evident că defectul la care voesce autorul să ne tragă atenţia ca fiind caracteristic al acestuĭ fiŭ al luĭ Cresu era mutismul luĭ, căcĭ maĭ târḍiu (Cap. 85) ni se vorbesce despre miracolul care il făcu să vorbéscă. Că nu se înţelege aci numaĭ surditatea prin cuvêntul κωφός este incă fórte evident pentru că maĭ jos puţin, la Cap. 38 unde ni se vorbesce de surditatea acestuĭ fiŭ, se ḍice nu »κωφόν« dar »διεφθαρμένον τὴν ἀκοήν«. Pentru mine acest argument din urmă invocat de Baehrer, este conclusiv și pentru acésta am tradus »surd și mut«. Aceia carĭ traduc prin »mut« numaĭ, sunt deciĭ maĭ corecţĭ decât aceia carĭ traduc prin surd numaĭ.

[6] Ἄτυς. Un alt rege al Lidieĭ din dinastia Atidă purta acest nume care era și semnificativ, insemnând »isbit de sórtă«.

[7] ἐξηγέρθη in manuscrisul Florentin ἐξεγέρθη.

δρεώνων[1] ἐκκομίσας, ἐς τοὺς θαλάμους συνένησε, μή τι οἱ[2] κρεμάμενον τῷ παιδὶ ἐμπέσῃ.

Lidienĭ in expediţiĭ militare, (Cresu) nu'l maĭ trimise s'o facă; el inlăturâ din apartamentele bărbătescĭ tóte suliţele și lancele, precum și tóte (armele ofensive) de carĭ se servă omul in resbel, și le grămădi in apartamente retrase, ca nu cumva să se intêmple să cadă pe (capul) băiatuluĭ vre (uă armă) suspendată.

35. Ἔχοντος δέ οἱ ἐν χερσὶ τοῦ παιδὸς τὸν γάμον, ἀπικνέεται ἐς τὰς Σάρδις ἀνὴρ συμφορῇ ἐχόμενος καὶ οὐ καθαρὸς χεῖρας ἐὼν[3], Φρὺξ μὲν γενεῇ, γένεος δὲ τοῦ βασιληΐου· παρελθὼν δὲ οὗτος ἐς τὰ Κροίσου οἰκία, κατὰ νόμους τοὺς ἐπιχωρίους καθαρσίου ἐδέετο

35. Pe când (regele) era incă ocupat cu nunta fiuluĭ sĕŭ, sosi la Sarde un individ carele căḑuse subt greaua nenorocire de a avea mânile pătate (de crima omuciderii), (acest individ) era Frigian de nascere și din sânge regal; sosind el la palatul luĭ Cresu,

---

[1] ἀνδρεώνων. Ceea ce Omer numesce θάλαμος adică apartamentele unde se adunaŭ bărbaţiĭ ca să convorbéscă. Acolo eraŭ atêrnate saŭ depuse arme și trofee.

[2] οἱ. Acest us, ca să ḑic așa, pleonastic al pronumeluĭ, dâ uă indoită putere idiomatică fraseĭ și s'ar putea interpreta destul de bine in limba nóstră traducênd pasagiul »ca să nu se pomenéscă cumva că vre uă armă atêrnată cade pe capul băiatuluĭ«.

[3] συμφορῇ ἐχόμενος καὶ οὐ καθαρὸς χεῖρας ἐὼν. Aceste cuvinte descriŭ posiţia uneĭ persóne care a comis un omor involuntar. In urma uneĭ asemenea crime, culpabilul era silit să trécă prin formele uneĭ purificaţiĭ inainte de a putea redobândi drepturile civile. Pe acestea le perdea cu totul un asasin care comitea uă ucidere premeditată. Tot ceremonialul, saŭ maĭ bine ḑis, tótă procedura uneĭ purificaţiĭ pentru crime involuntare de omor era basată pe idea că sângele ucisuluĭ rĕmânea neșters de pe mâna ucigașuluĭ. Acela se numia »μύσος« și constituia un fel de blestem atât pentru ucigaș cât și pentru orĭ care persónă s'ar pune in relaţie cu dênsul. Un individ intr'uă asemenea posiţie se numia »παλαμναῖος«. El putea după săvârșirea ceremonieĭ purificătóre, să recapete drepturile sale și locul perdut in societate, fără să maĭ aibă nevoe de lunga penitenţă la care era supus acela a cărui crimă ar fi de uă natură maĭ gravă adică un asasinat. Ucigașul fără voe era silit să 'șĭ părăséscă ţéra și să rătĕcéscă prin ţĕrĭ străine cerênd ajutor și protecţie, nu numaĭ ca suplicant »ἱκέτης« dar și ca unul ce solicită dreptul la purificaţie. Acest drept putea prea bine să i se refuse, in care cas el remânea neintegrat și clasat in categoria asasinilor. Criminalul care cerea astfel dreptul de a putea fi admis la purificaţie se numia un »προστρόπαιος« și ca atare (de óre ce orĭ ce relaţiĭ cu el ar produce uă contagiune de blestem) el nu avea voe să pronunţe un singur cuvênt; intra in casă ţinênd uă ramură de măslin legată cu un fir de lănă, și se punea in tăcere in faţa vetreĭ. Daca stăpânul caseĭ bine-voia să agreeze muta luĭ suplică, se chiema că avea compătimire pentru dênsul »αἰδεῖσθαι«, dar nicĭ uă vorbă nu se pronunţa nicĭ de uă parte nicĭ de alta până după purificaţie; atuncĭ compătimitorul, carele êĭ dedese ospitalitate și il nutrise la uă masă separată de restul familieĭ

κυρῆσαι[1]· Κροῖσος δέ μιν ἐκάθηρε· — ἔστι δὲ παραπλησίη ἡ κάθαρσις τοῖσι Λυδοῖσι καὶ τοῖσι Ἕλλησι· — ἐπεί τε[2] δὲ τὰ νομιζόμενα ἐποίησε ὁ Κροῖσος, ἐπυνθάνετο ὁκόθεν τε καὶ τίς εἴη, λέγων τάδε· »Ὦνθρωπε[3], τίς τε ἐὼν καὶ κόθεν τῆς Φρυγίης[4] ἥκων ἐπίστιος[5] ἐμοὶ ἐγένεο; τίνα τε ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν ἐφόνευσας[6]«; Ὁ δὲ ἀμείβετο· »Ὦ βασιλεῦ, Γορδίεω μὲν τοῦ Μίδεώ[7] εἰμι παῖς, οὐνομάζομαι δὲ Ἄδρηστος[8]· φονεύσας δὲ ἀδελ-

suplicâ pe acesta să fie admis la purificare conform usurilor din localitate. Cresu il purificâ; — purificaţia la Lidienĭ se face maĭ in acelaş mod ca şi la Elinĭ; — după ce terminâ Cresu cele cerute de datine, el voi să scie de unde venia şi cine era (acela), şi êĭ ḍise: »O omule, cine eştĭ tu, şi din ce parte a Frigieĭ viĭ ca (suplicant) la vatra meà? Câruĭ bărbat saŭ cârĭĭ femeĭ aĭ pricinuit tu mórte?« Acesta êĭ rĕspunse: »O

şi a óspeţilor, unde mânca in tăcere, il reintroducea in téra luĭ saŭ in societate. Acolo rĕmânea simplu ἱκέτης până la completă reintegrare. Oreste, representantul mitologic al unuĭ »παλαμναῖος«, descrie astfel priimirea sa la Atena:

»οἱ δ'ἔσχον αἰδῶ ξένια μονοτράπεζά μοι
»παρέσχον, οἴκων ὄντες ἐν ταὐτῷ στέγει,
»σιγῇ δ'ἐτεκτήναντ' ἀπόφθεγκτόν μ', ὅπως
»δαιτὸς γενοίμην πώματός τ'αὐτῶν ὁΐγα.
. . . . . .
»κ'αγὼ 'ξελέγξαι μὲν ξένους οὐκ ἠξίουν,
»ἤλγουν δὲ σιγῇ κ'αδόκουν οὐκ εἰδέναι.
»μέγα στενάζων, οὕνεκ' ἦν μητρὸς φονεύς«
(Euripid. If. Taurid: 949.)

Insă după purificaţia luĭ, când Oreste se presintă inaintea statueĭ Minerveĭ (Eschil.: Eumenide) proscripţia este ridicată, el devine un simplu ἱκέτης şi ḍice:

»οὐκ εἰμὶ προστρόπαιος, οὐδ' ἔχει μύσος
»πρὸς χειρὶ τῇ 'μῇ τὸ σὸν ἐφημένη βρέτας«.

Forma usitată pentru purificaţie era cea următóre: Suplicantul se punea pe uă lână de óe négră. Mâna luĭ se stropia cu sânge de purcel, şi acest sânge era spĕlat de pe mână cu apă de isvor aşa incât sângele şi apa impreună să pice pe lână. Lâna udă de apă şi de sânge care acum se numia »τὰ λύματα« se ingropa in pământ. Avem uă frumósă descriere a ceremonieĭ purificăriĭ luĭ Iason şi a Medeiĭ in Apoloniu Rodiu (IV, 685—717). Fiul luĭ Gordia veni la Cresu fiind că era de sânge regal şi nu putea să se adreseze decât la un rege.

[1] κυρῆσαι in unele texte ordinare ἐπικυρῆσαι.

[2] ἐπεί τε. Să observăm că Cresu nu adresézĭ cuvêntul suplicantuluĭ decât in urma purificăriĭ, căci inainte nu êĭ era permis să converseze cu dênsul, vedĭ nota 3, pag. 57.

[3] Ὦνθρωπε. Contracţiune pentru Ὦ ἄνθρωπε.

[4] Φρυγίης. Dupe costum, de sigur, Cresu vedea că acest om era venit din părţile Frigieĭ.

[5] ἐπίστιος. Formă ionică pentru »ἐφέστιος« acela care stă lângă vatră. Suplicantul, (vedĭ nota 3, pag. 57), sta la vatra caseĭ şi se numia ὁ ἐπὶ τῇ ἑστίᾳ ὤν, de unde cuvêntul ἐφέστιος care insemnézĭ »supplex ad focum«.

[6] ἐφόνευσας. Am tradus prin »aĭ causat mórte« şi nu prin »ucis« ca să se inţelégă bine că un asasin nu putea să se purifice in modul acesta.

[7] Γορδίεω μὲν τοῦ Μίδεω. Acest Gordia era probabil nepotul luĭ Gordia, fiul aceluĭ Mida de care se vorbesce la Cap. 14 ca contimporan al luĭ Gige. Cât pentru frecuenţa şi repetirea numelor de Mida şi Gorgia la regiĭ Frigieĭ, vedĭ nota 6, pag. 24.

[8] Ἄδρηστος. Acest nume, ca şi acela a luĭ Atis, este semnificativ şi denotă uă persónă impinsă de sórtă, care nu póte face nimic din propria eĭ voinţă. Ortografia elină ar fi Ἄδρεστος, dar adoptăm forma maĭ usitată.

φεὸν[1] ἐμεωυτοῦ ἀέκων, πάρειμι ἐξεληλαμένος τε ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ ἐστερημένος πάντων.« Κροῖσος δέ μιν ἀμείβετο τοῖσδε· »Ἀνδρῶν τε φίλων τυγχάνεις ἔκγονος ἐὼν[2], καὶ ἐλήλυθας ἐς φίλους· ἔνθα ἀμηχανήσεις χρήματος οὐδενὸς μένων ἐν ἡμετέρου[3]. Συμφορὴν δὲ ταύτην ὡς κουφότατα φέρων κερδανέεις πλεῖστον.« Ὁ μὲν δὴ δίαιταν εἶχε ἐν Κροίσου.

rege, eŭ sunt fiul luĭ Gordia fiul luĭ Mida și mĕ numesc Adrast; am ucis fără voe pe fratele meŭ și vin aci gonit de tatăl meŭ și lipsit de tóte.« Cresu êĭ rĕspunse astfel: »Din intêmplare estĭ din familia unor bărbaţĭ carĭ êmĭ sunt amicĭ, și aĭ venit la amicĭ; de accea cât timp veĭ rĕmânea aci la noĭ, nu veĭ avea nevoe de nimic. Cât pentru nenorocirea ta, ceea ce aĭ maĭ bun de făcut este a o suporta cât maĭ ușor (veĭ putea).« Astfel deveni el óspele luĭ Cresu.

36. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χρόνῳ τούτῳ, ἐν τῷ Μυσίῳ Οὐλύμπῳ[4] ὑὸς[5] χρῆμα γίνεται μέγα· ὁρμεώμενος δὲ οὗτος ἐκ τοῦ οὔρεος τούτου τὰ τῶν Μυσῶν ἔργα[6] διαφθεί-

36. Tot cam pe timpul acesta se afla in Olimpul Misian un mistreţ de uă mărime colosală; el se repedia din muntele acesta și distrugea tóte productele (ce

[1] ἀδελφεόν. Efestione (apud Photium), ne spune că numele acestuĭ frate al luĭ Adrast era »Agathon« și dice că se certase cu fratele seŭ pentru uă prepeliță »περὶ ὄρτυγος«, dar Rawlinson pune puţină credinţă pe scrierile acestuĭ autor.

[2] φίλων τυγχάνεις ἔκγονος ἐὼν. Aci, observă Rawlinson, legenda nu ţine sémă de adevĕrul istoric că in timpul luĭ Cresu nu maĭ exista independinţa Frigieĭ. Larcher a voit să explice acésta prin suposiţia că cu tóte că Frigia era tributară Lidieĭ, regiĭ eĭ tot păstrau titlul lor. Cresu insă vĕd că nu vorbesce de regiĭ Frigienĭ ca de nisce egalĭ, el dice: »estĭ dintr'uă familie amică mie, și viĭ la amicĭ« lucru ce s'ar putea prea bine dice și unuĭ vasal: cuvintele luĭ Cresu sunt chiar acele carĭ ar fi natural dictate de simţimêntul ospitalităţiĭ. Nu cred dar că el vorbesce aci de Frigia ca de un stat cu totul independinte: accea ar fi incorect istoricesce cum prea bine observă Rawlinson.

[3] ἐν ἡμετέρου. In susţinerea teorieĭ sale că Cresu vorbesce de regiĭ Frigieĭ, ca fiind cu totul independinţĭ de el, Rawlinson traduce »ἐν ἡμετέρου« prin »in statele mele«. Prefer insă să consider ἐν ἡμετέρου ca echivalent cu »ἐν ἡμῶν« cum și este in Cartea VII, Cap. 8, »δώσω οἱ ὅσα τὰ τιμιώτατα νομίζεται εἶναι ἐν ἡμετέρου«. Iată pentru care cuvênt am tradus cu »aci la noĭ« in sens de »in casa nóstră«.

[4] Μυσίῳ Οὐλύμπῳ. Acest munte face parte din șirul munteluĭ Ida cu care insă este numaĭ paralel. El se maĭ numesce și Olimpul Lidian pentru a'l distinge de altĭ patru munţĭ care pórtă acelaș nume in Asia. Astădĭ el se numesce »Tumandjidagh«.

[5] ὑὸς. Creutzer, pe autoritatea multor manuscrise, scrie ὑὸς: sunt unele ediţiĭ fórte bune insă cu συὸς. Am preferit cu atât maĭ mult ὑὸς cu cât maĭ jos unde se repetă cuvêntul, tóte manuscrisele și tóte ediţiile cele maĭ autorisate sunt de acord.

[6] ἔργα. In special munca câmpuluĭ. »Ἔργα καὶ ἡμέραι« este titlul lucrăriĭ georgice al luĭ Esiod.

ρεσκε· πολλάκις[1] δὲ οἱ Μυσοὶ ἐπ' αὐτὸν ἐξελθόντες ποιέεσκον μὲν οὐδὲν κακὸν, ἔπασχον δὲ πρὸς αὐτοῦ[2]· τέλος δὲ, ἀπικόμενοι παρὰ τὸν Κροῖσον τῶν Μυσῶν ἄγγελοι ἔλεγον τάδε. »Ὦ βασιλεῦ, ὁὸς χρῆμα μέγιστον ἀνεφάνη ἡμῖν ἐν τῇ χώρῃ, ὃς τὰ ἔργα διαφθείρει· τοῦτον προθυμεόμενοι ἑλέειν[3] οὐ δυνάμεθα· νῦν ὧν προσδεόμεθά σευ, τὸν παῖδα καὶ λογάδας νεηνίας καὶ κύνας συμπέμψαι ἡμῖν, ὡς ἄν μιν ἐξέλωμεν ἐκ τῆς χώρης.« Οἱ μὲν δὴ τούτων ἐδέοντο. Κροῖσος δὲ μνημονεύων τοῦ ὀνείρου τὰ ἔπεα ἔλεγέ σφι τάδε. »Παιδὸς μὲν πέρι τοῦ ἐμοῦ μὴ μνησθῆτε ἔτι· οὐ γὰρ ἂν ὑμῖν συμπέμψαιμι· νεόγαμός τε γάρ ἐστι, καὶ ταῦτά[4] οἱ νῦν μέλει. Λυδῶν μέντοι λογάδας καὶ τὸ κυνηγέσιον[5] πᾶν συμπέμψω· καὶ διακελεύσομαι[6] τοῖσι ἰοῦσι, εἶναι ὡς προθυμοτάτοισι συνεξελέειν ὑμῖν τὸ θηρίον ἐκ τῆς χώρης.«

le făceaŭ) Misienii (pe câmp); de multe orĭ săriseră Misienii in contra luĭ, (dar) in loc de a êĭ face vre un rĕŭ, păţeaŭ eĭ dela dênsul. In fine veniră spre Cresu nisce trimişĭ din partea Misienilor şi êĭ ḑiseră: »O rege, un mistreţ de uă mărime colosală s'a arĕtat in părţile nóstre, şi distruge tot productul câmpuluĭ. Am cercat ca să'l ucidem dar nu putem. Acum, te rugăm ca să trimiţĭ (acolo) impreună cu noĭ pe fiul tĕŭ, cu câţĭ-va tineriĭ de frunte şi cu câniĭ, ca să'l alungăm din localitate.« Astfel se rugaŭ eĭ. Cresu insă, amintindu-şĭ de visul luĭ le ḑise: »Cât despre fiul meŭ să nu maĭ vorbiţĭ de dênsul; căcĭ nu'l voiŭ trimite cu voĭ: el este insurat de curênd şi mintea luĭ este acum preocupată de acésta. Dar voiŭ trimite impreună cu voĭ nişce Lidienĭ de frunte şi tótă vênătorimea (mea); şi voiŭ ordona la aceia carĭ vor merge ca să pue tot zelul posibil spre a alunga, impreună cu voĭ, fiara din localitate.«

---

[1] πολλάκις. Blakesley scrie πολλάκι, dar cele maĭ bune ediţiĭ conservă forma ordinară a cuvêntuluĭ.

[2] ἔπασχον δὲ πρὸς αὐτοῦ. Traducerea francesă a luĭ Giguet »et ils souffraient beaucoup de ses irruptions« este greşită; sensul este acel exprimat aci, că in loc de a'l ucide, eĭ suferiaŭ dela dênsul; adică, mulţĭ, dintre aceia carĭ mergeaŭ să 'l vêneze eraŭ ucişĭ saŭ răniţĭ de acest mistreţ.

[3] ἑλέειν. Literal »să 'l prindem« saŭ »să ne facem stăpânĭ pe dênsul.«

[4] ταῦτά. i. e. »τὰ τοῦ γάμου«.

[5] κυνηγέσιον este trenul complet de vênătóre, adică vênătorĭ cu cânĭ cu tot.

[6] διακελεύσομαι. Vĕd că Baehr ḑice că prepoziţia amplifică şi dă maĭ multă tărie verbuluĭ. Cred că face chiar maĭ mult, êĭ determină sensul şi indică că ordinul luĭ Cresu va fi transmis prin tóta céta vênătorilor. Iată şi cuvêntul pentru care traduc »voiŭ ordona la aceia carĭ s. c. l.«

37. Ταῦτα ἀμείψατο· ἀποχρεωμένων[1] δὲ τούτοισι τῶν Μυσῶν, ἐπεισέρχεται ὁ τοῦ Κροίσου παῖς ἀκηκοὼς τῶν ἐδέοντο οἱ Μυσοί· οὐ φαμένου δὲ τοῦ Κροίσου τόν γε παῖδά σφι συμπέμψειν, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ νεηνίης τάδε. »Ὦ πάτερ, τὰ κάλλιστα πρότερόν κοτε καὶ γενναιότατα ἡμῖν ἦν, ἔς τε πολέμους καὶ ἐς ἄγρας φοιτέοντας[2] εὐδοκιμέειν· νῦν δὲ ἀμφοτέρων με τούτων ἀποκληίσας ἔχεις, οὔτε τινὰ δειλίην μοι παριδὼν οὔτε ἀθυμίην. Νῦν τε τέοισί με χρὴ ὄμμασι ἔς τε ἀγορὴν καὶ ἐξ ἀγορῆς[3] φοιτέοντα φαίνεσθαι; κοῖος μέν τις τοῖσι πολιήτῃσι δόξω εἶναι; κοῖος δέ τις τῇ νεογάμῳ γυναικί; κοίῳ δὲ ἐκείνη δόξει ἀνδρὶ συνοικέειν; ἐμὲ ὦν σὺ ἢ μέτες[4] ἰέναι ἐπὶ τὴν θήρην, ἢ λόγῳ ἀνάπεισον ὅκως μοι ἀμείνω ἐστὶ ταῦτα οὕτω ποιεόμενα[5].«

38. Ἀμείβεται Κροῖσος τοῖσδε· Ὦ παῖ, οὔτε δειλίην οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἄχαρι παριδών τοι ποιέω

37. Acestea le rĕspunse (regele); Misieniĭ se mulţumiaŭ cu acestea când intrâ (şi) fiul luĭ Cresu, carele auḑise ceea ce ceruseră Misieniĭ; şi fiind că Cresu nu da voe fiuluĭ sĕŭ să mérgă (şi el) cu dênşiĭ, băiatul ĕĭ ḑise: »O tată, (tótă) fala şi (tótă) gloria mea consta uădinióră in a mĕ distinge atât (pe câmpul) de bătae cât şi pe câmpul de vênătóre; şi acum mĕ excluḑĭ dela amêndouă, deşi n'aĭ observat la mine nicĭ slăbiciune nicĭ laşitate. Acum, cu ce obraz mĕ voiŭ maĭ arĕta eŭ mergênd in piaţa publică saŭ revenind de acolo? Ce fel de om vor (maĭ) crede cetăţeniĭ că sunt eŭ? Drept ce fel de om mĕ va socoti socia pe care am luat-o de curênd? Cu ce fel de bărbat êşĭ va inchipui ea că trăesce? Atunceĭ, saŭ permite-mĭ să merg la vênătóre, saŭ dâ-mĭ cuvintele pentru carĭ e maĭ bine să fac cum ḑiceĭ tu.«

38. La aceste cuvinte Cresu rĕspunse: »O fiule, eŭ nu te opresc de a merge pentru că am

[1] ἀποχρεωμένων »fiind satisfăcuţĭ cu«. Acest verb maĭ este incă intrebuinţat in sens activ la Cap. 102 de maĭ jos, »οὐκ ἀπεχρέετο«. Dar este intrebuinţat şi in sens unipersonal, echivalent cu »ἀπέχρη« in Cartea VIII, Cap. 14, »καί σφι ἀπεχρέετο κακῶς πρήσσουσι ἡσυχίην ἄγειν ἐν τῷ παρόντι«.

[2] ἐς ἄγρας φοιτέοντας. Literal: »in umbletul pe câmp« adică »la vênătóre.«

[3] ἔς τε ἀγορὴν καὶ ἐξ ἀγορῆς. Agora saŭ piaţa publică era locul de adunare al publiculuĭ numaĭ in oraşele eline şi este clar că Erodot pune in gura principeluĭ Atis uă figură de care el nu se póte să se fi servit, de óre ce »ἀγορᾶ« in sensul in care voesce să vorbéscă autorul, nu exista la Sarde. Uă erore de natura acésta se maĭ găsesce in discursul luĭ Cresu (Cartea III, Cap. 36) »ἄνδρας σεωυτοῦ πολιήτας«.

[4] μέτες. Aşa scriŭ Creutzer, urmând pe Schaefer şi ediţiile cele maĭ moderne. Blakesley serie μέθες. Asemenea şi la Cap. 39. Am preferit forma acésta, pentru că la finele Cap. 40 avem μετίημι fără controversă şi nu μεθίη.

[5] ταῦτα οὕτω ποιεόμενα pentru uă asemenea construcţie veḑĭ maĭ sus la Cap. 34 »μετὰ Σόλωνα οἰχόμενον«. Aceste cuvinte s'ar maĭ putea traduce »ca să rĕmân astfel cum sunt« saŭ să duc viaţa ce duc actualmente.

ταῦτα[1]· ἀλλά μοι ὄψις ὀνείρου ἐν τῷ ὕπνῳ ἐπιστᾶσα ἔφη σε ὀλιγοχρόνιον ἔσεσθαι, ὑπὸ γὰρ αἰχμῆς σιδηρέης ἀπολέεσθαι. Πρὸς ὧν τὴν ὄψιν ταύτην[2], τόν τε γάμον τοι τοῦτον ἔσπευσα καὶ ἐπὶ τὰ παραλαμβανόμενα[3] οὐκ ἀποπέμπω, φυλακὴν ἔχων εἴ κως δυναίμην ἐπὶ τῆς ἐμῆς σε ζόης διακλέψαι. Εἰς γάρ μοι μοῦνος τυγχάνεις ἐὼν παῖς· τὸν γὰρ δὴ ἕτερον, διεφθαρμένον τὴν ἀκοὴν[4], οὐκ εἶναί μοι λογίζομαι.«

vĕḑut in tine orĭ laşitate orĭ vre un alt (defect) care să mĭ displacă: dar pentru că, pe când dormiam, (uă apariţiune) in vis stete d'asupra mea şi êmĭ ḑise că tu veĭ avea uă viaţă scurtă, căci estĭ destinat a peri de ascuţitul (uneĭ arme) de fer. Din causa acesteĭ visiunĭ am şi precipitat acéstă căsătorie (a ta) şi nu te trimit acolo unde aflu (că estĭ chemat), păzindu-te (bine) ca dóră n'ar fi cu putinţă să inşel (destinul), cât timp (cel puţin) voiŭ fi in viaţă. Căcĭ tu estĭ unicul meŭ fiŭ: fiind că nu consider ca existând pentru mine, pe acela al căruĭ (sensul) auḑuluĭ este distrus.«

39. Ἀμείβεται ὁ νεηνίης τοῖσδε· »Συγγνώμῃ μέν, ὦ πάτερ, τοι, ἰδόντί γε ὄψιν τοιαύτην, περὶ ἐμὲ φυλακὴν ἔχειν· τὸ δὲ οὐ μανθάνεις, ἀλλὰ λέληθέ σε τὸ ὄνειρον[5],

39. La aceste cuvinte junele rĕspunse: »Inţeleg bine, o tată, să mĕ păzescĭ după ce aĭ avut uă astfel de visiune privitóre la mine: dar este just ca să-ţĭ arĕt

[1] ποιέω ταῦτα. Literal »fac acésta«: eŭ am tradus prin »te oprese de a merge« pentru maĭ multă claritate.

[2] πρὸς ὧν τὴν ὄψιν ταύτην. »Din causa acesteĭ visiunĭ« saŭ maĭ bine: »procedând conform imprejurăriĭ visiuneĭ acesteia«. Bachr traduce: »secundum hoc visum«.

[3] τὰ παραλαμβανόμενα. Schweighäuser interpretă acéstă expresie ca insemnând »lucrurile acelea de carĭ mĕ preocup acum«, dar cred că Blakesley e maĭ corect când traduce: »materia a căreĭ veste o priimesc astăḑĭ« adică »de care sunt sesisat acum«. Verbul παραλαμβάνειν este corelativul luĭ παραδιδόναι tot aşa de bine ca şi παραδέχεσθαι, şi insemnéză a priimi tot ce este transmis de la alţiĭ. Identificarea vesteĭ cu lucrul saŭ materia care era subiectul vesteĭ este o figură cu totul conformă spiritului caracteristic al epoceĭ luĭ Erodot. Sunt editorĭ, şi intre alţiĭ Coraïs, carĭ pentru a evita dificultatea aci cu παραλαμβανόμενα scriŭ παραβαλλόμενα »ea quæ præponuntur«. Acésta, evident, e maĭ lesne dar nu este conform autorităţiĭ manuscriselor.

[4] διεφθαρμένον τὴν ἀκοήν. Veḑĭ nota No. 5, pag. 56.

[5] τὸ δὲ οὐ μανθάνεις ἀλλὰ λέληθέ σε τὸ ὄνειρον. Nu este clară explicaţia ce dă Schweighäuser acésteĭ frase, suplinind un κατὰ inainte de τὸ, şi traducênd latinesce »quodve oblitus es hoc in somnio«. Cuvintele καθ' ὃ trebue să fie suplinite prin deducţiune din sensul fraseĭ anterióre. De aceea traduc »dar punctul pe care nu'l inţelegĭ şi unde visiunea scapă priceperiĭ tale« ... In tóte casurile, traducerea luĭ Rawlinson. »But if thou mistakest, if thou dost not comprehend the dream aright« nu e satisfăcătóre.

ἐμέ τοι δίκαιόν ἐστι φράζειν. Φῆς τοι τὸ ὄνειρον ὑπὸ αἰχμῆς σιδηρέης φάναι ἐμέ τελευτήσειν· ὁὸς δὲ κοῖαι μέν εἰσι χεῖρες; κοίη δὲ αἰχμὴ σιδηρέη, ἣν σὺ φοβέεαι[1]; εἰ μὲν γὰρ ὑπὸ ὀδόντος τοι εἶπε τελευτήσειν με, ἢ ἄλλου τευ ὅ τι τούτῳ ἔοικε, χρῆν ὀΐ σε ποιέειν τὰ ποιέεις· νῦν δὲ ὑπὸ αἰχμῆς. Ἐπεί τε ὦν οὐ πρὸς ἄνδρας ἡμῖν γίνεται ἡ μάχη, μέτες[2] με.«

punctul din vis pe care nu'l înțelegĭ și unde el scapă priceperĭ tale. Aĭ ḍis că visul 'ți a spus că eŭ voiŭ peri de ascuțitul (uneĭ arme) de fer: dar unde are mistrețul mânĭ (cu carĭ să pótă lovi)? și unde are el (uă armă) ascuțită de fer, de care să-ți fie témă? iar daca (visul) 'ți ar fi ḍis că eram destinat să per de dinte saŭ de alt ceva de aceeașĭ natură, atuncĭ trebuia să facĭ ceea ce facĭ; dar a ḍis »uă armă ascutiță«. De óre insă ce acum nu facem uă expediție in contra unor bărbați (ci in contra uneĭ fiare numaĭ) lasă-mĕ (să merg).«

40. Ἀμείβεται Κροῖσος. »Ὦ παῖ, ἔστι τῇ με νικᾷς γνώμην ἀποφαίνων περὶ τοῦ ἐνυπνίου· ὡς ὧν νενικημένος ὑπὸ σέο, μεταγινώσκω· μετίημί τέ σε ἰέναι ἐπὶ τὴν ἄγρην.«

40. Cresu rĕspunse: »O fiul meŭ, aci m'aĭ invins prin explicarea ce daĭ visuluĭ. De óre ce m'ai invins, revin asupra decisieĭ (mele): te las să mergĭ la vênătóre.«

41. Εἶπας δὲ ταῦτα ὁ Κροῖσος μεταπέμπεται τὸν Φρύγα Ἄδρηστον, ἀπικομένῳ δέ οἱ λέγει τάδε· »Ἄδρηστε, ἐγώ σε συμφορῇ πεπληγμένον ἀχάρι, τήν τοι οὐκ ὀνειδίζω[3], ἐκά-

41. Cresu, după ce ḍise aceste (cuvinte), trimise după Adrast Frigianul, și indată ce se infățișă acesta eĭ ḍise: »Adraste, eŭ te am purificat când eraĭ lovit

[1] φοβέεαι. Blakesley are φοβέαι.

[2] μέτες. Vedĭ nota No. 4, pag. 61.

[3] συμφορῇ πεπληγμένον ἀχάρι τήν τοι οὐκ ὀνειδίζω. Din causa acesteĭ forme inusitate a dativuluĭ ἀχάρι, s'a presupus că textul e corupt și de aceea s'aŭ propus diferite modificărĭ, de exemplu textul vulgat are »ἀχαρίτην τοι οὐκ ὀνειδίζω« schimbând astfel dativul ἀχάρι, care este un adjectiv cualificând substantivul συμφορῇ, in substantiv acusativ, adică făcându-l obiectul verbuluĭ ὀνειδίζω. Acéstă modificare este ingeniósă, căcĭ nu schimbă nicĭ uă literă din text. Textul Aldin are »ἄχαρί τί τοι οὐκ ὀνειδίζων« schimbând iar casul luĭ ἄχαρις. Wesseling are »ἀχάριτι, τήν τοι οὐκ ὀνειδίζων« schimbând forma adjectivuluĭ in ἀχάριτος. Ar fi de prisos a maĭ enumera diversele ipotese ce s'aŭ propus pentru rectificarea textuluĭ. Le cred pe tóte inutile căcĭ dativul ἀχάρι, deși rar, nu este fără precedent in dialectul ionic. Avem, chiar in Erodot, maĭ sus la Cap. 31, dativul Κλέοβι. Blakesley presupune că ἀχάρι este dativul uneĭ forme perdute dela care nu rĕmâne decât acéstă urmă, că adică ar fi existat uă dată forma ἀχάριος cu dativul ἀχάρι, contractat firesce in ἀχάρι.

θῆρα καὶ οἰκίοισι ὑποδεξάμενος ἔχω, παρέχων πᾶσαν δαπάνην· νῦν ὦν (ὀφείλεις γὰρ, ἐμεῦ προποιήσαντος χρηστὰ ἐς σὲ, χρηστοῖσί με ἀμείβεσθαι) φύλακα παιδός σε τοῦ ἐμοῦ χρῄζω γενέσθαι ἐς ἄγρην ὁρμεομένου· μή τινες κατ' ὁδὸν κλῶπες κακοῦργοι ἐπὶ δηλήσει[1] φανέωσι ὑμῖν. Πρὸς δὲ τούτῳ, καὶ σέ τοι χρεών ἐστι ἰέναι ἔνθα ἀπολαμπρύνεαι τοῖσι ἔργοισι· πατρώϊόν τε γάρ τοι ἐστὶ, καὶ προσέτι ῥώμη ὑπάρχει.«

de uă funestă calamitate, — pentru care nu te invinovățesc (acum) — și te am priimit in palatul meŭ, luând asupra mea tótă cheltuiala (intreținerii tale); acum, — căcĭ tu trebue să 'mĭ rĕsplătescĭ cu bine tóte binefacerile mele către tine, — eŭ doresc să devii protectorul fiuluĭ meŭ care plécă la vênătóre: (veghézĕ) ca nu cumva hoțiĭ făcĕtorĭ de rele să ésă pe drum inaintea vóstră, ca să vĕ atace. Afară de acésta e bine și pentru tine să plecĭ d'aicea ca să te distingĭ prin fapte marĭ: căcĭ acésta este și tradiția ce 'țĭ aŭ lăsat părinții și afară de acésta estĭ (incă) plin de vigóre.«

42. Ἀμείβεται ὁ Ἄδρηστος· »Ὦ βασιλεῦ, ἄλλως[2] μὲν ἔγωγε ἂν οὐκ ἤϊα ἐς ἄεθλον τοιόνδε· οὔτε γὰρ συμφορῇ τοιῇδε κεχρημένον[3] οἰκός ἐστι ἐς ὁμήλικας εὖ πρήσσοντας ἰέναι, οὔτε τὸ βούλεσθαι πάρα· πολλαχῇ τε ἂν ἴσχον ἐμεωυτόν. Νῦν δὲ, ἐπεί τε σὺ σπεύδεις, καὶ δεῖ τοι χαρίζεσθαι, (ὀφείλω γάρ σε ἀμείβεσθαι χρηστοῖσι) ποιέειν εἰμὶ ἑτοῖμος ταῦτα. Παιδά τε σὸν τὸν διακελεύεαι φυλάσσειν ἀπήμονα τοῦ φυλάσσοντος εἵνεκεν προσδόκα τοι ἀπονοστήσειν.«

42. Adrast rĕspunse: »O rege, de n'ar fi fost pentru tine, eŭ nu aș fi mers in acéstă expediție; căcĭ (mi se pare) că nu se cade pentru unul (ca mine) asupra căruia a căḑut uă asemenea calamitate, să se asocieze cu camaraḑĭ maĭ fericiți, și nicĭ nu mĕ simt dispus (s'o fac): pentru multe cuvinte eŭ m'aș abținé. Dar acum, de óre ce stărui și de óre ce trebue să fac plăcerea ta, — căcĭ voiŭ rĕspunde cu binele (la bine), — sunt gata să fac acésta. Fiĭ dar asigurat că fiul tĕŭ, asupra căruia 'mĭ aĭ ḑis să veghiez, se va re-

[1] κατ' ὁδὸν κλῶπες κακοῦργοι ἐπὶ δηλήσει. Omer Od.: 8 vers 444, se servă aprópe de acceași expresie »μήτις τοι κατ' ὁδὸν δηλήσεται«.

[2] ἄλλως. »Altfel«, adică »de n'ar fi pentru tine«.

[3] συμφορῇ τοιῇδε κεχρημένον. Avem iarăși maĭ sus la Cap. 35 acéstă expresie »συμφορῇ χρῆσθαι«.

43. Τοιούτοισι ἐπεί τε οὗτος ἀμείψατο Κροῖσον, ἦισαν μετὰ ταῦτα[1] ἐξηρτυμένοι λογάσι τε νεηνίῃσι καὶ κυσί. Ἀπικόμενοι δὲ ἐς τὸν Οὔλυμπον τὸ οὖρος ἐζήτεον τὸ θηρίον· εὑρόντες δὲ καὶ περιστάντες αὐτὸ κύκλῳ ἐσηκόντιζον[2]. Ἔνθα δὴ ὁ ξεῖνος, οὗτος δὴ ὁ καθαρθεὶς τὸν φόνον, καλεόμενος δὲ Ἄδρηστος, ἀκοντίζων τὸν ὗν[3], τοῦ μὲν ἁμαρτάνει, τυγχάνει δὲ τοῦ Κροίσου παιδός. Ὁ μὲν δὴ βληθεὶς τῇ αἰχμῇ ἐξέπλησε τοῦ ὀνείρου τὴν φήμην[4]. Ἔθεε[5] δέ τις ἀγγελέων τῷ Κροίσῳ τὸ γεγονός· ἀπικόμενος δὲ ἐς τὰς Σάρδις, τήν τε μάχην καὶ τὸν τοῦ παιδὸς μόρον ἐσήμηνέ οἱ.

44. Ὁ δὲ Κροῖσος τῷ θανάτῳ τοῦ παιδὸς συντεταραγμένος, μᾶλλόν τι ἐδεινολογέετο ὅτι μιν ἀπέκ-

întórce, — (cel puțin) întru cât depinde de acela ce veghiéză asupra luĭ, — fără (cea maĭ mică) vĕtĕmare.«

43. După ce acesta rĕspunse luĭ Cresu cu asemenea cuvinte, eĭ plecară imediat bine pregătiți cu băeți de frunte și cu cânĭ. Ajungênd la muntele Olimp, (se puseră) să caute fiara; găsind-o, o înconjurară si asvîrliră într'ênsa cu sulițele (lor). Astfel se întêmplâ că óspele, acela chiar care fusese purificat de (crima de) omucidere, și care purta numele (nefast) de Adrast, asvîrlindu-și sulița în contra mistrețuluĭ, greși pe acesta și nemeri pe fiul luĭ Cresu. Iar Atis străpuns de (arma) ascuțită (de fer) îndeplini prevestirea visuluĭ. (Îndată) alergâ unul să anunțe luĭ Cresu ceea ce se întêmplase: când sosi la Sarde (acest individ) el eĭ relatâ (totul) despre lupta (cu mistrețul) și despre sórta fatală a fiuluĭ sĕŭ.

44. Cresu fu fórte turburat de mortea fiuluĭ sĕŭ și se tângui cu atât maĭ mult cu cât êl ucisese

[1] μετὰ ταῦτα. Să nu se créda că avem un pleonasm inutil după ἐπεί τε. Din contră acest μετὰ ταῦτα dă maĭ multă putere luĭ ἐπεί τε, saŭ maĭ bine încă, are uă îndoită putere după ἐπεί τε, astfel încât μετὰ ταῦτα însemnéză maĭ mult decât »după aceea«, adica »imediat după aceea«. Acéstă nuanță vĕd că traducătoriĭ aŭ cam scăpat-o din vedere.

[2] ἐσηκόντιζον. Să observăm aci puterea imperfectuluĭ care exprima uă continuitate de acțiune. S'ar putea da sensul în românesce astfel: »și mereŭ asvîrliaŭ cu sulițele lor într'ênsa.«

[3] ὗν. În câte-va ediții σῦν.

[4] φήμην. Tóte manuscrisele, afară de unul, acela din biblioteca colegiuluĭ Emanoil la Cambridge scriŭ astfel. Acel manuscris, atât aci cât și la Cartea III, Cap. 153, scrie φήμιν care este uă formă curat ionică și pe care aș fi dispus s'o prefer daca nu vedeam uă maioritate așa mare de manuscrise în contra eĭ și daca nu exista unanimitate pentru forma φήμη la Cartea V, Cap. 72, unde tóte manuscrisele sunt de acord pentru forma ordinară și nu pentru cea ionică.

[5] Ἔθεε a treia persónă a imperfectuluĭ indicativ dela θέω alerg.

τεινε τὸν αὐτὸς φόνου ἐκάθηρε· περιημεκτέων[1] δὲ τῇ συμφορῇ δεινῶς, ἐκάλεε μὲν Δία Καθάρσιον[2], μαρτυρόμενος[3] τὰ ὑπὸ τοῦ ξείνου πεπονθὼς εἴη· ἐκάλεε δὲ Ἐπίστιόν[4] τε καὶ Ἑταιρήϊον[5], τὸν αὐτὸν τοῦτον οὐνομάζων θεὸν[6]· (τὸν μὲν Ἐπίστιον καλέων, διότι δὴ οἰκίοισι ὑποδεξάμενος τὸν ξεῖνον φονέα τοῦ παιδὸς ἐλάνθανε βόσκων· τὸν δὲ Ἑταιρήϊον, ὡς φύλακα συμπέμψας αὐτὸν εὑρήκοι πολεμιώτατον.)

45. Παρῆσαν δὲ μετὰ τοῦτο οἱ Λυδοὶ φέροντες τὸν νεκρὸν· ὄπισθε δὲ εἵπετό οἱ ὁ φονεύς. Στὰς δὲ

unul pe care el ênsuși êl purificase de (crima) omuciderii; gemênd el greŭ (subt povara) nenorocirei acesteia, invocâ pe Joe Purificatorul ca martor al relelor ce êl făcuse să sufere străinul (pe care êl priimise în casă); el mai făcu apel la acelaș ḑeu subt titlul de (apărător al) Ospitalității și (al) Amiciției; — êl invocâ ca (apărător al) Ospitalității pentru că priimise în casa sa și nutrise, fără s'o scie, pe un óspe (carele nu era altul decât) ucigașul fiuluĭ sĕŭ; iar ca (apărător al) Amiciției, pentru că, trimițênd pe acest óspe ca să vegheze (asupra vieții fiuluĭ seŭ), găsise într'ênsul un inamic teribil.

45. După aceea sosiră Lidienii purtând cadavrul; iar îndĕrĕtul lor urma ucigașul. El

[1] περιημεκτέων. Acest verb, care este fórte rar și care se maĭ întrebuințézä în două locurĭ de către Erodot, anume în Cartea III, Cap. 64, și în Cartea VIII, Cap. 109, derivă, se vede, dela αἰμάσσω și exprimă uă durere acută ca aceea care resultă dintr'uă rană profundă.

[2] Δία Καθάρσιον. Cresu invocâ pe Joe în atribuția luĭ de ḑeu tutelar al purificărĭĭ; legătura de recunoscință la care făcea el apel față cu Adrast. Joe, ca rege al ḑeilor, avea tóte atribuțiile posibile, chiar și de ale altor ḑeĭ, și de multe orĭ êl vedem cu atributele luĭ Neptun, cu ale Sórelui ș. a. Pentru diferitele titlurĭ date luĭ Joe în autorii clasicĭ avem uă notă interesantă în lucrarea luĭ Rawlinson extrasă dintr'uă scriere asupra acestuĭ subiect de un autor engles A. Cumby, carele a făcut lungĭ cercetărĭ în acésta privință.

[3] μαρτυρόμενος. Acestea le ar fi făcut și un Elin care s'ar fi găsit în situația luĭ Cresu: el ar fi chemat ca martor pe ḑeul ofensat în atribuțiile luĭ de către străinul ce uitase sacrele datorii ale recunoscinței față cu unul ce êĭ dedese ospitalitatea și care êl purificase. Asemĕnarea acésta provine de acolo că, cum ne spune autorul maĭ sus la Cap. 35, purificația era aceeași la Lidienĭ ca și la Elinĭ; la Elinĭ cum ne spune Eustațiŭ »ὁ Ζεὺς μάρτυς λέγεται τοῖς ἱκέταις καὶ τοῖς ξένοις καὶ τοῖς ἑταίροις, ἵνα ὡς εὖ εἰδὼς καὶ ἐπιμήτωρ ποιητικῶς εἰπεῖν ὕστερον τοῖς ἁμαρτάνουσι γίγνοιτο«.

[4] Ἐπίστιον. Vedĭ nota la Cap. 35 de maĭ sus asupra purificărĭĭ, unde am explicat cum sta suplicantul lângă vatra caseĭ, prin care fapt se punea subt protecția luĭ Joe Efestiu saŭ Epistiu. În acea calitate Joe se vede că avea aceleași atribuțiĭ ca și Vesta saŭ Estia.

[5] Ἑταιρήϊον. Ca protector al Amiciției violate prin rĕul făcut de un om binefăcătoruluĭ seŭ către carele avea datorii de amicie.

[6] οὐνομάζων θεὸν. Blakesley are »ὀνομάζων θεόν«.

οὗτος πρὸ τοῦ νεκροῦ, παρεδίδου ἑωυτὸν Κροίσῳ προτείνων τὰς χεῖρας, ἐπικατασφάξαι μιν κελεύων τῷ νεκρῷ, λέγων τήν τε προτέρην ἑωυτοῦ συμφορὴν, καὶ ὡς ἐπ' ἐκείνῃ τὸν καθήραντα ἀπολωλεκὼς εἴη[1]· οὐδέ οἱ εἴη βιώσιμον. Κροῖσος δὲ τούτων ἀκούσας τόν τε Ἄδρηστον κατοικτείρει, καίπερ ἐὼν ἐν κακῷ οἰκηίῳ τοσούτῳ, καὶ λέγει πρὸς αὐτόν· »Ἔχω, ὦ ξεῖνε, παρὰ σεῦ πᾶσαν τὴν δίκην, ἐπειδὴ σεωυτοῦ καταδικάζεις θάνατον· εἷς δὲ οὐ σύ μοι τοῦδε τοῦ κακοῦ αἴτιος, εἰ μὴ ὅσον ἀέκων ἐξεργάσαο, ἀλλὰ θεῶν κού τις[2] ὅς μοι καὶ πάλαι προεσήμαινε τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι.« Κροῖσος μέν νυν ἔθαψε, ὡς οἰκὸς ἦν, τὸν ἑωυτοῦ παῖδα[3]. Ἄδρηστος δὲ ὁ Γορδίεω τοῦ Μίδεω, οὗτος δὴ ὁ φονεὺς μὲν τοῦ ἑωυτοῦ ἀδελφεοῦ γενόμενος, φονεὺς δὲ τοῦ καθήραντος[4], ἐπεί τε ἡσυχίη τῶν ἀνθρώ-

stete în faţa cadavruluĭ şi se predete luĭ Cresu, întindêndu-şĭ mânile spre dênsul, şi rugându-l să 'l tae d'asupra cadavruluĭ, aducêndu-ĭ aminte de prima luĭ nenorocire şi ce fel (acum) maĭ adăogase (uă altă crimă) la cea d'ântâi, uciḑênd pe unul ce êl purificase; (êĭ maĭ spuse că nu maĭ voia să trăéscă. Cresu ênsă auḑind aceste cuvinte, fu mişcat de pietate către Adrast, deşi el ênsuşĭ se afla în astfel de durere şi êĭ ḑise: »Am, o óspe, dela tine, tótă expiaţia (la care pot pretinde), de óre ce tu ênsu-ţĭ te osândescĭ la mórte: nu tu estĭ causa acesteĭ nenorocirĭ a mea, numaĭ întru atâta că aĭ efectuat-o din nesciinţă, ci este uă óre-care divinitate care 'mĭ a prevestit de mult ceea ce era să se întêmple.« Cresu atuncĭ în-

[1] τὸν καθήραντα ἀπολωλεκὼς εἴη. În privinţa cuvêntuluĭ ἀπολωλεκὼς a existat marĭ dificultăţĭ pentru că nu s'a putut înţelege cum Adrast putea să se acuse că ar fi ucis pe Cresu, şi s'aŭ propus chiar modificărĭ la text pentru a evita dificultatea. Eŭ cred ênsă că cuvêntul ἀπολωλεκὼς este luat în sens figurat, adică că rĕul făcut tatăluĭ prin uciderea fiuluĭ e aşa de mare încât i se póte aplica cuvêntul de ucidere: chiar în românesce de multe orĭ poporul se servă de expresiile a omorî saŭ a ucide într'un sens metaforic de »a face un mare rĕŭ« maĭ ales când acest rĕŭ se face unuĭ membru al familieĭ. Avem maĭ jos expresia φονεὺς δὲ τοῦ καθήραντος care este încă maĭ clară şi maĭ puternică. Cât pentru explicaţia dată de uniĭ că καθήραντα se referă la Atis şi nu la Cresu, aceea nu merită multă atenţie, căcĭ e evident că Cresu purificase pe Adrast şi că faţă cu dênsul acesta din urmă nu maĭ avea nicĭ uă datorie de recunoscinţă.

[2] εἷς δὲ οὐ σύ μοι τοῦδε τοῦ κακοῦ αἴτιος, εἰ μὴ ὅσον ἀέκων ἐξεργάσαο, ἀλλὰ θεῶν κού τις. În Iliada luĭ Omer (III, 165) Priam, vorbind Eleneĭ, întrebuinţéză maĭ aceeaşĭ expresie »οὔτι μοι αἰτίη ἐσσί, θεοί νύ μοι αἴτιοί εἰσιν«.

[3] νυν ἔθαψε, ὡς οἰκὸς ἦν, τὸν ἑωυτοῦ παῖδα. Manuscrisul din biblioteca Colegiuluĭ Emanoil la Cambridge, cunoscut maĭ bine subt numele de Sancroftian, atât aci, cât şi în frasa următóre, presintă uă variantă extraordinară la care aderă şi Wesseling. Acolo vedem »Κροῖσος μέν νιν ἔθαψε ὡς οἰκὸς ἦν θάψαι τὸν ἑαυτοῦ παῖδα«. Citatul manuscris, atât aci cât şi la Cap. 54 şi 73 precum şi în Cartea VI la Cap. 118, se depărtéză aşa de mult de textul celor lalte încât se presupune că ar fi avut drept model uă ediţie vechie nerevisuită de autor. Altfel astfel de abaterĭ nu se pot explica.

[4] φονεὺς δὲ τοῦ καθήραντος. Veḑĭ nota 1, maĭ sus.

πων ἐγένετο περὶ τὸ σῆμα, συγγινωσκόμενος ἀνθρώπων εἶναι τῶν αὐτὸς ἤειδε[1] βαρυσυμφορώτατος[2], ἑωυτὸν ἐπικατασφάζει[3] τῷ τύμβῳ. Κροῖσος δὲ ἐπὶ δύο ἔτεα[4] ἐν πένθεϊ μεγάλῳ κατῆστο[5], τοῦ παιδὸς ἐστερημένος.

46. Μετὰ δὲ ἡ Ἀστυάγεος[6] τοῦ Κυαξάρεω ἡγεμονίη καταιρεθεῖσα ὑπὸ Κύρου τοῦ Καμβύσεω, καὶ τὰ τῶν Περσέων πρήγματα αὐξανόμενα, πένθεος μὲν Κροῖσον ἀπέπαυσε· ἐνέβησε δὲ ἐς φροντίδα, εἴ κως δύναιτο, πρὶν μεγάλους γενέσθαι τοὺς Πέρσας, καταλαβεῖν[7] αὐτῶν αὐξανομένην τὴν δύναμιν. Μετὰ ὦν τὴν διάνοιαν ταύτην αὐτίκα ἀπεπειρᾶτο τῶν μαντηΐων τῶν τε

gropâ pe fiul sĕŭ cu tóte onorurile ce i se cuveniaŭ. Iar Adrast, fiul luĭ Gordia, (fiul) luĭ Mida, acel carele ucisese pe propriul sĕŭ frate) și carele (acum) devenise ucigașul aceluia care êl purificase, îndată ce lumea (se retrase) și se făcu liniște imprejurul mormêntuluĭ, simțind că d'intre toțĭ ómeniĭ câțĭ êĭ vĕḑuse, el era cel maĭ nenorocit, se înjunghiâ d'asupra mormêntuluĭ. Cresu, lipsit de fiul sĕŭ, petrecu doĭ anĭ în mare doliu.

46. În urmă, rĕsturnându-se de câtre Ciru, fiul luĭ Cambise, monarchia luĭ Astiage, fiul luĭ Ciaxare, și lucrurile Perșilor luând un avênt puternic, Cresu êșĭ curmâ doliul: el se chibzui de n'ar fi óre cu putință să oprescă puterea crescêndă a Perșilor maĭ înainte ca eĭ să se întindă prea mult. Resultatul acesteĭ chibzuirĭ fu că el îndată (hotărî) să

[1] ἤειδε. Creutzer are ᾔδεε, cele maĭ multe manuscrise ênsă și cele maĭ bune aŭ forma adoptată aci, derivată dela ἠείδεε saŭ ἠείδει precum o găsim in Iliada XXII 280 și în Odisea IX 205, prin elisia penultimeĭ litere ε întocmaĭ precum avem în Erodot ἐξίει în loc de ἐξιέει, veḑĭ maĭ jos la Cap. 180.

[2] βαρυσυμφορώτατος. Întregul pasagiŭ coprins între cuvintele ὁ Γορδίεω și cuvêntul acesta inclusiv este omis în manuscrisul sancroftian, lucru ce dă loc la presupunerea că póte le a adâogat autorul într'uă ediție revisuită și că manuscrisul e copiat după uă ediție din cele d'ântăĭ. Se póte încă ca omisia să fie uă eróre a copistuluĭ. E de observat că cuvêntul βαρὺ dă uă putere superlativă adjectivuluĭ și se traduce de Baehr prin »valde« saŭ »multum«.

[3] ἐπικατασφάζει. Trebue să notăm puterea preposițieĭ ἐπὶ care implică a se tăia d'asupra așa încât sângele să curgă pe mormênt ca un fel de sacrificiŭ.

[4] δύο ἔτεα. Dela anul 560 înainte de Christos până la anul 558.

[5] κατῆστο. Erodot nu se servă mult de aspirate, de aceea am preferit forma acésta formeĭ καθῆστο care se găsesce în alte ediții.

[6] Ἀστυάγεος. În manuscrisul sancroftian avem dativul Ἀστυάγεω, e evident ênsă că genitivul este maĭ corect și maĭ clar.

[7] καταλαβεῖν dela »καταλαμβάνω« posed bine în mână astfel încât să fiŭ bine stâpân peste ceva. Iată adevêratul sens al cuvêntuluĭ: el nu coprinde idea de coercițiune saŭ de rĕsturnare decât în mod indirect. Cât pentru καταβαλεῖν, adoptat de unele ediții cu totul în contra autorității manuscriselor, și care coprinde idea de resturnare este uă variantă care nu se justifică prin nimic.

ἐν Ἕλλησι καὶ τοῦ ἐν Λιβύῃ[1]· διαπέμψας ἄλλους ἄλλῃ, τοὺς μὲν ἐς Δελφοὺς ἰέναι, τοὺς δὲ ἐς Ἄβας τὰς Φωκέων[2], τοὺς δὲ ἐς Δωδώνην[3]· οἱ δέ τινες ἐπέμποντο παρά τε Ἀμφιάρεων[4] καὶ παρὰ Τροφώ-

cerce oracolele din Elada şi pe acela din Libia, trimiţênd diferiţi solĭ ca să mérgă în diferite locurĭ, pe unĭi la Delfĭ, pe alţĭi la Aba din Focea şi pe alţĭi la Dodona; maĭ trimise şi pe

[1] τῶν τε ἐν Ἕλλησι καὶ τοῦ ἐν Λιβύῃ. Aci avem uă probă palpabilă că manuscrisul sancroftian ce se află în biblioteca colegiuluĭ Emanoil la Cambridge, precum şi cel wesselingian din biblioteca din Vienna (cu care cel d'întâiŭ are uă afinitate marcată) sunt copiĭ dupe uă ediţie anterióră revisuireĭ lucrărĭĭ de către autor: aceste două manuscrise înrudite aŭ aci »τοῦ ἐν Δελφοῖσι (unul Δελφίσι) καὶ τοῦ ἐν Λιβύῃ« şi după aceea omit tot restul capitoluluĭ până la Cap. 53, începându-l astfel: »Τοῖσι δὲ πεμπομένοισι κήρυξι μετὰ δώρων τοιαῦτα ἐνετέλλετο ἐρωτᾶν εἰ στρατεύηται ἐπὶ Πέρσας Κροῖσος« s. c. l. Prin urmare aceste două manuscrise omit tot pasagiul relativ la probaţia oracolelor care se pare a fi fost intercalat de către Erodot la Turiu. Τοῦ ἐν Λιβύῃ se referă, nu la un oracol în Egipt, unde eraŭ maĭ multe, (Veḑĭ Cartea II, Cap. 83) şi care téră, după Erodot facea parte, nu din Africa ci din Asia (Veḑĭ Cartea II, Cap. 17 şi 65 şi Cartea IV, Cap. 39), dar la oracolul luĭ Joe Amone în Libia.

[2] Ἄβας τὰς Φωκέων. Stefan Bizantinul, în dictionarul sĕŭ, ne spune că la Aba în Focida exista un templu al luĭ Apoline maĭ vechiŭ chiar decât acel din Delfĭ şi avênd uă importanţă mare ca oracol cu mult timp înaintea resbelelor cu Perşiĭ. Despre avuţiile acestuĭ templu ne vorbesce Erodot în Cartea VIII, Cap. 33. Sofocle iar êl menţionézĕ; »οὐκ ἔτι τὸν ἄθικτον εἶμι γᾶς ἐπ' ὀμφαλὸν σέβων, οὐδ' ἐς τὸν Ἀβαῖσι ναόν« (Oedip: Tyr. 897). În importanţă acest templu dela Aba venia în al doilea rând după cel din Delfĭ, căcĭ Foceenĭĭ, după victoria lor asupra Tesalienilor (Cartea VIII, Cap. 27), împărţiră trofeele lor în mod egal între templele dela Aba şi dela Delfĭ. Chiar în timpul Romanilor, ne spune Pausania (X, 35), oracolul luĭ Apoline de la Aba avea încă uă mare importanţă. Acest timplu fu jefuit de Mardoniu şi pe urmă restaurat după alungarea Perşilor din Grecia. Ruinele luĭ s'aŭ găsit în satul Exarchos lângă Cheronea (veḑĭ Leake travels in northern Greece).

[3] Δωδώνην. Acest loc din Epir conţinea cel maĭ antic oracol din Grecia. El exista de pe timpul Pelasgilor. Respunsurile luĭ se daŭ din stejarĭ înalţĭ, unde vêntul trecênd prin foĭ declara voinţa ḑeilor. Maĭ târḑiŭ, spre a face maĭ distincte sunetele din copacĭ, se suspendară de stejarĭ niște vase de aramă, carĭ se ciocniaŭ de vênt, producênd sunete pe carĭ le interpretaŭ niște preoţĭ numiţĭ Seli saŭ Eli.

[4] Ἀμφιάρεων fiul luĭ Oicle şi al Ipermnestreĭ fu un mare profet din Argos. El fu tatăl Euridiceĭ prin nevasta sa Erifile sora luĭ Adrast şi însoţi pe acest din urmă în expediţia în contra Tebeĭ, a cărei terminare desastrósă el o prediseese. În cursul acestuĭ resbel, Amfiareu se luptă ca un eroŭ, dar nu putu să scape de destin; el fu alungat în luptă şi fugi spre malurile riuluĭ Ismeniu; pământul ênsă se deschise şi êl înghiţi cu car cu tot. Locul unde el dispăru deveni celebru ca oracol, dar nu se maĭ scie bine unde era. Pausania ne vorbesce de treĭ locurĭ carĭ êşi disputaŭ onorea de a fi fost teatrul acesteĭ legende; unul era la drépta drumuluĭ între Potnia şi Teba, altul la Arma aprópe de Micale, pe drumul d'între Teba şi Colchida; în fine al treilea la 12 stadiĭ de Orop. În tóte aceste locurĭ se consulta eroul profet şi el respundea prin visurĭ ce le trimitea consultatorilor. Ritul luĭ Amfiareu era identic cu acela al luĭ Faun descris în Eneida luĭ Virgil (Cartea VII, 80—100). Blakesley ne spune că acest cult, precum şi acela al luĭ Trofoniu, aparţine vechiuluĭ sistem al cultuluĭ elementelor, care domnia între populaţiile primitive ale peninsulelor Italieĭ şi Grecieĭ. Pe timpul luĭ Erodot, continuă Blakesley, acésta religie fu amestecată (afară de în Arcadia şi în unele localităţĭ isolate) cu alte legende introduse de popórele elenice carĭ venirĕ pe urmă; vechiul

νιον[1]· οἱ δὲ τῆς Μιλησίης ἐς Βραγχίδας[2]. Ταῦτα μέν νυν τὰ Ἑλληνικὰ μαντήϊα, ἐς τὰ ἀπέπεμψε μαντευσόμενος Κροῖσος. Λιβύης δὲ παρὰ Ἄμμωνα[3] ἀπέστειλε ἄλλους χρησομένους. Διέπεμπε δὲ πειρεώμενος τῶν μαντηίων ὅ τι φρονέοιεν, ὡς, εἰ φρονέοντα τὴν ἀληθηίην[4] εὑρεθείη, ἐπείρηταί σφεα δεύτερα πέμπων εἰ ἐπιχειρέοι ἐπὶ Πέρσας στρατεύεσθαι.

uniĭ (la oracolele) luĭ Amfiareu și a luĭ Trofoniu; pe alțiĭ la Branchide din Milesia. Acestea sunt oracolele eline, pe carĭ trimise Cresu să le consulte. Maĭ trimise și pe alțiĭ în Libia, ca să consulte pe (Joe) Amone. Ĕĭ trimise ca să cerce oracolele (și să vadă) ce sciŭ, ca daca ar gâsi el că daŭ răspunsurĭ corecte, să le maĭ consulte uă a doa óre (cu siguranță) și să întrebe daca n'ar fi nemerit din partea luĭ să facă uă expediție în contra Perșilor.

47. Ἐντειλάμενος δὲ τοῖσι Λυδοῖσι τάδε ἀπέπεμπε ἐς τὴν διάπειραν τῶν χρηστηρίων· ἀπ' ἧς ἂν ἡμέρης ὁρμηθέωσι ἐκ Σαρδίων, ἀπὸ ταύτης ἡμερολογέοντας τὸν λοιπὸν χρόνον, ἑκατοστῇ ἡμέρῃ χρῆσθαι[5] τοῖσι χρηστηρίοισι, ἐπειρωτέοντας ὅ τι ποιέων τυγχάνοι[6] ὁ Λυδῶν

47. (Cresu) porni pe (trimișiĭ) Lidienĭ ca să cerce oracolele, dând lor instrucțiile următóre: eĭ trebuia să numere (cu exactitate) dilele, socotind dela dioa în care plecaseră din Sarde și ajungênd la a sutălea di, să consulte atunci oracolele și să

rit rêmase, dar vechile divinităț făcură loc altora și fură încorporate în noul sistem prin legende ce le uniaŭ cu aceste nouă importațiĭ. Ca exemplu de acésta el citézä prefața preotesei Pitiane în tragedia luĭ Eschil, Eumenidele. Acéstä observație a luĭ Blakesley mi se pare că meritä tótä atenția nóstră.

[1] Τροφώνιον fiul luĭ Ergin regele Orcomencĭ, unul din fundatoriĭ templuluĭ dela Delfĭ, dispăru ca și Amfiareŭ; singura diferință fu că nu êl înghiți pământul direct, dar că inträ într'uă peșterä de unde nu maĭ eși: acea peșterä, aprópe de Lebadea în Beoția deveni celebră pentru oracolele eĭ; ceĭ ce o visitaŭ rămâneaŭ melancolicĭ și îngrijați pentru tótä viața.

[2] τῆς Μιλησίης ἐς Βραγχίδας. Branchida (astădĭ Ieronda) luă pe urmă numele de Didima și era situată pe cósta măriĭ în Ionia, ceva spre miadă-di de Milet. Acolo se înalța un templu celebru al luĭ Apoline Didim unde se afla și un oracol fórte stimat de Ionienĭ. Acest oracol fu fundat de Branchu fiul luĭ Apoline dintr'uă femee din Milet; descendinții acestuĭ Branchu se numiaŭ Branchidĭ: eĭ deveniră preoții acestuĭ templu și înterpreții oracolelor. Templul, unul din cele maĭ mărețe monumente antice, fu distrus de Xerxe și reedificat în urmă cu îndoită splendóre; ruinele acesteĭ a doua clădirĭ se compun astădĭ din treĭ colóne ionice de tótă frumusețea, restul a căđut și formézä mase de marmură ce zac la pământ și conțin specimene prețióse ale stiluluĭ ionic. (Vedĭ Texier, description de l'Asie mineure.)

[3] παρὰ Ἄμμωνα. Între oracolul dela Dodona și acela al luĭ Joe Amone în deșertul Libiei era uă conexitate de originä. (Vedĭ Cartea II, Cap. 55.)

[4] ἀληθηίην. Creutzer are ἀληθείην. În primele aceste consultații, cercetașiĭ luĭ Cresu nu voiaŭ decât să cerce puterea divinatrice a oracoluluĭ înainte de a atinge un subiect așa de important ca acela al politicei sale față cu Perșiĭ.

[5] χρῆσθαι. Creutzer are χρᾶσθαι.

[6] τυγχάνοι. Unele ediții aŭ τυγχάνει ceea ce e cu totul eronat. Puterea optativuluĭ în casul de față exprimă dubiul »ca ce óre o fi făcênd Cresu«. Planul luĭ Cresu era clar. Tóte diferitile oracole trebuiaŭ consultate într'aceeași di

βασιλεὺς Κροῖσος ὁ Ἀλυάττεω; Ἄσσα δ' ἂν ἕκαστα τῶν χρηστηρίων θεσπίσῃ, συγγραψαμένους ἀναφέρειν παρ' ἑαυτόν. Ὅ τι μέν νυν τὰ λοιπὰ τῶν χρηστηρίων ἐθέσπισε, οὐ λέγεται πρὸς οὐδαμῶν[1]· ἐν δὲ Δελφοῖσι ὡς ἐσῆλθον τάχιστα ἐς τὸ μέγαρον[2] οἱ Δυδοὶ χρησόμενοι τῷ θεῷ, καὶ ἐπειρώτεον[3] τὸ ἐντεταλμένον, ἡ Πυθίη ἐν ἑξαμέτρῳ τόνῳ[4] λέγει τάδε·

»Οἶδα δ' ἐγὼ ψάμμου τ' ἀριθμὸν καὶ μέτρα θαλάσσης
»Καὶ κωφοῦ συνίημι, καὶ οὐ φωνεῦντος ἀκούω.
»Ὀδμή μ' ἐς φρένας ἦλθε κραταιρίνοιο χελώνης

întrebe ce óre va fi făcênd (în acea ḑi) Cresu fiul luĭ Aliate regele Lidienilor? (Fie care) să scrie tot ce s'ar rĕspunde de fie care oracol şi să-ĭ comunice (pe urmă acele rĕspunsurĭ) Nimenĭ nu spune carĭ fură respunsurile (date). de câtre alte oracole: la Delfĭ ênsă, d'abia intraseră în sanctuariu Lidienĭĭ carĭ veniseră să consulte pe ḑeŭ, şi nu apucaseră să termine cu cestiunile ce eraŭ însărcinaţĭ să le pue, când (de uă dată) Pitia rĕspunse astfel în modul exametric:

fixă, cunoscută de dênsul şi determinată cu soliĭ, aşa încât el aducêndu-şĭ aminte de ceea ce făcuse în ḑioa convenită cu dênşiĭ, să pótă judeca daca oracolele giciseră bine saŭ nu.

[1] οὐ λέγεται πρὸς οὐδαμῶν. Âncă uă probă că autoritatea pe care a consultat-o Erodot în tótă acéstă naraţiune privitóre la Lidia, a fost delfică.

[2] ἐς τὸ μέγαρον. Nu cum ḑice Larcher »templul«, τὸ μέγαρον era partea cea maĭ ascunsă a templuluĭ saŭ a loculuĭ, partea cea maĭ retrasă, unde omul se putea pune maĭ bine în comunicaţie cu divinitatea »penetrale templi« cum ḑice Schweighäuser. În alte cuvinte, sanctuarul. Acest sanctuar la Delfĭ era chiar fundul pesterii de unde se pronunţaŭ oracolele.

[3] ἐπειρώτεον. Acest imperfect după aoristul ἐσῆλθον are însemnătatea luĭ. Schweighäuser, Larcher şi alţĭ traducĕtorĭ a luĭ Erodot nu fac să reésă bine in traducţie puterea luĭ. Toţĭ traduc »êl întrebaseră« — singur Rawlinson a dat adevĕratul sens al acestuĭ imperfect care exprimă uă acţiune începută dar neterminată, el traduce »and before they put their questions«. Cred póte că traducerea luĭ Rawlinson, voind să accentueze prea mult puterea imperfectuluĭ cade în defectul contrariu şi póte că are cam aerul de a ḑice că nicĭ nu începuseră Lidienĭĭ âncă cestiunile lor. De aceea am tradus »nu apucaseră să termine cu cestiunile« s. c. l. Daca autorul voia să ḑică că trimişiĭ terminaseră cu întrebările lor, ar fi ḑis ἐπειρώτησαν. Pentru un alt exemplu de uă asemenea putere a imperfectuluĭ veḑĭ maĭ jos la Cap. 68 ἐθηεῖτο.

[4] ἑξαμέτρῳ τόνῳ. Acéstă frasă este greŭ de explicat. Cuvêntul τόνος însemnéză în limba musicală chee saŭ ton, dar sunt patru pasagiurĭ în Erodot, şi a nume acesta, la Cap. 62, şi 174 din cartea acésta, şi la Cartea V, Cap. 60, unde sensul se pare a fi acela de mĕsură, sinonim cu μέτρῳ. Blakesley observă că treĭ din aceste pasagiurĭ cad în porţiunĭ de text carĭ lipsesc în manuscrisele sancroftiane şi wesselingiane şi că în câte trele pasagiurile e vorbă de cuvinte rostite saŭ maĭ bine ḑis intonate. Daca ar exista numaĭ acele pasagiurĭ nu ar fi nicĭ uă dificultate, pentru că oracolele date eraŭ întonate şi expresiile ἑξάμετρος τόνος şi τρίμετρος τόνος ar însemna tonul in care vocea era acordată pentru recitarea versuluĭ exametric saŭ a iambuluĭ trimetric. Dar pasagiul cel d'al patrulea (Cartea V, Cap. 60) se referă nu la cuvinte rostite ci la uă inscripţie pe un tripod. Daca acel pasagiu nu este uă intercalare făcută în tóte manuscrisele trebue să considerâm cuvêntul de τόνος acolo ca echivalent cu μέτρον. Cred ênsă că în acel pasagiŭ se află cuvêntul τόνῳ şi nu μέτρῳ numaĭ pentru a evita tautologia ἐν ἑξαμέτρῳ μέτρῳ, dar că aci cuvêntul τόνῳ este cel propriŭ aplicabil pronunţării unuĭ oracol.

»Ἐφομένης ἐν χαλκῷ ἅμ' ἀρνείοισι κρέεσσιν,
»Ἡ χαλκὸς μὲν ὑπέστρωται, χαλκὸν δ' ἐπίεσται [1].«

»Nisipul sciŭ să-l numĕr, cunosc mĕsura mării,
»Mĕ înțeleg cu surdul, pot auḑi pe mutul,
»Percep un dulce miros acum în vas d'aramă
»Țestósa bróscă ferbe cu mielul împreună,
»Aramă e sub dênsa, aramă pe d'asupra.«

48. Ταῦτα οἱ Λυδοὶ θεσπισάσης τῆς Πυθίης συγγραψάμενοι οἴχοντο ἀπιόντες ἐς τὰς Σάρδις. Ὡς δὲ καὶ ὦλλοι [2] οἱ περιπεμφθέντες παρῆσαν φέροντες τοὺς χρησμούς, ἐνθαῦτα ὁ Κροῖσος ἕκαστα ἀναπτύσσων ἐπώρα τῶν συγγραμμάτων. Τῶν μὲν δὴ οὐδὲν προσίετό μιν· ὁ δὲ, ὡς τὸ ἐκ Δελφῶν ἤκουσε, αὐτίκα προσεύχετό τε καὶ προσεδέξατο, νομίσας μοῦνον εἶναι μαντήϊον τὸ ἐν Δελφοῖσι, ὅτι οἱ ἐξευρήκεε,

48. Pe când Pitia pronunța acest oracol, Lidienii îl luară în scris, și plecară spre a se întórce la Sarde. Treptat cum se întorceaŭ ceĭ lalți carĭ fuseseră trimiși prin alte locurĭ, și aduceaŭ rĕspunsurile oracolelor, îndată Cresu le deschidea și citia cele ce eraŭ scrise. Din aceste (rĕspunsurĭ) nicĭ unul nu obținu aprobarea luĭ; îndată ênsă ce auḑi el (rĕspunsul) oracoluluĭ

[1] χαλκὸν δ' ἐπίεσται — χαλκὸς, pe care îl găsim în unele texturĭ, este greșit. — ἐπίεσται este un perfect pasiv dela ἐπί, ἔννυμι. Volumurĭ întregĭ s'aŭ scris asupra oracolelor anticității și asupra puterĭĭ divinatrice a Pitieĭ, și varĭĭ aŭ fost explicațiile ce s'aŭ dat. Acest oracol care descria clar ce se petrecea la Sarde în palatul luĭ Cresu în ḑioa aceea, este póte unul din cele maĭ extraordinare carĭ aŭ pervenit până la noĭ. Larcher, cu scepticismul sĕŭ bine cunoscut, explică acésta ḑicênd că Cresu spusese unuia din trimișĭ ce avea de gând să facă în ḑioa hotărîtă, și că acesta ar fi divulgat Pitieĭ secretul. Cu acéstă explicație ênsă Larcher face din Cresu un om prea de tot simplu. Nu e de admis ca el să fi fost așa de nesocotit încât să facă un lucru ca acesta care ar putea să prejudice saŭ să frustreze un plan serios cum era acela al unuĭ resbel cu Perșiĭ. Cicerone merge încă maĭ departe decât Larcher cu incredulitatea: el pune în dubiu chiar rĕspunsul oracoluluĭ. »Cur autem hoc credam unquam editum Crœso? aut Herodotum cur veraciorem ducam Ennio.« Cred cu Rawlinson că nu trebue să mergem prea departe cu scepticismul în asemenea materiĭ, trebue să lăsăm și fenomenelor spirituale partea ce li se cuvine, și să nu uităm că Pitonisa pe care a vĕḑut-o Sf: Pavel (Actele apostolilor XVI, 16—19) »παιδίσκη τις ἔχουσα πνεῦμα Πύθωνος« era în adevĕr posedată de un spirit. Pe acest spirit scim că l'a alungat apostolul lipsind astfel pe stăpânii pitoneseĭ de un mijloc ilicit de câștig. Pe de altă parte să nu perdem din vedere că există în natură fenomene de magnetism a căror causă este încă nedeterminată, și din carĭ multe sunt neexplicate și rĕmân până acum un mister. Cred că in una saŭ în cea laltă din acestĭ agenți ocultĭ, saŭ póte în amêndouă combinate, cum ḑice Rawlinson, s'ar putea găsi uă explicație întru cât privesce tot ce este în adevĕr extraordinar în rĕspunsurile acestor oracole ale anticității.

[2] ὦλλοι. Este cea ce se numesce »crasis«, și în dialectul ionic înlocuesce pe οἱ ἄλλοι. Câte-va ediții nevoind să admită acéstă formă rară, dar bine autorisată, aŭ preferit să pue ἄλλοι, ceea ce nu trebue admis aci în contra autorității tutulor manuscriselor de valóre.

τὰ αὐτὸς ἐποίησε. Ἐπεί τε γὰρ δὴ διέπεμψε παρὰ τὰ χρηστήρια τοὺς θεοπρόπους, φυλάξας τὴν κυρίην τῶν ἡμερέων ἐμηχανήσατο τοιάδε· ἐπινοήσας τὰ ἦν ἀμήχανον ἐξευρεῖν τε καὶ ἐπιφράσασθαι[1]· χελώνην καὶ ἄρνα[2] κατακόψας, ὁμοῦ ἕψεε αὐτὸς ἐν λέβητι χαλκέῳ, χάλκεον ἐπίθημα ἐπιθείς.

dela Delfí se închină și êl priimi cu veneraţie, considerând că singurul oracol (adevĕrat) era cel din Delfí care ghicise ceea ce făcuse el; căcĭ iată ce făcu (Cresu) după ce trimise pe aceĭ carĭ eraŭ însărcinaţĭ să consulte (pe oracol): ţinu socotélă de numĕrul ḑilelor (convenite), se gândi ce putea să facă maĭ greŭ de ghicit și de calculat; tăiâ în bucăţĭ uă bróscă ţestósă și un miel, după aceea le puse singur să férbă într'un vas de aramă puind d'asupra și un capac de aramă.

49. Τὰ μὲν δὴ ἐκ Δελφῶν οὕτω τῷ Κροίσῳ ἐχρήσθη· κατὰ δὲ τὴν Ἀμφιάρεω τοῦ μαντηίου[3] ἀπόκρισιν, οὐκ ἔχω εἰπαι ὅ τι τοῖσι Λυδοῖσι ἔχρησε ποιήσασι περὶ τὸ ἱρὸν τὰ νομιζόμενα· οὐ γὰρ ὧν οὐδὲ τοῦτο λέγεται ἄλλο γε ἢ ὅτι καὶ τοῦτο ἐνόμισε μαντήϊον ἀψευδὲς ἐκτῆσθαι.

49. Acesta fu dar rĕspunsul ce se dete luĭ Cresu dela Delfĭ: cât pentru rĕspunsul oracular ce êl dete Amfiareu Lidienilor după ce săvârșiseră riturile leguite în templul sĕŭ, nu pot să vĕ spun nimic; în privinţa acésta nu ne spune nimenĭ nimic alt decât că (Cresu) găsi că și acest oracol era veridic.

---

[1] ἐξευρεῖν τε καὶ ἐπιφράσασθαι. Aceste două verbe aŭ maĭ aceeașĭ semnificare și s'ar putea traduce latinesce prin »excogitare«.

[2] χελώνην καὶ ἄρνα. Birch cércă să explice dece Cresu a ales aceste două animale și ḑice că el ar fi făcut-o pentru că eraŭ tocmaĭ animalele consacrate luĭ Apoline și luĭ Joe Amone, cele două oracole principale pe carĭ voia să le consulte, și pentru că era improbabil ca oracolele acelea să ghicéscă că Cresu trata astfel tocmaĭ nise animale aflate subt protecţia lor specială.

[3] τοῦ μαντηίου. Atât usul constant al luĭ Erodot, carele, în privinţa luĭ Amfiareu, vorbesce ca de un oracol în persónă dar nu ca având un intermediar, cât și construcţia necorectă a expresieĭ τὴν Ἀμφιάρεω τοῦ μαντηίου ἀπόκρισιν în loc de τὴν τοῦ Ἀμφιάρεω μαντηίου ἀπόκρισιν fac pe Blakesley să considere ca intercalate cuvintele τοῦ μαντηίου pe carĭ neputând să le respingă din text, fiind-că sunt consacrate în tóte manuscrisele, le pune în parentesă ca îndoióse. El crede că textul original ar fi gläsuit astfel: »κατὰ δὲ τὴν Ἀμφιάρεω ἀπόκρισιν«. Cât pentru usul constant în Erodoť, carele vorbesce de Amfiareŭ ca dându-și în persónă oracolele, veḑĭ maĭ jos Cap. 52 și Cartea VIII, Cap. 134. Pentru a traduce corect acest pasagiu trebue să consideräm τοῦ μαντηίου ἀπόκρισιν ca un singur substantiv compus. De aceea am tradus »rĕspunsul oracular«.

50. Μετὰ δὲ ταῦτα θυσίῃσι μεγάλῃσι τὸν ἐν Δελφοῖσι θεὸν ἱλάσκετο. Κτήνεά τε γὰρ τὰ θύσιμα πάντα[1] τρισχίλια[2] ἔθυσε, κλίνας τε ἐπιχρύσους καὶ ἐπαργύρους, καὶ φιάλας χρυσέας, καὶ εἵματα πορφύρεα, καὶ κιθῶνας, νήσας[3] πυρὴν μεγάλην, κατέκαιε, ἐλπίζων τὸν θεὸν μᾶλλόν τι τούτοισι ἀνακτήσεσθαι· Λυδοῖσί τε πᾶσι προεῖπε, θύειν πάντα τινὰ αὐτῶν τούτῳ[4] ὅ τι ἔχοι ἕκαστος. Ὡς δὲ ἐκ τῆς θυσίης ἐγένετο, καταχεάμενος χρυσὸν ἄπλετον, ἡμιπλίνθια[5] ἐξ αὐτοῦ ἐξήλαυνε, ἐπὶ μὲν τὰ μακρότερα, ποιέων ἑξαπάλαιστα, ἐπὶ δὲ τὰ βραχύτερα, τριπάλαιστα, ὕψος δὲ, παλαιστιαῖα·

50. După aceea (Cresu) propiţiâ cu daruri mari pe ḍeul de la Delfi. El sacrificâ trei mii de animale din tóte felurile leguite pentru sacrificii, grămădi pe uă şiră mare pentru foc paturi poleite cu aur şi argint, vase de aur şi vestminte de purpură, şi tunice, şi le arse (pe tóte) cu desăvârşire, sperând cu mijlocul acesta că êşi va asigura mai bine favórea ḍeului. Mai dete încă ordin tutulor Lidienilor ca ei să sacrifice (acestui ḍeŭ) din tóte câte le poseda fie-care. După ce se terminâ sacrificiul, topi uă mare câtăţime de aur şi

[1] πάντα. Sper că am dat aci în traducţie adevěratul sens al cuvêntului »θύσιμα«, tot aşa avem în Cartea IV, Cap. 88, »πᾶσι δέκα, şi »πάντα δέκα« Cartea IX, Cap. 81. Larcher a înţeles fórte bine pasagiul traducênd »trois mille victimes de toutes les espèces d'animaux qu'il est permis d'offrir aux Dieux«. Beloe însă a greşit cu totul traducênd »three thousand chosen victims«.

[2] τρισχίλια. Nu trebue să ne mirăm de acest numěr imens de victime când ne aducem aminte avuţia regilor Lidiei, ecatombele Elinilor şi sacrificiul făcut de Solomon la consacrarea templului dela Ierusalim. Cu acea ocasie două-ḍeci de mii de boi şi uă-sută-două-ḍeci-de mii de oi fură sacrificate (Veḍi Regi III, Cap. 8, vers 63).

[3] νήσας. Unele ediţii aŭ νηήσας, dar prefer forma ordinară care se află necontroversată la Cap. 34 mai sus, la Cap. 86 mai jos, şi în Cartea II la Cap. 107, deşi în acest din urmă cas Blakesley are περινηήσαντα. Aci Blakesley are νηήσας, dar la Cap. 86 are συννήσας.

[4] τούτῳ adică »τῷ ἐν Δελφοῖσι θεῷ«. Unii editori, creḍênd acest τούτῳ obscur, aŭ cercat să facă să dispară dificultatea scriind τοῦτο, ceea ce nu póte fi admis în contra autorităţilor manuscrise.

[5] ἡμιπλίνθια. Sensul literal este un corp rectangular solid, avênd patru laturi egale, căci πλίνθος este un solid de forma uneĭ cărămiḍi de uă lungime îndoită cât lăţimea, astfel încât jumětatea tăiată în sensul grosimiĭ să presinte un solid pătrat saŭ uă jumătate de cărămidă. Dar aci este evident din ceea ce urmézä că nu trebue să luăm, cum aŭ făcut mulţi traducători, acest cuvênt în sensul luĭ cel literal, căci atunci am fi siliţi să traducem mai jos, »ἐπὶ μὲν τὰ μακρότερα« prin »din cari cele mai lungi« şi »ἐπὶ δὲ τὰ βραχύτερα« prin »şi cele mai scurte«. Acésta ar constitui uă erore flagrantă în care sunt siliţi să cadă toţi traducětorii cari consideră ἡμιπλίνθια ca indicând blocuri de aur pătrate, şi ne induc a crede că s'ar fi făcut lespeḍi de diferite mărimi. Acésta nu se póte, pentru că e positiv că expresiile »ἐπὶ μὲν τὰ μακρότερα«, »ἐπὶ δὲ τὰ βραχύτερα« şi »ὕψος δὲ« se referă la cele trei dimensiuni geometrice ale unuĭ corp solid şi însemnézä, respectiv, în mĕsurătórea cea mai lungă saŭ »în lungime«, în mĕsurătórea cea mai scurtă« saŭ »în lăţime« şi »în grosime« saŭ înălţime. Aşa dar tóte aceste plăci eraŭ uniforme iar nu, cum cred unii, unele mai mari şi altele mai mici. Iată cuvêntul ce m'a făcut să traduc ἡμιπλίνθια prin »lespeḍi solide« şi nu »plăci pătrate«.

ἀριθμὸν δὲ, ἑπτακαίδεκα καὶ ἑκατόν[1]· καὶ τουτέων, ἀπέφθου χρυσοῦ[2] τέσσαρα, τρίτον ἡμιτάλαντον[3] ἕκαστον ἕλκοντα, τὰ δὲ ἄλλα ἡμιπλίνθια λευκοῦ χρυσοῦ[4] σταθμὸν δικάλαντα[5]. Ἐποιέετο δὲ καὶ λέον-

êl bătu în lespedĭ solide făcêndu-le de șése palme lungime, de treĭ palme lățime și gróse de uă palmă; numĕrul (acestor lespedĭ) era de uăsută șépte-spre-dece, din carĭ

[1] ἀριθμὸν δὲ ἑπτακαίδεκα καὶ ἑκατόν. Diodor din Sicilia dice 120, dar de sigur pentru a avea uă cifră rotundă. Cifra luĭ Erodot trebue să fie cea exactă.

[2] ἀπέφθου χρυσοῦ. S'aŭ ivit maĭ multe părerĭ în privința sensuluĭ acesteĭ expresiĭ. Derivația cuvêntuluĭ ἀπέφθου fiind dela ἀπὸ și ἕψω »gătesc la foc«, ceea ce ar însemna aur topit și gătit la foc, mulțĭ aŭ crezut că e vorbă de un aliagiŭ de aur, dar prepoziția ἀπὸ indică clar, mi se pare, că sensul este cu totul contrariu, adică aur purificat și curat, în alte cuvinte aur expus la acțiunea foculuĭ pentru a fi degajat de (ἀπὸ) orĭ ce element impur. Așa dar ἀπέφθου χρυσοῦ însemnézĕ »de aur pur«.

[3] τρίτον ἡμιτάλαντον. Tóte manuscrisele aŭ τρία ἡμιτάλαντα. Cu tótă autoritatea acésta êsă toțĭ comentatoriĭ principalĭ și tóte edițiile cele bune condamnă textul manuscriselor ca eronat și scriŭ »τρίτον ἡμιτάλαντον«. Textul τρία ἡμιτάλαντα ar însemna clar »treĭ jumĕtățĭ de talent«, în alte cuvinte, un talent și jumĕtate, lucru absurd, pentru că ar resulta ca emiplintul de aur curat ar avea uă greutate de un talent și jumătate pe când cel de aur aliat cu argint »χρυσοῦ λευκοῦ« ar cântări uă jumătate de talent maĭ mult. Erodot trebuia să scie că aurul curat cântăresce maĭ mult decât un volum egal de aliagiu; afară de acésta nu e natural ca el să facă socotelĭ cu jumĕtățĭ de talente și să dică »treĭ jumĕtățĭ de talent« în loc de »un talent și jumĕtate«. Cuvintele τρία ἡμιτάλαντα sunt decĭ inadmisibile. In textul amendat să nu se traducă »τρίτον ἡμιτάλαντον« un al treilea semi-talent »saŭ« un talent și jumĕtate, căcĭ am cădea în erórea pe care voim s'o evităm modificând textul manuscriselor. »τρίτον ἡμιτάλαντον« va să dică »două talente și jumĕtate« adică două părțĭ de câte un talent plus âncă uă a treia parte care este numaĭ uă jumĕtate de talent, întocmaĭ cum ἕβδομον ἡμιτάλαντον ar însemna șése talente și jumĕtate iar nu treĭ talente și jumĕtate. Sunt êsă editorĭ obscurĭ carĭ mențin textul τρία ἡμιτάλαντα și la întêmpinarea cum s'ar putea atunci ca piesele saŭ bucățile de aur pur să cântărescă maĭ puțin decât acelea de aur aliat cu argint, respund că lespedile de aur pur eraŭ de uă dimensiune maĭ micĭ decât cele lalte. In nota 5, pag. 74, s'a vĕdut pentru ce nu putem admite două mărimĭ diferite în aceste blocurĭ masive de aur.

[4] λευκοῦ χρυσοῦ acest »aur alb« era un aliagiŭ de aur cu argint într'uă proporție de $\frac{1}{3}$ de argint și de $\frac{2}{3}$ de aur. Acest aliagiŭ se numia ἤλεκτρον; există și monete compuse astfel. Electron se fabrica mult la Sarde precum ne o arată un pasagiŭ din Antigona luĭ Sofocle (vers 1036):

»κερδαίνετ' ἐμπολᾶτε τὸν πρὸς Σάρδεων
»ἤλεκτρον . . . . . .

Acest aur se maĭ numia și »χλωρὸν χρυσίον.«

[5] δικάλαντα. Baehr calculézĕ cum că aceste bucățĭ de aur de șése palme lungime, treĭ lățime și una grosime trebuiaŭ să cântărescă 325 de libre cele de aur curat, iar 260 de libre cele de aliagiŭ. La acésta se obiectézĕ că el face talentul egal cu 130 de libre, ceea ce e fals. Acésta probézĕ numaĭ că Erodot se înșelă asupra greutățiĭ acestor bucățĭ pe carĭ le a mĕsurat póte chiar cu mâna fără a le cântări, și pentru greutatea lor s'a încredut afirmăriĭ preoților dela Delfĭ. Baehr asigură că una numaĭ din aceste lespedĭ de aur pur, valora 199,772 de Fredericĭ de aur din Prusia. Talentul era egal cu 6000 de dracme, dracma valora 21 leĭ și 60 de

τος[1] εἰκόνα χρυσοῦ ἀπέφθου, ἕλκουσαν σταθμὸν τάλαντα δέκα. Οὗτος ὁ λέων, ἐπεί τε κατεκαίετο ὁ ἐν Δελφοῖσι νηὸς[2], κατέπεσε ἀπὸ τῶν ἡμιπλινθίων· ἐπὶ γὰρ τούτοισι ἵδρυτο· καὶ νῦν κεῖται ἐν τῷ Κορινθίων θησαυρῷ[3], ἕλκων σταθμὸν ἑβδόμον ἡμιτάλαντον[4]· ἀπετάκη γὰρ αὐτοῦ τέταρτον ἡμιτάλαντον.

patru eraŭ de aur rafinat de uă greutate de două talente și jumĕtate fie care, cele lalte lespedĭ eraŭ de aur alb de uă greutate de două talente. El maĭ făcu și statua unuĭ leŭ de aur rafinat de uă greutate de ḑece talente. Când arse templul de la Delfĭ, acest leŭ căḑu de pe (basa luĭ compusă din) lespedile (de aur); căcĭ pe acestea era el așeḑat; și astăḑĭ el se află depus în tesaurul Corintian și cântărește șése talente și jumĕtate: căcĭ a perdut treĭ talente și jumĕtate (din causa foculuĭ).

51. Ἐπιτελέσας δὲ ὁ Κροῖσος ταῦτα ἀπέπεμπε ἐς Δελφοὺς καὶ τάδε ἄλλα ἅμα τούτοισι[5]· κρητῆρας δύο μεγάθεϊ μεγάλους[6], χρύσεον καὶ ἀργύρεον· τῶν ὁ μὲν χρύσεος

51. După ce Cresu terminâ aceste (lucrărĭ), (le) trimise la Delfĭ, și împreună cu ele (obiectele) următóre: două cratere de mare dimensie, (unul)

banĭ, astfel încât greutatea lespedĭĭ de aur pur ar fi de 15,000 de dracme, adică de 324,000 leĭ saŭ de 16,200 de napoleonĭ de aur. Cu chipul acesta, tóte aceste bucățĭ de aur împreună ar fi avut valórea colosală de 30,585,600 leĭ.

[1] λέοντος. La Lidienĭ și la popórele Asiatice leul era emblema sacră a sórcluĭ și un obiect de osebită veneraţiune.

[2] ἐπεί τε κατεκαίετο ὁ ἐν Δελφοῖσι νηὸς. Acest incendiŭ al templuluĭ din Delfĭ maĭ este menţionat la Cartea II, Cap. 180, și la Cartea V, Cap. 62. În pasagiul din Cartea II ni se spune că incendiul fu accidental »αὐτομάτως κατεκάη«. Acest templu, după Pausania, arse în anul 1 al Olimpiadeĭ 58ª, adică în anul 548 înainte de Christos (Pausania X, 5, 5), saŭ în anul 21lea al domnieĭ regeluĭ Amasi în Egipt, carele, după cum ne spune Erodot (Cartea II, Cap. 180) domnia în Egipt pe timpul acesteĭ conflagraţiĭ. Exista uă opinie că focul s'a dat templuluĭ de către Pisistratiḑĭ, dar acésta, crede Rawlinson, este uă calomnie. El fu rezidit (veḑĭ Cartea V, Cap. 62) de către Alcmeoniḑĭ din ordinul Amfictionilor. Templul cel vechiŭ, construit de Trofoniŭ și Agamede, nu era așa de splendid ca cel noŭ care domina tot orașul. Acest din urmă poseda vestibule și curțĭ de tótă frumusețea.

[3] ἐν τῷ Κορινθίων θησαυρῷ. Veḑĭ maĭ sus la Cap. 14 nota asupra acesteĭ expresiŭ.

[4] ἕβδομον ἡμιτάλαντον. Veḑĭ maĭ sus nota No. 3, pag. 75.

[5] τούτοισι. Uniĭ scriŭ τοῖσι. Prefer τούτοισι aci pe care îl avem maĭ jos în acest capitol.

[6] μεγάθεϊ μεγάλους. Cuvêntul μεγάθεϊ, care în unele ediţiĭ se află sub forma μεγέθεϊ, însemnéză »de dimensie«; astfel avem în Cartea II, Cap. 74, μεγάθεϊ μικρούς »de mică dimensie«, și în Cartea IV, Cap. 52, μεγάθεϊ σμικρή. Rĕŭ s'a tradus aci de către Rawlinson »of an enormous size« ca cum μεγάθεϊ ar fi pus cu scop de a intensifica sensul luĭ μεγάλους.

ἐκέετο ἐπὶ δεξιὰ ἐσιόντι[1] ἐς τὸν νηὸν, ὁ δὲ ἀργύρεος ἐπ' ἀριστερά. Μετεκινήθησαν δὲ καὶ οὗτοι ὑπὸ τὸν νηὸν καταξαέντα[2]· καὶ ὁ μὲν χρύσεος κεῖται ἐν τῷ Κλαζομενίων θησαυρῷ, ἕλκων σταθμὸν εἴνατον ἡμιτάλαντον καὶ ἔτι δυώδεκα μνέας[3]· ὁ δὲ ἀργύρεος ἐπὶ τοῦ προνηΐου[4] τῆς γωνίης, χωρέων ἀμφορέας[5] ἑξακοσίους· ἐπικίρναται γὰρ ὑπὸ Δελφῶν Θεοφανίοισι[6]. Φασὶ δέ μιν Δελφοὶ Θεοδώρου τοῦ Σαμίου[7] ἔργον

de aur şi (unul) de argint; d'intre carĭ cel de aur fu aşeḑat în templu, la drépta când intră cineva, iar cel de argint la stînga. Fură strâmutate şi acestea în timpul când arse templul; cel de aur se află (astăḑĭ) aşeḑat în tesaurul Clazomenienilor şi are uă greutate de opt talente şi jumĕtate şi încă doua-spre-ḑece mine; cel de argint ênsă (este aşeḑat) în colţul vestibululuĭ

[1] ἐσιόντι. Asupra usuluĭ acestuĭ dativ veḑĭ gramatica elină a luĭ Kuehner § 581. În Erodot maĭ avem exemple de acesta la Cap. 181 maĭ jos; în Cartea II, Cap. 11 şi 29; în Cartea III, Cap. 90 şi în Cartea IV, Cap. 25.

[2] ὑπὸ τὸν νηὸν καταξαέντα. Matthias traduce „gegen die Zeit, da der Tempel verbrannte".

[3] μνέας. Mina era egală cu 100 de drachme, în alte cuvinte era a 60ª parte dintr'un talent, astfel încât 12 mine represintă a 5ª parte dintr'un talent.

[4] τοῦ προνηΐου. Sunt două manuscrise carĭ aŭ νηΐου în loc de προνηΐου. Blakesley ênsă presupune că şi una şi alta sunt intercalărĭ ale copistuluĭ şi că textul original glăsuia: »ἐπὶ τῆς γωνίης«. Veḑĭ Cartea IV, Cap. 122, unde se vorbesce numaĭ de γωνίη.

[5] ἀμφορέας. Aceste amfore conţineaŭ aprópe 26 de ocale fie care după mĕsură de capacitate usitată încă în partea ţĕrĭĭ nóstre dincóci de Milcov.

[6] Θεοφανίοισι. Volkenaer propune Θεοξενίοισι în loc de Θεοφανίοισι, dar nu are cuvênt, maĭ întâiŭ pentru că nu se basésă pe autoritatea nicĭ unuĭ manuscris şi pe urmă pentru că deşi acéstă sĕrbătóre a Teofaniilor este puţin cunoscută, ea totuşĭ exista şi este menţionată de Juliu Poluce (I, 1. 34) şi de Filostrat (Vita Apoll. Tyan. IV, 31).

[7] Θεοδώρου τοῦ Σαμίου. Aŭ existat doĭ meşterĭ distinşĭ la Samos cu numele de Teodor şi cestia este fórte controversată, carele din acestĭ doĭ să fi fost autorul acestuĭ vas splendid. Cel d'întâiŭ Teodor, pe care mulţĭ êl fac fiul luĭ Recu fu un architect şi un lucrător în obiecte de bronz. El este cel maĭ celebru şi Rawlinson cu Müller ḑic că trăia cam pe la anul 600 înainte de Christos. Atât Pausania (III, XII § 8; VIII, XIV § 5) cât şi Pliniu (Hist. nat. XXXV 12) vorbesc de el ca architect şi ca inventator al arteĭ de a lucra bronzul. Cel d'al doilea Teodor dela Samos, era, precum ne spune Erodot (Cartea III, Cap. 41), fiul luĭ Telecle şi artistul carele făcu celebrul inel al luĭ Policrat, prin urmare era contimporan cu Cresu. Müller face pe Telecle frate cu cel d'întâiŭ Teodor, aşa încât cel d'al doilea este, după dênsul, nepotul celuĭ d'întâiŭ. Iată genealogia celor doĭ Teodorĭ dela Samos după Müller:

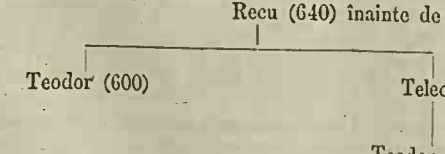

Rawlinson pretinde că meşterul care lucră vasul luĭ Cresu trebue să fi fost cel d'al doilea Teodor, carele era contimporan cu dênsul; dar am două argumente în favórea teorieĭ că cel d'întâiŭ a fost artistul în cestie: 1° Cel d'întâiŭ era cel

εἶναι· καὶ ἐγὼ δοκέω, οὐ γὰρ τὸ συντυχὸν φαίνεταί μοι ἔργον εἶναι. Καὶ πίθους τε ἀργυρέους τέσσαρας[1] ἀπέπεμψε, οἳ ἐν τῷ Κορινθίων θησαυρῷ ἑστᾶσι, καὶ περιῤῥαντήρια[2] δύο ἀνέθηκε, χρύσεόν τε καὶ ἀργύρεον· τῶν τῷ χρυσέῳ ἐπιγέγραπται, ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ[3], φαμένων εἶναι ἀνάθημα· οὐκ ὀρθῶς λέγοντες[4]. Ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο Κροίσου· ἐπέγραψε δὲ τῶν τις[5] Δελφῶν, Λακεδαιμονίοισι βουλόμενος χαρίζεσθαι[6]· τοῦ ἐπιστάμενος τὸ οὔνομα οὐκ ἐπιμνήσομαι[7]. Ἀλλ' ὁ μὲν

templuluĭ și are uă capacitate de șése-sute de amfore; într'ênsul Delfienii amestecă vinul cu apă la sĕrbătórea Teofaniilor. Delfienii spun că este opera luĭ Teodor din Samos: și eŭ cred că așa este, căci nu mi se pare a fi uă operă ordinară. El maĭ trimise și patru vase de argint carĭ se află aședate în tesaurul Corintienilor și maĭ dedică âncă două stropitóre, una de aur și una de argint; pe aceea de aur este inscripția »(Darul) LACEDE-

---

maĭ celebru și daca ar fi fost vorbă de cel lalt, Erodot ar fi dis, ca în Cartea III, Cap. 41, »fiul luĭ Telecle«. 2° Nu se constată că cel d'al doilea a lucrat vre uă-dată bronzul. Cresu putea prea bine, prin cumpĕrătóre saŭ prin moștenire să fi posedat uă lucrare făcută de cel d'întâiŭ; nu e dar absolut necesar să presupunem că acest vas a fost făcut în adins pentru Cresu saŭ comandat de dênsul.

[1] πίθους τε ἀργυρέους τέσσαρας. Unul din aceste vase fu răpit de Sula și adus la Roma; era așa de mare încât Romanii fură siliți să'l spargă bucăți ca să'l transporte (Vedĭ Plutarc, viața luĭ Sula § 12).

[2] περιῤῥαντήρια. Un fel de cădelniță pentru stropitul apeĭ lustrale atât în templu cât și în case, ba chiar pe ulițe și în piețele publice.

[3] ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ. Usul genitivuluĭ absolut, întrebuințat astfel este fórte frecuent în inscripțiile eline și se subtințelege ὄῶρον saŭ ἀνάθημα. Vedĭ Frantz (Elementa Epigraphica).

[4] λέγοντές. Daca acest cuvênt se raportă la Lacedemonienĭ, atuncĭ ar trebui să avem genitivul plural »λεγόντων«. De aceea Blakesley pune în dubiŭ autenticitatea saŭ puritatea textuluĭ și crede că cel original póte să fi fost »τῶν τῷ χρυσέῳ ἐπιγέγραπται ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ (φαμένων εἶναι ἀνάθημα οὐκ ὀρθῶς λέγον« în care cas λέγον s'ar raporta la un substantiv ἐπίγραμμα subtințeles prin analogia verbuluĭ »ἐπιγέγραπται«. După aceea, dice Blakesley, cele două litére ale cuvêntuluĭ următor începênd cu ες, un copist negligent scriind λέγονες ar fi pe urmă repetat pe ες și astfel s'a format λέγονες ἐστι; pe urmă un copist posterior credênd că s'ar fi omis un τ a scris λέγοντες ἐστι. Acéstă ipotesă a luĭ Blakesley, deși cam complicată merită uă óre care atenție, altfel o greŭ de vĕdut la ce se raportă λέγοντες. Eŭ cred âncă posibil ca λέγοντες să fie corect și că se referă la Λακεδαιμόνιοι subtințeles.

[5] τις. Erodot nu ne spune numele acestuĭ Delfian, el ni s'a transmis de către Ptolemeŭ care êl numesce Etu. Tot Ptolemeŭ fiul luĭ Efestion ne transmite și numele femeiĭ luĭ Candaule, dar acesta este un autor a cărui veracitate se cam pune în dubiŭ de mulți comentatorĭ moderni.

[6] χαρίζεσθαι. Textul Aldin pe care êl urmézä mulți editorĭ moderni are χαρίσασθαι.

[7] τὸ οὔνομα οὐκ ἐπιμνήσομαι. Maĭ avem asemenea exemple de reticență din partea luĭ Erodot în Cartea II la finele Cap. 123 și în Cartea IV la finele Cap. 43.

παῖς[1], ὃι' οὗ τῆς χειρὸς ῥέει τὸ ὕδωρ, Λακεδαιμονίων ἐστὶ, οὐ μέντοι τῶν γε περιῤῥαντηρίων οὐδέτερον. Ἄλλα τε ἀναθήματα οὐκ ἐπίσημα[2] πολλὰ ἀπέπεμψε ἅμα τούτοισι ὁ Κροῖσος, καὶ χεύματα[3] ἀργύρεα κυκλοτερέα, καὶ δὴ καὶ γυναικὸς εἴδωλον χρύσεον τρίπηχυ, τὸ Δελφοὶ τῆς ἀρτοκόπου τῆς Κροίσου[4] εἰκόνα λέγουσι εἶναι. Πρὸς δὲ, καὶ τῆς ἑωυτοῦ γυναικὸς τὰ ἀπὸ τῆς δειρῆς ἀνέθηκε ὁ Κροῖσος καὶ τὰς ζώνας.

52. Ταῦτα μὲν ἐς Δελφοὺς ἀπέπεμψε· τῷ δὲ Ἀμφιάρεῳ[5], πυ-

MONIENILOR« indicând că este oferit de dênșiĭ; dar nu spun drept: căcĭ și acela este darul luĭ Cresu; autorul inscripțieĭ fu un (individ) óre care din Delfí, carele voi să complacă Lacedemonienilor; eŭ êĭ sciŭ numele dar nu voiesc să-l spun. Băiatul ênsă, prin mâna căruia curge apa, este (în adevĕr darul) Lacedemonienilor, dar (acésta) nu (e casul întru cât privesce) una saŭ alta din cele două stropitóre. De uă dată cu aceste (daruri) Cresu maĭ trimise și altele multe de uă valóre maĭ mică, (afară de acésta) și urne rotunde de argint pentru libațiĭ, (maĭ dete încă) și uă statue de aur (de uă înalțime) de treĭ coți (represintând) uă femee, Delfieniĭ spun că acéstă (statue) represintă pe tăetórea de pâne a luĭ Cresu. Afară (de acestea) Cresu maĭ oferi (dșeuluĭ) și salbele soțieĭ sale și brîurile eĭ.

52. Aceste (daruri) le trimise (Cresu) la Delfí; iar luĭ

[1] ὁ μὲν παῖς. De acéstă fontână nu s'a găsit nicĭ uă urmă până acum. Ea trebue să fi fost distrusă de barbarĭ.

[2] ἀναθήματα οὐκ ἐπίσημα. Daruri de uă volóre maĭ mică decât cele descrise. Aci nu sunt coprinse cred »χεύματα ἀργύρεα« nicĭ »γυναικὸς εἴδωλον χρύσεον« carĭ, fiind objecte de mare valóre, sunt menționate deosebit. Am exprimat acéstă opinie în traducție prin »afară de acésta și«.

[3] χεύματα. Vase saŭ urne întrebuințate pentru libațiĭ.

[4] τῆς ἀρτοκόπου τῆς Κροίσου. Plutarc (De Pyth. Orac. pag. 401 E) ne spune că viața luĭ Cresu fu scăpată de acéstă femee care eĭ divulgă că într'uă pâne ce era s'o mănânce, mama luĭ vitregă amestecase otravă; de aceea se vede că Cresu eĭ făcu acéstă statue pe care o trimise la Delfĭ. Cât pentru atribuțiile acesteĭ funcțiĭ, ele eraŭ analoge cu ale tăetorilor de carne și de bucate la mesele baroniale din timpurile feudale. De sigur că locuitoriĭ din Delfĭ sciaŭ că acéstă statue represinta pe tăetórea de pâne, căcĭ ea trebue să fi fost represintată având în mână instrumentul indicator al funcțieĭ ce ocupa la curte.

[5] τῷ δὲ Ἀμφιάρεῳ. Din cuvintele luĭ Erodot nu reese daca darurile despre carĭ e vorbă fură depuse în sanctuariul luĭ Amfiareu, care făcea parte

θόμενος αὐτοῦ τήν τε ἀρετὴν καὶ τὴν πάθην, ἀνέθηκε σάκος τε χρύσεον πᾶν ὁμοίως καὶ αἰχμὴν στερεὴν πᾶσαν χρυσέην, τὸ ξυστὸν τῇσι λόγχῃσι[1] ἐὸν ὁμοίως χρύσεον· τὰ ἔτι καὶ ἀμφότερα ἐς ἐμὲ ἦν κείμενα ἐν Θήβῃσι, καὶ Θηβαίων ἐν τῷ νηῷ τοῦ Ἰσμηνίου Ἀπόλλωνος[2].

53. Τοῖσι δὲ ἄγειν μέλλουσι τῶν Λυδῶν ταῦτα τὰ δῶρα ἐς τὰ ἱρὰ ἐνετέλλετο ὁ Κροῖσος ἐπειρωτᾶν τὰ χρηστήρια, εἰ στρατεύηται ἐπὶ Πέρσας Κροῖσος, καὶ εἴ τινα στρατὸν ἀνδρῶν προσθέοιτο φίλον[3]; Ὡς δὲ ἀπικόμενοι ἐς τὰ ἀπεπέμφθησαν οἱ Λυδοὶ[4] ἀνέθεσαν τὰ ἀναθήματα, ἐχρέωντο τοῖσι χρηστηρίοισι, λέγοντες· »Κροῖσος, ὁ Λυδῶν τε καὶ ἄλλων ἐθνέων βασιλεὺς, Amfiareŭ, despre virtutea și nenorocirea căruia aflase, el oferi un scut de aur masiv, asemenea și uă suliță diutr'uă singură bucată de aur masiv, avênd pârțile ascuțite iarăși de aur; ambele aceste (daruri) se află și astădĭ depuse la Teba, în templul (rădicat) de Tebanĭ luĭ Apoline Ismeniŭ.

53. Cresu dete ordin Lidienilor însârcinați cu ducerea acestor daruri la sanctuarele (ḑeilor), să întrebe pe oracole, daca el putea să facă uă expediție în contra Perșilor, și în casul acela daca ar fi bine să-și asocieze vre uă armată amică? Îndată ce sosiră Lidienii în locurile unde fuseseră trimiși, eĭ oferiră darurile și consultară oraculele ḑicênd:

---

din marele templu al luĭ Apoline Ismeniŭ de la Teba, saŭ chiar în locul unde se pronunțaŭ oracolele, adică la Orop. Cred cu Rawlinson că aceste daruri fură trimise de către Cresu la Orop și că pe urmă, când Oropul căḑu în mâna Atenienilor, Tebanii, înainte de a ceda teritoriul, duseră tot ce era maĭ prețios la Teba.

[1] λόγχῃσι. Pluralul se întrebuințézĭ pentru a indica cele doŭă extremități ascuțite ale lanceĭ, căci nu trebue să uităm că și extremitatea posterióră era ascuțită, pentru ca sulița saŭ lancea să pótă fi înfiptă în pământ.

[2] νηῷ τοῦ Ἰσμηνίου Ἀπόλλωνος. Erodot maĭ menționézĭ templul acesta în Cartea V, Cap. 59.

[3] εἰ στρατεύηται ἐπὶ Πέρσας Κροῖσος, καὶ εἴ τινα στρατὸν ἀνδρῶν προσθέοιτο φίλον. Să observăm subiunctivul »στρατεύηται« urmat de optativul »προσθέοιτο«, care indică, în casul d'al doilea, că trimiterea expediției se subordonă aprobației ḑeluĭ. Să nu se traducă dar »daca Cresu póte să facă uă expediție în contra Perșilor și să 'și asocieze vre uă putere amică« ci »daca Cresu póte să facă uă expediție în contra Perșilor, și în casul acela, daca ar fi bine să 'și asocieze vre uă putere amică«. Rawlinson fórte bine a interpretat puterea optativuluĭ prin introducerea locuțiuneĭ »and if so« care corespunde cu »și în casul acela« întrebuințat de noĭ. Maĭ puțin clară este traducerea luĭ Hermann »an bellum deberet inferre Persis et an posset sibi aliquos socios adjungere«. Manuscrisele din Vienna și din Cambridge carĭ, precum s'a ḑis la nota 1, pag. 69, maĭ sus, omit tote capitolele de la 46 până la 53, încep aci cu »Τοῖσι δὲ πεμπομένοισι κήρυξι μετὰ δώρων τοιαῦτα ἐνετέλλετο ἐρωτᾶν εἰ στρατεύηται ἐπὶ Πέρσας Κροῖσος«. E evident că Erodot a intercalat pe urmă aceste capitole și ediția întâĭa este reprodusă în acele manuscrise de carĭ s'a vorbit; acésta explică póte și repetirea inutilă a numeluĭ luĭ Κροῖσος.

[4] οἱ Λυδοί. Manuscrisele de carĭ se vorbesce în nota precedentă aŭ »οἱ κήρυκες.«

νομίσας τάδε μαντήϊα εἶναι μοῦνα ἐν ἀνθρώποισι[1], ὑμῖν τε ἄξια δῶρα ἔδωκε τῶν ἐξευρημάτων, καὶ νῦν ὑμέας ἐπειρωτᾷ, εἰ στρατεύηται ἐπὶ Πέρσας, καὶ εἴ τινα στρατὸν ἀνδρῶν προσθέοιτο[2] σύμμαχον;« Οἱ μὲν ταῦτα ἐπειρώτεον. Τῶν δὲ μαντηίων ἀμφοτέρων[3] ἐς τὠυτὸ αἱ γνῶμαι συνέδραμον, προλέγουσαι[4] Κροίσῳ, ἢν στρατεύηται ἐπὶ Πέρσας, μεγάλην ἀρχὴν μιν καταλῦσαι[5]. Τοὺς δὲ Ἑλλήνων δυνατωτάτους συνεβούλευόν οἱ ἐξευρόντα[6] φίλους προσθέσθαι.

»Cresu regele Lidienilor şi a altor popóre, privind acestea ca singurele oracole (veridice) printre ómenĭ, vĕ oferă daruri demne de divinităţile vóstre şi vĕ întrébă acum daca póte să facă uă expediţie în contra Perşilor, şi în casul acela, daca ar fi bine să 'şĭ asocieze vre uă armată amică?« Acestea fură întrebările pe carĭ le făcură eĭ. Ambele oracole fură de acord asupra unuĭ (punct): ele prediseră luĭ Cresu că, dacă ar face uă expediţie în contra Perşilor s'ar ruina un mare imperiu. Êl maĭ consiliară să caute să afle (cine sunt) ceĭ maĭ puternicĭ d'intre Elinĭ şi să şi-ĭ alieze.

54. Ἐπεί τε δὲ ἀνενειχθέντα τὰ θεοπρόπια ἐπύθετο ὁ Κροῖσος, ὑπερήσθη τε τοῖσι χρηστηρίοισι· πάγχυ τε ἐλπίσας καταλύσειν τὴν Κύρου βασιληίην[7], πέμψας αὖτις

54. Când luâ Cresu cunoscinţă de oracolele ce se raportară, el fu fórte mulţumit cu aceste rĕspunsurĭ; plin de speranţa ca era să restórne imperiul

[1] μοῦνα ἐν ἀνθρώποισι. Am vĕdut diferinţa ce există între tóte manuscrisele şi cele lalte două numite sancroftiane şi weselingiane. Luând textul adoptat aci, adică textul complet, aceste oracole s'ar referi la cele dela Delfĭ şi de la sanctuariul luĭ Amfiareu; după cele lalte manuscrise ênsă, ar fi vorbă de cele dela Delfĭ şi Amone, menţionate la Cap. 46, de unde ele sar la Cap. acesta.

[2] προσθέοιτο. Vedĭ maĭ sus nota No. 3, pag. 80.

[3] ἀμφοτέρων. Vedĭ maĭ sus nota No. 1 pe pagina acésta.

[4] προλέγουσαι. Cuvintele ambigue în carĭ s'a dat acest oracol ne sunt transmise de Diodor din Sicilia şi sunt »Κροῖσος Ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει« şi Cicerone traduce astfel: »Crœsus Halym penetrans magnam pervertet opum vim«. Blakesley ênsă e sceptic în privinţa cestiuneĭ că acestea ar fi fost propriele cuvinte ale oracululuĭ şi crede că avem aci un vers exametric făcut chiar pe basa acestuĭ pasagiŭ din Erodot, dar nu vĕd pentru-ce tradiţia propriilor cuvinte nu s'ar fi conservat şi n'ar fi inspirat cuvintele din text.

[5] καταλῦσαι. Unele ediţiĭ în loc de aorist adoptă futurul καταλύσειν. Aoristul are un sens maĭ abstract decât l'ar avea futurul, de aceea traduc »că daca va face uă expediţie în contra Perşilor s'ar ruina un mare imperiŭ« şi nu »va ruina un mare imperiŭ«.

[6] οἱ ἐξευρόντα. Sensul este »după ce ar fi aflat cine sunt« adică »să afle maĭ ântâiŭ carĭ din coloniile eline sunt maĭ puternice şi pe urmă să se alieze cu acelea«. Orĭ care altă traducţie maĭ puţin perifrastică nu póte da adevĕratul sens.

[7] ὑπερήσθη τε τοῖσι χρηστηρίοισι· πάγχυ τε ἐλπίσας καταλύσειν τὴν Κύρου βασιληίην. Manuscrisele sancroftiane şi weselingiane presintă

ἐς Πυθὼ Δελφοὺς[1] δωρέεται, πυθόμενος αὐτῶν τὸ πλῆθος, κατ' ἄνδρα δύο στατῆρσι ἕκαστον χρυσοῦ[2]. Δελφοὶ δὲ ἀντὶ τούτων ἔδοσαν Κροίσῳ καὶ Λυδοῖσι προμαντηΐην καὶ ἀτελείην καὶ προεδρίην[3], καὶ ἐξεῖναι τῷ βουλομένῳ αὐτῶν γενέσθαι Δελφὸν ἐς τὸν ἀεὶ χρόνον.

55. Δωρησάμενος δὲ τοὺς Δελφοὺς ὁ Κροῖσος ἐχρηστηρίαζετο τὸ τρίτον. Ἐπεί τε γὰρ δὴ παρέλαβε τοῦ μαντηΐου ἀληθείην[4], ἐνεφορέετο αὐτοῦ. Ἐπειρώτα δὲ τάδε χρηστηριαζόμενος, εἴ οἱ πολυχρόνιος

luĭ Ciru, el trimise din noŭ la Pitho, și informându-se despre numĕrul Delfienilor, le trimise ca dar câte două statere de aur de fie care. În schimb pentru tóte acestea Delfienii acordară luĭ Cresu și Lidienilor dreptul de prioritate în consultarea oracoluluĭ, scutirea de orĭ ce plată și locul cel d'ântâiŭ (la jocurile solemne), în fine și dreptul de cetățenie delfiană în perpetuitate pentru cine voia s'o obție.

55. Cresu, după ce făcu aceste daruri Delfienilor, consultâ oracolul pentru a treia óră. Căcĭ acum când constatase (uă dată) veracitatea oracoluluĭ, êĭ plăcea să-l consulte mereŭ. Consul-

---

aci iarăși uă lacună fórte mare, dând loc la presupunerea uneĭ intercalărĭ din partea autoruluĭ cu ocasia revisuireĭ finale a operiĭ sale, daca admitem, cum cred mulțĭ, că acele manuscrise sunt reproduceri ale lucrăriĭ primitive. Ele omit tot restul acestuĭ capitol, continuă dela mijlocul capitoluluĭ următor și sună astfel: »ὑπερήσθη τε τοῖσι χρηστηρίοισι τάχυ τε ἐλπίσας καταλύσειν τὴν Κύρου βασιληΐην, καὶ δὴ καὶ ἐς Δελφοὺς χρηστηριαζόμενος ἐπειρώτα εἰ οἱ πολυχρόνιος ἔσται κ. τ. λ.« Astfel ele omit tot ce se atinge de darul făcut Delfienilor și de privilegiul acordat Lidienilor.

[1] ἐς Πυθὼ Δελφούς. Trebue să observăm că Erodot nu recunósce niciĭrĭ un oraș Delfĭ. Pe timpul luĭ, Delfienii locuiaŭ rĕspândițĭ prin sate (κωμηδόν) în stâncile munteluĭ Parnas. Pitho, (adică templul și oracolul ĭeluĭ), era punctul central al acesteĭ comunități, iar Delfienii, precum spune Euripid (Ion 94), eraŭ »Φοίβου θέραπες«.

[2] κατ' ἄνδρα δύο στατῆρσι ἕκαστον χρυσοῦ. Staterul era singura piesă de aur care avea curs în tótă Elada. Aliagul era cu argint, se numia electrum și conținea aur pentru uă valóre ceva maĭ mare decât napoleonul de aur cu aliagiul de aramă de astădĭ. Acest stater varia în valóre și dimensie după localitate; astfel staterul macedonian avea uă greutate de 133 grane și valora 29 leĭ și 45 banĭ; staterul atic cântăria 132½ grane și valora 29 leĭ și 35 banĭ; acel din Lampsac 129 de grane și valora 28 leĭ și 60 banĭ; în fine staterul focean cântăria 127 grane și valora 28 leĭ și banĭ 17½.

[3] προεδρίην. Adică primele locurĭ de spectatorĭ la jocurile solemne instituite în onórea luĭ Apoline.

[4] ἀληθείην. Rĕŭ scriŭ unele ediții ἀληθηΐην, pentru că nu trebue să se confunde forma ionică a substantivelor de prima declinație terminate în εία și derivate dela verburĭ în εἰω, cu substantivele feminine derivate dela adjective în ῆς; cele d'ântâĭ, în dialectul ionic, se termină în ηΐη având în forma atica pe α lung, astfel μαντεῖος, μαντεῖα, devine μαντήϊος, μαντηΐη. Cele d'al doilea se termină, în forma lor ionică, în είη, având pe α final scurt în dialectul atic, de exemplu ἀτέλειᾰ, ἀλήθειᾰ, ionic ἀτελείη, ἀληθείη.

ἔσται ἡ μουναρχίη; Ἡ δὲ Πυθίη οἱ χρᾷ τάδε[1]·

»Ἀλλ' ὅταν ἡμίονος βασιλεὺς Μήδοισι γένηται,
»Καὶ τότε, Λυδὲ ποδαβρὲ[2], πολυψήφιδα παρ' Ἕρμον
»Φεύγειν[3], μηδὲ μένειν, μηδ' αἰδεῖσθαι κακὸς εἶναι.«

tându-l dar, el întrebă daca monarchia (luĭ) era (destinată) să aibă uă durată lungă? Pitia ĕĭ dete rĕspunsul următor:

»Când rege peste Meḑĭ catîrul o să fie,
»Fugĭ gingaș Lidiene spre Ermul cu petrișurĭ
»Nu sta și nu te teme vr'un rĕŭ cumva să-ți vie.«

56. Τούτοισι ἐλθοῦσι τοῖσι ἔπεσι ὁ Κροῖσος πολλόν τι μάλιστα πάντων ἧσθη, ἐλπίζων ἡμίονον οὐδαμὰ ἀντ' ἀνδρὸς βασιλεύσειν Μήδων· οὐδ' ὧν αὐτὸς, οὐδὲ οἱ ἐξ αὐτοῦ, παύσεσθαί κοτε τῆς ἀρχῆς. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐφρόντιζε ἱστορέων, τοὺς ἂν Ἑλλήνων δυνατωτάτους ἐόντας προσκτήσαιτο φίλους. Ἱστορέων δὲ εὗρισκε Λακεδαιμονίους καὶ Ἀθηναίους προέχοντας, τοὺς μὲν τοῦ Δωρικοῦ γένεος, τοὺς δὲ τοῦ Ἰωνικοῦ. Ταῦτα γὰρ ἦν[4] τὰ προκεκριμένα ἐόντα τὸ ἀρχαῖον, τὸ μὲν Πελασγικὸν, τὸ δὲ Ἑλληνικὸν ἔθνος[5]·

56. Când (trimișiĭ) acestia veniră și raportară aceste cuvinte, Cresu fu încă maĭ încântat decât cu cele lalte (oracole), căcĭ el era convins că nicĭ uă dată (nu s'ar putea ca) să domnéscă, în loc de om, un catîr peste Meḑĭ; și că (prin urmare) nicĭ el nicĭ descendinții luĭ nu vor înceta vre uă dată de a domni. După acésta el căutâ să se informeze pe carĭ d'intre Elinĭ, ca maĭ puternicĭ, trebuia el să și-ĭ asocieze ca amicĭ. Luând informațiĭ, aflâ că La-

[1] τάδε. Acest oracol ne este iar transmis de Dione Crisostom (XIII) și de Diodor (Excerpta § 29).

[2] ποδαβρὲ. Literal »fraged la picióre«. Acésta în vechime se considera ca semn caracteristic al luxurei; Euripid pune în gura Ecubeĭ (Troada 506)

»Ἄγετε τὸν ἁβρὸν δῆτ' ἐν Τροίᾳ πόδα
»Νῦν δ' ὄντα δοῦλον.

Și vice-versa, a umbla desculț era un semn de virtute ascetică, veḑĭ Aristofan (Nub. 103)

»Τοὺς ὠχριῶντας, τοὺς ἀνυποδήτους λέγεις,
»Ὧν ὁ κακοδαίμων Σωκράτης καὶ Χαιρεφῶν«.

[3] πολυψήφιδα παρ' Ἕρμον φεύγειν. Riul Ermu, astăḑĭ Koduz, saŭ Ghiediz-Chai, ese din munții Frigieĭ, curge prin câmpiile dela Sarde, priimesce Pactolul și se varsă pe urmă în golful Smirneĭ.

[4] Ταῦτα γὰρ ἦν. Autorul începe aci, până la capitolul 69, uă lungă digresiune pentru a intra în detaliurĭ asupra afacerilor Sparteĭ și ale Ateneĭ. Acéstă digresiune, care nu este absolut străină subiectuluĭ cum este aceea făcută la Cap. 23 maĭ sus, este uă intercalare posterióră făcută de autor la Turiu. Probă de acésta este că manuscrisele înrudite sancroftiane și weselingiano omit întreg pasagiul acesta și unesc acest punct cu începutul Cap. 69,, astfel: ».... τοὺς δὲ τοῦ Ἰωνικοῦ· καὶ δὴ καὶ ἐξέπεμψεν ἐς Σπάρτην ἀγγέλους ἅ τε φέροντας ὧρά τε φέροντας καὶ δεησομένους κ.τ.λ. . . . .« Nu mĕ îndoiesc că astfel glăsuia scrierea în forma eĭ originală. Blakesley, pentru cuvintele indicate în nota următóre, crede că partea întâia a pasagiuluĭ este uă notă marginală a autoruluĭ, intercalată în text de copiștĭ. Acésta iarași e cu putință.

[5] Ταῦτα γὰρ ἦν τὰ προκεκριμένα ἐόντα τὸ ἀρχαῖον, τὸ μὲν Πελασγικὸν, τὸ δὲ Ἑλληνικὸν ἔθνος. Frasa acésta, din causa cuvêntuluĭ ἐόντα, care

καὶ τὸ μὲν οὐδαμῇ κω ἐξεχώρησε, τὸ δὲ πολυπλάνητον κάρτα[1]. Ἐπὶ

cedemonienii și Atenienii eraŭ ceĭ maĭ puternicĭ, ceĭ d'âncâĭ de

nu pare a fi gramaticalmente legat cu nimic, presintă óre care dificultate, maĭ ales daca adoptăm punctuația ediției vulgate, carĭ pun un punct și virgulă după ἀρχαῖον. Acésta a și îndemnat pe Porson ca să transforme cuvêntul ἐόντα în ἔθνεα. Blakesley propune însă uă emendație a textuluĭ care dă adeverătul sens al fraseĭ, dar pe care n'o putem adopta fiind că e pur și simplu ipotetică; ea înlătură orĭ ce dificultate prin simpla transpositie a două cuvinte și printr'uă punctuație bună. Iată textul propus de Blakesley și după care voiŭ și traduce: »Ταῦτα γὰρ ἦν τὰ προεκρῑμένα τὸ ἀρχαῖον, ἐόντα τὸ μὲν Πελασγικὸν τὸ δὲ Ἑλληνικὸν ἔθνος«. Asupra acestuĭ pasagiŭ care, după cum s'a vĕdut în nota cea din urmă, lipsesce cu totul în două manuscrise presupuse a fi reproducțiunĭ ale textuluĭ lucrării primitive a autoruluĭ nostru, Blakesley crede că partea întâia a intercalării este uă copie după uă notă marginală a autoruluĭ, pentru că (observă el), după ordinul în care staŭ cuvintele Πελασγικὸν și Ἑλληνικὸν, cuvêntul Πελασγικὸν s'ar raporta raseĭ dorice și cuvêntul Ἑλληνικὸν raseĭ ionice, lucru cu totul contrariŭ, atât celor expuse aci de autor, cât și celor ce ni se spun în Cartea VII, Cap. 94; căcĭ e evident că Ionienii se coborâŭ maĭ direct din Pelasgĭ decât Dorienii. Acésta ne aduce, la marea cestie a investigării origineĭ acestor Pelasgĭ și a diferinteĭ d'între Pelasgĭ și Elinĭ după părerea luĭ Erodot. Este astădĭ bine constatat că în prima epocă în care istoria a putut să arunce lumină asupra Asieĭ Micĭ, a Greciei și a Italieĭ, tóte aceste locurĭ eraŭ ocupate de uă rasă omogenă și bine distinctă căreia s'a dat numele de Pelasgĭ. De unde vine numele acesta de Pelasgĭ este iarăși uă cestie de cea maĭ mare dificultate, una póte chiar imposibilă de resolvat, deși, sunt destule ipotese ce s'aŭ prepus. Unĭĭ pretind că numele însemnéză »Ocheșĭ asiaticĭ« dela μέλας negru și Ἀσιάς asiatic; alțiĭ derivă cuvêntul dela πελαργοὶ »berze« și dic că el indică caracterul călĕtor saŭ migratoriŭ al acesteĭ rase. Alțiĭ êl derivă dela numele ebraic »Peleg«, alțiĭ dela πελάζειν, dela πέλαγος, în fine alțiĭ dela πέλειν și ἄγρος adică cultivatorĭ de pământ. În tóte casurile, mișcările acesteĭ rase sunt cunoscute astădĭ. Pelasgii porniră din partea orientală a Asieĭ micĭ, póte chiar din fundul Asieĭ; fiind de uă natură maĭ blândă decât vecinii lor, fură alungați prin presiunea exercitată asupra lor despre răsărit de către Lidienĭ, Frigienĭ, Carienĭ și alțiĭ. Împinșĭ tot spre apus, trecură marea Egee ocupând insulele și continentul Greciei și se întinseră până dincolo de marea Adriatică pe continentul Italieĭ. Caracterul acesteĭ rase fu cu totul distinct de acela al popórelor vecine. »Comunitatea limbeĭ«, ne spune Rawlinson, nu era singura legătură care unia între ele diferitele popóre împrăștiate peste acéstă mare întindere de teritoriŭ. Uă asemănare generală de obiceiurĭ, de viață și de credință religiósă êĭ caracteriza și êĭ deosebia de vecinii lor Semițĭ spre sud-est și de rasele maĭ sălbatice înrudite cu Tracii și cu Ilirienii spre nord«. Moravurile Pelasgilor eraŭ blânde, ceĭ iubiaŭ agricultura, comerciul și navigația și nu eraŭ lipsiți de gust pentru belele-arte. Cred cu Rawlinson că Pelasgii formaŭ uă ramură cu totul deosebită a mareĭ familiĭ indo-europeene. Ce a devenit însă acest popor? Putem, cu siguranță cred, să ne asoțiăm cu opinia acelora carĭ susțin că ea astădĭ a dispărut și a fost absorbită de alte popóre venite după dênsul. În Grecia, dice Rawlinson, »Elinii, uă rasă suroră (cum dice autorul la Cap. 58 maĭ jos) ĭ-a absorbit, imprimând Pelasgilor cultura lor maĭ înaintată. În Asia Micĭ, Pelasgii se amestecară cu Carienii cu Lidienii și cu Frigienii. În Italia, ceĭ fură, saŭ reduși în stare de servitute de către alte popóre, ca de exemplu de către Oenotrii și Tirenienii, saŭ uniți cu alte popóre, și în acest cas formară uă putere nouă, adică Latinii. Caracterul lor era plastic și docil, și nicĭ cum virtos: rolul lor fu de a forma uă basă pe care s'aŭ ridicat și desvoltat maĭ târdiŭ naționalități maĭ puternice«. Singurele urme ce ne aŭ maĭ rĕmas dela Pelasgii sunt zidurile colosale dise pelasgice ce le aŭ ridicat ca lucrărĭ de apărare în contra inamicilor ce êĭ împingeaŭ din tóte părțile; aceste ziduri, formate din bolovanĭ imenșĭ poligonalĭ de pétră, se țin fără nicĭ un ciment, și, ca piramidele din Egipt, desfid tot ce póte face timpul ca să le distrugă.

[1] καὶ τὸ μὲν οὐδαμῇ κω ἐξεχώρησε, τὸ δὲ πολυπλάνητον κάρτα. Din causa ordineĭ în care se află în text cuvintele Λακεδαιμονίους și Ἀθηναίους

μὲν γὰρ Δευκαλίωνος[1] βασιλῆος οἴκεε γῆν τὴν Φθιῶτιν[2], ἐπὶ δὲ Δώρου[3] τοῦ Ἕλληνος, τὴν ὑπὸ τὴν Ὄσσαν τε καὶ τὸν Οὔλυμπον χώρην, καλεομένην δὲ Ἱστιαιῶτιν· ἐκ δὲ τῆς Ἱστιαιώτιδος ὡς ἐξανέστη ὑπὸ Καδμείων[4], οἴκεε ἐν Πίνδῳ[5] Μακεδνὸν καλεόμενον[6]. Ἐνθεῦτεν δὲ αὖτις ἐς τὴν Δρυοπίδα[7] μετέβη,

rasă dorică și ceĭ din urmă (de rasă) ionică. Căcĭ (în adevĕr) acestea eraŭ, din timpurile cele maĭ vechĭ, popórele cele maĭ puternice, unul fiind de originĕ pelasgică, cel lalt de originĕ elină; și cel d'ântâiŭ nicĭ uă datĕ nu s'a strămutat din loc, pe când cel lalt a fost fórte migratoriŭ.

---

s'a ivit uă mare dificultate în privința aplicăriĭ respective a caracteristicelor de οὐδαμῇ κω ἐξεχώρησε familieĭ pelasgice și de πολυπλάνητον familieĭ clino-ionice. Scim toți că Ionienii și maĭ ales Atenienii se făliaŭ mult cu caracterul aborigen al raseĭ lor; vedem în Cartea VII, Cap. 161 de exemplu, că autorul, care era ionian, vorbesce de rasa luĭ ca »μοῦνοι ἐόντες οὐ μετανάσται Ἑλλήνων«. Blakesley ênsă crede că chiar daca expresia »οὐδαμῇ κω ἐξεχώρησε« s'ar referi la Pelasgĭ, cuvêntul de ἐξεχώρησε ar trebui luat în sensul sĕŭ cel maĭ larg ca indicând uă emigrație generală iar nu, cum cred uniĭ, uă simplă strămutare micĕ de pe un teritoriŭ pe altul. Erodot nicĭ uă datĕ nu a dat Pelasgilor un caracter migratoriŭ și credința luĭ era că acest popor era primitiv și că mult înaintea epoceĭ istorice el ocupase uă mare întindere a teritoriuluĭ Grecieĭ. În acele timpuri, dice el, chiar Atenienii eraŭ Pelasgĭ subt numele de Cranai (Cap. VIII, 49). Eŭ aș fi dispus aci să fac presupunerea că autorul, carele, după cum am vĕdut maĭ sus, a adăogat tot pasagiul acesta, nu maĭ referă epitetele de »τὸ μὲν οὐδαμῇ κω ἐξεχώρησε« și »πολυπλάνητον κάρτα« la Pelasgĭ și la Elinĭ, ci la Ionienĭ și la Dorienĭ. Acésta este după mine singura ipotesă care póte aplana dificultatea.

[1] Δευκαλίωνος. Fiul luĭ Prometeŭ și al Climeneĭ, era regele Ftieĭ în Tesalia; pe timpul luĭ se întêmplă potopul care distruse tóte rasele din Grecia; cu ocasia aceea el scăpă cu soția sa Pira într'uă navă ce se opri pe muntele Parnas din Focida. El fu strămoșul Elinilor și tatăl luĭ Elin carele avu de fiŭ pe Doru, părintele familieĭ Doriene.

[2] Φθιῶτιν. Astfel se numia regiunea din Tesalia între muntele Otride și golful Pagaseu.

[3] ἐπὶ δὲ Δώρου. Nu avem nicĭ uă cunoscința istorică indicând motivul acesteĭ retragerĭ a luĭ Doru și nu se scie de cine a fost alungat acesta din țéra luĭ.

[4] ἐξανέστη ὑπὸ Καδμείων. Cadmeiĭ eraŭ de rasă greco-fenicianĕ venită în Grecia din orient. Numele lor însemna, »Orientalĭ«. Pe timpurile anterióre resbeluluĭ cu Troia eĭ ocupară partea Greciei cunoscută subt numele de Beotia, unde fundară orașul Teba. Iată dece Tebanĭĭ se numiaŭ Καδμεῖοι saŭ Καδμεῖος λεώς. Beoțienii din Tesalia goniră pe Cadmeĭ din Beoția, după Tucidide (I, 12) și acestia fugiră în diferite direcțiĭ, uniĭ în Atica (vedĭ Erod. Cartea V, Cap. 57) alțiĭ la Sparta (Cartea IV, Cap. 147) alțiĭ în fine în Asia Micĕ (Cartea I, Cap. 146). Evenimentele acestea avură loc vre-uă 60 de anĭ după luarea Troieĭ și e posibil ca uniĭ să fi fugit în Isticotida, unde eraŭ maĭ la adăpostul invasiilor, căcĭ regiunea era muntuósă și incultă.

[5] ἐν Πίνδῳ. Lipsa articoluluĭ face pe Bachr să crédă că nu e vorbă aci de muntele Pind dar de un oraș aprópe de muntele acesta.

[6] Μακεδνὸν καλεόμενον. De unde își trage numele și Macedonia. Rasa macedoniană era și ea doriană și se cobora, după tradițiĕ, dela Macedon saŭ Macednu, nepotul luĭ Deucalion.

[7] ἐς τὴν Δρυοπίδα. Dorienii făcură multe încercărĭ ca să trécă istmul în Peloponeș. Într'una din aceste încercărĭ, subt comanda luĭ Ilu, eĭ fură rĕspinșĭ cu perderĭ marĭ și atuncĭ remaseră cât-va timp în Driopida, numită dupe dênșiĭ Dorida, între muntele Oeta și Parnas în valea Cefisuluĭ. În Cartea VIII, Cap. 31, Erodot descrie acéstă regiune ca scaunul domnieĭ Dorienilor și dice că este »ποδεὼν στεινὸς ὡς τριήκοντα σταδίων μάλιστά κη εὖρος, κείμενος μεταξὺ τῆς τε

καὶ ἐκ τῆς Δρυοπίδος οὕτως ἐς Πελοπόννησον ἐλθόν[1], Δωρικὸν ἐκλήθη.

Căcĭ pe timpul regeluĭ Deucalion (Elinĭ) locuiaŭ în Ftiotida, subt Doru ênsă, fiul luĭ Elen, (eĭ ocupaŭ) regiunea de la pólele (munţilor) Osa şi Olimp, cunoscută subt numele de Isticotida; alungaţĭ fiind de către Cadmeĭ din Isticotida, eĭ se stabilirĕ la Pind subt numele de Macednĭ; după aceea trecurĕ în Driopida şi din Driopida venirĕ d'a dreptul în Peloponeş, unde luarĕ numele de Dorienĭ.

57. Ἥν τινα δὲ γλῶσσαν ἴεσαν οἱ Πελασγοὶ, οὐκ ἔχω ἀτρεκέως εἰπαι. Εἰ δὲ χρεών[2] ἐστι τεκμαιρόμενον λέγειν τοῖσι νῦν ἔτι ἐοῦσι Πελασγῶν, τῶν ὑπὲρ Τυρσηνῶν Κρηστῶνα πόλιν οἰκεόντων[3], οἳ

57. Care să fi fost limba ce vorbiaŭ Pelasgiĭ, acésta n'o pot spune în mod positiv. Daca ênsă ne este permis să judecăm după (limba) Pelasgilor de astăḑĭ — atât a acelor carĭ

Μηλίδος καὶ τῆς Φωκίδος χώρης«. Populaţia acesteĭ regiunĭ, expulsată fiind de către Eracliḑĭ şi Melianĭ, fundară oraşul Ermiona în Argolida (veḑĭ Cartea VIII, Cap. 43) şi trecură de bună sémă golful Corintiac fără a ocoli pe uscat prin istmu.

[1] ἐς Πελοπόννησον ἐλθόν. Dorienĭi nu trecură în Peloponeş prin istmu, unde ar fi întêmpinat uă resistentă prea mare şi de unde fuseseră respinşĭ de atâtea orĭ, ci trecură golful la strîmtórea între Naupact şi Reu în unire cu Etolienĭi (veḑĭ Pausania V, III, 5 şi Apolodor II, VII, § 3.) Modul direct în care trecură Dorienĭi din Dorida în Peloponeş este indicat prin cuvêntul οὕτως.

[2] χρεών. Astfel scrie Gaisford de acord cu cele maĭ multe manuscrise, dar unele, pe carĭ le urmézĕ Blakesley, aŭ χρεόν.

[3] Πελασγῶν, τῶν ὑπὲρ Τυρσηνῶν Κρηστῶνα πόλιν οἰκεόντων. Niebuhr consideră că numele de Κρηστῶνα este uă corupţie şi că autorul a voit să ḑică Κροτῶνα, astfel încât aci ar fi vorba despre Tirenii din Etruria şi despre oraşul Crotona; astfel a înţeles şi Dionisie din Alicarnas. Niebuhr basézĕ credinţa luĭ pe faptul că pasagiul acésta este defectiv în cele douĕ maĭ importante manuscrise. Prefer mult ênsă părerea luĭ Dahlmann, adoptată astăḑĭ de către ceĭ maĭ bunĭ comentatorĭ, că nu e natural ca Erodot, carele ne vorbesce de Scilace şi de Placea pe Elespont şi de popórele ce s'aŭ succedat şi aŭ locuit în diferite părţĭ ale Greciеĭ, să sară de uă-dată în Italia. Scim din Tucidide (IV, 109) că Pelasgiĭ aŭ ocupat cóstele mării în Tracia, şi că acolo eĭ se numiaŭ Tirenĭ, că ocupaserĕ maĭ nainte Lemnos şi Atena, şi că tot acolo, (adică în părţile promontoriuluĭ munteluĭ Atos) locuiaŭ Crestonii; despre acestĭ Crestonĭ maĭ vorbesce Erodot în Cartea VII, Cap. 124, şi în Cartea VIII, Cap. 116. Exista dar acest popor şi un oraş având acelaş nume, căcĭ ne vorbesce de el Stefan Bizantinul »Κρήστων πόλις Θρᾴκης«. Oraşul acesta trebuie să fi fost aprópe de Salonicul modern. Baehr spune că s'aŭ gasit nisce ruine aprópe de satul modern Lahana, carĭ se cred a fi ruinele Crestoneĭ. Traciĭ, Crestonienĭĭ, Pelasgiĭ şi Tirenĭĭ aparţineaŭ unia şi aceleaşĭ rase, adică formaŭ diferite valurĭ ale mareluĭ potop uman ce s'a revérsat din Asia peste peninsulele Greciеĭ şi Italieĭ; acésta este clar pentru că eĭ găsim pe toţĭ amestecaţĭ împreună în peninsula Calcidică

ὅμουροί κοτε ἦσαν τοῖσι νῦν Δωριεῦσι καλεομένοισι, οἴκεον δὲ τηνικαῦτα γῆν τὴν νῦν Θεσσαλιῶτιν καλεομένην, καὶ τῶν[1] Πλακίην τε καὶ Σκυλάκην[2] Πελασγῶν οἰκισάντων ἐν Ἑλλησπόντῳ, οἳ σύνοικοι ἐγένοντο Ἀθηναίοισι[3], καὶ ὅσα ἄλλα Πελασγικὰ ἐόντα πολίσματα τὸ οὔνομα μετέβαλε· εἰ τούτοισι τεκμαιρόμενον δεῖ λέγειν, ἦσαν οἱ Πελασγοὶ βάρβαρον γλῶσσαν ἱέντες[4]. Εἰ τοίνυν ἦν καὶ πᾶν τοιοῦτο τὸ Πελασγικόν, τὸ Ἀττικὸν ἔθνος, ἐὸν Πελασγικὸν[5], ἅμα τῇ μεταβολῇ τῇ ἐς Ἕλληνας καὶ τὴν γλῶσσαν μετέμαθε. Καὶ γὰρ δὴ οὔτε οἱ Κρηστωνιῆται[6] οὐδαμοῖσι τῶν νῦν σφέας περιοικεόντων εἰσὶ ὁμόγλωσσοι, οὔτε οἱ Πλακιηνοί, σφίσι δὲ ὁμόγλωσσοι· δηλοῦσί τε, ὅτι, τὸν

sunt stabiliţi mai sus de Tirenieni în cetatea Crestona şi cari, locuind ună-dinióră ţéra cunoscută acum subt numele de Tesaliotida, eraŭ vecini cu Dorienii de astădĭ, cât şi dupĕ a acelor Pelasgi cari locuiaŭ pe (ţêrmurile) Elespontuluĭ (în oraşele) Placea şi Scilace, şi cari aŭ locuit împreună cu Atenienii, în fine, (dupĕ limba) tutulor celor lalte aşeḑêminte, — pelasgice în realitate, dar cari şĭ-aŭ schimbat numele (original) — . . . daca, (precum am ḑis), trebue să judecăm dupĕ aceste (elemente), vom conchide neapărat că Pelasgiĭ vorbiaŭ ună limbă barbară. Daca tótă rasa pelasgică vorbia ună astfel de limbă, atunci rasa atică, fiind

---

saŭ a Munteluĭ Atos. Acest promontoriŭ pare a le fi servit de descălecătóre. Acolo eĭ formară uă populaţie bilinguă (veḑĭ pasagiul din Tucidide, la care ne referim maĭ sus). Aceste două limbĭ trebue să fi fost cea pelasgică, muma limbeĭ eline şi latine, şi limba elină a comerciuluĭ întreprins de acestĭ coloniştĭ amestecaţĭ.

[1] τῶν. Unele ediţiĭ aŭ τὴν.

[2] Πλακίην τε καὶ Σκυλάκην. Aceste oraşe nu eraŭ departe de Brusa modernă pe cóstele Propontideĭ (pe care de multe orĭ Erodot o numesce Elespont prin extensiune).

[3] οἳ σύνοικοι ἐγένοντο Ἀθηναίοισι. Atenienii alungară pe Pelasgĭ din Atica şi acestia fugiră la Lemnos (veḑĭ Cartea VI, Cap. 137). Cuvêntul de σύνοικοι se aplică la două popóre diferite ce locuesc împreună.

[4] ἦσαν οἱ Πελασγοὶ βάρβαρον γλῶσσαν ἱέντες. Nu trebue să deducem din acest pasagiu că limba Pelasgilor era cu totul diferită de cea elină. Se póte prea bine ca două naţiĭ, cari pentru un etnolog vorbesc limbĭ având uă afinitate marcată, să nu se înţelégă între dênsele. Românul nu ar înţelege pe Italian, nicĭ Englesul pe Olandes, dar acésta nu va să ḑică că limba română nu are uă afinitate mare cu limba italiană şi cea englesă cu cea olandesă. De sigur că limbagiul vorbit în oraşele pelasgice menţionate aci trebuia să sune straniu şi barbar la urechile autoruluĭ nostru. Nu trebue să perdem din vedere un fapt constant că limba pelasgică era mama limbelor eline şi latine şi că prin urmare diferia óre cum de una şi de alta, şi că dialectul vorbit la Scilace în Cizic trebue să fi fost un dialect incult şi nerafinat, unde Erodot nu vedea formele elegante ale limbeĭ sale şi pe care êl numia barbar, deşi în realitate conţinea germenul frumóseĭ limbe ce a lăsat atâtea monumente literare nemuritóre.

[5] τὸ Ἀττικὸν ἔθνος, ἐὸν Πελασγικόν. Încă uă aserţiune că Atenienii eraŭ Pelasgĭ de originĕ. Pe tradiţia acésta să basaŭ eĭ când se făliaŭ că sunt autoctonĭ.

[6] Κρηστωνιῆται. Ca maĭ sus, Dionisie din Alicarnas citesce Κροτωνιᾶται. (Antic. Rom I, 29.) Veḑĭ maĭ sus nota 3, pag. 86.

ἠνείκαντο γλώσσης χαρακτῆρα μεταβαίνοντες ἐς ταῦτα τὰ χωρία, τοῦτον ἔχουσι ἐν φυλακῇ.

58. Τὸ δὲ Ἑλληνικὸν γλώσσῃ μὲν, ἐπεί τε ἐγένετο αἰεί κοτε τῇ αὐτῇ διαχρέεται[1], ὡς ἐμοὶ καταφαίνεται εἶναι· ἀποσχισθὲν μέντοι ἀπὸ τοῦ Πελασγικοῦ[2], ἐὸν ἀσθενὲς, ἀπὸ σμικροῦ τεο τὴν ἀρχὴν ὁρμεώμενον, αὔξηται ἐς πλῆθος τῶν ἐθνέων πολλῶν[3], μάλιστα προσκε-

pelasgică, trebue să 'şĭ fi schimbat limba îndată ce a intrat în (corpul) popórelor eline. În adevĕr, niciĭ Crestonieniĭ niciĭ Placieniĭ nu vorbesc aceeaşĭ limbă ca veciniĭ lor de astădĭ, iar limba pe care o vorbesc este una şi aceeaşĭ; acésta este uă probă că eĭ aŭ păstrat caracterul limbeĭ lor când s'aŭ mutat în acele localităţĭ şi că êl conservă (şi astădĭ).

58. Poporul elin ênsă, după cum mi se pare mie, a avut în tot d'auna, de când există, aceeaşĭ limbă; el se rupse din masa familieĭ pelasgice, şi fiind slab la început şi în origină puţin numeros, s'a înmulţit şi (a format) multele popóre (din carĭ

[1] διαχρέεται. Creutzer are διαχρᾶται. Textul aldin ênsă şi cele maĭ bune manuscrise aŭ forma adoptată de noĭ, ca maĭ în acord cu dialectul luĭ Erodot.

[2] ἀποσχισθὲν μέντοι ἀπὸ τοῦ Πελασγικοῦ. Ἀποσχίζεσθαι este expresia de care se servă Erodot ca să indice separaţia unuĭ canal saŭ braţ mic de cursul unuĭ rîu mare. De exemplu în Cartea IV, Cap. 56, avem: »Ἕβδομος δὲ Γέρρος ποταμὸς ἀπέσχισται μὲν ἀπὸ τοῦ Βορυσθένεος«. Când rîul se separă în canaluri egale atunceĭ el dice σχίζεται; de exemplu în Cartea II, Cap. 17, dice: »σχίζεται τριφασίας ὁδοὺς [ὁ Νεῖλος]« şi în Cartea IV, Cap. 39, avem »σχίζεται τὰ στόματα τοῦ Ἴστρου«. De aci putem conchide că Erodot înţelege că Elinii nu eraŭ decât uă ramură mică ce s'a despărţit de trunchiul cel mare al naţionalităţiĭ pelasgice.

[3] αὔξηται ἐς πλῆθος τῶν ἐθνέων πολλῶν. Cuvêntul de »πολλῶν« a dat nascere la uă mulţime de controverse şi chiar de modificărĭ ale textuluĭ. S'a găsit că Erodot nu ar fi putut vorbi de naţia elină ca compusă din maĭ multe naţionalităţĭ »ἔθνεα πολλά«, de aceea câţĭ-va comentatorĭ consideră »τῶν ἐθνέων« ca uă intercalare şi schimbă pe »πολλῶν« în »πολλόν« citind astfel: »αὔξηται ἐς πλῆθος πολλόν« facilitând astfel cu totul traducţia fraseĭ. Blakesley păstrează »τῶν ἐθνέων«, dar êl pune subt reservă în parentesă şi evită dificultatea privitóre la πολλῶν scriind πολλόν. Schweighäuser nu se atinge de textul manuscriselor, dar propune uă punctuaţie a luĭ specială, punând uă virgulă după πλῆθος, stergênd virgula după πολλῶν şi punând alta după αὐτῷ, astfel încât în textul luĭ apare ca frasă distinctă: »τῶν ἐθνέων πολλῶν μάλιστα προσκεχωρηκότων αὐτῷ«. În modul acesta »τῶν ἐθνέων« în loc de a fi un genitiv după πλῆθος, devine un genitiv absolut şi se referă la Pelasgĭ. Iată cum explică el pasagiul: »Hellenicam gentem quamdiu a Pelasgis discreta fuerit, infirmam fuisse, post vero, quum major Pelasgicorum populorum pars multique alii populi barbari cum illa coaluissent, in magnitudinem crevisse«. Eŭ unul nu vĕd necesitatea acestor schimbărĭ de text şi de punctuaţie, consider pe ἐθνέων πολλῶν ca însemnând, (cum explică fórte

χωρηκότων[1] αὐτῷ καὶ ἄλλων ἐθνέων βαρβάρων συχνῶν. Ὡς ὃ ὦν ἐμοί τε[2] δοκέει οὐδὲ τὸ Πελασγικὸν ἔθνος, ἐὸν βάρβαρον, οὐδαμὰ μεγάλως αὐξηθῆναι.

59. Τούτων δὴ ὦν τῶν ἐθνέων τὸ μὲν Ἀττικὸν κατεχόμενόν τε καὶ διεσπασμένον, ἐπυνθάνετο ὁ Κροῖσος, ὑπὸ Πεισιστράτου[3] τοῦ Ἱπποκράτεος, τοῦτον τὸν χρόνον τυραν-

se compune astăḑĭ) maĭ ales după ce uă mulţime de popóre barbare s'aŭ amestecat cu dênsul. Afară de acésta, eŭ cred că rasa pelasgică, fiind barbară, nu a luat niciĭ uă dată uă mare desvoltare.

59. Cresu aflâ că d'intre popórele acestea cel Atenian era divisat şi oprimat de către Pisistrát fiul luĭ Ipocrate, pe timpul acela tiranul Ateneĭ. Căcĭ

---

bine Matthias) »popórele din carĭ se scie că se compun Elinĭĭ« adică Dorienĭĭ, Eolienĭĭ, Etolienĭĭ, Locrĭĭ, Beotienĭĭ s. c. l. Acésta o probézä chiar inceputul capitoluluĭ urmätor »τούτων τῶν ἐθνέων τὸ μὲν Ἀττικόν«.

[1] προσκεχωρηκότων. Genitiv absolut.

[2] Ὡς ὃ ὦν ἐμοί τε. Fără cea maĭ micä îndoialä textul trebue să fie aci corupt. În loc de ὡς cele maĭ multe manuscrise aŭ »πρὸς« care nu dă niciĭ un sens. Avem dêsä autoritatea unuĭ manuscris şi pe a textuluĭ aldin pentru ὡς deşi şi cu ὡς frasa nu e clară. Tóte manuscrisele fără excepţie aŭ »τε« dar »γε« este admis de Blakesley. Intreg pasagiul este gramaticalmente incorect şi imposibil de tradus cu αὐξηθῆναι. Sigur, autorul a voit să scrie ἠυξήθη, dar infinitivul a luat locul subiunctivuluĭ ca cum frasa ar fi început cu »ἐμοὶ γοῦν δοκέει«. Matthias propune »πρὸς δὴ ὦν οὐδὲ τὸ Πελασγικὸν ἔθνος, ἐὸν βάρβαρον, οὐδαμὰ μεγάλως ἠυξήθη. Sensul este în tóte casurile evident.

[3] τὸ μὲν Ἀττικὸν κατεχόμενόν τε καὶ διεσπασμένον, ἐπυνθάνετο ὁ Κροῖσος, ὑπὸ Πεισιστράτου. Cuvintele »ὑπὸ Πεισιστράτου« se aplică fórte bine la κατεχόμενον dar nu se pot aplica şi la διεσπασμένον decât afară numaĭ daca traducem că Atenienĭĭ aŭ fost divisaţĭ de către Pisistrat prin faptul că el a exilat facţiunea alcmeonidă. Nu cred că acesta este sensul autoruluĭ, ci că pe timpul luĭ Pisistrat poporul atenian era divisat; frasa »pe timpul luĭ Pisistrat« saŭ »pe timpul acela« fiind subtinţelésä, astfel încât ὑπὸ Πεισιστράτου se referă logicesce numaĭ la κατεχόμενον deşi gramaticesce s'ar părea că şi κατεχόμενον şi διεσπασμένον se raportă la ὑπὸ Πεισιστράτου. Ceea ce mĕ confirmă în părerea mea este că în limba elină există destule exemple unde se vĕd două frase construite gramaticalmente în combinaţie cu uă a treia, deşi, logicesce vorbind, numaĭ una se póte combina cu dênsa. De exemplu, în Cartea VI, Cap. 43, ni se spune că Mardoniu vine dela Susa ducênd »πολλὸν μὲν κάρτα πεζὸν ἅμα πολλὸν δὲ ναυτικόν« unde Causabon explică, ca să evite dificultatea, pe »ναυτικὸν« ca însemnând »marinarĭ« şi subtinţelege »στρατὸν«. Maĭ avem în Sofocle (Ajax 1034)

»ἆρ' οὐκ Ἐρινὺς τοῦτ' ἐχάλκευσε ξίφος
»κἀκεῖνον (adică ζωστῆρα) Ἅιδης ὁπλοποιὸς ἄγριος;«

Avem şi în Electra (435)

»ἢ πνοαῖσιν ἢ βαθυσκαφεῖ κόνει
»κρύψον νιν.«

Cred că în modul în care am tradus pasagiul am evitat elinismul şi am dat sensul logic al pasagiuluĭ intervertind ordinul cuvintelor κατεχόμενον şi διεσπασμένον ca să le separ maĭ bine. Traducerea luĭ Rawlinson »was in a state of grievous oppression and distraction under Pisistratus« nu póte fi corectă. Maĭ puţin corectă încă este uă traducere francesă care dice »l'Attique était contenue et subjuguée par Pisistrate«.

νεύοντος Ἀθηναίων[1]. Ἱπποκράτεϊ γὰρ[2], ἐόντι ἰδιώτῃ καὶ θεωρέοντι τὰ Ὀλύμπια, τέρας ἐγένετο μέγα· θύσαντος γὰρ αὐτοῦ τὰ ἱρὰ, οἱ λέβητες ἐπεστεῶτες, καὶ κρεῶν τε ἐόντες ἔμπλεοι καὶ ὕδατος, ἄνευ πυρὸς ἔζεσαν καὶ ὑπερέβαλον. Χίλων δὲ ὁ Λακεδαιμόνιος[3] παρατυχὼν καὶ θεησάμενος τὸ τέρας συνεβούλευε Ἱπποκράτεϊ, πρῶτα μὲν[4] γυναῖκα τεκνοποιὸν μὴ ἄγεσθαι ἐς τὰ οἰκία· εἰ δὲ τυγχάνει ἔχων, δεύτερα[5] τὴν γυναῖκα ἐκπέμπειν· καὶ εἴ τις οἱ τυγχάνει ἐὼν παῖς, τοῦτον ἀπείπασθαι· οὐκ ὤν, ταῦτα παραινέσαντος Χίλωνος πείθεσθαι θέλειν τὸν Ἱπποκράτεα, γενέσθαι οἱ μετὰ ταῦτα τὸν Πεισίστρατον τοῦτον[6]· ὃς, στασιαζόντων τῶν παράλων καὶ τῶν ἐκ τοῦ πεδίου

se întêmplâ uă minune mare luĭ Ipocrate, simplu particular care (se dusese) să privéscă (la jocurile) Olimpice: după ce el oferise sacrificiul, vasele ce erau aşedate pline de cărnurĭ şi de apă, începură să férbă fără foc şi să reverse (conţinutul lor). Iar Chilone Lacedemonianul, care se afla de faţă şi vĕduse minunea, consiliâ pe Ipocrate ca, în cas (de ar fi neînsurat), să nu aducă în casa uă femee care să-i facă copiĭ; de s'ar întêmpla ênsă să fie însurat, atuncĭ în casul acela să-şĭ repudieze soţia; în fine, daca din întêmplare ar fi avênd un fiŭ, să nu-l recunóscă; Ipocrate, după cum se vede n'ar

[1] τοῦτον τὸν χρόνον τυραννεύοντος Ἀθηναίων. Tirania luĭ Pisistrat începu la anul 560 înainte de Christos şi el muri la 527. La finele anuluĭ 560 el fu gonit, reveni după 5 anĭ, la 555; din noŭ exilat la 549, reveni la putere pentru a treia óră la 538 când mai domni încă 10½ anĭ. Vedĭ Grote Ist. Greciei, vol. III.

[2] γὰρ. Particulă care introduce explicaţia moduluĭ cum ajunseră Pisistratidiĭ la putere.

[3] Χίλων δὲ ὁ Λακεδαιμόνιος, fiul luĭ Damaget, unul din ceĭ şépte înţelepţĭ aĭ anticităţiĭ, trăia pe la anul 590 înainte de Christos, el avea reputaţia de a fi nu numaĭ un om înţelept ca filosof şi ca om de stat, dar şi un oracol precum se vede din pasagiul acesta.

[4] πρῶτα μὲν. »Maĭ întâiŭ«, adică în prima ipotesă de n'ar fi însurat, întocmaĭ ca cum ar fi scris autorul »εἰ μὲν πρῶτα γυναῖκα μὴ τυγχάνει ἔχωνα«. De aceea am şi tradus amplificând textul.

[5] δεύτερα pentru δεύτερα δὲ corespundênd cu πρῶτα μὲν de maĭ sus.

[6] οὐκ ὤν ταῦτα παραινέσαντος Χίλωνος πείθεσθαι θέλειν τὸν Ἱπποκράτεα, γενέσθαι οἱ μετὰ ταῦτα τὸν Πεισίστρατον τοῦτον. Uniĭ scriŭ οὔκων în loc de οὐκ ὤν. Trebue să observăm construcţia oblică a fraseĭ întregĭ unde putem subţinţelege φαίνεται, în loc de frasa naturală directă »οὐκ ὤν ἤθελε ὁ Ἱπποκράτης πείθεσθαι καὶ ἐγένετο οἱ μετὰ ταῦτα τὸν Πεισίστρατον τοῦτον«. Schimbarea acésta subită de construcţie nu este fără semnificare: ea arată că legătura între nascerea luĭ Pisistrat şi miracolul relatat era uă simplă cestiune de rumóre populară pentru realitatea cărcia autorul nu respunde; pe urmă avem imediat forma directă ὃς . . . . . ἤγειρε pentru-că circumstanţele relatate acolo fac parte din domenul istoriceĭ autentice. Am exprimat acésta prin introducerea cuvintelor »se vede«. Francesul ar fi dis »il paraîtrait que« dar nu vĕd recşind în Rawlinson acésta nuanţă; el traduce ca cum autorul n'ar fi schimbat forma construcţieĭ în cursul naraţiuneĭ. Acésta este fără îndoélă uă scăpare din vedere.

Ἀθηναίων[1], καὶ τῶν μὲν προεστεῶτος Μεγακλέος τοῦ Ἀλκμαίωνος, τῶν δὲ ἐκ τοῦ πεδίου Λυκούργου Ἀριστολαΐδεω[2], καταφρονήσας τὴν τυραννίδα, ἤγειρε τρίτην στάσιν. Συλλέξας δὲ στασιώτας, καὶ τῷ λόγῳ[3] τῶν ὑπερακρίων προστὰς, μηχανᾶται τοιάδε· τρωματίσας ἑωυτόν

fi voit să asculte aceste consiliurĭ ale luĭ Chilone și după aceea s'ar fi născut luĭ acest (fiŭ) Pisistrat: acesta din urmă, — pe când se luptaŭ între ele fracțiunile ateniene ale proprietarilor de litoral maritim, subt conducerea luĭ Megacle fiul luĭ Alcmeone,

[1] στασιαζόντων τῶν παράλων καὶ τῶν ἐκ τοῦ πεδίου Ἀθηναίων. Constanta istorie a desvoltărĭĭ progresuluĭ și a civilizațiunĭĭ la popóre, maĭ ales la un popor inteligent și lăsat în liniște cum eraŭ Atenieniĭ și locuitoriĭ Aticeĭ, isolațĭ prin posiția lor geografică de continuele mișcărĭ de rasă ce procedaŭ din nordul Grecieĭ spre Pelopones prin istmul de Corint saŭ prin strîmtórea dela Riu, ne explică lesne cum în Atica fracțiunile politice se manifestară fórte de timpuriu. Aceste fracțiunĭ luptaŭ pe terenul lor obicnuit, adică democrația lupta în contra oligarchiĭ și în contra aristocrațieĭ și primele partide serióse începură lupta pe basa cestiunĭĭ împărțirĭĭ proprietățiĭ. Iată și decc furĭ denumite după natura proprietățiĭ ale caror interese apărau. Era, daca mi s'ar permite comparația, ca cum diferitele colegiurĭ electorale ar forma la noĭ deosebite partide politice. Maĭ întâiŭ în Atica eraŭ proprietarĭĭ de mosĭĭ în interiorul peninsuleĭ: aceia posedaŭ singurele proprietățĭ maĭ fertile și maĭ marĭ împrejurul Ateneĭ și Eleusineĭ și se numiaŭ »πεδιεῖς« saŭ proprietarĭ de câmp. Între eĭ se prenumĕra marea masă a Eupatrizilor saŭ a aristocrațieĭ a căreĭ autoritate fusese resturnată de Solone; fără îndoială acestĭ πεδιεῖς luptaŭ în contra tendințelor conservatóre și maĭ ales democratice ale celor lalte fracțiunĭ. Eĭ representaŭ dar partida reacționară, al căreĭ vis era nu numaĭ împedicarea orĭ cărui progres dar încă reintórcerea epoceĭ, regretate de dênșiĭ, a luĭ Megacle și Dracone. Capul acesteĭ partide era Licurg, un membru al Eupatrizilor aparținênd familieĭ aristocratice a Aristolaizilor (nu »fiul luĭ Aristolaŭ« cum ne ar lăsa să înțelegem aceĭ carĭ introduc aci un »τοῦ« înainte de Ἀριστολαΐδεω, și mĕ mir cum cade Creutzer în acéstă eróre de text). Pe urmă venia partida proprietarilor de pe litoralul mărĭĭ »πάραλοι«. Acestia representaŭ partea mercantilă și comercială a populațieĭ Aticeĭ și a porturilor. Printre eĭ se aflaŭ câți-va Eupatrizi, dar masa acestuĭ partid se compunea din omenĭ carĭ datoraŭ tot ce aveaŭ sistemuluĭ de legislație a luĭ Solone care êĭ favorisă mult cu legile sale timocratice. Acestia formaŭ partida pur conservatóre, eraŭ mulțumiți cu legile existente ale luĭ Solone și nu cercaŭ alt decât să le conserve. Șeful aceluĭ partid care s'ar putea numi »centrul« era Alcmeonidul Megacle. În fine maĭ era uă a treia partidă disă a Diacriilor saŭ a Iperacriilor adică a »muntenilor« cum êĭ numesce Erodot. Aceia eraŭ proprietarĭĭ micĭ și săraci din părțile sterpe și muntóse ale Aticeĭ; în constituția luĭ Solone eĭ eraŭ recunoscuți numaĭ ca »Teți« saŭ mosneni și posiția lor a fost numaĭ financiarmente ușurată prin legile luĭ, căcĭ dările lor fură reduse; eĭ cereaŭ reforme contrarie acelora cerute de »Pedieis« și le obținură maĭ târdiu subt Clistene. Dênșiĭ formaŭ partida democratică, și ca tóte partidele democratice, la început n'aveaŭ nicĭ uă unitate de acțiune, nicĭ un șef; de aceea e lesne de înțeles cum se raliară sub stégul luĭ Pisistrat, cu tóte că acesta nu putea să fi fost șeful lor natural, fiind rudă cu Solone și făcênd prin urmare parte din partida conservatóre. Denumirile acestea date partidelor după natura proprietățiĭ lor, se aplicară maĭ târdiu și acelor carĭ, fără deosebire de proprietate, aparțineaŭ prin ideile lor unia saŭ altia din aceste treĭ partide.

[2] Λυκούργου Ἀριστολαΐδεω. Creutzer aci rĕŭ scrie Λυκούργου τοῦ Ἀριστολαΐδεω. (Vedĭ nota precedentă.)

[3] τῷ λόγῳ. Aceste cuvinte aŭ fost înțelese în două moduri. Baehr le interpretă ca făcênd alusie la puterea elocinteĭ luĭ Pisistrat. Eŭ nu cred ênsă că acela este sensul ce a voit să dea autorul, dar că a voit să dică »prin declarația

τε καὶ ἡμιόνους, ἤλασε ἐς τὴν ἀγορὴν τὸ ζεῦγος ὡς ἐκπεφευγὼς τοὺς ἐχθροὺς, οἵ μιν ἐλαύνοντα ἐς ἀγρὸν[1] ἠθέλησαν ἀπολέσαι ὄῆθεν[2]· ἐδέετό τε τοῦ δήμου φυλακῆς τινὸς πρὸς αὐτοῦ κυρῆσαι, πρότερον εὐδοκιμήσας ἐν τῇ πρὸς Μεγαρέας γενομένῃ στρατηγίῃ[3], Νίσαιάν[4] τε ἑλὼν καὶ ἄλλα ἀποδεξάμενος μεγάλα ἔργα. Ὁ δὲ δῆμος ὁ τῶν Ἀθηναίων

cu proprietarii de câmp, subt conducerea luĭ Licurg, unul din Aristolaidĭ, — voind să pue mâna pe putere, suscitâ uă a treia facțiune. Adunând el partizanĭ și declarându-se representantul partideĭ proprietarilor de munte, avu recurs la stratagema următóre: el se răni pe sine și catîrii luĭ și se repeți cu

luĭ« saŭ »pretinḑându-ṣe a fi.« În limba franceză s'ar ḑice »se faisant passer pour«. Astfel interpretă și Blakesley și Rawlinson. Erodot representă aci pe Pisistrat ca luând în mână, pentru ocasia acésta, stindardul partideĭ democratice. Nu avem cuvinte pentru a crede că revoluția organisată de dênsul a avut drept resultat un succes politic pentru partida democratică, din contra, pasagiul de maĭ jos: »οὔτε τιμὰς τὰς ἐούσας συνταράξας οὔτε θέσμια μεταλλάξας« arată că nu a fost așa și că Pisistrat n'a fost leal față cu partidul care a contribuit să-l aducă la putere. Aristotele (Polit. V) ne spune că Pisistrat usurpâ puterea prin succesele sale militare, dobândind forțe dela țeraniĭ adunațĭ sub drapelul luĭ numaĭ pentru că prin ostilitatea sa în contra claselor avute câștigase încredarea maselor: »οἱ προστάται τοῦ δήμου, ὅτε πολεμικοὶ γένοιντο, τυραννίδι ἐπετίθεντο· πάντες δὲ τοῦτο ἔδρων ὑπὸ τοῦ δήμου πιστευθέντες, ἡ δὲ πίστις ἦν ἡ ἀπέχθεια ἡ πρὸς τοὺς πλουσίους, οἷον Ἀθήνῃσι Πεισίστρατος στασιάσας πρὸς τοὺς πεδιακούς«. Pasagiul acesta din Aristotele este în perfect acord cu aserțiunea luĭ Erodot, daca presupunem, că trupele prin mijlocul cărora Pisistrat ajunse la scopul ce-l urmăria, se compuneaŭ în mare parte din muntenĭ organisațĭ ca infanterie, uă nouă armă de resbel în contra cavalerieĭ nobilimeĭ. Uă astfel de putere ar fi fórte eficace în părțile muntóse, și soldațiĭ carĭ o compuneaŭ ar lupta cu mare succes în contra uneĭ forțe paralisate și compuse din proprietarĭ, marĭ, creditorĭ către micĭĭ proprietarĭ din carĭ se compunea pleba în genere. În atare cas Pisistrat era ca să ḑic așa apărătorul intereselor soldaților luĭ, întocmaĭ cum era Cromwell campionul intereselor individuale ale soldaților luĭ, ceea ce și făcea puterea luĭ cea mare, și întocmaĭ cum luă Cromwell titlul de »protector« tot astfel Pisistrat putea bine să ia titlul de »προστάτης τῶν ὑπερακρίων«. Astfel înțeleg sensul cuvintelor τῷ λόγῳ.

[1] ἐς ἀγρὸν. Adică în câmpiile maĭ fertile ale Aticeĭ, împrejurul orașuluĭ chiar, unde stăpâniaŭ »pedieis« subt comanda luĭ Licurg.

[2] ὄῆθεν. Cuvênt care exprimă un fel de ironie fină; Baehr traduce prin »scilicet«, care corespunde óre cum cu »adică« al nostru întrebuințat ironic.

[3] πρότερον εὐδοκιμήσας ἐν τῇ πρὸς Μεγαρέας γενομένῃ στρατηγίῃ. Autorul nostru nu ne dă nicĭ un detaliu în privința acestuĭ resbel, dar Plutarc (viața luĭ Solone) ne vorbesce de el ca fiind condus de ênsușĭ Solone și de Pisistrat ca de un june carele se distinse mult în acésta luptă. Ea avu loc înainte de legislația luĭ Solone, cam pe la anul 594 înainte de Christos. Pisistrat dar trebuie să fi fost fórte june atunceĭ, căcĭ luarea Niseiĭ de către Atenienĭ avuse loc 35 de anĭ înaintea incidentuluĭ relatat aci, astfel încât cu greu se póte ḑice că Pisistrat a luat orasul acesta, afară numaĭ daca el a fost un geniu militar ca Turenne saŭ ca Alexandru cel mare. Teatrul principal al acestuĭ resbel fu Salamina.

[4] Νίσαιαν. Nisea era portul Megareĭ și era unit cu Megara, întocmaĭ cum fu maĭ târḑiŭ Pireul cu Atena, prin ziduri paralele numite »ziduri lungi«. Ruinele Niseiĭ se véḑ astăḑĭ în satul modern »Dodeka Eklisies«. Un manuscris scrie numele orașuluĭ cu două σ »Νίσσαιαν.«

ἐξαπατηθεὶς, ἔδωκέ οἱ τῶν ἀστῶν καταλέξας ἄνδρας τούτους[1], οἳ δορυφόροι μὲν οὐκ ἐγένοντο Πεισιστράτου, κορυνηφόροι[2] δέ· ξύλων γὰρ κορύνας ἔχοντες εἵποντό οἱ ὄπισθε. Συνεπαναστάντες δὲ οὗτοι ἅμα Πεισιστράτῳ ἔσχον τὴν ἀκρόπολιν. Ἔνθα δὴ ὁ Πεισίστρατος ἦρχε Ἀθηναίων, οὔτε τιμὰς τὰς ἐούσας συνταράξας, οὔτε θέσμια μεταλλάξας[3]· ἐπί τε τοῖσι κατεστεῶσι ἔνεμε[4] τὴν πόλιν, κοσμέων καλῶς τε καὶ εὖ.

echipagiul luĭ în piața publică, ca cum, adică, ar fi fugind de inamicĭ carĭ voiseră să-l ucidă când mergea la câmp. El rugâ pe popor să-i acorde uă gardă pentru (securitatea persóneĭ) sale, ca unuia ce se distinsese în resbelul în contra Megarienilor, luând (cetatea) Nisea și sĕvârșind alte fapte marĭ; poporul Atenian, înșelat fiind, ĕĭ dete pe (faimoșiĭ luĭ) ómenĭ, aleșĭ d'intre orășenĭ, carĭ deveniră, nu garda armată (a persóneĭ) luĭ Pisistrat, ci bătăușiĭ luĭ; căcĭ mergeaŭ după dênsul purtând bâte de lemn; acestia se revoltară împreună cu Pisistrat și puseră mâna pe Acropolă. În astfel de mod dar dominâ Pisistrat asupra Atenienilor fără a turbura dignitățile existente și fără a schimba instituțiile: el administrâ cetatea în condițiile legilor stabilite și orêndui tóte bine și cu înțelepciune.

60. Μετὰ δὲ οὐ πολλὸν χρόνον τοῦτο φρονήσαντες οἵ τε τοῦ Με-

60. Nu mult timp după acésta se învoiră partizaniĭ luĭ Megacle

[1] ἄνδρας τούτους. Pronumele demonstrativ indică că escorta saŭ maĭ bine, agenții luĭ Pericle, eraŭ bine cunoscuți prin reputația lor; traduc dar prin »pe faimoșiĭ luĭ ómenĭ«. După Plutarc (Viața luĭ Solone) ĕĭ eraŭ 50 la numĕr; se vede că în urmă numĕrul lor fu îndoit. Blakesley crede că »τούτους« se referă la »τοὺς στασιώτας« de maĭ sus.

[2] κορυνηφόροι — armatĭ cu măciucĭ saŭ bâte și nu cu sulițe — acésta însemnéză că nu era uă escortă de armată regulată cu uă armă ofensivă de care nu s'ar servi decât în casurĭ extreme, dar purtând uă armă ca bâta cu care s'ar servi orĭ și când și în contra orĭ cărĭĭ persóne în mod maĭ mult saŭ maĭ puțin sever. Chiar astădĭ uă trupă armată cu bâta ar inspira maĭ multă terére într'un oraș decât uă trupă armată regulat cu pușcĭ și baionete, căcĭ ea nu s'ar servi cu atâta ușurință de pușcă cum s'ar servi de bâtă. Așa eraŭ și sateliții luĭ Pisistrat; ĕĭ inspiraŭ maĭ multă terére când cutreeraŭ ulițele Ateneĭ decât uă trupă regulat armată.

[3] οὔτε τιμὰς τὰς ἐούσας συνταράξας οὔτε θέσμια μεταλλάξας. Vedĭ maĭ sus nota No. 3, pag. 91.

[4] ἔνεμε. Textul Aldin are ἔμενε, ceea ce se explică de Reisk ca referindu-se la legile ce Solone lăsă în ființă. Explicația acésta este fórte îndoiósă și cred că textul Aldin greșesce și că ἔμενε este numaĭ o eróre a copistuluĭ.

γακλέους στασιῶται καὶ οἱ τοῦ Λυκούργου, ἐξελαύνουσί μιν. Οὕτω μὲν Πεισίστρατος ἔσχε τὸ πρῶτον Ἀθήνας, καὶ τὴν τυραννίδα οὔκω κάρτα ἐρριζωμένην ἔχων ἀπέβαλε. Οἱ δὲ ἐξελάσαντες Πεισίστρατον, αὖτις ἐκ νέης[1] ἐπ' ἀλλήλοισι ἐστασίασαν· περιελαυνόμενος δὲ τῇ στάσει ὁ Μεγακλέης, ἐπεκηρυκεύετο Πεισιστράτῳ, εἰ βούλοιτό οἱ τὴν θυγατέρα ἔχειν[2] γυναῖκα ἐπὶ τῇ τυραννίδι[3]; Ἐνδεξαμένου δὲ τὸν λόγον καὶ ὁμολογήσαντος ἐπὶ τούτοισι Πεισιστράτου, μηχανῶνται δὴ ἐπὶ τῇ κατόδῳ πρῆγμα εὐηθέστατον, ὡς ἐγὼ εὑρίσκω, μακρῷ, ἐπεί γε[4] ἀπεκρίθη ἐκ παλαιτέρου τοῦ βαρβάρου ἔθνεος τὸ Ἑλληνικὸν[5], ἐὸν καὶ ὀξυώτερον, καὶ εὐηθίης ἠλιθίου ἀπηλλαγμένον μᾶλλον, εἰ καὶ τότε γε οὗτοι ἐν Ἀθηναίοισι, τοῖσι πρώτοισι λεγομένοισι εἶναι Ἑλλήνων σοφίην[6], μηχανῶνται τοιάδε. Ἐν

eu aĭ luĭ Licurg și êl expulsară. Astfel se făcu Pisistrat, pentru prima óră, stăpân pe Atena, și (astfel) perdu suveranitatea absolută până nu prinsese rădăcină. Accia însă carĭ expulsară pe Pisistrat începură imediat din noŭ luptele de partid d'intre dênșiĭ; în fine Megacle, obosit de aceste lupte de partid, trimise să propue luĭ Pisistrat, drept condiție (pentru restabilirea) sa la putere, să (consimță) să ia de soție pe fiica luĭ. El consimți la (aceste) condițiĭ și uă înțelegere perfectă între Pisistrat (și ómeniĭ acestia) fu stabilită, dar pentru a ajunge la restaurarea (luĭ) eĭ avură recurs la uă stratagemă, care, după opinia mea, fu din cele maĭ próste și acésta pentru că din timpurile cele maĭ antice (poporul)

[1] ἐκ νέης. Se subtînțelege ἀρχῆς »din noŭ«.

[2] εἰ βούλοιτό οἱ τὴν θυγατέρα ἔχειν. Avem destule exemple unde pronumele οἱ este întrebuințat în modul acesta. Astfel (Pindar. Ol. I, 91) »τάν οἱ πατὴρ ὑπερκρέμασε καρτερὸν αὐτῷ λίθον«. În Cartea I maĭ sus la Cap. 34 avem: »μή τι οἱ κρεμάμενον τῷ παιδὶ ἐμπέσῃ«. Baehr traduce »suam ipsius (Megaclis) filiam«. Erodot nu ne spune numele acesteĭ fiice a luĭ Megacle, dar scim, din Suida și din nota scoliastuluĭ asupra unuĭ pasagiŭ din Aristofan (Nub 49), că ea se numia Coisira.

[3] ἐπὶ τῇ τυραννίδι. »Sub conditione tyrannidis« cum dice Baehr, întocmaĭ ca ἐπὶ τοῖσι κατεστεῶσι dela finele capitoluluĭ precedent.

[4] ἐπεί γε. In contra autorității tutulor manuscriselor Blakesley scrie ἐπεί τε subt cuvêntul că numaĭ ἐπεί τε póte să aibă sensul de ἐξ οὗ, ca în Cartea VII, Cap. 8. Deși póte că ἐπεί τε ar fi maĭ natural, nu cred că ne este permis a face uă modificare care are în contra eĭ tóte autoritățile.

[5] ἐκ παλαιτέρου τοῦ βαρβάρου ἔθνεος τὸ Ἑλληνικόν. Aci textul diferitelor ediții oferă uă mulțime de variante carĭ nu schimbă câtu-și de puțin sensul pasagiuluĭ. Am adoptat textul admis în cele maĭ multe manuscrise, dar e bine să facem mențiune de acele variante: ele sunt 1° »τὸ βάρβαρον ἔθνος τοῦ Ἑλληνικοῦ«, 2° »τὸ βαρβαρικὸν ἔθνος τοῦ Ἑλληνικοῦ«, 3° »ἔθνεος τοῦ βαρβάρου τὸ Ἑλληνικόν«. Altele substitue pe βαρβαρικὸν pentru βάρβαρον dar cuvêntul βαρβαρικὸς se referă maĭ mult la moravile unuĭ popor decât la rasa luĭ și are un sens maĭ puțin etnic decât βάρβαρος, care însemna popor străin în genere; βαρβαρικὸς însemnéză »barbar« saŭ incult și nu 'și ar avea locul aci.

[6] Ἀθηναίοισι τοῖσι πρώτοισι λεγομένοισι εἶναι Ἑλλήνων σοφίην. Acésta reputație a Atenienilor o confirmă și Platone »πάτριον γὰρ Ἀθηναίοις σοφία νικᾶν«.

τῷ δήμῳ τῷ Παιανιέϊ[1] ἦν γυνὴ τῇ οὔνομα ἦν Φύη[2], μέγαθος ἀπὸ τεσσέρων πηχέων ἀπολείπουσα τρεῖς δακτύλους[3], καὶ ἄλλως εὐειδής. Ταύτην τὴν γυναῖκα σκευάσαντες πανοπλίῃ, ἐς ἅρμα ἐσβιβάσαντες, καὶ προδέξαντες σχῆμα οἷόν τι ἔμελλε εὐπρεπέστατον φανέεσθαι ἔχουσα[4], ἤλαυνον ἐς τὸ ἄστυ[5], προδρόμους κήρυκας προπέμψαντες, οἳ τὰ ἐντεταλμένα ἠγόρευον ἐς τὸ ἄστυ ἀπικόμενοι, λέγοντες τοιάδε· »Ὦ Ἀθηναῖοι, δέκεσθε ἀγαθῷ νόῳ Πεισίστρατον, τὸν αὐτὴ ἡ Ἀθηναίη[6] τιμήσασα ἀνθρώπων μάλιστα, κατάelin s'a deosebit de (tóte) popórele străine prin inteligința (luĭ) superioră și prin lipsa luĭ de prostie naivă, și pentru că acéstă stratagemă a fost întrebuințata cu Atenienĭ carĭ aŭ reputația de a fi ceĭ d'ântâĭ d'intre Elinĭ în privința inteligenței. În comuna Peania era uă femee, care se numia Fia, de uă statură de patru coți fără treĭ degete, și d'altminterĭ fórte frumósa; îmbrăcând pe acéstă femee cu uă armură completă, o puseră într'un car și arĕtându-i portul ce

[1] Παιανιέϊ. Leake afirmă că acéstă »deme« era vecină cu cea filaidă, adică cu »deme« din care făcea parte Pisistrat.

[2] Φύη. Meursiu (in Pisistrato) ne spune că Fia acésta era fiica unuĭ óre care Socrate și că ea ĕșĭ căștiga viața vêndênd buchete și cununi de florĭ, că maĭ tărdiŭ Pisistrat o mărită cu fiul seŭ Iparch; dar acest din urmă fapt e puțin probabil, căci ea trebue să fi fost mult maĭ în vîrstă decât Iparch.

[3] τεσσέρων πηχέων ἀπολείπουσα τρεῖς δακτύλους. Ceva maĭ mult de sése picióre, adică uă femee de mare statură.

[4] προδέξαντες σχῆμα οἷόν τι ἔμελλε εὐπρεπέστατον φανέεσθαι ἔχουσα. Baehr explică bine construcția și sensul acesteĭ frase pe care o enunță maĭ clar astfel: »προδέξαντες σχῆμα οἷόν τι (ὡς) εὐπρεπέστατον ἔχουσα ἔμελλε φανέεσθαι« și o traduce astfel în limba germană „ſie hatten ihr eine Haltung gegeigt, in der ſie, wie man erwartete, alš in der ſchönſten erſcheinen würde".

[5] ἤλαυνον ἐς τὸ ἄστυ. Pentru ca procesiunea acésta să vie la Atena dela Peania trebuia să trécă prin comuna saŭ »deme« Palene, care era situată la pólele extremității nord-est a munteluĭ Imet, unde câmpia Mesogea, în care se aflaŭ comunele Peania și Filaida, se unia cu câmpia Ateneĭ. La Palene era un templu celebru al Minervеĭ; prin urmare procesiunea la care luă parte Fia era emblematică a mutăriĭ Minerveĭ dela templul eĭ dela Palene la templul de pe Acropolă. Daca procesiunea era urmată de uă populație numerósă venită din satele Mesogeane, trebue să presupunem că recepția luĭ Pisistrat în Atena în capul uneĭ demonstrații formidabile nu era atât resultatul uneĭ ideĭ superstițióse pe cât resultatul unuĭ ceremonial religios. Póte încă că acéstă demonstrație să fi fost uă ceremonie nu religiósă ci maĭ mult în onórea reîntórcereĭ luĭ Pisistrat. În tóte casurile glóta se aduna ca să celebreze uă sĕrbare iar nu pentru că credea că Fia era Minerva. Cuvêntul pentru care partizaniĭ luĭ Pisistrat aŭ ales pe Minerva ca deitatea luĭ tutelară era maĭ întâiŭ pentru că Atenieniĭ eĭ aduceaŭ un cult special și că prin urmare uă persónă favorisată de dênsa era socotită ca inspirând maĭ multă încredere și apoĭ pentru că ênsuși Pisistrat instituise sĕrbările dedicate Minerveĭ, carĭ purtaŭ numele de »Marĭ Panatenee«. Aceste sĕrbătorĭ fură maĭ târdiŭ, precum se scie, înlocuite prin altele în onórea luĭ Armodiu și Aristogiton.

[6] αὐτὴ ἡ Ἀθηναίη. Idea că deiĭ și eroiĭ se arĕtaŭ pe pământ în persónă era fórte respândită în Grecia. Avem exemple în fabula luĭ Filemone și Bauci unde se arĕtară Joe și Mercur; în apariția deuluĭ Pan luĭ Fidipide puțin timp înaintea bătălieĭ dela Maraton, vedĭ (Cartea VI, Cap. 105); avem pe urmă apariția luĭ Teseŭ care se luptă pentru Atenieni în bătălia de la Maraton

γει[1] ἐς τὴν ἑωυτῆς ἀκρόπολιν.« Οἱ μὲν δὴ ταῦτα διαφοιτέοντες ἔλεγον· αὐτίκα δὲ ἐς τε τοὺς δήμους[2] φάτις ἀπίκετο, ὡς Ἀθηναίη Πεισίστρατον κατάγει· καὶ οἱ ἐν τῷ ἄστεϊ πειθόμενοι τὴν γυναῖκα εἶναι αὐτὴν τὴν θεὸν, προσεύχοντό τε τὴν ἄνθρωπον καὶ ἐδέκοντο τὸν Πεισίστρατον.

61. Ἀπολαβὼν δὲ τὴν τυραννίδα τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ ὁ Πεισίστρατος, κατὰ τὴν ὁμολογίην τὴν πρὸς Μεγακλέα γενομένην γαμέει[3] τοῦ Μεγακλέους τὴν θυγατέρα.

trebuia să-l aibă ca să pară mai maiestuósă, o conduseră în cetate trimiţênd înainte-mergători cari trebuia, conform instrucţiunilor ce le priimiseră, să strige, la intrarea lor în cetate, şi să dică: »Atenienilor, priimiţi cu bună voinţă pe Pisistrat, pe carele êl onorézá ênsăşi Minerva mai mult decât pe (ori care) om şi êl readuce din exil în propria ei cetăţue!« Aceste cuvinte le strigară ei cutreerând (tóte satele): imediat în tóte comunele se răspândi faima că Minerva readucea din exil pe Pisistrat. Iar locuitorii din cetate, încredinţaţi că acéstă femee era divinitatea în persónă, se închinară înaintea unei (fiinţe) muritóre şi priimiră pe Pisistrat.

61. Pisistrat, îndată ce căpătă puterea cu mijlocul ce l'am relatat, luă, — conform învoirii făcute cu Megacle, — pe fiica acestuia de soţie.

(Cartea VI, Cap. 117); în fine mai putem cita apariţia a doi ostaşi în bătălia de la Delfi în contra Perşilor, pe cari ostaşi Delfienii ei îi identificară cu eroii lor locali Filacu şi Antonou (Cartea VIII, Cap. 38—39).

[1] κατάγει. Verbul »κατάγειν« este expresia tecnică întrebuinţată pentru reintórcerea unui exilat, întocmai ca expresia francesă »rapatrier«. Exilatul se dicea »κατιέναι«. Idiomul acesta este clar indicat în Medea lui Euripide (linia 1015):

ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ. »θάρσει· κάτει τοι καὶ σὺ πρὸς τέκνων ἔτι
ΜΗΔΕΙΑ. »Ἄλλους κατάξω πρόσθεν ἢ τάλαιν' ἐγώ.«

[2] ἐς τε τοὺς δήμους. Eu cred că cuvêntul δήμους trebue luat aci în strictul său sens de comune rurale şi nu admit că e vorbă de cuartiere saŭ divisii ale oraşului; cu alte cuvinte de »mahalalele« Ateneĭ. În cas ênsă de înţelegem astfel, trebue să traducem »διαφοιτέοντες« de mai sus nu prin »cutreerând tóte satele« dar prin »cutreerând tóte uliţele«. Ar fi fost mai natural ênsă să admitem că e vorba de interiorul Ateneĭ şi nu de satele din vecinătate, căci după firul naraţiuneĭ, procesiunea a şi intrat în cetate; dar »οἱ ἐν τῷ ἄστεϊ« care urmézá imediat, împedică uă asemena interpretare.

[3] γαμέει. Vom observa în trécĕt că verbul acesta în forma activă, însemnézá »a se însura« iar în forma medie »a se mărita«.

Οἷα δὲ παίδων τέ οἱ ὑπαρχόντων νεηνιέων[1], καὶ λεγομένων ἐναγέων εἶναι τῶν Ἀλκμαιωνιδέων[2], οὐ βουλόμενός οἱ γενέσθαι ἐκ τῆς νεογάμου γυναικὸς τέκνα, ἐμίσγετό οἱ οὐ κατὰ νόμον. Τὰ μέν νυν πρῶτα ἔκρυπτε ταῦτα ἡ γυνή· μετὰ δὲ, εἴτε ἱστορεύσῃ εἴτε καὶ οὔ, φράζει τῇ ἑωυτῆς μητρὶ, ἡ δὲ τῷ ἀνδρί. Τὸν δὲ δεινόν τι ἔσχε, ἀτιμάζεσθαι πρὸς Πεισιστράτου· ὀργῇ δὲ, ὡς εἶχε, καταλλάσσετο τὴν ἔχθρην τοῖσι στασιώτῃσι[3]. Μαθὼν δὲ ὁ Πεισίστρατος τὰ ποιεύμενα ἐπ' ἑωυτῷ, ἀπαλλάσσετο ἐκ τῆς χώρης

De óre ce ênsă el avea pe timpul acela băeţi măriceĭ, şi fiind că se bănuia că un blestem atîrna asupra Alcmeoniḑilor, el, nevoind să aibă copiĭ cu noua sa soţie, nu avu comerţ cu dênsa în modul obicnuit. La început soţia ascunse (tótè) acestea; în urmă ênsă, saŭ spre a rĕspunde (unor întrebărĭ) saŭ altfel, ea spuse mumeĭ sale şi aceea (spuse) bărbatuluĭ eĭ. Acesta fu indignat de ultragiul ce i-l făcea Pisistrat; şi plin de mênie, lăsâ la uă parte tot resimţimêntul luĭ în

[1] Οἷα δὲ παίδων τέ οἱ ὑπαρχόντων νεηνιέων. Data exactă a acesteĭ prime reîntórceri a luĭ Pisistrat la Atena e lucru greŭ de stabilit. Scim că în anul 490, adică la bătălia dela Maraton, Ipia, fiul luĭ Pisistrat, era bĕtrân şi că ĕşĭ perduse dinţiĭ. Mórtea luĭ Pisistrat a se întêmplă 37 de anĭ înaintea acesteĭ faimóse lupte, adică în anul 527 înainte de Christos. La acéstă dată dacă maĭ adăogăm 12 anĭ, ajungem până cam pe la epoca primeĭ restauraţiĭ a luĭ Pisistrat şi a căsătorieĭ sale cu fiica luĭ Megacle, căcĭ trebue să presupunem că timpul celuĭ d'al doilea exil şi întervalele cât durară a 2ª şi a 3ª tiranie a luĭ Pisistrat fură pe la 539. Presupuind că Ipia să fi fost de 70 de anĭ la data uciderĭĭ sale la Maraton, el ar fi fost acum, la data primeĭ restauraţiĭ a tatăluĭ sĕŭ, un june »νεανίας« de vre uă 20 de anĭ. Daca ênsă ne luăm după aserţiunea luĭ Aristotele, (Polit. V) carele ne spune că 33 de anĭ trecură între usurparea luĭ Pisistrat şi mortea luĭ, acésta ar face că prima restaurare să fi fost la 553, adică cu 63 de anĭ înaintea bătălieĭ de la Maraton, în care cas Ipia ar fi fost un copil de 7 anĭ la data când se căsători tatăl sĕŭ cu fiica luĭ Megacle. Trebue să primim orĭ unul orĭ altul din aceste calcule; cel d'întâiŭ este basat pe afirmările luĭ Erodot (veḑĭ Cartea I, Cap. 62 şi Cartea VI, Cap. 107) iar cel d'al doilea pe ale a luĭ Aristotele, astfel încât n'avem nicĭ uă autoritate pe care am putea basa un calcul intermediar, maĭ aprópe póte de adevĕr. Tot ce putem face este uă simplă conjectură că copiiĭ luĭ Pisistrat, la data primeĭ restauraţiĭ, fură băeţi de 16—18 anĭ şi că intervalul între usurparea putereĭ de către Pisistrat până la mórtea luĭ, a fost de vre uă 29 de anĭ, cu alte cuvinte anul 556 trebue să fie data usurpaţieĭ pisistratide.

[2] ἐναγέων εἶναι τῶν Ἀλκμαιωνιδέων. Blestemul saŭ ἄγος subt care se ḑicea că eraŭ Alcmeoniḑiĭ saŭ familia cupatridă a luĭ Megacle, provenia din aceea că eĭ atrăseseră asupra-şĭ ura ḑeilor uciḑênd în templul Eumeniḑilor pe partisaniĭ luĭ Cilone resculaţi în contra tiranieĭ patriciane. Archontele de atunceĭ, Megacle Alcmeonidul, după ce se făcu stăpân pe Acropolă, unde se retrăseseră partisaniĭ luĭ Cilone, ĕĭ îndemnă să ĕsă din templul Minerveĭ promiţênd că viaţa lor va fi cruţata; d'abia eşiră ênsă, şĭ fură îndată ucişĭ, uniĭ chiar în templul Eumeniḑilor, unde căutaseră un al doilea refugiu. De atunceĭ Atenienĭĭ priviră pe Alcmeoniḑiĭ ca uă familie blestemată şi póte că chiar pentru aceea nu putu Megacle să găséscă aşa lesne un soţ pentru fiica luĭ şi fu silit să recurgă la Pisistrat. Scim că maĭ târḑiŭ Solone puse de purifică oraşul Atena ca să scape de tóte nenorocirile carĭ ar putea să-l amenînţe din causa sacrilegiuluĭ archonteluĭ Megacle. Acésta se numeşte purificarea luĭ Epimenide pe timpul când era Solone archonte.

[3] στασιώτῃσι. Unele ediţiĭ scriŭ στρατιώτῃσι. Acésta este uă eróre destul de comună.

τὸ παράπαν. Ἀπικόμενος δὲ ἐς Ἐρέτριαν[1] ἐβουλεύετο ἅμα τοῖσι παισί. Ἱππίεω δὲ γνώμην[2] νικήσαντος, ἀνακτᾶσθαι ὀπίσω τὴν τυραννίδα, ἐνθαῦτα ἤγειρον[3] δωτίνας ἐκ τῶν πολίων, αἵ τινές σφι προῃδέατό[4] κού τι. Πολλῶν δὲ μεγάλα παρασχόντων χρήματα, Θηβαῖοι ὑπερεβάλοντο τῇ δόσει τῶν χρημάτων. Μετὰ δὲ, οὐ πολλῷ λόγῳ εἰπεῖν, χρόνος διέφυ, καὶ πάντα σφι ἐξήρτυτο ἐς τὴν κάτοδον· καὶ γὰρ Ἀργεῖοι μισθωτοὶ ἀπίκοντο ἐκ Πελοποννήσου· καὶ Νάξιός σφι ἀνὴρ ἀπιγμένος ἐθελοντὴς, τῷ οὔνομα ἦν Λύγδαμις[5], προθυμίην πλείστην παρείχετο, κομίσας καὶ χρήματα καὶ ἄνδρας.

contra facțiuneĭ (opuse). Aflând Pisistrat despre cele ce se făceaŭ în contra luĭ, părăsi țéra cu totul; ajungênd la Eretria, el se sfătui cu fiiĭ sĕĭ. Prevală opinia luĭ Ipia, care era să se recăștige puterea perdută, și imediat eĭ cerură ajutóre de banĭ de la cetățile carĭ din întêmplare s'ar afla subt uă obligațiune órecare față cu dênșiĭ. Adunară sume marĭ de banĭ și Tebaniĭ întrecură pe toțĭ ceĭ lalțĭ în dărnicie. După acésta, — ca să nu mĕ întind prea mult la vorbă — timpul trecu și tóte fură gata pentru reîntórcerea lor; din Pelopones sosiră mercenarĭ argienĭ; și un óre care bărbat din Naxos,

[1] Ἐρέτριαν. Eretria din insula Eubea.

[2] γνώμην. Deși ar fi maĭ natural aci dativul »γνώμῃ« în loc de acusativ, și deși ar fi maĭ în acord cu usul adoptat de autorul nostru, carele (Cartea III, Cap. 82) dice »γνώμῃσί τε νικᾶν«, suntem siliți totuși, față cu autoritatea celor maĭ bune manuscrise, să adoptăm acusativul; acesta deși neregulat este ênsă gramaticalmente posibil. Blakesley adoptând dativul în textul luĭ, emite opinia că erórea este a copiștilor carĭ au repetat din nebăgare de sémă litera ν dela începutul cuvêntuluĭ următor și că de acolo erórea s'a strecurat și în manuscrise.

[3] ἤγειρον. Dela »ἀγείρειν« a stringe saŭ a cerși.

[4] προῃδέατο. Grenoviu scrie fără iota subscris, derivând verbul dela προῄδομαι »fac un serviciŭ anterior prin care me ingrațiez«. Alțiĭ scriŭ προειδέατο, ceea ce este încă maĭ eronat. Forma corectă este fără îndoielă acésta și verbul derivă dela προαιδεῖσθαι și însemnézä, atât aci cât și în Cartea III, Cap. 140, unde êl avem iarăși, »a fi subt uă obligațiune óre care față cu cineva«. Prepoziția »πρὸ« nu indică deloc antecedență de timp, ci maĭ mult »preferință« ca în προτιμᾶν. Astfel προαιδεῖσθαι póte însemna »a avea un respect marcat pentru cineva«. Acum, de óre ce simțimêntul ce êl are cineva de uă datorie de recunoscință către altul, este óre-cum urmat de un sens de inferioritate, se póte bine ca, astfel, προαιδεῖσθαι, însemnând respectul inferioruluĭ către superior, să fi ajuns a însemna, ca în text, sensul obligativității, adică al causeĭ unuĭ simțimênt de inferioritate.

[5] Λύγδαμις. Acest bărbat, despre care se vorbesce și la capitolul 64 de maĭ jos, era un nobil din Naxos. Aristocrația acesteĭ insule exercita uă tiranie opresivă asupra poporuluĭ, care, adese orĭ provocat, profită de prima ocasie ce se presentă pentru a se revolta și a resturna puterea oligarchieĭ. Cu ocasia uneĭ serbărĭ »κῶμος«, niște tineri nobilĭ insultară pe un om din popor forte iubit, anume Telestagora; acestĭ juni desfrênați nu se mărginiră a insulta pe acest om, ci insultară și pe fetele luĭ. Consecința fu uă mișcare generală și cum se întêmplă adese orĭ în asemenea casurĭ, poporul se grupă împrejurul unuĭ nobil cu ideĭ liberale și democratice, indignat de abusurile comise de clasa luĭ. Acest nobil fu Ligdamis, carele, cu ajutorul poporuluĭ, deveni tiranul insuleĭ Naxos. Pisistrat ĕĭ va fi dat póte și un ajutor óre care și de acolo provine zelul luĭ pentru causa Pisistratiților.

62. Ἐξ Ἐρετρίης δὲ ὁρμηθέντες διὰ[1] ἐνδεκάτου ἔτεος ἀπίκοντο ὀπίσω. Καὶ πρῶτον τῆς Ἀττικῆς ἴσχουσι Μαραθῶνα· ἐν δὲ τούτῳ τῷ χώρῳ σφι στρατοπεδευομένοισι οἵ τε ἐκ τοῦ ἄστεος στασιῶται ἀπίκοντο, ἄλλοι τε ἐκ τῶν δήμων[2] προσέῤῥεον, οἷσι ἡ τυραννὶς πρὸ ἐλευθερίης ἦν ἀσπαστότερον. Οὗτοι μὲν δὴ συνηλίζοντο. Ἀθηναίων δὲ οἱ ἐκ τοῦ ἄστεος, ἕως μὲν Πεισίστρατος τὰ χρήματα ἤγειρε, καὶ μεταῦτις ὡς ἔσχε Μαραθῶνα, λόγον οὐδένα εἶχον[3]. Ἐπεί τε δὲ ἐπύθοντο ἐκ τοῦ Μαραθῶνος αὐτὸν πορεύεσθαι ἐπὶ τὸ ἄστυ, οὕτω δὴ βοηθέουσι ἐπ' αὐτόν. Καὶ οὗτοί τε παντστρατιῇ ἦισαν ἐπὶ τοὺς κατιόντας· καὶ οἱ ἀμφὶ Πεισίστρατον, ὡς ὁρμηθέντες ἐκ Μαραθῶνος ἦισαν ἐπὶ τὸ ἄστυ, ἐς ταὐτὸ συνιόντες ἀπικνέονται ἐπὶ Παλληνίδος Ἀθηναίης ἱρὸν[4], καὶ ἀντία ἔθεντο τὰ

purtând numele de Ligdamis, (se oferi ca) voluntar, manifestând un mare zel şi (contribuind) ajutóre de bani şi de braţe.

62. (Pisistratiḑii) porniră din Eretria şi se întórseră înapoi (în patria lor) după uă trecere de un-spre-ḑece anĭ (de exil). Primul loc al Aticeĭ pe care êl ocupară fu Maraton; pe când eraŭ eĭ tăbărîţĭ în satul acesta, partisaniĭ (lor) din cetate sosiră, şi cu dênşiĭ se maĭ uniră şi alţiĭ de prin comune, (ómenĭ) carĭ preferiaŭ (un regim de) tiranie (unuia de) libertate. Iată carĭ fură ómeniĭ ce se strînseră (împrejurul luĭ Pericle). D'intre Atenienĭ carĭ locuiaŭ în cetate, nimenĭ nu se turburâ despe Pisistrat, nicĭ pe când aduna banĭ nicĭ când maĭ târḑiŭ ocupâ Maratonul. Îndată ênsă ce aflară că acesta plecase din Maraton şi că pornise spre cetate, săriră s'o ajute în contra luĭ. Acestia merseră cu tóte puterile lor în

[1] διὰ cu genitivul timpuluĭ exprimă lapsul complet al timpuluĭ indicat — de acceea traduc »după uă trecere de un-spre-ḑece anĭ«.

[2] τῶν δήμων. Adică comunele din partea Aticeĭ numită Mesogea, unde Pisistrat trebue să fi avut multe relaţiĭ şi unde rudele luĭ puteaŭ să-i procure partisaniĭ.

[3] λόγον οὐδένα εἶχον. E fórte ciudat ca locuitoriĭ din Atena să nu fi sciut nimic despre mişcările luĭ Pisistrat, maĭ ales după ce el debarcase şi ocupase Maratonul. Cetatea în adevĕr comunica maĭ puţin cu partea Aticeĭ dincolo de muntele Imet şi cu cósta orientală: ea era în comunicaţie maĭ frecventă cu cósta occidentală a peninsuleĭ; dar cu tóte acestea nu pot admite că cetăţeniĭ să nu fi sciut nimic despre demersurile luĭ Pericles în Eretria şi la Maraton. Îmĭ place maĭ bine a crede că eĭ sciaŭ şi că se ţineaŭ în reservă aşteptându-l să se apropie maĭ mult spre a nu lăsa între Atena şi forţele lor partea Aticeĭ numită Mesogea, unde Pisistrat avea maĭ mulţĭ partisaniĭ. De acceea traduc »λόγον οὐδένα εἶχον« prin »nimenĭ nu se turburâ despre«.

[4] ἐς ταὐτὸ συνιόντες ἀπικνέονται ἐπὶ Παλληνίδος Ἀθηναίης ἱρὸν. Traduc pe »ἐς ταὐτὸ συνιόντες« cu totul altfel de cum êl iaŭ alţiĭ traducătorĭ, adică că Pisistratiḑiĭ au operat uă juncţiune între eĭ la Palene; pentru că întâlnirea cu forţele Ateniene tot la Palene este exprimată maĭ departe prin ἀντία ἔθεντο τὰ ὅπλα. Acesta este şi conform cu istoria, căci dela Maraton Pisistratiḑiĭ plecară în două divisiĭ, carĭ operară juncţiunea lor la Palene, unde se şi întâlnirĭ cu forţele ateniane.

ὅπλα[1]· ἐνθαῦτα θείῃ πομπῇ χρεώμενος παρίσταται Πεισιστράτῳ Ἀμφίλυτος ὁ Ἀκαρνὰν[2], χρησμολόγος

contra acelora carĭ reveniaŭ din exil; și partisaniĭ luĭ Pisistrat, pornind din Maraton, se

Palene ar remânea, cum observă fórte bine Blakesley, cu totul afară din calea directă între Maraton și Atena. Tótă tactica acesteĭ expediţiĭ este admirabil explicată de către Blakesley. El ḑice că calea urmată dela Maraton la Atena, fără a fi cea maĭ directă, era cea maĭ bine adoptată în scop de a apuca pe la spate uă forţa ateniana care ar intra în Mesogea prin Palene. El susţine că nimic nu aruncă așa de multă lumină asupra acesteĭ campaniĭ decât cuvintele chiar ale oracoluluĭ. Să presupunem, ḑice el, că Pisistratiḑiĭ înaintaŭ dela Mesogea la Palene; pe de altă parte uă forţa ateniană venind drept spre Palene. Uă a doa forţă pisistratidă mergênd dela Maraton d'a lungul pólelor meridionale ale munteluĭ Briles și sosind dintr'acolo pe la amiaḑĭ. Atuncĭ forţa mesogeană s'ar putea numi δίκτυον (plasa), forţa maratoniană ar fi bine representată prin cuvêntul βόλος, adică forţa care împinge pescele în plasă, iar Atenieniĭ ar fi pescele »θύννοι« ce intră în plasă. Puterea

sóreluĭ la amiaḑĭ e represintată prin cuvêntul »σεληναίη« aplicată nopţiĭ, căcĭ pescuitul la Elinĭ se făcea și se face âncă astăḑĭ noptea pe lună, aprinḑêndu-se păcură în vîrful luntreĭ; pescele urmăresce lumina până intrâ în plășĭ. Pisistrat dar separâ forţele sale în două, ca în cas de un mers direct în contra Maratonuluĭ să aibă uă forţă în reservă și să atace pe Atenienĭ pe drumul acela. Acéstă divisie de reservă, vĕḑênd că nicĭ uă forţă ateniană n'o întêmpina pe cósta apusană a Penteliculuĭ, a ocolit muntele și a venit de s'a unit cu colóna cea laltă la Palene. Am indicat pe charta introdusă în nota acésta, calea urmată de ambele divisiĭ pisistratide dela Maraton la Palene. Satul și templul Minerveĭ la Palene s'aŭ menţionat maĭ sus, veḑĭ nota 5, pag. 95. Acest templu era celebru și i se vĕd ruinele măreţe lăngă satul modern »Garitó«.

[1] ἀντία ἔθεντο τὰ ὅπλα. Cuvintele acestea s'aŭ tradus în două modurĭ. Saŭ »tăbărîră în faţă« saŭ »se puseră în linie de bătae. Prima interpretare este aceea a traducerilor ordinare, dar cea d'a doa este probabil cea maĭ corectă. Baehr observă cu mare cuvênt că expresia »ἐναντία ὅπλα τίθεσθαι însemnéză »în aciem se consistere«. O maĭ avem în Erodot în Cartea V, Cap. 74 și în Cartea IX, Cap. 52.

[2] Ἀκαρνὰν. Uniĭ editorĭ, între carĭ e și Volckener, propun aci »Ἀκαρνεὺς«, forma ionică pentru »Ἀχαρνεὺς« adică nu »din Acarnania« ci din satul »Acarne« în Atica (la nordul Ateneĭ dincolo de Cefis). Faptul că exista în adevĕr un sat în Atica, și acela nu departe de Palene, numit Acarne saŭ Acarnes, militéză óre

ἀνὴρ, ὅς οἱ προσιὼν χρᾷ ἐν ἑξαμέτρῳ τόνῳ, τάδε λέγων·

»Ἔρριπται δ' ὁ βόλος, τὸ δὲ δίκτυον ἐκπεπέτασται·
»Θύννοι[1] δ' οἰμήσουσι[2] σεληναίης διὰ νυκτός.«

63. Ὁ μὲν δὴ οἱ ἐνθεάζων χρᾷ τάδε· Πεισίστρατος δὲ, συλλαβὼν τὸ χρηστήριον, καὶ φὰς δέκεσθαι τὸ χρησθὲν, ἐπῆγε τὴν στρατιήν. Ἀθηναῖοι δὲ οἱ ἐκ τοῦ[3] ἄστεος πρὸς ἄριστον τετραμμένοι ἦσαν δὴ[4] τηνικαῦτα· καὶ μετὰ τὸ ἄριστον μετεξέτεροι αὐτῶν, οἱ μὲν πρὸς κύβους, οἱ δὲ πρὸς ὕπνον. Οἱ δὲ ἀμφὶ Πεισίστρατον ἐσπεσόντες, τοὺς Ἀθηναίους τρέπουσι· φευγόντων δὲ τούτων, βουλὴν ἐνθαῦτα σοφωτάτην

îndreptară spre cetate, unind forţele lor împreună sosiră la templul Minerveĭ Palene, unde se aşeḑară în linie de bătae; atunceĭ Amfilit acarnanianul, bărbat expert în arta divinaţieĭ, îndemnat fiind prin inspiraţia ḑeuluĭ, se presentâ înaintea luĭ Pisistrat, şi apropiindu-se de dênsul, emise oracolul următor în versurĭ exametrice:

»S'a dat aruncătura şi plasa e întinsă,
»Sub lună daŭ năvală scrumbiile într'ênsa.«

63. Astfel (fu oracolul ce) êl emise divinatorul inspirat; Pisistrat înţelegênd oracolul, şi declarând că-l primesce, porni oştirea luĭ (în contra adversarilor). Acum, Atenienĭĭ ceĭ din cetate se aflaŭ în momentul când terminaŭ prânḑul lor de amiaḑĭ: după prânḑ eĭ se apucaseră, unĭĭ să jóce zarurĭ, alţĭĭ să dórmă. Trupele luĭ Pisistrat, repeḑindu-se asupra Atenienilor, eĭ în-

cum în favorea teorieĭ luĭ Volckener, maĭ ales când vedem că Platone (Teag.) numesce pe Amfilit »compatriot« şi când vedem că Clement (Strom. I, 1) êl califică de Atenian. N'aş esita un singur moment de a adopta textul propus de Volckener, daca n'aş fi vĕḑut că tóte manuscrisele aŭ Ἀκαρνὰν. În favórea textuluĭ nostru ênsă avem faptul bine constatat că pe timpul acesta Acarnania era renumită pentru divinatoriĭ ce poseda. Rawlinson citézä pe Megistia la Termopile şi pe Ipomach din Leucadia la Platea (Veḑĭ Cartea VII, Cap. 221 şi Cartea IX, Cap. 38).

[1] Θύννοι scris de unĭĭ θῦνοι şi θύνοι nu sunt tunĭĭ curaţĭ, adică pescele numit franţuzesce »thon« ci uă varietate pe care Linneu o numesce »Thunnus scomber« identică cu scrumbiile nóstre. Acest pesce vine din ocean în Mediterana prin strîmtórea Gibraltaruluĭ în cete marĭ; spre primăvară trece d'alungul costeĭ Europeĭ, intră în Egea şi pĕtrunde până în marea Négră; de tómnă se întorce iar în cete spre ocean. Scrumbiile vin slabe primăvara şi plec grase tómna şi de aceea pescuitul de tómnă pe cóstele măriĭ Egee e mult maĭ stimat decât pescuitul cel de primăvară.

[2] οἰμήσουσι de la οἰμᾶν, uă formă stinsă a verbuluĭ ὁρμᾶν, a se repeḑi saŭ »a da năvală«.

[3] τοῦ. Articolul acesta lipsesce în textul luĭ Creutzer.

[4] δὴ. Particula acésta, întocmaĭ ca maĭ sus Cap. 1 »καὶ δὴ καὶ ἐς Ἄργος«, unde veḑĭ nota, indică punctul unde voia să ajungă autorul: am tradus aci prin »acuma« spre a exprima acéstă particularitate.

Πεισίστρατος ἐπιτεχνᾶται, ὅκως μήτε ἀλισθεῖεν ἔτι οἱ Ἀθηναῖοι, διεσκεδασμένοι τε εἶεν[1]· ἀναβιβάσας τοὺς παῖδας ἐπὶ ἵππους προέπεμπε· οἱ δὲ καταλαμβάνοντες τοὺς φεύγοντας, ἔλεγον τὰ ἐντεταλμένα ὑπὸ Πεισιστράτου, θαρσέειν τε κελεύοντας καὶ ἀπιέναι ἕκαστον[2] ἐπὶ τὰ ἑωυτοῦ.

vinseră; pe când fugiaŭ acestia, Pisistrat avu recurs la un expedient fórte înțelept, pentru ca Atenienii, nu numaĭ să nu se ralieze, dar încă să rĕmăe mereŭ risipiți: puind pe fiĭ sĕĭ călare, êĭ trimise înainte; acestia ajungeaŭ pe fugarĭ și le spuneaŭ, conform instrucțiunilor luĭ Pisistrat, să n'aibă nicĭ uă témă și să se întórcă fie care (acasă) la sine.

64. Πειθομένων δὲ τῶν Ἀθηναίων[3], οὕτω δὴ Πεισίστρατος τὸ τρίτον σχὼν Ἀθήνας, ἐρρίζωσε τὴν τυραννίδα ἐπικούροισί τε πολλοῖσι, καὶ χρημάτων συνόδοισι, — τῶν μὲν αὐτόθεν, τῶν δὲ ἀπὸ Στρυμόνος ποταμοῦ συνιόντων[4], — ὁμήρους

64. Atenienii fură supuși astfel, și Pisistrat, făcêndu-se în modul acesta pentru a treia óră stăpânul Ateneĭ, consolidă tirania prin mijlocul unuĭ mare numĕr de (trupe) mercenare, și prin adunare de banĭ, — proveniți,

[1] ὅκως μήτε ἀλισθεῖεν ἔτι οἱ Ἀθηναῖοι διεσκεδασμένοι τε εἶεν. Puterea luĭ »μήτε« și »τε« aci corespunde cu puterea ce o are în latinesce »non solum non . . . sed etiam«.

[2] καὶ ἀπιέναι ἕκαστον. În nota luĭ asupra acestuĭ pasagiŭ Baehr condamnă teoria naturală și logică că »ἀπιέναι« ar fi infinitivul în urma unuĭ ordin, adică el separă pe ἀπιέναι de θαρσέειν. După cum înțeleg nota luĭ, el ar traduce astfel: »spuindu-le să n'aibă nicĭ uă témă; fie care atunci se întórse a casă la sine«. Uă asemenea traducere nu mi se pare naturală și ar necesita uă schimbare de punctuație, pe care o și face Baehr; în atare cas ar fi maĭ corect să se citéscă »καὶ ἀπιέναι ἕκαστος« cum în adever fac multe ediții fórte autorisate. E curios că Baehr, care traduce în modul indicat, respinge nominativul ἕκαστος în favórea acusativuluĭ ἕκαστον.

[3] Πειθομένων δὲ τῶν Ἀθηναίων. Istoricul engles Grote bănuesce că în tótă afacerea acésta a restaurăriĭ pentru a treia óră a luĭ Pisistrat ar fi fost la mijloc uă trădare ore-care. Rawlinson, cu drept cuvênt combate acéstă teorie subt tótă reserva, dicênd că nu e natural ca Alemeonidiĭ, carĭ eraŭ puternicĭ la Atena pe timpul debarcăriĭ luĭ Pisistrat, să-i fi cedat acéstă putere. Eĭ nu puteaŭ căștiga nimic din politica luĭ Pisistrat și puteaŭ perde fórte mult. Este uă eróre mare, adaogă Rawlinson, de a presupune că partidul popular într'uă țéră nu póte să cadă dela putere decât prin trădare saŭ prin acțiunea unor evenimente cu totul străine. În casul de față, înainte de a se fi simțit bine în Atena natura tiraniei, mulți, precum dice chiar autorul nostru, »preferiaŭ în loc de libertate un regim de tiranie«, masele eraŭ indiferente — afară de acésta Pisistrat, dice tot Rawlinson, era privit óre-cum ca apărătorul democrației și reintórcerea luĭ era considerată de către concetățenii luĭ cu un entusiasm analog aceluia arătat de Francesĭ în anul 1815 când se reintórse Napoleon din insula Elba.

[4] ἐρρίζωσε τὴν τυραννίδα ἐπικούροισί τε πολλοῖσι, καὶ χρημάτων συνόδοισι, — τῶν μὲν αὐτόθεν, τῶν δὲ ἀπὸ Στρυμόνος ποταμοῦ συνιόντων. Veniturile luĭ Pisistrat consteteaŭ, parte din taxe de 5% prelevate asupra veniturilor supușilor sĕĭ (Tucid. VI, 54) »Ἀθηναίους εἰκοστὴν πρασσόμενοι τῶν γιγνο-

τε τῶν παραμεινάντων Ἀθηναίων καὶ μὴ αὐτίκα φυγόντων παῖδας λαβὼν καὶ καταστήσας ἐς Νάξον· — καὶ γὰρ ταύτην ὁ Πεισίστρατος κατεστρέψατο πολέμῳ καὶ ἐπέτρεψε Λυγδάμι[1]· — πρός τε ἔτι τούτοισι, τὴν νῆσον Δῆλον καθήρας[2] ἐκ τῶν λογίων, καθήρας δὲ ὧδε· ἐπ' ὅσον ἔποψις τοῦ ἱροῦ εἶχε[3], ἐκ τούτου τοῦ χώρου παντὸς ἐξορύξας τοὺς νεκροὺς μετεφόρεε ἐς ἄλλον χῶρον τῆς Δήλου. Καὶ Πεισίστρατος μὲν ἐτυράννευε Ἀθηναίων· Ἀθηναίων δὲ οἱ μὲν ἐν τῇ μάχῃ ἐπεπτώκεσαν, οἱ δὲ αὐτῶν μετὰ Ἀλκμαιωνίδεω[4] ἔφευγον ἐκ τῆς οἰκηίης.

parte din resursele proprii (ale Statului), parte din (proprietăţile) de lângă rîul Strimone — şi luând dela Atenieni, cari rămăseseră îndărăt şi cari nu fugiseră (în exil), pe fiii lor ca chezaşi, îi trimise la Naxos; — căci Pisistrat supusese acéstă (insulă) prin (puterea) armelor şi o predase lui Ligdamis: — afară de acestea el mai purificâ insula Delos, conform oracolelor, iată cum făcu acéstă purificare: dela câtă (întindere de loc) se putea vedea templul, de pe atâta parte (din insulă) el desgropâ pe toţi

---

μένων«, partè din minele dela Lauriu cari produceaŭ beneficiurĭ mari (vedĭ Cartea VII, Cap. 144). După aceea, din pasagiul acesta reese că el avea proprietăţi în Tracia lângă rîul Strimone; proprietăţile acestea trebuie să fi fost mine, căci partea aceea a Traciei, după cîsele luĭ Strabone, (Cartea VII), a luĭ Tucidid (Cartea IV, Cap. 105) şi ale autoruluĭ nostru chiar (Cartea V, Cap. 7, 23, şi Cartea VI, Cap. 46), poseda mine mari de aur şi de argint. Grote, observă Rawlinson, a înţeles cu totul rĕŭ acest pasagiu când dice »Erodot ne spune că Pisistrat pe de uă parte ar fi adus soldaţi mercenari de pe malurile Strimonuluĭ dar că pe de alta preleva banii pentru plata lor în Atica« căci genitivul »τῶν δὲ ἀπὸ Στρυμόνος ποταμοῦ συνιόντων« nu se pote raporta la dativul »ἐπικούροισι« — συνιόντων nu se póte raporta decât la »χρημάτων«.

[1] καὶ γὰρ ταύτην ὁ Πεισίστρατος κατεστρέψατο πολέμῳ καὶ ἐπέτρεψε Λυγδάμι. Aci ne găsim în faţa uneĭ lipse de acord între faptele revoluţieĭ din Naxos, după cum ni le relatézä Erodot, şi între faptele acestea conform versiuneĭ luĭ Aristotele (Politic V). După acest din urmă autor, mişcarea a avut un caracter cu totul intern şi nu fu provocată decât de abusurile oligarchieĭ; pretextul care servi pentru isbucnirea revoluţieĭ s'a dat în nota No. 5, pag. 98, de mai sus. Aşa dar, ca fiind uă mişcare cu totul internă, cum ne spune Aristotele, e greŭ a înţelege intervenţia străină a luĭ Pisistrat, despre care se vorbesce aci. Se póte ca Pisistrat să fi trimis un mic ajutor, dar e neadmisibil ca el să fi fost cuceritorul insuleĭ în favórea luĭ Ligdamis, şi aci suntem siliţi a crede că Erodot comite uă eróre saŭ cel puţin uă exageraţie a faptelor petrecute. Uă mare amiciţie póte să fi existat între Pisistrat şi Ligdamis, ca între doĭ bărbaţi cari jucaŭ mai acelaş rol în ţările lor respective şi era natural ca eĭ să-'şĭ dea ajutóre mutuale la cas de nevoe.

[2] τὴν νῆσον Δῆλον καθήρας. Tucidide (Cartea III, Cap. 104) confirmă cele relatate aci de Erodot relativ la purificarea parţială a insuleĭ Delos de către Pisistrat.

[3] ἐπ' ὅσον ἔποψις τοῦ ἱροῦ εἶχε. Echivalésă cu frasa latină »quousque prospectus templi pertinebat«.

[4] Ἀλκμαιωνίδεω. Aşa scrie Gaisford de acord cu cele mai multe manuscrise, dar câte-va ediţii, dintre cari Blakesley, scriŭ Ἀλκμαιωνιδέων. Importanţa acesteĭ variante nu este aşa de mare precum s'ar părea la prima vedere, pentru-că scim că Megacle, fiul luĭ Alcmeone, căruĭ s'ar aplica numele Ἀλκμαιωνίδεω, plecă din Atena cu tótă familia Alcmeonidilor, aşa încât orĭ care să fie textul adoptat, sensul pasagiuluĭ este conform cu faptele istorice.

65. Τοὺς μέν νυν Ἀθηναίους τοιαῦτα τὸν χρόνον τοῦτον ἐπυνθάνετο ὁ Κροῖσος κατέχοντα[1]· τοὺς δὲ Λακεδαιμονίους ἐκ κακῶν τε μεγάλων πεφευγότας, καὶ ἐόντας ἤδη τῷ πολέμῳ κατυπερτέρους Τεγεητέων. Ἐπὶ γὰρ Λέοντος βασιλεύοντος καὶ Ἡγησικλέος ἐν Σπάρτῃ[2], τοὺς ἄλλους πολέμους εὐτυχέοντες οἱ Δακεδαιμόνιοι, πρὸς Τεγεήτας μούνους προσέπταιον. Τὸ δὲ ἔτι πρότερον τούτων καὶ κακονομώτατοι ἦσαν σχεδὸν πάντων Ἑλλήνων[3], κατά τε σφέας αὐτοὺς καὶ ξείνοισι ἀπρόσμικτοι. Μετέβαλον δὲ ὧδε ἐς εὐνομίην· Λυκούργου, τῶν Σπαρτιητέων δοκίμου ἀνδρὸς, ἐλθόντος ἐς Δελφοὺς ἐπὶ τὸ χρηστήριον, ὡς ἐσήϊε ἐς τὸ μέγαρον εὐθὺς ἡ Πυθίη λέγει τάδε·

»Ἥκεις, ὦ Λυκόργε[4], ἐμὸν ποτὶ πίονα νηὸν,
»Ζηνὶ φίλος καὶ πᾶσιν Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσι·

morţii şi ĕi transportă într'uă altă parte din Delos. Pisistrat astfel domni asupra Atenienilor; din Atenienĭ parte căḑură în luptă, şi parte fugiră din locuinţele lor împreună cu fiul luĭ Alcmeone.

65. Astfel era condiţia în care se aflaŭ Atenienii când Cresu se informă despre dênşiĭ; el maĭ află că Lacedemonienii scăpaseră din marĭ nenorociriĭ şi că eşiseră victorioşi dintr'un resbel cu Tegeeţiĭ. Căcĭ Lacedemonienii, în timpul domnieĭ luĭ Leonte şi Egesicle la Sparta, fuseseră norociţi în tóte resboéle lor; numaĭ în contra Tegeeţilor nu isbutiseră. Înainte de epoca acestora eĭ aveaŭ legile cele maĭ rele d'intre toţi Elinii şi se învoiaŭ greŭ atât între dênşiĭ cât şi cu străinĭ. Eĭ schimbară (acéstă stare de lucruri) pentru (un sistem de) legĭ bune în modul următor: Licurg, un bărbat însemnat al Spartanilor, mergênd (uă dată) la Delfĭ (ca să consulte) oracolul, în momentul când intră în sanctuariŭ, Pitia (ĕi) ḑise:

[1] Τοὺς μέν νυν Ἀθηναίους τοιαῦτα τὸν χρόνον τοῦτον ἐπυνθάνετο ὁ Κροῖσος κατέχοντα. Autorul voesce să ḑică că pe timpul când Cresu luă informaţiĭ relative la Atenienĭ, acestia se aflaŭ încurcaţi în lupte civile, dar este uă eróre de a deduce că misiunea trimisă de Cresu se petrecu pe timpul ultimelor evenimente relatate, adică în cursul tiranieĭ a treia a luĭ Pisistrat. Autorul, apucându-se uă dată de istoria luĭ Pisistrat, o continuă trecênd astfel peste firul întrerupt al istorieĭ Lidieĭ, căcĭ acea misiune nu fu posterióră epoceĭ primeĭ tiraniĭ a luĭ Pisistrat.

[2] Λέοντος βασιλεύοντος καὶ Ἡγησικλέος ἐν Σπάρτῃ. Pausania êl numesce Ἀγασικλῆς. Domnia luĭ Leonte şi Egesicle la Sparta fu pe la anul 595 înainte de Christos.

[3] κακονομώτατοι ἦσαν σχεδὸν πάντων Ἑλλήνων. Toţi autoriĭ Elinĭ confirmă acésta şi spun că Lacedemonienii înainte de Licurg trăiaŭ în anarchie şi fără legĭ bine determinate.

[4] Λυκόργε. Forma ordinară ar fi Λυκόεργε schimbat în Λυκούργε. Acest oracol pare a fi fost fórte celebru la Sparta şi fu trecut în analele cele maĭ

»Δίζω[1] ἤ σε θεὸν μαντεύσομαι ἢ ἄνθρωπον[2].
»Ἀλλ' ἔτι καὶ μᾶλλον θεὸν ἔλπομαι, ὦ Λυκόῡργε.«

»Licurge, tu vii astădĭ în templul meŭ cel sacru,
»Fiinţă mult iubită de Joe şi de ḑeiĭ
»Ce locuiesc Olimpul. Estĭ om, orĭ ḑeitate?
»Ĕmĭ place ĕns' a crede că estĭ un ḑeŭ, Licurge!«

Οἱ μὲν δή τινες πρὸς τούτοισι λέγουσι καὶ φράσαι αὐτῷ τὴν Πυθίην τὸν νῦν κατεστεῶτα κόσμον Σπαρτιήτῃσι[3]· ὡς δ'αὐτοὶ Λακεδαιμόνιοι λέγουσι, Λυκοῦργον ἐπιτροπεύσαντα Λεωβώτεω, ἀδελφιδέου μὲν ἑωυτοῦ, βασιλεύοντος δὲ Σπαρτιητέων[4], ἐκ Κρήτης ἀγαγέσθαι

Uniĭ afirmă că, afară de acestea, Pitia ar maĭ fi dictat luĭ (Ligurg) întregul sistem de leguire astădĭ în fiinţă la Sparta; după ḑisele ênsă chiar ale Lacedemonienilor, Licurg, pe când era tutorele ne-

---

vechĭ »ταῖς παλαιοτάταις ἀναγραφαῖς« cum ḑice Plutarch. Despre aceste ἀναγραφαί a scris mult Müller, şi e fórte posibil că acolo a şi găsit Erodot textul oracolului acestuia.

[1] Δίζω. În unele ediţiĭ ὀΐζῶ, însemnéză »nu sciŭ care din două« saŭ »sunt în nedumerire«.

[2] ἢ ἄνθρωπον. Unele ediţiĭ aŭ »ἠὲ καὶ ἄνδρα«. Textul oracoluluĭ, după alţiĭ, a fost »ἠὲ βροτόν τε«.

[3] τινες πρὸς τούτοισι λέγουσι καὶ φράσαι αὐτῷ τὴν Πυθίην τὸν νῦν κατεστεῶτα κόσμον Σπαρτιήτῃσι. Alţiĭ, (veḑĭ maĭ jos) între carĭ şi Strabone (XVI), spun că Licurg a adus legile sale din Creta, unde fusese inspirat de legile luĭ Minoe; aşa şi trebue să fie. Cuvêntul κόσμον, aplicat aci unor legĭ, deşi curios, nu trebue să ne mire, maĭ ales dacă ne amintim pasagiul din Platone asupra legilor, unde ni se spune, la începutul aceleĭ scrieriĭ, că legile sunt »πολιτείας κόσμον« ornamentul unuĭ stat.

[4] Λυκοῦργον ἐπιτροπεύσαντα Λεωβώτεω, ἀδελφιδέου μὲν ἑωυτοῦ, βασιλεύοντος δὲ Σπαρτιητέων. Multele dificultăţĭ cronologice la carĭ dă loc uă traducere exactă a pasagiuluĭ acestuia a îndemnat pe uniĭ comentatorĭ să judece aci cu severitate acurateţa afirmărilor luĭ Erodot, acusându-l de inexactitate; mulţĭ traducetorĭ aŭ cutezat chiar a modifica textul pentru a-l aduce, cum cred eĭ, maĭ în concordanţă cu adevĕrul. Rawlinson, de exemplu, acusă curat pe Erodot de eróre; el ḑice că Leobota nu era de fel rudit cu Licurg şi că este un fapt bine constatat de toţĭ istoriciĭ celebrĭ că el fu tutorul, nu al luĭ Leobota, ci al luĭ Charilau. Aci e posibil să aibă dreptate Rawlinson, căcĭ în cele maĭ multe liste ale regilor Sparteĭ Leobota figuréză ca un Euristeneid, pe când se crede că Licurg era un Proclid; acum ênsă nu trebue să credem că aceste liste şi aceste credinţe sunt absolut corecte şi bine întemeiate: istoria antică a Sparteĭ este aşa de obscură încât nu trebue să ne pronunţăm absolut daca este eróre saŭ nu în afirmarea luĭ Erodot; tot aşa putem ḑice şi despre faptul că Charilau, şi nu Leobota, a fost subt tutela luĭ Licurg; aşa ne spun cele maĭ multe sorginţĭ de informaţie şi probabilitatea este în favórea lor, dar încă uă dată repet, nu trebue să ne pronunţăm categoric ca Rawlinson, din causa obscurităţiĭ acesteĭ istoriĭ. Opinia luĭ Rawlinson e susţinută şi de Marsham carele propune ca modificare a textuluĭ uă simplă transmutare a cuvêntuluĭ Λεωβώτεω, tinḑênd a schimba cu totul sensul pasagiuluĭ. Iată textul cum êl propune Marsham, şi cum êl priimesce Clinton şi după care traduce Larcher: »Λυκοῦργον ἐπιτροπεύσαντα ἀδελφιδέου μὲν ἑωυτοῦ, βασιλεύοντος δὲ Σπαρτιητέων Λεωβώτεω« astfel încât »Λεωβώτεω« nu se maĭ referă, ca regim indirect, la verbul ἐπιτροπεύσαντα ci la βασιλεύοντος. E de observat că acéstă emendaţie are treĭ defecte: 1° că Pausania (III, II, § 3) probéză anume că textul despre care avea cunoscinţă era acesta pe care êl adoptăm noĭ şi pe care êl pun în dubiŭ Marsham, Clinton, Larcher şi alţiĭ: iată cuvintele propriĭ ale luĭ Pausania, cuvinte conclusive în favorea autentici-

ταῦτα[1]. Ὡς γὰρ ἐπετρόπευσε τάχιστα, μετέστησε τὰ νόμιμα[2] πάντα καὶ ἐφύλαξε ταῦτα μὴ παραβαίνειν. Μετὰ δὲ, τὰ ἐς πόλεμον ἔχοντα, ἐνωμοτίας[3] καὶ τριηκάδας[4] καὶ

potuluĭ sĕŭ Leobota, regele Spartei, ar fi adus aceste (legĭ) din Creta. Îndată ce fu investit cu tutela, el preschimbâ tóte moravurile (existente) și luâ mĕsurĭ

tăţiĭ textuluĭ bănuit: »Erodot (dice el), în naraţiunea istorieĭ luĭ Cresu, ne spune că Leobota în copilăria luĭ ar fi avut drept tutore pe Licurg legislatorul«. 2° Textul adoptat este basat pe unanimitatea mărturisirilŏr manuscriselor, carĭ nicĭ unul nu schimbă poziţia cuvêntuluĭ Λεωβώτεω. Singura variantă care se află în manuscrise este că unele aŭ Λεωβάτεω în loc de »Λεωβώτεω«. 3° Textul emendat nu înlătură defel dificultatea, căcĭ iată cum s'ar traduce el: »Pe când Licurg era tutorele nepotuluĭ sĕŭ, (adică luĭ Charilau) și domnia în Sparta Leobota« s. c. l. Acum, după cronologia admisă în genere, este imposibil ca Licurg să fi fost tutorele luĭ Charilau pe când domnia Leobota ca rege Euristeneid, căcĭ iată acea cronologie: Leobota, saŭ Labota, începută de a domni la anul 1035 înainte de Christos, când êl urmă pe tronul Euristeneidilor fiul sĕŭ Dorisu, carele domni până la anul 953. Apoĭ în partea Proclidilor, regele Eunonine, tatăl luĭ Polidecte și al luĭ Licurg, muri la anul 924 (adică în urma morţiĭ fiuluĭ luĭ Leobota!) Eĭ succese Polidecte, carele muri la anul 888 urmat de fiul sĕŭ Charilau, pe atuncĭ minor, pus subt tutela unchiuluĭ sĕŭ Licurg; acéstă tutelă încetă la anul 863. Domnia dar a luĭ Leobota nu coincida de fel cu tutela luĭ Charilau. Drept conclusie cred că trebue să adoptăm textul cum este și să aruncăm tótă rĕspunderea dificultăţiĭ, nu pe lipsa de exactitate a autoruluĭ, ci pe marea obscuritate și confusie ce domnesc atât în faptele cât și în cronologia istorieĭ antice a Sparteĭ, obscuritate și confusie pe care o marturisesce Plutarc chiar în frasa cu care introduce viaţa luĭ Licurg: el dice »Περὶ Λυκούργου τοῦ νομοθέτου καθόλου μὲν οὐδέν ἐστιν εἰπεῖν ἀναμφισβήτητον, οὗ γε καὶ γένος, καὶ ἀποδημία καὶ τελευτὴ, καὶ πρὸς ἅπασιν ἡ περὶ τοὺς νόμους αὐτοῦ καὶ τὴν πολιτείαν πραγματεία διαφόρους ἔσχεν ἱστορίας· ἥκιστα δὲ οἱ χρόνοι, καθ' οὓς γέγονεν ὁ ἀνὴρ, ὁμολογοῦνται«. Maĭ adaog aci că s'a propus de uniĭ teoria că ar fi existat doĭ Licurgi, teorie vechie pe care o găsim menţionată în Plutarc (Licurg § 1).

[1] ἐκ Κρήτης ἀγάγεσθαι ταῦτα. Acésta era și părerea luĭ Aristotele. El dice (Polit. II, 7) »καὶ γὰρ ἔοικε καὶ λέγεται δὲ τὰ πλεῖστα μεμιμῆσθαι τὴν Κρητικὴν πολιτείαν ἡ τῶν Λακώνων . . . . καὶ γὰρ τὸν Λυκοῦργον, ὅτε τὴν ἐπιτροπείαν τὴν Χαρίλάου τοῦ βασιλέως καταλιπὼν ἀπεδήμησε, τότε τὸν πλεῖστον διατρῖψαι χρόνον περὶ τὴν Κρήτην«.

[2] νόμιμα. În două manuscrise avem νόμια. Dionisiu (Antic. Rom. II, 49) ne spune că mulţi Lacedemonieni, găsind prea aspre aceste legĭ introduse de Licurg, fură siliţi să emigreze și plecară în Italia, unde se amestecară cu Sabiniĭ: astfel explică el cum în legile romane s'aŭ găsit urme de instituţiĭ vechĭ laconice.

[3] ἐνωμοτίας. Enomotiile eraŭ uă forţă de infanterie (τάγμα πεζὸν) și, după mărturisirea atât a luĭ Tucidide cât și a luĭ Xenofonte, nisce divisiĭ a cohorteĭ spartane, numite »λόχος«. Tucidide dice că »λόχος« se compunea din patru »pentecostiĭ« și că fie care »pentecostie« era împărţită în patru »enomotiĭ«; fie care »lochos« era compus de 512 ómenĭ, aşa încât »uă pentecostie« se compunea din 128 de ómenĭ și uă enomotie din 32 de ómenĭ. Xenofonte dice că un »lochos« nu se compunea decât din două »pentecostiĭ« și că »pentecostia« se împărţia în două »enomotiĭ«. Acéstă diferenţă trebue s'o atribuim modificărilor continue prin carĭ a trecut organisarea militară spartană. Numele de »enomotie« indică cum că membriĭ din carĭ se compunea una eraŭ legaţi printr'un jurământ comun; Esichiu asupra cuvêntuluĭ acestuia dice »τάξις τις διὰ στιχίων ἐνώμοτος«, și Timeu (in lexic. Plat.) dice »ἀπὸ τοῦ ὀμνύναι αὐτοὺς μὴ λείψειν τὴν τάξιν«.

[4] τριηκάδας. Despre acéstă divisie maĭ că nu se scie nimic, póte să fi fost uă divisie militară pe basa divisiilor civile, carĭ eraŭ, după constituţia

συσσίτια[1], πρός τε τούτοισι τοὺς ἐφόρους καὶ γέροντας ἔστησε Λυκοῦργος[2].

66. Οὕτω μὲν μεταβαλόντες εὐνομήθησαν. Τῷ δὲ Λυκούργῳ τελευτήσαντι ἱρὸν εἱσάμενοι, σέβονται μεγάλως. Οἷα δὲ ἔν τε χώρῃ ἀγαθῇ καὶ πλήθεϊ οὐκ ὀλίγων ἀνδρῶν, ἀνά τε ἔδραμον[3] αὐτίκα καὶ εὐθηνήθησαν[4]· καὶ δή σφι οὐκέτι ἀπέχρα ἡσυχίην ἄγειν, ἀλλὰ καταφρονήσαντες Ἀρκάδων κρέσσονες

ca acele (legĭ ce le introdusese el) să nu fie călcate. După aceea Licurg (regulă) cele privitóre la resbel, instituind enomotiile și triacadele și sisitiile, pe lângă acestea institui eforĭ și senatorĭ.

66. Astfel, prin aceste schimbărĭ, căpětară (Lacedemonieniĭ) legĭ bune. După ce muri Licurg, eĭ êĭ ridicară un templu și êĭ făcură onorurĭ marĭ. Fiind (stabiliți) într'uă țéra fertilă și bine populată, deveniră în curênd prosperĭ și înfloriră; eĭ nu se mulțumiră mult timp cu pacea,

---

spartană, în legătură strînsă cu cele militare. S'a presupus că uă triacadă era compusă din 30 de persóne, 30 de triacade formând uă »fratrie«. Era dar un fel de divisie militară în timp de pace, unde membriĭ dintr'uă localitate făceaŭ împreună exercițiile militare și care dispărea în timp de resbel în fața uneĭ organisații curat militare.

[1] συσσίτια. Numele divisieĭ acestia implică uă convivialitate între membriĭ eĭ: întocmaĭ ca divisia din urmă, sisitia era uă divisie existentă numaĭ în timp de pace: Rawlinson dice că în Sparta »mesele« conviviale se compuneaŭ din 15 persóne; în atare cas uă triacadă se compunea din două »sisitiĭ«. După sistemul acesta e evident că viața de familie era cu totul sacrificată în folosul vieții publice și militare.

[2] ἐφόρους καὶ γέροντας ἔστησε Λυκοῦργος. Erodot este în perfect acord cu Xenofonte când dice că instituirea eforilor aparține luĭ Licurg; Aristotele însă (Polit. Cartea V) dice că eĭ fură instituiți de Teopomp, nepotul luĭ Charilau, adică cu două generații maĭ târdiŭ. Diferența între cele dise de Erodot și cele dise de Aristotele provine póte din aceea că eforiĭ pe timpul luĭ Teopomp aŭ fost investiți cu alte puterĭ, carĭ schimbară cu totul atribuțiile lor. De exemplu, se póte fórte bine, cum presupune Rawlinson, ca eforiĭ să fi existat deja sub Licurg, însă numaĭ ca funcționarĭ aĭ magistratureĭ și ca maĭ târdiŭ, sub Teopomp să fi căpětat și atribuțiĭ regale, provenind póte din faptul că în cursul resbelelor cu Messenia, regiĭ, fiind absenți din Sparta, atribuțiile lor de a convoca senatul, de a priimi ambasade, de a recruta trupe, cădură asupra eforilor. E positiv că eforiĭ sub Licurg nu eraŭ deloc ca eforiĭ din timpul luĭ Teopomp. Cât pentru senat (γέροντας), nu e posibil, dice Rawlinson, ca să fi fost acesta instituit de Licurg, el exista cu mult înainte: dar fiind-că întréga constituție a Sparteĭ s'a atribuit luĭ Licurg, tot luĭ s'a atribuit și senatul. Nu trebue să uităm că schimbările făcute de Licurg nu atinsera atât constituția pe cât atinseră moravurile poporuluĭ.

[3] ἀνά τε ἔδραμον. Verbul ἀναδραμεῖν se aplică în special la creșterea și la desvoltarea plantelor, astfel avem în Cartea VIII, Cap. 55, »ὥρεον βλαστὸν ἐκ τοῦ στελέχεος ὅσον τε πυγμαῖον ἀναδεδραμηκότα.« În Iliada luĭ Omer avem (Cartea XVIII, vers 56) »ὁ δ' ἀνέδραμεν ἔρνεϊ ἶσος«.

[4] εὐθηνήθησαν. Ca și ἀναδραμεῖν verbul εὐθηνεῖν se aplică la prosperarea și înflorirea plantelor.

εἶναι[1], ἐχρηστηριάζοντο ἐν Δελφοῖσι ἐπὶ πάσῃ τῇ Ἀρκάδων χώρῃ. Ἡ δὲ Πυθίη σφι χρᾷ τάδε·

»Ἀρκαδίην μ' αἰτεῖς; μέγα μ' αἰτεῖς· οὔ τοι δώσω.

»Πολλοὶ ἐν Ἀρκαδίῃ βαλανηφάγοι[2] ἄνδρες ἔασι[3],

»Οἵ σ' ἀποκωλύσουσιν. Ἐγὼ δέ τοι οὔ τι μεγαίρω·

»Δώσω τοι[4] Τεγέην ποσσίκροτον ὀρχήσασθαι,

»Καὶ καλὸν πεδίον σχοίνῳ[5] διαμετρήσασθαι.«

Ταῦτα ὡς ἀπενειχθέντα ἤκουσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, Ἀρκάδων μὲν τῶν ἄλλων ἀπείχοντο· οἱ δὲ[6], πέδας φερόμενοι, ἐπὶ Τεγεήτας ἐστρατεύοντο[7], χρησμῷ κιβδήλῳ[8] πίσυ-

dar considerându-se cu mândrie mai tari decât Arcadienii, consultară oracolul dela Delfi în privința (cuceririi) întregei Arcadii. Pitia le dete răspunsul următor:

»Îmi ceri Arcadia? Mult ceri; nu pot să ți-o dau acésta.

»Sunt în Arcadia ómeni ce se nutresc cu ghindă,

»O să-ți resiste acecia. Eu darnică-ți sunt însă:

»Ți oiu da Tegea ție să dănțuești într'ênsa

»Cu sgomot de picióre, și lunca ci mănósă

»Ca s'o măsori tu ênsu-ți cu lanțul și prăjina.«

[1] καταφρονήσαντες Ἀρκάδων κρέσσονες εἶναι. Erodot pare a dice aci că origina resbelelor cu Arcadia fu simțimêntul de superioritate ce él avură Spartaniĭ după noua lor organisare sub Licurg. Aristotele, din contra ne spune (Polit. II), că resbelele acestea fură, nu consecința organisației celeĭ noi, dar causa care o facilită și o impuse: »ἔξω γὰρ τῆς οἰκείας διὰ τὰς στρατείας ἀπεξενοῦντο πολὺν χρόνον, πολεμοῦντες τόν τε πρὸς Ἀργείους πόλεμον καὶ πάλιν τὸν πρὸς Ἀρκάδας καὶ Μεσσηνίους· σχολάσαντες δὲ αὐτοὺς μὲν παρεῖχον τῷ νομοθέτῃ προφοπεποιημένους διὰ τὸν στρατιωτικὸν βίον· (πολλὰ γὰρ ἔχει μέρη τῆς ἀρετῆς)· τὰς δὲ γυναῖκάς φασι μὲν ἄγειν ἐπιχειρῆσαι τὸν Λυκοῦργον ἐπὶ τοὺς νόμους, ὡς δ' ἀντέκρουον, ἀποστῆναι πάλιν«.

[2] βαλανηφάγοι. Se crede că în starea cea mai primitivă, ómenii se nutriau cu ghindă, de aceea și stejarul deveni un obiect de cult pentru unele popóre antice. Expresia βαλανηφάγοι dar se referă la poporul primitiv care locuia în Arcadia înaintea venireĭ invasieĭ dorice, adică la rasa primitivă înainte chiar de Pelasgi și a căror descendenți existaŭ încă în acea provincie retrasă și interióră.

[3] ἔασι. În ediția luĭ Creutzer ἔασιν.

[4] τοι. În câte-va ediții σοι.

[5] σχοίνῳ. Schena era o funie representând uă măsura agrariu: lungimea acesteĭ funiĭ era de 60 de stadie.

[6] οἱ δὲ. Aci ne am fi asteptat la ἀλλὰ în loc de οἱ δὲ. Acésta construcție este uă particularitate a stiluluĭ luĭ Erodot; o mai găsim la Cap. 120 din Cartea V și în Cartea VIII, Cap. 115.

[7] ἐστρατεύοντο. Acéstă expediție nefericită avu loc subt domnia luĭ Charilau. Însu-și regele fu prins și cea mai mare parte din armata luĭ fu ucisă saŭ robită. În memoria acesteĭ expediții, Tegeeții ridicară uă statue luĭ Marte în Tegea. Nu este de loc cu neputință ca extremitatea la care fură reduși Spartaniĭ, ajunși la peire prin resistența Acheenilor dela Amicle, și prin desastrul acesta, să-i fi împins la reforma legilor și a moravurilor lor și la adoptarea instituțiilor severe dictate de Licurg. Altfel este greŭ, ca să nu dic imposibil de explicat, cum un om, ori cât de influent să fie, putea să facă pe un popor intreg să 'și reformeze d'uă dată moravurile și acésta intr'un sens sever și disciplinar. Nu avem în istorie exemplu de comparat cu acesta și de aceea cred că numai uă teribilă extremitate saŭ uă calamitate națională putea să vie în ajutorul uneĭ asemenea reforme.

[8] κιβδήλῳ. Acest adjectiv trebue tradus prin »ambiguŭ« saŭ »înșelător«, iar nu prin »fals«, care e sensul sĕŭ propriŭ, (căci el se aplică în special la moneta

νοι ὡς δὴ ἐξανδραποδιούμενοι τοὺς Τεγεήτας· ἐσσωθέντες δὲ τῇ συμβολῇ, ὅσοι αὐτῶν ἐζωγρήθησαν, πέδας τε ἔχοντες, τὰς ἐφέροντο αὐτοί, καὶ σχοίνῳ διαμετρησάμενοι τὸ πεδίον τὸ Τεγεητέων ἐργάζοντο. Αἱ δὲ πέδαι αὗται, ἐν τῇσι ἐδεδέατο, ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ ἦσαν σῶαι ἐν Τεγέῃ περὶ τὸν νηὸν τῆς Ἀλέης Ἀθηναίης[1] κρεμάμεναι.

Când auziră Lacedemonienii acest răspuns, nu se mai preocupară de restul Arcadiei; luând lanțuri cu dênșii merseră în contra Tegeeților, plini de încredere într'un oracol înșelător și convinși că vor robi pe Tegeeți: fiind ênsă biruiți în luptă, aceĭ dintr'ênșii cari fură prinși vii, munciră pe câmpul Tegeeților, măsurând (pământurile) cu lanțul și legați cu fiarele ce le aduseseră eĭ singurĭ. Fiarele acestea cu cari fură legați (Spartaniĭ) existaŭ încă pe timpul meŭ la Tegea, unde eraŭ atîrnate împrejurul templuluĭ Minerveĭ Alee.

67. Κατὰ μὲν δὴ τὸν πρότερον πόλεμον συνεχέως αἰεὶ κακῶς ἀέθλεον πρὸς τοὺς Τεγεήτας, κατὰ δὲ τὸν κατὰ Κροῖσον χρόνον καὶ τὴν Ἀναξανδρίδεώ[2] τε καὶ Ἀρίστωνος[3] βασιληΐην ἐν Λακεδαίμονι ἤδη οἱ Σπαρτιῆται κατυπέρτεροι τῷ πολέμῳ ἐγεγόνεσαν, τρόπῳ τοιῷδε

67. În tot timpul (acestuĭ) prim resbel, (Lacedemonienii) suferiră continuŭ înfrângerĭ din partea Tegeeților, pe timpul luĭ Cresu ênsă, când domniaŭ în Lacedemona regiĭ Anaxandride și Aristone, Spartaniĭ avură superioritatea în resbel, și acésta

falsă). Rawlinson traduce »base« adică »fals« dar acesta nu pote fi sensul ce a voit Erodot să dea cuvêntuluĭ din text, căcĭ să nu uităm că e vorbă despre oracolul din Delfĭ.

[1] Ἀλέης Ἀθηναίης. Cultul Minerveĭ Alee era răspândit în Arcadia încă din vechime; el datéză mai nainte de invasia Dorienilor și a Eracliților. Templele eĭ se aflaŭ la Mantinea, la Mantirea, la Alea și la Tegea: acela ênsă din Tegea, descris de Pausania (VIII, 47), întrecea în splendóre pe cele-lalte. El conținea ună statue celebră a Minerveĭ lucrată în fildeș de către sculptorul Endiu. Împĕratul August luă acea statue și o duse la Roma. Templul de la Mantirea asemenea era superb și se află și el descris de Pausania; conținea lucrărĭ d'ale luĭ Scopa. Statua deițeĭ aceluĭ templu fu dusă mai târdiŭ la Tegea. Numele de Alea însemnéză »protectrice«.

[2] Ἀναξανδρίδεω. Despre regele acesta al Sparteĭ ne mai vorbesce Erodot în Cartea V, Cap. 39. El era fiul luĭ Leonte și murise deja când Aristagora veni la Sparta să céră ajutor în contra Perșilor. Comparând acest pasagiŭ cu Cap. 65, se vede că Erodot pune expediția desastrósă în contra Tegeiĭ ca petrecêndu-se pe timpul luĭ Leonte. Domnia luĭ Anaxandride începu pe la anul 570 înainte de Christos, astfel încât, după acest calcul, misia luĭ Cresu fu pe la 560.

[3] Ἀρίστωνος. Aristone fu tatăl luĭ Demarate în privința nașcerĭi căruia Erodot ne povestesce curiósa istorie din Cartea VI, Cap. 61. El începu, conform cronologieĭ luĭ Creutzer, să domnéscă pe la 574 și muri la 520.

γενόμενοι· ἐπειδὴ αἰεὶ τῷ πολέμῳ ἐσσοῦντο ὑπὸ Τεγεητέων, πέμψαντες θεοπρόπους[1] ἐς Δελφοὺς ἐπειρώτεον, τίνα ἂν θεῶν ἱλασάμενοι κατύπερθε τῷ πολέμῳ Τεγεητέων γενοίατο; ἡ δὲ Πυθίη σφι ἔχρησε, τὰ Ὀρέστεω τοῦ Ἀγαμέμνονος ὀστέα ἐπαγαγομένους[2]· ὡς δὲ ἀνευρεῖν οὐκ οἷοί τε ἐγίνεατο τὴν θήκην τοῦ Ὀρέστεω, ἔπεμπον αὖτις τὴν[3] ἐς θεὸν ἐπειρησομένους τὸν χῶρον ἐν τῷ κέοιτο ὁ[4] Ὀρέστης· εἰρωτῶσι δὲ ταῦτα τοῖσι θεοπρόποισι λέγει ἡ Πυθίη τάδε·

»Ἔστι τις Ἀρκαδίης Τεγέη λευρῷ ἐνὶ χώρῳ,
»Ἔνθ' ἄνεμοι πνείουσι δύο κρατερῆς ὑπ' ἀνάγκης,
»Καὶ τύπος ἀντίτυπος[5], καὶ πῆμ' ἐπὶ πήματι κεῖται.
»Ἔνθ' Ἀγαμεμνονίδην κατέχει φυσίζοος αἶα[6].
»Τὸν σὺ κομισσάμενος, Τεγέης ἐπιτάρροθος[7] ἔσσῃ.«

o obținură în modul următor: vĕdênd eĭ că eraŭ necontenit bătuți în luptă de către Tegeeți, trimiseră cercetători la Delfi ca să întrebe (pe oracol), care ar fi ḑeul pe carele ar trebuĭ eĭ să-l înduplece ca să înfrângă pe Tegeeți în resbel? Pitia rĕspunse că trebuia maĭântâiŭ să aducă (în Sparta) oseminte le luĭ Oreste, fiul luĭ Agamemnon. Ne-putênd eĭ afla unde era mormêntul luĭ Oreste, trimiseră de a doa óră la (sanctuarul) ḑeului ca să cerceteze unde zăcea Oreste; la întrebările ce i se făceaŭ de către deputațiune, Pitia rĕspunse astfel:

»Tegea din Arcadia în șes de câmp se află,
»Acolo vênturi douĕ silite sunt să sufle,
»Isbire la isbire, un rĕŭ p'alt rĕŭ s'așĕdă.

[1] θεοπρόπους. Atât aci, cât și maĭ sus la Cap. 48 și iarăși la Cartea V, Cap. 79, la Cartea VI, Cap. 57 și în fine la Cartea VII, Cap. 140, autorul nostru întrebuințézĕ acest cuvênt în acelaș sens în care alțiĭ ar întrebuința cuvêntul de »θεωροί«.

[2] τὰ Ὀρέστεω τοῦ Ἀγαμέμνονος ὀστέα ἐπαγαγομένους. Uă tradiție locală spartană făcea pe Oreste rege al Lacedemoneĭ. Se pretindea că el adusese la Sparta din Taurida statua de lemn a Dianeĭ Orthie, căreia înainte de Licurg Spartaniĭ oferiaŭ sacrificiurĭ umane. Tradiția arcadiană ḑicea că din Micena Oreste fugise, nu la Sparta ci în Arcadia, (veḑĭ Pausania VIII, Cap. 5.) Din faptul că Erodot spune că óselo luĭ Oreste fură aduse din Arcadia și din faptul menționeĭ lanțurilor atîrnate împrejurul templuluĭ Minerveĭ la Tegea, putem fórte bine deduce că autorul urmézĕ uă tradiție locală din Tegea. În ceea ce privesce idea transferărĭĭ osemintelor, ca propițiare, să comparăm casul de față cu acela al transferărĭĭ óselor luĭ Tisamene dela Elice la Sparta (Pausania VII, Cap. 1) cu transferarea alor luĭ Teseŭ dela Sciros la Atena (Pausania III, 3) cu aceea a óselor luĭ Resu din campia Troadeĭ la Amfipoli (Policu: Strateg. VI, 53) și cu aducerea osemintelor Alcmeneĭ dela Aliart la Sparta (Plutarc de Socr.: Gen.).

[3] τὴν. Din causă că acest articol nu se póte referi la nicĭ un substantiv, el este omis de către Weseling. Textul Aldin are »ἐς τὸν θεὸν«, însă fiind-că tóte manuscrisele êl aŭ, trebue să-l păstrăm și să-l referim la ceva subțințeles cum ar fi «θεωρίαν« de exemplu.

[4] ὁ. Omis în câte-va ediții.

[5] τύπος ἀντίτυπος se referă la isbirea alternată a două ciocane pe uă nicovală.

[6] κατέχει φυσίζοος αἶα. Veḑĭ Omer Iliada III, 243 și XXI, 62.

[7] ἐπιτάρροθος. Destulă dificultate este causată prin acest cuvênt al cărui sens este »ajutător« saŭ »apărător«. Evident că aci e vorbă de contrariul

Ὡς δὲ καὶ ταῦτα ἤκουσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἀπεῖχον τῆς ἐξευρέσιος οὐδὲν ἔλασσον, πάντα διζήμενοι· ἐς οὗ δὴ Λίχης, τῶν ἀγαθοεργῶν[1] καλεομένων Σπαρτιητέων, ἀνεῦρε. — Οἱ δὲ ἀγαθοεργοὶ εἰσὶ τῶν ἀστῶν, ἐξιόντες ἐκ τῶν ἱππέων αἰεὶ οἱ πρεσβύτατοι, πέντε ἔτεος ἑκάστου· τοὺς δεῖ τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν τὸν ἂν ἐξίωσι ἐκ τῶν ἱππέων, Σπαρτιητέων τῷ κοινῷ διαπεμπομένους μὴ ἐλινύειν ἄλλους ἄλλῃ[2]. —

»Acolo și pământul cel dătător de viață
»Ascunde pe Oreste; de-l veĭ putea aduce
»Veĭ deveni stăpânul orașuluĭ Tegea.«

După ce Lacedemonienii auziră acest răspuns, eĭ nu fură mai puțin departe de descoperire, (deși) êșĭ deteră tóte (silințele;) până ce Licha, unul din aceĭ Spartiațĭ carĭ se numesc »Agatoergi« descoperi (osemintele). — Agatoergiĭ acestia sunt cetățenĭ (aleșĭ, câte cinceĭ în fie-care an, tot d'auna ceĭ maĭ în vîrstă d'intre cavalerĭĭ eșițĭ (din serviciŭ); eĭ sunt siliți, în anul în care es din cavalerie, (să mérgă) acolo unde êĭ trimite (interesul) comun al Spartiaților, fără a gusta niciĭ un fel de repaos.

68. Τούτων ὦν τῶν ἀνδρῶν Λίχης ἀνεῦρε ἐν Τεγέῃ, καὶ συντυχίῃ χρησάμενος καὶ σοφίῃ. Ἐούσης γὰρ τοῦτον τὸν χρόνον ἐπιμιξίης πρὸς τοὺς Τεγεήτας, ἐλθὼν ἐς

68. Licha dar facea parte din acea (clasă) de cetățenĭ, când, ajutat și de noroc și de propria luĭ înțelepciune, descoperi (mormêntul) la Tegea.

---

unuĭ cuceritor. Eŭ însă cred că putem explica sensul autoruluĭ prin faptul că un cuceritor, după ce ia un loc saŭ uă cetate, o apără ca s'o reție în stăpânire și devine astfel »ἐπίτροπος«. E de observat aci un fapt curios: posesia osemintelor luĭ Oreste era una din cele 7 condițiĭ necesare, după tradiție, ca să facă pe Romanĭ cuceritorĭ aĭ lumeĭ: aci Blakesley vede uă probă palpabilă de legătura existentă între Romanĭ și Arcadienĭ.

[1] ἀγαθοεργῶν. Timeu (Lex. Platonicum) êĭ definesce »αἱρετοὶ κατ' ἀνδραγαθίαν«, și Esichiu dice »ἔστι δὲ καὶ ἀρχή τις ἐν Λακεδαίμονι οἱ Ἀγαθοεργοί«. Eĭ eraŭ magistrațĭ aleșĭ d'intre treĭ sute de cavalerĭ luați din fruntea tineretuluĭ și vigóreĭ lacedemoniene.

[2] μὴ ἐλινύειν ἄλλους ἄλλῃ cuvintele »μὴ ἐλινύειν« echivalézăcu »ἡσυχάζειν« și fac póte parte din formula instrucțiilor date Agatoergilor. Întreg pasagiul acesta este fórte greŭ de conciliat cu ceea ce ne spune Xenofonte despre modul de alegere a cavalerilor. (De republ. Laced. IV, 3.) El ne spune că Eforiĭ alegeaŭ treĭ »ἱππαγρέται«, acestia la rêndul lor alegeaŭ fie-care câte uă sută de tineri, ceea ce ar da loc la presupunerea că întregul corp al cavalerilor se reînnoia în fie-care an. E peste putință ca să se fi retras numaĭ cinceĭ cavalerĭ în fie care an, căcĭ atunceĭ acest ordin ar degenera într'un corp de bětrânĭ. Rawlinson crede că Eforiĭ în fie care an numiaŭ pe Ipagreții carĭ trebuia să formeze în tot anul uă listă nouă de cavalerĭ cu dreptul de a sterge pe aceĭ carĭ nu se arětaserĭ vredniceĭ în lista anuluĭ precedent și de a-i înlocui prin altiĭ — ceĭ cinceĭ maĭ în vîrstă d'intre toți cavalerĭĭ eraŭ anual siliți să se retragă și deveniaŭ Agatoergĭ. Astfel trebue să explicăm faptele, căcĭ e bine sciut că cavalerĭĭ Sparteĭ formaŭ elita junimeĭ spartane.

χαλκήϊον[1], ἐθηεῖτο σίδηρον ἐξελαυνόμενον[2]· καὶ ἐν θώυματι ἦν[3], ὁρέων τὸ ποιεόμενον. Μαθὼν δέ μιν ὁ χαλκεὺς ἀποθωυμάζοντα εἶπε παυσάμενος τοῦ ἔργου· »Ἦ κου ἄν, ὦ ξεῖνε Λάκων, εἴ περ εἶδες τό περ ἐγὼ, κάρτα ἂν ἐθώυμαζες ὅκου[4] νῦν οὕτω τυγχάνεις θῶυμα ποιεύμενος τὴν ἐργασίην τοῦ σιδήρου· ἐγὼ γὰρ ἐν τῇδε θέλων τῇ αὐλῇ φρέαρ ποιήσασθαι, ὀρύσσων ἐπέτυχον σορῷ ἑπταπήχεϊ· ὑπὸ δὲ ἀπιστίης[5] μὴ[6] μὲν γενέσθαι μηδαμὰ μέζονας ἀνθρώπους τῶν νῦν[7], ἀνῳξα αὐτὴν, καὶ εἶδον τὸν νεκρὸν μήκεϊ ἴσον ἐόντα τῇ σορῷ· μετρήσας δὲ

Existând pe timpul acela óre care schimburĭ de relaţiĭ cu Tegeeţiĭ, (el merse acolo) şi intrând într'uă ferărie vĕḑu cum se lucra ferul (cu ciocanul); el se mirâ când vĕḑu ceea ce se făcea. Ferarul, observând că el se mira, êşĭ întrerupse lucrul şi (êĭ) ḑise: »De sigur, o óspe laconiane, fórte mult te aĭ fi mirat daca aĭ fi vĕḑut ceea ce am (vĕḑut) eŭ, de óre ce acum se vede că te miră aşa de mult de lucrarea feruluĭ; căcĭ pe când săpam cu intenţia de a face în curtea acésta un puţ, am dat

[1] χαλκήϊον. Nu trebue să ne încurce deloc acest cuvênt fiind că êl vedem aplicat la uă ferărie. Usul arameĭ era cunoscut mult timp înaintea feruluĭ, Lucretiu (V, 1292) ḑice:

»Prior æris erat quam ferri
Cognitus usus«,

de aceea şi ferarii carĭ succedară arămarilor, păstrară numele lor primitiv, ferăriile asemenea, saŭ, cum ḑice Poluce (Onomastic VII, 106) citat de Weseling: »χαλκεύειν δὲ καὶ τὸ σιδηρεύειν ἔλεγον καὶ χαλκέας τοὺς τὸν σίδηρον ἐργαζομένους«. Cuvêntul cel adevĕrat pentru care se numiaŭ ferăriile astfel, era pentru-că luară locul arămăriilor, dar nu, cum pretind unii, pentru-că ferul se lucra tot în atelierele unde se lucra şi arama.

[2] ἐξελαυνόμενον. Verbul ἐξελαύνειν se aplică bine la lucrarea metalelor carĭ se bat cu ciocanul, veḑĭ şi maĭ sus cap. 40 »ἡμιπλίνθια ἐξ' αὐτοῦ ἐξήλαυνε«.

[3] ἐν θώυματι ἦν. Autorul voesce să înţelégă că Licha se mira de lucrarea feruluĭ pentru-că era uă noutate: înainte arama îndeplinea usul la care s'a pus ferul în urmă, veḑĭ maĭ sus nota 1.

[4] ὅ κου. Întrebuinţat ca particulă causală.

[5] ὑπὸ δὲ ἀπιστίης. Creützer traduce »quoniam diffidebam.«

[6] μὴ. Este rară întrebuinţarea unuĭ negativ după substantivul negativ ἀπιστίης, veḑĭ cartea III, cap. 66, acolo avem »ἀπιστία« fără negativ.

[7] μέζονας ἀνθρώπους τῶν νῦν. Nu numaĭ Eliniĭ, dar maĭ tóte popórele aŭ credinţa tradiţională că eroiĭ lor legendarĭ fură de uă talie maĭ mare decât omul ordinar. Avem multe exemple: astfel în legendele germane se vorbesce de statura gigantică a luĭ Odin, a luĭ Siegurd a luĭ Sigfried şi a altora. Maĭ în tóte legendele islandese eroiĭ sunt giganţĭ (veḑĭ »Grettis Saga« saŭ traducţia din Legende islandese de Erríkr Magnússon). Asemenea şi la Eliniĭ. Ca să citĕm exemple de croĭ giganţĭ eliniĭ vom menţiona credinţa că osemintele luĭ Ajace aveaŭ uă staturĕ de unspredece coţi! (veḑĭ Philostrat in Heroic. I, 2.) Veḑĭ iar cartea IX, cap. 83, unde ni se spune că după bătălia dela Platea s'aŭ descoperit osemintele unuĭ om de cincĭ coţĭ, adica 7½ picióre »πενταπήχεος ἀνδρός«. Cât pentru talia luĭ Oreste, Solim Poliistor I, 7 ca şi Erodot, ḑice că cadavrul luĭ ar fi fost de 7 coţĭ, adică de 10½ picóre; un scoliast citat de Bachr însă êl face de 9 coţĭ, adică egal în dimensie cu regele Og din Biblie (Veḑĭ Deuteron. III, 11).

συνέχωσα[1] ὀπίσω.« Ὁ μὲν δὴ οἱ ἔλεγε τά περ ὀπώπεε[2]· ὁ δὲ, ἐννώσας τὰ λεγόμενα, συνεβάλλετο τὸν Ὀρέστεα κατὰ τὸ θεοπρόπιον τοῦτον εἶναι, τῇδε συμβαλλεόμενος[3]· τοῦ χαλκέος δύο ὁρέων φύσας, τοὺς ἀνέμους εὗρισκε ἐόντας· τὸν δὲ ἄκμονα καὶ τὴν σφῦραν[4] τόν τε τύπον καὶ τὸν ἀντίτυπον, τὸν δὲ ἐξελαυνόμενον σίδηρον τὸ πῆμα ἐπὶ πήματι κείμενον· κατὰ τοιόνδε τι εἰκάζων, ὡς ἐπὶ κακῷ ἀνθρώπου σίδηρος ἀνεύρηται. Συμβαλλεόμενος[5] δὲ ταῦτα καὶ ἀπελθὼν ἐς Σπάρτην ἔφραζε Λακεδαιμονίοισι πᾶν τὸ πρῆγμα. Οἱ δὲ, ἐκ λόγου πλαστοῦ ἐπενείκαντές[6] οἱ αἰτίην, ἐδίωξαν[7]· ὁ δὲ, ἀπικόμενος ἐς Τεγέην, καὶ φράζων τὴν ἑωυτοῦ συμφορὴν πρὸς τὸν χαλκέα, ἐμισθοῦτο[8]

peste un coșciug (de uă lungime) de șépte coți; neputênd crede să fi existat vre uă dată ómenĭ (de uă statură) maĭ mare decât ceĭ de astădĭ, l'am deschis și am găsit în cosciug un cadaver de aceeașĭ dimensie: după ce l'am mĕsurat am îngropat totul la loc.« Astfel relatâ acesta cele ce vĕduse; cel lalt ênsă, cugetând la cele ce i se spuseseră, conchise că (cadaverul) acesta trebuia, după (descrierea) oracoluluĭ, să fie al luĭ Oreste, și iată cum conchise (la acésta): vĕdênd el cele două fóle ale feraruluĭ, pricepu că (acestea) represintaŭ vênturile; nicovala și ciocanul, isbirea și contra-isbirea, iar ferul ce se

---

[1] συνέχωσα. Puterea luĭ »συν« aci este de a exprima idea că ferarul a îngropat coșciugul cu corp cu tot. De aceea traduc »am îngropat totul«.

[2] ὀπώπεε. În dialectul ionic perfectul ὄπωπα dela ὁράω se întrebuințézĕ numaĭ de poețĭ și de scriitorĭ.

[3] συνεβάλλετο τὸν Ὀρέστεα κατὰ τὸ θεοπρόπιον τοῦτον εἶναι, τῇδε συμβαλλεόμενος. Avem destule exemple în Erodot de expresiĭ de acestea pleonastice, astfel maĭ sus la Cap. 64 citim »τὴν νῆσον Δῆλον καθήρας ἐκ τῶν λογίων· καθήρας δὲ ὧδε«· și iar maĭ sus la Cap. 7 »ἐνόμιζέ οἱ γυναῖκα πολλὸν πασέων καλλίστην· ὥστε δὲ ταῦτα νομίζων«. În vocea medie συμβάλλεσθαι însemnézĕ a conchide saŭ a face uă presupunere și trebue deosebit bine de συλλαμβάνειν cu care a fost adese orĭ confundat și care însemnézĕ a înțelege saŭ pricepe. Creutzer are aci în loc de »συμβαλλεόμενος« »συμβαλλόμενος«.

[4] σφῦραν în unele ediții σφύραν, dar accentuația acésta se condamnă în dictionarul luĭ Liddell și Scott și în cele maĭ bune ediții.

[5] συμβαλλεόμενος. Ca maĭ sus, (vedĭ nota 3) Creutzer are συμβαλλόμενος.

[6] ἐπενείκαντες. Dela ἐπιφέρω, uă formă neregulată în loc de ἐπενέγκαντες. Expresia »ἐπιφέρειν αἰτίαν τινί« corespunde în limba latină cu »crimen inferre alicui«.

[7] ἐδίωξαν. Traducțiile latine ordinare aŭ »exilio muletarunt«. Bachr și tóte traducțiile moderne autorisate condamnă acéstă interpretare și traduc »judicium eum persecuti sunt« adică »ĕl urmăriră« maĭ ales că numaĭ în frasa următóre se spune că Licha plecâ.

[8] ἐμισθοῦτο. Imperfectul exprimă nu numaĭ actul de a închiria dar și uă voință anterióră constantă, saŭ uă mare insistență pentru a obținea resultatul dorit: am tradus așa încât să daŭ imperfectuluĭ deplina sa putere și însemnătate.

παρ' οὐκ ἐκδιδόντος τὴν αὐλήν[1]· χρόνῳ δὲ ὡς ἀνέγνωσε, ἐνοικίσθη· ἀνορύξας δὲ τὸν τάφον, καὶ τὰ ὀστέα συλλέξας, οἴχετο φέρων ἐς Σπάρτην[2]· καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου, ὅκως πειρῴατο ἀλλήλων, πολλῷ κατυπέρτεροι τῷ πολέμῳ ἐγίνοντο οἱ Λακεδαιμόνιοι· ἤδη δέ σφι καὶ ἡ πολλὴ τῆς Πελοποννήσου ἦν κατεστραμμένη[3].

lucra, rĕul care se aşédă pe (alt) rĕŭ: (el êşi închipuĭ) acésta presupuind că ferul a fost descoperit pentru rĕul omenirĭĭ. Trăgênd aceste conclusiĭ, el se întórse la Sparta şi expuse tótă împrejurarea Lacedemonienilor. Acestia luară hotărîrea de a-l incrimina şi êl urmăriră (înaintea justiţieĭ); (Licha) ênsă, sosind la Tegea, expuse ferarului nenorocirea ce i se întêmplase şi insistă pe lângă dênsul, care tot refusa să-i închirieze localul: după ce trecu ênsă cât-va timp (ferarul) cedă şi (Licha) se aşedă (acolo); atunci el deschise mormêntul şi adunând osemintele la uă altă, plecă cu ele şi le duse la Sparta; şi din timpul acela, de câte orĭ (Lacedemonienĭĭ şi Tegeeţiĭ) êşi mĕsurară (forţele) împreună, Lacedemonienĭĭ eşiră cu superioritate mare din luptă: la data (de care vorbim) cea maĭ mare parte din Pelopones era subt dominaţia lor.

[1] παρ' οὐκ ἐκδιδόντος τὴν αὐλήν. Frasa acésta însemnéză: »insistă s'o închirieze dela unul care refusa cu orĭ ce preţ să-i cedese terenul«.

[2] φέρων ἐς Σπάρτην. Aducerea la Sparta a osemintelor luĭ Oreste avea uă însemnătate politică din cele maĭ marĭ. Onorurile ce se făcură acestor osemінte, precum şi ridicarea unuĭ templu în onórea luĭ Oreste, fură causa reconciliării d'intre rasa dorică cuceritóre a văiĭ rîuluĭ Eurota, şi între populaţia învinsă, adică Acheenĭĭ saŭ locuitorĭĭ carĭ posedaŭ Arcadia şi întregul Pelopones înaintea invasieĭ dorice în Laconia. Oreste era un descendinte al luĭ Tindar, prin urmare în tótă puterea cuvêntuluĭ un eroŭ achean şi onorurile făcute erouluĭ lor îndulci relaţiile d'intre Acheĭ şi învingătorĭĭ lor Dorĭ, şi póte prea bine să fi fost motivul ce puse în fine capĕt uneĭ lupte crâncene de secolĭ între aceste două popóre, maĭ ales daca admitem teoria luĭ Blakesley cum că uă dată cu onorurile făcute luĭ Oreste, Spartanĭĭ introduseră óre-carĭ modificări în constituţia lor, în virtutea cărora elementul achean căpĕtă uă maĭ mare importanţă. Cap. 72 din Cartea V ne faca să credem că acéstă modificare a constituţieĭ Sparteĭ privia la restricţiile impuse până atunci la măritişurĭ între ambele rase. În urma acestor acte conciliante multe cetăţĭ acheene se supuseră Lacedemonienilor.

[3] ἡ πολλὴ τῆς Πελοποννήσου ἦν κατεστραμμένη. Istoria Lacedemoneĭ este lăsată aci la uă parte pentru a relua firul întrerupt al istorieĭ luĭ Cresu; ea este urmată din noŭ la Cartea V, Cap. 39.

69. Ταῦτα δὴ ὧν πάντα πυνθανόμενος ὁ Κροῖσος ἔπεμπε ἐς Σπάρτην ἀγγέλους δῶρά τε φέροντας[1] καὶ δεησομένους συμμαχίης, ἐντειλάμενός τε τὰ λέγειν χρῆν. Οἱ δὲ ἐλθόντες ἔλεγον· »Ἔπεμψε ἡμέας Κροῖσος, ὁ Λυδῶν τε καὶ ἄλλων ἐθνέων βασιλεύς, λέγων τάδε· 'Ὦ Λακεδαιμόνιοι, χρήσαντος τοῦ θεοῦ τὸν Ἕλληνα φίλον προσθέσθαι, ὑμέας γὰρ πυνθάνομαι προεστάναι τῆς Ἑλλάδος, ὑμέας ὧν κατὰ τὸ χρηστήριον προσκαλέομαι, φίλος τε θέλων γενέσθαι καὶ σύμμαχος ἄνευ τε δόλου καὶ ἀπάτης[2].'« Κροῖσος μὲν δὴ ταῦτα δι' ἀγγέλων ἐπεκηρυκεύετο[3]. Λακεδαιμόνιοι δὲ ἀκηκοότες καὶ αὐτοὶ τὸ θεοπρόπιον τὸ Κροίσῳ γενόμενον ἥσθησάν τε τῇ ἀφίξει τῶν Λυδῶν, καὶ ἐποιήσαντο ὅρκια ξεινίης πέρι καὶ συμμαχίης· καὶ γάρ τινες αὐτοὺς εὐεργεσίαι εἶχον ἐκ Κροίσου πρότερον ἔτι γεγονυῖαι· πέμψαντες γὰρ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐς Σάρδις, χρυσὸν ὠνέοντο, ἐς ἄγαλμα βουλόμενοι χρήσασθαι τοῦτο τὸ νῦν τῆς Λακωνικῆς ἐν Θόρνακι ἵδρυται Ἀπόλλωνος[4]. Κροῖσος δέ σφι ὠνεομένοισι ἔδωκε δωτίνην.

69. Cresu dar, informat fiind despre tóte acestea, trimise soli la Sparta ca să ducă daruri și să solicite alianță, cu instrucțiuni privitóre la cele ce trebuia să dică. Sosind acestia, vorbiră astfel: »Cresu, regele Lidienilor și al altor nații, ne a trimis cu mesagiul următor: O Lacedemonienilor, oracolul spunêndu-mĭ că trebue să-mĭ fac un amic din Elin, sunt informat că voĭ sunteți în Elada ceĭ maĭ de frunte, așa dar, conformându-mĕ cu recomandația oracululuĭ, vin în tótă sinceritatea și buna credință să vĕ exprim dorința mea de a deveni amicul și aliatul vostru.« Acestà dar fu mesagiul trimis de Cresu prin soli. Lacedemonienii, carĭ auḑiseră și eĭ (de maĭ 'nainte) rĕspunsul oracolului către Cresu, se bucurară de sosirea Lidienilor, și făcură jurămênt de amiciție și alianță; (acésta o făcură eĭ cu atât maĭ mult) cu cât mulți dintr'ênșiĭ primiseră de maĭ 'nainte binefaceri dela Cresu: căcĭ trimițênd uădinióră Lacede-

[1] δῶρά τε φέροντας. Veḑĭ maĭ sus la nota 4, pagina 83, unde arătăm că în manuscrisul sancroftian și în cel weselingian aceste cuvinte se légă cu Cap. 56, de óre ce acele manuscrise omit tóte capitolele între 56 și acesta.

[2] ἄνευ τε δόλου καὶ ἀπάτης. Pentru maĭ multă claritate am tradus acéstă expresie negativă prin una positivă. În loc de a dice »fără înșelăciune și rea credință« am dis »în tótă sinceritatea și buna credință«.

[3] δι' ἀγγέλων ἐπεκηρυκεύετο. E fórte adevĕrat, cum observă unii comentatorĭ, că aci avem un pleonasm, căcĭ »ἐπεκηρυκεύεσθαι« însemnéză deja »διὰ κηρύκων μηνεύειν« cum o și explică scoliastul lui Tucidide (VII, 48). Din causa acésta multe ediții scriu »διαγγέλων« în loc de »δι' ἀγγέλων.« În contra acestor obiectiuni și în contra varianteĭ acesteia, militézā faptul că Erodot admite fórte des pleonasmul în stilul sĕŭ și pe urmă faptul că locuțiunea »δι' ἀγγέλων« se găsesce și aiurea, ca de exemplu maĭ jos în Cartea acésta, la Cap. 99 și 141, în Cartea VII la Cap. 203 ș. a.

[4] χρυσὸν ὠνέοντο, ἐς ἄγαλμα βουλόμενοι χρήσασθαι τοῦτο τὸ νῦν τῆς Λακωνικῆς ἐν Θόρνακι ἵδρυται Ἀπόλλωνος. Trebue să notăm aci,

70. Τούτων τε ὧν εἵνεκεν οἱ Λακεδαιμόνιοι τὴν συμμαχίην ἐδέξαντο, καὶ ὅτι ἐκ πάντων σφέας προκρίνας Ἑλλήνων αἱρέετο φίλους. Καὶ, τοῦτο μὲν αὐτοὶ ἦσαν ἑτοῖμοι

monieniĭ la Sarde, cumpărară aurul pe care êl întrebuinţară la (ornarea) uneĭ statuĭ a luĭ Apoline, care astădĭ se află la Tornace în Laconia; Cresu êl dărui lor, carĭ voiaŭ să-l cumpere.

70. Acestea fură cuvintele pentru carĭ Lacedemonieniĭ primiră alianţa (cu Cresu) şi (âncă) pentru-că el, preferindu-i tutulor Elinilor, solicitase amiciţia

spre justificarea luĭ Erodot, care a fost acusat de neexactitate, că se vorbesce numaĭ de intenţia Spartanilor de a cumpăra aur; autorul nu spune pentru care anume statue voiaŭ eĭ aurul acesta, ci ḑice numaĭ că metalul fu întrebuinţat, după cumpărare, pentru a orna statua luĭ Apoline la Tornace. Pausania ne spune (III. 10. § 10) că intenţia originală a Spartanilor când căutau să-şĭ procure acest aur fu ornarea saŭ îmbrăcarea statuiĭ luĭ Apoline la Amicle »ἐς κόσμον τοῦ ἐν Ἀμύκλαις ἀγάλματος«. Asemenea ne spune şi Teopomp (Apud Athen. VI). Acum să observăm că nu există de fel contraḑicere, cum susţin uniĭ, între afirmaţia acésta a luĭ Erodot şi între ale luĭ Pausania, Teopomp şi altor scriitorĭ, carĭ declară că intenţia Spartanilor era de a orna statua din Amicle. Erodot vorbeste despre fapt, şi ceĭ lalţĭ numaĭ despre intenţie; se póte prea bine ca aurul destinat ornăriĭ, saŭ maĭ bine ḑis îmbrăcăriĭ statuiĭ de la Amicle, să fi fost în fapt deturnat pe urmă dela destinaţia luĭ şi în fine întrebuinţat în folosul statuiĭ de la Tornace. Daca a fost aşa, atât afirmările luĭ Erodot cât şi ale luĭ Pausania sunt corecte. Întru cât privesce modul cum se întrebuinţa aurul la ornarea uneĭ statuĭ, se vede că el avea uă mare asemĕnare cu modul cum întrebuinţăm astădĭ aurul şi argintul spre ornarea icónelor nóstre bisericescĭ. Le îmbrăcăm cu aur, aşa făceaŭ şi Elinii. Imaginile cele maĭ vechĭ ale ḑeilor în templurile eline, ḑice Blakesley, eraŭ de lemn; pe urmă, când se desvoltâ gustul arteĭ şi al frumosuluĭ, se vĕḑu că lemnul nu era un material destul de nobil şi de frumos pentru a represinta idealul divinităţiĭ. Tendinţa ênsă de a substitui aurul, argintul, marmura, fildeşul şi alte materiĭ, lemnuluĭ primitiv, întêmpină uă pedică în simţimêntul puternic, (maĭ ales în cestiunĭ de religie) în virtutea căruia mintea se revoltă în contra orĭ cărĭi schimbărĭ a formelor cu carĭ sanctitatea este prin obiceiŭ asociată. Acest simţimênt domină maĭ ales în religia nóstră şi face ca icónele şi tóte ornamentele nóstre bisericescĭ să remână astadĭ ceea ce eraŭ acum uă mie de anĭ. În Elada ênsă un fel de compromis se operă pentru a satisface atât gustul cât şi acel simţimênt religios de păstrare a tradiţiilor; statuile rĕmaseră tot de lemn, dar începură a fi îmbrăcate cu draperiĭ de marmură; peste puţin capul, mănele, piciorele şi acesoriile fură executate în marmură, metal saŭ fildeş, şi acésta lăsând trupul tot de lemn în forma luĭ arcaică. Pausania numesce aceste statuĭ »ἀκρόλιθοι« şi există chiar în ḑioa de astădĭ un specimen fórte arcaic al arteĭ acesteia în statua luĭ Apoline la Figalia, statue descrisă de către Stackelberg (Der Apollo-Tempel zu Bassæ. pag. 98). Peste puţin uă parte din statue, fu acoperită cu uă cójă de metal, fie aur fie argint şi numaĭ maĭ târḑiŭ ele fură lucrate din pétră saŭ metal în întregul lor. Astfel de statuĭ îmbrăcate cu aur sunt acelea de care vorbesce Euripid (Troades, vers 1074) unde le numesce »χρυσέων ξοάνων τύποι«. Trebue să nu perḑem din vedere că Teopomp, când vorbesce de îmbrăcarea cu aur a chipuluĭ luĭ Apoline, nu vorbesce de uă simplă poleire ci de uă mască de aur aplicată pe obraz. Un autor frances, Quatremère de Quincy, pretinde că acest aur fu întrebuinţat numaĭ la ornarea tronuluĭ pe care se afla

ἐπαγγείλαντι[1]· τοῦτο δὲ ποιησάμενοι κρητῆρα χάλκεον, ζωδίων τε ἔξωθεν πλήσαντες[2] περὶ τὸ χεῖλος, καὶ μεγάθεϊ τριηκοσίους ἀμφορέας χωρέοντα ἦγον, δῶρον βουλόμενοι ἀντιδοῦναι[3] Κροίσῳ. Οὗτος ὁ κρητὴρ οὐκ ἀπίκετο ἐς Σάρδις δι' αἰτίας δϊφασίας λεγομένας τάσδε· οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι λέγουσι, ὡς ἐπεί τε ἀγόμενος ἐς τὰς Σάρδις ὁ κρητὴρ ἐγίνετο κατὰ τὴν Σαμίην, πυθόμενοι Σάμιοι ἀπελοίατο αὐτὸν νηυσὶ μακρῇσι ἐπιπλώσαντες. Αὐτοὶ δὲ Σάμιοι λέγουσι, ὡς, ἐπεί τε ὑστέρησαν οἱ ἄγοντες τῶν Λακεδαιμονίων τὸν κρητῆρα, ἐπυνθάνοντο δὲ Σάρδις τε καὶ Κροῖσον ἡλωκέναι, ἀπέ-

lor. Eĭ consimțiră să respundă la apelul luĭ (Cresu); după aceea, făcura un vas de aramă, pe care êl încărcară, pe partea exterióră, împrejurul gurii, cu figurĭ de tot felul și care, ca capacitate (putea să) conție (până la) treĭ sute de amfore, și-l trimiseră luĭ Cresu ca dar în schimbul (celuĭ ce primiseră dela dênsul). Vasul acesta nu sosi (nicĭ uă dată) la Sarde și sunt două versiunĭ (în privința acésta) și anume: Lacedemonienii spun pe de uă parte, că, pe când vasul se transporta la Sarde, trecênd pe lângă Samos, Samienii,

---

idolul, dar s'a dovedit că acel tron fu uă lucrare maĭ recentă și că nu exista la epoca auririĭ chipuluĭ statueĭ; stilul în care este executat acel tron este maĭ inflorit și maĭ artistic decât lucrările epoceĭ cu care avem aci a face. Statua, saŭ maĭ bine ḑis, idolul luĭ Apoline la Tornace semĕna cu aceea de la Amicle, numaĭ că acésta din urmă fu obiectul unuĭ cult maĭ special al Lacedemonienilor; cea din Amicle era nemeșteșugită și archaică. Pausania o descrie (III, 10) și ne spune că brațele și piciórele eraŭ aprópe fără formă, el adaogă că în mânĭ ținea arcul și lancea și că pe cap avea un coif »ἐπὶ τῇ κεφαλῇ κράνος, λόγχην δὲ ἐν ταῖς χερσὶ καὶ τόξον«. Era de dimensie gigantică, astfel încât uă mască de aur pentru obrazul eĭ presupune întrebuințarea uneĭ câtățimĭ marĭ de aur, maĭ ales daca era grósă cum sa făceaŭ pe atuncĭ. Tornace se afla pe délul numit astădĭ Pauleïka, de unde călĕtorul, mergênd din Arcadia spre Sparta, are uă priveliște minunată peste câmpia Sparteĭ, astădĭ câmpul Misitreĭ (Vedĭ Boblaye, »Recherches sur les ruines de la Morée«).

[1] ἦσαν ἑτοῖμοι ἐπαγγείλαντι. Modul cum traduce Rawlinson aceste cuvinte »held themselves in readiness to come to his summons« nu mi se pare satisfăcĕtor. Expresia »ἑτοῖμος εἶναι« implică maĭ mult decât uă tendința de a face ceva, nu va să ḑică numaĭ »a fi gata a face« dar exprimă ceva maĭ mult, adică chiar consimțirea la fapt. Astfel maĭ sus avem la Cap. 10 pasagiul unde se ḑice despre Gige: »ὡς οὐκ ἐδύνατο διαφυγέειν ἦν ἑτοῖμος« și unde am tradus »ἦν ἑτοῖμος« prin »consimțiă« iar nu prin »se ținea gata«. Asemenea Sofocle (Antigona vers 264) ḑice:

»ἦμεν δὲ ἕτοιμοι καὶ μόρους αἴρειν χεροῖν
»καὶ πῦρ διέρπειν, κ. τ. λ.«

Unde s'ar traduce »ne am oferit ca să luăm fer cald în mânile nóstre« s. c. l. Iată pentru-ce am tradus aci »eĭ consimțiră« iar nu »eĭ fură gata«.

[2] ζωδίων τε ἔξωθεν πλήσαντες. »Încărcând cu figurĭ de tot felul partea externă«. Cuvêntul ζώδιον nu însemnéză numaĭ figurĭ de animale, este expresia tecnică întrebuințată de Elinĭ pentru a desemna uă lucrare de artă ornată cu fel de fel de figurĭ, fie de animale fie de plante, fie cu simple ornamente. Astfel și »Zooforul« în architectură este partea frizeĭ care conține ornamentația de tot felul. Asemenea la Cap. 203 maĭ jos autorul întrebuințéză cuvêntul ζῶα pentru ornamentele de pe stofele orientale, și în Cartea II, Cap. 4 și 148 pentru ieroglifele de pe templele și monumentele egiptene.

[3] ἀντιδοῦναι. »A da un lucru în schimb pentru un dar primit.«

ὀοντο τὸν κρητῆρα ἐν Σάμῳ[1], ἰδιώτας δὲ ἄνδρας πριαμένους ἀναθεῖναί μιν ἐς τὸ Ἡραῖον[2]. Τάχα δὲ ἂν καὶ οἱ ἀποδόμενοι λέγοιεν ἀπικόμενοι ἐς Σπάρτην, ὡς ἀπαιρεθείησαν ὑπὸ Σαμίων[3]. Κατὰ μέν νυν τὸν κρητῆρα οὕτως ἔσχε.

aflând (despre acésta), se suiră pe navele lor de resbel și-l răpiră. Pe de altă parte, ênsuși Samienii spun că aceia d'intre Lacedemonienii carĭ duceaŭ vasul întărdiară (pe drum), și aflând despre căderea luĭ Cresu și a (orașuluĭ) Sarde, vêndură vasul în Samos (unde) êl cumpĕrară niște particolarĭ, carĭ êl dăruiră templuluĭ Junoneĭ. Era natural ca aceĭ carĭ êl vênduseră să dică, când s'aŭ întors la Sparta, că Samienii êl luaseră cu forța. Iată dar istoria privitóre la vasul (acesta).

71. Κροῖσος δὲ ἁμαρτὼν τοῦ χρησμοῦ ἐποιέετο στρατηΐην ἐς Καππαδοκίην, ἐλπίσας[4] καταιρήσειν Κῦρόν τε καὶ τὴν Περσέων δύναμιν. Παρασκευαζομένου δὲ Κροίσου στρατεύεσθαι ἐπὶ Πέρσας, τῶν τις Λυδῶν, νομιζόμενος καὶ πρόσθεν εἶναι σοφὸς, ἀπὸ δὲ ταύτης τῆς γνώμης καὶ τὸ κάρτα οὔνομα ἐν Λυδοῖσι ἔχων, συνεβούλευσε Κροίσῳ τάδε — οὔνομά οἱ ἦν Σάνδανις —· »Ὦ βασιλεῦ, ἐπ' ἄνδρας τοιούτους στρατεύεσθαι πα-

71. Cresu ênsă greșind (sensul) oracoluluĭ trimise armata luĭ în Capadocia, convins fiind că va înfrânge pe Ciru precum și puterea Perșilor. Pe când Cresu pregătia expediția (luĭ) în contra Perșilor, un Lidian, carele ăncă de maĭ nainte se bucura de reputația de bărbat) înțelept, dar carele în urma părerii (ce o emise cu ocasia) acésta, dobîndi p'între Lidienĭ un renume și maĭ mare — numele luĭ era Sandane — dete

[1] ἀπέδοντο τὸν κρητῆρα ἐν Σάμῳ. Acésta, combinat cu cuvintele de maĭ sus »ἀπελοίατο αὐτὸν νηυσὶ μακρῇσι ἐπιπλώσαντες« mĕ convinge că răpirea vasuluĭ de către Samienĭ nu fu alt ceva decât un act de piraterie și versiunea samiană a istorieĭ nu este decât un mod de a scusa faptul.

[2] Ἡραῖον. Templul Junoneĭ saŭ Ereum la Samos era una din minunile lumiĭ. Astădĭ ruinele aceluĭ templu se înalță lângă satul Tigani. Ele constaŭ din fragmente cădute la pămênt, și dintr'uă colónă colosală ce stă încă în picóre, deși fórte maltratată de tunurile turcescĭ la începutul secoluluĭ.

[3] Τάχα δὲ ἂν καὶ οἱ ἀποδόμενοι λέγοιεν ἀπικόμενοι ἐς Σπάρτην ὡς ἀπαιρεθείησαν ὑπὸ Σαμίων. Aci optativul λέγοιεν, întocmaĭ ca optativul εἴησαν ἄν în pasagiul »εἴησαν δ' ἂν οὗτοι Κρῆτες« din Cap. 2 de maĭ sus, indică aprecierea proprie a autoruluĭ. E natural ca Erodot să caute să scuse faptul Ionienilor din Samos carĭ eraŭ de acelaș neam cu dênsul.

[4] ἐλπίσας. Exprimă maĭ mult decât uă simplă speranță, adică uă convingere, uă asigurare. De multe orĭ Erodot se servă de verbul ἐλπίζω în sensul acesta de convingere.

ρασκευάζεαι οἳ σκυτίνας μὲν ἀναξυρίδας, σκυτίνην δὲ τὴν ἄλλην ἐσθῆτα φορέουσι[1]· σιτέονται δὲ οὐκ ὅσα ἐθέλουσι ἀλλ' ὅσα ἔχουσι, χώρην ἔχοντες τρηχείην[2]· πρὸς δὲ, οὐκ οἶνῳ διαχρέονται ἀλλὰ ὑδροποτέουσι· οὐ σῦκα δὲ ἔχουσι τρώγειν[3], οὐκ ἄλλο ἀγαθὸν οὐδέν. Τοῦτο μὲν δὴ, εἰ νικήσεις, τί σφέας ἀπαιρήσεαι τοῖσί γε μή ἐστι μηδέν; τοῦτο δὲ, ἢν νικηθῇς, μάθε, ὅσα luĭ Cresu consiliul următor: »O rege, te pregătescĭ să facĭ uă expediție în contra unor ómenĭ carĭ pórtă nădragĭ de pele și tótă îmbrăcămintea de pele; (carĭ) se nutresc, nu cu ceea ce poftesc, dar cu ceea ce aŭ, a cărora țéră este stérpă; (carĭ), afară de acésta, nu întrebuințézĕ vin, dar beaŭ (numaĭ) apă; nu aŭ nicĭ smochine să mănînce

[1] σκυτίνας μὲν ἀναξυρίδας, σκυτίνην δὲ τὴν ἄλλην ἐσθῆτα φορέουσι. Perșiĭ, ca nație maĭ rudă și ca muntenĭ, purtaŭ un costum maĭ strimt și maĭ durabil decât ceĭ laltĭ orientalĭ, maĭ ales decât Mediĭ, carĭ eraŭ efeminați și purtaŭ costume largĭ de stofă móle. Aci se spune că Perșiĭ purtaŭ nădragĭ de pele și un costum de pele. Aceste ἀναξυρίδες eraŭ un fel de pantalonĭ strimțĭ, ceea ce se numesce turcesce »ciacșir«, iar cele lalte popóre orientale în genere, maĭ ales Mediĭ, purtaŭ pantalonĭ largĭ, turcesce »șalvar«, cum se purtaŭ de Turcĭ și de Grecĭ până la uă dată destul de recentă. Copiăm din ediția luĭ Rawlinson două figurĭ unde se vede bine diferința între costumul maĭ sever, maĭ strimț și compus din uă materie maĭ tare al Persuluĭ (fig. 2) și între costumul maĭ larg, maĭ móle și maĭ drapat al Meduluĭ și în tótă probabilitatea și al Lidianuluĭ (fig. 1). Să se observe și diferința între nădragiĭ Persuluĭ și șalvariĭ Meduluĭ.

Fig. 1. Med.

Fig. 2. Persian.

[2] χώρην ἔχοντες τρηχείην. Tot asemenĭ dice Erodot despre Perșĭ la finele cărțiĭ IX. Lucrul se confirmă și de Xenofonte (Ciropedia I, 2, 3; VII, 5, 67; V, 2, 16). Țéra Perșilor a fost muntósă și neproductivă și poporul prin urmare rud și 'deprins cu privațiunĭ. Maĭ târdiŭ, după cucerirea Medieĭ, eĭ devenirĕ maĭ molaticeĭ, maĭ luxuosĭ și se dară la vițiele băuturiĭ și moliciuniĭ. De sigur că Perșiĭ din timpul luĭ Cresu eraŭ deja degenerați și efeminați; eĭ nu maĭ eraŭ Perșiĭ din timpul copilărieĭ luĭ Ciru și prin urmare descrierea luĭ Sandane este un anachronism și nu póte (presupuind anecdota ca adevĕrată) decât să fi fost basată pe reputația vechie a Perșilor, dar pe care nu o maĭ meritaŭ în timpul luĭ Cresu, după contactul lor cu Mediĭ.

[3] οὐ σῦκα δὲ ἔχουσι τρώγειν. Acésta este uă exagerație, căcĭ smochinul cresce bine în Persia proprie. În anticitate smochinele eraŭ privite ca uă mare delicateță. (Vedĭ Epist. 24 al împĕratuluĭ Julian, ediția Heyler pag. 390.)

ἀγαθὰ ἀποβαλέεις. Γευσάμενοι γὰρ τῶν ἡμετέρων ἀγαθῶν, περιέξονται, οὐδὲ ἀπωστοὶ ἔσονται. Ἐγὼ μέν νυν θεοῖσι ἔχω χάριν, οἳ οὐκ ἐπὶ νόον ποιέουσι Πέρσῃσι[1] στρατεύεσθαι ἐπὶ Λυδούς.« Ταῦτα λέγων οὐκ ἔπειθε τὸν Κροῖσον. Πέρσῃσι γὰρ, πρὶν Λυδοὺς καταστρέψασθαι, ἦν οὔτε ἄβρὸν οὔτε ἀγαθὸν οὐδέν[2].

nicĭ vre un alt lucru bun. Maĭ âncâiŭ, daca i veĭ învinge, ce veĭ lua óre dela dênșiĭ, carĭ nu posedă nimic? daca, din contra (se întêmplă) să fiĭ învins, gândesce te câte bunurĭ veĭ perde. Căcĭ când vor gusta (uă dată) din bunurile nóstre, eĭ se vor agăța de ele și nu le vor maĭ lasa să scape. Cât pentru mine, eŭ mulțumesc ḑeilor că n'aŭ băgat în mintea Perșilor (idea) de a face (dênșiĭ) uă expediție în contra Lidienilor.« Ḑicênd (el) acestea, nu convinse (ênsă) pe Cresu. (Și avea dreptate), căcĭ înainte de a fi supus pe Lidienĭ, Perșiĭ nu posedaŭ nimic delicat nicĭ bun.

72. Οἱ δὲ Καππαδόκαι ὑπὸ Ἑλλήνων Σύριοι οὐνομάζονται[3]·

72. Capadociĭ se numesc de câtre Elinĭ, Sirienĭ. Înainte de

[1] Ἐγὼ μέν νυν θεοῖσι ἔχω χάριν, οἳ οὐκ ἐπὶ νόον ποιέουσι Πέρσῃσι. Maĭ sus, la Cap. 27, într'un alt dialog cu Cresu, avem aceeașĭ expresie: »καὶ γὰρ τοῦτο θεοὶ ποιήσειαν ἐπὶ νόον νησιώτῃσι«.

[2] Πέρσῃσι γὰρ, πρὶν Λυδοὺς καταστρέψασθαι, ἦν οὔτε ἄβρὸν οὔτε ἀγαθὸν οὐδέν. De sigur că cucerirea Lidieĭ de câtre Perșĭ contribuĭ mult la înavuțirea lor și la introducerea luxuluĭ și a moliciuneĭ în poporul acela; causa ênsă principală a introduceriĭ acestor elemente ale decăderiĭ fu de sigur cucerirea Mediloŕ și amestecul lor cu acel popor. Frasa acésta nu póte fi legată cu cea precedentă decât introducênd uă alta frasă óre-care subțințelésă, ca de exemplu »și avea dreptate« pe care am suplinit-o în traducție«.

[3] Οἱ δὲ Καππαδόκαι ὑπὸ Ἑλλήνων Σύριοι οὐνομάζονται. Faptul acesta că Capadociĭ se numiaŭ Sirienĭ de câtre Elinĭ (lucru care se confirmă de Erodot în Cartea VII, Cap. 72, și iarașĭ de Strabone (XII), de Scilace, de Apoloniu Rodiu și de uă mulțime de alțĭ autorĭ) a făcut pe mulțĭ comentatorĭ modernĭ să conchidă că acestĭ Capadocĭ eraŭ de rasă semitică (Veḑĭ Bunsen: »Filosofia istorieĭ universale«, Vol. II; Prichard: »Researches into the physical history of mankind«, Vol. III). Rawlinson ênsă pune fórte mult în dubiu acestă teorie și observația luĭ asupra Capadocilor în notița luĭ critică asupra »afinităților etnice ale națiilor din Asia occidentală« este de un interes așa de mare încât nu putem face maĭ bine decât a o reproduce aci. Iată cum se exprimă el: »Caracterul etnic al Capadocilor a fost, maĭ mult decât acela al aprópe oricăriĭ alte națiĭ, un subiect de controversă între etnologĭ. Cestiunea presintă dificultățĭ cu totul particulare, și în starea în care ea se găsesce astăḑĭ, nu putem oferi decât uă soluțiune ipotetică. Póte că examinând tóte datele ce le avem, explicația cea maĭ logică a subiectuluĭ ar fi cea următóre: Muskaiĭ (saŭ »Moschiĭ«, cum eĭ numiaŭ Elinĭ, carĭ ocupaŭ platoul ridicat al Asieĭ micĭ pe tot timpul duratei imperiuluĭ asirian, și ale căror urme se pot dovedi istoricesce prin inscripțiĭ dela începutul secoluluĭ 12lea până la mijlocul secoluluĭ al 17lea înainte de

INSTITUTUL PEDAGOGIC DE 3 ANI
– BUCUREȘTI –
BIBLIOTECA
Cota 42

ἦσαν[1] δὲ οἱ Σύριοι[2] οὗτοι, τὸ μὲν πρότερον ἢ Πέρσας ἄρξαι, Μήδων κατήκοοι, τότε δὲ Κύρου· ὁ γὰρ οὖρος ἦν τῆς τε Μηδικῆς ἀρχῆς καὶ τῆς Λυδικῆς ὁ Ἅλυς ποταμός· ὃς ῥέει ἐξ Ἀρμενίου οὔρεος διὰ Κιλίκων[3], μετὰ δὲ

dominația Perșilor acești Sirieni erau supuși Medilor, atunci însă erau supuși lui Ciru: căci limita între dominația medică și cea lidică era rîul Alis, carele, după ce curge din munții

---

Christos, erau după tótă probabilitatea de rasa tchudică saŭ finică și se suiseră pe munții Sirieĭ împinși fiind de invasiile semitice. Spre mijlocul secolului al 7lea înainte de Christos, Capadocii, (de rasă ariană, făcênd parte din marea invasie ce trecu în Asia occidentală pornită din cea răsăritană în secolul al 8lea și al 7lea) succedară Moschilor și amestecându-se cu acești Sciți, formară uă rasă mixtă scito-ariană ale căror urme se vêd și astădĭ în popórele de pe hotarele Armenieĭ și ale Georgieĭ, în limba căror predomină, lîngă Armenia, elementul scitic, iar lîngă Georgia, elementul arian. În tóte casurile, numaĭ astfel putem explica faptele următóre: 1° Capadocii sunt numiți tot d'auna »Sirieni« saŭ »Sirieni albi« de către Elini, din causa țerii de unde aŭ emigrat înainte de a ocupa șirul munților Tauru. 2° Numele regilor Moschi, a căror listă o posedăm destul de completă din inscripții, nu presintă nici uă urmă de etimologie semitică saŭ ariană. Ele aparțin, se vede, aceleĭ familiĭ de limbĭ a căror existență se constată în legendele primitive cuneiforme ale regilor Caldeii, precum și în inscripțiile din Susa Elimaïda, din Armenia, și pe urmă în versiunile scitice ale analelor regilor Achemenieni. 3° Capadocii arianĭ trebue să fi existat pe malurile rîuluĭ Alis cel puțin încă de pe la anul 650 înainte de Christos, căci unul din complicii conspirației luĭ Dariu Istaspe fu al cincelea urmaș al luĭ Farnaspe regele Capadocieĭ, carele avu de soție pe Atosa, sora luĭ Cambise, regele Persieĭ, (strămoșul, se vede, a luĭ Ciru) și carele fără cea maĭ mică îndoială era arian: afară de acésta numele regilor anticĭ aĭ Capadocieĭ, carĭ aŭ ajuns pănă la noĭ, sunt de origină persică. 4° Strabone considerâ pe Capadocĭ ca fiind de un neam cu Perșii, el atribue aceleași moravurĭ și aceleași ceremonii religióse ambelor popóre, și dice că Capadocii adorau divinități persice al căror nume erau curat ariane; Oman, de exemplu, corespunde cu »Vahman«; Anandate cu »Amendat« (formă pehlevi a numeluĭ »Amerdad«); și Anaite cu »Anahita« al căruĭ cult fu introdus în Babilona din Persia de către Artaxerxe Memnone. Numele lunilor capadocice aflate în Emerologia din biblioteca florentină sunt tóte persice.« Așa dar, după Rawlinson, Capadocii erau arianĭ iar nicĭ cum semiți și erau veniți din Siria unde luaseră locul Moschilor, de rasă finică. Acești Moschi nu sunt alt ceva decât strămoșii Muscalilor. Aci în text tóte manuscrisele aŭ Σύριοι, dar la Cap. 6 și în Cartea VII, Cap. 72, tóte aŭ Σύροι. Maĭ jos manuscrisele variéză între ambele forme.

[1] ἦσαν. În textul aldin ἔσαν. Asemenĭ și în textul luĭ Stefan.

[2] Σύριοι. Unele manuscrise aŭ aci Σύροι. Vedĭ finele noteĭ 3, pag. 120.

[3] ὁ Ἅλυς ποταμός· ὃς ῥέει ἐξ Ἀρμενίου οὔρεος διὰ Κιλίκων. Este greŭ de înțeles cum rîul Alis (astădĭ Kizil-Ermak) póte fi descris de către Erodot ca curgênd prin Cilicia; Erodot póte să se fi înșelat atât asupra cursuluĭ superior al acestuĭ riŭ cât și asupra întinderii chiar a Ciliciei. El credea póte Cilicia maĭ întinsă spre nord, și considera rîul Alis ca începênd maĭ aprópe de munții Ciliciei. E clar însă ca avea cunoscințe geografice puțin precise asupra Asieĭ micĭ centrale, unde nu fusese. Cred că alăturata cartă explică, geografia Asieĭ occidentale pe timpul luĭ Cresu și aruncă ceva lumină asupra acestuĭ capitol. Am însemnat și numele popórelor carĭ încă din vechime locuiaŭ în diferitele părțĭ menționate. Capadocii luĭ Erodot locuiaŭ în partea Asieĭ micĭ d'între Pontul Euxin la nord, rîul Alis al apus, Armenia la răsărit și Matienii la sud. Rîul Alis ĕșĭ ia în adevĕr sorgintea în munții Armenieĭ, lîngă șirul cunoscut astădĭ subt numele de Anti-Tauru, la pólele munteluĭ Arge, cel maĭ înalt punct al șiruluĭ aceluia și dela vîrful căruia se póte vedea atât Marea Négra cât și Mediterana și tótă câmpia ce se întinde între munții Anti-Tauru și Tauru, care este înconjurată de munțĭ, și al căror ape ne-găsind loc de eșire, dispar în lacurĭ sărate. În ceea ce pri-

Ματιηνοὺς[1] μὲν ἐν δεξιῇ ἔχει ῥέων, ἐκ δὲ τοῦ ἑτέρου Φρύγας· παραμειβόμενος δὲ τούτους, καὶ ῥέων ἄνω πρὸς βορέην ἄνεμον, ἔνθεν μὲν Συρίους[2] Καππαδόκας ἀπέργει, ἐξ εὐωνύμου δὲ Παφλαγόνας. Οὕτω ὁ Ἅλυς ποταμὸς ἀποτάμνει σχεδὸν πάντα τῆς Ἀσίης τὰ κάτω ἐκ θαλάσσης τῆς ἀντίον Κύπρου ἐς τὸν Εὔξεινον πόντον[3]. Ἔστι δὲ αὐχὴν

Armenieĭ, are pe Matienĭ pe malul sĕŭ drept și pe Frigienĭ pe cel lalt; după ce a trecut pe lângă aceste (popóre) el curge în sus spre miadă-nópte și separă pe Capadocii Sirienĭ de Paflagonii de pe malul stîng. Astfel rîul Alis aprópe tae dela (restul Asieĭ) întréga Asie inferióră dela marea în fața Ciprului până la Pontul

vesce crórea luĭ Erodot, trebue să suposăm că el considera acéstă câmpie ca întindêndu-se mai departe decât munții numiți Porțile Ciliciei și că mergênd spre nord

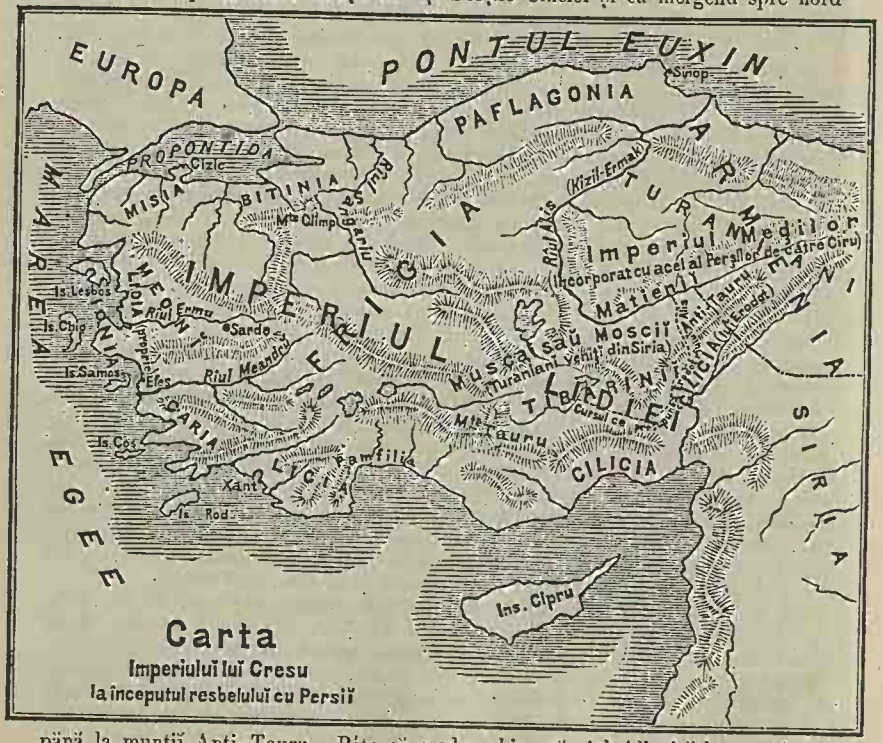

până la munții Anti-Tauru. Póte că credea chiar că rîul Alis își lua sorgintea lângă Porțile Ciliciei pe carĭ ĕĭ confunda cu munții Armenieĭ. Am însemnat prin puncturĭ cursul ce-l presupunea póte Erodot acestuĭ riŭ.

[1] Ματιηνούς. Acest popor este menționat de către Erodot mai departe la Cap. 202, în Cartea IV Cap. 94, și în Cartea V, Cap. 49. El locuia parte în Media, parte în Capadocia, și era póte un rest al raseĭ turaniane: ducea uă viață nomadă, și póte că Curdii de astădĭ, carĭ iarăși sunt nomadĭ, nu sunt alt ceva decât descendinții acestor Matienĭ.

[2] Συρίους. Aci, ca și mai sus, unele ediții, textele aldine și al luĭ Stefan aŭ Σύρους.

[3] ὁ Ἅλυς ποταμὸς ἀποτάμνει σχεδὸν πάντα τῆς Ἀσίης τὰ κάτω ἐκ θαλάσσης τῆς ἀντίον Κύπρου ἐς τὸν Εὔξεινον πόντον. Prin «τῆς Ἀσίης

οὗτος τῆς χώρης ταύτης ἁπάσης[1]· | Euxin. Astfel resultă uă limbă de

τὰ κάτω« autorul indică partea Asiei ce o numim noĭ Asia Mică şi dice că rîul Alis tae în două peninsula asiatică între Pontul Euxin şi Mediterana, lăsând numaĭ un isthmu cu care ea se ţine de restul Asieĭ; acest isthmu în realitate este fórte lat şi nu are dimensiile strîmte ce i sunt asemnate în frasa următóre, dar trebue să nu perdem din vedere că Erodot póte credea că rîul Alis începea mult maĭ aprópe de Mediterană decât începe în realitate. Veḑĭ la nota următore carta anexată explicativă a ideiĭ ce-şĭ facea póte Erodot despre cursul superior al rîuluĭ Alis.

[1]) ἔστι δὲ αὐχὴν οὗτος τῆς χώρης ταύτης ἁπάσης. Termenul αὐχήν se aplică rĕŭ părţiĭ de pămînt cu care Asia mică, tăiată de rîul Alis, se ţine de restul

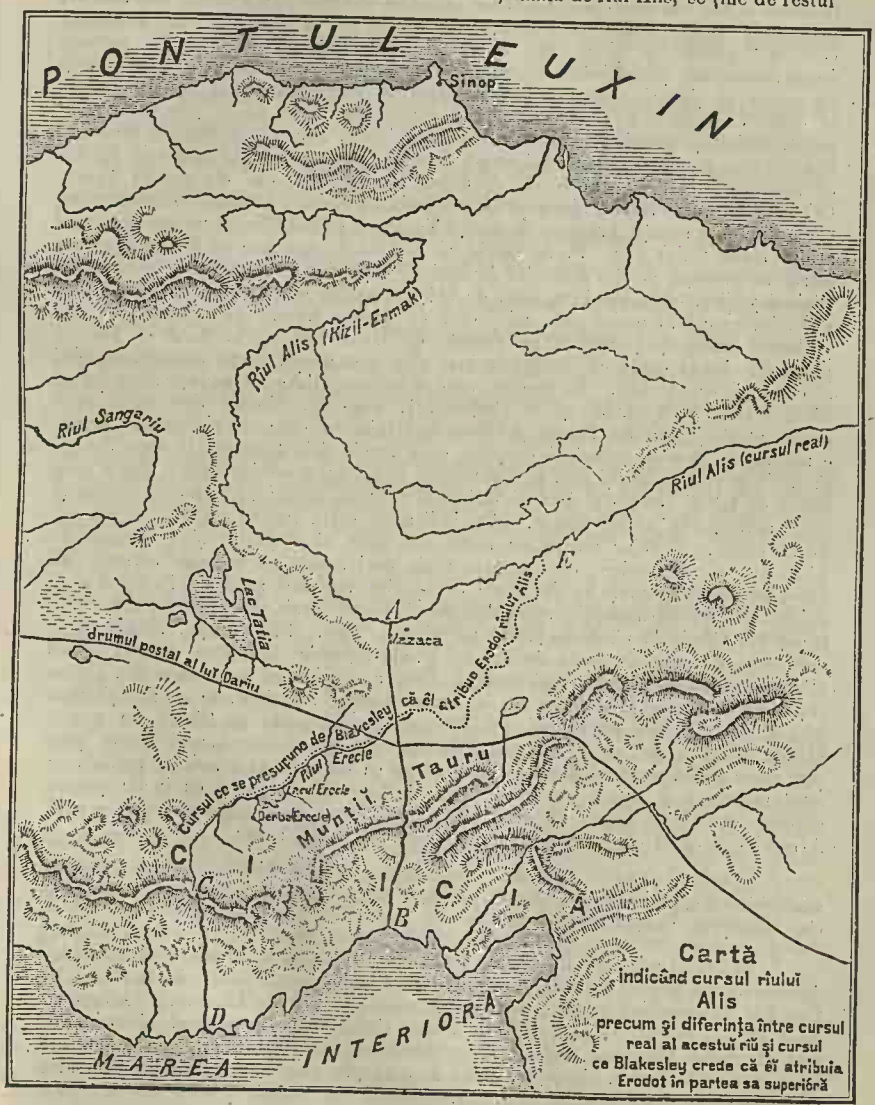

μῆκος ὁδοῦ εὐζώνῳ ἀνδρὶ[1] πέντε ἡμέραι[2] ἀναισιμοῦνται.

pământ (de care se ține) întréga țéră: lungimea caleĭ (spre a o stră-

continentuluĭ asiatic, adică la spațiul însemnat pe carta anexată, prin linia A. B. care, departe de a fi uă distanță ce se póte percurge pe jos (după cum dice autorul în frasa următóre) în cinci dile, are uă lungime de 200 de kilometrĭ, carĭ, străbătuți în 5 dile, presupun uă cale pedestră de 40 de kilometrĭ pe di. Un om, orĭ cât de εὔζωνος ἀνήρ să fie, nu póte (maĭ ales prin locurĭ muntóse) să umble 40 de kilometrĭ pe di, de aceea inclin în favórea teorieĭ luĭ Blakesley deși aceea presintă inconvenientul opus, adică ne oferă uă distanță prea scurtă, represintată prin linia C. D. adică uă distanță de numaĭ vr'uă opt-decĭ de kilometrĭ, ceea ce împărtit în cinci, fac numaĭ 16 kilometrĭ pe di. Să ne aducem ênsă aminte că și a umbla 16 kilometrĭ pe di nu e lucru ușor prin munțĭ ca aceĭa aĭ șiruluĭ munților Tauru. Iată în ce constă teoria luĭ Blakesley: el crede că Erodot nu cunoscea cursul riuluĭ Alis decât de la punctul însemnat E în jos, și socotia că în sus de punctul acela, riul curgea cum am însemnat în cartă prin punctură. În modul acesta muntele Armenieĭ, din care scia Erodot că isvorește riul Alis, era privit de dênsul ca făcênd parte din munții Tauru. Orĭ cum întórcem lucrul, ajungem la conclusia că Erodot a făcut uă erore mare, orĭ strămutând munții Armenieĭ în munții Tauru, orĭ dând Cilicieĭ un loc ce ea nu-l are pe malul riuluĭ Alis. Prefer teoria luĭ Blakesley, care face pe Erodot ignorant întru cât privește posiția munteluĭ Armenieĭ. Așa dar în expunerea teorieĭ sale, Blakesley dice, că în locul șes, plin de bâlți sărate la nordul munților Tauru, de unde isvorese maĭ multe gîrle micĭ carĭ nu găsesc trecere prin munți, se află și balta cunoscută astădĭ subt numele de lacul Erecle, în care se revarsă pîriul Erecle; el crede că Erodot a luat póte apa acésta drept partea superióră a cursuluĭ riuluĭ Alis. În favórea acesteĭ ipotese, Blakesley enunță încă faptul că în Cartea V, Cap. 52, și în Cartea VII, Cap. 26, Erodot dice că drumul postal al Perșilor între Frigia și Cilicia era tâiat în doua de riul Alis. Acum, e natural ca drumul postal al Perșilor, care pornia dela Elespont în spre Persia, să fi trecut prin Frigia și prin partea Cilicieĭ la nordul munților Tauru, dar n'avea nevoe de fel să trécă riul Alis, ci trebue să fi trecut numaĭ prin câmpia sărata și peste apa numită astădĭ Erecle. Am indicat în cartă traseul probabil al acestuĭ drum postal. E chiar posibil ca acest mic pîriŭ să fi purtat și el numele de Alis, dice tot Blakesley, căcĭ numele acela derivă dela uă rădicina persică. El însemnézâ »miragiu« și se da adese orĭ apelor regiuneĭ acestia. Probă despre acésta este că Firuzabodi, autorul unuĭ dicționar arab, dă numele Alis unuĭ riuleț din Cilicia la uă distanță de uă di dela Tars. Daca e așa, atunci nimic maĭ lesne de explicat decât erorea luĭ Erodot, carele, sciind că drumul postal al Perșilor trecea peste uă apă numită Alis, a conchis ca acest Alis era partea superióră a adevĕratuluĭ mare riŭ cu acelaș nume. Așa fiind, se explică și frasa »ὁτὰ Κιλίκιον«, căcĭ pe timpul luĭ Erodot se da numele de Cilicia nu numaĭ Cilicieĭ propriu dis, ci și unĭi părți de teritoriu dincolo de munții Tauru prin care trece pîriul modern Erecle. Se înțelege că cu explicația acésta, remâne cu totul încurcată și sacrificată frasa »ῥέει ἐξ Ἀρμενίου οὔρεος« și eŭ inclin pentru părerea că autorul nostru nu avea idee clară despre locul unde se aflaŭ munții Armenieĭ și că êĭ confundea cu munții Tauru și Anti-Tauru.

[1] εὐζώνῳ ἀνδρὶ. Expresia »ἀνὴρ εὔζωνος« însemnézâ un om bine încins adică bine echipat pentru a merge pe jos. Găsim expresia acésta maĭ departe la Cap. 104 și în Cartea II, Cap. 34.

[2] πέντε ἡμέραι. În Cartea IV, Cap. 101, Erodot călculézâ drumul percurs de un om într'uă di la 200 de stadiĭ, adică la 36½ de kilometrĭ, iar în Cartea V, Cap. 53, êl calculézâ la 150 stadiĭ pe di, adică la 27½ de kilometrĭ. Admitênd chiar primul calcul, distanța reala dela cósta Cilicieĭ până la punctul cel maĭ apropiat al riuluĭ Alis (vedĭ nota 1, pag. 123) este de 200 de kilometrĭ, pe carĭ nu i ar face un om în cincĭ dile, chiar în condițiile cele maĭ favorabile. Cu atât maĭ puțin dar după calculul al doilea.

73. Ἐστρατεύετο δὲ ὁ Κροῖσος ἐπὶ τὴν Καππαδοκίην τῶνδε εἵνεκα· καὶ γῆς ἱμέρῳ[1], προσκτήσασθαι πρὸς τὴν ἑωυτοῦ μοῖραν βουλόμενος, (καὶ μάλιστα, τῷ χρηστηρίῳ πίσυνος ἐὼν)[2], καὶ τίσασθαι θέλων ὑπὲρ Ἀστυάγεος Κῦρον. Ἀστυάγεα γὰρ τὸν Κυαξάρεω, ἐόντα Κροίσου μὲν γαμβρὸν[3], Μήδων δὲ βασιλέα, Κῦρος ὁ Καμβύσεω καταστρεψάμενος εἶχε, γενόμενον γαμβρὸν Κροίσῳ ὧδε· Σκυθέων τῶν νομάδων ἐπὶ ἀνδρῶν[4] στασιάσασα, ὑπεξῆλθε ἐς γῆν τὴν Μηδικήν. Ἐτυράννευε δὲ τὸν χρόνον τοῦτον Μήδων Κυαξάρης ὁ Φραόρτεω τοῦ Δηϊόκεω[5]· ὃς τοὺς Σκύθας τούτους

bate) represintă, pentru un om ușor echipat, (un timp de) cinci ḑile pe jos.

73. Cresu făcu expediția în Capadocia pentru cuvintele următóre: mai întâĭ doria din tot sufletul ca să adaoge (acel) teritoriu porțieĭ sale de stăpânire, și pe urmă — fiind plin de încredere în cuvintele oracoluluĭ — (voia) să rĕsbune pe Astiage în contra luĭ Ciru. Căcĭ Astiage, fiul luĭ Ciaxare și rege al Meḑilor, era cumnat cu Cresu și fusese rĕsturnat de câtre Ciru fiul luĭ Cambise — el devenise cumnatul luĭ Cresu în modul următor: uă bandă de Sciți nomaḑĭ certându-se (cu veciniĭ lor) êșĭ părăsiseră (ţéra și fugiseră) pe

[1] καὶ γῆς ἱμέρῳ. Cele două manuscrise la carĭ ne am referit atâtea orĭ în notele acestea, adică cel weselingian din Vienna și cel sancroftian din biblioteca colegiuluĭ Emanoil la Cambridge, diferă aci de cele lalte; după textul acelor manuscrise pasagiul glăsuesce astfel: »καὶ γῆν ἐπιθυμῶν ἱμερον προσκτήσασθαι, ἱμέρῳ« s. c. l.

[2] καὶ μάλιστα τῷ χρηστηρίῳ πίσυνος ἐὼν. E fórte greŭ a sci daca acéstă frasă parentetică se referă la cea precedentă, adică la anexarea Capadocieĭ câtre imperiul Lidieĭ, saŭ la cea următóre relativ la rĕsbunarea luĭ Cresu în contra luĭ Ciru: póte că la amîndouă.

[3] Κροίσου μὲν γαμβρὸν. Astiage avea de soție pe Ariena, fiica luĭ Aliate, și prin urmare, era cumnat cu Cresu.

[4] ἐπὶ ἀνδρῶν. Manuscrisele luĭ Weseling și luĭ Sancroft sunt aci imperfecte. Întreg pasagiul începênd dela cuvintele acestea și până la cuvintele »ὡς δὲ ἀπίκετο ἐπὶ τὸν Ἅλυν« din capitolul 75 de maĭ jos, lipsesce în amêndouă.

[5] Ἐτυράννευε δὲ τὸν χρόνον τοῦτον Μήδων Κυαξάρης ὁ Φραόρτεω τοῦ Δηϊόκεω. Ciaxare începu a domni pe la anul 633 înainte de Christos. Rawlinson e dispus a crede că el fundă în realitate monarchia medică, și că Fraorte și Deioce representă maĭ mult nisce ere anteriore epociĭ regilor, și că numele lor s'aŭ strecurat numaĭ din erore în lista regilor Medieĭ. Ensuși Meḑiĭ, și toțĭ Orientaliĭ în genere, considerau pe Ciaxare ca adevĕratul fundator al imperiuluĭ medic, și cele maĭ vechĭ tradițiĭ ale Elinilor confirmă acéstă opinie. De exemplu în tragedia luĭ Eschil »Persæ«, vers 761—764 avem

»Μῆδος γὰρ ἦν ὁ πρῶτος ἡγεμὼν στρατοῦ
»Ἄλλος δ' ἐκείνου παῖς τόδ' ἔργον ἤνυσε·
»Τρίτος δ' ἀπ' αὐτοῦ Κῦρος.«

Adică primul rege a fost Ciaxare, al doilea fu fiul sĕŭ Astiage, carele fu și cel din urmă rege al Medieĭ proprie; al treilea fu Ciru carele uni Media cu Persia. Ceea ce maĭ ales îndémnă pe Rawlinson a bănui că Erodot este indus în

τὸ μὲν πρῶτον περιεῖπε εὖ, ὡς ἐόντας ἱκέτας[1]· ὥστε δὲ περὶ πολλοῦ ποιεόμενος αὐτοὺς, παῖδάς σφι παρέδωκε τὴν γλῶσσάν τε ἐκμαθέειν καὶ τὴν τέχνην τῶν τόξων[2]· χρόνου δὲ γενομένου, καὶ αἰεὶ φοιτεόντων τῶν Σκυθέων ἐπ' ἄγρην καὶ αἰεί τι φερόντων, καί κοτε συνήνεικε ἐλεῖν σφέας μηδέν· νοστήσαντας δὲ αὐτοὺς κεινῇσι χερσὶ, ὁ Κυαξάρης (ἦν γὰρ, ὡς δὶς δέξε, ὀργὴν ἄκρος) τρηχέως κάρτα περιέσπε ἀεικείῃ· οἱ δὲ ταῦτα πρὸς Κυαξάρεω παθόντες, ὥστε ἀνάξια σφέων αὐτῶν πεπονθότες, ἐβούλευσαν[3] τῶν παρὰ σφίσι διδασκομένων παίδων ἕνα κατακόψαι· σκευάσαντες δὲ αὐτὸν, ὥσπερ ἐώθεσαν καὶ τὰ θηρία σκευάζειν, Κυαξάρεϊ δοῦ-

teritoriul Medilor. În timpul acela era rege al Medilor Ciaxare fiul lui Fraorte carele era fiul lui Deioce; acesta începu a trata bine pe Sciții acestia ca unii ce eraŭ suplicanți; și ei onorà cu așa de mare stimă încât încredința lor câți-va băeți ca să învețe dela dênșii limba și arta lor (de a trage) cu arcul; trecu cât-va timp, și Sciții carî se ocupau tot d'auna cu vênătóre și aduceaŭ tot d'auna câte ceva, avură uă dată nenorocul de a nu vêna nimic; când se întórseră acestia cu mănele góle, Ciaxare — care era, după cum am arătat, un om iute — ei tratà cu uă asprime excesivă: suferind ei aceste mal-

erére când numĕră pe Fraorte și pe Deioce p'între regii medi, este că deși numele de Fraorte este în adever medic și apare în inscripțiile medice subt forma »Fravartiș« și prin urmare nu este imaginar saŭ mitic, ênsă scim din inscripții că acest »Fravartiș« se revoltă cu succes în contra lui Dariu să că isbuti sa restabilésca pentru câte-va lunĭ indepedința Medieĭ. Acest fapt a făcut, se vede, pe Erodot să confundă faptele și datele, și să crédă că Fraorte a fost unul din fundatorii regatuluĭ Medieĭ. De acolo provine tótă erórea lui Erodot, erére pe care o desvoltă mai pe larg la Cap. 102. Așa dar trebue, cu tóte afirmarea lui Erodot, să ne conformăm cu autoritatea tradițiilor orientale și să considerăm pe acest Ciaxare ca fundatorul imperiuluĭ medilor; Medii nu avură în realitate decât doi monarchi, adică pe Ciaxare și pe Astiage și pe urmă câte-va momente de independință subt Fraorte saŭ »Fravartiș« pe timpul când domnia Dariu în Persia.

[1] περιεῖπε εὖ, ὡς ἐόντας ἱκέτας. Vedĭ mai sus nota No. 3, pag. 57.

[2] καὶ τὴν τέχνην τῶν τόξων. Sciții eraŭ renumiți pentru tragerea cu arcul. Vedĭ iar mai jos, Cap. 131 și 132 darurile ce le trimiseră Sciții lui Dariu, p'între carĭ »ἄϊστους πέντε«.

[3] ἐβούλευσαν. Așa scriu Schweighäuser și Blakesley; Creutzer, pe de altă parte, preferă forma mediă ἐβουλεύσαντο care se găsesce în câte-va manuscrise și care se confirmă prin »ἐβουλεύετο« din Cartea VIII, Cap. 101, și »τὸ εὖ βουλεύεσθαι« din Cartea VII, Cap. 10. Aci ênsă majoritatea manuscriselor este în favórea formiĭ active ἐβούλευσαν pe care o avem iarăși în Cartea VI, Cap. 52: »Λακεδαιμονίους . . . . βουλεῦσαι βασιλέα τὸν πρεσβύτερον τῶν παίδων ποιήσασθαι«. În Cartea III, Cap. 84, găsim ambele forme întrebuințate, și în așa mod încât e cu neputință să distingem între sensul uneia și sensul celeĭ l'alte, afară numaĭ dacă admitem că acolo unde există noțiunea de a face saŭ de a primi uă propunere, forma activă e preferibilă formiĭ medie, și acolo unde e vorbă numaĭ de deliberare, fără ca acea deliberare să ia forma concretă a uneĭ propuneri, atunci forma mediă se preferă formiĭ active.

ναι φέροντες, ὡς ἄγρην ὀῇθεν· ὁόντες δὲ τὴν ταχίστην κομίζεσθαι παρὰ Ἀλυάττεα τὸν Σαδυάττεω[1] ἐς Σάρδις. Ταῦτα καὶ δὴ ἐγένετο· καὶ γὰρ Κυαξάρης καὶ οἱ παρεόντες δαιτυμόνες τῶν χρεῶν τούτων ἐπάσαντο· καὶ οἱ Σκύθαι ταῦτα ποιήσαντες Ἀλυάττεω ἱκέται ἐγένοντο.

74. Μετὰ δὲ ταῦτα (οὐ γὰρ δὴ ὁ Ἀλυάττης ἐξεδίδου τοὺς Σκύθας ἐξαιτέοντι Κυαξάρεϊ) πόλεμος τοῖσι Λυδοῖσι καὶ τοῖσι Μήδοισι ἐγεγόνεε ἐπ' ἔτεα πέντε[2]· ἐν τοῖσι πολλάκις μὲν οἱ Μῆδοι τοὺς Λυδοὺς ἐνίκησαν, πολλάκις δὲ οἱ Λυδοὶ τοὺς Μήδους· ἐν δὲ[3] καὶ νυκτομαχίην τινὰ

tratări din partea luĭ Ciaxare, și considerând că nu le meritaŭ, hotărîră să tae (în bucăți) pe unul din băeții pe carĭ êĭ cresceaŭ; să-l gătéscă cum aveaŭ obiceiŭ să gătéscă vĕnatul și să-l aducă luĭ Ciaxare ca cum adică ar fi vĕnat (d'al lor;) și după ce-l vor fi predat, să fugă cât maĭ curênd la Sarde pe lângă Aliate fiul luĭ Sadiate. Acestea le și puseră în execuție: Ciaxare și cu óspeții de față, mâncară din cărnurile acestea; iar Sciții, după ce făcură acestea, căḍura ca suplicanți (la picórele) luĭ Aliate.

74. În urma acestora, — fiindcă Aliate nu (voia să) înapoeze luĭ Ciaxare, care êĭ (tot) reclama, pe Sciții acestia — un resbel de șepte anĭ se ivi între Lidienĭ și Meḍĭ: în (anĭĭ) aceia Meḍiĭ de multe orĭ învinseră pe Lidienĭ și de multe orĭ Lidienĭĭ

---

[1] Ἀλυάττεα τὸν Σαδυάττεω. Blakesley ḍice Ἀλυάττεα τὸν Σαρδυάττεω, veḍĭ maĭ sus nota No. 2, pag. 27.

[2] πόλεμος τοῖσι Λυδοῖσι καὶ τοῖσι Μήδοισι ἐγεγόνεε ἐπ' ἔτεα πέντε. Acest conflict se menționéză cam în trécăt maĭ sus la Cap. 16. Acolo ênsă Erodot nu intră în detaliurĭ, de sigur reservând acestea pentru ocasia de față. Întru cât privesce pretextul acestuĭ resbel, Rawlinson crede că episodul fugiriĭ Sciților ca suplicanțĭ la curtea luĭ Aliate nu este uă narațiune exactă a faptelor petrecute, ci numaĭ uă tradiție diferind de realitate: adevĕrul pare a fi că nisce Sciți mercenarĭ, toemiți în serviciul militar al luĭ Ciaxare, ar fi fost atrași în serviciul luĭ Aliate. Acésta e și părerea luĭ Rawlinson basată pe observația luĭ Grote că trecerea unor horde nomade, din serviciul unuĭ stat în serviciul altuĭ stat a fost și este de multe orĭ chiar astăḍĭ un pretext dând nascere la certurĭ și la lupte între popóre. După cronologia luĭ Rawlinson, pe care o adoptăm și noĭ, resbelul acesta trebue să fi început pe la anul 615 înainte de Christos. Anul 610 este presupusa dată al mareluĭ eclips solar care avu loc, după Erodot, în anul al 6lea al acestuĭ resbel; în adevĕr Oltmann (Abhandl. d. Berlin. Acad. 1812—1813 publicate la 1816) spune că după calcule astronomice făcute, un eclips total al sórelui a avut loc chiar în anul acela la 30 Septemvrie, visibil în Asia și în Europa orientală între gradele 25 și 55 de longitudine.

[3] ἐν δὲ. Argumentul în contra teorieĭ luĭ Wyttenbach de a subtințelege aci »τοῖσι πέντε ἔτεσι τούτοις« este faptul indicat maĭ jos că eclipsul nu avu loc decât în anul al șeselea al acestuĭ resbel. Pe de altă parte nu putem admite

ἐποιήσαντο. Διαφέρουσι δέ σφι ἐπὶ ἴσης[1] τὸν πόλεμον, τῷ ἕκτῳ ἔτεϊ συμβολῆς γενομένης, συνήνεικε ὥστε τῆς μάχης συνεστεώσης τὴν ἡμέρην ἐξαπίνης νύκτα γενέσθαι[2]. Τὴν δὲ μεταλλαγὴν ταύτην τῆς ἡμέρης Θαλῆς ὁ Μιλήσιος τοῖσι Ἴωσι προηγόρευσε ἔσεσθαι, οὖρον προθέμενος ἐνιαυτὸν τοῦτον[3], ἐν ᾧ δὴ καὶ ἐγένετο ἡ μεταβολή. Οἱ δὲ Λυδοί τε καὶ οἱ Μῆδοι ἐπεί τε εἶδον νύκτα ἀντὶ ἡμέρης γινομένην, τῆς μάχης τε ἐπαύσαντο, καὶ μᾶλλόν τι ἔσπευσαν καὶ ἀμφότεροι εἰρήνην ἑωυτοῖσι γενέσθαι. Οἱ δὲ συμβιβάσαντες αὐτοὺς ἦσαν οἵδε, Συέννεσίς

(învinseră) pe Meḍĭ; în (resbelul) acesta avură și un fel de bătălie nocturnă. Eraŭ nedecisĭ în privința resultatuluĭ resbeluluĭ, când în anul al șéselea, în mijlocul unĭĭ încăerărĭ, se întêmplă ca, pe când era bătălia în puterea eĭ, de uă dată ḍioa se prefăcu în nópte. Tales din Milet prediseese Ionienilor că acéstă prefacere a ḍileĭ era să aibă loc, fixând epoca pentru anul chiar în care și avu loc preschimbarea. Lidienii ênsă și Meḍiĭ, când vĕḍură că se face nópte în loc de ḍi, încetară dela luptă și arătară și unii și alțiĭ

---

teoria luĭ Schweighäuser care subtînțelege »ταύταις ταῖς μάχαις«, fiind-că aceste lupte saŭ bătălii, despre carĭ e vorbă, avură loc în interval de cincĭ anĭ: »ἐν τοῖσι (adică ἔτεσι πέντε) πολλάκις μὲν οἱ Μῆδοι s. c. l.« astfel încât aceleași obiecțiunĭ carĭ există în contra teorieĭ luĭ Wyttenbach există și în contra aceleia a luĭ Schweighäuser, adică faptul că eclipsul nu avu loc decât în anul al șéselea al resbeluluĭ. Așa dar prefer a subtînțelege »τοῦτο τῷ πολέμῳ« și am tradus în consecință.

[1] ἴσης, se subtînțelege »τύχης« saŭ »μοίρας«.

[2] τὴν ἡμέρην ἐξαπίνης νύκτα γενέσθαι. Veḍĭ maĭ sus nota 2, pag. 127. După calculele luĭ Oltman e positiv că acest eclips total al sórelui fu la 30 Septemvrie din anul 610 înainte de Christos; prin urmare iată că avem uă dată fixă pentru cronologică acesteĭ narațiunĭ a luĭ Erodot.

[3] Τὴν δὲ μεταλλαγὴν ταύτην τῆς ἡμέρης Θαλῆς ὁ Μιλήσιος τοῖσι Ἴωσι προηγόρευσε ἔσεσθαι, οὖρον προθέμενος ἐνιαυτὸν τοῦτον. Nu trebue să conchidem de aci că momentul și condițiile în carĭ s'a presintat acest eclips aŭ fost calculate cu tótă precisia cu care se prediс și se calculézĭ astăḍĭ asemenea fenomene. Chiar textul luĭ Erodot »οὖρον προθέμενος ἐνιαυτὸν τοῦτον« ne arată că predicerea s'a făcut numaĭ aproximativ; n'am întrebuințat în traducție cuvêntul »calculă« pentru că sciință astronomieĭ pe timpul acela era încă în copilărie și calculele matematice nu se făceaŭ decât în mod superficial. Anul eclipsuluĭ în adevĕr se putea prediсe cu siguranță pentru că era deja lucru cunoscut că în fie-care ciclu lunar de câte 19 anĭ se reproduc din nou, cu puține variațiĭ, maĭ aceleași positiĭ relative ale sórelui și ale luneĭ față cu pământul și prin urmare se reproduc óre-cum și aceleași seriĭ de eclipse. Acéstă observație se făcusĕ de primiĭ astronomĭ, de Caldeĭ, carĭ se ocupaŭ în specie cu observarea fenomenelor cerescĕ și Tales póte aflase chiar dela dênșiĭ că în anul acela trebuia să se repete eclipsul cel mare: póte chiar că scia până la un punct că acel eclips era să fie visibil în Asia occidentală. Blakesley pune în dubiu óre cum că Tales ar fi fost acel care a prediș eclipsul acesta și crede că tóte prediсerile de felul acesta se atribuiaŭ luĭ ca unuia care se ocupa în special cu sciințele fisice: astfel s'a atribuit tot luĭ Tales prediсerea căderiĭ unuĭ aerolit mare, lucrarea de inginerie descrisă în capitolul următor, și între altele chiar facerea de legĭ. Nu vĕḍ ênsă pentru-ce nu s'ar admite faptul că Tales, carele se ocupa mult cu astronomie, ar fi prevenit pe Ionienĭ despre acéstă întêmplare. Nu numaĭ Erodot, dar și alțĭ scriitorĭ, cum de exemplu Cicerone (de

τε ὁ Κίλιξ[1] καὶ Λαβύνητος ὁ Βαβυλώνιος[2]· οὗτοί σφι καὶ τὸ ὅρκιον οἱ σπεύσαντες γενέσθαι ἦσαν καὶ

multă dorință ca să se facă pace între ei. Aceĭ carĭ êĭ aduseră la ună înțelegere fură acestia:

Div. I, 49), Plin. (II, 12) și alțiĭ, spun cum că Tales ar fi prezis eclipsul. În ceea ce privesce ênsușĭ eclipsul, el a fost fixat la diferite date, astfel Plin spune că avu loc în anul al 4lea al Olimpiadeĭ 48, adică la anul 584. Clement din Alexandria, în primul an al Olimpiadeĭ 50, adică la anul 579. Volney se pronunță pentru data 625. Bonhier și Larcher pentru 597; Clinton pentru 603; Desvignoles și Bosanquet pentru anul 585; Rawlinson, Grote și Ideler pentru anul 610. La acéstă ultimă dată a fost, în adevĕr, după calcule seriése făcute de Oltman, un eclips solar total carele îndeplinesce tóte condițiile cerute de visibilitate.

[1] Συέννεσίς τε ὁ Κίλιξ. Numele de Sienese, care reapare iarăși în Erodot asociat cu Cilicia, la Cartea VII, Cap. 98, a fost purtat des de către regiĭ acestiĭ provinciĭ, lucru care a îndemnat pe mulțĭ autorĭ să presupue că a fost mai mult un titlu al regilor Cilicieĭ decât nu nume propriŭ, în alte cuvinte un titlu analog cu acela de Faraone aplicat regilor Egiptuluĭ. Cât pentru Cilicia, ea fu supusă Asirieĭ până după regnul luĭ Esar-ad-don, când, slăbindu-se puterea Asirienilor, ca se resculă și deveni, pe la anul 650 înainte de Christos, un stat independinte. Inscripțiile cuneiforme, dice H. R. Rawlinson, fac mențiune pentru prima óră de numele Cilicieĭ pe la anul 711 înainte de Christos; din ele aflăm că Sargone, regele Asirieĭ, în anul al noulea al domnieĭ sale, trimise ună expediție în contra luĭ Ambris, fiul luĭ Culia, stăpânul ereditar al țerĭi Tubal, (prin care se înțeleg pólele meridionale ale munteluĭ Tauru); acestuĭ Ambris, monarchul Asirieĭ i dedese Cilicia (Cilac) ca zestre a fiiceĭ sale Marne. Se vede că Ambris, ne maĭ ținênd sémă nicĭ de recunoscința ce o datora monarchuluĭ Asirieĭ, nicĭ de legăturile ce le contractase cu acesta, se aliase cu regiĭ din Musac și Vrarat, adică Meșec și Ararat, (în alte cuvinte cu Moschiĭ și cu Armenii) și se revoltase în contra suzeranuluĭ sĕŭ. Sargone învingĕtor, reduse în cenușe Bit-buruta, capitala Cilicieĭ, robi pe Ambris, êl închise în Niniva și în fine colonizâ Cilicia cu Asirieni. La anul 701, subt domnia luĭ Senacherib în Asiria, Cilicia se revoltă din noŭ dar fu iarăși supusă și un mare numĕr de Cilicieni fură aduși ca robĭ în Niniva ca să ajute, împreună cu alțĭ captivĭ din Chaldea, din Siria și din Armenia, la construirea mărețuluĭ palat asirian ale cărui ruine s'aŭ descoperit maĭ de ună-dĭ la Koyunjik. Tot cam pe timpul acela fu zidită și cetatea Tars, patria luĭ St. Pavel, maĭ târdiu capitala Cilicieĭ. După Senacherib începu a se slăbi puterea asiriană. Cilicia se maĭ revoltă ună dată pe la anul 685, în dilele luĭ Esar-ad-don, dar și astă dată fără succes: subt fiul ênsă al luĭ Esar-ad-don, ea reușĭ să-și recâștige independința. Câțĭ-va etnologĭ aŭ încercat să dea Cilicienilor ună origină semitică, dar Rawlinson, basat pe argumentele solide expuse de el în discertația XI asupra Cărții I a luĭ Erodot, consideră pe vechiĭ Cilicieni ca resturĭ aĭ mariĭ familiĭ turanice, care a ocupat Asia înaintea veniriĭ Semitilor și a Arienilor; astfel dar, el êĭ consideră ca fiind de un neam cu Sciții și cu popórele vecine ale Cilicieĭ, Tubal și Meșek.

[2] Λαβύνητος ὁ Βαβυλώνιος. Monarchul babilonian trăind la epoca în care avu loc resbelul d'între Aliate și Ciaxare, fu saŭ Nabopolasar saŭ Nabocodonosor, și nicĭ unul din aceste două numĭ nu pot fi clenisate în Labinet. E ênsă probabil că numele de Labinet să fie ună clenisare a numeluĭ Nabonad, saŭ cum apare în inscripțiile cuneiforme »Nab-un-it«. Rawlinson observă că numaĭ un singur Nabunit saŭ Nabonad a domnit în Babilona între Nabonasar și Ciru. Acesta domni 17 anĭ, dela 555 până la 538 înainte de Christos, prin urmare, după evenimentele relatate aci: acela trebue să fie Labinetul despre care e vorbă maĭ jos la Cap. 77, contimporanul luĭ Cresu. Daca nu comite aci ună eróre Erodot, trebue să presupunem că acest Labinet fu, nu un monarch ci un simplu principe babilonian avênd acest nume de Nab-un-it; el póte chiar să fi fost un fiŭ al luĭ Nabopolasar. Faptul presinței principilor babilonienĭ și cilicienĭ în acéstă ocasie arată că de ambe părțĭ aŭ existat aliațe puternice și că resbelul fu general.

γάμων ἐπαλλαγὴν ἐποίησαν· Ἀλυάττεα γὰρ ἔγνωσαν δοῦναι τὴν θυγατέρα Ἀρύηνιν Ἀστυάγεϊ τῷ Κυαξάρεω παιδί. Ἄνευ γὰρ ἀναγκαίης ἰσχυρῆς συμβάσιες ἰσχυραὶ οὐκ ἐθέλουσι[1] συμμένειν. Ὅρκια δὲ ποιέεται ταῦτα τὰ ἔθνεα τά περ τε Ἕλληνες· καὶ πρὸς τούτοισι, ἐπεὰν τοὺς βραχίονας ἐπιτάμωνται ἐς τὴν ὁμοχροιΐην, τὸ αἷμα ἀναλείχουσι ἀλλήλων[2].

75. Τοῦτον δὴ ὦν τὸν Ἀστυάγεα Κῦρος, ἐόντα ἑωυτοῦ μητροπάτορα, καταστρεψάμενος ἔσχε δι' αἰτίην τὴν ἐγὼ ἐν τοῖσι ὀπίσω λόγοισι σημανέω[3]· τὰ Κροῖσος ἐπιμεμφόμενος τῷ Κύρῳ, ἔς τε τὰ χρηστήρια ἔπεμπε εἰ στρατεύηται ἐπὶ Πέρσας[4], καὶ δὴ καὶ ἀπικομένου χρησμοῦ κιβδήλου, ἐλπίσας πρὸς ἑωυτοῦ τὸν χρησμὸν εἶναι[5], ἐστρατεύετο ἐς τὴν Περσέων μοῖ-

Sienese cilicianul și Labinet babilonianul; acestia fură promotorii prestării jurământului (de împăcare) și făptuitorii întreschimbării de căsătorii; părerea lor fu ca Aliate să dea pe fiica sa Ariena în căsătorie lui Astiage, fiul lui Ciaxare. Căci (sciaŭ bine că) fără legăminte puternice, învoelile d'intre (ómenĭ) obicinuit nu aŭ durată. Aceste popóre fac jurâminte întocmaĭ ca și Eliniĭ; numaĭ că adaogă acésta: după ce êșĭ fac tâeturĭ pe suprafața brațelor, êșĭ ling sângele unul dela altul.

75. Pe acest Astiage dar, carele era tatăl mumiĭ sale, êl rĕsturnâ Ciru și-l deținu (în robie) pentru cuvinte ce le voiŭ explica în cursul (acestiĭ) narațiunĭ: Cresu, voind să-și resbune în contra luĭ Ciru pentru acésta, trimise (ca să afle) de la oracole daca (trebuia) să facă uă expediție în contra Perșilor, și când sosi rĕspunsul cel am-

[1] οὐκ ἐθέλουσι. Verbul ἐθέλουσι, în expresiunea acésta, este echivalent cu verbul latinesc »solent«. Când »ἐθέλειν se aplică la obiecte iar nu la persóne, se póte traduce prin »posse« saŭ »solere«. Maĭ avem un exemplu de acésta maĭ jos în Cartea VII, Cap. 50.

[2] τὸ αἷμα ἀναλείχουσι ἀλλήλων. Vedĭ Cartea IV, Cap. 70, și nota asupra pasagiuluĭ în care autorul descrie moravurile Sciților cu ocasia defeririĭ jurĕmêntului. Vedĭ asemenea descrierea luĭ Tacit (Anal. XII, 47) »levi ictu cruorem eliciunt atque invicem lambunt«.

[3] ἐν τοῖσι ὀπίσω λόγοισι σημανέω. Vedĭ maĭ jos Cap. 107.

[4] εἰ στρατεύηται ἐπὶ Πέρσας. Rĕŭ a subtînțeles uniĭ aci »εἰρωτέων«. Aceste cuvinte trebue considerate ca depinzênd de »τὰ χρηστήρια ἔπεμπε« care echivalézĕ cu »ἐχρηστηριάζετο«.

[5] πρὸς ἑωυτοῦ τὸν χρησμὸν εἶναι. Expresia εἶναι πρός cu genitivul, ca de exemplu εἶναι πρός τινός, însemnézĕ a fi în partea cuiva saŭ favorabil cuiva. Vedĭ maĭ jos exemple la Cap. 120 și 124, în Cartea VII, Cap. 153, în Cartea VIII, Cap. 22 și Cap. 60, § 2.

ραν. Ὡς[1] δὲ ἀπίκετο ἐπὶ τὸν Ἅλυν ποταμὸν ὁ Κροῖσος, τὸ ἐνθεῦτεν, ὡς μὲν ἐγὼ λέγω, κατὰ τὰς ἐούσας γεφύρας διεβίβασε[2] τὸν στρατόν· ὡς δὲ ὁ πολλὸς λόγος Ἑλλήνων[3], Θαλῆς οἱ ὁ Μιλήσιος διεβίβασε[4]. Ἀπορέοντος γὰρ Κροίσου ὅκως οἱ διαβήσεται τὸν ποταμὸν ὁ στρατὸς, (οὐ γὰρ δὴ εἶναί κω τοῦτον τὸν χρόνον τὰς γεφύρας ταύτας,) λέγεται παρεόντα τὸν Θαλῆν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ποιῆσαι αὐτῷ τὸν ποταμὸν ἐξ ἀριστερῆς χειρὸς ῥέοντα τοῦ στρατοῦ καὶ ἐκ δεξιῆς ῥέειν[5]· ποιῆσαι δὲ ὧδε· ἄνωθεν τοῦ στρατοπέδου ἀρξάμενον, διώρυχα βαθέην ὀρύσσειν ἄγοντα μηνοειδέα[6], ὅκως ἂν τὸ στρατόπεδον ἱδρυμένον κατὰ νώτου λάβοι

biguŭ al oracoluluĭ, (el), creḑênd că oracolul êĭ era favorabil, năvăli pe teritoriul Perșilor. Când sosi Cresu la rîul Alis, el făcu armata luĭ să trécă dincolo, după cum cred eŭ, p'acolo unde acum există (nisce) poduri: însă, după vorba în genere (rĕspândită) p'între Elinĭ, Tales milesianul êĭ (facilită) trecerea (armatiĭ). Ei ḑic că pe când Cresu sta la îndoială cum să trécă armata rîul, — căcĭ pe timpul acela nu existaŭ podurile acelea, — Tales, carele era de faţă în taberă, făcu astfel încât rîul, care curgea la stînga armatiĭ, să curgă și la drépta (eĭ); (că el) ar fi lucrat (pentru a obține acest resultat) în modul următor: începênd

---

[1] Ὡς. Dela punctul acesta manuscrisele sancroftian și weselingian continuă narațiunea omitênd totul dela cuvintele εἴλη ἀνδρῶν în Cap. 73, până aci: veḑĭ nota No. 4, pag. 125.

[2] κατὰ τὰς ἐούσας γεφύρας διεβίβασε; adică trecu dincolo »la puncturile unde există astăḑĭ nisce poduri« nu cum traduce Baehr »ad eos, qui nunc ibi sunt, pontes« — »la podurile în ființă acolo astăḑĭ«. Blakesley crede că e vorbă de trecătórea menționată în Cartea V, Cap. 52, dar aceia nu ar aduce pe Cresu deloc lîngă Sinop, (veḑi nota No. 3, pag. 121, asupra pasagiuluĭ »ὃς ῥέει ἐξ Ἀρμενίου οὔρεος διὰ Κιλίκων, precum și carta anexată la acea notă: iată dece prefer teoria luĭ Rawlinson că Cresu trebue că fi trecut rîul maĭ jos, lîngă gura luĭ, unde este și apa maĭ mică și unde el se separă în două brațe înainte de a se vêrsa în mare. Chiar usul pluralului γεφύρας indică existența a două brațe a rîuluĭ necesitând două poduri. Trecerea dar a armatiĭ luĭ Cresu, după Rawlinson, avu loc cam pe unde e satul modern Bafra, pe drumul între Samsun și Sinop; el crede cu multă dreptate că acéstă rupere a rîuluĭ în două la gura luĭ a dat loc legendiĭ ce urmézĭ relativ la lucrarea de inginerie făcută de Tales.

[3] ὡς δὲ ὁ πολλὸς λόγος Ἑλλήνων. Larcher observă (Vol. I, pag. 313) că cu tótă incredulitatea luĭ Erodot, opinia că Tales ar fi înlesnit armatiĭ luĭ Cresu trecerea peste rîul Alis, a fost tot d'auna susținută de generalitatea scriitorilor elinĭ. Lucian (Ipia) și Diogen Laertiu afirmă lucrul în mod positiv.

[4] διεβίβασε. Se subtînțelege »τὸν στρατόν«.

[5] ποιῆσαι αὐτῷ τὸν ποταμὸν ἐξ ἀριστερῆς χειρὸς ῥέοντα τοῦ στρατοῦ καὶ ἐκ δεξιῆς ῥέειν. E cam greŭ de înțeles cum rîul Alis ar curge la drépta unĭĭ armate venind dela Sarde, afară numaĭ daca presupunem că armata, mergênd spre gura rîuluĭ ar fi apucat din noŭ în sus, adică spre sud. Pe pasagiul acesta maĭ ales êșĭ basézĭ Blakesley argumentul că Erodot făcea uă confusie între rîul Alis și micul pîrîŭ ce curge la Erecle; de accea și crede el că la Erecle ar fi trecut Cresu frontiera Meḑilor. Cu tótă dificultatea ênsă ce presintă pasagiul, prefer teoria luĭ Rawlinson că trecerea a avut loc lîngă gura rîuluĭ.

[6] μηνοειδέα, în formă de semilună saŭ de crescent.

ταύτῃ[1] κατὰ τὴν διώρυχα ἐκτραπόμενος ἐκ τῶν ἀρχαίων ῥεέθρων, καὶ αὖτις παραμειβόμενος τὸ στρατόπεδον, ἐς τὰ ἀρχαῖα ἐσβάλλοι[2]· ὥστε, ἐπεί τε καὶ ἐσχίσθη τάχιστα ὁ ποταμὸς, ἀμφοτέρῃ διαβατὸς ἐγένετο. Οἱ δὲ καὶ τὸ παράπαν λέγουσι καὶ τὸ ἀρχαῖον ῥέεθρον ἀποξηρανθῆναι· ἀλλὰ τοῦτο[3] μὲν οὐ προσίεμαι· κῶς γὰρ ὀπίσω πορευόμενοι διέβησαν αὐτόν;

76. Κροῖσος δὲ, ἐπεί τε διαβὰς σὺν τῷ στρατῷ ἀπίκετο τῆς Καππα-

maĭ sus de (locul unde era) armata, săpă un șanț adânc în formă de semilună, astfel încât (rîul) să apuce armata — care trebuia să rĕmână tot acolo (unde era) — pe la spate, întors fiind din vechia luĭ matcă, și ocolind armata din noŭ, să reîntre la loc unde era înainte; astfel, separându-se de uă dată rîul în două, deveni lesne de trecut pe ambele brațe. Unii maĭ spun încă cum că cursórea cea veche se uscă cu totul; dar eŭ nu admit (tóte) acestea; căcĭ (daca ar fi fost astfel cum aŭ trecut (eĭ) rîul când s'aŭ întors înapoĭ?

76. Cresu ênsă, după ce trecu dincolo cu armata, sosi în Capa-

---

[1] ταύτῃ. Trebue luat cu ἰόρυμένον adică »armata remânênd aședată unde era înainte« saŭ »tot în locul acela«.

[2] ἄνωθεν τοῦ στρατοπέδου ἀρξάμενον, διώρυχα βαθέην ὀρύσσειν ἄγοντα μηνοειδέα, ὅκως ἂν τὸ στρατόπεδον ἰόρυμένον κατὰ νώτου λάβοι ταύτῃ κατὰ τὴν διώρυχα ἐκτραπόμενος ἐκ τῶν ἀρχαίων ῥεέθρων, καὶ αὖτις παραμειβόμενος τὸ στρατόπεδον, ἐς τὰ ἀρχαῖα ἐσβάλλοι. Acéstă frasă are uă construcție destul de complexă și dificilă de tradus: Baehr o traduce astfel: »A superiore parte castrorum (i. e. ab ea parte unde fluvius venit) incepit fossam fodere eamque ducere in speciem lunæ dimidiatæ, ut fluvius a tergo sumeret castra eodem loco manentia, huc scilicet (ut in exercitus tergo esset) in canalem se convertens ex vetere alveo, et dein rursus præterlapus castra in veterum alvæum influeret.« Modul cum făcu Tales lucrarea se explică în planul anexat. Când armata luĭ Cresu se afla pe malurile riuluĭ Alis la punctul C, Tales trase dela punctul A la punctul B șanțul AA'B în care trecênd riul, cursul natural rĕmase neadânc, pe urmă după ce trecu armata, rîul reintră cu încetul de sine în matca luĭ naturală. E evident că acésta lucrare de inginerie este de uă natură prea colosală ca să se fi executat de Tales cu inlesnirea aci descrisă. Vedĭ maĭ sus la nota 2, pag. 131, cum se explică ceea ce a dat loc la acéstă tradiție privitóre la Tales.

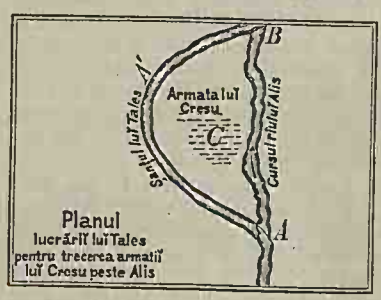

[3] τοῦτο. Am tradus prin »tóte acestea« fiind-că Erodot admitea numaĭ secarea matcĭĭ vechĭ a riuluĭ dar nicĭ cum întrĕga tradiție relativă la lucrarea luĭ Tales, vedĭ maĭ sus »ὡς μὲν ἐγὼ λέγω«.

δοκίης ἐς τὴν Πτερίην[1] καλεομένην· (ἡ δὲ Πτερίη ἐστὶ τῆς χώρης ταύτης τὸ ἰσχυρότατον, κατὰ[2] Σινώπην[3] πόλιν τὴν ἐν Εὐξείνῳ πόντῳ μάλιστά κη κειμένη·) ἐνθαῦτα ἐστρατοπεδεύετο, φθείρων τῶν Συρίων[4] τοὺς κλήρους. Καὶ εἷλε μὲν τῶν Πτερίων τὴν πόλιν καὶ ἠνδραποδίσατο· εἷλε δὲ τὰς περιοικίδας αὐτῆς πάσας· Συρίους τε, οὐδὲν ἐόντας αἰτίους, ἀναστάτους ἐποίησε[5]. Κῦρος δὲ ἀγείρας τὸν ἑωυτοῦ στρατὸν, καὶ παραλαβὼν τοὺς μεταξὺ οἰκέοντας πάντας, ἠντιοῦτο Κροίσῳ[6]. Πρὶν δὲ ἐξελαύνειν ὁρμῆσαι τὸν στρατὸν, πέμψας κήρυκας ἐς τοὺς Ἴωνας, ἐπειρᾶτό σφεας ἀπὸ Κροίσου ἀπισ-

docia în partea numită Pteria; — Pteria este (partea de loc) cea maĭ tare (ca posiţie) din tótă regiunea acesta, (vine) în faţa oraşuluĭ Sinop, care este situat chiar pe (cósta) Pontuluĭ Euxin; în acest loc tâbĕrâ (Cresu) şi jefui câmpiile Sirienilor. El maĭ luâ oraşul Pterienilor şi robi (pe cetăţenĭ); maĭ luâ şi tóte (satele) împrejur; astfel stinse cu desăvêrşire pe Sirienĭ carĭ nu i făcuseră nicĭ un rĕŭ. Ciru ênsă strîngênd oştirea luĭ şi înrolênd pe (toţĭ câţĭ êĭ gâsi) în calea luĭ, se (pregăti) să resiste luĭ Cresu. Înainte ênsă de a procede la atac

---

[1] ἐς τὴν Πτερίην. Nu e vorbă aci de un oraş, cum cred uniĭ traducătorĭ pe basa unuĭ pasagiu din Stefan bizantinul în care ḑice »Πτέριον πόλις Μήδων, λέγεται καὶ θηλυκῶς ἡ Πτερία«, căcĭ după chipul cum menţionéză Erodot Pteria vedem că e vorbă de uă întindere de teritoriŭ şi nu de un oraş. E probabil ca regiunea Pteria să fi avut şi un oraş cu acelaş nume deşi Erodot nu-l citéză. Numele Pteria nu este elinesc căcĭ, din ênsuşĭ faptul că Cresu a atacat pe Pterienĭ, resultă că eĭ trebue să fi fost un popor de origină capadocică şi nicĭ cum elinéscă. Ceea ce confirmă acéstă teorie este că vedem numele Pteria dat maĭ multor întărirĭ asiatice precum şi cetâţuieĭ dela Babilona. Rawlinson combate părerea luĭ Texier că ruinele capitaliĭ Pterieĭ s'ar fi aflând în satul modern Boghaz-Kieuĭ, căcĭ din ceea ce ni se spune în text e clar că oraşul era pe cósta măriĭ, lăngă Sinop.

[2] κατὰ. »În faţă«. Avem acéstă preposiţiune întrebuinţată în acelaş sens maĭ jos la Cap. 80 şi 186, şi în Cartea VIII, Cap. 32.

[3] Σινώπην. Se maĭ menţionéză acest oraş maĭ jos la Cap. 12 din Cartea IV. Sinop era uă colonie milesiană fórte însemnată, fundată pe la anul 630 înainte de Christos şi ocupând un promontoriu mic scăldat de valurile Pontuluĭ Euxin. Vechia cetate fu cu totul ruinată şi cea modernă »Sinub« este zidită pe ruinele şi pe fragmentele cetâţiĭ antice.

[4] Συρίων. Pentru numele de Sirienĭ dat Capadocienilor, veḑĭ maĭ sus la începutul Capitoluluĭ 72, nota No. 3, pag. 120.

[5] ἀναστάτους ἐποίησε. »Distruse cu desăvêrşire«. Expresia acésta maĭ revine de treĭ orĭ în cursul cârţiĭ acestia: la Cap. 97 »οὐδὲ ὑπ' ἀνομίης ἀνάστατοι ἐσομέθα«; la Cap. 155: »δείσας μὴ ἀναστάτους ποιήσῃ τὰς Σάρδις«, şi la Cap. 178: »Νίνου ἀναστάτου γενομένης«. Să observâm că ultima menţiune ce se face despre Cresu ca om prosper şi puternic, este un act de nedreptate, aşa încât tóte nenorocirile ce de aci înainte cad asupra luĭ sunt privite ca uă retribuţie divină. Erodot, în spiritul de religiositate şi de dreptate care-l anima tot d'auna, vedea de sigur acolo causa ruiniĭ luĭ Cresu.

[6] ἠντιοῦτο Κροίσῳ. Suida aci ne spune uă fabulă curiósă; el ḑice că Ciru, speriat de venirea luĭ Cresu, fugi din Persia şi că cercâ chiar să scape în India, dar că soţia luĭ êĭ ridicâ curajul din noŭ. Atuncĭ el se decise să consulte pe profetul Daniil, carele, asigurêndu-l de victorie, făcu pe Ciru să-şĭ strîngă armata din noŭ şi să resiste ataculuĭ luĭ Cresu.

τάμεναι[1]· Ἴωνες μέν νυν οὐκ ἐπείθοντο[2]. Κῦρος δὲ ὡς ἀπίκετο, καὶ ἀντεστρατοπεδεύσατο Κροίσῳ, ἐνθαῦτα ἐν τῇ Πτερίῃ χώρῃ ἐπειρῶντο[3] κατὰ τὸ ἰσχυρὸν ἀλλήλων. Μάχης δὲ καρτερῆς γενομένης καὶ πεσόντων ἀμφοτέρων πολλῶν, τέλος οὐδέτεροι νικήσαντες διέστησαν, νυκτὸς ἐπελθούσης. Καὶ τὰ μὲν στρατόπεδα ἀμφότερα οὕτως ἠγωνίσατο[4].

77. Κροῖσος δὲ μεμφθεὶς κατὰ τὸ πλῆθος τὸ ἑωυτοῦ στράτευμα[5] — (ἦν γάρ οἱ ὁ συμβαλὼν στρατὸς πολλὸν ἐλάσσων ἢ ὁ Κύρου·) τοῦτο μεμφθεὶς, ὡς τῇ ὑστεραίῃ οὐκ ἐπειρᾶτο ἐπιὼν ὁ Κῦρος, ἀπήλαυνε ἐς τὰς Σάρδις, ἐν νόῳ ἔχων, παρακαλέσας μὲν Αἰγυπτίους κατὰ τὸ

cu armata, trimise soli către Ionieni ca să-i îndemne să se revolte în contra luĭ Cresu; Ionienii însă nu-l ascultară. Ciru pe de altă parte, îndată ce sosi, tăbără cu armata luĭ în faţa luĭ Cresu, şi atunci ambiĭ (regi) ĕşi încercară puterile în regiunea Pteria. Bătălia deveni crîncenă, şi mulţi picară de ambe părţi, în fine, ne-biruind niciĭ uniĭ niciĭ altiĭ, încetară (de la luptă), căci sosise nóptea. Şi astfel se luptară ambele armate.

77. Cresu, aruncând vina asupra (miculuĭ) număr al armatiĭ sale; — căci, socotélă făcută, armată luĭ era cu mult maĭ mică decât aceea a luĭ Ciru; — astfel, (ḑic) judecând el, (şi vĕḑând) ca a doua ḑi Ciru nu maĭ reînnoia lupta, se întórse

---

[1] ἀπιστάμεναι. Creutzer are »ἀπιστάναι« (Veḑi nota No. 3, pag. 29, la Cap. 17 de maĭ sus).

[2] Ἴωνες μέν νυν οὐκ ἐπείθοντο. Se vede că numaĭ téma de Cresu impedică pe Ionieni de a se conforma cu dorinţa luĭ Ciru, căci altfel ei de sigur nu puteau fi favorabilĭ Lidienilor dela carĭ suferiseră multe neajunsurĭ în tot timpul dinastieĭ Mermnaḑilor.

[3] ἐπειρῶντο. Deşi Gaisford are »ἐπειρώατο« şi deşi multe texturĭ moderne de mare importanţă ĕl urmézä într'acésta, prefer forma ἐπειρῶντο adoptată de Creutzer şi pe care o vĕd necontestată în alte pasagiurĭ ale autorului nostru, ca de exemplu în Cartea IV, Cap. 203; în Cartea V, Cap. 20 şi 85; în Cartea VII, Cap. 139 şi în Cartea IX, Cap. 26, 33 şi 53. Dindorf se pronunţă pentru forma »ἐπειρέοντο«.

[4] στρατόπεδα ἀμφότερα οὕτως ἠγωνίσατο. Acéstă bătălie avu loc la anul 554 înainte de Christos.

[5] Κροῖσος δὲ μεμφθεὶς κατὰ τὸ πλῆθος τὸ ἑωυτοῦ στράτευμα. Trebue să considerăm frasa ca întreruptă prin parentesa ce urmézä şi ca iarăşĭ continuată la »τοῦτο μεμφθεὶς«. Blakesley însă légă acéstă frasă cu cea precedentă începênd capitolul 77 cu »Καὶ τὰ μὲν στρατόπεδα« şi puind numaĭ uă virgulă după ἠγωνίσατο. În asemenea cas trebue să traducem astfel: »Şi astfel se luptară ambele armate, Cresu aruncând vina (adică vina pentru că nu căştigase victoria la care se aşteptase) asupra miculuĭ număr al soldaţilor luĭ«. Nu cred însă bun acest mod de punctuaţie pentru că face ca un capitol să incépă cu »Καὶ« lucru ce trebue tot d'auna evitat. De aceea prefer punctuaţia luĭ Creutzer adoptată şi de ediţiile cele maĭ bune. »Μεμφθεὶς«, atât aci, cât şi în Cartea III, Cap. 13, şi în Cartea VII, Cap. 146, este întrebuinţat în loc de »μεμψάμενος«.

ὅρκιον, (ἐποιήσατο γὰρ καὶ πρὸς Ἄμασιν[1] βασιλεύοντα Αἰγύπτου συμμαχίην πρότερον ἤπερ πρὸς Λακεδαιμονίους,) μεταπεμψάμενος δὲ καὶ Βαβυλωνίους, (καὶ γὰρ πρὸς τούτους αὐτῷ ἐπεποίητο συμμαχίη· ἐτυράννευε δὲ τῶν Βαβυλωνίων τὸν χρόνον τοῦτον Λαβύνητος[2]·) ἐπαγγείλας δὲ καὶ Λακεδαιμονίους παρεῖναι ἐς χρόνον ῥητόν· ἁλίσας[3] τε δὴ τούτους, καὶ τὴν ἑωυτοῦ συλλέξας στρατιήν, ἐνένωτο[4], τὸν χειμῶνα παρεὶς, ἅμα τῷ ἦρι στρατεύειν ἐπὶ τοὺς Πέρσας. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα φρονέων, ὡς ἀπίκετο ἐς τὰς Σάρδις, ἔπεμπε κήρυκας κατὰ τὰς συμμαχίας[5], προερέοντας

înapoĭ la Sarde, cu intenţia de a invita pe Egiptenĭ să se ţie de promisiunea lor, — căcĭ el făcuse uă învoială cu Amasi, monarchul Egiptuluĭ, maĭ nainte (chiar) de a face (una) cu Lacedemonienĭi — (maĭ avea încă intenţia) de a chema în ajutorul sĕŭ şi pe Babilonienĭ, — căcĭ şi cu acestia avea el învoială; pe timpul acela domnia peste Babilonienĭ, Labinet; — (maĭ avea intenţia) de a trimite vorbă Lacedemonienilor să vie (şi eĭ) la timpul fixat: planul luĭ era să adune împreună pe acestĭ (aliaţĭ) şi să-şĭ strîngă uă armată

[1] Ἄμασιν. Tratatul ce-l făcu Amasi cu Cresu fu de sigur motivul jelosieĭ care maĭ târdiŭ există între Persĭ şi Egiptenĭ. Ceea ce Cresu cerea dela Egiptenĭ şi dela Babilonienĭ era de sigur ca acestia să opereze uă diversiune în contra Perşilor, atacându-i din altă parte; nu pot admite ca el să fi cerut soldaţĭ dela acestia, căcĭ pentru ca să vie asemenea soldaţĭ, şi maĭ ales ca să vie Babilonienĭ la Sarde, unde trebuia să aibă loc concentrarea peste cinceĭ lunĭ, »ἐς πέμπτον μῆνα συλλέγεσθαι ἐς Σάρδις«, asemenea forţe trebuiaŭ să trécă prin teritoriul inamic.

[2] ἐτυράννευε δὲ τῶν Βαβυλωνίων τὸν χρόνον τοῦτον Λαβύνητος. Nu e, cred, nevoe să spunem aci că acest Labinet nu este acela despre care se spune maĭ sus la Cap. 74 ca era contimporan cu Ciaxare. Cel de aci fără îndoială este Na-bun-hit, ultimul monarch babilonian. Acesta, precum se constată bine prin canonul astronomic, nu s'a suit pe tronul Asirieĭ decât în anul 555 înainte de Christos. Faptul relatat aci cum că el a încheiat un tratat cu Cresu, ajută mult spre fixarea datiĭ căderiĭ monarchieĭ lidiane. Trebue să presupunem trecerea cel puţin a unuĭ an dela suirea pe tron al luĭ Nabonad saŭ Na-bun-hit şi dela încheerea tratatuluĭ cu Lidia până la căderea oraşuluĭ Sarde; acésta ne aduce la data 554 înaintea cârcia nu trebue să fixăm acest eveniment. Vedem prin acésta dar cât e de greşită cronologia luĭ Volney când fixésă căderea luĭ Cresu la anul 557, adică cu doĭ anĭ chiar înainte de a se sui pe tronul Asirieĭ monarchul dela care acum cerea ajutor în virtutea unuĭ tratat încheiat de maĭ nainte!

[3] ἁλίσας. Se înţelege că, întru cât privia pe Babilonienĭ, acésta, pentru cuvintele expuse în nota precedentă, nu se putea.

[4] ἐνένωτο. Autorul a făcut, ca să exprime intenţia saŭ planul luĭ Cresu după bătălia dela Pteria, uă frasă atât de lungă încât e silit să repete pe ἐνένωτο care echivalézä cu ἐν νόῳ ἔχων de maĭ sus.

[5] κατὰ τὰς συμμαχίας. În modul cum am tradus aci, daŭ luĭ κατὰ un sens cu totul identic cu acela pe care-l are maĭ sus la Cap. 30 în pasagiul »Σόλωνα θεράποντες περιῆγον κατὰ τοὺς θησαυροὺς«, Se maĭ póte însă traduce şi altfel, adică: »după cum avea tratate încheiate« saŭ »secundum foedera«, cum dice Bachr. În casul din urmă dăm luĭ κατὰ sensul ce-l are câte-va rînduri maĭ sus în acest capitol, în pasagiul »κατὰ τὸ ὅρκιον«. Amêndouă modurile de a traduce sunt corecte.

ἐς πέμπτον μῆνα συλλέγεσθαι ἐς Σάρδις· τὸν δὲ παρεόντα καὶ μαχεσάμενον στρατὸν Πέρσῃσι, ὃς ἦν αὐτοῦ ξεινικὸς, πάντα ἀπεὶς, διεσκέδασε, οὐδαμὰ ἐλπίσας μή κοτε ἄρα ἀγωνισάμενος οὕτω παραπλησίως Κῦρος ἐλάσῃ[1] ἐπὶ Σάρδις.

a luĭ, și îndată ce ar trece iarna, la sosirea primâveriĭ, să pornéscă (din noŭ) în contra Perșilor. Și (Cresu), formându-și astfel planul, îndată ce sosi la Sarde, trimise solĭ pe la aceĭ cu (carĭ încheiase) alianțe ca să-i invite să se adune la Sarde în termen de cinci lunĭ; cât pentru armata existentă, care se luptase în contra Perșilor, și care era mercenară, el o licențiâ și o împrâștiâ ne-trecându-i de fel prin gând că după uă luptă așa de egală ar fi putut Ciru să se îndrepteze în contra Sardeĭ.

78. Ταῦτα ἐπιλεγομένῳ[2] Κροίσῳ τὸ προάστειον πᾶν ὀφίων ἐνεπλήσθη· φανέντων δὲ αὐτῶν, οἱ ἵπποι μετιέντες τὰς νομὰς νέμεσθαι, φοιτέοντες[3] κατήσθιον. Ἰδόντι δὲ τοῦτο Κροίσῳ, ὥσπερ καὶ ἦν, ἔδοξε τέρας εἶναι. Αὐτίκα δὲ ἔπεμπε θεοπρόπους ἐς τῶν ἐξηγητέων Τελμησσέων[4]. Ἀπικομένοισι δὲ τοῖσι θεο-

78. Pe când Cresu medita aceste (planurĭ), tóte (locurile) împrejurul cetâțiĭ se umplură cu șerpĭ; îndată ce se iviră acestia, caiĭ lăsând la uă parte hrana lor obicinuită, se grêmădiră (acolo) și eĭ mâncară. Luĭ Cresu i se păru — și cu drept cuvênt — când vĕdu acésta, că

[1] ἐλάσῃ. Prefer conjunctivul după μὴ indicativuluĭ ἐλάσει care se găsesce în câte-va ediții, ca de exemplu în acelea a luĭ Schäfer și Schweighäuser.

[2] ἐπιλεγομένῳ. Verbul ἐπιλέγεσθαι însemnéză »a medita în sineșĭ«. Tot în acelaș sens îl vedem întrebuințat maĭ jos la Cap. 86, în Cartea II Cap. 120 și în alte pasagiurĭ. De acolo vine a însemna »a medita« saŭ »a citi« ca maĭ jos la Cap. 125, sens în care Pausania îl întrebuințéză fórte des.

[3] φοιτέοντες se referă, cred, la ἵπποι iar nu la ὄφιες, dupe cum tradue uniĭ. Lucrul însă e materie de controversă, și e acceptabilă și interpretarea care consideră pe φοιτέοντες ca referinduse la șerpĭ, și care traduce »caiĭ lăsând la uă parte hrana lor firéscă eĭ mâncaŭ când se grâmădiaŭ« saŭ »în mare numĕr«. Interpretarea ce o urmâm noĭ este aceea a luĭ Baehr, și a luĭ Dindorf.

[4] ἐς τῶν ἐξηγητέων Τελμησσέων. Astfel găsuesc majoritatea manuscriselor și cele maĭ bune ediții, însă avem uă infinitate de variante, maĭ ales asupra numeluĭ Τελμησσέων. Maĭ întâiŭ, întru cât privesce pe ἐς τῶν ἐξηγητέων, se vede că acéstă expresie, aflată în tóte manuscrisele, a displăcut multor editorĭ. Prima ediție vechie care a modificat-o pare a fi fost cea aldină, care, fără niciĭ un scrupul, a schimbat-o în »ἐς τοὺς ἐξηγητέας«. Exemplul dat de acéstă ediție celebră fu pe loc urmat de altele multe, până ce Gaisford, Schweighäuser și alțiĭ aŭ rectificat erórea. Blakesley nu cutézâ a urma pe Aldu în contra autorităților manuscriselor, deși pare dispus a o face în nota luĭ, căci el dice că se subtînțelege »μαντεῖον« și că frasa e eliptică pentru »ἐς τῶν ἐξηγητέων Τελμησσέων τὸ μαντεῖον«. Nu véd necesitatea unii asemenea presupuneri niciĭ aceea de a se revolta în contra genitivuluĭ după ἐς. E adevĕrat că acest genitiv e rar, dar îl confirmă casul aprópe analog al genitivuluĭ întrebuințat dupa ἐν maĭ sus, la

πρόποισι, καὶ μαθοῦσι πρὸς Τελμησσέων τὸ θέλει σημαίνειν τὸ τέρας, οὐκ ἐξεγένετο Κροίσῳ ἀπαγγεῖλαι· πρὶν γὰρ ἢ ὀπίσω σφέας ἀναπλῶσαι ἐς τὰς Σάρδις[1], ἦλω ὁ

era un semn (de la deĭ). El trimise îndată să consulte pe divinatorii din Telmes. După ce sosiră ênsă (acolo) mesagerii și aflară de la Telmesienĭ ceea ce însemna mi-

Cap. 35, unde avem »ἐν Κροίσου«. Venind acum la numele Τελμησσέων, avem în diferite ediții uă multiplicitate de variante, ca de exemplu Τελμισσέων, Τελμισέων, Τελμνησσέων, Τελμνισέων, Τελμησέων, s. c. l. Textul aldin are Τελμισσέων, textul luĭ Dindorf Τελμησέων. Tot astfel variézā și scriitorii anticĭ precum și inscripțiile în privința ortografieĭ acestuĭ nume. Cele maĭ bune ediții ca ale luĭ Creutzer, Blakesley și a altor, precum și manuscrisele cele maĭ autorisate, adoptă ortografia urmată și de noi. Pănă la un punct, existența a treĭ orașe cu numele Telmes în Asia micā este causa acestor diferințe ortografice. Acele treĭ orașe furā: 1° Telmes, care pe inscripții se scrie și Termes »Τερμησσός« în Pisidia, lângă trecătórea d'intre muntele Tauru și interiorul Asieĭ micĭ. Toți comentatorii sunt de acord că nu este vorbă aci de acel oraș, maĭ întâiŭ pentru-că el se numia maĭ des Termes decât Telmes și pe urmă pentru-că nu scim să fi existat acolo vre uă scólă de divinatorĭ saŭ să fi fost acel oraș un centru de studiu al sciințelor oculte. Maĭ sunt două Telmesurĭ și părerile sunt cam împărțite în a stabili cestiunea care din ele este Telmesul din text. Acestea sunt: 2° Telmes în Caria, la 60 de stadiĭ, (11 kilometrĭ) depărtare de Alicarnas, patria luĭ Erodot. Aci în adevĕr a fost uă scólă de divinație și Leaké crede că aci trimise Cresu să consulte pe divinatorĭ. (Vedĭ Leake, Journal of Philology, vol. IV, pag. 240.) Acéstă scólă ênsă nu dete Telmesuluĭ caric reputația mare ce o avea un al treilea Telmes situat pe mărginile Licieĭ și ale Carieĭ. Acel 3° Telmes, fiind situat pe frontiera Carieĭ, a fost pus de mulțĭ geografĭ în Caria, lucru care a creat uă confusie cu Telmesul cel din Caria. Vom desemna ênsă acest al treilea Telmes ca Telmes în Licia. Aci era în adevĕr sediul clasic al divinațiuneĭ în Asia micā, de aceea cred că acesta e Telmesul despre care e vorbă în text. Cetatea acésta era dedicată luĭ Apoline, deuluĭ divinațiuneĭ. Pe medaliile eĭ vedem represintat deul Apoline cu capul radiat, și pe revers séde acelaș deŭ pe un tron în formă de tripod, ținênd arcul în mână. Istoria legendară a acestuĭ oraș pretinde că fu fundat de Telmes, un fiu al luĭ Apoline. Reputația Telmesienilor ca divinatorĭ se confirmă de Cicerone (De divinatione I, 42) și de Plin. (II. XXX, 1). După Clement din Alexandria eĭ eraŭ speciali în arta de a interpreta visurĭ (Strom I, 16) în care ramură a sciințelor oculte excelaŭ și în timpul luĭ. Telmesul din Licia era situat pe malul mărĭĭ, lângă satul modern Makri, unde s'aŭ și găsit ceva ruine, maĭ ales de morminte, unele indigene altele eline, avênd uă analogie mare cu acelea dela Persepoli. Pe inscripțiile găsite la Macri numele se scrie »Telmessus« și nu »Telmissus«, prin urmare ortografia adoptată de noĭ este în acord și cu acele inscripții. Prin ἐξηγηταὶ se înțeleg toți aceĭ carĭ se pricep în materie de religie, carĭ observă riturile, desemnă expiațiile și explică fenomenele și semnele, Cicerone (De legibus II, 26) eĭ numesce »religionum interpretes«.

[1] πρὶν γὰρ ἢ ὀπίσω σφέας ἀναπλῶσαι ἐς τὰς Σάρδις. Întrebuințarea acestiĭ expresiĭ ἀναπλῶσαι constitue în adevĕr uă curiosă eróre din partea luĭ Erodot ca aplicată uneĭ călătorii dela Telmes la Sarde, căci e evident că uă asemenea călătorie s'ar face pe uscat. Mulțĭ aŭ cercat să-și dea sémă de unde provine erórea și explicația care mi se pare cea maĭ bună este aceea dată de Blakesley. El presupune că autorul a culeș istoria trimiterii acestor solĭ la Telmes, precum și intrégа anecdotă relativă la miracolul șerpilor, direct din gura unuĭ Telmesian. În general aceĭ carĭ consultaŭ pe divinatorii din Telmes eraŭ Ionienĭ de pe cóstele Asieĭ micĭ: eĭ mergeaŭ și se întorceaŭ pe mare, astfel încât se vede că cuvêntul ἀναπλῶσαι în limbagiul Telmesianilor se aplica în general tutulor acelor carĭ plecaŭ de acolo după consultație și că persona din gura căreia autorul nostru a culeș acéstă anecdotă s'a servit și în casul acesta de cuvêntul ἀναπλῶσαι pe care l'a reprodus Erodot »tale quale«.

Κροῖσος. Τελμησσέες μέν τοι τάδε ἔγνωσαν, στρατὸν ἀλλόθροον προσδόκιμον εἶναι[1] Κροίσῳ ἐπὶ τὴν χώρην, ἀπικόμενον δὲ τοῦτον καταστρέψεσθαι τοὺς ἐπιχωρίους· λέγοντες ὅριν εἶναι γῆς παῖδα, ἵππον δὲ πολέμιόν τε καὶ ἐπήλυδα. Τελμησσέες μέν νυν ταῦτα ὑπεκρίναντο Κροίσῳ ἤδη ἡλωκότι, οὐδέν κω εἰδότες τῶν ἦν περὶ Σάρδις τε καὶ αὐτὸν Κροῖσον.

79. Κῦρος δὲ, αὐτίκα ἀπελαύνοντος Κροίσου μετὰ τὴν μάχην τὴν γενομένην ἐν τῇ Πτερίῃ, μαθὼν, ὡς ἀπελάσας μέλλοι Κροῖσος διασκεδᾶν τὸν στρατὸν, βουλευόμενος εὕρισκε πρῆγμά οἱ εἶναι[2] ἐλαύνειν ὡς δύναιτο τάχιστα ἐπὶ τὰς Σάρδις, πρὶν ἢ τὸ δεύτερον ἁλισθῆναι τῶν Λυδῶν τὴν δύναμιν[3].

nunea, nu putură să aducă respunsul luĭ Cresu: căcĭ înainte chiar de a pluti cĭ înapoĭ la Sarde, Cresu era deja robit. Telmesienĭĭ deteră explicaţia următóre: Cresu trebuia să se aştepte la (invasia) unĭĭ armate străine în téră şi (să pricépă) că sosind acésta va extermina pe locuitorĭ; căcĭ sérpele, ḑiseră cĭ, însemnéză un fiŭ al pământuluĭ, iar calul un om de arme şi un străin. Telmesienĭĭ în adevĕr deteră acest rĕspuns luĭ Cresu pe când el era deja prins, dar nu sciaŭ în momentul acela nimic despre cele ce se întêmplaseră la Sarde, nicĭ despre sórta ênsuşĭ a luĭ Cresu.

79. Ciru ênsă, după retragerea neaşteptată a luĭ Cresu în urma bătălieĭ ce avusese loc în Pteria, aflând că Cresu, după retragerea luĭ, avea intenţia de a licenţia armata (sa), reflectând, găsi că lucrul cel maĭ nemerit pentru el era să pornéscă cât putea maĭ repede în

[1] προσδόκιμον εἶναι. Bachr traduce bine »expectandum esse«: acceaşĭ expresie se repetă în maĭ multe locurĭ, ca de exemplu în Cartea III Cap. 123, Cartea V Cap. 108, Cartea VI Cap. 6, Cartea VII Cap. 203, Cartea VIII Cap. 20, Cartea IX Cap. 89.

[2] εὕρισκε πρῆγμά οἱ εἶναι. Acéstă expresie idiomatică pe care am tradus-o »găsi că lucrul cel maĭ nemerit pentru el era ca« s. c. l., se maĭ găsesce în Erodot la Cartea VII Cap. 12.

[3] πρὶν ἢ τὸ δεύτερον ἁλισθῆναι τῶν Λυδῶν τὴν δύναμιν. Manuscrisele ne dau acéstă frasă sub diferite forme. Am adoptat forma admisă de majoritatea manuscriselor, dar nu resping pe cele lalte, căcĭ ele sunt aşa de diferite încât cred că două cel puţin pot fi considerate ca autentice. Manuscrisul sancroftian din biblioteca Emanoil la Cambridge are »πρὶν ἢ τὴν δύναμιν ἁλισθῆναι τὸ δεύτερον τῶν Λυδῶν αὐτὸς ἐπικαταλάβοι«. Manuscrisul din Vienna, carele maĭ în tot d'auna este în acord cu cel din Cambridge, deşi nu adaogă cuvintele »αὐτὸς ἐπικαταλάβοι«, reţine ênsă urmele lor, avênd cuvêntul »ὅπως« la începutul frasĭĭ care, prin urmare, se presintă astfel în acel text: »ὅπως πρὶν ἢ τὴν δύναμιν ἁλισθῆναι τὸ δεύτερον τῶν Λυδῶν«. In fine un manuscris are καταλάβοι în loc de ἐπικαταλάβοι ca manuscrisul de la Cambridge.

Ὡς δέ οἱ ταῦτα ἔδοξε, καὶ ἐποίεε κατὰ τάχος· ἐλάσας γὰρ τὸν στρατὸν ἐς τὴν Λυδίην, αὐτὸς ἄγγελος Κροίσῳ ἐληλύθεε[1]. Ἐνθαῦτα Κροῖσος ἐς ἀπορίην πολλὴν ἀπιγμένος, ὡς οἱ παρὰ δόξαν[2] ἔσχε τὰ πρήγματα ἢ ὡς αὐτὸς κατεδόκεε, ὅμως τοὺς Λυδοὺς ἐξῆγε ἐς μάχην. Ἦν δὲ τοῦτον τὸν χρόνον ἔθνος οὐδὲν ἐν τῇ Ἀσίῃ οὔτε ἀνδρειότερον οὔτε ἀλκιμώτερον τοῦ Λυδίου[3]. Ἡ δὲ μάχη σφέων ἦν ἀπ' ἵππων[4], δοράτατά τε ἐφόρεον μεγάλα, καὶ αὐτοὶ ἦσαν ἱππεύεσθαι ἀγαθοί.

80. Ἐς τὸ πεδίον δὲ συνελθόντων τοῦτο, τὸ πρὸ τοῦ ἄστεός ἐστι

contra Sardeĭ, maĭ nainte ca să-şĭ adune Lidienii puterile pentru a doua óră. El, îndată ce meşteşugi planul acesta, êl şi puse în lucrare; căcĭ, pornind armata luĭ, se anunţă în persónă pe lângă Cresu. Atuncĭ Cresu se găsi în mare nedumirire, căcĭ lucrurile se întêmplaseră altfel decât se aştepta el; cu tóte acestea scóse pe Lidienĭ la luptă. Pe timpul acela nu exista în Asie naţie maĭ curagiósă şi maĭ vigurósă decât cea lidică. (Lidienii) aveaŭ obiceiŭ să se lupte călare, purtaŭ suliţe lungĭ şi eraŭ călăreţĭ de prima ordine.

80. (Ambiĭ regĭ) se întêlniră în câmpia aceea din faţa

[1] αὐτὸς ἄγγελος Κροίσῳ ἐληλύθεε. Literal »el ênsuşĭ sosi ca mesager pe lângă Cresu« adică marşul luĭ fu aşa repede încât nu avu altul timpul să anunţe luĭ Cresu invasia decât ênsuşĭ acela care o făcea. În privinţa activităţiĭ Perşilor şi a înlesnirii cu care percurg în puţin timp distanţe marĭ, pasagiul următor extras din »Jurnalul Societăţiĭ Geografice din Londra« (vol. IX, pag. 156) este interesant. Iată acel pasagiŭ: »Un persian póte, să strêbată în timp scurt nisce distanţe enorme. La finele lunii Maiŭ 1831 uă forţa compusă din treĭ regimente de infanterie, cinci tunurĭ, un howitzer şi 1000 călăraşĭ, însoţită de un detaşment engles, percurse distanţa între gradele 29° şi 30° de latitudine, adică 112 mile (179 de kilometrĭ) în cinci ḑile, fiind şi rĕŭ aprovisionată. Maĭ târḑiŭ, (dela 14—16 Junie) cavaleria se întórse înapoĭ la Kirman, de unde pornise expediţia, şi percurse 106 mile (169¼ kilometri) în două ḑile şi jumêtate. Eĭ sunt siliţĭ să facă marşurĭ forţate fiind-că altfel ar întârḑia pe drum prin locurĭ cu totul lipsite de apă. În câmpiile întinse ale Persieĭ satele sunt rare şi ţĕranĭĭ siliţĭ să transporte productele lor la distanţe marĭ, lucru care face pe locuitorĭ fără rivalĭ în facultatea de a suporta obosêla«.

[2] ὡς οἱ παρὰ δόξαν. Echivalézä cu »ὡς οἱ ἄλλως« şi tótă frasa este construită ca cum am avea acel echivalent în loc de cuvintele textuluĭ: căcĭ după text, cuvintele »ὡς αὐτὸς κατεδόκεε« combinate cu »ὡς οἱ παρὰ δόξαν« constituc uă tautologie. De aceea traduc ca cum am fi avut »ἄλλως«.

[3] Ἦν δὲ τοῦτον τὸν χρόνον ἔθνος οὐδὲν ἐν τῇ Ἀσίῃ οὔτε ἀνδρειότερον οὔτε ἀλκιμώτερον τοῦ Λυδίου. Lidienii, precum şi Frigienii nu deveniră efeminaţi decât în urma contactuluĭ lor cu Perşiĭ. Grote, în istoria Greciei (vol. III, pag. 289—291), contrastă bine pe Lidienĭ şi Frigienĭ înaintea supuneriĭ lor către Perşĭ, cu ceea ce deveniră în urma acelui eveniment.

[4] Ἡ δὲ μάχη σφέων ἦν ἀπ' ἵππων. S'a vĕḑut maĭ sus, Cap. 27, că Lidienii eraŭ buni călăreţĭ. (Vedĭ nota No. 4, pag. 42.) Pe sculpturile persane êĭ vedem în genere representaţĭ călărĭ. Omer dă Meonienilor, adică Lidienilor, numele de »ἱπποκορυσταί« şi Mimnermiu, în poesiile sale, numesce pe Lidienĭ »ἱππόμαχοι Λυδοί«.

τοῦ Σαρδιηνοῦ, ἐὸν μέγα τε καὶ ψιλὸν[1], (διὰ δὲ αὐτοῦ ποταμοὶ ῥέοντες καὶ ἄλλοι καὶ Ὕλλος[2] συῤῥηγνῦσι ἐς τὸν μέγιστον, καλεόμενον δὲ Ἕρμον, ὃς ἐξ οὔρεος ἱροῦ Μητρὸς Δινδυμήνης ῥέων[3], ἐκδιδοῖ ἐς θάλασσαν κατὰ Φωκαίην πόλιν,) ἐνθαῦτα ὁ Κῦρος ὡς εἶδε τοὺς Λυδοὺς ἐς μάχην τασσομένους, καταῤῥωδήσας τὴν ἵππον, ἐποίησε, Ἁρπάcetăţiĭ Sarde, (câmpie) întinsă şi fără arborĭ, — căcĭ printr'ênsa curg multe rîurĭ, între altele şi Ilul, carĭ tóte curg împreună în (rîul) cel maĭ mare, numit Ermu, acest din urmă, isvorînd din muntele sacru al Mamiĭ Dindimene, se varsă în mare în faţa oraşuluĭ Focea, — aci Ciru, când vêdu pe Lidienĭ aşeḑaţi în ordin

[1] Ἐς τὸ πεδίον δὲ συνελθόντων τοῦτο, τὸ πρὸ τοῦ ἄστεός ἐστι τοῦ Σαρδιηνοῦ, ἐὸν μέγα τε καὶ ψιλόν. Συνελθόντων însemnézĭ »venind împreună« şi se aplică la două armate ce se întâlnesc. În cât privesce câmpia Sardeĭ şi topografia împrejmuirilor eĭ, găsim în Rawlinson uă notă descriptivă fórte interesantă în care dice: »Sarde, (astăḑĭ »Sart«) era situată în valea cea întinsă a riuluĭ Ermu, la punctul unde dealurile se string maĭ mult. Se vĕd şi astăḑĭ ruinele cetăţiĭ, dar maĭ tóte, afară de rêmâşiţile mareluĭ templu al Cibeliĭ, aparţin unuĭ epoce maĭ recente (Veḑĭ Texier, vol. III, pag. 17). Maĭ sus de Sarde, spre rĕsărit, se desfăşură câmpia formată prin confluenţa riuluĭ Ermu cu pîrîul Cogamu. Acéstă câmpie este întinsă şi mĕnóşă, şi Strabone o numesce »Câmpia luĭ Ciru« de sigur pentru că êşĭ închipuia că acolo a avut loc bătălia«. Rawlinson ênsă nu admite că bătălia a avut loc aci, pentru-că rîul Ilu nu curge tocmaĭ pe acolo. El crede că cea laltă câmpie, ceva maĭ jos de Sarde, spre apus, îndeplinesce maĭ bine condiţiile cerute prin descrierea luĭ Erodot. Acea câmpie este formată prin confluenţa riuluĭ Ermu cu rîul Ilu şi se întinde dela Magnesia (astăḑĭ Manser) până aprópe de Sarde. Să comparăm descrierea acestiĭ câmpiĭ de către Sir C. Fellows (Asia Minor pag. 201) cu aceea a luĭ Erodot: »Porniräm, dice Sir Charles, la 9 ore dela Manser şi strĕbăturäm lăţimea văiĭ în spre nord. După ce percurseräm două mile trecuräm rîul Ermu pe un pod; imediat după aceea trecuräm într'uă luntre tributarul Ermuluĭ numit Ilul. El este maĭ mare decât rîul în care se varsă; (aci difera Fellows de Erodot care spune contrariul). Pămêntul este fertil .... dar copaciĭ sunt rarĭ, afară de sălciĭ şi de plopiĭ«. Nicĭ aci nu crede ênsă Rawlinson că a fost scena bătălieĭ, deşi descrierea câmpieĭ corespunde cu locul acesta; cuvêntul pentru care Rawlinson respinge cele dise de Erodot în privinţa teatruluĭ luptiĭ d'între Cresu şi Ciru este că Ciru nu putea să vie dela apus. Acest argument al luĭ Rawlinson este plausibil şi póte că Erodot s'a înşelat şi că bătălia s'a încins în alt loc maĭ spre rĕsărit, póte chiar în prima câmpie prin care nicĭ că trece Ilul şi pe care Strabone o numesce »Câmpia luĭ Ciru«.

[2] Ὕλλος. Acest rîŭ e asociat cu riul Ermu în Iliada luĭ Omer (XX, 392), unde ni se spune că eroul Ifition, fiul luĭ Otrinte şi al unuĭ Naĭade, s'a născut în Ide subt muntele Tmolu »ἐπὶ λίμνῃ Γυγαίῃ, ὅθι τοι τέμενος πατρώϊόν ἐστιν, Ὕλλῳ ἐπ' ἰχθυόεντι καὶ Ἕρμῳ δινήεντι«.

[3] Ἕρμον, ὃς ἐξ οὔρεος ἱροῦ Μητρὸς Δινδυμήνης ῥέων. Rîul Ermu êşĭ ia isvorul în munţiĭ Frigieĭ şi scim că Muma Dindimiană, adică Cibele, era divinitatea tutelară a Frigienilor. E imposibil de precisat ce munte înţelege Erodot prin muntele sacru al Cibeliĭ, e ênsă probabil că ceea ce autorul voesce să spue este că acest rîŭ Ermu isvorésce din munţiĭ Frigieĭ, şi aci are dreptate, căcĭ el ese din două isvóre principale la pólele muntelui Mirad, care face parte din şirul munţilor Tauru. Ermul se numesce acum Ghiediz Chai şi daca se varsă astăḑĭ în golful Smirniĭ mult maĭ aprópe de Smirna decât de Focea, causa este că rîul acesta êşĭ schimbă necontenit cursul; el se tot apropie de Smirna, şi de unde gura luĭ, pe timpul luĭ Erodot, era aprópe de satul Focea, astăḑĭ el ameninţă chiar să astupe portul Smirniĭ cu nisipul ce-l cară. (Veḑĭ Hamilton, Asia Minor vol. I, pag. 45.)

γου ὑποθεμένου ἀνδρὸς Μήδου[1], τοιόνδε· ὅσαι τῷ στρατῷ τῷ ἑωυτοῦ ἕποντο σιτοφόροι τε καὶ σκευοφόροι κάμηλοι, ταύτας πάσας ἁλίσας καὶ ἀπελὼν τὰ ἄχθεα, ἄνδρας ἐπ' αὐτὰς ἀνέβησε ἱππάδα στολὴν ἐνεσταλμένους· σκευάσας δὲ αὐτοὺς προσέταξε τῆς ἄλλης στρατιῆς προϊέναι πρὸς τὴν Κροίσου ἵππον, τῇ δὲ καμήλῳ[2] ἕπεσθαι τὸν πεζὸν στρατὸν ἐκέλευε· ὄπισθε δὲ τοῦ πεζοῦ ἐπέταξε τὴν πᾶσαν ἵππον. Ὡς δέ οἱ πάντες διετετάχατο, παραίνεσε τῶν μὲν ἄλλων Λυδῶν μὴ φειδομένους, κτείνειν πάντα τὸν ἐμποδὼν[3] γινόμενον, Κροῖσον δὲ αὐτὸν μὴ κτείνειν, μηδὲ ἢν συλλαμβανόμενος ἀμύνηται. Ταῦτα μὲν παραίνεσε. Τὰς δὲ καμήλους ἔταξε ἀντία τῆς ἵππου τῶνδε εἵνεκεν· κάμηλον ἵππος φοβέεται[4], καὶ οὐκ ἀνέχεται οὔτε τὴν ἰδέην αὐτῆς ὁρέων, οὔτε τὴν ὀδμὴν ὀσφραινόμενος. Αὐτοῦ δὴ ὦν τούτου εἵνεκεν ἐσεσόφιστο, ἵνα τῷ Κροίσῳ ἄχρηστον ᾖ τὸ ἱππικόν, τῷ δή τι[5] καὶ ἐπεῖχε[6] ἐλλάμψεσθαι ὁ Λυδός. Ὡς

de bătălie, temêndu-se de cavaleria (lor), ascultâ consiliul luĭ Arpag, un med, și făcu cum urméză: adunâ tóte cămilele câte le avea în armata luĭ ca să pórte provisiile și bagajurile, și descărcându-le, puse ómenĭ pe dênsele călărĭ și êĭ echipâ ca nisce călăreți; gătindu-ĭ astfel, el êĭ ordonâ să mérgă înaintea restuluĭ armatiĭ, în contra cavalerieĭ luĭ Cresu, iar infanterieĭ (dete ordin) să vie după cămilime; la spatele infanterieĭ așeḑâ întrégа cavalerie. Când toți fură așeḑați, el dete instrucțiĭ să nu se cruțe ci să se ucidă toți Lidienii ce s'ar gasi în cale, dar pe ênsuși Cresu nu trebuia să-l ucidă, nicĭ chiar daca ar resista când s'ar pune mâna pe el. Acestea fură instrucțiile ce le dete (Ciru). El opuse cămilele în contra cavalerieĭ pentru cuvintele următóre: caluluĭ i e frică de cămilă, și nu póte suferi nicĭ să-i vadă figura nicĭ să-i simță mirosul.

[1] Ἁρπάγου ὑποθεμένου ἀνδρὸς Μήδου. Despre Arpag, veḑĭ maĭ departe la Cap. 108.

[2] τῇ δὲ καμήλῳ, expresie analogă cu »ἡ ἵππος« cavaleria, de aceea am tradus prin »cămilime«.

[3] ἐμποδὼν echivalésă cu ἐν ποσίν.

[4] κάμηλον ἵππος φοβέεται. Acésta se explică de sine căcĭ calul este un animal care se sperie lesne când vede un lucru la care nu este obicinuit. Caiĭ nu aŭ în general ocasie să vaḑă cămile, pentru că acolo unde sunt caĭ nu sunt camile, și unde sunt cămile nu e nevoe de caĭ. Camila dar este un ce noŭ pentru un cal, și calul e apt a se sperla când o vede. Că faptul s'a petrecut astfel cu ocasia bătălieĭ acestia se maĭ confirmă de Xenofonte (Ciropedia VII, 1, 27). Rawlinson citézâ un pasagiŭ dintr'uă seriere englesă în care se spune că într'uă bătălie d'intre Sêrbĭ și Turcĭ, Turcii discutară în consiliu de resbel propunerea unor generalĭ d'aĭ lor carĭ recomandaŭ tocmaĭ acéstă tactică de a opune cămile cavalerieĭ pentru a sperla pe caiĭ inamiculuĭ. Consiliul acesta ênsă nu fu urmat.

[5] τῷ δή τι. În textul aldin »τῷ δή τοι« care nu este admisibil.

[6] ἐπεῖχε, ἐπέχειν aci însemnézâ a cugeta și se subtințelege νοῦν. Astfel avem maĭ jos la Cap. 153 »ἐπ' οὓς ἐπεῖχε στρατηλατέειν« și în Cartea VI, Cap. 96, »ἐπὶ ταύτην γὰρ δὴ πρώτην ἐπεῖχον στρατεύεσθαι«.

δὲ καὶ συνήϊσαν[1] ἐς τὴν μάχην, ἐνθαῦτα ὡς ὤσφραντο[2] τάχιστα τῶν καμήλων οἱ ἵπποι καὶ εἶδον αὐτάς, ὀπίσω ἀνέστρεφον, διέφθαρτό τε τῷ Κροίσῳ ἡ ἐλπίς. Οὐ μέντοι οἵ γε Λυδοὶ τὸ ἐνθεῦτεν δειλοὶ ἦσαν· ἀλλ' ὡς ἔμαθον τὸ γινόμενον, ἀποθορόντες ἀπὸ τῶν ἵππων, πεζοὶ τοῖσι Πέρσῃσι συνέβαλλον. Χρόνῳ δὲ, πεσόντων ἀμφοτέρων πολλῶν, ἐτράποντο οἱ Λυδοὶ, κατειληθέντες[3] δὲ ἐς τὸ τεῖχος ἐπολιορκέοντο ὑπὸ τῶν Περσέων.

Drept aceea el întrebuinţâ stratagemul ca să devie inutilă pentru Cresu cavaleria cu care cugeta lidianul că se va ilustra (pe câmpul de luptă). Şi, în adevĕr, îndată ce se încăerară în luptă, şi îndată ce caiĭ mirosiră cămilele şi le vĕdură, o luară înapoĭ, şi speranţele luĭ Cresu fură risipite. Lidienii ênsă nu perdură curaj imediat, dar când vĕdură ceea ce se întêmplase, descălecară şi luptară pe jos cu Perşiĭ. După ce trecu cât-va timp ênsă, şi după ce picară mulţĭ şi de uă parte şi de alta, Lidienii fugiră şi, constrînşĭ fiind (să se închidă) în zidurile (cetăţiĭ), fură asediaţĭ de către Perşĭ.

81. Τοῖσι μὲν δὴ κατεστήκεε πολιορκίη. Κροῖσος δὲ δοκέων οἱ χρόνον ἐπὶ μακρὸν ἔσεσθαι τὴν πολιορκίην, ἔπεμπε ἐκ τοῦ τείχεος ἄλλους ἀγγέλους ἐς τὰς συμμαχίας. Οἱ μὲν γὰρ πρότερον διεπέμποντο, ἐς πέμπτον μῆνα προερέοντες συλλέγεσθαι ἐς Σάρδις· τούτους δὲ ἐξέπεμπε τὴν ταχίστην δέεσθαι βοηθέειν[4], ὡς πολιορκεομένου Κροίσου.

81. (Lidienii) dar se aflaŭ asediaţĭ: Cresu, creḑând că asediul se va prelungi mult timp, trimise din cetatea (luĭ) alţĭ solĭ către aliaţĭ. Căcĭ aceĭ carĭ fuseseră trimişĭ înainte spuseseră (aliaţilor) să se adune la Sarde în termen de cincĭ lunĭ. Acum Cresu, ca unul ce era asediat, maĭ trimitea pe acestia ca să róge să i se vie cât maĭ degrabă în ajutor.

82. Ἐς τε δὴ ὧν τὰς ἄλλας ἔπεμπε συμμαχίας, καὶ δὴ καὶ ἐς Λακεδαίμονα. Τοῖσι δὲ καὶ αὐτοῖσι τοῖσι Σπαρτιήτῃσι[5] κατ' αὐτὸν τοῦ-

82. (Cresu) trimise în tóte (cetăţile) aliate şi între altele şi la Lacedemona. Tocmaĭ pe timpul acela Spartaniĭ eraŭ

[1] συνήϊσαν. Blakesley şi câte-va ediţiĭ vechĭ aŭ συνήεσαν.
[2] ὤσφραντο. Unele ediţiĭ nu aŭ augmentul şi scriŭ »ὄσφραντο«.
[3] κατειληθέντες »împinşĭ de necesitate« latinesce »compulsi« saŭ »coacti«. Compară cu »ἀπειληθέντα δὲ τὸν Ἅρπονα« dela Cap. 24 de maĭ sus.
[4] βοηθέειν. Uniĭ aŭ »βοηθῆϊν« dar fără cuvênt plausibil.
[5] τοῖσι Σπαρτιήτῃσι. În multe ediţiĭ şi în câte-va manuscrise articolul lipseşte. Blakesley, în textul seŭ, închide aceste cuvinte în parentesă şi le bănuesce că ar fi fost intercalate de un scholiast zelos să explice cuvêntul αὐτοῖσι.

τον τὸν χρόνον συνεπεπτώκεε ἔρις ἐοῦσα πρὸς Ἀργείους περὶ χώρου καλεομένου Θυρέης[1]. Τὰς γὰρ Θυρέας ταύτας[2], ἐούσας τῆς Ἀργολίδος μοίρης, ἀποταμόμενοι ἔσχον οἱ Λακεδαιμόνιοι. Ἦν δὲ καὶ ἡ μέχρι Μαλέων ἡ πρὸς ἑσπέρην[3] Ἀργείων, ἥ τε ἐν τῇ ἠπείρῳ χώρη καὶ ἡ Κυθηρίη νῆσος[4] καὶ αἱ λοι-

din întêmplare în luptă cu Argienii din causa locului numit Tirea. Căci Lacedemonienii deslipiseră și luaseră Tirea acésta care facea parte (integrantă) din Argolida. Tot a Argienilor era și regiunea până la Malea, spre apusul (ei), atât partea continentală, cât și insula Citera și cele

[1] Θυρέης. Pe confinele Laconiei și a Argolidii se afla un mic teritoriu numit Cinuria, de care vorbesce Tucidide (V, 41). Acest mic teritoriu fu causa mai multor certuri între Lacedemonieni și Argieni, căci, acela fiind cheea Laconiei în spre partea acéea, Lacedemonienii nu puteau să stabiléscă supremația lor în Peloponesfără a-l stăpâni. Aceste certuri deteră ocasie la lupte crâncene; într'una din acele lupte, în Olimpiada a 15-a Argienii fură victorioși; al doilea resbel avu loc în Olimpiada 27-ea unde iarăși Spartanii fură învinși la Isia; în fine veni și resbelul de care se vorbesce aci în care Spartanii gonirâ definitiv pe Argieni din Cinuria. Spre amintire a acestui succes Spartanii instituiră în Laconia imnurile numite Gimnopedie. Locuitorii Cinurieĭ eraŭ rêmășițe din vechia populație a Peloponesului. Înaintea cuceririi ei de câtre Dorieni, acestia se ḑiceaŭ Ionieni și pretindeaŭ a fi »αὐτόχθονες« (Veḑi Cartea VIII Cap. 73). Locul orașului Tirea este ocupat astăḑi de monâstirea »Luku«: acolo pe un deal lat, ce se ridică încet dela pîrîul »Luku«, se vêd încă ruinele unii cetăți însemnate (Veḑi Leake, Morea: Vol. II, pag. 487). Astăḑi distanța dela orașul acesta până la mare este mai considerabilă decât o descrie Tucidide (IV, 57) pentru-că pîrîul a depus fórte mult teren aluvial de atunci încóce. Curtius însă pune acest oraș lângă satul Sf. Andrei numit astăḑi de Greci »Paleocastron« lângă gura pîrîului Charadra, și credo că ruinele dela Luku sunt acelea numai a unii vila romane. Ceĭ mai mulți anticari diferă de părerea acésta, și se pronunță în favórea ruinelor dela Luku cari și după tradiția locală aŭ reputația de a fi acelea ale cetății Tirea.

[2] Τὰς γὰρ Θυρέας ταύτας. Usul pluralului e curios aci după ce am avut singularul Θυρέης. Blakesley vede într'acésta uă probă cum că pasagiul începênd cu cuvintele acestea este uă intercalare făcută póte chiar de uă mână străină.

[3] ἡ μέχρι Μαλέων ἡ πρὸς ἑσπέρην. Acéstă frasă curiósă iarăși descéptă banuelile lui Blakesley carele ḑice că aci avem tocmai expresia care ar întrebuința-o mai natural un lacedemonian în descrierea cóstii Peloponesului între Elos și promontoriul Malea. Întreg pasagiul s'ar putea pune în gura unui lacedemonian sub forma următóre »Malul occidental al rîului Eurota a fost tot d'auna al nostru. Trecî ênsă riul și tótă cósta până la Malea, spre apusul promontoriului, ora al Argienilor, nu numai continentul dar și Citera și cele lalte insule.« De aci Blakesley conchide că pasagiul parentetic, începênd cu »Τὰς γὰρ Θυρέας ταύτας« și până la resumarea șirului istoriei lui Cresu, adică până la finele acestui capitol, a fost intercalat de un Lacedemonian saŭ póte chiar de autor când a revisuit lucrarea sa, subt influența vre unii autorități lacedemoniane. Mai multe ediții scriu Μαλεῶν. Despre acest promontoriu se mai vorbesce la Cap. 179 din Cartea IV și la Cap. 168 din Cartea VII. Din pasagiul acesta e evident că este vorbă de partea orientală a Peloponesului pe care se aflaŭ situate orașele Prasc, Cifanta, Epidauru, Epideliu și care se mărgenesce, din partea despre Argolida, la promontoriul Malea.

[4] καὶ ἡ Κυθηρίη νῆσος. Basêndu-se pe forma usitată de Erodot în alte locuri când menționeză acésta insulă, desemnată de el tot d'auna ca τὰ Κύθηρα, Blakesley omite substantivul νῆσος și pune simplu ἡ Κυθηρίη subtințelegênd χώρη. Nu cred ênsă justificabilă acéstă licență. Insula Citera se numesce astăḑi Cerigo.

παὶ τῶν νήσων[1]. Βοηθησάντων δὲ Ἀργείων τῇ σφετέρῃ ἀποταμνομένῃ, ἐνθαῦτα συνέβησαν ἐς λόγους συνελθόντες, ὥστε τριηκοσίους ἑκατέρων μαχέσασθαι[2], ὁκότεροι δ' ἂν περιγένωνται τούτων εἶναι τὸν χῶρον· τὸ δὲ πλῆθος τοῦ στρατοῦ ἀπαλλάσσεσθαι ἑκάτερον ἐς τὴν ἑωυτοῦ, μηδὲ παραμένειν ἀγωνιζομένων[3], τῶνδε εἵνεκεν, ἵνα μὴ παρεόντων τῶν στρατοπέδων, ὁρῶντες οἱ ἕτεροι ἐσσουμένους τοὺς σφετέρους ἐπαμύνοιεν. Συνθέμενοι ὧν ταῦτα ἀπαλλάσσοντο· λογάδες δὲ ἑκατέρων ὑπολειφθέντες συνέβαλλον. Μαχομένων δέ σφεων καὶ γινομένων ἰσοπαλέων, ὑπελείποντο ἐξ ἀνδρῶν ἑξακοσίων τρεῖς· Ἀργείων μὲν, Ἀλκήνωρ τε καὶ Χρόμιος· Λακεδαιμονίων δὲ, Ὀθρυάδης. Ὑπελείφθησαν δὲ οὗτοι νυκτὸς ἐπελθούσης. Οἱ μὲν δὴ δύο τῶν Ἀργείων, ὡς νενικηκότες, ἔθεον ἐς τὸ Ἄργος· ὁ δὲ τῶν Δακεδαιμονίων Ὀθρυάδης, σκυλεύσας τοὺς Ἀργείων νεκροὺς καὶ προσφορήσας τὰ ὅπλα πρὸς τὸ ἑωυτοῦ στρατόπεδον[4], ἐν τῇ τάξει

lalte insule. Când sâriră Argienii în ajutorul (provinciei) care se deslipise dela dênșii, și când se întâlniră, ajunseră la uă înțelegere ca să se lupte trei sute (numaĭ) de ambe părți și ca teritoriul să rêmână acelor dintr'ênșiĭ carĭ ar obține victoria; grosul armatiĭ ênsă (trebuia) să se retragă, fie-care la casă luĭ și să nu rêmână (acolo) pe când ceĭ lalți se luptaŭ, pentru cuvêntul ca nu cumva, fiind armatele presinte și vêdênd uniĭ saŭ alțiĭ că aĭ lor merg rĕŭ, să le sară în ajutor. Acéstă înțelegere (uă dată) luată, plecară; tineriĭ (luptătorĭ) a ambelor (armate) rêmaseră și se apucară la luptă. Luptară între dênșiĭ și se potriviră așa bine la putere (încât) din șése-sute de bărbați rêmaseră (numaĭ) treĭ: d'intre Argienĭ, Alcenore și Cromiu; și d'intre Lacedemonienĭ, Otriade. Acestia (dar) rêmaseră când veni nóptea peste dênșiĭ. Ceĭ doĭ Argienĭ aler-

[1] καὶ αἱ λοιπαὶ τῶν νήσων. Deși Grote (Istoria Greciei vol. II, pag. 410), declară că nu înțelege la ce insule Erodot se referă aci, cred că e vorbă despre insulele de pe cósta occidentală a Peloponesului, între carĭ póte și Egina, deși ele nu pot fi desemnate tocmaĭ ca făcênd parte din »πρὸς ἑσπέρην χώρη«. Egina a aparținut Argienilor în timpul regelui lor Fedone, adică pe la anul 748 înainte de Christos.

[2] ὥστε τριηκοσίους ἑκατέρων μαχέσασθαι. Pausania (II, 38. 5) confirmă întocmaĭ acéstă narațiune. Uă asemenea luptă ne amintesce luptele »ordealice« din evul de mijloc, unde certurĭ se lăsa a fi resolvite de ceea ce se numia »judecata luĭ Dumnedeu«. În anticitate avem exemple de acésta în lupta d'intre David și Goliat și d'intre Oratĭ și Curiațĭ. 130 de anĭ după incidentul acesta, Argienii, într'un tratat ce-l încheiară cu Spartaniĭ, stipulară să se póta din noŭ începe lupta pentru Tirea, »ὥσπερ καὶ πρότερόν ποτε«. Spartaniĭ tratară ênsă propunerea de nebunie.

[3] ἀγωνιζομένων. Curat un participiu indicând timpul, iar nicĭ cum un substantiv precum traduce Larcher »nec adsiderent dimicantibus«. Prefer decĭ traducerea luĭ Baehr »nec permanerent, dum relicti dimicarent«.

[4] Ὀθρυάδης, σκυλεύσας τοὺς Ἀργείων νεκροὺς καὶ προσφορήσας τὰ ὅπλα πρὸς τὸ ἑωυτοῦ στρατόπεδον. E clar că daca traducem cum

εἶχε ἑωυτόν. Ἡμέρῃ δὲ δευτέρῃ παρῆσαν πυνθανόμενοι ἀμφότεροι. Τέως μὲν δὴ αὐτοὶ ἑκάτεροι ἔφασαν νικᾶν, λέγοντες οἱ μέν, ὡς ἑωυτῶν πλεῦνες περιγεγόνασι[1], οἱ δὲ, τοὺς μὲν ἀποφαίνοντες πεφευγότας, τὸν δὲ σφέτερον παραμείναντα καὶ σκυλεύσαντα τοὺς ἐκείνων νεκρούς. Τέλος δὲ, ἐκ τῆς ἔριδος συμπεσόντες ἐμάχοντο[2]· πεσόντων δὲ καὶ ἀμφοτέρων πολλῶν, ἐνίκων Λακεδαιμόνιοι. Ἀργεῖοι μέν νυν ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου κατακειράμενοι τὰς κεφαλὰς, πρότερον ἐπάναγκες κομῶντες, ἐποιήσαντο νόμον τε καὶ κατάρην, μὴ πρότερον θρέψειν κόμην Ἀργείων μηδένα, μηδὲ τὰς γυναῖκας σφι χρυσοφορήσειν, πρὶν ἂν Θυρέας ἀνασώσωνται. Λακεδαιμόνιοι δὲ τὰ ἐναντία τούτων ἔθεντο νόμον, οὐ γὰρ κομῶντες πρὸ τούτου, ἀπὸ τούτου κομᾶν[3]. Τὸν δὲ

gară la Argos ca (unii ce se credeaŭ) învingĕtorĭ; Otriade însă lacedemonianul, despuind pe morții Argienilor și închinând armele (lor) către oștirea luĭ, rĕmase la postul (sĕŭ). A doua ḑi ambele (armate) veniră să afle (resultatul). La început, și unii și alții ḑiceaŭ că eraŭ învingĕtorĭ, unii pentru că al lor era cel maĭ mare numĕr ḑe supraviețuitorĭ, ceĭ lalți pentru că ceĭ ce rĕmăseseră (d'intre adversariĭ lor) fugiseră, pe când (luptătorul) lor rĕmăsese (la post) și despuiase pe morții celor lalți. În fine, din cértă ajunseră a se bate; după ce picară mulți ḑe uă parte și ḑe alta, Lacedemonienii învinseră. Dela epoca acésta êșĭ rad Argienii capul, ḑe vreme ce maĭ nainte eĭ tre-

vĕḑ că traḑuce toți, avem uă exagerație, căcĭ nu este posibil ca un singur om să iée în spinare și să ḑucă la uă ḑistanță mare armele a două-sute nouă-ḑeci și opt ḑe morți. Și ce nevoe era s'o facă? ḑestul ḑaca ar fi luat câte-va numaĭ, ḑrept probe, ḑe aceea 'mĭ am permis a traḑuce προσφορήσας »închină »și nu« transportă«. Traḑiția ne spune că Otriade ar fi scris pe trofeul acesta cu sângele luĭ. ḑe aceea a și ḑis Statiu (Theb. IV, 48) »Lacedæmonium Thyre lectura cruorem«. Cred ḑar că προσφορήσας se referă tocmaĭ la acéstă ḑedicație, căcĭ προσφέρειν însemnézĕ nu numaĭ a ḑuce ceva și a oferi saŭ a ḑedica. Afară ḑe acésta, ce ar însemna frasa »ἐν τῇ τάξει εἶχε ἑωυτόν« ḑaca traḑucem προσφορήσας prin »transportă«? Iată cuvintele pentru carĭ mĕ ḑeosebesc aci ḑe tóte traḑucerile câte le vĕḑ.

[1] λέγοντες οἱ μέν, ὡς ἑωυτῶν πλεῦνες περιγεγόνασι. Până într'atât se socotiră Argienii învingĕtorĭ în lupta acésta, încât Pausania (X, 9, 12) ne spune că eĭ trimiseră la ḑelfi, în onórea victorieĭ, un cal ḑe bronz, ce se pretinḑea a fi fost lucrarea luĭ Antifone ḑin Argos. ḑaca în aḑevĕr e așa, acest monument nu maĭ era acolo când visită Erodot templul ḑela ḑelfi.

[2] ἐμάχοντο. Plutarc, citând autoritatea luĭ Chriserm, autorul unĭĭ cărți intitulate »Πελοποννησιακά« afirmă că nu a fost uă a ḑoua bătălie cu ocasia acésta, ḑar că cérta fu referită la consiliul amfictionic, carele se pronunță în favórea Sparteĭ (Moral. II).

[3] οὐ γὰρ κομῶντες πρὸ τούτου, ἀπὸ τούτου κομᾶν. Cu tóte acestea, unii ḑic că Spartanii încă ḑe pe timpurile cele maĭ antice, purtaŭ pĕrul lung, privinḑu-l ca un element ḑe putere. Maĭ târḑiu Leonida, cum ne spune Filostrate, purtă pĕrul lung ca când putere și inspirând spaimă inamicilor. Lacedemonienii maĭ instituiră cu acéstă ocasie imnurile gimnopeḑie, unḑe aceĭ carĭ conḑuceaŭ cânticele purtaŭ cununĭ numite »Θυρεατικοὶ στέφανοι«. (Veḑĭ maĭ sus nota No. 1, pag. 143.)

ἕνα λέγουσι τὸν περιλειφθέντα τῶν τριηκοσίων, Ὀθρυάδην, αἰσχυνόμενον ἀπονοστέειν ἐς Σπάρτην, τῶν οἱ συλλοχιτέων[1] διεφθαρμένων, αὐτοῦ μιν ἐν τῇσι Θυρέῃσι καταχρήσασθαι ἑωυτόν[2].

buiaŭ să pórte pĕrul (lung), și făcură uă lege cu blestem, ca nicĭ un Argian să nu lase a i cresce pĕrul și nicĭ uă femee d'ale lor să nu pórte (scule de) aur, maĭ nainte de a se recupera Tirea. Pe de altă parte Lacedemonienii stabiliră uă lege contrarie acestor (dispositiuni), cĕ, de atuncĭ êșĭ cultivă pĕrul, de unde maĭ nainte nu-l cultivaŭ. Eĭ spun că Otriade, singurul carele rĕmase din ceĭ treĭ sute, rușinându-se a se întórce la Sparta când toți tovarășiĭ luĭ eraŭ morți, s'ar fi sinucis chiar pe loc la Tirea.

83. Τοιούτων δὲ τοῖσι Σπαρτιήτῃσι ἐνεστεώτων πρηγμάτων, ἦκε ὁ Σαρδιηνὸς κήρυξ, δεόμενος Κροίσῳ βοηθέειν πολιορκεομένῳ· οἱ δὲ ὅμως, ἐπεί τε ἐπύθοντο τοῦ κήρυκος, ὥρμέατο[3] βοηθέειν· καί σφι ἤδη παρεσκευασμένοισι, καὶ νεῶν ἐουσέων ἑτοίμων, ἦλθε ἄλλη ἀγγελίη, ὡς ἥλωκοι τὸ τεῖχος τῶν Λυδῶν, καὶ ἔχοιτο Κροῖσος ζωγρηθείς. Οὕτω δὴ οὗτοι μὲν, συμφορὴν ποιησάμενοι μεγάλην, ἐπέπαυντο.

83. Pe când la Sparta exista acéstă stare de lucruri, veni solul sardian cerênd să se vie în ajutorul luĭ Cresu asediat; cu tóte acestea, eĭ, după ce ascultară pe sol, procedară să dé ajutor; și în adevĕr eraŭ gata, și navele (lor) eraŭ echipate, când sosi uă altă solie dicênd că se luase cetatea Lidienilor și că Cresu era deținut în captivitate. Astfel acestia, privind evenimentul ca

[1] συλλοχιτέων. Συλλοχῖται se chiamă aceĭ carĭ sunt membri al aceluiaș λόχος, prin urmare tovarășĭ nu numaĭ pe câmpul de luptă dar âncă și în viața privată. Eĭ mâncaŭ împreună la aceeașĭ masă.

[2] καταχρήσασθαι ἑωυτόν. Avem expresia διαχρᾶσθαι întrebuințată în acelaș sens maĭ sus la Cap. 24. Sunt maĭ multe versiunĭ asupra morțiĭ luĭ Otriade care forma în anticitate un subiect favorit pentru epopee. Un scriitor (Teseŭ), dice Suida, pretinde că Otriade fu rănit în lupta celor șése sute, că se ascunse subt un cadaver până ce plecară ceĭ doĭ Argienĭ; că atuncĭ se sculă, adună trofeul, însemnându-l cu sângele raniĭ sale și pe urmă expiră pe loc. Uă altă versiune este aceea pe care ne o transmite Pausania (II, 20. § 6), adică cum că trăi cât-va timp și că maĭ târdiŭ fu ucis de către Perilau, fiul luĭ Alcanore, unul din ceĭ doĭ Argienĭ.

[3] ὥρμέατο. Maĭ-mult-decât-perfectul este aci întrebuințat în locul imperfectuluĭ, întocmaĭ ca maĭ jos ἐπέπαυντο. Ediția Dindorf are ὥρμεατο ca maĭ gramatical în formă.

84. Σάρδιες δὲ ἥλωσαν ὧδε· ἐπειδὴ τεσσερεσκαιδεκάτη ἐγένετο ἡμέρη πολιορκεομένῳ Κροίσῳ, Κῦρος τῇ στρατιῇ τῇ ἑωυτοῦ, διαπέμψας ἱππέας, προεῖπε, τῷ πρώτῳ ἐπιβάντι τοῦ τείχεος[1] δῶρα δώσειν· μετὰ δὲ τοῦτο, πειρησαμένης τῆς στρατιῆς, ὡς οὐ προεχώρεε, ἐνθαῦτα τῶν ἄλλων πεπαυμένων, ἀνὴρ Μάρδος[2] ἐπειρᾶτο προσβαίνων, τῷ οὔνομα ἦν Ὑροιάδης, κατὰ τοῦτο τῆς ἀκροπόλιος, τῇ οὐδεὶς ἐτέτακτο φύλακος· οὐ γὰρ ἦν δεινὸν[3], κατὰ τοῦτο μὴ ἁλῷ κοτέ· ἀπότομός τε γάρ ἐστι ταύτῃ ἡ ἀκρόπολις καὶ ἄμαχος· τῇ οὐδὲ Μήλης, ὁ πρότερον βασιλεὺς Σαρδίων[4], μούνῃ οὐ περιήνεικε τὸν λέοντα τόν οἱ ἡ παλλακὴ ἔτεκε, Τελμησσέων δικασάντων[5] ὡς περιενεχθέντος τοῦ λέοντος τὸ τεῖχος,

uă mare nenorocire, încetară (cu pregătirile lor).

84. Sarde fu luată în modul următor: când se împlini a patru-spre-dece-a zi a asediului luĭ Cresu, Ciru trimise călărașĭ prin rândurile) armateĭ sale, proclamând că va da daruri aceluia care cel d'întâiŭ s'ar sui pe zidul cetățiĭ; în urma acestora, făcênd armata încercărĭ (de asalt) carĭ nu avură nicĭ un succes, îndată ce toți încetară, un mardian, al căruĭ nume era Iroiade, cercă să se sue din partea aceea a cetățuiĭ în care nu era aședată nicĭ uă pază; căcĭ nu era nicĭ uă témă ca (cetatea) să se iée vre uă dată din (partea) aceea: într'acolo citadela este pe un loc rîpos și (e prin urmare) inexpugnabilă; numaĭ în direcția aceea, Mele, vechiul rege al Sardienilor,

[1] ἐπιβάντι τοῦ τείχος. Maĭ avem exemple unde ἐπιβαίνειν se întrebuințéză cu genitivul în sensul de a escalada în Plutarch (Pyrrh.) și în Erodot Cartea IX, Cap. 70.

[2] ἀνὴρ Μάρδος. Maĭ departe, la Cap. 125, ni se spune că Mardiĭ eraŭ una din cele patru triburĭ nomade ale Persiei. Numele se găsesce și în terminația numeluĭ Ἀριομάρδος, (vedĭ Persiĭ luĭ Eschil vers 321):

»ὃ τ'ἔσθλὸς Ἀριόμαρδος Σάρδεσι
»πένθος παρασχών.«

[3] οὐ γὰρ ἦν δεινὸν. »Căcĭ nu era nicĭ uă témă.« »Οὐδὲν δεινὸν μὴ«, este expresia proprie pentru a dice că nu există nicĭ nu pericol.

[4] Μήλης, ὁ πρότερον βασιλεὺς Σαρδίων. Nicolae din Damasc menționézá doĭ regĭ aĭ Lidiei cu numele de Mele. Despre unul se dice că ar fi fost un tiran și că l'ar fi resturnat Moxu, carele a usurpat tronul. Cel lalt Mele fu predecesorul luĭ Mirsu, tatăl luĭ Candaule. Eusebiu, în lista luĭ, din eróre omite pe Mirsu și face pe acest Mele Ilea predecesorul imediat al luĭ Candaule. Fără îndoiélă aci e cestie despre cel d'întâiŭ Mele, carele fu și ultimul rege al dinastiei legendare a Atiadilor.

[5] δικασάντων. Pe nedrept se rădică Volckener, Reisk și Schweighäuser în contra acestuĭ cuvênt. Eĭ propun respectiv a se substitui εἰκασάντων, δοξάντων și ἔγνωσαν. Din contra, δικασάντων este fórte corect și are uă importanță istorică din cele maĭ marĭ. Usul acestuĭ cuvênt pentru a exprima promulgarea unuĭ decret oracular derivă din timpurile cele maĭ primitive, când devinatoriĭ eraŭ tot uă dată și judecătorĭ. Astfel oracolul dela Delfĭ servi de arbitru în afacerea uciderĭi luĭ Candaule. Ca să citäm exemple din alte istorii, putem aminti că în istoria sacră, Debora profetésa »judecă poporul luĭ Israĭl«. Iată dece am tradus cuvêntul acesta prin »pronunțaseră.

ἔσονται Σάρδιες ἀνάλωτοι. Ὁ δὲ Μήλης κατὰ τὸ ἄλλο τεῖχος περιενείκας, τῇ ἦν ἐπίμαχον τὸ χωρίον τῆς ἀκροπόλιος, κατηλόγησε τούτου[1], ὡς ἐὸν ἄμαχόν τε καὶ ἀπότομον· ἔστι δὲ πρὸς τοῦ Τμώλου τετραμμένον τῆς πόλιος[2]. Ὁ ὦν δὴ Ἰροιάδης αὐτὸς[3], (ὁ Μάρδος) ἰδὼν τῇ προτεραίῃ τῶν τινα Λυδῶν κατὰ τοῦτο τῆς ἀκροπόλιος καταβάντα ἐπὶ κυνέην[4] ἄνωθεν κατακυλισθεῖσαν καὶ ἀνελόμενον, ἐφράσθη καὶ ἐς θυμὸν ἐβάλετο. Τότε δὲ δὴ ὁ αὐτός τε[5] ἀναβεβήκεε, καὶ

nu preumblase puiul de leŭ ce i-l născuse concubina luĭ, atunci când Telmesienii pronunţaseră că daca s'ar preumbla puiul de leŭ împrejurul ziduluĭ, Sarde ar deveni (uă cetate) inexpugnabilă. Mele, după ce preumblâ puiul de leŭ împrejurul restuluĭ ziduluĭ, unde terenul (spre) citadelă era accesibil, neglese partea aceea, ca una care era inatacabilă şi prea repede; ea vine în partea (munteluĭ) Tmolu care privesce spre oraş. Aşa dar, Iroiade, —

---

[1] τούτου. Bekker în loc de τούτου scrie τοῦτο, fiind că acusativul se întrebuinţézä astfel maĭ jos la Cap. 144 şi în Cartea III Cap. 121. E evident că acusativul ar fi fost maĭ natural, dar tocmaĭ acésta este un cuvênt pentru a se respinge teoria că copiştiĭ aŭ putut preschimba uă formă naturală într'una maĭ neregulatä. Tóte manuscrisele aŭ genitivul τούτου.

[2] ἔστι δὲ πρὸς τοῦ Τμώλου τετραμμένον τῆς πόλιος. Sunt două moduri eronate de a traduce acésta frasă şi de care trebue să ne ferim. Unii aŭ tradus ca cum ar fi articolul τὸ după ὅέ, adică »şi este în acea parte a oraşuluĭ care privesce în direcţia munteluĭ Tmolu«. Cea d'a doua traducere eronată presupune existenţa unuĭ oraş cu numele Tmolu şi face pe »τοῦ Τμώλου« să depindă de »τῆς πόλιος«. Uă asemenea traducere ar glăsui astfel »este aceea din faţa oraşuluĭ Tmolu« şi nu numaĭ că dă frasei uă construcţie sucită, dar presupune încă existenţa unuĭ oraş Tmolu, despre care nu avem niciĭ uă cunoscinţă. E mult maĭ natural să admitem că e vorbă despre muntele Tmolu lângă Sarde şi că substantivul τῆς πόλιος se referă la acel oraş. Adevĕratul sens al frasei este »şi privesce spre Tmolu în respectul luĭ (adică a acestuĭ munte) faţă cu cetatea«. Locul în cestiune era un fel de muche care unia cetăţuia cu muntele Tmolu; semăna cu un ferĕstrĕŭ şi de aceea se numia »πριῶν«. După descrierile călătorilor, cetatea Sarde era zidită la pólele munteluĭ Tmolu, cu faţa spre nord şi spre valea rîuluĭ Ermu. La sudul cetăţiĭ, într'uă câmpie prin care trecea Pactolul, se ridica templul Cibeliĭ. Laturea spre apus era ridicată d'asupra rîuluĭ Ermu şi cea despre rĕsărit era dominată de înălţimile Acropoleĭ saŭ a cetăţuiĭ. Aşa dar partea inaccesibilă de care e vorbă aci era partea orientală a citadeleĭ saŭ a Acropoleĭ.

[3] αὐτὸς. Astfel scriŭ tóte manuscrisele. Gaisford însă, urmat şi de mulţi editoriĭ eminenţi, între carĭ şi Creutzer, scriŭ οὗτος. Blakesley conservă intact textul manuscriselor şi crede că ὁ Μάρδος este uă simplă lămurire a unuĭ copist ce s'a strecurat în text şi că αὐτὸς ἰδὼν însemnézä »veḑênd chiar el« adică »cu ochiĭ luĭ«. Traducţia luĭ Blakesley este fórte corectă gramaticesce vorbind şi de aceea, fiind silit să priimesc pe »αὐτὸς« ca existând în tóte manuscrisele, adopt acea traducere, dar nu pot bănui, ca dĕnsul, autenticitatea cuvintelor ὁ Μάρδος: le cred parentetice şi explicative şi de aceea le am însemnat în text ca atare.

[4] ἐπὶ κυνέην. ἐπὶ cu acusativul indică mişcare spre.

[5] ὁ αὐτός τε. Bekker omite articolul. Prin întrebuinţarea cuvintelor ὁ αὐτός, Erodot arată că acelaş Iroiade, carele observase pe soldatul lidian scoborîndu-se după casca sa, fu acelaş carele conduse, a doua zi, asaltul în contra cetăţiĭ.

κατ' αὐτὸν[1] ἄλλοι Περσέων ἀνέβαινον. Προσβάντων δὲ συχνῶν, οὕτω δὴ Σάρδιές τε ἑλώκεσαν[2] καὶ πᾶν τὸ ἄστυ ἐπορθέετο.

adică Mardianul, — vĕdênd cu uă ḑi maĭ nainte pe un Lidian scoborîndu-se pe partea aceea a cetăţuiĭ după casca sa ce se rostogolise de sus, şi (pe urmă) suindu-se (la loc), reflectâ şi êşĭ luâ decisia. Atunceĭ dar, el ênsuşĭ se sui, şi alţĭ Perşĭ se suiră ca dênsul. Astfel, suindu-se mulţĭ pănă în vîrf, Sarde fu luată şi întreg oraşul fu jăfuit.

85. Κατ' αὐτὸν δὲ Κροῖσον τάδε ἐγένετο. Ἦν οἱ παῖς, τοῦ καὶ πρότερον ἐπεμνήσθην[3], τὰ μὲν ἄλλα ἐπιεικὴς ἄφωνος δέ. Ἐν τῇ ὧν παρελθούσῃ εὐεστοῖ[4] ὁ Κροῖσος τὸ

85. În privinţa ênsuseĭ luĭ Cresu, iată ce se întêmplâ. Acesta avea un fiŭ, despre care am menţionat maĭ sus, bine înzestrat sub tóte punctele de

[1] κατ' αὐτὸν. κατὰ cu acusativul exprimă idea de urmare saŭ de conformitate, şi corespunde cu »secundum« în latinesce. Traducênd prin »ca dênsul« e bine înţeles că nu voiŭ ca acest κατὰ să se interprete într'un sens timporal, ci numaĭ modal: de aceea am evitat a ḑice »după dênsul«.

[2] οὕτω δὴ Σάρδιές τε ἑλώκεσαν. Avem patru versiunĭ diferite privitóre la modul cum căḑu capitala luĭ Cresu în mânile luĭ Ciru. Prima şi cea maĭ acreditată versiune este acésta a luĭ Erodot, pe care o confirmă Xenofonte pănă şi în cele maĭ micĭ amĕnunte (Ciroped. VIII, 2). A doua versiune este aceea a luĭ Ctesia (Excerpt § 4). Acest istoric pretinde că garnisóna lidiană fu speriată printr'un stratagem al luĭ Ciru, carele ridică pe nisce prăjinĭ lungĭ armura şi vestmintele maĭ multor Perşĭ, şi apropiându-le de ziduri făcu pe asediaţi să crĕḑa că ele se escaladaŭ de un numĕr mare de inamicĭ. Rawlinson combină acéstă versiune cu aceea a luĭ Erodot, şi ḑice că amêndouă pot fi corecte şi că e posibil ca lucrurile să se fi petrecut cum urmézĕ: câţĭ-va póte s'aŭ suit încet la început în modul descris de Erodot, pe urmă se va fi format uă cétă subt zid pe când Ciru ataca din altă parte ca să facă diversiune şi să distragă pe asediaţi dela atacul principal. Acéstă cétă de subt zid póte să fi alergat pe urmă la stratagema descrisă de Ctesia şi atunceĭ garnisóna speriată, retrăgêndu-se, va fi dat timpul grosuluĭ armatiĭ să pĕtrundă în cetate şi s'o iée. Uă a treia versiune este aceea a Lidienilor, dar nu meritä niceĭ un creḑĕmênt pentru-că, spre a scusa pe Lidienĭ, face pe Ciru culpabil de uă trădare şi de uă nelealitate, carĭ nu se potrivesc cu caracterul nobil şi cavaleresc, ce tradiţia atribue acestuĭ mare rege şi pe care ĉl atestă pănă şi inamiciĭ luĭ, Eliniĭ. Acésta versiune, transmisă noă de către Policna (Persica Excerpta), carele din urmă a primit-o dela Xant, ḑice că Ciru s'a prefăcut că consimte la un armistiţiu şi la retragerea armatiĭ sale, dar că pe urmă, revenind nóptea următóre şi găsind zidurile nepăzite, intră lesne în cetate. În fine maĭ avem uă a patra versiune ivită maĭ târḑiŭ, căcĭ o găsim numaĭ în Licimniu şi în Ermesianace. Ea e atât de absurdă pre cât e de romantică. După versiunea aceea, Ciru s'ar fi înamorat de uă fiică a luĭ Cresu numită Nanida şi i ar fi promis s'o iée de soţie dacă consimţia să predea cetatea, şi că dênsa, înamorată de Ciru, predete garisóna. Acéstă versiune se înţelege nu meritä cel maĭ mic creḑĕmênt. Sarde fu reluată a doua óră maĭ târḑiŭ de către Lagora unul d'intre căpitaniĭ luĭ Antiochu cel Mare, şi atunceĭ iarăşĭ cam în modul descris aci (Veḑĭ Polib. VII, 4—7).

[3] τοῦ καὶ πρότερον ἐπεμνήσθην. Veḑĭ maĭ sus, Cap. 34, 38.

[4] εὐεστοῖ. Atât forma cât şi cuvêntul acesta sunt poetice. Le maĭ regăsim în »Agamemnone« al luĭ Eschil (647) »χαίρουσαν εὐεστοῖ πόλιν«. În câte-va manus-

πᾶν ἐς αὐτὸν ἐπεποιήκεε, ἄλλα τε ἐπιφραζόμενος[1], καὶ δὴ καὶ ἐς Δελφοὺς περὶ αὐτοῦ ἐπεπόμφεε χρησομένους. Ἡ δὲ Πυθίη οἱ εἶπε τάδε·

»Λυδὲ γένος[2], πολλῶν βασιλεῦ, μέγα νήπιε Κροῖσε[3],
»Μὴ βούλευ[4] πολύευκτον ἰὴν[5] ἀνὰ δώματ' ἀκούειν
»Παιδὸς φθεγγομένου. Τὸ δέ σοι πολὺ λώϊον ἀμφὶς
»Ἔμμεναι· αὐδήσει γὰρ ἐν ἤματι πρῶτον ἀνόλβῳ.«

Ἁλισκομένου δὲ[6] τοῦ τείχεος, ἦιε γὰρ τῶν τις Περσέων ἀλλογνώσας Κροῖσον ὡς ἀποκτενέων, Κροῖσος μέν νυν[7] ὁρέων ἐπιόντα, ὑπὸ τῆς παρεούσης συμφορῆς παρημελήκεε, οὐδέ τί οἱ διέφερε πλεῦνας ἀποθανέειν· ὁ δὲ παῖς οὗτος ὁ ἄφωνος, ὡς εἶδε ἐπιόντα τὸν Πέρσην, ὑπὸ δέους τε καὶ κακοῦ ἔρρηξε φωνὴν[8], εἶπε δέ· »Ὦνθρωπε, μὴ

vedere, numaĭ că era mut. În timpul prosperităţiĭ sale trecute, Cresu făcuse totul în interesul aceluĭ (fiŭ), cercetase tóte (mijlócele să-l vindice), ba âncă în fine trimisese si la Delfĭ să consulte oracolul în privinţa luĭ. Pitia ĕĭ rĕspunsese precum urméză:

»O tu al Lidieĭ fiŭ, ce peste mulţĭ estĭ rege,
»O Cresu, tu copile, căcĭ mintea ta e simplă!
»Să nu aspirĭ vr'uă dată, s'audĭ că sună clară,
»În sălile-ţĭ splendide, uă voce ţie scumpă;
»Maĭ bine pentru tine ca fiu-ţĭ să rĕmae
»Un mut cum este astădĭ. Când o să-i sune vocea,
»Atunceĭ va şi începe nenorocirea caseĭ.«

Când se lua cetatea, un Persian, necunoscênd pe Cresu, era aprópe să-l ucidă, Cresu vĕdênd

crise de a doua mână ce se află la Paris, precum şi în textul aldin, avem εὐθηνία care are acelaş sens şi pare a fi fost introdus de un copist scrupulos, doritor să pue un cuvênt maĭ cunoscut în locul unuia al căruĭ sens i se părea obscur. Forma acestuĭ dativ poetic este curiósă: maĭ avem în Cartea IX Cap. 85 ἀπεστώ şi în Cartea VI Cap. 128 συνεστώ, dar amêndouĕ aceste cuvinte sunt bănuite ca nefiind autentice.

[1] ἐπιφραζόμενος. φράζεσθαι însemnézĕ »a delibera de multe orĭ«, iar ἐπιφράζεσθαι va să dică a reflecta mult asupra unuĭ lucru, adică a nu lăsa nicĭ un punct neconsiderat. Prin cuvêntul »cercetase« în traducerea textuluĭ, înţeleg meditase asupra tutulor mijlócelor posibile de a-l vindeca.

[2] Λυδὲ γένος. Sinonim cu »Λυδὲ« simplu, este un mod poetic de a exprima naţionalitatea.

[3] μέγα νήπιε Κροῖσε. În Esiod avem »μέγα νήπιε Πέρση«.

[4] βούλευ. Se găsesce în textul luĭ Gaisford şi în cea maĭ mare parte din manuscrise. Forma ênsă ordinară, βούλου, este autorisată de alte manuscrise, astfel încât e indiferent ce formă adoptăm aci. Am preferit pe βούλευ ca adoptat de Gaisford, de Blakesley şi de Creutzer.

[5] ἰὴν. Cuvênt ce-l găsim şi în Perşiĭ luĭ Eschil (vers 934): »κακομέλετον ἰὰν Μαριανδυνοῦ ὀρηνητῆρος«, şi care e fórte natural în gura oraculuĭ, căcĭ el indică strigătul întrebuinţat la invocaţiile către Apoline (ἰὴ παίων). El vedem şi în »Resu« al luĭ Euripide (vers 553), dar autenticitatea luĭ în acel pasagiŭ este bănuită de mulţĭ comentatorĭ.

[6] δὲ. În unele ediţiĭ şi în câte-va manuscrise avem δὴ în loc de δὲ.

[7] νυν. Astfel scriŭ cele maĭ multe manuscrise precum şi Gaisford; Schweighäuser ênsă preferă μιν, pe când în manuscrisul sancroftian avem νιν. Aceleaşĭ variante se repetă maĭ jos la Cap. 183.

[8] ἔρρηξε φωνὴν. Expresia acésta se aplică primuluĭ sunet ce-l face un copil nou născut. Vedĭ Cartea II Cap. 2 »ἤντινα φωνὴν ῥήξουσι«.

κτεῖνε Κροῖσον«. Οὗτος μὲν δὴ τοῦτο πρῶτον ἐφθέγξατο[1]· μετὰ δὲ τοῦτο ἤδη ἐφώνεε τὸν πάντα χρόνον τῆς ζόης[2].

(pe acesta) că vine (asupra luĭ), nu căutâ să evite lovitura de care era amenințat, căcĭ. nu i maĭ păsa daca muria tâiat (de sabie); ênsă fiul sĕŭ, acel mut, îndată ce vĕḑu pe Pers repeḑindu-se, (împins) de teróre și de (téma de) nenorocire, făcu să isbucnéscă vocea (luĭ) și ḑise: »O omule, nu ucide pe Cresu!« Acestea fură primele (cuvinte) ce le pronunță: după aceea ênsă continuâ a vorbi tótă viața.

86. Οἱ δὲ Πέρσαι τάς τε δὴ Σάρδις ἔσχον, καὶ αὐτὸν Κροῖσον ἐζώγρησαν, ἄρξαντα ἔτεα τεσσερεσκαίδεκα[3], καὶ τεσσερεσκαίδεκα ἡμέρας πολιορκηθέντα, κατὰ τὸ χρηστήριόν τε καταπαύσαντα τὴν ἑωυτοῦ μεγάλην ἀρχήν· λαβόντες δὲ αὐτὸν οἱ Πέρσαι ἤγαγον παρὰ Κῦρον. Ὁ δὲ, συννήσας πυρὴν μεγάλην, ἀνεβίβασε ἐπ' αὐτὴν τόν Κροῖσόν[4] τε ἐν πέδῃσι δεδεμένον καὶ δὶς ἑπτὰ Λυδῶν παρ' αὐτὸν παῖδας, ἐν νόῳ ἔχων εἴτε δὴ ἀκροθίνια ταῦτα καταγιεῖν θεῶν

86. Perșiĭ dar luară Sarde și robiră pe ênsușĭ Cresu, carele domnise patru-spre-ḑece anĭ și fusese asediat patru-spre-ḑece ḑile, și carele, conform cu preḑicerile oracoluluĭ, distruse un imperiu mare, pe al sĕŭ; Perșiĭ, după ce prinseră pe Cresu, êl duseră înaintea luĭ Ciru. Acesta făcu un rug mare și înălță acolo pe Cresu, legat cu lanțurĭ, și împreună cu dênsul de două orĭ șépte junĭ Lidienĭ, și acésta o făcu saŭ cu scop să consacre aceste premiĭ vre uniĭ di-

[1] Οὗτος μὲν δὴ τοῦτο πρῶτον ἐφθέγξατο. »Acésta dar articulă acesta pentru prima óră« este traducția textuală a frasiĭ.

[2] μετὰ δὲ τοῦτο ἤδη ἐφώνεε τὸν πάντα χρόνον τῆς ζόης. Pausania, în Cartea X, 15, § 7. vorbind despre Batu, fundatorul colonieĭ de la Cirene, ne spune că el, mut fiind, întâlni uă datâ un leŭ prin pustiile Libieĭ, spaima êl făcu să strige clar, saŭ spre a ne servi chiar de cuvintele luĭ Pausania »βοῆσαι σαφὲς καὶ μέγα«. Asemenea Geliu (Cartea V Cap. 9) ne povestesce despre un atlet din Samos, că, fiind mut din nascere, într'uă sforțare produsă de indignația ce simțĭ când vĕḑu că i se făcea uă nedreptate în tragerea la sorțĭ privitóre la uă luptă la care lua parte, începu să protesteze în gura mare, să relateze ceea ce observase și că pe urmă păstră facultatea de a vorbi tot rĕmasul vieții.

[3] ἄρξαντα ἔτεα τεσσερεσκαίδεκα. Adică dela anul 568 până la anul 554 înainte de Christos.

[4] ὁ δὲ συννήσας πυρὴν μεγάλην ἀνεβίβασε ἐπ' αὐτὴν τὸν Κροῖσον. Nimic maĭ natural decât ca Ciru, carele era Pers și prin urmare adorator al foculuĭ, să ofere acestuĭ element emblematic al puritățiĭ, premițiile victorieĭ sale, »ἀκροθίνια ταῦτα καταγιεῖν θεῶν ὅτεῳ δὴ«. Sunt de accea dispus a preferi

ὅτεῳ δὴ, εἴτε καὶ εὐχὴν ἐπιτελέσαι θέλων, εἴτε καὶ πυθόμενος τὸν Κροῖσον εἶναι θεοσεβέα, τοῦδε εἵνεκεν ἀνεβίβασε ἐπὶ τὴν πυρὴν, βου-

vinităţi, saŭ voind să împlinéscă un jurămênt, (póte chiar) fiind că aflase că Cresu era un om pios, şi voia să vadă daca

versiunea autoruluĭ nostru versiunĭĭ altora, ca de exemplu a luĭ Ctesia, carele ignoréză cu totul incidentul ruguluĭ. Acest autor pretinde că Cresu ar fi

căutat un refugiu în templul luĭ Apoline, că acolo Perşiĭ l'ar fi legat de treĭ orĭ, dar că intervenind ḑeul de treĭ orĭ în favórea luĭ, el fu liberat. Pe urmă fiind prins a patra óră în palatul séŭ, uă furtună cu trăsnete teribile isbucni şi sili pe

λόμενος εἰδέναι, εἴ τίς μιν δαιμόνων ῥύσεται τοῦ μὴ ζώοντα κατακαυθῆναι. Τὸν μὲν δὴ ποιέειν ταῦτα· τῷ δὲ Κροίσῳ ἐστεῶτι ἐπὶ τῆς πυρῆς ἐσελθεῖν, καί περ ἐν κακῷ ἐόντι τοσούτῳ, τὸ τοῦ Σόλωνος, ὡς οἱ εἴη σὺν θεῷ εἰρημένον τὸ »μηδένα εἶναι τῶν ζωόντων ὄλβιον«. Ὡς δὲ ἄρα μιν προστῆναι[1] τοῦτο, ἀνενεικάμενόν[2] τε καὶ ἀναστενάξαντα ἐκ πολλῆς ἡσυχίης, ἐς τρὶς οὐνομάσαι Σόλωνα· καὶ τὸν

va (interveni) vre uă divinitate ca să-l scape de a fi ars de viŭ. (Ori care să fi fost scopul, Ciru) făcu acésta: luĭ Cresu ênsă, pe când sta pe rug, și deși el se afla într'uă posiție așa de tristă, êĭ veni în minte vorba ce Solone o rostise ca prin inspirație divină, că: »nicĭ un om, în timpul vieții sale, nu este fericit«. Îndată ce i veni acésta în minte, el se trezi dintr'uă tăcere mare,

---

Perși să libereze pe Cresu. Istoria luĭ Cresu, fără îndoială, făcu mare impresie asupra imaginației Elinilor; ea fu uă tragedie ce se petrecu, ca să dicem așa, chiar subt ochiĭ lor. Eĭ asistaseră la ridicarea unuĭ imperiu puternic, și în câte-va dile numaĭ vedeaŭ acel imperiu, în capul căruia era un monarch bucurându-se de uă putere și de uă avere fabulósă, a cărui dominație se întindea peste treĭ-spre-dece popóre, căduț în robie și în miserie. Iată pentru ce istoria luĭ Cresu deveni pentru romanțieriĭ elinĭ, ceea ce devenise pentru tragedienĭ istoria luĭ Oedip. Cu încetul acea istorie fu amplificată până luă forma cea poetică ce ne o transmite Erodot. De sigur că prevestirile luĭ Solone, sosirea la Sarde a luĭ Adraste, mortea luĭ Atis, tradițiĭ carĭ tóte pórtă clar caracteristicele geniuluĭ poeților elinĭ, răspunsurile oracolelor, minunea vindecăriĭ fiuluĭ celuĭ mut, sunt atâtea amplificațiĭ introduse în istoria luĭ Cresu, la uă epocă anterióră luĭ Erodot. Rawlinson bănuesce chiar că istoria arderiĭ pe rug și a strigătuluĭ luĭ Cresu sunt invențiĭ poetice. În privința acésta nu îndrăsnesc să daŭ uă opinie, pentru că explicația »ἀκροθίνια ταῦτα καταγιεῖν θεῶν ὅτεῳ δὴ« și probabilitatea faptuluĭ natural ca Ciru să facă un asemenea sacrificiŭ ₫eului tutelar al Perșilor, mĕ îndémnă a admite că fondul legendeĭ ruguluĭ este adevĕrat. Nu e ênsă maĭ puțin adevĕrat că acea legendă, precum ne o transmite Erodot, este mult amplificată și lucrată de imaginația poetică a autorilor elinĭ anteriorĭ epocii sale și că ea i fu transmisă într'un stil și într'un limbagiu care pórtă urmele epocii poesiilor primitive. Probă despre acésta este de exemplu expresia »ὀἰς ἑπτὰ Λυδῶν« în loc de cea naturală »τεσσερεσκαίδεκα Λυδῶν. Nu numaĭ poeții elinĭ făcură din istoria luĭ Cresu basa unor cântece și scrieri romantice, dar încă și pictoriĭ și sculptoriĭ găsiră într'ênsa subiecte pentru arta lor. Am reprodus uă copie de pe uă pictură aflată pe un vas grecesc descoperit la Volsinii, în care se vede tractat subiectul ruguluĭ luĭ Cresu într'un stil curat elenisat cu inscripția ΚΡΟΕΣΟΣ. După epoca luĭ Erodot istoria luĭ Cresu fu încă maĭ mult amplificată. Găsim exemple de aceste amplificărĭ în scrierea luĭ Ptolemeu Efestiu intitulată »περὶ τῆς Κροίσου ἐν τῇ πυρᾷ σωτηρίας« și în versiunea ce ne o dă Damascen și care sémĕnă curat a romanț. Fragmente din scrierea acésta sunt reproduse de Rawlinson în nota A la finele primuluĭ apendice al Cărții I (pag. 369 în ediția din urmă).

[1] προστῆναι dela »προϊστάναι« iar nu dela »προϊστάναι«.

[2] ἀνενεικάμενον. Cuvêntul acesta, s'a tradus în diferite moduriĭ, uniĭ ₫ic că însemnéză »revenindu-și în simțire«, adică desceptându-se după uă stare de prostrație mentală, alțiĭ subtînțeleg τοῦτο după »ἀναχεινάμενον« și traduc »urmând acésteĭ impulsiunĭ«. Uă probă că cuvêntul are sensul de redesceptare este că în unele ediții avem starea de prostrație mentală maĭ bine accentuată în text, căcĭ acele ediții aŭ λειποψυχίης în loc de ἡσυχίης. Modul cum e construit pasagiul începênd dela cuvintele »τὸν μὲν δὴ ποιέειν ταῦτα«, care ar lăsa să se înțelégă un »λέγεται« ne-exprimat, este uă indicație că autorul urmézĕ uă narațiune curentă în popor și că o urmézĕ în stilul familiar și bine cunoscut de tótă lumea.

Κῦρον ἀκούσαντα, κελεῦσαι τοὺς ἑρμηνέας ἐπείρεσθαι τὸν Κροῖσον, τίνα τοῦτον ἐπικαλέοιτο· καὶ τοὺς προσελθόντας ἐπειρωτᾶν· Κροῖσον δὲ τέως μὲν σιγὴν ἔχειν ἐρωτώμενον[1], μετὰ δὲ, ὡς ἠναγκάζετο, εἰπεῖν· »Τὸν ἂν ἐγὼ πᾶσι τυράννοισι προετίμησα μεγάλων χρημάτων[2] ἐς λόγους ἐλθεῖν«. Ὡς δέ σφι ἄσημα ἔφραζε, πάλιν ἐπειρώτεον τὰ λεγόμενα. Λιπαρεόντων δὲ αὐτῶν καὶ ὄχλον παρεχόντων, ἔλεγε δή, ὡς ἦλθε ἀρχὴν ὁ Σόλων, ἐὼν Ἀθηναῖος, καὶ θεησάμενος πάντα τὸν ἑωυτοῦ ὄλβον ἀποφλαυρίσειε, οἷα δὴ εἰπας, ὥστε[3] αὐτῷ πάντα ἀποβεβήκοι, τῆπερ ἐκεῖνος εἶπε, οὐδέν τι μᾶλλον ἐς ἑωυτὸν λέγων, ἢ ἐς ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον, καὶ μάλιστα τοὺς παρὰ σφίσι αὐτοῖσι δοκέοντας ὀλβίους εἶναι. Τὸν μὲν Κροῖσον ταῦτα ἀπηγέεσθαι· τῆς δὲ πυρῆς ἤδη ἁμμένης καίεσθαι τὰ περιέσχατα· καὶ τὸν Κῦρον ἀκούσαντα τῶν ἑρμηνέων, τὰ εἶπε Κροῖσος, μεταγνόντα τε καὶ ἐννώσαντα[4], ὅτι καὶ αὐτὸς ἄνθρωπος ἐὼν ἄλλον ἄνθρωπον, γενόμενον ἑωυτοῦ εὐδαιμονίῃ οὐκ ἐλάσσω, ζώοντα πυρὶ διδοίη· πρός τε τούτοισι δείσαντα τὴν τίσιν καὶ ἐπιλεξάμενον, ὡς οὐδὲν εἴη τῶν ἐν

oftâ, și strigâ pe Solone de treĭ orĭ pe nume; și auḑindu-l Ciru, dete ordin interpreţilor să întrebe pe Cresu pe cine striga el; acestia se apropiară și-l întrebară: Cresu ênsă, întrebat fiind, păstrâ tăcerea maĭ mult timp, în urmă ênsă, vĕḑêndu-se constrîns, ḑise: »Pe unul, ce-l consider ca de maĭ mare valóre decât averĭ multe pentru monarchiĭ carĭ s'ar întreţine cu dĕnsul«. De óre ce ênsă vorba luĭ era obscură pentru dĕnșiĭ, eĭ êl întrebară din noŭ ce ḑisese. Fiind-că êl siliaŭ și deveniaŭ importunĭ, relatâ cum uădinióră venise (la dĕnsul) Solone, un atenian, și cum acesta, vĕḑênd tótă splendórea luĭ, o despreţuise, și i spusese cutare și cutare (lucrurĭ), carĭ tóte se realizaseră, deși ceea ce el ḑicea nu se aplica luĭ în special, ci omenirĭĭ în genere și maĭ ales acelor carĭ se cred fericiţĭ. Acestea le rĕspunse Cresu: în intervalul acesta se aprinsese rugul, și părţile exterióre (începuseră deja) să arḑă; (atuncĭ) Ciru, auḑind de la interpreţĭ ceea ce ḑisese

[1] ἐρωτώμενον. Cu tóte că forma »ἐρωτεώμενον«, ce se găsesce în multe ediţiĭ este maĭ corectă, tóte manuscrisele aŭ ἐρωτώμενον. Dindorf preferă »ἐρωτεώμενον, el e maĭ consecinte decât Blakesley, căcĭ la finele capitoluluĭ are πειρεωμένους în locul formeĭ maĭ puţin usitate πειρωμένους, care se află în tóte manuscrisele, de vreme ce Blakesley aci scrie »ἐρωτεώμενον« pe când la finele capitoluluĭ are »πειρωμένους«.

[2] προετίμησα μεγάλων χρημάτων. Genitivul »μεγάλων χρημάτων« depinde de verbul προετίμησα: »am considerat ca de maĭ mare valóre decât averĭ multe«. Avem asemenea exemple de προτιμᾶν cu genitivul în Cartea V Cap. 6 cu πολλοῦ, și în Cartea III Cap. 139 tot cu »μεγάλων χρημάτων«.

[3] ὥστε. În câte-va ediţiĭ ὡς τε.

[4] ἐννώσαντα. Veḑĭ maĭ sus la Cap. 68 »ἐννώσας τὰ λεγόμενα«.

ἀνθρώποισι ἀσφαλέως ἔχον, κελεύειν[1] σβεννύναι τὴν ταχίστην τὸ καιόμενον πῦρ, καὶ καταβιβάζειν Κροῖσόν τε καὶ τοὺς μετὰ Κροίσου· καὶ τοὺς πειρωμένους οὐ δύνασθαι ἔτι τοῦ πυρὸς ἐπικρατῆσαι.

Cresu, se resgândi și reflectă că el, un simplu om, era să predée de viŭ flacărilor pe un alt om carele (uă dată) fusese egalul sĕŭ în fericire; afară de acésta, se temu de resplată și considerâ că nimic din cele omenescĭ nu este stabil, (atuncĭ) dete ordin să se stingă cât maĭ iute focul care ardea și să se dée jos (de pe rug) Cresu și aceĭ carĭ eraŭ cu Cresu; ceĭ ce cercară ênsă nu putură să stăpânéscă focul.

87. Ἐνθαῦτα λέγεται ὑπὸ Λυδῶν, Κροῖσον μαθόντα τὴν Κύρου μετάγνωσιν, ὡς ὥρα πάντα μὲν ἄνδρα σβεννύντα τὸ πῦρ, δυναμένους δὲ οὐκέτι καταλαβεῖν[2], ἐπιβώσασθαι, τὸν Ἀπόλλωνα ἐπικαλεόμενον, εἴ τι οἱ κεχαρισμένον ἐξ αὐτοῦ ἐδωρήθη[3], παραστῆναι καὶ ῥύσασθαί μιν ἐκ τοῦ παρεόντος κακοῦ· τὸν μὲν δακρύοντα ἐπικαλέεσθαι τὸν θεόν· ἐκ δὲ αἰθρίης τε καὶ νηνεμίης[4] συνδραμέειν[5] ἐξαπίνης νέφεα, καὶ χειμῶνά τε καταρραγῆναι καὶ ὗσαι ὕδατι λαβροτάτῳ, κατασβεσθῆναί τε τὴν πυρήν. Οὕτω

87. Atuncĭ, spun Lidienĭĭ, că Cresu, pricepênd cum că Ciru se rĕsgândise, îndată ce vĕdu că tótă lumea (cerca) să stingă focul și că nu putea să-l stăpânéscă, ar fi invocat (cu glas tare) pe Apoline, rugându-l ca, — daca vre uă dată el primise dela dĕnsul vre uă ofrandă care să-i fi fost plăcută, să vie și să-l scape din iminentul (sĕŭ) pericol; implora cu lacrimĭ divinitatea; atuncĭ, de unde fusese (cerul) senin și calm, de uă dată (se dice că s'ar fi adunat nourĭĭ, că

[1] κελεύειν. Gaisford citesce κελεύει pentru-că astfel se află scris în texturile manuscrise. Cu tóte acestea ênsă, ediţiile cele maĭ bune aŭ »κελεύειν« pentru cuvêntul că nu este natural ca autorul, carele maĭ în tot capitolul acesta întrebuinţézĕ construcţiĭ indirecte cu infinitivul, să-l termine fără veste cu uă construcţie directă ,avênd verbul în indicativ.

[2] καταλαβεῖν. Însemnéză a învinge printr'uă cuprindere perfectă, saŭ a se face pe deplin stăpân pe un lucru, cuprinḑêndu-l bine. Gâsim cuvêntul acesta într'un sens absolut identic la vers 6 din Cap. I al Evangelieĭ Sf. Ioan »τὸ δὲ σκότος αὐτὸ οὐ κατέλαβε« »iar întunerecul nu putu să-l cuprindă (spre a-l nimici)«.

[3] εἴ τι οἱ κεχαρισμένον ἐξ αὐτοῦ ἐδωρήθη. Sigur că autorul, când a scris aceste cuvinte, trebue să fi avut în minte versul 39 din Cântul I al Iliadeĭ.

[4] ἐκ δὲ αἰθρίης τε καὶ νηνεμίης. Scriitorĭĭ posteriorĭ luĭ Erodot, considerând miracolul ca prea exagerat, aŭ micșorat mult importanţa luĭ, astfel, în ceea ce privesce condiţia meteorologică a atmosfereĭ în acea ḑi, Nicolae din Damasc ḑice »χειμὼν δ' ἔτυχε τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐξ ἠοῦς, οὐ μὴν ὑετός γε«.

[5] συνδραμέειν. Creutzer adoptă forma atică »συνδραμεῖν«.

ὀὴ μαθόντα τὸν Κῦρον ὡς εἴη ὁ Κροῖσος καὶ θεοφιλὴς καὶ ἀνὴρ ἀγαθὸς, καταβιβάσαντα αὐτὸν ἀπὸ τῆς πυρῆς εἴρεσθαι τάδε· »Κροῖσε, τίς σε ἀνθρώπων ἀνέγνωσε[1], ἐπὶ γῆν τὴν ἐμὴν στρατευσάμενον, πολέμιον ἀντὶ φίλου ἐμοὶ καταστῆναι«; Ὁ δὲ εἶπε· »Ὦ βασιλεῦ, ἐγὼ ταῦτα ἔπρηξα τῇ σῇ μὲν εὐδαιμονίῃ, τῇ ἐμεωυτοῦ δὲ κακοδαιμονίῃ[2]· αἴτιος δὲ τούτων ἐγένετο ὁ Ἑλλήνων θεὸς, ἐπαείρας ἐμὲ στρατεύεσθαι. Οὐδεὶς γὰρ οὕτω ἀνόητός ἐστι, ὅς τις[3] πόλεμον πρὸ εἰρήνης αἱρέεται. Ἐν μὲν γὰρ τῇ οἱ παῖδες τοὺς πατέρας θάπτουσι, ἐν δὲ τῷ οἱ πατέρες τοὺς παῖδας. Ἀλλὰ ταῦτα δαίμοσί κου φίλον ἦν οὕτω γενέσθαι«.

88. Ὁ μὲν ταῦτα ἔλεγε. Κῦρος δὲ αὐτὸν λύσας κάτισέ τε ἐγγὺς ἑωυτοῦ[4], καὶ κάρτα ἐν πολλῇ προμηθείῃ[5] εἶχε, ἀπεθώυμαζέ τε ὁρέων

s'ar fi ridicat uă furtună, și că ar fi căḑut uă ploe mare care ar fi stins rugul. Astfel convingêndu-se Ciru că Cresu era un bărbat bun și iubit de ḑeĭ, după ce-l scoborî de pe rug (se ḑice că) i ar fi adresat cuvintele următóre: »O Cresu, cine a fost omul care te a îndemnat să intri cu forță armată pe teritoriul meŭ, și să-mĭ fiĭ inamic în loc de (a remânea) amic?« Acesta rĕspunse: »Pentru norocul tĕŭ, o rege, și pentru nenorocirea mea făcut-am eŭ acésta: la tóte acestea este de vină ḑeul Elinilor, care m'a împins să fac expediția. Căcĭ nimenĭ nu este așa de prost încât să prefere resbel în loc de pace. Căcĭ în timpul celeĭ din urmă copiiĭ êșĭ îngrópă pe părinții, pe când în timpul celuĭ d'àntâĭ (îngrópă) părinții pe copiĭ. Dar a fost placul ḑeilor să fie cum a fost!«

88. Acestea le rĕspunse Cresu. Ciru ênsă, după ce puse de i scóse fiarele, êl așeḑă alăturĭ cu dênsul și-l tratâ cu cea maĭ

[1] ἀνέγνωσε. Bachr traduce »persuasit«.

[2] ταῦτα ἔπρηξα τῇ σῇ μὲν εὐδαιμονίῃ, τῇ ἐμεωυτοῦ δὲ κακοδαιμονίῃ. Matthias traduce „durch deinen Glückſtern und meinen Unſtern getrieben". Traducerea luĭ Rawlinson »what I did, o king, was to thy advantage and to my own loss« mi se pare a fi puțin exactă.

[3] ὅς τις. Ne am fi așteptat la ὥστε ca maĭ natural în casul de față. Am fost silit să traduc ca cum am fi avut ὥστε, căcĭ cu pronumele e peste putință a construi uă frasă corectă.

[4] κάτισέ τε ἐγγὺς ἑωυτοῦ. Frasa acésta arată destul de clar sorgintea orientală a acesteĭ versiuni a istorieĭ luĭ Cresu. A ședea alăturĭ cu suveranul era la popórele din Orient cel maĭ mare semn de onóre (Veḑĭ în Biblie, I Samuil XX, 25; II Samuil IX, 7 și 11; I Regĭ XVIII, 19). Manuscrisul din Florența are κατεῖσε.

[5] προμηθείῃ. Blakesley și alte ediții importante aŭ προμηθίῃ, ênsă în Erodot cuvintele terminate în θία saŭ θεία se scriŭ în general cu ει și nu cu ι; veḑĭ maĭ sus la Cap. 54 cuvêntul ἀτελείην unde tóte edițiile sunt de acord.

καὶ αὐτὸς καὶ οἱ περὶ ἐκεῖνον[1] ἐόντες πάντες. Ὁ δὲ συννοίῃ ἐχόμενος[2] ἥσυχος ἦν. Μετὰ δὲ ἐπιστραφείς τε καὶ ἰδόμενος[3] τοὺς Πέρσας τὸ τῶν Λυδῶν ἄστυ κεραΐζοντας, εἶπε· »Ὦ βασιλεῦ, κότερον λέγειν πρὸς σὲ, τὰ νοέων τυγχάνω, ἢ σιγᾶν ἐν τῷ παρεόντι χρή;« Κῦρος δέ μιν θαρσέοντα ἐκέλευε λέγειν ὅ τι βούλοιτο. Ὁ δὲ αὐτὸν εἰρώτα[4], λέγων· »Οὗτος ὁ πολλὸς ὅμιλος τί ταῦτα σπουδῇ πολλῇ ἐργάζεται;« Ὁ δὲ εἶπε· »Πόλιν τε τὴν σὴν διαρπάζει καὶ χρήματα τὰ σὰ διαφορέει·« Κροῖσος δὲ ἀμείβετο· »Οὔτε πόλιν τὴν ἐμὴν, οὔτε χρήματα τὰ ἐμὰ διαρπάζει· οὐδὲν γὰρ ἐμοὶ ἔτι τούτων μέτα· ἀλλὰ φέρουσί τε καὶ ἄγουσι τὰ σά.«

89. Κύρῳ δὲ ἐπιμελὲς ἐγένετο, τὰ Κροῖσος εἶπε· μεταστησάμενος δὲ τοὺς ἄλλους, εἴρετο Κροῖσον, ὅ τι οἱ ἐνορῴη ἐν τοῖσι ποιευμένοισι[5]. Ὁ δὲ εἶπε· »Ἐπεί τέ με θεοὶ ἔδωκαν[6] δοῦλόν σοι, δικαιῶ εἴ τι ἐνορέω πλέον, σημαίνειν σοι. Πέρσαι φύσιν ἐόντες ὑβρισταὶ[7], εἰσὶ

mare deferintă, el ênsu-şĭ êl privi cu mirare precum (êl priviră) şi toţĭ aceĭ carĭ eraŭ împrejurul luĭ. (Cresu) ênsă, absorbit fiind, rĕmase tăcut. Dar în urmă, întorcêndu-şĭ (capul) şi vĕdêndu pe Perşĭ că jăfuiaŭ cetatea Lidienilor, ḑise: »O rege, care din două preferĭ, să spun ceea ce trece prin gândul meŭ acum orĭ să tac în imprejurarea de faţă?« Ciru êĭ spuse să fie cu curagiu şi să spună orĭ ce ar voi. Cresu atunceĭ êl întrebâ ḑicêndu: »Acea mulţime mare de ómenĭ ce face acolo cu atâta sârguinţă?« Ciru (êĭ) rĕspunse: »Jăfuesce cetatea ta şi ară tesaurele tale.« Iar Cresu rĕspunse: »Nu jăfuesc niciĭ cetatea mea niciĭ tesaurele mele; căcĭ eŭ nu maĭ am niciĭ uă parte la acelea; averea ta este aceea pe care o iea şi o ară«.

89. (Cuvintele) ce i le spuse Cresu puseră pe Ciru pe gânduri; atuncĭ, depărtând pe toţĭ (câţĭ eraŭ de faţă), întrebâ pe Cresu ce credea el (că era de făcut) în aceste împrejurărĭ. Cresu rĕspunse: »De óre ce ḑeiĭ m'aŭ dăruit ţie ca rob, cred

[1] ἐκεῖνον se referă la Ciru.

[2] συννοίῃ ἐχόμενος »preocupat« literal »stăpânit de cugetărĭ«. Avem expresiĭ identice maĭ sus la Cap. 35 »συμφορῇ ἐχόμενος«; la Cap. 141 »ὀργῇ ἐχόμενος« şi în Cartea III Cap. 50 »θυμῷ ἐχόμενος«. În Cartea IV Cap. 131 avem aceeaşĭ expresie, dar verbul ἔχειν este acolo urmat de ἐν cu dativul »ἐν ἀπορίῃσι εἶχετο«.

[3] ἰδόμενος. Un manuscris florentin are εἰδόμενος. Erodot ênsă are obiceiul poetic de a întrebuinţa une orĭ ἰδέσθαι în loc de ἰδεῖν.

[4] εἰρώτα. Este forma imperfectuluĭ ionic fără augment.

[5] ἐν τοῖσι ποιευμένοισι adică »în aceea ce se făcea«, saŭ, în alte cuvinte, »ce măsurĭ era bine de luat pentru a pune capĕt jafuluĭ«.

[6] ἔδωκαν. Unele ediţiĭ aŭ δῶκαν.

[7] Πέρσαι φύσιν ἐόντες ὑβρισταὶ. Astfel era opinia ce o aveaŭ Eliniĭ despre Perşĭ, veḑĭ Eschil: »Persæ«, vers. 795, unde se ḑice despre Perşĭ că eraŭ

ἀχρήματοι· ἢν ὦν σὺ τούτους περιΐδῃς διαρπάσαντας καὶ κατασχόντας χρήματα μεγάλα, τάδε τοι ἐξ αὐτῶν ἐπίδοξα γενέσθαι· ὃς ἂν αὐτῶν πλεῖστα κατάσχῃ, τοῦτον προσδέχεσθαί τοι ἐπαναστησόμενον. Νῦν ὧν ποίησον ὧδε, εἴ τοι ἀρέσκει τὰ ἐγὼ λέγω· κάτισον τῶν δορυφόρων ἐπὶ πάσῃσι τῇσι πύλῃσι φυλάκους, οἳ λεγόντων[1] πρὸς τοὺς ἐκφέροντας τὰ χρήματα ἀπαιρεόμενοι, ὡς σφεα ἀναγκαίως ἔχει δεκατευθῆναι τῷ Διΐ. Καὶ σύ τέ σφι οὐκ ἀπεχθήσεαι, βίῃ ἀπαιρεόμενος τὰ χρήματα· καὶ ἐκεῖνοι, συγγνόντες ποιέειν σε δίκαια, ἑκόντες ποιήσουσι.«

(că e de datoria mea) daca vĕd vre un expedient (în folosul tĕŭ) să ți-l indic. Perșii, din fire, sunt semeți și fără avere: daca dar tu tolerezĭ ca eĭ să jăfuiéscă și să iee în posesiune averĭ marĭ, iată la ce poți să te aștepți din partea lor: pe acela care va fi strîns maĭ mult, pe acela (chiar) êl veĭ vedea rĕsculându-se în contra ta. Acum, daca êți va conveni ceea ce êți voiŭ spune, iată ce trebue să facĭ: așéḑă pe la tóte porțile (cetățiĭ) sentinele armate cu sulițe (din garda ta), carĭ trebue să spue tutulor acelor carĭ esŭ încărcați cu tesaure, că trebue să se dea uă a ḑecea parte luĭ Joe. Așa tu nu veĭ fi odios pentru dĕnșiĭ (ca unul) ce (le) ar fi răpit tesaure cu forța; iar eĭ vor recunósce că cererea ta e justă și se vor supune de bună voe.«

90. Ταῦτα ἀκούων ὁ Κῦρος ὑπερήδετο, ὡς οἱ ἐδόκεε εὖ ὑποτίθεσθαι[2]. Αἰνέσας δὲ πολλὰ καὶ ἐντειλάμενος τοῖσι δορυφόροισι, τὰ Κροῖσος ὑπεθήκατο ἐπιτελέειν, εἶπε πρὸς Κροῖσον τάδε· »Κροῖσε, ἀναρτημένου σεῦ ἀνδρὸς βασιλέος χρηστὰ ἔργα καὶ ἔπεα ποιέειν, αἰτέο[3] τὴν

90. Când Ciru auḑi (cuvintele) acestea se bucură fórte, căcĭ i se părŭ că eraŭ bine consiliate. După ce le lăudă mult și dete ordin (gardeĭ) armate cu suliță să facă cele ce le consiliase Cresu, ḑise câtre Cresu: »Cresu, de óre ce te consideri ținut ca unul ce eștĭ

»ὑπέρκομποι ἄγαν«. Erodot, puind cuvintele acestea în gura luĭ Cresu, êl face ecoul unuĭ sentiment curat elinesc.

[1] οἳ λεγόντων. Acéstă expresie este echivalentă cu imperativul »καὶ οὗτοι λεγέτωσαν« »și acestia trebue să spue«.

[2] ὡς οἱ ἐδόκεε εὖ ὑποτίθεσθαι. Baehr traduce astfel frasa latinesce: »cum hæc ei bene monita viderentur« »ὑποτίθεσθαι τινί« este a da un consiliŭ cuiva; maĭ avem expresia acésta la Cap. 107 de maĭ jos, în Cartea IV Cap. 135, și în Cartea V Cap. 72 »ὑπερθέσθαι τινί τι« este a se uni și a da un consiliŭ în unire cu altul.

[3] αἰτέο. Poziția accentuluĭ trebue aci observată. Forma acésta derivă dela αἰτέεο prin elisia luĭ ε, obicinuită de Erodot înaintea unuĭ ο. Astfel în Cartea III Cap. 72 avem ἐξηγέο în loc de ἐξηγέεο; în Cartea III Cap. 40 avem ἀνέο în loc de ἀνέεο. Așa dar edițiile carĭ scriŭ αἴτεο sunt în eróre.

δόσιν ἥν τινα[1] βούλεαί τοι γενέσθαι παραυτίκα·« ὁ δὲ εἶπε· »Ὦ δέσποτα, ἐάσας μὲ χαριεῖ μάλιστα τὸν θεὸν τῶν Ἑλλήνων[2], τὸν ἐτίμησα ἐγὼ θεῶν μάλιστα, ἐπείρεσθαι, πέμψαντα τάσδε τὰς πέδας, εἰ ἐξαπατᾶν τοὺς εὖ ποιεῦντας[3] νόμος ἔστι οἱ.« Κῦρος δὲ εἴρετο, ὅ τι οἱ τοῦτο ἐπηγορεύων παραιτέοιτο. Κροῖσος δέ οἱ ἐπανηλόγησε[4] πᾶσαν τὴν ἑωυτοῦ διάνοιαν, καὶ τῶν χρηστηρίων τὰς ὑποκρίσιας[5], καὶ μάλιστα τὰ ἀναθήματα· καὶ ὡς ἐπαρθεὶς τῷ μαντηίῳ ἐστρατεύσατο ἐπὶ Πέρσας· λέγων δὲ ταῦτα, κατέβαινε[6] αὖτις παραιτεόμενος ἐπεῖναί οἱ τῷ θεῷ τούτῳ[7] ὀνειδίσαι· Κῦρος δὲ γελάσας εἶπε· »Καὶ τούτου τεύξεαι

rege, să facĭ și să vorbescĭ lucrurĭ bune, cere de la mine drept favóre, orĭ ce aĭ dori să fie al tĕŭ acuma.« Cresu atuncĭ rĕspunse: »O stăpâne, cea maĭ mare favóre ce aĭ putea să-mĭ facĭ este de a-mĭ permite să trimit ḑeuluĭ Elinilor, pe care l'am onorat maĭ mult decât pe toţĭ ḑeiĭ, aceste fiare, și să-l întreb daca este în obiceiurile luĭ să înșele pe aceĭ carĭ êĭ trimit darurĭ?« Ciru atuncĭ êl întrebâ pentru-ce voia să pue ḑeuluĭ) acéstă cestiune plină de mustrare. Atuncĭ Cresu êĭ repetâ întréga (istorie) a planurilor sale și a rĕspunsurilor oracululuĭ,

[1] τὴν δόσιν ἥν τινα. Manuscrisele variézĕ mult aci: unele aŭ τὴν δόσιν τήν τινα, altele δόσιν τήν τινα adoptat și de Gaisford, altele, pe carĭ le urmézĕ Bekker aŭ δόσιν ἥν τινα«; în fine sunt ediţiĭ și manuscrise cu textul τὴν δόσιν ἥν τινα, ceea ce mi se pare maĭ natural. Creutzer, care are δόσιν τήν τινα, e desaprobat de Baehr în nota ce o are acesta asupra pasagiuluĭ de faţă. El privesce textul δόσιν τήν τινα cu suspiciune și dice τήν τινα »haud carere videtur suspicione«.

[2] τὸν θεὸν τῶν Ἑλλήνων. După versiunea luĭ Ctesia și a luĭ Nicolae din Damasc, Cresu, când era pe rug, chemâ pe Apoline într'ajutor; asemenea și Erodot ne spune, la Cap. 87, că astfel glăsuia versiunea Lidienilor. Prin urmare trebue să presupunem că autorul nostru nu urmézĕ acea versiune, căcĭ nu ar fi natural ca Cresu, după ce chiemase pe Apoline în ajutorul luĭ și după ce fusese ajutat de dênsul, cum pretinde tradiţia lidică, să încépă acum de uă datĕ să-l ocărască. E dar clar că aci Erodot urmézĕ acum tradiţia elină și că în cursul naraţiunii acesteia amestecă împreună diferite versiunĭ.

[3] εὖ ποιεῦντας. »Carĭ fac bine luĭ« adică carĭ êl onorĕ și i trimit darurĭ.

[4] ἐπανηλόγησε. M'am conformat textuluĭ tutulor manuscriselor; nu e ênsă maĭ puţin adevĕrat că comentatorĭ de cea maĭ mare importanţă, cum sunt Walckener, Wesseling și alţiĭ, propun »ἐπαλλόγησε«, ceea ce însemnéza »repetâ« saŭ »enarâ din noŭ«. Nu vĕd ênsă necesitatea uniĭ asemenea emendaţiĭ neautorisate, căcĭ verbul ἐπαναλογεῖν, deși întrebuinţat rar în literatura elină, nu póte avea decât un sens analog aceluia din text.

[5] ὑποκρίσιας. Creutzer are »ὑποκρίσις« ca și Bredovius.

[6] κατέβαινε. Sensul literal al acestuĭ verb este »se cobori«. În casul acesta capĕtă prin metaforă, sensul de »a termina« pentru că un orator, după un discurs rostit în public, se cobora de pe tribună saŭ »βῆμα« unde se afla. Avem în Erodot destule exemple unde verbul καταβαίνειν este întrebuinţat astfel în sensul metaforic de a termina. Așa maĭ jos, (Cap. 116), avem »κατέβαινε ἐς λιτάς τε καὶ συγγνώμην ἑωυτῷ κελεύων ἔχειν αὐτόν« »terminâ avênd recurs la rugăminte și solicitând indulgenţă pentru sinĕ«; și la Cap. 118 avem iar »κέβαινε λέγων« »terminâ ḑicênd« s. c. l.

[7] τούτῳ. Dativul acesta este sancţionat de marea majoritate a manuscriselor, Gaisford ênsă, precum și Creutzer aŭ τούτων, basat pe uă autoritate fórte îndoielnică.

παρ' ἐμεῦ, Κροῖσε, καὶ ἄλλου παντὸς, τοῦ ἂν ἑκάστοτε δέῃ.« Ὡς δὲ ταῦτα ἤκουσε ὁ Κροῖσος, πέμπων τῶν Λυδῶν ἐς Δελφοὺς ἐνετέλλετο, τιθέντας τὰς πέδας ἐπὶ τοῦ νηοῦ τὸν οὐδὸν, εἰρωτᾶν εἰ οὔ τι ἐπαισχύνεται τοῖσι μαντηίοισι ἐπαείρας[2] Κροῖσον στρατεύεσθαι ἐπὶ Πέρσας, ὡς καταπαύσοντα τὴν Κύρου δύναμιν, ἀπ' ἧς οἱ ἀκροθίνια τοιαῦτα γενέσθαι, δεικνύντας τὰς πέδας· ταῦτά τε ἐπειρωτᾶν καὶ εἰ ἀχαρίστοισι νόμος εἶναι[2] τοῖσι Ἑλληνικοῖσι θεοῖσι.

91. Ἀπικομένοισι δὲ τοῖσι Λυδοῖσι καὶ λέγουσι τὰ ἐντεταλμένα τὴν Πυθίην λέγεται εἰπεῖν τάδε· »Τὴν πεπρωμένην μοῖραν ἀδύνατά ἐστι ἀποφυγέειν καὶ θεῷ[3]· Κροῖσος δὲ πέμπτου γονέος ἁμαρτάδα

și (stărui) mai cu osebire asupra darurilor ce oferise; și (spuse) în ce mod, împins fiind de oracol, întreprinsese expediția în contra Perșilor; după ce dise acestea, terminâ repetând rugămintea luĭ să pótă trimite la deŭ să-l mustre: Ciru rĕspunse cu un zîmbet: »Iți acord și acéstă (favóre) și êți voiŭ acorda (de aci înainte) pe tóte acelea de carĭ aĭ avea nevoe.« Îndată ce Cresu audi aceste (cuvinte), trimise câți-va Lidienĭ la Delfĭ cu ordin să depue fierele la pragul templuluĭ și să întrebe daca nu i era rușine oracoluluĭ să împingă pe Cresu a face uă expediție în contra Perșilor, ca (unul ce ar fi destinat) să pue capêt puteriĭ luĭ Ciru, ale căreĭ (acțiunĭ) prime fructe eraŭ acestea, — și aci trebuiaŭ să arate fierele; — acestea trebuiaŭ eĭ să întrebe, precum și daca era în obiceiurile deilor elinĭ să fie nerecunoscĕtorĭ?

91. Când sosirĕ Lidienii (la Delfĭ) și spuseră ce li se ordonase, se dice că Pitia rĕspunse cele următóre: »Este peste putință, chiar pentru un deŭ, să se sustragă de la deci-

[1] ἐπαείρας. Blakesley scriind »ἐπάρας« nu e consecinte căcĭ, maĭ sus la Cap. 87, unde maĭ avem acest cuvênt scrie »ἐπαείρας«.

[2] εἶναι. Să nu se crédă că autorul revine aci la forma indirectă cu infinitivul pe care o adoptase maĭ sus, și pe care a lăsat o acum pentru forma directă. Aceĭ carĭ cred așa sunt în erore: εἶναι nu e verbul principal saŭ propriŭ dis al fraseĭ; din contra, frasa este eliptică și verbul ἐστὶ este subțînțeles. Frasa în întregul eĭ ar glăsui astfel: »εἰ νόμος ἐστὶ (saŭ εἴη) τοῖσι Ἑλληνικοῖσι θεοῖσι εἶναι ἀχαρίστοις«. Ignoranța construcțieĭ acesteĭ frase a indus în erore chiar pe scriitoriĭ manuscriselor unciale, dintre carĭ unul scrie εἴη și altul ἐστι in loc de εἶναι, fără să i dée în gând că εἶναι depinde dée ἀχαρίστοισι.

[3] Τὴν πεπρωμένην μοῖραν ἀδύνατά ἐστι ἀποφυγέειν καὶ θεῷ. Una din axiomele fundamentale ale religieĭ fataliste a Elinilor.

ἐξέπλησε[1], ὃς ἐὼν δορυφόρος Ἡρακλειδέων, δόλῳ γυναικηΐῳ ἐπισπόμενος[2] ἐφόνευσε τὸν δεσπότεα, καὶ ἔσχε τὴν ἐκείνου τιμὴν οὐδέν οἱ προσήκουσαν. Προθυμεομένου δὲ Λοξίεω, ὅκως ἂν κατὰ τοὺς παῖδας τοὺς Κροίσου γένοιτο τὸ Σαρδίων πάθος, καὶ μὴ κατ' αὐτὸν Κροῖσον, οὐκ οἷός τε ἐγένετο παραγαγεῖν μοίρας[3]· ὅσον δὲ ἐνέδωκαν αὗται ἠνύσατο, καὶ ἐχαρίσατό οἱ· τρία γὰρ ἔτεα ἐπανεβάλετο τὴν Σαρδίων ἅλωσιν· καὶ τοῦτο ἐπιστάσθω Κροῖσος, ὡς ὕστερον τοῖσι ἔτεσι τούτοισι ἁλοὺς[4] τῆς πεπρωμένης. Δεύτερα δὲ τούτων καιομένῳ

siile destinuluĭ; Cresu expiéză crima strêmoșuluĭ sĕŭ dela al cincelea (neam), carele, când făcea parte din garda (regilor) eracliḑĭ, a ucis pe stâpânul (sĕŭ) asociânduse cu viclenia uneĭ femeĭ, și a pus mâna pe tóte dignitățile luĭ, la carĭ nu avea nicĭ un drept. Apoline era fórte doritor să se întêmple căderea Sardeĭ pe timpul fiilor luĭ Cresu, și nu subt ênsușĭ Cresu, dar nu êĭ fu cu putință să mute destinul; tot ce aŭ bine voit (ḑeităților destinuluĭ) să concedeze, (Apoline) a acceptat și a acordat-o luĭ:

[1] πέμπτου γονέος ἁμαρτάδα ἐξέπλησε. Cresu, făcêndu-se socotéla după modul elinese de a face să intre în calculul numeruluĭ generațiilor pe cea d'ântâia și pe cea din urmă, era al cincelea descendinte a luĭ Gige, adică: 1° Gige, 2° Ardis, 3° Sadiate, 4° Aliate, 5° Cresu. În realitate ênsă el era al patrulea. Cu chipul acesta se îndeplinia profeția oracoluluĭ la care se referă autorul maĭ sus la Cap. 13 și de care nu se ocupase nimenĭ până la îndeplinirea luĭ; faptul acesta ne justifică a crede că istoria oracoluluĭ fu inventată în urma catastrofeĭ care pusa capĕt, dominației lidiene. Cât pentru maxima că pĕcatele părinților vor fi pedepsite în persóna urmașilor, ea era basată pe fapte și bine respândită în anticitate: astfel veḑĭ Cicerone »de natura deorum« III, 38. Nu putem da ênsă uă probă maĭ palpabilă despre respândirea acesteĭ credințe decât citând chiar sacrele cuvinte din poruncile luĭ Dumneḑeŭ în Cartea Exoduluĭ Cap. 20, vers 5: »Căcĭ eŭ Domnul Dumneḑeul tĕŭ, sunt un Dumneḑeŭ jelos, pedepsind pĕcatele părinților asupra copiilor până la al treilea și la al patrulea neam al acelor ce mĕ urêsc«. Faptul e constatat până chiar în legile fisice, căcĭ bólele părinților se transmit în general până la al patrulea neam. Acéstă lege a Providenteĭ, este departe de a fi nedréptă cum pretind mulțĭ nereligiosĭ. Ea e din contra un semn al justițieĭ divine, căcĭ suferințele acelor descendinți inocenți de sigur sunt ținute în sémă și aŭ drept efect de a agrava respunderea morală a părinților carĭ greșesc și fac neleguirĭ.

[2] ἐπισπόμενος. Adevĕrat că majoritatea manuscriselor aŭ ἐπισπώμενος, ênsă cele maĭ bune ediții scriŭ ca noĭ și urmézĕ după ortografia autorisată de toți autoriĭ clasicĭ. Astfel în Odisea luĭ Omer III, vers 215 avem:

»ἐπισπόμενοι θεοῦ ὄμφῇ«.

Și în Electra luĭ Sofocle, vers 967:

»ἀλλ' ἦν ἐπίσπῃ τοῖς ἐμοῖς βουλεύμασιν«.

[3] οὐκ οἷός τε ἐγένετο παραγαγεῖν μοίρας. Nicĭ uă dată póte nu vedem puse maĭ clar decât aci față în față autoritatea destinuluĭ saŭ a Moirelor cu puterea ḑeilor. În general autoriĭ și poețiĭ elinĭ evită un asemenea contact ca să nu arate în mod prea evident starea de subordinație în care eraŭ ḑeĭ față că acele ḑeități inexorabile, carĭ, după cum credeaŭ Elinĭĭ, eraŭ adevĕratele stâpâne ale lumiĭ.

[4] ὡς ὕστερον τοῖσι ἔτεσι τούτοισι ἁλοὺς. După verburĭ având un sens de declarare saŭ de scire se întrebuințéză în genere participiul cu ὡς în loc de un verb finit cu ὅτι. Aci avem ênsă uă excepție la acéstă regulă, pentru că ὡς cu participiul nu se întrebuințéză în nicĭ uă altă formă de locuțiune directă.

αὐτῷ ἐπήρκεσε. Κατὰ δὲ τὸ μαντήϊον τὸ γενόμενον, οὐκ ὀρθῶς Κροῖσος μέμφεται. Προηγόρευε γάρ οἱ Λοξίης[1], ἢν στρατεύηται ἐπὶ Πέρσας, μεγάλην ἀρχὴν αὐτὸν καταλύσειν· τὸν δὲ πρὸς ταῦτα χρῆν, εὖ μέλλοντα βουλεύεσθαι[2], ἐπείρεσθαι πέμψαντα, κότερα τὴν ἑωυτοῦ ἢ τὴν Κύρου λέγοι ἀρχήν; Οὐ συλλαβὼν δὲ τὸ ῥηθὲν οὐδ' ἐπανειρόμενος ἑωυτὸν αἴτιον ἀποφαινέτω. Ὃ[3] καὶ τὸ τελευταῖον χρηστηριαζομένῳ εἶπε τὰ εἶπε[4] Λοξίης περὶ ἡμιόνου, οὐδὲ τοῦτο συνέβαλε[5]. Ἦν γὰρ δὴ ὁ Κῦρος οὗτος[6] ἡμίονος· ἐκ γὰρ δυῶν[7] οὐκ ὁμοεθνέων ἐγεγόνεε, μητρὸς ἀμείνονος, πατρὸς δὲ ὑποδεεστέρου· ἡ μὲν γὰρ ἦν Μηδὶς καὶ Ἀστυάγεος θυγάτηρ[8] τοῦ Μήδων βασιλέος, ὁ δὲ Πέρσης τε ἦν καὶ ἀρχόμενος ὑπ' ἐκείνοισι· καὶ ἔνερθε ἐὼν τοῖσι ἅπασι[9], δεσποίνῃ τῇ ἑωυτοῦ συνοίκεϊ (din causa interveniriĭ luĭ) a fost amênată cu treĭ anĭ luarea (orașuluĭ) Sarde; și, s'o scie acésta bine Cresu, că el a fost robit după (trecerea) acestor anĭ dela (data) pe care o fixase (destinul). În al doilea rênd el l'a scăpat de a fi ars. În ceea ce privesce oracolul ce s'a dat, nu are dreptate să se plângă Cresu. Căcĭ Apoline êl prevestise că daca ar face resbel în contra Perșilor ar desface un imperiŭ mare: (Cresu) trebuia în asemenea cas, daca voia să fie cu minte, să trimită (din noŭ) să întrebe, de care imperiŭ era vorbă, de al luĭ saŭ de al luĭ Ciru? Daca nu înțelesese el ce-i se disese, și (daca) nu ceruse nicĭ uă deslușire, el singur să se acuse pe sine. Și oracolul cel din urmă pe care-l emisese Apoline (când) a vorbit

[1] Λοξίης. Numele luĭ Apoline cu privire la atribuțiunile luĭ de oracol obscur și ambiguu.

[2] εὖ μέλλοντα βουλεύεσθαι. Bachr traduce latinesce fórte bine »si bene consulere sibi voluisset.«

[3] ᾧ. Câți-va editorĭ rĕŭ preschimbă acest ᾧ în τῷ și omit »τὰ εἶπε« fără a-și da sémă că în cele două manuscrise unde se omite »τὰ εἶπε« se reține ᾧ.

[4] τὰ εἶπε. Cele două manuscrise afinite, adică cel sancroftian din Cambridge și cel weselingian din Viena, omit aceste cuvinte. Acéstă omisiune se justifică până la un punct prin pasagiurĭ analoge în Erodot, ca de exemplu, »λέγω δὴ τὰ λέγουσι« în Cartea II Cap. 50; »ποιεῦσι τὰ ποιεῦσι Ἕλληνες« în Cartea II Cap. 49 și altele.

[5] συνέβαλε. Astfel vedem cuvêntul în cele maĭ multe manuscrise. Altele ênsă, precum și texturile luĭ Gaisford și Creutzer, aŭ συνέλαβε. Am preferit să mĕ conform cu majoritatea manuscriselor maĭ ales că, după mine συνέβαλε produce un sens maĭ clar și determinat. »συνέλαβε« ar însemna »a înțeles« pe când »συνέβαλε«, (dela συμβάλλειν.) însemnéză ceva maĭ mult, are sensul de a coordona și de a deduce; în scurt, exprimă resultatul unuĭ raționament. Am tradus prin »studiase« cu sensul de a »medita asupra luĭ«.

[6] οὗτος póte fi luat saŭ cu Κῦρος saŭ cu ἡμίονος. Prefer ênsă să-l iaŭ cu »ἡμίονος.«

[7] δυῶν. Blakesley scrie δυοῖν deși în pasagiul analog din Cap. 14 maĭ sus scrie δυῶν.

[8] Ἀστυάγεος θυγάτηρ. Numele eĭ era Mandana.

[9] τοῖσι ἅπασι. »În tóte privințele« întocmaĭ ca la Cap. 1 de maĭ sus unde avem »τὸ δὲ Ἄργος τοῦτον τὸν χρόνον προεῖχε ἅπασι τῶν ἐν τῇ νῦν Ἑλλάδι καλεομένῃ χώρῃ.«

κεε«. Ταῦτα μὲν ἡ Πυθίη ὑπεκρίνατο τοῖσι Λυδοῖσι· οἱ δὲ ἀνήνεικαν ἐς Σάρδις καὶ ἀπήγγειλαν τῷ Κροίσῳ· ὁ δὲ ἀκούσας, συνέγνω ἑωυτοῦ εἶναι τὴν ἁμαρτάδα καὶ οὐ τοῦ Θεοῦ. Κατὰ μὲν δὴ τὴν Κροίσου τε ἀρχὴν καὶ Ἰωνίης τὴν πρώτην καταστροφὴν ἔσχε οὕτω[1].

de catîr, nicĭ pe acela nu-l studiase (Cresu). Catîrul acesta era Ciru: căcĭ el s'a născut din doĭ (părinţĭ) carĭ nu eraŭ de acelaş neam, dintr'uă mumă maĭ nobilă şi dintr'un tată inferior; ea era medă şi fiica luĭ Astiage regeluĭ Meḑilor, pe când el era persian şi un supus al lor; şi (deşi) era inferior în tóte privinţele, el co-abită cu stăpâna luĭ«. Acestea le rĕspunse Pitia Lidienilor: eĭ duseră (rĕspunsul) la Sarde şi êl raportară luĭ Cresu; acest din urmă, când êl auḑi, recunoscu că vina era a luĭ iar nicĭ cum a ḑeuluĭ. Iată dar cele privitóre la imperiul luĭ Cresu şi la prima cucerire a Ionieĭ.

92. Κροίσῳ δὲ ἔστι καὶ ἄλλα ἀναθήματα ἐν τῇ Ἑλλάδι πολλὰ, καὶ οὐ τὰ εἰρημένα[2] μοῦνα. Ἐν μὲν γὰρ Θήβῃσι τῇσι Βοιωτῶν[3] τρίπους χρύσεος[4], τὸν ἀνέθηκε τῷ Ἀπόλλωνι τῷ Ἰσμηνίῳ[5]· ἐν δὲ Ἐφέσῳ, αἵ τε

92. Tot dela Cresu sunt şi multe daruri (carĭ se află) în Elada, şi nu cele menţionate numaĭ. La Teba (maĭ âmtâiŭ) în Beoţia, (se afla) un tripod de aur pe care êl dedicase luĭ

[1] Κατὰ μὲν δὴ τὴν Κροίσου τε ἀρχὴν καὶ Ἰωνίης τὴν πρώτην καταστροφὴν ἔσχε οὕτω. Pasagiul acesta se găsesce maĭ în tóte ediţiile. Cu tóte acestea lipsesce în manuscrisul sancroftian din Cambridge şi în cel wesselingian din Viena: lipsesce iarăşĭ în două manuscrise din secolele 14 şi 15, colaţionate de Schweighäuser. Lucrul curios este că aci avem aprópe singurul cas unde, fiind controversă, aceste două din urmă manuscrise se acordă cu cele lalte două d'âmtâĭ. Aşa dar e de presupus că vor fi existat manuscrise unciale fórte vechĭ şi perdute în carĭ lipsia acest pasagiŭ. Deci el póte fi ună intercalare a autoruluĭ cu ocasia revisuiriĭ scrierilor luĭ.

[2] τὰ εἰρημένα. Menţionate maĭ sus la Cap. 50.

[3] Θήβῃσι τῇσι Βοιωτῶν. Beoţia era patria clasică a tripodurilor.

[4] τρίπους χρύσεος. Se făceaŭ maĭ multe feluri de tripoduri. Unele eraŭ de aramă şi, servind spre a incălḑi apă, eraŭ făcute ca să se pótă aprinde foc subt ele. Asemenea tripoduri maĭ serviaŭ pentru ars tămâe în temple. Altele eraŭ turnate din metal maĭ preţios, cum era de pildă acesta, fie de argint, fie de argint suflat cu aur, saŭ chiar de aur, se numiaŭ »ἄπυροι« şi serviaŭ pentru a amesteca vin cu apă. Acelea nu eraŭ supuse acţiuniĭ foculuĭ.

[5] Ἀπόλλωνι τῷ Ἰσμηνίῳ. Despre Apoline Ismeniŭ s'a vorbit maĭ sus la Cap. 52. În templul acesta se maĭ păstraŭ scutul şi suliţa de aur pe carĭ Cresu le trimisese ca dar luĭ Amfiareu, (veḑĭ maĭ sus Cap. 52), tot acolo maĭ

βόες αἱ χρύσεαι καὶ τῶν κιόνων αἱ πολλαί[1]· ἐν δὲ Προνηΐης[2] τῆς ἐν Δελφοῖσι ἀσπὶς χρυσέη μεγάλη[3]. Ταῦτα μὲν καὶ ἔτι ἐς ἐμὲ ἦν περιόντα· τὰ δ'ἐξαπόλωλε τὰ τῶν ἀναθημάτων[4]. Τὰ δ'ἐν Βραγχί-

Apoline Ismeniŭ; (pe urmă) la Efes (tot de la dĕnsul) sunt și vacile de aur și cea maĭ mare parte din colóne; în (templul Minerveĭ) Pronie la Delfĭ, un scut mare de aur. Aceste (obiecte)

---

eraŭ și treĭ tripoduriĭ cu inscripțiĭ cadmiane (vedĭ Cartea V Cap. 59). Numele de Ismeniŭ derivă dela pîrîul Ismeniŭ care curgea la pólele dealuluĭ unde se ridica acest templu.

[1] αἵ τε βόες αἱ χρύσεαι καὶ τῶν κιόνων αἱ πολλαί. Întrebuințarea articoluluĭ arată că autorul vorbesce de obiecte bine cunoscute: și în adevĕr Efesul era un punct atât de central în relațiile comerciale d'intre Grecia și Asia, încât era peste putință ca acel oraș să nu fi fost cunoscut de toțĭ călĕtoriĭ și instruițiĭ de pe timpurile acelea. Acel care trecea prin Efes nu putea decât să visiteze templul Dianeĭ, una din minunile lumiĭ. Sigur că Erodot êl visitase, căcĭ descrierea grafică ce o face în Cartea II, Cap. 10, a localităței și a terenuluĭ aluvial de la gura Caistruluĭ ne arată că a fost ênsuși acolo și că a vĕdut tóte cu ochiĭ. Colónele templuluĭ dela Efes eraŭ de porfir și de o rară frumusețe: unele din ele se pot vedea încă la Sf. Sofia din Constantinopole.

[2] ἐν δὲ Προνηΐης: se subtînțelege Ἀθηνᾶς și νηῷ. »În templul Minerveĭ Pronie«, întocmaĭ așa avem maĭ sus la Cap. 35 »ἐν Κροίσου«. Numele de Προναία saŭ ionic »Προνηΐη«, provine din faptul că templul eĭ la Delfĭ era situat în dreptul intrăriĭ templuluĭ luĭ Apoline, »πρὸ ναοῦ«. Sunt alțiĭ ênsă carĭ scriŭ »Πρόνοια« derivênd dela πρόνοια »prudență«. Deși eraŭ maĭ multe Minerve Pronie în diferite localități ale Greciei, ênsă cea de la Delfĭ avea cu osebire drept la acest epitet. Câte-va manuscrise aŭ »Προνηΐοις τοῖς ἐν Δελφοῖσι« dar textul corect este cel adoptat de noĭ, fiind și acela al mareĭ majorități a autorităților. Eschil, în tragedia »Eumenidele« (vers 21), face pe preoteasa templuluĭ din Delfĭ, în enumerarea divinităților locale, să invóce pe Minerva subt titlul acesta:

»Παλλὰς Προναία δ'ἐν λόγοις πρεσβεύεται«.

În pasagiul acela tóte manuscrisele sunt de acord; nicĭ unul nu are »πρόνοια«. Singura dificultate ce o întîmpinăm aci este, dice Blakesley, să explicăm cum autorul, vorbind, cum face aci, pentru prima óră de Minerva, s'o desemneze numaĭ printr'un epitet local. Dar iată cum explică Blakesley lucrul: s'a vorbit, dice el, despre Apoline Ismeniŭ; în templul acelui Apoline era uă Minervă Pronie, (vedĭ Pausania IX, 10), a cărcia amintire trebuia să i o deștepte neapărat menționea templuluĭ; iată cum, imediat după vorba despre templul luĭ Apoline Ismeniŭ vedem menționat templul Minerveĭ Pronie din Delfĭ, unde se afla iar un dar oferit de Cresu. În contra argumentuluĭ luĭ Blakesley ênsă avem faptul că nu se vorbesce aci de templul Minerveĭ la Delfĭ imediat după templul luĭ Apoline din Teba, fiind-că între aceste două temple se vorbesce de acela al Dianeĭ la Efes. Cred dar că menționea templuluĭ acestuia al Minerveĭ nu este resultatul uneĭ asociațiĭ de ideĭ, cum crede Blakesley, ci resultă din enumerarea naturală a templelor unde se aflaŭ daruri oferite de Cresu.

[3] ἀσπὶς χρυσέη μεγάλη. (Pausania X, 8), ne spune că acest scut nu se maĭ afla acolo în dilele luĭ; în resbelul cel sacru, el fusese ridicat de către Filomel, generalul focean.

[4] τὰ τῶν ἀναθημάτων. Aceste cuvinte sunt suspecte în ochiĭ multor comentatoriĭ și considerate ca uă intercalare explicativă de către Schweighäuser. Schäfer și Gaisford le primesc, omitênd pe τὰ, lucru ce pare a fi uă procedare cam arbitrară. Intreg pasagiul ênsă trebue să fie corupt, căcĭ e de observat că frasa care urmézĭ nu are verb. Blakesley propune, într'uă notă, următórea emendație a textuluĭ: »ταῦτα μὲν καὶ ἔτι ἐς ἐμὲ ἦν περιέοντα τῶν ἀναθημάτων, τὰ δὲ ἐξαπόλωλε· ταῦτα δ'ἐν Βραγχίδῃσι« κ. τ. λ. Aceste daruri perdute se dice că fură predate de către preoțĭ luĭ Xerxe, carele, pe urmă, dete foc templuluĭ la Branchide.

ὀῃσι[1] τῇσι[2] Μιλησίων ἀναθήματα Κροίσῳ, ὡς ἐγὼ πυνθάνομαι, ἴσα τε σταθμὸν καὶ ὁμοῖα τοῖσι ἐν Δελφοῖσι. Τὰ μέν νυν ἔς τε Δελφοὺς[3] καὶ ἐς τοῦ Ἀμφιάρεω[4] ἀνέθηκε οἰκήϊά τε ἐόντα, καὶ τῶν πατρώων χρημάτων ἀπαρχήν· τὰ δὲ ἄλλα ἀναθήματα ἐξ ἀνδρὸς ἐγένετο οὐσίης ἐχθροῦ, ὅς οἱ, πρὶν ἢ βασιλεῦσαι, ἀντιστασιώτης κατεστήκεε, συσπεύδων[5] Πανταλέοντι[6] γενέσθαι τὴν Λυδῶν ἀρχήν. Ὁ δὲ Πανταλέων ἦν Ἀλυάττεω μὲν παῖς, Κροίσου δὲ ἀδελφεὸς οὐκ ὁμομήτριος. Κροῖσος μὲν γὰρ ἐκ Καείρης ἦν γυναικὸς Ἀλυάττῃ, Πανταλέων δὲ ἐξ Ἰάδος[7]. Ἐπεί τε δὲ, δόντος τοῦ πατρὸς, ἐκράτησε τῆς ἀρχῆς ὁ Κροίσος[8], τὸν ἀντιπρήσσοντα ἐπὶ κνάφου ἕλ-

existaŭ încă și pe (timpul) meŭ. Cele lalte daruri ênsă s'aŭ perdut: (și anume), darurile luĭ Cresu din (templul) Milesianilor la Branchide (carĭ), după cum aflu, (eraŭ) identice și de aceeași greutate cu acelea de la Delfĭ. Atât acele dela Delfĭ cât și acele dăruite (oracolului) luĭ Amfiareu (proveniaŭ din averea) caseĭ luĭ și eraŭ premiţiile tesaurelor părintescĭ; cele lalte daruri eraŭ luate dela un individ carele êĭ fusese inamic și carele, înaintea suireĭ luĭ pe tron, devenise rebel și conspirase să dea imperiul Lidieĭ luĭ Pantaleone. Acest Pantaleone era (un) fiŭ al luĭ Aliate și frate cu Cresu

[1] Βραγχίδῃσι. Despre templul luĭ Apoline Didim la Branchide am dat detaliurĭ mai sus la Cap. 46.

[2] τῇσι. În tóte manuscrisele articolul aci este feminin, Creutzer ênsă scrie τοῖσι în contra autorităţiĭ lor. Adevĕrul este că în Erodot găsim și genul masculin, și cel feminin aplicat acestuĭ templu. Astfel, mai sus la Cap. 46, avem τῆς Μιλησίης ἐς Βραγχίδας, unde nu se exprimă genul; maĭ jos la Cap. 158, avem masculinul exprimat clar, τοὺς Βραγχίδας. Aci fără îndoială că Erodot a scris articolul feminin deși o contestă Creutzer, carele ênsă și dĕnsul, recunósce că acest nume este de ambe genere. În privinţa deosebiriĭ între Branchide, ca substantiv feminin, și Branchide ca substantiv masculin, cred că cea maĭ nemerită explicaţie este cea dată de Blakesley. El susţine că întru cât se vorbesce de acest templu ca fiind subt direcţia și subt ocrotirea preoţilor familieĭ Branchiḑilor, atunci se întrebuinţézä genul masculin; când ênsă se vorbesce de oracol, ca distinct de corpul sacerdotal, ca de exemplu în casul acesta, atunci substantivul este feminin.

[3] Τὰ μέν νυν ἔς τε Δελφοὺς. Maĭ sus la Cap. 52 avem descrierea darurilor luĭ Cresu la Delfĭ.

[4] καὶ ἐς τοῦ Ἀμφιάρεω. Veḑĭ maĭ sus Cap. 46.

[5] συσπεύδων »conspirând împreună și împingênd la revoltă«.

[6] Πανταλέοντι. Pantaleone era un frate vitreg de tată a luĭ Cresu. Întocmaĭ ca Erodot, Plutarc êl cualifică de »ἀδελφεὸς οὐκ ὁμομήτριος« (Viaţa luĭ Temistocle, Cap. 32).

[7] ἐξ Ἰάδος. Să observăm aci distincţia făcută între aceste două femeĭ. Când e vorbă despre cea carianä, Erodot ḑice »femeea luĭ Aliate«. Celeĭ d'a doua ênsă nu i se dă acest epitet. Cuvêntul pentru care se face acéstă distincţie e că femeea legitimă era cea d'âncâia, pe când muma luĭ Pantaleone era numaĭ uă concubină.

[8] δόντος τοῦ πατρὸς, ἐκράτησε τῆς ἀρχῆς ὁ Κροίσος. Iată pasagiul care face pe mulţĭ să créḑă că Aliate a abdicat încă în viaţă fiind, în favórea fiuluĭ sĕŭ. Rawlinson combate acéstă teorie și ḑice că Erodot se referă numaĭ

κων[1] διέφθειρε· τὴν δὲ οὐσίην αὐτοῦ ἔτι πρότερον κατιρώσας, τότε τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ ἀνέθηκε ἐς τὰ εἴρηται. Καὶ περὶ μὲν ἀναθημάτων τοσαῦτα εἰρήσθω.

din altă mumă: căcĭ Cresu era (făcut) cu uă Carianĕ, soţia luĭ Aliate, iar Pantaleone era (făcut) cu uă Ioniană. Când Cresu, în urma desemnărĭĭ (luĭ) de către tatăl sĕŭ, se facu stâpân pe putere, el ucise pe (acest) individ rebel puind să i se rupă (carnea) cu pieptinele; şi de óre ce de maĭ nainte promisese ḑeilor averea acestuĭ om, el o dete, precum am spus, acolo unde s'a ḑis. Atâta fie dar ḑis în privinţa darurilor.

93. Θώυματα δὲ γῆ Λυδίη ἐς συγγραφὴν οὐ μάλα ἔχει, οἷά τε καὶ ἄλλη χώρη, παρὲξ τοῦ ἐκ τοῦ Τμώλου[2] καταφερομένου ψήγματος. Ἓν δὲ ἔργον πολλὸν μέγιστον παρέχεται, χωρὶς τῶν τε Αἰγυπτίων ἔργων καὶ τῶν Βαβυλωνίων[3]. Ἔστι αὐτόθι Ἀλυάττεω τοῦ Κροίσου πατρὸς σῆμα, τοῦ ἡ κρηπὶς μέν ἐστι λίθων μεγάλων τὸ δὲ ἄλλο σῆμα χῶμα γῆς[4]. Ἐξειργάσαντο δέ μιν

93. Lidia nu are, cum aŭ alte ţĕrĭ, maĭ nimic extraordinar, afară de fragmentele de aur cărate dela (muntele) Tmolu. Ea posedă însă un monument cu mult cel maĭ colosal (din lume), exceptându-se lucrările Egiptenilor şi a Babilonienilor. Acesta este mormêntul luĭ Aliate, tatăluĭ luĭ Cresu, a căruĭ basă este compus din pietre imense, iar

---

la desemnarea făcută de către Aliate în persóna luĭ Cresu ca să-i succede, şi observă că verbul »δόντος« este acelaş pe care êl întrebuinţézã autorul nostru maĭ jos la Cap. 208 când e vorbă de desemnarea luĭ Cambise de către Ciru pentru a i succeda. Afară de acésta, Rawlinson observă, cu mult cuvênt, că nu e natural ca Cresu să fi torturat în mod aşa de crud pe un fiŭ al tatăluĭ sĕŭ pe când acesta era încă în viaţă.

[1] ἐπὶ κνάφου ἕλκων. Κνάφος era uă unéltă cu ţepĭ întrebuinţată la pieptenatul lâneĭ. Aci se înţelege un instrument crud de supliciŭ, armat cu cuţite pentru a rupe carnea de pe om. Acest oribil instrument de tortură se află descris în dicţionarul luĭ Suida, şi se definesce astfel: ὄργανόν τι ἐν κύκλῳ κέντρα ἔχων, οἷ οὓς τοὺς βασανιζομένους κτείνουσι.

[2] Τμώλου astăḑi Bouz-Dagh. Acolo êsĭ lua sorgintea celebrul Pactol care cără fragmente de aur.

[3] χωρὶς τῶν τε Αἰγυπτίων ἔργων καὶ τῶν Βαβυλωνίων. Egiptul şi Babilona eraŭ patria construcţiilor şi a statuelor colosale. Egiptul însă era în special celebru în acéstă privinţă: piramidele, de exemplu, grosimea şi înălţimea extraordinară a colónelor templelor cĭ, statuele colosale ce staŭ încă în picióre, nu puteaŭ decât face uă impresie adâncă asupra fie căruĭ călĕtor. Lucrările Elinilor remân înapoĭ în privinţa acésta: cele maĭ uriaşe eraŭ statua luĭ Joe Olimpian, care nu avea decât 60 de picióre de înălţime şi colosul de Rod, având 105 picióre.

[4] τοῦ ἡ κρηπὶς μέν ἐστι λίθων μεγάλων τὸ δὲ ἄλλο σῆμα χῶμα γῆς. Acest mormênt al luĭ Aliate s'a descoperit astăḑi pe malul drept al rîuluĭ

Ermu lângă ruinele anticeĭ Sarde. Hamilton, (Asia Minor Vol. I p. 145), êl descrie astfel: »Sosirăm în fine la măgura cea maĭ mare cunoscută în general subt numele de mormêntul luĭ Aliate. În ₫ece minute d'abia êl ocolirăm călărĭ, ceea ce represintă uă circonferinţă de aprópe uă jumĕtate de milă, (800 metrĭ). Spre miaₐă nópte acéstă măgură se compune de stâncă naturală, un fel de piatră de nisip, argilósă, cu straturĭ orizontale, săpată astfel încât pare a face parte din construcţie. Partea superióră este nisip şi pietriş, aduse, se vede, din matca rîuluĭ Ermu; câte-va ripe s'aŭ ros de timp pe de lăturĭ, maĭ ales spre miaₐă-₫i. Ne suirăm d'a lungul uneia ca să ajungem la culme, căcĭ suitul era maĭ lesne pe partea aceea, nefiind iarba aşa de alunecósă. Sus, găsirăm urmele uneĭ temeliĭ de vre uă opt-spre-₫ece picióre pătrate spre partea despre nord, a căreia încoronare era uă piatră circulară imensă de un diametru de ₫ece picióre, basa fiind şésă, dar avênd şi uă margine aridicată de jiur în prejiurul părţiĭ superióre. Acéstă piatra era evident pusă acolo ca ornament pe vîrful monumentuluĭ. Erodot ne spune că pe vîrful acestor movile se aflaŭ uă dată stîlpurĭ saŭ colóne, şi piatra acésta póte să fi fost basa uneĭ asemenea colóne. Strickland afirmă că se pot vedea încă urmele unor săpăturĭ rude represintând uă figură umană pe suprafaţa eĭ. Din causă că pământul e inclinat despre sud, măgura pare maĭ înaltă vĕ₫ută dela Sarde

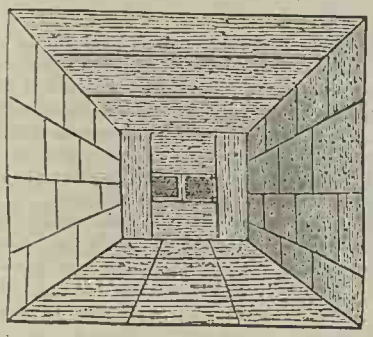

Mormêntul luĭ Aliate.
Camera sepulcrală.

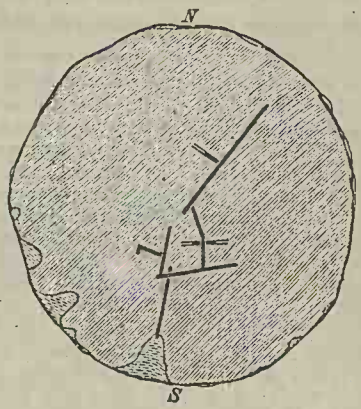

Mormêntul luĭ Aliate. Planul suprafeţeĭ soluluĭ arĕtând excavaţiile făcute.

decât din altă parte. Ea se ridică la un unghiŭ de vre uă 22 de grade şi formézä un punct fórte visibil din tóte locurile.« Rawlinson ne spune că maĭ de unä ₫ĭ movila acésta a fost mĕsurată cu multă exactitate de către D. Spiegenthal, consulul prusian din Smirna, carele a făcut şi explorafiĭ în interiorul eĭ. Mĕsurătórea făcută de dênsul se acordă într'un mod extraordinar cu estimaţia aproximativă a luĭ Hamilton. El ne dă ca medie a diametruluĭ, 250 de metrĭ, ceea ce represintă uă circonferinţă aprópe exactă de uă jumĕtate de milă. În interiorul movilliĭ, (a căreia secţie pe suprafaţa soluluĭ o alaturăm la nota acésta, indicând săpăturile făcute şi locurile unde s'a ros pământul de apă, formând vălcele saŭ ripe, maĭ ales spre sud), D. Spiegenthal a săpat galeriĭ saŭ tunele, şi a avut norocul de a da peste uă cameră sepulcrală interióră căptuşită cu blocurĭ imense de marmură polcită. Anexăm şi un desen al acesteĭ camere, tras din lucrarea luĭ Rawlinson. Ea este situată aprópe în centrul movilliĭ şi are uă lungime de unspre-₫ece picióre, uă lăfime de 8 picióre şi uă înălfime de 7 picióre. Într'ênsa nu s'aŭ găsit nicĭ urme de sarcofag nicĭ de inscripţiĭ, dar s'aŭ descoperit urme netăgăduite de excavaţiĭ anterióre, ceea ce indică că movila a fost jefuită, iar galeriile săpate ce s'aŭ găsit cu oseminte umane, arată că în timpurĭ post-lidiene acéstă movilă jefuită a servit de sepultură ordinară. Texier, (Asie Mineure vol. III), ne

οἱ ἀγοραῖοι ἄνθρωποι[1], καὶ οἱ χειρώνακτες[2], καὶ αἱ ἐνεργαζόμεναι παιδίσκαι[3]. Οὖροι δὲ, πέντε ἐόντες[4], ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ ἦσαν ἐπὶ τοῦ σήματος ἄνω· καί σφι γράμματα ἐνεκεκόλαπτο, τὰ ἕκαστοι ἐξεργάσαντο· καὶ ἐφαίνετο μετρεόμενον τὸ τῶν παιδισκέων ἔργον ἐὸν μέγιστον. Τοῦ γὰρ δὴ Λυδῶν δήμου αἱ θυγατέρες πορνεύονται πᾶσαι[5] συλλέγουσαι σφίσι φερνὰς, ἐς ὃ ἂν συνοικήσωσι τοῦτο ποιέουσαι· ἐκδιδοῦσι[6] δὲ αὐταὶ ἑωυτάς. Ἡ μὲν δὴ περίοδος τοῦ σήματος εἰσὶ στάrestul mormêntuluĭ este uă grămadă de pămênt. El a fost ridicat de câtre comersanţĭ, meseriaşi şi fete prostituite. Pe vîrful mormêntuluĭ eraŭ cinci stîlpĭ carĭ existaŭ şi în ḑilele mele: pe acestia s'aŭ săpat inscripţii (notând) cât a lucrat fie care (obraslă), şi s'a vĕḑut, făcêndu-se socotélă, că partea cea maĭ mare a munciĭ (a fost săvărşită) de fete. În adevĕr, fetele poporuluĭ lidian se prostitue tóte pentru ca să strîngă zestre,

dă cifra de 80 de metrĭ ca represinţând înaltimea movileĭ şi evaluézä conţinutul eĭ cubic la 2,650,800 metrĭ. Afară de movila acésta a luĭ Aliate, Rawlinson spune că maĭ sunt alte măgure saŭ tumulĭ vechĭ pe malurile laculuĭ Gigean: din carĭ vr'uă treĭ saŭ patru sunt aprópe tot aşa de marĭ ca şi movila ce am descris-o. Aceste movilĭ pot fi mormintele celor lalţi regĭ aĭ Lidieĭ. S'a observat uă mare asemĕnare între acéstă movilă sepulcrală şi câte-va morminte descoperite în Etruria, asemĕnare care se întinde şi la mormêntul luĭ Menecrate la Corfu şi la acela al luĭ Agamemnone; acesta din urmă se presupune că avea uă datä uă altă movilă pe d'asupra.

[1] οἱ ἀγοραῖοι ἄνθρωποι. Din descrierea acelor carĭ aŭ pus mâna să lucreze la mormêntul luĭ Aliate, vedem că eĭ se trăgeaŭ din clasele cele maĭ de rênd a le societăţiĭ lidiene. Se vede dar ca în Lidia nu eraŭ meseriaşi lucrătorĭ şi când era vorba de a se ridica un monument, lucrătoriĭ se recrutaŭ din clasele de jos. οἱ ἀγοραῖοι ἄνθρωποι sunt aceĭ carĭ aduc în piaţă zarzavaturĭ şi provisiĭ şi carĭ fac comerţul acestor producte.

[2] χειρώνακτες. Sunt aceĭ carĭ se susţin cu munca mânelor lor: cum am ḑice noĭ »meseriaşĭ«.

[3] ἐνεργαζόμεναι παιδίσκαι. Fete carĭ se prostitue; »ἐνεργαζόμεναι« însemnézä ἐργάζεσθαι ἐνδὸν, adică carĭ fac un comerţ ruşinos ascunse în interiorul caseĭ, departe de ochiĭ lumiĭ. Fórte curiósă este întrebuinţarea acesteĭ clase de lucrătóre la zidirea acestuĭ monument şi mulţi aŭ crezut pentru acésta că monumentul nu a fost a luĭ Aliate, cum ḑice Erodot, ci a vre uneĭ curtizane celebre din Lidia.

[4] οὖροι δὲ, πέντε ἐόντες. Acestĭ οὖροι eraŭ, strict vorbind, pietre terminale, deci stîlpurĭ de piatră saŭ falĭ. Nu cred ca piatra găsită de Hamilton pe vîrful movilĭi să fi fost unul din aceste stîlpurĭ, (veḑĭ nota 4, pag. 166), căcĭ din descrierea eĭ resultă că avea forma uneĭ pietre de móră cu uă margine ridicată împrejiur.

[5] τοῦ γὰρ δὴ Λυδῶν δήμου αἱ θυγατέρες πορνεύονται πᾶσαι. Să notäm că se vorbesce numaĭ de popor saŭ de clasa de jos. În straturile superióre ale societăţiĭ lidiene, fără îndoélă pĕtrunsese civilizaţia elină şi desfiinţase acest ruşinos obiceiŭ provenind din cultul Cibeleĭ. Acclaş morav, după spusele luĭ Strabone, (XI. Cap. 14), exista la Armenĭ şi era resultatul cultuluĭ Militeĭ. Acolo ceĭ maĭ ilustrĭ cetăţeni dedicaŭ astfel fetele lor ḑeităţiĭ. Plaut afirmă că moravurĭ identice existaŭ şi la Etruscĭ.

[6] ἐκδιδοῦσι. În textul luĭ Long şi Macleane, adoptat de Blakesley, avem ἐκδιδόασι. Acest verb exprimă actul unuĭ părinte carele, dând pe fiica luĭ în căsătorie, »o dă altuia afară din casa luĭ«. Englesiĭ aŭ o expresiune identică »to give away« şi acest »giving away« de câtre părinţĭ saŭ de câtre ruda cea maĭ de aprópe a mireseĭ, face parte din ceremonia nupţială în Englitera.

διοι ἓξ καὶ δύο πλέθρα[1]· τὸ δὲ εὐρός ἐστι πλέθρα τριακαίδεκα. Λίμνη δὲ ἔχεται τοῦ σήματος μεγάλη[2], τὴν λέγουσι Λυδοὶ ἀείναον[3] εἶναι· καλέεται δὲ αὕτη Γυγαίη. Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτό ἐστι[4].

94. Λυδοὶ δὲ νόμοισι μὲν παραπλησίοισι χρέωνται καὶ Ἕλληνες, χωρὶς ἢ ὅτι τὰ θήλεα τέκνα καταπορνεύουσι[5]. Πρῶτοι δὲ ἀνθρώπων, τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, νόμισμα χρυσοῦ

și acésta o fac pănă când se mărită: ele se căsătoresc singure. Perimetrul mormêntuluĭ este de șése stadiĭ și două pletre; iar lățimea este de treĭ-spre-ḑece pletre. Aprópe de mormênt se află uă baltă mare, care, pretind Lidienĭi, nu sécă nicĭ uă dată; ea se numesce Gigea. Dar atâta fie ḑis despre acésta.

94. Lidienĭi aŭ moravurĭ fórte analoge cu acelea ale Elinilor, numaĭ că prostitue copiĭ(lor) de sex femeesc. Eĭ sunt, precât scim noĭ, ceĭ d'âmtâĭ d'intre

---

[1] στάδιοι ἓξ καὶ δύο πλέθρα. Acésta se acordă cât se póte de exact cu mĕsurătorile făcute de Hamilton și de Spiegenthal (veḑĭ maĭ sus nota 4, pag. 166). Într'uă stadie sunt șése pletre. Pletrul e dar uă mĕsura de vre uă 30 de metrĭ.

[2] Λίμνη δὲ ἔχεται τοῦ σήματος μεγάλη. Strabone spune că lacul acesta, care există și astăḑĭ, și care e descris de Hamilton și de Fellowes, era un reservoriŭ, că se afla la uă distanță de 40 de stadiĭ dela Sarde, că uă datâ se numia »Γυγαία« dar că în ḑilele luĭ purta numele de »Κολόη λίμνη«, și în fine că pe malul luĭ se ridica un templu al Dianeĭ, ḑis al »Artemideĭ Coloene«. După Strabone, mormintele regilor Lidieĭ eraŭ în jiurul acestuĭ templŭ și acest autor continuă și ḑice »πρὸς δὲ ταῖς Σάρδεσίν ἐστι τὸ τοῦ Ἀλυάττου ἐπὶ κρηπῖδος ὑψηλῆς χῶμα μέγα« (XIII. Cap. 4 p. 152). Astăḑĭ, pe lângă acest lac sunt, afară de măgura luĭ Aliate, nisce alțĭ tumulĭ, precum am arătat maĭ sus în nota 4, pag. 166, cari se presupun a fi a altor regĭ aĭ Lidieĭ, a concubinelor și a soțielor lor. Din causa acesteĭ mulțimĭ de movile, Turcĭĭ aŭ dat localităților numele de Bin-bir Tepi »Uă mie și una de movile«. Omer vorbesce despre lacul acesta (Il XX. 392) și êl numesce »Gigean«. Turcĭĭ êl numesc »Mermereh Göl« din causa blocurilor de marmură proveniți din ruinele templuluĭ Dianeĭ.

[3] ἀείναον corespunde cu adjectivul latinesc »perennis«. Am tradus »nu sécă nicĭ uă datâ« ca maĭ clar decât »e permanentă«.

[4] Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτό ἐστι. Textul, începênd dela cuvintele acestea până la cuvintele »καὶ τὰς παιγνίας« în capitolul următor, a dat loc la multe controverse, fiind corupt în multe manuscrise și presintând astfel variante fără fine. De exemplu, textul sancroftian din Cambridge omite pasagiul acesta și sună astfel: »καλέεται δὲ αὕτη Γυγαίη. Λυδοὶ γὰρ δὴ καὶ πρῶτοι δὲ ἀνθρώπων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, νόμισμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κοψάμενοι ἐχρήσαντο· πρῶτοι δὲ καὶ κάπηλοι ἐγένοντο. Λυδοὶ δὲ αὐτοὶ καὶ παίγνια πρῶτοι ἐξευρέσθαι λέγονται παρὰ Ἑλλήνων τῶν τε κύβων καὶ τῶν ἀστραγάλων, καὶ τὰς παιγνίας κ. τ. λ.« maĭ sunt alte două manuscrise carĭ se acordă cu manuscrisul sancroftian în tot pasagiul acesta, având omisiunea și intercalarea acésta, numaĭ că se apropie ceva de textul nostru, având: »Φασὶ δὲ αὐτοὶ Λυδοὶ καὶ παίγνια πρῶτοι κ. τ. λ.« Textul ce l'am adoptat este cel primit de cele maĭ bune ediții și are avantagiul de a fi și acela al majorității manuscriselor.

[5] Λυδοὶ δὲ νόμοισι μὲν παραπλησίοισι χρέωνται καὶ Ἕλληνες, χωρὶς ἢ ὅτι τὰ θήλεα τέκνα καταπορνεύουσι. Veḑĭ nota precedentă. În treĭ manuscrise acest pasagiŭ lipsesce cu totul.

καὶ ἀργύρου κοψάμενοι ἐχρήσαντο[1]. πρῶτοι δὲ καὶ κάπηλοι ἐγένοντο[2]. Φασὶ δὲ αὐτοὶ Λυδοὶ καὶ τὰς παι-

ómenĭ carĭ să fi bătut și să se fi servit de (monedă) de aur și de argint; eĭ sunt și ceĭ d'âncâĭ

[1] Πρῶτοι δὲ ἀνθρώπων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, νόμισμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κοψάμενοι ἐχρήσαντο. Luând cestia invenţieĭ baterii monedeĭ subt un punct de vedere general, este fórte greŭ, daca nu imposibil de determinat, ce popor maĭ âncâiŭ de tóte a făcut din metaluriĭ preţióse media schimburilor în transacţiile comerciale dilnice ce se fac între ómenĭ. Cred că proprietăţile particulare ale metalurilor preţióse, ca agent de schimb, adică valórea intrinsecă a metaluluĭ, divisibilitatea și durabilitatea luĭ, aŭ fost observate, nu de uă naţie în special, care să fi dat exemplul întrebuinţăriĭ și a bateriĭ luĭ cu însemnarea valoriĭ și a greutăţiĭ pieseĭ, dar de maĭ tóte, îndată ce aŭ atins un grad óre care de civilisaţie. Din timpurile celeĭ maĭ marĭ anticităţĭ vedem pe Avraam cumperând cu bucăţĭ de argint peșterea în care a îngropat pe soţia luĭ Sara. Aci însă, în cercul restrîns al cercetăriĭ cestiuniĭ în limitele popórelor Europeĭ orientale și a Asieĭ occidentale, (singurele despre carĭ avea cunoscinţă autorul nostrŭ,) trebue să examinăm de unde le a venit acelora usul monedeĭ bătute. În pasagiul din text, Erodot ne spune că din câte naţiĭ eraŭ cunoscute de el, Lidieniĭ aŭ fost ceĭ d'âncâĭ carĭ aŭ întrebuinţat monedă bătută, și că de la dênșiĭ s'ar fi respândit invenţia. Să vedem până la ce punct póte fi corectă acéstă apreciare. Maĭ âncâiŭ, este positiv constatat cum că Egiptenii și Asirienii nu aŭ bătut monedă; eĭ întrebuinţaŭ póte metale preţióse ca agent de schimb, cântărindu-le, dar nu posedaŭ monedă în strictul sens al cuvêntuluĭ; daca ar fi bătut eĭ monedă, atunceĭ de sigur s'ar fi găsit asemenea piese. Moneda în Egipt a fost introdusă mult maĭ târdiŭ de câtre Elinĭ și Perșĭ, (vedĭ cartea IV, Cap. 166). Tipul chiar cel maĭ arcaic al monedelor bătute de Elinĭ și de Perșĭ arată că Lidieniĭ și Frigieniĭ aŭ confecţionat monedă înaintea, atât a celor d'âncâĭ cât și a celor din urmă, căcĭ dela Lidieni ne aŭ rămas piese indicând arta baterii monedii într'uă stare mult maĭ rudimentară chiar decât piesele cele maĭ antice bătute în Elada. Astfel, de exemplu, s'aŭ găsit împrejiurul orașuluĭ Sarde, într'un circuit de 50 de kilometrĭ, piese de aur și de argint carĭ pórtă tipicul celeĭ maĭ marĭ anticităţĭ și a căror execuţie este din cele maĭ primitive. Aceste piese, ne spune Rawlinson, pórtă devisa numaĭ pe uă parte, partea cea laltă presintă semnul dalteĭ, numit în fraseologia numismatică »quadratum incusum«, semn care este indicaţia cea maĭ sigură de o stare cu totul rudimentară a arteĭ. El există și pe monedele arcaice eline, și dupe starea maĭ mult saŭ maĭ puţin rudă a semnuluĭ acestuia, se póte recunósce epoca la care a fost bătută moneda, și monedele eline purtându-l nu-l aŭ în forma cu totul rudă în care ni-l presintă une orĭ monedele lidiene. Scim că semnul acesta provine din ceea ce piesele de metal destinate a fi bătute în monedă, eraŭ puse pe uă nicovală având uă mică asperitate pe dênsa ca să ţie piesa bine în loc pe când tipărirea se făcea pe faţa superióră cu un tipar în care se isbia cu ciocanul. Acéstă asperitate, âncâiŭ pătrată și rudă, fu pe urmă săpată, divisată în compartimente și chiar ornată. Găsim pe monedele lidiene acest semn în formă așa de primitivă încât e evident că a fost produs de uă asperitate cu totul rudă, ca cum bucata de metal, destinată a deveni monedă, ar fi fost aședată pe uă bucată de cuiŭ spart. În monedele cele maĭ anticĭ eline, acest semn este maĭ ornat, maĭ neted și arată un progres în artă, de unde deducem că monedele lidiene sunt maĭ vechĭ decât cele eline. Opinia destul de respândită, că Lidieniĭ ar fi împrumutat arta baterii monedeĭ dela Fenicieni, nu e destul de fine fundată. În tóte casurile, arta acésta în Grecia a venit din Asia, și cred că Erodot are dreptate când dice că ea fu introdusă în Grecia din Lidia.

[2] πρῶτοι δὲ καὶ κάπηλοι ἐγένοντο. Aci cuvêntul κάπηλος este opus cuvêntuluĭ »ἔμπορος« care indică comersantul importând mărfurĭ și vêndêndu-le cu toptanul. Un κάπηλος însemna comersantul resident, el cumpĕra dela ἔμποροι și vindea în detaliŭ. De aci, cu încetul »κάπηλος« a căpĕtat sensul de comersant local, vêndând din întreposite. Orașul Sarde nu putea decât fi un întreposit mare

γνίας, τὰς νῦν σφίσι τε καὶ Ἕλλησι κατεστεώσας, ἑωυτῶν ἐξεύρημα γενέσθαι. Ἅμα δὲ ταύτας τε ἐξευρεθῆναι παρὰ σφίσι λέγουσι καὶ Τυρσηνίην ἀποικίσαι[1]· ὧδε περὶ αὐτῶν[2] λέγοντες· ἐπὶ Ἄτυος τοῦ Μάνεω βασιλέος[3] σιτοδείην[4] ἰσχυρὴν ἀνὰ τὴν Λυδίην πᾶσαν γενέσθαι· καὶ τοὺς Λυδοὺς τέως μὲν διάγειν λιπαρέοντας· μετὰ δὲ, ὡς οὐ παύεσθαι, ἄκεα ζήσθαι· ἄλλον δὲ ἄλλο ἐπιμηχανᾶσθαι[5] αὐτῶν. Ἐξευρεθῆναι δὴ ὧν τότε καὶ τῶν κύβων[6] καὶ τῶν ἀστραγάλων[7], καὶ

carĭ aŭ operat vĕnd̦ărĭ în detaliŭ. Lidienĭi singurĭ maĭ pretind că jocurile ce le aŭ acum în comun cu Elinĭi sunt înven̦tia lor. Acestea le inventară, spun eĭ, de uă dată cu colonisarea Tirenieĭ; iată ce spun eĭ în privin̦ta acestor (jocurĭ): pe timpul regeluĭ Atis, fiul luĭ Mane, se iscâ uă mare fómete în tótă Lidia; cât-va timp Lidienĭi êl petrecură răbdând; pe urmă ênsă, fiind-că nu înceta, căutară paliative; deosebite (remediurĭ) fură

---

pentru traficul asiatic și elenic, și de aceea póte comer̦ul ce se făcea acolo între Asia și Europa impuse necesitatea baterĭi monedeĭ. Scim de exemplu din Pliniu (N. H. VII, 47), că în Sarde se văpsia lâna din Frigia; acéstă lână se importa de câtre ἔμποροι, se cumpĕra pe urmă de κάπηλοι, carĭ o văpsiaŭ și o revindeaŭ în fine în detaliŭ. Asemenea scim că în Sarde se ținea un târg de metaluri pre̦tióse, căcĭ Spartanĭi, (veḑĭ maĭ sus, Cap. 69), trimiseră la Sarde să cumpere aur. E probabil că aurul acesta provenia din rîul Pactol. Sofocle, (Antigona, 1037), vorbesce despre metalul numit »electrum« carele provenia din Sarde. În fine maĭ scim din multe sorginte că acest oraș al Lidieĭ avea un târg de sclavĭ carĭ se importaŭ din fundul Asieĭ și se vindeaŭ acolo în detaliŭ. Revĕnd̦ărĭ de felul acesta se făceaŭ de câtre κάπηλοι.

[1] ἀποικίσαι. Diferin̦ta între »ἀποικίζειν« și »ἐποικίζειν« este că primul verb însemnéză a trimite uă colonie într'un loc, și cel d'al doilea va să dică a veni din alt loc și a locui cu vechiĭ cetăten̦ĭ saŭ locuitorĭ a uneĭ țĕrĭ.

[2] αὐτῶν: se subtin̦elege »παιγνιέων«.

[3] Ἄτυος τοῦ Μάνεω βασιλέως. Multă confusie s'a creat pentru că în Cartea IV, Cap. 45, Erodot numesce pe fiul luĭ Mane, Cotis, și nu Atis ca aci. Adevĕrul cel probabil, precum resultă din afirmarea altor istoricĭ, este că Atis era fiul luĭ Cotis carele din urmă era fiul luĭ Mane, astfel încât Atis era nepotul, iar nu fiul luĭ Mane. Genealogia regilor Lidieĭ fiind: Manes-Cotis-Atis-Lidu. Acestia sunt ceĭ d'ântâĭ regĭ aĭ Lidieĭ. Wilkinson, într'uă notă asupra acestuĭ pasagiŭ, publicată în lucrarea luĭ Rawlinson, observă ca lucru fórte curios, că un nume având uă mare asemĕnare cu acela de »Mane«, se află în tradițiile multor popóre ca numele fundatoruluĭ dinastieĭ saŭ al nationalităț̦ĭĭ lor; astfel Lidienĭi aŭ pe Mane; Egiptenĭi aŭ pe primul lor rege, Mane, al cărui fiŭ, Maneros, fu, ḑic eĭ, inventorul musicĭĭ; Creta a avut pe Minoe, India pe Manu, Frigienĭi pe Manis și Germanĭi pe Manu saŭ Herman.

[4] σιτοδείην. Astfel scriŭ cele maĭ multe manuscrise. În ediția luĭ Long și Macleane, anotată de Blakesley, avem forma ionică »σιτοδήην«.

[5] ἄλλον δὲ ἄλλο ἐπιμηχανᾶσθαι: se subtin̦elege λέγοντες.

[6] κύβων sunt cuburĭ saŭ zarurĭ. Acestea semănaŭ cu ale nóstre, și se aruncaŭ maĭ multe de uă dată, de unde: »τρὶς ἓξ« treĭ șése. Asul se numia κύβος.

[7] ἀστραγάλων. Arșicele de miel; Elinĭi ênsă nu se jucaŭ cu ele în modul cum se jócă astăḑĭ copiiĭ la noĭ. Ele se întrebuin̦taŭ maĭ mult ca zarurĭ unde se notaŭ nișce numere, omitându-se 5, și 2. În adever, zarurile, înainte de a fi avut 6 numere, unul pe fie care din laturĭ, aveaŭ numaĭ patru, și atuncĭ se numiaŭ

τῆς σφαίρης[1], καὶ τῶν ἀλλέων πασέων παιγνιέων τὰ εἴδεα, πλὴν πεσσῶν[2]· τούτων γὰρ ὦν[3] τὴν ἐξεύρεσιν οὐκ οἰκηϊοῦνται[4] Λυδοί· ποιέειν δὲ ὧδε[5] πρὸς τὸν λιμὸν ἐξευρόντας· τὴν μὲν ἑτέρην τῶν ἡμερέων παίζειν πᾶσαν, ἵνα ὀὴ μὴ ζητέοιεν σιτία· τὴν δὲ ἑτέρην σιτέεσθαι παυομένους τῶν παιγνιέων. Τοιούτῳ τρόπῳ διάγειν ἐπ'

imaginate de către diverse (persóne) dintr'ênșiĭ. Atunci s'ar fi descoperit (dic eĭ) (jocurile) de zar, și de arșicĭ și de minge, precum și cele lalte jocurĭ de felul acestora, afară de (jocul de) dame: căcĭ Lidienii nu reclamă invenția acestuĭ din urmă; iată ce făcură eĭ inventând (jocurĭ) în contra fómeteĭ: în fie care

»τέσσαρα«. Arșicele une orĭ se jucaŭ cu cincĭ și se numiaŭ »tali«, jocul de acceа se maĭ numia și »πενταλιθίζειν«. Numĕrul de cincĭ êsĭ avea fără îndoiélă origina în cele cincĭ degete din mână. Maĭ era și jocul bâbesc de pereche saŭ nepereche »par et impar«, după cum cele cincĭ arșicĭ presintaŭ numere perechĭ saŭ neperechi: acest joc se póte compara cu jocul modern italian »mora« saŭ »micare digitis«. Maĭ era încа un alt joc de arșicĭ cu patru piese, și acela era maĭ rĕspândit. În jocul acesta arșicele aveaŭ pe laturile lor însemnate unul din cele patru numere 1, 3, 4 saŭ 6. Din diferitele combinațiĭ ale acestor numere resultaŭ 36 de dătăturĭ căror se dedeaŭ nume de deĭ saŭ de eroĭ. Unele dătăturĭ eraŭ favorabile, cele lalte făceaŭ să pérdă pe dătător. Cea maĭ avantagióză dătătura era aceea ce se numia »a Venereĭ« când fie care arșică presinta pe fața eĭ superióră un numĕr diferit, astfel încât, câte patru numere se găseaŭ în sus. Acest din urmă joc, care s'a rĕspândit și la Romanĭ se găsesce zugrăvit pe frescurĭ găsite la Erculan: în museul britanic există un bas-relief represintând doĭ băeți »astragalizontes« carĭ se joc, și perdĕtorul muscă pe acel care câștigă. Câte uă dată arșicele eraŭ chiar de piatra saŭ de metal, și serviaŭ astfel de zararĭ.

[1] σφαίρης. Mingea e un joc așa de vechiŭ încât Platone ne spune că a fost inventat de Egiptenĭ, Omer menționézâ mingea în Odisea (VIII, 372).

[2] πεσσῶν. Acestĭ πεσσοὶ saŭ πεττοὶ eraŭ jetóne, saŭ maĭ bine dis pióne saŭ piese carĭ nu se aruncaŭ ca arșicele saŭ zarurile, dar carĭ se aședaŭ pe un diagram avênd óre care analogie cu eșicierul de astădĭ. În modul acesta, întocmaĭ precum jocurile de arșice și de zar eraŭ absolut jocurĭ de noroc, acesta era un joc care depindea de înteligența jucătoruluĭ. Dibăcia jucătoruluĭ, întocmaĭ ca în jocul nostru de dame, constetea în a susține uă piesă prin cea laltă, a lua pe ale adversaruluĭ, saŭ a-l închide așa încât să nu maĭ pótă să mișce. Tabla saŭ diagramul pe care se mișcaŭ piesele se numia »ἄβαξ« saŭ »abacus«. Un »abacus« elinesc avea cincĭ liniĭ și câte-uă-dată doĭ-spre-dece; cel roman, tot d'auna doĭ-spre-dece. Jocul acesta, pe care êl putem numi de dame, este menționat de Omer în Odisea (I. 107) și este de uă fórte mare anticitate. Maĭ târdiŭ el se modificâ puțin, introducêndu-se și un element de noroc, adică regulându-se mișcările pieselor, nu după voința jucătoruluĭ, ci după aruncăturĭ de zar, astfel încât devenia un joc care amintesce jocul nostru modern de table. Există uă tradiție cum că jocul cu πεσσοὶ saŭ jocul de dame ar fi fost inventat de Elinĭ în timpul resbeluluĭ Troieĭ, pentru a trece urîtul unuĭ lung asediŭ de 10 anĭ, dar nu se scie până la ce punct e fundată acéstă tradiție; e probabil că jocul fu, ca și șahul, importat din Asia.

[3] τούτων γὰρ ὦν. Aci, începênd dela cuvintele acestea, sunt lacune în patru manuscrise, din carĭ două sunt de prima importanță. Aceste manuscrise sunt cel sancroftian la Cambridge, cel weselingian la Vienna și două manuscrise din secolul 14lea și al 15lea colaționate de Schweighäuser. Câte patru omit pasagiul începênd cu cuvintele »τούτων γὰρ ὦν« până la cuvintele »ὀνομασθῆναι Τυρσηνοὺς« aprópe de finele capitoluluĭ.

[4] οἰκηϊοῦνται. În textul luĭ Creutzer »οἰκηϊεῦνται«.

[5] ὧδε pus aci în locul pronumeluĭ demonstrativ.

ἕτεα δυῶν δεόντα εἴκοσι. Ἐπεί τε δὲ οὐκ ἀνιέναι τὸ κακὸν, ἀλλ' ἐπὶ[1] μᾶλλον ἔτι βιάζεσθαι, οὕτω δὴ τὸν βασιλέα αὐτῶν, δύο μοίρας διελόντα Λυδῶν πάντων[2], κληρῶσαι τὴν μὲν ἐπὶ μονῇ τὴν δὲ ἐπὶ ἐξόδῳ ἐκ τῆς χώρης· καὶ ἐπὶ μὲν τῇ μένειν αὐτοῦ λαγχανούσῃ τῶν μοιρέων ἑωυτὸν τὸν βασιλέα προστάσσειν, ἐπὶ δὲ τῇ ἀπαλλασσομένῃ τὸν ἑωυτοῦ παῖδα, τῷ οὔνομα εἶναι Τυρσηνόν· λαχόντας δὲ αὐτῶν τοὺς ἑτέρους ἐξιέναι ἐκ τῆς χώρης, καταβῆναι ἐς Σμύρνην[3] καὶ μηχανήσασθαι πλοῖα, ἐς τὰ ἐσθεμένους τὰ πάντα, ὅσα σφι ἦν χρηστὰ[4] ἐπίπλοα[5], ἀποπλέειν κατὰ βίου τε καὶ γῆς ζήτησιν· ἐς ὃ ἔθνεα πολλὰ παραμειψαμένους ἀπικέσθαι ἐς Ὀμβρικούς[6]· ἔνθα σφέας ἐνιδρύσασθαι πόλιας, καὶ οἰκέειν τὸ μέχρι τοῦδε.

ḑi alternativă jucaŭ tot timpul ca să nu (se gândéscă să) céră de mâncare; în ḑioa intermediară mâncaŭ, încetând de la jocurĭ. În modul acesta petrecură optspre-ḑece anĭ. Fiind însă că rĕul nu înceta dar se agrava din ce în ce, atunceĭ regele lor, împărţind în două divisiĭ pe toţĭ Lidienĭi, determinâ prin sórtă uă parte care trebuia să rĕmână şi alta care trebuia să plece afară din ţĕră; peste partea destinată de sórtă ca să rĕmână, el se orîndui pe sine ca rege, iar peste partea care trebuia să plece (orîndui) pe fiul sĕŭ carele se numia Tiren; după ce se trase la sorţĭ, ceĭ destinaţĭ (să plece) eşiră din ţĕră, se coborîră la Smirna, (êşĭ) construiră

[1] ἐπὶ depinde de μᾶλλον şi nu de βιάζεσθαι cum aŭ creḑut unĭĭ: întocmaĭ cum avem expresia »ἐπὶ μᾶλλον« avem şi expresia analogă »ἐπὶ πλέον«.

[2] δύο μοίρας διελόντα Λυδῶν πάντων. Că tradiţia acésta este curat sardă se vede şi din argumentele deputaţieĭ sardice venite înaintea senatuluĭ roman în ḑilele împĕratuluĭ Tiberiu (veḑĭ Tacit. Annal. IV. 55). Exista asemenĭ şi la Romanĭ ideа uneĭ afinităţĭ între Etruria şi Lidia. Oraţiŭ ḑice (Satir. I. 6):

»Non quia, Mæcenas, Lydorum quidquid Etruscus
»Incoluit fines«.

Virgiliŭ merge maĭ departe şi în Eneida II, vers 782, aplică Tibruluĭ epitetul de »Lydius«. Maĭ toţĭ etnologiĭ sunt convinşĭ că exista uă afinitate strînsă între rasele vechĭ etrusce şi lidiane pe carĭ eĭ le consideră ca două migraţiĭ a uneĭ şi aceleiaşĭ familiĭ, a cărĭĭ divinitate tutelară se onora cu rituri orgiastice şi impure.

[3] ἐς Σμύρνην. Aci se înţelege nu Smirna, dar partea orasuluĭ Efes care purta numele de Smirna. Smirna de astăḑĭ nu era încă fundată pe timpul acela.

[4] χρηστὰ echivalézĕ cu χρήσιμα »utile« saŭ necesare.

[5] ἐπίπλοα, obiecte pentru uă călĕtorie pe mare, nu »avere mobiliară«. Uă traducţie francesă care ḑice »y mirent tout ce que requérait une longue navigation« adică facênd din »ἐπίπλοα« un substantiv şi din χρηστὰ cualificativul luĭ »ἐπίπλοα«, mi se pare maĭ corectă decât interpretarea luĭ Baehr, carele, în nota explicativă asupra acestor cuvinte, e dispus a face două substantive din χρηστὰ şi ἐπίπλοα, traducênd »mobilia et commoda ad usum vitæ«. Asemenea.ĕmĭ pare corectă şi traducerea luĭ Rawlinson »all needful stores«.

[6] Ὀμβρικούς. Poziţia asemnată de câtre Erodot acestuĭ popor este fórte vagă. Din alte pasagiurĭ ale autoruluĭ nostru resultă că el considera tot nordul Italieĭ ca locuit de acestĭ Umbrĭ. De exemplŭ în cartea IV, cap. 49, ne spune că rîurile Alpis şi Carpis isvoresc din regiunea d'asupra Umbrilor, aşa încât s'ar părea că

Ἀντὶ δὲ Λυδῶν μετουνομασθῆναι[1] αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ βασιλέος τοῦ παιδὸς[2], ὃς σφέας ἀνήγαγε, ἐπὶ τούτου τὴν ἐπωνυμίην ποιευμένους οὐνομασθῆναι Τυρσηνούς. Λυδοὶ μὲν δὴ ὑπὸ Πέρσῃσι δεδούλοντο[3].

nave în carĭ îmbarcară tóte cele utile pentru navigaţie şi porniră căutând pământurĭ şi mijlóce de vieţuire; trecură pe lângă multe popóre şi sosiră în (ţéra) Umbrilor; acolo êşĭ zidiră cetăţĭ (unde) locuesc până şi astădĭ. În loc de (a se numi) Lidienĭ, êşĭ schimbară numele, luând pe acela al fiuluĭ regeluĭ (lor) care êĭ condusese, şi numindu-se după dênsul, Tirenienĭ. Lidieniĭ dar fură supuşĭ de către Perşĭ.

95. Ἐπιδίζηται δὲ δὴ τὸ ἐνθεῦτεν ἡμῖν ὁ λόγος τόν τε Κῦρον, ὅστις ἐὼν τὴν Κροίσου ἀρχὴν κατεῖλε, καὶ τοὺς Πέρσας, ὅτεῳ τρόπῳ ἠγήσαντο τῆς Ἀσίης. Ὡς ὦν Περσέων μετεξέτεροι λέγουσι[4], οἱ μὴ βουλόμενοι σεμνοῦν τὰ περὶ Κῦρον, ἀλλὰ τὸν ἐόντα λέγειν λόγον, κατὰ ταῦτα γράψω· ἐπιστάμενος περὶ Κύρου καὶ τριφασίας ἄλλας λόγων

95. Acum, de aci înainte (cursul) istorieĭ mĕ (silesce) să cercetez cine era acest Ciru carele distruse imperiul luĭ Cresu şi în ce mod Perşiĭ se făcură stâpâniĭ Asieĭ. Voiŭ scrie conform cu cele ḍise de către uniĭ (autorĭ) Perşĭ carĭ nu cred de cuviinţă să exagereze cele privitóre la Ciru, dar (preferă) sa spună lucru-

considera Lombardo-Veneţia de astădĭ ca locuită de Umbrĭ. Pe de altă parte, când ḍice aci că aŭ sosit în ţéra Umbrilor, Erodot indică că tot Umbrĭ eraŭ şi locuitoriĭ Etrurieĭ saŭ a Toscaneĭ moderne. De acolo suntem în drept a conchide din două lucrurĭ una, saŭ că autorul nostru considera maĭ tot nordul Italieĭ ca locuit de acestĭ Umbrĭ, saŭ că nu avea idee definită despre partea de loc ocupată de acest popor.

[1] μετουνομασθῆναι. În ediţia anotată de Blakesley, μετονομασθῆναι, şi maĭ jos ὀνομασθῆναι, în loc de οὐνομασθῆναι.

[2] ἐπὶ τοῦ βασιλέος τοῦ παιδός. Maĭ sus, la Cap. 14, avem iar ἐπὶ cu genitivul după un verb însemnând »a numi«: în asemenea cas sensul este de a numi pe cineva după numele altuia, »καλέεται Γυγάδας ἐπὶ τοῦ ἀναθέντος«.

[3] Λυδοὶ μὲν δὴ ὑπὸ Πέρσῃσι δεδούλοντο. Acéstă frasa, care logicesce aparţine maĭ mult la finele episoduluĭ robieĭ luĭ Cresu, aruncată aci, probézĕ clar pentru mine că tot pasagiul despre colonisarea Etrurieĭ este uă intercalare a autoruluĭ făcută când a revisuit scrierea luĭ în Italia, de unde a şi cules acéstă tradiţiune, şi că, facênd intercalarea, a isolat acéstă frasă de acolo unde naturalmente aparţinea. Ceea ce mĕ confirmă în opinia acésta este că există manuscrise, carĭ sunt defectuóse în multe pasagiurĭ din episodul acesta al colonisăriĭ Etrurieĭ; maĭ ales avem manuscrisul sancroftian, carele, (veḍĭ nota 3, pag. 172), omite întreg pasagiul dela cuvintele »τούτων γὰρ ὧν« şi până aci.

[4] Ὡς ὦν Περσέων μετεξέτεροι λέγουσι. Nu trebue de aci să conchidem că Erodot a cules direct din gura Perşilor versiunea istorieĭ luĭ Ciru pe care ne o transmite. El póte fórte bine s'o fi auḍit în călĕtoriile sale pe cósta orientală a Ponteluĭ Euxin ca fiind versiunea persană, dar, precum vom vedea maĭ la vale, versiunea acésta pórtă urmele influenţeĭ eline.

ὁδοὺς φῆναι[1]. Ἀσσυρίων ἀρχόντων τῆς ἄνω Ἀσίης ἐπ' ἔτεα εἴκοσι καὶ πεντακόσια[2], πρῶτοι ἀπ' αὐτῶν Μῆδοι ἤρξαντο ἀπίστασθαι[3]· καί κως οὗτοι περὶ τῆς ἐλευθερίης μαχεσάμενοι τοῖσι Ἀσσυρίοισι ἐγένοντο ἄνδρες ἀγαθοί· καὶ ἀπωσάμενοι τὴν δουλοσύνην ἠλευθερώθησαν. Μετὰ δὲ τούτους καὶ τὰ ἄλλα ἔθνεα ἐποίεε τὠυτὸ τοῖσι Μήδοισι[4]. Ἐόντων δὲ αὐτονόμων πάντων ἀνὰ τὴν ἤπειρον ὧδε αὖτις ἐς τυραννίδας περιῆλθον.

rile cum sunt: (în adevĕr) aș putea să arăt, în ceea ce privesce (istoria) luĭ Cresu, treĭ alte moduri de a relata-(o). Asirienii dominaseră asupra Asieĭ de sus în timp de cincĭ-sute două-decĭ de anĭ (când) Medii, ceĭ d'întâĭ, începură să se rescóle în contra lor; și luptându-se cu Asirienii pentru independență, se purtară ca bărbați voinicĭ; scuturară jugul și deveniră liberĭ. După (urma) lor făcură și cele lalte popóre acelaș lucru ca Medii. Fiind eĭ toți autonomĭ pe continentul (Asieĭ,) iată cum cădură din noŭ îndată subt tiranie.

[1] φῆναι. Dela cuvêntul acesta si până la »Δηϊόκης μέν νυν« κ. τ. λ. de la începutul cap. 101, cele patru manuscrise menționate la nota 3, pag. 172, omit totul și substitue în loc sumariul următor: »Ἀνὴρ ἐν τοῖσι Μήδοισι ἐγένετο σοφὸς, τῷ οὔνομα ἦν Δηϊόκης, παῖς δὲ ἦν Φραόρτεω. Οὗτος ὁ Δηϊόκης διὰ ὧν τὴν ἑωυτοῦ εὐνομίην ἐβασίλευε Μήδων· ποιέουσι δὲ ταῦτα οἱ Μῆδοι· οἰκοδομέουσί τε οἰκοδομήματα μεγάλα, καὶ δορυφόρους αὐτῷ ἐπιτρέπουσιν ἐκ πάντων Μήδων καταλέξασθαι, πρὸς τὸ μὴ εἰσιέναι παρὰ βασιλέα μηδένα συγχωρέειν, δι' ἀγγέλων δὲ πάντα χρέεσθαι, ὁρᾶσθαι δὲ βασιλέα ὑπὸ μηδενός· πρός τε τούτοισιν ἔτι γελᾶν τε καὶ πτύειν ἀντίον, καὶ ἅπασιν εἶναι τοῦτό γε αἰσχρόν. Ταῦτα δὲ περὶ ἑωυτὸν ποιέονται, ὅκως μὴ ὁρῶντες οἱ ὁμήλικες ἐόντες καὶ σύντροφοι ἀγαθοί τε καὶ ἄλκιμοι λυπεοίατο καὶ ἐπιβουλεύοιεν«.

[2] Ἀσσυρίων ἀρχόντων τῆς ἄνω Ἀσίης ἐπ' ἔτεα εἴκοσι καὶ πεντακόσια. Berosiu vorbesce despre uă dinastie de 45 de regĭ carĭ aŭ domnit în Babilona în timp de 526 de anĭ. Uă mare analogie se observă între cele dise de Berosiu și textul nostru, dar din termenii vagĭ și generalĭ cu carĭ afirmă Erodot că Asirienii aŭ fost pe timp de 520 de anĭ stăpânĭ absoluți în Asia superiră, e evident că autorul nostru nu are cunoscință despre detaliurile saŭ chiar despre împrejurările acesteĭ stăpâniri, astfel încât ar fi uă muncă cu totul perdută daca am cerca prin presupuneri azardate să conciliăm cronologia acésta cu cele dise de Ctesia și de alții. Asupra subiectuluĭ cronologieĭ asiriane este bine să citim cu atenție admirabila prelegere a luĭ Rawlinson purtând No. 7 al prelegerilor anexate la traducerea cărții I a scrierilor luĭ Erodot.

[3] πρῶτοι ἀπ' αὐτῶν Μῆδοι ἤρξαντο ἀπίστασθαι. Revolta acésta a Medilor în contra Asirienilor avu loc în timpul repedeĭ decadențe al aceluĭ mare imperiŭ, în dilele regeluĭ Asirieĭ Așur-Bani-Pal, adică pe la anul 634 înainte de Christos. Revolta acésta nu avu nicĭ un succes, dar Ciaxare, doĭ anĭ maĭ târdiŭ, reîncepu încercarea tatăluĭ sĕŭ și fu încoronat cu succes, el asediă Niniva și în tótă probabilitatea ar fi luat acéstă cetate, distrugênd îndată puterea asiriană, daca nu ar fi fost silit să revie în Media s'o apere în contra uneĭ invasiĭ din partea Sciților.

[4] Μετὰ δὲ τούτους καὶ τὰ ἄλλα ἔθνεα ἐποίεε τὠυτὸ τοῖσι Μήδοισι. Ca de exemplu Egipteniĭ subt Psametic; Lidieniĭ subt Gige se constituiseră vasalĭ aĭ luĭ Așur-Bani-Pal când regele lor ceruse ajutorul asirian în contra Cimerianilor. Tot astfel făcură Caldeeniĭ și alții.

96. Ἀνὴρ ἐν τοῖσι Μήδοισι ἐγένετο σοφὸς τῷ οὔνομα ἦν Δηϊόκης, παῖς δὲ ἦν Φραόρτεω[1]. Οὗτος ὁ Δηϊόκης, ἐρασθεὶς τυραννίδος, ἐποίεε τοιάδε. Κατοικημένων τῶν Μήδων κατὰ κώμας, ἐν τῇ ἑωυτοῦ ἐὼν καὶ πρότερον δόκιμος, καὶ μᾶλλόν τι καὶ προθυμότερον δικαιοσύνην ἐπιθέμενος ἤσκεε[2]· καὶ ταῦτα μέντοι, ἐούσης ἀνομίης πολλῆς ἀνὰ πᾶσαν τὴν Μηδικὴν, ἐποίεε ἐπιστάμενος, ὅτι τῷ δικαίῳ τὸ ἄδικον πολέμιόν ἐστι[3]. Οἱ[4] δ' ἐκ τῆς αὐτῆς κόμης Μῆδοι, ὁρῶντες αὐτοῦ τοὺς τρόπους, δικαστήν μιν ἑωυτῶν αἱρέοντο[5]. Ὁ δὲ δὴ, οἷα μνεώμενος ἀρχὴν, ἰθύς τε καὶ δίκαιος ἦν. Ποιέων τε ταῦτα ἔπαινον εἶχε οὐκ ὀλίγον πρὸς τῶν πολιτέων, οὕτω ὥστε πυνθανόμενοι οἱ ἐν τῇσι ἄλλῃσι κώμῃσι, ὡς Δηϊόκης εἴη ἀνὴρ μοῦνος κατὰ τὸ ὀρθὸν δικάζων, πρότερον περιπίπτοντες ἀδίκοισι γνώ-

96. P'între Meḍĭ se afla un bărbat înţelept al căruĭ nume era Deioce, el era fiul luĭ Fraorte. Aspirând acest Deioce să capete puterea, iată ce făcu. Locuind Meḍiĭ (isolaţi) prin sate şi fiind fruntaş în (satul) luĭ, el de maĭ 'nainte, se aplică cu silinţă la (administraţia) justiţieĭ (căreia) se consacră (din tote puterile): şi acésta o făcu (pentru că) eraŭ neleguirĭ multe în tótă Media şi (pentru că) scia bine că nedreptatea este inamica dreptăţiĭ. Meḍiĭ din satul luĭ, observând modul luĭ de a se purta, êl aleseră judecător al lor. El, avênd tot d'auna în vedere puterea suverană, se arătă integru şi just. Făcênd astfel, êşĭ caştigă multă laudă dela consăteniĭ (luĭ), astfel încât, auḍind ceĭ din alte sate cum că Deioce era singu-

[1] Δηϊόκης, παῖς δὲ ἦν Φραόρτεω. E fórte greŭ de stabilit ceva positiv în privinţa acestor bărbaţi a căror istorie intră cu totul în categoria legendelor croice ce se găsesc în tradiţiile popórelor. Un numĕr însemnat de cronologĭ şi de scriitorĭ aŭ creḍut a recunósce, uniĭ în Deioce, alţiĭ în Fraorte, pe Arfaxadele Scripturiĭ sacre menţionat în cartea Juditeĭ. Nu trebue să conchidem din ceea ce autorul ḍice despre Deioce că »el era fiul luĭ Fraorte«, că Fraorte era un personagiŭ istoric maĭ bine cunoscut decât Deioce. El citézĕ numele tatăluĭ ca un titlu făcênd parte din numele fiuluĭ. În tóte casurile trebue să considerăm pe Deioce şi pe Fraorte maĭ mult ca nisce persóne fictive, marcând epoce ale istorieĭ mede, decât ca nisce bărbaţi carĭ aŭ existat în realitate; e astăḍĭ destul de bine constatat că Ciaxare a fost fundatorul imperiuluĭ medic, acela carele s'a revoltat în contra Asirieĭ şi carele a scuturat jugul eĭ, (veḍĭ nota 3, pag. 175, de maĭ sus şi nota No. 5 dela pag. 125.

[2] δικαιοσύνην ἐπιθέμενος ἤσκεε. Cu ἐπιθέμενος trebue să subtînţelegem δικαιοσύνῃ, căcĭ acusativul δικαιοσύνην este regimul direct după ἤσκεε. ἐπιτίθεσθαί τινι însemnézĕ a da concursul sĕŭ cui-va »operam dare alicui«. Sensul dar este »profesă justiţia, căreia eĭ dete tot concursul«.

[3] τῷ δικαίῳ τὸ ἄδικον πολέμιόν ἐστι. Frasă destul de banală şi tautologică. S'aŭ propus variante maĭ mult saŭ maĭ puţin ingenióse, ca de exemplu »τοῦ δικαίου τὸ ἄδικον πολὺ μεῖόν ἐστι«.

[4] οἱ. In ediţia luĭ Long, anotată de Blakesley, avem ὅτι, făcênd să depindă şi frasa acésta de ἐπιστάμενος.

[5] δικαστήν μιν ἑωυτῶν αἱρέοντο. Acésta amintesce pe judecătoriĭ din Israil carĭ exercitaŭ tot uă datĕ şi puterea suverană.

μῃσι, τότε ἐπεί τε ἥκουσαν, ἄσμενοι ἐφοίτεον παρὰ τὸν Δηϊόκεα καὶ αὐτοὶ δικασόμενοι· τέλος δὲ, οὐδενὶ ἄλλῳ ἐπετράποντο.

rul bărbat care judeca conform dreptăţiĭ, (êşĭ aduseră aminte că) eĭ (adese orĭ) suferiseră din causa unor decisiunĭ nedrepte, atuncĭ, audind (ḑic) eĭ acésta, recurseră voios la Deioce spre a fi şi dĕnşiĭ judecaţĭ; în fine, nu maĭ recurseră la altul.

97. Πλεῦνος δὲ αἰεὶ γινομένου τοῦ ἐπιφοιτέοντος[1], οἷα πυνθανομένων τὰς δίκας ἀποβαίνειν κατὰ τὸ ἐὸν, γνοὺς ὁ Δηϊόκης ἐς ἑωυτὸν πᾶν ἀνακείμενον, οὔτε κατίζειν ἔτι ἤθελε, ἔνθα περ πρότερον προκατίζων ἐδίκαζε[2], οὔτ' ἔφη δικᾶν[3] ἔτι· οὐ γάρ οἱ λυσιτελέειν, τῶν ἑωυτοῦ ἐξημεληκότα, τοῖσι πέλας δι' ἡμέρης δικάζειν. Ἐούσης ὧν ἁρπαγῆς καὶ ἀνομίης ἔτι πολλῷ μᾶλλον ἀνὰ τὰς κώμας ἢ πρότερον ἦν, συνελέχθησαν οἱ Μῆδοι ἐς τὠυτὸ, καὶ ἐδίδοσαν σφίσι λόγον[4], λέγοντες περὶ τῶν κατηκόντων[5]· ὡς δ'ἐγὼ δοκέω, μάλιστα ἔλεγον οἱ τοῦ Δηϊόκεω φίλοι· »οὐ γὰρ δὴ, τρόπῳ τῷ παρεόντι χρεώμενοi, δυνατοί εἰμεν οἰκέειν τὴν χώρην· φέρε στήσωμεν ἡμέων αὐτῶν βασιλέα· καὶ οὕτω ἥ τε χώρη εὐνομήσεται καὶ αὐτοὶ

97. Crescênd continuŭ numĕrul acelor carĭ recurgeaŭ (la dĕnsul) — căcĭ vedeaŭ că numaĭ cu chipul acesta se (puteaŭ) termina judecăţile, — şi sciind Deioce că tóte depindeaŭ de dĕnsul, nu maĭ voi să ocupe scaunul pe care şedea şi judeca, şi declară că nu va maĭ judeca; că nu-i venia la socotélă să părăséscă interesele luĭ pentru ca să judece pe alţiĭ (străinĭ veniţĭ) de departe. Atuncĭ întêmplându-se încă maĭ multe furturĭ şi neleguirĭ prin sate decât maĭ nainte, Meḑiĭ se adunară împreună şi êşĭ deteră sémă între dĕnşiĭ despre starea existentă de lucruri; — presupun că amiciĭ luĭ Deioce fură aceĭ carĭ vorbiră maĭ mult: »Nu maĭ putem trăi, (ḑiceaŭ eĭ), în

[1] Πλεῦνος δὲ αἰεὶ γινομένου τοῦ ἐπιφοιτέοντος. Avem aci un exemplu de usul participiuluĭ în neutrul singular, în loc de plural.

[2] προκατίζων ἐδίκαζε. Expresie avêndu-şĭ origina în usul vechiŭ când scaunul justiţieĭ era uă simplă piatră aşeḑată în faţa palatuluĭ regal.

[3] δικᾶν, futur infinitiv prescurtat pentru »δικάσειν«.

[4] συνελέχθησαν οἱ Μῆδοι ἐς τὠυτὸ, καὶ ἐδίδοσαν σφίσι λόγον. Formula »διδόναι λόγον ἑαυτῷ« însemnézĕ a-şĭ da sémă de ceva, »a medita asupra unuĭ lucru«.

[5] κατηκόντων »starea existentă de lucruri«. »τὰ καθήκοντα« sunt acele lucruri carĭ ating pe cineva de aprópe, ca opuse acelor lucruri carĭ, fiind depărtate, nu pot afecta saŭ atinge pe cineva. În limbagiul tecnic al filosofieĭ stoice »το καθῆκον« indica tot ce putea avea uă acţiune directă asupra unuĭ om în capacitatea luĭ de agent moral.

πρὸς ἔργα[1] τρεφόμεθα, οὐδὲ ὑπ' ἀνομίης[2] ἀνάστατοι ἐσόμεθα«. Ταῦτά κη λέγοντες πείθουσι ἑωυτοὺς βασιλεύεσθαι.

98. Αὐτίκα δὲ προσβαλλομένων ὄντινα στήσονται βασιλέα[3], ὁ Δηϊόκης ἦν πολλὸς[4] ὑπὸ παντὸς ἀνδρὸς καὶ προβαλλόμενος καὶ αἰνεόμενος· ἐς ὃ τοῦτον καταινέουσι βασιλέα σφίσι εἶναι. Ὁ δ' ἐκέλευε αὐτοὺς οἰκία τε ἑωυτῷ ἄξια τῆς βασιληΐης οἰκοδομῆσαι, καὶ κρατῦναι αὐτὸν δορυφόροισι[5]. Ποιεῦσι δὴ ταῦτα οἱ Μῆδοι· οἰκοδομέουσί τε γὰρ αὐτῷ οἰκία μεγάλα[6] τε καὶ ἰσχυρά, ἵνα αὐτὸς ἔφρασε τῆς χώρης, καὶ δορυφόρους αὐτῷ ἐπιτρέπουσι ἐκ πάντων Μήδων καταλέξασθαι. Ὁ δὲ, ὡς ἔσχε τὴν ἀρχὴν, τοὺς Μήδους ἠνάγκασε ἓν πόλισμα ποιήσασθαι, καὶ τοῦτο περιστέλλοντας[7], τῶν ἄλλων

ţéra (acésta) cu starea actuală de lucruri; haĭ să ne dăm un rege al nostru: astfel, nu numaĭ că va avea ţéra legĭ bune, şi noĭ vom putea să ne căutăm de treburĭ dar încă nu vom maĭ fi (siliţĭ) să emigrăm din pricina desordinelor.« Prin asemenea cuvinte êĭ convinseră că trebuiaŭ să aibă un rege.

98. Imediat, atuncĭ când luară în cercetare pe cine să pue ca rege, Deioce fu propus cu entusiasm de către toţi şi agreat; în consecinţă, se învoiră cu toţiĭ ca el să fie rege peste dĕnşiĭ. El ceru ca eĭ să-i zidéscă un palat demn de regalitate şi să fie păzit de uă garda. Acestea le făcură Meḑiĭ: construiră pentru dĕnsul un palat mare şi întărit, în partea de loc indicată de dĕnsul, şi êl autorisară să-şĭ alégă uă gardă d'între Meḑĭ. Îndată ce avu puterea în mână, el sili pe Meḑi să zidéscă uă (singură) cetate şi să se ocupe cu osebire de dĕnsa, îngrijind maĭ

[1] πρὸς ἔργα. Larcher ia cuvêntul ἔργα în sensul restrîns de »munca câmpuluĭ« ca maĭ sus la Cap. 36, dar e puţin probabil ca Meḑiĭ să fi fost numaĭ agricultorĭ; de aceea cred că e vorbă aci de ocupaţiunĭ în genere.

[2] ἀνομίης, desordinele ce resultă din lipsa de legĭ şi din rea administraţie.

[3] ὄντινα στήσονται βασιλέα. Gaisford şi Schweighäuser, pe carĭ s'a sprijinit Long, aŭ τόν τινα, deşi Blakesley admite că în casul de faţă τόν τινα este echivalent cu ὄντινα. Nu cred necesară amendarea propusă de Blakesley »τὸ τίνα στήσονται βασιλέα« adică »cestiunea pe cine vor pune eĭ ca rege«. E maĭ natural să primim ὄντινα care este şi conform cu texturile manuscrise.

[4] πολλὸς, »cu zel saŭ entusiasm«. Astfel în Cartea VII, Cap. 158, avem »πολλὸς ἐνέκειτο« »se rugă cu zel saŭ instanţă«, şi în Cartea IX, Cap. 91, »ὡς δὲ πολλὸς ἦν λισσόμενος« fiind-că se ruga cu instanţă«.

[5] καὶ κρατῦναι αὐτὸν δορυφόροισι. Garda armată cu suliţa represinta pentru Elinĭ emblema puterĭi. Uă asemenea garda înscenată în Media arată că Deioce e un personagiŭ de creaţiune elină, indicând maĭ mult uă eră saŭ uă epocă socială în istoria Mediei decât uă persónă care a existat de fapt.

[6] οἰκία μεγάλα. Polibiu (X. 27), vorbind despre palatul dela Ecbatana, ne spune că avea uă circonferenţă de 7 stadiĭ, adică de 500 metrĭ.

[7] περιστέλλοντας. »Dându-şĭ ostenélă pentru a face acésta«. Tot aşa avem în Cartea II, Cap. 147, »ἰσχυρῶς περιστέλλοντες« şi în Cartea III, Cap. 31, »τὸν νόμον περιστέλλοντες«.

ἧσσον[1] ἐπιμέλεσθαι. Πειθομένων δὲ καὶ ταῦτα τῶν Μήδων, οἰκοδομέει τείχεα μεγάλα τε καὶ καρτερά, ταῦτα τὰ νῦν Ἀγβάτανα κέκληται[2], ἕτερον ἑτέρῳ κύκλῳ ἐνεστεῶτα. Μεμηχάνηται δὲ οὕτω τοῦτο τὸ τεῖχος, ὥστε ὁ ἕτερος τοῦ ἑτέρου κύκλος τοῖσι προμαχεῶσι μούνοισί ἐστι ὑψηλότερος. Τὸ μέν κου τι καὶ τὸ χωρίον συμμαχέει κολωνὸς ἐὸν ὥστε τοιοῦτο εἶναι· τὸ δὲ καὶ μᾶλλόν τι

puțin de cele lalte. Supuindu-se Mediĭ și la acestea, construiră acele ziduri mari și solide cari astădĭ se numesc Agbatana și cari se ridică unul în jiurul altuia. Aceste fortificațiĭ fură meșteșugite așa încât fie care cere să întrécă pe cel d'alăturĭ numaĭ cu (înălțimea) bastiónelor. La acésta ajută óre cum și terenul care vine în chip de deal;

[1] ἧσσον. Creuțzer, luându-se după Bredoviu, scrie »ἔσσον«.

[2] τὰ νῦν Ἀγβάτανα κέκληται. Nu reese clar din cuvintele acestea că cetatea presupusă de Erodot că ar fi fost capitala luĭ Deioce să fi avut numele Ecbatana sau Agbatana. Din alte autorităț̆ĭ vedem că acéstă întărire fu zidită de către Arfaxadele Scripturiĭ, carele s'a identificat de ceĭ maĭ competinț̆ĭ istoricĭ cu Ciaxare. Despre zidirea acesteĭ cetăț̆ĭ de către Arfaxade, iată ce citim la începutul cărț̆iĭ Juditeĭ din Biblie »Arfaxade construi în Ecbatana de jiur împrejiur nisce ziduri de piatră tăiată, lată de treĭ coț̆ĭ și lungă de șése coț̆ĭ, el făcu înălțimea ziduluĭ de sépte-ḑecĭ de coț̆ĭ și lățimea luĭ de cincĭ-ḑecĭ de coț̆ĭ, maĭ puse și turnuri peste porțile eĭ, înalte de câte uă sută de coț̆ĭ și late la temelie de

șése-ḑecĭ de coț̆ĭ; maĭ făcu și porțile eĭ, pe cari le înălță la sépte-ḑecĭ de coț̆ĭ, le făcu largĭ de patru-ḑecĭ de coț̆ĭ pentru eșirea ostirilor luĭ și pentru aședarea în rând a armateĭ sale«. Forma cea maĭ obicinuită a numeluĭ acesteĭ întăriri și aceea pe care o întrebuințézŭ în general scriitoriĭ elinĭ este »Ἀγβάτανα«. Forma Agbatana adoptată Erodot este fără îndoiélă cea maĭ corectă și cea maĭ apropiată de forma curat persană, care, după inscripția de pe piatra dela Behistun și altele, suna ca »Hagmatána« saŭ »Hagmatán«. Elinii aŭ greșit numaĭ în accentuarea numeluĭ, căcĭ, atât aci cât și în Perșiĭ luĭ Eschil, vedem accentul pus pe silaba a doa, făcêndu-se cele treĭ din urmă silabe scurte »Ἀγβάτανα« în loc de »Ἀγβατάνα«. Perșiĭ și Mediĭ ḑiceaŭ de sigur Agbatán cum ḑic astădĭ Perșiĭ Teherán,

ἐπετηδεύθη[1], κύκλων ἐόντων τῶν συναπάντων ἑπτά[2]· ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ τὰ βασιλήϊα ἔνεστι καὶ οἱ θησαυροί. Τὸ δὲ αὐτῶν μέγιστόν ἐστι τεῖχος κατὰ τὸν Ἀθηνέων κύκλον μάλιστά κη τὸ μέγαθος[3]. Τοῦ μὲν δὴ πρώτου κύκλου οἱ προμαχεῶνές εἰσι λευκοὶ[4]· τοῦ δὲ δευ-

dar și arta a avut partea principală, fiind peste tot sépte cercurĭ: în cel din urmă se aflaŭ palatul regal și tesaurele. Zidul care, d'intre tóte, este cel maĭ mare, egaléză aprópe circuitul (zidurilor) Ateneĭ. Bastiónele primuluĭ cerc sunt albe;

Ispahán, Hamadán s. c. l. Rawlinson atribue uă origină ariană acestuĭ nume dicênd că derivă de la »ham« (impreună) și »gama« (a merge). El crede că a fost dat de Meḑiĭ arianĭ. Acéstă derivaţie concordă bine cu origina zidiriĭ acestuĭ oraș, care, precum ne spune Erodot, fu resultatul uneĭ concentrărĭ a Meḑilor respândiţĭ. Cestia unde e situl acestuĭ oraș, deși uă datâ un subiect de mare controversă, și deși chiar astăḑĭ e dovedit că nu trebue căutat nicĭ la Ispahan nicĭ la Aran e aprópe resolvită. Totuși părerile sunt împărţite între ruinele ce se găsesc la Chamadan și între acelea de la Takti Soleiman, al căror schiţă, luată din lucrarea luĭ Rawlinson, s'a reprodus aci. Cuvintele pentru carĭ Col. Rawlinson preferă situl din urmă aceluia dela Chamadan saŭ Ecbatana modernă, sunt cele următore: el ḑice că situl dela Takti Soleiman corespunde maĭ bine descrierilor luĭ Erodot; de exemplŭ în Cartea I, Cap. 110, autorul ne spune că spre miaḑă nópte de Ecbatana și până la Pontul Euxin terenul este muntos și plin de păḑurĭ; acéstă frasă descrie în adevĕr bine terenul între Takti Soleiman și marea Négră, și nu se póte aplica deloc terenuluĭ la Chamadan care este depărtat de mare și situat cu totul în părţile de câmp ale Medieĭ antice. Afară de acésta locul numit Chamadan nu e de natură a fi fost fortificat în modul descris aci: din contra, poziţia acolo e comandată de muntele Elwend, de vreme ce dealul conic dela Takti Suleiman, cu ruinele ce se află pe culme corespund cu descrierea autoruluĭ nostru. Subiectul acesta este tratat în detaliŭ de către Colonelul Rawlinson într'uă conferinţă a luĭ înaintea Societăţiĭ Geografice din Londra și publicată în jurnalul aceleĭ Societaţĭ, Vol. X.

[1] καὶ μᾶλλόν τι ἐπετηδεύθη. Verbul ἐπετηδεύθη nu se referă, după cum vĕḑ că-l consideră unii, la Deioce, ci este impersonal. Sensul ar fi aci »s'a meșteșugit«, daca am putea ḑice astfel, de aceea traduc: »dar arta a avut partea principală«.

[2] ἑπτά. Cunóscem cu toţiĭ rolul important ce-l jócă numĕrul șépte la naţiile orientale și cum acest numĕr devenit la dĕnșiĭ sacru, e considerat ca posedând proprietăţĭ mistice. Acésta provine din credinţa înrădăcinată la Caldeĭ și la astronomĭ în general că în cer eraŭ șépte cercurĭ representând cele șépte orbite ale planetelor, adică: 1° Sórele, 2° Luna, 3° Marte, 4° Mercur, 5° Jupiter, 6° Venus, 7° Saturn.

[3] Τὸ δὲ αὐτῶν μέγιστόν ἐστι τεῖχος κατὰ τὸν Ἀθηνέων κύκλον μάλιστά κη τὸ μέγαθος. Nu cred că prin acésta trebue să înţelegem absolut că zidul exterior al cetăţiĭ Agbatana avea uă lungime egală cu întreg zidul ce înconjiura Atena, căcĭ scim bine că zidul Ateneĭ coprindea și zidurile lungĭ, unind acéstă cetate cu marea. Scim că aceste ziḑurĭ, după Tucidide, aveaŭ uă circumferinţă de 174½ de stadiĭ. E maĭ probabil că autorul nostru compară zidul exterior al Agbataneĭ cu circuitul Acropoleĭ din Atena. Acest circuit corespunde óre cum cu ocolul dealuluĭ dela Takti Soleiman unde presupune Rawlinson că a fost capitala Meḑilor. Diodor din Sicilia (XVII, 110), vorbind despre întăririle Agbataneĭ, spune că ele aveaŭ uă circumferinţă de 150 de stadiĭ, astfel încât el se întâlnesce aprópe cu autorul nostru. E posibil ca el să fi luat descripţia luĭ din Erodot și să-l fi înţeles ad literam.

[4] λευκοί. Acésta fabulă, ḑice Rawlinson, trebue să fie de origină orientală, pentru-că colorile descrise sunt tocmaĭ cele 7 colorĭ prin carĭ orientaliĭ desemnaŭ cele 7 corpurĭ ceresc saŭ cercurile în carĭ eraŭ presupuse a se mișca. Astfel Nizami, în poemul Heft Peĭher, ḑice că templul luĭ Saturn, zidit

τέρου μέλανες· τρίτου δὲ κύκλου φοινίκεοι· τετάρτου δὲ κυάνεοι· πέμπτου δὲ σανδαράκινοι[1]. Οὕτω πάντων τῶν κύκλων οἱ προμαχεῶνες ἠνθισμένοι εἰσὶ φαρμάκοισι. Δύο δὲ οἱ τελευταῖοί εἰσι ὁ μὲν καταργυρωμένους, ὁ δὲ κατακεχρυσωμένους[2] ἔχων τοὺς προμαχεῶνας.

99. Ταῦτα μὲν δὴ ὁ Δηϊόκης ἑωυτῷ τε ἐτείχεε καὶ περὶ τὰ ἑωυτοῦ οἰκία· τὸν δὲ ἄλλον δῆμον πέριξ ἐκέλευε τὸ τεῖχος οἰκέειν. Οἰκοδομηθέντων δὲ πάντων, κόσμον τόνδε Δηϊόκης πρῶτός ἐστι ὁ καταστησάμενος· μήτε ἐσιέναι παρὰ βασιλέα μηδένα, δι' ἀγγέλων δὲ πάντα χρέεσθαι[3], ὁρᾶσθαί τε βασιλέα ὑπὸ μηδενός· πρός τε τούτοισι ἔτι γελᾶν τε καὶ πτύειν ἀντίον καὶ ἄπασι[4] εἶναι τοῦτό γε αἰσχρόν. Ταῦτα δὲ περὶ ἑωυτὸν ἐσέμνυνε τῶνδε εἵνεκεν, ὅκως ἂν μὴ ὁρέοντες[5] οἱ ale celuĭ d'al doilea, negre; acelea ale cerculuĭ d'al treilea, roșie; ale celuĭ d'al patrulea, albastre; ale celuĭ d'al cincelea, portocalie; astfel, bastiónele tutulor cercurilor sunt ornate cu colorĭ. La cele două din urmă (cercurĭ) bastiónele sunt, la unul, argintate, la cel lalt, aurite.

99. Acestea dar le construi Deioce, atât pentru dĕnsul cât și pentru a înconjiura palatul sĕŭ; restul poporuluĭ primi ordin dela dĕnsul să se așeḍe (afară) împrejiurul zidurilor. După ce se terminară construcțiile, Deioce fu cel d'âmtâiŭ carele institui disciplina următóre; nimenĭ nu avea voe să pătrundă până la rege, ci, orĭ de câte orĭ avea cineva afacere (cu regele), trebuia (s'o facă) prin (intermediul) solilor, regele nu era visibil pentru

---

de Bahran Gúr, era negru, acela al luĭ Joe, portocaliŭ saŭ fața sandaluluĭ (sandali), acela al luĭ Marte, roșu, acela al Sóreluĭ, auriŭ, acela al Venereĭ, alb, acela al luĭ Mercur, albastru, și acela al Luneĭ, verde. Tot asemenea, spune Rawlinson, și templul luĭ Nabucodonozore la Birs-i-Nimrúd avea șépte caturĭ colorate tot în modul acesta. Blakesley consideră colorile ca corespundênd ḍeilor tutelarĭ a celor 7 dile din săptămână și suposiția acésta o basésă pe faptul interversiunĭĭ ordineĭ colorilor descrise de Nizami în cercurile 1 și 2 cu acelea din cercurile 3 și 5.

[1] σανδαράκινοι. Colóre trasă din substanța »sandaraca« un fel de arsenic roșu saŭ portocaliŭ.

[2] ὁ μὲν καταργυρωμένους, ὁ δὲ κατακεχρυσωμένους. Scim din descrierile luĭ Polibiŭ (X. 27), ce mare rol jucaŭ metalurile prețióse în construcțiile orientale, și Arian ne spune cum Dariu cel mare luâ aur din Media în valóre de 7000 de talente (adică 42,000,000 de leĭ), lăsênd încă acolo tot atâta care câḍu în prada soldaților luĭ Alexandru, și cum Antiochu găsi și el acolo maĭ pe urmă aur în valore de 4000 de talente.

[3] χρέεσθαι se subtînțelege βασιλέϊ. Sensul literal al fraseĭ este »să se serve de rege« în alte cuvinte »a avea trebuință de rege«.

[4] ἀντίον καὶ ἄπασι. Cuvintele »καὶ ἄπασι« trebue luate și cu ἀντίον și cu αἰσχρόν. Autorul aci înțelege că era privit ca uă necuviință să rîḍă saŭ să scuipe cineva, nu numaĭ în presența regelui, dar încă și în presența orĭ cărĭĭ alte persóne, și că un astfel de act ar fi considerat ca uă necuviință, nu numaĭ la curte dar orĭ unde (ἅπασι). Xenofonte, în Ciropedia, ne spune că la Perșĭ exista acelaș simț de bună cuviință.

[5] ὁρέοντες. În ediția anotată de Blakesley, avem forma atică »ὁρῶντες«.

ὁμήλικες, ἐόντες σύντροφοί τε ἐκείνῳ, καὶ οἰκίης οὐ φλαυροτέρης, οὐδὲ ἐς ἀνδραγαθίην λειπόμενοι, λυπεοίατο καὶ ἐπιβουλεύοιεν, ἀλλ' ἑτεροῖός σφι δοκέοι εἶναι μὴ ὁρέουσι[1].

nimenĭ; afară de acésta a rîde saŭ a scuipa în presența (regeluĭ saŭ a altuia) era considerat și acésta de către toți ca uă necuviință. El orîndui aceste (regule) privitóre la dĕnsul ca nu cumva vĕdêndu-l camarazĭĭ luĭ, carĭ fuseseră crescuți cu dĕnsul, carĭ nu eraŭ inferiorĭĭ luĭ prin nascere, și carĭ posedaŭ nu maĭ puține virtuți bărbătescĭ, să se simță nedreptățiți și să conspire în contra luĭ, de óre ce nevĕzêndu-l, să li se pară ca el este (uă ființă) deosebită de dĕnșiĭ.

100. Ἐπεί τε δὲ ταῦτα διεκόσμησε καὶ ἐκράτυνε ἑωυτὸν τῇ τυραννίδι, ἦν τὸ δίκαιον φυλάσσων χαλεπός· καὶ τάς τε δίκας γράφοντες εἴσω παρ' ἐκεῖνον ἐσπέμπεσκον[2], καὶ ἐκεῖνος διακρίνων τὰς ἐσφερομένας ἐκπέμπεσκε. Ταῦτα μὲν κατὰ τὰς δίκας ἐποίεε· τάδε δὲ ἄλλα[3] ἐκεκοσμέατό οἱ. Εἴ τινα πυνθάνοιτο ὑβρίζοντα, τοῦτον ὅκως μεταπέμψαιτο, κατ' ἀξίην ἑκάστου ἀδικήματος ἐδικαίευ· καί οἱ κατάσκοποί[4] τε καὶ κατήκοοι ἦσαν ἀνὰ πᾶσαν τὴν χώρην τῆς ἦρχε.

100. După ce orîndui acestea și se consolidă la putere, (continuă) a administra justiția cu strictețĕ; (supușiĭ luĭ) expuneaŭ înscris pricinele lor și le trimiteaŭ drept la dĕnsul, iar el, după ce judeca (pricinele) ce i se aduceaŭ, le trimitea înapoĭ (resolvite). Astfel proceda în materie contențiósă: în alte privințe, dispuse cum urmézĕ. Daca afla că cineva făcuse vre un act de violență, trimitea îndată după dĕnsul și êl pedepsia în raport cu gravitatea fie cărĭĭ ofensă; și în tótă țéra, peste care el domnia, avea observatorĭĭ și ascultătorĭĭ luĭ.

---

[1] ὁρέουσι. Formă ionică preferibilă formeĭ atice ὁρῶσι din textul luĭ Blakesley.

[2] ἐσπέμπεσκον. Deși Erodot în asemenea casurĭ nu întrebuințézĕ augmentul, sunt ediții carĭ aŭ »ἐσεπέμπεσκον«.

[3] τάδε δὲ ἄλλα. Astfel se exprimă Erodot atât în Cartea II, Cap. 168, cât și în Cartea VI, Cap. 53; de aceea nu am adoptat »τὰ δὲ δὴ ἄλλα« care se găsesce aci în câte-va manuscrise și în textul luĭ Long și Macleane.

[4] κατάσκοποι. La capitolul 114 se dice de un individ că era »ochiul regeluĭ«. »ὀφθαλμὸν βασιλέος«: fără îndoielă acestia eraŭ spionĭ.

101. Δηϊόκης μέν νυν[1] τὸ Μηδικὸν ἔθνος συνέστρεψε μοῦνον, καὶ τούτου ἦρξε[2]. Ἔστι δὲ Μήδων τοσάδε γένεα· Βουσαῖ[3], Παρητακηνοὶ[4], Στρούχατες[5], Ἀριζαντοὶ[6], Βούδιοι[7], Μάγοι[8]. Γένεα μὲν δὴ Μήδων ἐστὶ τοσάδε.

102. Δηϊόκεω δὲ παῖς γίνεται Φραόρτης, ὃς, τελευτήσαντος Δηϊόκεω, βασιλεύσαντος τρία καὶ πεντήκοντα ἔτεα, παρεδέξατο τὴν ἀρχήν. Παραδεξάμενος δὲ οὐκ ἀπεχρᾶτο[9] μούνων ἄρχειν τῶν Μήδων· ἀλλὰ στρατευσάμενος ἐπὶ τοὺς Πέρσας πρώτοισί τε τούτοισι ἐπεθήκατο, καὶ πρώτους Μήδων ὑπηκόους ἐποίησε. Μετὰ δὲ ἔχων δύο ταῦτα ἔθνεα, καὶ ἀμφότερα ἰσχυρὰ, κατεστρέ-

101. Deioce dar grupâ într'un singur popor naţiunea medă şi domni peste dĕnsa. Numĕrul triburilor Medilor este acesta: Busiĭ, Paretacenii, Struhaţiĭ, Arizanţiĭ, Budiĭ, Magiĭ. Acestea dar sunt triburile Meḑilor.

102. Deioce avu un fiŭ Fraorte, carele, după ce muri Deioce în urma uneĭ domniĭ de cinciḑecĭ şi treĭ de anĭ, succedâ la putere. După ce succedâ ênsă, nu se mulţumi cu a domni numaĭ peste Meḑĭ: dar întreprindênd uă expediţie în contra Perşilor, învinse pe acestia maĭântâiŭ, şi făcu dintr'ênsiĭ primiĭ supuşĭ aĭ Meḑilor. După aceea, avênd

---

[1] Δηϊόκης μέν νυν. Veḑĭ maĭ sus nota 1, pag. 175. Aci manuscrisul sancroftian reia firul istorieĭ întrerupte.

[2] συνέστρεψε μοῦνον, καὶ τούτου ἦρξε. Valckenar emendézä textul astfel: »συνέστρεψε, μούνου δὲ τούτου ἦρξε« adicä »adunâ poporul med şi domni singur peste dĕnsul«. Rawlinson traduce conform acesteĭ emendărĭ, dar eŭ nu o pot admite căcĭ e contrarie autorităţiĭ manuscriselor. Un manuscris are »συνεστρέψατο« în loc de συνέστρεψε.

[3] Βουσαῖ, menţionaţĭ şi de Stefan Bizantinul, eraŭ uă tribă a Meḑilor locuind cóstele despre miaḑă-ḑi a märiĭ Caspice.

[4] Παρητακηνοὶ. Două manuscrise (şi âncă cele principale), aŭ Παρηκονταηνοὶ. S'aŭ făcut multe presupuneri asupra identificării şi a localizăriĭ acesteĭ tribe. Uniĭ pretind că eĭ sunt identicĭ cu »Paricaniĭ« despre carĭ e vorbă în Cartea III, Cap. 94. Alţiĭ ḑic că eraŭ muntenĭ şi că numele lor în limba zendică, însemnézä »locuitoriĭ munţilor«.

[5] Στρούχατες. Pe acestia êĭ identificä Omer cu Osteruchiĭ menţionaţĭ în scrierile sacre ale Perşilor şi în poema »Schahnameh«.

[6] Ἀριζαντοὶ. După teoria luĭ Larcher acest popor locuia längä isvórele riuluĭ Coaspe.

[7] Βούδιοι. Se crede de către mulţĭ că Budiĭ, ca şi Magiĭ, aveaŭ un caracter religios şi că eraŭ maĭ mult uă castă dedicată cultuluĭ luĭ Buddha, importat din India, decât un popor.

[8] Μάγοι. Triba originală a Meḑilor, căreia pe urmă se încredinţâ grija cultuluĭ şi a religieĭ foculuĭ, precum şi sarcina de a fi depositariĭ puteriĭ şi a legilor divine. Eĭ eraŭ în acéstă privinţă în aceeaşĭ relaţie faţă cu restul Meḑilor, în care eraŭ şi Leviţiĭ faţă cu poporul luĭ Israil.

[9] ἀπεχρᾶτο. Avem verbul acesta în forma luĭ neutră maĭ sus la Cap. 37, »ἀποχρεώμενων«. În ediţia luĭ Long avem »ἀπεχρέετο« şi în alte câte-va ediţiĭ »ἀπεχρῆτο«. Cele maĭ bune manuscrise ênsă aŭ »ἀπεχρᾶτο«.

φετο[1] τὴν Ἀσίην, ἀπ' ἄλλου ἐπ' ἄλλο ἰὼν ἔθνος. Ἐς ὃ στρατευσάμενος ἐπὶ τοὺς Ἀσσυρίους, καὶ Ἀσσυρίων τούτους, οἳ Νῖνον εἶχον[2] καὶ ἦρχον πρότερον πάντων, τότε δὲ ἦσαν μεμουνωμένοι μὲν συμμάχων, ἅτε ἀπεστεώτων, ἄλλως μέντοι ἐωυτῶν[3] εὖ ἥκοντες· ἐπὶ τούτους δὴ στρατευσάμενος ὁ Φραόρτης αὐτός τε διεφθάρη, ἄρξας δύο καὶ εἴκοσι ἔτεα, καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ ὁ πολλός.

103. Φραόρτεω δὲ τελευτήσαντος, ἐξεδέξατο Κυαξάρης[4], ὁ Φραόρτεω τοῦ Δηϊόκεω παῖς. Οὗτος

subt dĕnsul aceste două popóre, puternice și unul și altul, concepu planul de a supune Asia, trecênd de la un popor la altul. În fine făcu uă expediție în contra Asirienilor — adică (în contra) acelor Asirienĭ carĭ posedaŭ Niniva, și carĭ aveaŭ (în Asia) dominația înaintea tutulor, dar carĭ pe timpul acela eraŭ isolați (și părăsiți) de către aliații lor, — atuncĭ în stare de revoltă, — dar în alte privințe prosperĭ în interior: în contra acestora dar facu uă expediție Fraorte, (în care), după uă domnie de două-decĭ și doĭ de anĭ, peri, atât el cât și numerósa luĭ óste.

103. După ce muri Fraorte, (eĭ) succedâ Ciaxare, fiul luĭ Fraorte, (fiul luĭ) Deioce. Se

---

[1] κατεστρέφετφ. Să observâm că aci se întrebuințéză imperfectul, denotând uă actiune continuă neterminată. De aceea nu ar fi corect daca am traduce »el supuse«; trebue să dicem: »procedâ să supue« saŭ cum am tradus »concepu planul de a supune«.

[2] ἐπὶ τοὺς Ἀσσυρίους, καὶ Ἀσσυρίων τούτους οἳ Νῖνον εἶχον. În general, când autorul nostru se servă de cuvintele »Asirienĭ« și »Asiria« el dă acestuĭ nume uă însemnare maĭ largă decât are în realitate, și indică nu numaĭ Asiria proprie dar încă și Babilonia supusă de către Asirienĭ, și devenită uă putere vasala a Asirieĭ. De aceea și aci Erodot, voind să vorbéscă de Asiria proprie, este silit să determine de carĭ Asirienĭ e vorbă »καὶ Ἀσσυρίων τούτους οἳ Νῖνον εἶχον«. Data expediției acesteia a Mediloř în contra Asirieĭ se póte fixa pe la anul 634 înainte de Christos, pe când era Aşur-bani-pal (altmintrelea dis, Sardanapale) împĕrat al Asirieĭ; din acel moment începu repedea decadență a acestuĭ mare imperiŭ.

[3] ἐωυτῶν. »În interior«. În dilele luĭ Sardanapale arta și civilizația asiriană ajunseseră la apogeul lor. De atuncĭ încolo începu decadența, întocmaĭ ca la Atena, după secolul luĭ Pericle și la Roma după secolul luĭ August.

[4] Κυαξάρης. Ciaxare este primul rege adevĕrat istoric al Medieĭ. Precum am arĕtat maĭ sus, Deioce și Fraorte se pot considera ca persóne fictive indicând maĭ mult epoce în istoria Medieĭ decât ca persone ce aŭ existat. Este adevĕrat că între Fraorte și Arfaxadele cărții Judite din Scriptura apocrifă, există uă analogie óre care: de exemplu acea carte ne spune că Arfaxade era un rege al Medieĭ carele peri într'uă expediție în contra Asirieĭ, cu tóte acestea sunt cuvinte multe și puternice în cercetarea căror nu putem intra aci, carĭ aŭ stabilit în mod positiv că cartea Judite este un pur romanț istoric ce nu se póte cita ca uă autoritate seriósă. Numele Ciaxare, după Rawlinson, derivă dela epitetul »Kei« aplicat regilor de către Persĭ, și dela »Axare« care echivaléză cu Araxe, Xerxe și Asueru, diferite forme ale aceluiaș nume.

λέγεται πολλὸν ἔτι γενέσθαι ἀλκιμώτερος τῶν προγόνων· καὶ πρῶτός τε ἐλόχισε[1] κατὰ τέλεα τοὺς ἐν τῇ Ἀσίῃ, καὶ πρῶτος διέταξε χωρὶς ἑκάστους εἶναι, τούς τε αἰχμοφόρους, καὶ τοὺς τοξοφόρους, καὶ τοὺς ἱππέας· πρὸ τοῦ δὲ ἀναμὶξ ἦν πάντα ὁμοίως ἀναπεφυρμένα. (Οὗτος ὁ τοῖσι Λυδοῖσί ἐστι μαχεσάμενος ὅτε νὺξ ἡ ἡμέρη ἐγένετο[2] σφι μαχομένοισι, καὶ ὁ τὴν Ἅλυος ποταμοῦ ἄνω Ἀσίην[3] πᾶσαν συστήσας ἑωυτῷ.) Συλλέξας δὲ τοὺς ὑπ' ἑωυτῷ ἀρχομένους πάντας[4], ἐστρατεύετο ἐπὶ τὴν Νῖνον, τιμωρέων τε τῷ πατρὶ καὶ τὴν πόλιν ταύτην θέλων ἐξελεῖν· καὶ οἱ, ὡς συμβαλὼν ἐνίκησε τοὺς Ἀσσυρίους, περικατημένῳ τὴν Νῖνον, ἐπῆλθε Σκυθέων στρατὸς μέγας[5]·

ḍice că acesta fu mult maĭ rĕsboinic încă decât strămoșiĭ sĕĭ: el fu cel d'âncâiŭ carele împărți (uă armată) asiatică în companiĭ, și fu cel d'âncâiŭ carele orîndui pe ceĭ armați cu sulița, pe arcașiĭ și pe călărașiĭ, ca să formeze (corpurĭ) deosebite; — înaintea luĭ, toți acestia formaŭ uă masă fără ordine. Tot el fu acelaș carele combatu în contra Lidienilor, atuncĭ când, în mijlocul bătăliei, ḍioa s'a preschimbat în nópte, și carele a supus tótă Asia superióră (dincolo) de rîul Alis. Adunând (forțele) tutulor celor supușĭ dominatiuneĭ sale, el merse în contra Niniveĭ, cu scop, atât de a rĕsbuna pe tatăl sĕŭ, cât și de a lua acéstă cetate;

[1] ἐλόχισε. λοχίζειν este a distribui pe λόχους saŭ pe companiĭ: în alte cuvinte a organisa militărésce.

[2] ὅτε νὺξ ἡ ἡμέρη ἐγένετο. Eclipsul sóreluĭ prediș de Tales, care avu loc în timpul luĭ Aliate regele Lidieĭ. Vedĭ maĭ sus, Cap. 74.

[3] τὴν Ἅλυος ποταμοῦ ἄνω Ἀσίην. Blakesley intră aci într'uă mulțime de speculațiunĭ carĭ tind a pune în suspiciune puritatea textuluĭ, pentru-că crede că expresiunea naturală ar fi fost »τὴν ἄνω Ἅλυος ποταμοῦ Ἀσίην« saŭ »τὴν ἀπὸ Ἅλυος ποταμοῦ Ἀσίην«. Cred nejustificată acéstă bănuială, căcĭ »ἄνω Ἀσίη«, aplicat Asieĭ dincolo de Alis, corespunde de minune cu »τῆς Ἀσίης τὰ κάτω« din Cap. 73, indicând ceea ce numim acum Asia mică saŭ Asia dincóce de acel fluviŭ.

[4] Συλλέξας δὲ τοὺς ὑπ' ἑωυτῷ ἀρχομένους πάντας. Ca să înțelegem bine sensul acestor cuvinte trebue să nu pierdem din vedere că împĕrățiile asiatice din timpurile despre carĭ vorbim, ca acelea ale Asirienilor și ale Mediloru, eraŭ uă simplă colectivitate de regaturĭ menținându-și tóte individualitatea și autonomia, dar carĭ eraŭ vasale, ca să ḍic așa, al puterii principale. Una din condițiile acesteĭ vasalități era neapărat ajutorul militar când êl cerea suzeranul — Dela cuvintele acestea și până la cuvintele »Κυαξάρης μὲν« inclusiv, manuscrisele sancroftiane, weselingiane și încă alte două însemnate de Blakesley sub literile »b și d«, sunt defectuóse. Acele manuscrise nu spun nimic despre faptele luĭ Ciaxare și trec îndată la mórtea luĭ.

[5] ἐπῆλθε Σκυθέων στρατὸς μέγας. Literal »supraveni uă mare armată de Sciți«. E positiv că înaintea stabilirii definitive a dominațiuneĭ medice, saŭ maĭ bine ḍis ariane, în părțile Medieĭ și chiar ale Persieĭ, aceste regiunĭ eraŭ în mare parte ocupate de resturĭ d'ale familieĭ turaniane saŭ tartare ajunse la starea nomadă și retragêndu-se înapoĭ în fața raseĭ maĭ inteligente și maĭ civilizate ariane. Sigur că a trebuit să fi fost lupte între aceste două rase pentru supremație și e fórte posibil ca cuvintele din text să se rapórte la uă episodă din luptele acestea, póte chiar la uă ultimă încercare din partea Sciților saŭ a Tătarilor de a înfrânge puterea crescêndă a Arianilor. Acéstă luptă nu fu nicĭ lungă nicĭ

ἦγε δὲ αὐτοὺς βασιλεὺς ὁ Σκυθέων Μαδύης[1], Πρωτοθύεω παῖς. Οἱ ἐσέβαλον μὲν ἐς τὴν Ἀσίην, Κιμμερίους ἐκβαλόντες ἐκ τῆς Εὐρώπης[2], τούτοισι δὲ ἐπισπόμενοι, φεύγουσι, οὕτω ἐς τὴν Μηδικὴν χώρην ἀπίκοντο.

104. Ἔστι δὲ ἀπὸ τῆς λίμνης τῆς Μαιήτιδος ἐπὶ Φᾶσιν ποταμὸν καὶ ἐς Κόλχους τριήκοντα ἡμερέων εὐζώνῳ ὁδός[3]. Ἐκ δὲ τῆς Κολχίδος οὐ πολλὸν ὑπερβῆναι ἐς τὴν Μηδικὴν[4], ἀλλὰ ἓν τὸ διὰ μέσου

îndată ce se încinse lupta, învinse pe Asirienĭ și începusese a asedia Niniva când se întêmplă uă mare invasie de Sciĭ; acestia eraŭ conduși de câtre regele Sciților Madie, fiul luĭ Prototieŭ. Eĭ năpustiră peste Asia, alungând pe Cimerienĭ din Europa, și, urmărind pe acestia carĭ fugeaŭ de dĕnșiĭ, intrară astfel pe teritoriul Medilor.

104. Dela lacul Meotide și până la rîul Fase în Colchida este uă cale de treĭ-decĭ de ḑile pentru (un om) bine echipat de drum. Din Colchida nu maĭ rĕmâne mult ca să trécă cineva

---

crâncenă, căcĭ vedem că ea nu împiedică pe Ciaxare după puțin timp de a ataca din noŭ pe Asirienĭ și de a distruge Niniva; e dar probabil ca Erodot să fi exagerat importanța acestuĭ resbel în contra Sciților, saŭ maĭ bine ḑis, în contra Tătarilor, căcĭ chiar numele de Sciți aci e prea restrîns pentru a indica popórele turaniane carĭ aŭ luat parte la resbelul acesta, întro carĭ de sigur că aŭ cooperat și Cimerienĭĭ.

[1] Μαδύης. Conform cu Strabone, acest Madie saŭ Madies era un rege cimerian, nu scit.

[2] οἱ ἐσέβαλον μὲν ἐς τὴν Ἀσίην, Κιμμερίους ἐκβαλόντες ἐκ τῆς Εὐρώπης. Motivul invasieĭ acestor Sciți fu, precum s'a ḑis maĭ sus la nota 5, pag. 185, maĭ mult pentru a resista dominațiuneĭ crescênde a Medilor decât pentru a urmări pe Cimerienĭ. Acestĭ Sciți, în tóta probabilitatea locuiaŭ în Georgia de astădĭ și nu în Europa propriŭ ḑis, deși Erodot, vorbind la începutul capitoluluĭ următor de distanța între lacul Meotide și Media, ḑice că veniaŭ din Scitia proprie.

[3] Ἔστι δὲ ἀπὸ τῆς λίμνης τῆς Μαιήτιδος ἐπὶ Φᾶσιν ποταμὸν καὶ ἐς Κόλχους τριήκοντα ἡμερέων εὐζώνῳ ὁδός. Dela strîmtorile Kafa și până la gura riuluĭ Fase sunt 440 de kilometri. Maĭ sus, la cap. 72, autorul nostru ne spune că dela Golful Isus și până la Pontele Euxin, (depărtare aprópe tot așa de mare ca și aceea despre care e vorbă aci), este uă cale de cincĭ ḑile, pe când aci, pentru a percurge aceeași distanță, ḑice că trebue 30 de ḑile. Resultă în mod positiv de aci că uă călĕtorie de uă ḑi nu este pentru Erodot uă mĕsură fixă de lungime, dar că represintă timpul în care se percurg distanțele între localitățile desemnate, timp care variază după dificultățile drumuluĭ. Între golful Isus și Pontele Euxin un om putea să mérgă în cincĭ ḑile la epoca aceea, de vreme ce dela lacul Meotide până la Fase drumul d'a lungul cósteĭ maritime era, cum e și astădĭ, impracticabil și prin urmare călĕtorul trebuia să fácă ocoluri marĭ pe la trecătorile grele ale Caucasuluĭ între Tiflis și Mozdoc, saŭ póte chiar âncă și maĭ marĭ. Uă asemenea călĕtorie putea în adevĕr să ocupe și maĭ mult chiar de 30 de ḑile. Pentru expresia εὐζώνῳ, unde se subtînțelege »ἀνδρί«, un »om bine echipat de drum«, o avem maĭ sus la cap. 72.

[4] Ἐκ δὲ τῆς Κολχίδος οὐ πολλὸν ὑπερβῆναι ἐς τὴν Μηδικὴν. Între πολλὸν și ὑπερβῆναι se subtînțelege ἐστὶ »nu maĭ este mult ca să trécă cineva în

ἔθνος αὐτῶν ἐστι, Σάσπειρες[1]· τοῦτο δὲ παραμειβομένοισι εἶναι ἐν τῇ Μηδικῇ. Οὐ μέντοι οἵ γε Σκύθαι ταύτῃ ἐσέβαλον, ἀλλὰ τὴν κατύπερθε ὁδὸν πολλῷ μακροτέρην ἐκτραπόμενοι, ἐν δεξιῇ ἔχοντες τὸ Καυκάσιον ὄρος[2]. Ἐνθαῦτα οἱ μὲν Μῆδοι συμβαλόντες τοῖσι Σκύθῃσι καὶ ἐσσωθέντες τῇ μάχῃ, τῆς ἀρχῆς κατελύθησαν[3]· οἱ δὲ Σκύθαι τὴν Ἀσίην πᾶσαν ἐπέσχον.

dincolo în Media, între aceste două (ţĕrĭ) nu se află decât un popor, Saspiriĭ; când a trecut cineva de acesta a şi ajuns în Media. Sciţiĭ ênsă nu intrară pe acolo, dar se abătură maĭ sus pe uă cale mult maĭ lungă, avênd muntele Caucas în partea dréptă. Aci Meḑiĭ se întâlnirĭ cu Sciţiĭ, şi, învinşĭ fiind în luptă, pierdură supremaţia; Sciţiĭ ênsă ocupară Asia întrégă.

Media«. ὑπερβῆναι indică uă trecere dincolo, saŭ de uă gîrla saŭ de uă apă între două pămênturĭ, saŭ în fine trecerea uneĭ limbe de uscat între două ape. În adevĕr, uă călĕtorie din Colchida până în Media ar presupune uă astfel de »trecere dincolo«. Călĕtorul, făcênd acest drum, ar urma în sus cursul rîuluĭ Faso, după aceea ar trece peste un şir de munţĭ ca să se cobóre dincolo pe malurile rîuluĭ Ciru care în fine l'ar conduce până la marea Caspie.

[1] Σάσπειρες. Erodot, la Cap. 110, iarăşĭ vorbesce despre acest popor şi spune că locuia la nordul Medieĭ; în Cartea IV, Cap. 37, el confirmă cele ḑise aci şi spune că Saspiriĭ separaŭ pe Meḑĭ de Colchideni; în Cartea III, Cap. 94, eĭ sunt prenumeraţĭ între satrapiile luĭ Dariu. Rawlinson ḑice că acestia aveaŭ uă afinitate cu Armeniĭ şi că locuiaŭ în partea superióră a cursuluĭ rîuluĭ Cur sau Ciru. În genere maĭ toţĭ etnologiĭ eĭ consideră ca identicĭ cu Iberiĭ luĭ Strabone cu carĭ chiar numele lor are uă óre care asemĕnare fonetică.

[2] ἀλλὰ τὴν κατύπερθε ὁδὸν πολλῷ μακροτέρην ἐκτραπόμενοι ἐν δεξιῇ ἔχοντες τὸ Καυκάσιον ὄρος. Acest al doilea drum, nu numaĭ mult maĭ lung dar încă şi maĭ dificil pentru Sciţĭ, ar fi fost pe la Derbend, d'a lungul cósteĭ occidentale a mărieĭ Caspie, unde, afară că locul era pustiŭ, hordele lor ar maĭ fi avut uă mulţime de rîurĭ marĭ de trecut. Era natural dar ca invasia să apuce maĭ pe la drépta, şi să trécă Caucasul la punctul Mozdoc, căcĭ, precum am arĕtat în nota 3, pag. 186, drumul d'a lungul cósteĭ Ponteluĭ Euxin între marea Azov şi Batum este impraticabil. Nu trebue ênsă să nu recunóscem acestuĭ pasagiŭ importanţa ce meritä, ba, trebue încă sa credem că pe timpul luĭ Ciaxare, uă dată cu acest atac al Sciţilor, a maĭ fost un alt atac venind de pe drumul mărieĭ Caspie, lăsând Caucasul pe mână dréptă. Un atac venind de acolo nu putea fi alt ceva decât uă invasie a Cimerienilor nomaḑĭ din Tartaria, carĭ ar pĕtrunde natural în Media pe la Derbend. Astfel dar Erodot se vede că confundă împreună două invasiĭ deosebite şi crede eă Cimerienĭĭ eraŭ alungaţĭ de câtre Sciţĭ, iar nu, cum e maĭ probabil, că aŭ cooperat simultaneŭ cu dênşiĭ. Uă asemenea cooperare era naturală pentru două popóre de aceeaşĭ rasă, a căror existenţă era pusă în pericol prin crescerea puterieĭ ariane fundate de Ciaxare în Media. În privinţa drumurilor acestora între Europa şi Asia pe la Caucas, trebue să adăogăm că sunt numaĭ două posibile: acela pe la Saspirĭ nu era praticabil de fel pentru uă armată, lungind cum face, cósta mărieĭ Negre, care dela marea Azov şi până la Batum presinta greutăţĭ teribile. Singurele două drumurĭ posibile sunt trecătorea Caucasuluĭ pe la Mozdoc pe unde merge şi astăḑĭ poştia la Tiflis. Pe acolo e drumul cel maĭ natural şi cel maĭ bun. Pe urmă vine drumul pe la Derbend lăsând Caucasul la drépta, drum pe care él descrie aci Erodot, dar care e greŭ, cum am ḑis maĭ sus, din causa trecerĭĭ rîurilor şi a natureĭ deserte a loculuĭ.

[3] τῆς ἀρχῆς κατελύθησαν. Aci avem firesce uă exagerăţie, căcĭ daca puterea luĭ Ciaxare ar fi fost aşa de sdruncinată, el nu ar fi putut, după un timp

ἦγε δὲ αὐτοὺς βασιλεὺς ὁ Σκυθέων Μαδύης[1], Πρωτοθύεω παῖς. Οἱ ἐσέβαλον μὲν ἐς τὴν Ἀσίην, Κιμμερίους ἐκβαλόντες ἐκ τῆς Εὐρώπης[2], τούτοισι δὲ ἐπισπόμενοι φεύγουσι, οὕτω ἐς τὴν Μηδικὴν χώρην ἀπίκοντο.

104. Ἔστι δὲ ἀπὸ τῆς λίμνης τῆς Μαιήτιδος ἐπὶ Φᾶσιν ποταμὸν καὶ ἐς Κόλχους τριήκοντα ἡμερέων εὐζώνῳ ὁδός[3]. Ἐκ δὲ τῆς Κολχίδος οὐ πολλὸν ὑπερβῆναι ἐς τὴν Μηδικὴν[4], ἀλλὰ ἓν τὸ διὰ μέσου

îndată ce se încinse lupta, învinse pe Asirienĭ și începusese a asedia Niniva când se întêmplă uă mare invasie de Sciți; acestia eraŭ conduși de câtre regele Sciților Madie, fiul luĭ Prototieŭ. Eĭ năpustiră peste Asia, alungând pe Cimerienĭ din Europa, și, urmărind pe acestia carĭ fugeaŭ de dĕnșiĭ, intrară astfel pe teritoriul Mediloř.

104. Dela lacul Meotide și până la rîul Fase în Colchida este uă cale de treĭ-decĭ de dile pentru (un om) bine echipat de drum. Din Colchida nu maĭ rĕmâne mult ca să trécă cineva

---

crâncenă, căcĭ vedem că ea nu împiedică pe Ciaxare după puțin timp de a ataca din noŭ pe Asirienĭ și de a distruge Niniva; e dar probabil ca Erodot să fi exagerat importanța acestuĭ resbel în contra Sciților, saŭ maĭ bine dis, în contra Tătarilor, căcĭ chiar numele de Sciți aci e prea restrîns pentru a indica popórele turaniane carĭ aŭ luat parte la resbelul acesta, între carĭ de sigur că aŭ cooperat și Cimerienĭi.

[1] Μαδύης. Conform cu Strabone, acest Madie saŭ Madies era un rege cimerian, nu scit.

[2] οἱ ἐσέβαλον μὲν ἐς τὴν Ἀσίην, Κιμμερίους ἐκβαλόντες ἐκ τῆς Εὐρώπης. Motivul invasieĭ acestor Sciți fu, precum s'a dis maĭ sus la nota 5, pag. 185, maĭ mult pentru a resista dominațiuneĭ crescênde a Medilor decât pentru a urmări pe Cimerienĭ. Acestĭ Sciți, în tóta probabilitatea locuiaŭ în Georgia de astădĭ și nu în Europa propriŭ dis, deși Erodot, vorbind la începutul capitoluluĭ următor de distanța între lacul Meotide și Media, dice că veniaŭ din Scitia proprie.

[3] Ἔστι δὲ ἀπὸ τῆς λίμνης τῆς Μαιήτιδος ἐπὶ Φᾶσιν ποταμὸν καὶ ἐς Κόλχους τριήκοντα ἡμερέων εὐζώνῳ ὁδός. Dela strîmtorile Kafa și până la gura riuluĭ Fase sunt 440 de kilometri. Maĭ sus, la cap. 72, autorul nostru ne spune că dela Golful Isus și până la Pontele Euxin, (depărtare aprópe tot așa de mare ca și aceea despre care e vorbă aci), este uă cale de cincĭ dile, pe când aci, pentru a percurge aceeași distanță, dice că trebue 30 de dile. Resultă în mod positiv de aci că uă călĕtorie de uă di nu este pentru Erodot uă mĕsură fixă de lungime, dar că represintă timpul în care se percurg distanțele între localitățile desemnate, timp care variază după dificultățile drumuluĭ. Între golful Isus și Pontele Euxin un om putea să mérgă în cincĭ dile la epoca aceea, de vreme ce dela lacul Meotide până la Fase drumul d'a lungul cósteĭ maritime era, cum e și astădĭ, impracticabil și prin urmare călĕtorul trebuia să fácă ocoluri marĭ pe la trecătorile grele ale Caucasuluĭ între Tiflis și Mozdoc, saŭ póte chiar încă și maĭ marĭ. Uă asemenea călĕtorie putea în adevĕr să ocupe și maĭ mult chiar de 30 de dile. Pentru expresia εὐζώνῳ, unde se subtințelege »ἀνδρί«, un »om bine echipat de drum«, o avem maĭ sus la cap. 72.

[4] Ἐκ δὲ τῆς Κολχίδος οὐ πολλὸν ὑπερβῆναι ἐς τὴν Μηδικὴν. Între πολλὸν și ὑπερβῆναι se subtințelege ἐστὶ »nu maĭ este mult ca să trécă cineva în

ἔθνος αὐτῶν ἐστὶ, Σάσπειρες[1]· τοῦτο δὲ παραμειβομένοισι εἶναι ἐν τῇ Μηδικῇ. Οὐ μέντοι οἵ γε Σκύθαι ταύτῃ ἐσέβαλον, ἀλλὰ τὴν κατύπερθε ὁδὸν πολλῷ μακροτέρην ἐκτραπόμενοι, ἐν δεξιῇ ἔχοντες τὸ Καυκάσιον ὄρος[2]. Ἐνθαῦτα οἱ μὲν Μῆδοι συμβαλόντες τοῖσι Σκύθῃσι καὶ ἐσσωθέντες τῇ μάχῃ, τῆς ἀρχῆς κατελύθησαν[3]· οἱ δὲ Σκύθαι τὴν Ἀσίην πᾶσαν ἐπέσχον.

dincolo în Media, între aceste două (ţĕrĭ) nu se află decât un popor, Saspirii; când a trecut cineva de acesta a şi ajuns în Media. Sciţii ênsă nu intrară pe acolo, dar se abătură maĭ sus pe uă cale mult maĭ lungă, avênd muntele Caucas în partea dréptă. Aci Meḍii se întâlniră cu Sciţii, şi învinşi fiind în luptă, pierdură supremaţia; Sciţii ênsă ocupară Asia întrégă.

Media«. ὑπερβῆναι indică uă trecere dincolo, saŭ de uă gîrla saŭ de uă apă între două pămênturi, saŭ în fine trecerea uneĭ limbe de uscat între două ape. În adevĕr, uă călĕtorie din Colchida până în Media ar presupune uă astfel de »trecere dincolo«. Călĕtorul, făcênd acest drum, ar urma în sus cursul rîuluĭ Fase, după aceea ar trece peste un şir de munţĭ ca să se cobóre dincolo pe malurile rîuluĭ Ciru care în fine l'ar conduce până la marea Caspie.

[1] Σάσπειρες. Erodot, la Cap. 110, iarăşĭ vorbesce despre acest popor şi spune că locuia la nordul Medieĭ; în Cartea IV, Cap. 37, el confirmă cele ḍise aci şi spune că Saspiriĭ separaŭ pe Meḍi de Colchideni; în Cartea III, Cap. 94, eĭ sunt prenumeraţi între satrapiile luĭ Dariu. Rawlinson ḍice că acestia aveaŭ uă afinitate cu Armeniĭ şi că locuiaŭ în partea superióră a cursuluĭ rîuluĭ Cur sau Ciru. În genere maĭ toţĭ etnologiĭ êĭ consideră ca identicĭ cu Iberiĭ luĭ Strabone cu carĭ chiar numele lor are uă óre care asemĕnare fonetică.

[2] ἀλλὰ τὴν κατύπερθε ὁδὸν πολλῷ μακροτέρην ἐκτραπόμενοι ἐν δεξιῇ ἔχοντες τὸ Καυκάσιον ὄρος. Acest al doilea drum, nu numaĭ mult maĭ lung dar încă şi maĭ dificil pentru Sciţĭ, ar fi fost pe la Derbend, ḍ'a lungul cósteĭ occidentale a măriĭ Caspie, unde, afară că locul era pustiŭ, hordele lor ar maĭ fi avut uă mulţime de rîurĭ marĭ de trecut. Era natural dar ca invasia să apuce maĭ pe la dréptа, şi să trécă Caucasul la punctul Mozdoc, căcĭ, precum am arĕtat în nota 3, pag. 186, drumul ḍ'a lungul cósteĭ Ponteluĭ Euxin între marea Azov şi Batum este impraticabil. Nu trebue ênsă să nu recunóscem acestuĭ pasagiŭ importanţa ce meritä, ba, trebue încă sa credem că pe timpul luĭ Ciaxare, uă datä cu acest atac al Sciţilor, a maĭ fost un alt atac venind de pe drumul măriĭ Caspie, lăsând Caucasul pe mână dréptă. Un atac venind de acolo nu putea fi alt ceva decât uă invasie a Cimerienilor nomaḍĭ din Tartaria, carĭ ar pĕtrunde natural în Media pe la Derbend. Astfel dar Erodot se vede că confundă împreună două invasiĭ deosebite şi crede că Cimerienii eraŭ alungaţĭ de câtre Sciţĭ, iar nu, cum e maĭ probabil, că aŭ cooperat simultaneŭ cu dênşiĭ. Uă asemenea cooperare era naturală pentru două popóre de aceeaşĭ rasă, a căror existenţă era pusă în pericol prin creşterea puteriĭ ariane fundate de Ciaxare în Media. În privinţa drumurilor acestora între Europa şi Asia pe la Caucas, trebue să adăogăm că sunt numaĭ două posibile: acela pe la Saspiri nu era praticabil de fel pentru uă armată, lungind cum face, cósta mării Negre, care dela marea Azov şi până la Batum presinta greutăţĭ teribile. Singurele două drumurĭ posibile sunt trecătorea Caucasuluĭ pe la Mozdoc pe unde merge şi astăḍĭ poştia la Tiflis. Pe acolo e drumul cel maĭ natural şi cel maĭ bun. Pe urmă vine drumul pe la Derbend lăsând Caucasul la dréptа, drum pe care êl descrie aci Erodot, dar care e greŭ, cum am ḍis maĭ sus, din causa trecerii rîurilor şi a naturei deserte a loculuĭ.

[3] τῆς ἀρχῆς κατελύθησαν. Aci avem firesce uă exagerаţie, căcĭ daca puterea luĭ Ciaxare ar fi fost aşa de sdruncinată, el nu ar fi putut, după un timp

105. Ἐνθεῦτεν δὲ ἤϊσαν ἐπ' Αἴγυπτον· καὶ ἐπεί τε ἐγένοντο ἐν τῇ Παλαιστίνῃ Συρίῃ[1], Ψαμμήτιχος[2] σφέας Αἰγύπτου βασιλεὺς ἀντιάσας δώροισί τε καὶ λιτῇσι ἀποτρέπει τὸ προσωτέρω μὴ πορεύεσθαι. Οἱ δὲ, ἐπεί τε ἀναχωρέοντες ὀπίσω ἐγένοντο τῆς Συρίης ἐν Ἀσκάλωνι πόλι[3], τῶν πλεόνων Σκυθέων παρεξελθόντων ἀσινέων, ὀλίγοι τινὲς αὐτῶν ὑπολειφθέντες ἐσύλησαν τῆς Οὐρανίης Ἀφροδίτης[4] τὸ ἱρόν. Ἔστι δὲ τοῦτο τὸ ἱρὸν, ὡς ἐγὼ πυνθανόμενος εὑρίσκω, πάντων ἀρχαιότατον ἱρῶν ὅσα ταύτης τῆς θεοῦ· καὶ γὰρ τὸ ἐν Κύπρῳ ἱρὸν[5] ἐνθεῦτεν ἐγένετο, ὡς αὐτοὶ λέγουσι Κύπριοι· καὶ τὸ ἐν Κυθήροισι[6] Φοινικές εἰσι οἱ ἱδρυσάμενοι, ἐκ ταύτης τῆς Συρίης

105. După acésta năpustiră asupra Egiptuluĭ: și când sosiră în Siria Palestina, Psametic, regele Egiptuluĭ, întêmpinându-i cu daruri și cu rugăminte, êĭ opri de a merge maĭ departe. Acestia, când se întórseră înapoĭ, trecură prin cetatea Sirieĭ, Ascalon, și cea maĭ mare parte d'intre Sciți trecură fără a comite stricăciune, dar câți-va dintr'ênșiĭ, în numĕr mic, rămaseră înapoĭ și prădară templul Venereĭ Cerescĭ. După câte am cercetat eŭ și pre cât m'am informat, acest templŭ este cel maĭ antic din tóte templele câte (sunt) ale acesteĭ ḑeițe: căcĭ chiar templul cel din Ciprŭ s'a construit întocmaĭ (pe

așa de scurt, să atace și să distrugă cu desĕvârșire un imperiŭ așa de mare ca acela al Asirienilor. Asemenĭ, este exagerată și frasa care urmézĕ.

[1] Παλαιστίνῃ Συρίῃ. Prin Siria Palestina, despre care se maĭ vorbesce în Cartea III, Cap. 5, și în Cartea VII, Cap. 89, autorul nostru înțelegea ceea ce astădĭ numim Siria, adică Judea antică cu Filistia.

[2] Ψαμμήτιχος. În ediția Long rĕŭ scris Ψαμμίτιχος. Acest Faraone saŭ rege al Egiptuluĭ domni, după Erodot, (Cartea II, Cap. 157), 54 de anĭ, adică de pe la anul 670 până la anul 616 înainte de Christos. Însuși Erodot ne spune că acest monarch asedià în timp de 29 de anĭ, cetatea Azot din Palestina, așa încât e de presupus că el se întêlni acolo cu Sciții în progresul lor spre sud.

[3] Ἀσκάλωνι πόλι. Una din cele cinci cetăți ale Filistenilor. Cele lalte patru eraŭ: Gaza, Gat, Azot saŭ Așdod și Ekron. Ascalon era situată între Gaza și Azot, la vre uă 68 de kilometri de Jerusalim. Pe timpul Cruciadelor acest oraș căpĕtă uă importanță destul de mare, dar astădĭ a căḑut cu totul și nu maĭ e decât un sat mic conservând vechiul sĕŭ nume.

[4] Οὐρανίης Ἀφροδίτης. Se vede că subt acéstă denumire Erodot voesce să indice divinitatea Atergate saŭ Derceto. Ea era adorată la Ascalon unde avea și un templŭ celebru. Acéstă divinitate era uă formă femeéscă a ḑeuluĭ siriac Dagone, despre carele se vorbesce atâta în Scriptură. Ca Dagone, ea era represintată cu un corp jumĕtate de om, jumĕtate de pesce. Ea represinta puterea reproductivă a naturiĭ, și ca atare, póte fi comparată cu Afrodita Elinilor. E de observat că și Pausania (I, 14) ne spune că cultul Venereĭ Uranie a venit la Pafos dela Asirienĭ, și nu e imposibil ca cultul Afroditeĭ să-și fi avut origina în cultul acesteĭ Atergate, una și aceeași cu Astarte saŭ Astarot.

[5] τὸ ἐν Κύπρῳ ἱρὸν. Templul dela Pafos. E un fapt demn de observat că Tacit (Hist. II. 3) spune că imaginea ḑeițeĭ la Pafos era uă piatră conică, adică fără formă umană, lucru care, ca și piatra numită »ὀμφαλὸς γῆς« la Delfĭ, indică uă antichitate mare.

[6] τὸ ἐν Κυθήροισι. Esiod ne spune că Citera fu primul loc unde se opri Venus după nașcerea eĭ din spumă măriĭ.

ἐόντες. Τοῖσι δὲ τῶν Σκυθέων συλήλασι τὸ ἱρὸν τὸ ἐν Ἀσκάλωνι, καὶ τοῖσι τούτων αἰεὶ ἐκγόνοισι, ἐνέσκηψε ἡ θεὸς θήλεαν νοῦσον[1]· ὥστε ἅμα λέγουσί τε οἱ Σκύθαι διὰ τοῦτό σφεας νοσέειν, καὶ ὁρᾶν παρ' ἑωυτοῖσι τοὺς ἀπικνεομένους ἐς τὴν Σκυθικὴν χώρην ὡς διακέαται, τοὺς καλέουσι Ἐνάρεας[2] οἱ Σκύθαι.

106. Ἐπὶ μέν νυν ὀκτὼ καὶ εἴκοσι ἔτεα ἦρχον τῆς Ἀσίης οἱ Σκύθαι[3], καὶ τὰ πάντα σφι ὑπό τε ὕβριος καὶ ὀλιγωρίης ἀνάστατα[4] ἦν. Χωρὶς μὲν γὰρ φόρων ἔπρησσον παρ'[5] ἑκάστων, τὸ ἑκάστοισι ἐπέ-

modelul acestuia) precum o spun ênsuși Ciprienii; și Fenicienii veniți din acéstă Sirie, fură aceĭ carĭ aŭ ridicat templul din Citera. Ḍeița lovi, pe Sciții carĭ prădaseră templul de la Ascalon și pe toți descendenții acestora în vecĭ, cu uă boală sexuală; toți Sciții recunosc că de acolo provine patima lor, și toți aceĭ carĭ visitéză téra Sciților pot vedea singurĭ cât suferă aceĭ pe carĭ Sciții êĭ numesc Enareĭ.

106. Sciții dominară peste Asia în timp de vre uă douăḍecĭ și opt de anĭ, și totul fu aruncat în desordin prin insolența și opresiunea (lor). Căcĭ, afară de tributul (ordinar), luară

[1] θήλεαν νοῦσον. Ediția luĭ Long scrie θήλειαν. Asupra acesteĭ boale s'a făcut multă discuție. Uniĭ consideră că era uă neputință bărbătéscă avênd drept consecință pierderea parțială a caracteristicelor sexuluĭ, cum se întêmplă la persóne neputinte; acest fenomen se observă maĭ ales la castrații a căror barbă nu maĭ cresce și al căror corp se efeminéză; alțiĭ vĕd aci uă boală sifilitică. Prefer ênsă prima teorie. Boala e descrisă de Ipocrat, carele a visitat Sciția, astfel: »εὐνουχίαι γίνονται, καὶ γυναικεῖα ἐργάζονται, καὶ ὡς αἱ γυναῖκες διαλέγονταί τε ὁμοίως καλεῦνταί τε οἱ τοιοῦτοι ἀνανδρίεις«. Potock, (Histoire primitive des peuples de la Russie), pretinde că se vĕd și astădĭ în sudul Rusieĭ urmele acesteĭ infirmități. Am tradus prin »boală sexuală« pentru că, daca aș fi tradus »boală femeéscă« s'ar înțelege uă boală la care ar fi expuse femeile, și e clar că nu acésta înțelege autorul.

[2] Ἐνάρεας. Vedĭ și Cartea IV, Cap. 67. Baehr și Creutzer derivă cuvêntul dela »ἐναίρω« și ḍic că el însemnéză »a căror virilitate s'a ridicat«. Prefer a suposa că cuvêntul e scitic, și nicĭ cum legat etimologicesce cu »Venereus« cum suggeréză Blakesley într'un chip ingenios. Cred că asemĕnarea între »Ἐνάρεες« și »Venereus« e numaĭ accidentală, altfel, cuvêntul fiind scitic, am avea un argument în contra teorieĭ că Sciții eraŭ turanianĭ, lucru, care după mine, e stabilit în mod destul de positiv.

[3] ὀκτὼ καὶ εἴκοσι ἔτεα ἦρχον τῆς Ἀσίης οἱ Σκύθαι. Trebue să acceptăm afirmația acésta subt tóte reservele, căcĭ ea nu se confirmă în analele nicĭ unuĭ popor asiatic.

[4] ἀνάστατα însemnéză »scos din loc« adică »în desordin« și derivă dela »ἀνίστημαι« a sili pe cineva să-și lase locul.

[5] παρ'. Astfel scriŭ tóte manuscrisele, dar e greŭ de priceput ce rol jócă aci acéstă particulă. Long în locul eĭ substitue γάρ, și Reiskius, în loc de παρ' ἑκάστων propune τὸν ἕκαστον. Pasagiul probabil că este corupt, și astfel se explică repetarea inutilă χωρὶς δὲ τοῦ φόρου și variantele ce le gasim fără fine în diverse

βαλλον[1]· χωρὶς δὲ τοῦ φόρου[2] ἥρπαζον περιελαύνοντες τοῦτο ὅ τι ἔχοιεν ἕκαστοι. Καὶ τούτων μὲν τοὺς πλεῦνας Κυαξάρης τε καὶ Μῆδοι ξεινίσαντες καὶ καταμεθύσαντες κατεφόνευσαν· καὶ οὕτω ἀνεσώσαντο τὴν ἀρχὴν Μῆδοι καὶ ἐπεκράτεον τῶν περ καὶ πρότερον· καὶ τήν τε Νῖνον εἷλον, (ὡς δὲ εἷλον, ἐν ἑτέροισι λόγοισι δηλώσω[3],) καὶ τοὺς Ἀσσυρίους ὑποχειρίους

de la fie care (comunitate) câți (bani) impuseseră fie căreia; afară de tributul, (ce percepură) ei cutreerară (tótă țéra) și răpiră dela fie care (locuitor) tot ce poseda. În fine Ciaxare și cu Medii invitară la un ospĕț pe cea mai mare parte dintr'acestia, și îmbătându-i cu desĕvărșire îi uciseră pe toți: și astfel recuperară Medii supremația, și domi-

---

ediții. Sensul este însă clar: autorul descrie trei feluri de exacțiuni, un tribut legitim, uă exacțiune peste tribut, (pe comunitate, după mijlócele lor,) și un jaf în tótă puterea cuvêntului. Dic »comunitate« pentru-că ἑκάστων e plural; daca ar fi fost singular aș fi tradus prin »individ«.

[1] ἐπέβαλλον. Unii scriu ἐπέβαλον care s'ar traduce »aveau obiceiu de a impune«, alții aŭ ἐπιβάλλον«.

[2] χωρὶς δὲ τοῦ φόρου. Repetarea acestor cuvinte după »χωρὶς μὲν γὰρ φόρων resultă póte, după cum am dis la nota 5, pag. 189, dintr'uă corupere a textului, corupere ocasionată póte prin intercalarea în text a unei simple note marginale. Blakesley propune ca cuvintele ἔπρησσον παρ' (saŭ γαρ cum scrie el), ἑκάστων τὰ ἑκάστοισι ἐπέβαλλον »să se considere ca parentetice, iar cuvintele χωρὶς δὲ τοῦ φόρου« să se considere ca reluând șirul dela »χωρὶς μὲν γὰρ φόρων« întrerupt prin parentesă. Acéstă propunere s'ar traduce astfel: »căci afară de tributul ordinar. — (ei luaŭ de la fie care comunitate banii ce impuneaŭ fie căreia) afară, dic, de tributul ordinar s. c. l.« Idea acésta a lui Blakesley, deși ingeniósă, nu se póte admite decât cu transformarea lui »παρ'« în »γαρ«, lucru la care se opun tóte autoritățile manuscrise. Trebue să considerăm pasagiul dar ca corupt și să-l traducem cum ni s'a transmis, însă sub tóte reservele.

[3] ὡς δὲ εἷλον, ἐν ἑτέροισι λόγοισι δηλώσω. Autorul nostru promite aci că va scri uă istorie a Asirieĭ, la care, mai jos la Cap. 184 »ἐν τοῖσι Ἀσσυρίοισι λόγοισι« el se referă. Uă așa narațiune »λόγοι Ἀσσύριοι«, coprindênd în detaliŭ istoria imperiului asirian precum și căderea Niniveĭ asediate de Ciaxare, nu există în cărțile lui Erodot. Cestia daca saŭ nu el a scris uă asemenea istorie face astăzi obiectul multor comentarii și cercetări. Avem însă indicii positive că uă asemenea scriere a existat. Argumentul celor sceptici asupra acestui punct, cum că daca ea a existat trebue să fi format uă carte a parte saŭ uă a decea Musă, e puțin serios căci scim că Erodot scria fragmente separate de istorie pe cari le intercala pe urmă în opera lui, și prin urmare ar fi găsit lesne loc unde să insereze istoria Asirieĭ, póte chiar aci în Cartea I. Ca indicii despre existența unei istorii asiriane scrise de Erodot și a căreia urmă s'a perdut încă din vechime, avem mai întâiŭ un pasagiŭ din Aristotele, (Istoria animalelor VIII, 20), unde, fiind vorba despre aciulă, se dice că »Erodot în narațiunea despre asediul Niniveĭ« vorbesce de uă aciulă care venise acolo ca să se adape. Iată pasagiul: »ἀλλ' Ἡρόδοτος ἠγνόει τοῦτο· πεποίηκε γὰρ τὸν τῆς μαντείας πρόεδρον ἀετὸν ἐν τῇ διηγήσει τῇ περὶ τὴν πολιορκίαν τὴν Νίνου πίνοντα. Acest pasagiŭ, atât de conclusiv în resolvirea cestiunei de față, a fost fórte mult atacat de către adversarii teoriei că Erodot ar fi scris uă istorie a Asirieĭ, și acésta pe temeiuri cari, la prima vedere, par scrióse, și cari trebue prin urmare să fie bine cercetate înainte de a ne putea pronunța în cestie. Mai întâiŭ s'a obiectat că cuvêntul »Ἡρόδοτος« în acel pasagiŭ al lui Aristotele este suspect. Acésta este fórte adevĕrat pentru-că există manuscrise aristoteliane cari în loc de a avea »ἀλλ'

ἐποιήσαντο πλὴν τῆς Βαβυλωνίης μοίρης· μετὰ δὲ ταῦτα, Κυαξάρης μὲν[1], βασιλεύσας τεσσεράκοντα ἔτεα[2] σὺν τοῖσι Σκύθαι ἦρξαν, τελευτᾷ.

107. Ἐκδέκεται δὲ Ἀστυάγης[3] Κυαξάρεω παῖς[4] τὴν βασιληΐην·

nară din noŭ peste (popórele) de maĭ nainte; eĭ maĭ luară și Niniva — voiŭ explica într'uă altă istorie cum o luară — și supuseră pe toți Asirienii afară de partea Babilonieĭ; după acésta, Ciaxare muri în urma uneĭ domniĭ de patru-ḑecĭ de anĭ, socotindu-se și aceia în carĭ dominară Sciții.

107. Astiage, fiul luĭ Ciaxare, succedă la domnie; și el avu uă

Ἡρόδοτος ἠγνόει« aŭ »ἀλλ' Ἡσίοδος ἠγνόει«, atribuind astfel luĭ Esiod, iar nu luĭ Erodot, scrierea despre asediul Niniveĭ. Partisanii acesteĭ variante, opuși prin urmare teorieĭ nóstre, maĭ obiectézā că cuvêntul πεποίηκε indică uă alusie, nu la scrierea în prosa a unuĭ autor, dar la scrierea unuĭ poet. Vom examina acum soliditatea acestor obiecțiunĭ. Varianta cu Ἡσίοδος, deși există în câte-va manuscrise, este astăḑĭ condemnată de toți comentatoriĭ serioși ca uă corupțiune a textuluĭ pentru cuvintele următóre: 1° Pentru-că ea se află numaĭ în manuscrise de uă importanță secundară pe când manuscrisele cele maĭ vechĭ, afară de unul, aŭ Ἡρόδοτος. 2° Pentru faptul destul de bine stabilit că Esiod murise de mult când s'a luat Niniva de către Ciaxare. 3° Pentru-că nicĭ Esiod nicĭ vre un contimporan al luĭ, nu aŭ scris poeme pe subiecte istorice, și 4° Pentru-că nu există nicĭ uă scriere a luĭ Esiod din care ar fi putut face parte un cântec asupra căderiĭ Niniveĭ. In fine argumentul luĭ Sir C. Lewis că expresia πεποίηκε indică uă alusie la uă scriere în versurĭ cade de sine înaintea faptuluĭ că ea s'ar putea prea bine aplica și uneĭ ficțiunĭ saŭ legende în prosă; afară de acésta e cestie și despre un oracol căruia s'ar putea fórte bine aplica cuvêntul πεποίηκε. Acestor argumente în favorea teorieĭ că Aristotele face alusie la uă istorie scrisă de Erodot, putem adăoga că un autor elin, Cefalione, pe carele l'a urmat maĭ târḑiŭ și Ioan de Malala, descriind moravurile Parților și ale Asirienilor, ne asigură că urmézā pe Erodot, totuși descriind nisce fapte carĭ nu se găsesc în nicĭ uă parte din scrierile acestuĭ autor, ajunse până la noĭ. Probabilitatea e dar mare în favórea teorieĭ că Erodot ar fi scris uă istorie a Asirieĭ și că acea istorie a perit. Ea a dispărut de mult, căcĭ nicĭ un autor antic, afară de Cefalione și de Aristotele nu fac alusie la dênsa. Cefalione a scris pe la anul 120 înainte de Christos, astfel încât putem fixa aproximativ data pierderiĭ acesteĭ porțiunĭ a scrierilor luĭ Erodot, între anul 100 și anul 80 înainte de Christos.

[1] Κυαξάρης μὲν. Manuscrisele sancroftiane și weselingiane, precum și alte două, légă acest pasagiŭ cu cuvintele »πᾶσαν συστήσας ἑωυτῷ« din cap. 103 de maĭ sus. Veḑĭ nota asupra aceluĭ pasagiŭ. Aceste manuscrise maĭ omit și cuvintele »σὺν τοῖσι Σκύθαι ἦρξαν«.

[2] τεσσεράκοντα ἔτεα: de pe la anul 633 până la anul 593 înainte de Christos.

[3] Ἀστυάγης. Acest nume se vede era numaĭ un titlu. E de observat că este un nume nu arian dar turanian și chiar scitic. Forma luĭ cea pură este Adj-dahak și însemnézā »șérpele care mușcă«. Acesta este un titlu ce se vede că él purtaŭ toți regiĭ Sciți de pe atunci, și e probabil ca Arianiĭ, când aŭ ocupat Media subt Ciaxare, să fi dat regeluĭ lor, titlul vechilor regĭ scitici aĭ țĕriĭ. După Ctesia numele adĕverat al luĭ Astiage a fost Aspadas, nu putem conta ênsă cu siguranță pe cele ḑise de acest autor.

[4] Κυαξάρεω παῖς. Unele manuscrise, după carĭ se conformă Creutzer și Gaisford, aŭ »ὁ Κυαξάρεω παῖς«. Am preferit să las articolul intact în acord și cu usul adoptat în general de către Erodot în asemenea casurĭ.

καί οἱ ἐγένετο θυγάτηρ τῇ οὔνομα ἔθετο Μανδάνην[1]· τὴν ἐδόκεε Ἀστυάγης ἐν τῷ ὕπνῳ[2] οὐρῆσαι τοσοῦτον ὥστε πλῆσαι μὲν τὴν ἑωυτοῦ πόλιν, ἐπικατακλύσαι δὲ καὶ τὴν Ἀσίην πᾶσαν. Ὑποθέμενος[3] δὲ τῶν μάγων τοῖσι ὀνειροπόλοισι τὸ ἐνόπνιον, ἐφοβήθη, παρ' αὐτῶν αὐτὰ ἕκαστα μαθών. Μετὰ δὲ, τὴν Μανδάνην ταύτην, ἐοῦσαν ἤδη ἀνδρὸς ὡραίην[4], Μήδων μὲν τῶν ἑωυτοῦ ἀξίων[5] οὐδενὶ διδοῖ γυναῖκα, δεδοικὼς τὴν ὄψιν· ὁ δὲ Πέρσῃ διδοῖ, τῷ οὔνομα ἦν Καμβύσης, τὸν εὗρισκε οἰκίης μὲν ἐόντα ἀγαθῆς[6], fiică căreia dete numele de Mandana; Astiage visă că ea urinâ atâta încât se umplu cetatea luĭ și că înnecă și tótă Asia; supuind visul (acesta) acelora d'intre Magĭ carĭ eraŭ interpreți de visurĭ, el se sperià când aflâ dela dĕnșiĭ tot ce însemna. În urma acestora, când Mandana acésta se făcu de măritat, el nu o dete de soție nicĭ unuĭ Med d'intre aceĭ în poziție (să se alieze) cu dĕnsul, căcĭ se temea de vedenia (ce o avusese): o dete ênsă unuĭ Persian pe carele êl

[1] Μανδάνην numită Ἀνδάνη de Genesiu. Acéstă Mandana era nepóta luĭ Cresu regele Lidieĭ, fiind că Ariena, sora luĭ Cresu, era soția luĭ Astiage și muma Mandanei.

[2] ἐδόκεε Ἀστυάγης ἐν τῷ ὕπνῳ. După Tertulian, (de Anima), Charone din Lampsac, autorul scrierii intitulate »Περσικά« fu acel carele maĭ întâiŭ a relatat visul luĭ Astiage. Iată cuvintele luĭ Tertulian: »Astyages, Medorum regnator, quod filiæ Mandanæ, adhuc virginis vesicam in diluvionem Asiæ fluxisse somnio viderit, Herodotus refert; item anno post nuptias ejus ex iisdem locis vitem exortam toti Asiæ incubasse. Hoc etiam Charon Lampsacenus Herodoto prior tradit«.

[3] ὑποθέμενος. Tóte ediție moderne sunt de acord și scriŭ ὑπερθέμενος deși manuscrisele fără excepție aŭ ὑποθέμενος. Cuvêntul pentru care a fost substituit ὑπερθέμενος luĭ ὑποθέμενος este că maĭ jos la capitolul următor avem »ὑπερθέμενος τοῖσι ὀνειροπόλοισι«. Acésta pare în adevĕr a fi un cuvênt puternic, dar prefer a restabili textul în forma luĭ originală, fiind-că din cuvintele παρ' αὐτῶν αὐτὰ ἕκαστα μαθών, mi se pare că Astiage nu a supus, în strictul sens al cuvêntuluĭ, visul seŭ Magilor dar că Magiĭ aŭ suplinit detaliurile. Daca este așa, atunci cuvêntul ὑποθέμενος e maĭ corect și exprimă idea că Astiage a supus temerea luĭ Magilor maĭ mult ca un punct asupra căruia trebuiaŭ eĭ să se pronunțe.

[4] ἀνδρὸς ὡραίην. Avem expresia acésta maĭ departe la Cap. 196, și în Cartea VI, Cap. 121.

[5] τῶν ἑωυτοῦ ἀξίων. Literalmente »d'intre aceĭ demnĭ de dĕnsul«.

[6] Καμβύσης τὸν εὗρισκε οἰκίης μὲν ἐόντα ἀγαθῆς. Se vede că Cambise, tatăl luĭ Ciru, era nu numaĭ un Persian nobil, dar âncă și un descendinte al luĭ Achemene, prin urmare aparținea familieĭ regale a Persieĭ. Pe inscripția dela Behistun, Dariu se fălesce că se cobórâ de la Achemene și că înaintea luĭ aŭ domnit opt din rasa luĭ, fiind el al noulea. Între acestĭ opt regĭ trebue să fie pronumĕrați și Cambise tatăl luĭ Ciru, ênsuși Ciru, și Cambise fiul luĭ Ciru. De aceea Xenofonte (Ciropedia I, 2) dice: »Πατρὸς λέγεται ὁ Κῦρος γενέσθαι Καμβύσου, Περσῶν βασιλέως«. Asemenea uă inscripție găsită în Chaldea din timpul luĭ Ciru, êl numesce »fiul luĭ Cambise, regele cel puternic«. Eschil, (Persæ 765) face pe Dariu al șeselea rege al dinastieĭ sale, dar acest poet sigur că numĕră dela Ciaxare adică: 1° Ciaxare, 2° Astiage, 3° Ciru, 4° Cambise (fiul luĭ Ciru) 5° Smerdis. De aci resultă póte că Cambise, tatăl luĭ Ciru, deși avea rangul de rege, nu se considera ca atare de toți, pentrŭ-că era un supus direct al imperiului medic. Luĭ póte că i se tolera titlul de rege cum astădĭ Englesiĭ acordă onoruri regale regilor din India a căror putere și suveranitate este cu totul ilusorie.

τρόπου δὲ ἡσυχίου, πολλῷ ἔνερθε ἄγων αὐτὸν μέσου ἀνδρὸς Μήδου[1].

108. Συνοικεούσης δὲ τῷ Καμβύσῃ τῆς Μανδάνης, ὁ Ἀστυάγγης τῷ πρώτῳ ἔτεϊ[2] εἶδε ἄλλην ὄψιν. Ἐδόκεε δέ οἱ ἐκ τῶν αἰδοίων τῆς θυγατρὸς ταύτης φῦναι ἄμπελον, τὴν δὲ ἄμπελον ἐπισχεῖν τὴν Ἀσίην πᾶσαν. Ἰδὼν δὲ τοῦτο καὶ ὑπερθέμενος[3] τοῖσι ὀνειροπόλοισι, μετεπέμψατο ἐκ τῶν Περσέων τὴν θυγατέρα ἐπίτεκα[4] ἐοῦσαν. Ἀπικομένην δὲ ἐφύλασσε, βουλόμενος τὸ γεννώμενον ἐξ αὐτῆς διαφθεῖραι· ἐκ γάρ οἱ τῆς ὄψιος οἱ τῶν μάγων ὀνειροπόλοι ἐσήμαινον, ὅτι μέλλοι ὁ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ γόνος βασιλεύσειν ἀντὶ ἐκείνου. Ταῦτα δὴ ὦν φυλασσόμενος ὁ Ἀστυάγγης, ὡς ἐγένετο ὁ Κῦρος, καλέσας Ἅρπαγον, ἄνδρα οἰκήϊον[5] καὶ πιστότατόν τε Μήδων καὶ πάντων ἐπίτροπον τῶν ἑωυτοῦ, ἔλεγέ οἱ τοιάδε· »Ἅρπαγε, πρῆγμα τὸ ἄν τοι προσθέω μηδαμῶς παραχρήσῃ· μηδὲ ἐμέ τε παραβάλῃ[6] καὶ ἄλλους ἑλόμενος ἐξ

găsi mai de familie nobilă, de un caracter blând, și pe carele îl considera cu mult inferior (chiar) unuĭ Med de condiție ordinară, el se numia Cambise.

108. În primul an în care Mandana trăi cu Cambise, Astiage avu uă altă vedenie. Êĭ se păru că din părțile sexuale ale fiiceĭ acesteia crescea uă viță, și că vița (aceea) se întindea asupra Asieĭ întregĭ. Visând el acésta și consultându-se cu interpreții de visurĭ, trimise de aduse din Persia pe fiica luĭ care era aprópe să nască. Când sosi ea, o puse subt pază cu hotârîrea de a distruge (fructul) ce s'ar nasce dintr'ênsa, căcĭ dela visul acesta magiĭ auguraseră pentru el că copilul fiiceĭ luĭ era (destinat) să domnéscă în locul luĭ. Ca să evite acéstă (calamitate), îndată ce se născu Ciru, Astiage chemă pe Arpag, un om din familia luĭ, și cel maĭ credincios d'intre Meḑĭ, unul (pe carele îl pusese ca) supraveghietor peste tóte (bunurile) luĭ, și êĭ ḑise

[1] πολλῷ ἔνερθε ἄγων αὐτὸν μέσου ἀνδρὸς Μήδου. Daca, după cum se crede, Cambise era de neam regal, acésta dovedesce cât de mare era disprețul Meḑilor pentru Persĭ.

[2] τῷ πρώτῳ ἔτει. În primul an al căsătorieĭ Mandaneĭ; nu »în primul an al regnuluĭ luĭ Astiage« cum vor unĭĭ să interpreteze aceste cuvinte.

[3] ὑπερθέμενος. Două manuscrise aŭ »ὑποθέμενος«. Dar fără îndoială textul corect este ὑπερθέμενος.

[4] »ἐπίτεκα«. Manuscrisul florentin și câte-va ediții scriŭ ἐπίτοκα. Marea maioritate ênsă a manuscriselor aŭ ἐπίτεκα. Afară de acésta, maĭ jos la Cap. 111, ele tóte aŭ ἐπίτεξ. Iată dece am scris cu ε.

[5] οἰκήϊον. Nu atât »al caseĭ«, cât »al familieĭ«, căcĭ, precum reese din capitolul ce urméză, Arpag era înrudit óre cum cu Mandana, și prin urmare cu Astiage.

[6] παραβάλῃ este »a expune în pericol«: avem în alte locurĭ »παραβάλεσθαι« a se expune pe sine în pericol.

ὑστέρης[1] σὺ ἑωυτῷ[2] περιπέσῃς. Λάβε τὸν Μανδάνη ἔτεκε παῖδα, φέρων δὲ ἐς σεωυτοῦ ἀπόκτεινον· μετὰ δὲ θάψον τρόπῳ ὅτεῳ αὐτὸς βούλεαι«. Ὁ δὲ ἀμείβεται· »Ὦ βασιλεῦ, οὔτε ἄλλοτέ κω παρεῖδες ἀνδρὶ τῷδε[3] ἄχαρι οὐδὲν, φυλασσόμεθα δὲ[4] ἐς σὲ καὶ ἐς τὸν μετέπειτα χρόνον μηδὲν ἐξαμαρτεῖν. Ἀλλ' εἴ τοι φίλον τοῦτο οὕτω γίνεσθαι, χρὴ δὴ τό γε ἐμὸν ὑπηρετέεσθαι ἐπιτηδέως.«

astfel: »Arpage, să nu negligĭ de fel recomandaţia ce am să-ţĭ o fac; caută de nu mĕ expune la vre un pericol, şi ca nu cumva, menajând pe alţiĭ, să cadĭ tu (singur) la sfârşit din propria ta viclenie. Ia copilul pe carele l-a născut Mandana, du-l a casă la tine şi ucide-l; după aceea îngrópă-l cum veĭ crede maĭ bine. »Cel lalt rĕspunse: »O rege, nicĭ uă data în trecut nu aĭ vĕdut în acela carele êţĭ vorbesce ceva (care să semene a) ingratitudine, vom avea şi de aci înainte grijă de a nu lipsi dela datoria nóstră către tine. Daca dar dorinţa ta este să se facă lucrul acesta, trebue ca eŭ să-mĭ îndeplinesc datoria cu zel.«

109. Τούτοισι ἀμειψάμενος ὁ Ἅρπαγος, ὡς οἱ παρεδόθη τὸ παιδίον κεκοσμημένον τὴν ἐπὶ θανάτῳ[5], ἦιε κλαίων ἐς τὰ οἰκία. Παρελθὼν δὲ ἔφραζε τῇ ἑωυτοῦ γυναικὶ τὸν πάντα Ἀστυάγεος ῥηθέντα λόγον.

109. Rĕspunḑênd Arpag cu cuvintele acestea, îndată ce i se predete copilul gătit ca de înmormêntare, plecă (cu dĕnsul la el) *a* casă, plângênd. Ajungênd (acolo), spuse soţieĭ luĭ tot

---

[1] ἐξ ὑστέρης. Expresia acésta o maĭ găsim în Cartea V, Cap. 106, şi în Cartea VI, Cap. 86. Se subtînţelege póte substantivul πληγῆς; în asemenea cas expresia este metaforică, fiind luată dela risposta unuĭ luptător carele a parat cu succes lovitura adversaruluĭ sĕŭ.

[2] σὺ ἑωυτῷ. Câte-va manuscrise fórte importante, cum e cel din Florenţa, aŭ σοὶ ἑωυτῷ. E dar greŭ a ne pronunţa care din aceste două variante este cea corectă, căci şi una şi alta sunt autorisate în manuscrise. Am preferit însă σὺ ἑωυτῷ pentru a evita felul de tautologie ce s'ar produce cu σοὶ ἑωυτῷ, cu tóte că şi acésta este uă expresie cât se póte de admisă. Daca adoptăm pe σὺ, atunci acel pronume este subiectul verbuluĭ περιπέσῃς.

[3] ἀνδρὶ τῷδε. Literal »pe bărbatul acesta« adică, arĕtându-se pe sine. Am crĕdut că daŭ expresieĭ tótă puterea eĭ traducênd prin »acela carele vorbesce«.

[4] φυλασσόμεθα δὲ. Maĭ natural ar fi φυλασσόμεθά τε cum e în ediţia luĭ Long şi Macleane, dar tóte manuscrisele aŭ δὲ.

[5] τὴν ἐπὶ θανάτῳ, se subtînţelege »στολὴν« suggerat de κεκοσμημένον. În Cartea III, Cap. 119, avem »ἔδησεν τὴν ἐπὶ θανάτῳ« unde se subtînţelege »δέσιν«, şi în Cartea V, Cap. 72, »τοὺς ἄλλους κατέδησεν τὴν ἐπὶ θανάτῳ«. Copilul, fiind un copil regal, trebuia gătit în stofe preţióse »χρυσῷ τε καὶ ἐσθῆτι ποικίλῃ« pentru înmormêntare.

Ἡ δὲ πρὸς αὐτὸν λέγει· »νῦν ὧν τί σοι ἐν νόῳ ἐστὶ ποιέειν«; Ὁ δὲ ἀμείβεται· »Οὐκ ἢ ἐνετέλλετο Ἀστυάγης· οὐδ' εἰ παραφρονήσει τε καὶ μανεῖται κάκιον ἢ νῦν μαίνεται, οὔ οἱ ἔγωγε προσθήσομαι τῇ γνώμῃ, οὐδὲ ἐς φόνον τοιοῦτον ὑπηρετήσω. Πολλῶν δὲ εἵνεκα οὐ φονεύσω μιν· καὶ ὅτι αὐτῷ μοι συγγενής ἐστιν ὁ παῖς, καὶ ὅτι Ἀστυάγης μέν ἐστι γέρων καὶ ἄπαις ἔρσενος γόνου[1]. Εἰ δὲ ἐθελήσει[2], τούτου τελευτήσαντος, ἐς τὴν θυγατέρα ταύτην ἀναβῆναι ἡ τυραννὶς, ἧς νῦν τὸν υἱὸν κτείνει δι' ἐμεῦ, ἄλλο τί ἢ λείπεται τὸ ἐνθεῦτεν ἐμοὶ κινδύνων ὁ μέγιστος; ἀλλὰ[3] τοῦ μὲν ἀσφαλέος εἵνεκα ἐμοὶ δεῖ τοῦτον τελευτᾶν τὸν παῖδα· δεῖ μέντοι[4] τῶν τινὰ Ἀστυάγεος αὐτοῦ φονέα γενέσθαι, καὶ μὴ τῶν ἐμῶν.«

110. Ταῦτα εἶπε, καὶ αὐτίκα ἄγγελον ἔπεμπε ἐπὶ τῶν βουκόλων τῶν Ἀστυάγεος, τὸν ἠπίστατο νομάς τε ἐπιτηδεωτάτας νέμοντα καὶ οὔρεα θηριωδέστατα, τῷ οὔνομα ἦν Μιτρα-

ce êĭ ordonase Astiage. Atuncĭ ea êĭ ḑise: »Și acum dar ce aĭ de gând să facĭ?« El rĕspunse: »Nu ceea ce a comandat Astiage; (nu,) nicĭ chiar daca aș sci că ar pierde mintea și ar turba maĭ rĕŭ decât turbéză acum, nu, (nicĭ atuncĭ, ḑic) nu mĕ voiŭ supune voinţeĭ luĭ, nicĭ voiŭ fi complice cu un asemenea omor. Pentru maĭ multe cuvinte nu voiŭ ucide (copilul): (maĭ întâiŭ) pentru-că copilul êmĭ este rudă, și (apoĭ) pentru-că Astiage este bĕtrân și fără copil de sex bărbătesc. Și daca, murind acesta, s'ar întêmpla ca tronul să trécă la fiica acésta, pe al căreia fiŭ (voesce) acum să-l ucidă prin (mâna) mea, ce maĭ rĕmâne pentru mine decât pericolul cel maĭ mare? Nu, pentru siguranţa mea, trebue să móră copilul acesta: dar ucigașul luĭ trebue să fie unul dintr'aĭ luĭ Astiage și nu unul dintr'aĭ meĭ.«

110. El ḑise acestea și îndată trimise un sol câtre acel d'intre văcariĭ luĭ Astiage, pe care êl scia că êșĭ păscea turmele în localităţĭ maĭ favorabile (pentru

[1] ἄπαις ἔρσενος γόνου. Xenofonte, în Ciropedia, ḑice că Astiage a avut un fiŭ numit Ciaxare, dar autoritatea inscripţiilor persane confirmă ḑisele luĭ Erodot; inscripţia dela Behistun glăsuesce cum că Fravartiș (Fraorte) are pretenţiĭ la tron ca descendinte al luĭ Ciaxare, nu ca fiŭ al luĭ Astiage. El recurge la fundatorul monarchieĭ ca cum ar fi fost stinsă linia luĭ Astiage. Genitivul ἔρσενος γόνου aci este identic cu genitivul ἀνδρὸς în expresia ἀνδρὸς ὡραίην din cap. 107 de maĭ sus.

[2] ἐθελήσει. Unele manuscrise scriŭ θελήσει cum fac și în Cartea II, Cap. 14, »εἴ σφι ἐθελήσει«; ênsă, maĭ sus, la cap. 74, forma ἐθέλουσι este necontroversată, prin urmare e probabil că ea fu forma întrebuinţată de autor.

[3] ἀλλὰ. Nu în sensul de »dar«, ci emfatic; de aceea am tradus prin »nu«.

[4] μέντοι. Creutzer scrie »μέν τοι«.

δάτης[1], συνοίκεε δὲ τῇ ἑωυτοῦ συνδούλῳ[2]· οὔνομα δὲ τῇ γυναικὶ ἦν τῇ συνοίκεε Κυνὼ κατὰ τὴν Ἑλλήνων γλῶσσαν, κατὰ δὲ τὴν Μηδικὴν, Σπακώ· τὴν γὰρ κύνα καλέουσι »σπάκα« Μῆδοι[3]. Αἱ δὲ ὑπώρεαί[4] εἰσι τῶν οὀρέων ἔνθα τὰς νομὰς τῶν βοῶν εἶχε οὗτος δὴ ὁ βουκόλος, πρὸς βορέω τε ἀνέμου τῶν Ἀγβατάνων, καὶ πρὸς τοῦ πόντου τοῦ Εὐξείνου[5]. Ταύτῃ μὲν γὰρ ἡ Μηδικὴ χώρη πρὸς Σασπείρων[6] ὀρεινή ἐστι κάρτα καὶ ὑψηλή τε καὶ ὕδησι[7] συνηρεφής. Ἡ δὲ ἄλλη Μηδικὴ χώρη ἐστὶ πᾶσα ἄπεδος[8]. Ἐπεὶ ὦν ὁ βουκόλος σπουδῇ πολλῇ καλεόμενος ἀπίκετο, ἔλεγε ὁ Ἅρπαγος τάδε«· Κελεύει »σε Ἀστυάγης τὸ παιδίον τοῦτο λαβόντα θεῖναι ἐς τὸ ἐρημότατον τῶν οὀρέων, ὅκως ἂν τάχιστα διαexecutarea planului său), adică în locuri de munte pline cu fiare sîlbatice, numele acestuia era Mitradat, și locuia cu uă tovarășă a lui în robie; numele femeii cu care el trăia era Cino în limba elină, în limba medică însă, Spaco: căci Mezii numesc câțeaoa »Spaca«. Regiunea subt poalele de munte în care păstorul acesta creșcea turmele lui de vite, se afla spre nord de Agbatana, și în direcția Pontului Euxin. (Partea) acésta a țării Mezilor despre Saspiri este fórte muntósă și înaltă și plină de păduri. Cea laltă parte a țării medice este tótă câmp. Când sosi păstorul, carele veni cu cea mai mare iuțélă la chemare, Arpag êi dise (cuvintele) acestea: »Astiage

[1] Μιτραδάτης. Ctesia êl numesce Atradate. Întréga narațiune a lui Ctesia însă, precum și aceea a lui Nicolae din Damasc, carele s'a sprijinit pe Ctesia, sunt de uă veracitate suspectă. Numele Mitradat este identic cu Mitridat și însemnézá în limba ariană »dedicat Sóreluĭ«: Mitra era pentru popórele ariane personificația sóreluĭ.

[2] συνοίκεε δὲ τῇ ἑωυτοῦ συνδούλῳ. Unele ediții aŭ »συνοίκεε δὲ ἑωυτοῦ συνδούλῃ« acésta însă fără autoritatea manuscriselor.

[3] τὴν γὰρ κύνα καλέουσι »σπάκα« Μῆδοι. Rawlinson ne spune cum că în limbele indo-europeane rădăcina »spak« saŭ »svak« însemnézá »câne«. În limba zendică avem vorba »spâ«, din care Rușii aŭ făcut »sabak«: în câte-va părți ale Persiei moderne câncle și astădĭ se numesce »aspâka«. Poate chiar că »kiopek« în limba turcă este în corelație cu rădăcina acésta și că nu este un cuvênt tătar ci indo-european intrat în limba Turcilor pe calea limbelor ariane.

[4] ὑπώρεαι, »poalele munților«. Aceeași expresie se găsesce în Cartea IV, Cap. 23, în Cartea VII, Cap. 129 și 199, și în Cartea IX, Cap. 19 și 56.

[5] πρὸς βορέω τε ἀνέμου τῶν Ἀγβατάνων, καὶ πρὸς τοῦ πόντου τοῦ Εὐξείνου. Adică pe părțile muntóse între Tmolu și munții Armenieĭ.

[6] πρὸς Σασπείρων. Pentru Saspiri, vedĭ mai sus Cap. 104.

[7] ὕδησι. ὕδη în Erodot însemnézá pădure, (vedĭ Cartea IV, Cap. 109, și 175; Cartea V, Cap. 23, și Cartea VIII, Cap. 111).

[8] καὶ ὑψηλή τε καὶ ὕδησι συνηρεφής. Ἡ δὲ ἄλλη Μηδικὴ χώρη ἐστὶ πᾶσα ἄπεδος. În manuscrisul weselingian precum și în cel sancroftian, cuvintele acestea lipsesc din text și după »ὀρεινή ἐστι κάρτα« urmézá îndată »σπουδῇ οὖν καλεόμενος ἀπίκετο καὶ ἔλεγεν ὁ Ἅρπαγος τάδε« κ. τ. λ. Într'un alt manuscris din secolul al 14lea, colaționat de Schweighäuser, avem varianta »σπουδῇ οὖν καλεόμενος ἀπίκετο καὶ ἔλεγεν«, dar acolo avem întreg pasagiul »καὶ ὑψηλή τε καὶ ὕδησι συνηρεφής. Ἡ δὲ ἄλλη Μηδικὴ χώρη ἐστὶ πᾶσα ἄπεδος«. Expresia »ἄπεδος χώρη«, însemnând localitate șesă, se mai găsesce în Cartea IX, Cap. 102.

φθαρείη. Καὶ τάδε τοι ἐκέλευσε εἰπεῖν, ἢν μὴ ἀποκτείνῃς αὐτὸ, ἀλλά τεῳ τρόπῳ περιποιήσῃ, ὀλέθρῳ τῷ κακίστῳ σε διαχρήσεσθαι[1]· ἐπορᾶν δὲ ἐκκείμενον διατέταγμαι[2] ἐγώ«.

111. Ταῦτα ἀκούσας ὁ βουκόλος, καὶ ἀναλαβὼν[3] τὸ παιδίον, ἤϊε τὴν αὐτὴν ὀπίσω ὁδὸν, καὶ ἀπικνέεται ἐς τὴν ἔπαυλιν. Τῷ δ' ἄρα καὶ αὐτῷ ἡ γυνὴ, ἐπίτεξ[4] ἐοῦσα πᾶσαν ἡμέρην[5], τότε κως κατὰ δαίμονα τίκτει οἰχομένου τοῦ βουκόλου ἐς πόλιν. Ἦσαν δὲ ἐν φροντίδι ἀμφότεροι ἀλλήλων πέρι, ὁ μὲν τοῦ τόκου τῆς γυναικὸς ἀρρωδέων, ἡ δὲ γυνὴ ὅτι οὐκ ἐωθὼς ὁ Ἅρπαγος μεταπέμψαιτο αὐτῆς τὸν ἄνδρα. Ἐπεί τε δὲ ἀπονοστήσας ἐπέστη, οἷα ἐξ ἀέλπτου[6] ἰδοῦσα ἡ γυνὴ, εἴρετο προτέρη, ὅ τι[7] μιν οὕτω προθύμως Ἅρπαγος μεταπέμψαιτο; Ὁ δὲ εἶπε· »Ὦ γύναι, εἶδόν τε ἐς

êţĭ ordonă să ceĭ copilul acesta şi să-l expuĭ în partea cea maĭ pustie a munţilor ca să piară cât se va putea maĭ iute. M'a însărcinat să-ţĭ maĭ spun că daca nu l'aĭ ucide, dar aĭ face aşa încât să scape, (el) te va ucide (pe tine) cu mórtea cea maĭ crudă: chiar eŭ am ordin să-l věd expus«.

111. Auḑind văcarul aceste (cuvinte), luâ copilul în braţe, se întórse înapoĭ pe acelaş drum (pe care venise) şi sosi la grajdul (sĕŭ). Chiar acolo, atuncĭ pe când păstorul era absent la oraş, soţia luĭ, care din ḑi în ḑi aştepta să nască, ca cum ar fi fost un ce providenţial, êĭ făcu (un copil). Amênduoĭ eraŭ îngrijaţĭ unul tru altul, el, despre partea luĭ, avea temerĭ pentru facerea nevesteĭ luĭ, iar nevasta, despre partea eĭ, pentru-că Arpag, contrariŭ (obiceiurilor luĭ), trimisese să cheme pe soţul eĭ. Când se întórse el înapoĭ şi se înfăţişâ

[1] σε διαχρήσεσθαι. Cred că e maĭ corect să considerăm pe »σε« ca un acusativ al subiectuluĭ Astiage, decât ca un acusativ al obiectuluĭ, maĭ ales că acolo unde autorul întrebuinţésă verbul διαχρᾶσθαι saŭ καταχρᾶσθαι cu un acusativ, acel acusativ indică victima iar verbul însemnézä a ucide. Veḑĭ maĭ sus la finele capitoluluĭ 82, »καταχρήσασθαι ἑωυτόν«. Pentru aceste cuvinte resping traducerea »te periturum« şi prefer »se ipsum te interficere«.

[2] διατέταγμαι. Creutzer, în acord cu câte-va ediţiĭ maĭ moderne şi cu câte-va manuscrise, are »τέταγμαι«.

[3] ἀναλαβὼν. Puterea luĭ ἀνὰ se exprimă în traducere prin cuvintele »luâ în primire« saŭ »la sine«. De aceea am ḑis »luâ în braţe«.

[4] ἐπίτεξ, »pe punctul de a nasce«. Avem maĭ sus la Cap. 108 aceeaşĭ expresie.

[5] πᾶσαν ἡμέρην. Nu »tótă ḑioa« dar »în tóte ḑilele«, adică »din ḑi în ḑi«.

[6] ἐξ ἀέλπτου. »Pe nesperate«. Avem în Erodot destule exemple de locuţiunĭ de felul acesta, astfel în Cartea VII, Cap. 204, avem »ἐξ ἀπροσδοκήτου«; în Cartea III, Cap. 150, »ἐκ τοῦ ἐμφανέος«; în Cartea VIII, Cap. 126, şi în Cartea IX, Cap. 1, »ἐκ τοῦ φανεροῦ«.

[7] ὅ τι. Echivaléză cu uă interogaţie.

πόλιν ἐλθὼν καὶ ἤκουσα, τὸ μήτε ἰδεῖν ὄφελον, μήτε κοτὲ γενέσθαι[1] ἐς δεσπότας τοὺς ἡμετέρους. Οἶκος μὲν πᾶς Ἁρπάγου κλαυθμῷ κατείχετο· ἐγὼ δὲ ἐκπλαγεὶς ἤϊα ἔσω. Ὡς δὲ τάχιστα ἐσῆλθον, ὁρέω παιδίον προκείμενον, ἀσπαῖρόν τε καὶ κραυγανόμενον, κεκοσμημένον χρυσῷ τε καὶ ἐσθῆτι ποικίλῃ[2]. Ἅρπαγος δὲ ὡς εἶδέ με, ἐκέλευε τὴν ταχίστην ἀναλαβόντα τὸ παιδίον οἴχεσθαι φέροντα, καὶ θεῖναι ἔνθα θηριωδέστατον εἴη τῶν οὐρέων, φὰς Ἀστυάγεα εἶναι τὸν ταῦτα ἐπιθέμενόν μοι, πολλὰ ἀπειλήσας εἰ μή σφεα ποιήσαιμι· καὶ ἐγὼ ἀναλαβὼν ἔφερον, δοκέων τῶν τινος οἰκετέων εἶναι· οὐ γὰρ ἄν κοτε κατέδοξα, ἔνθεν γε ἦν. Ἐθάμβεον δὲ ὁρέων χρυσῷ τε καὶ εἵμασι κεκοσμημένον, πρὸς δὲ καὶ κλαυθμὸν κατεστεῶτα ἐμφανέα[3] ἐν Ἁρπάγου. Καὶ πρόκατε[4] δὴ κατ' ὁδὸν πυνθάνομαι τὸν πάντα λόγον θεράποντος, ὃς ἐμὲ προπέμπων ἔξω πόλιος ἐνεχείρισε[5] τὸ βρέφος· ὡς ἄρα Μανδάνης τε

(înaintea eĭ), soţia luĭ, vĕḑêndu-l pe nesperate, fu cea d'ântâia ca să-l întrebe pentru-ce Arpag trimisese aşa în pripă să-l cheme. El rĕspunse: »O soţie, când am sosit în oraş, am vĕḑut şi am auḑit ceea ce aş fi dorit să nu fi vĕḑut şi să nu se fi întêmplat la stăpâniĭ nostrĭ. Tótă casa luĭ Arpag se umpluse cu gemete: şi fuiŭ cuprins de spaimă când intraiŭ înăuntru. În momentul intrăriĭ mele vĕḑuiŭ un copil culcat jos, suflând tare şi ţipând, împodobit cu aur şi (purtând) uă rochie cu multe feţe. Arpag ênsă, îndată ce mĕ zări, êmĭ dete ordin ca imediat să iaŭ copilul în brate, să plec luându-l (cu mine,) şi să-l las în acea parte a munţilor unde vor fi maĭ multe fiare sîlbatice, ḑicêndu-mĭ că Astiage era acel carele êmĭ dedea aceste ordine, şi carele mĕ ameninţa cu multe (rele) în cas de nu le aş executa; atuncĭ am ridicat (copilul) şi am

[1] τὸ μήτε ἰδεῖν ὄφελον, μήτε κοτὲ γενέσθαι. După γενέσθαι se subtînţelege »ὄφελε«, astfel încât relativul τὸ devine acusativul după ὄφελον, pe când nominativul saŭ subiectul luĭ ὄφελε rĕmâne subtînţeles.

[2] κεκοσμημένον χρυσῷ τε καὶ ἐσθῆτι ποικίλῃ. Aceeaşĭ expresie este întrebuinţată de autorul nostru în Cartea III, Cap. 1, în descrierea rochieĭ de mirésă a fiiceĭ luĭ Aprie.

[3] πρὸς δὲ καὶ κλαυθμὸν κατεστεῶτα ἐμφανέα. Aceste cuvinte să referă la »ἐθάμβεον δὲ ὁρέων«.

[4] πρόκατε. Erodot maĭ întrebuinţéză acéstă formă în Cartea VI, Cap. 134, şi în Cartea VIII, Cap. 65, şi 135, în loc de forma ordinară πρόκα. În câte-va ediţiĭ ênsă, între carĭ şi textul luĭ Creutzer, avem »πρόκα τε δὴ«. Unele ediţiĭ suprimă cu totul aceste cuvinte şi scriŭ »καὶ δὴ κατ' ὁδὸν« s. c. l.

[5] ἐνεχείρισε. Maĭ sus autorul ne spune că păstorul Mitradat luâ singur copilul şi plecâ cu el »ἐγὼ ἀναλαβὼν ἔφερον«; acum aci ne spune că l'a primit din mâna unuĭ servitor a luĭ Arpag la pórta oraşuluĭ. Ca să conciliăm aceste două versiunĭ, trebue să presupunem că Mitradat luând copilul a şi plecat cu el, dar că imediat după aceea Arpag a trimis un servitor ca să i arate drumul ce conducea afară din oraş şi că acest servitor ar fi purtat copilul în braţe până la barieră.

εἴη παῖς τῆς Ἀστυάγεω[1] θυγατρὸς καὶ Καμβύσεω τοῦ Κύρου· καί μιν Ἀστυάγης ἐντέλλεται ἀποκτεῖναι· νῦν τε ὅδε[2] ἐστί.«

112. Ἅμα δὲ ταῦτα ἔλεγε ὁ βουκόλος καὶ[3] ἐκκαλύψας ἀπεδείκνυε· ἡ δὲ, ὡς εἶδε τὸ παιδίον μέγα τε καὶ εὐειδὲς ἐὸν, δακρύσασα καὶ λαβομένη τῶν γουνάτων τοῦ ἀνδρὸς, ἔχρῃζε μηδεμιῇ τέχνῃ ἐκθεῖναί μιν. Ὁ δὲ οὐκ ἔφη οἷός τε εἶναι ἄλλως αὐτὰ ποιέειν· ἐπιφοιτήσειν γὰρ κατασκόπους ἐξ Ἁρπάγου ἐποψομένους· ἀπολέεσθαί τε

plecat (cu el), credênd că aparţinea unuia din ómenii caseï; căcï nu putea să-mï trécă prin minte origina luï. În adevĕr, m'am mirat de gătirea luï cu aur şi cu vestminte (scumpe) precum şi de durerea ce se manifesta în (tótă casa) luï Arpag. Dar în urmă, pe drum, aflaiŭ întréga istorie (din gura) unuï servitor carele mĕ precedă (pănă) afară din oraş şi carele êmï dete în mână copilul: adică cum că era fiul Mandaneï, ficeï luï Astiage şi a luï Cambise fiul luï Ciru; şi că Astiage ordonă ca să fie ucis; şi (copilul) acela, iată-l.«

112. Pe când încă rostia aceste (cuvinte), văcarul desfăcu copilul şi êl arĕtă (soţieï sale); ea ênsă, îndată ce vĕḑu că copilul era mare şi drăgălaş, începu să plângă, şi, îmbrăţişând genuchile bărbatuluï eï, êl suplică cu nicï un chip să nu-l expue. El ênsă rĕspunse că nu êï era cu putinţă să facă altfel; căcï ar sări

[1] Ἀστυάγεω. Astfel scrie textul sancroftian, cu care se conformă Gaisford. Textul medicean, de care s'a inspirat Schellershem, Matthias şi alţiï, are »Ἀστυάγεος«. Bredoviu propune ca pretutindenï unde avem în text Ἀστυάγεω să citim »Ἀστυάγεος«, subt cuvênt că »Ἀστυάγης« în Erodot este un substantiv de a treia declinaţie. Ceea ce e positiv e că Erodot a întrebuinţat ambele forme, precum se constată de repetite orï chiar în manuscrise. De aceea acolo unde manuscrisele daŭ în mod unanim forma Ἀστυάγεος, ca maï jos la cap. 114, am lăsat »Ἀστυάγεος«, asemenea acolo unde, ca acï, cele principale aŭ forma »Ἀστυάγεω« am respectat-o.

[2] ὅδε. În textul sancroftian avem »ὧδε«. Tóte cele lalte manuscrise aŭ ὅδε. E evident că avem propriile cuvinte ale servitoruluï luï Arpag începênd dela »ὡς ἄρα Μανδάνης« şi pănă la finele capitoluluï.

[3] Ἅμα δὲ ταῦτα ἔλεγε ὁ βουκόλος καὶ. Construcţia cea maï naturală ar fi fost să avem, în locul verbuluï finit ἔλεγε, participiul λέγων fără καί. Construcţia ênsă din text este mult maï elegantă ca formă şi maï energică; ea produce asupra cititoruluï impresia că văcarul nu terminase încă de a vorbi, (ἔλεγε, adică vorbia încă) când a arĕtat copilul nevesteï luï, desfăcêndu-l tot-uă-dată din vestmintele cu carï era învĕlit: de aceea am tradus »pe când încă rostia aceste cuvinte«.

κάκιστα ἦν μή σφεα ποιήσῃ. Ὡς δὲ οὐκ ἔπειθε ἄρα τὸν ἄνδρα, δεύτερα λέγει ἡ γυνὴ τάδε· »Ἐπεὶ τοίνυν οὐ δύναμαί σε πείθειν μὴ ἐκθεῖναι, σὺ δὲ ὧδε ποίησον, εἰ δὴ πᾶσά γε[1] ἀνάγκη ὀφθῆναι ἐκκείμενον· τέτοκα γὰρ καὶ ἐγώ, τέτοκα δὲ τεθνεός· τοῦτο μὲν φέρων πρόθες, τὸν δὲ τῆς Ἀστυάγεω[2] θυγατρὸς παῖδα ὡς ἐξ ἡμέων[3] ἐόντα τρέφωμεν· καὶ οὕτω οὔτε σὺ ἁλώσεαι ἀδικέων[4] τοὺς δεσπότας, οὔτε ἡμῖν κακῶς βεβουλευμένα ἔσται[5]· ὅ τε γὰρ τεθνεὼς βασιληΐης ταφῆς κυρήσει, καὶ ὁ περιεὼν οὐκ ἀπολέει[6] τὴν ψυχήν«.

113. Κάρτα τε ἔδοξε τῷ βουκόλῳ πρὸς τὰ παρεόντα εὖ λέγειν ἡ γυνὴ, καὶ αὐτίκα ἐποίεε ταῦτα. Τὸν μὲν ἔφερε θανατώσων παῖδα,

spioni (pușĭ) de Arpag ca să-l observe: și că el ar peri în modul cel maĭ miserabil daca nu ar face (cum êĭ se ordonase). Vĕdênd femeea că nu putea adică să înduplece pe soțul eĭ, (maĭ încercâ) a doua óră și êĭ dise (cuvintele) acestea: »De óre ce nu pot cu nicĭ un chip să te înduplec să nu expuĭ (copilul), și daca este absolut necesar ca (copilul) să fie vĕdut expus, iată cum să facĭ: am născut și eŭ un copil, dar l-am născut mort; pe acela ie-l și expune-l, iar pe copilul fiiceĭ luĭ Astiage să-l crescem ca cum ar fi fost al nostru: și astfel, tu nu veĭ fi prins lipsind dela datorie către stăpâniĭ (nostrĭ), iar noĭ nu vom fi făcut decât ceea ce e maĭ avantagios nouă; căcĭ (copilul) mort va avea uă sepultură regală și acel care trăesce nu-șĭ va pierde viața.«

113. Atuncĭ i se păru văcaruluĭ că în împrejurarea de față femeea luĭ avea dreptate, și îndată el (și) făcu așa. Copilul

[1] γε. Câte-va din manuscrisele cele maĭ autorisate omit particula γε, pe care ênsă o vom păstra noĭ în acord cu cele maĭ bune ediții. Ea dă vigóre fraseĭ exprimând neputința de a evita uă necesitate.

[2] Ἀστυάγεω. Vedĭ maĭ sus nota No. 1, pag. 199.

[3] ἐξ ἡμέων. Aci se subtînțelege un cuvênt ca σπλάγχνων. Sensul literal e dar »din trupurile saŭ din pânticele nóstre«. Am tradus prin »al nostru« pentru maĭ multă claritate.

[4] ἀδικέων. Considerând orĭ ce ordin dat de stăpân ca un ce la care e dator să se supună un subaltern, nesupunerea ar fi uă lipsă de la datorie, și prin urmare uă nedreptate frustrând pe stăpân de dreptul seŭ. Iată sensul adevĕrat al acestuĭ verb întrebuințat cum e în text.

[5] οὔτε ἡμῖν κακῶς βεβουλευμένα ἔσται. Literal »nicĭ nu va fi rea pentru noĭ, decisia ce am luat-o«.

[6] ἀπολέει. Astfel vedem scris în manuscrisele cele maĭ autorisate. Găsim ênsă în câte-va din ele, precum și în unele ediții, ἀπολέσει.

τοῦτον μὲν παραδιδοῖ τῇ ἑωυτοῦ γυναικί, τὸν δὲ ἑωυτοῦ, ἐόντα νεκρόν, λαβὼν ἔθηκε ἐς τὸ ἄγγος ἐν τῷ ἔφερε τὸν ἕτερον· κοσμήσας δὲ τῷ κόσμῳ παντὶ τοῦ ἑτέρου παιδὸς, φέρων ἐς τὸ ἐρημότατον τῶν οὀρέων τιθεῖ. Ὡς δὲ τρίτη ἡμέρη τῷ παιδίῳ ἐκκειμένῳ ἐγένετο, ἦϊε ἐς πόλιν[1] ὁ βουκόλος, τῶν τινα προβόσκων[2] φύλακον αὐτοῦ καταλιπών. Ἐλθὼν δὲ ἐς τοῦ Ἅρπάγου ἀποδεικνύναι ἔφη ἑτοῖμος εἶναι τοῦ παιδίου τὸν νέκυν. Πέμψας δὲ ὁ Ἅρπαγος τῶν ἑωυτοῦ δορυφόρων[3] τοὺς πιστοτάτους, εἰδέ τε διὰ τούτων καὶ ἔθαψε τοῦ βουκόλου τὸ παιδίον· καὶ τὸ μὲν ἐτέθαπτο· τὸν δὲ ὕστερον τούτων Κῦρον οὐνομασθέντα παραλαβοῦσα ἔτρεφε ἡ γυνὴ τοῦ βουκόλου, οὔνομα ἄλλο κού τι καὶ οὐ Κῦρον θεμένη[4].

pe care êl adusese ca să-l ucidă, pe acela êl dete femeeĭ luĭ, iar pe al luĭ propriŭ, care era mort, êl luă şi êl puse în légănul în care adusese pe cel lalt: şi îmbrăcându-l cu tóte ornamentele copiluluĭ celuĭ lalt, êl duse în partea cea maĭ pustie a munţilor şi êl expuse (acolo). După ce s'aŭ împlinit treĭ ḑile de când se expusese copilul, văcarul merse la oraş, lăsând de pază lângă dênsul pe unul din păstoriĭ subalternĭ. Venind la Arpag spuse că era gata să arate cadavrul copiluluĭ. Arpag trimise atuncĭ pe ceĭ maĭ credincioşĭ d'intre ómeniĭ caseĭ sale, făcu constatarea prin ochiĭ lor, şi (puse de) îngropâ pe copilul văcaruluĭ; acesta fu dar îngropat;

---

[1] ἦϊε ἐς πόλιν. Frasa acésta se repetă des în naraţiunea de faţă şi dă loc la presupunerea că în tradiţia urmată de autor nu se menţionéză numele oraşuluĭ Egbatana.

[2] προβόσκων. Acest cuvênt, daca e autentic, ceea ce banuesc ceĭ maĭ mulţĭ comentatorĭ că nu este, însemnéză subt-păstorĭ, adică văcarĭ de un grad inferior văcarilor principalĭ. Cuvêntul e bănuit ca ne-autentic pentru-că nu este corect în formă: ar trebui să fie saŭ προβατοβόσκων »păstorĭ de vite« saŭ »αἰγοβόσκων« păstorĭ de capre; Volckener este chiar dispus a admite uă emendaţie în sensul acesta. Şi eŭ cred că cuvêntul din text este saŭ corupt saŭ uă vorbă improvisată momentan' de autor.

[3] δορυφόρων. S'a ḑis maĭ sus: (nota 5, pag. 178), că acest cuvênt nu trebue luat aci în strictul seŭ sens de »sulițerĭ«. Guarda personală a şefilor de stat şi a tiranilor elinĭ era armată cu sulițe şi de acolo cuvêntul a ajuns să însemneze pur şi simplu »guarda personală«. E evident că guarda personală a monarchilor asiaticĭ era altfel armată decât în Grecia, cu tóte acestea prin analogie se dedea şi acelora numele de »δορύφοροι«. În pasagiul din text ênsă nu trebue să se înţelégă nicĭ chiar uă guardă armată, ci maĭ mult nisce servitorĭ, căcĭ maĭ jos, la Cap. 117, Erodot, vorbind despre acestĭ ómenĭ aĭ luĭ Arpag, êĭ numesce eunucĭ cum şi e probabil că eraŭ, »πέμψας τῶν εὐνούχων τοὺς πιστοτάτους«. Iată cuvêntul pentru care traduc cu expresia »ómenĭ aĭ caseĭ«.

[4] οὔνομα ἄλλο κού τι καὶ οὐ Κῦρον θεμένη. Se vede de aci, că în tradiţia pe care o urmézä autorul, nu se face menţiune de numele adevĕrat al luĭ Ciru, dar Strabone (XV), ne spune că acel nume era Agradate. Dar şi acela e suspect, căcĭ nu pare a fi alt ceva decât uă corupţie a numeluĭ Atradate, carele, dupa Nicolae din Damasc, era acela al tatălui luĭ Ciru. Acum, chiar acest nume de Atradate se consideră de mulţĭ filologĭ ca uă forma medică a numeluĭ persian Mitradate, dat maĭ sus la Cap. 110 chiar văcaruluĭ, şi póte că

114. Καὶ ὅτε δὴ ἦν δεκαέτης ὁ παῖς, πρῆγμα ἐς αὐτὸν τοιόνδε γενόμενον ἐξέφηνέ μιν· ἔπαιζε ἐν τῇ κώμῃ ταύτῃ ἐν τῇ ἦσαν καὶ αἱ βουκολίαι αὗται, ἔπαιζε δὲ μετ' ἄλλων ἡλίκων ἐν ὁδῷ· καὶ οἱ παῖδες παίζοντες εἵλοντο ἑωυτῶν βασιλέα εἶναι τοῦτον δὴ τὸν τοῦ βουκόλου ἐπίκλησιν παῖδα[1]. Ὁ δὲ αὐτῶν διέταξε τοὺς μὲν οἰκίας οἰκοδομέειν[2], τοὺς δὲ δορυφόρους εἶναι, τὸν δέ κου τινὰ αὐτῶν[3] ὀφθαλμὸν βασιλέος εἶναι[4], τῷ δέ τινι τὰς ἀγγε-

pe cel lalt, carele în urma acestor (împrejurări) se numi Ciru, êl luâ și êl crescu femeea văcaruluĭ, și êĭ puse un nume altul iar nu Ciru.

114. Și când împlini băiatul vêrsta de ḑece anĭ, împrejurarea următóre care êĭ se întêmplă êl descoperi (în ochiĭ lumiĭ): el se juca în satul în care se aflaŭ văcăriile acestea, se juca chiar în drum cu ceĭ lalțĭ (băeți) de vêrsta luĭ: și băeții jucânduse aleseră de rege al lor pe băiatul acesta al văcaruluĭ, dupe cum êĭ ḑiceaŭ eĭ. El orêndui pe uniĭ dintr'ênșiĭ ca să (i) zidéscă palaturĭ, pe alțiĭ ca să compue guarda

atât acesta cât și tatăl adevĕrat al luĭ Ciru aveaŭ acelaș nume. Mitradate însemnézä în limba persanä »dat sóreluĭ« saŭ »dat foculuĭ«: Mitra (focul) fiind emblema astruluĭ luminiĭ. Strabone spune că Ciru luâ acest nume la Pasagarde (XV, Cap. 3). Fără îndoiélă ênsă numele acesta fu acela prin care acest monarch era cunoscut în Grecia, fiind numele moșuluĭ sĕŭ, și după obiceiul elinesc nepoții luaŭ numele moșilor lor.

[1] ἐπίκλησιν παῖδα, adică »copilul văcaruluĭ, după numele ce êĭ dedeaŭ eĭ«, adică »după cum êĭ ḑiceaŭ eĭ«. Baehr interpretézä fórte bine latinesce: »prout nimirum reliqui pueri eum cognominare solebant«.

[2] οἰκοδομέειν. Deși în tótă enumerația acésta se vorbesce maĭ mult de sarcine pe lângă persóna regeluĭ, emendația propusă de Pauwiu, οἰκονομέειν, adică de a administra casa regeluĭ, nu póte fi admisă, de óre ce manuscrisele tóte aŭ οἰκοδομέειν. Trebue să ne aducem aminte că aci e vorbă numaĭ de jocuri de copiĭ, și că zidirea de palaturĭ ar constitui tocmaĭ una din petrecerile cele maĭ marĭ a unor băeți de vêrsta tovarășilor luĭ Ciru.

[3] τὸν δέ κου τινὰ αὐτῶν. Multe manuscrise aŭ τῶν în loc de τὸν, ênsă edițiile moderne cele maĭ bune primesc emendația luĭ Gaisford care are τὸν ca mult maĭ natural.

[4] ὀφθαλμὸν βασιλέος εἶναι. În limba persanä titlul de »ochiul regeluĭ« se da inspectorilor regalĭ menționați maĭ sus la cap. 100. Expresia era familiară Elinilor chiar de la începutul resbeluluĭ Peloponesiac uă datä cu intrarea lor în relațiĭ maĭ intime cu Perșiĭ. În comedia luĭ Aristofane »Acharnanĭĭ« (V, 91) acéstä expresie dä ocasie autoruluĭ să facă uă glumă. El introduce pe scenă un trimis falș din partea Perșilor carele vine cu uă mască a căror ochĭ sunt așa de marĭ încât amintesc caricaturele de pe pupa uneĭ nave, pasagiul sunä astfel:

»καὶ νῦν ἄγοντες ἥκομεν Ψευδαρτάβαν
»τὸν βασιλέως ὀφθαλμόν.
ΔΙΚ Ὦναξ Ἡράκλεις·
»πρὸς τῶν θεῶν, ἄνθρωπε, ναύφρακτον βλέπεις;
»ἢ περὶ ἄκραν κάμπτων νεώσοικον σκοπεῖς;«

Tot astfel în tragedia »Perșiĭ« a luĭ Eschil, chorul, vorbind luĭ Xerxe despre unul din victimele resbeluluĭ, êl numesce »τὸν σὸν πιστὸν παντ' ὀφθαλμὸν«. (Persæ 280.)

λίας ἐσφέρειν ἐδίδου γέρας[1]· ὡς ἑκάστῳ ἔργον προστάσσων. Ἐξ δὴ τούτων τῶν παιδίων συμπαίζων, ἐὼν Ἀρτεμβάρεος[2] παῖς, ἀνδρὸς δοκίμου ἐν Μήδοισι, οὐ γὰρ δὴ ἐποίησε τὸ προσταχθὲν ἐκ τοῦ Κύρου, ἐκέλευε[3] αὐτὸν τοὺς ἄλλους παῖδας διαλαβεῖν[4]. Πειθομένων δὲ τῶν παίδων, ὁ Κῦρος τὸν παῖδα τρηχέως κάρτα περιέσπε μαστιγέων· ὁ δὲ, ἐπεί τε μετείθη τάχιστα, ὥς γε δὴ ἀνάξια ἑωυτοῦ παθὼν, μᾶλλόν τι περιημέκτεε· κατελθὼν δὲ ἐς πόλιν[5], πρὸς τὸν πατέρα ἀποικτίζετο τῶν ὑπὸ Κύρου ἤντησε, λέγων δὲ οὐ »Κύρου«, (οὐ γάρ κω ἦν τοῦτο τοὔνομα,) ἀλλὰ »πρὸς τοῦ βουκόλου[6] τοῦ Ἀστυάγεος παιδός«. Ὁ δὲ Ἀρτεμβάρης ὀργῇ, ὡς εἶχε, ἐλθὼν παρὰ τὸν Ἀστυάγεα, καὶ ἅμα ἀγόμενος τὸν παῖδα, ἀνάρσια πρήγματα ἔφη πεπονθέναι, λέγων· »Ὦ βασιλεῦ, ὑπὸ τοῦ σοῦ δούλου, βουκόλου δὲ παιδὸς, ὧδε περιὕβρίσμεθα«, (δεικνὺς τοῦ παιδὸς τοὺς ὤμους).

luĭ personală, pe cutare d'intre dênșiĭ ca să fie ochiul regeluĭ, cutăruĭ altuia êĭ conferi onórea de a transmite ordinele sale; desemnând fi căruia lucrul luĭ. Ênsă unul din băeţiĭ acestia carĭ se jucaŭ cu (dênsul), băiatul luĭ Artembare, om (fórte) considerat p'între Meḑĭ, nu făcu ceea ce i se ordonase de către Ciru (și acest din urmă) dete ordin băeţilor să-l înhaţe. Executând băeţiĭ (acest ordin), Ciru biciui pe băiat cu cea maĭ mare severitate; acesta ênsă, îndată ce scăpâ, se simți indignat peste măsură, ca unul carele suferise lucruri nedemne de (posiția) luĭ; mergênd atunci în oraș, se plânse către tatăl sĕŭ de ceea ce păţise dela Ciru, dar nu ḑise »dela Ciru« — căcĭ acela nu era (atunci) numele luĭ — dar dela »băiatul văcaruluĭ luĭ Astiage«. Artembare, plin de mănie, cum era, alergâ

[1] τὰς ἀγγελίας ἐσφέρειν ἐδίδου γέρας. Acel carele îndeplinia oficiul acesta se numia »ἐσαγγελεὺς«. Perșiĭ nu comunica direct cu regele. Acesta rĕspundea petiționarilor numaĭ prin intermediul împiegaţilor curţiĭ. În statele libere, ca în Elada, un »ἐσαγγελεὺς« era privit ca un subaltern și postul era considerat cu dispreţ, pe când în statele despotice, că în Persia, se vede că un asemenea împiegat era privit cu respect. Din Cartea III, Cap. 77, se vede că la Persĭ acestĭ funcționarĭ eraŭ eununcĭ.

[2] Ἀρτεμβάρεος. După Nicolae din Damasc acest individ era un nobil din personalul curţiĭ, carele a adoptat pe Ciru în timpul săracieĭ luĭ, lăsând după mórtea luĭ averea sa luĭ Ciru. Acestă avere o datoria generositățiĭ luĭ Astiage căruia Artembare recomandase pe Ciru ca să-l înlocuiască după mórtea luĭ.

[3] ἐκέλευε, se subtînțelege ὁ Κῦρος.

[4] διαλαβεῖν, să-l apuce astfel încât să-l împarță între eĭ, adică să-l ice unul de picior, altul de mână, altul de cap, altul de mijloc s. c. l.: maĭ avem în Cartea IV la Cap. 68 și 94, exemple de acestă putere a luĭ »διὰ« cu λαμβάνω. Maĭ jos avem acest cuvênt aplicat altfel în Cap. 190. Aristofane (Eccles 1090) se servă de cuvêntul »διαλελημένος« pentru a desemna un june tras de două femeĭ bĕtrâne în direcţiĭ opuse. De aceea nu e de tot corectă interpretarea luĭ Baehr »medium aliquem comprehendere« adică a apuca pe cineva de mijloc.

[5] κατελθὼν δὲ ἐς πόλιν. Vedĭ maĭ sus nota 1, pag. 201.

[6] πρὸς τοῦ βουκόλου. Ar fi fost maĭ natural și maĭ corect ὑπὸ τοῦ βουκόλου, de óre ce avem maĭ sus »ὑπὸ Κύρου«.

115. Ἀκούσας δὲ καὶ ἰδὼν ὁ Ἀστυάγης, θέλων τιμωρῆσαι τῷ παιδὶ τιμῆς τῆς Ἀρτεμβάρεος εἵνεκα[1], μετεπέμπετο τόν τε βουκόλον καὶ τὸν παῖδα. Ἐπεί τε δὲ παρῆσαν ἀμφότεροι, βλέψας πρὸς τὸν Κῦρον ὁ Ἀστυάγης, ἔφη· »Σὺ δὴ[2], ἐὼν τοῦδε τοιούτου ἐόντος παῖς, ἐτόλμησας τὸν τοῦδε παῖδα, ἐόντος πρώτου παρ' ἐμοί, ἀεικείῃ[3] τοιῇδε περισπεῖν«; Ὁ δὲ ἀμείβετο ὧδε: »Ὦ δέσποτα, ἐγὼ δὲ ταῦτα τοῦτον ἐποίησα σὺν δίκῃ· οἱ γάρ με ἐκ τῆς κώμης παῖδες, τῶν καὶ ὅδε ἦν, παίζοντες σφέων αὐτῶν ἐστήσαντο βασιλέα· ἐδόκεον γάρ σφι εἶναι ἐς τοῦτο ἐπιτηδεώτατος. Οἱ μέν νυν ἄλλοι παῖδες τὰ ἐπιτασσόμενα ἐπετέλεον, οὗτος δὲ ἀνηκούστεέ τε καὶ λόγον εἶχε οὐδένα, ἐς ὃ ἔλαβε τὴν δίκην. Εἰ ὦν δὴ τοῦδε εἵνεκα ἄξιός τευ κακοῦ εἰμί, ὅδε[4] τοι πάρειμι.«

(drept) la Astiage luând cu dĕnsul şi pe băiat, şi se plânse că (acela) suferise lucruri nedemne, ḑicênd: »O rege, iată cum am fost ultragiaţi de către sclavul tĕŭ, băiatul văcaruluĭ!« — şi aci arĕtă umerile băiatuluĭ.

115. Astiage, auḑind şi vĕḑênd (aceste lucruri), şi voind, din consideraţie pentru Artembare, să rĕsbune pe băiat, trimise după văcar şi după băiatul (luĭ). Când amêndoĭ fură în presenţa luĭ, Astiage, uitându-se spre Ciru, ḑise: »Cum? tu, tu fiul unuĭ om de condiţia aceluia, aĭ îndrăznit să tratezĭ în mod aşa de nedemn pe fiul acestuĭ (nobil), primul de pe lângă persóna mea?« Acesta rĕspunse: »O stăpâne, eŭ êĭ am făcut acestea cu drept cuvênt; căcĭ băeţiĭ din sat, d'intre carĭ era şi acesta (unul), jucându-se, (m)aŭ orânduit pe mine drept rege al lor: eĭ, de sigur, aŭ socotit (că eŭ) eram maĭ apt pentru acésta. Băeţiĭ ceĭ lalţĭ executaŭ ordinele ce le ḑedeam, acesta ênsă nu asculta şi nu voia să le iee în sémă pănă ce a păţit ceea ce

[1] εἵνεκα. În unele ediţiĭ ἕνεκα.

[2] δὴ. Acéstă particulă, venind imediat după un pronume, dă acelui pronume uă îndoită putere şi êl face emfatic: modul cel maĭ nemerit de a traduce acéstă putere dată pronumeluĭ este cred de a-l repeta cum am făcut în traducţie.

[3] ἀεικείῃ. Gaisford, basat pe autoritatea unor manuscrise, scrie ἀεικίῃ. Cea maĭ mare parte ênsă din manuscrise aŭ forma din textul nostru, singura necontestată în pasagiul de maĭ sus, Cap. 73: »τρηχέως κάρτα περιέσπε ἀεικείῃ«. Trebue ênsă să observăm că acel pasagiŭ, lipsesce cu totul în manuscrisul luĭ Sancroft.

[4] ὅδε. Câte-va ediţiĭ şi manuscrise aŭ ὧδε: ne conformăm ênsă aci cu cele maĭ bune şi cu Schweighäuser. Manuscrisul sancroftian are ὧδε, cum are şi maĭ sus la Cap, 111, »νῦν τε ὅδε ἐστί«.

116. Ταῦτα λεγόντος τοῦ παιδὸς, τὸν Ἀστυάγεα ἐσήϊε[1] ἀνάγνωσις αὐτοῦ· καί οἱ ὅ τε χαρακτὴρ τοῦ προσώπου προσφέρεσθαι ἐδόκεε ἐς ἑωυτὸν[2], καὶ ἡ ὑπόκρισις ἐλευθερωτέρη[3] εἶναι· ὅ τε χρόνος τῆς ἐκθέσιος τῇ ἡλικίῃ τοῦ παιδὸς ἐδόκεε συμβαίνειν. Ἐκπλαγεὶς δὲ τούτοισι, ἐπὶ χρόνον[4] ἄφθογγος ἦν· μόγις δὲ δή κοτε ἀνενειχθεὶς[5] εἶπε, θέλων ἐκπέμψαι τὸν Ἀρτεμβάρεα, ἵνα τὸν βουκόλον μοῦνον λαβὼν βασανίσῃ[6]· »Ἀρτέμβαρες, ἐγὼ ταῦτα ποιήσω ὥστε σὲ καὶ τὸν παῖδα τὸν σὸν μηδὲν ἐπιμέμφεσθαι.« Τὸν μὲν[7] δὴ Ἀρτεμβάρεα πέμπει·

merita. Daca, pentru acésta merit uă pedépsă óre care, iată mĕ aci present!«

116. Pe când băiatul vorbia astfel, i se păru luĭ Astiage că êl recunoscu; el êșĭ închipui că expresia feței semăna cu a (luĭ) și că rĕspunsul (luĭ) era nobil și demn: i se maĭ păru încă că etatea băiatuluĭ corespundea cu data expunerii (copiluluĭ ficeĭ luĭ). Impresionat de acestea (tóte), el rĕmase cât-va timp fără voce; îndată însă ce, după destulă greutate, se liniști, el dise, ca să depărteze pe Artembare și să apuce pe văcarul singur spre a-l cestiona: »Artembare, voiŭ face astfel încât nicĭ tu

[1] ἐσήϊε. Forma acésta există în cele maĭ bune ediții. Altele însă, p'între carĭ vom cita pe aceea a luĭ Long, aŭ ἐσῆει, având decĭ maĭ spre finele capitoluluĭ διεξῄει în loc de διεξήϊε. Verbul ἐσιέναι este, în Erodot, une orĭ sinonim cu ἐσέρχεσθαι: vedĭ Cartea III, Cap. 42, »τὸν δὲ ὡς ἐσῆλθε θεῖον«. Baehr traduce pasagiul acesta: »subiit Astyagem ut agnosceret pueram«.

[2] ἐς ἑωυτὸν. Gasim în unele ediții, aprobate de bunĭ comentatorĭ și basate pe unele manuscrise, ἐς αὐτοὺς. Autoritatea manuscriselor este destul de bine cumpănită între ambele variante, e însă maĭ logic daca adoptăm »ἐς ἑωυτὸν« cu referință la Astiage, carele este present pe scenă, decât daca scrim »ἐς αὐτοὺς« care s'ar referi (într'un mod încă destul de vag), la părinții luĭ Ciru, adică la Cambise și la Mandana carĭ nicĭ nu sunt în cestie aci.

[3] ἐλευθερωτέρη. Creutzer are ἐλευθεριωτέρη pe temeiul că în casul de față nu este vorbă de simplă libertate saŭ spirit de libertate, ci și de uă óre-care nobilime de caracter exprimată prin cuvêntul ἐλεύθερος. E adevĕrat că în general »ἐλεύθερος« corespunde cu expresia latină »liber« și că »ἐλευθέριος« se traduce maĭ bine prin »liberalis«; însă avem autoritatea necontestată a dicționaruluĭ luĭ Liddell și Scott unde ni se spune că și ἐλεύθερος se póte une orĭ traduce prin »liberalis«; așa e în casul de față, și pentru aceea prefer forma ἐλευθερωτέρη ca tot atât de corectă ca și forma ἐλευθεριωτέρη și ca nefiind în contradicere cu textele manuscriselor. Tot pentru cuvintele maĭ sus enunciate, în loc de a traduce prin »liber«, dic »nobil și demn«. În cas daca preferim a traduce prin »liber« trebue să considerăm frasa ca eliptică și să dicem »maĭ liber decât s'ar fi asteptat cineva dela fiul unuĭ văcar«.

[4] ἐπὶ χρόνον. »Cât-va timp.« Așa și în Cartea IX, Cap. 22.

[5] ἀνενειχθεὶς dela »ἀνενεγκεῖν«. A-și aduna simțirile adică« a se compune »în latinesce »se colligere«; am tradus prin »se liniști«, deși acésta nu dă în mod absolut satisfăcător întregul sens al verbuluĭ.

[6] βασανίσῃ. Sensul luĭ βασανίζω este »a cerca«, de unde »a cestiona« și chiar »a tortura«.

[7] μὲν. Am tradus acéstă particulă și pe δὲ în frasa următóre, prin »pe de uă parte« și »pe de alta«: acésta este semnificarea lor reală în casul de față.

τὸν δὲ Κῦρον ἦγον ἔσω[1] οἱ θεράποντες, κελεύσαντος τοῦ Ἀστυάγεος. Ἐπεὶ δὲ ὑπελέλειπτο ὁ βουκόλος μοῦνος, μουνωθέντα τάδε[2] αὐτὸν εἴρετο ὁ Ἀστυάγης, κόθεν λάβοι τὸν παῖδα, καὶ τίς εἴη ὁ παραδούς; Ὁ δὲ ἐξ ἑωυτοῦ τε ἔφη γεγονέναι καὶ τὴν τεκοῦσαν αὐτὸν ἔτι εἶναι παρ' ἑωυτῷ. Ἀστυάγης δέ μιν οὐκ εὖ βουλεύεσθαι ἔφη ἐπιθυμέοντα ἐς ἀνάγκας μεγάλας ἀπικνέεσθαι[3]· ἅμα τε λέγων ταῦτα ἐσήμαινε τοῖσι δορυφόροισι[4] λαμβάνειν αὐτόν. Ὁ δὲ, ἀγόμενος ἐς τὰς ἀνάγκας, οὕτω δὴ ἔφαινε τὸν ἐόντα λόγον[5]. Ἀρχόμενος δὲ[6] ἀπ' ἀρχῆς διεξήϊε[7], τῇ ἀληθηΐῃ[8] χρεώμενος· καὶ κατέβαινε[9] ἐς λιτάς τε καὶ συγγνώμην ἑωυτῷ κελεύων ἔχειν αὐτόν[10].

nicĭ băiatul tĕŭ, să nu vĕ plângeţĭ.« Pe de uă parte congediâ pe Artembare; pe de altă parte, servitoriĭ, conform ordinuluĭ luĭ Astiage, conduseră pe Ciru în interiorul (palatuluĭ). După ce rămase văcarul singur, Astiage êl întrebâ, între patru ochĭ, de unde căpĕtase pe băiat şi cine era acela carele i-l dedese. El rĕspunse că era născut dintr'ênsul şi că aceia care êl născuse era tot (acasă) la dĕnsul. Astiage êĭ ḑise că era nesocotit din partea luĭ să se expue la marĭ torture; pe când ḑicea aceste (cuvinte) făcu semn guardiĭ luĭ să pue mâna pe dĕnsul. (Văcarul) ênsă, pe când êl duceaŭ la tortură, expuse întreg adevĕrul în modul următor.

---

[1] ἔσω. În unele ediţiĭ εἴσω. »În interior«, adică în lăuntrul palatuluĭ.

[2] μουνωθέντα τάδε. Părerile sunt împarţite între »μουνωθέντα δὲ« — »μουνωθέντα δὲ τάδε« — »μουνωθέντα τάδε« şi »μούνοθεν τάδε«. Versiunea din urmă e cea adoptată de Gaisford; carele nu admite virgulă după μοῦνος, ci scrie »μούνος μούνοθεν, τάδε« κ. τ. λ. Textul ênsă subt aşa formă nu póte însemna »între patru ochĭ« cum crede Gaisford; de aceea »μουνοθέντα τάδε« saŭ încă póte »μουνωθέντα δή« sunt versiunele cele maĭ admisibile. Aceea din textul nostru e susţinută prin autoritatea celor maĭ bunĭ editorĭ şi »μουνωθέντα δή« are pe Valknaer în favorul eĭ.

[3] ἐς ἀνάγκας μεγάλας ἀπικνέεσθαι, se subtinţelege »prin rĕspunsul ce êl dedea«. Maĭ jos, unde avem »ἀγόμενος ἐς τὰς ἀνάγκας«, cuvêntul ἀνάγκαι iarăşĭ se aplică la torture.

[4] δορυφόροισι. Veḑĭ maĭ sus nota 3, pag. 201.

[5] τὸν ἐόντα λόγον »adevĕrul« saŭ maĭ literal, »lucrul cum era«. Tot aşa avem maĭ sus la Cap. 95, şi maĭ jos la Cap. 118, »τὸν ὄνον ἔφαινε λόγον«. În câte-va ediţiĭ punctuaţia diferă de acea adoptată de noĭ în text: după λόγον nu se pune decât uă virgulă; acésta ênsă nu influenţézĕ câtuşĭ de puţin asupra construcţieĭ fraseĭ.

[6] δὲ. În textul luĭ Creutzer, precum şi în acela a luĭ Gaisford, avem δὴ, dar aci nu-şi ar avea locul acea particulă.

[7] διεξήϊε. Veḑĭ maĭ sus, nota 1, pag. 205.

[8] ἀληθηΐῃ. În ediţia luĭ Creutzer avem forma maĭ ordinară necontractată »ἀληθείῃ«. Tot aşa şi maĭ jos la începutul capitoluluĭ 117, avem »ἀληθείην« pentru »ἀληθηΐην«.

[9] κατέβαινε »terminâ prin a« întocmaĭ ca maĭ sus la Cap. 90 »καταΐβαινε αὐτὸς παραιτεύμενος« unde veḑĭ nota 6, pag. 159. Verbul καταβαίνω a ajuns să aibă sensul acesta de a termina, dela βῆμα de unde se scobora oratorul după ce êşĭ rostise discursul.

[10] καὶ κατέβαινε ἐς λιτάς τε καὶ συγγνώμην ἑωυτῷ κελεύων ἔχειν αὐτόν. Mulţĭ comentatorĭ întêmpină uă dificultate gramaticală în întrebuinţarea

Începênd dela început spuse (tótă istoria) cu cea mai strictă veracitate; și (în fine) conchise cu suplicațiuni și prin a implora pe (rege) să aibă milă de el.

117. Ἀστυάγης δὲ, τοῦ μὲν βουκόλου τὴν ἀληθηίην[1] ἐκφήναντος, λόγον[2] ἤδη καὶ ἐλάσσω ἐποιέετο· Ἁρπάγῳ δὲ καὶ μεγάλως μεμφόμενος, καλέειν αὐτὸν τοὺς δορυφόρους[3] ἐκέλευε. Ὡς δέ οἱ παρῆν ὁ Ἅρπαγος, εἴρετό μιν ὁ Ἀστυάγης· »Ἅρπαγε, τέῳ δὴ[4] μόρῳ[5] τὸν παῖδα κατεχρήσαο[6], τόν τοι παρέδωκα ἐκ θυγατρὸς γεγονότα τῆς ἐμῆς«; ὁ δὲ Ἅρπαγος, ὡς εἶδε τὸν βουκόλον ἔνδον ἐόντα, οὐ τρέπεται ἐπὶ ψευδέα ὁδὸν, ἵνα μὴ ἐλεγχόμενος ἁλίσκηται· ἀλλὰ λέγει τάδε· »Ὦ βασιλεῦ, ἐπεί τε[7] παρέλαβον τὸ παιδίον, ἐβούλευον σκο-

117. Astiage, după ce văcarul îĭ descoperi adevĕrul, êl privi cu mai puțină (asprime); fórte iritat fiind ênsă în contra luĭ Arpag, dete ordin guarḑilor sĕĭ să-l cheme. Când se înfățișă Arpag înaintea luĭ, Astiage êĭ ḑise: »Arpag, (spune) acum, prin ce mórte aĭ ucis (tu) pe copilul ce ți l'am predat, carele se născuse din fiica mea?« Arpag, când vĕḑu pe văcar în casă, nu o apucă pe uă cale de minciunĭ ca nu cumva să fie prins și refutat; dar ḑise astfel: »O rege, îndată ce am primit copilul,

---

participiuluĭ κελεύων după ce, mai sus, s'a făcut us de verbul finit κατέβαινε. Așa fiind, s'aŭ propus diverse emendațiĭ ale textuluĭ, ca de exemplu »κελεύει« și »ἐκέλευεν« în loc de κελεύων. Nu e ênsă nicĭ uă necesitate pentru acésta, căcĭ trebue să considerăm că se subtînțelege κατέβαινε în clausa a doua, și că frasa echivalează cu »κατέβαινε ἐς λιτάς τε καὶ κατέβαινε κελεύων« κ. τ. λ. Chiar daca nu admitem explicația acesta, după mine, cea mai bună și cea mai logică, trebue să ne aducem aminte că sunt destule exemple în Erodot unde el, uitând construcția frasei, trece de uă dată dela un verb finit la un particip și vice versa. În casul de față explicarea că se subtînțelege κατέβαινε cu κελεύων este cu atât mai bună cu cât acest verb καταβαίνω, luat în sensul ce-l are în text, se întrebuințéză une orĭ și cu un particip, veḑĭ mai sus Cap. 90, »καταίβαινε αὐτὸς παραταιόμενος« și în Cartea IX, Cap. 94, »ἐς ὃ κατέβαινον συλλυπεύμενοι τῷ πάθεϊ« »până ce în fine terminară prin a simpatisa cu nenorocirea luĭ«: asemenĭ mai jos la Cap. 118, avem »κατέβαινε λέγων«.

[1] ἀληθηίην. Veḑĭ mai sus nota 8, pag. 206.

[2] λόγον, adică »βουκόλου«. În latinesce Bachr traduce »minorem ejus rationem habuit« saŭ »minorem ei culpam tribuit« — »nu-l mai consideră așa de vinovat«. Alțiĭ traduc »nu-l mai băgă în sémă«. Deși prefer prima traducție, de care m'am și apropiat mai mult, cea d'a doua nu este de loc incorectă și are multe de ḑis în favórea eĭ.

[3] δορυφόρους. Veḑĭ mai sus nota 3, pag. 201.

[4] δὴ. Iar un exemplu unde acest cuvênt indică venirea la punctul unde voesce să ne aducă autorul. Am tradus dar prin »acum«.

[5] μόρῳ. Textul aldin, fără nicĭ uă justificare, înlocuesce pe acest cuvênt prin »τρόπῳ«.

[6] κατεχρήσαο. Luat în sens de a ucide, veḑĭ nota asupra luĭ διαχρᾶσθαι mai sus la Cap. 24.

[7] ἐπεί τε. Acéstă locuțiune ionică stă în aceeași relație față cu ἐπεί, în care stă πρόκατε față cu πρόκα. Veḑĭ mai sus nota 4, pag. 198.

πῶν, ὅκως σοί τε ποιήσω κατὰ νόον, καὶ ἐγὼ πρὸς σὲ γινόμενος[1] ἀναμάρτητος, μήτε θυγατρὶ τῇ σῇ μήτε αὐτῷ σοι εἵνεκα αὐθέντης[2]. Ποιέω[3] δὴ ὧδε· καλέσας τὸν βουκόλον τόνδε, παραδίδωμι τὸ παιδίον, φὰς σέ τε εἶναι τὸν κελεύοντα ἀποκτεῖναι αὐτό — καὶ λέγων τοῦτό γε οὐκ ἐψευδόμην· σὺ γὰρ ἐνετέλλεο οὕτω — παραδίδωμι μέντοι τῷδε κατὰ τάδε, ἐντειλάμενος θεῖναί μιν ἐς ἐρῆμον[4] οὖρος καὶ παραμένοντα φυλάσσειν ἄχρι οὗ τελευτήσει, ἀπειλήσας παντοῖα τῷδε ἢν μὴ τάδε ἐπιτελέα ποιήσῃ· ἐπεί τε δὲ, ποιήσαντος τούτου τὰ κελευόμενα, ἐτελεύτησε τὸ παιδίον, πέμψας τῶν εὐνούχων τοὺς πιστοτάτους, καὶ εἶδον δὶ ἐκείνων, καὶ ἔθαψά[5] μιν.

m'am chibzuit ca să văd cum să fac conform dorinței vóstre, tot de uă dată căutând să fiu corect față cu voi și să nu rĕmân un ucigaș, nici (în ochii) vostri, nici (în ochii) fiicei vóstre. Iată atunci ce am făcut: chemând pe văcarul acesta, êi deteiu copilul dicêndu(i) că chiar voi ordonaserăți ca el să fie ucis — și când am dis acésta n'am mințit; căci astfel ați (și) ordonat — êi deteiu dar (copilul) astfel, cu ordin să-l expue într'un munte pustiu și să rĕmâe să-l păzéscă până ce să móră, amenințându-l (tot-uă-dată) cu fel de fel (de pedepse) în cas de n'ar executa acestе ordine; și după ce — exe-

[1] γινόμενος. Puține ediții și manuscrise aŭ γενόμενος.

[2] ὅκως σοί τε ποιήσω κατὰ νόον καὶ ἐγὼ πρὸς σὲ γινόμενος ἀναμάρτητος, μήτε θυγατρὶ τῇ σῇ μήτε αὐτῷ σοι εἵνεκα αὐθέντης. Blakesley are asupra acestuĭ pasagiŭ uă notă filologică fórte însemnată, el dice: »Combinația subiunctivuluĭ ποιήσω cu optativul εἵνεκα nu trebue trecută cu vederea, ea are sensul eĭ propriŭ, deși diferitele nuanțe de înțeles, produse prin întrebuințarea ambelor moduri, nu se pot traduce în nicĭ uă limbă modernă fără perifrasă. Prin rĕspunsul sĕŭ, Arpag arată că executarea ordinuluĭ primit dela stăpânuluĭ sĕŭ este pentru dĕnsul primul obiect de grijă, cea laltă considerație e maĭ departată, îndirectă saŭ secundară. Deci schimbarea de mod. Maĭ este de observat, (continuă Blakesley), încă uă finețĭă de expresie constând în substituirea cuvêntuluĭ εἵνεκα pentru acela care ar exprima lucrul ce Arpag avea în realitate în mintea luĭ, cum ar fi de exemplu cuvêntul νομιζόμην. Eticheta curțiĭ nu permitea luĭ Arpag să se serve de vre uă expresie implicând idea că monarchul ar fi capricios sau censurând efectele unuĭ capriciŭ ce s'ar ivi în viitor«. De aceea Blakesley propune traducerea următóre: 'Sire, as soon as I took the infant, I deliberated how to act as you desired, while at the same time I hoped keeping clear of offence towards you, neither in your daughters presence nor in yours, ever to stand a homicide'«. Notați că am tradus εἵνεκα prin »să rĕmân« și nu »să fiu socotit« saŭ »să trec de« pentru cuvintele așa de bine enunciate în prea justa observație a luĭ Blakesley.

[3] ποιέω. Câte-va ediții aŭ ποιῶ.

[4] ἐρῆμον. Forma vulgară este ἔρημον, dar Schweighäuser acentuéză astfel, cum accentuéză și ὁμοῖος, ἑτοῖμος, în loc de ὅμοιος, ἕτοιμος.

[5] ἔθαψα. De óre ce este clar că Arpag n'a îngropat singur copilul ci a pus pe alții s'o facă, uniĭ, în loc de ἔθαψά μιν, adoptă forma mediă ἐθαψάμην, care ar însemna »am îngrijit să se îngrópe«. Aci însă tóte manuscrisele aŭ ἔθαψα μιν astfel încât emendația, deși fórte ingenióșă, nu este corectă. Sensul însă este acelaș, pentrŭ că, chiar în limba nóstră, putem vorbi în modul activ »am îngropat pe cineva« pentru »am îngrijit de sepultura cuiva«.

Οὕτως ἔσχε, ὦ βασιλεῦ, περὶ τοῦ πρήγματος τούτου· καὶ τοιούτῳ μόρῳ ἐχρήσατο ὁ παῖς.«

118. Ἅρπαγος μὲν δὴ τὸν ἰδιὸν ἔφαινε λόγον. Ἀστυάγης δὲ κρύπτων τόν οἱ ἐνείχεε[1] χόλον διὰ τὸ γεγονὸς, πρῶτα μὲν, κατάπερ ἤκουσε αὐτὸς πρὸς τοῦ βουκόλου τὸ πρῆγμα, πάλιν ἀπηγέετο τῷ Ἅρπάγῳ· μετὰ δὲ, ὡς οἱ ἐπαλιλλόγητο, κατέβαινε λέγων[2] ὡς »περίεστί τε ὁ παῖς καὶ τὸ γεγονὸς ἔχει καλῶς· τῷ τε γὰρ πεποιημένῳ«, ἔφη λέγων[3], »ἐς τὸν παῖδα τοῦτον ἔκαμνον μεγάλως, καὶ θυγατρὶ τῇ ἐμῇ διαβεβλημένος οὐκ ἐν ἐλαφρῷ ἐποιεύμην. Ὡς ὦν τῆς τύχης εὖ μετεστεώσης, τοῦτο μὲν τὸν σεωυτοῦ παῖδα ἀπόπεμψον παρὰ τὸν παῖδα τὸν νεήλυδα, τοῦτο δὲ (σῶστρα[4] γὰρ τοῦ παιδὸς μέλλω θύειν τοῖσι θεῶν τιμὴ αὕτη προσκέεται) πάρισθί μοι ἐπὶ δεῖπνον.«

cutând acela ordinele (mele) — muri copilul, trimițând pe aceĭ d'intre eunuciĭ (meĭ) în carĭ aveam maĭ multă încredere, am constatat (mórtea) prin ochiĭ lor și (am pus de) l'a îngropat. Astfel, o rege, s'aŭ petrecut lucrurile în acéstă împrejiurare; și prin astfel de mórte a perit copilul.«

118. Așa dar Arpag spuse lucrurile curat. Astiage ênsă, ascunḍând mănia ce o resimția pentru ceea ce se petrecuse, maĭ ântâiŭ de tóte, repetă din noŭ luĭ Arpag istoria precum o auḍise dela văcar; pe urmă, după ce êĭ recapitulă (acestea), terminâ prin a ḍice că »copilul tot trăia și că bine că se întêmplase așa! Căcĭ«, urmă el a ḍice, »am suferit mult din causa acestuĭ copil, și nu usóre aŭ fost mustrările mele de conscințţă pentru că am înșelat pe fiica mea. Acum, de óre ce lucrurile aŭ eșit așa bine, (iată ce să facĭ,) ântâiŭ trimite pe fiul tĕŭ (aci) pe lângă băiatul din noŭ găsit, și, după aceea — căcĭ am de gând să ofer acțiunĭ

[1] ἐνείχεε. În ediția luĭ Creutzer și în altele avem forma necontractată ἐνεῖχε.

[2] κατέβαινε λέγων. Veḍĭ maĭ sus nota 9, pag. 206.

[3] ἔφη λέγων, una din acele expresiĭ parafrastice carĭ sunt destul de comune în Erodot. Veḍĭ maĭ jos la Cap. 122 »ἔλεγε φάς«; la Cap. 125 din cartea acésta și în Cartea V, Cap. 36 avem iar ἔφη λέγων.

[4] σῶστρα, sacrificiurĭ ce se făceaŭ ca acțiunĭ de grațţie pentru salvarea uneĭ persóne care a fost în primejdie de mórte. Aceste rituri saŭ acțiunĭ de grațţie nu intraŭ în obiceiurile Meḍilor și ale Persilor ci eraŭ curat elinescĭ: de unde resultă că autorul, fiind elin, și versiunea naraţiuneĭ fiind de sigur de sorginte elină, el aplică Meḍilor moravurĭ carĭ eraŭ maĭ mult în obiceiurile concetățenilor seĭ. Astiage a dat póte acest banchet, dar, în tótă probabilitatea, nu ca acțiunĭ de grațţie »σῶστρα« pentru salvarea luĭ Ciru, ci pur și simplu ca să-și răsbune pe Arpag.

de grație pentru (salvarea) băiatuluĭ, acelor ḑeĭ căror li se cuvine acéstă onóre — vino la mine să prănḑescĭ«.

119. Ἅρπαγος μὲν, ὡς ἤκουσε ταῦτα, προσκυνήσας καὶ μεγάλα ποιησάμενος, ὅτι τε ἡ ἁμαρτάς οἱ ἐς δέον ἐγεγόνεε[1] καὶ ὅτι ἐπὶ τύχῃσι χρηστῇσι ἐπὶ δεῖπνον κέκλητο[2], ἤϊε ἐς τὰ οἰκία· ἐσελθὼν δὲ τὴν ταχίστην, ἦν γάρ οἱ παῖς εἷς μοῦνος ἔτεα τρία καὶ δέκα κου μάλιστα γεγονὼς, τοῦτον ἐκπέμπει, ἰέναι τε κελεύων ἐς Ἀστυάγεος καὶ ποιέειν ὅ τι ἂν ἐκεῖνος κελεύῃ· αὐτὸς δὲ περιχαρὴς ἐὼν φράζει τῇ γυναικὶ τὰ συγκυρήσαντα. Ἀστυάγης δὲ, ὡς οἱ ἀπίκετο ὁ Ἁρπάγου παῖς, σφάξας αὐτὸν, καὶ κατὰ μέλεα διελὼν, τὰ μὲν ὤπτησε, τὰ δὲ ἕψησε τῶν κρεῶν· εὖτυκτα δὲ ποιησάμενος εἶχε ἑτοῖμα[3]. Ἐπεί τε δὲ, τῆς ὥρης γινομένης τοῦ δείπνου, παρῆσαν οἵ τε ἄλλοι δαιτυμόνες καὶ ὁ Ἅρπαγος, τοῖσι μὲν ἄλλοισι καὶ αὐτῷ Ἀστυάγεϊ παρετιθέατο τράπεζαι[4] ἐπιπλέαι μηλείων κρεῶν, Ἁρπάγῳ δὲ τοῦ παιδὸς τοῦ ἑωυτοῦ, πλὴν κεφαλῆς τε καὶ ἄκρων χειρῶν τε καὶ ποδῶν, τὰ ἄλλα[5] πάντα· ταῦτα δὲ χωρὶς ἔκει-

119. Arpag, îndată ce auḑi (cuvintele) acestea, se închinâ și se bucurâ mult că greșéla luĭ avusese un resultat așa de bun și că fusese invitat la prânḑ subt auspiciĭ așa de favorabile, și se întórse acasă; îndată ce sosi acasă, (unde) avea un singur băiat în etate de treĭ-spre-ḑece anĭ cel mult, êl chemâ și ĕĭ dete ordin să mérgă la Astiage și să facă tot ce i ar ordona acela; și ênsuși el, plin de bucurie, relatâ soțieĭ sale cele petrecute. Astiage ênsă, îndată ce băiatul luĭ Arpag sosi la dĕnsul, êl tăiâ și êl împărți în bucățĭ, iar cărnurile, parte le fierbse, parte le fripse; și preparândule bine le avea gata. Pe urmă, când sosi ora prânḑuluĭ, veniră Arpag precum și toțĭ ceĭ lalțĭ conviviĭ; mese încărcate cu cărnurĭ de oae fură puse înaintea celor lalțĭ și chiar înaintea luĭ Astiage, înaintea ênsă luĭ Arpag (fură servite) tóte părțile fiuluĭ

[1] ὅτι τε ἡ ἁμαρτάς οἱ ἐς δέον ἐγεγόνεε. Creutzer traduce »quod peccatum ei bene recte cesserat«.

[2] κέκλητο. Unele ediții moderne, fără nicĭ uă autorisare din partea manuscriselor, aŭ ἐκέκλητο, și maĭ jos aŭ ἤψησε în loc de ἕψησε.

[3] ἑτοῖμα. Acest cuvênt lipsesce în manuscrisul sancroftian; Wesseling este de părere pe acest temeiŭ ca el să se omită din text ca un pleonasm inutil, de óre ce deja εὖτυκτα implică aceeași idee. Trebue ênsă sa respectăm pleonasmul admis de maĭ tóte manuscrisele, nu numaĭ pentru că ele constitue uă autoritate puternică, dar âncă și pentru că maĭ avem în Erodot destule exemple de astfel de repetiriĭ. Așa maĭ jos, la Cap. 123, avem »κατειργασμένου δὲ τούτου καὶ ἐόντος ἑτοίμου«. Baehr traduce »Quæ ubi bene præparata essent, in promptu ille habuit«.

[4] τράπεζαι. Erodot, obicinuit cu moda elinéscă unde fie care conviv avea masa luĭ, vorbesce la plural. La prânḑurĭ marĭ ênsă se póte că și la Meḑĭ să fi existat acest obiceiŭ de a avea maĭ multe mese.

[5] τὰ ἄλλα. Creutzer are τἆλλα.

το ἐπὶ κανέῳ κατακεκαλυμμένα· ὡς δὲ τῷ Ἁρπάγῳ ἐδόκεε ἅλις ἔχειν τῆς βορῆς, Ἀστυάγης εἴρετό μιν εἰ ἡσθείη τι τῇ θοίνῃ; φαμένου δὲ Ἁρπάγου καὶ[1] κάρτα ἡσθῆναι, παρέφερον, τοῖσι προσέκειτο[2], τὴν κεφαλὴν τοῦ παιδὸς κατακεκαλυμμένην καὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας· Ἅρπαγον δὲ ἐκέλευον προστάντες[3] ἀποκαλύπτειν τε καὶ λαβεῖν, τὸ βούλεται αὐτῶν[4]. Πειθόμενος δὲ ὁ Ἅρπαγος, καὶ ἀποκαλύπτων, ὁρᾷ τοῦ παιδὸς τὰ λείμματα· ἰδὼν δὲ οὔτε ἐξεπλάγη, ἐντός τε ἑωυτοῦ[5] γίνεται. Εἴρετο δὲ αὐτὸν ὁ Ἀστυάγης, εἰ γινώσκοι, ὅτευ θηρίου κρέα βεβρώκοι; Ὁ δὲ καὶ γινώσκειν ἔφη, καὶ ἀρεστὸν εἶναι πᾶν τὸ ἂν βασιλεὺς ἔρδῃ[6]. Τούτοισι δὲ ἀμειψάμενος, καὶ ἀναλαβὼν τὰ λοιπὰ τῶν κρεῶν, ἦῖε ἐς τὰ οἰκία. Ἐνθεῦτεν δὲ ἔμελλε, ὡς ἐγὼ δοκέω, ἁλίσας θάψειν τὰ πάντα.

sĕŭ), afară de cap și de extremitățile mânelor și ale picióreloru; acestea eraŭ depuse la uă parte într'uă coșniță și învĕlite; îndată ce (i) se păru că Arpag mâncase destul, Astiage êl întrebâ daca mâncarea êĭ plăcuse: rĕspundênd Arpag că ba âncă êĭ plăcuse fórte mult, (nișce servitorĭ), căror le incumba acésta, aduseră capul băiatuluĭ, care era învĕlit precum și mânele și piciórele; și stând înaintea luĭ Arpag, êl invitară să le desvĕléscă și să iee ce ar voi d'acolo. Conformându-se Arpag (cu acéstă invitare), și desvĕlind (coșniță), zări rĕmășițele fiuluĭ sĕŭ; când vĕdu el acésta, nu se turburâ, ci se stăpâni pe sine. Astiage êl întrebâ daca scia al căruĭ animal era carnea ce mâncase. El rĕspunse că scia, și că tot ce regele făcea era bine. După ce rĕspunse astfel, luând cu dĕnsul ceea ce maĭ rĕmânea din cărnurĭ, se întórse a casă. El, după cum presupun eŭ, avea de gând să îngrópe tot ce strînsese.

[1] καὶ e emfatic și însemnéză aci »nu numaĭ așa, dar ba âncă«.

[2] τοῖσι προσέκειτο. În latinesce »quibus hoc officium erat«: tocmaĭ ca maĭ sus la Cap. 118, »τοῖσι θεῶν τιμὴ αὕτη προσκέεται« »quibus hic honor pertinet«.

[3] προστάντες, pentru προσστάντες.

[4] αὐτῶν se referă la membriĭ băiatuluĭ: am tradus prin »d'acolo« adică din coșniță care le conținea, pentru maĭ multă claritate.

[5] ἐντός τε ἑωυτοῦ. În Cartea VII, Cap. 47, avem expresia analogă »ἐντος ἐμεωυτοῦ«.

[6] καὶ ἀρεστὸν εἶναι πᾶν τὸ ἂν βασιλεὺς ἔρδῃ. Aceste cuvinte ne aratâ ce fel de ascultare órbă cereaŭ monarchiĭ orientalĭ dela supușiĭ lor. Rĕspunsul dat regeluĭ Angliei, Edgar de către fiul luĭ Ethelwold, când regele êĭ arătâ corpul tatăluĭ sĕŭ ucis de mâna luĭ în pădurea regală, este, în istoria popórelor europeane, un exemplu analog de servilitate.

120. Ἁρπάγῳ μὲν Ἀστυάγης δίκην ταύτην ἐπέθηκε. Κύρου δὲ πέρι βουλεύων[1], ἐκάλεε τοὺς αὐτοὺς τῶν μάγων οἳ τὸ ἐνύπνιον οἱ ταύτῃ[2] ἔκριναν· ἀπικομένους δὲ εἴρετο ὁ Ἀστυάγης τῇ ἔκρινάν οἱ τὴν ὄψιν; Οἱ δὲ κατὰ ταὐτὰ εἶπαν, λέγοντες ὡς βασιλεῦσαι χρῆν τὸν παῖδα, εἰ ἐπέζωσε[3] καὶ μὴ ἀπέθανε πρότερον. Ὁ δὲ ἀμείβεται αὐτοὺς τοῖσδε· »Ἔστι τε ὁ παῖς καὶ περίεστι[4]· καί μιν ἐπ' ἀγροῦ διαιτώμενον οἱ ἐκ τῆς κώμης παῖδες ἐστήσαντο βασιλέα· ὁ δὲ πάντα, ὅσα περ οἱ ἀληθέϊ[5] λόγῳ βασιλέες[6], ἐτελέωσε ποιήσας· καὶ γὰρ δορυφόρους καὶ θυρωροὺς καὶ ἀγγελιηφόρους[7], καὶ τὰ λοιπὰ πάντα διατάξας εἶχε· καὶ νῦν ἐς τί ὑμῖν ταῦτα[8] φαίνεται φέρειν[9];« Εἶπαν οἱ μάγοι· »Εἰ μὲν περίεστί τε καὶ ἐβασίλευσε ὁ παῖς μὴ ἐκ προνοίης

120. Astfel pedepsi Astiage pe Arpag. Pe urmă, chibzuind ce era de făcut cu Ciru, chemă pe aceĭ d'intre magĭ carĭ interpretaseră visul despre fiica sa; când sosiră, Astiage êĭ întrebâ în ce mod interpretaseră eĭ vedenia luĭ. Eĭ rĕspunseră tot ca înainte ḑicênd că copilul fusese destinat să domnéscă în cas daca trăise și nu murise maĭ nainte. (Astiage) rĕspunse lor cuvintele următóre: »Băiatul a scăpat și trăiesce; pe când el petrecea la ţéră, băieţiĭ din sat l-aŭ făcut rege: și tóte câte le fac aceĭ carĭ în adevĕr sunt regĭ el le a făcut; a avut și guardă personală și uşierĭ și mesageri și tot restul, orênduiţĭ de dĕnsul; și acum ce credeţĭ voĭ că vor eși din tóte acestea?« Magiĭ rĕspunseră:

[1] Κύρου δὲ πέρι βουλεύων. Chibzuindu-se despre cele privitóre la Ciru, adică »reflectând ce era de făcut cu Ciru«.

[2] ταύτῃ. Se referă la Mandana.

[3] ἐπέζωσε. Formă rară pentru ἐπέζησε care se găsesce în textul aldin. Traducerea luĭ Rawlinson »if he grew up and did not die too soon« nu póte fi exactă de óre ce e clar că verburile ἐπέζωσε și ἀπέθανε nu pot avea un sens futur.

[4] Ἔστι τε ὁ παῖς καὶ περίεστι. Blakesley, surprins de acésta tautologie puţin admisibilă, presupune că ne aflăm aci în faţa a două variante ce s'aŭ strecurat în text, una fiind »ἔστι τε ὁ παῖς καί μιν« s. c. l.; cea laltă »ὁ παῖς καὶ περίεστι καί μιν« s. c. l. Acésta e destul de posibil. Ca să evit tautologia am tradus »Băiatul a scăpat și trăesce«.

[5] ἀληθέϊ. Creutzer preferă forma atică ἀληθεῖ.

[6] βασιλέες. Unele texturĭ vechĭ aŭ βασιλῆες.

[7] ἀγγελιηφόρους. Blakesley crede că nu trebue să confundăm pe acestia cu »οἱ τὰς ἀγγελίας ἐσφέροντες« de maĭ sus: el susţine că ἀγγελιηφόροι aveaŭ un caracter maĭ de rênd și că eraŭ eununcĭ, de óre ce οἱ τὰς ἀγγελίας ἐσφέροντες aveaŭ un caracter oficial și se bucuraŭ de uă óre care consideraţie. Cu tótă dreptatea observaţieĭ acesteia, cred că în casul de faţă autorul are în minte pe aceeiași slujbași despre carĭ e vorbă maĭ sus la Cap. 114.

[8] ταῦτα. Cuvêntul acesta, care există în tóte ediţiile, vĕd că este omis în textul luĭ Creutzer fără a se face menţiune în note despre acéstă omisiune. E posibil dar sa fie uă simplă eróre de tipar.

[9] φέρειν. Într'uă ediţie găsim ἔχειν în loc de φέρειν; φέρειν ênsă este cuvêntul propriŭ aci, căcĭ însemnéză a duce — »unde credeţĭ voĭ că ne vor duce acestea tóte?« saŭ, »care va fi óre resultatul acestor lucrurĭ?«

τινὸς, θάρσει τε τούτου εἵνεκα καὶ θυμὸν ἔχε ἀγαθόν· οὐ γὰρ ἔτι τὸ δεύτερον ἄρξει. Παρὰ σμικρὰ γὰρ καὶ τῶν λογίων ἡμῖν ἕνια κεχώρηκε[1]· καὶ τά γε τῶν ὀνειράτων ἐχόμενα[2] τέλεως ἐς ἀσθενὲς ἔρχεται[3].« Ἀμείβεται Ἀστυάγης τοῖσδε· »Καὶ αὐτὸς, ὦ μάγοι, ταύτῃ πλεῖστος γνώμην[4] εἰμὶ, βασιλέος οὐνομασθέντος τοῦ παιδὸς, ἐξήκειν τε τὸν ὄνειρον, καί μοι τὸν παῖδα τοῦτον εἶναι δεινὸν οὐδὲν ἔτι. Ὅμως μέν γε τοι συμβουλεύσατέ μοι, εὖ περισκεψάμενοι, τὰ μέλλει ἀσφαλέστατα εἶναι οἴκῳ τε τῷ ἐμῷ καὶ ὑμῖν.« Εἶπαν πρὸς ταῦτα οἱ μάγοι· »Ὦ βασιλεῦ, καὶ αὐτοῖσι ἡμῖν περὶ πολλοῦ ἐστὶ[5] κατορθοῦσθαι ἀρχὴν τὴν σήν. Κείνως μὲν γὰρ ἀλλοτροιοῦται ἐς τὸν παῖδα τοῦτον περιϊοῦσα[6], ἐόντα Πέρσην· καὶ ἡμεῖς, ἐόντες Μῆδοι, δουλούμεθά τε καὶ λόγου οὐδενὸς γινόμεθα[7] πρὸς Περσέων, ἐόντες ξεῖνοι· σέο δ' ἐνεστεῶτος βασιλέος, ἐόντος πολιήτεω, καὶ ἄρχομεν τὸ μέρος καὶ τιμὰς πρὸς

»Daca a scăpat băiatul cu viaţa şi a domnit, fără potrivélă nicĭ una, atuncĭ reasigură te din causa acestor (circumstanţe) şi fiĭ cu inima liniştită; el nu va maĭ domni a doua óră. Une orĭ câte-va din predicţiile nóstre se realiséză în mic: şi cele privitóre la visurĭ se îndeplinesc în mod imperfect.« Astiage rĕspunse astfel: »Şi eŭ, o magilor, sunt tare mult de părerea (vóstră) în privinţa acésta, (adică cum că) de óre ce băiatul a avut numele de rege, visul s'a îndeplinit; şi cum că nu am, întru nimic să mĕ maĭ tem de băiatul acesta. Cu tóte acestea, voĭ, cugetaţĭ bine şi sfătuiţi mĕ ce e maĭ sigur, atât pentru casa mea cât şi pentru voĭ.« La acestea rĕspunseră Magiĭ: »O rege, ba încă şi pentru noĭ este de mare însemnătate ca puterea ta să se menţie. Căcĭ, trecênd la băiatul acesta, ca s'ar înstrăina (de noĭ), de óre

[1] παρὰ σμικρὰ γὰρ καὶ τῶν λογίων ἡμῖν ἕνια κεχώρηκε. Să ne ferim de a traduce cum fac unĭĭ: »Disele nóstre s'aŭ realisat în miniaturĭ«. Sensul adevĕrat este mult maĭ general dupĕ cum resultă clar din întrebuintarea cuvêntuluĭ ἕνια. Expresia »παρὰ σμικρὰ γὰρ κεχώρηκε« este analogă cu »ἐς ἀσθενὲς ἔρχεται« din frasa următóre.

[2] τά γε τῶν ὀνειράτων ἐχόμενα. Bachr traduce »ca quæ ad somnia pertinent.

[3] ἐς ἀσθενὲς ἔρχεται. Vedĭ maĭ sus, nota 1. Avem maĭ jos uă frasă analogă »ἀποσκήψαντος τοῦ ἐνυπνίου ἐς φλαῦρον«. ἔρχεται, în loc de ἐξέρχεται, întocmaĭ ca ἐξήκειν maĭ la vale.

[4] γνώμην. S'a propus γνώμῃ, dar nu e deloc necesar ca cuvêntul acesta să se acorde cu ταύτῃ. Sensul este tot acelaş, ταύτῃ, referindu-se nu la γνώμην, ci la imprejurarea sau la cestiunea în sine.

[5] περὶ πολλοῦ ἐστὶ. »Este forte mult în interesul nostru«. Vedĭ maĭ sus Cap. 73: »περὶ πολλοῦ ποιεόμενος αὐτοὺς«.

[6] περιϊοῦσα. Verb care exprimă trecerea unuĭ domniĭ în mâna cuiva. Vedĭ Cartea II, Cap. 120, »ἡ βασληίη ἐς Ἀλέξανδρον περιήῖε«. Maĭ vedĭ Cartea III, Cap. 65, 140; Cartea VI, Cap. 111; şi Cartea I, Cap. 7, 96, 187, 210.

[7] λόγου οὐδενὸς γινόμεθα. »Nu vom fi socotiţĭ ca nimic«. Vedĭ Cartea I, Cap. 143; Cartea III, Cap. 139, 146; Cartea IV, Cap. 135; şi Cartea IX, Cap. 80.

σέο μεγάλας ἔχομεν. Οὕτω ὦν πάντως ἡμῖν σέο τε καὶ τῆς σῆς ἀρχῆς προοπτέον ἐστί. Καὶ νῦν εἰ φοβερόν τι ἐωρῶμεν[1], πᾶν ἄν σοι προεφράζομεν· νῦν δὲ ἀποσκήψαντος τοῦ ἐνυπνίου ἐς φλαῦρον[2], αὐτοί τε θαρσέομεν καὶ σοὶ ἕτερα τοιαῦτα παρακελευόμεθα[3]· τὸν δὲ παῖδα τοῦτον ἐξ ὀφθαλμῶν ἀπόπεμψαι ἐς Πέρσας τε καὶ τοὺς γειναμένους.«

ce el este Persian: iar noĭ, fiind Medĭ, vom fi aserviţĭ, şi ca străinĭ, nu vom fi ţinuţĭ în sémă de către Perşĭ: de óre ce cât timp domneşcĭ tu, carele eştĭ concetăţeanul (nostru), avem şi parte de putere, şi suntem bine consideraţĭ de tine. Astfel fiind, e bine în tóte privinţele pentru noĭ ca să avem prevedere pentru tine şi pentru puterea ta. Şi de aceea, (îndată) ce vom vedea un pericol te vom prevesti despre tóte: şi acum, de óre ce visul s'a realisat în mod neînsemnat, suntem şi noĭ reasiguraţĭ şi te sfătuim să fiĭ tot aşa: şi cât pentru băiatul acesta, trimite-l afară din presenţa ta la Persĭ şi la părinţiĭ luĭ.«

121. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Ἀστυάγης ἐχάρη τε καὶ καλέσας τὸν Κῦρον ἔλεγέ οἱ τάδε· »Ὦ παῖ, σὲ γὰρ ἐγὼ δι' ὄψιν ὀνείρου οὐ τελέην[4] ἠδίκεον, τῇ σεωυτοῦ δὲ μοίρῃ περίεις[5]· νῦν ὦν ἴθι χαίρων[6] ἐς Πέρσας, πομποὺς δ' ἐγὼ ἅμα πέμψω.

121. Astiage, când auḑĭ acestea, se bucură, şi chemând pe Ciru ĕĭ ḑise (cuvintele) acestea: »Copilul (meŭ), am (voit) să-ţĭ fac rĕŭ din causa uneĭ vedeniĭ în vis care nu era să se realizeze pe deplin, (bunul) tĕŭ destin

[1] ἐωρῶμεν. Creutzer, urmând exemplul luĭ Bredoviu şi luĭ Dindorf, scrie ὠρέομεν. Dietch are ἐωρέομεν. M'am conformat aci întocmaĭ cu autoritatea manuscriselor.

[2] ἀποσκήψαντος τοῦ ἐνυπνίου ἐς φλαῦρον. ἀποσκήπτειν are, în pasagiul de faţă, sensul luĭ ἐξέρχεσθαι de maĭ sus »ἐξήκειν τε τὸν ὄνειρον«. Întru cât privesce expresia ἀποσκήπτειν ἐς φλαῦρον, veḑĭ maĭ sus nota 1, pag. 213, »ἐς ἀσθενὲς ἔρχεται«. Unele ediţiĭ scriŭ φαῦλον în loc de φλαῦρον, dar nu trebue urmat exemplul lor.

[3] σοὶ ἕτερα τοιαῦτα παρακελευόμεθα. »Ἕτερα τοιαῦτα« însemnéză »alte asemenea«: aci ênsă expresia este luată în sens adverbial »tot aşa«. Tot în sens adverbial avem iar aceste cuvinte maĭ jos la Cap. 191 »ἐποίεε καὶ ὁ Κῦρος ἕτερα τοιαῦτα«, ceea ce s'ar traduce »şi Ciru făcu şi al tot aşa«. Asemenea în Cartea II, Cap. 5, avem »ἕτερον τοιοῦτον«; în fine veḑĭ şi Cartea III, Cap. 13, 47, 79, şi Cartea VII, Cap. 206.

[4] ὄψιν ὀνείρου οὐ τελέην, uă visiune saŭ un vis care nu a fost întreg, adică care nu era să se îndeplinéscă în tótă puterea luĭ. Nu am nevoe să observ că traducerea francesă: »j'ai commis envers toi une injustice qui n'a point produit d'effet« este în tóte privinţele greşită«.

[5] περίεις. În câte-va ediţiĭ περιεῖς.

[6] χαίρων. Adică »mulţumit că nu-ţi s'a întêmplat nicĭ un rĕŭ«.

Ἐλθὼν δὲ ἐκεῖ, πατέρα τε καὶ μητέρα[1] εὑρήσεις οὐ κατὰ Μιτραδάτην[2] τε τὸν βουκόλον καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ«.

122. Ταῦτα εἴπας ὁ Ἀστυάγης ἀποπέμπει τὸν Κῦρον· νοστήσαντα δέ μιν ἐς τοῦ Καμβύσεω τὰ οἰκία ἐδέξαντο οἱ γεινάμενοι, καὶ δεξάμενοι, ὡς ἐπύθοντο[3], μεγάλως ἀσπάζοντο, οἷα δὴ ἐπιστάμενοι αὐτίκα τότε τελευτῆσαι· ἱστόρεόν τε ὅτεῳ τρόπῳ περιγένοιτο. Ὁ δέ σφι ἔλεγε, φὰς πρὸ τοῦ μὲν οὐκ εἰδέναι ἀλλὰ ἡμαρτηκέναι πλεῖστον, κατ' ὁδὸν δὲ πυθέσθαι πᾶσαν τὴν ἑωυτοῦ πάθην· ἐπίστασθαι[4] μὲν γὰρ ὡς βουκόλου τοῦ Ἀστυάγεος εἴη παῖς, ἀπὸ δὲ

ênsă te a salvat; plécă dar acum recunoscător la Perși și voiŭ trimite și uă escortă cu tine. Și când veĭ sosi acolo, veĭ găsi un tată și uă mamă în condițiĭ cu totul altele decât (acelea în carĭ se află) Mitradate și nevasta luĭ.«

122. După ce ḍise acestea, Astiage congediâ pe Ciru; când se întórse acesta înapoĭ a casă la Cambise, părinții luĭ, îndată ce sciură (cine era), êl primiră, și primindu-l êl îmbrățișară cu căldură de óre ce fuseseră convinși că perise din momentul (nașcerii sale); și êl întrebară în ce mod scăpase. El ênsă le spuse și ḍise că până atunci nu sciuse nimic, fiind (ținut) în cea maĭ mare ignoranță, (despre tóte), și

[1] μητέρα. Doŭă manuscrise posedă varianta următóre: »τὴν μητέρα σὴν λεγομένην γυναῖκα ὅ'αὐτοῦ«.

[2] οὐ κατὰ Μιτραδάτην. κατὰ este luat în acelaș sens în care se ia »κατ' αὐτὸν« maĭ sus la Cap. 84, adică »urmând acceași condițiе«, în alte cuvinte »nu în condițiile în carĭ se află Mitradate«. Blakesley, asupra pasagiuluĭ acestuia, are uă notă fórte importantă și instructivă care merită a fi textual reprodusă aci. Iată ce ḍice: »E de observat că regiĭ Pontuluĭ carĭ purtaŭ acest nume de Mitradate, pretindeaŭ a descinde în linie directă dela unul din ceĭ șepte conspiratorĭ carĭ uciseseră pe usurpatorul Mag, (adică pe Smerdis), și că dinastia lor ocupase tronul chiar de pe timpurile luĭ Dariu Istaspe. (Polib. V, 43). E dar de presupus că numele acesta era considerat ca nobil în munții Persieĭ. Apian ḍice că regiĭ Pontuluĭ eraŭ Achemeniḍi, din familia regală persiană (Mithr. § 9). Nu trebue ênsă să ne mirăm, (daca în adevĕr Perșiĭ eraŭ ómenĭ simplĭ, precum se pretinde, și daca Persia era vasală a Meḍilor, cum eraŭ cantónele Elveției vasale ale Caseĭ de Hapsburg), cum un nobil Persian putea fi descris în tradițiile medice așa încât să ni-l închipuim ca un simplu văcar«. În alte cuvinte Blakesley compară positia luĭ Mitradate, văcarul în tradițiile Meḍilor, cu positia luĭ Vilhelm Tel în tradițiile Hapsburgilor, și după mine raționamentul este fórte puternic și presupunerea are tóta aparența adevĕruluĭ. »Afară de acésta, (continuă Blakesley în nota luĭ) s'ar pune scena copilărieĭ luĭ Ciru într'uă localitate nouă, de exemplu în vecinătatea Saspirilor (veḍĭ maĭ sus Cap. 110), adevĕrata positie a luĭ Mitradate ar dispare cu totul și atunci expresia din textul nostru devine clară de sine«.

[3] ὡς ἐπύθοντο. Cuvintele acestea, deși se găsesc în tóte manuscrisele, nu sunt la locul lor natural, adică între »τὰ οἰκία« și »ἐδέξαντο«. Tradu ca cum ar fi fost acolo, căcĭ firesce familia luĭ Cambise nicĭ nu ar fi primit pe copil daca nu ar fi sciut âncâiŭ cine era.

[4] ἐπίστασθαι »avea convicția« cuvêntul este întrebuințat tot în sensul luĭ »ἐπιστάμενοι« de maĭ sus.

τῆς κεῖθεν ὁδοῦ τὸν πάντα λόγον τῶν πομπῶν πυθέσθαι. Τραφῆναι δὲ ἔλεγε ὑπὸ τῆς τοῦ βουκόλου γυναικός. Ἥιέ τε ταύτην αἰνέων[1] διὰ παντὸς· ἦν τέ οἱ ἐν τῷ λόγῳ τὰ πάντα ἡ Κυνώ. Οἱ δὲ τοκέες παραλαβόντες τὸ οὔνομα τοῦτο, ἵνα θειοτέρως δοκέῃ τοῖσι Πέρσῃσι περιεῖναί σφι ὁ παῖς, κατέβαλλον φάτιν, ὡς ἐκκείμενον Κῦρον κύων ἐξέθρεψε[2]. Ἐνθεῦτεν μὲν ἡ φάτις αὕτη κεχώρηκε[3].

123. Κύρῳ δὲ ἀνδρευμένῳ καὶ ἐόντι τῶν ἡλίκων ἀνδρειοτάτῳ καὶ προσφιλεστάτῳ, προσέκειτο[4] ὁ Ἅρ-

că (numaĭ acum) pe drum aflase marea primejdie (din care scăpase); căcĭ el avusese convicţia că era fiul văcaruluĭ luĭ Astiage, şi numaĭ pe drum încóce, aflase întreg adevĕrul de la escorta luĭ. Spuse că fusese crescut de nevasta văcaruluĭ. Tot umbla lăudând-o; şi în tóte câte le spunea făcea alusie la Cino. Părinţiĭ luĭ ênsă, agăţându-se de acest nume, ca să pară Perşilor maĭ providenţială salvarea fiuluĭ lor, modificară istoria (şi ḑiseră) că uă câţea crescuse pe Ciru (în timpul) expuneriĭ (sale). Astfel se rĕspândi istoria acésta.

123. Când ajunse Ciru la etatea de bărbat, şi fiind cel maĭ voinic şi cel maĭ popular d'intre

[1] Ἥιέ τε ταύτην αἰνέων. Nu e nevoe să preschimbăm textul sancţionat de cele maĭ multe manuscrise şi să scrim cu Schweighäuser »ἦέ τε ταύτην ἐπαινέων«, saŭ cum face un manuscris »εἴη τε ταύτην αἰνέων«, căcĭ e bine constatat că verburile ἥκω, ἔρχομαι, εἶμι (ibo) ieŭ adesea participiurĭ. Avem chiar în limba nóstră »umblĭ facênd«. Chiar verbul εἶμι se întrebuinţézĕ de Erodot cu un participiu, astfel, maĭ sus, la Cap. 57, avem »ἦσαν ἰέντες«, şi maĭ jos, la Cap. 146, ἦν γινόμενα. Letron traduce »il allait la louant toujours« de aceea mi am permis a traduce prin românismul »tot umbla lăudând-o«.

[2] ἐκκείμενον Κῦρον κύων ἐξέθρεψε. Numele de Spako, după Erodot, (Cap. 110) este medic şi nu persian. Trebue dar să suposăm, orĭ că autorul se înşélă în acéstă privinţă, orĭ că în legenda persiană numele era în realitate altul. Avem ênsă tóte probabilităţile în favórea teorieĭ că legenda câţeleĭ, adică legenda că Ciru ar fi fost crescut de către uă căţea, este anteriór legendeĭ cu femeca, şi că, nu numele femeiĭ a inspirat legenda câţeleĭ, ci din contra, legenda cu câţeaoa a fost transformată de către ceĭ sceptiĭ în versiunea din text. Casurĭ analoge avem, de exemplu, în legenda despre Romulu, unde se scie astădĭ în mod positiv că legenda lupóiciĭ este cea originală şi că ea pe urmă s'a modificat în versiunea că lupóica nu era decât uă femee cu numele Lupa. Grote iar observă că, legenda originală despre Ele şi Frixu, cum că eĭ ar fi trecut Elespontul călărĭ pe un ţap, a fost maĭ târdiŭ modificată în versiunea că eĭ aŭ trecut acéstă strimtóre pe umerile unuĭ individ cu numele Criu (adică ţap). Tot aşa tendinţele scepticismuluĭ în materie de istorie aŭ represintat, în timpul decadenţeĭ, pe Belerofonte nu călare pe un cal aripat, ci plutind într'uă navă numită »Pegas«. Eŭ decĭ, în casul de faţă, sunt dispus a crede că legenda originală despre copilăria luĭ Ciru a fost analogă cu aceea despre copilăria luĭ Romulu, adică cred că represinta pe Ciru lăptat şi crescut de uă căţea, şi că acea legendă maĭ târdiŭ a dat nascere uneĭ versiunĭ maĭ puţin legendare şi desbrăcată de partea eĭ supranaturală, cum e aceea a femeiĭ »Spaco«, saŭ cum eĭ traduce Erodot numele, »Cino«.

[3] κεχώρηκε. Unele ediţiĭ aŭ κεχωρήκεε.

[4] προσέκειτο. Προσκεῖσθαι însemnézĕ a stărui pe lângă cineva prevenind tóte dorinţele luĭ, în alte cuvinte »a cultiva pe cineva«.

παγος δῶρα πέμπων, τίσασθαι Ἀστυάγεα ἐπιθυμέων. Ἀπ' ἑωυτοῦ γὰρ, ἐόντος ἰδιώτεω, οὐκ ἐνεώρα[1] τιμωρίην ἐσομένην ἐς Ἀστυάγεα· Κῦρον δὲ ὁρέων ἐπιτρεφόμενον[2], ἐποιέετο σύμμαχον, τὰς πάθας τὰς Κύρου τῇσι ἑωυτοῦ ὁμοιούμενος. Πρὸ[3] δ' ἔτι τούτου τάδε οἱ κατέργαστο· ἐόντος τοῦ Ἀστυάγεος πικροῦ ἐς τοὺς Μήδους, συμμίσγων ἑνὶ ἑκάστῳ ὁ Ἅρπαγος τῶν πρώτων Μήδων, ἀνέπειθε ὡς χρὴ Κῦρον προστησαμένους τὸν Ἀστυάγεα παῦσαι τῆς βασιληίης. Κατεργασμένου[4] δέ οἱ τούτου, καὶ ἐόντος ἑτοίμου, οὕτω δὴ τῷ Κύρῳ διαιτωμένῳ ἐν Πέρσῃσι βουλόμενος ὁ Ἅρπαγος δηλῶσαι τὴν ἑωυτοῦ γνώμην, ἄλλως μὲν οὐδαμῶς εἶχε, ἅτε τῶν ὁδῶν φυλασσομένων· ὁ δὲ ἐπιτεχνᾶται τοιόνδε· λαγὸν μηχανησάμενος, καὶ ἀνασχίσας τούτου τὴν γαστέρα καὶ οὐδὲν ἀποτίλας, ὡς δὲ εἶχε[5], οὕτω

ceĭ de uă vîrstă cu dĕnsul, Arpag (începu) a i face curte, trimitêndu-i daruri, (și acésta) cu scop de a-și rĕsbuna în contra luĭ Astiage. Căcĭ nu vedea cum putea rĕsbunarea în contra luĭ Astiage să vie dela el, carele (nu) era (decât) un simplu particular; și veḑênd pe Ciru crescând în mod așa de oportun, făcu dintr'ênsul un aliat, asimilând păsurile luĭ Ciru cu ale luĭ. Ba, și chiar înainte de acésta, începuse să conspire în modul următor; fiind Astiage de uă mare asprime față cu Meḑiĭ, Arpag se pusese în relațiĭ intime cu Meḑiĭ ceĭ maĭ fruntași și ĕĭ convinsese că trebuiaŭ să pue în capul lor pe Ciru și să rĕstórne pe Astiage de pe tron. Conspirând el (astfel) și fiind (pe deplin) pregătit, Arpag voi să

[1] ἐνεώρα. În textul luĭ Creutzer, ἐνώρα, luat dela Bredoviu.

[2] ἐπιτρεφόμενον. »Crescênd pentru a . . .«: putem suplini ce voim. De exemplu: »pentru a-l rĕsbuna« saŭ »pentru a-l înlocui pe dĕnsul«; saŭ încă, (cum cred uniĭ, basându-se pe cuvintele din Cap. 109 de maĭ sus, »εἰ δὲ θελήσει, τούτου τελευτήσαντος, ἐς τὴν θυγατέρα τἀυτην ἀναβῆναι ἡ τυραννίς«), »spre a succeda luĭ Astiage«. Dar deși tóte aceste amplificațiĭ nu pot fi decât apreciărĭ ale traducătoruluĭ, un lucru este de observat, adică puterea luĭ ἐπί, care indică scop: astfel avem expresia tecuică ἐφέζεσθαι întrebuințată pentru ședérea unuĭ atlet când astéptă să se termine uă luptă între doĭ adversarĭ pentru ca să se mĕsóre pe urmă cu cel învingător: atletul se ḑice, în atare cas, a fi ἔφεδρος. Avem și în Cartea V, Cap. 41, expresia ἔφεδρον βασιλέα. Cred că traducênd cum am făcut aci, daŭ puterea prepositiuniĭ fără a face amplificațiĭ maĭ mult saŭ maĭ puțin ipotetice.

[3] Πρὸ. Fórte rĕŭ scriŭ uniĭ πρὸς. Ceea ce voesce autorul să ne spue este că înainte chiar de a se înțelege cu Ciru, Arpag concepusese deja idea de a profita de impopularitea luĭ Astiage spre a lucra la rĕsturnarea luĭ.

[4] κατεργασμένου. In textul luĭ Long și Macleane avem κατειργασμένου, asemenea și în textul oficial al Universităților de Oxford; am preferit κατεργασμένου pentru că maĭ sus avem κατέργαστο. Varianta κατεργασμένον, pe care o găsim în ediția luĭ Gaisford, atât aci, cât și la Cap. 141 de maĭ jos, nu trebue adoptată.

[5] ὡς δὲ εἶχε. »Cum era înainte«, adică êl spintecă așa de bine fără a vătăma pĕrul, încât se părea ca înainte, adică întreg. Avem expresia »ὡς δὲ εἶχε« întrebuințată des de Erodot în sensul acesta. Veḑĭ Cartea I, Cap. 24, 61 și 114; Cartea V, Cap. 64; Cartea VI, Cap. 17 și 116; Cartea VIII, Cap. 62. Particula δὲ aci însemnéză »dar« și depinde de »οὐδὲν ἀποτίλας«.

ἐσέθηκε βιβλίον[1], γράψας τά οἱ ἐδόκεε· ἀποῤῥάψας δὲ τοῦ λαγοῦ τὴν γαστέρα, καὶ δίκτυα δοὺς ἅτε θηρευτῇ τῶν οἰκετέων τῷ πιστοτάτῳ, ἀπέστειλε ἐς τοὺς Πέρσας, ἐντειλάμενός οἱ ἀπὸ γλώσσης[2], διδόντα τὸν λαγὸν Κύρῳ ἐπειπεῖν, αὐτοχειρίῃ μιν διελεῖν, καὶ μηδένα οἱ ταῦτα ποιεῦντι παρεῖναι.

comunice luĭ Ciru, — carele (tot) locuia în Persia, — planurile sale și nu avu alt mijloc, de óre ce câile eraŭ păzite; el meștesugi lucrul următor: (luând) un epure, êl spintecâ cu dibăcie și nevătămând întru nimic blana, dar lasându-l în stare perfectă, puse într'ênsul un document pe care scrise tot ce voia; pe urmă, cusênd la loc burta epureluĭ, și dând celuĭ maĭ credincios d'intre servitoriĭ luĭ, plășĭ, ca unuĭ vênător, êl trimise la Perșĭ dându-ĭ ordin verbal, să ḑică luĭ Ciru, când êĭ va preda epurele, să-l deschidă cu propria luĭ mâna, și (să aibă grijă) să nu fie nimenĭ de față când va face acésta.

124. Ταῦτα δὲ δὴ ὧν ἐπιτελέα ἐγίνετο[3]· καὶ ὁ Κῦρος παραλαβὼν τὸν λαγὸν ἀνέσχισε. Εὑρὼν δὲ ἐν αὐτῷ τὸ βιβλίον ἐνεὸν, λαβὼν ἐπελέγετο. Τὰ δὲ γράμματα ἔλεγε τάδε· »Ὦ παῖ Καμβύσεω, σὲ γὰρ[4] θεοὶ ἐπορέωσι· οὐ γὰρ ἄν κοτε ἐς τοσοῦτον τύχης ἀπίκευ. Σὺ νῦν Ἀστυάγεα τὸν σεωυτοῦ φονέα τίσαι· κατὰ[5] μὲν γὰρ τὴν τούτου προθυμίην τέθνηκας, τὸ δὲ κατὰ θεούς

124. Tóte se făcură întocmaĭ: și Ciru, luând epurele, êl spintecâ. Găsind într'ênsul documentul cel mut, êl luâ și êl citi. Iată ce spunea înscrisul: »O fiŭ al luĭ Cambise, pe tine de sigur te ocrotesc ḑeiĭ; căcĭ altfel nu aĭ fi ajuns nicĭ uă dată la așa fortună. Rĕsbună-ți acum în contra luĭ Astiage, ucigașul tĕŭ; căcĭ întru cât depindea de voința luĭ,

[1] βιβλίον. Prin acest cuvênt autorul nostru înțelege tot d'auna un libel saŭ un manuscris. In unele ediții găsim βύβλιον care are acelaș sens, și derivă dela foile planteĭ βύβλος saŭ πάπυρος pe care se scria. Acéstă varianta, destul de comună se găsesce în două manuscrise.

[2] ἀπὸ γλώσσης, »verbal« saŭ »din gură«. Găsim acceași expresie în tragedia »Agamemnone« a luĭ Eschil, vers 186.

[3] ἐπιτελέα ἐγίνετο. Veḑĭ maĭ sus la Cap. 117. »ἢν μὴ τάδε ἐπιτελέα ποιήσῃ«.

[4] γάρ. Luat în sens causal, întocmaĭ ca maĭ sus la Cap. 8, indică cum că frasa este eliptică: putem suplini »La tine mĕ adresez«. Spre a evita ênsă uă asemenea intercalare arbitrară am sacrificat sensul real al luĭ γὰρ și am tradus prin »de sigur«.

[5] κατὰ aci însemnéză »întru cât depinde de« adică: »daca ar fi depins numaĭ de dênsul saŭ de voința luĭ, n'aĭ maĭ fi fost în viață astăḑĭ«.

τε καὶ ἐμὲ περίεις[1]· τά σε καὶ πάλαι δοκέω πάντα ἐκμεμαθηκέναι, σέο τε αὐτοῦ πέρι ὡς ἐπρήχθη καὶ οἷα ἐγὼ ὑπὸ Ἀστυάγεος πέπονθα, ὅτι σε οὐκ ἀπέκτεινα ἀλλὰ ἔδωκα τῷ βουκόλῳ. Σὺ νῦν ἢν βούλῃ ἐμοὶ πείθεσθαι, τῆσπερ Ἀστυάγης ἄρχει χώρης, ταύτης ἁπάσης ἄρξεις. Πέρσας γὰρ ἀναπείσας ἀπίστασθαι, στρατηλάτεε ἐπὶ Μήδους· καὶ ἢν τε ἐγὼ ὑπὸ Ἀστυάγεος ἀποδεχθῶ στρατηγὸς ἀντία σεῦ[2], ἔστι τοι τὰ σὺ βούλεαι, ἢν τε τῶν τις δοκίμων ἄλλος Μήδων. Πρῶτοι γὰρ οὗτοι ἀποστάντες ἀπ' ἐκείνου καὶ γενόμενοι πρὸς σέο[3], Ἀστυάγεα καταιρέειν πειρήσονται· ὡς ὦν ἑτοίμου τοῦ γε ἐνθάδε ἐόντος, ποίεε ταῦτα, καὶ ποίεε κατὰ τάχος.«

125. Ἀκούσας[4] ταῦτα ὁ Κῦρος, ἐφρόντιζε ὅτεῳ τρόπῳ σοφωτάτῳ Πέρσας ἀναπείσει ἀπίστασθαι· φροντίζων δὲ εὑρίσκεται ταῦτα καιριώ-

eraĭ mort acum, și numaĭ grație voinței ḍeilor și voinței mele eștĭ (încă) în viață; êmĭ închipuiesc că trebue să fi aflat tu de mult despre tóte, câte s'aŭ făcut ție, și câte am suferit eŭ dela Astiage pentru că nu te am ucis dar te am dat văcaruluĭ. Acum, tu, daca vreĭ să mĕ asculți pe mine, veĭ domni peste întréga țắră peste care domnesce Astiage. Căcĭ, după ce veĭ fi îndemnat pe Perși la revoltă, atacă pe Meḍĭ; și tóte vor merge după pofta inimiĭ tale, fie daca eŭ voiŭ primi dela Astiage un comandament în contra ta, fie daca (êl va primi) un altul óre care d'intre fruntașiĭ Meḍilor. Căcĭ acestia vor fi ceĭ d'întâĭ carĭ se vor revolta în contra luĭ și (carĭ), după ce vor trece în partea ta, vor cerca să rĕstórne pe Astiage; și fiind că aci sunt (tóte) pregătite, fă acestea, și fă le cât maĭ iute.«

125. Când Ciru luă cunoscință de acestea, chibzui care era modul cel maĭ nemerit de a îndemna pe Perșĭ la revoltă;

[1] περίεις. Ca maĭ sus la Cap. 121 în loc de περιεῖς, care se găsesce în unele ediții.

[2] ἀντία σεῦ. Câte-va manuscrise aŭ simplul verb »ἀντῆσαι«. E fórte greŭ a sci care este textul original. Daca adoptăm pe ἀντῆσαι trebue să traducem simplu: »spre a mĕ impotrivi« în loc de »în contra ta«, cum s'a tradus aci.

[3] γενόμενοι πρὸς σέο. Expresia »γίνεσθαι πρός τινος« echivalézĕ cu εἶναι πρός τινος« și însemnézĕ a fi partisanul cuiva. Veḍĭ maĭ sus la Cap. 75, »ἐλπίσας πρὸς ἑωυτοῦ τὸν χρησμὸν εἶναι« și la Cap. 110 »πρὸς βορέω ἀνέμου«. E de observat aci un fapt curios care arată cât de puțin putem compta pe regularitatea dialectică a manuscriselor, adică pe strictețа cu care un manuscris urmézĕ un dialect óre care uă dată ce l'a adoptat: aceleași manuscrise carĭ aŭ forma atică σεῦ de maĭ sus, adoptă aci forma ionică σέο!

[4] Ἀκούσας. Ca cum Ciru, citind cuvintele scrise de Arpag, le și audia.

τατα εἶναι· ἐποίεε δὲ τάδε[1]· γράψας ἐς βιβλίον τὰ ἐβούλετο, ἁλίην τῶν Περσέων ἐποιήσατο· μετὰ δὲ, ἀναπτύξας τὸ βιβλίον καὶ ἐπιλεγόμενος, ἔφη Ἀστυάγεά μιν στρατηγὸν Περσέων ἀποδεικνύναι. »Νῦν«, ἔφη τε λέγων[2], »ὦ Πέρσαι, προαγορεύω ὑμῖν, παρεῖναι ἕκαστον ἔχοντα δρέπανον«. Κῦρος μὲν ταῦτα προηγόρευσε[3]. Ἔστι δὲ Περσέων συχνὰ γένεα[4]· καὶ τὰ μὲν αὐτῶν ὁ Κῦρος

chibzuind, găsi (mijlocul) următor mai potrivit: iată ce făcu: scrise pe un document ceea ce credu de cuviință și (pe urmă) convocă uă adunare a Perșilor; după acésta, desfășură documentul, și citind dintr'ênsul, spuse cum că Astiage êl orênduia general al Perșilor. »Acum«, mai dise el, »o Perșilor, vĕ ordon ca să veniți fie care înarmat cu

[1] φροντίζων δὲ εὑρίσκεται ταῦτα καιριώτατα εἶναι· ἐποίεε δὲ τάδε. Construcția acesteĭ frase, deși în tóte privințele fórte gramaticală, este defectuósă ca stil. Am preferit a o menține astfel cum se găsesce în manuscrisele cele mai autorisate. Sunt ênsă dator să spun că în câte-va manuscrise mai recente, precum în textul luĭ Schweighäuser, și în unele ediții moderne, ea se află amendată astfel: »φροντίζων δὲ εὑρισκέ τε ταῦτα καιριώτατα εἶναι καὶ ἐποίεε δὴ ταῦτα«. Sensul este acelaș, afară numaĭ că Κῦρος devine subiectul luĭ εὑρισκε care nu mai este luat, ca în textul nostru, în sens intransitiv.

[2] Νῦν, ἔφη τε λέγων. Astfel glăsuesce textul tutulor manuscriselor cu excepția celuĭ sancroftian din Cambridge. Acesta din urmă are νῦν τε, ἔφη λέγων și exemplul luĭ este urmat de multe bune ediții moderne cum e textul luĭ Blakesley, care léga pe νῦν cu ceea a precedă astfel încât nu trebue punct după ἀποδεικνύναι. In textul adoptat de noĭ după majoritatea manuscriselor, și după edițiile luĭ Gaisford și Creutzer, τε nu légă pe νῦν cu nimic ci légă pe ἔφη cu λέγω, decĭ punctul după ἀποδεικνύναι este indispensabil. Cred că întrebuințarea luĭ τε aci este impusă prin repetirea verbuluĭ ἔφη. »Κῦρος ἔφη Ἀστυάγεά μιν στρατηγὸς Περσέων ἀποδεικνύναι — ἔφη τε κ. τ. λ. Acesta este și un cuvênt mai mult pentru care prefer a lega pe τε cu ἔφη și nu cu νῦν.

[3] Κῦρος μὲν ταῦτα προηγόρευσε. Acésta frasă nu este uă repetire inutilă cum pare la prima vedere. Autorul întrerupe cu aceste cuvinte firul narațiuneĭ ca să facă uă digresiune asupra împărțiriĭ Perșilor și intercalézĕ acéstă frasă ca să se întipăréscă mai bine în mintea cititoruluĭ punctul unde s'a oprit. Mi se pare că Rawlinson a trecut cu vederea peste acéstă intenție, căcĭ dă uă interpretare cu totul alta fraseĭ când traduce »With these words he dismissed the assembly« adică »cu aceste cuvinte congedià adunarea«.

[4] Ἔστι δὲ Περσέων συχνὰ γένεα. Nu trebue să luăm termenul γένεα în accepția luĭ cea strictă de »neamurĭ« saŭ latinesce, »gentes«. E vorbă mai mult de triburĭ saŭ de divisiĭ ale unuĭ popor de aceeașĭ ginte. γένος aci este adunarea a mai multor »φρατρίαι«, adică a mai multor comunități de familiĭ carĭ mai mult saŭ mai puțin trăesc în aceleașĭ condițiĭ. Ar fi ca cum am dice noĭ, Olteni, Munteni, Moldoveni, Transilvăneni, Bucovineni, Bănățeni, Băsărăbeni, carĭ ar fi numiți de Erodot »γένεα« saŭ triburĭ ale aceleiași ginte Română. Astădĭ Persia se află tot în asemenea condițiĭ. Natura aridă și puțin productivă a soluluĭ face ca uă mare majoritate a populației sa fie nomadă și divisată în horde. Hordele acestea, deși tóte de acelaș neam și vorbind aceeașĭ limbă, se deosebesc între ele. Unele sunt muntenescĭ, altele sunt mai fixe cu locuința, decĭ mai civilizate. Hammer observă că mai multe triburĭ din acestea enumerate aci de Erodot, există și astădĭ, și că sunt locurĭ carĭ pórtă numirĭ óre cum analoge cu acelea citate aci. De exemplu, el vede în »Adschem« pe »Achemenidĭ«; »Daiĭ« după părerea aceluĭ autor aŭ dat numele »Dahistanuluĭ«, Mardiĭ Merduluĭ, Sagartiĭ Salgaruluĭ, Morafiĭ Mervuluĭ, care a jucat un rol însemnat în expedițiile recente ale Rușilor în Asia centrală. În privința numĕruluĭ acestor triburĭ de Persĭ, există uă diferință între cele dise de

INSTITUTUL PEDAGOGIC DE 3 ANI
– BUCUREŞTI –
BIBLIOTECA

συνάλισε καὶ ἀνέπεισε ἀπίστασθαι ἀπὸ Μήδων· ἔστι δὲ τάδε, ἐξ ὧν ὧλλοι πάντες ἀρτέαται Πέρσαι[1]· Πασαργάδαι[2], Μαράφιοι, Μάσπιοι[3]. Τούτων Πασαργάδαι εἰσὶ ἄριστοι·

cósa«. Acestea dar le ordonâ Ciru. Perşiĭ sunt împărţiţĭ pe triburĭ numeróse; pe uă parte din acestea le convocâ Ciru şi le îndemnâ să se rĕscóle în contra

---

Erodot şi cele afirmate de Xenofonte. Acest din urmă autor ne spune că Perşiĭ eraŭ împărţiţĭ în ḑece triburĭ. Autoritatea ênsă a luĭ Xenofonte este slabă întru cât privesce uă epocă care nu esto a luĭ, şi maĭ ales aci, unde cifra de douăspre-ḑece este una care s'a observat că se repetă des în cursul naraţiunii luĭ. Astfel Xenofonte spune nu numaĭ că sunt 12 triburĭ în Persia dar că sunt 12 membrĭ în consiliul persian de educaţie, că numĕrul total al locuitorilor în Persia este 12 miriade, în fine el maĭ ḑice că Ciru a fost 12 anĭ supus disciplineĭ persiane.

[1] ἔστι δὲ τάδε, ἐξ ὧν ὧλλοι πάντες ἀρτέαται Πέρσαι. S'a observat că maĭ la tóte popórele nomade sunt unele triburĭ saŭ horde carĭ dominéză pe cele lalte. Ele constitue un fel de castă aparte. Astfel la Sciţi vedem uă ierarchie: întâiŭ vin Sciţiĭ regalĭ, pe urmă Sciţiĭ agricultorĭ şi la urmă, Sciţiĭ pur nomaḑĭ. La Calmucĭ, »horda cea de aur« exercită astăḑĭ uă preponderenţă mare asupra celor lalte; asemenĭ la Mongolĭ, hordele dominante tiraniséză cu cruḑime peste cele lalte; în fine la Arabĭ, Beduinĭĭ depreţuesc pe cele lalte triburĭ. — ἀρτέαται este pus aci pentru ἄρτηνται şi ὧλλοι pentru οἱ ἄλλοι.

[2] Πασαργάδαι. Triba cea maĭ nobilă a Perşilor. De accea maĭ la vale autorul nostru numesce pe Pasargaḑĭ »ἀρίστους«. Din acéstă tribă făcea parte familia Achemeniḑilor, care era familia regală a Perşilor şi căreia aparţinea şi Ciru. Se presupune că cuvêntul este uă corupţiune din »Parsagada«, căcĭ Stefan Bizantinul ne spune că sensul numeluĭ este »aşeḑământ al Perşilor«. Ceea ce confirmă acéstă părere este că găsim forma »Parsagad« în Quint Curtiu. Maĭ exista un oraş »Pasargad« care fu vechia capitală a Persieĭ înainte chiar de Persepole. Unĭĭ pretind că acel oraş fu fundat chiar de Ciru, dar sunt dispus a crede că el exista cu mult înainte chiar de epoca luĭ Ciru. El fu, în tótă probabilitatea, primul aşeḑĕmênt Persian, de unde şi numele »Parsagad« saŭ »Pasargad«, şi fu zidit maĭ spre munţĭ, întocmaĭ cum fu la noĭ zidită prima capitală la Câmpulung. Iar, ca la noĭ, capitala Perşilor fu pe urmă strămutată spre câmp; aşa Pasargad fu capitala luĭ Cambise I, a luĭ Ciru şi a luĭ Cambise II; pe urmă Persepolo fu fundată de Dariu şi capitala mutată acolo. Ruinele acesteĭ prime capitale a Persieĭ sunt bine constatate astăḑĭ în satul Murg-Aub, singurul loc în Persia unde găsim inscripţiĭ din timpul luĭ Ciru. Ctesia ênsuşĭ ne spune că Ciru fu îngropat acolo, şi în adever s'a găsit mormêntul luĭ. Acest mormênt este descris în călĕtoriile luĭ Ker Porter (Vol. I, pag. 485—510). El pórtă inscripţia »Adam Kurus khsháyathiya Hakhámaneshiya«. »Eŭ sunt Ciru regele, Achemenianul« şi trĕce în localitate drept mormêntul mumeĭ luĭ Salomon.

[3] Μαράφιοι, Μάσπιοι. Despre Marafĭ se maĭ vorbesce în Cartea IV, Cap. 167, unde ni se spune că Amasi, generalul orênduit de Ariande peste forţele egiptene, fu Maraf »ἄνδρα Μαράφιον«. (Veḑĭ nota asupra aceluĭ pasagiŭ din Cartea IV, Cap. 167.) Unĭĭ vĕḑ în numele oraşuluĭ Merv uă urmă a numeluĭ Maraf. El derivă se vede din acela al luĭ Marafi, carele fu, după ḑisele luĭ Stefan Bizantinul, un rege al Perşilor, »Μαράφιοι, ἔθνος ἐν Περσίδι, ἀπὸ Μαραφίου βασιλέως«. Acésta ar indica că şi triba Marafilor era regală şi că eră în legături intime cu Pasargaḑiĭ; acésta o probéză chiar faptul că numele lor se purta de către chiar indivizĭ din triba Pasargadă şi ânca aparţinênd familieĭ Achemenide, căcĭ în Eschil (»Persæ« 778) vedem că Ciru a avut un fiŭ »Παράφις« prin urmare frate cu Cambise II. Numele acesta de Parafi nu póte decât fi identic cu Marafi. Maspiĭĭ nu maĭ sunt menţionaţĭ nicăirĭ, şi câte-va manuscrise importante scriŭ chiar Μάσιοι. Nu e imposibil, ḑice Blakesley, ca numele »Ἀριμασποὶ« din Cartea III, Cap. 116, să aibă aceeaşĭ afinitate etimologică cu numele Μάσπιοι care există între numirile »Ἀριόμαρδος« şi »Μάρδος«.

ἐν τοῖσι καὶ Ἀχαιμενίδαι[1] εἰσὶ φρήτρη, ἔνθεν οἱ βασιλέες οἱ Περσείδαι γεγόνασι. Ἄλλοι δὲ Πέρσαι εἰσὶ οἵδε[2]· Πανθιαλαῖοι, Δηρουσιαῖοι[3], Γερμάνιοι[4]· οὗτοι μὲν πάντες ἀροτῆρές εἰσι. Οἱ δὲ ἄλλοι νομάδες[5]·

Medilor; cele următóre sunt acelea de carĭ depind toți Persiĭ ceĭ lalți: Pasargadiĭ, Marafiĭ, Maspiiĭ. D'intre acestia, Pasargadiĭ sunt ceĭ maĭ nobilĭ: p'între acestĭ (din urmă) se prenumĕră

[1] Ἀχαιμενίδαι. Astfel se numiaŭ membriĭ familieĭ regale din Persia. Acest nume deriva dela Achemene, fundatorul dinastieĭ, ba póte chiar a șefuluĭ subt conducerea căruia Perșiĭ se stabilirà în țĕră. În Cartea III, Cap. 75, precum și în Cartea VII, Cap. 11, Erodot ne vorbesce despre acest Achemene ca despre fundatorul regatuluĭ persian. Pe inscripția cuneiformă de pe piatra dela Behistun se face de două orĭ mențione despre el, dicându-se că dela dênsul se trage familia regală, care din causa aceea s'a numit »Achemeniană«. Am vĕdut maĭ sus, la nota 2, pag. 221, că numele de »Achemenian« era un titlu de glorie și că pe inscripția de pe mormêntul luĭ Ciru se dice: »Eŭ sunt Ciru, Achemenianul«. Asemenea, pe alte inscripțiĭ, vedem cum se făliaŭ Perșiĭ de titlul acesta; de exemplu, pe piatra dela Bahistun, Dariu dice că basésă drepturile sale la tron pe faptul că se cobora dela Achemene, deși nu în linie directă: tot acolo vedem scris elogiul ce-l face Dariu aceleĭ marĭ familiĭ și cum spune că ea a dat opt regĭ Persieĭ și că el este al nouălea. Daca socotim în lista acestor nouă regĭ pe Bardiu saŭ Smerdi Magul, ea s'ar putea alcătui astfel: »1° Achemene, 2° Theispe (Erodot VII, 11), 3° Cambise (al căruĭ soră Atosa luă de soț pe Farnace, regele Capadocieĭ), 4° Ciru I (Erodot I, 11), 5° Cambise (tatăl luĭ Ciru II cel mare), 6° Ciru II, cel mare, 7° Cambise (fiul luĭ Ciru II, cel mare), 8° Bardiu saŭ Smerdi Magul, 9° Dariu usurpatorul, fiul luĭ Istaspe. Rawlinson ênsă compune lista altfel și în loc de a coprinde într'ênsa pe Smerdi, începe cu eroul eponim al Perșilor, adică cu Perseŭ, al căruĭ fiŭ ar fi fost Achemene. Numele de Achemene se dete mult timp membrilor familieĭ regale, deși nu domni nicĭ un Achemene al IIlea. Dariu chiar dete aceste nume unuĭ fiŭ al luĭ, cu scop, fără îndoélă, de a arăta zel pentru dinastia dela care usurpase tronul și cu care nu avea legăturĭ directe de descendință.

[2] Ἄλλοι δὲ Πέρσαι εἰσὶ οἵδε. Erodot pare aci a face uă deosebire între cele d'âncâĭ treĭ triburĭ ale Perșilor și acelea carĭ urmézĕ, ca cum ar fi ele pe uă altă tréptă socială decât triburile dominante. Cuvintele »ἄλλοι δὲ« sunt în corelație cu »τὰ μὲν αὐτῶν« și arată că numaĭ cele d'âncâĭ triburĭ, adică cele treĭ dominante, ar fi luat parte la revolta luĭ Ciru în contra tiranieĭ Medilor.

[3] Πανθιαλαῖοι, Δηρουσιαῖοι. În privința acestor două triburĭ nu scim nimic. Primul nume pare a fi elin și, în Stefan Bizantinul, êl găsim subt forma »Πενθιάδαι«. Manuscrisul sancroftian are »Πανθήλαιοι«.

[4] Γερμάνιοι. Stefan Bizantinul êĭ numesce »Καρμάνιοι« și Hammer vede în acéstă tribă pe aceea astădĭ cunoscută subt numele de »Karma«. Uniĭ comentatorĭ aŭ cercat să vadă aci uă identitate de nume cu Germaniĭ și să probeze printr'acésta că în Persia a fost légănul raseĭ teutonice; s'a adus chiar în sprijinul acesteĭ ipotese uă afinitate între unele cuvinte persice cu unele cuvinte germane. Acéstă afinitate ênsă trebue natural să existe, și se explică prin faptul că ambele limbĭ sunt ariane. Asemĕnarea ênsă între numele Γερμάνιοι cu numele de »German« este, cred, uă simplă coincidență. Numele »German« însemnézĕ în limba teutonilor »om de resbel«, »Heer-man« și este în relațiĭ etimologice fórte intime cu latinésca »armatus« și cu englezésca »war-man«; pe când acestĭ Γερμάνιοι sunt locuitorĭĭ »Carmanieĭ« saŭ porțiuniĭ Persieĭ spre răsărit, descrise de Pliniŭ, de Strabone și de Ptolemeŭ, (Strabon XV), (Plin H. N. VI 23), (Ptolemeŭ Geografia VI. 6). Daca numele de »Γερμάνιοι« ar însemna un popor resboinic cum însemnézĕ numele »German«, atuncĭ de sigur că Germaniĭ acestia nu ar figura ceĭ din urmă pe lista triburilor fixe și nu ar fi desemnațĭ ca »ἀροτῆρες«.

[5] Οἱ δὲ ἄλλοι νομάδες. Uă mare întindere a teritoriuluĭ Persieĭ nu póte fi locuit decât uă parte din an, astfel încât acésta necesitézĕ în mod absolut ca parte din populație să ducă uă viață nomadă. Proportia nomadilor astădĭ

Δάοι, Μάρδοι, Δροπικοὶ, Σαγάρτιοι[1].

126. Ὡς δὲ παρῆσαν ἅπαντες ἔχοντες τὸ προειρημένον, ἐνθαῦτα ὁ Κῦρος — ἦν γάρ τις χῶρος τῆς

familia Achemenidilor căreia aparţin regii Persidi. Ceĭ lalţi Perşi sunt: Pantialceĭ, Derusieĭ, Germanií; acestia toţi sunt plugarĭ. Restul însă sunt nomadi: Daiĭ, Marduĭ, Dropicii, Sagarţii.

126. Când se presintară toţi având în mână ceea ce li se disese, îndată Ciru, . . . căcĭ exista

(Ilâth), este calculată de Kimnier ca la uă jumĕtate din întréga populaţie. Acésta póte fi, ceva exagerat, însă sigur că un sfert sunt nomadĭ.

[1] Δάοι, Μάρδοι, Δροπικοὶ, Σαγάρτιοι. Suntem ceva maĭ familiarĭ cu triburile nomade decât cu cele precedente. Am însemnat pe harta alăturată posiţia relativă a acestor popóre. Daiĭ, al căror nume în limba locală însemnézĕ »rusticĭ«, eraŭ rĕspândiţĭ peste tótă regiunea d'între Caspie, Tigru şi golful Persic, la apus de Caramania. In Scripturile sfinte se face menţiune de eĭ (vedĭ Ezra,

Cap. IV, vers 9) ca p'între colonistiĭ Samarieĭ şi sunt clasaţi cu locuitoriĭ din Erec, Babilonia, Susa şi Elam. Maĭ populoşĭ în pustiile despre sudul mărĭĭ Caspie, eĭ eraŭ, ca să ḑic aşa, Beduinii din parţile acelea de loc. Marḑiĭ eraŭ muntenĭ şi exercitaŭ brigandagiul: numele lor însemnézĕ »voinicĭ«. Eĭ eraŭ eroiĭ romanticĭ aĭ Perşilor, întocmaĭ cum sunt la noĭ hoţiĭ de munte în cânticele populare, şi cum sunt Pali-

Περσικῆς ἀκανθώδης[1] ὅσον τε ἐπὶ ὀκτωκαίδεκα σταδίους ἢ εἴκοσι πάντη[2] — τοῦτόν σφι τὸν χῶρον προεῖπε ἐξημερῶσαι[3] ἐν ἡμέρῃ. Ἐπιτελεσάντων δὲ τῶν Περσέων τὸν προκείμενον ἄεθλον, δεύτερά σφι προεῖπε ἐς τὴν ὑστεραίην παρεῖναι λελουμένους. Ἐν δὲ τούτῳ τά τε αἰπόλια καὶ τὰς ποίμνας καὶ τὰ βουκόλια ὁ Κῦρος πάντα τοῦ πατρὸς συναλίσας ἐς τὠυτὸ, ἔθυε καὶ παρεσκεύαζε ὡς δεξόμενος τῶν Περσέων τὸν στρατὸν, πρὸς δὲ οἴνῳ τε καὶ σιτίοισι ὡς ἐπιτηδεωτάτοισι. Ἀπικομένους δὲ τῇ ὑστεραίῃ, τοὺς Πέρσας κατακλίνας[4] ἐς λειμῶνα εὐώχεε. Ἐπεί τε δὲ ἀπὸ δείπνου ἦσαν, εἴρετό σφεας ὁ Κῦρος, κότερα τὰ τῇ προτεραίῃ εἶχον, ἢ τὰ παρεόντα σφι εἴη[5] αἱρετώτερα; Οἱ δὲ ἔφασαν, πολλὸν εἶναι αὐτῶν τὸ

în Persia uă câmpie plină cu ciulinĭ de uă întindere pătrată ca de vre uă opt-spre-ḑece saŭ doua-ḑecĭ de stadiĭ, — pe acésta le ḑise (Ciru) s'o cureţe în cursul ḑileĭ. După ce terminară munca ce li se pusese înainte, el dete lor ordin ca a doua ḑi să se înfăţişeze după ce se vor fi lăut; aci adunând Ciru la un loc tóte turmele de capre, de oĭ şi de boĭ ale tatăluĭ sĕŭ, le tăiâ şi găti ca de primirea armateĭ persiane, afară de acésta êşĭ procurâ pâne şi vin după cum trebuia. Când sosiră a doua ḑi Perşiĭ, (Ciru) (êĭ) puse să se aşeḑe pe êrbă şi êĭ ospĕtâ. După ce terminară cu mâncarea, Ciru êĭ întrebâ care le convenia maĭ bine, (petrecerea) de erĭ, saŭ

---

karii în Grecia. Trăiaŭ de sigur într'uă stare de guerilă perpetuă cu Meḑiĭ şi cu toţĭ asupritoriĭ Persieĭ. Partea de munte, care separa Persepole de golful Persic, coprindea pescerile unde eĭ se ascundeaŭ. Fură atacaţĭ şi învinşĭ de către Alexandru cel mare. La capitolul 84 de maĭ sus ni se vorbesce de agilitatea unuĭ Mardian în a se urca în locurĭ dificile. Însuşĭ Ciru, după Nicolae din Damasc, era de originĕ mardianĕ. Dropiciĭ din text sunt identicĭ cu Derbiciĭ luĭ Ctesia şi aĭ luĭ Stefan Bizantinul. Locuiaŭ pe cósta sud-est a Măriĭ Caspie. Sagarţiĭ eraŭ vecinĭ cu Derbiciĭ dar eraŭ respândiţĭ şi în desert împreună cu acestia. Erodot ne spune în mod positiv că eraŭ de un neam cu Perşiĭ. Numele şefuluĭ Sagarţilor carele se revoltă în contra luĭ Dariu »Chitratakhma«, este persic şi însemnéză »Tigrul cel puternic«. Acéstă din urmă tribă era cea maĭ puternică; era considerată ca făcênd parte din satrapia 14ea (veḑĭ Cartea III, Cap. 93). În Cartea VII, Cap. 85, ni se spune că contribuiră la forţele luĭ Xerxe cu 8000 de călăraşĭ armaţĭ cu cuţite şi cu fringhiĭ de prins vĕnat saŭ pe inamic. Dibăcia lor în arta de a asvârlĭ aceste fringhiĭ saŭ »lasoe«, de carĭ se servă încă triburile silbatice din America şi din Africa, era bine cunoscută, astfel prindeaŭ vĕnatul lor. Satrapia a 14ea coprindea şi insulele din fundul golfuluĭ Persic, adică de pe lângă gura Tigruluĭ şi al Eufrateluĭ, astfel încât suntem în drept de a presupune că şi acolo se aflaŭ triburĭ nomade sagartice.

[1] χῶρος τῆς Περσικῆς ἀκανθώδης. Se crede că câmpul acesta fu acela unde maĭ târḑiŭ fu zidită Persepole.

[2] πάντη. Rĕŭ se scrie πάντα în unele ediţiĭ: πάντη e un adverb însemnând »în tote direcţiile«.

[3] ἐξημερῶσαι. Acésta expresie nu este fără semnificare metaforică, căcĭ în limba persică, precum şi în cea turcă, a curăţi un câmp de spinĭ însemnéză a scapă uă ţeră de tiranĭ.

[4] κατακλίνας. Verb mediŭ: »făcêndu-ĭ să se aşeḑe pe êrbă«.

[5] εἴη. Unele ediţiĭ suprimă acest cuvênt.

μέσον[1]· τὴν μὲν γὰρ προτέρην ἡμέρην πάντα σφι κακὰ ἔχειν, τὴν δὲ τότε παρεοῦσαν πάντα ἀγαθά. Παραλαβὼν[2] δὲ τοῦτο τὸ ἔπος ὁ Κῦρος παρεγύμνου[3] τὸν πάντα λόγον[4], λέγων· »Ἄνδρες Πέρσαι, οὕτω ὑμῖν ἔχει· βουλομένοισι μὲν ἐμέο πείθεσθαι[5], ἔστι τάδε τε καὶ ἄλλα μυρία ἀγαθὰ, οὐδένα πόνον δουλοπρεπέα ἔχουσι[6]· μὴ βουλομένοισι δὲ ἐμέο πείθεσθαι, ἐσὶ ὑμῖν πόνοι τῷ χθιζῷ παραπλήσιοι ἀναρίθμητοι. Νῦν ὦν ἐμέο πειθόμενοι, γίνεσθε ἐλεύθεροι. Αὐτός τε γὰρ δοκέω θείῃ τύχῃ[7] γεγονὼς τάδε ἐς χεῖρας ἄγεσθαι[8]· καὶ ὑμέας ἤγημαι ἄνδρας Μήδων εἶναι οὐ φαυλοτέρους[9] οὔτε τἆλλα[10] οὔτε τὰ πολέμια. Ὡς ὦν ἐχόντων ὧδε, ἀπίστασθε ἀπ' Ἀστυάγεος τὴν ταχίστην.«

cea de astădĭ? Eĭ rĕspunseră că mare era deosebirea între ele; căcĭ în ḍioa precedentă tóte eraŭ displăcute lor, de óre ce în ḍioa presinte atuncĭ, tóte (eraŭ) plăcute. Ciru, profitând de acest rĕspuns, demascâ întreg planul sĕŭ, ḍicênd: »O Perşilor, aşa e (şi) cu voĭ! daca vĕ veţĭ decide să ascultaţĭ de mine, veţĭ avea acestea şi uă mie de alte bunurĭ şi nu veţĭ avea să suferiţĭ nicĭ uă muncă servilă; daca ênsă nu vĕ veţĭ hotărâ să ascultaţĭ de mine, veţĭ suferi rele fără numĕr ca acelea de erĭ. Acum, dar, ascultaţĭ de mine şi deveniţĭ liberĭ. Eŭ cred că m'am născut prin dispoziţie divină ca să iéŭ în mână (causa) acésta: socotesc că sunteţĭ bărbaţi întru nimic inferiorĭ Meḍilor, nicĭ chiar

[1] πολλὸν εἶναι αὐτῶν τὸ μέσον. Bachr traduce în latinesce »multum inter illa«: adică că între ambele stărĭ de lucrurĭ este uă mare distanţă. Avem aceeaşĭ expresie în Cartea IX, Cap. 82, »ἦν πολλὸν τὸ μέσον«.

[2] παραλαβὼν. Cuvêntul »profitând« nu dă tocmaĭ sensul literal, ênsă nu găsesc altul curat românesc care să corespundă. Franţusismul introdus la noĭ în mod barbar, »sesisând«, ar exprima maĭ de aprópe pe παραλαβὼν.

[3] παρεγύμνου. Literal »goli«, adică »dete pe faţă«. Limba englesă are uă expresie cu totul corespundĕtóre, »laid bare«.

[4] λόγον, iarăşĭ luat aci pentru »intenţiune«.

[5] ἐμέο πείθεσθαι. Verbul πείθεσθαι în general ié dativul, dar êl vedem une orĭ şi cu genitivul, veḍĭ Cartea V, 29. 33 şi Cartea VI, Cap. 12.

[6] ἔχουσι. A treia persónă după »βουλομένοισι«. Traducţia literală sună aşa: »pentru aceĭ carĭ mĕ vor asculta vor fi acestea şi miĭ de alte bunurĭ, şi eĭ nu vor avea să sufere nicĭ uă muncă servilă«. Am tradus prin a doua persónă pentru maĭ mare claritate.

[7] θείῃ τύχῃ. În antichitate religia atribuia sórteĭ tóte dispoziţiile providenţiale saŭ divine. Astfel şi Liviu, (I. 4) ḍice »forte quadam, devinitus«. Veḍĭ şi Cartea III, Cap. 153, »κατὰ θεὸν, κατὰ τύχην«.

[8] τάδε ἐς χεῖρας ἄγεσθαι. »Să iéŭ acestea în mână« adică »să iéŭ asupra mea acestea«, saŭ maĭ clar »să iéŭ asupra mea misia acésta« (se înţelege, »misia de a vĕ libera«). Avem aceeaşĭ expresie în Cartea IV, Cap. 79, »μέλλοντι δέ οἱ ἐς χεῖρας ἄγεσθαι τὴν τελετήν«: asemenea şi în Cartea VII, Cap. 8, »ὡς ἔμελλε ἐς χεῖρας ἄξεσθαι τὸ στράτευμα τὸ ἐπὶ τὰς Ἀθήνας«.

[9] φαυλοτέρους. În câte-va ediţiĭ găsim φλαυροτέρους. Acesta formă, deşi curat ionică, nu se justifică prin nicĭ un manuscris.

[10] τἆλλα. Unele ediţiĭ, fără autorisarea celor maĭ bune manuscrise, aŭ τὰ ἄλλα.

127. Πέρσαι μέν νυν προστάτεω ἐπιλαβόμενοι, ἄσμενοι ἐλεύθεροῦντο, καὶ πάλαι δεινὸν ποιεύμενοι ὑπὸ Μήδων ἄρχεσθαι. Ἀστυάγης δὲ ὡς ἐπύθετο Κῦρον πρήσσοντα ταῦτα, πέμψας ἄγγελον, ἐκάλεε αὐτόν. Ὁ δὲ Κῦρος ἐκέλευε τὸν ἄγγελον ἀπαγγέλλειν, ὅτι πρότερον ἥξει[1] παρ' ἐκεῖνον ἢ αὐτὸς Ἀστυάγης βουλήσεται[2]. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἀστυάγης Μήδους τε ὥπλισε πάντας, καὶ στρατηγὸν αὐτῶν ὥστε θεοβλαβὴς ἐὼν[3] ἀπέδεξε Ἅρπαγον, λήθην ποιεύμενος τά μιν ἐόργεε[4]. Ὡς δ' οἱ Μῆδοι στρατευσάμενοι τοῖσι Πέρσῃσι συνέμισγον[5], οἱ μέν τινες αὐτῶν ἐμάχοντο, ὅσοι μὴ τοῦ λόγου μετέσχον, οἱ δὲ αὐτομόλεον πρὸς τοὺς Πέρσας· οἱ δὲ πλεῖστοι ἐθελοκάκεόν τε καὶ ἔφευγον.

în privința virtuții militare. De óre dar ce este așa, rĕsculați-vĕ cât mai curênd în contra luĭ Astiage.«

127. Perșiĭ, vĕdênd acum (că aŭ) pe cineva ca să-ĭ conducă, se revoltară bucuros, căcĭ de mult nu maĭ puteaŭ tolera jugul Meḍilor. Astiage ênsă, îndată ce află că Ciru făcuse acestea, trimise pe un sol și êl chemâ. Ciru spuse soluluĭ să rĕspundă că va fi cu dĕnsul maĭ curênd decât o voesce ênsuși Astiage. Când auḍi Astiage acestea, înarmâ pe toți Meḍiĭ, și, ca cum l'ar fi lovit ḍeiĭ de smintire, orêndui (în capul armateĭ) pe Arpag, uitând ce fel se purtase (acesta) cu dĕnsul. Când, pornind Meḍiĭ în contra Perșilor, se încinse lupta, câți-va dintr'ênșiĭ, carĭ nu eraŭ inițiați în secret, se luptară, iar ceĭ lalți, de buna lor voe trecură în partea Perșilor; ceĭ maĭ mulți simulară frică și fugiră.

[1] ἥξει. Găsim în Long și Macleane, precum și în alte ediții, ἥξοι.

[2] βουλήσεται. În manuscrisul luĭ Sancroft, din biblioteca colegiuluĭ Emanuel la Cambridge, avem βούλεται; tôte cele lalte aŭ βουλήσεται. E curios ênsă că manuscrisul din Viena, maĭ tot d'auna în acord cu cel sancroftian, diferă aci de el și are βουλήσεται.

[3] ὥστε θεοβλαβὴς ἐὼν. Ca unul carele este lovit de ḍeĭ, adică lovit de smintéla trimisă de ḍeĭ spre a-l prĕpădi.

[4] λήθην ποιεύμενος τά μιν ἐόργεε. Maĭ sus la Cap. 68, avem un alt exemplu unde verbul ποιεῖσθαι e însoțit de un dublu acusativ, »θῶυμα ποιεύμενος τὴν ἐργασίην τοῦ σιδήρου«. Pasagiul acesta s'ar maĭ putea traduce »uitând cele ce êĭ făcuse«.

[5] συνέμισγον. În unele ediții și într'un singur manuscris avem ἔμισγον. Versiunea ce ne o dă Nicolae din Damasc despre revolta luĭ Ciru este cu totul altfel. El ne spune că Ciru plecâ de la curtea luĭ Astiage pretextând că tatăl sĕŭ era bolnav. Pe urmă, aflând Astiage despre viclenia luĭ Ciru și ascultând sfatul luĭ Oebare, adună uă armată mare și êl atacâ. Ciru fu învins și fugi peste munții Pasargaḍi unde fu atacat din noŭ și asediat. În lupta aceea fortuna armelor favorisă pe Ciru; el înfrânse puterea Meḍilor și rĕspinse pe Astiage. Atâta numaĭ ne spune acel autor.

128. Διαλυθέντος δὲ τοῦ Μηδικοῦ στρατεύματος αἰσχρῶς, ὡς ἐπύθετο τάχιστα ὁ Ἀστυάγης, ἔφη, ἀπειλέων τῷ Κύρῳ· »Ἀλλ' οὐδ' ὣς ὁ Κῦρός γε χαιρήσει.« Τοσαῦτα εἶπας, πρῶτον μὲν τῶν μάγων τοὺς ὀνειροπόλους οἳ μιν ἀνέγνωσαν μετεῖναι τὸν Κῦρον, τούτους ἀνεσκολόπισε[1]. Μετὰ δὲ, ὥπλισε τοὺς ὑπολειφθέντας τῶν Μήδων ἐν τῷ ἄστεϊ, νέους τε καὶ πρεσβύτας ἄνδρας· ἐξαγαγὼν δὲ τούτους καὶ συμβαλὼν τοῖσι Πέρσῃσι ἐσσώθη[2]· καὶ αὐτός τε Ἀστυάγης ἐζωγρήθη, καὶ τοὺς ἐξήγαγε τῶν Μήδων ἀπέβαλε.

128. Îndată ce aflâ Astiage despre distrugerea rușinósă a armateĭ medice, ḑise către Ciru cu amenințare: »Dar nicĭ Ciru nu va avea de ce să se bucure!« După ce ḑise acestea, maĭ întâiŭ trase în ţepĭ pe aceĭ d'intre magiĭ interpreţi de visurĭ, carĭ êl consiliaseră să lase pe Ciru să plece; după aceea înarmâ pe toţi Meḑiĭ carĭ maĭ rĕmăseseră în cetate, atât tinerĭ cât și bărbaţi în vîrstă; și scotêndu-ĭ (la luptă) în contra Perșilor, fu învins; Astiage fu nu numaĭ robit, dar perdu âncă pe toţi Meḑiĭ pe carĭ êĭ scosese (la luptă).

[1] ἀνεσκολόπισε. Vedem pe nișce sculpturĭ asiriane, descoperite maĭ de curênd, represintat supliciul ţepiĭ. Victimele se vĕḑ înfipte într'un par înalt ascuţit care străpunge pieptul lor. Perșiĭ adoptară acest supliciŭ dela Meḑĭ. Turciĭ êl introduseră și eĭ din Asia, și dela dênșiĭ êl împrumutâ Vlad Ţepeș al nostru pentru a pedepsi și a terorisa pe inamiciĭ luĭ.

[2] ἐσσώθη. Singurul punct de asemĕnare între cele relatate de Erodot în privinţa lupteĭ d'intre Ciru și Astiage, și aceeașĭ narativă după Ctesia, Strabone, Damascen și alţĭ istoricĭ, este că victoria Perșilor asupra Meḑilor nu fu decisă într'uă singură bătălie. Întru cât privesce restul, cele relatate de Erodot diferă cu totul de cele ḑise de alţĭ scriitorĭ. Autorul nostru ne represintă pe Ciru ca atacând pe Astiage, învingêndu-l în prima bătălie și înaintând îndată în contra capitaleĭ »ἄστυ« luĭ Astiage, sub zidurile cărcia căștigă bătălia decisivă. Ceĭ laltĭ scriitorĭ spun altfel: adică cum că Astiage, prinḑând veste despre intenţiile și despre pregătirile luĭ Ciru, êl atacă în Persia și êl învinse; că atunci Ciru fugi în munţiĭ Pasargaḑi, unde putu să lupte cu avantagiŭ în contra luĭ Astiage. Strabone maĭ confirmă acésta versiune prin faptul că Ciru zidi orașul Pasargad pe locul chiar unde fu teatrul ultimeĭ bătăliĭ decisive căștigate, graţie cărcia puterea Meḑilor trecu în mâna dinastieĭ Achemenidilor. Prefer cu mult versiunea acésta din urmă, care represintă pe Astiage ca luând ofensiva, și pe Ciru ca apărându-se în Persia, versiunĭĭ luĭ Erodot, căcĭ ea se acordă maĭ mult cu probabilitatea și cu precedentele luptelor unor revoltaţi în contra tiranieĭ unor stăpânĭ opresorĭ. Maĭ are în favórea eĭ și majoritatea scriitorilor. Conform cu naraţiunea luĭ Ctesia, care este aceea în care se pune maĭ mult creḑemênt astăḑĭ, cincĭ bătăliĭ marĭ avură loc în resbelul acesta. În primele două bătălii Astiage fu victorios. Ciru atunci fugi spre munţi, unde Perșiĭ trimiseră femeele și copiĭ lor: subt acel adĕpost el putu să respingă atacul Meḑilor, într'uă a treia bătălie; a patra avu loc a doua ḑi după cea d'a treia, tot în aceeașĭ localitate muntósă și fu uă victorie decisivă pentru Ciru. Se ḑice că în acéstă bătălie periră 60 000 de Meḑĭ. Astiage ênsă avu âncă uă dată timpul să ralieze forţele sale înfrânte și rĕspândite, și găsim în Strabone că în acéstă din urmă luptă Astiage căḑu viŭ în mânele luĭ Ciru. Acéstă a cincea bătălie corespunde cu cea d'a doua a luĭ Erodot: ea ênsă avu loc nu în Media ci în Persia, aprópe de Pasargade. Naraţiunea luĭ Nicolae Damascen este trasă maĭ tótă din Ctesia.

129. Ἐόντι δὲ αἰχμαλώτῳ τῷ Ἀστυάγεϊ προστὰς[1] ὁ Ἅρπαγος κατέχαιρέ τε καὶ κατεκερτόμεε, καὶ ἄλλα λέγων ἐς αὐτὸν θυμαλγέα ἔπεα καὶ δὴ καὶ εἴρετό μιν[2], πρὸς τὸ ἑωυτοῦ δεῖπνον[3] τό μιν ἐκεῖνος σαρξὶ τοῦ παιδὸς ἐθοίνησε, »ὅ τι εἴη[4] ἡ ἐκείνου δουλοσύνη ἀντὶ τῆς βασιληΐης;« ὁ δέ μιν προσιδὼν ἀντείρετο, »εἰ ἑωυτοῦ ποιέεται τὸ Κύρου ἔργον«; Ἅρπαγος δὲ ἔφη, αὐτὸς γὰρ γράψαι, τὸ πρῆγμα δὴ ἑωυτοῦ δικαίως εἶναι[5]· Ἀστυάγης δέ μιν ἀπέφαινε τῷ λόγῳ »σκαιότατόν τε καὶ ἀδικώτατον ἐόντα πάντων ἀνθρώπων· σκαιότατόν μέν γε, εἰ[6] παρεὼν αὐτῷ βασιλέα γενέσθαι, (εἰ δὴ δὶ ἑωυτοῦ γε[7] ἐπρήχθη τὰ παρεόντα,) ἄλλῳ περιέθηκε τὸ κράτος· ἀδικώτατον δὲ, ὅτι τοῦ δείπνου εἵνεκεν Μήδους κατεδούλωσε. Εἰ γὰρ δὴ δεῖν[8] πάντως περιθεῖναι ἄλλῳ τέῳ τὴν βασιληΐην, καὶ μὴ αὐτὸν ἔχειν, δικαιότερον εἶναι Μήδων τέῳ περιβαλεῖν τοῦτο τὸ ἀγαθὸν ἢ Περσέων. Νῦν δὲ Μήδους μὲν, ἀναιτίους τούτου ἐόντας, δούλους ἀντὶ δεσποτέων γενονέναι, Πέρ-

129. Fiind Astiage rob, Arpag se apropiâ de dĕnsul, se bucurâ (de nenorocirea luĭ), rîse de el, şi între alte vorbe dureróse ce êĭ adresâ, êĭ maĭ aminti cina în care êĭ servise corpul fiuluĭ luĭ, »cum êĭ plăcea (êl întrebâ el), robia în schimbul domnieĭ?« (Astiage) ênsă, privindu-l în faţă, êl întrebâ la rĕndul sĕŭ, »dece privia ca ale sale isprăvile luĭ Ciru?« Arpag rĕspunse că el (fuse acel carele) scrisese şi că prin urmare era just ca meritul să fie al sĕŭ. Atuncĭ Astiage êĭ declarâ că (în casul acela) »el era cel maĭ prost şi cel maĭ nedrept d'intre toţĭ ómenii; cel maĭ prost, fiind că, avênd putinţa de a se face rege — (cum ar fi fost casul) daca era adevĕrat ca prin tr'ênsul se adusese starea actuală de lucrurĭ, — investise pe altul cu puterea; şi cel maĭ nedrept, fiind că aservise pe Meḑĭ din causa uneĭ cine! Căcĭ daca trebuia să investéscă pe alt cineva cu puterea şi să

[1] προστὰς. Uniĭ scriŭ προσστὰς. Veḑĭ maĭ sus, Cap. 2, 86 şi 119.

[2] καὶ ἄλλα λέγων ἐς αὐτὸν θυμαλγέα ἔπεα καὶ δὴ καὶ εἴρετό μιν. Acéstă construcţie este identică cu aceea a fraseĭ cu care se închee Capitolul 116 de maĭ sus, »καὶ κατέβαινε ἐς λιτάς τε καὶ« s. c. l.

[3] πρὸς τὸ ἑωυτοῦ δεῖπνον, »despre cele privitóre la cina«. Acéstă construcţie nu diferă mult de aceea din Cap. 38 de maĭ sus: »πρὸς ὧν τὴν ὄψιν ταύτην«.

[4] ὅ τι εἴη: se subtînţelege εἴρετο.

[5] αὐτὸς γὰρ γράψαι τὸ πρῆγμα δὴ ἑωυτοῦ δικαίως εἶναι. Avem iar maĭ sus, la Cap. 24, uă frasă introdusă cu γὰρ în mod neregulat şi indicând că ea este causală şi nu parentetică precum s'ar crede. Exemplul la care mĕ refer în Cap. 24 este »καὶ τοῖσι ἐσελθεῖν γὰρ ἡδονὴν«. Uniĭ pun pe δὴ după ἑωυτοῦ. Cuvêntul ἑωυτοῦ ênsă depinde de εἶναι.

[6] εἰ. Acest εἰ diferă cu totul de cel lalt maĭ departe, εἰ δὴ — γε, şi se légă cu περιέθηκε, avênd un sens echivalent cu ὅτι din frasa următóre, al căruĭ loc êl ţine aci.

[7] εἰ δὴ δὶ ἑωυτοῦ γε. εἰ δὴ γε însemnézĕ »daca în adevĕr«.

[8] δεῖν. Astfel scrie textul sancroftian şi manuscrisul din Paris, ênsă găsim manuscrise şi ediţiĭ cu δέον. Ambele variante sunt admisibile; am preferit pe δεῖν ca maĭ natural, de óre ce δέον presupune pe ἦν subtînţeles.

σας δὲ δούλους ἐόντας τὸ πρὶν Μήδων[1], νῦν γενονέναι δεσπότας.«

130. Ἀστυάγης μέν νυν, βασιλεύσας ἐπ' ἔτεα πέντε καὶ τριήκοντα, οὕτω τῆς βασιληΐης κατεπαύθη[2]· Μῆδοι δὲ ὑπέκυψαν Πέρσῃσι διὰ τὴν τούτου πικρότητα, ἄρξαντες τῆς ἄνω Ἅλυος ποταμοῦ Ἀσίης ἐπ' ἔτεα τριήκοντα καὶ ἑκατὸν δυῶν δέοντα, παρὲξ ἢ ὅσον οἱ Σκύθαι ἦρχον[3]· — ὑστέρῳ μέντοι

n'o ţie pentru el,. ar fi fost maĭ just să investéscă cu acestă onóre pe un Med decât pe un Persian. Şi acum făcuse ca Mediĭ, întru nimic de vină într' acésta, să devie robĭ în loc de stăpânĭ, şi ca Perşiĭ, carĭ înainte fuseseră robiĭ Mediĭlor, să devie acum stăpânĭ.«

130. Astfel dar, după uă domnie de treĭ-deci şi cinci de anĭ, Astiage fu alungat de pe tron; din causa cruḍimiĭ acestuia, Mediĭ, carĭ dominaseră în partea Asieĭ de sus (şi) a rîuluĭ Alis în timp de uă sută două-deci de anĭ, exceptându-se periodul în care dominară Sci-

[1] Μήδων. Unele ediţiĭ pun virgulă înainte de Μήδων, adică după τὸ πρὶν. În atare cas trebue să se traducă »şi ca Perşiĭ, carĭ înainte eraŭ robĭ, să devie acum stăpânĭi Mediĭlor«.

[2] κατεπαύθη. În ediţia luĭ Long şi Macleane, ca şi în acea a luĭ Dietch, avem κατεπαύσθη.

[3] ἄρξαντες τῆς ἄνω Ἅλυος ποταμοῦ Ἀσίης ἐπ' ἔτεα τριήκοντα καὶ ἑκατὸν δυῶν δέοντα, παρὲξ ἢ ὅσον οἱ Σκύθαι ἦρχον. Acest pasagiŭ presintă multe dificultăţĭ şi nu se acordă cu ceea ce Erodot ne spune maĭ sus la Capitolele 102 şi 106 despre durată imperiuluĭ Mediĭlor. Acolo el ḍice că acea durată fu de 150 de anĭ şi a nume: 53 de anĭ sub Deioce, 22 de anĭ sub Fraorte, 40 de anĭ sub Ciaxare şi Cap. 214). Se scie că data morţiĭ luĭ Ciru fu anul 529 înainte de Christos, prin 35 de anĭ subt Astiage. Ciru domni, după Erodot, 29 de anĭ, (veḍĭ maĭ departe urmare data accesiuniĭ acestuĭ monarch fu, după acel calcul, anul 558 înainte de Christos; astfel, pe basa chronologieĭ luĭ Erodot, începutul imperiuluĭ fu la anul 686, data accesiuniĭ luĭ Fraorte fu anul 655, şi aceea a suiriĭ pe tron a primuluĭ rege, Deioce, fu anul 708 înainte de era nóstră. În modul acesta, primul an al imperiuluĭ ar coincide cu anul al 23lea al regnuluĭ luĭ Deioce. Dar acésta iarăşĭ nu se acordă cu ceea ce vedem maĭ sus la Cap. 101 şi 102, adică, cum că »Deioce a domnit numaĭ peste Mediĭ« şi că »Fraorte fu cel d'întâiŭ carele supuse popóre străine«. Uă mulţime de sisteme aŭ fost propuse pentru înlăturarea acesteĭ dificultăţĭ. Unul este acela al luĭ Conringiu, adoptat şi de Bonhier şi de Heeren, care începe prin a traduce greşit pe παρὲξ ἢ prin »nesocotindu-se«, adică, în alte cuvinte, ḍicênd că Mediĭ aŭ domnit în Asia de sus 128 de anĭ + 28 de anĭ, cât a durat ocupaţiunea Sciţilor, (veḍĭ maĭ sus Cap. 106), ceea ce face 156 de anĭ, în loc de ceĭ 150 carĭ rees din socotéla domniilor, conform Cap. 102—106; acésta interpretare, pe care nu o comportă grămatica, face pe Erodot să fixeze data revolteĭ Mediĭlor la anul al 6lea înaintea suiriĭ pe tron a luĭ Deioce, pe când e positiv că aci autorul nostru nu vorbesce de era independinţeĭ Mediĭlor ci de stabilirea imperiuluĭ medic. Cât pentru cele lalte încercărĭ ce s'aŭ făcut spre a înlătura dificultatea, tóte aŭ de basă schimbarea textuluĭ. Aşa de exemplu, Jackson, un comentator engles, propune suprimarea cuvintelor »τριήκοντα καὶ«. Niehbuhr propune substituirea cuvêntuluĭ πεντήκοντα pentru τριήκοντα şi mutarea cuvintelor τριήκοντα δυῶν δέοντα la finitul fraseĭ

χρόνῳ[1] μετεμέλησέ τέ σφι ταῦτα ποιήσασι καὶ ἀπέστησαν ἀπὸ Δα-

ţii, deveniră (în fine) supuşii Perşilor; — maĭ târdiŭ ênsă

Acésta alteraţiune, care ar da drept resultat 122 de anĭ, este ingeniósă, căcĭ, adăogându-se ceĭ 28 de anĭ »τριήκοντα δυῶν δέοντα«, carĭ representă aniĭ ocupaţiuniĭ scitice, avem tocmaĭ ceĭ 150 de anĭ despre carĭ e vorbă maĭ sus la Cap. 102 şi 106. Uă asemenea schimbare a textuluĭ, orĭ cât de ingeniósă să fie, are defectul puruluĭ arbitrar şi trebue decĭ respinsă. În timpurĭ maĭ recente s'a propus de Dr Brandis suprimarea întregului pasagiŭ, ca posedând semne incontestabile ca ar fi corupt şi că s'ar fi strecurat în text dintr'uă însemnare marginală făcută de un cetitor óre care, doritor de a nóta periodul ocupaţiuneĭ scitice. Acest comentator aduce două argumente în favórea teorieĭ sale că textul este corupt. Ele sunt: 1° usul luĭ ἐπὶ înaintea uneĭ cifre exacte, şi 2° poziţia cuvintelor δυῶν δέοντα, după, în loc de înaintea cifreĭ principale. Aceste argumente sunt slabe. Maĭ întâiŭ avem în Erodot exemple unde ἐπὶ este întrebuinţat înaintea unuĭ numĕr exact: veḑĭ maĭ sus, Cap. 7 şi 94 şi iar în Cartea IV, Cap. 163. Pe urmă cel d'al doilea argument este cu totul arbitrar. Afară de acésta, cum observă şi Rawlinson, nimic un justifică uă modificare a textuluĭ când nu avem probe positive de corupţiune. E clar că Erodot aci a făcut uă eróre, decĭ orĭ cum am suci lucrul, nu putem eşi de acolo. Acum, erórea a uă dată admisă, ea se póte explica, şi iată cum o explică Rawlinson. El crede că Erodot a confundat duratele domniilor luĭ Fraorte şi a luĭ Deioce, dând luĭ Fraorte pe ceĭ 22 de anĭ aĭ domnieĭ luĭ Deioce, şi luĭ Deioce pe ceĭ 53 de anĭ aĭ domnieĭ luĭ Fraorte. Îndată ce facem acésta intervertire, vom găsi că imperiul Medic datézĕ exact dela primul an al domnieĭ luĭ Fraorte, după Erodot, primul cuceritor medic. În modul acesta ajungem la tabela următóre:

150 de anĭ a regatuluĭ Medic:
- 75 de anĭ:
  - 22 de anĭ . . . Deioce
  - 53 de anĭ . . . Fraorte
- 75 de anĭ:
  - 40 de anĭ . . . Ciaxare . . . Sciţiĭ domnesc 28 de anĭ.
  - 35 de anĭ . . . Astiage . . . Finele imperiuluĭ.

} 128—28 = 100 de anĭ al imperiuluĭ Medic.

Ca conclusie trebue să ḑicem că asupra cronologieĭ de faţă a luĭ Erodot nu putem pune nicĭ un temeiŭ serios. Chiar autorul nu pare a fi avut uă idee prea clară în privinţa acésta. Voind să arate că în timp de 150 de anĭ Meḑiĭ avură regĭ d'aĭ lor, şi că în timp de 100 de anĭ fură stăpânĭ asupra imperiuluĭ Asieĭ, avênd, pe de altă parte, a face loc pentru timpul supremaţieĭ Sciţilor de sub regnul luĭ Ciaxare, tot sistemul luĭ luă forma indicată maĭ sus şi confusia deveni maĭ mare încă prin transpositia făcută între aniĭ regnuluĭ luĭ Deioce şi aniĭ regnuluĭ luĭ Fraorte. Cât pentru ipotesa luĭ Blakesley, că în manuscrisul originul ar fi existat ETEA şi că s'ar fi copiat ETEA din eróre, adică ἔτεα λ' şi că din eróre în eróre acest A deschis ar fi devenit un λ' însemnând τριήκοντα în numeraţia elină, şi că astfel s'ar fi introdus cifra de 30 în text, ea este fórte ingeniósă dar nu e întemeiată pe nimic positiv.

[1] ὑστέρῳ μέντοι χρόνῳ. S'a creḑut de unii că autorul se referă aci la revolta care avu loc în timpul luĭ Dariu Notu, adică la anul 408 înainte de Christos, corespundênd cu anul 24lea al resbelului peloponesiac, revoltă despre care ne vorbesce Xenofonte (Hell I. 2) maĭ în termenii întrebuinţaţĭ de Erodot aci. De acolo au conchis multĭ comentatorĭ că autorul nostru a continuat cu lucrarea luĭ până la anul 407 înainte de Christos şi că pasagiul din text, care ne ocupă acum, a fost scris în anul al 80lea al vêrstiĭ sale. În contra acesteĭ teoriĭ sunt două argumente fórte puternice: cel d'âintâiŭ un argument de stil, cel d'al doilea basat pe istorie şi pe fapte. Primul argument se referă la întrebuinţarea cuvintelor »ὑστέρῳ μέντοι χρόνῳ«. Scim că revolta Meḑilor în contra Perşilor din timpul luĭ Dariu Notu avu loc tocmaĭ 150 de anĭ dela data supuneriĭ lor; în atare cas, daca Erodot ar fi făcut alusie aci la acésta episodă a istorieĭ Meḑilor, nu ar fi ḑis pur şi simplu »ὑστέρῳ χρόνῳ«, ceea ce ar fi indicat numaĭ un mic laps de câţĭ-va anĭ, ci ar fi ḑis »πολλοῖσι ἔτεσι ὕστερον«. Cel d'al doilea argument este pur istoric şi locul pentru a-l discuta este la cuvêntul Δαρείου.

ρείου[1], ἀποστάντες δὲ ὀπίσω κατεστράφησαν[2], μάχῃ νικηθέντες· — τότε δὲ ἐπὶ Ἀστυάγεος οἱ Πέρσαι τε καὶ ὁ Κῦρος ἐπαναστάντες τοῖσι Μήδοισι, ἦρχον τὸ ἀπὸ τούτου τῆς Ἀσίης. Ἀστεάγεα δὲ Κῦρος, κακὸν οὐδὲν ἄλλο ποιήσας, εἶχε παρ' ἑωυτῷ ἐς ὃ ἐτελεύτησε[3]. Οὕτω δὴ Κῦρος γενόμενός τε καὶ τραφεὶς ἐβασίλευσε[4]· καὶ Κροῖσον ὕστερον τούτων ἄρξαντα ἀδικίης κατεστρέψατο, ὡς εἴρηταί μοι τὸ[5] πρότερον. Τοῦτον δὲ καταστρεψάμενος οὕτω πάσης τῆς Ἀσίης ἦρξε.

Meḍiĭ se căiră de supunerea lor și se revoltară în contra luĭ Dariu, dar în acéstă revoltă fură învinșĭ și redușĭ din noŭ la supunere; — cu acea ocasie ênsă, în ḍilele luĭ Astiage, Perșiĭ și cu Ciru (în capul lor) revoltându-se în contra Meḍilor, deveniră de atuncĭ înainte stăpânĭ peste Asia. Ciru deţinu pe Astiage la curtea sa până ce muri (acesta), fără să-ĭ facă vre un alt rĕŭ. Astfel dar se născu și crescu Ciru, și (astfel) se făcu rege: și numaĭ în urma acestor (evenimente) învinse el pe Cresu, carele êl pro-

[1] ἀπέστησαν ἀπὸ Δαρείου. Am vĕḍut în nota cea din urmă cum s'a creḍut de câtre uniĭ că e vorbă aci de Dariu Notu, în timpul căruia în adevĕr aŭ făcut Meḍiĭ uă încercare vigurósă, dar nenorocită, de a scutura jugul Perșilor. E ênsă un ce constant, că autoriĭ elinĭ, de câte orĭ mentionéză numele de Dariu, fără patronim, înţeleg tot d'auna pe Dariu fiul luĭ Istaspe: de câte orĭ e vorbă de un alt Dariu, la prima menţiune, êĭ daŭ un supranume distinctiv: astfel încât, în casul de faţă, n'ar fi ḍis Erodot »Δαρείου« pur și simplu daca ar fi fost vorba de un alt Dariu decât de Dariu fiul luĭ Istaspe. Acéste treĭ obiecţiunĭ dar, și anume: 1°, întrebuinţarea cuvintelor »ὑστέρω χρόνῳ« în loc de uă altă expresie indicând un laps maĭ mare de timp, 2°, menţiunea numeluĭ de Dariu fără alt supranume, și 3°, faptul că daca înţelegem revolta din timpul luĭ Dariu Notu, trebue să suposăm (ceea ce e puţin probabil) că Erodot ar fi scris la vêrsta de 81 de anĭ, când nu avem nicĭ un temeiŭ de a crede că el a ajuns la uă etate așa de înaintată, militéză în contra teorieĭ că aci ar fi vorbă de revolta despre care ḍice Xenofonte că ar fi avut loc sub Dariu Notu. Conclusia e decĭ că a fost uă altă revoltă a Meḍilor în ḍilele luĭ Dariu Istaspe, revoltă despre care Erodot este singurul istoric a ne da seamă. Acéstă consecinţă logică, resultând din argumentele ce precedă, a fost trasă de eminentul istoric engles, Grote. Ea astăḍĭ se confirmă prin descoperirea maĭ recentă a mareĭ inscripţiĭ a luĭ Dariu Istaspe găsită la Behistun: acolo se vorbesce în mod precis de uă revoltă a Meḍilor, a Asirienilor și a Armenilor combinaţĭ în contra luĭ Dariu Istaspe și ni se spune că monarchul Persieĭ a ucis cu acea ocasie în cetăţuia din Egbatana pe regele ce și-l aleseseră Meḍiĭ.

[2] κατεστράφησαν. Un manuscris din Paris, precum și manuscrisul sancroftian aŭ κατεστράφησαν; alte manuscrise aŭ κατεστράφθησαν.

[3] εἶχε παρ' ἑωυτῷ ἐς ὃ ἐτελεύτησε. E maĭ mult decât probabil că Ciru a tratat bine pe moșul sĕŭ, și nu, cum pretind uniĭ, că l'a lăsat să móră în miserie, de fóme și de sete, înmormêntându-l, drept compensaţie, cu mare pompă.

[4] Οὕτω δὴ Κῦρος γενόμενος τε καὶ τραφεὶς ἐβασίλευσε. Traducerea textuală a acesteĭ frase este: »Astfel dar domni Ciru după ce se nascu și crescu în modul arătat«; așa dar, οὕτω se subtînţelege și cu γενόμενος și cu τραφεὶς. Aci iar Erodot face us de particula »δὴ« ca să readucă pe cititor la firul întrerupt al naraţiuniĭ.

[5] τὸ. Cuvêntul acesta se omite în câte-va ediţiĭ și în câte-va manuscrise maĭ recente: există ênsă în tóte manuscrisele unciale saŭ vechĭ.

131. Πέρσας δὲ οἶδα νόμοισι τοῖσδε χρεωμένους[1]· ἀγάλματα μὲν καὶ νηοὺς καὶ βωμοὺς οὐκ ἐν νόμῳ ποιευμένους ἱδρύεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖσι ποιεῦσι μωρίην ἐπιφέρουσι[2]·

vocase cel d'ântâiŭ, precum am relatat maĭ sus. Și învingând pe acesta, se făcu astfel stăpân peste Asia întrégă.

131. Pe cât sciŭ eŭ, legile ce le observă Perșiĭ sunt cele următóre: în legea lor nu numaĭ că nu e\voe să se ridice statuĭ și temple și altare, dar încă

[1] τοῖσδε χρεωμένους. Dietch, aparamente fără nicĭ un temeiŭ plausibil, are »τοιοισίδε χρεομένοις«.

[2] ἀγάλματα μὲν καὶ νηοὺς καὶ βωμοὺς οὐκ ἐν νόμῳ ποιευμένους ἱδρύεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖσι ποιεῦσι μωρίην ἐπιφέρουσι. Frasa acésta, considerată subt punctul de vedere al grămaticiĭ, este defectuósă, căcĭ ἱδρύεσθαι se referă la οἶδα subtînțeles: astfel încât așa, frasa are aceeașĭ construcție ca și aceea de la începutul capitoluluĭ; Erodot însă de uă dată uită forma de modalitate adoptată, și în loc să dică ἐπιφέροντας, dice ἐπιφέρουσι. Întru cât se atinge de religia Perșilor, e evident că aci Erodot vorbesce de credința timpurilor primitive ale Persieĭ, care era în adevĕr pură și care maĭ târdiŭ degeneră în idolatrie. Basa credinței primitive era dualismul care presupunea existența a două principiurĭ în lume, principiul cel bun (Ormuzd) și principiul cel rĕŭ (Ahriman). Cultul idolatric al elementelor, care forma basa religieĭ Magilor, nu fu introdus decât la urmă prin contactul Perșilor cu rasele turaniane. Erodot ignora religia primitivă a Perșilor, prin urmare aceea pe care o cunoscea el, nu se acordă cu ceea ce se afirmă aci despre lipsa de imagine a divinității, căcĭ cultul luĭ Mitra, al foculuĭ și al elementelor în genere era departe de credința pură în Ormuzd și Ahriman. Erodot ne descrie dar aci religia magilor introdusă în Persia de Zoroastru și care luă locul credinței primitive și spirituale. Istoria religiósă a Perșilor este fórte curiósă. La început de tot, înaintea emigrăriĭ lor de pe malurile riuluĭ Oxu, Perșiĭ profesaŭ religia cea maĭ spirituală; basa aceleĭ religiĭ era recunóscerea principiuluĭ bunuluĭ și al rĕuluĭ, al luminiĭ și al întunereculuĭ, în alte cuvinte era religia pură a Dualismuluĭ fără cel maĭ mic amestec cu cultul elementelor și maĭ ales cu acela al foculuĭ care maĭ târdiŭ deveni obiectul religieĭ dominante. Nu exista nicĭ un raport între religia primitivă pur deistă, și aceea a cultuluĭ stelelor și al elementelor. Acésta e clar probat prin absența constantă a mențiuneĭ elementelor pe inscripțiile cele vechĭ. Acolo se vorbesce pur și simplu de uă divinitate supremă, Ormuzd, sorgintea bineluĭ, și se face alusie la un principiŭ rĕŭ, în luptă continuă cu cel bun. Adevĕrat că acolo nu găsim numele »Ahriman«, principiul rĕuluĭ, dar, cum observă fórte just Rawlinson: »Carĭ sunt actele publice ale statelor moderne unde se face mențiune de numele luĭ Satan?« Astfel dar avem pe de uă parte uă religie pur deistă și spirituală, analogă ceva cu credința primitivă a patriarchilor ebreĭ, pe când de altă parte avem ua altă religie descrisă aci de Erodot și de alțĭ autorĭ carĭ s'aŭ ocupat cu credința Perșilor la uă epocă posterióră luĭ Dariu Istaspe. Vedem că ni se vorbesce de cultul elementelor, al sórelui, al luneĭ și maĭ ales al foculuĭ: în alte cuvinte vedem descris magismul. Acest cult al elementelor este semnul caracteristic al raseĭ hamite, turaniane saŭ tătaro-scitice. Un fapt curios de observat este că Zoroastru, carele este asociat cu introducerea religieĭ magilor în Persia, este considerat de către mulțĭ autorĭ ca un rege scitic. Ceva maĭ mult încă: uă mulțime de tradițiĭ vechĭ, adunate de Bochart, identifică pe acest Zoroastru cu însuși Ham, fiul luĭ Noe, progenitorul tutulor Hamiților saŭ Tătarilor. Acolo dar avem uă altă religie, cu totul idolatră, și orĭ cât ar încerca unĭĭ să probeze contrariul, acéstă religie nu avea cea maĭ mică umbră de afinitate cu religia dualismuluĭ. Ce se întêmplă însă? Acésta religie a magilor fu introdusă în Persia prin influența

ὡς μὲν ἐμοὶ δοκέειν[1], ὅτι οὐκ ἀνθρωποφυέας ἐνόμισαν τοὺς θεούς, κατάπερ οἱ Ἕλληνες, εἶναι. Οἱ δὲ νομίζουσι Διῒ μὲν ἐπὶ τὰ ὑψηλότατα τῶν οὀρέων ἀναβαίνοντες[2] θυσίας[3] ἕρδειν, τὸν κύκλον πάντα τοῦ οὐρανοῦ Δία καλέοντες[4]· θύουσι δὲ ἡλίῳ τε καὶ σελήνῃ καὶ γῇ καὶ πυρὶ καὶ ὕδατι καὶ ἀνέμοισι. Τούτοισι μὲν δὴ μούνοισι θύουσι ἀρχῆθεν[5]. Ἐπιμεμαθήκασι δὲ καὶ τῇ

aceĭ carĭ făc asemenea lucrurĭ sunt socotiţĭ de nebunĭ; şi acésta este, cred eŭ, pentru că eĭ nu consideră, ca Elinii, că ḑeiĭ aŭ uă natură analogă cu aceea a ómenilor. Aŭ obiceiul de a se urca pe vîrfurile cele maĭ înalte ale munţilor ca să ofere sacrificiurĭ luĭ Joe, numind »Joe« cercul întreg al firmamentuluĭ. Eĭ maĭ sacrifică şi sóreluĭ, şi

---

Sciţilor şi corupse religia strămoşéscă. Un period de luptă între aceste două credinţe religióse, diametral opuse, trebue dar să fi existat, şi acésta ne o indică maĭ multe fapte, între carĭ vom cita întâiŭ usurparea tronuluĭ de către Smerdis, Gomate saŭ Bardis magul, carele guvernă cu preoţĭ magĭ. Pe urmă ne o arată interesanta inscripţie a luĭ Dariu Istaspe de la Behistun, care sună: »am rezidit templele distruse de Gomate Magul«; pe aceeaşĭ inscripţie, maĭ la vale, textul scitic cualifică religia magilor de »inspirată de ḑeul minciunĭĭ«. Religia Magilor intră dar în conflict cu religia primitivă, şi fără îndoiélă la primul secol înainte de era nóstră Persia trecu printr'uă epocă de transiţie în urma căreia amêndouă credinţe fură contopite, şi la urma urmelor predominâ religia magilor, care deveni aceea a Ghebrilor şi a Parsiilor de astăḑĭ, adoratorĭ aĭ foculuĭ. În timpul luĭ Dariu vedem că deja se ridicaŭ temple, de óre ce inscripţiile luĭ vorbesc de acele temple: e probabil că religia primitivă, deşi spirituală, avea templele eĭ, ênsă religia magilor n'avea nicĭ templo nici statuĭ, ci numaĭ locurĭ înalte saŭ altare unde ardea focul cel sacru.

[1] δοκέειν. Astfel scrie textul luĭ Gaisford, care este în acord cu marea majoritate a manuscriselor. Vedem ênsă ediţiĭ carĭ se conformă cu textul manuscrisuluĭ sancroftian şi scriŭ δοκέει.

[2] ἐπὶ τὰ ὑψηλότατα τῶν οὀρέων ἀναβαίνοντες. Aci avem uă indicaţie clară şi caracteristică relativ la cultul magian al elementelor, care se făcea, precum am ḑis în nota 2, pag. 232, pe altare saŭ pe petre ridicate pe locurĭ înalte. Putem compara acest cult cu acela în care aŭ căḑut mulţĭ regĭ Israeliţĭ. Vedem în Scripturĭ cum când venia pe tron câte un rege pios şi credincios luĭ Dumneḑeŭ, acela distrugea »altarele de pe locurĭ înalte« (veḑĭ II Cron.: Cap. 28, vers 4, şi multe alte pasagiurĭ din cărţile Regilor şi a Cronicelor). În acele pasagiurĭ de sigur e vorbă despre cultul elementelor. Riturile aceluĭ cult se săvârşiaŭ în locurĭ înalte, fiind că exista credinţa că din acele punctuarĭ omul se apropie maĭ mult de divinitate, maĭ ales când acea divinitate era firmamentul şi corpurile ceresc ce se mişcă în spaţiŭ.

[3] θυσίας. Omiterea acestuĭ cuvênt în două manuscrise, adică în cel sancroftian şi în cel weselingian din Viena, a făcut pe Blakesley să presupue că θυσίας aci constitue un pleonasm şi că a fost introdus în text dintr'uă notă a vre unuĭ scoliast, căcĭ în elinesce cuvêntul »ἕρδειν« póte semnifica »a face« saŭ »a oferi sacrificiurĭ«, întocmaĭ ca cuvêntul »facere« în latinesce; astfel încât θυσίας se póte subtînţelege faţă cu ἕρδειν.

[4] τὸν κύκλον πάντα τοῦ οὐρανοῦ Δία καλέοντες. Elinilor le plăcea de multe orĭ să crédă că străiniĭ dedeaŭ ḑeilor lor aceleaşĭ nume ca şi eĭ. E adevĕrat că în limba sanscrită cerul se numia »ḑjo«, nu cred ênsă că acésta are vre un raport cu ceea ce ne spune aci Erodot. E bine înţeles că acest »Joe« persian, descris aci de autorul nostru, este divinitatea magiană a cultuluĭ elementar şi nicĭ cum Ormuzd ḑeul cultuluĭ spiritual şi dualistic, cum pretinde Rhode.

[5] Τούτοισι μὲν δὴ μούνοισι θύουσι ἀρχῆθεν. Aci e marea eróre a luĭ Erodot. El nu scia că cultul elementelor era departe de a fi religia primitivă a Perşilor. — Dela cuvintele acestea manuscrisul sancroftian, cel din Viena, şi alte

Οὐρανίῃ θύειν, παρά τε Ἀσσυρίων μαθόντες καὶ Ἀραβίων[1]· καλέουσι δὲ

luneĭ, și pămêntuluĭ, și foculuĭ, și apeĭ, și vênturilor. Acestor

două manuscrise din secolele 14lea și 15lea, colaționate de Schweighäuser, omit totul până la începutul Cap. 133; afară numaĭ că primul manuscris are cuvêntul ἀρχῆθεν după ἀνέμοισι și pe urmă continuă: »Ἡμέρην δὲ ἀπαστέωνα« s. c. l. Textul lui Creutzer pune numaĭ uă virgulă după ἀρχῆθεν, dar prefer a considera frasa ce urmézä ca separată de acésta și cu totul independinte.

[1] Ἐπιμεμαθήκασι δὲ καὶ τῇ Οὐρανίῃ θύειν, παρά τε Ἀσσυρίων μαθόντες καὶ Ἀραβίων. Acéstă ḑeitate nu esto alta decât ḑeița Sidoniană și

Fig. 1.

Fig. 3.

Fig. 4.

Fig. 2.

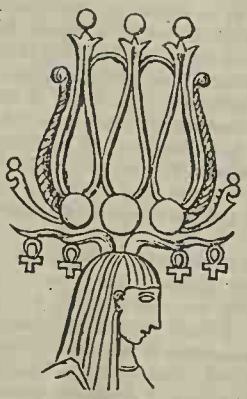

Fig. 5. (Formă Egipténă.)

Fig. 6. (Formă Persiană.)

Ἀσσύριοι τὴν Ἀφροδίτην Μύλιττα[1], | divinităţi numaĭ, sacrifică eĭ din

Sirianä »Astarte« saŭ »Aştarot«, care a devenit »Ἀφροδίτη Οὐρανία« a Ciprienilor, (veḑĭ maĭ sus Cap. 105) şi »Venerea« Latinilor. Ea representa personificaţia puterilor generatrice ale naturei, şi cultul eĭ se celebra prin rituri tot d'auna fórte impure. Templul principal al acesteĭ divinităţĭ se afla la Ierapole: Lucian, care o numesce »Ἥρη«, o descrie în mod urmätor: »ἔχει δέ τι καὶ Ἀθηναίης καὶ Ἀφροδίτης καὶ Σεληναίης, καὶ Ῥέης, καὶ Ἀρτέμιδος, καὶ Μοιρέων. Χειρὶ δὲ τῇ μὲν ἑτέρῃ σκῆπτρον ἔχει, τῇ ἑτέρῃ δὲ ἄτρακτον· καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ ἀκτῖνας τε φορεῖ, καὶ πῦργον καὶ κεστὸν τῷ μούνῃ τὴν Οὐρανίην κοσμέουσι«, Lucian, (de dea Syr. § 31). Strabone ne spune că ea se numia Atargate, evident uă corupţiune din Astarte. Erodot afirmă aci că Perşiĭ aŭ adoptat cultul acesteĭ divinităţĭ dela Asirienĭ şi de la Arabĭ. Înlesnirea cu care Perşiĭ adoptaŭ credinţe şi embleme divine de la vecinĭ este bine constatată. Rawlinson, într'uă notă asupra acestuĭ pasagiŭ, ne aratä douä exemple curióse. Cel d'äntäiŭ este modul cum êşĭ aŭ însuşit un simbol care a existat din cea maĭ mare antichitate, un glob saŭ un cerc aripat. Acest simbol era emblematic al eternităţiĭ şi al ubicuităţiĭ ḑeilor, (cercul indicând eternitatea iar aripile ubicuitatea). La Egiptenĭ simbolul nu e însoţit de figură umanä, aripile fiind alipite de un cerc, veḑĭ figurele 2 şi 3 din desenul alăturat: fig. 2 e luatä de pe un sarcofag egiptian. Fig. 1 este forma asiriană a aceluiaş simbol, şi fig. 4 este imitaţia persianä. Exemplul însä póte cel maĭ curios al spirituluĭ imitativ al Persilor e apendicele găsit la Pasargade pe capul geniuluĭ cu patru aripĭ, »Murg-Aub«. Pe capul acestuĭ geniŭ se vede fixat un simbol frecuent pe sculpturile şi picturile egiptene. Fig. 5 este forma egiptianä a acestuĭ simbol, şi fig. 6 este imitaţia ce s'a găsit la Pasargade şi care datésă tocmaĭ din timpul luĭ Ciru. Acéstă tendinţă a Perşilor de a imita forme străine nu va să ḑică însă că eĭ aŭ adoptat, cum cred uniĭ, religia Egiptenilor.

[1] καλέουσι δὲ Ἀσσύριοι τὴν Ἀφροδίτην Μύλιττα. Origina acestuĭ nume a făcut obiectul a multor de controverse între comentatorĭ. Explicaţia ce o dă Rawlinson este cea urmätóre. »Nu avem alt ceva în numele »Milita« decât forma femininä a vechieĭ rădăcinĭ turaniane »Mul« din limba anticä babilonică, care însemnéză »domn« saŭ »stăpân«: identică póte cu rădăcina hamită »Gul« saŭ »Gal«, care însemnéză »mare«. Pe inscripţiĭ s'a găsit numele »Gula«, marea ḑeitate a magilor. Ea era principiul feminin al sóreleĭ, şi astfel analogă cu Mitra a Perşilor.« Acéstă divinitate, pe care o reproduc dintr'un fragment desgropat de Layard, era aprópe identică cu Astarte şi representa puterile generatrice ale naturei adică era, cum ḑice Erodot, Venerea Uranie. Pe säpăturile asiriene ea e numită »Gul« saŭ »Mul« şi e representată ca uă femee nutrind un copil. Fără îndoială cultul este hamitic, adică ţine de acela al elementelor, căci în ḑeitatea acésta se adora principiul căldurei saŭ al foculuĭ ceresc, în alte cuvinte, al sóreluĭ, care este în natură elementul principal desvoltätor al vitalităţiĭ. Putem trasa astfel într'un mod curios cultul Veneriĭ la uă origină cu totul elementară. În mitologia asiriană acéstă ḑeitate era muma tutulor celor lalte divinităţĭ, şi soţia luĭ Bel-Nimrud: ea se maĭ numia şi Beltis saŭ Belita, nume unde putem vedea clar transiţia între numele Milita şi acel de Alita, astfel încât aceste douä denumirĭ sunt unul şi acelaş, şi însemnéză »Marea mumă a ḑeilor«. S'a maĭ recunoscut că tot Milita era divinitatea principală dela Ierapole. Numele eĭ siriac »Mabog« nu este decât traducţia în limba persanä a titluluĭ »muma ḑeilor«. Ea maĭ avea

»Milita« saŭ »Bel«. »Marea divinitate« a Asirienilor şi a Babilonienilor — numită în Asiria şi »Beltis«. Fragment găsit de Layard în Babilona.

Ἀράβιοι δὲ Ἄλιττα[1], Πέρσαι δὲ Μίτραν[2].

timpurile cele mai vechĭ. Mai târdiŭ aŭ învăţat şi cultul (Venerii-)Uranie pe care l'aŭ imprumutat de la Asirienĭ şi de la Arabĭ; Asirienii numesc pe Afrodita, Milita, iar Arabiĭ, Alita, şi Perşiĭ, Mitra.

132. Θυσίῃ δὲ τοῖσι Πέρσῃσι περὶ τοὺς εἰρημένους θεοὺς ἥδε κατέστηκε[3]· οὔτε βωμοὺς ποιεῦνται, οὔτε πῦρ ἀνακαίουσι μέλλοντες θύειν, οὐ σπονδῇ χρέωνται, οὐκὶ αὐλῷ, οὐ στέμμασι, οὐκὶ οὐλῇσι[4]·

132. Acestor divinităţĭ, pe carĭ le am descris, Perşi ĭsacrifică în mod următor: eĭ nicĭ ridică altar, nicĭ aprind foc în momentul de a sacrifica, nicĭ fac us de libaţiĭ, nicĭ de

---

titlul de »Regina pământuluĭ«, astfel încât divinitatea mitologieĭ eline cu care o putem compara maĭ bine este »Demetra« saŭ Cererea, deitatea fecundităţiĭ pământuluĭ. Tanaitida era maĭ mult Venerea Perşilor.

[1] Ἄλιττα. În Cartea III, Cap. 8, Erodot ne presintă acest nume subt forma Ἀλιλάτ, care póte era forma reală, de óre ce »Alita« este maĭ mult saŭ maĭ puţin uă corupţiune din Milita. Alilat trebue să fi fost numele adevĕrat dat de Arabĭ, căcĭ în limba semiţilor el însemnéză »Deiţa« şi nu conţine decât rădicina אל (Al saŭ El — Dumneḍeŭ) cu sufixul feminin ת (t) saŭ תא (ta). Rawlinson ênsă clasézĕ pe Alita între divinităţile inferióre ale Asirienilor.

[2] Πέρσαι δὲ Μίτραν. Aci se înşélă Erodot. Cultul Mitreĭ, care era pur şi simplu acela al sóreluĭ la Perşi, n'are a face cu cultul Militeĭ, a Mameĭ natureĭ saŭ a Cererii asiriene, nicĭ chiar cu cultul Venereĭ. Cultul sóreluĭ era propriŭ al Perşilor, şi nicĭ cum uă importaţie din Asiria; el se deosebia cu totul de cultul Cerero-Venerii Milita. — E de observat aci că cele lalte două nume, Milita şi Alita, fiind maĭ puţin cunoscute de Elinĭ, sunt indeclinabile şi că Erodot dă numeluĭ Μίτρα forma acusativuluĭ, care era maĭ bine cunoscută.

[3] κατέστηκε. În unele manuscrise κατεστήκεε; ediţiile ênsă cele maĭ bune, precum şi Gaisford, menţin forma acésta.

[4] οὔτε βωμοὺς ποιεῦνται, οὔτε πῦρ ἀνακαίουσι, μέλλοντες θύειν, οὐ σπονδῇ χρέωνται, οὐκὶ αὐλῷ, οὐ στέμμασι, οὐκὶ οὐλῇσι. Punctul şi virgula ce apare în ediţia luĭ Long şi Macleane după cuvêntul ἀνακαίουσι, nu póte fi pusă corect, pentru că expresia »μέλλοντες θύειν« nu se póte raporta atât de direct la ceea ce urmézĕ precât se raportă la ceea ce precedă: logicesce altarul şi focul în spiritul Elinilor eraŭ condiţiile cele maĭ esenţiale a unuĭ sacrificiŭ. Asemenea, iarăşĭ nu vĕd necesitatea unuĭ punct şi virgulă după θύειν, ca în ediţia luĭ Creutzer. Cât pentru cuvintele οὐ στέμμασι, Valckenar propune πέμμασι, ceea ar fi superfluu după σπονδῇ şi în contradicere cu manuscrisele. Argumentul luĭ Valckenar în favórea acesteĭ emendărĭ este usul acestuĭ cuvênt în pasagiul analog din Cap. 160 de maĭ jos, precum şi contradicerea cu Xenofonte în Cirop. III. 3, 34: »Κῦρος μὲν ἐστεφανωμένος ἔθυε« şi cu un pasagiŭ din Strabone: »θύουσι δ'ἐν καθαρῷ τόπῳ κατευξάμενοι παραστησάμενοι τὸ ἱερεῖον ἐστέμμενον«. În acest din urmă pasagiŭ în adevĕr, cuvintele »παραστησάμενοι τὸ ἱερεῖον ἐστέμμενον« sunt în contradicere directă cu ceea ce scrie aci Erodot, dar acésta nu póte fi un cuvênt logic pentru a pune pe autorul nostru de acord cu Strabone prin alterarea arbitrară a textuluĭ. Cât pentru contradicerea ce ar exista între acest pasagiŭ şi descrierea luĭ Xenofonte, ea nu e reală, căcĭ

τῶν δὲ ὡς ἑκάστῳ[1] θύειν θέλει, ἐς χῶρον καθαρὸν ἀγαγὼν τὸ κτῆνος, καλέει τὸν θεὸν, ἐστεφανωμένος τὸν τιάραν[2] μυρσίνῃ μάλιστα. Ἐωυτῷ μὲν δὴ τῷ θύοντι ἰδίῃ μούνῳ οὐ οἱ ἐγγίνεται ἀρᾶσθαι ἀγαθά· ὁ δὲ πᾶσι τοῖσι Πέρσῃσι κατεύχεται[3] εὖ γίνεσθαι καὶ τῷ βασιλεῖ· ἐν γὰρ δὴ τοῖσι ἅπασι Πέρσῃσι καὶ αὐτὸς γίνεται. Ἐπεὰν δὲ διαμιστόλας κατὰ μέρεα τὸ ἱρήϊον ἑψήσῃ τὰ κρέα[4], ὑποπάσας ποίην ὡς ἁπαλωτάτην, μάλιστα δὲ τὸ τρίφυλλον, ἐπὶ ταύτης ἔθηκε ὧν πάντα τὰ κρέα· διαθέντος δὲ αὐτοῦ, μάγος ἀνὴρ παρεστεὼς ἐπαείδει θεογονίην[5], οἵην δὴ ἐκεῖνοι λέγουσι εἶναι τὴν ἐπα-

(cântic din) flaut, nici de bandelete, nici de prâjiturĭ de orz sacrŭ; (sacrificatorul), de câte orĭ voesce să ofere un sacrificiŭ (uneĭ divinităţi) óre care, duce victima într'un loc curat, şi invocă divinitatea, având împrejurul tiareĭ (sale) uă corónă, în general de mirt. Sacrificatoruluĭ ênsuşĭ nu ĕĭ este permis să céră favoruri pentru sine singur; el se rógă cu fervóre pentru binele tutulor Perşilor şi al regeluĭ; căci e coprins şi acesta în colectivitatea Perşilor. Pe urmă, după ce s'a fript carnea, pe care o divide maĭ âncâiŭ în (maĭ multe) părţi,

---

ênsuşĭ Erodot ne spune maĭ jos că sacrificantul »se încingea cu uă corónă de mirt«: afară de acésta, există uă distincţie între încingerea capuluĭ victimeĭ cu bandelete, »στέμματα«, şi încingerea fruntеĭ preotuluĭ cu corónа, »στέφανον«.

[1] ἑκάστῳ. Ar fi fost maĭ natural aci să avem ἕκαστος, şi sunt chiar unĭĭ comentatorĭ carĭ propun acéstă emendare. În adevĕr, schimbarea textuluĭ în manuscrise din ἕκαστος în ἑκάστῳ se póte explica astfel: În texturile manuscrise, litera sigma se scria C, aşa încât forma ЄΚΑCTOCΘЄIN prin omiterea celuĭ d'al doilea sigma (care putea prea bine să se întêmple înaintea luĭ Θ), ar deveni ЄΚΑCTOΘЄIN, de unde ἑκάστῳ. Ênsă e admisibil şi dativul, referindu-l la θεῷ subt înţeles, şi subtînţelegênd pe subiectul ὁ θύων saŭ ὁ θυτήρ, a căruĭ omisiune e naturală în faţa verbuluĭ θύειν. S'a maĭ propus »τοῦ δὲ ὡς ἑκάστῳ θύειν θέλει«, şi »τῶν δὲ ὃς ἂν ἑκάστοτε θύειν ἐθέλῃ«, şi alte emendărĭ, carĭ de carĭ maĭ îndrăsnеţe. E mult maĭ bine să reţinem textul cum este în tóte manuscrisele celebre.

[2] τὸν τιάραν. În general acest substantiv este feminin dar Erodot îl face şi masculin une orĭ, veţi şi Cartea III, Cap. 12. Tiara era acoperemêntul bine cunoscut al Perşilor şi varia după gradul social al purtătoruluĭ: astfel de exemplu tiara erectă şi ascuţită la vîrf se purta numaĭ de regĭ: ceĭ laltĭ o purtaŭ maĭ scurtă şi plecată pe frunte.

[3] κατεύχεται. E de observat puterea prepoziţiunĭĭ κατὰ, care însemnéză aci »cu ardóre«, dând intensitate verbuluĭ εὔχεται.

[4] ἑψήσῃ τὰ κρέα. Subt cuvênt că aci există uă contraḍicere cu ceea ce s'a ḍis maĭ sus că Perşiĭ nu întrebuinţaŭ nicĭ altar nicĭ foc în sacrificiurile lor, s'a propus maĭ multe emendărĭ a textuluĭ. Acele emendărĭ, fiind în contra tutulor manuscriselor, nu se pot admite. Aşa în loc de ἑψήσῃ s'a propus ἕψῃ dela ἕπω, ceea ce ar însemna »după ce a gătit, saŭ grijit, carnea«; alţiĭ propun ψήσῃ, traducênd »după ce a curăţit carnea de óse«. Aceste ipotese sunt tóte ingenióse dar nu pot resturna autoritatea manuscriselor. Cât pentru contraḍicerea de care este acusat autorul, putem presupune că gătirea saŭ frigerea carneĭ victimelor se făcea deosebit, adică nu constituia parte din sacrificiul propriŭ ḍis, ci era uă operaţie cu totul culinară, desbrăcată de orĭ ce caracter religios.

[5] θεογονίην. Nu trebue luat în sensul literal de »teogonie«, adică, »origina ḍeilor«, ci trebue tradus »origina dela ḍeĭ«. Persiĭ pretindeaŭ că origina lor era divină, şi apelul acesta la divinitatea lor servia de încantaţie. De aceea cred

οιδήν· ἄνευ γὰρ δὴ μάγου οὔ σφι νόμος ἐστὶ θυσίας ποιέεσθαι[1]. Ἐπισχὼν δὲ ὀλίγον χρόνον, ἀποφέρεται ὁ θύσας τὰ κρέα, καὶ χρᾶται, ὅ τι μιν ὁ[2] λόγος αἱρέει.

el așterne un strat de érbă cât se póte maĭ fragedă, în general trifoiŭ, și pe accea depune tótă carnea; după ce a aședat (astfel carnea), un mag, carele este de față, intonéză imnul teogonieĭ, care după credința lor este ună incantație; căci la dĕnșiĭ un sacrificiŭ nu este leguit fără (presența unuĭ) mag. După ce maĭ aștéptă puțin timp, acel ce face sacrificiul ridică carnea d'acolo și o întrebuințésă cum crede de cuviință.

133. Ἡμέρην δὲ ἁπασέων μάλιστα ἐκείνην τιμᾶν νομίζουσι τῇ ἕκαστος ἐγένετο[3]. Ἐν ταύτῃ δὲ[4] πλέω δαῖτα τῶν ἄλλων δικαιεῦσι προτίθεσθαι· ἐν τῇ οἱ εὐδαίμονες[5] αὐτῶν βοῦν καὶ ἵππον καὶ κάμηλον καὶ ὄνον προτιθέαται, ὅλους[6] ὀπτοὺς ἐν καμίνοισι· οἱ δὲ πένητες αὐτῶν

133. Din tóte (ḑilele), accea pe care o obiceiŭ Perșiĭ o serbésă maĭ mult este ḑioa nașcerii. În acea (ḑi) eĭ găsesc cu cale să aibă maĭ multe (feluri de bucate) la masa decât în cele lalte; cu ocasia acésta, ceĭ maĭ avuțĭ din eĭ pun de se servă înaintea lor

---

eronată traducerea luĭ Rawlinson: »When all is ready, one of the Magi comes forward and chants a hymn which they say recounts the origin of the gods.«

[1] ἄνευ γὰρ δὴ μάγου οὔ σφι νόμος ἐστὶ θυσίας ποιέεσθαι. Magiĭ eraŭ casta sacerdotală fără care nu putea avea efect nicĭ un act religios. Eĭ serviaŭ de intermediarĭ între omenire și Divinitate, întocmaĭ ca Leviții după legea mosaică.

[2] ὁ. Manuscrisul florentin, pe care se sprijină Gaisford, șterge articolul acesta. Ensă el e necesar atât aci cât și în pasagiurile analoge din Cartea II, Cap. 33, și din Cartea VII, Cap. 41, unde figurézā în tóte texturile. Exemplele invocate de Gaisford, din Cartea III, Cap. 45, Cartea IV, 127, și din Cartea VI, 124, nu sunt tocmaĭ analoge, căcĭ acolo póte lipsi articolul fără inconvenient.

[3] τῇ ἕκαστος ἐγένετο. Veḑĭ și maĭ jos Cartea IX, Cap. 110, unde ni se vorbesce despre celebrarea ḑileĭ de nascere a regeluĭ Persieĭ. Acea ḑi se celebra cu pompă de Orientalĭ. Sĕrbarea în care Erodiada ceru dela Erod capul Botezătoruluĭ, fu aniversara nașcerii aceluĭ rege.

[4] Ἐν ταύτῃ δὲ. Pasagiul acesta, începênd aci și pănă la cuvintele »ἀν οὐ παύεσθαι«, lipsesce în patru manuscrise importante, între carĭ cel din Viena și cel din Cambridge. Despre autenticitatea luĭ ênsă nu trebue să ne îndoim, căcĭ êl găsim citat de Ateneŭ.

[5] οἱ εὐδαίμονες. »Ceĭ cu noroc« adică ceĭ avuțĭ. Tot în acest sens avem expresia acésta în Cartea V, Cap. 8.

[6] ὅλους. Obiceiul de a frige animale întregĭ e curat oriental. El există și astăḑĭ la Grecĭ, la Turcĭ și în Asia micĕ, unde, la mese marĭ, se frig berbecĭ, oĭ, capre și purceĭ întregĭ pe jeratic.

τὰ λεπτὰ τῶν προβάτων[1] προτιθέαται. Σίτοισι δὲ ὀλίγοισι χρέωνται, ἐπιφορήμασι[2] δὲ πολλοῖσι καὶ οὐκ ἁλέσι[3]· καὶ διὰ τοῦτο φασὶ Πέρσαι »τοὺς Ἕλληνας σιτεομένους πεινῶντας παύεσθαι, ὅτι σφι ἀπὸ δείπνου[4] παραφορέεται οὐδὲν λόγου ἄξιον· εἰ δέ τι παραφέροιτο, ἐσθίοντας ἂν οὐ παύεσθαι«. Οἴνῳ δὲ κάρτα προσκέαται[5]· καὶ σφι οὐκ ἐμέσαι ἔξεστι, οὐκὶ οὐρῆσαι ἀντίον ἄλλου[6]. Ταῦτα μέν νυν οὕτω φυλάσσεται[7]. Μεθυσκόμενοι δὲ ἐώθασι βουλεύεσθαι τὰ σπουδαιέστατα[8] τῶν πρηγμάτων· τὸ δ' ἂν ἅδῃ σφι βουun boŭ, un cal, uă cămilă și un asin, fripți întregi la cuptor; ceĭ cu maĭ puțină avere d'intre eĭ pun înaintea lor vite maĭ mărunte. Nu obicinuesc mâncărĭ (solide) multe, ênsă (mâncă multe mezelicurĭ, și (acelea) nu servite (tóte) uă dată; de aceea și dic Perșiĭ că »Eliniĭ, când mânâncă, se scólă flămânzĭ (de la masa), de óre ce pe urmă nu li se servesce maĭ nimic; și daca li s'ar aduce ceva n'ar înceta de a mânca«. Eĭ sunt fórte predispuși la vin: la dênșiĭ nu

[1] τὰ λεπτὰ τῶν προβάτων. »Vite maĭ mărunte«, saŭ, cum ar dice francesul, »le menu du bétail«. Cuvêntul πρόβατα se aplică la orĭ ce cuadruped bun de mâncare. Astfel, vedĭ Cartea IV, Cap. 61: »τὰ ἄλλα πρόβατα καὶ ἵππους μάλιστα«. Asemenea, vedĭ Cartea VIII, Cap. 137. Așa dar aci autorul înțelege oĭ, capre și vite micĭ.

[2] ἐπιφορήμασι. Aceste ἐπιφορήματα eraŭ mâncărĭ ce nu se clasaŭ între cele marĭ, cum ar fi de pildă mezelicurĭ saŭ fructe; ele se serviaŭ la urmă. Se maĭ numiaŭ »ἐπιδορπίσματα« saŭ »τραγήματα«: în latinesce »bellaria« saŭ »opsonia«.

[3] καὶ οὐκ ἁλέσι. Varianta »καὶ οὐ καλοῖσι« póte fi respinsă ca uă parodie a textuluĭ. Asemenea și cea laltă »καὶ οὐκ ἅλεσι« saŭ ἁλάσι »nesărate«. Sensul este: »și nu servite de uă dată, ci una după alta«.

[4] ἀπὸ δείπνου »după masă«, ca maĭ sus la Cap. 126, »ἐπεὶ δὲ ἀπὸ δείπνου ἦσαν«.

[5] προσκέαται. Verbul προσκεῖσθαι vrea să dică »a fi dat la un lucru«. Latinul dice »addictum esse alicui rei« și Englesul »addicted to«; Francesul iar dice »être adonné à«. Din nefericire nu avem în limba nóstră uă expresie analogă — Când citim ceea ce ne spune Erodot despre gustul Perșilor pentru băutură, trebue să ne mire contradicerea ce există în acéstă privință între el și cele dise de autoriĭ maĭ anticĭ despre sobrietatea exemplară a acestuĭ popor! Ea se explică ênsă de sine. Sobrietatea era uă virtute a Perșilor celor primitivĭ carĭ degeneraserĭ în timpul luĭ Erodot și deveniserĭ moĭ și luxuoșĭ. Rawlinson ne spune că și astădĭ un »bon vivant« în Persia mânâncă ore întregĭ la fructe, și la mezelicurĭ, și bea bine, deși religia mahometană interdice usul vinuluĭ. Perșiĭ beaŭ ênsă de preferință spirtóse.

[6] καὶ σφι οὐκ ἐμέσαι ἔξεστι, οὐκὶ οὐρῆσαι ἀντίον ἄλλου. Moravurĭ analoge de bună crescere se atribue și Medilor, și fură instituite de Deioce. (Vedĭ maĭ sus, Cap. 99.) E de observat că pasagiurile relative la regulele de bună crescere la Medĭ, aflate între Cap. 95 și 101, sunt singurele menținute în cele patru manuscrise unde acele capitole se omit. Un manuscris omite cuvintele »ἀντίον ἄλλου«.

[7] Ταῦτα μέν νυν οὕτω φυλάσσεται. Cele patru manuscrise le carĭ mĕ refer în nota precedentă, adică cel din Viena, cel din biblioteca colegiuluĭ Emanoil la Cambridge, unul din secolul 12lea și încă unul din secolul 15lea, ambele din urmă colaționate de Schweighäuser, omit totul dela cuvintele acestea până la cuvintele »Αἰγυπτίους θώρηκας« din Cap. 135, adică după »ἀντίον ἄλλου« continuă »Καὶ εὐπαθείας« s. c. l.

[8] σπουδαιέστατα. Ateneu, și două manuscrise maĭ micĭ, aŭ σπουδαιότατα.

λευομένοισι, τοῦτο τῇ ὑστεραίῃ νήφουσι προτιθεῖ ὁ στέγαρχος ἐν τοῦ[1] ἂν ἐόντες βουλεύωνται· καὶ ἢν μὲν ἆδῃ καὶ νήφουσι, χρέωνται αὐτέῳ[2]· ἢν δὲ μὴ ἆδῃ, μετιεῖσι· τὰ δ' ἂν νήφοντες προβουλεύσωνται, μεθυσκόμενοι ἐπιδιαγινώσκουσι.

se cade să verse saŭ să urineze cineva în presența altuia. Acestea dar sunt moravurile lor. (Maĭ) aŭ de obiceiŭ să decidă cestiunĭ de cea maĭ mare însemnătate, în stare de beție; a doua ḑi, când sunt trezĭ, stăpânul caseĭ în care se aflaŭ când aŭ luat uă hotărîre, le supune (din noŭ) decisia luată; și dacă (eĭ o) aprobă și trezĭ fiind, o pun în aplicare; dacă însă nu o aprobă, o înlătură; decisiile însă pe carĭ le aŭ luat în stare trează, eĭ le reconsideră în stare de beție.

134. Ἐντυγχάνοντες δ' ἀλλήλοισι ἐν τῇσι ὁδοῖσι, τῷδε ἄν τις διαγνοίη, εἰ ὁμοῖοί εἰσι οἱ συντυγχάνοντες[3]· ἀντὶ γὰρ τοῦ προσαγορεύειν ἀλλήλους, φιλέουσι τοῖσι στόμασι. Ἢν δὲ ἢ οὗτερος ὑποδεέστερος ὀλίγῳ, τὰς παρειὰς φιλέονται· ἢν δὲ πολλῷ ἢ οὗτερος ἀγενέστερος[4], προσπίπτων προσκυνέει τὸν ἕτερον[5]. Τιμῶσι δὲ ἐκ πάντων τοὺς ἄγχιστα ἑωυτῶν

134. Când se întêmpină între dĕnșiĭ pe strade, poți recunósce în modul următor daca persónele carĭ se întêlnesc sunt de acelaș rang: (atuncĭ) în loc de a conversa unul cu altul, (eĭ) se sărută pe gură. Daca unul din eĭ este ceva inferior (celuĭ lalt), se sărută pe obraz; daca ênsă unul este cu mult inferior celuĭ lalt, se pro-

[1] ἐν τοῦ, se subtînțelege οἴκου. Tot așa maĭ sus la Cap. 35, avem »μένων ἐν ἡμετέρου« pentru »μένων ἐν ἡμετέρου οἴκου«.

[2] χρέωνται αὐτέῳ. În textul luĭ Kreutzer »χρέονται αὐτῷ« — Rawlinson citézā un pasagiŭ analog, unde Tacit spune că Germaniĭ aveaŭ asemenea obiceiŭ de a delibera, beți fiind, asupra cestiunilor de pace și de resbel: »De pace denique et bello plerumque in conviviis consultant, tanquam nullo magis tempore ad magnas cogitationes incalescat animus. Gens non astuta nec callida, aperit adhoc secreta pectoris, licentia joci. Ergo detecta et nuda omnium mens, postera die retractatur et salva utriusque temporis ratio est« (Germ. 22). Asemenea moravurĭ, afirmă Platone, existaŭ și la Celți, la Sciți și la Tracĭ. Duris din Samos, (fr. 13) ne spune că uă dată pe an, adică la serbarea luĭ Mitra, regele Persieĭ era silit să se îmbete.

[3] συντυγχάνοντες. Unele ediții adoptă aci greșita intervertire, făcută de Weseling și de Grenoviu, a cuvintelor συντυγχάνοντες și ἐντυγχάνοντες, intervertire nesancționată de nicĭ un manuscris.

[4] ἀγενέστερος. În unele ediții acest cuvênt se scrie cu doĭ ν.

[5] προσκυνέει τὸν ἕτερον. Rawlinson ne spune că și astădĭ eticheta de politeță este fórte mare la Persĭ atât în privința visitelor, a întêlnirilor pe strade, cât și în materie de formule epistolare, unde se observă cu multă scrupulositate gradațiile sociale. De sigur că pe timpul luĭ Erodot existaŭ și moduri intermediare de a saluta pe carĭ autorul le trece aci cu vederea, ca prosternarea, sărutarea mânelor s. c. l., carĭ se practică și astădĭ în Persia.

οἰκέοντας, μετά γε ἑωυτούς· δεύτερα δὲ τοὺς δευτέρους· μετὰ δὲ κατὰ λόγον προβαίνοντες τιμῶσι[1]· ἥκιστα δὲ τοὺς ἑωυτῶν ἕκαστάτω οἰκημένους ἐν τιμῇ ἄγονται· νομίζοντες ἑωυτοὺς εἶναι ἀνθρώπων μακρῷ τὰ πάντα ἀρίστους, τοὺς δὲ ἄλλους κατὰ λόγον τὸν λεγόμενον[2] τῆς ἀρετῆς ἀντέχεσθαι, τοὺς δὲ ἑκαστάτω οἰκέοντας ἀπὸ ἑωυτῶν κακίστους εἶναι. Ἐπὶ δὲ Μήδων ἀρχόντων καὶ ἦρχε τὰ ἔθνεα ἀλλήλων[3]· συναπάντων μὲν Μῆδοι καὶ τῶν ἄγχιστα οἰκεόντων σφίσι, οὗτοι δὲ καὶ τῶν ὁμούρων, οἱ δὲ μάλα[4] τῶν ἐχομένων. Κατὰ τὸν αὐτὸν

sternă și se închină (cel inferior) înaintea celuĭ lalt. După propria lor naţie eĭ onoréză maĭ mult pe aceĭ carĭ locuiesc maĭ aprópe de dĕnșiĭ; în al doilea (rênd), pe aceĭ (carĭ locuiesc) în al doilea plan; și așa maĭ departe, procedând după acelaș princip. Eĭ onoréză maĭ puţin d'intre toţĭ, pe aceĭ carĭ locuesc maĭ depărtat de dĕnșiĭ: considerând că eĭ sunt cu mult superiorĭ celor lalţĭ ómenĭ și că ceĭ lalţĭ sunt (maĭ) apropiaţĭ de perfecţie după (cum se conformă cu) principiul enunţat maĭ sus, (în fine) că aceĭ

[1] μετὰ δὲ κατὰ λόγον προβαίνοντες τιμῶσι. Adică le fac onorurĭ în raport cu distanţa la care locuesc de ţéra lor. Este evident că aci nu este vorbă de vecinătate între indivizĭ, ci între popóre.

[2] κατὰ λόγον τὸν λεγόμενον. Într'uă stare primitivă de cunoscinţe geografice nu e nimic maĭ natural decât ca un popor să crédă că el este centrul lumiĭ și că cu cât se depărtéză cineva de acel centru cu atât el se apropie maĭ mult de barbarie. Astfel, chiar Erodot în Cartea III, Cap. 115, consideră Grecia ca un centru când cualifică ţĕrile maĭ depărtate de »ἐσχατίαι«. Tot conform cu acest princip, orașul Delfĭ, situat în centrul Greciеĭ, se numesce »γῆς ὀμφαλός« de către poeţiĭ elinĭ. Asemenea și Perșiĭ se consideraŭ ca un centru mare de lumină și de civilizaţie, și încă astădĭ Șahul Perșieĭ are titlul de »Centrul universuluĭ«; Rawlinson ne spune că e fórte greŭ ca să facă cineva pe un Persian se înţelégă că Ispahanul este inferior uneĭ capitale europeane. — Printr'uă eróre curiósă tóte manuscrisele aci aŭ τῶ λεγομένῳ; eróre acésta, care trebue să se fi strecurat în text fórte de vreme, de óre ce ea s'a transmis astfel în tóte manuscrisele existente, este așa de evidentă încât tóte ediţiile moderne primesc emendarea »τὸν λεγόμενον«.

[3] ἦρχε τὰ ἔθνεα ἀλλήλων. Trebue să subtînţelegem« κατὰ λόγον τὸν λεγόμενον«, al căruĭ lipsă se suplinesce maĭ jos prin cuvintele κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον.

[4] μάλα. Schweighäuser și Gaisford, pe basa unuĭ manuscris al luĭ Schellermann, aŭ μάλιστα în loc de μάλα. Ca la Cap. 181 de maĭ jos și la Cap. 186 din Cartea VII, acest μάλα însemnéză »tot astfel« saŭ »iarăși«; așa dar μάλιστα nu-și ar avea locul aci, de óre ce are tot d'auna un sens emfatic și afirmativ.—Întru cât privesce sistemele de guvernământ existente după Erodot în Media și în Persia, trebue să considerăm acéstă descriere ca maĭ mult imaginară. Contrariu celor dise aci, scim că satrapiile, chiar cele maĭ depărtate de centru, depindeaŭ de rege tot așa de direct ca și cele maĭ apropiate. (Veḑĭ istoria luĭ Orete, III, 126—128, și a luĭ Ariande, IV, 166.) Cu tóte acestea este adevĕrat că imperiul Perșilor, ca și cel roman, se compunea, în de afară de imperiul propriŭ dis, de naţionalităţĭ tributare în stare de semi-dependinţă, deși avênd legile lor proprie. Acéstă din urmă fu și condiţia Dacilor în timpul imperiuluĭ roman până ce eĭ se emancipară de tribut și provocară resbelul care conduse la concuista definitivă a Dacieĭ de către Traian. Așa iar eraŭ, faţă cu imperiul Perșilor, Etiopienĭi, Colchiĭ și Arabiĭ. (Veḑĭ Cartea III, Cap. 97.)

δὲ λόγον καὶ οἱ Πέρσαι τιμῶσι· προέβαινε γὰρ δὴ τὸ ἔθνος ἄρχον τε καὶ ἐπιτροπεῦον[1].

carĭ locuesc maĭ departe de dĕnșiĭ sunt ceĭ maĭ de rênd. Pe timpul stăpânirii Meḍilor, (diversele) popóre (ale imperiuluĭ) exercitaŭ autoritate unele asupra celor lalte (tot conform cu acest princip); peste toți eraŭ stăpânĭ Meḍiĭ, dar maĭ ales peste aceĭ carĭ locuiaŭ maĭ aprópe, acestĭ din urmă peste vecinii lor, și acestia iarășĭ peste aceĭ lângă carĭ se aflaŭ. Tot după sistemul acesta împart Perșiĭ onorurile ce le acordă; și astfel poporul acesta, (ca și Meḍiĭ), progresâ cu sistemul de a guverna și de a administra.

135. Ξεινικὰ δὲ νόμαια Πέρσαι προσίενται ἀνδρῶν μάλιστα[2]· καὶ γὰρ δὴ τὴν Μηδικὴν ἐσθῆτα[3], νομίσαντες τῆς ἑωυτῶν εἶναι καλλίω, φορέουσι, καὶ ἐς τοὺς πολέμους τοὺς Αἰγυπτίους θώρηκας[4]. Καὶ

135. D'intre tóte popórele Perșiĭ sunt aceĭ carĭ adoptă cu maĭ mare înlesnire moravurile străine. Și în adevĕr, eĭ pórtă costumul Meḍilor, considerându-l ca superior (costu-

[1] προέβαινε γὰρ δὴ τὸ ἔθνος ἄρχον τε καὶ ἐπιτροπεῦον. Între multele interpretărĭ date acesteĭ frase obscure trebue să ne pronunțăm în favórea aceleia a luĭ Schweighäuser carele o referă la Perșĭ. Dicționarul luĭ Liddell și Scott, la cuvêntul »προβαίνω« (pag. 1333), o traduce astfel: »the nation made advances in domination«; eŭ prefer acésta la traducerea luĭ Rawlinson »for that people has a progressive scale of administration and government«. E bine ênsă să cunóscem amêndouă interpretările căcĭ și aceea a luĭ Rawlinson este admisibilă și s'ar putea traduce pe românesce: »Căcĭ și la acel popor (adică la Perșĭ) există uă scară progresivă de administrație și de guvernământ«, adică, treptat cu posiția geografică a supușilor față cu poporul dominant. Cât ênsă pentru interpretarea francesă a luĭ Giguet »ils exercent le pouvoir sur les autres nations, d'abord directement, puis par des intermédiaires« ea nu póte fi admisă.

[2] Ξεινικὰ δὲ νόμαια Πέρσαι προσίενται ἀνδρῶν μάλιστα. S'aŭ citat maĭ sus, la Cap. 71, și în alte părțĭ, exemple de înlesnirea cu care Perșiĭ adoptaŭ costumul, obiceiurile și chiar credințele religióse ale popórelor cu carĭ intraŭ în contact.

[3] Μηδικὴν ἐσθῆτα. Rochia lungă și flotantă a Meḍilor fu introdusă în Persia de Ciru. Ea deveni semnul de distincție între ómenĭĭ de rênd, carĭ purtaŭ vestminte strîmte, scurte și încinse la brîŭ, ca Perșiĭ, și între aceĭ de clasă superióră, carĭ purtaŭ rochia lungă și flotantă. Veḍĭ desenul la nota No. 1, pag. 119.

[4] Αἰγυπτίους θώρηκας. Aceste cuirase saŭ pieptare eraŭ de pânză acoperite cu lespeḍĭ metalice. Descrierea lor se află la Cartea IX, Cap. 22, și Erodot ne spune, la Cap. 61 din Cartea VII, că Perșiĭ din armata luĭ Xerxe le întrebuințaŭ. În Cartea III, Cap. 47, ni se vorbesce de un torace egiptean trimis de Amasi ca dar Minervei.

εὐπαθείας τε παντοδαπὰς πυνθανόμενοι ἐπιτηδεύουσι, καὶ δὴ καὶ, ἀπ' Ἑλλήνων μαθόντες, παισὶ μίσγονται[1]. Γαμέουσι δ' ἕκαστος αὐτῶν πολλὰς μὲν κουριδίας[2] γυναῖκας, πολλῷ δ' ἔτι πλεῦνας παλλακὰς κτῶνται.

136. Ἀνδραγαθίη δ' αὕτη ἀποδέδεκται, μετὰ τὸ μάχεσθαι εἶναι ἀγαθὸν, ὃς ἂν πολλοὺς ἀποδέξῃ παῖδας[3]· τῷ δὲ τοὺς πλείστους ἀποδεικνύντι δῶρα ἐκπέμπει ὁ βασιλεὺς ἀνὰ πᾶν ἔτος[4]· τὸ πολλὸν δ' ἡγέαται ἰσχυρὸν εἶναι[5]. Παιδεύουσι δὲ τοὺς παῖδας, ἀπὸ πενταέτεος ἀρξάμενοι μέχρι εἰκοσαέτεος[6], τρία μοῦνα, ἱππεύειν καὶ

muluĭ) lor propriŭ, și în resbel (pórtă) pieptarul Egiptenilor. Eĭ adoptă tóte voluptăţile de carĭ ieŭ cunoșciinţă, și învĕţând-o de la Elinĭ, practică pederastia. Fie care din eĭ, are maĭ multe soţiĭ legitime și un numĕr și maĭ mare de concubine.

136. Semnul cel maĭ mare de virilitate, după bărbăţia pe câmpul de luptă, este când cineva are copiĭ mulţĭ: uă dată pe fie care an regele trimite daruri aceluĭ care (póte) arăta maĭ mulţĭ; eĭ consideră că puterea (constă) în mulţime. Fac educaţia copiilor lor cu începere dela etatea de cinci anĭ și până

[1] παισὶ μίσγονται. Acest viţiŭ era comun la Elinĭ; chiar aḑĭ e fórte rĕspândit în Persia.

[2] κουριδίας. Adjectivul acesta, ca cualificativ al cuvêntuluĭ γυναῖκα, este întrebuinţat iarășĭ în Cartea V, Cap. 18, și în Cartea VI, Cap. 138. El denotă soţia legitimă ca opusă concubineĭ »παλλακή«.

[3] Ἀνδραγαθίη δ' αὕτη ἀποδέδεκται, μετὰ τὸ μάχεσθαι εἶναι ἀγαθὸν, ὃς ἂν πολλοὺς ἀποδέξῃ παῖδας. Acest pasagiŭ, tradus ad literam, sună astfel: »după bărbăţia pe câmpul de luptă, acésta se socotesce ca uă virtute, acela care are maĭ mulţĭ copiĭ«. Întrebuintarea inusitată a luĭ ὃς ἂν în loc de εἰ face ca frasa să fie neregulată și dificilă. — Și astăḑĭ la Persĭ se consideră ca uă mare nenorocire când cineva nu are copiĭ, iată dece vedem acolo multe adopţiunĭ. Rawlinson ne spune, într'uă notă asupra acestuĭ pasagiŭ, că Șeikul Ali Mirza, fiul celebruluĭ Futteh Ali Șah, era socotit ca cel maĭ fericit d'intre' toţĭ bărbaţiĭ imperiuluĭ pentru-că eșia în ceremoniĭ înconjurat de uă gardă compusă din 60 fiĭ, toţĭ aĭ luĭ. Când Futteh Ali muri, descendinţiĭ luĭ direcţĭ numeraŭ 3000, din carĭ uniĭ până la al cincelea grad, și toţĭ Perșiĭ eraŭ mândrĭ de a fi supușiĭ unuĭ astfel de monarch.

[4] ἀνὰ πᾶν ἔτος. Póte la ḑioa nascerĭi regeluĭ, când scim că se făcea mare prăznuire. (Veḑĭ Cartea IX, Cap. 110.)

[5] τὸ πολλὸν δ' ἡγέαται ἰσχυρὸν εἶναι. Fiind că contribuiaŭ maĭ mult la puterea statuluĭ. Aceeașĭ idee o enunţă Psalmistul: »Aceĭ cu copiĭ mulţĭ nu se vor rușina când vor vorbi cu inamicul la pórtă.« (Psalm 127, vers 5.)

[6] Παιδεύουσι δὲ τοὺς παῖδας, ἀπὸ πενταέτεος ἀρξάμενοι μέχρι εἰκοσαέτεος. Autorul nostru, carele nu a visitat Persia în persónă, se înșelă, saŭ póte a fost rĕŭ informat în privinţa duratеĭ educaţieĭ copiilor la Perșĭ. Scim din alţĭ autorĭ și maĭ ales din Xenofonte (Ciropedia I. 2, § 8) că educaţia tinerilor Perșĭ era împărţită în două periode distincte. Prima periodă începea dela cea maĭ fragedă copilărie și se întindea până la etatea de 16 anĭ, după acéa începea a doua periodă, care era de ḑece anĭ. În modul acesta un Persan nu putea fi considerat ca nu cetăţean complect (τέλειος) decât la virsta de 26 de anĭ. Atunci se termina în adevĕr educaţia luĭ.

τοξεύειν καὶ ἀληθίζεσθαι[1]. Πρὶν δὲ ἢ πενταετὴς γένηται, οὐκ ἀπικνέεται ἐς ὄψιν τῷ πατρὶ, ἀλλὰ παρὰ τῇσι γυναιξὶ δίαιταν ἔχει[2]· τοῦδε εἵνεκα τοῦτο οὕτω ποιέεται, ἵνα, ἢν ἀποθάνῃ τρεφόμενος[3], μηδεμίαν ἄσην[4] τῷ πατρὶ προσβάλῃ[5].

la etatea de două-dece de anĭ, (și acésta) numaĭ în treĭ materiĭ, călăria, arta de a da cu arcul, și spunerea adevĕrului. Înainte de a împlini (copilul) etatea de cincĭ anĭ, el nu se presintă înaintea ochilor părinteluĭ sĕŭ, ci trăesce cu femeele; acésta se face astfel, pentru ca nu cumva, în cas de ar muri (copilul) pe când se cresce, să causese durere tatăluĭ sĕŭ.

137. Αἰνέω μέν νυν τόνδε[6] τὸν νόμον· αἰνέω δὲ καὶ τόνδε, τὸ

137. Eŭ admir acest obiceiŭ; maĭ admir și obiceiul următor,

---

[1] ἀληθίζεσθαι. Larcher a bănuit că veracitatea nu era atât de stimată la Perșĭ precum o pretinde Erodot. Bănuiala acésta provine din discursul luĭ Dariu în Cartea III, Cap. 72. Acésta ĕnsă nu este un cuvênt suficient pentru a stigmatisa pe Perșĭ de mincinoșĭ; afară de acésta, discursul în cestiune nu este de fel istoric. Din contra, avem destule probe istorice despre respectul cu care era privită veracitatea pe timpul luĭ Dariu și de orórea ce o avea societatea persană pentru minciună. De exemplu, inscripția luĭ Dariu pe piatra de la Behistun, facênd alusie la domnia falsuluĭ Smerdi, spune că »minciuna devenise generală în tótă ța̧ra«; că »Spiritul rĕuluĭ inventase minciunĭ pentru a înșela statul (Colóna 4, § 4); că »Spiritul bineluĭ favorisa pe Dariu fiind că el nu este nicĭ eretic nicĭ mincinos« (Col. 4, § 13), succesoriĭ luĭ Dariŭ sunt îndemnați »să nu iubéscă ci să nimicéscă pe toți făcătoriĭ de rele și pe toți mincinoșiĭ« (Col. 4, § 14); în fine Dariu exprimă acolo marĭ temerĭ ca nu cumva cititoriĭ inscripțiunĭĭ să aibă îndóelĭ asupra celor relatate de el. Astfel dar, veracitatea era considerată în vechime de către Perșĭ ca uă virtute; din nenorocire ĕnsă orórea de minciună și de înșelăciune ce o aveaŭ Persiĭ antică nu s'a transmis descendinților lor moderni, căcĭ toți călătoriĭ, carĭ aŭ visitat Persia, sunt de acord asupra înșelătorieĭ și a lipseĭ de sinceritate și de adevĕr care caracterisă pe Persanul modern.

[2] Πρὶν δὲ ἢ πενταετὴς γένηται, οὐκ ἀπικνέεται ἐς ὄψιν τῷ πατρὶ, ἀλλὰ παρὰ τῇσι γυναιξὶ δίαιταν ἔχει. Acest obiceiŭ al Perșilor amintesce mult moravurile turcescĭ: la Turcĭ băețiĭ petrec în harem cu femeele până la vîrsta de 10 anĭ și vĕd rar pe tatăl lor.

[3] ἢν ἀποθάνῃ τρεφόμενος. Schweighäuser interpretă fórte bine sensul cuvêntuluĭ τρεφόμενος »dum apud mulieres educatur puer«.

[4] μηδεμίαν ἄσην. Așa, după opinia celor maĭ autorisați editorĭ, trebue să fi glasuit textul original. Unele ediții aŭ μηδεμίαν βλάβην. Treĭ manuscrise aŭ »μηδεμίαν βλάβην ἀηδῆ«, ele sunt: cel weselingian, cel sancroftian, precum și un manuscris din secolul 14 colaționat de Schweighäuser. Alțiĭ aŭ »μηδεμίαν ἄσην ἀηδῆ«. Origina acestor variante se póte explica prin faptul că cuvêntul ἄσην, care este pur atic, se află tradus de gramerianĭ tot d'auna prin ἀηδίαν. Așa fiind, e posibil ca dintr'uă notă, să se fi strecurat în text cuvêntul ἀηδῆ, pe urmă din introducerea luĭ ἀηδῆ un alt copist, credênd a face pasagiul maĭ clar, póte lesne să fi adăogat pe βλάβην. Tóte texturile moderne cele maĭ bune aŭ numaĭ »μηδεμίαν ἄσην«. E curios de observat cât de des putem atribui coruperea textuluĭ original la note marginale explicative intercalate de copiștĭ prea zeloși saŭ nebăgătorĭ de seamă.

[5] προσβάλῃ. Rĕŭ scris cu doĭ λ în unele ediții.

[6] τόνδε. Întrebuințarea acestuĭ cuvênt aci cu referință la ceea ce precedă e curiósă. Ne am fi așteptat la οὗτον, ceea ce ar fi fost mult maĭ

μὴ μιῆς αἰτίης εἵνεκα μήτε αὐτὸν τὸν βασιλέα μηδένα φονεύειν, μήτε τῶν ἄλλων Περσέων μηδένα τῶν ἑωυτοῦ οἰκετέων ἐπὶ μιῇ αἰτίῃ ἀνήκεστον πάθος[1] ἔρδειν· ἀλλὰ λογισάμενος[2], ἢν εὑρίσκῃ πλέω τε καὶ μέζω τὰ ἀδικήματα ἐόντα τῶν ὑπουργημάτων, οὕτω τῷ θυμῷ χρᾶται[3]. Ἀποκτεῖναι δὲ οὐδένα κω λέγουσι τὸν ἑωυτοῦ πατέρα οὐδὲ μητέρα· ἀλλὰ ὁκόσα ἤδη τοιαῦτα ἐγένετο, πᾶσαν ἀνάγκην φασὶ ἀναζητεόμενα ταῦτα ἀνευρεθῆναι[4] ἤτοι ὑποβολιμαῖα ἐόντα ἢ μοιχίδια[5]· οὐ γὰρ δή φασι οἰκὸς εἶναι, τόν γε ἀληθέως τοκέα ὑπὸ τοῦ ἑωυτοῦ παιδὸς ἀποθνήσκειν.

(adică) că nicĭ măcar regele nu pedepsesce pe nimenĭ cu mórte pentru un cuvênt singur numaĭ, şi că nicĭ un Persan nu administréză uă pedépsă ireparabilă unuĭ sclav pentru un singur cuvênt; daca ênsă, după matură cercetare, (stăpânul) găsesce că neajunsurile sunt maĭ numeróse şi maĭ marĭ decât serviciurile (aduse), dă curs mânieĭ sale. Perşiĭ pretind că (la dĕnsiĭ) nimenĭ n'a ucis vre uă dată pe tatăl sĕŭ saŭ pe mama sa; iar de câte orĭ s'a întêmplat ceva aşa, eĭ susţin că, cercetându-se cu deaměnuntul casul, se va descoperi fără îndoiélă că (crima este faptul) saŭ a unuĭ (copil) substituit, saŭ a unuĭ (copil) ilegitim: căcĭ, nu e cu putinţă, ḑic eĭ, ca un adevĕrat părinte să móră prin mâna copiluluĭ sĕŭ.

138. Ἄσσα δέ σφι ποιέειν οὐκ ἔξεστι, ταῦτα οὐδὲ λέγειν ἔξεστι. Αἴσχιστον δὲ αὐτοῖσι τὸ ψεύδεσθαι

138. La dĕnşiĭ nu se cade să vorbéscă cineva despre lucrurĭ pe carĭ nu se cuvine a le face

natural. Singura indicaţie pe care o avem că autorul se referă la instituţia descrisă în capitolul precedent, şi că acelaş cuvênt τόνδε în frasa care urméză, se referă la ceea ce vine maĭ jos este că aci avem »μέν νυν« şi că în frasa ce vine pe urmă, avem »δὲ καί«.

[1] ἀνήκεστον πάθος. Cuvêntul ἀνήκεστος derivă dela verbul ἀκέομαι şi însemnéză ireparabil; de exemplu: uă pedépsa ireparabilă ar fi mórtea, mutilaţia şi orĭ care alta vătămând pe sclav fără remediŭ.

[2] ἀλλὰ λογισάμενος. Pasagiul începênd cu cuvintele acestea şi până la finele capitoluluĭ lipsesce în patru manuscrise, din carĭ două importante şi a numo cel din Cambridge pe care êl desemnâm cu epitetul de »sancroftian« şi cel din Viena pe care êl numim weselingian.

[3] τῷ θυμῷ χρᾶται. Baehr traduce »iræ indulget« adică »dă deplin curs mânieĭ sale«. Avem uă expresie analogă maĭ jos la Cap. 155: »Σὺ μέντοι μὴ πάντα θυμῷ χρέο«.

[4] ἀνευρεθῆναι. Maĭ bine decât »ἂν εὑρεθῆναι« cum aŭ unele ediţiĭ moderne.

[5] ἤτοι ὑποβολιμαῖα ἐόντα ἢ μοιχίδια. Echivaléză, cum explică fórte bine Schweighäuser, cu »ὑποβολιμαίων ἢ μοιχίδιων ἔργα«.

νενόμισται[1]· δεύτερα δὲ τὸ ὀφείλειν χρέος, πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων[2] εἵνεκα, μάλιστα δὲ ἀναγκαίην[3] φασὶ εἶναι τὸν ὀφείλοντα καί τι ψεῦδος λέγειν. Ὃς ἂν δὲ τῶν ἀστῶν λέπρην ἢ λεύκην[4] ἔχῃ, ἐς πόλιν οὗτος οὐ κατέρχεται, οὐδὲ συμμίσγεται τοῖσι ἄλλοισι Πέρσῃσι· φασὶ δέ μιν ἐς τὸν ἥλιον ἁμαρτόντα τι ταῦτα ἔχειν. Ξεῖνον δὲ πάντα, τὸν λαμβανόμενον ὑπὸ τούτων, πολλοὶ ἐξελαύνουσι[5] ἐκ τῆς χώρης, καὶ

Minciuna se consideră de ei ca cea mai mare rușine: în al doilea rênd vine datoria de bani, și acésta pentru mai multe cuvinte, dar mai ales pentru că, dic ei, debitorul este nevoit să mintă. Daca un cetățean are lepra saŭ lepra albă, el nu (are voe să) umble prin oraș nici să se amestece cu ceĭ lalți Perșĭ; (ei) pretind că unul carele are uă asemenea (boală) trebue să fi păcătuit în

---

[1] Αἴσχιστον δὲ αὐτοῖσι τὸ ψεύδεσθαι νενόμισται. Plutarch, (Morr. II) confirmă acéstă dicênd că minciuna era socotită la Perșĭ ca viținl cel mai odios. Pe de altă parte cărțile sacre ale Perșilor amenință pe ceĭ ce mint cu pedepsele cele mai îngrozitóre. Acestea se acordă bine cu cele dise mai sus la Cap. 136 despre educația copiilor cum că ei de micĭ trebue să spue adevĕrul. Aci vedem uă probă manifestă despre puritatea religieĭ luĭ Zoroastru.

[2] πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων. Tótă partea cărțiĭ acesteia, începênd aci și până la finele Capitoluluĭ 177, adică tótă istoria coloniilor din Ionia, lipsesce în patru manuscrise: adică în cel din Vienna (weselingian), în cel din biblioteca colegiuluĭ Emanoil din Cambridge (sancroftian), într'un manuscris din secolul al 14lea, colaționat de Schweighäuser și într'unul din secolul 15, colaționat tot de acel mare filolog. În acele manuscrise, lacuna este suplinită cu cuvintele următóre... (ὀφείλειν χρέος.) »καὶ τὸ ἐς ποταμὸν ἐνουρέειν, ἢ πτύειν, ἢ χεῖρας ἐναπονίζεσθαι, ἢ ἄλλοτι ποιεῖν· σέβονται δὲ ποταμοὺς πάντων μάλιστα. Τὰ δὲ οὐνόματα τῶν Περσέων πάντα τελευτῶσιν ἐς τωυτὸ γράμμα, τὸ Δωριέες μὲν Σὰν καλέουσι, Ἴωνες δὲ Σίγμα. Οὐ πρότερον δὲ παρ' αὐτοῖς θάπτεται νέκυς, πρὶν ἂν ὑπ' ὄρνιθος ἑλκυσθῇ. Ταῦτα μέν νυν οὕτω τελεῖται«... Κῦρος ἐπεί τε τὰ πάντα κ. τ. λ...

[3] ἀναγκαίην. Uniĭ scriŭ rĕŭ ἀναγκαῖον, variantă pentru care nu există nicĭ uă necesitate.

[4] λέπρην ἢ λεύκην. Leuca nu era decât uă formă de lepră. Aristotele (Hist. Animal III. 11), descrie acesta boală, și din descrierea luĭ se vede că nu există între lepră și leucă nicĭ uă deosebire seriósă. Scripturile sacre ne arată cum la Ebreĭ leproșii eraŭ despărțițĭ, de restul societățiĭ israelite și socotițĭ ca necurațĭ; vedĭ (Leviticul XIII, 46. II Regĭ VII, 3 și XV, 5. Luca XVII, 12). În varietatea numită »lepra albă« saŭ »λεύκα« părul, pe partea atacată, devenia alb. Eschine, descriind boala, trimisă de Apoline iritat în contra locuitorilor insuleĭ Delos, dice: »τὰ μὲν πρόσωπα ἐπίμπλαντο λευκῆς καὶ τὰς τρίχας λευκοὶ ἐγίνοντο«. E de observat aci uă curiósă coincidență cu mărturia luĭ Erodot că Perșiĭ atribuiaŭ acéstă boala resbunărĭĭ Sóreluĭ. Iată încă un exemplu de asociația care exista în spiritul antichităților între Apoline și lepra, tras din următorul pasagiŭ a Coeforelor luĭ Eschil, (vers 279). Acolo Apoline amenință pe Oreste și pe sora luĭ, cu lepra daca nu vor resbuna mórtea tatăluĭ lor, și dice:

»τὰς δὲ νῷν νόσους
»Σαρκῶν ἐπαμβατῆρας ἀγρίαις γνάθοις
»Λιχῆνας ἐξέσθοντας ἀρχαίαν φύσιν·
»Λευκὰς δὲ κόρσας τῇδ' ἐπαντέλλειν νόσῳ«.

[5] πολλοὶ ἐξελαύνουσι. Cu tótă repetirea luĭ ἐκ în expresia »ἐξελαύνουσι ἐκ«, am preferit a reține textul consfințit de manuscrise decât a urma emendarea, fără îndoiélă mai elegantă, a luĭ Gaisford »πολλοὶ καὶ ἐλαύνουσι« reprodusă și în textul adoptat de Blakesley.

τὰς λευκὰς περιστερὰς[1], τὴν αὐτὴν αἰτίην ἐπιφέροντες. Ἐς ποταμὸν δὲ οὔτε ἐνουρέουσι, οὔτε ἐμπτύουσι, οὐ χεῖρας ἐναπονίζονται, οὐδὲ[2] ἄλλον οὐδένα περιορέωσι[3], ἀλλὰ σέβονται ποταμοὺς μάλιστα.

contra sóreluĭ. Mulţĭ dintr'ênşiĭ alungă de pe teritoriŭ pe tot străinul lovit de asemenea (boale), maĭ aŭ aceeaşĭ obiecţiune în contra porumbielor albĭ. Eĭ nicĭ urinézĕ, nicĭ scuipă, nicĭ êşĭ spală mâncle în gîrle, nicĭ permit altora (să facă acestea), avênd cel maĭ mare respect pentru gîrle.

139. Καὶ τόδε ἄλλο σφι ὧδε συμπέπτωκε γίνεσθαι, τὸ Πέρσας μὲν αὐτοὺς λέληθε ἡμέας μέντοι οὔ[4]· τὰ οὐνόματά σφι, ἐόντα ὁμοῖα

139. Maĭ aŭ şi uă altă particularitate care a scăpat din vederea chiar a Perşilor dar nu din a mea; numele lor (proprii)

---

[1] λευκὰς περιστερὰς. Cred că aci adjectivul λευκὰς trebue tradus textual »albe« iar nu »lepróse«, cum propune Baehr. Daca ar fi vorba de »porumbieĭ leproşĭ« nu ar maĭ fi nevoe de »τὴν αὐτὴν αἰτίην ἐπιφέροντες«. Afară de acésta nu cred că vre uă dată boala leprieĭ să fi atacat pe porumbieĭ. Perşiĭ vedeaŭ póte uă analogie între albeaţa porumbieluluĭ alb şi albeaţa pêruluĭ resultând din lepra cutanee. Uă altă emendare al textuluĭ este accea propusă de Reiskiu, aprobată de Bredoviu şi de Deitsch; ea constă în a muta pe πολλοὶ din poziţia luĭ şi a-l pune înainte de »καὶ τὰς λευκὰς περιστερὰς«. Fără îndoielă acésta este şi maĭ natural, dar nu cred că uă simplă ipotesă póte milita în contra autorităţiĭ tutulor manuscriselor fără excepţie. Avem totuşĭ destule cuvinte pentru a bănui că textul acestuĭ pasagiŭ a fost alterat, căcĭ aşa cum ni se presintă astădĭ, el nu sună bine. Textul original póte să fi fost: »Ξεῖνον δὲ πάντα, τὸν λαμβανόμενον ὑπὸ τούτων ἐλαύνουσι ἐκ τῆς χώρης, πολλοὶ καὶ τὰς λευκὰς περιστερὰς κ. τ. λ. În modul acesta superstiţia privitóre la porumbieĭ albĭ nu ar fi generală, cum resultă din textul astfel cum ni s'a transmis de manuscrise, şi cum suntem siliţĭ a-l conserva. Ceea ce maĭ cu sémă indică cum că πολλοὶ nu e la locul seŭ natural, este că el dă nascere la un fel de contradicere cu πάντα, afară numaĭ daca traducem χώρης prin »proprietate« ceea ce nu prea ar fi regulat.

[2] οὔτε ἐνουρέουσι, οὔτε ἐμπτύουσι, οὐ χεῖρας ἐναπονίζονται, οὐδὲ .. Repetirea acestor negative dă maĭ multă putere prohibitivă. Un manuscris are înaintea fie căriĭ enumeraţiĭ οὔτε, numaĭ ultima enumeraţie fiind precedată de οὐδὲ: ênsă οὐ este admis în ediţiile cele maĭ bune.

[3] περιορέωσι. Vedem une orĭ aci περιορῶσι. Unele ediţiĭ moderne aŭ indicativul present περιορέουσι, cuvênt care lipsesce cu totul de energie.

[4] τὸ Πέρσας μὲν αὐτοὺς λέληθε ἡμέας μέντοι οὔ. Din cuvintele acestea s'ar putea conchide că Erodot a fost el singur în Persia şi că a observat uă particularitate a numelor propriĭ persane, care scapă chiar din vederea indigenilor. Dar uă aşa presupunere dispare înaintea faptuluĭ că autorul nostru, comite aci uă eróre care arată destul de clar că el nu cunoscea limba Persilor de fel. În limba persană numele propriĭ la carĭ se referă Erodot nu se terminâ tóte cu Σ. Astfel, daca citim corect inscripţiile de pe piatra dela Behistun, numele de Cambis este Kambujiya, numele Intafernes, Vidafrana s. c. l. Astfel nu numele persane, ci traducerile lor în limba elină, aŭ particularitatea ce o atribue Erodot numelor originale. De aci vedem din contra, nu rea credinţă, precum afirmă unĭi traducătorĭ moderni carĭ defaimă pe Erodot în prefaţele lor, ci din contra, buna credinţă a acestuĭ autor basată pe încrederea ce o avea în compatrioţiĭ de la carĭ culegea maĭ în tot d'auna informaţiile luĭ.

τοῖσι σώμασι καὶ τῇ μεγαλοπρεπείῃ[1], τελευτῶσι πάντα ἐς τὠυτὸ γράμμα, τὸ Δωριέες μὲν Σὰν καλέουσι, Ἴωνες δὲ Σίγμα[2]. Ἐς τοῦτο διζήμενος εὑρήσεις τελευτῶντα τῶν Περσέων τὰ οὐνόματα, οὐ τὰ μὲν, τὰ δὲ οὔ, ἀλλὰ πάντα ὁμοίως[3].

140. Ταῦτα μὲν ἀτρεκέως ἔχω περὶ αὐτῶν εἰδὼς[4] εἰπεῖν. Τάδε

carĭ se referă la cualităţĭ corporale saŭ morale, se terminǎ tóte cu aceeaşĭ literă, pe care Dorienĭĭ o numesc »San«, iar Ionienĭĭ »Sigma«. Daca băgaţĭ bine de seamă, veţĭ găsi că tote, — nu unele da, iar altele nu, — numele (propriĭ) ale Perşilor se terminǎ într'un fel.

140. Acestea (sunt) câte pot spune cu siguranţă în privinţa

[1] τὰ οὐνόματά σφι, ἐόντα ὁμοῖα τοῖσι σώμασι καὶ τῇ μεγαλοπρεπείῃ. Tóte numele proprie ale Perşilor aŭ uă derivaţie şi uă însemnare óre care. Ele însă diferă de cele eline întru cât în general ele nu indică uă cualitate fisică saŭ morală, ci maĭ mult poziţia, proprietatea saŭ dependinţa de divinitate, aşa de exemplu »Achemene« saŭ »Hahhámanisch«, derivă dela »Hahkhá« (Sanscrit »Sakha«), »un amic« şi Zendicul saŭ Persianul »Mat« care indică posesiune, însemnând astfel »Posesor de amicĭ«. »Araspe«, dela »Aryia« (nobil saŭ bun) şi »aspa« »un cal«, adică »Avênd caĭ frumoşĭ«; »Aryabigne«, dela »Aryia« (nobil saŭ bun) şi »bhaja« (a servi), prin urmare »Servitorul buneĭ divinităţĭ«, şi astfel maĭ departe.

[2] τὠυτὸ γράμμα τὸ Δωριέες μὲν Σὰν καλέουσι, Ἴωνες δὲ Σίγμα. Pe timpul luĭ Erodot, consona sibilantă la Elinĭ era una şi aceeaşĭ, »σ«, care suna ca litera s pur; la început însă existaŭ două sibilante deosebite pe carĭ Elinĭĭ le împrumutaserǎ dela Fenicienĭ, în alfabetul căror figura, afară de litera ebraică »shin«, din care s'a făcut »san«, şi litera ebraică »samech«, care a devenit »sigma«. Prima literă se pronunţa »sh« saŭ ca »ş« al nostru, cea d'a doua ca »s« pur. Elinĭĭ, carĭ nu aveaŭ decât sunetul σ şi nu maĭ cunosceaŭ pe ş, confundară ambele sibilante. Eĭ reţinură pe amêndouă în sistemul lor de numeraţie, dar în alfabetul propriŭ dis, lăsara numaĭ pe σ. Dorienĭĭ deteră acesteĭ litere numele »san« cu tóte că nu maĭ era »shin« cel vechiŭ, iar Ionienĭĭ eĭ deteră numele care eĭ era propriŭ, »sigma«, şi care în fine deveni general. Litera deci fu numită »sigma« dar în alfabet ţinu locul care corespunde cu »san« din alfabetul fenician.

[3] οὐ τὰ μὲν, τὰ δὲ οὔ, ἀλλὰ πάντα ὁμοίως. Regula adevĕrată şi care nu admite excepţii, este că de câte orĭ un nume propriŭ masculin se terminǎ cu uă consonă, acea consonă este uă sibilantă. Aşa de exemplu, »Kurush« (Ciru), »Daryavush« (Dariu), Hakhamanish, (Achemene), s. c. l. În casurile acestea »sh« este terminaţia ce o aŭ în nominativ numele de a doua şi de a treia declinaţie, saŭ a căror rădăcină se terminǎ în i saŭ u. Marea majoritate însă a numelor propriĭ persane se terminǎ cu uă vocală nescrisă, astfel încât litera scrisă care le terminǎ nu represintă adevĕratul sunet terminal: aşa de exemplu Vashtasp(a) Istaspe, Arkhám(a) Arsame, Bardiy(a) Bardiu saŭ Smerdi, s. c. l. şi aci sibilanta finală există numaĭ în simpla traducţie elină a numeluĭ.

[4] εἰδὼς. Acest cuvênt se află omis în manuscrisul fragmentar din secolul al 12lea, aflat în biblioteca Universităţiĭ Cambridge şi colaţionat de Wesseling. Nu trebue din acest simplu cuvênt să conchidem că Erodot a călătorit în persónă în Persia proprie: e positiv însă că el a visitat Babilona şi Susa, unde curtea petrecea uă parte din an. Pentru visita lă Babilona, vedĭ maĭ jos Cap. 178—183, iar pentru Susa, Cartea VI, Cap. 119. Aşa dar autorul a avut destule ocasiĭ să observe bine obiceiurile Perşilor; şi nu trebue încă să uităm că el a fost născut supus al imperiuluĭ persic şi că deşi Persiĭ functionând în Asia mică visitaŭ rar patria lor totuşĭ eĭ formaŭ lumea oficială şi administrativă. Aşa se explică cunoscinţa perso-

μέντοι ὡς κρυπτόμενα λέγεται, καὶ οὐ σαφηνέως, περὶ τοῦ ἀποθανόντος· ὡς οὐ πρότερον θάπτεται ἀνδρὸς Πέρσεω ὁ νέκυς, πρὶν ἂν ὑπ' ὄρνιθος ἢ κυνὸς ἑλκυσθῆναι[1]. Μάγους μὲν γὰρ ἀτρεκέως οἶδα ποιέοντας ταῦτα[2]· ἐμφανέως γὰρ δὴ ποιεῦσι· κατακηρώσαντες δὴ ὧν τὸν νέκυν Πέρσαι γῇ κρύπτουσι[3]. Μάγοι δὲ κεχωρίδαται πολλὸν τῶν τε ἄλλων ἀνθρώπων καὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἱρέων[4]. Οἱ μὲν γὰρ ἁγνεύουσι ἔμ-

(Perșilor) din propria mea experiență. Ceea (ce urméza) însă, despre mort, se spune în secret și nu pe față; adică cum că nu se înmormîntéză cadavrul unuĭ Persan înainte de a fi (acela) rupt de pasăre saŭ de câne. Sciŭ în mod positiv că Magiĭ fac acésta; căcĭ eĭ o fac pe față; Perșiĭ ung cadavrul cu céră peste tot și pe urmă êl bagă în pămînt. Magiĭ diferă mult de preoțiĭ egiptenĭ

---

nală ce o avea Erodot despre Persĭ, dar e în general admis acum că el nu a fost în Persia proprie și în localitățile unde prepondera elementul arian. Daca ar fi vĕdut pe arianĭ așa de aprope el de sigur nu ar fi comis erorile ce le vedem în darea luĭ de seamă despre religia Perșilor, pe care religie el o confunda cu cultul scitic din Susiana, Armenia și Capadocia.

[1] οὐ πρότερον θάπτεται ἀνδρὸς Πέρσεω ὁ νέκυς, πρὶν ἂν ὑπ' ὄρνιθος ἢ κυνὸς ἑλκυσθῆναι. Mulțĭ autorĭ antici aŭ constatat acest fapt și confirmă cele dise aci: vom cita între alțiĭ pe Agatia, pe Strabone, și pe Cicerone. Nu numaĭ atâta, dar obiceiul acesta există și astăzĭ în Persia și orĭ unde maĭ remân Guebrĭ saŭ Parsiĭ, adoratorĭ aĭ foculuĭ: de exemplŭ în India. Larcher citéză un pasagiŭ din călătoriile luĭ Chardin în Persia unde acest autor descrie că pe timpul luĭ, la Isfahán, se afla un turn circular de 35 de picióre înălțime, fără ușă saŭ intrare. Guebriĭ se suiaŭ cu scara pe vîrful acestuĭ turn, depuneaŭ acolo cadavrele morților și le lăsaŭ în prada vulturilor și a altor păsărĭ, carĭ se adunaŭ în numer mare împrejurul turnuluĭ. (Voyage en Perse, tom. 2, pag. 186). Asemenea turnurĭ vedem și acum în India, maĭ ales la Bombay, unde se află uă colonie mare de Parsiĭ. Êle sunt maĭ înalte de cât eraŭ acele din Persia și cadavrele se depun pe un grătar de fer. Când carnea s'a rupt de pe óse de către vulturĭ și ciorĭ, acestea cad prin grătar și se adună în interiorul turnuluĭ. Hue, în călătoriile sale prin Tibet și prin Tartaria, arată cum Tartariĭ Mongolĭ lasă și eĭ cadavrele lor în prada animalelor și a păsărilor. — În unele ediții avem ἑλκυσθῆναι în loc de ἑλκυσθῇ.

[2] Μάγους μὲν γὰρ ἀτρεκέως οἶδα ποιέοντας ταῦτα. Magiĭ existaŭ și afară din Persia, scim din Strabone (XV. 3) că acéstă sectă religiósă avea proseliți și în Capadocia, astfel încât Erodot póte să fi vĕdut Magĭ fără să fi calcat în Persia proprie. E probabil că Perșiĭ aŭ împrumutat de la Magĭ obiceiul de care e vorbă în acest pasagiŭ.

[3] κατακηρώσαντες δὴ ὧν τὸν νέκυν Πέρσαι γῇ κρύπτουσι. Fapt care se confirmă de Strabone precum și de Cicerone. Acești autorĭ spun că se făcea acésta pentru maĭ buna conservare a cadavrelor. Persiĭ nu ardeaŭ cadavrele nicĭ uă dată, fiind-că credeaŭ că se spurcă puritatea foculuĭ prin contactul cu cadavrul necurat. E probabil că acéstă îngrijire pentru conservarea cadavrelor se practica numaĭ în casurĭ anume speciale și nu era regula generală; cred că se conservaŭ numaĭ cadavrele bărbaților distinșĭ saŭ carĭ ocupaserĕ funcțiunĭ înalte. Așa era și în Egipt unde nu se gătiaŭ ca momiĭ decât cadavrele regilor și a bărbaților eminenți. Expresia »γῇ κρύπτουσι« o avem și în Antigona luĭ Sofocle la versurile 182 și 937, »τάφῳ κρύψαι«.

[4] Μάγοι δὲ κεχωρίδαται πολλὸν τῶν τε ἄλλων ἀνθρώπων καὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἱρέων. Acésta frasă parentetică, e însemnată pentru că aci pentru prima óră se face mențiune despre preoțiĭ egiptenĭ, și acésta într'un mod

ψυχον μηδὲν κτείνειν, εἰ μὴ ὅσα θύουσι· οἱ δὲ δὴ μάγοι αὐτοχειρίῃ πάντα, πλὴν κυνὸς καὶ ἀνθρώπου, κτείνουσι[1]· καὶ ἀγώνισμα μέγα τοῦτο ποιεῦνται[2], κτείνοντες ὁμοίως μύρμηκάς τε καὶ ὄφεις[3] καὶ τἆλλα ἑρπετὰ καὶ πετεινά. Καὶ ἀμφὶ μὲν τῷ νόμῳ τούτῳ ἐχέτω, ὡς καὶ ἀρχὴν ἐνομίσθη[4].

și de restul ómenilor. Căcĭ acestia se abțin de a ucide vre un animal afară de acelea pe carĭ le sacrifică; magiĭ ênsă ucid de tóte cu propria lor mână, afară de om și de câne; ba încă se întrec care de care în privința acésta, ucidênd de uă potrivă furnicĭ, șerpĭ și alte reptile (pre-

ca cum obiceiurile lor ar fi fost bine cunoscute de câtre toțĭ cititoriĭ luĭ Erodot. Deși autorul pare a fi pus acest pasagiŭ în formă de notă explicativă, ênsă trebue să observăm acéstă referire la Egipt ca normă de comparație: ea este una din particularitățile luĭ Erodot și resultă din perfecta cunoscință ce o avea el despre Egipt, comparat cu ceea ce scia despre alte țĕrĭ. Vedem așa paralelismurĭ cu Egiptul maĭ jos la Cap. 192: în acel pasagiŭ »τὸν νομὸν τοῦτον« se referă la divisiile teritoriale ale Egiptuluĭ căror Erodot aplica în deosebĭ cuvêntul νομός; la Cap. 193 avem »οὐ κατάπερ ἐν Αἰγύπτῳ«; la Cap. 198 »παραπλήσιοι τοῖσι ἐν Αἰγύπτῳ« s. c. l.

[1] μάγοι αὐτοχειρίῃ πάντα, πλὴν κυνὸς καὶ ἀνθρώπου, κτείνουσι. Religia luĭ Zoroastru, precum scim, era basată pe credința dualismuluĭ, al bineluĭ și al rĕuluĭ. Divinitatea bineluĭ »Ormuzd« era principiul tutulor lucrurilor bune și utile, ea presida asupra virtuților și asupra animalelor utile. Divinitatea rĕuluĭ »Abriman« era stăpână peste tot ce e rĕŭ și vătămător, și astfel tóte animalele distrugătóre făceaŭ parte din domenul eĭ. Datoria omuluĭ pe acest pământ era de a lupta în contra a tot ce e rĕŭ, să micșoreze puterea luĭ Ahriman și să întindă pe aceea a luĭ Ormuzd; de aceea stîrpirea animalelor vătămătóre, ca șerpiĭ, scorpiĭ, fiarele sĕlbatice s. c. l. era impusă omuluĭ, și maĭ ales preoților. Erodot exceptézĕ numaĭ pe câne și pe om, dar lista luĭ e necompletă, căcĭ de sigur că maĭ eraŭ alte animale ca boul, calul, păsările domestice, s. c. l. carĭ eraŭ privite ca fiind subt ocrotirea Geniuluĭ bineluĭ și a căror distrugere era considerată ca un păcat. E positiv ênsă că în religia magilor cânele era privit ca animalul cel maĭ sacrŭ, nu atât, cred, din causa utilității luĭ, căcĭ atuncĭ și boul și calul ar trebui să fie puși pe aceeași trĕptă, dar pentru că el veghézĕ în contra rĕuluĭ care ar putea amenința pe stăpânul sĕŭ: el era astfel e uă emblemă a vegherĭĭ neobosite ce omul trebue s'o exercite în contra ispitelor și atacurilor geniuluĭ celuĭ rĕŭ. Ca probă despre marele respect ce-l aveaŭ magiĭ pentru acest animal putem aminti că steaoa fixă cea maĭ lucitóre din firmament se numia »Cânele« de magĭ, »Sirius«, și era considerată ca uă manifestațiune specială a luĭ Ormuzd, isvorul luminiĭ. Zendavesta iarăși represintă pe câne ca animalul emblematic al luĭ Ormuzd. Parșiĭ chiar astădĭ conservă tradiția magilor în acéstă privință și aŭ pentru câne un respect cu totul deosebit.

[2] ἀγώνισμα μέγα τοῦτο ποιεῦνται. S'a intervertit rĕŭ în unele ediții posiția cuvintelor μέγα și τοῦτο.

[3] ὄφεις. Creutzer scrie ὄφις, care este în adevĕr forma ionică a acusativuluĭ plural, ca Σάρδις (maĭ sus Cap. 15); ênsă marea majoritate a manuscriselor ne dă aci forma ordinară și trebue să ne conformăm cu ele.

[4] Καὶ ἀμφὶ μὲν τῷ νομῳ τούτῳ ἐχέτω, ὡς καὶ ἀρχὴν ἐνομίσθη. Sensul literal al frasei acesteia este: »Lăsați să fie« (saŭ maĭ bine; »lăsați, cum (dic) tot ce privesce obiceiul acesta, de óre ce așa s'a orênduit dela început«. Prin frasa acésta, Erodot pare a ruga pe cititoriĭ luĭ să-l scuseze că nu póte da explicațiĭ maĭ pe larg asupra acesteĭ particularități a Perșilor care exista din vechime și care difera așa mult de obiceiurile Egiptenilor cu carĭ el era așa de familiar. Avem maĭ aceeași frasă în Cartea II, Cap. 28: ea începe cu cuvintele »Ταῦτα

Ἄνειμι δὲ ἐπὶ τὸν πρότερον λόγον[1].

141. Ἴωνες δὲ καὶ Αἰολέες[2], ὡς οἱ Λυδοὶ τάχιστα κατεστράφατο ὑπὸ Περσέων, ἔπεμπον ἀγγέλους ἐς Σάρδις παρὰ Κῦρον, ἐθέλοντες ἐπὶ τοῖσι αὐτοῖσι[3] εἶναι τοῖσι καὶ Κροίσῳ ἦσαν κατήκοοι· ὁ δὲ ἀκούσας αὐτῶν τὰ προΐσχοντο[4], ἔλεξέ σφι λόγον[5], ἄνδρα φὰς αὐλητὴν ἰδόντα ἰχθῦς ἐν τῇ θαλάσσῃ αὐλέειν, δοκέοντά σφεας ἐξελεύσεσθαι ἐς γῆν· ὡς δὲ ψευσθῆναι τῆς ἐλπίδος, λαβεῖν ἀμφίβληστρον[6], καὶ περιβαλεῖν τε πλῆθος

cum) și păsări. Lăsați obiceiul acesta să fie (cum o fi) de óre ce așa s'a orînduit dela început. Eŭ însă revin la subiectul meŭ de maĭ nainte.

141. Îndată ce Lidienii fură cuceriți de către Perșĭ, Ionienii și Eolienii trimiseră soli la Sarde către Ciru rugând a fi (supușii luĭ) subt aceleași condiții subt carĭ fuseseră supuși luĭ Cresu; acesta, auḑind cele ce le propuneaŭ, le recită uă fabulă, ḑicênd cum că un flautist (óre care), vĕḑênd pescĭ în mare, (începu) să cânte din flaut creḑênd că (acestia) vor eși pe uscat: când

---

μέν νυν ἔστω, ὡς ἔστι τε καὶ ὡς ἀρχὴν ἐγένετο« și Pausania o imitézä în Cartea VIII, 38, când ḑice: »ἐχέτω δὲ ὡς ἔχει καὶ ὡς ἔσχεν ἐξ ἀρχῆς«. Găsim pe ἀμφὶ urmat cu dativul cum e aci, și tot în sensul acesta, în Cartea III, Cap. 32, în Cartea IV, Cap. 127, în Cartea V, Cap. 19, și în Cartea VI, Cap. 129.

[1] ἐπὶ τὸν πρότερον λόγον. Adică la istoria ţĕrilor de pe cósta Asieĭ micĭ întreruptă la Capitoluluĭ 94 prin digresiunea acésta asupra Perșilor, inspirată de istoria luĭ Cresu și al conflictuluĭ între Lidienĭ și Ciru.

[2] Ἴωνες δὲ καὶ Αἰολέες. Eolienii sunt asociați, ḑice Blakesley, aci cu Ionienii în misia acésta infructuósă către Ciru, precum sunt asociați cu dênșii și în misia cea laltă menționată maĭ jos la Cap. 152. Erodot însă nu ne dă nicĭ uă deslușire în privința timpuluĭ saŭ a împrejurărilor ce êĭ aŭ adus sub jugul Perșilor. Că fură supuși de către Persĭ, daca nu toți, dar cel puțin partea din eĭ care locuia maĭ în interiorul Asieĭ micĭ, reese clar din cele spuse la Cap. 171 despre incorporarea Eolienilor și a Ionienilor în expediția luĭ Arpag în contra Carieĭ. Asemenea, în Cartea II, Cap. 1, Erodot ne spune despre Cambise că »Ἴωνας μὲν καὶ Αἰολέας ὡς δούλους πατρωίους ἐόντας ἐνόμιζε«. În expediția luĭ Xerxe, cetățile eoliane contribuiră cu 60 de nave și cele ioniane cu 100. Veḑĭ Cartea VII, Cap. 95.

[3] ἐπὶ τοῖσι αὐτοῖσι. »În aceleași condiții.« Tot așa avem ἐπὶ maĭ sus la Capitolele 22 și 60, și la finele acestuĭ capitol »ἐπ' οἷσι« tot cu dativul și în acelaș sens subiectiv. Veḑĭ încă Cartea V, Cap. 65, și Cartea IV, Cap. 75.

[4] τὰ προΐσχοντο. »Cele ce (le) propuneaŭ«. Veḑĭ iar maĭ sus la Cap. 3 și maĭ jos la Cap. 164; veḑĭ iar Cartea III, Cap. 137, și Cartea VI, Cap. 9 și 86. Câte-va ediții scriŭ rĕŭ προέσχοντο.

[5] ἔλεξέ σφι λόγον. Cuvêntul λόγος aci trebue tradus prin »fabulă«; tot așa în pasagiul din »Memorabilia« luĭ Xenofonte, Cartea II, Cap. 134: »σύνδουλος δὲ Αἰσώπου τοῦ λογοποιοῦ« cuvêntul »λογοποιὸς« însemnézä recitator de fabule saŭ fabulist. Obiceiul de a recita fabule exista din cea maĭ mare antichitate, maĭ ales la Atena și la Sparta unde asemenea fabule se obicinuiaŭ mult în conversație și la masă. Vedem chiar din Evangelie cum Mântuitorul nostru adesea rĕspundea la cestiĭ prin fabule, parabole și pilde, din carĭ trăgea lecții de morală înaltă și divină.

[6] ἀμφίβληστρον dela ἀμφὶ și »βάλλω«. Uă plasă circulară care se arunca peste pescĭ, nu felul de plasă care se întindea numaĭ și se trăgea pe urmă la mal.

πολλὸν τῶν ἰχθύων καὶ ἐξειρύσαι. Ἰδόντα δὲ παλλομένους εἰπεῖν ἄρα αὐτὸν πρὸς τοὺς ἰχθῦς· »Παύεσθέ μοι ὀρχεόμενοι, ἐπεὶ οὐδ' ἐμέο αὐλέοντος ἠθέλετε ἐκβαίνειν ὀρχεόμενοι[1].« Κῦρος μὲν τοῦτον τὸν λόγον τοῖσι Ἴωσι καὶ τοῖσι Αἰολεῦσι τῶνδε εἵνεκα ἔλεξε, ὅτι δὴ οἱ Ἴωνες πρότερον, αὐτοῦ Κύρου δεηθέντος δι' ἀγγέλων[2] ἀπίστασθαί σφεας ἀπὸ Κροίσου, οὐκ ἐπείθοντο· τότε δὲ κατεργασμένων τῶν πρηγμάτων, ἦσαν ἑτοῖμοι πείθεσθαι Κύρῳ. Ὁ μὲν δὴ ὀργῇ ἐχόμενος[3] ἔλεγέ σφι τάδε. Ἴωνες δὲ, ὡς ἤκουσαν τούτων ἀνενειχθέντων ἐς τὰς πόλιας, τείχεά τε περιεβάλλοντο ἕκαστοι καὶ συνελέγοντο ἐς Πανιώνιον[4] οἱ ἄλλοι πλὴν Μιλησίων[5]· πρὸς μούνους

vĕḑu ênsă că speranţele sale eraŭ înşelate, luâ uă plasă, (o aruncâ), şi înconjurând uă mulţime de pescĭ, êĭ trase afară (din apă). Că el atuncĭ, vĕḑêndu-ĭ săltând, ar fi ḑis adică pescilor: »Încetaţĭ acum de a-mĭ maĭ juca, de óre ce nu aţĭ voit să eşiţĭ jucând nicĭ chiar când v'am cântat din flaut!« Ciru spuse acéstă fabulă Ionienilor şi Eolienilor pentru cuvêntul că, maĭ nainte, când ênsuşĭ Ciru êĭ rugase prin solĭ să se rĕscoale în contra luĭ Cresu, Ionienii nu-l ascultaseră; şi acum când faptele se îndepliniseră, eraŭ gata să se supue luĭ Ciru. Era mânios când le spuse acestea. Ionienii ênsă, când

[1] ἐπεὶ οὐδ' ἐμέο αὐλέοντος ἠθέλετε ἐκβαίνειν ὀρχεόμενοι. Unele ediţiĭ aŭ aci οὐκ în loc de οὐδ', ceea ce nu e corect, căcĭ cuvêntul acesta face maĭ mult de cât a nega şi trebue tradus nu printr'un simplu negativ, ca cum ar fi fost οὐκ' ci prin »nicĭ chiar«. Schweighäuser compară cuvintele din text cu pasagiul din Evangelia luĭ Mateiŭ, Cap. XI, vers 17: »ηὐλήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὠρχήσασθε«. Fabula acésta se găsesce în scrierile luĭ Babriu subt titlul »Ἁλιεὺς αὐλῶν«, ea se maĭ află şi în colecţia fabulelor luĭ Esop, şi du Méril pretinde (Poésies inédites du moyen age, pagina 18) că ea e de origină lidiană, şi că a fost inspirată póte de cântecele de flaut ale Lidienilor pe malurile laculuĭ Gigeŭ în onórea Veneriĭ Gigee. Cred ênsă că acéstă explicaţie e prea imaginară ca să fie probabilă.

[2] δι' ἀγγέλων. Ocasia în care Ciru a trimis solĭ Ionienilor ca să-ĭ invite a coopera cu el în contra luĭ Cresu este relatată maĭ sus la Cap. 76: »πέμψας κήρυκας ἐς τοὺς Ἴωνας, ἐπειρᾶτό σφεας ἀπὸ Κροίσου ἀποστάμεναι. Ἴωνες μέν νυν οὐκ ἐπείθοντο«. Din cuvêntul κήρυκας în pasagiul citat vedem că Ciru a trimis nu un sol ci maĭ mulţi, aşa încât greşesc unele ediţiĭ când substitue »ἀγγέλου« în loc de »ἀγγέλων«.

[3] ὀργῇ ἐχόμενος. Subt dominaţia saŭ influenţa mâniei. Avem expresiĭ analoge maĭ sus la Cap. 88: »συννοίῃ ἐχόμενος«, în Cartea I, Cap. 35, »συμφορῇ ἐχόμενος« şi în Cartea III, Cap. 50, »θυμῷ ἐχόμενος« precum şi în alte locurĭ.

[4] Πανιώνιον. Panionium era un teritoriŭ mic în faţa insuleĭ Samos pe partea de miaḑă nópte a promontoriuluĭ Mical. Acolo se ridica un templu celebrŭ al luĭ Neptun în jiurul căruia se ţineaŭ serbătorile Ioniane saŭ Panionice. Pentru maĭ multe detaliurĭ despre Panionium veḑĭ maĭ departe Capitolul 148.

[5] πλὴν Μιλησίων. Nu trebue să ne mire acéstă reservă. Maĭ întâiŭ populaţia din Milet era departe de a fi pur ionică. Acésta o şi indică cultul special al luĭ Apoline Didimeŭ, care era anterior cultuluĭ Junoneĭ ionice şi anterior colonisăriĭ Ionieĭ de către Neleŭ. Vedem prin acésta că cultul divinităţiĭ Ionienilor nu putu să predomine în Milet. Afară de acésta, abstinerea lor de la federaţia acésta se maĭ explică şi prin faptul că eĭ, carĭ aŭ fost tot d'auna ostilĭ

γὰρ τούτους ὅρκιον Κῦρος ἐποιήσατο, ἐπ' οἵσί περ ὁ Λυδός. Τοῖσι δὲ λοιποῖσι Ἴωσι[1] ἔδοξε κοινῷ λόγῳ πέμπειν ἀγγέλους ἐς Σπάρτην, δεησομένους Ἴωσι[2] τιμωρέειν.

audiră acestea, merseră la cetăţile (lor), ridicară toţi fortificaţii, şi se adunară cu toţii împreună la Panionium, cu excepţia Milesienilor: căci numaĭ faţă cu acestĭ (din urmă) Ciru luase îndatoriri analoge cu acelea pe carĭ (le luase) Lidianul. Restul Ionienilor credură de cuviinţă, prin comună întelegere, să trimită solĭ la Sparta ca să céră ajutor pentru Ionienĭ.

142. Οἱ δὲ Ἴωνες οὗτοι, τῶν καὶ τὸ Πανιώνιόν ἐστι, τοῦ μὲν οὐρανοῦ καὶ τῶν ὡρέων ἐν τῷ καλλίστῳ ἐτύγχανον ἱδρυσάμενοι πόλιας πάντων ἀνθρώπων, τῶν ἡμεῖς ἴδμεν[3]. Οὔτε γὰρ τὰ ἄνω αὐτῆς χωρία τὠυτὸ ποιέει τῇ Ἰωνίῃ, οὔτε τὰ κάτω, οὔτε τὰ πρὸς τὴν ἠῶ, οὔτε τὰ πρὸς τὴν ἑσπέρην[4]· τὰ

142. Ionienii acestia, căror aparţine Panionium, êşĭ aŭ stabilit oraşele subt cerul şi în clima cea maĭ încântătóre din tóte (câte le aŭ ales) popórele ce le cunosc. Căcĭ nicĭ ţĕrile la nordul Ionieĭ nu aŭ aceleaşĭ (avantagiurĭ) ca dĕnsa, nicĭ cele de la sudul (eĭ), nicĭ cele despre răsărit, nicĭ cele

---

regilor Lidieĭ, şi carĭ dedeseră maĭ repede ascultare propunerilor luĭ Ciru de a se revolta în contra luĭ Cresu, e probabil că nu se uniseră cu refusul Ionienilor de a coopera cu Ciru. Acésta se şi confirmă prin ceea ce spune autorul în frasa care urmézĕ.

[1] Τοῖσι δὲ λοιποῖσι Ἴωσι. »Restuluĭ Ionienilor« adică, exceptându-se Milesienii.

[2] Ἴωσι. Repetire care arată că misia avea de scop să solicite ajutorul Spartanilor în favórea tutulor coloniilor ioniane, fără deosebire.

[3] Οἱ δὲ Ἴωνες οὗτοι, τῶν καὶ τὸ Πανιώνιόν ἐστι, τοῦ μὲν οὐρανοῦ καὶ τῶν ὡρέων ἐν τῷ καλλίστῳ ἐτύγχανον ἱδρυσάμενοι πόλιας πάντων ἀνθρώπων, τῶν ἡμεῖς ἴδμεν. Aci, nu avem expresia unuĭ simplu entusiasm resultând din simţimêntul de patriotism al autoruluĭ. Cutez a dice că nimenĭ nu êşĭ póte face măcar uă ideo despre frumuseţile cósteĭ ionice a Asieĭ micĭ, şi maĭ ales a părţiĭ lăngă Panionium şi din faţa insuleĭ Samos, daca nu le a vĕdut cu ochiĭ. Transparenţa admirabilă a aeruluĭ, forma graţiósă şi în acelaş timp maiestuósă al munţilor, varietatea extraordinară de puncturĭ de privire, resultând din sinuositătile profunde ale cósteĭ, care formézĕ miĭ de promontoriĭ şi de golfurĭ unele maĭ frumóse decât altele, şi fie care cu caracterul şi clima sa proprie, uă primavară aprópe perpetuă: tóte acestea nu pot da decât uă ideo slabă de elementele din carĭ se compune tabloul încântător care se desfăşură înaintea amatoruluĭ natureĭ po acea cóstă, şi care nu se póte sterge nicĭ uă dată din memoria aceluia ce a avut fericirea să-l aibă înaintea ochilor. — Cuvêntul ὡρέων, este forma ionică pentru ὡρῶν şi vine dela ὥραι »timpiĭ anuluĭ«: de acolo »clima«.

[4] Οὔτε γὰρ τὰ ἄνω αὐτῆς χωρία τὠυτὸ ποιέει τῇ Ἰωνίῃ, οὔτε τὰ κάτω, οὔτε τὰ πρὸς τὴν ἠῶ, οὔτε τὰ πρὸς τὴν ἑσπέρην. Nu trebue să luăm aci expresiile »τὰ ἄνω αὐτῆς« şi »τὰ κάτω« în sensul lor cel ordinar, de »părţile maĭ înalte« adică maĭ depărtate de mare, şi »cele de jos« adică, cele

μὲν ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ τε καὶ ὑγροῦ πιεζόμενα[1], τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ θερμοῦ τε καὶ αὐχμώδεος. Γλῶσσαν[2] δὲ οὐ τὴν αὐτὴν οὗτοι νενομίκασι[3], ἀλλὰ τρόπους τέσσερας παραγωγέων[4]. Μίλητος μὲν αὐτῶν πρώτη κέεται πόλις πρὸς μεσαμβρίην· μετὰ δὲ, Μυούς τε καὶ Πριήνη[5]· αὗται μὲν ἐν τῇ Καρίῃ κατοίκηνται κατὰ ταὐτὰ διαλεγόμεναί σφι· αἵδε δὲ ἐν τῇ Λυδίῃ·

despre apus: căcĭ cele d'ântâĭ sunt bântuite de frig și de umeḑélă, și cele lalte de căldură și de secete. Acestia nu se servă (toţĭ) de acelaș dialect, ci de patru modurĭ de variante. Miletul este prima lor cetate spre miaḑă ḑi; după aceea vin Mios și Priene; acestea se află în Caria și vorbesc acelaș dialect: cele din Lidia sunt: Efes, Colofon,

de pe litoralul mâriĭ; maĭ ântâiŭ pentru că Ionieniĭ eraŭ stabiliţĭ numaĭ pe litoral și nu aveaŭ teritoriŭ întins în interiorul Asieĭ micĭ, pe urmă, fiind că avem și expresiile »τὰ πρὸς τὴν ἠῶ«, și »τὰ πρὸς τὴν ἑσπέρην«, ceea ce ar constitui un pleonasm daca am traduce τὰ ἄνω prin »partea de sus« și τὰ κάτω prin »partea de jos«, căcĭ, cósta Ionieĭ întindêndu-se dela nord spre sud, am vorbi de două orĭ de aceeașĭ direcţie. Trebue dar să traducem τὰ ἄνω prin »nord« și τὰ κάτω prin »sud« și așa avem cele patru puncturĭ cardinale descrise. Acésta reese și din faptul că autorul nu face menţiune de »nord« și de »sud«, tocmaĭ pentru că τὰ ἄνω indică nordul și τὰ κάτω sudul. — Prin αὐτῆς se înţelege τῆς Ἰωνίας.

[1] πιεζόμενα. Unele ediţiĭ scriŭ fără cuvênt πιεζεύμενα. Este curios cum ediţia anotată de Blakesley are aci πιεζόμενα de óre ce la Cartea III, Cap. 146, la Cartea VI, Cap. 108, și la Cartea VIII, Cap. 142, vedem contrariul. Forma πιεζέω în loc de πιέζω fu adoptată de scriitoriĭ aticĭ a epociĭ decadenţeĭ: o găsim numaĭ în Plutarch și în autoriĭ de pe urma luĭ.

[2] γλῶσσαν. Nu trebue luat în sensul general de »limbă« ci în sensul maĭ restrîns de »dialect«, căcĭ toţĭ vorbiaŭ limba ioniană, care nu era decât uă formă a limbeĭ generale eline; dar acéstă limbă, saŭ maĭ bine, acest dialect ionian, era subtîmpărţit în alte subdialecte saŭ variante. Iată dece nu am voit să traduc γλῶσσαν prin »limbă« căcĭ termenul e prea general, ba âncă găsesc că și cuvêntul »dialect« are acelaș defect deși într'un grad maĭ puţin: dar în lipsa altuĭ maĭ propriŭ am fost silit a-l adopta.

[3] νενομίκασι echivaléză cu »ἐν τοῖς νόμοις ἔχειν« »nu obicinuesc«: astfel avem în Cartea IV, Cap. 183, »γλῶσσαν οὐδεμιῇ ἄλλῃ παρομοίην νενομίκασι« și în Cartea V, Cap. 97, »οὔτε ἀσπίδα οὔτε δόρυ νομίζουσι«.

[4] παραγωγέων în sensul literal »deflecţiunĭ« dela verbul παράγειν, a se abate, adică deflecţiunĭ saŭ abaterĭ dela dialectul pur ionian. Aceste τρόποι παραγωγέων se maĭ numesc χαρακτῆρες la finele capitoluluĭ.

[5] Μυούς τε καὶ Πριήνη. Atât aceste două orașe cât și Miletul eraŭ la început pe malul mâriĭ, dar ruinele lor ăstaḑĭ se află la distanţe marĭ de litoral, precum se arată în alăturatele harte comparative. Acésta provine din depositul de nomol cârat de rîul Meandru. Acolo unde era în vechime mare, astăḑĭ curge rîul, pe când un vechiŭ golf profund pe care se aflaŭ aceste treĭ cetăţĭ este astăḑĭ astupat și numaĭ rĕmăne dintr'ĕnsul decât fundul, transformat în lacul modern Vathi. Acéstă schimbare a topografieĭ acesteĭ părţĭ a fost continuă, și acţiunea depositelor rîuluĭ Meandru se semnaléză chiar de câtre autorul nostru în Cartea II, Cap. 10. Ea continuă și astăḑĭ. Câte trele orașe, adică Miletul, Priene și Mios se aflaŭ decĭ într'un golf care astăḑĭ a dispărut și care se numia Latmu. Înprejurul acestuĭ golf se ridicaŭ, în chip de amfiteatru, munţiĭ Mical, Titan, Latmu și Griu, iar rîul Meandru se vĕrsa în mare la colţul nord-est al acestuĭ golf, chiar sub poalele despre nord ale munteluĭ Titan. La intrarea golfululuĭ, spre nord, se ridica partea despre sud al promontoriuluĭ Mical, iar în faţă se vedea partea despre nord al promontoriuluĭ munteluĭ Griu. La extremitatea acestuĭ promontoriŭ, adică la intrarea despre sud al golfuluĭ

Ἔφεσος [1], Κολοφὼν [2], Λέβε- | Lebedos, Teos, Clazomene (și)

Latmu se ridica orașul Milet. Dela intrarea golfuluĭ până la fundul luĭ, adică până la poalele munteluĭ Latmu, era uă distanță de 40 de kilometrĭ și lățimea luĭ dela Milet până la gura Meandruluĭ era de 12 kilometrĭ. La gura Meandruluĭ era Mios și la poalele munteluĭ Mical, despre sud, adică la intrarea despre nord al golfuluĭ Latmu și în fața Miletuluĭ, se afla Priene. Priene și Mios suferirĭ cele d'ântâĭ de depărtarea mârĭĭ prin depositele Meandruluĭ: deja pe timpul luĭ Strabone acest din urmă oraș era părăsit pentru că localitatea devenise uă mlaștină nesănătósă și infestată de țânțarĭ. (Vedĭ Strabone XIV, p. 912, și Pausania VII, 2). Priene,

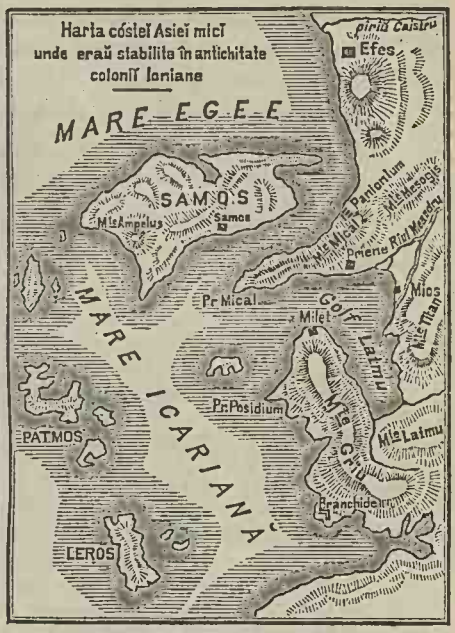

pe timpul luĭ Strabone, era deja depărtată de mare ca la vre uă 6 kilometrĭ. Astădĭ, precum putem vedea din aceste harte comparative, schimbarea e âncă maĭ mare, golful este astupat și Meandrul êșĭ a prelungit cursul vĕrsându-se dincolo de ruinele Miletuluĭ în mare, iar ruinele Miletuluĭ sunt la 8 kilometrĭ de mare. Pe de altă parte ruinele de la Priene și locul unde fu Mios sunt acum la 15 kilometrĭ distanță de cóstă. Tot ce a maĭ rămas din golful Latmu este un lac: acest lac, astădĭ depărtat ca la 10 saŭ 11 kilometrĭ de mare, cu timpul va seca și marea va fi împinsă âncă maĭ departe prin acțiunea rîuluĭ Meandru, saŭ Minderéh, cum se numesce acum.

[1] Ἔφεσος. La gura pîriuluĭ Caistru, fu mult timp cea maĭ importantă și cea maĭ puternică din tóte coloniile ioniane. Antichitatea acestuĭ oraș este fórte mare. El nu fu zidit din temelie, ca cele lalte, de câtre coloniĭ ioniani. Androde, fiul luĭ Codru, carele conduse aci cel d'ântâiŭ uă colonie ioniană, găsi un oraș deja fundat și, alungând pe indigenĭ, instală pe coloniĭ sĕĭ. Efesul poseda un templu măreț al Dianeĭ care se prenumĕra între cele șépte minunĭ ale lumeĭ. Ruinele acestuĭ templu, acelea ale teatruluĭ, și alte urme ale acesteĭ cetățĭ celebre, se vĕd âncă în picióre lângă satul modern Aïa-Suluk.

[2] Κολοφὼν. Orașul acesta se afla pe cóstă, la uă micĭ depărtare spre nord de Efes. El era iarăși fórte vechiŭ și, ca Efesul, nu fu colonisat direct de Ioniecĭ

δος[1], Τέως[2], Κλαζομεναὶ[3], Φώκαια[4]. Αὗται δὲ αἱ πόλιες τῇσι πρότερον λεχθείσῃσι ὁμολογέουσι κατὰ γλῶσσαν οὐδέν[5], σφὶ δὲ ὁμοφωνέουσι. Ἔτι δὲ τρεῖς ὑπόλοιποι Ἰάδες πόλιες, τῶν αἱ δύο μὲν νήσους οἰκέαται Σάμον τε καὶ Χίον, ἡ δὲ μία ἐν τῇ ἠπείρῳ ἵδρυται, Ἐρυθραί[6]. Χῖοι μέν νυν καὶ Ἐρυθραῖοι κατὰ τὠυτὸ διαλέγονται, Σάμιοι δὲ ἐπ' ἑωυτῶν μοῦνοι[7].

Focea: orașele acestea nu aŭ acelaș dialect particular ca și cele (treĭ) numite maĭ sus, dar aŭ un dialect al lor propriŭ. Maĭ rĕmân încă treĭ cetățĭ ioniene, din carĭ două sunt aședate în insule, (și a nume) Samos și Chio, iar cea laltă este zidită pe continent, (și a nume) Eritrea. Locuitoriĭ din Chio și din Eri-

ci de Milesienĭ, astfel încât fu, ca să dicem așa, uă subcolonie ioniană. Raoul Rochette dice că Milesienii, când colonisară Colofona, alungară de acolo pe Cretanĭ. Nisce ruine neimportante, ce se vĕd acum lângă satul modern Chili, se presupun că ar fi aparținut acestuĭ oraș. Ele se află descrise de Arundell, în cartea intitulată »visit to the Seven Churches«.

[1] Λέβεδος. La intrarea despre nord al golfuluĭ de Efes, între Colofon și Teos și la vre uă 4 kilometrĭ de ambele aceste colonii. Orașul acesta, al căror urme nu s'aŭ găsit, fu întâiŭ fundat de Carienĭ. Pe urmă Ionienii, subt conducerea unuĭ fiŭ a luĭ Codru, frate cu colonisatorul Miletuluĭ, alungară pe Carienĭ și se stabiliră acolo în locul lor.

[2] Τέως. Spre nord de Lebedos, de la care era depărtat ca de 4 kilometrĭ. Teos fu colonisat de două orĭ, întâiŭ fundat și colonisat de Eolienĭ, adică de către Minieĭ din Orchomen, despre carĭ e vorbă maĭ jos la Cap. 146; pe urmă sosi uă colonie ioniană, subt conducerea unuĭ al treilea fiŭ al luĭ Codru, carele amestecă pe coloniĭ seĭ cu Eolienii deja aședatĭ acolo, astfel încât colonia deveni mixtă. Astădĭ satul turcesc Sigadjik ocupă punctul unde se ridica acest oraș.

[3] Κλαζομεναί. La nord de Teos, pe locul chiar unde se află astădĭ satul Vurla. Acéstă colonie fu fundată mult maĭ târdiŭ decât cele descrise maĭ sus, de către aceiașĭ colonĭ din Colofon carĭ aŭ fundat și Clazomena.

[4] Φώκαια. La intrarea despre nord al golfuluĭ de Smirna. Colonizat întâiŭ de Foceenĭ, de unde êșĭ a luat numele, acest oraș fu maĭ târdiŭ colonisat din noŭ de Atenienĭ. Erodot întrebuințézĕ în Cartea acésta, Cap. 80, 16 și 165, forma Φωκαίη. Aci însă și în Cartea II, Cap. 106 și 178 avem Φώκαιαν și Φώκαια. Eraclid din Pont o numesce Φωκέα. Numele modern este »Palaio Fokia«. Tóte aceste orașe sunt enumerate plecând de la sud spre nord.

[5] τῇσι πρότερον λεχθείσῃσι ὁμολογέουσι κατὰ γλῶσσαν οὐδέν. Acésta de sigur din causa caracteruluĭ maĭ mixt al colonisăriĭ acelor orașe.

[6] Ἐρυθραί. Satul modern Tcheshmé, în fața insuleĭ Chio, pe cósta Anatolieĭ, ocupă locul acesteĭ coloniĭ ioniane. Muntiĭ carĭ se ridic în dosul portuluĭ Tcheshmé, atrag ochiĭ călătoruluĭ prin colórea lor roșie, care devine și maĭ vie când ele reflectă radele sóreluĭ apunênd în dosul munților însuleĭ Chio. Numele de Eritrea cred că s'a dat acesteĭ localităților de primiĭ colonĭ ioniani, din causa acésta.

[7] Χῖοι μὲν νυν καὶ Ἐρυθραῖοι κατὰ τὠυτὸ διαλέγονται, Σάμιοι δὲ ἐπ' ἑωυτῶν μοῦνοι. Chiar astădĭ Samienii vorbesc un dialect cu totul altul de acel ce se aude la Chio și la Tcheshmé. Diferința de sigur va tinde a dispare cu încetul, acum când mijlócele de comunicație sunt maĭ perfecte decât înainte. Așa de mare a fost până acum isolarea acestor insule una de alta încât fie care êșĭ are dialectul eĭ bine determinat. În insula Patmos chiar, dialectul bărbaților este altul decât acela al femeelor care e maĭ corupt. — Expresia »ἐπ' ἑωυτῶν μοῦνοι« însemnézĕ »numaĭ pentru eĭ«, adica indică ceea ce se face de uniĭ cu exclusia celor lalți.

Οὗτοι χαρακτῆρες γλώσσης τέσσερες γίνονται[1].

143. Τούτων δὴ ὧν τῶν Ἰώνων οἱ Μιλήσιοι μὲν ἦσαν ἐν σκέπῃ τοῦ φόβου[2], ὅρκιον ποιησάμενοι. Τοῖσι δὲ αὐτῶν νησιώτῃσι ἦν δεινὸν οὐδέν· οὔτε γὰρ Φοίνικες ἦσάν κω Περσέων κατήκοοι[3] οὔτε αὐτοὶ οἱ Πέρσαι ναυβάται. Ἀπεσχίσθησαν δὲ ἀπὸ τῶν ἄλλων Ἰώνων οὗτοι[4] κατ' ἄλλο μὲν οὐδέν, ἀσθενέος δὲ ἐόντος τοῦ παντὸς τότε[5] Ἑλληνι-

trea vorbesc acelaș dialect, ceĭ din Samos aŭ p'al lor propriŭ. Acésta face (peste tot) patru varietățĭ de dialect.

143. D'intre (toți) Ionienii acestia, Milesienii eraŭ la adăpostul (orĭ și cării) temerĭ, de óre ce făcuseră un pact solemn (cu Ciru). — Nicĭ insularii n'aveaŭ dece să se témă: căcĭ Fenicienii nu eraŭ încă supușii Perșilor și Perșii eĭ singurĭ nu eraŭ (bunĭ) marinarĭ. — Acestia se despărțiră de restul Ionienilor

[1] Οὗτοι χαρακτῆρες γλώσσης τέσσερες γίνονται. Și a nume: 1° Milet Mios și Priene; 2° Efes, Colofon, Lebedos, Teos, Clazomene și Focea; 3° Chio și Eritrea; 4° Samos. Dialectul autoruluĭ era, fără îndoială, varietatea samiană a dialectuluĭ ionian, căcĭ el, când în frageda luĭ copilărie a fugit din Alicarnas din causa tiranieĭ luĭ Ligdamis, nepotul Artemiseĭ, de sigur că a preschimbat dialectul luĭ cel doric pentru dialectul ionian din Samos, patria luĭ adoptivă, unde a crescut. Rawlinson însa pare cam sceptic în privința acesteĭ șederi la Samos și atribue adopțiunea dialectuluĭ ionian de Erodot la faptul că pe timpul luĭ acest dialect era acela în care se scria maĭ obicinuit.

[2] ἐν σκέπῃ τοῦ φόβου. »La adĕpostul temeriĭ«. Asemenea avem în Cartea VII, Capitolele 172 și 215, »ἐν σκέπῃ τοῦ πολέμου« »la adĕpostul furieĭ resbeluluĭ«.

[3] Περσέων κατήκοοι. Cuvêntul κατήκοος se întrebuințézã și cu dativul. De exemplu, avem maĭ sus la Cap. 141: »Κροίσῳ ἦσαν κατήκοοι«. E bine înțeles aci că pe atuncĭ Fenicienii nu eraŭ încă supușii Perșilor, altfel acești din urmă ar fi putut dispune de puterea lor navală.

[4] οὗτοι. Cuvêntul acesta s'a interpretat în maĭ multe moduri. Larcher êl referă la Milesienĭ numaĭ, și într'acésta el urmézã versiunea latină a luĭ Dindorf. Alți traducătorĭ referă acest pronume și la Milesienĭ și la insularĭ. Nu 'mĭ pare bine întemeiată interpretarea luĭ Baehr cum că οὗτοι se rapórtă la tóte cele două spre ḑece colonii ale Ionienilor de pe cósta Asieĭ micĭ și de pe insule, enumerate de autor maĭ sus. Acésta ar fi în contraḑicere flagrantă cu cele spuse la Cap. 141 despre Milesienĭ, că acestia nu se uniaŭ cu politica urmată de restul Ionienilor din Asia mică, adunați la Panionium. Dece am presupune că autorul represintă aci tot corpul Ionienilor din Asia ca urmând uă politică alta decât accea inaugurată de confrații lor din Grecia? Din contra, e clar mi se pare că Erodot nu face decât uă distincție locală; el contrastă purtarea Milesienilor cu accea a restuluĭ confederațiuneĭ ionice din Asia. Mi se pare că Baehr a fost indus în erore din causa cuvintelor Ἑλληνικοῦ γένεος carĭ aŭ aerul de a da întregului pasagiŭ un sens general și din causa menționĭĭ orașuluĭ Atena maĭ jos. Cu tóte acestea prefer interpretarea maĭ locală și refer pe οὗτοι numaĭ la Milesienĭ, ceea ce pune capitolul acesta în perfect acord cu cele ḑise la Cap. 141. Rawlinson e și el de acéstă părere. În traducere însă, pentru a fi maĭ textual, nu am introdus chiar numele Milesienilor cum o face Rawlinson. Consider tótă partea relativă la insularĭ, adică tot pasagiul începênd cu cuvintele »Τοῖσι δὲ αὐτῶν νησιώτῃσι« până la »οὔτε αὐτοὶ οἱ Πέρσαι ναυβάται« ca parentetic și am indicat acésta în traducere prin liniĭ în loc de punctuarĭ. Cu chipul acesta exclud pe νησιῶται din sfera acțiuniĭ cuvêntuluĭ οὗτοι.

[5] τότε. Adică pe timpurile când se întruniaŭ delegații Ionienilor la Panionium.

κοῦ γένεος, πολλῷ δὲ ἦν ἀσθενέστατον τῶν ἐθνέων τὸ Ἰωνικὸν καὶ λόγου ἐλαχίστου[1]· ὅτι γὰρ μὴ Ἀθῆναι[2], ἦν οὐδὲν ἄλλο πόλισμα λόγιμον[3]. Οἱ μέν νυν ἄλλοι Ἴωνες καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔφυγον τὸ οὔνομα[4], οὐ βουλόμενοι Ἴωνες κεκλῆσθαι· ἀλλὰ καὶ νῦν φαίνονταί μοι οἱ πολλοὶ αὐτῶν ἐπαισχύνεσθαι τῷ οὐνόματι[5]. Αἱ δὲ δυώδεκα πόλιες αὗται τῷ τε οὐνόματι ἠγάλλοντο, καὶ ἱρὸν ἱδρύσαντο ἐπὶ σφέων αὐτῶν[6], τῷ οὔνομα ἔθεντο Πανιώνιον· ἐβουλεύσαντο δὲ αὐτοῦ μεταδοῦναι μηδαμοῖσι ἄλλοισι Ἰώνων· οὐδ' ἐδεήθησαν δὲ οὐδαμοὶ μετασχεῖν, ὅτι μὴ Σμυρναῖοι.

144. Κατάπερ[7] οἱ ἐκ τῆς Πενταπόλιος νῦν χώρης Δωριέες, πρό-

numaĭ și numaĭ pentru că tot neamul elinesc era slab pe timpurile acelea, și că, din tóte popórele, cel ionian era cu mult cel maĭ slab și cel maĭ neînsemnat; căcĭ afară de Atena nu avea alt oraș important. Ba încă Atenienĭi și ceĭ laltĭ Ionienĭ fugiaŭ de nume și nu voiaŭ să fie desemnațĭ ca Ionienĭ: și astădĭ încă cea maĭ mare parte dintr'ênșiĭ êmĭ fac efectul că se rușinézá de numele (lor). Cele douĕ spre ḑece cetățĭ ênsă (pe carĭ le am menționat), nu numaĭ că se făliaŭ de nume, dar încă aŭ ridicat un templu propriŭ al lor căruia êĭ puseră numele Panionium; ele deciseră ca nicĭ un alt stat ionian să nu aibă parte de dĕnsul; ênsă nimenĭ, afară de Smirneĭ, nu solicitaseră a fi admișĭ.

144. Tot astfel și Dorienĭi din partea care astădĭ se numesce

[1] λόγου ἐλαχίστου »al căruĭ cuvênt avea maĭ puțină greutate. Erodot aci invocă slăbiciunea Ionienilor ca să explice și să scuze unirea Milesienilor cu Perșiĭ; act, care în ochiĭ Elinilor, era uă pată în istoria Ionienilor, stigmatisată cu numele de »medism«.

[2] Ἀθῆναι. Excepția ce o face autorul în favórea Ateneĭ este de sigur din causa importanței acesteĭ cetățĭ pe timpul luĭ. Dar în ḑilele luĭ Ciru, Atena nu însemna încă aprópe nimic. Chiar mult maĭ târḑiŭ, adică subt Dariu Istaspe, vedem că Atena d'abia era cunoscută de Perșĭ (vedĭ Cartea V, Cap. 73).

[3] λόγιμον echivalézá cu λόγου ἄξιον.

[4] τὸ οὔνομα. În ediția luĭ Schellerschem și într'un manuscris la Paris vedem τοὔνομα.

[5] φαίνονταί μοι οἱ πολλοὶ αὐτῶν ἐπαισχύνεσθαι τῷ οὐνόματι. Rawlinson observă uă tendință la diferite popóre pelasgice de a se eleniza în Grecia, și de a lepăda numele lor etnic pentru a adopta denumirea maĭ generală de Elin. Nu dar din causa defecțiunĭĭ Ionienilor din Asia se rușinaŭ ceĭ din Europa de numele lor dar din causa tendințeĭ generale în Europa de a purta un nume commun. Pausania (IV. 24, § 6) observă acelaș lucru în privința Driopilor.

[6] ἐπὶ σφέων αὐτῶν. Vedĭ maĭ sus nota 7, pag. 256.

[7] Κατάπερ. Acest cuvênt indică că ceea ce urmézá, relativ la coloniile doriane din Asia Mică, nu trebue să fie considerat ca parte din narațiune ci ca uă intercalare destinată a da un exemplu analog cu federațiunea ionică de la Panionium.

τερον δὲ Ἐξαπόλιος τῆς αὐτῆς ταύτης καλεομένης, φυλάσσονται ὧν μηδαμοὺς ἐσδέξασθαι τῶν προσοίκων Δωριέων ἐς τὸ Τριοπικὸν ἱρόν[1]· ἀλλὰ καὶ σφέων αὐτῶν τοὺς περὶ τὸ ἱρὸν ἀνομήσαντας ἐξεκλήϊσαν τῆς μετοχῆς. Ἐν γὰρ τῷ ἀγῶνι τοῦ Τριοπίου Ἀπόλλωνος[2] ἐτίθεσαν τὸ πάλαι τρίποδας χαλκέους τοῖσι νικῶσι· καὶ τούτους χρῆν τοὺς

Pentapole, dar care maĭ nainte se numia Exapole din acceaşĭ localitate, aŭ grijă de a nu admite pe nicĭ uniĭ din vecinii lor Dorienĭ în templul dela Triopiu; (nu numaĭ atâta) dar încă eĭ aŭ mers până a exclude din participare pe aceĭ d'intre dênşiĭ carĭ nu s'aŭ conformat regulelor privitóre la templu. Căcĭ în jocurile

[1] τὸ Τριοπικὸν ἱρόν. Acest templu se ridica la extremitatea unuĭ promontoriŭ nu departe spre nord de oraşul Cnid. Acest promontoriŭ se numia capul Triopic. Mulţĭ archeologĭ credeaŭ că el se afla pe ênsuşĭ promontoriul pe care era în parte situat oraşul Cnid. Acela se numesce astăḑĭ capul Crio şi parte din el, cum se póte vedea din alăturata hartă, era ocupat de cuartierul apusan el oraşuluĭ. Strabone (XIV, p. 938) ne spune că acest cap, saŭ maĭ bine ḑis, peninsula întrégă »Crio« modernă, fu uă dată uă insulă care cu timpul s'a alipit de continentul asiatic. Am fi putut presupune că templul despre care e vorbă se ridica în apropierea imediată a oraşuluĭ, adică pe peninsula Crio, daca descrierile exacte ale luĭ Tucidide (VIII, 35) şi ale luĭ Strabone nu ne arăta în mod positiv că capul Crio nu este identic cu vechiul cap Triopis unde se ridica templul confederaţiunii doriane. Probabil că punctul Triopis era primul cap spre nord care oferia un sit minunat pentru un templu. S'a obiectat că pe capul acesta astăḑĭ nu există nicĭ uă indicaţie că ar fi fost acolo un templu. Cred ênsă cu Rawlinson că nu s'a făcut încă destule explorаţiĭ şi că daca s'ar căuta serios, cum s'a căutat acum la Pergam şi sunt câţĭ-va anĭ la Budrum, s'ar găsi resturĭ importante. Blakesley ḑice că divinităţile asociate cu templul acesta se pot precisa din oferta trimisă de Cnidienĭ la Delfĭ pe care Pausanias, martor ocular al trimiterĭĭ lor, o descrie astfel: »Τριόπαν οἰκιστὴν τῆς Κνίδου παρεστῶτα ἵππῳ καὶ Λητοῖ καὶ Ἀπόλλωνά τε καὶ Ἄρτεμιν ἀφιέντας τῶν βελῶν ἐπὶ Τιτυόν« (X. 11, § 1). Alţiĭ cred că templul a fost dedicat luĭ Apoline, luĭ Neptun şi Nimfelor în onoarea cărora se celebraŭ jocurile cnidiene. Putem cu siguranţă afirma ênsă ca cultul luĭ Apoline era cel predominant.

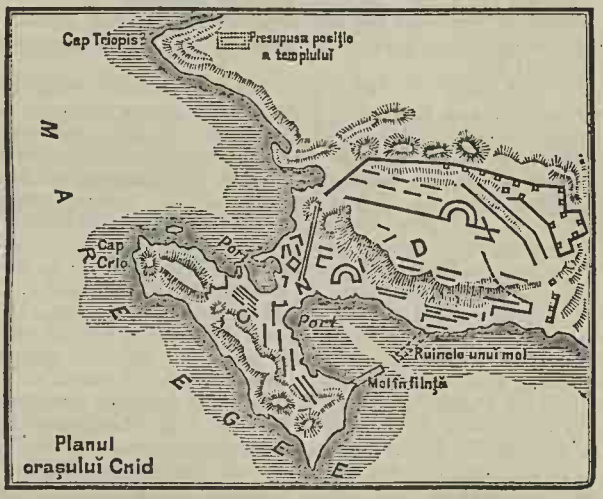

[2] Ἐν γὰρ τῷ ἀγῶνι τοῦ Τριοπίου Ἀπόλλωνος. Scoliastul luĭ Teocrit (Id: XVII, 69) ne spune că jocurile acestea eraŭ dedicate luĭ Apoline, luĭ Neptun şi Nimfelor.

λαμβάνοντας ἐκ τοῦ ἱροῦ μὴ ἐκφέρειν[1], ἀλλ' αὐτοῦ ἀνατιθέναι τῷ θεῷ. Ἀνὴρ ὧν Ἁλικαρνησσεὺς, τῷ οὔνομα ἦν Ἀγασικλέης, νικήσας, τὸν νόμον[2] κατηλόγησε· φέρων δὲ πρὸς τὰ ἑωυτοῦ οἰκία προσεπασσάλευσε[3] τὸν τρίποδα. Διὰ ταύτην τὴν αἰτίην αἱ πέντε πόλιες, Λίνδος καὶ Ἰήλυσσός τε καὶ Κάμειρος[4] καὶ Κῶς[5] τε καὶ Κνίδος[6], ἐξεκλήϊσαν τῆς μετοχῆς τὴν ἕκτην πόλιν Ἁλικαρ-

(în onórea) luĭ Apoline Triopiu eĭ orânduiră în vechime (ca să se ofere) tripoduri de aramă învingătorilor: şi trebuia ca aceĭ carĭ le primiaŭ să nu le scótă din templŭ, dar chiar acolo (fiind), să le dedice divinităţiĭ. Un individ óre care din Alicarnas, al căruĭ nume era Agasicle, biruind (în jocurĭ), a nesocotit legea; căcĭ aduse tripodul la el a casă

[1] ἐκ τοῦ ἱροῦ μὴ ἐκφέρειν. Aceste tripodorĭ se alipiaŭ de zidirea templuluĭ, pironinduse acolo cu cuie: ele, fiind obiecte sacre, nu se maĭ puteaŭ lua; de aceea, când Agaside a nesocotit legea luând tripodul a casă la el, a comis un îndoit sacrilegiŭ: maĭ întâiŭ a sustras tripodul dela locul ce-i se cuvenia, şi pe urmă a îndrăznit a considera casa luĭ ca egală unuĭ templŭ, fixând acolo tripodul sĕŭ cum l'ar fi fixat pe zidul sacru al templuluĭ.

[2] τὸν νόμον. Un manuscris la Paris are τῶν νόμων.

[3] προσεπασσάλευσε. Puterea luĭ πρὸς indică contiguitate, şi se traduce prin »alăturĭ cu«.

[4] Λίνδος καὶ Ἰήλυσσός τε καὶ Κάμειρος. Câte trele aceste oraşe se aflaŭ în insula Rod. Cel d'întâĭ era pe cósta orientală şi cele lalte douĕ pe cósta occidentală: Ialisu maĭ spre nord şi Camiros maĭ spre sud. Pe timpul luĭ Omer insula, împărţită în treĭ, aparţinea acestor treĭ oraşe. Către anul 408 înainte de Christos, adică în primul an al Olimpiadeĭ 93, locuitoriĭ acestor oraşe hotărâră a fusiona şi părăsind căminele lor, fundară cetatea Rod după planul ridicat de un inginer atenian. — Lindu era cel maĭ antic din aceste treĭ oraşe. Legendele locale referă înfiinţarea luĭ de către Argienĭ la uă epocă anterióră chiar invasieĭ Eracliḑilor în Pelopones. Prin urmare e de presupus că acolo cultul doric al luĭ Apoline nu fu de la început cel predominant: în adevĕr, precât ne spun autoriĭ anticĭ şi chiar însuşĭ autorul nostru, (Cartea II, Cap 182), Minerva fusese uă dată ḑeitatea tutelară a oraşuluĭ Lindu şi templul, numit »Ateneŭ«, care se ridica acolo, era venerat pentru marea luĭ anticitate chiar de regiĭ străinĭ carĭ aduceaŭ acolo daruri preţióse. Acest templu, se credea că a fost fundat de către fiicele luĭ Danau. Oraşul Gela în Sicilia fu colonizat maĭ târḑiŭ de către emigranţĭ din Lindu (Veḑĭ Erodot, Cartea VII, Cap. 150). La Camiru cultul principal fu acela al Ereĭ saŭ al Junoneĭ, supranumite acolo τελχίνια. Cultul eĭ aparţinea de sigur sistemuluĭ religios celuĭ maĭ arhaic din Pelopones. Colonisarea doriană a insuleĭ Rod avu deci loc la uă epocă posterióră fundăriĭ oraşelor numite aci: póte pe la anul 500 înainte de Christos.

[5] Κῶς. Insulă la gura golfuluĭ Ceramic. Ea se numesce astăḑĭ »Stanco«, numire care oferă nu exemplŭ despre modul cum Turciĭ aŭ corupt une orĭ desemnările clasice. Eĭ, când dedeaŭ un nume localităţilor cucerite, basaŭ acel nume pe rĕspunsul ce obţineaŭ dela Greci când întrebaŭ cum se numesce locul. La asemenea întrebărĭ Grecul şi astăḑĭ rĕspunde prefixând prepositia εἰς înaintea articoluluĭ, cum prefixésă Românul pe »la«. Ţĕranul nostru din Dâmboviţa, la întrebarea unuĭ străin care ar dorĭ să scie cum se chiamă capitala judeţuluĭ, ar rĕspunde. »Aci se chiamă la Târgoviste«: tot aşa şi Grecul ar ḑice Turculuĭ care eĭ ar arăta insula Cos: »εἰς τὴν Κῶ«, de unde Turcul a corupt şi a ḑis »Stanco«. Aşa este şi etimologia adevĕrată a numeluĭ Stambul care nu e decât uă corupţie dela »εἰς τὴν πόλιν«, căcĭ, ca şi acum, Greciĭ dedeaŭ numele de »πόλις« Constantinopoluluĭ. Cos fu colonisată la început dela Epidauru, ea fu deci tot aşa de puţin pur dorică ca şi cele lalte treĭ oraşe. Ea deveni patria luĭ Ipocrat, al căruĭ cult ca şi acela al Demetreĭ saŭ a Cerereĭ, eraŭ celebre în acea insulă. Oraşul Cos se afla la extremitatea nordică a insuleĭ.

[6] Κνίδος. Maĭ sus nota 1, pag. 259, am dat un plan al acestuĭ oraş situat lângă capul Triopiu, la intrarea spre sud al golfuluĭ Ceramic. El deveni centru

νησσόν[1]. Τούτοισι μέν νυν οὗτοι ταύτην τὴν ζημίην ἐπέθηκαν.

145. Δυώδεκα δέ μοι δοκέουσι πόλιας ποιήσασθαι οἱ Ἴωνες καὶ οὐκ ἐθελῆσαι πλεῦνας ἐσδέξασθαι, τοῦδε εἵνεκα, ὅτι καὶ, ὅτε ἐν Πελοποννήσῳ οἴκεον[2], δυώδεκα ἦν αὐτῶν μέρεα[3]· κατάπερ νῦν Ἀχαιῶν τῶν ἐξελασάντων Ἴωνας δυώδεκά ἐστι μέρεα. Πελλήνη μέν τε πρώτη πρὸς Σικυῶνος, μετὰ δὲ Αἴγειρα καὶ Αἰγαί, ἐν τῇ Κρᾶθις ποταμὸς ἀείναός ἐστι, ἀπ' ὅτου ὁ ἐν Ἰταλίῃ ποταμὸς τὸ οὔνομα ἔσχε, καὶ Βοῦρα καὶ Ἑλίκη, ἐς τὴν κατέφυγον Ἴωνες ὑπὸ Ἀχαιῶν μάχῃ ἐσσωθέντες, καὶ Αἴγιον καὶ Ῥύπες καὶ Πατρέες καὶ Φαρέες καὶ Ὤλενος, ἐν τῷ Πεῖρος

și êl atârnâ de (perete). Din causa acésta cele cinci orașe, Lindu, Ialisu, Camiros, Cos și Cnid, excluseră din comuniunea (templului) pe cel d'al șéselea oraș, Alicarnas. Iată dar pedépsa ce ele impuseră acestor (Alicarnaseni).

145. Eŭ cred că Ionienii aŭ avut două spre ḑece orașe și că nu aŭ voit să admită mai multe pentru simplul cuvênt că pe timpul când ei locuiaŭ în Peloponeș, eraŭ împărțiți în două spre ḑece state; întocmai precum astădi Acheenii, cari aŭ gonit pe Ionieni, sunt împărțiți în două spre ḑece state. Maiântâiŭ, după Siciona, Pelene, pe urmă (vin) Egira și Ege, prin care curge rîul Cratide care nu sécă nici uă dată (și) de la care êșî derivă numele rîul (cunoscut) din Italia, (pe urmă vin) Bura și Elice, unde se refugiară

confederațiunii dorice. Templul Venerii de la Cnid poseda uă celebră statue a deiței, cap de operă a luĭ Praxitele.

[1] Ἁλικαρνησσόν. Orașul acesta, situat în fața Cniduluĭ, la intrarea nordică a Golfuluĭ Ceramic, fu patria luĭ Erodot. Posiția luĭ êl ocupă acum satul turcesc »Budrum«. Aci s'aŭ desgropat la 1857 de către Sir Charles J. Newton, celebrul Mosoleŭ al Artemiseĭ, al căror petre sculptate fac acum una din avuțiile principale ale Musculuĭ Britanic din Londra.

[2] ὅτε ἐν Πελοποννήσῳ οἴκεον. Conform tradiției, Ion, fiul luĭ Xant, regele Atenienilor, dela care s'aŭ intitulat Atenienii, Ionieni, a condus uă colonie în Peloponeș, unde domniaŭ regii Sicioneĭ, acolo el a luat de soție pe Elica, fiica regeluĭ Selin. După aceea însă Acheenii, alungați din Argolida, din Laconia și din Mesenia de către Dorieni la epoca reîntórcerii Eraclidilor, adică pe la anul 1104 înainte de Christos, năvăliră în nordul Peloponesuluĭ, alungară la rêndul lor pe Ionieni de acolo și se stabiliră în acea parte a peninsuleĭ care s'a numit de atunci, »Achaia«. Ionienii fugari se reîntórseră în Atica de unde emigrară în parte în Asia micĭ subt conducerea fiilor luĭ Codru.

[3] δυώδεκα ἦν αὐτῶν μέρεα. Creutzer observă rolul ce juca acest numĕr de două spre ḑece la poporele antice în materie de divisie. Astfel însuși Erodot, Cartea II, Cap 109, ne spune că împărțirea cadranuluĭ în 12 fu introdus de Elinĭ din Babilonia, și divisia poporuluĭ în două spre ḑece părți era comună Babilonienilor, Egiptenilor și Israeliților. Tot așa și anul fu divisat în 12 lunĭ determinate după cele 12 semne ale zodiaculuĭ. Cred că numĕrul 12 fu ales din causa proprietăților sale excepționale de divisibilitate prin 1, 2, 3, 4, 6 cari oferiaŭ pentru calcul facilități ce nu le posedă alte numere.

ποταμὸς μέγας ἐστὶ, καὶ Δύμη καὶ Τριταιέες[1], οἳ μοῦνοι τούτων μεσόγαιοι οἰκέουσι.

Ionieniĭ învinşĭ de către Acheenĭ, Egium, Ripa, Patra, Fara şi Olenos prin care curge Pirul,

[1] Πελλήνη μέν τε πρώτη πρὸς Σικυῶνος, μετὰ δὲ Αἴγειρα καὶ Αἰγαί, ἐν τῇ Κρᾶθις ποταμὸς ἀείναός ἐστι, ἀπ' ὅτου ὁ ἐν Ἰταλίῃ ποταμὸς τὸ οὔνομα ἔσχε, καὶ Βοῦρα καὶ Ἑλίκη, ἐς τὴν κατέφυγον Ἴωνες ὑπὸ Ἀχαιῶν μάχῃ ἐσσωθέντες, καὶ Αἴγιον καὶ Ῥύπες καὶ Πατρέες καὶ Φαρέες καὶ Ὤλενος, ἐν τῷ Πεῖρος ποταμὸς μέγας ἐστὶ, καὶ Δύμη καὶ Τριτατέες.

Pentru a se putea înţelege bine poziţia localităţilor enumerate aci, am anexat uă hartă a Achaieĭ unde le am însemnat pe tóte. În enumeraţia de faţă Erodot pleacă dela răsărit spre apus. Siciona, care vine întâiŭ, era socotită ca oraşul cel maĭ antic al Greciеĭ; el fu scaunul uneĭ lungĭ serĭĭ de regĭ a căror dinastie dură uă mie de anĭ şi se stinse tocmaĭ la epoca asediuluĭ Troieĭ. Din Pelene, prin care trecea un mic riuleţ numit astăzĭ Tricala, aŭ rămas d'abia câte-va ruine fără importanţă. Egira, se afla la uă mică distanţă spre apus de Pelene: ruinele acestuĭ oraş se pot încă vedea lângă satul modern »Paleo-Castro«. Spre apus iar de Egira era Ege pe pîrîul Cratide. Autorul nostru citéză acest riulet, neînsemnat fiind că exista un alt Cratide în Italia, plin pentru el de amintirĭ, de óre ce cur-

146. Ταῦτα δυώδεκα μέρεα νῦν Ἀχαιῶν ἐστὶ, καὶ τότε γε Ἰώνων ἦν[1]. Τούτων δὴ εἵνεκα καὶ οἱ Ἴωνες δυώδεκα πόλιας ἐποιήσαντο· ἐπεὶ, ὡς γέ τι[2] μᾶλλον οὗτοι Ἴωνές εἰσι τῶν ἄλλων Ἰώνων ἢ κάλλιόν τι γεγόνασι, μωρίη πολλὴ λέγειν· τῶν

un rîŭ mare, în fine Dime și Tritea, singurele din aceste (orașe) situate în interiorul ţĕrii.

146. Aceste două spre ḑece state sunt acum ale Acheenilor, ele maĭ nainte eraŭ ale Ionienilor. Din causa dar acestor (tradiţii), fundară Ionienii două spre ḑece orașe (în Asia). Ar fi uă absurditate mare să pre-

gea pe lângă Turiu, patria luĭ adoptivă. Mergând tot spre apus, întâlnim orașul Bura, menţionat de Pausania, Cart. VII, Cap. 25, § 5; acest oraș fu distrus de cutremur și rezidit alăturĭ de unde fusese. Tóte aceste orașe enumerate aci nu eraŭ situate imediat pe malul mâriĭ, ci la uă distanţă variând între două și patru kilometrĭ: ele fură zidite acolo fără îndoiélă din causa nestabilităţiĭ cósteĭ, continuu expuse la călcările mârii. Singurul oraș situat chiar pe mare fu Elice. El fu distrus în urma unuĭ teribil cutremur în ajunul bătăliceĭ dela Leuctra. Natura volcanică a cósteĭ precum și cutremurile dese ce bântue acea parte de loc furĕ causa principală a nesiguranţeĭ litoralului. Acelaș cutremur care causă desastrul dela Elice distruse și orașul Bura. Ruinele templuluĭ luĭ Neptun din Elice se pot vedea și aḑĭ în fundul mârii, lângă satul modern Vukafia. Egium și pîrîul Selin se aflaŭ pe cósta mârii, la mica distanţă de 40 de stadiĭ de locul unde era Elice. Astăḑĭ satul Bostitza ocupă acest punct. 50 de stadiĭ maĭ departe se afla portul Ripa care, deja pe timpul luĭ Pausania, încetase de a maĭ exista (VII. 23, § 45). Din tóte aceste orașe, Patra e singurul care-și a conservat numele până în ḑioa de astăḑĭ. El era la uă distanţă de abia 200 de stadiĭ de Ripe, și ca la 700 metrĭ retras de mare, cu care era legat prin ziduri. Urmând iarăși linia cósteĭ spre apus, ajungem la riuleţul Piru, ḑis astăḑĭ Kaminitza. Lângă gura luĭ se vĕḑ ruinele dela Prebetos, presupuse a fi acelea ale orașuluĭ Fara: nu departe de acolo maĭ sunt alte ruine numite Kato-Achaia carĭ se consideră drept acelea ale orașuluĭ Olenos. Dime și Tritea eraŭ, ne spune Erodot, singurele orașe bine depărtate de mare; cel d'âncâiŭ era spre sud de Olenos; acum êl înlocuesce satul Karavostasion. Tritea se afla unde astăḑĭ este satul Kastritzi, spre sud-est de Fara. Astăḑĭ apa Cratide se numesce Acrato. — Unele ediţiĭ aŭ πρὸ Σικυῶνος în loc de πρὸς Σικυῶνος, ceea ce ar însemna »în faţa Sicioneĭ«. În loc de ἀπ' ὅτου Blakesley preferă ἀπὸ τοῦ.

[1] Ταῦτα δυώδεκα μέρεα νῦν Ἀχαιῶν ἐστὶ, καὶ τότε γε Ἰώνων ἦν. Din frasa acésta putem conchide că autoritatea pe care o urmézĕ aci Erodot era de opinie că divisia Achaieĭ în două spre ḑece state exista înainte de invasia Acheenilor și că aceste state reţinuseră vechile denumirĭ ce le aveaŭ din timpul ocupaţiuneĭ ioniane: în alte cuvinte că orașele menţionate aci eraŭ de origină ionică. Pausania, carele, după cum observă Blakesley, póte fi considerat ca representând tradiţiile locale de pe timpul sĕŭ, confirmă cele ḑise de Erodot: ênsă lista ce ne o dă el diferă ceva de aceea din textul nostru. Ea începe dela apus spre răsărit și enumeră orașele astfel: Dime, Olenos, Fara, Tritea, Ripe, Egium, Cerinea, Bura, Elice, Ege, Egira și Pelene (VII. 6, 1). Lista ce ne o dă Polibiu (II. 41), diferă atât de aceea a luĭ Erodot cât și de aceea a luĭ Pausania; iată o: Patra, Dime, Fara, Tritea, Leontium, Egira, Pelene, Egium, Bura, Cerinea, Olenos și Elice. Existaŭ dar diferite liste, ceea ce ne face să credem că la diferite epoce statele s'aŭ schimbat; numerul ênsă de două spre ḑece a fost tot d'auna acela care a representat confederatia: el a rĕmas ca un numĕr sacru în tradiţiile Ionienilor.

[2] ὡς γέ τι. Câte-va ediţiĭ vechĭ aŭ ὡς γε τοι.

Ἅβαντες μὲν ἐξ Εὐβοίης εἰσὶ οὐκ ἐλαχίστη μοῖρα[1], τοῖσι Ἰωνίης μέτα οὐδὲ τοῦ οὐνόματος οὐδέν· Μινύαι δὲ Ὀρχομένιοι[2] ἀναμεμίχαται, καὶ Καδμεῖοι[3], καὶ Δρύοπες[4], καὶ Φωκέες ἀποδάσμιοι[5], καὶ Μολοσσοὶ, καὶ Ἀρκάδες Πελασγοὶ[6], καὶ Δωριέες Ἐπιδαύριοι[7], ἄλλα τε ἔθνεα πολλὰ ἀναμεμίχαται[8]. Οἱ δὲ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ πρυτανηίου τοῦ Ἀθηναίων ὁρμηθέντες[9], καὶ νομίζοντες γενναιότατοι εἶναι Ἰώνων, οὗτοι δὲ οὐ γυναῖκας

tindă cineva ênsă că acestia sunt maĭ (curat) Ionienĭ decât Ionienĭĭ ceĭ lalțĭ, saŭ (că sunt) de maĭ nobilă nascere; căcĭ uă proporție însemnată dintr'ênșiĭ sunt Abanțĭ din Eubea, carĭ nu aŭ nimic comun cu Ionienĭĭ, nicĭ chiar numele; aŭ maĭ fost amestecați cu dênșiĭ și Minieĭ Orchomenĭ, Cadmienĭĭ, Driopiĭ, Foceenĭĭ secesioniștĭ, Molosiĭ, Arcadienĭĭ Pelasgĭ, Dorienĭĭ Epidaurĭ, pre-

[1] τῶν Ἅβαντες μὲν ἐξ Εὐβοίης εἰσὶ οὐκ ἐλαχίστη μοῖρα. Strabone, (Cartea X), spune că la început acéstă rasă, pornită din Tracia, s'ar fi stabilit în Focida, de unde a emigrat maĭ târdiŭ în Eubea. Numele eĭ derivă de la regele Abante, fiul luĭ Neptun, menționat în Iliada, Cântul II, vers 536. Abanțiĭ formară uă parte considerabilă din coloniĭ ionienĭ carĭ se stabilirĕ la Chio.

[2] Μινύαι δὲ Ὀρχομένιοι. Manuscrisele aŭ »Ὀρχομενίοισι«, ceea ce constitue uă eróre vĕdită. Mulțĭ comentatorĭ aŭ propus emendărĭ ca »Ὀρχομένιοί σφι«; de Herold propune »Ὀρχομένιοί τε ἀναμεμίχαται«. Alțiĭ sunt pentru »Ὀρχομένιοι συναναμεμίχαται«. Emendația ênsă a luĭ Palmer, pe care o reproduc aci și care este aceea primită de tóte textele cele bune, se confirmă și de Pausania când el dă acestuĭ popor numele de »Ὀρχομένιοι Μινύαι«, în enumerația ce o face a raselor ce s'aŭ amestecat cu Ionienĭĭ, Pausania, (Cap. VII, § 3), ne spune cum că Minieĭ acestia fundară Teos. Pe de altă parte Müller și Lachman susțin că Minieĭ eraŭ la început de rasă ioniană și critică pe Erodot care i consideră ca străinĭ. Kreutzer e de părerea luĭ Müller și crede că Minieĭ eraŭ Ionienĭ curațĭ dar că maĭ târdiŭ s'aŭ despărțit atâta de dênșiĭ, încât, perdênd tradițiile lor ioniene, se considerară ca străinĭ.

[3] Καδμεῖοι. Acestia compuseră partea principală a colonilor carĭ fundară Priene; oraș care se și numi dupĕ eĭ, Cadmea. (Veḑĭ Strabone XIV, p. 912.)

[4] Δρύοπες. Scaunul original al Driopilor fu împrejiurul munteluĭ Oeta în vecinătatea imediată a așeḑămintelor dorice. Goniți de acolo, Driopiĭ fugirĕ în Focida în fața Parnasuluĭ; de acolo, subt conducerea luĭ Ercule, eĭ se stabilirĕ în Argolida; unde, unindu-se câțĭ-va din eĭ cu corentul de emigrare ionică, trecurĕ în Asia. Restul rĕmas în Argolida fu din noŭ alungat de acolo și se stabili în fine, cu ajutorul Lacedemonienilor, în Mesenia unde fundară orașul Asine.

[5] Φωκέες ἀποδάσμιοι. Aci e vorbă de Foceenĭĭ Grecieĭ. Acestia trebue deosebiți de Foceenĭĭ ionienĭ despre carĭ se vorbesce maĭ jos la Cap. 163. Confusia e naturală și se face des. Pausania ne spune curat cine eraŭ acestĭ Foceenĭ »ἀποδάσμιοι« când dice »μετέσχον δὲ καὶ Φωκεῖς οἱ ἄλλοι πλὴν Δελφῶν«; de aci putem conchide că ἀποδάσμιοι se numiaŭ aceĭ care s'aŭ separat de ceĭ lalțĭ. Ἀπόδασμος este acea parte care se separă saŭ se rupe de rest. Eĭ fundară Focea din Asia.

[6] Ἀρκάδες Πελασγοὶ. Aci e vorbă de locuitorĭĭ primitivĭ aĭ Grecieĭ carĭ maĭ rĕmasera în Arcadia, unde era scaunul principal al Pelasgilor.

[7] Δωριέες Ἐπιδαύριοι. Raoul Rochette și Clavier susțin că acestia nu eraŭ deloc Dorienĭ ci Ionieni goniți de câtre Dorienĭĭ din Epidaur.

[8] ἀναμεμίχαται. Repetiție cu totul inutilă a verbuluĭ principal pe care nu o póte justifica nicĭ lungimea enumerației.

[9] Οἱ δὲ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ πρυτανηίου τοῦ Ἀθηναίων ὁρμηθέντες. Autorul face alusie la ceremonia religiósă care preceda trimiterea uneĭ colonĭĭ din cetatea mamă. Acéstă ceremonie consta în ceea ce colonĭĭ gata de plecare mergeaŭ în pro-

ἠγάγοντο ἐς τὴν ἀποικίην, ἀλλὰ Καείρας ἔσχον, τῶν ἐφόνευσαν τοὺς γονέας[1]. Διὰ τοῦτον δὲ τὸν φόνον αἱ γυναῖκες αὗται νόμον θέμεναι, σφίσι αὐτῇσι ὅρκους ἐπήλασαν[2] καὶ παρέδοσαν τῇσι θυγατράσι, μή κοτε ὁμοσιτῆσαι τοῖσι ἀνδράσι, μηδὲ οὐνόματι βῶσαι[3] τὸν ἑωυτῆς[4] ἄνδρα· τοῦδε εἵνεκα, ὅτι ἐφόνευσαν σφέων τοὺς πατέρας καὶ ἄνδρας καὶ παῖδας, καὶ ἔπειτεν[5], ταῦτα ποιήσαντες, αὐτῇσι συνοίκεον. Ταῦτα δὲ ἦν γινόμενα ἐν Μιλήτῳ.

cum și alte multe popóre. (Chiar) aceĭ dintr'ênșiĭ carĭ aŭ purces din Pritaneul cel din Atena și carĭ se credeaŭ ceĭ maĭ nobilĭ d'intre Ionienĭ, aceia (ḑic) nu aŭ luat femeĭ (cu dênșiĭ) în (noua lor) instalare ci aŭ luat de soţiĭ nisce femeĭ din Caria, dupe ce uciseră pe rudele acestora. Din causa acestuĭ omor femeele acestea aŭ stabilit un obiceiŭ, legându-se între ele prin jurămênt (să-l observe), și l'aŭ transmis fiicelor lor, acela ca »să nu se pună vre uă dată la masă cu bărbațiĭ nicĭ să cheme pe nume pe bărbatul eĭ«; și acésta pentru cuvêntul că (bărbaţiĭ lor) uciseseră pe părinţiĭ, pe bărbaţiĭ și pe fiĭ lor, și după ce făcuseră acésta, conlocuiseră cu dênsele. Acestea se întêmplară la Milet.

---

cesiune la Pritaneŭ, adică la palatul administrativ, unde era altarul Vesteĭ și unde ardea focul etern cel tutelar al orașuluĭ; de la focul acela aprindeaŭ eĭ un alt foc pe care êl luaŭ cu dênșiĭ și êl duceaŭ unde aveaŭ de gând să se așeḑe. Astfel instalaŭ focul sacru în noul Pritaneŭ al colonieĭ.

[1] οὗτοι δὲ οὐ γυναῖκας ἠγάγοντο ἐς τὴν ἀποικίην, ἀλλὰ Καείρας ἔσχον, τῶν ἐφόνευσαν τοὺς γονέας. Acéstă tradiţie a Milesienilor se confirmă de Pausania, (Cartea VII, § 2 și 3). Vedem acolo că Ionieniĭ, debarcând pe cósta Carieĭ, găsiră uă populaţie mixtă, compusă de Carienĭ și de Cretenĭ fugiţĭ de subt tirania luĭ Minos și conduşĭ de Miletu: că atuncĭ Ionieniĭ uciseră pe bărbaţĭ și răpiră nevestele și fetele spre a trăi cu ele. Maĭ jos, la Cap. 173 din Cartea acesta, Erodot ne spune acelaș lucrŭ despre femele liciene, că ele nu luaŭ numele bărbatuluĭ ci acela al mameĭ lor; dar póte că acest obiceiŭ a fost anterior colonisăriĭ cósteĭ cariane de câtre Ionienĭ și că pe urmă s'a inventat acéstă interpetare falșă a origineĭ obiceiuluĭ ḑicêndu-se că femeele nu pronunţaŭ nici uă dată numele bărbatuluĭ lor.

[2] ὅρκους ἐπήλασαν, »se constrînseră prin jurămênt«. (Veḑĭ și Cartea VI, Cap. 62).

[3] βῶσαι. Am maĭ avut acest verb tot în sensul acesta maĭ sus la Cap. 10, deși acolo el exprimă maĭ mult întrebuinţarea uneĭ vocĭ maĭ tarĭ, adică însemnéză a striga, ceea ce se exprimă acolo prin preposiţiunea ἀνὰ. Aci avem verbul fără prefix și prin urmare trebue să traducem prin »a chema«.

[4] ἑωυτῆς. Singularul arată că se citéză textual cuvintele în carĭ s'a transmis obiceiul prin tradiţie: iată dece am pus în traducţie pasagiul în gilmele cum face și Rawlinson.

[5] ἔπειτεν. Varianta »ἐπεί τε«, care se găsesce în câte-va ediţiĭ, nu se póte justifica.

147. Βασιλέας δὲ ἐστήσαντο, οἱ μὲν αὐτῶν Λυκίους, ἀπὸ Γλαύκου τοῦ Ἱππολόχου[1] γεγονότας· οἱ δὲ Καύκωνας Πυλίους[2], ἀπὸ Κόδρου τοῦ Μελάνθου· οἱ δὲ καὶ συναμφοτέρους. Ἀλλὰ γὰρ περιέχονται[3] τοῦ οὐνόματος μᾶλλόν τι τῶν ἄλλων Ἰώνων, ἔστωσαν δὲ[4] καὶ οἱ καθαρῶς γεγονότες Ἴωνες· εἰσὶ δὲ πάντες Ἴωνες, ὅσοι ἀπ' Ἀθηνῶν γεγόνασι καὶ Ἀπατούρια ἄγουσι ὁρτήν[5]· ἄγουσι δὲ πάντες πλὴν

147. (Colonii) mai stabiliră şi regi, unii din ei (de dinastie) liciană, descendinţi ai lui Glaucu, fiul lui Ipoloch; iar alţii (de dinastie) cauconă din Pilos, descendinţi ai lui Codru, fiul lui Melant: în fine alţii de ambe (dinastii). Ênsă (Ionienii acestia) ţin mai mult la numele lor decât Ionienii cei lalţi, fie ei dar (consideraţi ca) Ionienii cei de pură origină; dar (în

[1] Γλαύκου τοῦ Ἱππολόχου. Omer, în Iliada II. 876 şi VI. 150, vorbesce despre acest Glaucu. El fu fiul lui Ipoloch, şeful Licienilor în resbelul cu Troia şi descendinte al lui Eolu, fiul lui Elen: prin urmare era înrudit cu Codru, fiul lui Melant.

[2] Καύκωνας Πυλίους. Cauconii, ca Pelasgii şi Lelegii, făceau parte din rasele primitive, carî aŭ locuit în Grecia. Ei eraŭ împărţiţi în două: Cauconii din Asia, stabiliţi pe cósta meridională a Pontului Euxin, lângă riul Partheniu (Veḑi Strabone XII), şi Cauconii din Europa, stabiliţi pe cósta occidentală a Peloponesului, în Elida. (Veḑi Strabone XIII, şi Omer, Odisea III, vers 366.) Autorul nostru mai vorbesce despre Cauconii din Europa în Cartea IV, Cap. 148. Acestî din urmă eraŭ iarăşi subtîmpărţiţi în două, ceî stabiliţi în Elida, lângă oraşul Dime, şi ceî stabiliţi la Pilos, carî fură supuşii celebrului Nestor. Despre Cauconii din Asia, Omer vorbesce în Iliada X, vers 429, şi XX, 329. Ei tot mai existaŭ în ḑilele lui Strabone şi locuiaŭ pe riul Partheniu subt numele de Cauconiaţi, şi chiar Ptolemeŭ vorbesce despre dênşii, Cartea V, Cap. 1, ḑicênd că ei tot locuiaŭ în regiunea aceea şi pe timpul lui. Cauconii ceî din Pelopones ênsă dispăruserä cu totul în ḑilele lui Strabone (VIII, 496), şi nu lăsaserä altä urmă decât numele pîriului Caucon, în colţul Nord-Ouest al peninsulei.

[3] περιέχονται. Subiectul lui περιέχονται este Ionienii carî aŭ fundat cele două spre ḑece cetăţi din Asia.

[4] ἔστωσαν δὲ. Aci Erodot face uă concesie. Mai sus, la capitolul precedent, el a ḑis că ar fi uă nebunie (»μωρίη πολλὴ λέγειν«) daca s'ar considera acestî Ionienî de pe cósta Lidiei şi a Carieî ca singurî purî; aci ênsă el ḑice »fie şi aşa de óre ce ei aŭ ţinut la numele lor etnic mai mult decât ceî lalţi«. Erodot consideră pe Ionienii de pe continentul Greciei ca tot aşa de purî ca şi acestia; el ênsă concedézä acestora un drept de a fi numiţi Ionienî propriŭ ḑis, de óre ce aŭ ţinut la nume pe când ceî din Grecia aŭ luat alte denumirî. Herold a propus emendaţia »δὴ« în loc de »δὲ«. Deşi acéstă emendaţie este în complect acord cu explicaţia ce o däm aci, de vreme ce »δὴ« exprimă uă revenire la subiect, ênsă nu o putem adopta fiind în contra autorităţii tutulor texturilor manuscrise.

[5] εἰσὶ δὲ πάντες Ἴωνες, ὅσοι ἀπ' Ἀθηνῶν γεγόνασι καὶ Ἀπατούρια ἄγουσι ὁρτήν. Precum fórte just observă Blakesley, Erodot, atât aci cât şi în cele din urmă două capitole, combate uă teorie respândită pe timpul lui: aceea că numai Ionienii din cele două spre ḑece cetăţi ale Asiei eraŭ de curată origină. Argumentele ce le aduce înainte Erodot se pot resuma astfel: locuitorii acestor două spre ḑece oraşe ale Asiei sunt de rasă fórte mixtă, neavênd nici uă pretenţie la uă origină pură; presupuind un moment că ceî de pură origină ar fi Ionienî, acésta nu însemnézä alt nimic decât extracţiune atenianä şi observaţie a sĕrbării Apaturia. Dar este sciut că Atenienii, departe de a fi purî Ionienî, nu eraŭ decât uă amestecare de tóte rasele, şi că nu ţineaŭ deloc a fi consideraţi ca Ionienî; prin urmare nu se póte atribui un caracter curat ionian colonilor din acele două spre ḑece oraşe de pe cósta Carieî şi a Lidieî. În ceea ce privesce celebrarea

Ἐφεσίων καὶ Κολοφωνίων· οὗτοι γὰρ μοῦνοι Ἰώνων οὐκ ἄγουσι Ἀπατούρια, καὶ οὗτοι κατὰ φόνου τινὰ[1] σκῆψιν[2].

realitate) Ionienĭ sunt toți aceĭ carĭ provin din Atena și carĭ celebrézĕ sĕrbarea Apaturia: (pe aceea) o celebrézĕ toți afară de Efesienĭ și de Colofonienĭ; acestia sunt singurĭĭ Ionienĭ carĭ nu celebrézĕ Apaturia și acésta subt pretextul unuĭ omor (ce s'ar fi sĕvărșit).

148. Τὸ δὲ Πανιώνιον[3] ἐστὶ τῆς Μυκάλης χῶρος ἱρὸς πρὸς ἄρκτον τετραμμένος, κοινῇ ἐξαιρημένος ὑπὸ Ἰώνων Ποσειδέωνι Ἑλικωνίῳ[4]· ἡ δὲ Μυκάλη ἐστὶ τῆς ἠπείρου ἄκρη πρὸς ζέφυρον ἄνεμον κατήκουσα Σάμῳ, ἐς τὴν συλλεγόμενοι ἀπὸ τῶν πολίων[5] Ἴωνες ἄγεσκον ὁρτὴν, τῇ ἔθεντο οὔνομα Πα-

148. Panionium este un loc care, fiind situat în partea spre miadă nópte a (promontoriuluĭ) Mical, a fost prin comun (acord) consacrat de Ionienĭ luĭ Neptun din Elice; Mical este un promontoriŭ al continentuluĭ (Asieĭ) care înaintézĕ spre apus în fața insuleĭ Samos, acolo

---

sĕrbăriĭ Apaturia, iată ce ne spune Larcher și ceea ce confirmă Smith în dictionarul luĭ de antichități: sĕrbarea Apaturia, care êșĭ derivă numele dela ἀ(=ἅμα) și πατύρια, era întrunirea solemnă a tutulor fratrielor ce se făcea anual pentru a înregistra copiĭ născuți cu drept de cetățenie în cursul anuluĭ. Acéstă întrunire avea loc în luna luĭ Noemvrie (Pyanepsion) și dura treĭ dile: În prima di, numită »Δορπία«, membriĭ fie cărĭĭ fratriĭ prândiaŭ împreună în casa unuĭ cetățean d'intre ceĭ de frunte. A doua di se numia »Ἀναῤῥυσις«, atunci nisce sacrificiurĭ solemne se oferiaŭ în onórea luĭ Joe Fratriŭ. Obiectul principal al acestor întruniriĭ ênsă nu se sĕvêrșia decât a treia di, care se numia »Κουρεῶτις«. În acea di se făcea înscrierea copiilor după ce se judecaŭ pretențiile și obiectiunile ridicate în contra acelor înscrierĭ.

[1] τινὰ. Schweighäuser propune aci τινός.

[2] σκῆψιν. Presupune că causa este un pretext.

[3] Τὸ δὲ Πανιώνιον. Panionium se numia uă regiune mică ce se întindea de la pólele munteluĭ Mical, în partea nordică a peninsuleĭ, până la mare; acolo, pe partea maĭ înaltă a loculuĭ, se ridica un templu rezemat de pólele munteluĭ, ca la uă distantă de treĭ stadiĭ, saŭ 500 de metrĭ, de mare. Acéstă regiune cu templul eĭ, era coprinsă în jurisdicția orașuluĭ Priene. Situl anticuluĭ Panionium este ocupat astădĭ de satul Tchangli; acolo Sir W. Gell a găsit inscripțiĭ purtând numele »Panionium«. Pentru alte deslușiriĭ despre localitate vedĭ nota 5, pag. 254, de maĭ sus.

[4] Ποσειδέωνι Ἑλικωνίῳ. Neptunuluĭ dela Elice. Elice, menționată maĭ sus între cele d'întâĭ două spre dece orașe al stabilimentuluĭ Ionienilor din Achaia, (vedĭ nota de pe pag. 262 de maĭ sus cu harta), era orașul sacru saŭ Panionium al acelor state. Acolo se ridica un templu al luĭ Neptun care servia de loc de întrunire și care, precum am vĕdut maĭ sus, a fost cotropit de mare în timpul unuĭ cutremur. Ionieniĭ, fugind de acolo în Asia, aŭ reconstruit templul dela Elice la Panionium, spre a indeplini acelaș scop ca prototipul luĭ din Achaia.

[5] ἀπὸ τῶν πολίων. Articolul τῶν e pus aci cu intenție. El exprimă determinarea orașelor de felul acelor menționate maĭ sus, adică fixézĕ cele două spre dece capitale ale comunității ioniane.

νιώνια[1]. Πεπόνθασι δὲ οὔτι μοῦναι αἱ Ἰώνων ὁρταὶ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ Ἑλλήνων πάντων ὁμοίως πᾶσαι ἐς τὠυτὸ γράμμα τελευτῶσι, κατάπερ τῶν Περσέων τὰ οὐνόματα[2].

Ionieniĭ adunaţĭ din tóte cele (două spre ḑece) cetăţĭ (ale lor) celebréză sĕrbarea căreia aŭ pus numele Panionia. Nu numaĭ sĕrbătorile ioniene, dar şi acelea ale tutulor Elinilor să deosebesc printr'acésta că tóte se terminä cu aceeaşĭ literă, întocmaĭ cum (se întêmplă cu) numele propriĭ ale Perşilor.

149. Αὗται μὲν αἱ Ἰάδες πόλιές εἰσι. Αἵδε δὲ αἱ Αἰολίδες, Κύμη ἡ Φρικωνὶς καλεομένη, Λήρισσαι, Νέον τεῖχος, Τῆμνος, Κίλλα, Νότιον, Αἰγιρόεσσα, Πιτάνη, Αἰγαῖαι, Μύρινα, Γρύνεια[3]· αὗται ἕνδεκα

149. Acestea dar sunt oraşele ionice. Iată acum şi pe cele colice. Cime, care se numesce (şi) Friconida, Larisa, Neontichul, Temnu, Cila, Notiu, Egiroesa, Pitana, Egea, Mirina, Gri-

[1] Πανιώνια. Aceste solemnităţĭ, carĭ pe timpul luĭ Erodot par a fi avut uă importanţă aşa de mare, perdură puţin după aceea însemnătatea lor, căcĭ Tucidide, carele a scris nu mult timp după Erodot, ne spune că principală serbătóre a Ionienilor se celebra la Efes. (Veḑĭ Tucidide III, 104). Cu tóte acestea ênsă scim de la Strabone că solemnitatea din Panionium exista încă şi pe timpul Împĕratuluĭ August. (Veḑĭ Strabone XIV).

[2] κατάπερ τῶν Περσέων τὰ οὐνόματα. Veḑĭ maĭ sus la Cap. 139 unde autorul nostru ḑice că tóte numele propriĭ ale Perşilor se terminä cu Σ.

[3] Κύμη ἡ Φρικωνὶς καλεομένη, Λήρισσαι, Νέον τεῖχος, Τῆμνος, Κίλλα, Νότιον, Αἰγιρόεσσα, Πιτάνη, Αἰγαῖαι, Μύρινα, Γρύνεια. Acéstă catagrafie a coloniilor eoliene din Asia mică nu este complectă: ea nicĭ nu observă măcar un ordin cronologic de stabilire saŭ un ordin geografic de posiţie, cum face în general Erodot în asemenea enumeraţiĭ. Cime fu fundată pe cósta măriĭ, în fundul unuĭ golf, primul spre nord după acela al Smirneĭ. Oraşul acesta pare a fi fost principala colonie eoliană din Asia. Ea fu stabilită sub conducerea luĭ Malaŭ, şi a luĭ Cleva, amênduoĭ pretindêndu-se descendinţĭ aĭ luĭ Agamemnone, şi fiind-că pornise de la pólele munteluĭ Friconide în Locrida, Cime luă numele de Friconida. Cu tóte că, Texier, (Description de l'Asie Mineure II, p. 246) asigură că nu maĭ există astăḑĭ nicĭ uă urmă remasă din Cime, totuşĭ mulţĭ archeologĭ modernĭ sunt de părere că ruinele descoperite aprópe de satul modern Namurt sunt resturĭ ale acestuĭ oraş, maĭ ales că s'aŭ şi găsit inscripţiĭ cu numele de Cime. — Larisa, situată la vre uă 70 de stadiĭ dela Cime, nu departe de malul drept al rîuluĭ Ermu, se considerä de Forbiger ca un oraş de originä pelasgicä. Ruinele luĭ nu s'aŭ putut găsi pănă în ḑioa de astăḑĭ. — Satul modern Ainadjik e presupus că ocupă situl întărireĭ Neontichul. Ea fu zidită, după cum se crede, de colonĭ spre a putea resista jefuirilor periodice ale popórelor indigene şi pentru apărarea oraşuluĭ Cime; acest oraşel, saŭ maĭ bine ḑis, acéstă redută, se ridica în interior, la uă distanţă de 30 de stadiĭ de Larisa. — Temnul, pe malul stîng al rîuluĭ Ermu, era tocmaĭ la calea jumătate între Smirna şi Cime, el unia Smirna pe uscat cu cele lalte coloniĭ eoliene, căcĭ d'a lungul cósteĭ contiguitatea Eolienilor era întreruptă între Smirna şi Cime prin colonia ioniană dela Focea. Temnul dispăruse deja în ḑilele luĭ Pliniŭ, acum satul Giuzel Hisar ocupă situl luĭ. — Despre Cila se scie fórte puţin afară numaĭ că exista acolo un templu al luĭ Apoline ale căror ruine se presupun că sunt represintate prin nişce pietre

Αἰολέων πόλιες αἱ ἀρχαῖαι· μία γάρ[1] σφέων παρελύθη ὑπὸ Ἰώνων, Σμύρνη· ἦσαν γὰρ καὶ αὗται δυώδεκα αἱ ἐν τῇ ἠπείρῳ. Οὗτοι δὲ οἱ Αἰολέες χώρην μὲν ἔτυχον κτίσαντες ἀμείνω Ἰώνων, ὡρέων δὲ ἧκουσαν οὐκ ὁμοίως[2].

nea; acestea sunt cele un spre ḑece cetăți vechĭ ale Eolienilor; de óre ce una din ele, (și anume) Smirna, fu deslipită de către Ionienĭ: căcĭ și acestea, (ca și cele ioniene), aŭ fost în numĕr de două spre ḑece pe continentul (Asieĭ). Eolienĭĭ acestia s'aŭ

---

din satul modern Zelet. — Notiul era iar uă colonie eoliană isolată în mijlocul stabilimentelor ioniene, și era la uă bună depărtare spre sud de orașele menționate până aci. El se afla la uă jumătate de kilometru de Colofon, și se póte considera maĭ mult ca uă suburbie a aceluĭ oraș: purta chiar și numele de Neo-Colofon. Tucidide, III, 34, nu consideră Notiul ca uă colonie eoliană ci ca zidită de Colofonienĭ. — Despre orasul Egiroesa, pe cósta Asieĭ micĭ, nu face menţiune nicĭ un alt autor afară de al nostrŭ: Strabone ne vorbesce în adevĕr, în Cartea IX, despre uă Αἰγειρούση, dar acest sat fără importanță se afla în Megarida. Unĭĭ comentatorĭ, ca Forbiger, cred că Erodot se referă la Egira din Lesbos, alțiĭ, ca Schweighäuser, ḑic că este eróre pentru insula Arginoesa ce se afla în adevĕr pe cósta eoliană spre sud-est de insula Lesbos; alțiĭ în fine, și acestia sunt ceĭ maĭ numeroșĭ, presupun că autorul s'ar fi înșelat și că a voit să ḑică Elea, care era uă colonie din cele maĭ însemnate ale Eolienilor pe acéstă cóstă; acésta e tare cu putință căcĭ altfel este greŭ de înțeles cum a putut s'o omită Erodot în acéstă enumerație. Rawlinson merge până a crede chiar că Elea se maĭ numia și Egiroesa, și nu êșĭ explică altfel omiterea acestuĭ oraș important. Elea era situată la gura pîrîuluĭ Caicu, pe locul chiar unde se ridică maĭ tărḑiŭ celebrul Pergam. — Pitana, tot pe cósta măriĭ și pe golful Elea, la uă mică distanță spre apus de orașul Elea și chiar la gura pîrîuluĭ Evenu (Kosak). Astăḑĭ satul Sandiru s'a ridicat pe ruinele Pitaneĭ. — Egea, (un manuscris are »Αἰγαία«), era situată, se crede, între Mirina și Cime, nu departe de mare. Menke, în atlasul luĭ ênsă, o pune la apus de Cime și cam departe în interior; în tóte casurile nu scim alt lucru despre posiția acesteĭ micĭ colonii decât că era situată pe teritoriul Mirineĭ, de care și depindea. — Mirina era pe cóstă, și numaĭ la 40 de stadiĭ spre nord de Cime cu care rivalisa pentru antichitate. Veleiŭ Paterculu (I. 4) pretinde că acéstă cetate êșĭ datora existența Eolienilor din Lesbos, de unde Raoul Rachette a dedus că era maĭ veche chiar decât Cime. — Grinea, numită și Γρύνιον de către Strabone, se afla la 40 de stadiĭ de Mirina, pe cóstă, și tocmaĭ în fundul golfuluĭ Elea. Ea poseda un templu de marmură albă dedicat luĭ Apoline. Sainte Croix, (Des anciens gouvernements fédératifs), ḑice că acest templu servia de loc de întrunire colonilor eolienĭ întocmaĭ cum servia acela al luĭ Neptun dela Panionium colonilor ionienĭ. Ruinele acestuĭ templu se vĕd și astăḑĭ pe malul măriĭ, alăturĭ cu satul Kliselĭk. Așa dar, din orașele menționate aci, numaĭ Notiu, Grinea, Mirina, Pitana și Cime se aflaŭ pe cóstă; putem adăoga și Egiroesa, daca prin acest numo autorul înțelege Elea; restul se afla în interior. Eolida asiatică póte fi privită ca începênd dela fundul golfuluĭ Smirneĭ și întinḑându-se până la gura pîrîuluĭ Evenu, astăḑĭ »Kosak«. Ensă, cum am arătat maĭ sus, continuitatea acestor colonii eoliene pe cóstă era întreruptă, căcĭ promontoriul d'intre Smirna și Cime era colonisat de Ionienĭ. În interior, teritoriul eolian se întindea d'a lungul vâilor roditóre ale Ermuluĭ și ale Caiculuĭ: într'una din aceste vâĭ se afla celebrul Pergam, de unde s'aŭ adus admirabilele reliefurĭ ce fac gloria museuluĭ din Berlin. Nu departe, într'altă vale era Magnesia.

[1] μία γαρ. Adică una, ca să facă două spre ḑece, numĕrul sacru.

[2] ὡρέων δὲ ἧκουσαν οὐκ ὁμοίως. Kreutzer traduce pasagiul în latinesce: (quæ vero terra) cœli temperie non æquabat Ionum regionem. Pentru cuvêntul ὡρέων, aplicat la climă, veḑĭ maĭ sus nota 3, pag. 253.

150. Σμύρνην δὲ ὧδε ἀπέβαλον Αἰολέες[1]. Κολοφωνίους ἄνδρας στάσει[2] ἐσσωθέντας καὶ ἐκπεσόντας ἐκ τῆς πατρίδος ὑπεδέξαντο. Μετὰ δὲ, οἱ φυγάδες τῶν Κολοφωνίων φυλάξαντες τοὺς Σμυρναίους ὀρτὴν ἔξω τείχεος ποιευμένους Διονύσῳ, τὰς πύλας ἀποκληίσαντες, ἔσχον τὴν πόλιν[3]· βοηθησάντων δὲ πάντων Αἰολέων, ὁμολογίῃ ἐχρήσαντο, τὰ ἔπιπλα[4] ἀποaşeḍat într'uă regiune maĭ mânósă decât Ionienii, dar cu uă climă maĭ puţin frumósă.

150. Iată acum în ce mod perdură Eolienii Smirna: eĭ deteră asil la nisce Colofonienĭ revoltaţi şi expulsaţi din patria lor. După aceea Colofonienii refugiaţi, păndind pe Smirneĭ în momentul când celebraŭ în afară de ziduri sĕrbătórea luĭ Bachu, închiseră porţile şi se făcură stăpânĭ pe cetate; sărind într'ajutor toţi

[1] Σμύρνην δὲ ὧδε ἀπέβαλον Αἰολέες. Data transacţieĭ relatate aci e fixată de către Erodot maĭ sus la Cap. 16. Blakesley ḑice că, presupuind că ceea ce citim aci şi cu ceea ce citim în Cap. 16, sunt numaĭ lanţurĭ al aceluiaş ciclu de tradiţiĭ, atunci evenimentul relatat aci trebue să fi avut loc înaintea regnuluĭ luĭ Aliate. Strabone ênsă ne dă cu totul uă altă versiune. El ne spune că uă parte din oraşul Efes se numia Smirna, dupe numele uneĭ Amazone care locuia acolo; că cetăţenii acestiĭ suburbiĭ aŭ făcut atunci uă expediţie în contra unuĭ oraş care ocupa situl Smirneĭ şi care pe atunci era locuit de Legĭ, şi că, gonind pe acestia, aŭ fundat, la treĭ kilometrĭ distanţă, un oraş care fu numit »Smirna vechie«. În urmă, continuă Strabone, Ionienii acestia fură, la rêndul lor, alungaţi din Smirna vechie de către Eolienĭ, şi fugiră la Colofona cerênd ajutor dela Colofonienĭ. Acestĭ din urmă rĕspunseră îndată la acest apel, şi astfel Ionienii recuperară Smirna. Acéstă istorie ênsă are atâtea versiunĭ încât nu e cu putinţă a sci cineva adevĕrul. Scim totuşi positiv că Smirna a fost mult timp un măr de discordie între Ionienĭ şi Eolienĭ. Ea fu întâiŭ smulsă din mâna Lelegilor de către Ionienĭ şi acestĭ din urmă fură siliţi să o cedeze Eolienilor, fapt la care e probabil că Erodot se referă aci. În fine ea fu reluată de Ionienĭ, dar cum, când, şi în ce împrejurărĭ, nu putem sci în mod positiv din causa diferitelor versiunĭ ce ni s'aŭ transmis de autorĭ. Nu numaĭ istoria Smirneĭ, dar şi aceea a colonizăriĭ maĭ a tutulor oraşelor de pe cósta Asieĭ micĭ este nesigură. Avem un mic exemplu de acéstă nesiguranţă în diferinţa ce există între versiunea luĭ Erodot în privinţa istorieĭ Smirneĭ, şi aceea a luĭ Strabone. E probabil că făcênd un compromis între ambele versiunĭ ajungem maĭ aprópe de adevĕr: astfel de exemplu, putem presupune că în Colofona să fi avut loc uă revoluţie pe timpul când eraŭ stabiliţi acolo Ionienii din Smirna, şi că atunci acestĭ Ionienĭ gonitĭ, uninduse cu fraţiĭ lor din partidul învins la Colofona, aŭ format uă putere destul de formidabilă pentru a putea alunga pe Eolienĭ şi recupera Smirna.

[2] στάσει. Bredoviu propune a se citi »στάσι«, formă admisă în câte-va ediţiĭ, atât aci cât şi la Cap. 60 de maĭ sus. Manuscrisele ênsă tóte, aŭ στάσει. Ediţia Long şi Macleane nu e consecuinte, căcĭ la Cap. 60 vedem στάσει pe când aci adoptă pe »στάσι«.

[3] τὰς πύλας ἀποκληίσαντες, ἔσχον τὴν πόλιν. Erodot maĭ naréză şi uă altă trădare de felul acesta la Cartea VI, Cap. 23, unde Samienii, invitaţi fiind de către locuitoriĭ din Zancle a colabora cu eĭ la colonizarea oraşuluĭ Kale-Acte, găsind acea insulă fără apărare, o luară şi se aşedară eĭ acolo.

[4] ἔπιπλα. »Averea mobiliară«. La Cap. 94 maĭ sus avem forma ἐπίπλοα. Cuvêntul, după dicţionarul luĭ Liddell and Scott, póte fi compus din ἐπὶ,

δόντων τῶν Ἰώνων ἐκλιπεῖν Σμύρνην Αἰολέας· ποιησάντων δὲ ταῦτα Σμυρναίων, ἐπιδιείλοντό σφεας αἱ ἕνδεκα πόλιες, καὶ ἐποιήσαντο σφέων αὐτέων πολιήτας.

151. Αὗται μέν νυν αἱ ἠπειρώτιδες Αἰολίδες πόλιες, ἔξω τῶν ἐν τῇ Ἰδῃ οἰκημένων[1]· κεχωρίδαται γὰρ αὗται· αἱ δὲ τὰς νήσους ἔχουσαι, πέντε μὲν πόλιες τὴν Λέσβον νέμονται[2]· τὴν γὰρ ἕκτην ἐν τῇ Λέσβῳ οἰκεομένην Ἄρίσβαν[3] ἠνδραπόδισαν Μηθυμναῖοι ἐόντας ὁμαίμους· ἐν Τενέδῳ δὲ μία οἰκέεται[4] πόλις, καὶ ἐν τῇσι Ἑκατοννήσοισι καλεομένῃσι[5] ἄλλη μία. Aeolienii, (de ambe părți) se făcu uă învoială ca Ionienii să cedeze averea mobiliară și ca Eolienii să părăséscă Smirna: întêmplându-se acestea Smirneilor, cele un spre ḑece state (eoliene) êi împărțiră între ele și êi acordară dreptul de cetate.

151. Acestea dar sunt cetățile eoliene de pe continentul (Asieĭ), în afară de cele stabilite în (vecinătatea) munteluĭ Ida; căcĭ acelea sunt deosebit; cât pentru cele stabilite în insule, sunt cincĭ cetăți în Lesbos: căcĭ pe cea d'a șésea, stabilită în Lesbos, (și a nume) Arisba, o reduseseră în sclavie Metimneii carĭ eraŭ consângenĭ; în Tenedos

---

întocmaĭ cum ὁἵπλοα e compus din ὅς. Cuvêntul latinesc care corespunde cu ἔπιπλα este »suppellex«.

[1] ἔξω τῶν ἐν τῇ Ἰδῃ οἰκημένων. Prin »districtul împrejurul munteluĭ Ida« se înțelege așa numita Troadă, care la sud se termina la Adramitium și se întindea spre nord până la Priap, pe Propontida. Acéstă regiune, maĭ mare decât Eolida proprie, era fórte populată și conținea orasele Asos și Antandru. Lesbienii fură în mare parte colonisatoriĭ eĭ.

[2] αἱ δὲ τὰς νήσους ἔχουσαι, πέντε μὲν πόλιες τὴν Λέσβον νέμονται. Construcția gramaticală a acesteĭ frase este defectuósă: de aceea Herold a propus emendația: »αἱ δὲ τὰς νήσους ἔχουσαι· αἵδε πέντε μὲν πόλιες τὴν Λέσβον νέμονται«. — Cele cincĭ cetăți din insula Lesbos sunt Metimna, Antisa, Eresu, Pira și Mitilene.

[3] Ἄρίσβαν. Poziția acesteĭ cetăți nu se póte bine precisa; deși Menke, în atlasul luĭ, o pune în partea de sud a insuleĭ, e probabil că era în adevĕr situată pe cósta nord-apusană a insuleĭ, nu departe de Metimna. Numele derivă, se ḑice, dela Arisba, fiica Meropeĭ.

[4] οἰκέεται. Ediția aldină are οἰκέαται și Cobet propune οἴκηται.

[5] ἐν τῇσι Ἑκατοννήσοισι καλεομένῃσι. Aceste insule, saŭ maĭ bine ḑis, stâncĭ, eraŭ în numĕr de vre uă treĭ-ḑecĭ saŭ patru-ḑecĭ între Lesbos și cósta Asieĭ: numele lor derivă dela mulțimea lor. Alțiĭ ênsă cred că numele derivă dela Ecat, unul din epitetele luĭ Apoline, al căruĭ cult era răspândit în acea parte a cósteĭ, unde maĭ era cunoscut și sub denumirile de Sminteu, Grineu s. c. l. Numele de Ecat se dă luĭ Apoline și în Iliada, veḑĭ I. 385, și forma femininĕ Ecate se aplica Dianeĭ, soreĭ luĭ Apoline, în atribuțiile eĭ de ḑeitate al Infernuluĭ. Cultul luĭ Apoline și al Dianeĭ era răspândit mult pe acestă regiune, precum o dovedesc medaliile din Tenedos și din vecinătate, unde vedem represintate două capete, acelea ale luĭ Ecat și a Ecateĭ saŭ ale luĭ Elios și a Seleneĭ. Dar nu cred că acest fapt este suficient pentru a adopta etimologia ingeniósă care derivă numele acestor insule dela Ecat. E mult maĭ natural să suposăm că derivă dela Ἑκατὸν »uă sută«, indicând pleiada de stâncĭ ce fac navigația dificilă între Lesbos și

σβίοισι[1] μέν νυν καὶ Τενεδίοισι, κατάπερ Ἰώνων τοῖσι τὰς νήσους ἔχουσι, ἦν δεινὸν οὐδέν· τῇσι δὲ λοιπῇσι πόλισι ἔαδε κοινῇ[2] Ἴωσι ἔπεσθαι τῇ ἂν οὗτοι ἐξηγέωνται.

se află uă cetate și în ceea ce se numesc Ecatonesele âncă una. Așa dar locuitoriĭ din Lesbos și din Tenedos, ca și Ionieniĭ carĭ ocupaŭ insulele,

cósta Asieĭ. Cea maĭ mare din aceste stâncĭ se numesce astăḑĭ »Musconisi«. Ele sunt menționate și de Diodor din Sicilia (XIII. 77) și de Strabone (XIII), carele, precum am arătat maĭ sus, derivă numele lor dela Ecat iar nu de la Ἑκατον. Am însemnat pe harta alăturată cósta Asieĭ micĭ cu diferitele coloniĭ, ioniene, doriene și eoliene menționate în text. Coloniile eoliene se întindeaŭ dela Cime și până la intrarea Elespontuluĭ în Propontidă; cele ioniene dela Cime în jos până la golful Branchide de unde încep coloniile doriene. În părțile eoliene predomina cultul luĭ Apoline; în cele ioniene cultul Junoneĭ și al luĭ Neptun, iar în unele localităț, ca la Efes, cultul Dianeĭ: aceste culturĭ eraŭ în mare parte importate din muma patrie și amestecate cu culturile indigene din Asia. Astfel Diana efesiană avea în parte și caracterul ḑeițeĭ Astarte a Fenicienilor.

[1] Λεσβίοισι. Autorul nostru reea aci firul narațiuneĭ sale, adică revine la istoria luĭ Ciru și a relațiilor luĭ cu coloniile eline de pe cósta Asieĭ. Acéstă narațiune a fost întreruptă la Cap. 143 pentru a face loc descrieriĭ acestor coloniĭ.

[2] ἔαδε κοινῇ. Blakesley observă aci că nu avem nicĭ uă indicație positivă că ar fi existat între statele eoliene vre uă confederație în care să se fi luat mĕsurĭ de acțiune comună, și, judecând după narațiunea care urmézĕ, nu vedem să fi existat asemenea acțiune comună ionianĕ cu acéstă ocasie. Din contra, la Cap. 169 maĭ jos, Erodot ne spune curat contrariul »οἱ ἄλλοι Ἴωνες πλὴν Μιλησίων . . . περὶ τῆς ἑωυτοῦ ἕκαστος μαχόμενοι«. Veḑĭ și consiliul luĭ Tales maĭ jos la Cap. 170. De aci resultă că nu trebue să luăm cuvintele acestea în sensul lor literal de înțelegere comună luată în adunare generală a federațiuniĭ.

152. Ὡς δὲ ἀπικέατο[1] ἐς τὴν Σπάρτην τῶν Ἰώνων καὶ Αἰολέων[2] οἱ ἄγγελοι, (κατὰ γὰρ δὴ τάχος ἦν ταῦτα πρησσόμενα), εἵλοντο πρὸ πάντων λέγειν τὸν Φωκαέα[3], τῷ οὔνομα ἦν Πύθερμος· ὁ δὲ πορφύρεόν τε εἷμα περιβαλόμενος ὡς ἂν πυνθανόμενοι πλεῖστοι συνέλθοιεν Σπαρτιητέων, καὶ καταστὰς, ἔλεγε[4] πολλὰ τιμωρέειν ἑωυτοῖσι χρῄζων. Λακεδαιμόνιοι δὲ οὔ κως ἤκουον[5], ἀλλ' ἀπέδοξέ σφι μὴ τιμωρέειν Ἴωσι. Οἱ μὲν δὴ ἀπαλλάσσοντο· Λακεδαιμόνιοι δὲ ἀπωσάμενοι τῶν Ἰώνων τοὺς ἀγγέλους, ὅμως ἀπέστειλαν πεντηκοντέρῳ ἄνδρας, ὡς μὲν ἐμοὶ δοκέει, κατασκόπους τῶν τε Κύρου πρηγμάτων καὶ Ἰωνίης· ἀπικόμενοι δὲ οὗτοι ἐς Φώκαιαν[6],

nu aveaŭ dece să se témă: cele lalte cetăți (eoliene) găsiră cu cale, prin comun acord, să urmeze pe Ionienĭ întrŭ tóte câte (ar decide) eĭ să facă.

152. Îndată ce sosiră la Sparta, trimișiĭ Ionienilor și aĭ Eolienilor, — carĭ făcuseră călătoria cu iuțeală, — aleseră spre a vorbi în numele tutulor pe delegatul din Focea, carele se numia Pitermu: el, ca să (facă să) se adune cât maĭ mulțĭ Spartanĭ să-l asculte, se îmbrăcă cu uă haină purpurie și sculându-se să vorbéscă (se apucă) să le spue multe, rugându-ĭ să vie în ajutorul lor. Lacedemonienii ênsă nu êĭ deteră (nicĭ un fel de) ascultare și deciseră să nu se vie în ajutorul Ionienilor. Delegații darplecară: Lacedemonienii ênsă, (deși) rĕspinseseră (cererea) solilor Ionienilor, totuși trimiseră

[1] ἀπικέατο, uă formă a aoristuluĭ 2lea, usitată pentru ἀφίκοντο.

[2] καὶ Αἰολέων. Veḑĭ maĭ sus nota 2, pag. 251.

[3] τὸν Φωκαέα. Așa scriŭ tóte manuscrisele fără excepție. Dietsch ênsă și Bredoviŭ preferă Φωκαιέα. Articolul pare a indica că fie care din statele ioniene și eoliene trimiseseră câte un delegat, astfel încât »τὸν« ar însemna »cel focean« adică »delegatul din Focea« precum ὁ Λάκων în Cartea VII, Cap. 161, însemnézĕ »delegatul din Laconia« și ὁ Τεγεάτης în Cartea IX, Cap. 27, »comandantul tegean«.

[4] ἔλεγε. Imperfectul indică continuitate: adică »tot vorbia«. Am tradus »se apucă să le spue multe« ca să interpretez puterea ce o are imperfectul.

[5] οὔ κως ἤκουον. Avem aci iarăși imperfectul, care, combinat cu cel lalt imperfect »ἔλεγε«, însemnézĕ »nu ĕĭ deteră un moment de ascultare în tot cursul lunguluĭ seŭ discurs«, idea este continuitatea ascultăriĭ, apusă continuității vorbiriĭ: iată dece am tradus introducênd cuvintele »nicĭ un fel de«. Cobet propune »οὐκ ἐσήκουον«, pe basa pasagiurilor analoge din Cartea I, Cap. 214; Cartea IV, Cap. 133; Cartea VI, Cap. 86, și Cartea IX, Cap. 9 și 60. Nicĭ un manuscris ênsă nu póte fi invocat în favórea admiteriĭ acesteĭ propuneri.

[6] ἐς Φώκαιαν. Blakesley observă aci că portul cel maĭ natural pentru a debarca spre a merge la Sarde ar fi nu Focea, ci Efes, unde și debarcă expediția atenianĕ care maĭ târdiŭ atacă și arse acea capitală, (veḑĭ Cartea V, Cap. 100). Se vede ênsă că la momentul acesta Focea era cea maĭ importantă d'intre coloniĭ, și acésta maĭ reese din faptul desemnăriĭ delegatuluĭ focean ca să vorbéscă în numele confederației întregĭ. De aci Blakesley conchide că e posibil ca ruina Foceiĭ să fi fost privită cu óre care satisfacție de coloniile rivale. (Veḑĭ maĭ jos Cap. 164.)

ἔπεμπον[1] ἐς Σάρδις σφέων αὐτῶν τὸν δοκιμώτατον, τῷ οὔνομα ἦν Λακρίνης, ἀπερέοντα Κύρῳ Λακεδαιμονίων ῥῆσιν, »γῆς τῆς Ἑλλάδος μηδεμίαν πόλιν σιναμωρέειν, ὡς αὐτῶν οὐ περιοψομένων«.

153. Ταῦτα εἰπόντος τοῦ κήρυκος, λέγεται Κῦρον ἐπείρεσθαι τοὺς παρεόντας οἱ Ἑλλήνων »τίνες ἐόντες ἄνθρωποι Λακεδαιμόνιοι[2] καὶ κόσοι πλῆθος, ταῦτα ἑωυτῷ προαγορεύουσι«; Πυνθανόμενον δέ μιν εἰπεῖν πρὸς τὸν κήρυκα τὸν Σπαρτιήτην· »οὐκ ἔδεισά κω ἄνδρας τοιούτους, τοῖσι ἐστὶ χῶρος ἐν μέσῃ τῇ πόλει[3] ἀποδεδεγμένος, ἐς τὸν συλλεγόμενοι ἀλλήλους ὀμοῦντες ἐξαπατῶσι· τοῖσι, ἢν ἐγὼ ὑγιαίνω, οὐ τὰ Ἰώνων πάθεα ἔσται ἔλλεσχα[4], ἀλλὰ τὰ οἰκήια«. Ταῦτα ἐς τοὺς πάντας Ἕλληνας ἀπέρριψε ὁ Κῦρος τὰ ἔπεα[5], ὅτι ἀγορὰς κτη-

ómenĭ într'uă penticonteră ca să observe, după cum cred eŭ, ceea ce se petrecea între Ciru și Ionienĭ; sosind acestia la Focea, trimisera îndată la Sarde pe cel maĭ de frunte din eĭ al căruĭ nume era Lacrine, ca să comunice luĭ Ciru mesagiul Lacedemonienilor, (adică), »ca nu cumva să aducă (el) pagubă vre uneĭ cetățĭ de pe teritoriul elenic, căcĭ eĭ nu o vor tolera«.

153. Când spuse solul acestea, se ḍice că Ciru întrebâ pe Eliniĭ carĭ eraŭ presinți înaintea luĭ, »ce fel de ómenĭ eraŭ Lacedemonienii și câțĭ eraŭ la numĕr ca să-i trimită un astfel de mesagiŭ?« Că, dumerit fiind (în acéstă privință), ḍise câtre solul spartan: »Nu-mĭ a fost nicĭ uă dată témă de astfel de ómenĭ carĭ, în mijlocul orașuluĭ lor aŭ un loc deosebit unde se adună ca să se înșele uniĭ pe alțiĭ prin sperjur: daca remăn eŭ sănătos eĭ nu se vor maĭ întreține despre păsurile Ionienilor ci despre ale

[1] ἔπεμπον. Imperfectul indică că Lacedemonienii trimiseră pe Lacrine la Sarde îndată ce debarcară la Focea, fără a perde timp.

[2] τίνες ἐόντες ἄνθρωποι Λακεδαιμόνιοι. Alte exemple de ignoranța disprețuitóre a Perșilor în ceea ce privia pe Elinĭ avem în Cartea V, Cap. 73, și 105.

[3] πόλει. Bekker și Dietsch aŭ »πόλι«.

[4] ἔλλεσχα dela λέσχη, conversație, adică »subiecte de conversație«. Blakesley observă că cuvêntul λέσχη este pur doric și că Beoțienii înțelegeaŭ prin el banchetele periodice unde se întruniaŭ eĭ la prânḍ și unde discutaŭ cestiunile ḍileĭ. La Delfĭ exista uă sală de desbaterĭ și de conversație care se numia λέσχη. (Veḍĭ Pausania X, 25. 1). Cuvêntul ἔλλεσχα este scris greșit în unele ediții vechĭ »ἄλεσχα«: él maĭ întâlnim în Cartea II, Cap. 32 și în Cartea IX, Cap. 71.

[5] ἀπέρριψε ὁ Κῦρος τὰ ἔπεα. Sensul luĭ ἀπέρριψε este a arunca, de aceea am tradus prin locuția familiară la noĭ« a asvârli în față«. În latinesce s'ar ḍice »verba jactavit«. Avem aceeași expresie în Cartea IV, Cap. 142, în Cartea VII, Cap. 13, și în Cartea VIII, Cap. 92.

σάμενοι ὠνῇ τε καὶ πρήσει χρέωνται· αὐτοὶ γὰρ οἱ Πέρσαι ἀγορῇσι οὐδὲν ἐώθασι χρῆσθαι[1], οὐδέ σφί ἐστι τὸ παράπαν ἀγορή[2]. Μετὰ ταῦτα ἐπιτρέψας τὰς μὲν Σάρδις Ταβάλῳ ἀνδρὶ Πέρσῃ[3], τὸν δὲ χρυσὸν τόν τε Κροίσου καὶ τὸν τῶν ἄλλων Λυδῶν Πακτύῃ, ἀνδρὶ Λυδῷ, κομίζειν[4], ἀπήλαυνε αὐτὸς ἐς Ἀγβάτανα, Κροῖσόν τε ἅμα ἀγόμενος, καὶ τοὺς Ἴωνας ἐν οὐδενὶ λόγῳ

lor proprie.« Aceste cuvinte Ciru le asvârli (în faţa şi la adresa) Elinilor în genere, fiind că eĭ obicinuesc pieţe unde se cumpără şi se vinde; căcĭ Perşiĭ nu cunosc usul uneĭ pieţe, şi la eĭ nu se pomenesce nicĭ un singur târg. După acestea (Ciru), încredinţând (paza oraşuluĭ) Sarde luĭ Tabale, un Persian, iar (însărcinarea de) a-(i) aduce tesaurul luĭ

[1] χρῆσθαι. Bredoviu şi Creutzer preferă forma dorică χρᾶσθαι.

[2] οὐδέ σφί ἐστι τὸ παράπαν ἀγορή. Rawlinson observă că în general în Orient nicĭ astăzĭ nu există piaţă în strictul sens al cuvêntuluĭ. Bazarul, care e uă simplă adunătură de prăvălĭĭ, ţine loc de piaţă. Perşiĭ maĭ avuţĭ nu aveaŭ nevoe să cumpere şi să vêndă pentru că eraŭ întreţinuţĭ de dependinţiĭ lor şi pentru provisiĭ se îndestulaŭ direct din provinciile saŭ din oraşele afectate pentru acésta. Astfel Xerxe oferi luĭ Temistocle diferite cetăţĭ în Asia micĭ pentru furnitura hraneĭ luĭ dilnice: numaĭ Perşiĭ maĭ săracĭ mergeaŭ la prăvălĭĭ să cumpere. Strabone e în acord cu Erodot când dice despre Perşĭ »ἀγορᾶς οὐχ' ἅπτονται· οὔτε γὰρ πωλοῦσιν οὔτ' ὠνοῦνται« (Cap. XV). Veḑĭ asemenea şi Xenofonte, Cirop: I. 2, § 3. — Cuvêntul ἀγορή de la fine cred că trebue luat în sens larg de oraş cu piaţă, adică corespunde cu ceea ce numim noĭ târg: astfel evităm uă repetiţie inutilă.

[3] ἐπιτρέψας τὰς μὲν Σάρδις Ταβάλῳ ἀνδρὶ Πέρσῃ. Din tot pasagiul acesta şi din acel care urmézĭ relativ la misia luĭ Pactia, Heeren a format conclusiile sale asupra sistemuluĭ administrativ al Perşilor. Suveraniĭ persanĭ lăsaŭ tot d'aună uă garnisónă şi un administrator militar în provinciile cucerite. Astfel comandantul persian Tabale primi ordin să ocupe capitala luĭ Cresu şi fu încredinţat cu misiunea specială de a menţine ordinea, de a preveni orĭ ce revoltă şi de a administra provincia.

[4] τὸν δὲ χρυσὸν τόν τε Κροίσου καὶ τὸν τῶν ἄλλων Λυδῶν Πακτύῃ, ἀνδρὶ Λυδῷ, κομίζειν. Numirea acestuĭ Pactia, orênduit de Ciru să strîngă avuţiile luĭ Cresu şi baniĭ Lidienilor, adică despăgubirea de resbel, indică, după Heeren, era stabilirĭĭ la Perşĭ a uneĭ deosebirĭ reale între atribuţiile împegaţilor administrativĭ şi acelea ale împegaţilor fiscalĭ. El crede că de aci înainte aceste două ramure ale acţiunĭĭ de stat deveniră basa sistemuluĭ de guvernamênt al Perşilor. Nimic însă în acest pasagiŭ nu indică că funcţiunea luĭ Pactia ar fi avut un caracter permanent; din contra, el pare a fi avut numaĭ misia, cu totul specială, de a strînge tesaurul şi baniĭ şi pe urmă »κομίζειν« adică de a le aduce luĭ Ciru. E clar că κομίζειν se referă numaĭ la Ciru ca recipient: verbul acesta nu póte indica transmisiune în genere, ceea ce ar arăta uă permanenţă în atribuţiile luĭ Pactia. Cred dar că singura misiune ce se încredinţase acestuĭ funcţionar era de a strînge tesaurul şi baniĭ şi de a veni cu ele la Egbatana, şi că el nu era aşeḑat în permanenţă ca functionar fiscal însărcinat cu trimiterea la casa statuluĭ persian a banilor saŭ a tributuluĭ strîns în toţĭ aniĭ, cum pare a înţelege Heeren. E posibil însă ca însărcinarea specială şi de ocasie datĕ astfel luĭ Pactia să fi suggerat maĭ târḑiŭ suveranilor persanĭ idea de a stabili funcţionarĭ fiscalĭ permanenţĭ în provinciile imperiuluĭ. Consecinte cu cele dise aci am tradus κομίζειν prin »aduce«. E curios ca Ciru să fi ales pentru acest serviciŭ un lidian şi e posibil s'o fi făcut tocmaĭ pentru că funcţiunea, având un caracter vexatoriŭ, nu s'ar fi putut exercita cu înlesnire de un străin faţă cu un popor supus de curênd şi dispus la revoltă.

ποιησάμενος τὴν πρώτην εἶναι[1]· ἥ τε γὰρ Βαβυλών οἱ ἦν ἐμπόδιος, καὶ τὸ Βάκτριον ἔθνος, καὶ Σάκαι τε καὶ Αἰγύπτιοι[2]· ἐπ' οὓς ἐπεῖχέ

Cresu și al celor lalți Lidienĭ unuĭ Lidian (a nume) Pactia, porni la Egbatana fără a se maĭ preocupa de Ionienĭ ca de uă cestie

[1] ἐν οὐδενὶ λόγῳ ποιησάμενος τὴν πρώτην εἶναι. Traducerea acesteĭ frase presintă óre carĭ dificultățĭ din causa căror câți-va comentatorĭ consideră textul ca corupt. Astfel Walckener, basându-se pe pasagiul analog din Cartea III, Cap. 134: »ἐς Σκύθας μὲν τὴν πρώτην ἐέναι ἔασον«, propune schimbarea luĭ »εἶναι« în »ἐέναι«. În atare cas frasa devine eliptică și trebue să se subțînțelégă »ὁδόν«. Varianta acésta se aprobă și se adoptă de Weseling. Textul ênsă original are avantagiul de a fi în acord cu tóte manuscrisele, de aceea Schweighäuser êl menține și êl explică chiar forte bine despărțind cu totul partea a doua, adică »τὴν πρώτην εἶναι« de restul fraseĭ. Partea întâia este uă locuțiune des usitată în limba elină unde »ἐν οὐδενὶ λόγῳ ποιεῖσθαι« însemnéză a nu ține în sémă. Partea a doua este uă locuțiune separată, ca »τὸ νῦν εἶναι«, »τὸ σύμπαν εἶναι« și altele de felul acesta pe carĭ le maĭ întâlnim în Erodot (Veḑĭ Cartea VII, Cap. 143), ca se traduce prin »ca prim obiect de atențiune«.

[2] ἥ τε γὰρ Βαβυλών οἱ ἦν ἐμπόδιος, καὶ τὸ Βάκτριον ἔθνος, καὶ Σάκαι τε καὶ Αἰγύπτιοι. Pasagiul acesta a suscitat uă mulțime de comentariĭ și de discuțiĭ din causa greutăților cronologice ce presintă. Maĭ întâiŭ avem aci singura alusie în Erodot despre resbóele luĭ Ciru cu Bactrienĭ, cu Scițiĭ și cu Egiptenĭ. Autorul nostru le omite póte fiind că nu sunt în legătură directă cu firul principal al narațiuneĭ sale. Pe de altă parte scriitorĭ ca Ctesia, carĭ sunt autorităților în ceea ce se atinge de expedițiile luĭ Ciru, nicĭ nu vorbesc măcar de un resbel între Ciru și Egiptenĭ, și nimic decât acest pasagiŭ în Erodot nu ne autorisă să credem că ar fi existat vre uă dată un astfel de resbel între Perși și Egiptenĭ anterior conflictuluĭ d'între Cambise și Amasis. În ceea ce privesce luptele cu Bactrienĭ și cu Scițiĭ, Ctesia ne spune că ele avură loc la uă epocă anterióră resbeluluĭ cu Cresu, pe când Erodot pare a le pune între conflictul cu Lidienĭ și acela cu Babilonienĭ. (Veḑĭ maĭ jos Cap. 177). Ipotesa cea maĭ probabilă este că înainte chiar de expediția luĭ în contra Lidienilor, Ciru ar fi avut un conflict cu Babilonienĭ și că în conflictul acesta Babilonienĭ ar fi primit ajutor chiar dela Cresu. Justiniu e de părere că expediția în contra luĭ Cresu a fost un act de resbunare din partea luĭ Ciru pentru ajutorul dat de regele Lidieĭ Babilonienilor. Xenofonte (Cirop I. 5, 3) face alusie la acest ajutor dat de Cresu Babilonienilor. E dar aprópe sigur că întâiŭ a avut loc un conflict între Ciru și Babilonienĭ, conflict care nu pare a fi avut un resultat decisiv și care a fost suspendat de Ciru pentru a întreprinde lupta cu Cresu: așa dar în tot timpul resbóelor sale cu Lidia, Ciru medita uă a doua companie maĭ decesivă în contra Babiloneĭ care tot menținea fața cu el uă atitudine amenințătóre. Acéstă ipotesă se acordă bine cu ceea ce dice aci Erodot »Βαβυλὼν οἱ ἦν ἐμπόδιος« adică cum că Babilona era pentru el uă piedică care êl jena în mișcările luĭ. Așa dar Ciru a întreprins un al doilea resbel în contra Babiloneĭ îndată după înfrângerea luĭ Cresu. Istoria luptelor între Ciru și Babilonienĭ se póte dar resuma astfel: la anul 560 Ciru declară resbel luĭ Neriglisar regele Babilonieĭ; în acest prim resbel, Cresu, regele Lidieĭ, închee uă alianță defensivă și ofensivă cu regele Babiloneĭ și eĭ trimite ajutóre. În anul următor, 559, Neriglisar este învins și ucis de către Perși. Despre resbelul acesta autorul nostru nu face mențione. Campania fu scurtă și nedecisivă, și Ciru, mulțumit de uă camdată cu uciderea regeluĭ Neriglisar, își întórse privirile spre Cresu pentru a-și resbuna de concursul ce-l dedese acest monarch Babilonienilor. La anul 556 Laborosoarcode, fiul luĭ Neriglisar, reînoesce alianța cu Cresu și móre succedat pe tron de Nabonidiŭ, pe care Erodot êl numesce Labinet II. Acesta iarăși se aliéză cu Cresu și suirea luĭ pe tronul Lidieĭ, la anul 556, corespunde cu începutul resbeluluĭ d'între Ciru și Cresu. Tocmaĭ după luarea capitaleĭ luĭ Cresu, la anul 554, începe cel d'al doilea resbel între Ciru și Babilona, (acela de care e vorbă aci). El avu drept resultat căderea și distrugerea definitivă a Babiloneĭ subt Baltazare asociatul, și póte chiar fiul luĭ Nabo-

τε[1] στρατηλατέειν αὐτὸς, ἐπὶ δὲ Ἴωνας ἄλλον πέμπειν στρατηγόν.

154. Ὡς δὲ ἀπήλασε ὁ Κῦρος ἐκ τῶν Σαρδίων, τοὺς Λυδοὺς ἀπέστησε ὁ Πακτύης ἀπό τε Ταβάλου καὶ Κύρου· καταβὰς δὲ ἐπὶ θάλασσαν, ἅτε τὸν χρυσὸν ἔχων πάντα τὸν ἐκ τῶν Σαρδίων, ἐπικούρους τε ἐμισθοῦτο καὶ τοὺς ἐπιθαλασσίους ἀνθρώπους ἔπειθε σὺν ἑωυτῷ στρατεύεσθαι. Ἐλάσας δὲ ἐπὶ τὰς Σάρδις ἐπολιόρκεε Τάβαλον ἀπεργμένον[2] ἐν τῇ ἀκροπόλει.

de primă ordine; căcĭ Babilona êĭ pricinuia uă maĭ mare grijă, precum asemenea Bactrienii, Saciĭ și Egiptenii; în contra acestora el decise să mérgă în persónă și să trimită un alt general în contra Ionienilor.

154. Îndată ce plecâ Ciru din Sarde, Pactia resculâ pe Lidienĭ în contra luĭ Tabale și luĭ Ciru; avênd cu el tot aurul ce-l (strînsese) de la Sardienĭ, el descinse la malul măriĭ, cumpĕrâ mercenarĭ și îndemnâ pe toți locuitoriĭ cósteĭ ca să iée cu dênsul armele în mână. El merse (drept) în contra Sardeĭ și asedià pe Tabale carele se închisese (acolo) în acropolă.

---

nadiu, la anul 538 înainte de Christos. Decĭ resbelul din anul 560 fu numaĭ preludiul mareluĭ resbel din 554; și póte de aceea trece autorul nostru peste el fără a-l menționa. Trebue dar să considerăm resbelul între Ciru și Egiptenĭ ca uă eróre a luĭ Erodot. Remân dar rĕsbóele cu Babilona, cu Cresu, cu Bactrienii și cu Saciĭ. Ctesia ne asigură că rĕsbóele cu Saciĭ și cu Bactrienii avură loc înaintea expediției sale în contra luĭ Cresu, în loc de în urma lor, cum dice Erodot, dar e fórte greŭ să judecăm cine are dreptate. Trebue să ținem minte că între căderea Sardeĭ la anul 554 și căderea Babiloneĭ la anul 538 e un interval de 16 anĭ în care e peste putință ca Ciru să fi rĕmas inactiv. E dar natural să suposăm că după luarea Sardeĭ, Ciru êșĭ întórse armele victorióse în contra barbarilor despre nordul și despre nord-estul Persieĭ, adică în contra Parților, Ircanilor și Sogdienilor precum și în contra Sacilor și Bactrienilor, și că astfel Ctesia se insélă când dice că aceste expediții avură loc înaintea resbeluluĭ cu Cresu. Tot așa și Erodot se înșélă când pune resbelul cu Babilona imediat dupa căderea Sardeĭ. Așa dar ordinul cronologic probabil al acestor expediții este: anul 555 înainte de Christos, prim resbel cu Babilonienii, mórtea regeluĭ Neriglisar, — anul 554, resbel cu Cresu, luarea Sardeĭ, — dela 553 până la 539, lupte cu barbarii, supunerea Sacilor și a Bactrienilor, — în fine la 538, al doilea și cel din urmă resbel cu Babilona, căderea Babiloneĭ. — Resbelul cu Egiptul trebue tratat ca uă eróre a luĭ Erodot. — Balkul modern represintă localitatea vechilor Bactrienĭ. Saciĭ eraŭ Sciții dincolo de Bactria spre nord, dar poziția lor exactă n'a fost încă stabilită.

[1] ἐπεῖχέ τε. Tóte manuscrisele, precum și Gaisford aŭ ἐπεῖχέ τε. Vedem totuși ediții importante, ca aceea a luĭ Blakesley, carĭ, urmând pe Büttmann, scriu »ἐπείχεε«. Nu e greŭ ênsă a alege între aceste două variante pentru că particula τε pare a fi indispensabilă aci înainte de δὲ care urmézĕ îndată.

[2] ἀπεργμένον »închis« dela ἀπείργειν; a seclude saŭ exclude, după cum e obiectiv saŭ subiectiv. Fiind aci subiectiv, însemnézĕ »care se secluse« saŭ »care se isolase«: în alte cuvinte, se închisese. Vedĭ Cartea V, Cap. 64, și Cartea VI, Cap. 79.

155. Πυθόμενος δὲ κατ' ὁδὸν ταῦτα ὁ Κῦρος, εἶπε πρὸς Κροῖσον τάδε· »Κροῖσε, τί ἔσται τὸ τέλος τῶν γινομένων τούτων ἐμοί; οὐ παύσονται Λυδοὶ, ὡς οἰκασι, πρήγματα παρέχοντες καὶ αὐτοὶ ἔχοντες. Φροντίζω, μὴ ἄριστον ᾖ[1] ἐξανδραποδίσασθαί σφεας· ὁμοίως γάρ μοι νῦν γε φαίνομαι πεποιηκέναι, ὡς εἴ τις πατέρα ἀποκτείνας τῶν παίδων αὐτοῦ φείσαιτο[2]· ὡς δὲ καὶ ἐγὼ Λυδῶν τὸν μὲν πλέον τι ἢ πατέρα ἐόντα σὲ[3] λαβὼν ἄγω, αὐτοῖσι δὲ Λυδοῖσι τὴν πόλιν παρέδωκα· καὶ ἔπειτα θωυμάζω[4] εἴ μοι ἀπεστᾶσι;« Ὁ μὲν δὴ τά περ ἐνόεε[5], ἔλεγε· ὁ δ' ἀμείβετο τοῖσδε, δείσας μὴ ἀναστάτους ποιήσῃ τὰς Σάρδις· »Ὦ βασιλεῦ, τὰ μὲν οἰκότα εἴρηκας· σὺ μέντοι μὴ πάντα θυμῷ χρέο[6], μηδὲ πόλιν ἀρχαίην ἐξαναστήσῃς, ἀναμάρτητον ἐοῦσαν καὶ τῶν πρότερον καὶ τῶν νῦν ἑστε-

155. Ciru aflând despre acestea pe drum fiind, ḍise către Cresu: »Cresu, cum (creḍĭ tu că) se vor sfîrși aceste lucruri ce mi se întêmplă? Lidienii, după cum se vede, nu vor înceta, facêndu-mĭ mie dificultăți, să suscite (asemenea dificultăți) și lor ênsuși. Mĕ întreb daca n'ar fi maĭ bine să-ĭ vênd (pe toți) ca sclavi; êmĭ pare că am făcut ca unul carele, după ce a ucis pe tatăl, ar cruța pe fiĭ; așa am făcut și eŭ carele după ce (te) am prins și (te) ieŭ cu mine, chiar pe tine, carele aĭ fost maĭ mult decât un părinte pentru Lidienĭ, încredințez orașul pe mâna tot a acelor Lidienĭ; și pe urmă, mĕ pot maĭ mira eŭ daca eĭ se revoltă în contra mea?« Astfel spuse (Ciru luĭ Cresu) ceea ce gândia;

[1] Φροντίζω μὴ ἄριστον ᾖ. În latinesce s'ar ḍice: »Vereor ne optimum sit«.

[2] ὡς εἴ τις πατέρα ἀποκτείνας τῶν παίδων αὐτοῦ φείσαιτο. Erodot pune în gura luĭ Ciru uă citație dintr'un poet elin, presupus a fi fost Strasin. Acest vers, citat și de Aristotele (Ret I, p. 1376), ajunsese proverb la Elinĭ. El suna astfel:

»νήπιος ὅς πατέρα κτείνας παῖδας καταλείπει«.

Nu cred ca Ciru să fi cunoscut în realitate acest vers, intercalarea luĭ aci, arată în mod evident influența scriitorilor elinĭ în transmiterea istorieĭ luĭ Ciru. Avem multe exemple analoge de tradițiĭ și de moravurĭ eline atribuite strămoșilor, și ele indică tot d'auna că versiunea originală a suferit modificărĭ trecând prin gura elenilor carĭ aŭ transmis o nouă.

[3] τὸν μὲν πλέον τι ἢ πατέρα ἐόντα σὲ. Trebue observată aci intervertirea posițiilor naturale ale luĭ τὸν și σὲ. Ordinea naturală al cuvintelor ar fi fost »ὡς δέ καὶ ἐγὼ σὲ τὸν μὲν πλέον τι ἢ πατέρα ἐόντα λαβὼν ἄγω«. Poziția luĭ σὲ imediat înaintea verbuluĭ, dă uă putere emfatică acestuĭ pronume care se exprimă bine traducênd prin »chiar pe tine«.

[4] θωυμάζω. Gaisford, și Blakesley, basânduse pe un manuscris, scriŭ θωμάζω.

[5] ἐνόεε. Gaisford și Blakesley aŭ νόεε. Găsim acéstă varianta și în unele ediții vechĭ, ênsă ἐνόεε este adoptat de tóte texturile cele maĭ bune.

[6] χρέο. Dietsch scrie χρέοο, iar câte-va ediții, cum e aceea adoptată de Blakesley, χρέω. χρέο ênsă este forma normală și cea admisă în cele maĭ bune texturĭ.

ὥτων· τὰ μὲν γὰρ πρότερον ἐγώ τε ἔπρηξα, καὶ ἐγὼ ἐμῇ κεφαλῇ ἀναμάξας[1] φέρω. Τὰ δὲ νῦν παρεόντα, Πακτύης γάρ[2] ἐστι ὁ ἀδικέων, τῷ σὺ ἐπέτρεψας[3] Σάρδις, οὗτος δότω τοι[4] δίκην. Λυδοῖσι δὲ συγγνώμην ἔχων τάδε αὐτοῖσι ἐπίταξον, ὡς μήτε ἀποστέωσι μήτε δεινοί τοι ἔωσι· ἄπειπε μέν σφι πέμψας ὅπλα ἀρήϊα μὴ ἐκτῆσθαι· κέλευε δέ σφεας κιθῶνάς τε ὑποδύνειν τοῖσι εἵμασι[5] καὶ κοθόρνους ὑποδέεσθαι[6]· πρόειπε δ' αὐτοῖσι κιacest (din urmă) ênsă, temêndu-se ca nu cumva (Ciru) să distrugă (orașul) Sarde, răspunse astfel: »O rege, cuvintele tale sunt juste: tu ênsă nu usa de tótă mânia ta și nu distruge uă cetate veche care nu este vinovată nicĭ pentru cele ce s'aŭ făcut în trecut, nicĭ pentru cele ce se fac în present; căcĭ cele ce (s'aŭ făcut) în trecut le am făcut eŭ și duc ispășirea (lor) pe capul meŭ. Cât pentru cele

[1] καὶ ἐγὼ ἐμῇ κεφαλῇ ἀναμάξας. Erodot a avut póte aci în minte versul luĭ Omer »ἔρδουσα μέγα ἔργον, ὃ σῇ κεφαλῇ ἀναμάξεις« (Odisea XIX. 92). Verbul »ἀναμάττειν« însemnézä a șterge uă pată.

[2] γάρ »de óre ce«; sensul este »căcĭ el este acel carele«. Pentru a traduce adevĕrata putere a luĭ γάρ trebue să intervertim posițiile cuvintelor οὗτος și Πακτύης și să ḑicem: »Pactia să-ți dea seamă, căcĭ el este acel carele e de vină pentru cele ce se întêmplă acum«.

[3] ἐπέτρεψας. Întrebuințând expresia acésta, Erodot contraḑice óre cum ceea ce a ḑis maĭ sus la Cap. 153, unde ne spune că Ciru a lăsat supravegherea cetățiĭ Sarde luĭ Tabale. »ἐπιτρέψας τὰς μὲν Σάρδις Ταβάλῳ«, pe când luĭ Pactia încredințase numaĭ sarcina de a strînge banĭ, și de a i le trimite. Sunt maĭ multe moduri de a explica acéstă contraḑicere. Unii susțin că aci ne găsim în fața pur și simplŭ a unei erorĭ din partea autoruluĭ; alțiĭ, ca Blakesley, ḑic că atribuțiile luĭ Pactia trebue să fi coprins și puterĭ marĭ executive relative la determinarea cestiunilor de proprietate, la aședarea impositelor, și la transferarea averilor confiscate, astfel încât ἐπιτρέπειν ar indica exercitarea acestor atribuțiĭ. Găsesc acéstă explicație slabă pentru că confunde prin întrebuințarea aceluiaș verb, funcțiile, evident deosebite cu totul, ale luĭ Tabale și ale luĭ Pactia. Maĭ rĕmâne explicația luĭ Weseling care êmĭ pare ingenióșă și destul de probabilă, deși nu am mers pănă a o reproduce în text. El presupune că Pactia s'ar fi certat saŭ revoltat în contra Persuluĭ Tabale și că τῷ se referă luĭ Tabale iar nu luĭ Pactia. Așa fiind, după Weseling, pasagiul trebue tradus: »Pactyas is est qui offendit eum (i. e. Tabalum) cui tu Sardis commisisti«; »Pactia este acel carele a supĕrat pe acela căruia aĭ încredințat supravegherea cetățiĭ Sarde.« Am tradus ênsă textual fără a mĕ pronunța pentru teoria luĭ Weseling, care, deși ingenióșă, nu póte fi admisă cu siguranță.

[4] δότω τοι. Se găsesce și »δότω τέ οἱ« în câte-va ediții.

[5] κιθῶνάς τε ὑποδύνειν τοῖσι εἵμασι. Lucru care ar fi un lux și un semn de efemenare, pentru că Lidienii, înainte vreme, nu purtaŭ decât uă singură haină, tunica, căreia se adăoga acum alta, τὸ εἷμα saŭ ἱμάτιον, un fel de mantie pe care o numiaŭ Romanii »pallium«. În secolul 2lea al ereĭ nóstre Creștinii ascetiĭ aŭ făcut contrariul: din două haine aŭ lepădat una, de unde provine și proverbul »a togă ad pallium« aplicat acelor carĭ renunțaŭ la un lux óre care.

[6] κοθόρνους ὑποδέεσθαι. Coturnul era uă încălțăminte avênd uă talpă grósă pentru a apăra bine piciorul în contra pietrelor și ciulinilor. Așa dar încălțarea coturnuluĭ era de fapt un lux și uă indicație de gingășie, căcĭ ceĭ maĭ mulțĭ nu purtaŭ nimic la picióre și eraŭ deprinșĭ a umbla »ἀνυπόδητοι«.

θαρίζειν τε καὶ ψάλλειν[1] καὶ καπηλεύειν παιδεύειν τοὺς παῖδας. Καὶ ταχέως σφέας, ὦ βασιλεῦ, γυναῖκας ἀντ' ἀνδρῶν ὄψεαι γεγονότας, ὥστε οὐδὲν δεινοί τοι ἔσονται μὴ ἀποστέωσι[2].

ce se fac în present, să răspundă Pactia căruia aĭ încredinţat supravegherea Sardeĭ, căci el este acel carele a făcut rĕŭ. Fie-ţĭ însă milă de Lidienĭ şi ca să nu maĭ pótă eĭ să se revolte, nicĭ să devie periculoşĭ, ordonă lor cele următóre: trimite şi poprescе-i de a avea arme de resbel; dă lor ordin să pórte tunicĭ subt mantiile lor şi să se încalţe cu coturne; şi aĭ grijă ca eĭ să-şĭ créscă fiiĭ să cânte din instrumente şi să se însoţéscă cu harpa, asemenĭ (fă-i) să înveţe şi negoţul. Şi êĭ veĭ vedea atuncĭ în curênd, o rege, deveniţĭ din bărbaţĭ femeĭ, aşa încât nu va maĭ fi nicĭ uă témă ca eĭ să se revolte (în contra ta).«

156. Κροῖσος μὲν δὴ ταῦτά[3] οἱ ὑπετίθετο, αἱρετώτερα ταῦτα εὑρίσκων Λυδοῖσι, ἢ ἀνδραποδισθέντας πρηθῆναι[4] σφέας· ἐπιστάμενος ὅτι, ἢν μὴ ἀξιόχρεων πρόφασιν προτείνῃ, οὐκ ἀναπείσει μιν μεταβουλεύσασθαι. Ἐδεδοίκεε δὲ καὶ τάδε· ἐπιστάμενος ὅτι ἐπὶ χρόνῳ ἐκ τῶν ἐόντων ἀνθρώπων ἐπικρατήσει, ἐδεδοίκεε μὴ ἐπιστρατεύσωνται Σάρδιες καὶ γένηται αὐτῷ τε καὶ τοῖσι ἐκγόνοισι πρὸς τοῖσι ἐκγόνοισι τῶν Λυδῶν πολεμάρχοισι συμμῖξαι.

156. Cresu dete luĭ (Ciru) consiliul acesta pentru că prefera ca Lidienii să sufere acésta decât (să-ĭ vaḑă) reduşĭ în robie şi distruşĭ; el socotia că daca nu venia cu uă propunere plausibilă

[1] ψάλλειν. Pe timpul luĭ Erodot verbul acesta nu avea încă sensul ce l'a căpătat maĭ târdiŭ, acela de a cânta. Atuncĭ el indica musica executată pe un instrument cu córde fără usul unuĭ »plectrum«, adică unde córdele se puneaŭ în vibraţie cu degetele. Sunetul în aşa condiţiĭ era maĭ dulce şi se adapta maĭ bine uneĭ musicĭ de acompaniare a cânticelor; cu încetul verbul ψάλλειν fu aplicat şi musicii instrumentale însoţite de cântic, în fine maĭ târdiŭ, disparênd sensul original de a executa musică instrumentală, verbul fu aplicat exclusiv, cum e aplică şi astădĭ, musicii vocale. Prin urmare Erodot aci înţelege arta de a cânta cu harpa însoţind-o cu musică vocală. Verbul καθαρίζειν se aplica la musica instrumentală pură, unde executantul facea să vibreze córdele, nu cu degetele ci cu »plectrum«. Am tradus aci ψάλλειν »să se însoţéscă cu harpa« ca să arât că sensul acestuĭ verb coprinde şi musica vocală.

[2] ὥστε οὐδὲν δεινοί τοι ἔσονται μὴ ἀποστέωσι. Aci avem un elenism echivalând cu »ὥστε οὐδὲν δεινόν τοι ἔσται, μὴ ἐκεῖνοι ἀποστέωσι«.

[3] ταῦτά. Grenoviu intercalésă particula τε după cuvêntnl acesta, şi astfel unele ediţiĭ o adoptă, însă nu o justifică nimic.

[4] πρηθῆναι. Formă ionică dela πράττω »fac«. Verbul are diferite sensuri, după context, aşa de pildă aci are sensul cuvêntuluĭ latinesc »conficere« a distruge, vocea pasivă »însemnéză a fi distrus« adică prăpădit.

λεύσασθαι, ἀρρωδέων δὲ, μὴ καὶ ὕστερόν κοτε οἱ Λυδοὶ, ἢν τὸ παρεὸν ὑπεκδράμωσι, ἀποστάντες ἀπὸ τῶν Περσέων ἀπόλωνται. Κῦρος δὲ ἡσθεὶς τῇ ὑποθήκῃ, καὶ ὑπεὶς τῆς ὀργῆς[1], ἔφη οἱ πείθεσθαι. Καλέσας δὲ Μαζάρεα ἄνδρα Μῆδον, ταῦτά οἱ ἐνετείλατο προειπεῖν Λυδοῖσι τὰ ὁ Κροῖσος ὑπετίθετο[2]· καὶ πρὸς, ἐξανδραποδίσασθαι τοὺς ἄλλους πάντας οἳ μετὰ Λυδῶν ἐπὶ Σάρδις ἐστρατεύσαντο, αὐτὸν δὲ Πακτύην πάντως ζῶντα ἀγαγεῖν παρ' ἑωυτόν.

157. Ὁ μὲν δὴ ταῦτα ἐκ τῆς ὁδοῦ ἐντειλάμενος, ἀπήλαυνε ἐς ἤθεα τὰ Περσέων[3]. Πακτύης δὲ πυθόμενος ἀγχοῦ εἶναι στρατὸν ἐπ' ἑωυτὸν ἰόντα, δείσας ᾠχετο[4] φεύγων ἐς Κύμην. Μαζάρης δὲ ὁ Μῆδος ἐλάσας ἐπὶ τὰς Σάρδις, τοῦ Κύρου στρατοῦ μοῖραν ὅσην δή κοτε[5] ἔχων, ὡς οὐκ εὗρε ἔτι ἐόν-

nu (reușia) să îndemne pe (Ciru) să-și schimbe hotărîrea, și se maĭ temea ca nu cumva Lidienii, scăpând din primejdia în care eraŭ acum, să se revolte (din noŭ) în contra Perșilor și să fie (atuncĭ) nimiciți. Ciru aprobă propunerea, și, uitând în parte mânia luĭ, promise că êĭ va da ascultare. Atuncĭ chemă pe un Med anume Mazare și êl însărcină să dea Lidienilor ordine conform cu propunerile luĭ Cresu; și afară de acésta să vêndă ca robĭ pe toți străiniĭ carĭ atacaseră Sarde împreună cu Lidienii, și (în fine) cu orĭ ce chip să-i aducă pe Pactia viŭ.

157. După ce dete Ciru aceste ordine în cale fiind, urmă înainte spre teritoriul persian. Ênsă Pactia, aflând că armata pornită în contra luĭ se apropia, fu coprins de frică și fugi la Cime. Cât pentru Mazare medul, (el) porni în contra Sardeĭ uă parte, — orĭ cât o fi fost aceea, — din armata

[1] ὑπεὶς τῆς ὀργῆς. Genitivul indică aci abstragere dintr'un total: »lăsând uă parte din mânia luĭ« adică »uitând în parte mânia ce o simția«.

[2] τὰ ὁ Κροῖσος ὑπετίθετο. Cobet a propus aci »τὰ οἱ Κροῖσος ὑπετίθετο« acele lucrurĭ pe carĭ êĭ le propusese Cresu.

[3] ἐς ἤθεα τὰ Περσέων. Cuvêntul ἦθος în sens de domiciliŭ teritorial se maĭ întrebuințésă de autorul nostrŭ maĭ sus la Cap. 15. Blakesley observă că în pasagiul de fața trebue să-l luăm într'un sens fórte larg, căcĭ Ciru se îndrepta, nu spre Persia propriŭ ḑis, ci spre Egbatana (veḑĭ maĭ sus Cap. 44). Nu e maĭ puțin adevĕrat că Egbatana în Cartea III, Cap. 64, este indicată ca domiciliul saŭ orașul de reședință a fiuluĭ luĭ Ciru, Cambise, pe când Susa nu fu considerat ca scaunul de domnie a regilor Persieĭ decât pe timpul domniilor luĭ Dariu și luĭ Xerxe. E fórte probabil dar ca capitala luĭ Ciru și a fiuluĭ sĕŭ să fi fost Egbatana, care nu era în Persia propriŭ ḑis, și ca maĭ târḑiŭ scaunul regal să fi fost strămutat de acolo la Susa, astfel încât se explică cum Erodot considera Egbatana ca făcênd parte din teritoriul propriŭ ḑis al Persieĭ.

[4] ᾠχετο. Bredoviu scrie »οἴχετο«.

[5] ὅσην δή κοτε. Scris de Blakesley într'un singur cuvênt »ὁσηνδήκοτε«, însemnéză »uă parte óre care« fără a specifica puterea numerică a acestuĭ detaș-

τας τοὺς ἀμφὶ Πακτύην ἐν Σάρδισι[1], πρῶτα μὲν τοὺς Λυδοὺς ἠνάγκασε τὰς Κύρου ἐντολὰς ἐπιτελέειν· ἐκ τούτου δὲ κελευσμοσύνης[2] Λυδοὶ τὴν πᾶσαν δίαιταν τῆς ζόης μετέβαλον[3]. Μαζάρης δὲ μετὰ τοῦτο ἔπεμπε ἐς τὴν Κύμην ἀγγέλους ἐκδιδόναι κελεύων Πακτύην· οἱ δὲ Κυμαῖοι ἔγνωσαν, συμβουλῆς πέρι[4] ἐς θεὸν ἀνῶσαι[5] τὸν ἐν Βραγχίδῃσι[6]· ἦν γὰρ αὐτόθι μαντήϊον ἐκ παλαιοῦ ἱδρυμένον[7], τῷ Ἴωνές τε

luĭ Ciru, (și) de óre ce nu maĭ găsi la Sarde pe Pactia cu trupele ce le avea cu dĕnsul, sili maĭ întâiŭ pe Lidienĭ să se conforme cu ordinele luĭ Ciru; în urma constrîngerilor luĭ, Lidienĭĭ modificară cu totul modul lor de viețuire. După acésta Mazare trimise solĭ la Cime ca să someze pe locuitorĭ să predea pe Pactia; Cimeiĭ ênsă găsiră cu cale ca pentru consiliŭ în acéstă materie

---

ment din armata luĭ Ciru. Tot așa, maĭ departe la Cap. 160, avem »ἐπὶ μισθῷ ὅσῳ δή«, fără a specifica suma, și în Cartea III, Cap. 52, »ζημίην . . , . ὅσην δὴ εἶπας«. Maĭ vedĭ pentru alte exemple analoge, Cartea II, Cap. 103, Cartea IV, Cap. 151, și Cartea III, Cap. 159. Am tradus ὅσην δή prin expresia românéscă »orĭ cât o fi fost ea« care corespunde întocmaĭ cu locuțiunea din text deși ea e usitată la noĭ maĭ mult în limbagiul familiar.

[1] τοὺς ἀμφὶ Πακτύην ἐν Σάρδισι. Trebue să înțelegem prin cuvintele acestea pe ênsuși Pactia cu trupele ce le avea cu dĕnsul ca să ocupe cetatea Sarde, excepție făcênduse de citadela orașuluĭ în care, precum am vĕdut maĭ sus la Cap. 154, era asediat Tabale, rĕmas fidel causeĭ Perșilor.

[2] κελευσμοσύνης este echivalent cu »κέλευσμα«. Prefer a lua pe ὡς cu ἐλάσας decât cu ἠνάγκασε precum vĕd că fac câțĭ-va traducătorĭ.

[3] Λυδοὶ τὴν πᾶσαν δίαιταν τῆς ζόης μετέβαλον. Grote observă că întregul episod relatat aci cum că Ciru ar fi urmărit sistematic un plan pentru efeminarea caracteruluĭ lidian nu este alt decât uă ipotesă inventată pentru a explica diferința ce se observa în timpul luĭ Erodot între Lidianul de atunceĭ și Lidianul din timpurile luĭ Cresu. Lidienĭĭ fuseseră uă dată un popor resboinic și degeneraseră în timpul luĭ Erodot. Acéstă teorie a luĭ Grote, dice Rawlinson e mult maĭ probabilă decât presupunerea luĭ Heeren că ar fi intrat în obiceiurile și în tradițiile Perșilor ca să distrugă bărbăția popórelor supuse introducênd obiceiurĭ de lux și de corupțiune.

[4] συμβουλῆς πέρι indică tóte cele privitóre la sfatul ce este a se lua în special într'uă cestiune óre care.

[5] ἀνῶσαι. Aoristul infinitiv în locul formeĭ ordinare ἀνενεῖκαι. Întâlnim forma verbală ἀνωστὸς în Cartea VI, Cap. 66. Locuțiunea ἀναφέρειν ἐς τινὰ însemnézâ a referi uă cestiune la apreciarea cuiva.

[6] τὸν ἐν Βραγχίδῃσι. Vedĭ maĭ sus Cap. 46 și 92 unde se maĭ face mențiune de acest templu.

[7] ἦν γὰρ αὐτόθι μαντήϊον ἐκ παλαιοῦ ἱδρυμένον. Acest templu celebru se afla pe cósta Asieĭ Micĭ, în fața insuleĭ Patmos (vedĭ harta la pag. 272 de maĭ sus); el era de uă antichitate fórte mare și, după cel din Efes, templul cel maĭ celebru din Asia mică. Marea luĭ antichitate se constată lesne prin stilul cu totul archaic al statuelor și al fragmentelor de sculptură ce s'aŭ găsit acolo. Dela fațada templuluĭ și până la mare conducea uă alee ornată în drépta și în stînga cu figurĭ umane representate ședênd și săpate fie care dintr'un bloc masiv de piatră. Aceste statuĭ presintaŭ caracterul primitiv al uneĭ epoce fórte archaice; posa lor erectă, mânele pe genuchĭ și picĭórele lipite unul de altul aminteaŭ mult statuele colosale ale divinităților din Egipt. În adevĕr acéstă înșirare de statuĭ înaintea unuĭ templŭ era uă particularitate a stiluluĭ egiptean și influența acestuĭ stil asupra edificiuluĭ de la Branchide este clară. În general în Egipt drumul

πάντες καὶ Αἰολέες ἐώθεσαν χρέεσθαι[1]· ὁ δὲ χῶρος οὗτός ἐστι τῆς Μιλησίης ὑπὲρ Πανόρμου λιμένος[2].

158. Πέμψαντες ὧν οἱ Κυμαῖοι ἐς τοὺς[3] Βραγχίδας θεοπρόπους εἰρώτεον περὶ Πακτύην, ὁκοῖόν τι ποιέοντες θεοῖσι μέλλοιεν χαριεῖσθαι; ἐπειρωτῶσι δέ σφι ταῦτα χρηστήριον ἐγένετο »ἐκδιδόναι Πακτύην Πέρσῃσι«. Ταῦτα δὲ ὡς ἀπενειχθέντα ἤκουσαν οἱ Κυμαῖοι, ὁρμέατο ἐκδιδόναι· ὁρμεωμένου δὲ ταύτῃ τοῦ πλήθεος, Ἀριστόδικος ὁ Ἡρασă se refere divinităţii din Branchide; căcĭ acolo se afla un oracol stabilit din antichitate, pe care toţĭ Ionienĭ şi Eolienĭi aveaŭ obiceiŭ să-l consulte; localitatea acésta ţine de Milesia (şi se află) în sus de portul Panorm.

158. Aşa dar cetăţenii din Cime trimiseră uă deputaţie la Branchiḑĭ ca să întrebe relativ la Pactia ca facênd (adica) ce (cu dĕnsul) ar fi agreabilĭ ḑeilor? La întrebările lor oracolul rĕspunse »să predea pe Pactia (în mânele) Perşilor«. Când li se raportă acest rĕspuns Cimeiĭ se dispuseră să-l predea; acésta fiind

---

care conducea la pórta principală a templuluĭ trecea între sfinxĭ saŭ colosurĭ aşeḑaţi în rênd, carĭ ţineaŭ locul copacilor cu carĭ adese orĭ astăḑĭ împodobim alcele nóstre. Templul dela Branchide, din care astăḑĭ nu maĭ remăn în picióre decât treĭ colóne sparte, avea uă lungime de 304 picióre şi uă lăţime de 165 picióre; el represinta transiţia între arta egiptiană şi cea elină şi se afla situat la 19 kilometrĭ de Milet în direcţia suduluĭ, lângă capul Monodendri. Preoţiĭ acestuĭ templu conservară chiar în epoca infloririĭ artelor şi a mitologieĭ eline, caracterul şi tradiţiile lor orientale; astfel se explică póte părţinirea lor pentru causa luĭ Xerxe cu ocasia resbeluluĭ seŭ în contra Elinilor. Xerxe êĭ luă cu el în interiorul Asieĭ după desastrul dela Salamina pentru a nu-i lasă în prada rĕsbunăriĭ Elinilor victorioşĭ, şi êĭ instală în Bactriana unde chiar transportară statua luĭ Apoline de la Branchide şi unde fundară un alt templu căruia deteră tot numele de Branchide. Acel templu fu distrus două secole maĭ târḑiŭ de Alexandru cel Mare ca să pedepséscă sacrilegiul şi trădarea fundatorilor seĭ şi în fine Seleucu restitui Elinilor statua dispărută a ḑeluĭ. (Veḑĭ Pausania I. 5, 16.)

[1] χρέεσθαι. În unele ediţiĭ χρᾶσθαι.

[2] Πανόρμου λιμένος. Se găsesc şi astăḑĭ urmele acestuĭ port în vecinătatea ruinelor templuluĭ dela Branchide. Un călător engles, citat de Rawlinson, anume Chandler, a vĕḑut aceste ruine de port vechiŭ şi le descrie astfel: »Scoborîndu-mĕ dela munte spre port, am observat în mare ceva alb, şi mergênd să cercetez ce era, am găsit resturile unuĭ mol circular aparţinênd portuluĭ care se numia Panorm. Petrele, carĭ aŭ un diametru de vre uă şése picióre, sunt blocurĭ de marmură şi se întind până aprópe de cóstă unde se vĕḑ şi urme de clădirĭ« (Călătoriĭ Vol. I. p. 173).

[3] τοὺς. Tóte manuscrisele conservă articolul şi Cobet voesce să-l suprime basându-se pe faptul că la capitolul precedent el lipsesce şi că la Cap. 92 maĭ sus precum şi în Cartea II la Cap. 159, avem articolul în genul feminin. Trebue însă să ţinem seamă de un lucru, că în capitolul precedent e vorbă de localitate »θεὸν τὸν ἐν Βραγχίδῃσι«, de óre ce la Cap. 92 din cartea acésta şi în Cartea II, Cap. 159, unde avem articolul în feminin, e vorbă de oracolul în sine: aci, cu articolul masculin, nu e vorbă nicĭ de localitate nicĭ de oracol ci de colegiul de preoţĭ carĭ slujiaŭ oracoluluĭ şi templuluĭ şi carĭ se numiaŭ Branchiḑĭ. Iată dece am tradus prin »la Branchiḑĭ« şi nu prin »la Branchide«.

κλειδεω, ἀνὴρ τῶν ἀστῶν ἐὼν δόκιμος, ἔσχε[1] μὴ ποιῆσαι ταῦτα Κυμαίους, ἀπιστέων[2] τε τῷ χρησμῷ καὶ δοκέων τοὺς θεοπρόπους οὐ λέγειν ἀληθέως· ἐς ὃ τὸ δεύτερον περὶ Πακτύεω ἐπειρησόμενοι, ἦεσαν ἄλλοι θεοπρόποι, τῶν καὶ Ἀριστόδικος ἦν.

159. Ἀπικομένων δὲ ἐς Βραγχίδας[3], ἐχρηστηριάζετο ἐκ πάντων Ἀριστόδικος ἐπειρωτέων τάδε· »Ὦναξ, ἦλθε παρ' ἡμέας ἱκέτης Πακτύης ὁ Λυδὸς, φεύγων θάνατον βίαιον πρὸς Περσέων· οἱ δέ μιν ἐξαιτέονται, προεῖναι Κυμαίους κελεύοντες[4]· ἡμεῖς δὲ δειμαίνοντες τὴν Περσέων δύναμιν[5], τόν ἱκέτην ἐς τόδε οὐ τετολμήκαμεν ἐκδιδόναι, πρὶν ἂν τὸ ἀπὸ σεῦ[6] ἡμῖν δηλωθῇ ἀτρεκέως ὁκότερα ποιέωμεν«. Ὁ

dispoziția majorității, Aristodicu, fiul lui Eraclide, un cetățean (fórte) considerat, opri pe Cimeĭ de a face acésta, avênd îndoelile (luĭ) despre autenticitatea oracolului și bănuind că deputația nu spunea adevĕrul; până ce porniră alți delegați ca să consulte (din noŭ oracolul) în privința lui Pactia, între carĭ fu și Aristodicu.

159. Când sosiră (acestia) la Branchide, Aristodicu consultâ oracolul în numele tutulor în termeniĭ următorĭ: »O Dómne, Pactia lidianul a venit ca suplicant la noĭ, ca să scape de mórte violentă din mâna Perșilor; acestia êl reclamă și soméză pe Cimeĭ să-l predea; noĭ ênsă, (deși) ne temem de puterea Perșilor, nu am îndrăznit să predăm pentru cuvêntul acesta pe supli-

[1] ἔσχε cu μὴ implică sensul de a reține saŭ de a opri, »êĭ reținu ca nu cumva să facă acésta,« în latinesce am traduce »retinuit ne hæc facerent«. Vedĭ maĭ sus la Cap. 155 aceeași construcție »ἄπειπαι μὴ ἐκτῆσθαι«.

[2] ἀπιστέων. Nu trebue luat aci în sensul de a se îndoi despre veracitatea oracoluluĭ, ceea ce ar fi uă impietate, dar de a bănui că rĕspunsul raportat nu era în adevĕr cel autentic al oracoluluĭ. Așa dar »δοκέων τοὺς θεοπρόπους οὐ λέγειν ἀληθέως« este numaĭ explicativ al luĭ »ἀπιστέων τε τῷ χρησμῷ«: îndoiéla era una și aceeași dar nu de două felurĭ cum implică traducerea francesă care dice »se méfiant de l'oracle, ou pensant que ceux qui l'avaient consulté ne disaient pas vrai«. Uă asemenea traducere, afară de a caracterisa pe Aristodicu ca un om impiŭ, (ceea ce el nu era de óre ce »se bucura de multă considerație«), are și desavantagiul de a traduce în mod incorect pe καὶ prin »ou«, saŭ.

[3] ἐς Βραγχίδας. Vedĭ nota 3 pe pagina precedentă.

[4] προεῖναι Κυμαίους κελεύοντες. Sunt manuscrise unde ordinul cuvintelor Κυμαίους κελεύοντες este intervertit.

[5] ἡμεῖς δὲ δειμαίνοντες τὴν Περσέων δύναμιν. Sensul este: »Noĭ, cu tóte că ne temem de puterea Perșilor«. Acest sens reese din întrebuințarea luĭ ἐς τόδε, și se póte traduce liber astfel: »Noĭ, carĭ ne temem de puterea Perșilor, nu voim, pentru motivul numaĭ a acesteĭ temerĭ, să comitem crima de a preda un suplicant înainte de a sci care e avisul tĕŭ; nu ne grăbim a ne conforma cu cererea Perșilor căcĭ ne temem maĭ mult de a păcătui în contra ta«.

[6] τὸ ἀπὸ σεῦ. »Ceea ce provine de la tine« adică părerea ta.

μὲν ταῦτα ἐπειρώτα· ὁ δ'αὖτις τὸν αὐτόν σφι χρησμὸν ἔφαινε[1], κελεύων ἐκδιδόναι Πακτύην Πέρσῃσι. Πρὸς ταῦτα ὁ Ἀριστόδικος ἐκ προνοίης[2] ἐποίεε τάδε· περιὼν τὸν νηὸν κύκλῳ, ἐξαίρεε τοὺς στρουθούς, καὶ ἄλλα ὅσα ἦν νενεοσσευμένα ὀρνίθων γένεα ἐν τῷ νηῷ[3]. Ποιέοντος δὲ αὐτοῦ ταῦτα, λέγεται φωνὴν ἐκ τοῦ ἀδύτου γενέσθαι, φέρουσαν μὲν πρὸς τὸν Ἀριστόδικον[4], λέγουσαν δὲ τάδε· »Ἀνοσιώτατε ἀνθρώπων, τί τάδε τολμᾷς ποιέειν; τοὺς ἱκέτας μου ἐκ τοῦ νηοῦ κεραΐζεις«; Ἀριστόδικον[5] δὲ οὐκ ἀπορήσαντα πρὸς ταῦτα εἰπεῖν· »Ὦναξ, αὐτὸς μὲν οὕτω τοῖσι ἱκέτῃσι βοηθέεις, Κυμαίους δὲ κελεύεις τὸν ἱκέτην ἐκδιδόναι«; τὸν δὲ αὖτις ἀμείψασθαι τοῖσδε· »Ναὶ κελεύω, ἵνα γε ἀσεβήσαντες θᾶσσον ἀπόλησθε[6], ὡς μὴ τὸ λοιπὸν περὶ ἱκε-

cant înainte de a cunósce în mod positiv avisul tĕŭ asupra caleĭ ce avem să urmăm.« Acestea le întrebâ (Aristodicu); oracolul ênsă ĕĭ desvălui acelaș rĕspuns și astă dată, ordonând să predea pe Pactia (în mânele) Perșilor. Atunceĭ Aristodicu, cu mintea pregătită din nainte, făcu precum urmează: dând ocol templuluĭ, se apucâ să iee puiĭ de vrabie și păsărelele de tot felul carĭ făcuseră cuib în templu. Pe când el făcea acésta se ḑice că uă voce procedâ din sanctuar, îndreptată către Aristodicu, și ĕĭ adresâ cuvintele acestea: »O tu cel maĭ neleguit d'intre ómenĭ, ce îndrăznescĭ să facĭ? Smulgĭ pe suplicanțiĭ meĭ din templu?« (Se ḑice) că Aristodicu (atuncĭ) nu se sfii să rĕs-

[1] ἔφαινε exprimă uă divulgare din partea unuĭ oracol care scie viitorul, către uă persónă căreia viitorul e necunoscut; nu e dar vorbă de un simplu rĕspuns și nuanța acésta importantă este fórte greu de exprimat în limba nóstră. Cuvêntul »desvălui«, prin care am încercat să traduc adevĕratul sens, e puțin satisfăcător.

[2] ἐκ προνοίης, »din precugetare,« adică pregătit pentru acest rĕspuns și gata a-l întîmpina.

[3] ἐξαίβεε τοὺς στρουθοὺς καὶ ἄλλα ὅσα ἦν νενεοσσευμένα ὀρνίθων γένεα ἐν τῷ νηῷ. La tóte națiile, maĭ ales la cele orientale, cruḑimea către pasĕrile carĭ cuibăresc pe templurĭ saŭ pe locurĭ sfinte se consideră ca un sacrilegiŭ. Avem un exemplu de acéstă credință în pasagiul luĭ Elian (Var. Hist. V, 17) unde ni se spune că Atenienĭĭ atribuiră mórtea luĭ Atarbe la faptul că el maltratase uă micuță pasĕre sacră »ἱερὸν στρουθὸν« din templul luĭ Esculap. Cuvêntul νενεοσσευμένα se scrie în câte-va ediții νενοσσευμένα (dela ναίω, νάσσω saŭ νάττω, locuesc).

[4] φωνὴν ἐκ τοῦ ἀδύτου γενέσθαι, φέρουσαν μὲν πρὸς τὸν Ἀριστόδικον. Cuvêntul φέρουσαν aci însemnézâ »purtată saŭ îndreptată către«, în latinesce »conversam (saŭ, directam) ad Aristodicum«.

[5] Ἀριστόδικον. În acusativ pentru că se subtînțelege λέγεται de maĭ sus: »și se ḑice că Aristodicu s. c. l.«

[6] ἵνα γε ἀσεβήσαντες θᾶσσον ἀπόλησθε. Blakesley crede că aci se sfârșia textul rĕspunsuluĭ oracoluluĭ și că frasa finală nu e decât uă interpretațio ingeniósă adăogată de Aristodicu. El basézâ acéstă părere pe faptul că nu e probabil ca preoțiĭ din Branchide să se fi pronunțat în mod așa categoric în

τέων ἐκδόσιος ἔλθητε ἐπὶ τὸ χρηστήριον«.

160. Ταῦτα ὡς ἀπενειχθέντα ἤκουσαν οἱ Κυμαῖοι, οὐ βουλόμενοι οὔτε ἐκδόντες ἀπολέσθαι οὔτε παρ' ἑωυτοῖσι ἔχοντες πολιορκέεσθαι, ἐς Μυτιλήνην αὐτὸν ἐκπέμπουσι· οἱ δὲ Μυτιληναῖοι, ἐπιπέμποντος τοῦ Μαζάρεος ἀγγελίας ἐκδιδόναι τὸν Πακτύην, παρεσκευάζοντο ἐπὶ μισθῷ ὅσῳ δή[1]· οὐ γὰρ ἔχω τοῦτό γε εἰπεῖν ἀτρεκέως· οὐ γὰρ ἐτελεώθη· Κυμαῖοι γὰρ ὡς ἔμαθον ταῦτα πρησσόμενα ἐκ τῶν Μυτιληναίων, πέμψαντες πλοῖον ἐς Λέσβον ἐκκομίζουσι Πακτύην ἐς Χίον[2]· ἐνθεῦτεν

punḍă: »O Dómne, tu singur vii astfel în ajutorul suplicanţilor (tĕi) şi ordonĭ Cimeilor să predea pe un suplicant?« Că (la acestea) ar fi rĕspuns ḍeul cuvintele următóre: »Da, o ordon pentru ca, comitênd un sacrilegiŭ, să periţĭ maĭ curênd şi să nu maĭ veniţĭ la oracol (să-l consultaţi) în materie de predare de suplicanţi!«

160. Când Cimeiĭ auḍiră despre acest (rĕspuns), ne voind (pe de uă parte) să se expue la peire predând (pe Pactia), nicĭ (pe de altă parte) să fie asediaţi daca êl reţineaŭ lăngă eĭ, êl porniră la Mitilena; Mitilineiĭ ênsă, când trimise Mazare solĭ ca să (reclame) predarea luĭ Pactia, să pregătiaŭ (să o facă) pentru uă sumă óre care de banĭ, cât o fi fost aceea: căcĭ cifra nu o pot spune în mod precis; (şi acésta) fiind că

favorul luĭ Pactia şi în defavorul intereselor persiane, pe când scim că din contra acestĭ preoţi eraŭ partisanĭ călduroşi al causeĭ Perşilor. (Veḍĭ maĭ sus nota 7, pag. 282.) Cred observarea luĭ Blakesley cu atât maĭ fundată cu cât e evident că rĕspunsul oraculuĭ în ambele ocasiĭ a fost favorabil intereselor luĭ Ciru şi că acest rĕspuns, prin dibăcia luĭ Aristodicu, carele de sigur cumpărase pe preoţi, a fost modificat, şi că atunci preoţii, ca să ésă din impas, aŭ dat un rĕspuns ambiguŭ care nu putea să-i compromită faţă cu Perşii cum ar fi făcut-o de exemplu uă frasă ca »ὡς μὴ τὸ λοιπὸν περὶ ἱκετέων ἐκδόσιος ἔλθητε ἐπὶ τὸ χρηστήριον«.

[1] ἐπὶ μισθῷ ὅσῳ δή. Veḍĭ maĭ sus nota 5, pag. 281. Mi se pare că în frasa acésta virgula ce o véḍ pusă în tóte ediţiile autorisate, după Πακτύην, s'ar putea pune cu maĭ mare avantagiŭ după ἀγγελίας, facênd pe ἐκδιδόναι τὸν Πακτύην dependinte în mod direct de παρασκευάζοντο. Atunci nu ar maĭ fi necesitate de a subţinţelege pe »τοῦτο ποιεῖν«, să facă acésta, şi întregul pasagiŭ s'ar traduce astfel: »Mitilineiĭ ênsă, asupra trimiteriĭ unor solĭ din partea luĭ Mazare, se pregătiaŭ să predea pe Pactia pentru uă sumă óre care de banĭ, cât o fi fost aceea«.

[2] πλοῖον ἐς Λέσβον ἐκκομίζουσι Πακτύην ἐς Χίον. Pseudo-Plutarc, (de malign: Herod. p. 859), trage aspru pe autorul nostru la rĕspundere pentru acéstă naraţiune care nu militézĕ de fel în favorul Elinilor. El négă cu totul veracitatea acesteĭ istoriĭ şi face apel la autoritatea luĭ Carone din Lampsaca care nu face cea maĭ mică alusie la acéstă próstă purtare a Mitilinciilor şi a

δὲ, ἐξ ἱροῦ Ἀθηναίης Πολιούχου[1] ἀποσπασθεὶς ὑπὸ Χίων, ἐξεδόθη· ἐξέδοσαν δὲ οἱ Χῖοι ἐπὶ τῷ Ἀταρνεΐ μισθῷ[2]· τοῦ δὲ Ἀταρνέος τούτου ἐστὶ χῶρος τῆς Μυσίης, Λέσβου ἀντίος. Πακτύην μέν νυν παραδεξάμενοι οἱ Πέρσαι εἶχον ἐν φυλακῇ, θέλοντες Κύρῳ ἀποδέξαι. Ἦν δὲ χρόνος οὗτος[3] οὐκ ὀλίγος γενόμενος, ὅτε Χίων οὐδεὶς ἐκ τοῦ Ἀταρνέος τούτου οὔτε οὐλὰς κρι-

tocméla nu-și a avut efectul: căcĭ Cimeiĭ, îndată ce aflară despre cele ce Mitilineiĭ se pregatiaŭ să le facă, trimiseră uă navă la Lesbos și conduseră pe Pactia la Chio, acolo fu smuls de câtre Chioți din templul Ateneĭ Poliuchos și predat (Perșilor): Chioțiĭ êl predară cerênd drept rĕsplată (să li se cedeze districtul) Atarneu. Atarneul

---

Chioților. Totușĭ e maĭ probabil că istoria este adevĕrată și că Erodot, în buna luĭ credință, nu a voit să ascundă adevĕrul numaĭ pentru cuvêntul că acela nu era spre lauda consângenilor sĕĭ. Afară de acésta, narațiunea luĭ Carone din Lampsaca nu este de loc în contradicere cu cele spuse de Erodot. El dice: »Pactia, când auḑi de venirea armateĭ Perșilor, fugi maĭ ântâiŭ la Mitilene și după aceea la Chio. Acolo Ciru êl prinse«. »Πακτύης δὲ ὡς ἐπύθετο προσελαύνοντα τὸν Περσικὸν, ᾠχετο φεύγων ἄρτι μὲν εἰς Μυτιλήνην, ἔπειτα δὲ εἰς Χίον. Καὶ αὐτοῦ ἐκράτησε Κῦρος«.

[1] Ἀθηναίης Πολιούχου. Acéstă Minervă Poliuchos era la Atena ḑeitatea tutelară a citadeleĭ (πόλις): era dar natural ca acolo unde se aflaŭ coloniĭ ioniene să fi existat, ca în muma patrie, un templu al acesteĭ Minerve în citadelă. Omer ne spune că un templu al Minerveĭ se afla și în citadela din Ilium (Iliada VI. 297); Schliemann »Ilios« pag. 29). Scim iar că în citadela din Egina se afla un templu al aceleiașĭ Minerve Poliuchos (saŭ cum se maĭ numia și Poliade (Veḑĭ Müller Aeginett: pag. 69 de Minervâ Poliade).

[2] ἐπὶ τῷ Ἀταρνεΐ μισθῷ, adică cu condiție să li se cedeze teritoriul Atarneu drept compensație pentru predarea luĭ Pactia. Atarneu era numele uneĭ regiunĭ concedate insuleĭ Chio pe cóstă Asieĭ, în fața insuleĭ Lesbos. Atât regiunea cât și satul care se afla acolo, se numiaŭ Atarneu. Acolo se ridică astăḑĭ satul turcesc Dikeli-keue. Maĭ jos (Cartea VI, Cap. 28) vedem că rîuleț̦ul Caic era aprópe de acolo. Acest teritoriŭ a rămas mult timp proprietatea insuleĭ Chio (veḑĭ maĭ jos Cartea VIII, Cap. 106, incidentul luĭ Ermotim; veḑĭ asemenĭ și Scilax, Periplous, pag. 88.)

[3] οὗτος. Cuvêntul acesta, după părerea unor comentatorĭ bunĭ, este uă intercalare inexplicabilă care corupte textul. Daca l'am suprima, frasa ar deveni clară de tot și ar exprima ceea ce autorul de sigur a voit să spună, adică cum că »mult timp după extradarea luĭ Pactia, nicĭ un produs din Atarneu nu a fost întrebuințat de locuitorĭĭ din Chio pentru ceremonĭĭ sacre, de óre ce considerau acel pământ ca blestemat, fiind preț̦ul uneĭ crime în contra legilor divine«. Nu mĕ îndoiesc de fel că acesta a și fost sensul ideiĭ luĭ Erodot. Daca însă admitem pe οὗτος ca autentic, ca să traducem corect, trebue să considerăm pe ὅτε ca sinonim cu ἐξ ὅτου, și atuncĭ dobîndim ca traducere resultatul următor: »La epoca acésta trecuse deja mult timp decând nicĭ un locuitor din Chio nu maĭ rĕspândia s.c.l.« . . . de unde ar resulta că la epoca predărĭĭ luĭ Pactia teritoriul acesta era deja de mult lovit de blestem. Acésta nu póte fi sensul, căcĭ blestemul nu putea fi decât consecința predărĭĭ luĭ Pactia și nu e natural ca Chioțiĭ să fi cerut să li se cedeze un teren de reŭ augur. E dar maĭ logic să presupunem că acest cuvênt οὗτος s'a introdus din eróre în text și să traducem ca cum n'ar exista deloc. Nu-l putem suprima însă de óre ce el figurézĭ în tóte manuscrisele și ediț̦iile.

θῶν πρόχυσιν ἐποιέετο θεῶν οὐδενὶ[1], οὔτε πέμματα ἐπέσσετο καρποῦ τοῦ ἐνθεῦτεν, ἀπείχετό[2] τε τῶν πάντων ἱρῶν τὰ πάντα ἐκ τῆς χώρης ταύτης γινόμενα.

acesta este un district în Misia, în faţa (insuleĭ) Lesbos. Perşiĭ, când puseră mâna pe Pactia, êl aruncară în temniţă cu scop să-l arate luĭ Ciru. Si mult timp maĭ trecu fără ca vre un locuitor din Chio să maĭ rĕspândéscă pe capul victimelor, în onórea vre uneĭ divinităţĭ, fărămiturĭ din ordul (provenit) din localitatea acésta Atarneu, saŭ să ofere prăjiturĭ sacre (gătite) cu bucatele ce se fac acolo, şi tóte productele din acea localitate fură excluse din tóte templele (lor).

161. Χῖοι μέν νυν Πακτύην ἐξέδοσαν. Μαζάρης δὲ μετὰ ταῦτα ἐστρατεύετο ἐπὶ τοὺς συμπολιορκήσαντας Τάβαλον[3]· καὶ τοῦτο μὲν Πριηνέας ἐξηνδραποδίσατο, τοῦτο δὲ Μαιάνδρου πεδίον πᾶν ἐπέδραμε λητῆν ποιεύμενος τῷ στρατῷ, Μαγνησίην[4] δὲ ὡσαύτως· μετὰ δὲ ταῦτα αὐτίκα νούσῳ τελευτᾷ.

161. Aşa dar Chioţiĭ predară pe Pactia. După aceea Mazare porni cu armata în contra acelor carĭ ajutaseră să asedieze pe Tabale; maĭ âutâiŭ vĕndu în robie pe locuitoriĭ din Priene, pe urmă percurse întrĕga câmpie a Meandruluĭ dând-o pradă soldaţilor, asemenea făcu

[1] οὔτε οὐλὰς κριθῶν πρόχυσιν ἐποιέετο θεῶν οὐδενί. Avem maĭ sus (Cap. 68) un alt exemplu unde verbul ποιεῖσθαι ié două acusative »θῦμα ποιεύμενος τὴν ἐργασίην τοῦ σιδήρου«. οὐλαὶ κριθῶν sunt fărămiturele de ord saŭ ordul triturat ce se rĕspândia ca πρόχυσις pe córnele victimelor înainte de sacrificiu. — Bredoviu scrie κριθέων în loc de κριθῶν.

[2] ἀπείχετο. S'a obiectat de mulţĭ că acest verb ἀπέχεσθαι nu se găsesce decât fórte rar întrebuinţat în sens pasiv şi că prin urmare s'ar fi strecurat din erore aci. Larcher propune a se citi ἀπέργετο după idea luĭ Koen. Acésta ênsă nu este suficient pentru a se admite uă asemenea modificare a textuluĭ în contra autorităţiĭ tutulor manuscriselor, cu atât maĭ mult cu cât avem verbul acesta întrebuinţat tot în acelaş sens la Cartea VIII, Cap. 20 şi 22.

[3] ἐπὶ τοὺς συμπολιορκήσαντας Τάβαλον. »În contra acelor carĭ asediaseră împreună cu ceĭ laltĭ pe Tabale« adică carĭ dedeseră ajutorul lor revolteĭ în contra luĭ Tabale.

[4] Μαγνησίην. Acéstă Magnesie era situată lângă riul Meandru şi nu trebue să o confundem cu cea laltă Magnesie de sub Muntele Sipil. Ea era una din rarele colonii eline situate în interiorul Asieĭ micĭ la uă distanţă óre care de mare, adică la 48 kilometrĭ. La două kilometrĭ depărtare spre sud curgea riul Meandru. Astădĭ pe acelaş punct se află satul Inek-bazar, (nu Guzel-Hissar cum susţine Chandler).

162. Ἀποθανόντος δὲ τούτου, Ἅρπαγος κατέβη διάδοχος τῆς στρατηγίης[1], γένος καὶ αὐτὸς ἐὼν Μῆδος, — τὸν ὁ Μήδων βασιλεὺς Ἀστυάγης ἀνόμῳ τραπέζῃ ἔδαισε[2], — ὁ τῷ Κύρῳ τὴν βασιληΐην συγκατεργασάμενος. Οὗτος ὡ ’νὴρ[3] τότε ὑπὸ Κύρου στρατηγὸς ἀποδεχθεὶς ὡς ἀπίκετο ἐς τὴν Ἰωνίην, αἵρεε τὰς πόλιας χώμασι· ὅκως γὰρ τειχήρεας[4] ποιήσειε, τὸ ἐνθεῦτεν χώματα χῶν πρὸς τὰ τείχεα ἐπόρθεε[5]. Πρώτη δὲ Φωκαίη Ἰωνίης ἐπεχείρησε.

și cu Magnesia; după aceea de uă dată se îmbolnăvi și muri.

162. După mórtea acestuia, Arpag se coborâ (la cósta mării) ca să-ĭ iee locul în comanda armateĭ, fiind și el Med de neam, — acelaș pe carele Astiage, regele Meḑilor, êl ospătase în mod îngrozitor, — acelaș carele dete concursul sĕŭ luĭ Ciru ca să ajungă la domnie. Acest bărbat, orînduit fiind atuncĭ de câtre Ciru ca să conducă armata, îndată ce pătrunse în Ionia, luă cetățile cu tranșeurĭ; căcĭ, îndată ce silia pe cetățenĭ a se închide în interiorul zidurilor lor, ridica pământul până sub ziduriĭ și proceda la luarea (lor). Focea fu prima cetate din Ionia peste care se făcu el stăpân.

---

[1] κατέβη διάδοχος τῆς στρατηγίης. În condițiile în carĭ fusese orênduit Tabale (veḑĭ Cap. 153).

[2] τὸν ὁ Μήδων βασιλεὺς Ἀστυάγης ἀνόμῳ τραπέζῃ ἔδαισε. Veḑĭ maĭ sus Cap. 119. Blakesley observă că Arpag la epoca acésta trebue să fi fost un om fórte înaintat în vîrstă de óre ce el era vizirul (ἐπίτροπος) luĭ Astiage la epoca când se născu Ciru. (Veḑĭ Cap. 108 de maĭ sus).

[3] ὡ ’νὴρ, pentru ὁ ἀνὴρ.

[4] τειχήρεας se raportă la ceĭ ce sunt închișĭ în ziduriĭ; așa, τειχηρὴς însemnéză unul ce stă închis în ziduriĭ și nu ese afară din încintea lor: în alte cuvinte, un reclus. Nu există la noĭ cuvênt ca să exprimăm acéstă idee și astfel suntem nevoiță a recurge la perifrasă.

[5] χώματα χῶν πρὸς τὰ τείχεα ἐπόρθεε. Tactica de a lua uă cetate grămădind sub zidurile eĭ pământ și ridicând astfel nivelul spre a putea aplica mașine de atac și turnuriĭ din carĭ pe urmă soldațiĭ asediațĭ să pótă cu avantagiŭ alunga pe asediațĭ de la ziduriĭ, era întrebuințată fórte mult de Asirienĭ de la carĭ aŭ luat-o de sigur Perșiĭ. Asirienii procedaŭ astfel necontenit la asediurile cele marĭ, (veḑĭ Biblia, 2 Regĭ, Cap. 19, v. 32; — Isaia, Cap. 37, v. 33. Maĭ veḑĭ încă scrierea luĭ Layard asupra Niniveĭ și Babiloneĭ, pag. 73, 149 s. c. l.). Ca descripție maĭ amănunțită a acestuĭ sistem de atac și a moduluĭ de a-l întêmpina veḑĭ Tucid II, 75 și 76. Era natural ca popórele orientale, carĭ dispuneaŭ de multe brațe pentru muncă, să adopte sistemul acesta; la Elinĭ însă el era cu neputință, căcĭ la eĭ brațele eraŭ maĭ puține. — ἐπόρθεε nu trebue tradus prin »lua« dar prin »proceda la luarea«: imperfectul exprimă continuitatea actuluĭ, nu însuș actul săvârșit, cum traduc unii.

163. Οἱ δὲ Φωκαιέες οὗτοι ναυτιλίῃσι μακρῇσι[1] πρῶτοι Ἑλλήνων ἐχρήσαντο· καὶ τόν τε Ἀδρίην[2] καὶ τὴν Τυρσηνίην καὶ τὴν Ἰβηρίην[3] καὶ τὸν Ταρτησσὸν[4] οὗτοί εἰσι οἱ καταδέξαντες· ἐναυτίλλοντο δὲ οὐ στρογγύλῃσι νηυσὶ ἀλλὰ πεντηκοντέροισι[5]. Ἀπικόμενοι δὲ ἐς τὸν Ταρτησσὸν[6], προσφιλέες ἐγένοντο τῷ βασιλέϊ τῶν Ταρτησσίων, τῷ οὔνομα μὲν ἦν Ἀργανθώνιος· ἐτυράννευσε δὲ Ταρτησσοῦ ἐγδώκοντα ἔτεα, ἐβίωσε δὲ πάντα εἴκοσι καὶ ἑκατόν[7].

163. Acestĭ Foceenĭ fură primiĭ d'intre Elinĭ carĭ întreprinseră navigaţiĭ lungĭ; eĭ fură aceĭ carĭ descoperiră Adria, Tirenia, Iberia şi Tartesul; şi (când făcură acésta) navigară, nu cu nave rotunde (de comerţ) ci cu nave (lungĭ) de câte cincĭ-decĭ de lopeţĭ. Când sosiră la Tartes, eĭ fură primiţĭ în mod amical de regele Tartesienilor, carele se numia Argantonie; (acest monarch) a domnit peste Tartes

[1] ναυτιλίῃσι μακρῇσι. Avem aceeaşĭ expresie maĭ sus la Cap. 1.

[2] Ἀδρίην. Erodot întrebuinţézä tot d'auna acest nume singur şi fără substantivul θάλασσαν. Blakesley crede că nu trebue suplinit acel substantiv, nefiind vorbă de marea Adriatică ci de un teritoriu. El socotesce că prin Adria, Erodot înţelege cósta Ilirieĭ saŭ a Istrieĭ unde póte să fi existat un port focean pentru comerţul venind din interiorul Europeĭ.

[3] Ἰβηρίην. Prin Iberia Erodot înţelege intréga peninsulă spaniolă.

[4] Ταρτησσὸν. Colonia acésta fu fundată la uă epocă fórte antică de Fenicienĭ în peninsula iberică, dincolo de colónele luĭ Ercul, cam pe la gura fluviuluĭ Guadalcuivir şi aprópe de locul unde se ridică astăḑĭ Cadix. Numele însemna în limba fenicianä »frate mic«, el se potrivia bine cu uă colonie şi e identic ca sens cu numirile de Tars pe cósta Cilicieĭ şi cu numele Tarşiş.

[5] οὐ στρογγύλῃσι νηυσὶ ἀλλὰ πεντηκοντέροισι. Corabia scurtă saŭ rótundă era pur corabia de comerţ, de vreme ce penticontera saŭ nava lungă cu 50 de lopeţĭ era nava de resbel pănă ce trirema o înlocui. Resultă dar de aci că aceste navigaţiunĭ ale Fenicienilor în marea Adriatică şi în marea Tirenianä aveaŭ, deosebit de un caracter comercial, şi un caracter militar saŭ póte, maĭ corect vorbind, piratic. În de afară de acésta, pentru asemenea expediţiĭ pe uă scară mare, trebuia uă navă care să pótă resista la atacurile îndreptate în contra eĭ de indigenĭ, gata tot d'auna să atace pe străiniĭ ce ar cuteza să se apropie de acele cóste fatale.

[6] τὸν Ταρτησσὸν. Întrebuinţarea articoluluĭ face că nu e clar daca prin Tartes Erodot înţelege, oraşul saŭ regiunea înprejurul oraşuluĭ, saŭ âncă rîul purtând acest nume. Aceeaşĭ ambiguitate există şi în menţiunea ce o face Ferechide de acest loc (Fragm. 33).

[7] ἐβίωσε δὲ πάντα εἴκοσι καὶ ἑκατόν. Anacreonte ḑice că Argantonie a domnit 150 de anĭ asupra Tartesienilor: »ἐγὼ δ'οὔτ ἂν Ἀμαλθίης βουλοίμην κέρας, οὔτ' ἔτη πεντήκοντά τε γαμετὸν Ταρτησσοῦ βασιλεῦσαι«, şi Pliniŭ asigură positiv că a domnit 80 de anĭ. Pliniŭ ca şi Cicerone, (de Senectute, 19) êl numesce regele Tartesuluĭ şi al Gadesuluĭ. Flegonte din Trale iarăşĭ vorbesce de 150 de anĭ ca fiind durata vieţiĭ luĭ Argantonie (περὶ μακροβίων). El ne asigură că cu excepţia Sibileĭ din Eritrea, care a trăit 1000 de anĭ, Argantonie ne oferă exemplul cel maĭ mare de longevitate umană! Cifra anilor vieţiĭ luĭ Argantonie datä de Erodot nu e imposibilă când ne gândim că şi în timpurile moderne, când e de presupus că media vieţiĭ e maĭ scurtă decât în vechime, se presintă destul de des casurĭ de centenarĭ. Am avut pe Baronul Sir Moses Montefiori, care în anul 1885 împlinise 100 de anĭ. Afară de acésta să nu uităm că anul la Greceĭ era lunar, prin urmare maĭ scurt decât al nostru cu vr'uă 16 ḑile, ceea ce în 100 de anĭ reduce

Τούτῳ δὲ[1] τῷ ἀνδρὶ προσφιλέες οἱ Φωκαιέες οὕτω δή τι ἐγένοντο, ὡς τὰ μὲν πρῶτά σφεας ἐκλιπόντας Ἰωνίην ἐκέλευε τῆς ἑωυτοῦ χώρης οἰκῆσαι ὅκου βούλονται· μετὰ δὲ, ὡς τοῦτό γε οὐκ ἔπειθε τοὺς Φωκαιέας, ὁ δὲ πυθόμενος τὸν Μῆδον[2] παρ' αὐτῶν ὡς αὔξοιτο, ἐδίδου σφι χρήματα τείχεα περιβαλέσθαι τὴν πόλιν. Ἐδίδου δὲ ἀφειδέως· καὶ γὰρ καὶ ἡ περίοδος τοῦ τείχεος οὐκ ὀλίγοι στάδιοί εἰσι[3]· τοῦτο δὲ πᾶν λίθων μεγάλων καὶ εὖ συναρμοσμένων[4].

164. Τὸ μὲν δὴ τεῖχος τοῖσι Φωκαιεῦσι τρόπῳ τοιῷδε ἐξεποιήθη.

opt-zecĭ de anĭ, și a trăit peste tot uă sută două-zecĭ. Pănă într'atât se înprieteniră Fenicienii cu bărbatul acesta încât chiar de la început êĭ invită să părăsească Ionia și să locuiască pe teritoriul luĭ orĭ unde vor voi; pe urmă ênsă, neputênd el să îndemne pe Fenicienĭ să facă acésta, și auḑind dela dĕnsiĭ că Medul devenia puternic în vecinătatea lor, le dete banĭ ca să ridice un zid împrejurul orașuluĭ. Și (de sigur că) le dete cu uă mână largă; căcĭ perimetrul zidurilor nu este de puține stadiĭ; și acelea sunt întreg construite cu pietre marĭ și bine potrivite.

164. În modul acesta dar fură construite zidurile Foceenilor.

---

cifra cu 5 anĭ. — În loc de πάντα, care nu prea e corect, se propune de Hermann și de Bekker a se citi τὰ πάντα. E evident că autorul subtînțelege pe τα, dar nu primesc intercalarea acestuĭ articol de óre ce nu există în nicĭ un manuscris: traduc ênsă ca cum ar fi exprimat în text.

[1] Τούτῳ δὲ. În câte-va ediții se găsesce τούτῳ δή.

[2] τὸν Μῆδον. Plecând dela teoria că prin uă așa denumire de naționalitate la singular în sens substantival se indică tot d'auna suveranul unuĭ popor, și prin urmare aci un suveran inamic al Fenicienilor, Larcher și Weseling sunt de părere că din eróre s'a ḑis aci în text τὸν Μῆδον și că trebue să citim »τὸν Λυδὸν«, ceea ce ar însemna regele Lidieĭ, adică Cresu; lucru ce ar fi, istoricesce vorbind, corect. Dar nu trebue să credem că autorul vorbesce aci în special de un suveran anume: sensul e pur și simplu »Medul«, adică poporul med. Merg chiar maĭ departe cu Blakesley și cred că cuvêntul ὁ Μῆδος este întrebuințat în sensul încă maĭ larg de inamic în genere al Ionienilor de pe cósta Asieĭ. Gramatical vorbind frasa nu e prea clară: ar fi fost maĭ corect: »πυθόμενος ὡς παρ' αὐτῶν ὁ Μῆδος αὔξοιτο«. Trebue să maĭ notăm în frasa acésta repetirea particuleĭ δὲ: μετὰ δὲ . . . . . ὁ δὲ πυθόμενος«. Avem acelaș lucru maĭ sus la Cap. 143: »ἐβουλεύσαντο δὲ αὐτοῦ μεταδοῦναι . . . . οὐδ' ἐδεήθησαν δὲ«.

[3] ἡ περίοδος τοῦ τείχεος οὐκ ὀλίγοι στάδιοί εἰσι. εἰσι în loc să se acorde cu περίοδος se acordă cu substantivul cel maĭ apropiat. Acceași construcție neregulată o maĭ avem maĭ sus la Cap. 93 »ἡ μὲν δὴ περίοδος τοῦ σήματος εἰσὶ στάδιοι ἕξ«.

[4] τοῦτο δὲ πᾶν λίθων μεγάλων καὶ εὖ συναρμοσμένων. Rawlinson observă că cu tóte că vechia Focea a fost distrusă de două orĭ, uă dată de Arpag și uă dată de generaliĭ luĭ Dariu, (vedĭ Cartea VI, Cap. 32): ea tot maĭ exista pe timpul autoruluĭ nostru. Nu s'a putut fixa epoca la care noua Focea saŭ Fogea din golful Smirneĭ, a luat locul vechiuluĭ oraș. Parte din zidurile vechiuluĭ oraș, construite, cum ḑice aci Erodot, din pietre marĭ, se pot încă vedea în golful Cime la locul care se numesce și astădĭ Palea Fogea.

Ὁ δὲ Ἅρπαγος, ὡς ἐπήλασε τὴν στρατιὴν, ἐπολιόρκεε αὐτοὺς, προϊσχόμενος[1] ἔπεα, ὡς »οἱ καταχρᾷ, εἰ βούλονται[2] Φωκαιέες προμαχεῶνα[3] ἕνα μοῦνον τοῦ τείχεος ἐρεῖψαι καὶ οἴκημα ἓν κατιρῶσαι[4]«. Οἱ δὲ Φωκαιέες περιημεκτέοντες τῇ δουλοσύνῃ, ἔφασαν »θέλειν βουλεύσασθαι ἡμέρην μίαν[5], καὶ ἔπειτα ὑποκρινέεσθαι· ἐν ᾧ δὲ βουλεύονται αὐτοὶ, ἀπαγαγεῖν ἐκεῖνον ἐκέλευον τὴν στρατιὴν ἀπὸ τοῦ τείχεος«. Ὁ δ' Ἅρπαγος ἔφη »εἰδέναι μὲν εὖ τὰ ἐκεῖνοι μέλλοιεν ποιέειν, ὅμως δέ σφι παριέναι βουλεύσασθαι«. Ἐν ᾧ ὦν ὁ Ἅρπαγος ἀπὸ τοῦ τείχεος ἀπήγαγε τὴν στρατιὴν, οἱ Φωκαιέες ἐν τούτῳ κατασπάσαντες τὰς πεντηκοντέρους, ἐσθέμενοι τέκνα καὶ γυναῖκας καὶ ἔπιπλα πάντα, πρὸς δὲ καὶ τὰ ἀγάλματα τὰ ἐκ τῶν ἱρῶν, καὶ τὰ ἄλλα ἀναθήματα, χωρὶς ὅ τι[6] χαλκὸς ἢ λίθος ἢ γραφὴ[7] ἦν, τὰ δὲ ἄλλα πάντα

Arpag, îndată ce porni armata luĭ (în contra Foceenilor), êĭ asediâ, dând lor ênsă maĭ întâiŭ să înțelégă că »s'ar mulțumi daca Foceniĭ ar consimți să dea jos numaĭ un bastion din zidurile lor și să închine uă singură casă (regeluĭ Persieĭ)«. Foceniĭ, carĭ aveaŭ gróză de robie, rĕspunseră că »cereaŭ uă ḑi să se chibzuié scă și că pe urmă vor rĕspunde«: și êl maĭ rugară ca: »pe când să chibzuiaŭ eĭ, el să depărteze armata (luĭ) de la ziduriĭ«. Arpag le rĕspunse că »scia bine (de maĭ nainte) ce aveaŭ de gând eĭ să facă, dar că (totuși) êĭ va lăsa să se chibzuiéscă«. Pe când Arpag depărta armata dela zidul (cetățiĭ), Foceniĭ, împingênd (de pe uscat în mare) navele lor de câte cinci-ḑeci de lopeți, puseră într'ênsele pe copiiĭ și pe femeele lor cu tótă averea

---

[1] προϊσχόμενος. Avem acest cuvênt în acelaș sens maĭ sus la Cap. 3 și la Cap. 141.

[2] εἰ βούλονται. Indicativul present este întrebuințat aci ca să arate că tótă frasa este în formă oblică, adică că autorul citézä chiar cuvintele luĭ Arpag. De aceea am pus pasagiul între guilmele. Acéstă observație se aplică și la cuvintele »οἰκῆσαι ὅκου βούλονται« din capitolul precedent.

[3] προμαχεῶνα. Pe latinesce s'ar ḑice »propugnaculum«, termen care constitue uă traducțiune literală a cuvêntuluĭ. E totuși greŭ de determinat ce se înțelege exact prin cuvêntul acesta, căcĭ în vechime cetățuele și orașele fortificate nu aveaŭ forturĭ înaintate și contraforturĭ cum aŭ astăḑĭ orașele nóstre fortificate. La asemenea forturĭ s'ar putea bine aplica cuvêntul din text, dar fortificațiile în vechime, constând numaĭ din zidul propriu ḑis al cetățiĭ, aceste προμαχεῶνες făceaŭ parte integrantă din ziduriĭ și nu indicaŭ decât un turn, un bastion saŭ póte încă numaĭ uă crenelă de unde asediațiĭ aruncaŭ săgețĭ.

[4] κατιρῶσαι este a dedica saŭ a închina, în semn de supunere. Cuvêntul nostru a închina, care se aplică atât la dedicarea uneĭ biserici cât și la un act de supunere, traduce fórte bine verbul din text.

[5] μίαν. In ediția aldină μήν, adoptat și de Gaisford.

[6] χωρὶς ὅ τι echivalează cu μὴ ὅ τι din Cartea I, capitolele 18 și 143 și nu e nevoe să suplinim ἢ cum face Walckenar, care citesce χωρὶς ἢ ὅ τι.

[7] γραφὴ. S'aŭ ivit controverse asupra sensuluĭ acestuĭ cuvênt. Uniĭ cred că se înțelege pictura saŭ frescurile de pe ziduriĭ, carĭ nu se pot transporta; alțiĭ

ἐσθέντες καὶ αὐτοὶ ἐσβάντες, ἔπλεον[1] ἐπὶ Χίου. Τὴν δὲ Φωκαίην ἐρημωθεῖσαν ἀνδρῶν ἔσχον οἱ Πέρσαι[2].

lor mobiliară, precum âncă și statuele din temple și cele lalte obiecte dedicate sacre, afară de picturĭ și de lucrărĭ de piatră saŭ de bronz, îmbarcând ênsă tot restul, și suindu-se (pe urmă) și eĭ (pe nave), porniră spre Chio. Cât pentru Focea, Perșiĭ o ocupară deșértă de cetățenĭ.

165. Οἱ δὲ Φωκαιέες, ἐπεί τε σφι Χῖοι τὰς νήσους τὰς Οἰνούσσας καλεομένας[3] οὐκ ἐβούλοντο ὠνεομένοισι πωλέειν[4], δειμαίνοντες, μὴ αἱ μὲν ἐμπόριον γένωνται, ἡ δὲ αὐτῶν νῆσος ἀποκληϊσθῇ τούτου εἵνεκα, πρὸς ταῦτα οἱ Φωκαιέες ἐστέλλοντο ἐς Κύρνον[5]· (ἐν γὰρ τῇ Κύρνῳ

165. Foceeniĭ, după ce Chiiĭ nu găsiră cu cale să le vîndă, — lor carĭ doreaŭ să le cumpere, — insulele Oenuse, temêndu-se ca nu cumva acestea să devie un centru comercial și insula lor să rĕmâe pe din afară din causa acésta, Foceeniĭ (repet), de

---

sunt de părere că e vorbă de inscripțiĭ. Eŭ inclin pentru prima ipotesă: ca se acordă și cu sensul ce-l are acest cuvênt în Cartea II, Cap. 73, »ἐγὼ μέν μιν οὐκ εἰδὸν εἰ μὴ ὅσον γραφῇ«, pentru că daca ar fi vorbă de inscripțiĭ, acelea se coprind în cuvintele λίθος saŭ χαλκὸς și ar constitui aci un pleonasm. În templurĭ și în case particulare se aflaŭ picturĭ murale, carĭ, împreună cu ἀναθήματα de piatră saŭ de bronz, formaŭ ornamentația stabilă a interioruluĭ; acelea nu se puteaŭ transporta deloc unele, iar altele numaĭ cu multă dificultate.

[1] ἔπλεον. Dietsch, în contra autorității tutulor manuscriselor, propune ἔπλωον în loc de ἔπλεον.

[2] Φωκαίην ἐρημωθεῖσαν ἀνδρῶν ἔσχον οἱ Πέρσαι. Acésta părăsire a orașuluĭ Focea de către cetățenĭ și ocuparea eĭ de Perșĭ avu loc în al treilea an al 59lea Olimpiade, adică la anul 542 înainte de Christos. Clinton ênsă fixéză data acestuĭ eveniment la anul 544 înainte de Christos.

[3] τὰς Οἰνούσσας καλεομένας. Insulele Oenuse sunt situate între insula Chio și cósta Asieĭ la gradul 39° 33′ de latitudine N. Ele sunt în numĕr de cinceĭ și se numesc astădĭ Spermadori. Patru din ele sunt micĭ de tot dar una e mult maĭ importantă și conține chiar un port destul de bun. Din causa că una e mult maĭ mare decât cele lalte patru, Pliniŭ și Stefan Bizantinul aŭ vorbit numaĭ de una: astfel se explică contrazicerea ce pare a exista între Pliniŭ și alțĭ geografĭ din antichitate când vorbesc de cinceĭ insule.

[4] οὐκ ἐβούλοντο ὠνεομένοισι πωλέειν. Câte-va ediții aŭ ἐβουλεύντο care nu se confirmă de manuscrise. Chiiĭ și Milesieniĭ eraŭ aliațĭ devotațĭ causeĭ Perșilor, și fără îndoială aŭ conlucrat la perderea Foceiĭ: Erodot, ca elin, se servă numaĭ de expresia ἐβούλοντο care, fiind slabă, scusă într cât-va purtarea Chiilor, purtare pe atât de nepatriotică pe cât era criminală, de óre ce în realitate Chiiĭ nu eraŭ alt ceva în ocasia de față decât nisce instrumente a ambițieĭ Perșilor și nisce trădătorĭ aĭ causeĭ cline. Nu e dar cu totul exact că numaĭ téma uneĭ concurențe comerciale a Foceenilor a fost motivul atitudiniĭ acestor două colonii eline. Politica lor antinațională a fost dictată maĭ mult de servilism decât de considerațiĭ de ordine economică.

[5] Κύρνον. Insula Cirnu este Corsica modernă. Ea êșĭ luă numele dela Cirnu, fiul luĭ Ercule. Diodor din Sicilia se găsesce aci în divergență cu Erodot:

εἴκοσι ἔτεσι πρότερον τούτων ἐκ Θεοπροπίου ἀνεστήσαντο πόλιν[1], τῇ οὔνομα ἦν Ἀλαλίη[2]. Ἀργανθώνιος δὲ τηνικαῦτα ἤδη τετελευτήκεε[3].) Στελλόμενοι δὲ ἐπὶ τὴν Κύρνον, πρῶτα καταπλεύσαντες ἐς τὴν Φωκαίην κατεφόνευσαν τῶν Περσέων τὴν φυλακήν, ἣ ἐφρούρεε παραδεξαμένη παρὰ Ἁρπάγου τὴν πόλιν. Μετὰ δὲ, ὡς[4] τοῦτό σφι ἐξέργαστο, ἐποιήσαντο ἰσχυρὰς κατάρας τῷ ὑπολειπομένῳ ἑωυτῶν τοῦ στόλου· πρὸς δὲ ταύτῃσι, καὶ μύδρον σιδήρεον[5] κατεπόντωσαν καὶ ὤμοσαν »μὴ πρὶν ἐς Φωκαίην ἥξειν, πρὶν ἢ τὸν μύδρον τοῦτον ἀναφῆναι[6]«.

aceea se îndreptară spre Cirnu — căci chiar la Cirnu, eĭ, cu douăḑecĭ de anĭ maĭ nainte fundaseră, conform instrucțiunilor unuĭ oracol, uă cetate numită Alale, căcĭ atuncĭ murise deja Argantonie. — Înainte ênsă de a porni la Cirnu, eĭ trecură cu navele lor pe la Focea și măcelăririă tótă garnisóna persiană care păzia, fiind însărcinată de către Arpag cu (garda) cetățiĭ. După aceea, îndată ce săvârșiră acest fapt, pronunțară cele maĭ teribile blestemurĭ în contra orĭ căruia dintr'ênșiĭ ar părăsi flota;

---

el ne spune că Foceeniĭ se stabiliră, nu în Corsica, ci la Calari, portul principal al Sardinieĭ (Cagliari de astăḑĭ). E probabil că în vechime, maĭ ales în ḑilele luĭ Erodot, aceste două insule se confundaŭ adese. (Veḑĭ Cartea V, Cap. 106, »νῆσον τὴν μεγίστην«.)

[1] ἐκ Θεοπροπίου ἀνεστήσαντο πόλιν. Oracolele jucaŭ la Elinĭ un rol însemnat în materie de colonizare, precum reese din multe alte pasagiurĭ din Erodot în Cartea IV. Era, se vede, un us bine stabilit ca de câte orĭ un centru mare de populație se hotăria să fundeze uă nouă colonie să se consulte oracolul spre a se sci unde trebuiaŭ trimiși acestĭ coloniĭ. Probă despre acésta este pasagiul următor din Cartea V, Cap. 42: »οὔτε τῷ ἐν Δελφοῖσι χρηστηρίῳ χρησάμενος, ἐς ἤντινα γῆν κτίσων ἔῃ, οὔτε ποιήσας οὐδὲν τῶν νομιζομένων«.

[2] Ἀλαλίη. Alalia, numită maĭ târḑiŭ Alaria, era situată cam în centrul cósteĭ orientale a insuleĭ Corsica. Diodor din Sicilia, precum am ḑis maĭ sus, ḑice că Foceeniĭ se stabiliră la Calari. E posibil să fi confundat Calari cu Alari. Colonizarea acesteĭ părțĭ a insuleĭ Corsica de Foceeniĭ avu loc, după Clinton, la anul 564 înainte de Christos, alțiĭ ḑic la anul 560. Pe atuncĭ uă mare parte a insuleĭ era colonisată de Etruscĭ pe când de altă parte Cartaginesiĭ colonizaseră Sardinia. Amêndoĭ, adică și Etruscii și Cartaginesiĭ, formară îndată uă coaliție puternică în contra acestor coloniĭ noĭ din Grecia, carĭ pentru dênșiĭ eraŭ nisce concurențĭ primejdioșĭ.

[3] Ἀργανθώνιος δὲ τηνικαῦτα ἤδη τετελευτήκεε. Adică murise Argantonie acela carele promisese Foceenilor asil și protecție. Daca el nu fusese mort, atuncĭ Foceeniĭ, de sigur, în loc să mérgă la Cirnu, s'ar fi refugiat la Tartes unde ar fi fost primiți cu cordialitate.

[4] Μετὰ δὲ, ὡς. Uă reduplicație fórte des usitată de Erodot; o găsim maĭ sus la Cap. 163 și în multe alte pasagiurĭ.

[5] μύδρον σιδήρεον. μύδρος este uă masă mare de fer roșu, gata de lucrat pe nicovală. De acolo a ajuns să însemneze un bloc. Cuvêntul se aplică și la pietre, maĭ ales la pietre asvîrlite de un vulcan în activitate, astfel Aristotele numesce »μύδροι διάπυροι« masele incandescente de materie asvîrlite de muntele Etna.

[6] ἀναφῆναι. S'aŭ propus aci multe variante pentru că mulțĭ comentatorĭ aŭ găsit că sensul verbuluĭ ἀναφῆναι este prea vag și că primul aorist nu se póte întrebuința în sens intransitiv. Cred ênsă că sensul este curat transitiv și că Erodot a voit să ḑică: »înainte ca eĭ (adică Foceeniĭ) să readucă la lumină

Στελλομένων δὲ αὐτῶν ἐπὶ τὴν Κύρνον, ὑπὲρ ἡμίσεας τῶν ἀστῶν ἔλαβε πόθος τε καὶ οἶκτος τῆς πόλιος καὶ τῶν ἠθέων τῆς χώρης· ψευδόρκιοι δὲ γενόμενοι, ἀπέπλεον ὀπίσω ἐς τὴν Φωκαίην· οἱ δὲ αὐτῶν τὸ ὅρκιον ἐφύλασσον, ἀερθέντες ἐκ τῶν Οἰνουσσέων ἔπλεον.

166. Ἐπεί τε δὲ ἐς τὴν Κύρνον ἀπίκοντο, οἴκεον κοινῇ μετὰ τῶν πρότερον ἀπικομένων ἐπ' ἔτεα πέντε[1], καὶ ἱρὰ ἐνιδρύσαντο. Καὶ, ἤγον[2] γὰρ δὴ καὶ ἔφερον[3] τοὺς περιοίκους ἅπαντας, στρατεύονται ὧν ἐπ' αὐτοὺς κοινῷ λόγῳ χρησάμενοι Τυρσηνοὶ καὶ Καρχηδόνιοι[4],

afară de acestea, mai aruncară în mare un bulgăre de fer și jurară că »nu se vor mai reîntorce la Focea până ce vor readuce (la lumină) bulgărele acela«. În momentul însă de a porni la Cirnu, dorul și regretul cetății (lor natale) și a locurilor familiare, apucă pe mai mult de jumătate din cetățeni; și acestia, călcând jurământul lor, plutiră înapoi la Focea: aceĭ însă dintr'ênșiĭ carĭ se ținură de jurământ, ridicând (ancora de unde erau) în insulele Oenuse, porniră.

166. Când sosiră la Cirnu, eĭ trăiră în comun cu (coloniĭ) primĭ veniți, pe timp de cinci ani, și zidiră templurĭ. Atacară și predară (în acest interval) pe toți vecinii lor, până când Tirenienii și cu Cartaginesiĭ se învoiră împreună și êĭ atacară, fie

---

blocul de fer pe care êl aruncaseră în fundul mării. Așa dar amendările propuse de ἀναφανῆναι, de ἀναβῆναι, de ἀναδῦναι sunt inutile. Creutzer scrie ἀναφῆναι fără ι subscris.

[1] ἐπ' ἔτεα πέντε. Pe timp de 5 anĭ. Vedĭ asemenĭ Cartea III, Cap. 59; și Cartea VI, Cap. 98.

[2] ἤγον. Maioritatea manuscriselor aŭ ἄγον în loc de ἤγον, și mai departe ἀντίαζον în loc de ἠντίαζον.

[3] ἤγον γὰρ δὴ καὶ ἔφερον. ἄγειν combinat cu φέρειν constitue uă locuțiune admisă în deobște în limba elină însemnând a fura și a preda: o mai găsim mai sus la finele capitoluluĭ 88, »ἀλλὰ φέρουσί τε καὶ ἄγουσι τὰ σά«. — Acéstă colonie foceană, stabilită într'uă insulă și având resurse navale considerabile, trăia din piratagiŭ și din rapină și naturalmente impiedica fórte mult mersul comerțuluĭ d'intre Cartaginesĭ și Tirenienĭ cu peninsula Iberieĭ.

[4] στρατεύονται ὧν ἐπ' αὐτοὺς κοινῷ λόγῳ χρησάμενοι Τυρσηνοὶ καὶ Καρχηδόνιοι. Cât timp Foceeniĭ nu formară decât uă mică instalare în acéstă insulă în care Tirenienii și cu Cartaginesiĭ (precum s'a vedut mai sus la Cap. 163) se consideraŭ ca stăpânĭ, eĭ nu furá atacațĭ; îndată însă ce veniră a doua óră cu uă flotă puternică și fundară Alalia pe cóstă, tocmaĭ în fața insuleĭ unde eraŭ stăpânĭ Cartaginesiĭ și Tirenienii, și îndată ce începură a se erige în putere rivală, atunci era natural ca ambele puterĭ, carĭ avuseseră până atunci monopolul comerțuluĭ maritim în acea localitate, și carĭ trăiaŭ în așa armonie bună, să se alieze împreună pentru a alunga de acolo pe acestĭ rivalĭ noĭ și incomodĭ. Tirenienii, carĭ și eĭ exercitară mult timp piratagiul în detri-

νησοι ἑκάτεροι ἑξήκοντα· οἱ δὲ Φωκαιέες πληρώσαντες καὶ αὐτοὶ τὰ πλοῖα, ἐόντα ἀριθμὸν ἑξήκοντα, ἠντίαζον ἐς τὸ Σαρδόνιον καλεόμενον πέλαγος. Συμμισγόντων δὲ τῇ ναυμαχίῃ Καδμείη τις νίκη τοῖσι Φωκαιεῦσι ἐγένετο[1]· αἱ μὲν γὰρ τεσσεράκοντά σφι νῆες διεφθάρησαν, αἱ δὲ εἴκοσι αἱ περιεοῦσαι ἦσαν ἄχρηστοι· ἀπεστράφατο γὰρ τοὺς ἐμβόλους[2]· καταπλώσαντες δὲ ἐς τὴν Ἀλαλίην, ἀνέλαβον τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας, καὶ τὴν ἄλλην κτῆ-

care cu câte șése-ḑece nave: Foceeniĭ, gâtind și eĭ navele (lor), în numĕr de șése-ḑece, se înprotivirĕ (inamiculuĭ) în marea numită Sardinică. Încăerându-se însă eĭ în luptă navală, Foceeniĭ căștigară un fel de victorie cadmeiană; căcĭ patru-ḑecĭ din navele lor furĕ distruse, iar cele două-ḑecĭ carĭ maĭ rĕmaseră nu maĭ putură fi întrebuințate; căcĭ pinteniĭ lor se suciseră; atuncĭ (Foceeniĭ) plutirĕ (înapoĭ)

mentul comerțuluĭ elin din Sicilia, fură în fine doboriți de Ierone tiranul Siracuseĭ pe la anul 474 înainte de Christos, când acel monarch, pentru a scăpa pe Siracuseni de plaga acésta, trimise uă expediție în contra lor, eĭ învinse și distruse flota lor. Victoria acésta a luĭ Ierone asupra Tirenienilor fu cântată de Pindar, (Pith. I, 137—141). Alianța între Cartaginesĭ și Tirenieni, care durâ mult timp, e un fapt curios și e probabil că Cartaginesiĭ, spre a evita rĕul ce puteaŭ Tirenieniĭ să-l facă prin piratagiu comerțuluĭ lor, se învoirĕ cu dênșiĭ. (Despre acéstă alianță între două puterĭ așa rivale vedĭ Niebuhr [I p. 132]). Ea exista âncă pe timpul luĭ Aristotele și durâ se vede până la înfrângerea Tirenienilor de Siracuseni.

[1] Καδμείη τις νίκη τοῖσι Φωκαιεῦσι ἐγένετο. Bredoviu și Dietsch propun a se ceti Καδμηΐη. Manuscrisele ênsă sunt unanime în favórea formeĭ Καδμείη. Prin »victorie cadmeiană« Erodot și alțĭ autorĭ elinĭ ca Plutarch, unde iar se găsesce acéstă expresie, înțeleg uă victorie care costă maĭ mult pe învingătorĭ decât pe învinșĭ. Expresia e analogă cu aceea maĭ rĕspândită de »victorie pirică« care ne a remas în urma celebreĭ exclamațiĭ a luĭ Piru după ce a învins pe Fabiu: »Âncă uă așa victorie și suntem pierduțĭ!« Sunt diverse părerĭ asupra origineĭ expresieĭ »victorie cadmeiană«: Plutarch o derivă dela lupta între Eteocle și Polinice; Eustatiu dela victoria Tebanilor asupra celor șépte ducĭ care avu drept consecință înfrîngerea lor maĭ târdiŭ de către Epigonĭ. Singur Arian întrebuințează acéstă espresie în alt sens (Fr. 66). — Larcher ne spune că nu trebue să confundem acéstă victorie cu aceea repurtată de Foceeni asupra Cartaginesilor cu ocasia fundăriĭ Marsilieĭ, victorie descrisă de Tucidide în Cartea I, Cap. 13. Fundarea Marsilieĭ avu loc cu vre uă 50 de anĭ înaintea evenimentelor de carĭ se ocupă aci Erodot, adică pe la anul 600 înainte de Christos. Daca ar fi fost cestiune aci de bătălia descrisă de Tucidide, firesce că Erodot ar fi menționat fundarea Marsilieĭ care fu consecința acesteĭ lupte între Foceeni și Cartaginesĭ, maĭ ales că Erodot cunoscea bine existența aceleĭ colonii importante și vorbesce de ea în Cartea V, Cap. 9. E curios ênsă cum Foceeniĭ, isgoniți din orașul lor natal în împrejurările descrise aci, nu aŭ mers direct să caute un refugiŭ la Marsilia, colonizată deja de eĭ la epoca aceea și devenită deja un centru important de comerț, în loc să cerce uă nouă instalare în Corsica unde Cartaginesiĭ și Tirenieniĭ eraŭ stăpânĭ de mult. E posibil că motivul lor a fost să aibă și în Corsica uă altă etapă pentru comerciul lor d'a lungul Mării Mediterane.

[2] ἐμβόλους. Acestea eraŭ ciocurile saŭ rostrele navelor, adică partea proeminentă de metal saŭ căptușită cu metal, cu care navele de resbel străpungeaŭ pe cele inamice. Navele de resbel moderne aŭ revenit la acéstă idee și le vedem armate cu asemenea pinteni cuirasate carĭ sunt uă armă adese orĭ maĭ teribilă decât chiar tunurile lor: astăzĭ nava de resbel lovesce pe inamic cu pintenele eĭ subt apă de vreme ce navele antice aveaŭ acest pintene d'asupra linieĭ de plutire.

σιν ὅσην οἵαί τε ἐγίνοντο[1] αἱ νῆες σφι ἄγειν· καὶ ἔπειτα ἀφέντες[2] τὴν Κύρνον ἔπλεον ἐς Ῥήγιον.

167. Τῶν δὲ διαφθαρεισέων νεῶν τοὺς ἄνδρας, οἵ τε Καρχηδόνιοι καὶ οἱ Τυρσηνοὶ ἔλαχόν τε αὐτῶν πολλῷ πλείους[3], καὶ τούτους ἐξαγαγόντες κατέλευσαν. Μετὰ δὲ, Ἀγυλλαίοισι[4] πάντα τὰ παριόντα

la Alale, şi luară pe copiiĭ şi pe nevestele lor, precum şi, din restul averiĭ lor, tot ce navele lor puteaŭ transporta; şi după aceea, părăsind Cirnu, plutiră la Regium.

167. Cartaginesiĭ şi cu Tirenieniĭ împărţira prin sorţĭ (între dênşiĭ) pe prisonieriĭ din navele ce se prăpădiseră, (prisonieriĭ carĭ) eraŭ cu mult maĭ numeroşĭ decât aceĭ pe carĭ ĕĭ făcuseră Foceenii,

---

[1] ἐγίνοντο. În câte-va ediţiĭ ἐγένοντο, dar ἐγίνοντο e preferibil.

[2] ἀφέντες. Unele ediţiĭ moderne, în contra autorităţiĭ tutulor manuscriselor, aŭ substituit ἀπέντες în loc de ἀφέντες.

[3] Τῶν δὲ διαφθαρεισέων νεῶν τοὺς ἄνδρας, οἵ τε Καρχηδόνιοι καὶ οἱ Τυρσηνοὶ ἔλαχόν τε αὐτῶν πολλῷ πλείους. Din causa construcţieĭ defectuóse şi dificile a acesteĭ frase, mulţĭ comentatorĭ sunt de părere că lipsesc în text cuvinte pe carĭ Erodot le ar fi uitat la copie. De aceea Dietsch şi Dindorf pun în textul lor maĭ multe puncte după Τυρσηνοί. Dificultatea provine însă numaĭ din poziţia curiósă a cuvintelor αὐτῶν πολλῷ πλείους. Daca referim pe αὐτῶν la Foceenĭ şi punem pe αὐτῶν πολλῷ πλείους după τοὺς ἄνδρας, reconstruind întrégа frasa astfel: »Τῶν δὲ διαφθαρεισέων νεῶν τοὺς ἀνδρας, πολλῷ πλείους αὐτῶν, οἵ τε Καρχηδόνιοι καὶ οἱ Τυρσηνοὶ ἔλαχόν τε καὶ τούτους ἐξαγαγόντες κατέλευσαν« atunci pasagiul devine maĭ clar şi nu e necesar să presupunem că ar fi existând uă lacună. Cred greşit a lua pe αὐτῶν cu ἔλαχον şi a traduce »aŭ împărţit între eĭ«, pentru că atunci πολλῶ πλείους nu maĭ are sens ne avênd nicĭ un termen de comparaţiune. Baehr emite şi el uă altă teorie, care însă mi se pare şi aceea prea complicată: el consideră pe αὐτῶν ca un genitiv pe care êl numesce »partitiv« şi traduce astfel: »multo plures virorum e navibus submersis interceptorum Phocæensium, Carthaginienses Tyrrhenique, sortitione facta, abductos lapidibus obruerunt«, el susţine că după ce la inceput autorul a ţis »τοὺς ἄνδρας« (accusativus obiecti), pe urmă, spre a explica frasa luĭ, unesce pe αὐτῶν (adică τῶν ἀνδρῶν) cu πολλῷ πλείους, aşa încât ar fi putut să dică numaĭ τῶν ἀνδρῶν. Prefer cu mult însă a lua pe αὐτῶν după πλείους ca referindu-se la Foceenĭ. Baehr maĭ presupune că ἔλαχον este uă eróre pentru ἔλαβον, lucru care e posibil; acéstă teorie e admisă şi de Rawlinson care traduce »landed their captives after the fight«. Dar aci în traducere nu pot admite uă emendaţie orĭ cât ar fi ca de probabilă, în contra autorităţiĭ unanime a manuscriselor: traduc dar cu λαγχάνειν şi nu cu λαμβάνειν. — În loc de πλείους se propune πλεῦνας de câţi-va comentatorĭ.

[4] Ἀγυλλαίοισι. Oraşul Agila se afla în Etruria, la uă distanţă mică de cósta măriĭ; maĭ târdiŭ fu numit Caere. Mulţĭ scriitorĭ afirmă că fu fundat de Pelasgiĭ din Tesalia. El nu fu cucerit, ţice Niebuhr, de Etruscĭ decât maĭ târdiŭ. Argumentul luĭ Niebuhr în favórea opinieĭ sale că la epoca acestuĭ măcel al Foceenilor Agila aparţinea încă Pelasgilor şi nicĭ cum Etruscilor, este că Etruscĭĭ nu ar fi trimis să consulte pe oracolul dela Delfĭ ci s'ar fi mulţumit cu aruspiciile lor pe când Pelasgiĭ, în mod natural, aŭ consultat propriul lor oracol din Grecia. Astădĭ satul Cerveteri indică locul unde aŭ fost situate Caere şi vechia Agila. Câmpia care se întinde între Agila şi marea, pe unde trecu maĭ târdiŭ Via Aurelia, fu teatrul măceluluĭ descris aci de Erodot. În acésta câmpie astădĭ se vĕd din distanţă în distanţă tumuli. P'acolo curge şi un pîriŭ mic al căruĭ nume modern »Sanguinara« memoréză póte drama sângerósă descrisă aci.

τὸν χῶρον ἐν τῷ οἱ Φωκαιέες κατα-
λευσθέντες ἐκέατο[1] ἐγίνετο δι-
άστροφα[2] καὶ ἔμπηρα[3] καὶ ἀπό-
πληκτα[4], ὁμοίως πρόβατα καὶ ὑπο-
ζύγια καὶ ἄνθρωποι· οἱ δὲ Ἀγυλ-
λαῖοι ἐς Δελφοὺς ἔπεμπον[5] βουλό-
μενοι ἀκέσασθαι τὴν ἁμαρτάδα[6].
Ἡ δὲ Πυθίη σφέας ἐκέλευσε ποι-
έειν τὰ καὶ νῦν οἱ Ἀγυλλαῖοι ἔτι
ἐπιτελέουσι[7]· καὶ γὰρ ἐναγίζουσί[8]
σφι μεγάλως, καὶ ἀγῶνα γυμνικὸν
καὶ ἱππικὸν ἐπιστᾶσι. Καὶ οὗτοι
μὲν τῶν Φωκαιέων τοιούτῳ μόρῳ
διεχρήσαντο[9]. Οἱ δὲ αὐτῶν ἐς τὸ
Ῥήγιον καταφυγόντες, ἐνθεῦτεν
ὁρμεώμενοι ἐκτήσαντο[10] πόλιν γῆς

și debarcându-i, ĕĭ uciseră cu pietre. În urma (acestuĭ eveniment), tótă (suflarea) ce trecea prin teritorinl Agileilor unde zăceaŭ Foceeniĭ uciși, fie oĭ, fie vite de jug, fie ómenĭ, era isbită de strîmbire a membrilor, de slăbănogie și de paralisie; atunci Agileiĭ trimiseră la Delfi ca să afle cum să-și ispășéscă crima. Pitia dete ordin lor să institue (ceremonia) pe care Agileiĭ o observă pănă în ḍioa de astădĭ: căcĭ eĭ celebrézā (pe acestĭ Foceenĭ) cu rituri funebre pompóse și aŭ instituit lupte

[1] ἐκέατο, formă ionică pentru ἔκειντο.

[2] διάστροφα se aplică membrilor corpuluĭ când se sucesc saŭ se strîmbézā, saŭ că forma lor e schimbată; așa Eschil, în Prometeu legat, vers 694, vorbind despre Io transformată în vacă, ḍice »μορφὴ καὶ φρένες διάστροφοι ἦσαν«.

[3] ἔμπηρα. Membriĭ corpuluĭ deveniți inutilĭ, atrofiați saŭ ciuntiți se numiaŭ ἔμπηρα: veḍĭ maĭ jos la Cap. 196 unde autorul nostru, vorbind de fete urite, ḍice »τὰς ἀμόρφους καὶ ἐμπήρους«.

[4] ἀπόπληκτα. Se numesce acele părți ale corpuluĭ carĭ sunt paralisate și unde nervĭĭ motorĭ și muscĭĭ s'aŭ slăbit saŭ aŭ fost distruse. (Veḍĭ Cartea II, Cap. 173.) Aceste treĭ expresiunĭ διάστροφα, ἔμπηρα și ἀπόπληκτα eraŭ termenĭ medicalĭ technicĭ. Erodot aci descrie resbunarea ḍeităților »θεοὶ χθόνιοι« iritate de vĕrsarea sângeluĭ omenesc. (Veḍĭ Müller, apendice la ediția Eumenidelor §§ 54—57.)

[5] ἐς Δελφοὺς ἔπεμπον. Relațiile ce aŭ existat între Agileĭ și oracolul din Delfĭ rees și din faptul că la Delfĭ se conserva un tesaur oferit de Agileĭ, póte chiar cu acéstă ocasie a consultăriĭ oracoluluĭ. El se numia »Ἀγυλλαίων θησαυρὸς« (veḍĭ Cartea V, Cap. 2, din Strabone).

[6] ἁμαρτάδα, forma ionică pentru ἁμαρτίαν. Erodot o maĭ întrebuințeză în Cartea VIII, Cap. 140.

[7] ἐπιτελέουσι. ἐπιτελεῖν e un verb care se întrebuințézā maĭ în deosebĭ spre a indica săvărșirea uneĭ ceremoniĭ saŭ a unuĭ rit religios.

[8] ἐναγίζουσι. Ἐναγίζειν este a celebra ritul morților: acésta se făcea prin libațiĭ (veḍĭ Sofocle, Electra, vers 406). Când Suida, în dicționarul luĭ, ḍice la articolul ἐναγίζειν, »παρ' Ἡροδότῳ χοὰς φέρειν«, de sigur că el are în minte pasagiul acesta din textul nostru. Nu am nevoe a spune ca aci trebue să subtînțelegem »Φωκαιοὺς«.

[9] διεχρήσαντο. Acest verb este usitat aci în acelaș sens de resultat fatal al acțiuniĭ exprimate în care l'am avut maĭ sus la Cap. 110 »ὀλέθρῳ τῷ κακίστῳ σε διαχρήσεσθαι«. Subiectul verbuluĭ este οὗτοι, adică »Καρχηδόνιοι și Τυρσηνοί«.

[10] ἐκτήσαντο. Dindorf și cu Schweighäuser, desaprobând acéstă formă medie, propun aci forma activă ἔκτισαν; ea e contrarie tutulor autorităților manuscrise, și, ca atare trebue respinsă. Acéstă nuanță între forma mediă și forma activă, are totuși importanța eĭ istorică, importanță care nu a scapăt din vedere

τῆς Οἰνωτρίης[1] ταύτην, ἥτις νῦν Ὑέλη καλέεται[2]. Ἔκτισαν δὲ ταύτην, πρὸς ἀνδρὸς Ποσειδωνιήτεω μαθόντες ὡς τὸν Κύρνον σφι ἡ Πυθίη ἔχρησε κτίσαι ἥρων ἐόντα, ἀλλ' οὐ τὴν νῆσον[3]. Φωκαίης

gimnastice și ecuestre. Acesta dar fu modul funest în care tratară (Cartaginesiĭ și Tirenienii) pe Focceni. Aceĭ însă dintr'ênșiĭ carĭ fugiră la Regium, plecară cu timpul de acolo și se

---

luĭ Creutzer. Forma activă ἔκτισαν ar însemna că Focceniĭ aŭ zidit orașul, pe când forma medie însemnéză numaĭ că aŭ luat pentru dênșiĭ, adică êșĭ aŭ apropriat uă localitate care era deja în posesia vechilor locuitorĭ. Iată dece am tradus prin »s'aŭ aședat«. Uă altă variantă propusă și ea de Schweighäuser »ἐστήσαντο« nu e admisibilă, fiind pur ipotetică.

[1] Οἰνωτρίης. Prin denumirea acéstă Erodot înțelege nu întréga Italie dar numaĭ partea meridională a peninsuleĭ. Enotriĭ eraŭ locuitoriĭ Brutiuluĭ și a Lucanieĭ, adică a părțiĭ peninsuleĭ între Posidonia, Regium, Turium, Eraclea și creasta Apeninilor.

[2] ἥτις νῦν Ὑέλη καλέεται. Cetatea acésta este Elea saŭ Velia, patria luĭ Parmenid și a luĭ Zenone. Ea era situată pe cósta occidentală a peninsuleĭ italice, la uă distanță de vre uă 30 de kilometrĭ spre sud de Pestum. Pe medaliile acesteĭ cetățĭ se găsesce numele ΥΕΛΗ sau ΕΛΙΑ (cu digamma). De aci e derivat numele latinesc Velia. Blakesley e de părere că numele a originat dela ἕλη, »baltă« saŭ mlaștină, din causa apropieriĭ orașuluĭ de bălțile Pestine, întocmaĭ cum numele Velitre derivă dela apropierea aceluĭ loc de bălțile Pontine. Pe timpul luĭ Erodot se vede că orașul se numia Hiele și Elea; numele Velia fu usitat maĭ târdiŭ. Acest oraș deveni leagănul scóleĭ eleatice de filosofie, fundate de Xenofane. Acest din urmă a plecat din Colofona cu alțĭ exilațĭ din Ionia și s'a aședat în noua colonie focceană. Epoca ênsă la care se petrecură aceste evenimente e greŭ de determinat pentru că nu scim exact când a trăit Xenofane.

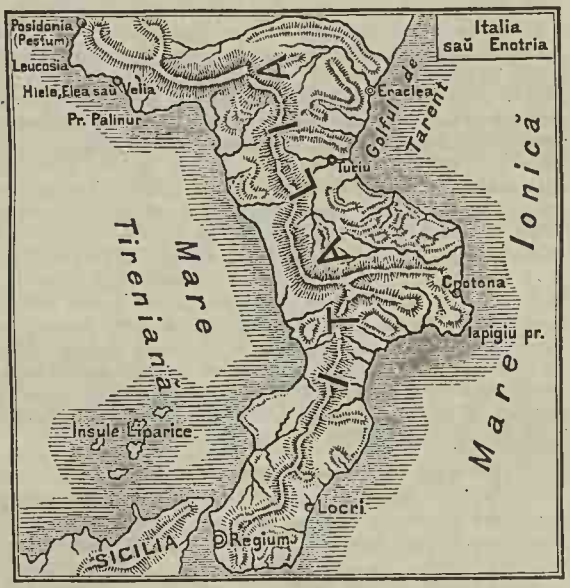

[3] πρὸς ἀνδρὸς Ποσειδωνιήτεω μαθόντες ὡς τὸν Κύρνον σφι ἡ Πυθίη ἔχρησε κτίσαι ἥρων ἐόντα, ἀλλ' οὐ τὴν νῆσον. Eroul Cirnu era un fiŭ al luĭ Ercul, născut la Argos. De acolo plecă în Caria și fundă colonia care purtă mult timp numele luĭ. Cultul luĭ era, pentru un cuvênt pe care nu l'am putut încă determina, fórte strîns legat cu cultul luĭ Neptun și al Cereriĭ. Acum Posidonia (saŭ Pestum), dice Blakesley, avea, precum indică numele acesteĭ colonii, pe Posidon,

μέν νυν πέρι τῆς ἐν Ἰωνίῃ οὕτως[1] ἔσχε.

168. Παραπλήσια δὲ τούτοισι καὶ Τήϊοι[2] ἐποίησαν· ἐπεί τε γάρ σφεων εἶλε χώματι τὸ τεῖχος Ἅρπαγος, ἐσβάντες πάντες ἐς τὰ πλοῖα, οἴχοντο πλέοντες ἐπὶ τῆς Θρηϊκίης, καὶ ἐνθαῦτα ἔκτισαν πόλιν Ἄβδηρα[3]. aşeḑară în cetatea din Enotria care astăḑĭ se numesce Hiele. Eĭ se făcură stăpânĭ pe acéstă (cetate), aflând de la un locuitor din Poseidonia că Pitia êĭ dedese ordin să-şĭ însuşéscă pe eroul Cirnu iar nu insula (avênd acelaş nume). Iată dar care fu istoria Foceiĭ celeĭ din Ionia.

168. Maĭ aceleaşĭ lucrurĭ ca şi Foceenilor se întêmplară şi Teienilor; căcĭ când Arpag se făcu stăpân pe zidul (cetăţiĭ lor) prin sanţurile (ce le ridică împrejur), acestia se îmbarcară cu

adică pe Neptun, drept divinitate tutelară, pe când Hiele saŭ Elea dobîndise atâta celebritate pentru cultul special al Cereriĭ saŭ al Demetriĭ încât Cicerone (pro Balbo, § 24) ne spune că Romaniĭ luaŭ pe proţiĭ Cereriĭ dela Posidonia şi dela Neapoli. Afară de acésta, Posidonia era uă colonie din Sibaris, unde predomina elementul achaic (Aristot., Politic V). De aci Blakesley conchide că ridicarea la Hiele saŭ Elea a unuĭ templu în onórea luĭ Cirnu, şi acésta pe temeiul unuĭ consiliŭ dat de un locuitor din Posidonia, era curat sigilarea unuĭ pact de amicie între două oraşe avênd aceeaşĭ originä şi aceleaşĭ tradiţiĭ religióse şi drept inamic comun pe Etruscĭ. Întrebuinţarea verbuluĭ κτάομαι în sens de a cultiva este excepţională, ênsă acésta se explică daca ne aducem aminte că sensul primitiv al acestuĭ verb este »a obţine pentru sine« aşa încât e natural ca el să ajungă a exprima obţinerea de favoruri din partea cuiva, şi favórea uneĭ divinităţĭ nu se obţine decât prin cultul eĭ. E dar superfluă propunerea luĭ Steger (Prefaţă la Erodot, pag. 10) de a ceti aci τῖσαι în loc de κτῖσαι. Sensul ar fi prea de tot clar şi ar dispare în mare parte ambiguitatea oracoluluĭ facênd-o maĭ mult fonetică decât reală. — ἧρων este uă formă a acusativuluĭ ţinênd locul formeĭ normale ἥρωα usitate de Erodot în alte părţĭ ca, de exemplu, în Cartea II, Cap. 143 şi în Cartea VI, Cap. 69. Ea există şi în alţĭ autorĭ şi de óre ce în acest pasagiŭ tóte manuscrisele sunt de acord, nu e bine să o schimbăm pe cuvêntul că nu o maĭ găsim nicăirĭ aiurea în Erodot. E posibil ca ea să fi fost chiar forma întrebuinţată de acest posidonian şi că Erodot citézä propriele cuvinte ale acestuia.

[1] οὕτως. În ediţia Creutzer avem οὕτω.

[2] Τήϊοι. Oraşul Teos, patria luĭ Anacreonte, se afla pe cósta Asieĭ micĭ, spre nord de insula Samos, unde este astăḑĭ satul Sigadjik. Acolo se vĕḑ şi acum urmele unuĭ templu al luĭ Bachu şi ale unuĭ teatru.

[3] Ἄβδηρα. Abdera, pe cósta Tracieĭ, la N. E. de insula Taso. Posiţia exactă ênsă a acestuĭ oraş nu s'a putut determina de óre ce astăḑĭ sunt acolo numaĭ bălţĭ, şi ruine nu s'aŭ găsit. Eusebiŭ ne spune şi el că locuitoriĭ din Clazomene, vecinĭ cu Teieniĭ, stabiliserä deja înaintea acestor din urmă uă colonie la Abdera în primul an al Olimpiadeĭ XXXI. E dar posibil ca Teieniĭ s'o fi colonizat din noŭ după ce căḑuse în desuetudine. Maĭ târḑiŭ uă parte din Teienĭ se reîntórserä în mama patrie unde ridicară din ruinele eĭ vechia lor cetate. După acéstă reînviere Teos deveni aşa de importantă încât cu ocasia revolteĭ Ionienilor Teieniĭ puturä echipa 17 nave pe când Foceeniĭ nu puturä contribui decât cu 3. (Veḑĭ Cartea VI, Cap. 8.)

τὴν πρότερος τούτων Κλαζομένιος Τιμήσιος[1] κτίσας, οὐκ ἀπώνητο[2], ἀλλ' ὑπὸ Θρηίκων ἐξελασθεὶς[3] τιμὰς νῦν ὑπὸ Τηΐων τῶν ἐν' Ἀβδήροισι ὡς ἥρως ἔχει.

169. Οὗτοι μέν νυν Ἰώνων μοῦνοι, τὴν δουλοσύνην οὐκ ἀνεχόμενοι, ἐξέλιπον τὰς πατρίδας· οἱ δ' ἄλλοι Ἴωνες, πλὴν Μιλησίων, διὰ μάχης μὲν ἀπικέατο[4] Ἅρπάγῳ, κατάπερ οἱ ἐκλιπόντες, καὶ ἄνδρες ἐγένοντο ἀγαθοὶ, περὶ τῆς ἑωυτοῦ ἕκαστος μαχόμενοι· ἐσσωθέντες δὲ καὶ ἁλόντες ἔμενον κατὰ χώρην ἕκαστοι, καὶ τὰ ἐπιτασσόμενα ἐπετέλεον[5]. Μιλήσιοι δὲ, ὡς καὶ πρότερόν μοι εἴρηται[6], αὐτῷ Κύρῳ ὅρκιον ποιησάμενοι, ἡσυχίην ἦγον[7]. Οὕτω δὴ τὸ δεύτερον Ἰωνίη ἐδεδούλωτο[8]. Ὡς δὲ τοὺς ἐν τῇ ἠπείρῳ Ἴωνας ἐχειρώσατο Ἅρπαγος, οἱ τὰς νήσους

toţii pe navele lor, plutiră spre Tracia şi acolo zidiră cetatea Abdera; de (Abdera) aceea pe care înaintea lor o fundase Timesiu din Clazomene, (acest din urmă) nu putu să se bucure (mult), căci fu alungat de Traci, şi acum el este onorat ca un eroŭ de către Teieniĭ din Abdera.

169. Acestia fură singuriĭ d'intre Ionieni carĭ, nevoind să se supue robieĭ, părăsiră patriile lor; ceĭ lalţi Ionieni, — cu (singura) excepţie a Milesienilor, — resistară în contra luĭ Arpag ca aceĭ carĭ părăsiră (patriile lor), şi se purtară ca nisce eroĭ, luptând fie care pentru al sĕŭ: fiind însă învinşĭ, şi (cetăţile lor) luate, eĭ rămaseră fie care în ţéra lor şi se supuseră ordinelor ce li se deteră. Milesieniĭ însă, precum am spus'o maĭ sus, cadênd la învoială cu ênsuşĭ Ciru, o duseră în pace. Astfel pentru a doua

[1] Κλαζομένιος Τιμήσιος. Plutarc ne spune că Timesiu saŭ Timesia êşi căştigase un mare renume pentru virtutea şi prudenţa sa şi pentru mulţimea amicilor carĭ admiraŭ virtuţile luĭ civice.

[2] ἀπωνήσατο dela verbul ἀπονίναμαι al căruĭ timp present nu se întrebuinţézä, futur ἀπονήσομαι, aorist 2lea ἀπωνήμην. El însemnézä a avea usufructul saŭ a se bucura de ceva. Omer întrebuinţézä verbul acesta destul de des. (Iliada 17, vers 25; 24, vers 556; Odisea 11, vers 324; 16, vers 120; 24, vers 30 s.c.l.)

[3] ἐξελασθεὶς. Ediţia aldină are ἐξελαθεὶς.

[4] ἀπικέατο. Dindorf şi Dietsch aŭ ἀπίκοντο.

[5] τὰ ἐπιτασσόμενα ἐπετέλεον. În Cartea IV, Cap. 138, Erodot ne arată cum se supuseră Ionieniĭ ordinelor Perşilor cu ocasia expediţieĭ luĭ Dariu în contra Sciţilor.

[6] ὡς καὶ πρότερόν μοι εἴρηται. Veḑĭ maĭ sus la Cap. 143.

[7] ἦγον. Forma dorică ἄγον s'a strecurat în unele ediţiĭ fără nicĭ un cuvênt plausibil.

[8] Οὕτω δὴ τὸ δεύτερον Ἰωνίη ἐδεδούλωτο. Prima ocasie fu supunerea lor de către Cresu. Veḑĭ maĭ sus Cap. 6, 28. — Prin Ἰωνίη aci se înţelege Ionia continentală, abstracţie făcută de Ionia insulară despre care se vorbesce în frasa următóre.

ἔχοντες Ἴωνες, καταῤῥωδήσαντες ταῦτα, σφέας αὐτοὺς ἔδοσαν Κύρῳ[1].

170. Κεκακωμένων[2] δὲ Ἰώνων, καὶ συλλεγομένων οὐδὲν ἧσσον[3] ἐς τὸ Πανιώνιον[4], πυνθάνομαι γνώμην Βίαντα[5] ἄνδρα Πριηνέα ἀποδέξασθαι[6] Ἴωσι χρησιμωτάτην· τῇ εἰ ἐπείθοντο, παρεῖχε ἄν σφι εὐδαιμονέειν Ἑλλήνων μάλιστα· ὃς ἐκέλευε κοινῷ στόλῳ Ἴωνας ἀερθέντας πλέειν ἐς Σαρδὼ[7], καὶ ἔπειτα πόλιν

óră fu robită Ionia (continentală). Când Arpag supuse pe Ionienii de pe continent, Ionienii ceĭ din insule, temêndu-se (să nu pață și eĭ) acestea, se supuseră luĭ Ciru.

170. Reduși în stare nenorocită, Ionienii totuși se maĭ adunaŭ la Panionium, (și acolo) precum înțeleg, Bias din Priene emise uă părere (care era menită să fie) de mare folos pentru Ionienĭ; de care, daca ar fi ascultat eĭ, ar fi putut să devie ceĭ maĭ prosperĭ d'intre Elinĭ:

---

[1] οἱ τὰς νήσους ἔχοντες Ἴωνες καταῤῥωδήσαντες ταῦτα, σφέας αὐτοὺς ἔδοσαν Κύρῳ. Rawlinson observă că acéstă afirmație este prea generală pentru că Samos êșĭ menținu independența intactă până la regnul luĭ Dariu, (vedĭ maĭ jos, Cartea III, Cap. 120) și e probabil că Cos și Rod remaseră și ele libere. Poziția insulară se considera ca uă garanție de libertate, acésta ne o indică silințele ce 'și le deteră locuitoriĭ din Cnid ca să transforme peninsula lor în insulă. (Vedĭ maĭ departe, Cap. 174). Lesbos și Chios în adevĕr se supuseră imediat Perșilor, dar acésta numaĭ și numaĭ pentru a putea conserva posesiile teritoriale ce le aveaŭ pe continentul asiatic. (Vedĭ maĭ sus, Cap. 160).

[2] κεκακωμένων. Verbul κακοῦσθαι se maĭ întrebuințéză în sensul acesta la Cap. 196 maĭ jos; în Cartea V, Cap. 27; în Cartea VI, Cap. 26, 27; în Cartea VII, Cap. 191, și în Cartea VIII, Cap. 68.

[3] ἧσσον. În textul luĭ Creutzer ἔσσον.

[4] συλλεγομένων οὐδὲν ἧσσον ἐς τὸ Πανιώνιον. Chiar și maĭ târdiŭ, după acéstă conciustă a Ionieĭ de către Perșĭ, Ionienii tot se maĭ adunaŭ la Panionium spre a se consulta asupra intereselor comunității. (Vedĭ Cartea VI, Cap. 7). Se vede că Perșii nu puteaŭ să împiedice acésta saŭ că aveaŭ interes să menajeze susceptibilitățile naționale ale Ionienilor întru cât întrunirile lor nu aveaŭ un caracter de conspirație saŭ de revoltă. Numaĭ așa se pot explica aceste întruniri și maĭ ales presența luĭ Bias la întrunirea de față, căcĭ, precum am vĕdut maĭ sus (Cap. 161), locuitoriĭ din Priene fuseseră robiți de Perșĭ înainte chiar de sosirea luĭ Arpag în Asia mică.

[5] Βίαντα. Bias, la epoca acésta trebue să fi fost fórte înaintat în vîrstă. Erodot êl maĭ menționéză maĭ sus la Cap. 27. El se prenumĕră între ceĭ 7 înțelepți aĭ Grecieĭ.

[6] ἀποδέξασθαι. »ἀποδείκνυσθαι γνώμην« »a-și expune părerea« echivaléza cu ἐκφέρεσθαι γνώμην saŭ cu ἀποφαίνεσθαι γνώμην și se întrebuințéză la Cap. 207 și în multe alte pasagiurĭ din Erodot.

[7] ἐς Σαρδώ. Consiliul luĭ Bias a fost din cele maĭ nemerite. Insula Sardinia, prin poziția eĭ centrală între Africa, Spania și Italia și prin avuțiile eĭ naturale atât metalice cât și agronomice, era póte punctul cel maĭ important comercial din tóta lumea cunoscută de pe atunci. De aceea și Fenicienii, popor eminamente comercial, aŭ sciut să profite de dĕnsa, și unul din elementele cele maĭ importante ale puterii Cartaginesilor a fost posesiunea acestuĭ mare centru. Cartaginesii le sciaŭ bine acestea și aŭ luptat tot d'auna din resputerĭ în contra

μίαν κτίζειν πάντων Ἰώνων· καὶ οὕτω ἀπαλλαχθέντας σφέας δουλοσύνης εὐδαιμονήσειν, νήσων τε ἁπασέων μεγίστην[1] νεμομένους καὶ ἄρχοντας ἄλλων· μένουσι δέ σφι ἐν τῇ Ἰωνίῃ οὐκ ἔφη ἐνορᾶν ἐλευθερίην ἔτι ἐσομένην«. Αὕτη μὲν Βίαντος τοῦ Πριηνέος γνώμη ἐπὶ διεφθαρμένοισι Ἴωσι γενομένη[2]. Χρηστὴ δὲ καὶ πρὶν ἢ διαφθαρῆναι Ἰωνίην Θάλεω ἀνδρὸς Μιλησίου ἐγένετο, τὸ ἀνέκαθεν γένος ἐόντος Φοίνικος[3]· ὃς ἐκέλευε »ἓν βουλευ-

el recomandâ lor »să se scóle (d'acolo) cu uă flotă comună și să plutéscă la Sardinia și pe urmă să zidéscă (acolo) uă singură cetate pentrŭ toți Ionienii: și astfel, scăpând ei de robie, vor deveni prosperi, ocupând cea maĭ mare din tóte insulele și devenind stăpânĭ peste cele lalte; d'ar remâne ei în Ionia, atunci, dise el, nu se vor maĭ întâlni cu libertatea care aŭ avut'o!« Acésta dar fu părerea ce o emise

---

orĭ cârii instalații eline în Sardinia. În prevederea lor, sciaŭ că uă dată Elinii stabiliți acolo, monopolul comerțuluĭ cu Africa prin Cirene și cu Spania și Galia prin Marsilia, ar trece din mâna raseĭ feniciane în mâna raseĭ eline. Iată cum se explică înverșunarea cu care Cartaginesii s'aŭ împotrivit la orĭ ce colonisare, chiar a Corsiceĭ, de către Focenĭ (vedĭ maĭ sus Cap. 166); ei se temeaŭ ca nu cumva elinii, uă dată stabiliți în Corsica, să meargă maĭ departe și să atace cu succes coloniile cartaginese din Sardinia. Bias nu a fost singurul partisan al colonisăriĭ insuleĭ Sardinia de către Ionienĭ; vedem din Cartea V, Cap. 124, că Aristagora a avut câți-va anĭ maĭ târdiŭ aceeași idee.

[1] νήσων τε ἁπασέων μεγίστην. Din construcția întregului pasagiŭ e clar că Erodot, dela cuvêntul ἐκέλευε, citézà propriile cuvinte ale luĭ Bias. Acésta însă nu vrea să dică că Erodot însuși nu era de părerea emisă aci asupra mărimiĭ insuleĭ Sardinia. Din contra, la Cap. 106 din Cartea V, autorul nostru maĭ pune acéstă opinie în gura luĭ Istieŭ, pe urmă o repetă fără a esprima cel maĭ mic dubiŭ în Cartea VI, Cap. 2. În dilele în carĭ trăia Erodot întinderea insuleĭ britanice nu era cunoscută. Cât pentru Sicilia, e bine constatat astădĭ că în adevĕr suprafața Sardineĭ e cu ceva maĭ întinsă decât aceea a Sicilieĭ, astfel încât, abstracție făcută de insulele extramediteranee, puțin cunoscute de anticĭ, Erodot are dreptate. Nu era Erodot singur de părerea că din aceste două insule, Sardinia e cea maĭ mare. Cu acéstă opinie se raliaŭ Scilace și Timeu. Ca partisanĭ aĭ părerii contrarie putem cita pe Strabone, pe Ptolemeŭ pe Eustatiŭ și pe mulți alți geographĭ maĭ moderni, așa încât în acéstă privință majoritatea scriitorilor aŭ fost greșiți. Opinia populară era că cele șepte insule principale din marea Mediterană și Egea, în ordinea mărimiĭ lor eraŭ: 1) Sicilia, 2) Sardinia, 3) Corsica, 4) Creta, 5) Eubea, 6) Cipru, 7) Lesbos.

[2] ἐπὶ διεφθαρμένοισι Ἴωσι γενομένη. Expresia ἐπὶ διεφθαρμένοισι este analogă ca construcție cu ἐπ' ἐξεργασμένοισι din Cartea IV, Cap. 164. — După γενομένη trebue să subtînțelegem pe ἦν. (Vedĭ Cap. 161 maĭ sus, »ἦν δὲ χρόνος οὗτος οὐκ ὀλίγος γενόμενος«.)

[3] τὸ ἀνέκαθεν γένος ἐόντος Φοίνικος. Iată a treia mențiune ce o face Erodot în cartea acésta de Tales și e de mirat cum numaĭ aci face alusie la origina acestuĭ mare filosof, și cum nu dice nimic în prima mențiune despre naționalitatea luĭ. Alțiĭ autorĭ afară de al nostru vorbesc despre origina feniciană a luĭ Tales. Astfel, după Diogene, părinții luĭ Tales aparțineaŭ familieĭ Telidilor, familie nobilă feniciană care se fălia că descinde direct dela Cadmu și dela Agenore. Alțiĭ iar dic că era Ionian. El veni la Milet cu Neleu. În tóte casurile, orĭ care să fi fost origina luĭ, el se considera ca un cetățean milesian. E totuși curios ca el să fi luat parte la congresul panionic, pentru că Miletul, cum am arătat maĭ

τήριον Ἴωνας ἐκτῆσθαι, τὸ δὲ εἶναι ἐν Τέῳ· Τέων[1] γὰρ μέσον εἶναι Ἰωνίης. Τὰς δὲ ἄλλας πόλιας οἰκεομένας μηδὲν ἔσσον νομίζεσθαι[2], κατάπερ εἰ ὄχμοι εἶεν«. Οὕτω μὲν δή σφι γνώμας τοιάσδε ἀπεδέξαντο.

Bias din Priene Ionienilor în epoca adversităţii lor. Bună fu şi părerea emisă înaintea robiriĭ Ionienilor, de câtre Tales din Milet carele fu de origină fenicianǎ; el fu de părere »ca Ionienii să institue uă singura adunare, şi aceea să fie la Teos: căcĭ Teos e centrul Ionieĭ. Cele lalte cetăţi locuite ênsă, trebuiaŭ să nu se guverneze singure ci să fie ca nişce comune«. Acestea fură dar consiliurile carĭ li se deteră.

171. Ἅρπαγος δὲ καταστρεψάμενος Ἰωνίην, ἐποιέετο στρατηΐην ἐπὶ Κᾶρας καὶ Καυνίους καὶ Λυκίους, ἅμα ἀγόμενος καὶ Ἴωνας καὶ Αἰο-

171. Arpag, după ce supuse Ionia, merse cu armata în contra Carienilor, a Caunilor şi a Licienilor, luând cu sine pe Ionienĭ

---

sus, se supusese luĭ Ciru. Póte ênsă că, personal, Tales nu se supusese Perşilor, maĭ ales că el era compromis, fiind că, (veḑĭ Cap. 75), fusese uă dată în serviciul luĭ Cresu şi în lagărul lidian. El era dar de sigur un inamic convins al politiciĭ persiane şi trebue să fi protestat din tóte puterile luĭ în contra supuneriĭ concetăţenilor seĭ luĭ Ciru. — Cuvêntul ἀνέκαθεν se întrebuinţa rar într'un sens timporal şi indica maĭ mult un raport de localitate, maĭ aleş în dialectul atic: totuşĭ Erodot êl întrebuinţésă maĭ tot d'auna într'un sens timporal (Veḑĭ V, 55 şi 65; VI, 35, 125, 128; VII, 221).

[1] Τέων. Şi Tucidide, (VIII, 16), întrebuintézǎ acésta formă de acusativ.

[2] μηδὲν ἔσσον νομίζεσθαι. Cuvintele μηδὲν ἔσσον par a fi un pleonasm, resultând póte, cum crede Blakesley, din două variante în texturile originale, una cu μηδὲν νομίζεσθαι şi cea laltă cu ἔσσον νομίζεσθαι. Daca nu admitem acéstă teorie şi primim ca bune ambele cuvinte mi se pare că cădem într'uă eróre gravă şi schimbăm sensul pasagiuluĭ cum êl schimbă traducerea luĭ Rawlinson care sună: »Their other cities might still continue to enjoy their own laws just as if they were independent states«. Să nu uităm ca uă πολις nu putea să fie aşa denumită daca nu se bucura de autonomie, aşa încât expresia μηδὲν ἔσσον νομίζεσθαι e inutilă cu cuvêntul πόλις, căcĭ autonomia se înţelege de sine. Sensul autoruluĭ, am convingere, este că cetăţile autonome din Ionia nu maĭ trebuiaŭ să păstreze autonomia lor ci să devie comune »ὄχμοι«, ceea ce neapărat ar resulta daca ar ceda acea autonomie în favórea uneĭ adunăriĭ centrale. Un alt argument în contra teorieĭ celor maĭ mulţĭ traducătorĭ este că ὄχμοι nu póte fi nicĭ uă dată luat în sens de »state independente«. Îmĭ permit dar a difera de opinia luĭ Rawlinson în traducerea acestuĭ pasagiŭ şi a trata pe μηδὲν saŭ pe ἔσσον ca uă superfluitate resultând dintr'uă combinaţie a două variante. Chiar faptul că se cerea cetăţilor ioniene sacrificiul autonomieĭ lor în favórea uniriĭ, fu de sigur cuvêntul pentru care sfatul luĭ Tales fu respins. Altfel, daca aceste cetăţi tot trebuiaŭ să remână independente, starea de lucruri nu se schimba întru nimic alt decât că consiliul panionic s'ar fi adunat la Teos în loc de la Panionium. Aşa dar, sub tóte punctele de vedere, cred traducerea ce propun justificată. În loc de ἔσσον avem ἧσσον în unele texturi.

λέας[1]. Εἰσὶ δὲ τούτων Κᾶρες μὲν ἀπιγμένοι ἐς τὴν ἤπειρον ἐκ τῶν νήσων[2]. Τὸ γὰρ παλαιὸν ἐόντες Μίνω τε κατήκοοι[3], καὶ καλεόμενοι

și pe Eolienĭ. Din acestia, Carienii sunt (uă rasă) care a venit din insule pe continentul (asiatic). Căcĭ în vechime eraŭ su-

[1] Αἰολέας. Asemenea maĭ sus la Cap. 141, Eolienii sunt asociațĭ cu Ionienii ca tovarășĭ de suferințe: e curios că Erodot nu ne spune de fel când avu loc înfrângerea și supunerea lor. Nu trebue să ne mirăm că Perșiĭ luară cu dênșiĭ pe învinșĭ ca să supue pe aceĭ carĭ încă eraŭ liberĭ: acésta a fost politica lor în tot d'auna. De exemplu scim cum Dariu s'a servit de Ionienĭ ca să păzéscă podul de peste Dunăre cu ocasia expediției ce a îndreptat-o în contra Sciților.

[2] Κᾶρες μὲν ἀπιγμένοι ἐς τὴν ἤπειρον ἐκ τῶν νήσων. Părerile sunt fórte împărțite între etnologĭ în ceea ce se atinge de origina Carienilor. În acéstă privință există treĭ teoriĭ principale carĭ meritá a fi luate în considerație. Uniĭ, între carĭ pare a fi și Tucidide, consideră pe Carienĭ ca de aceeașĭ origină cu primiĭ locuitorĭ aĭ Greciei și ca formând împreună cu Pelasgiĭ și cu Lelegiĭ (cu carĭ êĭ asimiléză Erodot), nisce ramurĭ a aceleiașĭ rase care a ocupat Grecia și Italia înaintea sosiriĭ Elinilor. Conform acesteĭ teoriĭ eĭ s'ar fi întins pe urmă în insule, și maĭ nainte de tóte în Ciclade, pentru că Tucidide ne spune în Cartea I, Cap. 8, că eĭ uă dată ocupaŭ insula Delos, de óre ce jumătatea cadavrelor desgropate de Atenienĭ acolo cu ocasia purificăriĭ insuleĭ s'aŭ găsit a fi cariene. Din Ciclade eĭ s'ar fi întins pe urmă în insulele de pe cósta Asieĭ de unde aŭ trecut în fine pe continentul asiatic. Alțiĭ cred că din contra eĭ formaŭ cu Legiĭ uă rasa străină, de origină turanică, și că eraŭ uă ramură a mareĭ familiĭ scitice saŭ tătare venite de pe malurile Caspieĭ, și instalate întâiŭ pe cósta Asieĭ și în insulele Sporade. În fine teoria cea d'a treia, și care êmĭ pare maĭ plausibilă, este aceea susținută de Movers, de Joblonski și de alțĭ etnologĭ eminenți, cum că Carienii nu eraŭ alt ceva decât semiți, de uă rasă cu Ebreiĭ, cu Fenicienii și cu Lidienii; că aŭ venit de pe cóstele Sirofenicieĭ ca să se așeze întâiŭ pe litoralul asiatic al mării Egee de unde maĭ târdiŭ s'ar fi întins în insule și ar fi colonisat Creta. Acésta teorie e cu totul contrarie celeĭ d'întâĭ. În tóte casurile opinia că Carienii eraŭ uă ramură a raseĭ elenice nu póte resista mult uneĭ critici serióse, maĭ ales că toți scriitoriĭ elinĭ sunt unanimĭ în a vorbi de Carienĭ ca de nisce străinĭ. Limba lor era cu totul diferită de limba elină: probă că Omer în Iliada II, vers 867, êĭ numesce βαρβαροφώνους. Daca eraŭ saŭ nu, de un neam cu Lelegiĭ este uă cestiune care a rĕmas neresolvită până acum pentru că n'avem nicĭ uă indicație despre origina acestuĭ din urmă popor. Daca Lelegiĭ eraŭ de un neam cu Pelasgiĭ, atunci de sigur că Erodot comite uă eróre asimilându-ĭ cu Carienii: daca pe de altă parte Lelegiĭ eraŭ semiți, atunci e posibil să fi fost între eĭ și între Carienĭ uă afinitate óre care. Carienii decĭ trebue considerați ca asiaticĭ, fie eĭ veniți de pe malurile Caspieĭ, fie de pe cóstele Sirofenicieĭ și nicĭ cum ca uă ramură a mareĭ familiĭ iafetice saŭ indo-europeane stabilite ab antiquo în Europa. Nu putem dar să fim de acord cu Erodot când dice că stabilirea lor pe continentul Asieĭ Micĭ fu resultatul uneĭ emigrațiunĭ venite dela apus; din contra, eĭ trecură în insule venind dela rĕsărit, și póte că pe urmă s'aŭ reîntors în parte pe continentul asiatic.

[3] ἐόντες Μίνω τε κατήκοοι. Nu trebue să dăm prea multă importanță istorică acestor tradițiĭ. Însuși Erodot, în Cartea III, Cap. 122, le tratéză drept legende și face uă deosebire între siguranța istorică dela Minos încóce și între tradițiile carĭ circulaŭ despre evenimentele petrecute înaintea epocĭ acestuĭ rege: »πάρεξ Μίνωός τε τοῦ Κνωσσίου καὶ εἰ δή τις ἄλλος πρότερος τούτου ἦρξε τῆς θαλάσσης· τῆς δὲ ἀνθρωπηΐης λεγομένης γενεῆς« s. c. l. E maĭ probabil că Lelegiĭ carĭ, ca Pelasgiĭ, póte nu aŭ fost decât uă ramură a populației vechĭ din Elada și din insule, aŭ fost eĭ primiĭ locuitorĭ tradiționalĭ aĭ Cretei și nicĭ cum Carienii, pe carĭ, cum am dis în nota precedentă, prefer a-i privi ca semiți. Confusia ce o face Erodot între Carienĭ și Legiĭ produce tótă dificultatea. E posibil însă să fi ocupat Carienii cât va timp Creta, căcĭ Tucidide, (I. 4) spune că Minos êĭ alungă de acolo.

Λέλεγες[1], εἶχον τὰς νήσους, φόρον μὲν οὐδένα ὑποτελέοντες, ὅσον καὶ ἐγὼ δυνατός εἰμι μακρότατον[2] ἐξικέσθαι ἀκοῇ· οἱ δὲ, ὅκως Μίνως δέοιτο, ἐπλήρουν οἱ τὰς νέας[3]. Ἅτε δὲ δὴ Μίνω τε[4] κατεστραμμένου γῆν πολλὴν, καὶ εὐτυχέοντος τῷ πολέμῳ, τὸ Καρικὸν ἦν ἔθνος λογιμώτατον[5] τῶν ἐθνέων ἁπάντων[6] κατὰ τοῦτον ἅμα τὸν χρόνον μακρῷ μάλιστα[7]. Καί σφι τριξὰ ἐξευρήpuși luĭ Minos și se numiaŭ Lelegĭ, locuiaŭ insulele și nu plătiaŭ nicĭ un tribut, pe cât am putut eŭ afla din auḍite despre timpurĭ așa depărtate; ênsă, de câte orĭ o cerea Minos, eĭ serviaŭ pe navele luĭ. Și fiind că Minos a cucerit multe ţĕrĭ și a fost norocos în resbel, naţia carianĕ a fost pe timpul sĕŭ cu mult cea maĭ importantă d'intre

[1] καὶ καλεόμενοι Λέλεγες. Veḍĭ cele două note precedente. Confusia ce o face Erodot între Carienĭ și Lelegĭ e în adevĕr surprinḍĕtóre, căcĭ maĭ toţĭ autoriĭ carĭ aŭ vorbit despre Lelegĭ și despre Carienĭ, începênd cu Omer, fac uă deosebire între aceste popóre. Maĭ în tot d'auna ênsă eĭ sunt menţionaţĭ împreună: acésta se póte explica prin faptul că Carienii s'aŭ stabilit în localităţile unde se aflaŭ deja Lelegii și póte chiar că s'aŭ asimilat cu dênșiĭ. »Când Carienii, ḍice Rawlinson, aŭ fost alungaţĭ din insulele cósteĭ Asieĭ de câtre Elinĭ, eĭ aŭ găsit încă pe Lelegĭ pe continentul asiatic; pe acestia êĭ învinseră și êĭ reduseră la starea de iloţĭ«: așa cred că e maĭ naturală explicaţia. Astfel devine clară și afirmarea luĭ Filip din Teangela care a scris în antichitate un studiŭ special asupra relaţiilor d'între Carienĭ și Lelegĭ. Acest autor spune cum că Lelegiĭ, faţă cu Carienii, eraŭ în aceeașĭ relaţie în care eraŭ și Iloţii faţă cu Lacedemonienii.

[2] ὅσον καὶ ἐγὼ δυνατός εἰμι μακρότατον. Se crede de uniĭ că s'a omis în text preposiţia ἐπὶ, care figurézĕ la Cartea II, Cap. 34, și la Cartea IV, Cap. 16 și 192, unde avem »ἐπ' ὅσον μακρότατον« și »ὅσον ἐπὶ μακρότατον«. În tóte casurile ea trebue subtinţeleasă. Schweighäuser traduce frasa »quantum ego, superiorum temporum memoriam altissime repetens, audita cognoscere potui«.

[3] ἐπλήρουν οἱ τὰς νέας. Tucidide (I, 18) ne spune că prima luptă navală de care avem cunoscinţă nu avu loc decât 260 de anĭ înaintea resbeluluĭ peloponesiac.

[4] Ἅτε δὲ δὴ Μίνω τε. Presenţa a treĭ particule grupate astfel împreună face că găsim în manuscrise maĭ multe variante; de exemplu »ἅτε δὴ Μίνω«, »ἅτε δὲ Μίνω τε«, »ἅτε δὴ Μίνω τε«, »ἅτε δὲ Μίνω«. Le am reţinut pe câte trele basându-mĕ pe autoritatea luĭ Gaisford și a luĭ Creutzer.

[5] λογιμώτατον. Stefan Bizantinul, la articolul »Καρία«, citézĕ acest pasagiŭ din Erodot, dar în loc de »λογιμώτατον« are »δοκιμώτατον«. E posibil că acest lexicograf citézĕ din memorie și că se înșélă asupra cuvêntuluĭ din text.

[6] τῶν ἐθνέων ἁπάντων. Comentatorul german Eltzius (Quæst. Herod. p. 12), propune să separăm prin virgule aceste treĭ cuvinte de restul fraseĭ. Așa s'ar schimba cu totul sensul și s'ar da loc să se înţelégă că, nu pe timpul luĭ Minos, dar pe timpul acesta, când fură atacaţĭ de Arpag, Carienii eraŭ ceĭ maĭ puternicĭ din tóte popórele Asieĭ micĭ. La acésta Creutzer opune două argumente: întâiŭ că autorul, daca ar fi voit să ḍică așa, s'ar fi exprimat într'un mod maĭ clar, și al doilea, așa uă afirmare nu s'ar potrivi cu cuvintele dela începutul Cap. 174 de maĭ jos unde Erodot ne spune lămurit că pe timpul luĭ Arpag, Carienii nu s'aŭ dinstins sprin nicĭ un fapt de arme și că prin urmare puterea lor nu maĭ era ceea ce fusese în trecut. Iată dece am tradus »κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον« prin »pe timpul sĕŭ«.

[7] μακρῷ μάλιστα. Un fel de superlativ îndoit care dă maĭ mare putere fraseĭ. Tot așa avem în Cartea II, Cap. 76, »μάλιστά κη ἐμφερέστατα«.

ματα ἐγένετο, τοῖσι οἱ Ἕλληνες ἐχρήσαντο· καὶ γὰρ ἐπὶ τὰ κράνεα λόφους ἐπιδέεσθαι Κᾶρές εἰσι οἱ καταδέξαντες[1], καὶ ἐπὶ τὰς ἀσπίδας τὰ σημήϊα ποιέεσθαι· καὶ ὄχανα ἀσπίσι[2] οὗτοί εἰσι οἱ ποιησάμενοι πρῶτοι· τέως δὲ ἄνευ ὀχάνων ἐφόρεον τὰς ἀσπίδας πάντες οἵπερ ἐώθεσαν[3] ἀσπίσι χρέεσθαι τελατóte. Ei făcură treĭ descoperirĭ de carĭ Eliniĭ profitară. Carienii sunt aceĭ carĭ aŭ descoperit aplicarea crésteĭ pe coif și punerea de embleme pe scut; în fine eĭ sunt ceĭ d'âncâĭ carĭ potriviră brasiere la scuturĭ; căcĭ până atuncĭ toțĭ aceĭ carĭ se serviaŭ de scuturĭ le purtaŭ fără

[1] ἐπὶ τὰ κράνεα λόφους ἐπιδέεσθαι Κᾶρές εἰσι οἱ καταδέξαντες. Mormintele Carienilor desgropați la Delos în anul al 6lea al resbeluluĭ peloponesiac indică în adevĕr că acest popor purta uă armură identică cu aceea a Elinilor. Acele morminte eraŭ firesce fórte antice și e decĭ probabil că Eliniĭ împrumutară aceste perfectionărĭ dela Carienĭ, carĭ fură, nu inventoriĭ, dar introducătoriĭ lor în Europa. Acésta militézä mult în favórea teorieĭ admise de mulțĭ cum că Carienii ar fi fost de origină semitică, căcĭ observăm pe monumentele asiriene tocmaĭ aceste treĭ particularități ale armamentuluĭ: ornarea coifuluĭ cu uă crinieră saŭ créstă, întrebuințarea emblemelor pe scut și mânerul cu care se ținea scutul, aceste două din urmă eraŭ cunoscute și de Egiptenĭ (vedĭ nota la Cap. 180 din Cartea IV, cu desenul anexat). Avem καταδέξαντες în acelaș sens de a descoperi și de a da publicitate descopeririĭ la Cap. 163 de maĭ sus. — Poetul Alceŭ vorvorbesce de »λόφος Καρικός«.

[2] ὄχανα ἀσπίσι. Anacreonte dice »ὄχανον Καρικοεργές«. Precum vedem în frasa care urmézä, modul primitiv de a purta scutul era de a-l atîrna de umĕr cu uă curea, (vedĭ desenul la nota din Cap. 180, Cartea IV). Așa se purtaŭ scuturile și pe timpul resbeluluĭ troian (vedĭ Iliada II, 388; Iliada IV, 796; Iliada XI, 38 și Iliada XII, 401 s. c. l.). E adevĕrat că Omer, în Iliada VIII, vers 193, vorbesce despre mânerul scutuluĭ, dar Rawlinson crede că acolo avem a face cu un anacronism. Scutul, pe timpurile resboelor Peloponesuluĭ, era maĭ perfecționat și era de două orĭ fixat la braț. Întâiŭ avea mânerul propriŭ dis »ὄχανον«, care nu se apuca cu mâna dar prin care trecea brațul soldatuluĭ. De aceea am întrebuințat în traducere de preferință expresia brasieră, dela braț. Acest ὄχανον era dar ca uă bară diametrală trecând prin centrul scutuluĭ. Pe urmă, împrejurul circonferințeĭ scutuluĭ maĭ era uă curea de piele țintuită de scut cu cue spre a forma mânere carĭ se apucaŭ cu mâna. Astfel scutul era bine asigurat pe brațul soldatuluĭ și se putea mânui cu mare înlesnire. Acéstă curea se numia »πόρπαξ« și nu trebue confundată cu ὄχανον propriŭ dis. Desenul alăturat, estras din lucrarea luĭ Rawlinson, arată bine deosebirea între ὄχανον și πόρπαξ.

[3] ἐώθεσαν. În unele ediții vechĭ găsim ἐώθεισαν care se respinge de ceĭ maĭ mulțĭ editorĭ moderni pentru că e uă formă străină dialectuluĭ ionic.

μῶσι σκυτίνοισι οἰηκίζοντες[1], περὶ τοῖσι αὐχέσι τε καὶ τοῖσι ἀριστεροῖσι ὤμοισι περικείμενοι[2]. Μετὰ δὲ[3], τοὺς Κᾶρας χρόνῳ ὕστερον πολλῷ Δωριέες τε καὶ Ἴωνες ἐξανέστησαν ἐκ τῶν νήσων· καὶ οὕτω ἐς τὴν ἤπειρον ἀπίκοντο. Κατὰ μὲν δὴ Κᾶρας οὕτω Κρῆτες λέγουσι γενέσθαι. Οὐ μέντοι αὐτοί γε ὁμολογέουσι τούτοισι οἱ Κᾶρες[4]· ἀλλὰ νομίζουσι αὐτοὶ ἑωυτοὺς εἶναι αὐτόχθονας ἠπειρώτας, καὶ τῷ οὐνόματι τῷ αὐτῷ ἀεὶ διαχρεωμένους[5] τῷπερ

brasiere și le mânuiaŭ (numaĭ) cu banduliere de curea cu carĭ (le) atîrnaŭ împrejurul gîtuluĭ și a umĕruluĭ stîng. Mult timp după (epoca luĭ Minos), Dorienĭi și Ionienĭi alungară pe Carienĭ din insule; și astfel (acestĭ din urmă) se stabiliră pe continent. Iată ceea ce spun Cretenĭi despre Carienĭ. Carienĭi ênsă spun cu totul alt ceva: eĭ, din contra, cred că sunt (adevĕrațiĭ) indigenĭ aĭ continentuluĭ și că aŭ

[1] οἰηκίζοντες. Verbul οἰακίζειν derivă de la substantivul »οἴαξ« care însemnézá cîrmă, așa încât implică idea de a dirige saŭ guverna, adică de a da uă direcție după voință. Verbul a cîrmi ar traduce exact sensul daca limba nóstră ne ar permite să-l întrebuințăm aci, dar am preferit verbul a mânui ca maĭ propriŭ.

[2] περικείμενοι. Se subtînțelege τὰς ἀσπίδας.

[3] Μετὰ δὲ. După aceste cuvinte trebue să punem uă virgulă; atunceĭ pasagiul devine clar. Erodot spune că mult timp după aceea, adică mult timp după ce Carienii fură asociați cu Minos și obținură preponderența în insule, Ionienii și cu Dorienii se aliară în contra lor și alungându-i din acele insule eĭ siliră să se stabilésca pe continentul asiatic. Acéstă mișcare a Dorienilor și a Ionienilor este aceeași de care a vorbit Erodot maĭ sus la Cap. 142.

[4] Κατὰ μὲν δὴ Κᾶρας οὕτω Κρῆτες λέγουσι γενέσθαι. Οὐ μέντοι αὐτοί γε ὁμολογέουσι τούτοισι οἱ Κᾶρες. Nimic maĭ natural decât aceste două versiunĭ deosebite a istorieĭ Carienilor. Amêndouă concordă într'un punct principal, adică afirmă trecerea Carienilor dela insule pe continent. Trebue să privim, atât continentul asiatic cât și insulele de pe cóstă, ca locuite înaintea veniriĭ Elinilor de uă rasă căreia putem da numele generic de Lelegĭ și căreia aparțineaŭ Misienii, Lidienii și Carienii. La sosirea Elinilor, Carienii, carĭ se întinseseră în insule, pe când Misienii rĕmăseseră pe continent, fură alungați de acolo și se întórseră înapoĭ pe continent lângă consângeniĭ lor cu carĭ eĭ ênsuși se identificaŭ considerându-se și eĭ ca autochtonĭ, adică ca vechĭ locuitorĭ al aceluĭ continent. Elinii, necunoscênd afinitatea care exista între Carienĭ și locuitoriĭ originalĭ aĭ Asieĭ, aŭ crednt ca Carienii, trecênd în Asia, emigraŭ într'uă țĕră cu totul străină; eĭ nu sciaŭ că acestia nu făceaŭ decât să se reîntórcă în vechia lor patrie și nu vedeaŭ în acea emigrație nicĭ uă mișcare retrogradă. Din contra, vedeaŭ uă continuare a unuĭ presupus progres dela apus spre răsărit. Aci era erórea lor. Versiunea Carienilor este cea adevĕrată. În nicĭ uă parte din lume, observă Rawlinson, nu vedem ca în Asia mică cele treĭ marĭ ramure ale raseĭ omenescĭ maĭ amestecate. Rasele semitice, indo-europeane și turanice locuiaŭ acolo împreună; până într'atât e acésta adevĕrat încât Perșii, când au cucerit Asia mică, aŭ fost siliți să facă proclamațiile lor în treĭ limbĭ: astfel se explică inscripțiile trilingue dela Behistun, Persepole s. c. l. unde găsim uă colónă europeană, una semitică și una tătară. Așa e și astădĭ, numaĭ că rasa turanică, represintată prin Turcĭ, din supusă a devenit cea stăpânitóre

[5] νομίζουσι αὐτοὶ ἑωυτοὺς εἶναι αὐτόχθονας ἠπειρώτας, καὶ τῷ οὐνόματι τῷ αὐτῷ ἀεὶ διαχρεωμένους. Avem aci construcția acusativală cu

νῦν· ἀποδεικνῦσι δὲ ἐν Μυλάσοισι[1] Διὸς Καρίου ἱρὸν ἀρχαῖον[2], τοῦ Μυσοῖσι μὲν καὶ Λυδοῖσι μέτεστι ὡς κασιγνήτοισι ἐοῦσι τοῖσι Καρσί· τὸν γὰρ Λυδὸν καὶ τὸν Μυσὸν λέγουσι εἶναι Καρὸς ἀδελφεούς· τούτοισι μὲν δὴ μέτεστι· ὅσοι δὲ ἐόντες ἄλλου ἔθνεος ὁμόγλωσσοι τοῖσι Καρσὶ ἐγένοντο, τούτοισι δὲ οὐ μέτα.

172. Οἱ δὲ Καύνιοι αὐτόχθονες[3], δοκέειν ἐμοὶ, εἰσί· αὐτοὶ μέντοι ἐκ Κρήτης φασὶ εἶναι· προσκεχωρήκασι δὲ γλῶσσαν μὲν πρὸς τὸ Καρικὸν ἔθνος[4], ἢ οἱ Κᾶρες πρὸς τὸ Καυνικόν· τοῦτο γὰρ οὐκ ἔχω ἀτρεκέως διακρῖναι. Νόμοισι δὲ

purtat tot d'auna acelaș nume ca și astădĭ; eĭ arată la Milasa un vechiŭ templu al luĭ Joe carian în care participă la cult și Misienii și Lidienii ca consângenĭ aĭ Carienilor: căcĭ, ḑic eĭ, Lidu și Misu eraŭ fraţiĭ luĭ Caru; cu acestia iaŭ eĭ dar parte la cult; pe aceĭ însă carĭ sunt de altă rasa, deși aŭ ajuns să vorbéscă aceeașĭ limbă ca și Carienii, (eĭ) nu êĭ admit (în templul lor).

172. Caunii, după părerea mea, sunt indigenĭ: eĭ însă ḑic că sunt din Creta; întru cât privesce limba lor, eĭ, orĭ se apropie de poporul carian, orĭ Carienii se apropie de poporul caunic; aceea n'o pot spune cu

---

infinitivul în loc de nominativul. Așa avem și în Cap. 34 de maĭ sus și la Cartea II, Cap. 2. — În loc de διαχρεωμένους Dietsch și Bekker propun διαχρεομένους precum și la finele capitolului următor scriŭ χρέονται în loc de χρέωνται.

[1] ἐν Μυλάσοισι. În câte-va ediţiĭ »Μυλάσσοισι«. Milasa era un sat mic situat în interiorul Carieĭ la uă distanţă ca de 32 de kilometri de mare, pe gradul de longitudine 37° 15'. Maĭ târḑiŭ acest sat crescu, și pe la anul 385 a. C., deveni capitala regatuluĭ carian. Ruinele luĭ se pot distinge bine și acum în satul modern Melasa (veḑĭ descripţia Licieĭ de Fellows pag. 66—75).

[2] Διὸς Καρίου ἱρὸν ἀρχαῖον. Acest templu al luĭ Joe Carian nu trebue confundat cum face Elian, (Animal. XII, 30), cu templul luĭ Joe Stratiu care era exclusiv carian (veḑĭ Cartea V, Cap. 119). Templul luĭ Joe Stratiu se afla aprópe de Milasa, în satul Labranda. Acest Joe avea maĭ mult atributele luĭ Marte și era divinitatea tutelară a Carienilor, ca popor resboinic. Zeul Cariu sau Joele Carian era fiul luĭ Joe și al Torhebieĭ, și Xant ne spune că Nimfele êl învăţară musica, artă pe care maĭ târḑiŭ o introduse în Lidia unde era adorat ca uă divinitate (veḑĭ Stefan Bizantinul la articolul Τόρρηβος). Despre acest ḑeŭ Cariu, Strabon ne spune, aprópe în cuvintele din text, că era »κοινὸς ἁπάντων καρῶν, οὗ μέτεστι καὶ Λυδοῖς καὶ Μυσοῖς ὡς ἀδελφοῖς«.

[3] Οἱ δὲ Καύνιοι αὐτόχθονες. Caunii ocupaŭ un forte mic teritoriŭ pe cósta Asieĭ, între Caria și Licia. Capitala lor, Caunus, s'a identificat prin monedele ce s'aŭ găsit pe malurile pîrîuluĭ Koigez. Eĭ eraŭ de rasă identică cu Licienii și aparţineaŭ ramurii ariane iar nu pelasgice a mareĭ familiĭ indo-europeane. Aci, ca și la începutul capitoluluĭ precedent, manuscrisul medicean are Καυκωνίους și Καυκώνιοι: dar acésta nu póte decât fi uă erore, căcĭ Erodot nu cunoscea pe Cauconĭ de carĭ Omer nu face menţiune decât uă dată, în Iliada X, vers 429.

[4] ἔθνος. S'a propus a se ceti ἔθος, dar acésta nu are sprijinul manuscriselor.

χρέωνται κεχωρισμένοισι πολλὸν τῶν τε ἄλλων ἀνθρώπων καὶ Καρῶν. Τοῖσι γὰρ κάλλιστόν ἐστι κατ' ἡλικίην τε καὶ φιλότητα εἰλαδὸν[1] συγγίνεσθαι ἐς πόσιν, καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξὶ καὶ παισί. Ἱδρυθέντων δέ σφι ἱρῶν ξεινικῶν[2], μετέπειτα ὡς σφι ἀπέδοξε, (ἔδοξε δὲ τοῖσι πατρίοισι μοῦνον χρᾶσθαι θεοῖσι,) ἐνδύντες τὰ ὅπλα ἅπαντες Καύνιοι ἡβηδὸν[3] τύπτοντες δούρασι τὸν ἠέρα μέχρι οὔρων[4] τῶν Καλυνδικῶν[5] εἵποντο[6], καὶ ἔφασαν ἐκβάλλειν τοὺς ξεινικοὺς θεούς[7]. Καὶ οὗτοι μὲν τρόποισι τοιούτοισι χρέωνται[8].

siguranță. Moravurile lor diferă mult de ale Carienilor și chiar de ale altor ómeni. Căcĭ eĭ consideră că e fórte bine ca bărbații, femeele și copiiĭ să se adune împreună în tovărășiĭ, după (raporturile de) vîrstă și de amicie (carĭ există între dênșiĭ) cu scop de a bea. Uă dinióră eĭ ridicaseră templurĭ în onórea divinităților străine, și pe urmă, căindu-se (de acésta), — căcĭ hotărîră să nu se maĭ închine decât la propriĭ lor deĭ —, tótă junimea caunică îmbrăcă

[1] εἰλαδὸν. În general se scrie ὅλαδὸν; nu ne putem depărta însă de ortografia admisă în tóte manuscrisele.

[2] Ἱδρυθέντων δέ σφι ἱρῶν ξεινικῶν. Nu prea se scie ce divinități străine eraŭ acestea căror Cauniĭ ridicară templurĭ. Ele póte că aŭ fost divinități cariene, ca de exemplu Joele Carian. În vechime popórele adese orĭ ridicaŭ altare și templurĭ dedicate divinităților popórelor vecine spre a êĭ propicia și spre a face ca ele să nu divie jelóse pentru cultul oferit divinităților lor proprie. Daca chiar Ebreiĭ, popor monoteist, aŭ ridicat de multe orĭ altare unor divinități păgâne adorate de veciniĭ lor, ca luĭ Baal, luĭ Moloch și Astarteĭ, nu ne putem mira daca aŭ făcut-o popóre idolatre și politeiste. Așa și Eliniĭ instituiră sĕrbările numite »Θεοξένια« în onórea specială a deilor străinĭ cultuluĭ lor propriŭ. — Unele ediții în loc de ἱδρυθέντων aŭ ἱδρυνθέντων. Acea formă trebue rĕspinsă ca necunoscută de Erodot; în Cartea II, Cap. 44, chiar edițiile carĭ aci aŭ ἱδρυνθέντων scriŭ ἱδρυθῆναι și nicĭ cum ἱδρυνθῆναι.

[3] ἡβηδὸν. Aceeași frasă se repetă la Cartea V, Cap. 21.

[4] οὔρων. Dela οὖρος »frontieră« saŭ »limită« și nu de la ὄρος »munte«. Daca ar fi fost dela ὄρος, atunci genitivul plural ar fi fost οὐρέων cum êl vedem în Cartea I, Cap. 110, în Cartea II, Cap. 28, și în alte pasagiurĭ din Erodot.

[5] Καλυνδικῶν. Orașul Calind se afla pe rîul Calbis saŭ Indus, (astădĭ Dolomon Chai) pe hotarul între Licia și Caria. El se considera ca fiind în Licia deși mulți autorĭ îl pun în Caria. Strabon ne spune că era la 60 de stadiĭ de mare; de aceea e probabil că ruinele ce le atribue Sir C. Fellows acestuĭ oraș și pe carĭ le a găsit pe golful Makri, la 30 de kilometrĭ de gura riuluĭ, nu sunt în realitate ruinele Calinduluĭ. Afară de acésta, acele ruine aŭ un caracter pur lician. Erodot maĭ face mențione de Calind la Cap. 87 din Cartea VIII și Millingen descrie uă medalie presupusă de el că ar fi fost bătută acolo. (Sylloge of ancient coins, London 1837, pag. 72). Maĭ există nisce ruine lângă satul modern Huzumli unde s'aŭ găsit și inscripții cu numele »Cadianda« și se crede destul de probabil că acestea indică poziția orașuluĭ în cestiune.

[6] εἵποντο. Scris de către unĭi ἕποντο.

[7] καὶ ἔφασαν ἐκβάλλειν τοὺς ξεινικοὺς θεούς. Cicerone (In Verrem IV, 35) citézĕ un fapt óre cum analog privitor la femeele din Segesta carĭ aŭ alungat pe Diana de pe teritoriul orașuluĭ. Asemenea Grimm, (Deutsche Mythologie, pag. 211) menționézĕ uă vechie legendă din Vestfalia în care deul Ermin este chemat să se apere în contra Împĕratuluĭ Germanieĭ care vine spre a-l combate și a-l distruge.

[8] χρέωνται. Vedĭ maĭ sus nota 5, pag. 308.

armele, și isbind aerul cu săgeţile lor, păşiră până la hotarul despre Calind ḑicênd că gonesc pe ḑeiĭ ceĭ străinĭ. Acestea dar sunt moravurile lor.

173. Οἱ δὲ Λύκιοι ἐκ Κρήτης τὼρχαῖον γεγόνασι[1]. Τὴν γὰρ Κρήτην εἶχον τὸ παλαιὸν πᾶσαν βάρβαροι[2]. Διενειχθέντων δὲ ἐν Κρήτῃ περὶ τῆς βασιληΐης τῶν Εὐρώπης παίδων, Σαρπηδόνος τε καὶ Μίνω[3],

173. Licienii sunt originarĭ din Creta. Căcĭ în vechime barbariĭ locuiaŭ întrégа Creta. Fiiĭ Europeĭ, Sarpedone și Minos, apucându-se la cértă în Creta despre suveranitate, Minos, în-

---

[1] Λύκιοι ἐκ Κρήτης τὼρχαῖον γεγόνασι. Licienii, ca și Caunii, ḑice Rawlinson, aparţineaŭ raseĭ indo-europeane, dar maĭ mult ramurii ariane decât celeĭ pelasgice. Limba lor e astăḑĭ cunoscută: forma eĭ sintactică este curat indo-europeană dar cuvintele din carĭ se compune aŭ uă mare afinitate cu cele ariane, maĭ ales cu limba zendică. Drept exemplu putem cita un pasagiŭ dintr'uă inscripţie funerară bilinguă gasită la Levesi:

ÎBɣΞϤɣ	ΞTATΨ	MÎᴹÎ	ᑭPΞᴹᑭFΨTΨ	OΔÎIΔᑭ	ᖵᴼΛᖵE+ÎSÎ+
Ewiunu	ĭtatu	mēne	prinafutu	(P)olenida	Molleuseu
Τοῦτο	μνῆμα	δ	ἐργάσαντο	Ἀπολλωνίδης	Μολλίσιος

SÎ	Λᑭᑭᑭ	ᑎOᑎÎᴹIΔᑭ+	ᑭOPE+EᖵÎ(O)TÎ+Î	ᑎPIᴹÎΞEIÎ+E
se	Lapara	Polenidau	Poreuemeteue	princeieve
καὶ	Λάπαρας	Ἀπολλωνίδου	Πυριμάτιος	οἰκεῖοι

+PIIE	ΛᑭΔᑭ	ÎᑎTTÎ+Î	SÎ	TEΔÎEᖵÎ	SÎ s. c. l.
urpe	lada	eptteve	se	tedeeme	se
ἐπὶ	γυναιξὶν	ἑαυτῶν	καὶ	ἐγγόνοις	καὶ

Vedem că unele din litere aŭ un caracter elinesc și sunt póte împrumutate dela ramura pelasgică saŭ lelegă: multe cuvinte, maĭ ales pronumele, aŭ un caracter arian, și caracteristicul principal al limbeĭ pare a fi preponderenţa vocalelor asupra consonelor. E dar posibil că Erodot se înșélă când ḑice că acest popor era originar din Creta, unde se înţelege de sine că locuia ramura pelasgică: se póte ênsă ca Licienii să se fi instalat cât va timp în insule cum aŭ făcut și Carienii.

[2] Τὴν γὰρ Κρήτην εἶχον τὸ παλαιὸν πᾶσαν βάρβαροι. Diodor din Sicilia, (V, 68 și 80) vorbind despre Etocreţi, locuitorii primitivĭ aĭ Creteĭ, ḑice că Pelasgii veniră pe urmă și că după eĭ sosiră Dorienii sub conducerea luĭ Tectame, fiul luĭ Doru: că fiul acestuĭ din urmă, Asteriŭ, luă de soţie pe Europa, și adoptă pe copiiĭ eĭ făcuţĭ cu Joe, adică pe Minos, pe Radamante și pe Sarpedone. De aci putem conchide că Creta era locuită de uă rasa de ómenĭ afiliaţĭ cu Licienii și cu Lidienii, un fel de amesticătură de rasă indo-europeană cu resturĭ de elemente semitice și că pe urmă veni rasa pur indo-europeană, adică pelasgică, care precedă rasa pur europeană elenică, așa încât Creta trecu póte prin tóte fasele evoluţionare, de la primitiva rasă turanică la rasa pur europeană.

[3] Εὐρώπης παίδων Σαρπηδόνος τε καὶ Μίνω. Legenda, precum ne o relatéză Erodot, diferă de versiunea ce ne o transmite Omer, (Iliada VI, vers 199). După Omer, Sarpedone fu fiul luĭ Belerofon făcut cu fiica regeluĭ Licieĭ. Strabon iar diferă și de Omer și de Erodot; el represintă pe Sarpedone ca mergând nu în Licia ci la Milet.

ὡς ἐπεκράτησε τῇ στάσει Μίνως, ἐξήλασε αὐτόν τε Σαρπηδόνα καὶ τοὺς στασιώτας αὐτοῦ· οἱ δὲ ἀπωσθέντες ἀπίκοντο τῆς Ἀσίης ἐς γῆν τὴν Μιλυάδα[1]· τὴν γὰρ νῦν Δύκιοι νέμονται αὖτη τὸ παλαιὸν ἦν Μιλυάς· οἱ δὲ Μιλύαι τότε Σόλυμοι ἐκαλέοντο[2]. Τέως μὲν δὴ αὐτῶν Σαρπηδὼν ἦρχε, οἱ δὲ ἐκαλέοντο τό περ τε ἠνείκαντο οὔνομα[3] καὶ νῦν ἔτι καλέονται ὑπὸ τῶν περιοίκων οἱ Λύκιοι, Τερμίλαι[4]. Ὡς δὲ ἐξ

dată ce învinse pe Sarpedone în (acest) resbel civil, êl exilâ, atât pe el cât și pe partizaniĭ luĭ; acestia, plecând de acolo, sosiră în Asia pe teritoriul milian; căcĭ ţéra în care acum locuesc Licienii, aceea în vechime era Miliada; Milienii (de astădĭ) însă se numiaŭ pe atuncĭ Solimĭ. Cât timp domni Sarpedone, eĭ purtară numele pe care êl aduseseră cu dênșiĭ (din Creta) și

[1] Μιλυάδα. Milias forma un district al Licieĭ încă pe timpul luĭ August (vedĭ Strabon XIII). Acest nume indica partea interióră și muntósă a Licieĭ. Ea era partea cea maĭ inaccesibilă a provincieĭ, fiind la uă înalţime de vre uă 4000 de picióre d'asupra nivelului mârĭi. Sunt dispus a credo că Milieniĭ eraŭ un rest al vechiuluĭ element semitic care predominase uă dinióră în tótă Licia, Lidia și Caria. El se menţinu maĭ pur în munţĭ unde elementul indo-european un putu să se amestece așa de bine cu el ca în alte pârţĭ. Acéstă părere se confirmă prin ceea ce ne spune Erodot maĭ jos că Milieniĭ fuseseră uă dată numiţĭ Solimĭ: acest nume de Solimĭ e pur semitic și e identic cu Salem de unde derivă și Jerusalem. Bochard derivă numele de Milienĭ dela cuvêntul semitic מדלאי care se întrebuinţéză des în Talmud și însemnézâ »locurĭ de munte«. Blakesley susţine că între numele de Milienĭ și acela de Termilĭ de maĭ jos există uă legătură etimologică.

[2] οἱ δὲ Μιλύαι τότε Σόλυμοι ἐκαλέοντο. Nu trebue să ne mirăm daca localitatea poseda un alt nume decât acela al poporuluĭ care locuia într'ênsa. Solimĭ era numele etnic dat tutulor semiţilor carĭ ocupaseră uă dată Licia, Pisidia, Cilicia și până în Palestina; regiunea ênsă muntuósă a Licieĭ se numĭa Milias, și numele de Milienĭ nu se dete locuitorilor decât maĭ târdĭu când sosiră ramurile indo-europeane și împinseră pe cele semitice de pe litoral în spre interior. Astfel avem cuvêntul Românĭ ca termen generic al raseĭ nóstre, pe urmă Muntenia fu numele dat uneĭ pârţĭ al teritoriuluĭ pe care locuesce acea rasă și în fine se dete chiar numele de Muntenĭ locuitorilor acesteĭ porţiunĭ: așa și cu Solimiĭ; eĭ deteră numele de Muntenia (Miliada) uneĭ pârţĭ al teritoriuluĭ lor, adică munţilor Licieĭ. Acest teritoriŭ se restrînse la regiunea înaltă d'între Taurus și șirul munţilor Massicit, și de acolo locuitoriĭ fură numiţĭ Muntenĭ (Milienĭ). Acestĭ Milienĭ pot, după părerea mea, fi consideraţi ca un popor semitic curat. Despre acestĭ Solimĭ ni se spune de Cherilu, un contimporan al luĭ Erodot, că eĭ deteră luĭ Xerxe un contingent destul de numeros în contra Elinilor. E bine constatat că acestia eraŭ semiţĭ. — τότε se referă la τὸ παλαιὸν de maĭ sus.

[3] οὔνομα. Textul luĭ Creutzer pune un punct și virgulă după cuvêntul acesta, dar cred că este uă eróre tipografică.

[4] Τερμίλαι. Sir C. Fellows, care a făcut în special cercetările cele maĭ minutióse asupre Licieĭ, ḑice că numele de Licienĭ nu era cunoscut de loc de ênsușĭ Licieniĭ ci era un nume ce li se dedea de străinĭ cum e acum numele de »allemand«, »valaque« s. c. l. El crede că Licieniĭ, al câror nume etnic s'a perdut, eraŭ împărţiţĭ în treĭ triburĭ: Termiliĭ saŭ Tramentiĭ, Troiĭ și Tekefiĭ, pe carĭ êĭ consideră ca identicĭ cu Caunĭĭ luĭ Erodot. Ceĭ d'întâĭ eraŭ ceĭ maĭ numeroșĭ și ocupaŭ sudul Licieĭ dela golful Adalia până în valea Xantuluĭ. Troiĭ locuiaŭ partea de sus a acesteĭ văĭ, și Tekefiĭ regiunea spre apus de Xant până

Ἀθηνέων Λύκος ὁ Πανδίωνος ἐξελασθεὶς καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ ἀδελφεοῦ Αἰγέως[1], ἀπίκετο ἐς τοὺς Τερμίλας παρὰ Σαρπηδόνα, οὕτω δὴ κατὰ τοῦ Λύκου τὴν ἐπωνυμίην Λύκιοι ἀνὰ χρόνον ἐκλήθησαν. Νόμοισι δὲ τὰ μὲν Κρητικοῖσι, τὰ δὲ Καρικοῖσι χρέωνται. Ἓν δὲ τόδε ἴδιον[2] νενομίκασι, καὶ οὐδαμοῖσι ἄλλοισι συμφέρονται ἀνθρώπων· καλέουσι ἀπὸ τῶν μητέρων ἑωυτοὺς καὶ οὐκὶ ἀπὸ τῶν πατέρων[3]· εἰρομένου δὲ ἑτέρου τὸν πλησίον, τίς εἴη, καταλέξει ἑωυτὸν μητρόθεν, καὶ τῆς μητρὸς ἀνανεμέεται[4] τὰς μητέρας. Καὶ ἢν μέν γε γυνὴ ἀστὴ δούλῳ συνοικήσῃ, γενναῖα τὰ τέκνα νενόμισται· ἢν δὲ ἀνὴρ ἀστὸς,

cu care Licienii sunt și astădĭ denumiți de către vecinii lor. Dar după ce Licu, fiul luĭ Pandione, fu și el gonit din Atena de către fratele sĕŭ Egeŭ, el se refugiâ pe lângă Sarpedone la Termilĭ, și astfel cu timpul Licienii dobîndiră numele lor dela Licu. Moravurile lor sunt în parte cretice, în parte carice. Aŭ ĉusă un obiceiŭ al lor propriŭ care nu se găsesce la alte naţiĭ; eĭ se numesc după mamele lor și nu după taţiĭ lor. Daca un (Lician) întrĕbă pe vecinul sĕŭ cine este, acela începe dela (numele) mameĭ sale și enumeréză pe mamele din carĭ se

---

la hotarul Carieĭ (vedĭ »Essay on the coins of Lycia«. London 1855). E posibil că numele pe care și-l dedeaŭ singurĭ Licienii era »Tremelĭ« pentru că în tótă Licia se găsesc inscripţiĭ cu numele ΤΡΧΜΕΛΙ, pe când numele »Λυκία« se găsesce numaĭ pe părţile eline ale inscripţiilor. Chiar astădĭ există un mic sat numit Tremili în munţii despre extremitatea nordică a vechieĭ Licie, aprópe de satul și de lacul Ghieul Hisar. Nu sciŭ daca n'ar merita uă óre care investigaţie ipotesa ce êmĭ permit a o emite că avem aci indice de influenţă celtică în acéstă pleiadă interesantă de popóre, Licienĭ, Carienii, Cauniĭ s. c. l. Acésta o cred pentru că sunetul »Tre« este caracteristic popórelor de rasă pur celtică din Europa occidentală. Se scie că Celţiĭ aŭ trecut prin Asia mică, și că Galiĭ aŭ locuit uă dată în Galaţia. Sunetul Tre pe care êl gasim în Cornualia din Englitera în numele Truro, Tremaine, Tremoyle, Travers, și iarăși póte în numele Tîrgoviste, Tîrn, Tîrnova din părţile nóstre și din părţile vecine, póte fi legat cu numele de Troes, Tremilĭ saŭ Termilĭ din Asia mică. Propun uă simplă ipotesă pe care n'o vĕd nicăirĭ enunţată și las altor maĭ competenţĭ decât mine ca s'o judece.

[1] Αἰγέως. Rĕŭ scris în unele ediţiĭ Αἰγέος.

[2] ἴδιον. În textul luĭ Creutzer avem ἴδιοι dar cred ca e uă simplă eróre de tipar.

[3] καλέουσι ἀπὸ τῶν μητέρων ἑωυτοὺς καὶ οὐκὶ ἀπὸ τῶν πατέρων. Inscripţiile carĭ s'aŭ găsit în Licia sunt uă dovadă cât este de exactă acéstă afirmaţie a luĭ Erodot. Plutarch confirmă și el acésta. Un lucru analog se găsesce la Etruscĭ carĭ, judecând dupe inscripţiile ce s'aŭ descoperit, desemnaŭ de preferinţă uă persónă dupe numele mameĭ sale. E probabil că acest obiceiŭ se datoresce uneĭ condiţiĭ sociale puţin desvoltate.

[4] ἀνανεμέεται. ἀνανέμεσθαι, precum explică Suidas în dicţionarul sĕŭ, este echivalent cu καταλέγειν și însemnéză a enumera. Nu e decĭ nevoe să substituim, cum propun unii, ἀναμνέεται. Ceea ce Erodot spune aci contrastă cu obiceiul elinesc, căcĭ un elin întrebat fiind cine e, punea tot d'auna numele tatăluĭ sĕŭ după al luĭ propriŭ, cum fac ţĕranii nostri. Licienii adăogaŭ pe acela al mameĭ lor.

καὶ ὁ πρῶτος αὐτῶν, γυναῖκα ξείνην ἢ παλλακὴν ἔχῃ, ἄτιμα τὰ τέκνα γίνεται.

174. Οἱ μέν νυν Κᾶρες, οὐδὲν λαμπρὸν ἔργον ἀποδεξάμενοι, ἐδουλώθησαν ὑπὸ Ἁρπάγου· οὔτε αὐτοὶ οἱ Κᾶρες ἀποδεξάμενοι οὐδὲν[1], οὔτε ὅσοι Ἑλλήνων ταύτην τὴν χώρην οἰκέουσι. Οἰκέουσι δὲ καὶ ἄλλοι[2], καὶ Λακεδαιμονίων ἄποικοι Κνίδιοι[3], τῆς χώρης τῆς σφετέρης τετραμμένης ἐς πόντον, τὸ δὴ Τριόπιον καλέεται[4]. Ἀρχμένης δὲ ἐκ τῆς

trage dênsa. Și daca uă femee avênd dreptul de cetate trăesce cu un sclav, copiiĭ sunt socotiți ca liberĭ; daca ênsă un cetățean (liber), — chiar (daca ar fi) cel maĭ fruntaș, — ar avea uă soție străină saŭ uă concubină, copiiĭ se consideră ca sclavĭ.

174. Carienii, fără a săvărși vre un fapt strălucit, fură supușĭ de către Arpag; nimic nu săvărșiră nicĭ ênșiși Carieniĭ nicĭ Eliniĭ carĭ locuiaŭ în țéra aceea. Căcĭ maĭ locuiesc acolo și alțĭ (Elinĭ între carĭ) și Cnidiĭ, coloniĭ d'aĭ Lacedemonienilor, domenul lor e cu fața spre mare, și se numesce Triopiŭ. (Acéstă re-

[1] οὔτε αὐτοὶ οἱ Κᾶρες ἀποδεξάμενοι οὐδὲν. Întréga frasa este uă amplificare parentetică a fraseĭ incidentale »οὐδὲν λαμπρὸν ἔργον ἀποδεξάμενοι«. Carieniĭ din timpul expediției luĭ Arpag trebue să fi degenerat mult de ceea ce eraŭ înainte, pentru că maĭ sus, la Cap. 171, Erodot ne spune că eĭ eraŭ »ἔθνος λογιμώτατον τῶν ἐθνέων ἁπάντων«.

[2] Οἰκέουσι δὲ καὶ ἄλλοι. Adică, afară de Ionieniĭ din Alicarnas, din carĭ făcea parte ênșușĭ autorul.

[3] Λακεδαιμονίων ἄποικοι Κνίδιοι. Este fórte probabil, cum crede Blakesley, că Lacedemonieniĭ fundară acéstă colonie înainte chiar de invasia Eracliților în Peloponeș, adică pe când tot teritoriul Laconieĭ era încă locuit de uă populație acheo-mineă, căcĭ de sigur că locuitoriĭ Cnidului nu eraŭ descendinți aĭ Dorienilor, ci uă populație curat acheană. Avem în declarația luĭ Cleomene lacedemonianul, la Cartea V, Cap. 72, »Nu sunt Dorian ci Achean« un exemplu care arată clar că expresiile Lacedemonian și Achean nu sunt incompatibile. Coloniĭ Lacedemonienĭ carĭ fundară Cnidul fură probabil Acheenĭ. Așa putem reconcilia pasagiul din text cu pasagiul din Pausania (X, 11. 1) care arată pe Cnidienĭ ca considerând pe Triopa ca fundatorul coloniei lor. Acest Triopa, se scie că era Achean și că aparținea raseĭ dominante în Peloponeș înaintea invasieĭ doriane. Fiul seŭ, Pelasg, fu fundatorul templuluĭ Cereriĭ Pelasgis la Argos (Pausania II, 22. 1), iar fiica luĭ, Mesena, măritându-se cu un fiŭ maĭ june a luĭ Lelege, regele Laconieĭ, colonisâ Mesenia și dete numele eĭ acesteĭ provinciĭ (Pausania IV, 1. 1). Ea introduse misterile Cereriĭ în Mesenia, și acea instituție fu maĭ târdiŭ amplificată de Licu, fiul luĭ Pandione (Pausania IV, 1. 5). Așa fiind, Apoline cel din templul triopian era aprópe identic cu divinitatea acheană din Amicle: iată deco medaliile din Cnid aŭ multă analogie cu acelea din Amicle și pórtă efigia aceloraș deități, maĭ ales efigia Venereĭ din Citera, introdusă din Laconia de către Acheeniĭ carĭ aveaŭ un cult osebit pentru dênsa.

[4] τὸ δὴ Τριόπιον καλέεται. Subt cuvênt că sensul nu este prea clar, Blakesley a crecut de cuviință să pue cuvintele acestea, nu în locul unde le avem aci și unde le aŭ tóte manuscrisele, ci după cuvêntul Βυβασσίης, și traduce: »domenul

χερσονήσου τῆς Βυβασσίης[1], ἐούσης τε πάσης τῆς Κνιδίης, πλὴν ὀλίγης, περιῤῥόου· (τὰ μὲν γὰρ αὐτῆς πρὸς βορῆν ἄνεμον ὁ Κεραμεικὸς κόλπος[2] ἀπέργει[3], τὰ δὲ πρὸς νότον ἡ κατὰ Σύμην τε καὶ Ῥόδον θάλασσα[4]·) τὸ ὦν δὴ ὀλίγον τοῦτο, ἐὸν ὅσον τε ἐπὶ πέντε στάδια[5], ὤρυσσον[6] οἱ

giune) este contiguă cu Chersonesa Bubasieĭ, tótă Cnidia, afară de uă mică parte, fiind înconjurată de mare; — căcĭ golful Ceramic o hotârește spre miadă nópte, iar marea cea despre Sime și Rod, spre miadă ḑi: — pe când Arpag cotropia Ionia, Cnidienii,

lor, avênd fața spre mare și începênd dela peninsula Bubasieĭ care se numesce și Triopiu«. Mărturisesc ca nu vêd de fel necesitatea uneĭ astfel de intervertirĭ în ordinea cuvintelor. Sensul este acelaș și avem autoritatea tutulor manuscriselor pentru a păstra ordinea cum o avem în text. Pe promontoriul saŭ pe peninsula acésta se afla un τέμενος, adică uă bucată de pământ despărțită de rest, loc consacrat Artemideĭ saŭ Dianeĭ, care la Egipteni se numia Bubaste (vedĭ Cartea II, Cap. 137 și 156). Acéstă divinitate elino-egiptiană era obiectul veneraţiuneĭ speciale a Elinilor egiptianisaţĭ carĭ veniaŭ din Alexandria ca să facă comerț cu Cnidul. Drept reciprocitate exista la Naucratis în Egipt un templu a nume pentru usul Cnidienilor și al altor Elinĭ. E posibil că și Diana, ca soră a luĭ Apoline, să fi fost numită Triopia, și ceea ce Cnidienii numiaŭ promontoriul Triopiu, Egipteniĭ să-l fi tradus în Bubasia, dela Bubaste, numele divinităţiĭ egiptene corespundênd cu Artemida elină.

[1] Βυβασσίης. Astfel se numia peninsula pe care era situat Cnidul. E ênsă curios că tóte manuscrisele aŭ Βυβλεσίης saŭ Βυβλησίης. Acésta este uă învederată eróre care e corectată în tóte ediţiile cele maĭ bune și cele maĭ autorisate. Întrega frasă este încurcată, și póte chiar coruptă: de aci provin multe variante atât în ordinul cuvintelor cât și maĭ ales în punctuaţie. Am veḑut de pildă la nota precedentă cum Blakesley pune cuvintele »τὸ δὴ Τριόπιον καλέεται« după cuvêntul Βυβασσίης. Tot el pare a pune în suspiciune autenticitatea cuvintelor τῆς Κνιδίης, pentru că vêd că le separă de restul textuluĭ prin bare. Creutzer nu pune nicĭ măcar uă virgulă după περιῤῥόου. În textul luĭ Creutzer avem un punct înainte de ἀργμένης, într'acela al luĭ Blakesley d'abia avem uă virgulă, asemenea și Larcher unesce ἀργμένης cu Βυβασσίης și traduce »de óre ce regiunea Bubasieĭ începe de la Chersonesă«. Modul cel maĭ nemerit de a descurca aceste dificultăţĭ este de a referi pe ἀργμένης la χώρης, de aceea am pus în parentesă »acéstă regiune«; pe urmă trebue să legăm pe Βυβασσίης cu cuvintele carĭ precedă imediat »ἐκ τῆς χερσονήσου«. Creutzer traduce: »Cum (Cnidiorum regio) inciperet a Chersoneso Bybassia, totaque præter exiguum tractum (quo cum terrâ continenti cohæret) esset circumflua«. Trebue să ne mirăm cu toțiĭ cum Erodot, care de sigur cunoscea fórte bine localitatea lângă orașul sĕŭ natal, póte să fi făcut erórea de a da numele de Triopiu întregului promontoriŭ care înaintézĭ în mare între golfurile Ceramic și de Sime, de vreme ce numaĭ extremitatea unde era situat Cnidul purta acel nume, iar întrega regiune se numia Bubasia. Nu vĕd altă explicaţie decât în ipotesa propusă maĭ sus că trebue să considerăm întregul pasagiŭ ca corupt.

[2] ὁ Κεραμεικὸς κόλπος. Golful Ceramic se numesce astădĭ Marmoric. El êșĭ trăgea numele dela satul Cerame situat pe dênsul.

[3] ἀπέργει. Câte-va manuscrise aŭ ἀπείργει.

[4] κατὰ Σύμην τε καὶ Ῥόδον θάλασσα. Sime este uă insulă situată între Rod și promontoriul Bubasia. Astădĭ ea pórtă acelaș nume.

[5] ἐὸν ὅσον τε ἐπὶ πέντε στάδια. Un călător engles, căpitanul Graves, măsurând lărgimea istmuluĭ care unesce peninsula Triopieĭ cu continentul asiatic a gâsit că corespunde întocmaĭ cu dimensiunea ce ne o dă Erodot în acest pasagiŭ.

[6] ὤρυσσον. Imperfectul denotă uă acțiune nesăvârșită; adică Cnidienii nu reușiră să sape un canal, dar cercară numaĭ s'o facă. Hamilton, în »călătoriile luĭ în Asia mică« (vol. 2, pag. 78), afirmă că a dat peste urmele acestuĭ început de canal.

Κνίδιοι, ἐν ὅσῳ Ἅρπαγος τὴν Ἰωνίην κατεστρέφετο, βουλόμενοι νῆσον τὴν χώρην ποιῆσαι. Ἐντὸς δὲ πᾶσά σφι ἐγένετο[1]. τῇ γὰρ ἡ Κνιδίη χώρη[2] ἐς τὴν ἤπειρον τελευτᾷ, ταύτῃ ὁ ἰσθμός ἐστι, τὸν ὦρυσσον. Καὶ δὴ πολλῇ χειρὶ ἐργαζομένων τῶν Κνιδίων, μᾶλλον γάρ τι καὶ θειότερον ἐφαίνοντο τιτρώσκεσθαι[3] οἱ ἐργαζόμενοι τοῦ οἰκότος τά τε ἄλλα τοῦ σώματος, καὶ μάλιστα τὰ περὶ τοὺς ὀφθαλμούς, θρυομένης τῆς πέτρης, ἔπεμπον ἐς Δελφοὺς θεοπρόπους[4] ἐπειρησομένους[5] τὸ ἀντίξοον[6]. Ἡ δὲ Πυθίη σφι, ὡς αὐτοὶ Κνίδιοι λέγουσι, χρᾷ ἐν τριμέτρῳ τόνῳ τάδε·

»Ἰσθμὸν δὲ μὴ πυργοῦτε, μήδ' ὀρύσσετε·
»Ζεὺς γάρ κ' ἔθηκε νῆσον, εἰ κ' ἐβούλετο[7].«

voind să transforme localitatea în insulă, cercară să tae acéstă bucăţică (îngustă de pământ) care era (de uă lărgime) ca de cinci stadii. Întregul (teritoriŭ al Cnidieĭ) era coprins în interiorul (acestuĭ istmu); căcĭ, chiar acolo unde el se atinge de continent, se află şi istmul pe care aŭ cercat (Cnidieniĭ) să-l tae. Pe când Cnidieniĭ eraŭ ocupaţĭ în mare numĕr (cu acéstă lucare), observară că la spartul pétrelor, un numĕr maĭ mare de lucrătorĭ de cât se cuvenia şi decât era firesc, se râniaŭ în diferite părţĭ ale corpuluĭ, şi maĭ ales pe la ochĭ, şi trimiseră divinatorĭ la Delfĭ ca să cerceteze care era obstacolul. Pitia, pre-

[1] Ἐντὸς δὲ πᾶσά σφι ἐγένετο. Pasagiŭ fórte obscur care a fost obiectul maĭ multor amendărĭ. Modul cel maĭ natural de a-l interpreta este de a subtînţelege »τοῦ ἰσθμοῦ« după ἐντὸς şi de a referi pe πᾶσα la ἡ Κνιδίη χώρη, adică înţelegând că tótă Cnidia, saŭ întreg teritoriul Cnidian era coprins în acest istmu. Fără îndoélă că ἐγένετο, propus de Bekker, şi care se găsesce în multe ediţiĭ moderne fórte bune, este maĭ corect decât ἐγένετο, dar trebue să reţinem acéstă formă pentru că o aŭ tóte manuscrisele fără excepţie. Blakesley explică pe ἐγένετο prin ἔμελλε γενήσεσθαι.

[2] ἡ Κνιδίη χώρη. Am tradus prin »el« pentru a evita repetirea cuvintelor »teritoriul Cnidieĭ« supleaţĭ în frasa precedentă.

[3] μᾶλλον γάρ τι καὶ θειότερον ἐφαίνοντο τιτρώσκεσθαι. Frasa causală precedă aci, conform ordinuluĭ logic, pe aceea care indică efectul; în general ar fi contrariul şi s'ar fi dis: ἔπεμπον ἐς Δελφοὺς (efectul) ὅτι μᾶλλον θειότερον ἐφαίνοντο τιτρώσκεσθαι (causa). În cas când se adoptă în naraţiune ordinul logic al causalităţiĭ şi al efectuluĭ, atunci, în general, particula γαρ introduce frasa, indicând causa. — τιτρώσκεσθαι« este ca »laborare« în latinesce şi însemnéză a munci şi a suferi, decĭ a pătimi. Astfel la Cap. 18 maĭ sus am avut τρώματα pentru desastrurĭ.

[4] θεοπρόπους. Bărbaţĭ experţĭ în materie de divinaţie saŭ de a interpreta oracole. Am tradus, ca la Cap. 19 maĭ sus, prin cuvêntul »divinatorĭ« deşi mărturisesc că acel cuvênt mĕ satisface puţin. »Teologĭ« ar da póte maĭ bine sensul, dar are uă semnificare prea tecnică în limbagiul nostru eclesiastic pentru a fi întrebuinţat aci.

[5] ἐπειρησομένους. Găsim în multe ediţiĭ ἐπερησομένους.

[6] τὸ ἀντίξοον. Piedica saŭ obstacolul. Veḑĭ maĭ departe la Cartea IV, Cap. 129; la Cartea VI, Cap. 7; la Cartea VII, Cap. 49, 150 şi 192 şi la Cartea VIII, Cap. 119.

[7] εἰ κ' ἐβούλετο. S'a propus de uniĭ εἰ γ' ἐβούλετο din causa usuluĭ neaşteptat al particuleĭ κε. Dar nu trebue să uităm că aci avem un respuns de oracol şi că limbagiul este puţin forţat, chiar în natura luĭ epică.

Κνίδιοι μὲν, ταῦτα τῆς Πυθίης χρησάσης, τοῦ τε ὀρύγματος ἐπαύσαντο καὶ Ἅρπάγῳ ἐπιόντι σὺν τῷ στρατῷ, ἀμαχητί σφεας αὐτοὺς παρέδοσαν.

cum spun ênsuși Cnidienii, rĕspunse astfel în versurĭ trimetrice.

»Nicĭ istmul nu-l întăriță, nicĭ êl săpați;
»Căcĭ Joe insulă ar fi facut d'ar fi voit.«

Cnidienii, când Pitia dete acest oracol, încetară de a maĭ săpa, și când Arpag năvăli asupra lor cu armata, eĭ se predară fără luptă.

175. Ἦσαν δὲ Πηδασέες[1] οἰκοῦντες ὑπὲρ Ἁλικαρνησσοῦ[2] μεσόγαιαν· τοῖσι ὅκως τι μέλλοι ἀνεπιτήδεον[3] ἔσεσθαι, αὐτοῖσί τε καὶ τοῖσι περιοίκοισι, ἡ ἱερείη τῆς Ἀθηναίης πώγωνα μέγαν ἴσχει[4]. Τρίς σφι τοῦτο ἐγένετο[5]. Οὗτοι τῶν περὶ Καρίην ἀνδρῶν μοῦνοί τε ἀντέσχον χρόνον[6] Ἅρπάγῳ, καὶ πρήγματα παρέσχον πλεῖστα, ὄρος[7]

175. Maĭ sus de Alicarnas, în interior, locuiaŭ Pedasiĭ; la dênșiĭ, când are să se întêmple vre un rĕŭ, saŭ lor saŭ vecinilor lor, preotésa Ateneĭ capătă uă barbă mare. Acésta li s'a întêmplat de treĭ orĭ. Singurĭ d'intre locuitoriĭ din părțile Carieĭ, acestia resistară cât-va luĭ Arpag, și êĭ pricinuiră multă

[1] Ἦσαν δὲ Πηδασέες. ἦσαν indică că deja, pe timpul când scria autorul nostru, oraş̦ul Pedasa nu maĭ exista. Din Cartea V, Cap. 121, resultă că acel oraș era considerat ca situat în Caria, dar astăḑĭ aŭ perit până și urmele carĭ ar putea dovedi exacta localitate unde se afla. Sir C. Fellows pretinde că satul modern Moolah, lângă isvorul apeĭ Cheena saŭ Marsias, ocupă situl Pedaseĭ; Rawlinson însă crede că acel sat nu îndeplinesce condițiile cerute, fiind prea departe de Alicarnas, și e dispus a se ralia cu părerea luĭ Kiepert care êl însemnéză pe hartă ca situat în peninsula Ceramică.

[2] Ἁλικαρνησσοῦ. Veḑĭ nota 1, pag. 7.

[3] ἀνεπιτήδεον exprimă în general un neajuns saŭ un rĕŭ de un caracter fără gravitate. În Cartea VIII, Cap. 104, unde autorul nostru se referă la acest incident, el se servă de cuvêntul χαλεπόν care are maĭ mare tărie.

[4] πώγωνα μέγαν ἴσχει. ἴσχει pentru ἔχει, saŭ maĭ bine παρέχει, în sens de »primesce« saŭ »capătă«. Aristotele (Hist. animal III, 11) observă că preotesele din Caria, unele aveaŭ barbă.

[5] Τρίς σφι τοῦτο ἐγένετο. În pasagiul din Cartea VIII, Cap. 104, la care m'am referit în nota 3 de maĭ sus, Erodot ne spune că acéstă minune s'a întêmplat numaĭ de două orĭ »ὡς ἥδη ἐγένετο«.

[6] χρόνον. În acusativ, cuvêntul acesta însemnéza »pentru un timp ore care« și corespunde, ca maĭ sus la Cap. 116, cu ἐπὶ χρόνον. În dativ însă echivalează cu σὺν χρόνῳ și însemnează »cu timpul« ca la începutul capitoluluĭ următor.

[7] ὄρος. Deși tóte manuscrisele aŭ ὄρος, forma ionică este menținută în multe ediții din cele maĭ bune, între altele în texturile luĭ Bekker și luĭ Creutzer: cu tóte acestea prefer a mĕ conforma cu unanimitatea manuscriselor și a presupune că Erodot a întrebuințat cu acéstă ocasie forma ὄρος deși pentru el forma οὖρος era maĭ naturală.

τειχίσαντες, τῷ οὔνομά ἐστι Λίδη[1].

176. Πηδασέες μέν νυν χρόνῳ ἐξαιρέθησαν. Λύκιοι δὲ, ὡς ἐς τὸ Ξάνθιον πεδίον ἤλασε ὁ Ἅρπαγος τὸν στρατὸν[2], ὑπεξιόντες καὶ μαχό-

trudă întărînd cu ziduri muntele numit Lide.

176. Pedaseii însă cu timpul se supuseră. Iar Licienii, îndată ce Arpag aruncă armata luĭ în câmpia Xantuluĭ, eșiră să-l în-

[1] Λίδη. Erodot este singurul autor antic care face menţiune despre muntele acesta din Caria. Weseling vorbesce de un oraș Λύδαι, în Caria menţionat, dice el, de un Ptolemeŭ, dar admite tot uă dată că numele acestuĭ presupus oraș este îndoelnic, căcĭ l'a maĭ găsit numit și Χύδαι și Κλύδαι. Muntele acesta trebue să fi făcut parte din șirul ce se prelungesce în mare și formeză promontoriul Alicarnasuluĭ. Numele trebue să fi fost curat local, și acésta explică cum Erodot, care era din localitate, este singurul autor care êl cunósce.

[2] Λύκιοι δὲ, ὡς ἐς τὸ Ξάνθιον πεδίον ἤλασε ὁ Ἅρπαγος τὸν στρατὸν. Uă observaţie fórte curiósă de făcut aci este că Erodot tace cu totul asupra supuneriĭ părţiĭ despre nord a Licieĭ de către Perșĭ. Blakesley atrage atenţia nóstră asupra acestuĭ punct și êl explică într'un mod care merită tótă băgarea nóstră de sémă, căcĭ aruncă multă lumină asupra surselor din carĭ autorul trage naraţiunea luĭ și asupra moduluĭ cum aŭ făcut Perșiĭ cuceririle lor în Asia mică. E positiv că tótă Licia a fost supusă de Persĭ, căcĭ am fi sciut daca uă parte din teritoriul eĭ, saŭ daca chiar un oraș 'șĭ ar fi păstrat independinţa. Cu tóte acestea Erodot nu ne vorbesce decât de luarea Xantuluĭ și a Caunieĭ. Iată cum explică Blakesley acésta. Celebrul monument lician, dat la lumină de către Sir Charles Fellows și care se póte vedea, parte în original, parte restaurat în gips în Museul Britanic din Londra, represintă tocmaĭ luarea orașuluĭ Xant de către Perșĭ. S'a observat că pe acest monument ambele părţĭ beligerante pórtă acelaș costum și că acest costum este cel elinesc: soldaţiĭ, de uă parte și de alta, pórtă armura elină. De aci s'a conchis că Perșiĭ, în campania acésta în contra suduluĭ Licieĭ, aŭ întrebuinţat, nu propriile lor forţe, ci acelea ale cotingentuluĭ elinesc, póte din Caria și fără îndoiélă din Ionia, căcĭ scim cum Ionienii s'aŭ supus în mare parte de bună voe Perșilor și eĭ pot dar prea bine să fi fost aliaţiĭ lor la luarea Xantuluĭ. (Vedĭ nota asupra pasagiuluĭ începând »ἦσαν δὲ οὗτοι« din Cartea IV, Cap. 138.) Blakesley crede că trupele curat persane ale luĭ Arpag eraŭ ocupate în nordul Licieĭ pe când cósta și partea de sud era atacată și supusă de auxiliariĭ luĭ Elinĭ. Tăcerea luĭ Erodot într-o cât se atinge de conquista restuluĭ Licieĭ provine, după Rawlinson, tocmaĭ din ceea ce autorul urméză versiunea compatrioţilor sĕĭ, aliaţĭ cu Perșiĭ, și astfel nu menţionéză partea campanieĭ făcute de ênșușĭ Perșiĭ. Blakesley maĭ explică tăcerea luĭ Erodot despre supunerea restuluĭ Licieĭ prin faptul că în restul Licieĭ elementul elinesc, fiind absorbit de Perșĭ, perduse suvenirul crunt al robiriĭ. Atrag atenţia studentuluĭ asupra acestor observaţiĭ deși ele nu trebuesc luate decât ca simple ipotese carĭ aŭ nevoe de maĭ multă probă decât de simpla reticenţă în materie a luĭ Erodot, și decât faptul simplu că pe sculpturile monumentuluĭ din Xant nu se recunósce nicĭ uă deosebire de costum între beligeranţĭ. Un fapt care maĭ militéză în favórea observaţieĭ acesteia este că Perșiĭ se serviaŭ cu preferinţă de aliaţiĭ lor Elinĭ în luptele lor cu nisce adversarĭ maĭ civilisaţi ca dênșiĭ. — Câmpia Xantuluĭ se întindea la sudul orașuluĭ și avea uă lărgime de vre uă 10 kilometrĭ; cetatea, care era capitala Licieĭ de sud, era situată pe malul stâng al acestuĭ riŭ, la extremitatea despre nord al acestuĭ teren de aluvion. Capitala acésta, pe care o numim noĭ Xant, și ale căror resturĭ se găsesc în mare parte astăzĭ în museul Britanic din Londra, nu fu astfel numită de Elinĭ decât maĭ târdiŭ. Numele lician era Arna saŭ Arina și se află consemnat pe monumentele și pe monedele din localitate. Numele Xant era aplicat numaĭ riuluĭ și nu s'a dat de Elinĭ cetăţiĭ decât după mórtea luĭ Alexandru cel mare. În vechime riul se numia Sirbe saŭ Sirbes, ceea ce în limba semitică însemnéză galben, (și aci avem iar uă probă despre

μενοι, ὀλίγοι πρὸς πολλούς, ἀρετὰς ἀπεδείκνυντο· ἐσσωθέντες δὲ καὶ κατειληθέντες ἐς τὸ ἄστυ, συνήλισαν ἐς τὴν ἀκρόπολιν τάς τε γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα καὶ τὰ χρήματα καὶ τοὺς οἰκέτας[1]· καὶ ἔπειτα ὑπῆψαν τὴν ἀκρόπολιν πᾶσαν ταύτην καίεσθαι[2]. Ταῦτα δὲ ποιήσαντες καὶ συνομόσαντες ὅρκους δεινούς, ὑπεξελθόντες ἀπέθανον πάντες Ξάνθιοι μαχόμενοι. Τῶν δὲ νῦν Λυκίων, φαμένων Ξανθίων εἶναι, οἱ πολλοὶ, πλὴν ὀγδώκοντα ἱστιέων, εἰσὶ ἐπήλυδες[3]· αἱ δὲ ὀγδώκοντα ἱστίαι αὗται ἔτυχον τηνικαῦτα ἐκδημέουσαι, καὶ οὕτω περιεγένοντο. Τὴν μὲν δὴ Ξάνθον οὕτως ἔσχε ὁ

têmpine și atacându-l, în numêr mic în contra unuĭ numĕr mare, săvârșiră fapte marĭ de bărbăție; fiind ênsă învinși și siliți să se închidă în cetatea lor, adunară în cetățuie nevestele, copiiĭ, averea și robiĭ lor; și pe urmă deteră foc întregiĭ acesteĭ întăririĭ ca s'o arză. După ce făcură acestea și după ce se legară între dênșiĭ cu jurăminte solemne, Xanțiĭ, făcênd uă eșire (în contra inamiculuĭ) muriră cu toțiĭ luptând. Ênsă, din Licieniĭ de astădĭ, carĭ pretind că sunt Xanțĭ, cea maĭ mare parte, afară de optdecĭ de familiĭ, sunt străinĭ veniți

---

presența Solimilor în Licia); acest nume fu tradus de Elinĭ pe urmă în limba lor și astfel fu origina numeluĭ Xant. S temul de a denumi rîurĭ după colórea apelor lor există și acum în Asia micĕ: avem Kara-Su (apă négră), Kizil Ermac (rîul roșu) și altele. — Sir Charles Fellows, care a făcut atâtea studiĭ și descopeririĭ intersante în Licia, crede că orașul Xant, înainte chiar de a fi numit Arina, se numia Coprele pentru că acest nume figurésă sub forma ΚΟΠΡΛΛΕ pe multe monede găsite acolo. Rawlinson ênsă, care observă că numele Arina se găsesce pe obeliscul din timpul luĭ Artaxerxe, crede că Coprele era numaĭ numele districtuluĭ al căruĭ oraș principal era Arina. Și în adevĕr s'aŭ gasit monede cu ambele inscripții ΑΡ+ și ΚΟΠΡΛΛ.

[1] ἐσσωθέντες δὲ καὶ κατειληθέντες ἐς τὸ ἄστυ, συνήλισαν ἐς τὴν ἀκρόπολιν τάς τε γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα καὶ τὰ χρήματα καὶ τοὺς οἰκέτας. Locuitoriĭ din Xant aŭ dat de treĭ oriĭ exemplu în istorie de hotărîrea lor de a peri maĭ bine decât de a cădea în robie. Aceste treĭ ocasiĭ sunt: întâiŭ cel de față relatat de autorul nostru; a doua óră a fost cu ocasia invasieĭ Macedonienilor subt Alexandru cel mare, și în fine uă dată când Romaniĭ, subt comanda luĭ Brutus, asediară orașul.

[2] καίεσθαι. Infinitivul numit de Matias »Infinitivus abundantiæ« so traduce în latinesce după Creutzer prin »ita ut« cu subiunctivul. 'Mĭ pare ênsă că s'ar traduce maĭ nemerit prin »ad« urmat de gerundiv: așa în casul de față, prin »ad consumandam arcem« indicând scopul final. Am tradus în românesce conform cu acéstă părere, evitând de a traduce prin »astfel încât să arză«.

[3] ἐπήλυδες. Sunt archeologĭ carĭ susțin că acestĭ ἐπήλυδες eraŭ chiar Perșiĭ saŭ Medĭi aduși de Arpag și că eĭ aŭ fost autoriĭ frumóselor obiecte de artă ce s'aŭ descoperit la Xant. Creutzer ênsă combate acéstă opinie și susține că acele sculpturĭ, departe de a fi opere barbarice, indică un spirit de cultură artistică fórte desvoltat și prin urmare nu pot fi decât opera Elinilor.

Ἅρπαγος[1]. Παραπλησίως[2] δὲ καὶ τὴν Καῦνον ἔσχε. Καὶ γὰρ οἱ Καύνιοι τοὺς Λυκίους ἐμιμήσαντο τὰ πλέω.

177. Τὰ μέν νυν κάτω τῆς Ἀσίης Ἅρπαγος ἀνάστατα ἐποίεε, τὰ δὲ ἄνω αὐτῆς αὐτὸς Κῦρος, πᾶν ἔθνος καταστρεφόμενος καὶ οὐδὲν

în urmă; aceste opt-deci de familii erau atunci din întêmplare absente, și astfel supraviețuiră. Așa se făcu Arpag stăpân peste Xant. Mai în acelaș mod luă și Caunia. Căci și Caunii în cele mai multe privințe imitară pe Licieni.

177. Pe când Arpag supunea pârțile de jos ale Asiei, ênsuși Ciru (supunea) pârțile cele de sus, cucerind fie care nație și

---

[1] Τὴν μὲν δὴ Ξάνθον οὕτως ἔσχε ὁ Ἅρπαγος. Suntem pe deplin justificați a crede că după acéstă cucerire guvernul întregii Licii rămase pe mânele familiei lui Arpag, căci scim din inscripții că nisce descendinți de ai lui au fost chîrmuitori ai acesteĭ provincii; de exemplu, obeliscul din Xant, care se află la Museul Britanic și care a fost ridicat puțin timp după bătălia dela Eurimedonte, adică pe la anul 466 înainte de Christos, menționéză pe Caïa saŭ Caïca »fiul lui Arpag« ca guvernator al Xantului în ḑilele lui Artaxerxe Longiman. Numele acestuĭ guvernator mai figurézā și pe un alt monument lician tot în păstrarea aceluĭ museu. Un alt cuvênt puternic în favórea teoriei că postul de guvernator al Liciei a devenit cât va timp ereditar în familia lui Arpag este că pe monedele din Licia posteriore con-

Trichetră pe uă monedă din Licia.

cuisteĭ Perșilor, găsim săpat semnul cunoscut subt denumirea de »trichetră«: acel semn este considerat ca simbolic al familiei lui Arpag. El representă treĭ cîrlige. În limba elină cîrligul se numesce ἅρπη saŭ ἅρπάγη și în latinesce »harpago«. Așa jocuri de cuvinte nu sunt rare la epoca aceea, astfel, de pildă, pe medaliile dela Arpi în Apulia găsim același cîrlig drept emblemă. Întru cât se atinge de acest Caïa saŭ Caïca, menționat pe obeliscul xantic, Rawlinson observă că nu trebue să-l considerăm ca un fiŭ al lui Arpag ci ca un descendinte al lui, căci între concuista Liciei și între bătălia dela Eurimedonte aŭ trecut 87 de anĭ, ceea ce presupune trecerea a cel puțin două daca nu treĭ generațiĭ. Lacuna acésta o vedem îndeplinită în Cartea VII, Cap. 98: acolo citim că în capul floteĭ liciane, pe timpul lui Xerxe, a fost unul Cibernisc, fiul lui Sica, așa încât putem face tabela următóre de succesiune a guvernatorilor Liciei:

Arpag I	553	până	pe	la	543	înainte	de Christos.
Sica (fiul sĕŭ)	543	»	»	»	510	»	» »
Cibernisc saŭ Arpag II	553	»	»	»	477	»	» »
Caïa saŭ Caïca	477	»	»	»	444	»	» »

Trebue dar să presupunem că Cibernisc, al căruĭ nume e suspect, căci sémănă mai mult a fi un titlu, derivând dela κυβερνάω, adică »chîrmuitor«, să fi avut numele propriŭ de Arpag, în care cas, Caïa saŭ Caïca ar fi fiul adevĕrat al lui Arpag II, și cuvintele de pe obelisc se confirmă; altminteri trebue să considerăm inscripția »fiul lui Arpag« ca însemnând »descendintele lui Arpag«. Acésta este uă ipotesă pe care êmi permit a o supune apreciăriĭ cititorului nevĕdênd-o suggerată de nicĭ un comentator.

[2] παραπλησίως se referă la modul cuceririĭ și nicĭ cum la întinderea teritoriului Caunieĭ. Prin urmare ar fi uă greșélă daca am traduce cum vĕd că aŭ făcut unii: »Tot astfel luă Arpag mai tótă Caunia«; căci atunci am fi siliți logicesce să

– BUCUREȘTI –
BIBLIOTECA

παριείς[1]. Τὰ μέν νυν αὐτῶν πλέω παρήσομεν· τὰ δέ οἱ παρέσχε πόνον τε πλεῖστον καὶ ἀξιαπηγητότατά ἐστι, τούτων ἐπιμνήσομαι.

178. Κῦρος ἐπεί τε τὰ πάντα τῆς ἠπείρου ὑποχείρια ἐποιήσατο, Ἀσσυρίοισι ἐπετίθετο[2]. Τῆς δὲ Ἀσσυρίης ἐστὶ τὰ μέν κου καὶ ἄλλα πολίσματα μεγάλα πολλὰ[3], τὸ δὲ οὐνομαστότατον καὶ ἰσχυρότατον, καὶ ἔνθα σφι, Νίνου ἀναστάτου γενομένης, τὰ βασιλήϊα κατεστήκεε, ἣν

nelăsând pe nicĭ una la uă parte. Vom trece peste cea maĭ mare parte din acestea; voiŭ vorbi (numaĭ) despre acelea carĭ êĭ deteră maĭ multă trudă și carĭ merită a fi menționate.

178. Ciru, după ce supuse tóte țările de pe continent, atacă pe Asirienĭ. Asiria posedă multe și importante cetățĭ, cea maĭ renumită ênsă și cea maĭ puternică pe timpul acela, care, după căderea Niniveĭ, deveni scaunul domnieĭ, fu Babilona, a căreia

---

traducem pe τὰ πλέω de maĭ jos prin »cea maĭ mare parte«, adică din Caunĭ, lucru cu totul greșit căcĭ e de sine evident că τὰ πλέω este modal și nu se póte acorda cu Καύνιοι în nicĭ un cas.

[1] Τὰ μέν νυν κάτω τῆς Ἀσίης Ἅρπαγος ἀνάστατα ἐποίεε, τὰ δὲ ἄνω αὐτῆς αὐτὸς Κῦρος, πᾶν ἔθνος καταστρεφόμενος καὶ οὐδὲν παριείς. Prin »τὰ κάτω τῆς Ἀσίης« autorul nostru înțelege ceea ce numim noĭ Asia mică până la rîul Alis saŭ Kizil-Ermak. Tot ce era dincolo de rîul acela se numia τὰ ἄνω τῆς Ἀσίης. (Veḑĭ maĭ sus Cap. 72.)

[2] Κῦρος ἐπεί τε τὰ πάντα τῆς ἠπείρου ὑποχείρια ἐποιήσατο, Ἀσσυρίοισι ἐπετίθετο. Cele patru manuscrise despre carĭ se face mențiune în nota 2, pag. 246 de maĭ sus, pun aceste cuvinte imediat după uă mică intercalare despre care am dat sémă în acea notă și care légă acest capitol cu pasagiul terminând cu ὀφείλειν χρέος dela capitolul 138. Erodot socotesce Babilonia ca facênd parte din Asiria (veḑĭ Cap. 106 de maĭ sus: »καὶ τοὺς Ἀσσυρίους ὑποχειρίους ἐποιήσαντο, πλὴν τῆς Βαβυλωνίης μοίρης«.) Rawlinson observă că autorul nostru pare a fi considerat luarea Niniveĭ de către Meḑĭ cu totul altfel decât Ctesia și Berosiu. El considera pe Ciaxare ca cucerind uă parte numaĭ din Asiria, și presupune uă mutare a scaunuluĭ domnieĭ la Babilona fără nicĭ uă schimbare de dinastie. Acéstă eróre a autoruluĭ reese clar din capitolul următor.

[3] Τῆς δὲ Ἀσσυρίης ἐστὶ τὰ μέν κου καὶ ἄλλα πολίσματα μεγάλα πολλά. În adevĕr, daca coprindem și Babilonia în Asiria, atuncĭ avem uă listă bogată de cetățĭ din cele maĭ importante în Asia. Rawlinson enumeră între altele Niniva, Calah (Nimrud), Dur-Sargina (Khorsabad), Tarbisa (Șerifhan), Arbela (Arbil), Khazeh (Șamanek) și Așur (Sirgat); acestea în Asiria proprie. Pe urmă în vecinătatea Babiloneĭ avem Sitace, Opis (Khafagi), Kilmad (Kalwadha), Duraba (Akerkuf), Cutha (Ibrahim), Sipara (Sura), Borsipa (Babel), Kalneh (Niffer), Huruk (Varka), Laranka (Senkereh), Ur (Mughir) și alte multe orașe ale căror ruine se găsesc risipite pe câmpiile Mesopotamieĭ, fără a maĭ vorbi de acelea ale căror urme rămân ascunse. Afară de acésta, în Mesopotamia de sus s'aŭ găsit uă mulțime de movile. În harta alăturată am notat orașele principale ale acesteĭ părțĭ ale Asieĭ, precum și cursurile rîurilor Tigru și Eufrat prin Asiria și Babilonia. — Revenind la ênsușĭ textul, cuvêntul τὰ lipsesce în manuscrisul sancroftian, și multe ediții êl pun în parentesă că bănuit că s'ar fi intercalat din eróreа vre unuĭ copist. În tóte casurile, deși e inutil, êl reținem

Βαβυλὼν[1], ἐοῦσα τοιαύτη δή τις[2]· πόλις κέεται ἐν πεδίῳ μεγάλῳ[3],

descriere este cea următóre: cetatea este situată într'uă câmpie

---

fiind că figurează în marea majoritate a manuscriselor. — În loc de ὀνομαστότατον de mai jos, unele ediţii aŭ ὀνομαστότατον şi altele pun articolul τῆς înainte de Νίνου, omisiune care este sancţionată de un manuscris. — Cuvêntul Ἀσσυρίης este luat în sensul cel larg în care este usitat la Cap. 102 de mai sus.

[1] ἦν Βαβυλών. Să notăm că se vorbesce aci de Babilona în timpul trecut, ca de un oraş care nu maĭ exista în condiţiile de maĭ nainte. Veḑĭ maĭ sus nota 1, pag. 317, »ἦσαν δὲ Πηδασέες«. Tot aşa întrebuinţézä şi Tucidid verbul εἰμι, vorbind de oraşul Micene la uă epocă când fusese distrus şi jefuit de Argienĭ: la Cap. I, § 10, el ḑice »ὅτι μὲν Μυκῆναι μικρὸν ἦν«.

[2] ἐοῦσα τοιαύτη δή τις. Urmăm punctuaţia luĭ Schweighäuser care mi se pare maĭ logică. Multe ediţiĭ moderne şi încă din cele maĭ bune, pun cele două puncturĭ după πόλις, legând astfel cuvêntul πόλις cu frasa acésta şi subtînţelegêndu-l în frasa următóre ca subiect al luĭ κέεται. Creutzer diferă şi el de Schweighäuser şi începe frasa următóre cu κέεται.

[3] πόλις κέεται ἐν πεδίῳ μεγάλῳ. Situl vechieĭ Babilona este astăḑĭ ocupat de satul Hillah. Acolo se întinde uă câmpie imensă bine irigată de rîul Eufrat. Ea este astăḑĭ incultă dar de sigur că în ḑilele când exista Babilona era bine cultivată şi mănósă. Ruinele ce se vêd astăḑĭ la Hillah aŭ uă întindere de vre uă patru kilometrĭ lungime pe treĭ lăţime, iar fragmentele de piatră şi de cărămidă ce zac acolo se exploitézä încă ca material de construcţie pentru satele vecine.

μέγαθος ἐοῦσα. μέτωπον ἕκαστον εἴκοσι καὶ ἑκατὸν σταδίων, ἐούσης τετραγώνου[1]· οὗτοι στάδιοι τῆς περιόδου τῆς πόλιος γίνονται συνάπαντες ὀγδώκοντα καὶ τετρακόσιοι[2]· τὸ μέν νυν μέγαθος τοσοῦτόν ἐστι τοῦ ἄστεος τοῦ Βαβυλωνίου. Ἐκεκόσμητο δὲ ὡς οὐδὲν ἄλλο πόλισμα τῶν ἡμεῖς ἴδμεν[3]. Τάφρος[4] μὲν πρῶτά μιν βαθέα τε καὶ εὐρέα καὶ πλέη ὕδατος περιθέει· μετὰ δὲ, τεῖχος πεντήντινsă, ea este pătrată și fie care latură are uă sută două-decĭ de stadiĭ; carĭ fac pentru întréga circonferință a orașuluĭ, peste tot, patru sute opt-decĭ de stadiĭ; acésta este întinderea orașuluĭ Babilona. El întrecea în splendóre tóte cele lalte orașe despre carĭ am cunoscință. Maĭ ântâiŭ de tóte, êl înconjóră un șanț adânc, larg și plin de apă;

[1] ἐοῦσα μέτωπον ἕκαστον εἴκοσι καὶ ἑκατὸν σταδίων, ἐούσης τετραγώνου. E posibil ca acéstă măsurătóre să fie exagerată, dar positiv este că Babilona era de uă mare întindere. Măsura citadelei luĭ Nabucodonozore este consemnată pe tabela ce se află în păstrarea Ministeruluĭ Indiilor la Londra. Acolo vedem că fie care latură avea 4000 ame saŭ coțĭ, ceea ce represintă un circuit de 44 de stadiĭ, și acésta numaĭ pentru citadelă. Deși nu găsim astădĭ în localitate nicĭ uă indicație care să determine măsurătórea exactă a circonferenței acestuĭ imens oraș, putem ênsă să ne basăm pe autoritatea scriitorilor anticĭ și să deducem că acea circonferență era, nu tocmaĭ de 480 de stadiĭ, cum dice autorul nostru, dar ca de 360 de stadiĭ, adică vre uă 65 de kilometrĭ. În adevĕr, orașul avea dimensiunĭ colosale, cum o mărturisesce Aristotele (Polit. III, 1). Iată dimensiile circumferenței după diferițiĭ autorĭ carĭ aŭ descris capitala Babilonieĭ. Ctesias (ap. Diod. Sic. II, 7) dice 360 de stadiĭ; tot 360 stadiĭ acusă maĭ toțĭ istoriografiĭ luĭ Alexandru; Cuint Curțiŭ (V. 7, § 26) dice 368; Clitarch, 365; Aristobul, 385. Basați pe tóte aceste autorități putem dar afirma cu uă óre care siguranță cam care era adevĕrata întindere a acesteĭ capitale și conclusia e că Erodot exagerézā cu cel puțin 100 de stadiĭ. Totușĭ Pliniu și Orosiu se pronunță pentru cifrele luĭ Erodot. Creutzer, voind să concilieze aceste divergințe, emite opinia că stadiul luĭ Erodot este aci maĭ mic decât adevĕratul stadiu elinesc de care se servă Ctesias: că Erodot se servă de uă măsură caldeică pe care o numesce stadiu dar care în realitate nu represintă decât $^3/_4$ din stadiul elinesc, așa încât 480 stadiĭ caldeice represintă 360 stadiĭ d'ale luĭ Ctesias.

[2] οὗτοι στάδιοι τῆς περιόδου τῆς πόλιος γίνονται συνάπαντες ὀγδώκοντα καὶ τετρακόσιοι. Vedĭ nota precedentă. Nu trebue să ne mire acéstă imensă întindere a orașuluĭ Babilona când ne gândim că cetățile de pe timpul acela, și maĭ ales cele orientale, nu eraŭ, cum sunt capitalele moderne, construite după planurĭ regulate, din contra, fie care casă sta isolată și avea întinderĭ marĭ de teren și grădinĭ; acele case eraŭ maĭ mult ca nisce vile dispuse la marĭ distanțe unele de altele. Chiar Bucurescĭi nostrĭ cu mahalalele lor ocupă pentru populația lor de treĭ și de patru orĭ uă maĭ mare întindere de teren decât ar ocupa daca casele ar fi fost construite maĭ des și dupe un plan maĭ regulat cum sunt casele la Paris, la Viena saŭ la Berlin: nu maĭ vorbesc de Londra unde populația Bucurescilor se află înghesuită într'un spațiĭ de 10 orĭ maĭ mic ca în capitala nóstră.

[3] Ἐκεκόσμητο δὲ ὡς οὐδὲν ἄλλο πόλισμα τῶν ἡμεῖς ἴδμεν. Timpul verbuluĭ ἐκεκόσμητο indică clar că la epoca când scria autorul nostru, Babilona nu maĭ era ceea ce fusese în dilele splendóreĭ sale, adică în secolul al 7lea înaintea ereĭ nóstre. Deja pe la anul 450 înainte de Christos Babilona era în deplină decadență. În adevĕr nu póte decât să ne impresioneze modul repede cum aŭ crescut și pe urmă căḑut imperiile puternice din Asia mica și din valea Mesopotamieĭ și ce scurte aŭ fost duratele imperiilor Lidieĭ, Asirieĭ, Babilonieĭ și Medieĭ.

[4] Τάφρος. Precum vedem, acest cuvênt aci e feminin; el nu deveni masculin decât cu scriitorii elinĭ maĭ recenți. El derivă dela aceeași rădăcină ca τάφος și θάπτω.

κοντα μὲν πηχέων βασιληΐων ἐὸν τὸ εὖρος, ὕψος δὲ διηκοσίων πηχέων[1]· ὁ δὲ βασιλήϊος πῆχυς τοῦ μετρίου ἐστὶ πήχεος μέζων τρισὶ δακτύλοισι[2].

după aceea (se ridica) un zid de uă grosime de cincĭ-ḑecĭ de coţĭ regescĭ şi de uă înâlţime de două-sute de coţĭ; — cotul

[1] τεῖχος πεντήκοντα μὲν πηχέων βασιληΐων ἐὸν τὸ εὖρος, ὕψος δὲ διηκοσίων πηχέων. Ne maĭ remăind astăḑĭ nicĭ un vestigiŭ de zidurĭ pe locul unde fusese uădinióră Babilona, e imposibil să judecăm despre dimensiile lor, carĭ par a fi fost colosale, judecând dupa cifrele dete de Erodot. Aceste dimensiĭ, traduse în măsurĭ moderne, represintă 373 de picióre înălţime şi 85 picióre grosime; ele par aşa de exagerate încât Rawlinson nu crede că e cu putinţă să fi fost astfel şi exprimă ca părere a luĭ proprie că înălţimea acestor zidurĭ nu trecea peste cifra de 60 saŭ 70 picióre. În adevĕr, daca ne închipuim un zid avênd un perimetru de 65 kilometrĭ, uă grosime de 85 de picióre şi uă înălţime de 340 de picióre, adică de maĭ bine de 100 de metrĭ, lucrul ne pare aşa de uriaş încât nu ne vine a crede să fi existat aşa ceva. Totuşĭ trebue să cumpănim argumentele în favórea veracităţiĭ autoruluĭ nostru înainte de a-l acusa de uă aşa exageraţie. Maĭ ântâiŭ de tóte, dimensiile colosale ale zidurilor Babiloneĭ eraŭ un lucru proverbial în lumea antică: vedem acésta în Biblie. (Veḑĭ Jeremia Cap. 51, vers 53 şi 58 şi alte pasagiurĭ.) Al doilea argument este că Babilona era un oraş oriental unde munca omuluĭ nu costa mult pentru că era făcută de sclavĭ saŭ de robĭ prinşĭ în resbel, şi întocmaĭ precum vedem în Egipt piramidele şi alte monumente colosale asupra dimensiilor căror am avea cea maĭ mare îndoiélă daca nu le vedeam cu ochiĭ, tot astfel munca sclavilor saŭ a captivilor putea bine înzestra oraşul Babilona cu zidurĭ de uă mărime fabulósă. Un al treilea argument care militéză în favórea celor ḑise de Erodot este că Ctesias, care a scris a nume cu intenţie să critice şi să refuteze cele ḑise de Erodot, este în ceea ce privesce dimensiile zidurilor Babiloneĭ, de acord cu el. Acest autor spune că înălţimea acestor zidurĭ era de 50 de brase (ὀργυιὰς), ceea ce tocmaĭ corespunde cu 326 de picióre, adică aprópe ceĭ 200 de coţĭ (πηχέων) din text. Acéstă mărturisire a luĭ Ctesias este atât de curiósă încât ea singură ar trebui să ne satisfacă asupra veracităţiĭ, cel puţin aproximative, a dimensiilor indicate aci de Erodot, şi să ne facă să respingem ca prea micĭ măsurătórele indicate de Strabon şi alţiĭ carĭ spun că aceste zidurĭ aveaŭ numaĭ 75 de picióre de înălţime. Aşa dar cred că Rawlinson le stiméză la uă cifră prea jos.

[2] ὁ δὲ βασιλήϊος πῆχυς τοῦ μετρίου ἐστὶ πήχεος μέζων τρισὶ δακτύλοισι. După calcule luĭ Oppert, cotul ordinar babilonian, faţă cu piciorul babilonian, era în proporţia de 5 cu 3; piciorul conţinea treĭ mânĭ de câte 5 degete fie care, adică 15 degete. Cotul prin urmare, avênd 5 mânĭ, echivala cu 25 degete. Aşa dar cotul regal, avênd treĭ degete maĭ mult, era egal cu 28 degete, ceea ce făcea 4 degete maĭ mult decât cotul elinesc, care acela, era împărţit în 24 degete. Sistemul metric elinesc avea, în privinţa divisiilor, (nu al unităţiĭ de măsură) uă mare analogie cu cel babilonian, şi Rawlinson atrage atenţia nóstră asupra alternăriĭ cifrelor 6 şi 10 şi a multiplelor lor în sistemul atât al Elinilor cât şi al Babilonienilor. Acest sistem era dar uă combinaţie a sistemelor duodecimale şi decimale, astăḑĭ recunoscute ca cele maĭ practice. Astfel, luând degetul drept unitate, avem în sistemul elinesc 24 degete de fie care cot, (în cel babilonian, 25). Cotul elinesc era împărţit în 6 picióre; 10 picióre compuneaŭ un κάλαμος; 6 calamĭ, adică 60 picióre, uă ἄμμα; 100 de picióre, un πλέθρον, şi 60 plethre uă stadie. Ca să stabilim proporţia între unitatea de măsură babiloniană şi cea elină trebue să acceptăm ca basată pe calcule maĭ precise, proporţia următore a luĭ Böckh (Meteorologische Untersuchungen p. 212); piciorul babilonian: piciorul elinesc :: $\sqrt[3]{3} : \sqrt[3]{2}$. În alte cuvinte $\frac{3}{2} = \frac{\text{piciorul cubic babilonian}}{\text{piciorul cubic elinesc}}$. Piciorul babilonian tradus în măsură metrică modernă este calculat de Oppert ca egal cu 315 milimetri. Erodot aci se servă póte de măsura regală babiloniană fiind că ea era maĭ analogă cu cea egipténă, în general maĭ cunoscută în lumea comercială de pe cósta Asieĭ.

179. Δεῖ δή με πρὸς ταύτοισι ἐπιφράσαι[1], ἵνα[2] τε ἐκ τῆς τάφρου ἡ γῆ ἀναισιμώθη, καὶ τὸ τεῖχος ὅντινα τρόπον ἔργαστο. Ὀρύσσοντες ἅμα τὴν τάφρον ἐπλίνθευον τὴν γῆν τὴν[3] ἐκ τοῦ ὀρύγματος ἐκφερομένην, ἑλκύσαντες δὲ πλίνθους ἱκανὰς, ὤπτησαν αὐτὰς ἐν καμίνοισι[4]. Μετὰ δὲ, τέλματι χρεώμενοι ἀσφάλτῳ θερμῇ[5], καὶ διὰ τριήκοντα ὁμῶν πλίνθου ταρσοὺς καλάμων διαστοιβάζοντες[6], ἔδειμαν πρῶτα μὲν

regesc este cu treĭ degete maĭ mare decât cotul ordinar.

179. Aci sunt dator să spun spre care sfârșit a fost întrebuințat pământul (scos) din șanț, și în ce mod a fost lucrat zidul. Uă dată cu săparea șanțuluĭ lucrătoriĭ făceaŭ cărămiḑĭ din pământul ce scoteaŭ din grópă, și când aveaŭ gata un număr suficient de cărămiḑĭ, le ardeaŭ în cuptóre. După aceea, servinduse de asfalt ferbinte în loc de var, și interpuind împletiturĭ de

---

[1] πρὸς ταύτοισι ἐπιφράσαι. În câte-va ediții »πρὸς τούτοισι ἔτι φράσαι«, în altele »πρὸς ταύτοισι ἔτι φράσαι« dar sensul nu se schimbă cu aceste variante.

[2] ἵνα. Acest us al luĭ ἵνα în sens de »spre care sfîrșit« este fórte rar în autoriĭ elinĭ. El avem în Erodot în Cartea II, Cap. 150, și în Cartea III, Cap. 6. Modul de a explica cum a ajuns ἵνα să aibă acest sens este de a presupune τί γένηται ca subtînțeles și atunci ἵνα τί γένηται ar însemna »spre a deveni ce« adica »la ce destinație«.

[3] τὴν. Acest articol este omis în unele ediții.

[4] ἑλκύσαντες δὲ πλίνθους ἱκανὰς, ὤπτησαν αὐτὰς ἐν καμίνοισι. »ἑλκύειν πλίνθους« de unde vine expresia πλινθουλκὸς »făcător de cărămiḑĭ, este identică cu »πλίνθους εἵρυσαν« din Cartea II, Cap. 136, și s'ar traduce latinesce prin »ducere lateres«. Pe terenul aluvial pe care era zidită Babilona nu se găseaŭ pietre de construcție. Asemenea pietre nu se puteau aduce decât cu mare greutate plutiș pe Eufrat de la munțiĭ despre nord. Natura însă a remediat acestuĭ inconvenient căci terenul acesteĭ localităț̆ĭ este fórte argilos și din el se pot fabrica cărămiḑĭ de uă cualitate cu totul superióră, carĭ, arse bine în cuptóre, deveniaŭ tarĭ ca piatra. Asemenea cărămiḑĭ se găsesc în excelentă stare de preservație și astăḑĭ. Ele craŭ așa de tarĭ încât se putea săpa pe ele inscripțiĭ carĭ aŭ resistat atacurilor timpuluĭ de secolĭ. Le putem vedea și astăḑĭ maĭ în tóte museele importante din Europa. Prima construcție despre care se face mențiune în istoria omenirĭĭ, adică turnul luĭ Babel, s'a ridicat în Mesopotamia, adică lângă Babilona. Materialul întrebuințat cu acea ocasie, ne spune Genesa XI, vers 8, a fost tot cărămidă: »Și ḑiseră unul altuia, să mergem să facem cărămiḑĭ și să le ardem bine. Și întrebuințară cărămiḑĭ în loc de piatră și nomol în loc de var.«

[5] τέλματι χρεώμενοι ἀσφάλτῳ θερμῇ. Întocmaĭ precum locuitoriĭ câmpieĭ de pe malurile Eufratuluĭ, ne având piatră la dispositie, eraŭ siliț̆ĭ a se servi de cărămiḑĭ, tot așa lipsind în localitate calcarul saŭ varul necesar pentru a face ciment, substituiră, în locul aceluĭ var, un product excelent și practic al localităț̆ĭ, asfaltul saŭ maĭ bine ḑis bitumul, care se întărește când se răcește și leagă de minune cărămiḑile între ele, maĭ ales când e amestecat cu împletiturĭ de trestiĭ.

[6] διὰ τριήκοντα ὁμῶν πλίνθου ταρσοὺς καλάμων διαστοιβάζοντες. Rennell (Geography of Herodotus) pag. 353 și Rich »Memoir on Babylon« confirmă acest fapt numaĭ că adaogă că în ruinele zidurilor de cărămidă din acéstă vecinătate s'aŭ găsit trestiĭ țesute și fărămiturĭ de rogojine întrebuințate la fie care șése saŭ sépte rênduri de cărămidă. În zidurile templuluĭ luĭ Belus la Mujelibeh asemenea țesăturĭ de trestiĭ s'aŭ găsit în fie care rênd. Rawlinson însă

τῆς τάφρου τὰ χείλεα, δεύτερα δὲ αὐτὸ τὸ τεῖχος τὸν αὐτὸν τρόπον. Ἐπάνω δὲ τοῦ τείχεος παρὰ τὰ ἔσχατα[1], οἰκήματα μουνόκωλα ἔδειμαν, τετραμμένα ἐς ἄλληλα[2]· τὸ μέσον δὲ τῶν οἰκημάτων ἔλιπον τεθρίππῳ περιέλασιν. Πόλαι δὲ ἐνεστᾶσι πέριξ τοῦ τείχεος ἑκατὸν[3], χάλκεαι πᾶσαι[4], καὶ σταθμοί τε καὶ ὑπέρθυρα[5] ὡσαύτως. Ἔστι δὲ ἄλλη πόλις ἀπέχουσα ὀκτὼ ἡμερέων ὁδὸν ἀπὸ Βαβυλῶνος, Ἴς οὔνομα αὐτῇ[6].

trestie la fie care treĭ-ḑecĭ de rênduri de cărămidă, zidiră maĭ întâiŭ marginile ṣantuluĭ ṣi pe urmă (se apucară de construcţia) a ênsuṣĭ ziduluĭ în acelaṣ mod. Pe d'asupra ziduluĭ, d'a lungul marginelor luĭ, construiră nisce edificiĭ avênd uă cameră numaĭ, ṣi cu faţa întórsă unul spre altul: între aceste (rênduri de) edificiĭ lăsară loc pentru a se (putea) întórce un car cu patru caĭ. În

observă că acest templu aparţine epoceĭ partice. În tóte casurile e positiv că în localitatea acésta, acela era sistemul întrebuinţat în construcţie. — Să ne ferim de a traduce »διὰ τριήκοντα δόμων πλίνθου« »la fie care rând de cărămidă, ṣi acésta pentru treĭ-ḑecĭ de rândurĭ«.

[1] Ἐπάνω δὲ τοῦ τείχεος παρὰ τὰ ἔσχατα. Baehr explică acéstă frasă latinesce astfel: »super muro, ad ipsas ejus extremas partes« scilicet, in extremis ejus partibus in utraque muri ora«. Adică partea de sus a ziduluĭ era largă ca uă stradă, iar în drepta ṣi în stînga se ridicaŭ aceste construcţiĭ, întocmaĭ precum sunt case pe ambele părţi ale uneĭ strade lăsând circulaţia liberă în mijloc.

[2] οἰκήματα μουνόκωλα ἔδειμαν τετραμμένα ἐς ἄλληλα. Vorbele acestea aŭ fost interpretate în două moduri din causa ambiguităţiĭ cuvêntuluĭ »μουνόκωλον«. Acest cuvênt e compus din μόνος singur ṣi κῶλον membru saŭ parte, adică »avênd uă singură parte«. Modul de a interpreta frasa depinde dar cu totul de înţelesul ce dăm cuvêntuluĭ »parte«. Cuvêntul κῶλον, al căruĭ sens strict este »un membru al corpuluĭ« a ajuns să însemneze câte uă datată parte saŭ latură, ṣi de aceea uniĭ, ca Schweighäuser, Blakesley ṣi alţiĭ, aŭ tradus οἰκήματα μουνόκωλα »case cu uă singură latură« contigue, adică avênd un zid în comun. Asemenea construcţiĭ 'mĭ par a fi fost inutile ṣi nu admit idea luĭ Blakesley că ele constituiaŭ un fel de apărare în contra arṣiţeĭ sóreluĭ pentru aceĭ ce se plimbaŭ sus pe zid. 'Mĭ închipuesc că eraŭ maĭ mult nisce turnurĭ saŭ camere cu uă singură încăpere puse unul lângă altul pentru adăpostirea soldaţilor postaţĭ pe zidurĭ. Zidul dar, după cum mi-l închipuesc, vĕḑut de jos, presinta aspectul zidurilor crenalate ale evuluĭ de mijloc. Acest turnurĭ saŭ camere cu uă încăpere, eraŭ deschise despre partea uliţeĭ ce formaŭ, ele presintaŭ spatele spre partea externă pentru ca să fie comunicaţia între ele lesne, comodă ṣi apărată în contra orĭ căruĭ atac îndreptat asupra ziduluĭ fie din afară fie din lăuntrul cetăţiĭ. Cred că Erodot, daca ar fi voit să descrie un zid cu compartimente cum êl înţelege Schweighäuser, ar fi ḑis »μουνομέτωπα« în loc de »μουνόκωλα«.

[3] ἑκατόν. Se ḑicea ṣi despre Teba din Egipt că avea 100 de porţĭ (veḑĭ Iliada IX, vers 383).

[4] χάλκεαι πᾶσι. În Cap. 45, vers 2, al cărţiĭ proorocului Isaia se vorbesce despre porţĭ de aramă ṣi Larcher crede că acel pasagiŭ se referă la porţile acestea ale Babiloneĭ.

[5] ὑπέρθυρα. Pragurile de sus ale porţilor, saŭ cum ḑice latinul »superliminaria«, unind stîlpurile drepte carĭ susţin pórta ṣi formând cu ele ṣi cu pragul de jus, cadrul porţiĭ.

[6] Ἴς οὔνομα αὐτῇ. Comentatoriĭ moderniĭ aŭ recunoscut toţĭ că acest oraṣ este identic cu satul modern »Hit« saŭ »Chit« unde isvórele de bitum sunt încă fórte îndestulătóre. Iată un pasagiŭ dintr'un jurnal vechiŭ de călătoriĭ

Ἔνθα ἐστὶ ποταμὸς οὐ μέγας[1], Ἶς καὶ τῷ ποταμῷ τὸ οὔνομα· ἐσβάλλει δὲ οὗτος ἐς τὸν Εὐφρήτην ποταμὸν τὸ ῥέεθρον. Οὗτος ὦν ὁ Ἶς ποταμὸς ἅμα τῷ ὕδατι θρόμβους ἀσφάλτου[2] ἀναδιδοῖ[3] πολλούς· ἔνθεν ἡ ἄσφαλτος ἐς τὸ ἐν Βαβυλῶνι τεῖχος ἐκομίσθη.

prejiurul ziduluĭ sunt uă sută de porți, tóte de aramă, avênd stîlpurile (laterale) și pragurile de sus asemenĭ (de aramă). Maĭ este un alt oraș la uă distanță cale de opt ḑile dela Babilona, el se numesce Is. Acolo se află un rîŭ mic, rîul se numesce tot Is; acest rîŭ êșĭ varsă apele în fluviul Eufrat. Astfel fiind, rîul Is, uă dată cu apă, produce multe pălcurĭ de păcură: de acolo s'a adus păcura pentru zidul Babiloneĭ.

180. Τετείχιστο[4] μέν νυν ἡ Βαβυλὼν τρόπῳ τοιῷδε[5]. Ἔστι δὲ δύο φάρσεα[6] τῆς πόλιος· τὸ γὰρ

180. Babilona a fost decĭ înzestrată cu ziduri în modul acela. Orașul este împărțit în două;

---

reprodus în lucrarea luĭ Rawlinson, unde se descrie localitatea acésta: »Merserăm, ḑice călătorul, maĭ bine de treĭ ḑile depărtare de ruinele Babiloneĭ și ajunserăm la un sat numit Ait, locuit numaĭ de Arabĭ și fórte ruinat. Aprópe de acest sat e uă vale de păcură fórte curiósă și unică în felul eĭ unde se găsesc maĭ multe isvóre de unde clocotesce un fel de substanță negră, semănând cu smólă saŭ catrană și cu care se servă toțĭ locuitoriĭ din vecinătate pentru a căptuși luntrele lor; fie care din aceste isvóre face un sgomot ca foile unuĭ ferar; acest sgomot ține ḑi și nópte într'una, și se aude la uă depărtare de uă milă. Arabiĭ chiamă locul »Gura iaduluĭ«. Rawlinson ḑice că numele cel vechiŭ al loculuĭ era Ihi care însemna »Păcură«: se maĭ numia și »Ihidakira« adică »Isvor de păcură« și subt acest din urmă nume êl găsim indicat în Talmud și desemnat ca satul cel maĭ despre miaḑă-nópte din Babilonia (יהיאדקירא). Ptolomeu (V, 20) êl numesce din eróre »Ἰτικάρα« și Isidor din Charace »Λείπολις« (St. Part.).

[1] ποταμὸς οὐ μέγας. Despre acest rîŭ nu vorbesc nimic călătoriĭ carĭ aŭ visitat localitatea.

[2] Θρόμβους ἀσφάλτου. Asemenea pălcurĭ de păcură se cară și astăḑĭ de apele din localitate.

[3] ἀναδιδοῖ. Erodot în general întrebuințéză verbul ἀναδιδόναι în sens intransitiv. Aci ênsă e luat în sens activ. Am tradus prin verbul »produce« în sensul luĭ etimologic de a scóte la lumină.

[4] Τετείχιστο. Este maĭ-mult-decât-perfectul fără augment în loc de ἐτετείχιστο care se și găsesce în câte-va ediții, dar care nu e sprijinit pe nicĭ uă autoritate seriósă. Autorul, atât aci cât și maĭ sus la capitolul precedent »ἐκεκόσμητο« (veḑĭ nota 3, pag. 323), se servă de un timp trecut pentru a indica că pe timpul când scria, nu maĭ exista ceea ce descrie.

[5] τρόπῳ τοιῷδε. Se referă la ceea ce precedă.

[6] φάρσεα. Acésta trebue să fie, cum crede Blakesley, forma elinisată a cuvêntuluĭ babilonic saŭ caldeic însemnând a împarte, și identic cu »Ufarsin« pe care l'a vĕḑut scris în litere de foc Baltazare la ultima sa orgie în ajunul distrugerĭĭ Babiloneĭ, cuvênt interpretat de proorocul Daniil: »Împărăția ta s'a împărțit«. Numele de Fariseŭ, care însemna »sectă«, deriva de sigur din acceași rădăcină caldeică.

μέσον αὐτῆς ποταμὸς διέργει[1], τῷ οὔνομά ἐστι Εὐφρήτης[2]. Ῥέει δὲ ἐξ Ἀρμενίων[3], ἐὼν μέγας καὶ βαθὺς καὶ ταχύς· ἐξίει[4] δὲ οὗτος ἐς τὴν Ἐρυθρὴν θάλασσαν[5]. Τὸ ὦν δὴ τεῖχος ἑκάτερον τοὺς ἀγκῶνας ἐς τὸν ποταμὸν ἐλήλαται[6]. Τὸ δὲ ἀπὸ τούτου[7], αἱ ἐπικαμπαὶ[8], παρὰ χεῖλος ἑκάτερον τοῦ ποταμοῦ, αἱμασιὴ[9]

căcĭ prin centrul luĭ êl tae în două fluviul ce se numesce Eufrat. (Acesta) curge din (pârţile) Armenieĭ, este mare, adânc şi repede; el se varsă în Marea Roşie. Zidul, de uă parte şi de alta, êşi are extremităţile ajungând până la fluviu. Între aceste (extremităţĭ), cârligele (ce for-

[1] διέργει. Une orĭ găsim acest cuvênt scris διείργει.

[2] τῷ οὔνομά ἐστι Εὐφρήτης. Ruinele găsite la Hillah dovedesc că Babilona era zidită pe ambele malurĭ ale rîuluĭ Eufrat, şi deşi e probabil că nu exista nicĭ un pod care să unéscă uă parte cu cea laltă, (cacĭ altfel un asemenea pod important ar fi fost menţionat de autoriĭ anticĭ, saŭ s'ar fi găsit cel puţin urme de existenţa luĭ), comunicaţia era frecuentă între ambele malurĭ, şi se efectua prin luntre. Partea oraşuluĭ situată pe malul drept al fluviuluĭ se vede a fi fost cea maĭ întinsă din două şi cea maĭ veche, pe când partea pe malul stîng fu construită maĭ târḑiŭ şi era maĭ puţin importantă. De atuncĭ şi până acum Eufratul êşĭ a modificat cursul şi a copleşit locul unde era cea maĭ importantă parte a oraşuluĭ.

[3] Ῥέει δὲ ἐξ Ἀρμενίων. Tot aşa se ḑice şi despre rîul Alis, (veḑĭ maĭ sus Cap. 72 »ῥέει ἐξ Ἀρμενίου οὔρεος«). Călătorul engles Chesney a explorat isvórele Eufratuluĭ. Ele se găsesc în acea parte a Asieĭ micĭ care în anticitate se numia Armenia, aprópe de hotarul Capadocieĭ şi lăngă oraşul modern Erzorum.

[4] ἐξίει. Schäfer, atât aci cât şi maĭ sus la Cap. 6, scrie ἐξιεῖ. Cuvintele pentru carĭ resping acéstă ortografie sunt expuse în nota No. 2, pag. 11, de maĭ sus.

[5] ἐς τὴν Ἐρυθρὴν θάλασσαν. Veḑĭ notă No. 2, pag. 3, unde am arătat că autorul nostru considera golful persic, în care se varsă Eufratul, ca făcênd parte din marea Roşie.

[6] Τὸ ὦν δὴ τεῖχος ἑκάτερον τοὺς ἀγκῶνας ἐς τὸν ποταμὸν ἐλήλαται. Baehr traduce latinesce: »murus, utrimque brachia habet ad fluvium deducta«. Adică, ocolul ziduluĭ, fiind tăiat în două de fluviu, extremităţile unde se întrerupe zidul ajung până la malul apeĭ ca două semicercurĭ juxtapuse.

[7] Τὸ δὲ ἀπὸ τούτου. Se înţelege spaţiul între aceste extremităţĭ de zidurĭ, adică terenul d'a lungul ambelor malurĭ ale Eufratuluĭ ocupând distanţa între uă extremitate şi cea laltă a zidurilor. În alte cuvinte fluviul curgea între două zidurĭ în tot percursul luĭ prin cetate.

[8] αἱ ἐπικαμπαὶ. Acest cuvênt explică numaĭ pe τὸ δὲ ἐπὶ τούτου şi de aceea êl găsim în unele ediţiĭ pus între parentese. El indică extremităţile unuĭ zid semicircular, adică punctele unde aceste zidurĭ se reapropiă formând ca nisce cârlige. Să ne închipuim aceste extremităţĭ ca uşor cârligate în forma: OO, adică ca două C juxtapuse. — Întréga frasă este încurcată şi construcţia obscură ca cum autorul, neisbutind să exprime bine idea luĭ, se încurcă în perifrase carĭ, în loc să dea maĭ mare claritate, o încarcă cu vorbe inutile ca αἱ ἐπικαμπαὶ. Sensul ênsă pentru mine e clar că între extremităţile acestor zidurĭ, adica d'a lungul fluviuluĭ atât pe malul stâng cât şi pe cel drept, se ridica un alt zid maĭ mic.

[9] αἱμασιὴ. Ἁιμασία propriŭ ḑis însemna un zid saŭ un gard făcut cu pietre din matca fluviuluĭ (»galets« pe franţuzesce). E probabil că la început acest cuvênt se aplica la gardurile făcute cu astfel de bolovanĭ pentru îngrădirea curţilor, viilor, pometurilor s. c. l. şi că pe urmă s'a aplicat la gardurĭ în genere, fără deosebire de materialul din care era compus. Aci e vorbă de ceva maĭ mult decât un simplu gard, e vorbă de un fel de zid, şi de aceea autorul pune πλίνθων ὀπτέων ca să explice maĭ bine natura maĭ durabilă a construcţieĭ.

πλίνθων ὀπτέων παρατείνει[1]. Τὸ δὲ ἄστυ αὐτὸ, ἐὸν πλῆρες οἰκιέων τριωρόφων τε καὶ τετρωρόφων[2], κατατέτμηται τὰς ὁδοὺς ἰθείας, τάς τε ἄλλας καὶ τὰς ἐπικαρσίας τὰς ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἐχούσας[3]. Κατὰ δὴ ὧν ἑκάστην ὁδὸν ἐν τῇ αἱμασιῇ τῇ παρὰ τὸν ποταμὸν πυλίδες ἐπῆσαν[4], ὅσαι περ αἱ λαῦραι[5], τοσαῦται ἀριθμόν. Ἦσαν δὲ καὶ αὗται χάλκεαι[6], φέρουσαι καὶ αὐταὶ ἐς αὐτὸν τὸν ποταμόν.

méză zidul) pe ambele maluri ale fluviului, sunt unite printr'un gard de cărămidĭ arse. Cât pentru orașul în sine, acela, fiind compus în mare parte din case cu treĭ și cu patru caturĭ, e străbătut de uliţe drepte precum sunt și cele lalte (uliţe) transversale conducênd spre fluviŭ. La extremitatea fie cârĭ din aceste uliţe (transversale) nisce porţĭ micĭ eraŭ practicate în parapetul d'a lungul fluviului, câte ulite, atâtea (porţĭ) la numĕr. Eraŭ și acestea de aramă și conduceaŭ la fluviŭ chiar.

---

[1] παρατείνει, luat într'un sens absolut saŭ neutru și nu activ. Sensul fraseĭ e clar deși gramaticesce vorbind construcţia e defectuósă. Cred că »αἱ ἐπικαμπαὶ, παρὰ χεῖλος ἑκάτερον τοῦ ποταμοῦ« explică cuvintele τὸ ἀπὸ τούτου, adică arată ce era pe spaţiul acela. Defectul fraseĭ provine din ceea ce verbul, care s'ar acorda cu αἱ ἐπικαμπαὶ, lipsesce cu totul. Pentru a face sens am fost silit să traduc ca cum am fi avut τὰς ἐπικαμπὰς παρὰ χεῖλος ἑκάτερον τοῦ ποταμοῦ, αἱμασιὴ πλίνθων ὀπτέων παρατείνει.

[2] τριωρόφων τε καὶ τετρωρόφων. În loc de τριωρόφων cele maĭ multe manuscrise aŭ τριορόφων care este evident uă greșélă de ortografie saŭ un vulgarism. Dionisie din Alicarnas, citând aci pe Erodot dice πεντώροφα și ἑξώροφα. E probabil ca manuscrisul cu care s'a servit acel autor să fi avut acéstă variantă.

[3] κατατέτμηται τὰς ὁδοὺς ἰθείας, τάς τε ἄλλας καὶ τὰς ἐπικαρσίας τὰς ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἐχούσας. La τάς τε ἄλλας καὶ τὰς ἐπικαρσίας trebue să suplinim iarăși ἰθείας. În alte cuvinte, uliţele (paralele fluviului) carĭ străbăteaŭ prin oraș, eraŭ drepte, drepte eraŭ și cele transversale conducênd spre fluviŭ (adică tâind pe cele d'întâi perpendicular). — În loc de ἐχούσας găsim în unele ediţiĭ vechĭ ἀγούσας care e maĭ explicit dar nu se confirmă în manuscrise.

[4] ἐπῆσαν dela πήγνυμι. Manuscrisul luĭ Sancroft are ἐστήκεσαν. Unele ediţiĭ aŭ ἐπήεσαν și ἐπήεσαν.

[5] λαῦραι. Evident că e vorbă de uliţele saŭ de ὁδοὶ despre carĭ se face menţiune maĭ sus. Altminteri ênsă cuvêntul e vag. Une orĭ el însemnéză uliţe largĭ și chiar alee saŭ bulevarduri, sădite cu copacĭ ca în Teocrit (Ep. 4, 1); alte orĭ însemnéză ulicióre strimte ca în Esechiŭ și în Eustatiu. Cred că la început cuvêntul λαῦρα însemna uliţă strimtă și tortuósă, și nu e imposibil ca cuvêntul »labirint« pronunţat în limba elină »lavirinthos« să fi avut uă conexitate cu λαῦρα pronunţat »lavra«; de aci în fine a ajuns a însemna uliţe largĭ și drepte ca acelea despre carĭ e vorbă în textul nostru.

[6] Ἦσαν δὲ καὶ αὗται χάλκεαι. Cuvintele καὶ αὗται nu sunt de prisos cum cred unĭi carĭ propun chiar stergerea lor din text; ele se referă la cele lalte porţĭ ale ziduluĭ extern despre carĭ e vorbă maĭ sus la Cap. 179, adică »și acestea (ca și cele lalte) eraŭ de aramă«.

181. Τοῦτο μὲν δὴ τὸ τεῖχος[1] θώρηξ ἐστί. Ἕτερον δὲ ἔσωθεν τεῖχος περιθέει[2], οὐ πολλῷ τέῳ ἀσθενέστερον τοῦ ἑτέρου τείχεος, στεινότερον δέ[3]. Ἐν δὲ φάρσεϊ ἑκατέρῳ τῆς πόλιος τετείχιστο ἐν μέσῳ[4], ἐν τῷ τὰ βασιλήϊα μὲν περι-

181. Acest zid (extern) constitue apărarea (principală a oraşuluĭ). Un alt zid interior ênsă êl înconjióră, aprópe tot aşa de tare ca şi cel exterior, deşi maĭ ângust. În interiorul ambelor pârţĭ ale oraşuluĭ se (ridică)

[1] Τοῦτο μὲν δὴ τὸ τεῖχος. Adică zidul extern, despre care se vorbesce la Cap. 179 şi care acoperia exteriorul oraşuluĭ cum acoperă uă armură »θώρηξ« pe soldat. Dion Casiu se servă de aceeaşĭ expresie θώρηξ (LXXIV, 10) descriind zidul exterior al Bizanţiĭ. Nu cred că în zidul acesta e coprins şi zidul »αἱμασία« care mergea d'a lungul ambelor maluri ale fluviuluĭ şi care nu era curat vorbind un zid exterior; se înţelege zidul curat extern ca deosebit de zidul saŭ maĭ bine zis de zidurile interne şi de acelea carĭ înconjuraŭ cetatea centrală numită a luĭ Nabucodonozore. Despre zidurile interne ridicate de Nabucodonozore, Berosiu ne spune că eraŭ triple ca şi cele externe: »ὑπερβάλετο τρεῖς μὲν τῆς ἔνδον πόλεος περιβόλους, τρεῖς δὲ τῆς ἔξω πόλεος«. Urme ênsă despre aceste ziduri interne nu s'aŭ găsit, ci numaĭ urmele celor externe, carĭ, se înţelege de sine, eraŭ cele maĭ solide.

[2] Ἕτερον δὲ ἔσωθεν τεῖχος περιθέει. Acest zid era acel zidit de Nabucodonozore: el înconjura ceea ce Berosiu, (fr. 14), numesce »cetatea internă« şi avea un circuit de 44 de stadiĭ. — În loc de περιθέει vedem în unele ediţiĭ περιθεῖ.

[3] οὐ πολλῷ τέῳ ἀσθενέστερον τοῦ ἑτέρου τείχεος, στεινότερον δέ. Pentru maĭ multă claritate a stiluluĭ am fost silit să daŭ traduceriĭ forma positivă în locul celeĭ negative din text. Traducerea textuală ar fi »nu mult maĭ slab decât zidul cel lalt (extern), deşi maĭ ângust«.

[4] Ἐν δὲ φάρσεϊ ἑκατέρῳ τῆς πόλιος τετείχιστο ἐν μέσῳ. În manuscrisele luĭ Sancroft, luĭ Weseling şi în alte două manuscrise colaţionate de Schweighäuser, există uă lacună mare începând dela cuvintele acestea şi până la începutul capitoluluĭ 184. Pasagiul póte fi considerat, cu destul temeiŭ, ca una din multele intercalăriĭ făcute de autor către finele vieţiĭ sale. Trebue să notăm mulţimea de variante existând atât în punctuaţie cât şi în textul chiar al întregeĭ frase începând aci şi terminând la cuvêntul τετράγωνον. Maĭ ântâiŭ, frasa este una singură şi nu trebue tăiată în treĭ cum o tae multe ediţiĭ şi chiar manuscrise puind puncte după ἐν μέσῳ şi după ἰσχυρῷ. Verbul τετείχιστο nu este un verb neutru şi independinte: el guvernézĕ ca regim direct pe »τὰ βασιλήϊα« şi pe »Διὸς Βήλου ἱρὸν«, adică, »în mijlocul fie cârĭi din acesta două părţĭ ale oraşuluĭ se află, înconjurate cu ziduri, palatul regal şi templul«. Autorul ne a spus maĭ sus că ambele părţĭ ale oraşuluĭ eraŭ fortificate, prin urmare a o spune iar aci ar fi un pleonasm cu totul inutil şi a da luĭ τετείχιστο acest sens neutru ar fi a se repeti. Cuvêntul ἐν μέσῳ nu trebue luat în strictul sens de centru geometric, lucru care ne ar face să credem că în centrul fie cârĭi pârţĭ ale oraşuluĭ, adică în centrul pârţiĭ de pe malul stâng al Eufratuluĭ şi în centrul pârţiĭ de pe malul drept, se ridicaŭ, într'una palatul şi în cea laltă templul, ambele fiind înconjurate cu fortificaţiĭ. Trebue să înţelegem prin μέσῳ pur şi simplu »interiorul« adică că aceste edificiuri fortificate se aflaŭ cuprinse în interiorul încinteĭ generale care înconjura oraşul întreg. Căcĭ, abstracţiune făcută de ruinele templuluĭ luĭ Bel, presupuse a fi acelea dela Birs-Nimrud şi carĭ sunt aprópe de zidul exterior, spre sud-est şi la uă distanţă de 15 kilometrĭ de centru represintat prin satul modern Hillah, chiar atunci, resturile de ziduri numite Kasr, constatate a fi acelea ale vechiuluĭ palat regal şi situate nu chiar în Hillah ci cam la uă parte, în direcţia nordului, lângă malul stîng al Eufratuluĭ, eraŭ departe de a ocupa centrul geometric al pârţiĭ cetăţiĭ unde se aflaŭ. Aşa dar vom traduce ἐν μέσῳ »în interiorul« şi nu »în centrul«.

βόλῳ μεγάλῳ τε καὶ ἰσχυρῷ[1], ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ Διὸς Βήλου ἱρὸν χαλκόπυλον[2], καὶ ἐς ἐμὲ τοῦτο

fortificate, în cea d'ântâia, edificiile regale cu încintea lor mare și puternică, iar în cea laltă

[1] ἐν τῷ τὰ βασιλήϊα μὲν περιβόλῳ μεγάλῳ τε καὶ ἰσχυρῷ. Nu e de fel necesar aci să suplinim un verb. Cu tóte acestea, manuscrisul florentin suplinesce εἶεν după ἐν τῷ. Schweighäuser și Gaisford adoptă ἐν τῷ ἦεν τὰ βασιλήϊα. Tótă confusia acésta provine din ceea ce acestĭ comentatorĭ considerá pe τετείχιστο ca un verb neutru și nu vor să admită, ceea ce e mult maĭ logic și maĭ în acord cu texturile manuscrise, că τετείχιστο guvernézá ca regim direct τὰ βασιλήϊα și ἱρον și că frasa este una singură și neîntreruptă dela ἐν δὲ φάρσεϊ și până la τετράγωνον. Afară de acésta, forma epică ἦεν propusă de Gaisford și de Schweighäuser este una pe care nu o comportă stilul autoruluĭ nostru, și cât pentru εἶεν din manuscrisul florentin, acel volum este singura autoritate militând în favórea intercalăriĭ verbuluĭ pe când argumentele în contra adoptăriĭ luĭ sunt așa de numeróse, de puternice și de plausibile încât nu putem pe uă singură basă să introducem un verb, care, după mine, ar compromite întreg sensul pasagiuluĭ. Putem menționa în trecăt, ca uă altă inovație, pe aceea a luĭ Koen care propune ἐν τῷ μὲν ἑνὶ spre a corespunde cu ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ; acésta însă este uă intercalare gratuită maĭ elegantă ca stil dar care nu are sancțiunea vre uneĭ autorități. Blakesley propune următórea transposiție a fraseĭ: »τετείχιστο ἐν μέσῳ, περιβόλῳ μεγάλῳ τε καὶ ἰσχυρῷ, ἐν τῷ ἦεν τα βασιλήϊα, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ κ. τ. λ.« Citez numaĭ acéstă emendație fără a maĭ comenta asupra eĭ pentru cuvintele expuse maĭ sus. Palatul regal, cu tóte dependințele luĭ, forma uă fortificație în oraș; ruinele luĭ se véd la nordul orașuluĭ pe malul stîng al Eufratuluĭ unde se ridică dealul numit astădĭ Kasr. Ruinele din față, de pe dealul Amram, sunt acelea ale vechiuluĭ palat al luĭ Nabopolasare. Palatul de la Kasr era cel noŭ zidit de Nabocodonozore, el era cel maĭ splendid judecând după ruinele ce s'aŭ găsit.

[2] ἐν δὲ τῷ ἑτερῳ Διὸς Βήλου ἱρον χαλκόπυλον. Mare e controversa între archeologĭ asupra posițieĭ acestuĭ templu. Putem dice chiar că soluția întregiĭ cestiunĭ a încinteĭ zidurilor depinde de fixarea acestuĭ punct controversat. Înainte de a intra în discuția acesteĭ cestiunĭ e necesar a atrage atenția studentuluĭ asupra alăturatelor douĕ harte topografice, din care cea d'ântâia, pe uă scară maĭ mare, represintă ruinele de pe malul stîng al fluviuluĭ în satul modern Hillah și arată posițiile relative ale dealurilor Amram, Kasr și Babil. În acea hartă nu intră ruinele dela Birs Nimrud considerate de unĭĭ ca acelea ale templuluĭ luĭ Bel pe malul drept. Aceste ruine se pot vedea numaĭ pe harta a doua care e făcută pe uă scară maĭ redusă. În prima hartă se pot observa ruinele dela Hillah, carĭ, cred, represintă aprópe întrĕga parte a orașuluĭ de pe malul stîng al Eufratuluĭ: am însemnat pe dênsa linia de șanțurĭ ce se prelungesce dela Babil în spre sud-est. Aceste șanțurĭ pot să fi făcut parte din zidul interior; la punctul indicat prin litera A ele apucă în direcția rîuluĭ spre sud-vest, pe când uă altă linie de șanțurĭ, paralelă cu linia din urmă, plécă dela Eufrat la punctul B și se pierde la punctul C. Nu e cu neputință ca acest șanț B C să indice linia zidului exterior. Presupuind că aci avem urmele zidurilor interióre și exterióre pe acéstă jumătate maĭ importantă a orașuluĭ, atunci acéstă jumătate trebuo să fi avut forma unuĭ triunghiŭ neregulat având rîul drept basă. Venind acum la cestia care ne preocupă, adică unde era acest templu al luĭ Bel, trebue să notăm că mult timp s'a crédut că ruinele de la Birs-Nimrud, însemnate pe planul al doilea, indică locul acestuĭ templu. Acésta era opinia luĭ Rich și a luĭ Ker-Porter și sustinută de Niebuhr și de Fremel, fiind-că imensa încintă a zidurilor exterióre resultând din cifrele transmise de scriitorĭ anticĭ permitea ca Birs-Nimrud să fie cuprins în acea încintă colosală deși la uă distanță de 9 kilometrĭ de centru, pe urmă fiind-că acele ruine trebuiaŭ, după descrierea din text și după acelea ale altor scriitorĭ, să se afle pe malul drept al Eufratuluĭ. Astădĭ însă s'a dovedit destul de clar din inscripțiĭ că ruinele dela Birs-Nimrud nu sunt acelea ale templuluĭ luĭ Bel ci ruinele unuĭ templu din Borsippa, oraș deosebit de Babilona. Acésta probézá că presupusa dimensiune a zidurilor exterióre a Babiloneĭ de 480 stadiĭ

pătrate este exagerată. Cercetări minuțióse aŭ stabilit în fine că ruina dela Babil pe dealul dela Mujelibeh sunt acelea ale templuluĭ în cestiune, lucru care ne aduce la cestiunea întêmpinărilor de opus teorieĭ că ruinele templuluĭ nu pot fi pe acelaș mal al Eufratuluĭ unde sunt ruinele palatuluĭ, căcĭ autorii, carĭ afară de Erodot, aŭ descris orașul Babilona, ca Diodor din Sicilia, Ctesia, Berosiu, Josef și alțiĭ, susțin că Eufratul trecea prin centrul orașuluĭ și că pe uă parte se ridica palatul iar

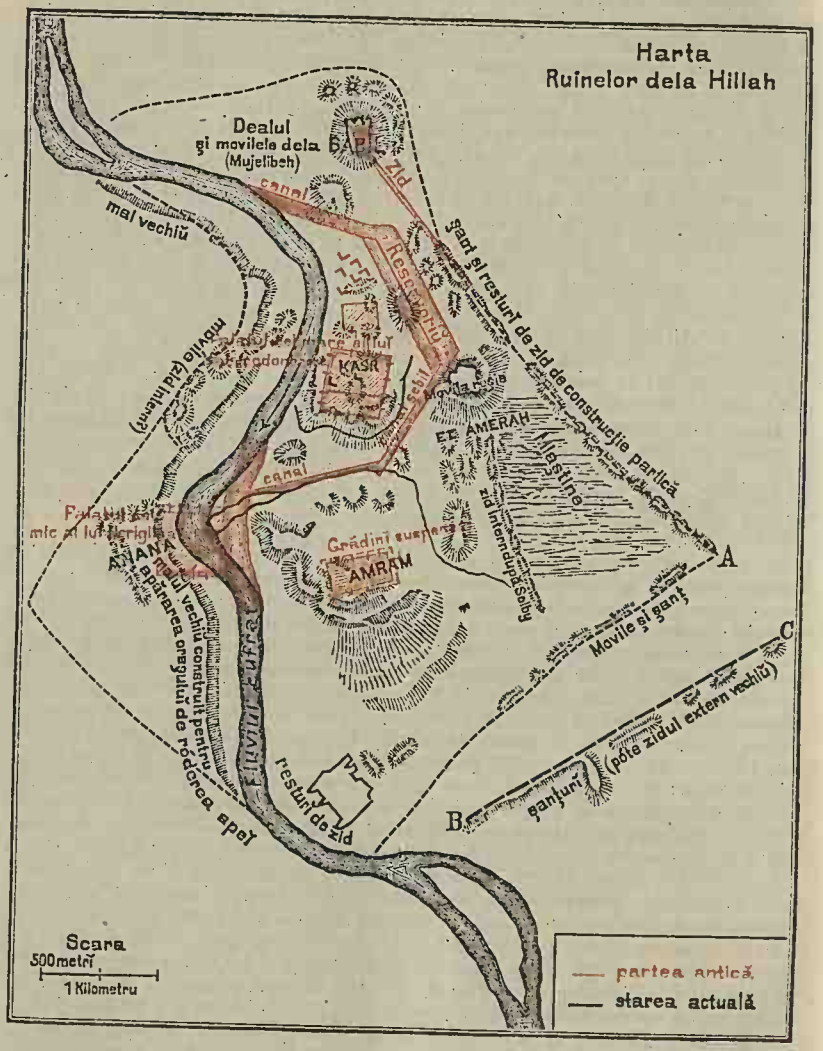

pe cea laltă templul. În adevĕr masele de ruine însemnate pe harta întâia, maĭ ales daca considerăm și ruinele de la Babil ca fiind acelea ale templuluĭ, par a indica că întregul oraș era situat pe uă parte numaĭ a fluviuluĭ și a nume pe malul sting, lucru care nu se acordă nicĭ cu descrierea luĭ Erodot nicĭ cu descrierile altor autorĭ. Iată modul cel maĭ probabil de a aplana dificultatea: Nabucodonozore, după inscripțiile ce ne aŭ remas, a construit un canal care trecea

ἔτι ἐὸν[1], δύο σταδίων πάντη, ἐὸν τε- | templul cel cu porţile de aramă

în dreptul faţadeĭ nordice a palatuluĭ seŭ: în alte cuvinte trecea subt pólele nordice ale dealuluĭ Kasr, între acest deal şi dealul dela Mujelibeh, adică Babil. Acest canal, ale căruĭ urme se pot vedea la sud-est de Babil, aducea apele Eufratuluĭ în reservoriile din dosul palaturilor şi pe numia »Şebil«. Autoriĭ pot lesne să fi luat acest canal drept fluviul principal, maĭ ales că Babilonieniĭ dedeaŭ fluviuluĭ principal, în sus de punctul de juncţiune cu canalul, numele de Sippara. Astfel

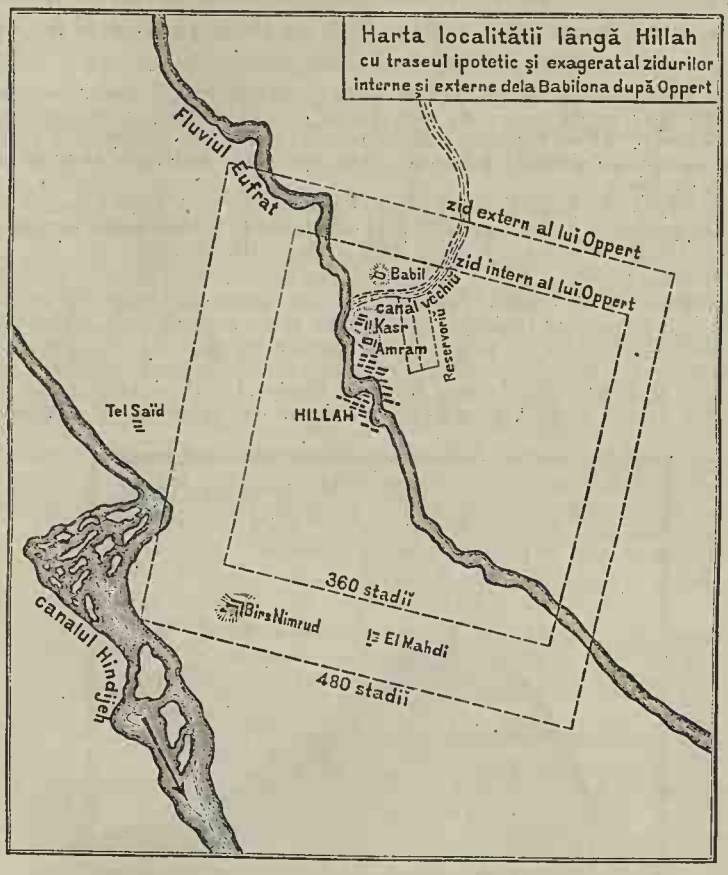

era greŭ de determinat care era fluviul principal şi care era canalul. Maĭ e şi un alt fapt, acela că Eufratul are din vechime uă tendinţă de a se apropia de canalul de Hindeyeh, aşa încât el curgea maĭ spre răsărit decât astăḑi şi acum a potmolit unele ruine de pe malul drept, ca de pildă palatul luĭ Neriglisare, prin care astăḑi trece apa. Aşa dar existenţa canaluluĭ, combinat cu tendinţa riuluĭ de a potmoli ruinele pe partea dréptă, aplanéză dificultatea ce întêmpinăm în a admite un fapt destul de bine constatat astăḑi, că ruinele dela Babil nu sunt alt ceva decât acelea ale templuluĭ luĭ Belus saŭ Baal, Joele Babilonienilor.

[1] καὶ ἐς ἐμὲ τοῦτο ἐὸν. Acéstă frasă nu trebue luată drept probă că Erodot ar fi visitat în persónă Babilona şi templul luĭ Baal.

τράγωνον[1]. Ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ἱροῦ πύργος στερεὸς οἰκοδόμηται, σταδίου καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ εὖρος· καὶ ἐπὶ τούτῳ τῷ πύργῳ ἄλλος πύργος ἐπιβέβηκε, καὶ ἕτερος μάλα ἐπὶ τούτῳ, μέχρι[2] οὗ ὀκτὼ πύργων[3]. Ἀνάβασις δὲ ἐς αὐτοὺς ἔξωθεν κύκλῳ περὶ πάντας τοὺς πύργους

al luĭ Joe Bel, care exista și pe timpul meŭ, avênd două stadiĭ pe fie care latură și fiind pătrat. Din centrul templuluĭ se ridică un turn solid de uă stadie în lungime și în lățime; și pe acest turn se ridică alt turn, și altul iar pe acela, până ce se fac opt

[1] δύο σταδίων πάντη, ἐὸν τετράγωνον. Strabon, în descrierea orașuluĭ Babilona, ne dă pentru fie care latură câte uă stadie și pentru înălțime tot uă stadie. El nu menționéză împrejmuirea în care era monumentul pentru că se vede că pe timpul luĭ surparea celor opt caturĭ de turnurĭ umpluse acel spațiŭ cu ruine.

[2] μέχρι. În pasagiul acesta găsim forma μέχρις în unele ediții și manuscrise, dar am preferit a menține pe μέχρι fiind că e forma în general usitată de autorul nostru. (Vedĭ Cartea II, Cap. 19, 53, 173, și Cartea III, Cap. 104).

[3] ὀκτὼ πύργων. Putem compara cu ruinele dela Birs-Nimrud, carĭ deși, după opinia ce am emis-o maĭ sus, nu sunt acelea ale templuluĭ acestuia al luĭ Bel, totușĭ sunt rĕmășițele unuĭ edificiŭ sacru construit după acelaș plan. Examinate bine, ele arată că construcția originală era în formă de piramidă cu 8 trepte, astfel încât se póte defini ca compusă din 8 turnurĭ superpuse. Iată un plan al movileĭ actuale dela Birs saŭ Borsipa, care cu ruina de pe vîrf se ridică la 153 picióre. Acea movilă e compusă din fragmente de cărămidărie

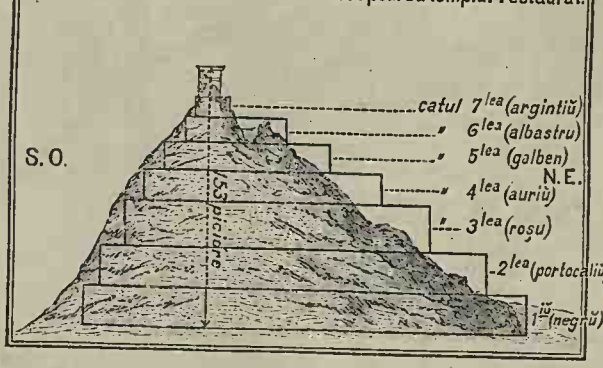

căḑute de pe monumentul saŭ templul ale căruĭ formă după calculele și mĕsurătorile cele maĭ recente se indică pe plan. Acest plan arată construcția în formă de trepte pe carĭ le numesce autorul nostru πύργους. Cele sépte caturĭ reprezintaŭ cele 7 colorĭ sacre ale religieĭ babiloniane și e probabil chiar că caturile eraŭ văpsite cu acele colorĭ. Sus era altarul saŭ coronamentul edificiuluĭ. Tot așa trebue să fi fost și templul luĭ Bel de pe dealul Mujelibeh. Din nenorocire însă ruinele dela Babil nu presintă astăḑĭ decât nisce mase informe din carĭ nu se póte trage nicĭ uă conclusie. Forma dealuluĭ dela Mujelibeh fiind maĭ regulată și nu așa abruptă de uă parte ca acel dela Birs, e de presupus că templul luĭ Bel avea uă formă piramidală maĭ regulată, și că perpendiculara dela vîrf la bază

ἔχουσα πεποίηται. Μεσοῦντι[1] δέ κου τῆς ἀναβάσιός ἐστι καταγωγή[2] τε καὶ θῶκοι ἀμπαυστήριοι[3], ἐν τοῖσι κατίζοντες ἀμπαύονται οἱ ἀναβαίνοντες. Ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ πύργῳ νηὸς[4] ἔπεστι μέγας· ἐν δὲ τῷ νηῷ κλίνη μεγάλη κέεται εὖ ἐστρωμένη, καί οἱ τράπεζα παρακέεται χρυσέη[5]. Ἄγαλμα δὲ οὐκ ἔνι οὐδὲν αὐτόθι ἐνιδρυμένον· οὐδὲ νύκτα οὐδεὶς ἐναυλίζεται ἀνθρώπων, ὅτι μὴ γυνὴ μούνη τῶν ἐπιχωρίων, τὴν ἂν ὁ θεὸς ἕληται ἐκ πασέων, ὡς λέγουσι οἱ Χαλδαῖοι[6], ἐόντες ἱρέες τούτου τοῦ θεοῦ.

turnurĭ. Suitul pe ele se face pe din afară printr'uă (scara) circulară care înconjóră tóte turnurile. Când e cineva la jumătatea suituluĭ, se află un receptacol și bănci de ședut pe carĭ se pun și se odihnesc aceĭ carĭ se sue. Pe turnul cel din urmă se ridică un tabernacol spațios; iar în interiorul acestuĭ tabernacol se află un pat mare bine așternut, și lângă acela uă masă de aur. Într'ênsul nu se ridică nicĭ uă statue: nóptea nu rĕmâne acolo nicĭ un om, ci numaĭ uă singură femee din localitate, pe care 'șĭ o alege ḑeul d'intre tote, precum spun Caldeiĭ, carĭ sunt preoțiĭ acestuĭ ḑeŭ.

---

tăia acea bază în mijloc iar nu în două părțĭ inegale cum vedem în ruina din Birs-Nimrud. Rawlinson observă că la tóte aceste templurĭ, afară de acel din Birs-Nimrud, laturile sunt întórse spre cele patru punctuarĭ cardinale. Acel din Birs are spre N.E. partea maĭ puțin repede și spre S.O. partea cea maĭ precipitósă. În desenul alăturat părțile însemnate ca umbrite represintă ceea ce există astăḑĭ.

[1] μεσοῦντι. Dativul participiuluĭ, întrebuințat și maĭ sus la Cap. 51 »ἐπὶ δεξιὰ ἐσιόντι« unde veḑĭ nota 1 de pe pagina 77.

[2] καταγωγή. Uă săpătură în care se póte odihni cineva. La capitolul 52 din Cartea V însemnéză un basin.

[3] ἀμπαυστήριοι în loc de ἀναπαυστήριοι. Tot așa și ἀμπαύονται în loc ἀναπαύονται.

[4] νηὸς. Am tradus cuvêntul prin »tabernacol« pentru a evita de a ḑice »templu«, ceea ce ar represinta uă construcție prea mare.

[5] τράπεζα παρακέεται χρυσέη. Diodor din Sicilia descrie acéstă masă la Cap. 9 din Cartea II.

[6] Χαλδαῖοι. Cestiunea cine eraŭ acestĭ Caldeĭ a rĕmas mult timp învăluită în mister, dar astăḑĭ ipotesele maĭ mult saŭ maĭ puțin fantastice carĭ aŭ fost suscitate de numele acesta aŭ cedat locul unor cunostințe positive căpătate de sciință în privința lor. Caldeiĭ eraŭ locuitoriĭ ceĭ primitivĭ din valea Eufratuluĭ înaintea invasieĭ semitice. De rasă turaniană saŭ hamitică, eĭ aparțineaŭ ramurĭĭ numite »Akad«. Eĭ vedem stabilițĭ în Mesopotamia la epoca luĭ Abraham și Biblia ne spune că capitala lor se numia »Ur«. Când Semițiĭ s'aŭ întins în secolul al 13lea înainte de Christos în valea Tigruluĭ și al Eufratuluĭ aŭ găsit deja stabilițĭ acolo pe acestĭ Caldeĭ cu limba lor, cu civilizația lor, proprie. Eĭ aveaŭ alfabetul lor și sciința lor astronomică. Atunci semițiĭ aŭ adoptat alfabetul caldeic cum aŭ adoptat Turciĭ maĭ târḑiŭ alfabetul semitic al Arabilor. Nu numaĭ atât, dar în timpul dominației semitice, adică asiriane, în Babilona și Niniva, semițiĭ adoptară în mare parte religia Caldeilor, iar limba lor, numită limba »akadiană« deveni limba cea sacră și scientifică, jucând rolul ce l'a jucat limba latină

182. Φασὶ δὲ οἱ[1] αὐτοὶ οὗτοι, ἐμοὶ μὲν οὐ πιστὰ λέγοντες[2], τὸν θεὸν αὐτὸν φοιτᾶν τε ἐς τὸν νηὸν καὶ ἀναπαύεσθαι ἐπὶ τῆς κλίνης, κατάπερ ἐν Θήβῃσι τῇσι Αἰγυπτίῃσι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὡς λέγουσι οἱ Αἰγύπτιοι· καὶ γὰρ δὴ ἐκεῖθι κοιμᾶται ἐν τῷ τοῦ Διὸς τοῦ Θηβαιέος[3] γυνή· ἀμφότεραι δὲ αὗται λέγονται ἀνδρῶν οὐδαμῶν ἐς ὁμιλίην φοιτᾶν[4]· καὶ κατάπερ ἐν Πατάροισι τῆς Λυκίης[5] ἡ πρόμαντις

182. Chiar acestia spun, dar mie nu-mĭ pare că spun adevĕrul, că ḑeul acesta se preumblă în templu și se odihnesce pe pat, întocmaĭ cum spun Egipteniĭ că se petrece la Teba din Egipt; cacĭ acolo uă femee petrece nóptea în (templul) luĭ Joe Teban; se asigură că nicĭ una nicĭ alta din aceste (femeĭ) nu aŭ relaţiĭ cu vre un bărbat; tot așa (face) la Patara

în Europa în tot timpul evuluĭ de mijloc. Cu începutul, dintr'uă simplă apelatură etnică, numele de Caldeĭ deveni acela al casteĭ religióse și instruite, adică al casteĭ preoţilor. Iată dece pe timpul luĭ Erodot »Χαλδαῖοι« nu maĭ desemna naţia saŭ poporul primitiv al Mesopotamieĭ ci preoţiĭ, adică casta sacerdotală a Babilonienilor, castă care naturalmente descindea din Caldeiĭ ceĭ primitivĭ. Religia lor consta în adoraţiunea și în observaţia corpurilor cerescĭ, cacĭ astronomia formă basa cunoscinţelor ce le primiseră prin tradiţie dela strămoșiĭ lor vechiĭ păstorĭ Akaḑĭ din câmpiile Mesopotamieĭ. Eĭ eraŭ, bine înţeles, idolatrĭ, și acésta explică zelul desfășurat de Perșĭ în distrugerea idolelor din templele Caldeilor (veḑĭ maĭ jos Cap. 183).

[1] οἱ. Acest articol este fără cuvênt omis în câte-va ediţiĭ.

[2] ἐμοὶ μὲν οὐ πιστὰ λέγοντες. Erodot aci, ca în multe alte ocasiĭ, arată bunul sĕŭ simţ refusând să acorde creḑĕmênt unor fabule absurde. Acésta face pe Larcher să ḑică spre elogiul autoruluĭ nostru: »Malgré la crédulité du siècle où vivait Herodote, on trouve dans ses écrits des preuves d'un jugement sain et éclairé«. Autorul nostru face aceeașĭ reservă maĭ jos la Capitolul 183 când ḑice: »ἐγὼ δέ μιν οὐκ εἶδον· τὰ δὲ λέγεται ὑπὸ Χαλδαίων, ταῦτα λέγω«.

[3] Θηβαιέος. Divinitatea care era obiectul unuĭ cult special la Teba se numia Amun saŭ Joe Amun. Templul luĭ era celebru și ruinele luĭ mărețe se pot vedea astăḑĭ la Karnak, unde, pe săpăturile blocurilor de marmură, se găsesc represintate femeĭ ajutând pe preoţi în serviciul divinităţiĭ, ceea ce pare a confirma ḑisele luĭ Erodot și luĭ Strabon în acéstă privinţă. — Forma adiectivuluĭ Θηβαιέος aci se găsesce în tóte ediţiile și manuscrisele, dar autorul nostru întrebuinţa și forma Θηβαῖος, veḑĭ Cartea II, Cap. 166. Apoloniŭ din Rod întrebuinţa forma Θηβαϊκὸς.

[4] αὗται λέγονται ἀνδρῶν οὐδαμῶν ἐς ὁμιλίην φοιτᾶν. Aceste femeĭ eraŭ, daca pot să mĕ exprim astfel, călugăriţele religiilor păgâne. Usul lor în serviciul divinităţiĭ êșĭ avea fără îndoiélă origina în idea că divinităţiĭ êĭ era plăcut să aibă și femeĭ în serviciul eĭ. Ele eraŭ în general vĕduve tinere carĭ îmbrăţișaŭ viaţa religiósă pentru a scăpa de grijele lumiĭ și fără dubiŭ făceaŭ, ca călugăriţele nóstre, jurămênt de castitate. Așa și la Indienĭ, vĕduvele tinere deveniaŭ servitórele divinităţilor și jucaŭ înaintea idolelor lor. De aceea fură numite de primiĭ călătorĭ portugesĭ carĭ visitară Indiile, »baleadere« adică »dănţuitóre«, de unde le a rĕmas astăḑĭ numele de »baiadere«.

[5] Πατάροισι τῆς Λυκίης. Patara era situată pe cósta Licieĭ, nu departe de mare. Ruinele acestuĭ oraș conservă încă astăḑĭ numele sĕŭ antic și se ridică lângă satul modern Kalamaki. Credinţa la Elinĭ era că Apoline locuia vara la Delos și iarna la Patara, așa încât oracolele se pronunţaŭ 6 luni la Delos și 6 luni la Patara. Oraţiŭ (Ode III, 4) êl numesce »Delius et Patareus Apollo«.

τοῦ θεοῦ[1], ἐπεὰν γένηται[2]· οὐ γὰρ ὧν αἰεί ἐστι χρηστήριον αὐτόθι[3]· ἐπεὰν δὲ γένηται, τότε ὧν συγκατακληίεται τὰς νύκτας ἔσω ἐν τῷ νηῷ.

183. Ἔστι δὲ τοῦ ἐν Βαβυλῶνι ἱροῦ καὶ ἄλλος κάτω νηὸς[4], ἔνθα ἄγαλμα μέγα τοῦ Διὸς[5] ἔνι κατήμενον χρύσεον, καί οἱ τράπεζα μεγάλη παρακέεται χρυσέη, καὶ τὸ βάθρον[6] οἱ καὶ ὁ θρόνος χρύσεός ἐστι· καὶ, ὡς ἔλεγον οἱ Χαλδαῖοι, ταλάντων ὀκτακοσίων[7] χρυσίου πεποίηται ταῦτα. Ἔξω δὲ τοῦ νηοῦ βωμός ἐστι χρύσεος. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλος βωμὸς μέγας, ὅπου[8] θύεται

din Licia profeteasa ḑeuluĭ de câte orĭ se află acolo; câcĭ nu în tot d'auna e oracol în acel loc: și când e acolo, atunci ea se închide noptile în năuntru în templu.

183. În templul din Babilona se maĭ află un alt sanctuar de desubt, acolo se ridică uă statue mare de aur a luĭ Joe, (represintat) ședênd, lângă dênsa e uă masă mare de aur, atât basa eĭ cât și tronul sunt de aur; și totul cântăresce, cum spuneaŭ Caldeiĭ, opt-sute talenți de aur. Afară de (acest) sanctuar se ridică și un altar de

[1] πρόμαντις τοῦ θεοῦ. Femeca saŭ preotésa care pronunță oracolele ḑeuluĭ subt inspirația luĭ. Unĭi aŭ cercat să facă uă deosebire între cuvintele πρόμαντις și προφῆτις, ele ênsă sunt sinonime.

[2] ἐπεὰν γένηται. γένηται se raportă la ἡ πρόμαντις. Baehr traduce latinesce »quando scilicet fatidica adest sacerdos«.

[3] οὐ γὰρ ὧν αἰεί ἐστι χρηστήριον αὐτόθι. Veḑĭ maĭ sus nota No. 5, pag. 336.

[4] ἄλλος κάτω νηὸς. Acest sanctuar pare a fi fost un cript saŭ uă boltă subt templu.

[5] Διὸς. Se înțelege Βῆλου, fără îndoială. Pentru tendința ce o aveaŭ Elinĭi de a da ḑeilor străinĭ numele ḑeilor lor veḑĭ maĭ sus nota 4, pag. 233.

[6] βάθρον. S'a discutat mult ce se înțelege prin acest cuvênt. Liddell și Scott, în dicționarul lor, la articolul βάθρον, se referă la pasagiul acesta și spun că aci se înțelege trépta saŭ basa pe care se ridică statua, deosebit de pedestal: în alte cuvinte, placa imediat sub statue. Rawlinson se unesce cu părerea luĭ Liddell și Scott și traduce »the base on which the throne is placed«. Prefer părerea acésta opinieĭ emise de Curțiu și sprijinite de Kreutzer care traduce prin »scabellum« adică »scăunașul de subt piciore«; cred chiar că pronumele posesiv οἱ se opune acesteĭ interpretărĭ de óre ce e clar că el se raportă la ἄγαλμα, adică la statua întrégă și nicĭ cum la un simplu scăunaș sub piciórele figurieĭ.

[7] ταλάντων ὀκτακοσίων. E clar că acéstă măsură, fiind estimația Caldeilor, se referă la talentul babilonian și nu la cel elinesc. Talentul elinesc cântăria 6000 drachme d'ale luĭ Solon, pe când talentul babilonian era egal cu 10,000 din aceste drachme; astfel încât 80 de talenți babilonianĭ represintaŭ 800,000 drachme. Larcher a calculat că uă asemenea cuantitate de aur ar valora astăḑĭ 56,160,000 francĭ; dar cred evaluarea acéstă exagerată tocmaĭ pentru că el dă uă prea mare importanță talentuluĭ babilonian. Valórea în monedă de astăḑĭ ar fi ca de 8,000,000 leĭ, socotinduse drachma, după calculul luĭ Tillet, drept 97½ centime.

[8] ὅπου. Dietsch, Werfer și Bredoviu propun a se restitui aci forma ionică ὅκου precum propun maĭ jos, la finele Capitoluluĭ 188, a se ceti ὅκῃ în loc de ὅπῃ: Baehr ênsă se opune la aceste emendațiĭ și le consideră arbitrare.

τὰ τέλεα τῶν προβάτων[1]. Ἐπὶ γὰρ τοῦ χρυσέου βωμοῦ οὐκ ἔξεστι θύειν ὅτι μὴ γαλαθηνὰ[2] μοῦνα. Ἐπὶ δὲ τοῦ μέζονος βωμοῦ καὶ καταγίζουσι[3] λιβάνωτοῦ χίλια τάλαντα[4] ἔτεος ἑκάστου οἱ Χαλδαῖοι, τότε ἐπεὰν τὴν ὁρτὴν ἄγωσι τῷ θεῷ τούτῳ. Ἦν δὲ ἐν τῷ τεμένεϊ τούτῳ ἔτι τὸν χρόνον ἐκεῖνον[5] καὶ ἀνδριὰς δυώδεκα πυχέων, χρύσεος, στερεός. Ἐγὼ μέν μιν οὐκ εἶδον· τὰ δὲ λέγεται ὑπὸ Χαλδαίων, ταῦτα λέγω. Τούτῳ τῷ ἀνδριάντι Δαρεῖος μὲν ὁ Ὑστάσπεος ἐπιβουλεύσας, οὐκ ἐτόλμησε λαβεῖν· Ξέρξης δὲ ὁ Δαρείου ἔλαβε, καὶ τὸν ἱρέα ἀπέκτεινε[6]

aur. Mai este și un alt altar mare, unde se sacrifică vitele deplin crescute. Pe altarul ênsă de aur nu se pot sacrifica decât numaĭ (vite) neînțercate. Pe altarul cel maĭ mare Caldeiĭ maĭ oferă în fie care an, tămâe pentru uă valóre de uă mie de talenți, atuncĭ când eĭ celebrézĕ sărbătórea acestuĭ ₫eŭ. Maĭ exista âncă pe timpul acela în acest templu și uă statue de om (înaltă) de două-spre-₫ece coți, întrégă de aur. Eŭ unul nu am vĕ₫ut-o: repet numaĭ acele ce le afirmă Caldeiĭ. Dariu, fiul luĭ

[1] τὰ τέλεα τῶν προβάτων. Vitele desvoltate prin crescere, căror nu le lipsesce nimic, ca opus la γαλαθηνά. Maĭ sus la Cap. 133 avem »τὰ λεπτὰ τῶν προβάτων« ve₫ĭ nota 1 pe pag. 239.

[2] γαλαθηνά. Vite carĭ sug âncă. Cuvêntul se găsesce și în Omer, ve₫ĭ Odisea, Cartea IV, v. 336.

[3] καταγίζουσι, dela καταγίζω, forma ionică a verbuluĭ καθαγίζω, a oferi saŭ dedica uneĭ divinităț̆ĭ. Acest verb se întrebuințézĕ și maĭ sus la Cap. 36 și 167.

[4] χίλια τάλαντα. Iar e vorbă, se înțelege, de talentul babilonian. Valórea în monedă de astă₫ĭ ar fi de 9,500,000 leĭ, conform calcululuĭ făcut maĭ sus la nota 7, pag. 337.

[5] Ἦν δὲ ἐν τῷ τεμένεϊ τούτῳ ἔτι τὸν χρόνον ἐκεῖνον. Blakesley găsesce că cuvintele acestea presintă dificultăț̆ĭ daca ele aŭ fost în adevĕr scrise de autorul nostru, și e dipus a considera întregul pasagiu, începênd cu cuvintele acestea și până la »τὸν ἀνδριάντα« ca uă intercalare, iar »ἐπὶ τὸν χρόνον ἐκεῖνον« ca uă parentesă explicativă însemnând la acea epocă de care ne vorbesce Erodot. Mărturisesc că nu înțeleg dificultatea. Timpul present întrebuințat de autor în pasagiurile ce precedă se referă la nisce monumente și la nisce moravurĭ ale Caldeilor, existente âncă pe timpul luĭ, de vreme ce aci e vorbă de un monument care, deși existase pe timpul luĭ Ciru de care ne ocupăm, totuși în timpul present, (adică pe timpul luĭ Erodot), dispăruse, fiind-că fusese ridicat de acolo de Xerxe: așa dar presentul în frasele precedente e natural, iar în frasa acésta ἦν se impune de sine.

[6] Ξέρξης δὲ ὁ Δαρείου ἔλαβε, καὶ τὸν ἱρέα ἀπέκτεινε. Arian (in exped. Alex. VII, 17) și Diodor din Sicilia (II. 9), ne spun că Xerxe distruse acest templu îndată după reîntórcerea luĭ din expediția desastrósă întreprinsă în contra Elinilor. Scim că Babilonieniĭ, profitând de plecarea luĭ Xerxe in Grecia, și încurajați prin scirile desastrelor ce a suferit acolo, s'aŭ revoltat pentru a fi din noŭ supuși la reîntórcerea luĭ. Rĕsbunarea luĭ Xerxe astă datĕ fu teribilă și în furia luĭ distruse multe templurĭ și imagine ale unuĭ cult care pentru el era idolatric, ucidênd pe preoți; cu acea ocasie statua despre care e vorbă în text, fiind de aur, a aț̆iț̆at atât spiritul luĭ de rĕsbunare cât și cupiditatea luĭ. Arian, descriind sacul Babiloneĭ de Xerxe, se servă de cuvêntul »κατέσκαψεν« care ar indica uă derîmare completă a cetăț̆ĭi. Acésta, de sigur e uă exagerație, Strabon e maĭ veridic când, relatând aceeașĭ istorie, ₫ice »κατέσπασεν«. În tóte casurile cetatea suferi mult de pe urma furieĭ și a mâncĭeĭ luĭ Xerxe.

ἀπαγορεύοντα μὴ κινέειν[1] τὸν ἀνδριάντα. Τὸ μὲν δὴ ἱρὸν τοῦτο οὕτω κεκόσμητο[2]. Ἔστι δὲ καὶ ἴδια ἀναθήματα πολλά.

184. Τῆς δὲ Βαβυλῶνος ταύτης[3] πολλοὶ μέν κου καὶ ἄλλοι ἐγένοντο βασιλέες, τῶν ἐν τοῖσι Ἀσσυρίοισι λόγοισι μνήμην ποιήσομαι[4], οἳ τὰ τείχεά τε ἐπεκόσμησαν καὶ τὰ ἱρά· ἐν δὲ δὴ καὶ γυναῖκες δύο. Ἡ μὲν πρότερον ἄρξασα, τῆς ὕστερον γενεῇσι πέντε πρότερον γενομένη, τῇ οὔνομα ἦν Σεμίραμις[5]. Αὕτη μὲν ἀπεδέξατο χώματα

Istaspe, avea intenţii asupra acesteĭ statuĭ, dar nu îndrăzni să pue mâna (pe ea); Xerxe însă, fiul luĭ Dariu, o luă, şi ucise pe preotul care êl popria ca nu cumva să misce statua din loc. Astfel fuse împodobit acest templu. Maĭ eraŭ încă (acolo) şi multe daruri oferite de particolarĭ.

184. Peste Babilona acésta aŭ domnit mulţĭ şi diferiţĭ suverani despre carĭ voiŭ da seamă în istoria Asirieĭ, şi carĭ aŭ înfrumuseţat zidurile şi templele (eĭ): între acestia (se prenumĕră) şi două femeĭ. Una, al cărĭĭ nume fu Semiramis, a domnit cea d'âintâia, suindu-se pe tron cu cincĭ generaţiĭ în-

[1] ἀπαγορεύοντα μὴ κινέειν. Când un verb exprimând împedicarea saŭ prevenirea uneĭ acţiunĭ este urmat cu μὴ şi cu un infinitiv, atunci μὴ se traduce prin »ca nu cumva«, în latinesce prin »ne«. Avem exemple maĭ sus la Cap. 158 »ἔσχε μὴ ποιῆσαι ταῦτα« şi la Cap. 155 »ἄπειπε μὴ ἐκτῆσθαι«.

[2] Τὸ μὲν δὴ ἱρὸν τοῦτο οὕτω κεκόσμητο. Rawlinson dice că acest mare templu dela Babilona, pe care l'aŭ descris mulţĭ autorĭ elinĭ afară de Erodot, este fără îndoiélă marele templu dela Babil, al căror ruine au format dealul dela Mujelibeh (vedĭ planul 1° la Cap. 181). În descrierea însă a edificiuluĭ acestuia autorul nostru pare a fi confundat două templurĭ deosibite. Astfel, mĕsurile date, precum şi descrierea diferitelor altare, corespund cu dimensiile ruinelor dela Mujelibeh, de altă parte însă caracteristicul celor şépte caturĭ superpuse este specialitatea faimosuluĭ templu dela Borsipa dedicat celor şépte corpurĭ cereşcĭ şi al câror ruine se află la Birs-Nimrud, (vedĭ planul 2° la Cap. 181). — În loc de κεκόσμητο multe manuscrise aŭ presentul κεκόσμηται. Forma κεκόσμητο e însă preferibilă, de óre ce ea se aplică maĭ potrivit uneĭ stărĭ de lucrurĭ trecute; câcĭ în dilele de carĭ vorbim, templul dela Babilona perduse mult din splendórea luĭ primitivă.

[3] Τῆς δὲ Βαβυλῶνος ταύτης. Manuscrisele luĭ Sancroft, luĭ Weseling şi cele două colecţionate şi colaţionate de Schweighäuser despre carĭ e vorbă maĭ sus la nota No. 4, pag. 330, pun cuvintele acestea imediat după pasagiul din Cap. 181 terminând cu »οὐ πολλῷ τέῳ ἀσθενέστερον τοῦ ἑτέρου τείχεος, στεινότερον δέ«. (Vedĭ acea notă).

[4] τῶν ἐν τοῖσι Ἀσσυρίοισι λόγοισι μνήμην ποιήσομαι. Vedĭ maĭ sus nota No. 3 pe pagina 190 unde am tratat pe larg cestiunea scrierii uneĭ asemenea istorii a Asirieĭ de autorul nostru.

[5] τῆς ὕστερον γενεῇσι πέντε πρότερον γενομένη, τῇ οὔνομα ἦν Σεμίραμις. Nu póte fi îndoiélă că aŭ existat cel puţin două, daca nu maĭ multe, regine asiriane cu numele »Samuramit« saŭ Semiramis, şi orĭ ce încercare de a le contopi pe tóte într'uă singură personalitate, maĭ mult saŭ maĭ puţin legendară, nu póte conduce la nicĭ un resultat. Ctesias, care a scris maĭ mult decât

ἀνὰ τὸ πεδίον ἐόντα ἀξιοθέητα· πρότερον δὲ ἐώθεε ὁ ποταμὸς ἀνὰ τὸ πεδίον πᾶν πελαγίζειν[1].

185. Ἡ δὲ δὴ δεύτερον γενομένη ταύτης βασίλεια, τῇ οὔνομα ἦν Νίτωκρις[2], (αὕτη δὲ συνετωτέρη

aintea aceleia care a domnit pe urmă. Acésta a ridicat pe câmpie nisce terasmente cari merită a fi vĕḑute; câcĭ înaintea (acestor lucrărĭ) rîul avea obiceiŭ a inunda întrĕga câmpie.

185. Aceea ênsă care deveni regină în al doilea rênd, al cărui nume fu Nitocris, (și ea fu âncă

orĭ cine despre Semiramis, ḑice că ea a fost asiriană, și în adevĕr Erodot este singurul care o face babiloniană. După Ctesias ea fu soția luĭ Ninu și zidi Babilona, ceea ce o pune la uă epocă mult anterióră dateĭ la care o pune Erodot, câcĭ Nitocris a trăit mult maĭ târḑiŭ, ea a fost muma luĭ Labinet, ultimul rege al Babiloneĭ, carele a început a domni la anul 555 înainte de Christos. Erodot calculézĕ 3 generaţiĭ de secol, astfel încât 5 generaţiĭ înaintea luĭ Nitocris fixézĕ data Semiramideĭ luĭ Erodot cam pe la anul 730 înainte de era nóstră. Spre a concilia aceste diferinţe, în loc de πέντε, Ioan Scaliger propune a citi πεντήκοντα și Vitringa »δεκαπέντε«. E cu totul inutil să cercăm a concilia acéstă dificultate și nicĭ una nicĭ alta din aceste emendaţiĭ nu ne aduc la uă dată la care scim positiv că una din Semiramide ar fi domnit în Babilona. Prin urmare ele nu pot fi admise nicĭ una nicĭ alta. E clar că aci nu e vorbă despre Semiramis, soția luĭ Ninu, câreia multe tradiţiĭ antice atribue ridicarea zidurilor Babiloneĭ, câcĭ indicaţia de 5 generaţiĭ înaintea Nitocrideĭ e departe de a represinta data aceleĭ Semiramide. Pe de altă parte acéstă indicaţie de 5 generaţiĭ înaintea Nitocrideĭ ne aduce aproximativ la uă epocă în care s'a constatat prin inscripţiĭ că ar fi domnit în adevĕr uă Semiramidă, nu în Babilona, ce a drept, ci în Asiria; acéstă Semiramis a fost, se vede, cea maĭ celebră din ele. Data ce o fixează Erodot aci este, cum am ḑis mai sus, aproximativ anul 730 înaintea luĭ Christos: și în adevĕr, la anul 810 s'a suit pe tronul Asirieĭ regele Vuluș III carele a domnit 39 de anĭ. Dela acesta ne aŭ rĕmas două inscripţiĭ celebre; una din ele e săpată pe piedestalul statueĭ ḑeuluĭ Nebo și menţionézĕ pe Vuluș III și pe soția luĭ »Semiramut« ca asociata luĭ în domnie. Astfel dar Semiramis acésta domnia âncă pe la 741 în: de Christos, ceea ce ne apropie cu 9 anĭ de data Semiramideĭ luĭ Erodot cu care sunt dispus de aceea a o identifica. Cât pentru confusia ce o face autorul nostru între Asiria și Babilonia, ea e fórte naturală de óre ce aceste două imperiĭ aŭ fost continuu în contact unul cu altul în tot cursul istorieĭ lor. Un fapt care confirmă părerea nóstră că nu e vorbă aci de Semiramis soția luĭ Ninu, e că Strabon (XVI, 1) ne spune despre uă Semiramidă asiriană care ar fi înfrumusețat (nu fundat) Babilona, și care, afară de lucrările eĭ în Babilona a săvărșit alte lucrărĭ marĭ în diferite părţĭ ale imperiuluĭ: »πολλὰ καὶ ἄλλα κατὰ πᾶσαν γῆν σχεδὸν, ὅση τῆς ἠπείρου ταύτης (adică Asia) ἐστὶ· τά τε χώματα ἃ δὴ καλοῦσι Σεμιράμιδος, καὶ τείχη, καὶ ἐρυμάτων κατασκευαὶ, καὶ συρίγγων τῶν ἐν αὐτοῖς, καὶ ὑδρείων, καὶ κλιμάκων, καὶ διωρύχων ἐν ποταμοῖς καὶ λίμναις, καὶ ὁδῶν, καὶ γεφυρῶν«.

[1] πρότερον δὲ ἐώθεε ὁ ποταμὸς ἀνὰ τὸ πεδίον πᾶν πελαγίζειν. Fluviul Eufrat și astăḑĭ se revarsă pe câmp periodic în fie care primăvară când se topesc zăpeḑile de pe munţiĭ Armenieĭ. — Verbul πελαγίζειν, ca să-i se dea sensul luĭ adevĕrat, dela πέλαγος »mare«, ar trebui să fie tradus prin perifrasa »înfățișa peste tot aspectul uneĭ mărĭ«. Baehr traduce »ut maris ferme speciem campus præberet«.

[2] τῇ οὔνομα ἦν Νίτωκρις. Autorul nostru, maĭ jos (Cap. 188), face pe Nitocris muma luĭ Labinet al IIIlea, adică a ultimuluĭ rege al Babiloneĭ. În tóte casurile Erodot este singurul scriitor care o menţionézĕ și nicĭ urmă de existenţa eĭ nu s'a găsit pe inscripţiĭ. Însuși Erodot nu e clar asupra identităţiĭ acesteĭ regine, câcĭ, pe când de uă parte o consideră ca soția luĭ Labinet II (Nabu-

γενομένη τῆς πρότερον ἀρξάσης), τοῦτο μὲν μνημόσυνα ἐλίπετο τὰ ἐγὼ ἀπηγήσομαι, τοῦτο δὲ[1] τὴν Μήδων ὁρῶσα ἀρχὴν μεγάλην τε καὶ οὐκ ἀτρεμίζουσαν[2], ἀλλ'[3] ἄλλα τε ἀραιρημένα ἄστεα αὐτοῖσι, ἐν δὲ δὴ καὶ τὴν Νῖνον[4], προεφυλάξατο ὅσα ἐδύνατο μάλιστα. Πρῶτα μὲν τὸν Εὐφρήτην ποταμὸν, ῥέοντα πρότερον ἰθὺν, ὅς σφι διὰ τῆς πόλιος μέσης ῥέει, τοῦτον ἄνωθεν[5] διώρυχας ὀρύξασα οὕτω δή τι ἐποίησε σκολιὸν, ὥστε δὴ τρὶς ἐς τῶν τινὰ κωμέων τῶν ἐν τῇ Ἀσσυρίῃ ἀπικνέεται ῥέων[6]. Τῇ δὲ

maĭ înțeleaptă decât aceea care domni âncâiŭ,) pe de uă parte lăsă în urma eĭ nisce amintirĭ despre carĭ voiŭ da (maĭ jos) seamă, pe de altă parte, observând puterea crescêndă a Meḑilor (și vĕḑênd modul cum) se agitaŭ, și cum răpiseră maĭ multe cetățĭ, între carĭ și Niniva, luă cât putu maĭ bine, mĕsurĭ de apărare. Maĭ âncâiŭ, prin săpăturile ce facu în partea (luĭ) superióră, sili pe fluviul Eufrat, — care curge prin centrul orașuluĭ, și care

---

codonozore?), pe de alta parte ḑice că ea fu muma luĭ Labinet II (Nabunit). E puțin admisibil ca ea să fi fost și una și alta, câcĭ Labinet I, saŭ Nabucodonozore, s'a urcat pe tronul Babiloneĭ la anul 605 înainte de Christos, pe când Labinet II, saŭ Nabonit, nu s'a urcat pe acel tron decât la anul 555. Presupuind chiar că autorul nostru nu se înșelă asupra mumeĭ luĭ Labinet II, e evident că există în mintea luĭ uă confusie între muma luĭ Labinet II și soția luĭ Labinet I. Muma luĭ Labinet I nu a domnit ca regentă, pe când din contra, soția luĭ Labinet I, (cunoscut în Biblie sub numele Nabucodonozore) a avut uă periodă de regență în timpul nebunieĭ soțuluĭ eĭ: pe de altă parte scim bine ce lucrărĭ imense de artă s'aŭ făcut sub Nabucodonozore, ca de exemplu mărețul palat al cărui ruine se ridică pe movila dela Kasr de pe malul Eufratuluĭ și unde fie care cărămidă pórtă marca acestuĭ rege, zidurile luĭ, reservoirele de apă și alte lucrărĭ. E posibil dar ca Erodot să atribue acesteĭ Nitocride, soțieĭ luĭ Nabucodonozore, lucrările facute de bărbatul eĭ, și astfel s'o confunde cu cea d'a doua Nitocris, muma ultimuluĭ suveran al Babiloneĭ. — Erodot maĭ vorbesce în Cartea II, Cap. 100, de uă Nitocris egipteană cu care nu trebue să confundăm pe acésta.

[1] τοῦτο δὲ. Să observăm aci sensul luĭ τοῦτο μὲν urmat de τοῦτο δὲ »pe de uă parte« — »pe de altă parte«.

[2] οὐκ ἀτρεμίζουσαν. Verbul ἀτρεμίζειν maĭ este întrebuințat în sensul acesta la Cap. 190 maĭ jos, în Cartea VII, Cap. 15, și în Cartea VIII, Cap. 68. Cu negativul el exprimă spiritul agitator al uneĭ națiunĭ care se frămêntă pentru a face cuceriri.

[3] ἀλλ'. Multe ediții suprimă acest cuvênt ca inutil și ca sunând rĕŭ înaintea luĭ ἄλλα, dar cred că el trebue menținut ca accentuând bine desvoltarea sensuluĭ cuvintelor οὐκ ἀτρεμίζουσαν, maĭ ales că suprimarea luĭ nu se acordă cu nicĭ un text manuscris.

[4] ἐν δὲ δὴ καὶ τὴν Νῖνον. Acéstă luare a Niniveĭ de câtre Meḑĭ a avut loc spre finele domnieĭ luĭ Ciaxare (veḑĭ maĭ sus Cap. 106). Niniva a fost atacată de două orĭ de Meḑĭ subt Ciaxare, âncâiŭ la anul 634 înainte de Christos și pe urmă la anul 610 când Ciaxare, aliat cu regele Babiloneĭ, Nabopolasar, a reușit să distrugă acéstă vechie capitală a Asirieĭ după doĭ anĭ de asediŭ. — Greșit scriŭ aci câți-va editorĭ »ἐν δὲ δὴ καὶ τὴν Ἶνα« referindu-se la cetatea despre care se face mențione în Cap. 179 de maĭ sus.

[5] ἄνωθεν, adică »ἄνωθεν τῆς Βαβυλῶνος πόλιος«.

[6] ὥστε δὴ τρὶς ἐς τῶν τινὰ κωμέων τῶν ἐν τῇ Ἀσσυρίῃ ἀπικνέεται ῥέων. Pentru mine sensul pasagiuluĭ e clar și însemnéză că cursul fluviuluĭ, care

κώμη οὔνομά ἐστι, ἐς τὴν ἀπικνέεται ὁ Εὐφρήτης, Ἀρδέρικκα[1]· καὶ νῦν οἱ ἂν κομίζωνται[2] ἀπὸ τῆσδε τῆς θαλάσσης ἐς Βαβυλῶνα, καταπλέοντες ἐς τὸν Εὐφρήτην ποταμὸν[3], τρίς τε ἐς τὴν αὐτὴν ταύτην κώμην παραγίνονται καὶ ἐν τρισὶ ἡμέρῃσι. Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτο ἐποίησε. Χῶμα δὲ παρέχωσε παρ' ἑκάτερον τοῦ ποταμοῦ τὸ χεῖλος, ἄξιον θώυματος, μέγαθος καὶ ὕψος

mai înainte avea un curs drept, — să cotéscă așa încât (acum el) se apropie de treĭ orĭ de un sat óre care din Asiria. Numele satuluĭ de care se apropie fluviul Eufrat este Arderica; și astădĭ aceĭ carĭ călătoresc din marea nóstră spre Babilóna, scoborând cursul Eufratuluĭ, se învârtesc de treĭ orĭ împrejiurul chiar a acestuĭ sat, și acésta în timp

---

înainte era drept și la epoca crescerĭĭ apelor venia repede și inunda orașul, a fost așa modificat încât Eufratul, silit să facă două marĭ cotiturĭ, trecea de treĭ orĭ aprópe de acelaș punct. Nicĭ ună urmă nu mai rămâne de acésta colosală lucrare de inginerie și autorul nostru este singurul care o menționézĕ. Rawlinson susține că ea nu a existat nicĭ ună dată și că Erodot se înșelă în descrierea acésta. E posibil să se fi construit nisce zăgazurĭ menite să spargă puterea apeĭ mai sus de Babilona, saŭ póte chiar un șanț cum avem noĭ pe Dîmbovița în sus de Bucurescĭ, aprópe de Colintina, dar și acésta e un ce fórte problematic.

[1] Ἀρδέρικκα. Numele pare a fi fost comun în acéstă parte de loc și trebue să fi avut ună însemnare în limba Caldeenilor. Să nu confundăm Arderica acéstă cu cea laltă Arderica menționată de Erodot în Cartea VI, Cap. 119, situată lângă Susa, unde Dariu Istaspe a internat pe Eretrienĭĭ robiță la începutul resbeluluĭ cu Elinĭĭ. Arderica care ne procupă aci, era, după Heeren, vechiul nume al satuluĭ modern Akerkuf lângă Bagdad: pe acolo trecea vechiul canal de irigație numit Nahr Malcha saŭ Fluviul Regal.

[2] κομίζωνται. Verbul κομίζεσθαι se aplică atât la călătorĭĭ pe uscat cât și la cele pe apă; de exemplu, în Cartea II, Cap. 60, autorul nostru él întrebuințézĕ pentru călătorie pe mare, iar în Cartea V, Cap. 98, și în Cartea VII, Cap. 182, él aplică la călătorie pe uscat. Aci e vorbă de amêndouă, precum vom arăta în nota următóre.

[3] ἀπὸ τῆσδε τῆς θαλάσσης ἐς Βαβυλῶνα, καταπλέοντες ἐς τὸν Εὐφρήτην ποταμόν. Câțĭ-va comentatorĭ, pornind dintr'un princip eronat că cuvêntul κομίζειν, neurmat de πεζῇ (cum él vedem în Cartea VI, Cap. 16, și în Cartea VIII, Cap. 107), însemnézĕ a călători pe apă, cred că autorul înțelege un voiaj din Golful Persic până la Babilona, urcând cursul fluviuluĭ Eufrat dela gura luĭ. Nu trebue mult pentru a combate ună asemenea teorie. Mai întâiŭ κομίζειν se aplică la orĭ ce fel de călătorie, fie pe apă fie pe uscat, precum e clar dovedit prin pasagiurile din Cartea V, Cap. 98, și din Cartea VII, Cap. 182, unde autorul nostru întrebuințézĕ acelaș verb. Al doilea, »τῆσδε τῆς θαλάσσης« nu póte indica decât Marea Mediterană pe care Erodot o numesce continuu »ἥδε ἡ θάλασσα« adica »Marea acésta, a nóstră«. În nicĭ un cas ἥδε nu s'ar putea aplica uneĭ mărĭ depărtate cum ar fi Golful Persic. Cel d'al treilea și mai puternic argument este că mai sus autorul a spus clar că Arderica acésta, lângă care făcea noul canal al Eufratuluĭ treĭ cotiturĭ, se afla în sus de Babilona, prin urmare, daca aci ar fi fost vorbă despre ună călătorie din Golful Persic pe Eufrat în sus până la Babilona, călătorul nu ar trece pe la Arderica. Așa dar autorul înțelege cu totul un alt drum, și descrie aci un itinerar plecând din Mediterană, trecând pe uscat pe cósta Ciliciei, răsbind în interior până la fluviul Eufrat, și coborându-l până la Babilona prin Arderica. Probabil că exista chiar un astfel de itinerar pentru caravane. — În loc de καταπλέοντες vedem în unele ediții καταπλώοντες.

ὅσον τί ἐστι[1]. Κατύπερθε δὲ πολλῷ Βαβυλῶνος ὤρυσσε ἕλυτρον λίμνῃ[2], ὀλίγον τι παρατείνουσα ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, βάθος μὲν ἐς τὸ ὕδωρ ἀεὶ ὀρύσσουσα[3], εὖρος δὲ τὸ περίμετρον αὐτοῦ ποιεῦσα εἴκοσί τε καὶ τετρακοσίων σταδίων· τὸν δὲ ὀρυσσόμενον χοῦν ἐκ τούτου τοῦ ὀρύγματος ἀναισίμου παρὰ τὰ χείλεα τοῦ ποταμοῦ παραχέουσα[4]. Ἐπεί τε δέ οἱ ὤρυκτο[5], λίθους ἀγαγομένη, κρηπῖδα[6] κύκλῳ περὶ αὐτὴν ἤλασε. Ἐποίεε δὲ ἀμφότερα ταῦτα, τόν τε ποταμὸν σκολιὸν καὶ τὸ ὄρυγμα πᾶν ἕλος, ὡς ὅ τε ποταμὸς βραδύτερος εἴη[7], περὶ καμπὰς πολλὰς ἀγνύμενος, καὶ οἱ πλόοι ἔωσι σκο-

de treĭ ḑile. Astfel dar făcu (ea) lucrarea acésta. (Ea) maĭ ridică pe ambele maluriĭ ale fluviuluĭ nisce lucrăriĭ de pămênt demne de a fi vĕḑute, atât sunt ele de mariĭ şi de înalte. Maĭ săpâ, mult maĭ sus de Babilona şi la uă mică distanţă de fluviŭ, un reservoriŭ pentru eleşteŭ, drept adâncime, săpând continuu până dete de apă, iar drept lăţime, facu aşa încât perimetrul luĭ să măsóre patru sute douăḑecĭ de stadiĭ; pămêntul extras din aceste săpăturĭ êl întrebuinţâ turnându-l d'a lungul malurilor fluviuluĭ. După ce-l săpâ, puse

[1] μέγαθος καὶ ὕψος ὅσον τί ἐστι. Frasa nu este eliptică cred, ci se complectézĕ prin sine, aşa încât 'mĭ pare inutil a face adaosul ce-l propune Baehr traducênd în latinesce: »tantæ est illud opus magnitudinis et altitudinis, quantæ vix quidquam aliud invenitur«.

[2] ἕλυτρον λίμνῃ. Cuvêntul ἕλυτρον însemnézĕ un reservoriŭ. Aci dar un reservoriŭ pentru un lac. În Cartea IV, Cap. 173, avem »ἕλυτρα ὑδάτων« reservoriurĭ pentru apă.

[3] ἐς τὸ ὕδωρ ἀεὶ ὀρύσσουσα. »Săpând până dete de apă«. Nu apă stagnantă ci isvóre din pămênt. Trebue să observăm că autorul nostru, când întrebuinţézĕ cuvêntul ὕδωρ, înţelege, cum observă Blakesley, apă de isvor, bună de băut.

[4] παραχέουσα »turnându-l«. Pămêntul scos din săpăturĭ, era cărat în tărăbónţe, dus la malul Eufratuluĭ, şi acolo turnat spre a se înălţa acel mal ca garanţie în contra inundaţiilor.

[5] ὤρυκτο. Rĕŭ scris în unele ediţiĭ ὀρώρυκτο. Se maĭ găsesce acéstă formă la Cap. următor.

[6] κρηπῖδα. κρηπὶς era un fel de cheŭ de piatră pentru protecţia talusuluĭ, póte servind chiar de abordagiŭ vaselor ce aduceaŭ provisiĭ şi staţionaŭ în basin. Nu se póte să nu fi existat uă comunicaţie óre care între acest basin şi fluviul principal.

[7] ὡς ὅ τε ποταμὸς βραδύτερος εἴη. Autorul arată aci că scopul principal al acestor lucrărĭ ale Nitocrideĭ era ca fluviul să fie întârḑiat în cursul luĭ prin cotiturile acestea, astfel încât să devie maĭ regulat şi egal, condiţiĭ esenţiale pentru navigabilitate. Se maĭ indică cum că şi săpătura reservoriuluĭ saŭ al basinuluĭ avea de scop regularisarea cursuluĭ fluviuluĭ; de aceea cred că acel basin comunica direct cu fluviul şi primia uă mare parte din apele luĭ din Eufrat. — Să notăm usul optativuluĭ εἴη pe când avem imediat pe urmă subjonctivul ἔωσι; cuvêntul acesteĭ schimbărĭ de mod e că aci e vorbă de un resultat care era sperat dar nu tocmaĭ sigur, adică de regularisarea cursuluĭ fluviuluĭ, de vreme ce maĭ jos se vorbesce de un fapt positiv, adică despre cotiturile ce eraŭ nevoite navele să facă ca să ajungă până la Babilona. M'am încercat să traduc acéstă nuanţă introducând în frasa optativă pe »doar«, care la noĭ exprimă un dubiu.

λιοι ἐς τὴν Βαβυλῶνα, ἔκ τε τῶν πλόων ἐκδέκηται περίοδος τῆς λίμνης μακρή[1]. Κατὰ τοῦτο δὲ εἰργάζετο τῆς χώρης τῇ αἵ τε ἐσβολαὶ[2] ἦσαν καὶ τὰ σύντομα τῆς ἐκ Μήδων ὁδοῦ, ἵνα μὴ ἐπιμισγόμενοι οἱ Μῆδοι ἐκμανθάνοιεν αὐτῆς τὰ πρήγματα.

de aduse pietre și cu ele îmbrăcâ talusul de jiur împrejiurul luĭ. Ea făcu ambele aceste lucrărĭ, atât fluviul cotitor, cât și săpătura pentru primirea tutulor apelor, cu scop ca cursul fluviuluĭ să fie întârdiat trecând prin atâtea cotiturĭ și ca navigatoriĭ să fie siliți să ocoléscă ca să mérgă la Babilona, (prin faptul) că, terminând cu navigația (pe fluviu), se necesita un ocol mare împrejiurul reservoriuluĭ. Ea făcu aceste lucrărĭ în acea parte a țĕriĭ în care se aflaŭ (căile de)

[1] ἔκ τε τῶν πλόων ἐκδέκηται περίοδος τῆς λίμνης μακρή. Mulți comentatorĭ, neputênd explica în mod satisfăcător acest pasagiŭ și credênd că autorul a voit sa spue că pentru a ajunge la Babilona călătorul pe apă era silit să facă cu nava luĭ tot circuitul laculuĭ, aŭ propus uă serie de emendărĭ maĭ mult saŭ maĭ puțin nemerite. Pentru mine nu face nicĭ uă îndoiélă că prin »ἐκ τῶν πλόων« Erodot înțelege »terminând navigația pe Eufrat«, ceea ce ar implica că navigația dela punctul acesta era întreruptă prin zagăzurĭ, saŭ prin alte obstacole așa încât restul călătorieĭ trebuia să se facă pe uscat, și acésta încă în mod cotitor pentru că trebuia să se ocolească reservoriul. Am indicat în schița alăturată cum înțeleg descrierea lucrărilor de inginerie a Nitocrideĭ conform textuluĭ nostru, arătând cotiturile carĭ aduceaŭ fluviul Eufrat de treĭ orĭ lângă satul Arderica, poziția reservoriuluĭ pe malul opus al fluviuluĭ și ocolul cel mare ce trebuia să-l facă cineva ca să mérgă dela Arderica la Babilona. Aceste lucrărĭ aveaŭ un scop îndoit: maĭ întâiŭ apăraŭ orașul de inundațiĭ și pe urmă împiedicaŭ uă invasie venind dela nord. Numaĭ dintr'acolo putea veni pericol serios. Într'acolo în adevĕr se aflaŭ Asirienii, Mediĭ și alte popóre carĭ din când în când atacaŭ vechia capitală a Caldeenilor. Uă astfel de invasie ar urma firesc cursul Eufratuluĭ până la punctul Arderica: acolo s'ar gasi impedicată de a maĭ înainta pe apă și ar fi silită să facă un ocol pe uscat dând astfel orașuluĭ amenințat tot timpul de a concentra forțele sale și de a opune uă resistență seriósă, înlăturând astfel mult primijdia uneĭ surprinderĭ.

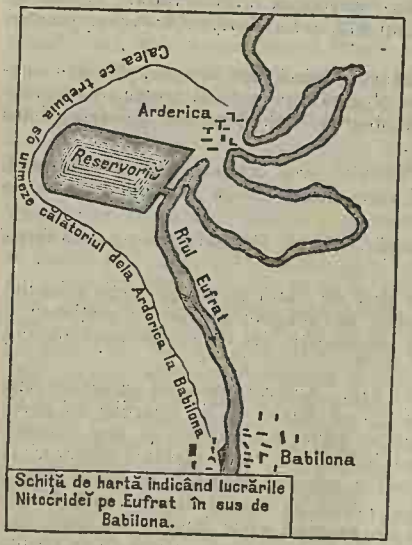

Schiță de hartă indicând lucrările Nitocrideĭ pe Eufrat în sus de Babilona.

[2] ἐσβολαὶ latinesce »fauces« trecătorile de munte între Media și Asiria.

186. Ταῦτα μὲν δὴ ἐκ βάθεος[1] περιεβάλετο, τοιήνδε δὲ ἐξ αὐτῶν[2] παρενθήκην ἐποιήσατο. Τῆς πόλιος ἐούσης δύο φαρσέων[3], τοῦ δὲ ποταμοῦ μέσον ἔχοντος, ἐπὶ τῶν πρότερον[4] βασιλέων, ὅκως τις ἐθέλοι ἐκ τοῦ ἑτέρου φάρσεος ἐς τοὔτερον διαβῆναι, χρῆν πλοίῳ διαβαίνειν· καὶ ἦν, ὡς ἐγὼ δοκέω, ὀχληρὸν τοῦτο. Αὕτη δὲ καὶ τοῦτο προεῖδε· ἐπεί τε γὰρ ὧρυσσε τὸ ἔλυτρον τῇ λίμνῃ, μνημόσυνον τόδε ἄλλο ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἔργου ἐλίπετο[5]. Ἐτάεșire și drumurile cele mai directe din Media, cu scop ca nu cumva Mezii, intrând (prea mult) în relație (cu Babilonienii), să afle dela (dênșii) prea mult despre afacerile ei.

186. Ea se înconjură dar cu aceste (lucrări de apărare) săpate din pământ, și făcu după aceea uă altă lucrare în afară de cele lalte. De óre ce orașul era divisat în două părți și fluviul trecea prin mijloc, pe timpul regilor cari aŭ domnit înainte, când voia cineva să trécă dintr'uă parte la cea laltă, era nevoit să trécă în luntre; și acésta, mi se pare mie, trebue să fi fost puțin comod. Ea prevĕdu și

[1] ἐκ βάθεος. Expresie fórte curiósă care pare a însemna săpătura din fund.

[2] ἐξ αὐτῶν. Prepoziția ἐκ este aci luată, mi se pare, în acelaș sens de eșire saŭ terminare, pe care l'am semnalat mai sus la Cap. 185 »ἐκ τε τῶν πλόων«, vedĭ nota 1, pag. 344, adică »după terminarea lor« (a lucrărilor descrise).

[3] Τῆς πόλιος ἐούσης δύο φαρσέων. Trebue să evităm a lua pe τῆς πόλιος cu φαρσέων și a traduce: »Fiind două părți ale orașuluĭ«. Din contra, frasa întrégă constitue un fel de genitiv absolut având particularitatea acésta asupra genitivuluĭ absolut în genere, că nu indică uă acțiune terminată: departe de acésta, verbul, fiind auxiliar și nu activ, indică uă stare (existentă de lucruri. În Sofocle găsim destule exemple de astfel de genitivuri absolute: vedĭ Aiax, vers 1004 și Oedip la Colona, vers 144.

[4] πρότερον. Textul aldin are προτέρων acordânduse cu βασιλέων; dar acéstă variantă nu se întâlnesce în cele mai bune ediții.

[5] μνημόσυνον τόδε ἄλλο ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἔργου ἐλίπετο. Sunt treĭ moduri de a traduce acéstă frasă: putem âncâiŭ lua ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἔργου ca un simplu genitiv dependinte de μνημόσυνον și traduce »a lăsat acest alt monument al aceleĭ lucrări« (adică a laculuĭ în susul Babiloneĭ); putem iar da prepoșituneĭ ἀπὸ tótă puterea eĭ, în așa cas traducem: »scoțând chiar din acéstă lucrare un alt monument (adică al regnuluĭ eĭ)«. Mărturisesc că primul mod de a traduce 'mĭ pare puțin satisfăcător pentru că nu vĕd cum lucrarea pe care o va descrie autorul ca făcută spre a remedia inconvenientuluĭ lipseĭ de comunicație pe uscat între ambele părți ale orașuluĭ, tăiat în două de fluviŭ, putea fi considerată ca comemorând crearea laculuĭ descris în capitolul precedent. Traducerea a doua, deși mai puțin clară, e mai logică, căcĭ putem înțelege cum Nitocris a profitat de âncâia lucrare prin care se domolia furia apelor Eufratuluĭ înainte de intrarea lor în oraș, pentru a facilita execuția celeĭ d'a doua lucrări, care a imortalizat numele eĭ. Creutzer în fine propune a se traduce »ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἔργου« prin »ex simili opera« dar uă așa interpretare mi se pare prea imaginativă și produce âncă mai multă obscuritate. Daca Creutzer înțelege prin traducerea luĭ că lucrarea poduluĭ era de aceeași categorie de lucrări ca și facerea laculuĭ, mărturisesc că nu vĕd destulă analogie între aceste două lucrări de inginerie pentru a admite teoria luĭ.

μνετο λίθους περιμήκεας[1]· ὡς δέ οἱ ἦσαν οἱ λίθοι ἑτοῖμοι, καὶ τὸ χωρίον ὀρώρυκτο, ἐκτρέψασα τοῦ ποταμοῦ τὸ ῥέεθρον πᾶν ἐς τὸ ὤρυσσε χωρίον, ἐν ᾧ[2] ἐπίμπλατο τοῦτο, ἐν τούτῳ ἀπεξηρασμένου[3] τοῦ ἀρχαίου ῥεέθρου, τοῦτο μὲν τὰ χείλεα τοῦ ποταμοῦ κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὰς καταβάσιας, τὰς ἐκ τῶν πυλίδων[4] ἐς τὸν ποταμὸν φερούσας, ἀνοικοδόμησε πλίνθοισι ὀπτῇσι κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον τῷ τείχεϊ· τοῦτο δὲ κατὰ μέσην κου μάλιστα τὴν πόλιν, τοῖσι λίθοισι τοὺς ὠρύξατο, οἰκοδόμεε γέφυραν, δέουσα τοὺς λίθους σιδήρῳ τε καὶ μολίβδῳ[5]. Ἐπιτείνεσκε δὲ ἐπ' αὐτὴν, ὅκως μὲν ἡμέρη γένοιτο, ξύλα τετράγωνα, ἐπ' ὧν τὴν διάβασιν ἐποιεῦντο οἱ[6] Βαβυλώνιοι· τὰς δὲ νύκτας τὰ ξύλα ταῦτα ἀπαίρεσκον[7] τοῦδε εἵνεκα, ἵνα μὴ διαφοιτέοντες τὰς νύκτας

acésta: căcĭ, pe când săpa rezervoriul pentru eleșteŭ, (profită) de chiar acea lucrare pentru a maĭ lăsa un alt monument (în urma eĭ). Puse de ciopli nisce pietre marĭ; îndată ce petrele fură gata și basinul săpat, deturnă tóte apele fluviuluĭ în acest basin ce-l săpase; pe când se umplea acela, în (intervalul) pe când seca matca vechie, ea căptuși pe de uă parte cu cărămidĭ arse, de felul (acelor întrebuințate la construcția) ziduluĭ, cheurile fluviuluĭ din interiorul orașuluĭ, precum și schelele ce conduceaŭ dela porțile ulițelor până la fluviu; pe de altă parte, cu pietrele ce le preparase, ea construi, pe cât se putea maĭ mult în centrul orașuluĭ, un pod, legând pietrele (împreună) cu fer

[1] Ἐτάμνετο λίθους περιμήκεας. Cariere de piatră nu se găsiaŭ în imediata vecinătate a orașuluĭ, căcĭ, precum scim, Babilona se afla situată pe un teren de aluvion. Pietrele eraŭ aduse dela munte pe plute (vedĭ maĭ sus nota 4, pag. 325). Principala carieră se găsia ceva maĭ sus de satul Is, menționat la Cap. 179, unde eraŭ și puțurile de bitum.

[2] ἐν ᾧ. În ediția luĭ Blakesley, și chiar în unele manuscrise, avem ἐν τῷ, dar cele maĭ bune texturĭ aŭ ἐν ᾧ, ceea ce e conform și cu forma ἐν ᾧ pe care o găsim menținută aprópe unanim la Cap. 164 de maĭ sus. Lucru curios, Blakesley, care în pasagiul la care mĕ refer din Cap. 164 adoptă ἐν ᾧ, aci scrie ἐν τῷ.

[3] ἀπεξηρασμένου. Două manuscrise și maĭ multe ediții omit pe σ subt cuvênt că forma ἀπεξηραμένου este maĭ ionică. Ea însă e uă formă pe care nu o obicinuesce Erodot. Vedĭ un exemplu analog maĭ sus la Cap. 130 unde în loc de κατεστράφησαν unele ediții și manuscrise aŭ κατεστράφθησαν, adăogând un θ: (nota 2, pag. 231).

[4] πυλίδων. Prin acestea autorul înțelege porțile carĭ protejaŭ ulițele principale, conducênd la malul fluviuluĭ. E probabil că aceste porți se închideaŭ nóptea spre maĭ marea siguranță a orașuluĭ.

[5] μολίβδῳ. Scris în unele ediții și manuscrise μολύβδῳ.

[6] οἱ. În unele ediții găsim τοὶ în loc de οἱ, dar acésta fără sancțiunea vre unuĭ text autorisat.

[7] ἀπαίρεσκον. Blakesley, Weseling, și alții citesc ἀπαιρέεσκον ca maĭ potrivit dialectuluĭ luĭ Erodot. Manuscrisele însă nu justifică acéstă variantă și încă maĭ puțin forma ἐπαείρεσκον propusă de Bredoviu.

κλέπτοιεν παρ' ἀλλήλων[1]. Ὡς δὲ τό τε ὀρυχθὲν λίμνη πλήρης[2] ἐγεγόνεε ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ, καὶ τὰ περὶ τὴν γέφυραν ἐκεκόσμητο, τὸν Εὐφρήτην ποταμὸν ἐς τὰ ἀρχαῖα ῥέεθρα ἐκ τῆς λίμνης ἐξήγαγε[3]· καὶ οὕτω τὸ ὀρυχθὲν, ἕλος γενόμενον, ἐς δέον[4] ἐδόκεε γεγονέναι, καὶ τοῖσι πολιήτῃσι γέφυρα[5] ἦν κατεσκευασμένη.

187. Ἡ δ' αὐτὴ αὕτη βασίλεια καὶ ἀπάτην τοιήνδε τινὰ ἐμηχανήσατο. Ὑπὲρ τῶν μάλιστα λεωφόρων[6] πυλέων τοῦ ἄστεος τάφον ἑωυτῇ κατεσκευάσατο μετέωρον ἐπιπολῆς αὐτέων τῶν πυλέων. Ἐνεκόλαψε δὲ ἐς τὸν τάφον γράμματα[7] λέγοντα τάδε· »ΤΩΝ ΤΙΣ ΕΜΕΥ

și cu plumb. Îndată ce se lumina de ziuă, (punea de) așternea peste acest (pod nisce scânduri de) lemn pătrate peste cari Babilonienii efectuiau trecerea; în timpul nopții aceste scânduri se ridicau, și acésta ca nu cumva (locuitorii), trecând (podul) nóptea, să fure unii dela alții. Îndată ce săpătura deveni un lac plin cu apele fluviului, și (îndată ce) tóte (lucrările) privitóre la pod fură complecte, ea readuse fluviul Eufrat din lac în matca lui cea vechie; și în modul acesta săpătura, transformată în lac, paru a servi la scopul spre care era destinată, și tot uă dată un pod fu construit pentru cetățeni.

187. Însuși acéstă regină fu aceea care imaginâ frauda următóre. Pe d'asupra uneia din porțile cele mai frecuentate ale cetâții ea êși construi mormêntul ridicat în înălțime mult mai sus decât ênsuși pórta. Ea săpâ pe mormênt (nisce) litere în

[1] ἵνα μὴ διαφοιτέοντες τὰς νύκτας κλέπτοιεν παρ' ἀλλήλων. Se vede că siguranța publică nu era mare în Babilona. Acésta mĕ confirmă în traducerea cuvêntului πυλίδων de mai sus, care, precum am indicat în nota 4, pag. precedentă, trebue să fi indicat nisce porți ce se închideau nóptea spre a impedica accesul ulițelor ce conduceau din interiorul orașului spre marginea fluviului.

[2] λίμνη πλήρης. Pauwiu propune λίμνη πλήρες. Baehr ênsă condamnă acéstă rectificare ca contrarie manuscriselor și ca inutilă, de óre ce construcția este »ὡς δὲ τὸ ὀρυχθὲν ἐγεγόνεε λίμνη πλήρης«.

[3] ἐξήγαγε. Unele ediții, pe basa textului aldin, aŭ ἐξάγαγε.

[4] ἐς δέον. Expresie destul de frecuentă în Erodot pentru a indica scopul propus. Vedĭ mai sus Cap. 32 și 119.

[5] γέφυρα. Podul acesta n'a lăsat nici uă urmă. Diodor din Sicilia (II, 8) ne spune că avea uă lungime de cinci stadii.

[6] λεωφόρων, »prin care trece lumea saŭ poporul«. Așa dar locuțiunea »μάλιστα λεωφόρων« se traduce bine prin »cea mai frecuentată«: găsim acest cuvênt întrebuințat tot în sensul acesta în Platon, (despre legi, VI).

[7] γράμματα, bine înțeles, caractere cuneiforme.

ΥΣΤΕΡΟΝ ΓΙΝΟΜΕΝΩΝ ΒΑΒΥΛΩΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ, ΗΝ ΣΠΑΝΙΣΗΙ ΧΡΗΜΑΤΩΝ[1], ΑΝΟΙΞΑΣ ΤΟΝ ΤΑΦΟΝ, ΛΑΒΕΤΩ ΟΚΟΣΑ ΒΟΥΛΕΤΑΙ ΧΡΗΜΑΤΑ. ΜΗ ΜΕΝΤΟΙ ΓΕ, ΜΗ ΣΠΑΝΙΣΑΣ ΓΕ, ΑΛΛΩΣ ΑΝΟΙΞΗΙ[2]· ΟΥ ΓΑΡ ΑΜΕΙΝΟΝ[3]. Οὗτος ὁ τάφος ἦν ἀκίνητος μέχρι[4] οὗ ἐς Δαρεῖον περιῆλθε[5] ἡ βασιληίη. Δαρείῳ[6] δὲ καὶ δεινὸν ἐδόκεε εἶναι τῇσι πόλῃσι ταύτῃσι μηδὲν χρέεσθαι[7], καὶ χρημάτων κειμένων, καὶ αὐτῶν τῶν χρημάτων[8] ἐπικαλεομένων, μὴ οὐ[9]

coprindere următóre: »DIN ACEI CARI IN URMA MEA AR DEVENI REGI AI BABILONEI, DACA VRE UNUL S'AR AFLA IN LIPSA DE BANI, SA DESCHIDA MORMENTUL SI SA IE BANI CAT VA SOCOTI. ENSA ACEASTA NUMAI IN CAS DE S'AR AFLA IN LIPSA, ALTFEL SA NU DESCHIDA: CACI NU AR FI SPRE BINE«. Acest mormênt rĕmase respectat până ce imperiul trecu

---

[1] ΧΡΗΜΑΤΩΝ. Sunt ediţiĭ carĭ, subt cuvênt că verbul σπανίζειν este transitiv, scriŭ ΧΡΗΜΑΤΑ: dar acéstă suposiţie e în sine cu totul arbitrară.

[2] ΜΗ ΜΕΝΤΟΙ ΓΕ, ΜΗ ΣΠΑΝΙΣΑΣ ΓΕ, ΑΛΛΩΣ ΑΝΟΙΞΗΙ. Pentru a facilita analisa fraseĭ, am urmat punctuaţia luĭ Creutzer care pune virgule după cele două ΓΕ cu tóte că în realitate frasa e una singură avênd un singur verb transitiv ΑΝΟΙΞΗΙ, câruia se raportă negativul ΜΗ. Particulele ΓΕ aŭ uă semnificaţie pur negativă.

[3] ΟΥ ΓΑΡ ΑΜΕΙΝΟΝ. Sunt convins că aceste cuvinte nu cualifică numaĭ faptul deschiderĭĭ mormêntuluĭ fără imperiósă necesitate, dar conţin şi uă ameninţare la adresa violatoruluĭ. S'ar putea chiar traduce »NU AR FI SPRE BINELE LUI«.

[4] μέχρι, unele ediţiĭ aŭ μέχρις, dar forma ce o preferă Erodot tot d'auna este μέχρι. Vedĭ maĭ sus, Cap. 181.

[5] περιῆλθε. περιελθεῖν, ca şi περιέναι, exprimă transmiterea puterĭĭ suverane dela un monarch la succesorul luĭ. Vedĭ maĭ sus Capitolele 7, 96, 120; Cartea II, Capitolul 120; Cartea III, Capitolele 65 şi 140 şi nota 6 pe pagina 213.

[6] Δαρείῳ. Vĕdênd că acéstă episodă în viaţa regeluĭ Dariu nu este relatată de nicĭ un alt autor afară de Erodot, comentatoriĭ moderni pun în îndoélă veracitatea autoruluĭ nostru cu privire la acest incident. Ctesias spune că Xerxe deschise mormêntul luĭ Belus, care era considerat ca sacru, şi că ercă să-l umple cu unt-de-lemn. Elian (Var. Hist. XIII, 3), confirmând spusele luĭ Ctesias, maĭ adaogă că sarcofagul era de sticlă, lucru care póte fi adevĕrat căcĭ s'aŭ găsit asemenea sarcofagurĭ în săpăturile dela Niniva. Strabon (XVI, 1) meritionând deschiderea mormêntuluĭ luĭ Belus de către Xerxe, face reserva »precum se dice«. Despre mormêntul luĭ Nitocris şi deschiderea luĭ de către Dariu nu vorbesce decât Erodot; chiar expediţia acestuĭ monarch în contra Babiloneĭ e uă cestiune fórte problematică care cere confirmaţie din alte surse.

[7] χρέεσθαι. Forma atică χρᾶσθαι, adoptată în unele ediţiĭ, trebue respinsă ca negăsinduse în nicĭ un manuscris, cu tóte că maĭ jos avem imediat ἐχρᾶτο.

[8] τῶν χρημάτων. Repetire care de uniĭ se consideră inutilă de óre ce s'a specificat baniĭ în linia precedentă. De aceea Blakesley e de părere că cuvintele aŭ fost intercalate pentru a explica pe αὐτῶν şi el le pune în parentesă; de óre ce ênsă ele se găsesc în texturile manuscrise trebue să le reţinem; maĭ mult de cât acésta: le am reprodus şi în traducere dând un sens emfatic fraseĭ.

[9] μὴ οὐ, repetire a negaţiuneĭ destul de frecventă în stilul luĭ Erodot.

λαβεῖν αὐτά. Τῇσι δὲ πύλῃσι ταύτῃσι οὐδὲν ἐχρᾶτο τοῦδε εἵνεκα, ὅτι ὑπὲρ κεφαλῆς οἱ ἐγίνετο[1] ὁ νεκρὸς διεξελαύνοντι. Ἀνοίξας δὲ τὸν τάφον, εὗρε χρήματα μὲν οὔ, τὸν δὲ νεκρὸν[2], καὶ γράμματα λέγοντα τάδε· »ΕΙ ΜΗ ΑΠΛΗΣΤΟΣ ΤΕ ΕΑΣ[3] ΧΡΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΙΣΧΡΟΚΕΡΔΗΣ, ΟΥΚ ΑΝ ΝΕΚΡΩΝ ΘΗΚΑΣ ΑΝΕΩΙΓΕΣ[4]«. Αὕτη μέν νυν ἡ βασίλεια τοιαύτη τις λέγεται γενέσθαι.

188. Ὁ δὲ δὴ Κῦρος ἐπὶ ταύτης τῆς γυναικὸς τὸν παῖδα ἐστρατεύετο, ἔχοντά τε τοῦ πατρὸς τοῦ ἑωυτοῦ τοὔνομα Λαβυνήτου[5] καὶ τὴν

în (mânele luĭ) Dariu. Luĭ Dariu însă êĭ se păru un lucru grozav ca să nu se serve de acéstă pórtă, şi tot uă dată, banĭ fiind acolo şi acestĭ banĭ invitându-l (a le lua), să nu pue mâna pe eĭ! El nu se servia de pórta acésta de óre ce mortul era pe d'asupra capuluĭ luĭ daca cumva treceá (printr'însă). Deschidênd însă mormêntul, nu găsi banĭ, ci cadavrul, şi uă inscripţie dicênd: »DACA NU ERAI INSATIABIL DE BANI SI AVID DE CASTIG, NU DESCHIDEAI RECEPTACOLUL MORTILOR«. Astfel dar se dice că a fost acéstă regină.

188. Ciru dar êşĭ îndreptâ armele în contra fiuluĭ acesteĭ femeĭ, purtând acelaş nume de Labinet ca şi tatăl sĕŭ şi exer-

[1] ἐγίνετο. Se găsesc ediţiĭ cu ἐγένετο, dar varianta nu e destul de bine susţinută pentru a fi admisă. Să observăm aci lipsa luĭ ἄν, ceea ce indică un fapt positiv în sine; de aceea nu pot traduce pe ἐγένετο prin conjunctivul ci printr'un timp indicativ.

[2] τὸν δὲ νεκρόν. Unele ediţiĭ aŭ τὸν νεκρὸν δέ, ceea ce póte e maĭ bine ca accentuând asupra găsirii numaĭ a cadavruluĭ, dar manuscrisele nu sancţionéză adoptarea acesteĭ rectificărĭ. Iată dece nu am intercalat în traducere cuvêntul »numaĭ« cum fac mulţĭ alţĭ traducătorĭ.

[3] ΕΑΣ. Cele maĭ bune ediţiĭ şi manuscrisele cele maĭ autorisate aŭ ἔας, altele însă aŭ ἔεις, şi chiar ἔῃς. Totuşĭ nu trebue să uităm că forma imperfectuluĭ ἔα este maĭ antică şi maĭ usitată de Erodot şi de Omer şi maĭ jos chiar în Cartea II, Cap. 19, acea formă nu e disputa ă de nicĭ un comentator serios.

[4] ΑΝΕΩΙΓΕΣ. Bredoviu preferă ἀνέοιγες. Obiceiul de a ascunde tesaure în morminte era comun la popórele asiatice. Mormêntul luĭ Belus deschis de Xerxe conţinea tesaure (Aelian şi Ctesias). Josif (Ant. Jud. VII, 5, şi XIII, 8) ne spune că regele Salomon ascunse şi el tesaure în mormêntul tatăluĭ sĕŭ David.

[5] ἔχοντά τε τοῦ πατρὸς τοῦ ἑωυτοῦ τοὔνομα Λαβυνήτου. La prima vedere pare după Erodot că acest Labinet, pe care-l vom nume de uă cum dată Labinet II, a fost fiul luĭ Labinet I, menţionat maĭ sus la Cap. 74, şi că era identic cu Labinet, ultimul rege al Babiloneĭ, menţionat la Cap. 77. Acésta s'a explicat maĭ sus la nota 2 de pe pagina 129 unde am expus dificultăţile ce ne impedică de a precisa pe cine a voit să desemne autorul nostru prin acestĭ doĭ Labineţĭ. Teoriile asupra acestuĭ punct sunt varie. Unĭĭ sunt de părere că prin Labinet I se înţelege regele Nabucodonozor: părerea acésta este fundată pe faptul că lucrările atribuite Nitocrideĭ de către Erodot aŭ fost, după descoperirile ce s'aŭ

Ἀσσυρίων ἀρχήν. (Στρατεύεται[1] δὲ δὴ βασιλεὺς ὁ μέγας[2] καὶ σιτί-	citând puterea suverană a Asirienilor. — Marele Rege, (când)

făcut, în mare parte lucrărĭ d'ale luĭ Nabucodonozor a câruĭ soție putea prea bine să fi fost Egipteancă, de óre ce el a cucerit Egiptul. În contra acesteĭ teoriĭ însă sunt două argumente puternice: cel d'întâiŭ, că nu scim de loc daca Nitocris a fost soția luĭ, pe urmă că din paragraful care ne preocupă reese că Nitocris era soția luĭ Labinet I și muma luĭ Labinet II, pe carele autorul nostru êl numesce »ultimul rege« al Babiloneĭ. Acum între Nabucodonozor și ultimul rege al Babiloneĭ aŭ maĭ domnit, Evil Merodac (562), Neriglisar (560), Laborosoarcade (556) și Nabonidiŭ (556). Nabucodonozor a domnit dela anul 605 până la 562 înainte de Christos. Așa fiind, și presupuind chiar ca prin ultimul rege Nabonidiŭ se înțelege Labinet II, e greŭ a admite cum soția luĭ Nabucodonozor putea fi tot uă dată și muma acestuĭ din urmă rege, maĭ ales când scim că Nabonidiŭ era tĕnĕr când s'a urcat pe tron la anul 556. În favórea teorieĭ că Labinet I este identic cu Nabucodonozor avem autorităț̆ maĭ marĭ ca Clinton, Niebuhr și Heeren. Uă altă opinie care mi se pare maĭ probabilă este că prin primul sĕŭ Labinet autorul indică pe tatăl luĭ Nabu-nahit saŭ Nabonadiŭ. Acesta în realitate nu a domnit, căcĭ suirea pe tron al ultimuluĭ rege al Babiloneĭ, Nabunit, a fost resultatul uneĭ revoluțiĭ care a resturnat pe Laborosoarcade, fiul luĭ Neriglisar, așa încât Nabunit nu era decât un usurpator; dar pe de altă parte se póte fórte bine ca tatăl luĭ Labinet II să nu fi fost decât un general, căcĭ nu reese clar din textul luĭ Erodot că acest tată este unul și acelas cu Labinet I menționat la Cap. 74, deși tóte probabilităț̆ile sunt în favórea aceleĭ teoriĭ. În așa cas numele Labinet al tatăluĭ ultimuluĭ rege al Babiloneĭ, adică al luĭ Nabunit, era maĭ mult un titlu decât un nume. Orĭ și cum, teoria că Nabunit, ultimul rege al Babiloneĭ, este identic cu Labinet II al luĭ Erodot, este cea maĭ susținută; ea este și opinia luĭ Rawlinson, deși acesta nu se pronunță absolut asupra identităț̆iĭ luĭ Labinet, tatăl luĭ Labinet II. Eŭ, pe de altă parte, êmĭ permit a supune criticiĭ uă a treia ipotesă, care este cea următóre: nu am cea maĭ mică îndoiélă că numele de Nabunit saŭ Nabu-nahit este identic cu numele Labinet, prin urmare regele Babiloneĭ, Nabunit, era și el un Labinet. Scim că pe timpul acestuĭ Nabunit s'aŭ făcut lucrărĭ de apărare în Babilona, lucrărĭ motivate prin uă așteptată invasie a Perșilor. E fórte posibil ca Nitocris să fi fost soția acestuĭ Nabunit și să fi supraveghiat acele lucrărĭ atribuite de Erodot ênsușĭ regineĭ. În atare cas acest Nabunit ar fi Labinet I al luĭ Erodot. Acum scim de altă parte că Ciru, intrând în Babilonia, a înfrânt pe Nabunit într'uă singura bătălie (Cap. 190 maĭ jos). Atunci a fugit monarchul babilonian din capitala luĭ și s'a închis în Borsipa (vedĭ Josif contra Ap. I, 21): »Ναβόννηδος, ἡττηθεὶς τῇ μάχῃ, συνεκλείσθη εἰς τὴν Βορσιππηνῶν πόλιν«, lăsând în Babilona pe fiul sĕŭ Bil-șar-uzar, care nu este altul decât Baltazar al Sfinteĭ Scripturĭ, și investindu-l cu tóte atributele puteriĭ suverane. Dece nu am considera pe acest Baltazar, fiul luĭ Nabunit, ca identic cu Labinet II, maĭ ales că acesta, maĭ mult decât Nabunit, póte fi considerat ca ultimul rege al Babiloneĭ, de óre ce tatăl sĕŭ părăsise capitala luĭ și se retrăsese, pentru cuvinte carĭ rĕmân încă un mister în istorie, într'uă fortereță maĭ puțin capabilă de a resista decât Babilona. Sciŭ că admitênd acéstă teorie cum că Nabunit este Labinet I, ne lovim de uă dificultate cronologică, căcĭ atunci trebue să credem că Nabunit (fiind Labinetul din Cap. 74) s'a aliat cu Ciaxare în contra luĭ Cresu, ceea ce e imposibil, căcĭ alianța cu Ciaxare a fost făcută sub Nabopolasar. De aceea, daca se admite teoria ce propun, adică că tatăl și fiul purtând numele de Labinet, menționați aci, sunt Nabunahit și Baltazar, atunci merg maĭ departe și propun treĭ Labineți, adică Labinet I cel din Cap. 74 aliatul luĭ Ciaxare = Nabopolasar, Labinet II = Nabunahit, și Labinet III = Baltazar.

[1] Στρατεύεται. Pasagiul începând cu cuvintele acestea și până la finele capitoluluĭ sunt curat parentetice: Blakesley êl pune chiar între parentese.

[2] βασιλεὺς ὁ μέγας. Titlu prin care Eliniĭ desemnaŭ tot d'auna pe regele Perșilor.

οισι εὖ ἐσκευασμένοισι[1] ἐξ οἴκου καὶ προβάτοισι[2]· καὶ ὃὴ καὶ ὕδωρ ἀπὸ τοῦ Χοάσπεω ποταμοῦ ἅμα ἄγεται[3] τοῦ παρὰ Σοῦσα[4] ῥέοντος, τοῦ μούνου πίνει βασιλεὺς καὶ ἄλλου οὐδενὸς ποταμοῦ. Τούτου δὲ τοῦ Χοάσπεω τοῦ ὕδατος ἀπεψημένου[5] πολλαὶ κάρτα ἅμαξαι τετράκυκλοι ἡμιόνειαι[6] κομίζουσαι ἐν ἀγγείοισι ἀργυρέοισι[7] ἕπονται ὅπῃ[8] ἂν ἐλαύνῃ[9] ἑκάστοτε.)

pornesce în expediție, (plécă) cu provisiĭ bine gătite d'a casă și cu vite (d'ale luĭ proprie); el maĭ ia cu dênsul și apă din rîul Coaspe, care curge lângă Susa, singura din care bea Regele și nicĭ cum (din apa) vre unuĭ alt rîŭ. Uă mulțime mare de cară cu patru róte, trase de catîrĭ, êl urmézĕ orĭ unde merge (încărcate) cu apă din acest rîŭ Coaspe, fiartă și (conținută) în urcióre de argint.

[1] ἐσκευασμένοισι. Textul luĭ Creutzer, precum și uă mulțime de ediții din cele maĭ autorisate, aŭ aci ἐσκευασμένος, propus de Schweighäuser și referă astfel acest participiŭ, nu provisiilor ci subiectuluĭ, adică mareluĭ rege. Nu am adoptat acéstă variantă deși e așa de bine susținută și deși e maĭ corectă póte ca stil și ca logică, pentru că manuscrisele aŭ tóte dativul. Cu ἐσκευασμένος, pasagiul s'ar traduce: »marele rege pleca în expediție bine pregătit (saŭ aprovisionat) de acasă cu provisiĭ de grâne și cu vite«. Acésta ar da și sensul adevĕrat al cuvêntuluĭ σιτίοισι care însemnézĕ numaĭ grêŭ seŭ grâne iar nu provisiĭ în genere; dar încă uă dată, nu consider acésta un argument suficient pentru a justifica uă rectificare a textuluĭ astfel cum ni l'aŭ transmis manuscrisele în mod unanim.

[2] προβάτοισι. În general orĭ ce vite bune de mâncare, prin urmare nu numaĭ oĭ și capre dar și boĭ. Veḑĭ nota 1 dela pagina 239.

[3] ὕδωρ ἀπὸ τοῦ Χοάσπεω ποταμοῦ ἅμα ἄγεται. Uă mare importanță se atașa ca igienă de asiaticĭ cualităților apeĭ de băut. Și aveaŭ mare dreptate, căcĭ de curățenia apeĭ potabile depinde de multe orĭ sănătatea: scim de exemplu că bólele cele maĭ primejdióse cum sunt frigurile tifoide, cholera și alte desordine grave intestinale provin în general din usul apeĭ infectate. Rîul Coaspe avea reputația de a fi apa cea maĭ sănătósă de băut în partea acésta a Asieĭ: ea era cea maĭ căutată, și acésta o confirmă Ctesias și Hammer. Asemenea era bună și apa rîuluĭ Euleŭ care s'a confundat cu rîul Coaspe pentru că amêndouă sunt aprópe unul de altul. În adevĕr amêndouă treceaŭ prin Susa, aprópe de care se uniaŭ, așa încât apa era maĭ acecași. Pliniŭ ne spune că regiĭ Parților, întocmaĭ ca regiĭ Perșilor, se serviaŭ de apele acestor rîurĭ: »Parthorum reges ex Choaspe et Eulæo tantum bibunt et eæ quamvis in longinqua comitantur illos«. (Hist. Nat. XXXI, 3.) Coaspele se numesce astăḑĭ Kara-su (apă négră) saŭ Kerkah, iar Euleul, Kuran.

[4] Σοῦσα. Poziția acestuĭ oraș este descrisă în Cartea III, Cap. 70; veḑĭ nota respectivă.

[5] ἀπεψημένου. Apa se ferbea pentru maĭ buna luĭ conservare, căcĭ prin ferbere se distrug microbiĭ carĭ alterézĕ puritatea apeĭ.

[6] ἡμιόνειαι. Dindorf și Dietsch aŭ ἡμιόνεαι pe temeiul a două manuscrise carĭ adoptă forma acésta.

[7] ἀγγείοισι ἀργυρέοισι. Ordinul acestor două cuvinte se află intervertit în unele ediții, în altele găsim ἀργυρέοισι.

[8] ὅπῃ. Veḑĭ maĭ sus nota No. 8, pag. 337, unde se refută varianta ὅκῃ. Încă maĭ puțin recomendabilă e varianta ὅποι ce s'a strecurat în unele ediții.

[9] ἐλαύνῃ. Forma poetică ἐλαύνῃσι e preferită de Blakesley. Deși acésta există în unele manuscrise, totuși marea majoritate aŭ forma adoptată de noĭ. — În privința întregiĭ acestiĭ descrierĭ nu e fără interes să referim pe cititoriĭ nostrĭ

189. Ἐπεί τε δὲ ὁ Κῦρος πορευόμενος ἐπὶ τὴν Βαβυλῶνα ἐγίνετο ἐπὶ Γύνδῃ ποταμῷ[1], τοῦ αἱ μὲν πηγαὶ ἐν Ματιηνοῖσι[2] οὔρεσι, ῥέει δὲ διὰ Δαρδανέων[3], ἐκδιδοῖ δὲ ἐς ἕτερον ποταμὸν Τίγριν· ὁ δὲ παρὰ Ὦπιν πόλιν ῥέων ἐς τὴν Ἐρυθρὴν θάλασσαν ἐκδιδοῖ[4]. Τοῦτον δὴ τὸν Γύνδην ποταμὸν ὡς διαβαίνειν ἐπειρᾶτο, ἐπιθέμενος τῇ διαβάσι τῶν ἵππων τῇσι λευκοτάτῃσι καὶ μεγίστῃσι τῶν ἔθρεπτε, ἐσβάλλει ἐς τὸν ποταμὸν καὶ ἐνδιηνέκεε ἐς τὸ ῥέεθρον.

189. Ciru, pornind spre Babilona, ajunse la rîul Ginde, ale cărui isvóre se află în munţii Matienilor, (el) curge prin părţile Dardanienilor (şi) se varsă într'alt rîu, Tigrul; acest din urmă, după ce trece prin oraşul Opis, se varsă în marea Eritree. Când Ciru se pregătia să trécă

---

la descrierea călătoriei luĭ Mount Stuart Elphinstone, trimis în misiune de guvernul britanic la Cabul. Acest diplomat englez ne spune acolo cum Bahawul Khan a trimis ca să-l întîmpine în pustietate cu patru vase de aramă sigilate cu propria luĭ pecete şi conţinênd apă din rîul Ifas (Caubul, pag. 15).

[1] ἐπὶ Γύνδῃ ποταμῷ. S'a făcut multă vorbă în privinţa stabilirii exacte a identităţii acestuĭ rîu. Erodot maĭ face menţiune de el la Capitolul 52 din Cartea V unde dice că el este cel d'al 4lea rîu pe care êl trece cineva mergând dela Efes la Susa. Cred cu Rennel că Erodot a confundat două rîurĭ, căcĭ alta ar fi direcţia din spre care ar sosi călătorul dela Efes la Susa şi alta direcţia aceluia care ar veni, cum venia Ciru, dela Egbatana spre Babilona. Venind din spre direcţia Efesuluĭ, Gindul s'ar putea identifica cu rîul Mendeli care este în adevêr a patra apă importantă ce se trece; aci ênsă din direcţia norduluĭ, rîul Gindu nu póte fi altul decât apa numită astădĭ, Dijalah, apă care se varsă în Tigru pe malul sting al acestuĭ fluviŭ, ceva maĭ sus de oraşul Bagdad.

[2] Ματιηνοῖσι. Maĭ sus, la Capitolul 72, autorul nostru descrie pe Matienĭ ca un popor locuind pe malul drept al rîuluĭ Alis, lucru care póte confunda mult pe cititorul acestuĭ pasagiŭ, căcĭ rîul Alis nu póte avea nimic comun cu un alt rîŭ care ar eşi din munţiĭ Medieĭ lângă Egbatana şi s'ar vêrsa pe urmă în Tigru. Trebue dar să admitem una din două ipotese, saŭ că acestĭ Matienĭ sunt cu totul un alt popor decât Matieniĭ dela Cap. 72, pe carĭ êĭ am comparat cu Curdiĭ de astădĭ, (vedĭ nota 1, pag. 122) şi că prin numele Matienĭ autorul înţelege Medĭ, (litera d din cuvêntul Mada (Med) schimbânduse în t ca în Sauro-mata), saŭ de nu, trebue să conchidem că autorul a făcut aci uă confusiune geografică. Prefer ipotesa cea d'a doua, maĭ ales că, precum am explicat în nota 3 de pe pagina 122, se pare că Erodot atribue rîuluĭ Alis, în partea luĭ superióră, un curs cu totul altul decât êl are în realitate, (vedĭ harta anexată la acea notă). El maĭ confunda continuu Marea Caspie cu Marea de Aral. În orĭ ce cas e clar că trebue să localisăm pe acestĭ Matienĭ alt undeva decât pe Matieniĭ dela Cap. 72.

[3] διὰ Δαρδανέων. Aci iar întîmpinăm dificultăţĭ serióse cu acest cuvênt. Nu scim dela nicĭ un alt autor să fi existat Dardanienĭ în acéstă parte a Asieĭ. De aceea s'aŭ propus uă mulţime de rectificărĭ ale textuluĭ, de exemplu »διὰ Δαραέων« — »δὶ Ἀρμενίων« — şi »διὰ Δαρνέων«. E destul de probabil ca acéstă din urmă rectificare e cea corectă, pentru că un manuscris se găsesce cu »διαρδανέων«, din care, cu singura dislocare a literiĭ ρ, obţinem διὰ Δαρνέων. Şi în adevêr, rîul Dijalah, în partea luĭ superióră (lat. 35° 10', long. 46° 30' meridianul de Greenwich) trece printr'un defileŭ numit Darneh, care a dat numele sĕŭ satuluĭ modern Darneh situat pe pîrîul Zamacan, la uă scurtă distanţă de punctul unde acéstă apă se varsă în Dijalah. Cu tótă posibilitatea dreptăţiĭ acestuĭ argument nu pot modifica textul şi am reţinut pe Δαρδανέων. Sir Henry Rawlinson dice pe de altă parte că cuvêntul Δαρδάνεοι póte prea bine însemna în limba locală »ocupatoriĭ defileurilor« epitet ce se aplică fórte potrivit popórelor carĭ locuesc în acele părţĭ ale munţilor Armenieĭ.

[4] ὁ δὲ παρὰ Ὦπιν πόλιν ῥέων ἐς τὴν Ἐρυθρὴν θάλασσαν ἐκδιδοῖ. Sensul cuvintelor luĭ Erodot este că Tigrul, după ce primesce apele rîuluĭ Gindu, trece prin oraşul Opis şi pe urmă se varsă în mare. Aşa dar trebue să căutăm

ρᾶτο ὁ Κῦρος, ἐόντα νηυσιπέρητον[1], ἐνθαῦτά οἱ τῶν τις ἱρῶν ἵππων τῶν λευκῶν[2] ὑπὸ ὕβριος ἐσβὰς ἐς τὸν ποταμὸν, διαβαίνειν ἐπειρᾶτο· ὁ δέ μιν συμψήσας[3] ὑποβρύχιον οἰχώκεε[4] φέρων. Κάρτα τε δὴ ἐχαλέπαινε τῷ ποταμῷ ὁ Κῦρος τοῦτο[5] ὑβρίσαντι, καί οἱ ἐπηπείλησε[6] οὕτω

acest rîŭ Gindu, care nu se trece decât plutiș, unul din caiĭ ceĭ albĭ sacrĭ, de iute ce era, sări în rîŭ și cercă să trécă dincolo; (rîul) făcêndu-l să dispară subt unde, êl luă și êl înghiți. Ciru fu fórte mâniat în contra rîuluĭ care fusese așa de insolent cu

acest oraș în jos de gura Dijalahuluĭ, presupuind că acela ar fi Gindul. Strabon (XVI), numesce acest oraș un »emporium«, ceea ce ne ar face să credem că era situat pe litoralul maritim, adică chiar la gura Tigruluĭ și al Eufratuluĭ; Xenofon însă, (Anabasis II, 13, și IV, 25), ne arată că nu putea fi astfel. E probabil că orașul se afla la confluentul Gindului și al Tigruluĭ. Asupra posițieĭ acestuĭ oraș Sir Henry Rawlinson are uă notă importantă din care o vom cita un pasagiu: »Daca, dice Sir Henry, ne aducem aminte că zidul medic al luĭ Xenofon este incinta Babiloneĭ și că Eliniĭ aŭ trecut Tigrul la Sitace, situată pe drum între Babilona și Susa, trebue necesarmente să identificăm rîul Dijalah cu Fiscul luĭ Xenofon (Anab. II, IV, 25), și astfel găsim urmele orașuluĭ Opis în ruinele dela Kafadji, aprópe de confluentul ambelor cursurĭ de apă. Numele Fiscu derivă póte dela Upuska, titlul de pe inscripțiile ce s'aŭ găsit în districtul Sulimanié prin care trece apa Dijalah. În numele Opis avem terminația elină a nominativuluĭ, ca în Is. Ortografia cuneiformă a acestuĭ nume este »Upija« și cred chiar că Kafadji nu este decât uă corupțiune a numeluĭ original.« Tigrul se varsă în Golful persic pe care Erodot êl considera ca formând parte din Marea Roșie.

[1] νηυσιπέρητον. Găsim ediții cu νηυσὶ περιτόν, dar cele maĭ bune aŭ acéstă vorbă ca adjectiv. Creutzer pune accentul pe omicron deși maĭ departe la Cap. 193 are νηυσιπέρητος.

[2] τῶν τις ἱρῶν ἵππων τῶν λευκῶν. Acestĭ caĭ albĭ eraŭ dedicați Sóreluĭ. Êĭ găsim însoțind armata luĭ Xerxe (Cartea VII, Cap. 55). Rawlinson nu crede însă că Ciru făcea expediții așa de pompóse cum ne ar face s'o credem presența acestor caĭ sacrĭ, și e de opinie că legenda e de origină babiloniană și nicĭ cum persană.

[3] συμψήσας, dela συμψάω, a sterge orĭ ce urmă, și astfel, a face să dispară. Nu trebue să traducem »sleind puterile luĭ« cum propune Schweighäuser, deși în adevêr avem un fel de repetire a aceleiaș ideĭ în οἰχώκεε. Pentru a evita acéstă repetire am tradus οἰχώκεε prin »êl înghiți«.

[4] οἰχώκεε. Avem acest cuvênt în sens de a duce saŭ lua cu sine, la finele Cap. 127 din Cartea IV.

[5] τοῦτο. Un manuscris are dativul care pare maĭ logic.

[6] καί οἱ ἐπηπείλησε. Uă copilărie ca acésta din partea luĭ Ciru ne surprinde; eŭ unul nu sunt dispus a o admite. Erodot judecă pe Persĭ după Persiĭ luĭ Xerxe și după copilărosul lor suveran. Faptul atribuit aci luĭ Ciru amintește mult faptul luĭ Xerxe care puse de bătu Elespontul cu biciurĭ pentru cuvêntul că corentul distrusese podul plutitor. E posibil că Ciru, vĕdênd apa prea repede a rîuluĭ și temênduse ca nu cumva să împiedice trecerea armateĭ luĭ, a făcut ceea ce era natural în așa casurĭ: a pus de a săpat maĭ multe canalurĭ în carĭ a lăsat să se împarță volumul cel mare al apelor Gindului, asigurându-și astfel uă trecere maĭ facilă. Cu tóte acestea e ciudat ca Ciru să fi fost așa puțin pregătit pentru a trece apele cele marĭ carĭ êĭ steteaŭ în cale dela Egbatana la Babilona și să fi fost silit să pérdă, din causa Gindului, uă întreagă campanie de vară. Daca era așa puțin pregătit ca să trécă Gindul cum spera el să trécă Tigrul care e mult maĭ mare? În tóte casurile anecdota e suspectă. E curios că Grote (Ist. Greciei Vol. IV, pag. 284) pune credĕmênt absolut pe dișele luĭ Erodot și nu face nicĭ un comentar asupra incidentuluĭ acestuia. Rawlinson emite ideea că póte Ciru a voit printr'aceste lucrărĭ de inginerie pe uă apă maĭ mică să exersese pe soldații luĭ la lucrărĭ maĭ importante ce trebuia să le facă maĭ târdiŭ pe Eufrat când ar ajunge sub zidurile Babiloneĭ.

δή μιν ἀσθενέα ποιήσειν, ὥστε τοῦ λοιποῦ καὶ γυναῖκάς μιν εὐπετέως, τὸ γόνυ οὐ βρεχούσας[1], διαβήσεσθαι. Μετὰ δὲ τὴν ἀπειλὴν, μετεὶς τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνα στράτευσιν, διαίρεε τὴν στρατιὴν δίχα, διελὼν δὲ, κατέτεινε σχοινοτενέας ὑποδέξας διώρυχας[2] ὀγδώκοντα καὶ ἑκατὸν παρ' ἑκάτερον τὸ χεῖλος τετραμμένας τοῦ Γύνδεω πάντα τρόπον[3]· διατάξας δὲ τὸν στρατὸν ὀρύσσειν ἐκέλευε. Οἷα[4] δὲ ὁμίλου πολλοῦ ἐργαζομένου, ἤνετο[5] μὲν τὸ ἔργον, ὅμως μέντοι τὴν θερείην πᾶσαν αὐτοῦ ταύτῃ[6] διέτριψαν ἐργαζόμενοι.

el, și êl amenințâ, că-l va reduce la așa neputință, încât pe viitor chiar femeĭ êl vor trece lesne fără ca să-și ude (nicĭ) genuchiĭ. În urma acesteĭ amenințărĭ, renunțând de uă camdată la expediția în contra Babiloneĭ, împărți armata (luĭ) în două, și după ce o împărți, întinse nisce funiĭ drepte indicând (traseul a) uă sută opt-decĭ de șanțurĭ îndreptate către ambele maluri ale Ginduluĭ în tóte direcțiile; pe urmă, așeḑând trupele în rênd, le dete ordin să sape. Grație mulțimiĭ de ómenĭ pușĭ la lucru, êșĭ terminâ lucrarea, ênsă, ocupațĭ (cu acéstă muncă), petrecură vara întrégă acolo chiar pe loc.

190. Ὡς δὲ τὸν Γύνδην ποταμὸν ἐτίσατο Κῦρος, ἐς τριηκοσίας καὶ ἑξήκοντά μιν διώρυχας διαλαβὼν[7], καὶ τὸ δεύτερον ἔαρ ὑπέ-

190. Îndată ce pedepsi rîul Gindu împărțindu-l în trei-sute șése-ḑecĭ de canaluri, și îndată ce se ivirĭ primele ḑile ale verĭi

---

[1] οὐ βρεχούσας. Găsim ediții cu μὴ βρεχούσας.

[2] κατέτεινε σχοινοτενέας ὑποδέξας διώρυχας. Schweighäuser explică pasagiul acesta prin redactarea »ὑπέδεξε διώρυχας, κατατείνας αὐτὰς σχοινοτενέας«. E posibil ca acéstă lucrare să fi fost făcută și cu scop de irigație (veḑĭ Xenof. Anab. II, 4. 13).

[3] πάντα τρόπον. Ca maĭ jos la Cap. 199 »în verĭ care direcție«.

[4] Οἷα. Οἷος, οἷα, οἷον e un pronume relativ, corelativul fiind ποῖος, ποία, ποῖον. Aci ênsă, ca maĭ sus la Cap. 66, el e pus pentru ὅτι τοῖος, τοία, τοῖον, așa încât relativul echivalent τοῖος, indică cuvêntul saŭ rațiunea de a fi a faptuluĭ enunțat și se traduce prin »fiind că« saŭ »din causă că« saŭ, cum am tradus aci »grație« cu genitivul causeĭ.

[5] ἤνετο, dela ἄνειν, forma archaică pentru ἀνύειν. Câte-va ediții, carĭ resping formele vechĭ și preferă cele obicinuite, aŭ aci ἠνύετο. Dar Erodot întrebuințéză forma veche, veḑĭ Cartea VII, 20, și Cartea VIII, 71.

[6] αὐτοῦ ταύτῃ. Erodot unesce des aceste două cuvinte pentru a exprima idea »chiar în acel loc«; (veḑĭ maĭ jos Cap. 210 și 214, Cartea III, Cap. 25 și 77, Cartea IV, Cap. 80, 84, 135 și alte locurĭ).

[7] διαλαβὼν. Verbul διαλαβεῖν este luat aci în sensul de a apuca spre a împărți în care êl veḑem întrebuințat și maĭ sus la Cap. 114 (veḑĭ nota 4 pe pagina 203).

λαμπε[1], οὕτω δὴ ἤλαυνε ἐπὶ τὴν Βαβυλῶνα. Οἱ δὲ Βαβυλώνιοι ἐκστρατευσάμενοι ἔμενον αὐτόν. Ἐπεὶ δὲ ἐγένετο ἐλαύνων ἀγχοῦ[2] τῆς πόλιος, συνέβαλόν τε οἱ Βαβυλώνιοι, καὶ ἐσσωθέντες τῇ μάχῃ κατειλήθησαν ἐς τὸ ἄστυ[3]. Οἷα δὲ ἐξεπιστάμενοι ἔτι πρότερον τὸν Κῦρον οὐκ ἀτρεμίζοντα[4], ἀλλ' ὁρέοντες αὐτὸν παντὶ ἔθνεϊ ὁμοίως ἐπιχειρέοντα, προεσάξαντο[5] σιτία ἐτέων κάρτα πολλῶν. Ἐνθαῦτα οὗτοι μὲν λόγον εἶχον τῆς πολιορκίης οὐδένα· Κῦρος δὲ ἀπορίῃσι ἐνείχετο[6], ἅτε χρόνου τε ἐγγινομένου[7] συχνοῦ ἀνωτέρω τε[8] οὐδὲν τῶν πρηγμάτων προκοπτομένων[9].

a doua, Ciru purcese înainte în contra Babiloneĭ. Pe de altă parte Babilonieniĭ, eșind cu armata lor, êl așteptară. Când sosiră năvălitoriĭ lângă cetate, Babilonieniĭ êĭ angajară în luptă, și fiind învinșĭ în bătae, se închiseră înapoĭ în cetățuie. Fiind eĭ încă de maĭ nainte pe deplin convinșĭ că Ciru nu avea să rămână liniștit, dar văḑêndu-l (din contra) că ataca tóte națiile fără distincție, eĭ se îndestulaseră de maĭ nainte cu provisiĭ pentru fórte mulțĭ anĭ. De aceea eĭ nicĭ nu făcură mare cas de asediŭ; dar și Ciru era în per-

---

[1] ὑπέλαμπε, luat în sens metaforic dela luminarea ḑileĭ, adică începutul ḑileĭ, astfel, începutul veriĭ. Am tradus prin perifrasă pentru a exprima idea în mod maĭ efectiv. Acest verb are acelaș sens în Cartea VIII, Cap. 127.

[2] ἀγχοῦ echivalézĭ cu ἐγγύς ca în Cartea III, Capitolele 78, 85 și 111.

[3] κατειλήθησαν ἐς τὸ ἄστυ. Avem identic aceeașĭ expresie maĭ sus la Cap. 176 »κατειληθέντες ἐς τὸ ἄστυ«. Despre acéstă bătălie a luĭ Ciru sub zidurile Babiloneĭ nu se găsesce altă mențione decât în Berosiu, (contr. Apian I, 20) unde se relatézĭ identic ceea ce autorul nostru descrie aci. În inscripțiĭ cuneiforme nu s'a găsit până acum nimic relativ la Ciru.

[4] οὐκ ἀτρεμίζοντα. Verbul ἀτρεμίζω, ca și verbul ἀτρεμέω, însemnézĭ »a fi liniștit«. În general Erodot întrebuințézĭ verbul ἀτρεμέω, ἀτρεμιεῖν, ca în Cartea VIII, Cap. 2 și 68, unde cele maĭ bune manuscrise sunt în favórea aceleĭ forme. Aci însă tóte manuscrisele aŭ forma ἀτρεμίζω, așa încât nu putem adopta varianta ἀτρεμιέοντα propusă de Cobet.

[5] προεσάξαντο. Unele ediții, fără cuvênt aparent, aŭ προσάξαντο dela προσάσσειν, a îndesa. Deși autorul nostru se servă des de verbul σάττω saŭ σάσσω și de compușiĭ luĭ ἐπισάσσω (I, 194) παρασάσσω (VI, 124), totuși aci verbul προσάγομαι exprimă maĭ bine idea de a'și procura de maĭ nainte, maĭ ales că expresia προσάγεσθαι βρώσεις este admisă pentru asemenea casurĭ unde e cestiune de aprovisionare cu hrană, și e des întrebuințată astfel de Plutarc. Bredoviŭ admite pe προεσάξαντο dar ḑice că vine dela προσάσσω și nu dela προσάγομαι de óre ce e vorbă aci maĭ mult de grămădire saŭ de îndesare de provisiĭ în magaziĭ, cum e și în Cartea VIII, Cap. 20; nu cred însă acéstă opinie admisibilă.

[6] ἀπορίῃσι ἐνείχετο. Veḑĭ iar aceeașĭ expresie în Cartea VIII, Cap. 52, în Cartea IV, Cap. 131, și în Cartea IX, Cap. 98, unde, în loc de ἐνέχθαι, avem ἔχεσθαι.

[7] χρόνου τε ἐγγινομένου. În Cartea II, Cap. 124, avem χρόνον δὲ ἐγγενέσθαι.

[8] τε, unele ediții aŭ δε.

[9] προκοπτομένων. Verbul προκόπτεσθαι e întrebuințat tot în acest sens la Cap. 56 din Cartea III. Tucidid iar se servă de el în acest sens (IV, 60; VII, 56). Acesta e și sensul modern al verbuluĭ de unde am luat noĭ cuvêntul »procopsélă«.

191. Εἴτε δὴ ὧν ἄλλος οἱ ἀπορέοντι ὑπεθήκατο, εἴτε καὶ αὐτὸς ἔμαθε τὸ ποιητέον οἱ ἦν, ἐποίεε δὴ τοιόνδε. Τάξας τὴν στρατιὴν ἅπασαν[1] ἐξ ἐμβολῆς τοῦ ποταμοῦ τῇ ἐς τὴν πόλιν ἐσβάλλει, καὶ ὄπισθε αὐτις τῆς πόλιος τάξας ἑτέρους τῇ ἐξίει[2] ἐκ τῆς πόλιος ὁ ποταμὸς[3], προεῖπε τῷ στρατῷ, ὅταν διαβατὸν τὸ ῥέεθρον ἴδωνται γενόμενον, ἐσιέναι ταύτῃ ἐς τὴν πόλιν. Οὕτω τε δὴ τάξας καὶ κατὰ ταῦτα παραινέσας, ἀπήλαυνε αὐτὸς σὺν τῷ ἀχρηΐῳ[4] τοῦ στρατοῦ. Ἀπικόμενος δὲ ἐπὶ τὴν λίμνην, τά περ ἡ τῶν Βαβυλωνίων βασίλεια[5] ἐποίησε κατά τε τὸν ποταμὸν καὶ κατὰ τὴν λίμνην, ἐποίεε καὶ ὁ Κῦρος ἕτερα τοιαῦτα[6]. Τὸν γὰρ ποταμὸν διώρυχι ἐσαγαγὼν[7] ἐς τὴν λίμνην ἑοῦσαν ἕλος[8], τὸ ἀρχαῖον ῥέεθρον διαβατὸν

plexitate, căcĭ trecuse mult timp și lucrurile nu progresaŭ de fel maĭ departe.

191. Atunceĭ, fie că altcineva vĕdêndu-l în perplexitate êĭ a dat consiliŭ, fie că el singur a priceput ce avea de făcut, procedâ precum urméză. Așeḑând partea principală a armateĭ la intrarea fluviuluĭ, acolo unde pătrunde în oraș, și așeḑând de altă parte restul în dosul orașuluĭ, acolo unde fluviul părăsesce orașul, dete instrucțiĭ armateĭ ca îndată ce se va vedea că apa se póte trece pe jos, să năvălească pe acolo în oraș. Așeḑându-i astfel și dând aceste instrucțiĭ, el se retrase înapoĭ cu partea inutilă a armateĭ. Sosind la reservoriu, repetâ cu privire la fluviu și cu privire la reservoriu, întocmaĭ (lucrările) ce le făcuse (înainte) regina Babilonienilor. Căcĭ, aducênd

---

[1] ἅπασαν; nu în sensul literal de »întrégă« ci de »cea maĭ mare parte«.

[2] ἐξίει. Veḑĭ nota 2 pe pagina 11.

[3] ὁ ποταμὸς. Ediția luĭ Creutzer pune aci un punct: de sigur din eróre, pentru că astfel frasa nu ar poseda nicĭ un verb finit.

[4] ἀχρηΐῳ. »Partea cea inutilă«, adică partea maĭ próstă a armateĭ coprinḑênd sclavĭ, eununcĭ, intendenți, s. c. l. Avem aceeași expresie maĭ jos la Cap. 211; la Cap. 207 avem »τῆς στρατιῆς τὸ ψαυλότατον« care este un alt mod de a exprima maĭ acelaș lucru. Deosebirea este că prin ψαυλότατον se înțelege partea armateĭ care ca disciplină nu valora mult, dar care tot putea lua parte la luptă, și prin ἀχρεῖος se înțelege urmașul, absolut inutil ca soldat.

[5] Βαβυλωνίων βασίλεια, adică Nitocris.

[6] ἕτερα τοιαῦτα »alte asemenea«. Veḑĭ nota 3 pe pagina 214 relativ la acéstă expresie pe care o avem maĭ sus la finele Capitoluluĭ 120. Traducția francesă a luĭ Giguet »mais dans un but opposé« e cu totul nenemerită. — În frasa acésta τά περ este acusativul după verbul ἐποίεε.

[7] ἐσαγαγὼν. Se găsesc ediții cu εἰσαγαγὼν, dar în manuscrise ἐσαγαγὼν nu variéză.

[8] ἐς τὴν λίμνην ἑοῦσαν ἕλος. Din descripția luĭ Erodot reese că Ciru a întrebuințat pentru lucrarea sa chiar reservoriul săpat de Nitocris, care, se vede, secase și devenise uă mlaștină, fiind părăsit după ce êșĭ îndeplinise scopul. (Veḑĭ maĭ sus Cap. 185 și 186.) Grote ênsă (vol. IV, pag. 285), susține că Ciru

εἶναι ἐποίησε, ὑπονοστήσαντος τοῦ ποταμοῦ. Γενομένου δὲ τούτου τοιούτου, οἱ Πέρσαι οἵπερ ἐτετάχατο ἐπ' αὐτῷ τούτῳ κατὰ τὸ ῥέεθρον τοῦ Εὐφρήτεω ποταμοῦ ὑπονενοστηκότος ἀνδρὶ[1] ὡς ἐς μέσον μηρὸν μάλιστά κη, κατὰ τοῦτο ἐσήεσαν ἐς τὴν Βαβυλῶνα[2]. Εἰ μέν νυν προεπύθοντο, ἢ ἔμαθον οἱ Βαβυλώνιοι τὸ ἐκ τοῦ Κύρου ποιεύμενον, οὐδ' ἂν[3] περιῖδόντες[4] τοὺς Πέρσας ἐσελθεῖν ἐς τὴν πόλιν, διέφθειραν κάκιστα· κατακληΐσαντες γὰρ ἂν πάσας τὰς ἐς τὸν ποταμὸν πυλίδας ἐχούσας[5], καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τὰς αἱμασιὰς[6] ἀναβάντες τὰς παρὰ τὰ χείλεα τοῦ ποταμοῦ ἐληλαμένας, ἔλαβον ἂν σφεας ὡς ἐν κύρτῃ[7]. Νῦν δὲ ἐξ

fluviul în reservoriul transformat în mlaștină, făcu ca vechia matcă să devie lesne de trecut pe jos prin scăderea fluviuluĭ. Terminându-se astfel acéstă (lucrare), Perșiĭ așeḑațĭ spre acest scop pe lângă cursul fluviuluĭ Eufrat, care scăduse (într'atât) încât ajungea) cel mult până la crăcile unuĭ om, pătrunseră chiar pe acolo în Babilona. Daca ar fi bănuit numaĭ Babilonieniĭ, saŭ daca ar fi aflat ceea ce făcea Ciru, eĭ nu ar fi lăsat pe Perșĭ să intre în oraș, (ci) êĭ ar fi prăpădit rĕŭ: căcĭ, închiḑênd în casul acela bine tóte porțile carĭ conduceaŭ la fluviŭ și suinduse

a săpat un alt canal. Cred că Erodot e maĭ aprópe de adevĕr, pentru că Ciru găsia deja uă lucrare gata de care putea să profite pentru realizarea scopuluĭ ce urmăria, de vreme ce daca el se punea să sape alte șanțurĭ nuoĭ trebuia să piérḑă âncă mult timp și multă muncă inutilă. — Diferința între λίμνη și ἕλος este că λίμνη indică un eleșteu saŭ un reservoriŭ prin care apa curge, pe când ἕλος este uă baltă stagnantă.

[1] ἀνδρί. Une orĭ găsim ἀνδρεῖος, dar aceea e uă variantă cu totul neautorisată pe care o resping tóte ediției moderne cele maĭ bune.

[2] κατὰ τοῦτο ἐσήεσαν ἐς τὴν Βαβυλῶνα. E probabil că Perșiĭ pătrunseră în Babilona, cum dice Ritter, despre partea norduluĭ, unde fluviul intră în oraș. Într'acolo eraŭ întăririle și palatul regal.

[3] οὐδ' ἄν. Nu pot înțelege dece câțĭ-va comentatorĭ aŭ voit să schimbe aceste cuvinte, unii în οὐκ ἄν, alțiĭ în οὐ μήν, alțiĭ în fine în οὐ δ' ἄν. S'ar putea până la un punct admite cea de pe urmă propunere, οὐ δ' ἄν, pentru că nu se violéză prin ea texturile manuscrise, neschimbânduse nicĭ uă literă, și pentru că μέν de la începutul fraseĭ nu are δέ corelativ. Cât pentru cele lalte două modificărĭ ele nu 'mĭ par justificate, maĭ ales că frasa e destul de corectă ca formă cum e: la protasis εἰ προεπύθοντο, ἢ ἔμαθον οἱ Βαβυλώνιοι τὸ ποιεύμενον, rĕspunde apodosis (οὐδ' ἂν περιῖδόντες τοὺς Πέρσας ἐσελθεῖν) διέφθειραν. Daca ar fi necesar a primi vre uă emendație neautorisată de manuscrise nu aș modifica pe οὐδ' ἄν ci aș primi propunerea luĭ Burges de a scrie διεφθάρησαν, în loc de διέφθειραν timp mult maĭ logic în casul de față. Traducția literală a fraseĭ ar suna atuncĭ astfel. »Daca ar fi bănuit numaĭ Babilonieniĭ, saŭ daca ar fi aflat lucrul ce se făcea de către Ciru, eĭ, neläsând pe Perșĭ să intre în oraș, êĭ ar fi prăpădit rĕŭ.«

[4] περιῖδόντες, dela περιοράω »a trece cu vederea peste un lucru«, prin urmare a läsa saŭ a permite.

[5] ἐχούσας. Luat absolut în acelaș sens ca φερούσας dela Cap. 180 de maĭ sus, de »a conduce«.

[6] τὰς αἱμασίας. Veḑĭ maĭ sus la Cap. 180, zidurile micĭ carĭ apăraŭ malul și pe carĭ êĭ am desemnat ca »parapet«.

[7] κύρτῃ. Un fel de năvod făcut cu bețe de salcie pentru prinderea pescilor. Manuscrisul din Cambridge are κυρτῴ, care, ḑice Blakesley, trebue să fie un compromis eronat a formelor κύρτῃ și κύρτῳ.

ἀπροσδοκήτου σφι παρέστησαν οἱ Πέρσαι. Ὑπὸ δὲ μεγάθεος τῆς πόλιος[1], ὡς λέγεται ὑπὸ τῶν ταύτῃ οἰκημένων, τῶν περὶ τὰ ἔσχατα τῆς πόλιος ἑαλωκότων[2], τοὺς τὸ μέσον οἰκέοντας τῶν Βαβυλωνίων οὐ μανθάνειν ἑαλωκότας[3]· ἀλλὰ (τυχεῖν γάρ σφι ἐοῦσαν ὁρτὴν)[4] χορεύειν τε τοῦτον τὸν χρόνον καὶ ἐν εὐπαθείῃσι εἶναι, ἐς ὃ δὴ καὶ τὸ κάρτα ἐπύθοντο. Καὶ Βαβυλὼν μὲν οὕτω τότε πρῶτον ἀραίρητο[5].

eĭ singurĭ pe parapeturile carĭ mergeaŭ d'a lungul marginelor fluviuluĭ, êĭ ar fi prins ca într'un năvod. Acum ênsă (așa fiind), Perșiĭ năpustiră asupra lor pe neașteptate. Din causa imenseĭ întinderĭ a orașuluĭ — precum se afirmă de către aceĭ ce locuiaŭ acolo — când ceĭ dela extremitatea orașuluĭ căduseră pe mână inamiculuĭ, aceĭ d'intre Babilonienĭ carĭ locuiaŭ în cen-

[1] Ὑπὸ δὲ μεγάθεος τῆς πόλιος. Nimic maĭ natural decât ca din causa imenseĭ întinderĭ a Babiloneĭ, care, precum am ḑis maĭ sus la nota 2, pag. 323, și a sĕrbărilor ce se celebraŭ în partea centrală a orașuluĭ, să nu se fi sciut mult timp ceea ce se petrecea în părțile maĭ retrase. Aristot confirmă cele relatate aci, ba încă merge maĭ departe și dice »ἤς γέ φασιν ἑαλωκυίας τρίτην ἡμέραν οὐκ αἰσθέσθαι τι μέρος τῆς πόλεως« (Politic. III, 2). Acésta concordă în mod extraordinar cu profeția distrugerĭĭ Babiloneĭ rostite de proorocul Ieremia (Cap. LI, vers 31) »Uă stréjă va alerga la cea laltă, un sol la cel lalt, spre a spune regeluĭ Babiloneĭ că cetatea s'a luat în capătul cel lalt al eĭ«.

[2] ἑαλωκότων. Aci și maĭ jos, unde avem ἑαλωκότας, se propune de către uniĭ a se citi ἡλωκότων și ἡλωκότας sub cuvênt că aceea e forma usitată de Erodot. Fórte adevĕrat, dar trebue, cu tóte aceste considerațiunĭ, să menținem forma din textul nostru pentru că ea există în tóte manuscrisele. Verbul estò ἁλίσκομαι și însemnéză a cădea pe mână inamiculuĭ.

[3] ἑαλωκότας. Veḑĭ nota precedentă. Pentru a evita în traducție repetirea verbuluĭ, am tradus prin »ceea ce se întêmplase«.

[4] (τυχεῖν γάρ σφι ἐοῦσαν ὁρτὴν). Berosiu și Ctesia spun că sĕrbătórea pe care o celebraŭ Babilonienii cu acéstă ocasie era cea numită »a Saceilor« care dura 5 ḑile. Era un fel de Saturnale carĭ aveaŭ loc dela 16—21 al luneĭ »Loi«, ceea ce în anul luărĭĭ Babiloneĭ, adică în anul 538 înainte de Christos, corespundea cu ḑilele de 5, 6, 7, 8 și 9 August. (Veḑĭ Münter »Die Religion der Babyloner«.) Sĕrbarea acésta este aceeași care e descrisă în Cap. V al cărțiĭ prooroculuĭ Daniil la care a presidat Baltazar, fiul luĭ Nabunit, adică a aceluĭ rege care se retrăsese la Borsipa în timpul acestuĭ asediŭ.

[5] Καὶ Βαβυλὼν μὲν οὕτω τότε πρῶτον ἀραίρητο. Erodot, se vede, nu cunoscea bine istoria antică a Babiloneĭ și luptele Babilonienilor cu Asirienii, căcĭ, în cursul acestor lupte pentru supremație, Babilona a căḑut maĭ mult decât uă dată în mâna Asirienilor: de exemplu, uă dată în timpul regeluĭ Tiglat-Palasar I, pe la anul 1120 înainte de Christos. În realitate, Babilona nu-șĭ redobîndi neatîrnarea decât după slăbirea repede a imperiuluĭ asirian, când Nabopolasar, delegat ca vice rege al Babiloneĭ, pe la anul 610 înainte de Christos, de către regele Asirieĭ Așur-ebel-ili, fiul luĭ Așur-bani-pal (pe care êl numim vulgar Sardanapal) êșĭ declară independința. Pentru Erodot, care nu cunoscea, se vede, bine aceste detaliurĭ (cu tóte că promisiunea ce o dă maĭ sus la Cap. 106 că va scrĭ și istoria Asirieĭ ar fi în favoarea presupuneriĭ că trebuia să le cunóscă), acésta era considerată ca prima luare a Babiloneĭ. Tóte supozițiile și calculele cronologilor fac să coincidă acéstă cădere a Babiloneĭ în mâna luĭ Ciru cu distrugerea Babiloneĭ subt Baltazar relatată în Scriptura Sacră (Cartea prooroculuĭ Daniil Cap. V). Între narațiunea luĭ Erodot și aceea a Scriptureĭ Sacre există óre carĭ divergințe pentru conciliarea cărora întêmpinăm două dificultăți fórte marĭ. Acestea, uă dată aplanate,

tru nu aflaseră ceea ce se întemplase; nu numaĭ atât dar — întêmplânduse să fie la eĭ sĕrbătóre — eraŭ vîrâţĭ în danţurĭ şi în petrecerĭ până ce aflară că lucrul nu era decât prea adevêrat. Şi astfel atuncĭ fu luată Babilona pentru prima óră.

192. Τὴν δὲ δύναμιν τῶν Βαβυλωνίων πολλοῖσι μὲν καὶ ἄλλοισι δηλώσω ὅση τίς ἐστι, ἐν δὲ δὴ καὶ τῷδε. Βασιλεῖ τῷ μεγάλῳ ἐς τροφὴν αὐτοῦ τε καὶ τῆς στρατιῆς

192. Voiŭ demonstra prin multe şi alte exemple cât de marĭ fură resursele Babiloneĭ, între carĭ prin (exemplul) următor. (În interesul) mareluĭ Rege,

---

ar resolvi una din problemele cele maĭ complicate ale istorieĭ antice. Iată în ce constaŭ aceste divergiņţe: 1°, faptul că Daniil afirmă că regele care domnia în Babilona se numia Baltazar, pe când Erodot ne spune că ultimul rege fu Labinet. 2°, Versiunea sacră ne spune: (Daniel Cap. V, vers 30 şi 31) »în nóptea aceea Baltazar, regele Chaldeilor, fu ucis, şi Dariu medul se făcu stăpân pe împărăţie, fiind atuncĭ de anĭ şése-decĭ şi doĭ«, pe când Erodot ne spune că Ciru fu acela care rĕsturnă imperiul Babiloneĭ. Intru cât privesce dificultatea întâia, am tratat pe larg maĭ sus, la nota 5, pag. 349, cestiunea identităţiĭ luĭ Labinet cu Nabunit, tatăl luĭ Bil-şar-uzur, şi am arătat că e fórte posibil ca Nabunit, care părăsise Babilona pentru Borsipa, să fi asociat în domnie pe Bil-şar-uzur, saŭ Baltazar, şi să-l fi lăsat în Babilona ca s'o apere: era decĭ natural ca Ebreiĭ să-l fi considerat pe el ca regele. Venind la cestia a doua, dificultatea e mult maĭ seriósă. Unĭĭ comentatorĭ cred că căderea Babiloneĭ, descrisă în Biblie, este aceea pe care o numesce Erodot a doua luare şi pe care o descrie în capitolele finale din Cartea III, când Babilonieniĭ, profitând de desastrele luĭ Dariu Istaspe, se revoltară dar fură învinşĭ de către acel monarch. În contra acesteĭ teoriĭ se ridică dificultăţĭ şi istorice şi cronologice. Babilona, cu acea ocasie nu maĭ era un stat independinte ci uă simplă satrapie persană în revoltă; ea nu poseda un suveran, ci numaĭ un cap de revoltă care ambiţiona puterea suverană. Alţĭ comentatorĭ cred că resolvă problema cu presupunerea ca Ciru ar fi însărcinat pe Dariu ca să facă atacul final în contra Babiloneĭ; aci iar ne lovim de uă obiecţiune că în atare cas, presupuind chiar că Dariu servia în armata luĭ Ciru, el trebue să fi fost un om cu totul tĕnĕr, iar nu în vîrsta de 62 de anĭ, precum spune proorocul Daniil. Prin urmare şi acéstă teorie e grea de admis. Vin acum la teoria luĭ Sincelu care se confirmă de cărţile apocrife ale scripturiĭ sacre (Cartea Susaneĭ. Cartea luĭ Bel şi Dragonul), teorie discutată de Rawlinson (Vol. I, Essay 3, pag. 404 şi 405), cum că prin »Dariu Medul« se înţelege nu Dariu Istaspe, succesorul luĭ Ciru, ci Astiage, regele Meḍilor, carele, după ce a fost învins de Ciru, nepotul sĕŭ, a conservat uă formă de suveranitate şi póte chiar să fi însoţit pe Ciru în acéstă expediţie. Dar şi aci vîrsta de 62 de anĭ nu prea se potrivesce, căcĭ daca Astiage avea 62 de anĭ la anul 538 înainte de Christos, data luăriĭ Babiloneĭ, atuncĭ el trebue să se fi suit pe tronul Mediеĭ la vîrsta de 7 anĭ, lucru care e în contraḍicere cu cele spuse de Erodot maĭ sus la Cap. 74, că Astiage s'a însurat pe când trăia încă tatăl sĕŭ. Aceste dificultăţĭ sunt aplanate în faţa ipotesеĭ luĭ Josif (Antiq. Jud. X, 11) care emite opinia că Dariu Medul póte să fi fost un fiŭ al luĭ Astiage căruia Ciru, ca nepot, ĕĭ ar fi conservat titlul de rege şi cu mórtea căruia dispăru ultimul rest de suveranitate a Meḍilor. Acésta e posibil dar e uă pură conjectură. Rawlinson conchide că nu avem destule probe pentru a identifica pe »Dariu Medul« din Cartea luĭ Daniil cu vre un monarch cunoscut în istoria profană. În tóte casurile, din tóte teoriile admise, consider pe aceea a luĭ Josif ca cea maĭ probabilă şi chiar posibilă.

διαραίρηται, πάρεξ τοῦ φόρου[1], γῆ πᾶσα ὅσης ἄρχει. Δυώδεκα ὧν μηνῶν ἐόντων ἐς τὸν ἐνιαυτόν, τοὺς τέσσερας μῆνας τρέφει μιν ἡ Βαβυλωνίη χώρη, τοὺς δὲ ὀκτὼ τῶν μηνῶν ἡ λοιπὴ πᾶσα Ἀσίη[2]. Οὕτω τριτημορίη ἡ Ἀσσυρίη χώρη[3] τῇ δυνάμει[4] τῆς ἄλλης Ἀσίης· καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς χώρης ταύτης, τὴν οἱ Πέρσαι σατραπηίην καλέουσι[5], ἐστὶ

pentru hrana sa și a armateĭ sale, în de afară de tributul (ordinar), întréga ţéră peste care e el stăpân este împarţită (în zone). Fiind două-spre-ḑece lunĭ în cursul anuluĭ, în timp de patru lunĭ êl hrănesce zona Babiloneĭ, în timpul celor lalte opt lunĭ (êl hrănesce) tot restul Asieĭ. În modul acesta, zona

---

Daca este cum ḑice Josif, era natural ca proorocul Daniil, carele nu auḑise vorbinduse mult despre Perșĭ și carele fusese obicinuit a considera pe Meḑĭ ca poporul cel dominant, precum și era înaintea luĭ Ciru, să fi considerat expediţia ca condusă de regele Meḑilor și să créḑă că acel rege se numia Dariu, ca tatăl sĕŭ Astiage; căcĭ e aprópe constatat că Astiage se numia în realitate Dariu, Astiage fiind numaĭ un titlu saŭ uă poreclă însemnând »sérpele care muşcă«. Într'ua expediţie așa de importantă cum era acésta, nimic nu era maĭ natural decât ca Ciru să fi luat cu dênsul pe vasalul sĕŭ unchiŭ, cărula êĭ lăsase drept consolaţie un simulacru de onoruri regale.

[1] πάρεξ τοῦ φόρου, adică »afară de tributul ordinar«. Nu trebue să uităm că obiectul principal al cuceririlor ce le făceaŭ mariĭ căpitanĭ ale hordelor barbare cum eraŭ Perșiĭ, Tătariĭ și Turciĭ carĭ năpustiaŭ asupra statelor maĭ civilizate dar căḑute în moliciune, nu era atât cucerirea lor politică precât era strîngerea de resurse bănescĭ și de provisiĭ. Eĭ nu se preocupaŭ de fel de îmbunătăţirea sórteĭ popórelor cucerite, și administraţia se făcea numaĭ în vederea strîngerieĭ birurilor și a menţinerieĭ lor în supunere. Ciru făcea pure cuceriri în sensul cel maĭ barbar și primitiv; chiar idea politică de asimilare a popórelor supuse, pe care o putem considera ca indicând deja un stagiŭ de progres în viaţa uneĭ naţiĭ, nu exista âncă; popórele cucerite eraŭ lăsate cu limba, cu tradiţiile și cu obiceiurile lor intacte. Scopul dar principal era tributul. Putem compara în acéstă privinţă istoria Perșilor, la epoca de care ne ocupăm, cu istoria imperiuluĭ otoman la epoca invasieĭ și a stabilirieĭ Turcilor în Europa. Administraţia lor urmăria acelaș scop și eĭ aveaŭ acelaș sistem de a percepe tributele în banĭ, în natură s. c. l. dela popórele supuse saŭ tributare. — Întâlnim πάρεξ cu genitivul în acelaș sens ca aci, maĭ sus la Cap. 93 »παρὲξ τοῦ ἐκ τοῦ Τμώλου καταφερομένου ψήγματος«.

[2] τοὺς τέσσερας μῆνας τρέφει μιν ἡ Βαβυλωνίη χώρη, τοὺς δὲ ὀκτὼ τῶν μηνῶν ἡ λοιπὴ πᾶσα Ἀσίη. Adică în timp de patru lunĭ fie care an regele Persieĭ se aprovisiona din Babilona. Aceste lunĭ e probabil că eraŭ tocmaĭ acelea în carĭ Ciru êșĭ avea reședinţa chiar la Babilona, adică lunile de iarnă, când clima Babiloneĭ era maĭ tolerabilă decât frigurile regiunilor maĭ înalte muntóse și situate într'uă latitudă maĭ nordică. Brisson spune că Ciru petrecea cele patru lunĭ de iarnă la Babilona, lunile de primăvară la Susa și lunile de vară la Ecbatana.

[3] Οὕτω τριτημορίη ἡ Ἀσσυρίη χώρη. Varianta »Οὕτω τριτημοιρίη χώρη« trebue considerată ca eronată nefiind susţinută de autoritatea manuscriselor. Nu trebue să ne surprindă usul cuvêntuluĭ ἡ Ἀσσυρίη când e vorba de teritoriul Babiloneĭ, pentru că nu numaĭ din acesta, dar și din alte pasagiurĭ, reese în mod învederat că Erodot întrebuinţa fără distincţie numirile de Babilonia și Asiria pentru a indica aceeașĭ regiune. (Veḑĭ maĭ sus Cap. 178, maĭ jos Cap. 193 și Cartea III, Cap. 92.

[4] δυνάμει, nu δυνάμι cum vedem scris une orĭ. Aci, ca maĭ sus, cuvêntul este întrebuinţat în sens maĭ mult de »resursă« decât în sensul luĭ cel literal de »putere«.

[5] τὴν οἱ Πέρσαι σατραπηίην καλέουσι. Unele manuscrise aŭ σατραπίην; basându-mĕ êns pe faptul că în Cartea III, Cap. 89, forma σατραπηίην este aceea care există în mod unanim în tóte manuscrisele, am menţinut'o și aci. Ceea ce elinii

ἁπασέων τῶν ἀρχέων πολλόν τι κρατίστη[1]. ὅκου Τριτανταίχμῃ τῷ Ἀρταβάζου[2], ἐκ βασιλέως ἔχοντι

Asirieĭ, subt punctul de vedere al resurselor, este a treia parte a restuluĭ Asieĭ; și administrarea

numiaŭ satrap se pronunța în vechia limbă a Perșilor »kshahtrapa«. Satrapul era un guvernator al uneĭ provinciĭ pe care o administra în numele suveranuluĭ seŭ. El era astfel depositar al prerogativeĭ suverane, exercitând puteri discreționare asupra vieții și averiĭ supușilor seĭ. În timpurile acelea, când mijlócele de comunicație eraŭ grele și controlul central aprópe imposibil, se înțelege că un satrap avea puteri enorme de cari adese orĭ profita într'un mod abusiv, desfidênd pe suveranul seŭ și sustragênduse de la orĭ ce control. De aceea și postul era unul de cea maĭ mare încredere și în general satrapiile cele maĭ importante eraŭ date rudelor de aprópe al reguluĭ saŭ unuĭ favorit care se bucura de deplina luĭ încredere; astfel, Istaspe, de sânge regesc, fu satrap al Persieĭ sub Cambise (vedĭ Cartea III, Cap. 70), acelaș Istaspe deveni pe urmă satrap al Partieĭ sub regele Dariu, fiul seŭ, (vedĭ inscripția Behistun, Col. 3, § 16); Artaferne, frate vitreg al luĭ Dariu, fu orînduit de acest monarc satrap al Lidieĭ (Cartea V, 25); Achemene, fiul luĭ Dariu, fu numit de frate seŭ Xerxe satrap al Egiptuluĭ (Cartea VII, 7). Am putea cita și alte multe exemple trase din lucrarea luĭ Rawlinson, dar acestea sunt suficiente pentru a stabili veracitatea faptuluĭ. Satrapul maĭ era însărcinat și cu uă altă misiune delicată. El trebuia să percépă și să stringă tributul și acésta era póte datoria luĭ cea maĭ importantă față cu suveranul seŭ, căci tot de acolo êșĭ trăgea el veniturile principale. În general tributul era fix, dar în afară de acest tribut, satrapul avea facultatea să perceapă dela poporul supus administrației sale sumele de carĭ el avea personal nevoe. În acéstă privință putem compara fórte bine starea satrapiilor imperiuluĭ persan cu condiția în care se aflaŭ Principatele nóstre în trista epocă a regimuluĭ Fanarioților, când, afară de tributul regulat al Porțiĭ, acestĭ Domnĭ maĭ storceaŭ din țéră tot ce puteaŭ spre a se înavuți atât eĭ cât și creaturile lor. Cu un astfel de sistem, se înțelege, uă bună administrație era imposibilă. Cu cât satrapiile eraŭ maĭ depărtate de Persia proprie cu atât satrapiĭ aveaŭ uă posiție maĭ independinte. În așa condițiĭ făceaŭ de multe orĭ chiar resbel fără a consulta curtea suverană, ba încă și resbele cu satrapiĭ veciniĭ. În urma domnieĭ luĭ Xerxe mulțĭ s'aŭ declarat independințĭ și e fórte probabil că micele regate din Asia Mică aŭ avut origina lor formânduse subt sceptrul ereditar al satrapilor de neam achimenid, revoltați în contra imperiuluĭ suveran Astfel se póte chiar explica dismembrarea care începuse deja în Persia când a întreprins Alexandru cel mare campania luĭ în contra acestuĭ imperiŭ precum și facilitatea cu care a găsit aliațĭ în provinciile, carĭ, din simple satrapiĭ persane, deveniseră acum state micĭ independinte. — Etimologia cuvêntuluĭ satrap (kshahtrapa) este controversată. În privința acésta iată teoria cea maĭ respânditā și admisă astădĭ: Prima silabă este »kshahya«, titlul suveranuluĭ în vechia limbă persană, titlu pe care êl vedem repetat continuu pe inscripția dela Behistun și care nu este altul decât titlul suveranuluĭ actual al Persieĭ »Schah« saŭ »Kschah«. Din titlul Kschah s'a format »Kschahtram« saŭ »imperiŭ«. Partea din urmă a cuvêntuluĭ este silaba »pa« care în limba sanscrita însemnéză a protege saŭ a sustine, așa încât traducerea expresieĭ »Kschatrapa« pare a fi »stilp al imperiuluĭ« (vedĭ vocabularul limbeĭ antice a Perșilor de Col. Rawlinson, pag. 116—117).

[1] κρατίστη. Nu tocmaĭ »cea maĭ bună«, dar maĭ mult în sens de »cea maĭ căutată«, și acésta pentru cuvintele enunțate în nota precedentă; satrapia era cu atât maĭ avantagiósă pentru acela care avea fericirea s'o obție cu cât poseda resurse maĭ marĭ.

[2] Τριτανταίχμῃ τῷ Ἀρταβάζου. Unele manuscrise aŭ Τριταναίχμῃ, altele aŭ Τριταίχμῃ. Am preferit forma Τριτανταίχμῃ pentru că ea este cea adoptată de edițiile cele maĭ autorisate și pentru cuvêntul că în Cartea VII, Cap. 82 și 121, se vorbesce fără variante în manuscrise de Τριτανταίχμης. Trebue totuși să observăm că persóna menționată la Cap. 82 din Cartea VII este desemnată, nu ca fiul luĭ Artabaze, dar ca fiul luĭ Artabane, astfel încât e greŭ de precisat daca per-

τὸν νομὸν τοῦτον[1], ἀργυρίου μὲν προσήϊε ἑκάστης ἡμέρης ἀρτάβη μεστή[2]· ἡ δὲ ἀρτάβη, μέτρον ἐὸν Περσικὸν, χωρέει μεδίμνου Ἀττικοῦ[3] πλεῖον χοίνιξι[4] τρισὶ Ἀττικῇσι. Ἵπποι δέ οἱ αὐτοῦ ἦσαν ἰδίῃ, πάρεξ τῶν πολεμιστηρίων[5], οἱ μὲν ἀνα-

acesteĭ zone, pe care Perşiĭ o numesc uă satrapie, este cu mult cea maĭ importantă din tóte: (atât este de adevĕrat acésta) încât luĭ Tritantecme, fiuluĭ luĭ Artabaze, carele ţinea acéstă provincie din mâna chiar a regeluĭ,

sóna indecată în textul nostru este saŭ nu identică cu Tritantechmele din Cartea VII, carele, ca fiŭ al luĭ Artabane, trebuie să fi fost tot uă dată şi nepotul luĭ Dariu Istaspe. Rawlinson observă că numele Tritantechme este interesant pentru că indică urme de tradiţiĭ indo-zendice introduse din India de Perşi. Numele în limba sanscrită însemnéză »Puternic ca Tritan« şi Tritan era numele prin care se desemna Trinitatea indiană.

[1] νομὸν τοῦτον. În genere Erodot se servă de cuvêntul νομὸς pentru a indica divisiile teritoriale din Egipt. Veḑĭ pentru acésta maĭ multe pasagiurĭ din Cartea II.

[2] ἀρτάβη μεστή. Artaba era uă măsură de capacitate pentru cereale şi difera cu totul de »ardeba« egipteană cu care semăna numaĭ cu numele. Pentru exemple de măsurĭ desemnate prin acelaş nume dar avênd uă valóre cu totul alta nu avem să căutăm maĭ departe decât la noĭ. Astfel baniţa din Moldova conţinea 21½ litre de vreme ce baniţa din România conţinea 33½ litre până la adoptarea sistemuluĭ decimal de măsurĭ. După calculele ce s'aŭ făcut, proporţia între artaba persană şi ardeba egiptuluĭ se exprimă prin fracţia $\frac{1}{3\frac{1}{10}}$. Măsura elină medimnul era aproximativ egală cu artaba, medimnul conţinênd 48 chenice saŭ 6 modiĭ latine pe când artabaoa conţinea 51 chenice. Acéstă măsură, redusă la echivalentul eĭ la noĭ, representă 50 ocale şi 47 dram: adică aproximativ 2½ baniţe. În atare cas afirmarea autoruluĭ nostru trebue să fie uă exageraţie, căcĭ va să dică că pe fie care ḑi satrapul acesta încasa 1,875,000 leĭ, daca socotim uă baniţă plină de monede de argint ca represintând uă valóre de 750,000 leĭ!

[3] μεδίμνου Ἀττικοῦ. Medimnul, măsura de capacitate întrebuinţată la Atena pentru cereale, corespundea cu 6 modiĭ latine, adică cu 47 oca de grîŭ aproximativ. Multe ediţiĭ şi manuscrise într'acest pasagiŭ fac cuvêntul μέδιμνος feminin şi aŭ Ἀττικῆς, dar fiind că există ediţiĭ şi manuscrise cu forma masculină am preferit-o, maĭ ales că în Cartea VII, Cap. 187, forma masculină este necontestată.

[4] χοίνιξι. Chenicul era a 48ª parte a medimnuluĭ, adică representa aproximativ uă oca din România, saŭ în măsura decimală, 1,271 kilograme de grîŭ. Acéstă cuantitate se considera ca porţiunea necesară unuĭ om pentru hrana luĭ ḑilnică.

[5] πολεμιστηρίων. În ediţia aldină precum şi în patru manuscrise importante avem πολεμιστέων, aşa încât părerile sunt destul de egal împarţite cu privire la forma ce trebue să figureze în textul nostru. Înţelesul cuvintelor πολεμιστὴς saŭ πτολεμιστὴς şi πολεμιστήριος nu este tocmaĭ acelaş: πολεμιστὴς însemnéză luptător, rĕsboinic, saŭ beligerant, adică exprimă un sens curat activ, pe când πολεμιστήριος însemnéză »pentru usul luptătoruluĭ saŭ al soldatuluĭ beligerant«, avênd astfel un sens pasiv. În favórea varianteĭ πολεμιστέων (afară de cele patru manuscrise menţionate maĭ sus) avem şi pasagiul cunoscut din Teocrit (XV, 51):

». . . . . τοὶ πτολεμισταὶ
»ἵπποι τῶ βασιλῆος«,

precum şi un pasagiŭ din Strabon unde, vorbind despre calul luĭ Alexandru cel mare, êl numesce »ἀγαθὸς πολεμιστὴς«; în fine şi Diodor din Sicilia (II, 41) cualifică caiĭ de resbel din India ca »πολεμισταὶ ἵπποι«. Cu tóte acestea, majoritatea manuscriselor, Gaisford, Liddell and Scott, Creutzer etc., . . aŭ aci πολεμιστηρίων şi de aceea l'am reţinut deşi forma cea laltă e şi dênsa fórte bine susţinută.

βαίνοντες τὰς θηλέας[1] ὀκτακόσιοι, αἱ δὲ βαινόμεναι ἑξακισχίλιαι καὶ μύριαι· ἀνέβαινε γὰρ ἕκαστος τῶν ἐρσένων τούτων εἴκοσι ἵππους. Κυνῶν δὲ Ἰνδικῶν[2] τοσοῦτο δή τι πλῆθος

ea producea pe fie care ḑi câte ună artabă de argint, plină măsură; artabaoa, care este ună măsură persană, conţine treĭ chenice atice maĭ mult decât

[1] θηλέας, rĕŭ scris în unele ediţiĭ θηλείας. Expresia ἀναβαίνειν τὰς θηλέας este cea admisă pentru gonitul iepelor. Traducţia textuală ar fi: »el maĭ avea opt-sute armăsarĭ ce încalecă pe iepe, iar şése-spre-ḑece miĭ de cele bune a fi gonite: căcĭ fie care armăsar putea goni câte două-ḑecĭ iepe«.

[2] Κυνῶν δὲ Ἰνδικῶν. Una din petrecerile favorite ale Perşilor era vănătórea. Acésta o mărturisesc maĭ toţĭ scriitoriĭ carĭ s'aŭ ocupat cu descrierea moravurilor acestuĭ popor. Inspiraŭ copiilor lor ,de micĭ, pasiunea vănatuluĭ, (veḑĭ Xenofon Ciropedia). Cu asemenea gusturĭ, era natural ca Perşiĭ să fi căutat să 'şĭ procure cânĭ buniĭ de vănătore şi de sigur că ceĭ avuţi d'intre dênşiĭ posedaŭ cete alese de tot felul. Vănătórea principală era aceea a fiarelor sălbatice ca tigrul, leul,

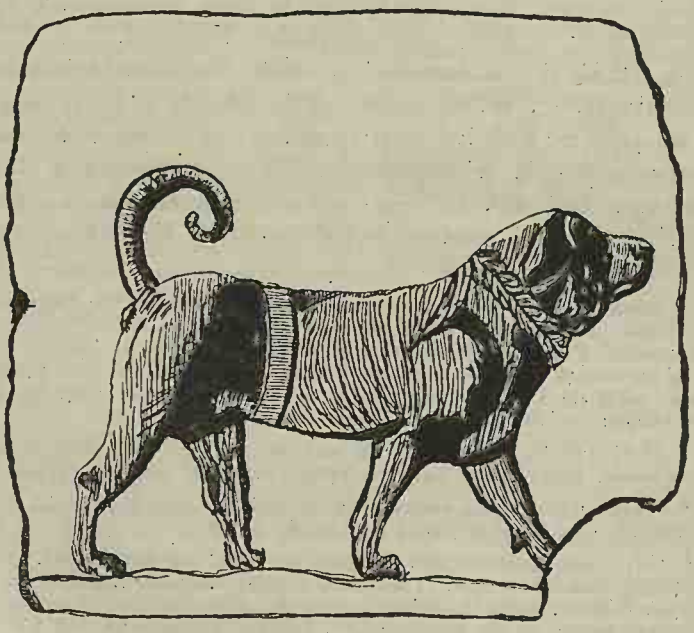

Câne indian (fragment de terra-cotta găsit de Col. Rawlinson la Babilona).

şi altele. Pentru acésta aveaŭ cânĭ puternicĭ, după cum ne spune Ctesia. Rasa cea maĭ căutată venia din India. Represintaţiĭ de asemenea cânĭ s'aŭ găsit în excavaţiile din Babilona şi maĭ ales în palatul de vănătóre al fiuluĭ luĭ Esaradon la Niniva. Maĭ multe asemenea săpăturĭ aŭ fost transportate la Museul britanic. Judecând după aceste represintaţiĭ, cânĭi acestia aveaŭ botul gros, labele puternice, pĕrul scurt şi semănaŭ întru cât-va cu cânĭi danezĭ. Ctesia êĭ descrie în »Excerpta Indica« § 5 şi Aristotele în »Istoria animalelor« VIII, 28. Descrierile acestea corespund întocmaĭ cu săpăturile ce s'aŭ găsit la Niniva şi la Babilona. Reproduc

ἐτρέφετο, ὥστε τέσσερες τῶν ἐν τῷ πεδίῳ κῶμαι μεγάλαι, τῶν ἄλλων ἐοῦσαι ἀτελέες, τοῖσι κυσὶ προσετετάχατο σιτία παρέχειν. Τοιαῦτα μὲν τῷ ἄρχοντι τῆς Βαβυλῶνος ὑπῆρχε ἐόντα.

193. Ἡ δὲ γῆ τῶν Ἀσσυρίων[1] ὕεται[2] μὲν ὀλίγῳ[3], καὶ τὸ ἐκτρέφον τὴν ῥίζαν τοῦ σίτου ἐστὶ τοῦτο· ἀρδόμενον μέντοι ἐκ τοῦ ποταμοῦ ἀδρύνεταί τε τὸ λῆϊον[4], καὶ παραγίνεται ὁ σῖτος, οὐ κατάπερ ἐν

medimnul atic. El mai avea în propria lui (erghelie), afară de caii pentru cavalerie, opt-sute armăsari, iar iepe șése-spre-ḑece mii: fie care din acești armăsari avea pentru el câte două-ḑeci de iepe. El mai hrănia un așa mare număr de câni de rasă indiană încât patru sate mari din cele de câmp, erau scutite de ori ce alte (dări) și erau însărcinate (numai) cu furnitura nutrimêntului (acestor) câni. Astfel erau avantagiurile ce le avea guvernatorul (provinciei) Babiloniei.

193. Teritoriul Asirienilor e puțin udat de ploíe și rădăcina grîului se nutrește în modul următor: grîul (când a răsărit) crește udat (cu apa) din fluviu, și (astfel) se formézā spicul, nu

---

aci un desen dupe uă săpătură găsită de Col. Rawlinson pe un fragment de »terra-cotta« care represintă destul de exact cânele indian descris de Ctesia și de Aristotele. Pentru vănătórea de cerbi, de caprióre și de antilope, în loc de câni, se întrebuința »chittah«, uă specie de jaguar dresat cu care se vănézā și astăḑi în multe părți ale Asiei. De sigur că într'uă vănătóre piereau mulți câni până săriau vănătorii cu sulițele lor să êi scape din ghiara fiarelor.

[1] Ἡ δὲ γῆ τῶν Ἀσσυρίων. Ca mai sus, la Cap. 192, unde avem »ἡ Ἀσσυρίη χώρη«. Prin regiunea Asiriei se înțelege Babilonia. (Veḑi nota 3, pag. 360.)

[2] ὕεται. Găsim forma pasivă a acestui verb în Cartea II, Cap. 13, 14, 22, în Cartea III, Cap. 10, și în Cartea IV, Cap. 50 și 198.

[3] ὀλίγῳ este dativul numit de gramatici »dativum instrumenti«. Putem subînțelege, daca voim, ὕδατι. Traducerea literală: »teritoriul Asirienilor se udă cu puțină ploíe« ar putea, în limba nóstră, avea un sens ambiguu că puțină ploíe e suficientă pentru a uda acel pământ. Tot așa Pausanias IV, 20, § 3, ḑice ὕειν . . . πολλῷ (deși în acel pasagiu câți va editori aŭ găsit mai simplu și mai comod să schimbe pe πολλῷ în πολύ). Aceleași condiții climatologice pe cari le descrie autorul nostru ca existênd pe timpul lui în regiunea Babilonieĭ există acolo și astăḑi; plouă fórte rar, nu mai mult de 25 de ḑile în tot cursul anului și nici cum între lunile Aprilie și Octomvrie.

[4] ἀρδόμενον μέντοι ἐκ τοῦ ποταμοῦ ἀδρύνεταί τε τὸ λῆϊον. Chiar astăḑi încolțirea grîului semănat nu este lăsat în Mesopotamia la voia întêmplării. Înainte de a semăna, agricultorul din valea Tigrului inundézā arăturile deschiḑênd zăgazurile canalurilor, și numai după ce se scurge apa sémănă pe pământul saturat.

Αἰγύπτῳ[1], αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ ἀναβαίνοντος ἐς τὰς ἀρούρας, ἀλλὰ χερσί τε καὶ κηλωνηΐοισι[2] ἀρδόμενος. Ἡ γὰρ Βαβυλωνίη χώρη πᾶσα, κατάπερ ἡ Αἰγυπτίη[3], κατατέτμηται ἐς διώρυχας· καὶ ἡ μεγίστη τῶν διωρύχων ἐστὶ νηυσιπέρητος[4], πρὸς ἥλιον τετραμμένη τὸν χειμερινόν[5]· ἐσέχει δὲ ἐς ἄλλον ποταμὸν ἐκ τοῦ Εὐφρήτεω, ἐς τὸν

ênsă ca în Egipt prin ênsuși fluviul care se urcă peste arături, dar se fac irigațiuni cu mânele și cu cumpăne. Ca și aceea a Egiptuluĭ, regiunea Babilonieĭ este intersectată de canaluri: și cel maĭ mare din aceste canaluri este navigabil și îndreptat spre sórele de iarnă: din Eufrat, el conduce la un alt fluviŭ, la (flu-

[1] οὐ κατάπερ ἐν Αἰγύπτῳ. Vedĭ nota No. 4 pe pagina 249, unde am atras atenția asupra acesteĭ particularități a luĭ Erodot de a cita Egiptul ca normă de comparație.

[2] κηλωνηΐοισι. E vorbă, fără cel maĭ mic dubiŭ, de puțurile cu cumpănă pe carĭ le vedem întrebuințate la noĭ la țără și carĭ sunt atât de răspândite peste tot Orientul. În Asiria, ca și pretutindenĭ astădĭ în Asia mică, asemenea puțurĭ eraŭ întrebuințate pentru scóterea apeĭ din pămênt saŭ pentru irigație. Am reprodus din ediția Rawlinson un desen de pe un asemenea puț tras dintr'uă săpătură asiriană a luĭ Senacherib. Vedem acolo un individ scoțênd apă din riŭ cu uă găletă atîrnată de cumpănă: acéstă apă o tórnă pe urmă în canalul de irigație representat în dosul luĭ. Găléta, după cum se vede, nu era ca ale nóstre ci avea uă formă triangulară; era făcută fie de lemn, fie de foĭ de palmier țesute împreună, carĭ, uă dată bine uscate, și preparate eraŭ impermeabile. Une orĭ ele eraŭ chiar de pele. (Vedĭ scrierea luĭ Layard asupra Niniveĭ și Babiloneĭ: pag. 109).

Puț cu cumpănă (săpătură asiriană).

[3] κατάπερ ἡ Αἰγυπτίη. Vedĭ maĭ sus nota 1 și nota 4 la pagina 249.

[4] ἡ μεγίστη τῶν διωρύχων ἐστὶ νηυσιπέρητος. E probabil ca să fi fost canalul acesta identic cu canalul cel mare săpat de Nabucodonozor, unind Tigrul cu Eufratul. Acela se numia canalul Nahr-Malcha și pornia din satul modern Felugia pe malurile Eufratuluĭ și se întâlnia cu Tigrul aprópe de gura rîuluĭ Ginde (Dijalah). Rawlinson afirmă că astădĭ, nu rĕmăn decât puține urme despre existența luĭ, căcĭ cu timpul, traseul luĭ original s'a modificat. Am indicat acest canal în schița de hartă a Asirieĭ și a Babiloneĭ la epoca luĭ Ciru, anexată la nota 3, pag. 321, de maĭ sus. El unia Tigrul cu Eufratul spre Nord-est de Babilona, tocmaĭ la punctul unde aceste fluviurĭ se apropiă maĭ mult unul de altul. Strabon îl numesce (XVI) »βασιλικὴ διώρυξ«. Direcția indicată aci de Erodot, când dice că era îndreptat spre sórele de iarnă, este în adevĕr direcția acestuĭ canal, căcĭ, plecând din Eufrat, el apucă drept spre sud-est până se întâlnesce cu Tigrul lângă cetatea modernă Bagdad. — Unele ediții scriŭ, atât aci cât și maĭ sus la Cap. 180, νηυσιπέρητος în două cuvinte »νηυσὶ πέρητος«, dar acéstă separație nu e necesară pentru că verbul compus există în limba elină, fie sub forma νηυσιπέρητος, ca aci, fie sub forma ναυσιπέρατος pe care o întâlnim în Dionisie din Alicarnas (Antiq. Rom: III, 44).

[5] πρὸς ἥλιον τετραμμένη τὸν χειμερινόν. Spre direcția unde rĕsare sórele la epoca solstițiuluĭ de iarnă.

Τίγριν, παρ' ὃν Νῖνος πόλις οἴκητο[1]. Ἔστι δὲ χωρέων αὕτη ἁπασέων μακρῷ ἀρίστη, τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, Δήμητρος καρπὸν ἐκφέρειν[2]. Τὰ γὰρ δὴ ἄλλα δένδρεα[3] οὐδὲ πειρᾶται ἀρχὴν φέρειν[4], οὔτε συκέην οὔτε ἄμπελον οὔτε ἐλαίην[5]· τὸν δὲ

viul) Tigru, pe care se afla (uădată) construită cetatea Niniva. Din tóte ţările câte le cunóscem, acésta este cu mult cea maĭ fertilă în fructele Cereriĭ. Ea nu pretinde să producă nicĭ smochinĭ, nicĭ viţe, nicĭ măslinĭ, nicĭ

[1] παρ' ὃν Νῖνος πόλις οἴκητο. Posiţia exactă a oraşuluĭ Niniva nu a fost pe deplin stabilită decât în urma descoperirilor făcute de Layard la Nimrud şi Kojundjik. Erodot, atât aci cât şi maĭ jos la Cartea II, Cap. 150, ne asigură că acéstă cetate se afla pe malurile Tigruluĭ; tot aşa afirmă şi Diodor din Sicilia (II. 3, 7 s. c. l.). Pe de altă parte Ctesias spune în mod positiv că ea era situată pe Eufrat. Asemenea afirmaţiunĭ contradicătóre aŭ făcut pe mulţĭ să crédă că ar fi existat două Ninive, una pe malurile Tigruluĭ şi cea laltă pe Eufrat. E ênsă constatat acum bine că Ctesias s'a înşelat. După spusele acestuĭ din urmă, Ninus a fundat Niniva pe malurile Eufratuluĭ, iar Semiramis, soţia acestuĭ Ninus, a fundat pe urmă Babilona. Atâtea afirmărĭ, atâtea neexactităţĭ. Adevĕrul constatat astădĭ este că prima capitală a imperiuluĭ asirian a fost Aşur, situată pe malul drept al Tigruluĭ, acolo unde e astădĭ satul Kilah-Sergat, la vre uă 92 de kilometrĭ spre sud de punctul unde s'a fundat maĭ târdiŭ, de câtre Vu-luş, cetatea Niniva. Adevĕrata posiţie a Niniveĭ era aprópe de Calah, pe malul sting al fluviuluĭ Tigru, lângă gura rîuluĭ Zab.. Locul se numesce Kojundjik astădĭ şi ruinele cetăţiĭ Calah sunt acelea dela Nimrud. — În loc de οἴκητο unele manuscrise aŭ οἱ ᾤκητο, altul are οἰώκητο, treĭ aŭ οἰκώκητο. Blakesley observă că aceste variante sunt curióse pentru că ele resultă tóte din explicaţiile marginale ᾧ κητο şi οἱ κητο, care din urmă explicaţie este pentru οἱ καὶ κητο şi a fost rĕŭ înţelésă de copist care a crédut că verbul era compus din οἶκος şi οἰκεῖν.

[2] Ἔστι δὲ χωρέων αὕτη ἁπασέων μακρῷ ἀρίστη, τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, Δήμητρος καρπὸν ἐκφέρειν. Toţĭ scriitoriĭ antichităţiĭ, carĭ s'aŭ ocupat cu descrierea acesteĭ regiunĭ, confirmă cele spuse de Erodot. Astfel, Teofrast, un discipol al luĭ Aristotele, autorul »Istorieĭ plantilor« la Cartea VIII, 7, laudă în termenĭĭ ceĭ maĭ entusiastĭ fertilitatea Babilonieĭ. Tot astfel fac Berosiu, Plin, Strabon şi alţiĭ. Acéstă fertilitate e naturală într'uă vale între două fluviurĭ marĭ, şi străbătută, cum era în vechime, prin canalurĭ. Grîul, după spusele luĭ Plin, producea două recolte pe an. În timpiĭ moderni se înţelege de sine că cultura este inferióră comparat cu ceea ce era în ḑilele luĭ Erodot când Babilonia era un centru aşa de important de populaţiune. Nu mĕ îndoiesc ênsă că cu timpul, acéstă ţĕră, prin care e destinată să trécă artera principală de comunicaţie între Europa şi Indiile, va lua nu avênt maĭ mare şi va deveni póte ţéra cea maĭ fertilă din lume în cereale, orez, bumbac, indigo, curmále şi alte producte ale pământuluĭ.

[3] Τὰ γὰρ δὴ ἄλλα δένδρεα. Autorul nostru înţelege prin »alţĭ copacĭ« copacĭ cunoscuţĭ în Grecia, pentru că maĭ jos specifică cum că palmierul care produce curmale abunda în tótă Mesopotamia. Strabon confirmă pe Erodot în privinţa palmieruluĭ şi ne spune că Babilonieniĭ se îndestulaŭ pentru maĭ tóte trebuinţele lor din productele acestuĭ copaciŭ; din fruct făceaŭ un fel de pâne, din suc se făcea un fel de miere şi când acea miere era lăsată să fermenteze, se transforma în vin şi în oţet; din foile împletite se făceaŭ coşurĭ, găleţĭ de puţ s. c. l. iar lemnul era fórte bun de foc: »καὶ γὰρ ἄρτος καὶ ὄξος καὶ μέλι καὶ ἄλφιτα, τά τε πλεκτὰ παντοῖα ἐκ τούτου« s. c. l. (Strabon XVI).

[4] οὐδὲ πειρᾶται ἀρχὴν φέρειν. Creutzer traduce »ne conatur quidem omnino producere« »nicĭ nu încércă să le producă de fel« adică maĭ pe românesce »nicĭ are vre uă pretenţie să le producă«.

[5] οὔτε συκέην οὔτε ἄμπελον οὔτε ἐλαίην. Observaţia luĭ Erodot se aplică în privinta acestor copacĭ numaĭ la valea propriŭ ḑis a Mesopotamieĭ, căcĭ maĭ sus spre dealurĭ şi spre direcţia Niniveĭ se cultivaŭ viea, şi smochinul, plante

τῆς Δήμητρος καρπὸν ὧδε ἀγαθὴ ἐκφέρειν ἐστὶ, ὥστε ἐπὶ διηκόσια μὲν τὸ παράπαν ἀποδιδοῖ, ἐπεὰν δὲ ἄριστα αὐτὴ ἑωυτῆς ἐνείκῃ, ἐπὶ τριηκόσια ἐκφέρει[1]. Τὰ δὲ φύλλα αὐτόθι τῶν τε πυρῶν καὶ τῶν κριθέων τὸ πλάτος γίνεται τεσσέρων εὐπετέως δακτύλων. Ἐκ δὲ κέγχρου[2] καὶ σησάμου ὅσον τι δένδρον[3] μέγαθος γίνεται, ἐξεπιστάμενος, μνήμην οὐ ποιήσομαι, εὖ εἰδὼς ὅτι τοῖσι μὴ ἀπιγμένοισι ἐς τὴν Βαβυλωνίην χώρην[4] καὶ τὰ εἰρημένα καρπῶν ἐχόμενα[5] ἐς ἀπιστίην πολλὴν ἀπῖκται. Χρέονται[6] δὲ οὐδὲν ἐλαίῳ[7], ἀλλ' ἐκ τῶν σησάμων ποιεῦντες[8]. Εἰσὶ δέ σφι φοίνικες πεφυκότες ἀνὰ πᾶν τὸ πεδίον[9], οἱ πλεῦ-

alți copaci (de felul acesta); atât e ênsă ea mânósă în producerea fructelor Cereriĭ, încât ca medie, produce două-sute pentru unul, iar când recolta este din cele maĭ bune, aduce treĭ-sute pentru unul. Aci foile grîurilor și ale orzurilor se fac de uă lățime de patru degete bune. Deși o cunosc prea bine, nu voiŭ menționa mărimea la care ajung plantele meiuluĭ și al susamuluĭ, pentru că sciŭ că pentru aceĭ carĭ nu aŭ fost (niciĭ uă dată) în Babilonia, fórte de necreḑut vor părea chiar și cele ce am spus privitóre la bucate. (Babilonienii) nu se servă nicĭ cum de unt-

carĭ figuréză des pe sculpturile asiriene. Veḑĭ iar descrierea bogățiilor acesteĭ țerĭ coprinsă în discursul luĭ Rabșakeh din Scriptura sacră (II Regĭ, XVIII, vers 32).

[1] ἐπεὰν δὲ ἄριστα αὐτὴ ἑωυτῆς ἐνείκῃ, ἐπὶ τριηκόσια ἐκφέρει. Autorul nostru se servă aprópe de aceleași expresiĭ în Cartea IV, Cap. 198, când descrie fertilitatea regiuniĭ lângă apa Cinips din Libia »ἐπ' ἑκατοστὰ γὰρ, ἐπεὰν αὐτὴ ἑωυτῆς ἄριστα ἐνείκῃ, ἐκφέρει«. (Veḑĭ nota respectivă.)

[2] κέγχρου. Cenchrul este meiul, »Panicum miliaceum« al luĭ Lineu.

[3] δένδρον, în unele ediții scris δένδρεον. Acest cuvênt nu trebue luat aci în sensul luĭ propriŭ de copac ci de plantă în genere, de óre ce meiul și susamul sunt plante erbacee și nicĭ cum lignacee.

[4] τοῖσι μὴ ἀπιγμένοισι ἐς τὴν Βαβυλωνίην χώρην. Frasa acésta pare a indica în mod precis că Erodot a călătorit în Babilonia. Acésta reese și din cuvintele »τῶν ἡμεῖς ἴδμεν« din Capitolul 120 de maĭ sus.

[5] τὰ εἰρημένα καρπῶν ἐχόμενα. Literal »cele ce am spus ce privesc bucatele«. Avem ἐχόμενα întrebuințat tocmaĭ în acest sens de »privitor la« cu acusativul obiectuluĭ, maĭ sus la Cap. 120 »τὰ τῶν ὀνειράτων ἐχόμενα« cele privitóre la visurĭ. (Veḑĭ nota 2 la pagina 213.)

[6] Χρέονται. Se subțînțelege οἱ Βαβυλώνιοι.

[7] ἐλαίῳ. Aci se înțelege untul de lemn propriŭ dis, adică de măslin.

[8] ἀλλ' ἐκ τῶν σησάμων ποιεῦντες. Se subțînțelege ἐλαίῳ χρέονται. Frasa completă ar fi: Χρέονται δὲ οὐδὲν ἐλαίῳ ἀλλ' ἐκ τῶν σησάμων ποιεῦντες χρέονται (adică ἐλαίῳ). Se găsesc în literatura elină destule exemple unde trebue repetat în minte verbul din frasa precedentă. Nu e dar necesar să adoptăm varianta susținută de Schweighäuser care schimbă pe ποιεῦντες în ποιεῦνται pe basa unuĭ singur manuscris care o autorisă. — Afirmarea luĭ Erodot se confirmă de Xenofonte (Exped. luĭ Ciru IV, 4, și 13) și chiar de autorĭ moderni ca Layard, carĭ ne spun că măslinul se cultivă numaĭ pe dealurĭ dar nicĭ cum în luncile întinse ale Mesopotamieĭ (Niniv. part. II, Cap. 6).

[9] Εἰσὶ δέ σφι φοίνικες πεφυκότες ἀνὰ πᾶν τὸ πεδίον. Daca chiar astăḑĭ călătorul este impresionat de luxuósa vegetație de palmierĭ din valea între Tigru și Eufrat, ce trebue să fi fost în vechime când cultura era maĭ bună și câmpia

νες αὐτῶν καρποφόροι, ἐκ τῶν καὶ σιτία[1] καὶ οἶνον[2] καὶ μέλι[3] ποιεῦνται· τοὺς συκέων τρόπον θεραπεύουσι τά τε ἄλλα[4], καὶ φοινίκων, τοὺς ἔρσενας Ἕλληνες καλέουσι[5], τούτων τὸν καρπὸν περιδέουσι τῇσι βαλανηφόροισι τῶν φοινίκων[6], ἵνα πεπαίνῃ τέ σφι ὁ ψὴν[7] τὴν βάλανον ἐσδύνων, καὶ μὴ ἀπορρέῃ ὁ καρπὸς

de-lemn (de măslin), dar se servă (de unt) extras din susamurĭ. Eĭ posedă palmierĭ carĭ cresc peste întreaga câmpie, cea maĭ mare parte din acestia (sunt) fructiferĭ, din carĭ (locuitorĭĭ) fac pâne, vin și miere; eĭ cultivă acestĭ (copacĭ) nu numaĭ în alte privințe cum (cultivăm noĭ) smo-

---

irigată de canalurĭ carĭ aḑĭ aŭ dispărut! Ker-Porter, în călătoriile sale (Vol. II, pag. 335), dice »Uitându-te din oraș (Hilah), în susul și în josul cursululuĭ Eufratuluĭ, cât póte coprinde ochiul, ambele malurĭ ale fluviuluĭ sunt umbrite cu dumbrave de palmierĭ«. Unde e apă, acolo crește și palmierul; ne putem dar face uă idee ce trebue să fi fost pe timpurile prosperității Babiloneĭ. (Veḑĭ și maĭ sus nota 3, pag. 366.)

[1] σιτία. Plin spune tot așa: chiar astăḑĭ indigenĭĭ din Arabia fac din miezul curmalelor un fel de aluat care servă de nutriment când nu aŭ pâne. Acéstă pâne se numesce »Șmotch« în Egipt, și trebue să represinte forma modernă a nutrimêntuluĭ descris aci.

[2] οἶνον. Minutoli descrie în detaliŭ cum se face în Egipt »lakhiul« saŭ vinul de palmier. Sucul se obține prin incisiuni la epoce determinate ale anuluĭ, acest suc, lăsat să fiarbă, produce uă băutură acră, care, uă dată distilată, se transformă într'uă băutură spirtósă fórte căutată.

[3] μέλι. Autorul descrie de sigur aci zaharul de palmier, numit de Heeren »Palmenzucker«.

[4] τοὺς συκέων τρόπον θεραπεύουσι τά τε ἄλλα. După τά τε ἄλλα trebue să subtințelegem iar »θεραπεύουσι«. Construcția acesteĭ frase este analogă cu aceea analisată maĭ sus la nota 8 de pe pagina 367. Bachr o analiséză latinesce astfel: »non solum in reliquis palmas colunt ficorum more (i. e. eo more quo in Grecia fici coli solent), verum etiam fructum earum palmarum quas Graeci masculas vocant etc. . . .«

[5] καὶ φοινίκων, τοὺς ἔρσενας Ἕλληνες καλέουσι. Palmierĭĭ bărbătescĭ nu produc fruct ci numaĭ florĭ, iar fecundarea fructuluĭ se produce când polenul de pe flórea palmieruluĭ bărbătesc se respândesce pe fructul palmieruluĭ femeesc. Acest fenomen se produce adese orĭ prin acțiunea vêntuluĭ.

[6] τούτων τὸν καρπὸν περιδέουσι τῇσι βαλανηφόροισι τῶν φοινίκων. Resultatul uneĭ asemenea operațiĭ ar fi ca polenul de pe florile palmieruluĭ bărbătesc să pice și să fertilisezе curmaoa saŭ pistilele de pe palmierul femeesc fructifer. După acéstă descriere a luĭ Erodot, cuvintele de maĭ sus τά τε ἄλλα implică cum că Elinĭĭ fertilizaŭ fructele smochinuluĭ tot conform cu sistemul acesta. Acésta se practică și astăḑĭ în Morea unde fertilisarea smochinelor se efectuéză prin sistemul numit al caprificăriĭ cu smochinul sălbatic saŭ bărbătesc. Trebue să observăm că aci καρπὸς nu are acelaș sens ca καρπὸς dela finele fraseĭ; aci cuvêntul însemnează flórea palmieruluĭ bărbătesc: τούτων (i. e. τῶν ἐρσένων φοινίκων) τὸν καρπὸν, prin urmare flórea; maĭ jos e vorbă de καρπὸς ὁ τοῦ φοίνικος, fructul palmieruluĭ femeesc, prin urmare curmaoa. E clar că Erodot nu-șĭ da bine seamă de operație și nu cunoscea deloc misterele reproductiuneĭ plantelor prin fertilisarea elementelor feminine de către elementele bărbătescĭ ale vegetațiuniĭ. Acéstă descoperire aparține cu totul sciinței botanice moderne.

[7] ψὴν. Anticiĭ credeaŭ că uă insectă era agentul fertilisăriĭ fructuluĭ vegetal, ceea ce până la un punct este adevĕrat, căcĭ fără îndoiélă insectele carĕ polenul de pe florile bărbătescĭ, fertilizând astfel pistilele florilor femeescĭ. — Numele scientific al insecteĭ ψὴν este »Cynips psenes«.

ὁ[1] τοῦ φοίνικος. Ψῆνας γὰρ δὴ φορέουσι ἐν τῷ καρπῷ οἱ[2] ἔρσενες, κατάπερ δὴ οἱ ὄλυνθοι.

194. Τὸ δὲ ἁπάντων θῶυμα μέγιστόν μοί ἐστι τῶν ταύτῃ, μετά γε αὐτὴν τὴν πόλιν, ἔρχομαι φράσων[3]. Τὰ πλοῖα αὐτοῖσί ἐστι τὰ κατὰ τὸν ποταμὸν πορευόμενα ἐς τὴν Βαβυλῶνα, ἐόντα κυκλοτερέα, πάντα σκύτινα[4]. Ἐπεὰν γὰρ ἐν τοῖσι Ἀρμενίοισι, τοῖσι κατύπερθε Ἀσσυρίων οἰκημένοισι, νομέας[5] ἰτέης ταμόμενοι ποιήσωνται, περιτείνουσι τούτοισι διφθέρας στεγαστρίδας ἔξω-

chinele, dar încă subt punctul de vedere următor, (adică) că, întru cât se atinge de palmierii pe cari Elinii ĕi numesc bărbătesci, eĭ légă produsul acestora de (ramurile) palmierilor fructiferi, pentru ca vermele cinips să'l cócă intrând în curma, și ca să nu pice (la pământ) fructul palmieruluĭ. Căcĭ (palmierii) bărbătescĭ, întocmaĭ ca smochiniĭ sélbaticĭ, pórtă vermele cinips în rodul (lor).

194. Ĕmĭ propun acum să vĕ descriŭ ceea ce, cred eŭ, este, după ênsă-șĭ cetatea, cea maĭ mare minune în acéstă regiune. Batelele (locuitorilor), carĭ scobor în jos cursul Eufratuluĭ spre Babilona, (și carĭ) sunt rotunde, sunt tóte de pele. Căcĭ, după ce (eĭ) construesc cóstele din lemn de salcie tâiată în părțile Armenilor carĭ locuiesc maĭ sus

[1] ὁ. Manuscrisul florentin și cel parisian omit articolul; eŭ ênsă êl cred necesar aci pentru a marca diferința ce voesce autorul s'o facă între καρπὸς ὁ τοῦ φοίνικος (curmaoa) și καρπὸς τοῦ ἐρσένου φοίνικος (flórea palmieruluĭ bărbătesc).

[2] οἱ. Gaisford are αἱ.

[3] ἔρχομαι φράσων. Întocmaĭ ca maĭ sus »οὐκ ἔρχομαι ἐρέων« dela Cap. 5.

[4] Τὰ πλοῖα αὐτοῖσί ἐστι τὰ κατὰ τὸν ποταμὸν πορευόμενα ἐς τὴν Βαβυλῶνα, ἐόντα κυκλοτερέα, πάντα σκύτινα. În frasa acésta πάντα σκύτινα trebue luat cu ἐστὶ. Baehr reconstruesce frasa latinesce astfel: »navigia ipsis sunt (ea quidem quæ secundo flumine feruntur, eaque rotunda) tota e corio confecta«. Ker-Porter afirmă că și astădĭ locuitoriĭ se servă de vase pe Tigru a căror construcție corespunde óre cum cu descrierea acestor luntre. Iată ce scrie el în vol. II, pag. 260, din călătorile luĭ: »Cufa este făcută din țesăturĭ dese de trestie bine unse pe din afară cu smólă din localitate: ea este cu totul rotundă și când plutesce pe apă sémănă cu uă căldare mare«. Singura diferință este că luntrele descrise de Ker-Porter în loc de a fi acoperite cu piele, sunt unse cu smoală: ne putem ênsă imagina că în vechime numaĭ cele maĭ bune eraŭ maĭ elegante și căptușite cu piele solidă pe din afară. Ele figurează destul de des pe sculpturile asiriene.

[5] νομέας. Autorul nostru este singurul care întrebuințéză cuvêntul νομεύς la plurał pentru a indica cóstele uneĭ nave saŭ ale unuĭ luntre, carĭ, cu carena din care procedă, constituesc ceea ce numim scheletul saŭ șarpanta vasuluĭ. Cuvêntul este întrebuințat tot în acest sens în Cartea II, Cap. 96, și trebue să fi fost expresia technică usitată în specie de constructoriĭ navalĭ de pe cósta Ioniei.

θεν, ἐδάφεος τρόπον[1], οὔτε πρύμνην ἀποκρίνοντες, οὔτε πρῷραν[2] συνάγοντες, ἀλλ' ἀσπίδος τρόπον κυκλοτερέα[3] ποιήσαντες· καὶ καλάμης πλήσαντες, πᾶν τὸ πλοῖον τοῦτο ἀπιεῖσι κατὰ τὸν ποταμὸν φέρεσθαι[4], φορτίων πλήσαντες· μάλιστα δὲ βίκους φοινικηΐους[5] κατάγουσι οἴνου πλέους. Ἰθύνεται δὲ ὑπό τε δύο πλήκτρων[6] καὶ δύο ἀνδρῶν ὀρθῶν

de Asiria, întind pe din afară peste ele nisce acopereminte de pieĭ gătite ca (să formeze) fundul, fără a marca pupa și fără a subția capul, ci (le) fac rotunde de tot ca un scut: și umplându-l cu trestiĭ, daŭ drum întreguluĭ vasuluĭ acestuia spre a fi cărat de fluviu în spre jos după ce-l încarcă (cu marfă);

---

[1] ἐδάφεος τρόπον, »în chip de fund« adică cum se fac fundurile. Tot așa și »ἀσπίδος τρόπον« maĭ jos.

[2] πρῷραν. Ediția luĭ Long și Macleane are πρώρην.

[3] κυκλοτερέα. Se subtînțelege τὰ πλοῖα.

[4] καὶ καλάμης πλήσαντες, πᾶν τὸ πλοῖον τοῦτο ἀπιεῖσι κατὰ τὸν ποταμὸν φέρεσθαι. Acésta, cred, este punctuația corectă și logică e fraseĭ, iar nu aceea adoptată în textul luĭ Blakesley unde avem virgulă după ἀπιεῖσι în loc de după πλήσαντες. πᾶν τὸ πλοῖον trebue să fie atributul verbuluĭ ἀπιεῖσι și nu al verbuluĭ πλήσαντες al căruĭ acusativ este πλοῖον subtînțeles, și acésta pentru că daca luăm πᾶν τὸ πλοῖον cu πλήσαντες facem un pleonasm, πᾶν devenind superfluu cu πλήσαντες, căcĭ e evident, când umplĭ un lucru îl umplĭ întreg, altfel nu e plin. Pe de altă parte, πᾶν τὸ πλοῖον, luat cu ἀπιεῖσι, e natural, căcĭ însemnéză că dedeaŭ drum întreguluĭ văs, adică cum era el compus, căptușit pe din afară cu piele. E adevĕrat că avem πλήσαντες în ambele frase, dar cel d'al doilea πλήσαντες e ceva maĭ depărtat de πᾶν și se póte uni cu el fără incongruitate logică. În orĭ ce cas frasa nu e corectă ca stil și ar căștiga mult prin suprimarea luĭ πᾶν și înlocuirea primuluĭ πλήσαντες, cu un alt verb ca στρώσαντες, căcĭ evident că trestiile ce se puneaŭ în acest batel circular nu constituiaŭ încărcămintea luĭ proprie ci un așternut servind de basă pentru a aședa adevĕrata încărcare. Se înțelege de sine ênsă că asemenea schimbărĭ în text nu se pot admite fără uă autoritate maĭ bună decât simpla critică a unuĭ comentator. În loc de ἀπιεῖσι, Blakesley are ἀπιᾶσι.

[5] βίκους φοινικηΐους. Cea maĭ mare parte din comentatorĭ propun a se ceti aci φοινικηΐου în loc de φοινικηΐους, acordând acest cuvênt cu οἴνου în loc de cu βίκους și traducênd »eĭ transportă butóe pline cu vin de palmier« în loc de »eĭ transportă butóe de lemn de palmier pline cu vin«. La prima vedere acéstă rectificare pare bună și naturală, dar examinată maĭ de aprópe, presintă treĭ obiectiunĭ pentru carĭ trebue s'o respingem: 1°, tóte manuscrisele, fără excepție, aŭ φοινικηΐους. 2°, daca autorul ar fi voit să vorbéscă de vin extras din palmier nu ar fi separat adjectivul φοινικηΐου de substantivul οἴνου prin interpunerea verbuluĭ κατάγουσι. 3°, și maĭ puternic argument este că nu e natural ca Babilonieniĭ, carĭ produceaŭ vin de palmier în mare cuantitate, să fi maĭ importat acest articol din Armenia. Din contra, era mult maĭ natural ca eĭ să importe vin de strugurĭ din viile de pe pólele dealurilor Armenieĭ, unde se încărcaŭ probabil aceste vase saŭ butóe. Traducerea francesă a luĭ Giguet este cu totul neîntemeiată: »leur chargement consiste en marchandises diverses et surtout en vases *de terre*! pleins de vin de palmier«.

[6] πλήκτρων. Cuvêntul πλῆκτρον vine dela πλήσσω și se aplică la orĭ ce instrument care produce sunet prin isbire în general și maĭ ales la micul instrument cu care se puneaŭ în vibrație córdele lireĭ. E curios să-l găsim aplicat aci uneĭ lopețĭ și Blakesley consideră pasagiul acesta unic în privința acésta. Maĭ există ênsă încă un alt exemplu în Sofocle (Fragm. 151) dar cred că afară de aceste două pasagiurĭ nu maĭ există în tótă literatura elină un singur exemplu unde cuvêntul acesta să fie aplicat astfel.

ἑστεώτων· καὶ ὁ μὲν ἔσω ἕλκει τὸ πλῆκτρον, ὁ δὲ ἔξω ὠθέει[1]. Ποιέεται δὲ καὶ κάρτα μεγάλα ταῦτα τὰ πλοῖα καὶ ἐλάσσω, τὰ δὲ μέγιστα αὐτῶν[2] καὶ πεντακισχιλίων ταλάντων γόμον[3] ἔχει. Ἐν ἑκάστῳ δὲ πλοίῳ ὄνος ζωὸς[4] ἔνεστι, ἐν δὲ τοῖσι μέζοσι πλεῦνες. Ἐπεὰν ὦν ἀπίκωνται πλέοντες ἐς τὴν Βαβυλῶνα, καὶ διαθέωνται[5] τὸν φόρτον, νομέας μὲν τοῦ πλοίου καὶ τὴν καλάμην πᾶσαν ἀπ' ὧν ἐκήρυξαν[6], τὰς δὲ διφθέρας ἐπισάξαντες ἐπὶ τοὺς ὄνους, ἀπελαύνουσι ἐς τοὺς Ἀρμενίους. Ἀνὰ τὸν ποταμὸν γὰρ δὴ οὐκ οἷά τέ ἐστι πλέειν οὐδενὶ τρόπῳ ὑπὸ τάχεος τοῦ ποταμοῦ[7]·

în general eĭ transportă în jos butóe de lemn de palmier umplute cu vin. (Acéstă luntre) se chîrmesce cu două lopeţĭ (de câtre) doŭ inşĭ carĭ staŭ în picióre; unul trage spre sine (cu) lopata, cel lalt împinge (cu ea). Se construesc vase de acestea şi fórte marĭ şi maĭ micĭ, cele maĭ marĭ din ele aŭ uă capacitate până la cincĭ miĭ talenţĭ. În fie care vas se află (câte un) un asin viŭ, în cele maĭ marĭ (sunt) maĭ mulţĭ. După ce ajung plutiş la Babilona şi (după ce) aŭ expus (şi vêndut) încărcămintea lor (pe piaţă), eĭ aŭ obiceiŭ a vinde

[1] ὁ μὲν ἔσω ἕλκει τὸ πλῆκτρον, ὁ δὲ ἔξω ὠθέει. Sistemul pare a fi fost maĭ acelaş ca al plutaşilor nostrĭ de pe Bistriţa, unde unul stă în picióre cu un par în capul pluţiĭ şi o dirige pe când altul pe la spate împinge saŭ chîrmesce cu lopata luĭ cea lungă care servă tot uă datä şi de cîrmă. La Berlin iar se pot vedea pe canalurile Spreiĭ ómenĭ împingând bărcĭ marĭ încărcate cu cărămidĭ, nisip, fructe s. c. l. Eĭ staŭ în picióre şi împing cu un par lung care ajunge până în fundul canaluluĭ. Împing astfel urmând parul până ce vasul a trecut punctul unde era rezemat de fund şi reîncep manopera luând-o din noŭ de la capul vasuluĭ.

[2] αὐτῶν. În unele ediţiĭ găsim αὐτέων.

[3] καὶ πεντακισχιλίων ταλάντων γόμον. E vorbă de talentul babilonian care echivala cu 10,000 drachme d'ale luĭ Solon. Încărcămintea dar represintă vre uă 250 de tone.

[4] ζωὸς. Un manuscris are ζοὼς, altul ζὼς, dar majoritatea mare ζωὸς.

[5] διαθέωνται, dela διατίθημι, διατίθεσθαι, a expune spre vêndare (vedĭ nota 5 pe pagina 4).

[6] ἀπ' ὧν ἐκήρυξαν. Prepoziţia ἀπὸ face aci parte integrantă din verbul ἐκήρυξαν, aşa încât în realitate verbul este ἀπεκήρυξαν: figura acésta gramaticală se numesce »tmesis« şi autorul nostru se servă destul de des de dênsa (vedĭ Cartea II, Cap. 39, 40, 70, 85, 86, 87, 88 s. c. l.) dar atuncĭ timpul aoristuluĭ, în care se află verbul, indică uă repetire continuă a acţiuniĭ. De aceea am şi tradus aci »aŭ obiceiŭ a vinde prin strigare«. Acest aorist se póte numi frecuentativ. — Trebue să ne represintăm aci pe acéştĭ negustorĭ ca sosind plutiş la Babilona şi expunênd îndată (διατίθεσθαι) spre vêndare pe piaţă, vinul lor saŭ orĭ ce altă marfă aveaŭ cu eĭ, pe urmă ca spărgênd barca lor, adică luând lemnăria din care se compunea şarpanta eĭ, şi deslipind pielea cu care era căptuşită; atuncĭ vindeaŭ acea lemnărie strigând-o, şi în fine porniaŭ înapoĭ numaĭ cu pielea pe care o încărcaŭ pe măgarĭ. Uă dată reîntorşĭ în munţiĭ lor, înjghebaŭ uă altă barcă tot cu aceeaşĭ piele şi plecaŭ iar în josul fluviuluĭ cu marfă nouă.

[7] Ἀνὰ τὸν ποταμὸν γὰρ δὴ οὐκ οἷά τέ ἐστι πλέειν οὐδενὶ τρόπῳ ὑπὸ τάχεος τοῦ ποταμοῦ. Atât Eufratul cât şi Tigrul sunt fluviurĭ cu curs fórte repede. Chiar numele Tigru însemna »săgétă« în limba locală.

διὰ γὰρ ταῦτα καὶ οὐκ ἐκ ξύλων ποιεῦνται τὰ πλοῖα, ἀλλ' ἐκ διφθερέων. Ἐπεὰν δὲ τοὺς ὄνους ἐλαύνοντες ἀπίκωνται ὀπίσω ἐς τοὺς Ἀρμενίους, ἄλλα τρόπῳ τῷ αὐτῷ ποιεῦνται πλοῖα. Τὰ μὲν δὴ πλοῖα αὐτοῖσί ἐστι τοιαῦτα.

prin strigare lemnăria bărcii precum și tot (așternutul lor) de trestii, și pe urmă, încărcând pieile (pe spinarea) asinilor, pornesc (înapoi) spre Armenia. Căci nu e posibil cu nici un chip să navigese (cineva) în sus din causa repejiunii fluviului; pentru acest cuvênt nu construesc ei bărcile lor de lemn, ci de piei. Când sosesc înapoi în Armenia cu asinii lor, construesc (din nou) alte bărci dupe acelaș sistem. Astfel dar sunt bărcile lor.

195. Ἐσθῆτι δὲ τοιῇδε χρέωνται[1], κιθῶνι ποδηνεκέϊ λινέῳ[2], καὶ ἐπὶ τοῦτον ἄλλον εἰρίνεον κιθῶνα[3] ἐπενδύνει[4], καὶ χλανίδιον λευκὸν περιβαλλόμενος[5], ὑποδήματα ἔχων ἐπιχώρια, παραπλήσια τῇσι Βοιωτίῃσι ἐμβάσι[6]. Κομῶντες δὲ τὰς

195. Îmbrăcămintea lor se compune dintr'uă cămașă de pânză ajungênd până la picióre, pe d'asupra acesteia (Babilonianul) îmbracă uă altă tunică de lână și se încinge cu un brîu alb, el pórtă uă încălțăminte spe-

[1] χρέωνται. În unele ediții χρέονται.

[2] κιθῶνι ποδηνεκέϊ λινέῳ. Uă tunică ajungând până la picióre, adică uă cămașă lungă care, fiind de pânză, se putea spăla des și era în acelaș timp mai curată și mai practică în acea climă caldă.

[3] ἐπὶ τοῦτον ἄλλον εἰρίνεον κιθῶνα. Pe d'asupra cămășii ei purtau uă tunică de lână saŭ de stofă ornată, variând ca cualitate și desen după posiția socială a purtătoruluĭ. Cuvêntul εἰρίνεον nu trebue accentuat ἐιρινέον cum êl găsim în unele ediții vechĭ.

[4] ἐπενδύνει. Să observăm schimbarea la singular după χρέωνται. Întâlnim acecași iregularitate la Cap. 197 mai jos (ἐξέφυγε, după συμβουλεύουσι și παραινέουσι); asemenĭ avem în Cartea II, Cap. 38, νομίζει după νομίζουσι (vedĭ încă Cartea II, Cap. 65).

[5] χλανίδιον λευκὸν περιβαλλόμενος. În general χλανίδιον însemnéză uă vestă mai fină de lână acoperind, ca scurteica, partea superióră a corpuluĭ: cred însă că aci autorul voesce să vorbéscă mai mult despre brîul de lână cu care se încingeaŭ Babilonienii ca toți orientalii: în brîul acesta ei purtaŭ punga și cuțitul după cum se vede chiar pe sculpturile babiloniene. În general trebue să observăm caracterul cu totul feminin al acestuĭ costum. Tunica de stofă, judecând după desene și săpăturĭ găsite la Babilona, era de multe orĭ lungă pe dinapoi și scurtă pe dinainte lăsând să se vadă cămașa de pânză.

[6] ὑποδήματα ἔχων ἐπιχώρια, παραπλήσια τῇσι Βοιωτίῃσι ἐμβάσι. Strabon dice în privința încălțămintei Babilonienilor că ei purtaŭ un »ὑπόδημα ἐμβάδι ὅμοιον« adică uă încălțăminte semănând cu »embada«. Acéstă »embadă« (ἔμβας, gen.: ἐμβάδος, dela ἐμβαίνω, a intra înauntru) era un fel de încălțăminte specială a Beoțienilor, de pâslă grósă ordinară, lăsând piciorul gol și apărând

κεφαλὰς μίτρῃσι ἀναδέονται[1], μεμυρισμένοι πᾶν τὸ σῶμα. Σφρηγῖδα δὲ ἕκαστος ἔχει[2], καὶ σκῆπτρον χειροποίητον· ἐπ' ἑκάστῳ δὲ σκήπτρῳ ἔπεστι πεποιημένον ἢ μῆλον ἢ ῥόδον ἢ κρίνον ἢ αἰετὸς ἢ ἄλλο τι[3]· ἄνευ γὰρ ἐπισήμου οὐ σφι

cială, semănând întru cât-va cu încălţămintea Beoţienilor. Capul lor, (ornat) cu pĕr (lung), êl încing cu mitra şi se parfuméză peste tot corpul. Fie care posedă un sigiliu şi un toiag lucrat cu mâna; pe vîrful fie

---

numaĭ talpa şi călcâiul. Meletiu (III, pag. 190, în ediţia Creutzer) vorbind de acéstă încălţăminte care se purta de femeele din Teba dice: »ὑπόδημα λιτὸν οὐ βαθὺ, φοινικοῦν δὲ τῇ χροΐα καὶ ταπεινόν· ὑσκλωτὸν δὲ, ὥστε γυμνοὺς σχεδὸν ἐκφαίνεσθαι τοὺς πόδας« (uă încălţăminte simplă şi deschisă, de colóre roşie, mărginindu-se jos la talpă, aşa încât să lase piciorul aprópe gol). Talpa era cam sucită în sus şi mărginele legate între ele pe picior, cum e la opinca nóstră numaĭ că piciorul nu era încălţat în ciorapĭ ca la ţĕraniĭ nostrĭ, ci liber, aşa încât degetele şi partea de sus a picioruluĭ rémâneaŭ expuse.

[1] Κομῶντες δὲ τὰς κεφαλὰς μίτρῃσι ἀναδέονται. Pe cilindrele Babilonienilor vedem bine cum se purta pĕrul lung şi carĭ eraŭ diversele forme de pălărie. Une orĭ pĕrul atârna pe la spate ca uă códă, alte orĭ se aduna şi forma un fel de cosiţă pe la céfă, în fine alte orĭ iar era împletit în códe şi atârna pe umerĭ. Cât pentru pălăriile ce le purtaŭ Babilonieniĭ, acestea eraŭ, după represintaţiile ce aŭ ajuns până la noĭ, de diferite felurĭ; une orĭ aveaŭ în adevĕr forma uneĭ mitre de episcop catolic, ca de exemplu în desenul alăturat luat de pe un sigiliŭ cilindric; alte orĭ Babilonieniĭ purtaŭ un fel de turban ca Turciĭ; adese orĭ iar uă pălărie ascuţită la vîrf cu mărginĭ late ca uă pălărie tiroliană. Mitra însă pare a fi fost maĭ respândită în stratele maĭ înalte ale societăţiĭ. Eliniĭ de multe orĭ numiaŭ şi turbanul μίτρα aşa încât nu e prea clar care din aceste două forme de pălăriĭ, cea desinată aci saŭ turbanul, este aceea de care e vorbă în textul nostru. Trebue notat iarăşi aci că autorul revine la pluralul κομῶντες şi ἀναδέονται după ce a întrebuinţat singularul în frasa precedentă (vedĭ nota 4 pe pag. 372).

[2] Σφρηγῖδα δὲ ἕκαστος ἔχει. Cilindrele săpate cu figurĭ şi inscripţiĭ găsite în săpăturile din Babilona represintă de sigur sigiliile de carĭ vorbesce aci autorul nostru. Am reprodus unul după Rawlinson. Figura 1 represintă cilindrul în mărime naturală, figura 2 represintă secţia acestuĭ cilindru cu perforaţia din centru, perforaţie care servia saŭ pentru a trece uă sfóră cu care se atîrna cilindrul de gât saŭ de braţ, saŭ pentru a introduce un ax metalic permitând a-l rostogoli pe ceară saŭ pe uă suprafaţă moale óre care spre a tipari în relief săpăturile de pe cilindru, întocmaĭ după cum se tipăresc în unele tipografiĭ marĭ (ca ale Timesuluĭ la Londra) cu litere stereotipate pe cilindrurĭ. Aceste cilindrurĭ eraŭ săpate saŭ cu figurĭ alegorice represintând un subiect saŭ uă legendă cu care era asociat purtătorul saŭ familia luĭ, saŭ purtaŭ în litere cuneiforme numele purtătoruluĭ saŭ devisa luĭ.

Fig. 1.

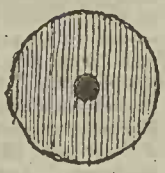

Fig. 2.

[3] ἐπ' ἑκάστῳ δὲ σκήπτρῳ ἔπεστι πεποιημένον ἢ μῆλον ἢ ῥόδον ἢ κρίνον ἢ αἰετὸς ἢ ἄλλο τι. Nu avem decât să ne uităm la sculpturile babiloniene ca să vedem că maĭ tóte figurile umane represintate ţin toiaguri în mână având la vîrf un emblem óre care. Aceste embleme sunt tocmaĭ acele enumerate aci de Erodot la carĭ se maĭ adaogă şi altele: ele eraŭ tóte embleme sacre. Prin κρίνον (crin) Erodot înţelege póte flórea de lotus care era uă emblemă din cele sacre şi maĭ frecuente pe toiagurile acestea atât în Babilonia şi în Asiria cât şi în Egipt.

νόμος ἐστὶ ἔχειν σκῆπτρον. Αὕτη μὲν δή σφι ἄρτισις[1] περὶ τὸ σῶμά ἐστι.

196. Νόμοι δὲ αὐτοῖσι ὧδε κατεστέασι[2]· ὁ μὲν σοφώτατος ὧδε, κατὰ γνώμην τὴν ἡμετέρην, τῷ καὶ Ἰλλυριῶν Ἐνετοὺς[3] πυνθάνομαι

câruĭ toiag se află sculptat saŭ un mĕr, saŭ un trandafir, saŭ un crin saŭ uă acuilă, saŭ un alt (simbol) óre care; căcĭ eĭ nu aŭ obiceiŭ să pórte toiag fără simbol. Astfel e rênduiala (Babilonienilor) cu privire la ale corpuluĭ.

196. Iată acum şi moravurile ce eĭ êşĭ aŭ stabilit: (obiceiul), după părerea mea, cel maĭ înţelept (din tóte), este cel urmă-

[1] ἄρτισις, dela verbul ἀρτίζω, este un cuvênt rar însemnând rênduială.

[2] κατεστέασι. Multe ediţiĭ aŭ forma pasivă κατεστέαται, ênsă forma activă, care se găsesce în manuscrisul florentin şi care e necontestată la Cap. 132, 197 şi 200, în Cartea II la Cap. 70, 84, şi în Cartea IV, Cap. 63, e de preferit. Textul luĭ Blakesley are forma pasivă κατεστέαται pe când ce în cele lalte pasagiurĭ analoge citate, el reţine forma activă. Mărturisesc că dacă nu m'aş fi convins că Erodot întrebuinţézĕ acest verb în sensul de faţă dându-i tot d'auna forma activă, aş fi fost dispus, când e vorbă de popóre sub regimurĭ despotice cum eraŭ Babilonieniĭ, să întrebuinţez forma pasivă, căcĭ nu Babilonieniĭ êşĭ aŭ stabilit eĭ singurĭ modul lor de viéţuire: acelea aŭ fost impuse lor de monarchiĭ carĭ i aŭ guvernat saŭ cucerit.

[3] Ἰλλυριῶν Ἐνετούς. Erodot atribue aci uă origină iliriană Veneţienilor. În tóte casurile există diferite versiunĭ corente asupra acestuĭ popor. Legenda cea maĭ acreditată în privinţa Veneţienilor dicea că eraŭ originarĭ din Paflagonia şi că după căderea Troieĭ aŭ venit de s'aŭ stabilit în Europa sub conducerea luĭ Antenor. Virgil dice în Eneida (Cant. I, v. 243—45):

»Antenor potuit . . . . . .
»Illyricos penetrare sinus atque intima tutus
»Regna Liburnorum.«

Niebuhr négă că Veneţieniĭ eraŭ Ilirienĭ şi afirmă că eraŭ Liburnĭ, dar, cum observă forte just Rawlinson, dece să nu fi fost chiar Liburniĭ un popor ilirian? Că Veneţieniĭ aŭ avut legăturĭ strînse de consângeneitate cu Ilirieniĭ e un ce astădĭ bine dovedit şi scim că aŭ avut în capul lor uă dată chiar un rege ilirian anume Enetu, dela care êşĭ aŭ luat numele. (Vedĭ Serviu, comentar asupra pasagiuluĭ din Eneida citat maĭ sus.) Cestiunea se reduce la ce eraŭ acestĭ Ilirienĭ? Eŭ unul resping absolut teoria adusă înainte de Stanislau Siestrencewicz de Bohuş, archiepiscopul dela Mohilev, care sustine că Ilirieniĭ eraŭ de origină slavonă şi că aceaşĭ origină o aveaŭ şi Veneţieniĭ. (Recherches historiques sur l'origine des Sarmates, des Esclavons et des Slaves.) Acest prelat pretinde că chiar numele Ἐνετοί indică origina lor slavonă, derivând din αἰνητός care însemnézĕ glorios saŭ ilustru, întocmaĭ cum numele »Slavon« derivă dela cuvêntul »slavă« care în limba slavonă are aceeaşĭ semnificare. Lasând la uă parte că chiar daca aceste premise sunt admisibile, conclusia nu se póte logicesce trage în favórea identităţiĭ raselor slavone şi veneţiene, dar de fapt ambele premise sunt falşe. 1°, numele »Veneţian«, nu derivă dela αἰνητός ci dela Enetu, regele ilirian. 2°, Slaviĭ nu 'şĭ derivă numele lor dela cuvêntul »slava« însemnând »glorie« saŭ splendóre, ci dela »slova« vorbire, pe când numele »Slovac« însemnézĕ »persóna cu care mĕ pot înţelege prin graiŭ« adică consângenul meŭ. Cuvêntul n'are nimic a face nicĭ cu Slavă, nicĭ cu Esclavoniĭ, nicĭ cu Schiavoniĭ din Veneţia! Adevĕrul curat este că Veneţieniĭ eraŭ de uă rasă cu Ilirieniĭ, carĭ, împreună cu Albanesiĭ, cu Traciĭ, cu Geţiĭ şi cu Daciĭ, formaŭ părţĭ disrupte ale mariĭ familiĭ traco-getice saŭ pelasgice care, înaintea periodeĭ istorice, a ocupat întréga peninsulă balcanică, coprindênd şi Dacia.

χρᾶσθαι[1]· Κατὰ κώμας ἑκάστας ἅπαξ τοῦ ἔτεος ἑκάστου ἐποιέετο τάδε· ὡς ἂν αἱ παρθένοι γινοίατο γάμων ὡραῖαι, ταύτας ὅκως συναγάγοιεν πάσας, ἐς ἓν χωρίον ἐσάγεσκον ἁλέας[2]· πέριξ δὲ αὐτὰς ἵστατο ὅμιλος ἀνδρῶν. Ἀνιστὰς[3] δὲ κατὰ μίαν ἑκάστην[4] κῆρυξ πωλέεσκε, πρῶτα μὲν τὴν εὐειδεστάτην ἐκ πασέων· μετὰ δὲ, ὅκως αὕτη[5] εὑροῦσα[6] πολλὸν χρυσίον πρηθείη, ἄλλην ἀνεκήρυσσε ἡ μετ' ἐκείνην ἔσχε εὐειδεστάτη. Ἐπωλέοντο δὲ ἐπὶ συνοικήσει. Ὅσοι μὲν δὴ ἔσκον[7] εὐδαίμονες[8] τῶν Βαβυλωνίων ἐπίγαμοι[9], ὑπερβάλλοντες ἀλλήλους ἐξωνέοντο τὰς καλλιστευούσας· ὅσοι δὲ τοῦ δήμου ἔσκον ἐπίγαμοι, οὗτοι δὲ εἶδεος μὲν οὐδὲν ἐδέοντο χρηστοῦ, οἱ δ'[10] ἂν χρήματά τε καὶ αἰσχίονας παρθένους ἐλάμβανον. Ὡς γὰρ

tor, care, pe cât înțeleg, există și la Veneția nii ilirieni. Ună dată pe fie care an, pe rênd în fie care sat, se proceda precum urmează: îndată ce fetele se făceaŭ bune de măritat, eraŭ adunate tóte împreună, așa încât să aflaŭ strînse grămadă la un loc; jur împrejur steteaŭ bărbații adunați. Începênd cu cea mai frumósă, un agent le lua fie care pe rênd și le punea în vênțare. Dupa aceea, îndată ce aceasta era adjudecată pentru uă sumă însemnată de baní, (el) striga pe alta care, după cea d'întâia, era cea mai frumósă. (Tóte) se vindeaŭ pentru căsătorie. Aceĭ d'intre Babilonienĭ carĭ eraŭ mai avuți și voiaŭ să se însóre, concurând între eĭ prin oferte, pro-

[1] χρᾶσθαι. Unele ediții aŭ χρῆσθαι.

[2] ταύτας ὅκως συναγάγοιεν πάσας, ἐς ἓν χωρίον ἐσάγεσκον ἁλέας. Aceste două clause sunt identice ca sens »le adunaŭ pe tóte așa încât eraŭ grămădite la un loc«. E posibil că aci avem incorporate în text două variante ce vor fi existat în nisce manuscrise vechĭ.— În Rusia există aprópe acelaș obiceiŭ în sate depărtate unde fetele sunt expuse de părinții lor în târg spre a fi măritate. Acésta se numesce de călătorĭ carĭ aŭ descris aceste târguri »le marché aux mariages«.

[3] Ἀνιστὰς, dela ἀνίστημι a face să se ridice în sus. Ne putem închipui aceste fete culcate saŭ șeḑênd jos și ridicate una câte una în picióre când le venia rêndul să fie vêndute.

[4] κατὰ μίαν ἑκάστην. κατὰ urmat de acusativul cu ἕκαστος exprimă rêndul ca și mai sus κατὰ κώμας ἑκάστας. În loc de μίαν avem ediții cu μίην.

[5] αὕτη, în unele ediții αὐτή.

[6] εὑροῦσα. Literal »găsind« adică producênd.

[7] ἔσκον. Imperfectul denotând acțiune repetită.

[8] εὐδαίμονες. Ceĭ avuți, ca în Cartea II, Cap. 78, și Cartea V, Cap. 8. Asemenĭ și mai sus εὐδαιμονίη la începutul Cap. 32 implică bogăție.

[9] ἐπίγαμοι, »dispuși la căsătorie«. Acest cuvênt se mai întrebuințézä și în sens de »nubilĭ« buni de căsătorie, veḑi Demostene, oratiunea către Beoțienĭ § 4, unde, se ḑice despre uă fată nubilă că este »θυγατέρα ἤδη ἐπίγαμον«.

[10] οἱ δ'. În frasa acésta avem de notat repetiția de treĭ orĭ a particuleĭ δὲ, care se póte traduce prin »non solum sed etiam« saŭ, cum am tradus »departe de a s. c. l. . . . . luaŭ« s. c. l.

διεξέλθοι[1] ὁ κῆρυξ πωλέων τὰς εὐειδεστάτας τῶν παρθένων, ἀνίστη[2] ἄν[3] τὴν ἀμορφεστάτην, ἢ εἴ τις αὐτέων ἔμπηρος ἦε[4], καὶ ταύτην ἀνεκήρυσσε, ὅστις θέλοι[5] ἐλάχιστον χρυσίον λαβὼν συνοικέειν αὐτῇ· ἐς ὃ τῷ τὸ ἐλάχιστον ὑπισταμένῳ προσεκέετο[6]. Τὸ δὲ ἄν χρυσίον ἐγίνετο ἀπὸ τῶν εὐειδέων παρθένων· καὶ οὕτω αἱ εὔμορφοι τὰς ἀμόρφους καὶ ἐμπήρους[7] ἐξεδίδοσαν. Ἐκδοῦναι δὲ τὴν ἑωυτοῦ θυγατέρα[8] ὅτεῳ βούλοιτο ἕκαστος οὐκ ἐξῆν, οὐδὲ ἄνευ ἐγγυητέω[9] ἀπαγαγέσθαι τὴν παρθένον πριάμενον, ἀλλ' ἐγγυητὰς χρῆν καταστήσαντα ἢ μὲν[10] συνοικήσειν αὐτῇ, οὕτω ἀπάγεσθαι[11]· εἰ δὲ μὴ συμφεροίατο, ἀποφέρειν τὸ χρυσίον ἐκέετο νόμος.

fitaŭ de cele maĭ frumóse; aceĭ ênsă din popor carĭ eraŭ doritorĭ să se însóre, acestia, departe de a avea nevoe de frumuşete, luaŭ banĭ şi fetele maĭ urîte. Căcĭ agentul, când termina cu vênḑarea celor maĭ frumóse, din fete, chema în sus pe aceea adică (care era) maĭ urîtă, saŭ pe una diformă, daca era vre una (p'între ele), şi o striga spre vêndare, întrebând cine voia să se mulţuméscă cu suma cea maĭ mică şi s'o iee să trăiéscă cu dênsa; şi acésta până ce ea devenia partea aceluia care se mulţumia cu maĭ puţinĭ banĭ. Cât pentru baniĭ, eĭ proveniaŭ din (vênḑarea) fetelor celor frumóse: şi cu chipul

[1] Ὡς γὰρ διεξέλθοι. Trebue respinsă varianta »Ὡς γὰρ δή οἱ ἐξέλθοι« care s'a strecurat în unele ediţiĭ fără cuvênt vĕdit. Schweighäuser e dispus să menţină pe δή din acéstă variantă, dar Gaisford o respinge şi preferă pe διεξέλθοι care este şi conform texturilor celor maĭ autorisate.

[2] ἀνίστη, schimbat în *ἀνίστα* de Dietsch, fără ênsă autoritatea manuscriselor.

[3] ἄν. Puterea luĭ ἄν corespunde cu »adică« al nostru când acest cuvênt indică, nu uă explicaţie ci un dubiŭ lăsat la apreciarea agentuluĭ. Bredoviu traduce pe latinesce: »excitare solebat (dând sens deplin imperfectuluĭ *ἀνίστη*) quamque maxime diformam jubebat«).

[4] ἦς. În ediţia luĭ Blakesley, ἦν.

[5] θέλοι. Am indicat puterea optativuluĭ prin participiul »întrebând«.

[6] προσεκέετο. În unele ediţiĭ προσέκειτο. Tot aşa şi maĭ jos am conservat pe ἐκέετο în loc de ἔκειτο, care se întâlnesce în unele ediţiĭ.

[7] ἀμπήρους. Veḑĭ maĭ sus, nota 3, pag. 298.

[8] Ἐκδοῦναι δὲ τὴν ἑωυτοῦ θυγατέρα. Asupra semnificăriĭ verbuluĭ ἐδίδωμι aplicat la fete, veḑĭ nota 6 de pe pag. 168 de maĭ sus.

[9] ἐγγυητέω. Sunt silit să conserv singularul pentru că el figurează în tóte manuscrisele, dar pluralul ἐγγυητέων, propus de câţi-va comentatorĭ, e preferibil pentru că şi maĭ jos avem pluralul ἐγγυητὰς.

[10] ἢ μὲν. Mulţĭ editorĭ, între carĭ şi Blakesley, aŭ μήν, dar Erodot întrebuinţéză în general pe μὲν cu ἤ cu μὴ saŭ cu οὐ; veḑĭ maĭ sus la Cap. 68 unde μὲν e necontestat. Tot aşa am conservat pe μὲν maĭ departe la Cap. 212. E tot d'auna preferibil a adopta uă normă uniformă, dar nu putem admite ca absolută regula pusă înainte de Gregoriŭ că acolo unde dialectul atic întrebuinţéză pe μήν cel ionic întrebuinţéză pe μέν, pentru că chiar manuscrisele luĭ Erodot variéză în modul cel maĭ arbitrar între ἤ μὲν şi ἤ μήν, între οὐ μὲν şi οὐ μήν.

[11] οὕτω ἀπάγεσθαι. Găsim οὕτω ἂν ἄγεσθαι în câte va manuscrise, dar ἄν nu êşĭ are raţiunea de a fi aci de óre ce ἀπάγεσθαι este tocmaĭ verbul propriŭ pentru a exprima ridicarea din loc a uneĭ persóne şi ducerea eĭ acasă cu sine.

Ἐξῆν δὲ καὶ ἐξ ἄλλης ἐλθόντα κώμης τὸν βουλόμενον ὠνέεσθαι. Ὁ μέν νυν κάλλιστος νόμος[1] οὗτός σφι ἦν· οὐ μέντοι νῦν γε διετέλεσε ἐών[2]. Ἄλλο δέ τι ἐξευρήκασι νεωστὶ γενέσθαι[3], ἵνα μὴ ἀδικοῖεν αὐτὰς, μηδ' ἐς ἑτέρην πόλιν ἄγωνται[4]· ἐπεί τε γὰρ ἁλόντες[5] ἐκακώθησαν καὶ οἰκοφθορήθησαν, πᾶς τις τοῦ δήμου, βίου σπανίζων, καταπορνεύει τὰ θήλεα τέκνα[6].

acesta cele frumóse dotaŭ pe cele urîte şi pe cele diforme. Nu avea nimenĭ dreptul să-şĭ acorde pe propria sa fată în căsătorie persóneĭ câreia era dispus (s'o dea), nicĭ nu putea să iee cu el acasă, fară garant, pe fata ce o cumpărase, dar trebuia să găséscă garanţĭ că va trăi cu dênsa, şi numaĭ astfel putea s'o ridice de acolo; daca (fata) nu convenia, legea admitea să se restitue baniĭ. Era permis şi unuĭ (bărbat) din altă comună să (vie) să concureze daca avea poftă. Acesta a fost moravul lor cel maĭ bun; dar acum el a încetat de a maĭ exista. Eĭ aŭ imaginat maĭ în timpiĭ din urmă un alt (mijloc) pentru a scăpa pe (fete) de violenţă şi de a fi duse (cu sila) în alt oraş; căcĭ, după ce în urma robiriĭ lor aŭ căḑut în miserie şi aŭ suferit ruina caseĭ lor, fie care om din popor, lipsit de cele necesare ale vieţiĭ, êşĭ prostitue copiiĭ de sex femeesc.

[1] Ὁ μέν νυν κάλλιστος νόμος. Blakesley vede în pasagiul începênd cu aceste cuvinte şi până la finele capitoluluĭ, uă notă saŭ uă observaţie posterióră adăogată de autor.

[2] οὐ μέντοι νῦν γε διετέλεσε ἐών. Nicolae din Damasc (pag. 132, în ediţia Orelli), afirmă că pe timpul luĭ, adică pe la epoca nascerĭi luĭ Christos, acest obiceiŭ tot maĭ exista în Mesopotamia.

[3] γενέσθαι. Infinitivul, numit de Matias, »infinitivus abundantiæ« care lasă în general a se subtinţelege pe ἵνα (veḑĭ maĭ sus nota 2, pag. 319). Aci ênsă ἵνα este exprimat.

[4] ἵνα μὴ ἀδικοῖεν αὐτὰς, μηδ' ἐς ἑτέρην πόλιν ἄγωνται. Schimbarea acéasta dela optativ, la subjonctiv, când e vorbă de un scop ce se urmăresce dar al cărui realizare e îndoiósă, s'a notat maĭ sus la Cap. 185 în nota 7, pag. 343, asupra fraseĭ »ὡς ὅ τε ποταμὸς βραδύτερος εἴη« urmate de ἔωσι.

[5] ἐπεί τε γὰρ ἁλόντες, adică după distrugerea şi robirea Babiloneĭ de către Ciru.

[6] καταπορνεύει τὰ θήλεα τέκνα. Avem identic aceleaşĭ cuvinte la începutul capitoluluĭ 94 cu privire la Lidienĭ. Erodot nu înţelege prin acésta că toţĭ Babilonieniĭ fără excepţie făceaŭ un trafic ruşinos cu fetele lor ci numaĭ ceĭ din clasele de jos, şi încă numaĭ ceĭ reduşĭ la miserie »πᾶς τις τοῦ δήμου βίου σπανίζων«.

197. Δεύτερος δὲ σοφίῃ ὧδε ἄλλος σφι νόμος κατεστήκεε. Τοὺς κάμνοντας ἐς τὴν ἀγορὴν ἐκφορέουσι[1]· οὐ γὰρ δὴ χρέωνται[2] ἰητροῖσι. Προσιόντες ὦν πρὸς τὸν κάμνοντα, συμβουλεύουσι περὶ τῆς νούσου, εἴ τις καὶ αὐτὸς τοιοῦτο[3] ἔπαθε ὁκοῖον ἔχει ὁ κάμνων[4], ἢ ἄλλον εἶδε παθόντα. Ταῦτα προσιόντες συμβουλεύουσι, καὶ παραινέουσι ἅσσα[5] αὐτὸς ποιήσας[6] ἐξέφυγε ὁμοίην νοῦσον, ἢ ἄλλον εἶδε ἐκφυγόντα. Σιγῇ δὲ παρεξελθεῖν τὸν κάμνοντα οὐ σφι ἔξεστι, πρὶν ἂν ἐπείρηται ἥντινα νοῦσον ἔχει[7].

198. Ταφαὶ δέ σφι ἐν μέλιτι[8]· θρῆνοι δὲ παραπλήσιοι τοῖσι ἐν

197. Usul care, ca înţelepciune, vine în al doilea rênd, este cel următor. Scot pe bolnavii (lor) afară în piaţă: căci ei nu întrebuinţézã doctorĭ. Atunci, apropiinduse (trecătorii) de bolnav, se sfătuesc cu dênsul cu privire la bólă, (cercetând fie care) daca a suferit el ênsuşĭ ceva analog cu ceea ce are bolnavul, saŭ daca a vĕdut pe altul suferind (aşa ceva). Aceste cestiunĭ, apropiinduse (trecătorii de bolnav) le discută împreună, şi (êl) consiliézã să facă (şi el) ceea ce, făcênd (interlocutorul), a scâpat (el ênsuşĭ), saŭ a vĕdut pe altul scăpând de uă bolă analogă. A trece în tăcere pe lângă un bolnav fără a-l întreba ce boală are, la ei nu se pomenesce.

198. Înmormêntările la dênşii se fac în miere: lamentaţiile lor

---

[1] Τοὺς κάμνοντας ἐς τὴν ἀγορὴν ἐκπορέουσι. Strabon (III, Cap. 3), vorbind despre muntenii din Spania, ḑice: »τοὺς ἀρρώστους, ὥσπερ οἱ Αἰγύπτιοι τὸ παλαιὸν, προτιθέασιν εἰς τὰς ὁδοὺς τοῖς πεπειραμένοις τοῦ πάθους ὑποθήκης χάριν«. E posibil, ḑice Blakesley, ca Strabon să fi avut acest pasagiŭ al luĭ Erodot în minte şi din uitare să fi crezut că autorul l'a aplicat Egiptenilor în loc de Babilonienilor. Daca ênsă e adevĕrat că ar fi existat şi la Egiptenĭ un asemenea obiceiŭ, avem aci iar un punct de asemănare între moravurile egiptene şi cele babiloniene.

[2] χρέωνται. Câte va ediţii aŭ χρέονται; tóte manuscrisele ênsă scriŭ cu ω.

[3] τοιοῦτο. În ediţia luĭ Blakesley, τοιοῦτον: sigur uă eróre tipografică.

[4] ὁκοῖον ἔχει ὁ κάμνων. Sunt ediţii şi manuscrise unde avem ὁκοῖον ἂν ἔχοι ὁ κάμνων: nu cred ênsă optativul corect când e vorbă de un fapt positiv ca de uă bólă manifestă de care suferă (nu de care póte fi suferind) cineva.

[5] ἅσσα. Formă ionică pentru ἅτινα, întrebuinţată iarăşĭ maĭ sus la începutul Cap. 138.

[6] ποιήσας. Trecerea dela plural la singular care caracterisă întregul acest pasagiŭ, şi care mĕ silesce să intercales continuu în traducere între parentese subiecte ne exprimate în text, e notată maĭ sus la Cap. 195 (vedĭ nota 4, pag. 372).

[7] ἔχει, scris în unele ediţii ἔχῃ.

[8] Ταφαὶ δέ σφι ἐν μέλιτι. Am vedut maĭ sus la Cap. 140 (vedĭ nota 3, pag. 249), în ce chip Magiĭ şi Perşiĭ ungeaŭ cu ceară cadavrele ca să le conserve. Mierea şi dênsa conservă bine, de óre ce exclude orĭ ce contact cu aerul. Întrebuinţarea micreĭ pentru păstrarea cadavrelor era respândită nu numaĭ în Egipt şi în Babilonia dar maĭ în tótă Asia. Quint Curţiŭ (X, 10), ne spune că

Αἰγύπτῳ[1]. Ὅσακις δ' ἂν μιχθῇ γυναικὶ τῇ ἑωυτοῦ ἀνὴρ Βαβυλώνιος, περὶ[2] θυμίημα[3] καταγιζόμενον ἕζει· ἑτέρωθι δὲ ἡ γυνὴ τὠυτὸ τοῦτο ποιέει. Ὄρθρου δὲ γενομένου, λοῦνται καὶ ἀμφότεροι· ἄγγεος γὰρ οὐδενὸς ἅψονται πρὶν ἂν λούσωνται[4]. Ταὐτὰ δὲ ταῦτα καὶ Ἀράβιοι ποιεῦσι.

199. Ὁ δὲ δὴ αἴσχιστος τῶν νόμων ἔστι τοῖσι Βαβυλωνίοισι ὅδε[5].

(funebre) se ascamănă mult cu acelea din Egipt. De câte orĭ un Babilonian are comerţ cu nevasta luĭ el se aşéḑă (după aceea) jos pe un brazier unde arde tâmăe; nevasta de altă parte face acelaş lucru. Când se luminéză de ḑi, se spală amêndoĭ: căcĭ (eĭ) nu pun mâna pe nicĭ un vas până maĭ âutâiŭ nu s'aŭ spălat. Acestea le fac întocmaĭ şi Arabiĭ.

199. Cel maĭ ruşinos ênsă din moravurile Babilonienilor este cel

---

corpul luĭ Alexandru cel mare, care a murit la Babilona, fu îmbălsămat de Egipteni şi de Caldeeni conform usului lor »Aegyptiis Chaldeisque suo more curatum«, adică probabil, fu învălit în ceară şi pus în miere. Asemeni Cornelius Nepos (Agesilaus) descrie în ce mod fu conservat cadavrul luĭ Agesilau »mortuum cera circumfuderunt quod mel non habebant«. Precum am ḑis maĭ sus la nota 3, pag. 249, acest sistem de sepultură şi de conservare a cadavrelor nu era general ci era întrebuinţat numaĭ pentru sepultura bărbaţilor însemnaţĭ.

[1] παραπλήσιοι τοῖσι ἐν Αἰγύπτῳ. Am atras de maĭ multe orĭ atenţia cititoruluĭ asupra tendinţeĭ favorite a autoruluĭ nostru de a cita Egiptul ca normă de comparaţie (veḑĭ nota 4, pe pag. 249, şi nota 1, pag. 365). Pentru maĭ multe detaliurĭ asupra lamentaţiilor usitate în Egipt la înmormêntărĭ, veḑĭ Cartea II, Cap. 69.

[2] περὶ, rĕŭ scris παρὰ de unĭĭ editorĭ şi âncă maĭ rĕŭ πυρὶ de alţiĭ. περὶ cu acusativul însemnează une orĭ pe d'asupra ca περὶ λίθον πεσεῖν citat de Liddell şi Scott. Cred greşită traducţia »lângă« a luĭ Rawlinson.

[3] θυμίημα, un fel de mangal pe care se ardea tâmăe. Acésta o făceaŭ cu scop de purificare, contactul sexual fiind considerat ca un act impur. (Veḑĭ la Ebreĭ legea mosaică care reglementa purificarea necesară după un asemenea contact înainte de a putea intra în templu. (Veḑĭ asemeni şi la Egipteni, Erodot Cartea II, Cap. 64.)

[4] λοῦνται καὶ ἀμφότεροι· ἄγγεος γὰρ οὐδενὸς ἅψονται πρὶν ἂν λούσωνται. Nu putem fi decât isbiţĭ de analogia între acest obiceiŭ şi prescripţia legiĭ mosaice consemnate în Levitic, Cap. XV, vers 18: »asemeni şi femeea cu care va copula bărbatul; ambiĭ se vor spăla şi vor fi necuraţĭ până la sfinţitul sóreluĭ«; asemeni să observăm şi cele prescrise în legea ebraică relativ la curăţenia vaselor. (Levitic XI, vers 32, 33 s. c. l.). . . Fără îndoiélă, Arabiĭ aŭ împrumutat aceste legĭ sanitare dela Ebreĭ şi dela Arabĭ ele s'aŭ întins în Egipt şi în Mesopotamia.

[5] Ὁ δὲ δὴ αἴσχιστος τῶν νόμων ἔστι τοῖσι Βαβυλωνίοισι ὅδε. Întreg acest capitol lipseşce în manuscrisele cunoscute subt numirile de Sancroftian şi Weselingian, unul în biblioteca colegiuluĭ Emanoil la Cambridge şi cel lalt în biblioteca imperială din Viena, manuscrise carĭ aŭ între ele uă mare afinitate. Maĭ sunt âncă şi alte două manuscrise colaţionate de Schweighäuser, unul din secolul al 14lea, şi cel lalt din secolul 15lea unde acest capitol iarăşĭ lipseşce. El pare a fi în contraḑicere cu cele afirmate de autor la Cap. 196 în privinţa vêndăriĭ fetelor. E posibil să fi existat ambele moravurĭ: unul comun poporuluĭ de jos şi răspândit prin sate »κατὰ κώμας« unde se vindeaŭ fetele, cel lalt prac-

Δεῖ πᾶσαν γυναῖκα ἐπιχωρίην[1] ἱζομένην ἐς ἱρὸν[2] Ἀφροδίτης, ἅπαξ ἐν τῇ ζόῃ μιχθῆναι ἀνδρὶ ξείνῳ. Πολλαὶ δὲ καὶ οὐκ ἀξιεύμεναι ἀναμίσγεσθαι τῇσι ἄλλῃσι, οἷα πλούτῳ ὑπερφρονέουσαι, ἐπὶ ζευγέων ἐν καμάρῃσι[3] ἐλάσασαι πρὸς τὸ ἱρὸν ἑστᾶσι· θεραπηίη δέ σφι ὄπισθε[4] ἕπεται πολλή. Αἱ δὲ πλεῦνες ποιεῦσι ὧδε· ἐν τεμένεϊ Ἀφροδίτης κατέαται[5], στέφανον περὶ τῇσι κεφαλῇσι ἔχουσαι θώμιγγος[6], πολλαὶ γυναῖκες· αἱ μὲν γὰρ προσέρχονται, αἱ δὲ ἀπέρχονται. Σχοινοτενέες

următor. E de rigóre ca fie care muere din localitate să se așede în încintea sacră a Venereĭ spre a se pune uă dată în viața (eĭ) în contact sexual cu un bărbat strâin. Multe (din aceste femeĭ), nevoind să se amestece cu restul, fiind prea mîndre din causă că sunt avute, se duc la încintea sacră în cară subt copertă; le urmézá apoĭ uă suită numerósă de servitorĭ. Iată cum procedează cele maĭ multe: ele se așéḑă jos în mare numĕr

---

ticat în clasele de sus și maĭ avute, și relatat aci. S'a constatat că la popórele din Siria, Mesopotamia și din Fenicia exista acest morav care da un caracter religios actuluĭ sexual, și acest fapt e confirmat de scriitorĭĭ elinĭ, latinĭ și ebreĭ; veḑĭ profetul Baruch, Cap. VI, vers 42 și 43, unde moravul este descris aprópe în cuvintele din textul nostru și unde se vorbesce de »tăerea córdelor«; (maĭ veḑĭ și Leviticul luĭ Moise, Cap. XIX, vers 29; Strabon XVI, Aelian V. H. IV, 1). Nu maĭ citez pe autoriĭ moderni ca Heynius, Gibbon, Katte și alțiĭ carĭ aŭ descris moravurile Babilonienilor și aŭ făcut studiĭ speciale asupra lor.

[1] πᾶσαν γυναῖκα ἐπιχωρίην. γυναῖκα este luat aci în sensul propriŭ de femee în genere, fie ea fată, fie ea nemăritată, orĭ măritată. Uă dată în cursul vieții sale fie care femee din localitate trebuia să facă acest sacrificiŭ al castității sale deițeĭ amoruluĭ. Rĕŭ dar traduc câți-va pe γυναῖκα »virginem«.

[2] ἐς ἱρὸν. Se înțelege templul, cu încintea curțiĭ cu tot, căcĭ maĭ jos acest loc este desemnat subt numele de τέμενος. Se înțelege dar templul saŭ altarul cu pădurica sacră (ἄλσος) d'împrejur unde de sigur se petreceaŭ aceste rituri rușinóse. Templele Veneriĭ la Pafos și la Ascalon eraŭ și ele tot astfel înconjurate de lăstaruri sacre carĭ se consideraŭ ca făcênd parte integrantă din acele templuri. Iată dece am tradus ἱρὸν prin »încinte sacră« și nu prin »templu«.

[3] ἐν καμάρῃσι. Prin καμάρη autorul înțelege coperta semi-cilindrică pe care o vedem și pe carăle nostre țărănescĭ echipate pentru călătoriĭ maĭ lungĭ: (veḑĭ nota respectivă la Cap. 69 din Cartea IV unde se vorbesce de carăle Sciților. Arabaoa turcéscă, în care femeele din Constantinopol mergeaŭ uădinióră la apele dulcĭ să petrécă Vinerile și care a dispărut acum aprópe cu totul, avea un acoperiș astfel boltit. Cuvêntul καμάρη este legat etimologigesce cu cuvêntul latin »camera« și cu germanicul »Kammer« și indică un acoperemênt boltit: vorbind de bolta cerească, versiunea bibliei celor șepte-deci dice, »ὁ στήσας ὡς καμάραν τὸν οὐρανόν« (Isaia Cap. XI, v. 22). Blakesley observă că carăle acoperite, în carĭ ședeaŭ aceste femeĭ deveniaŭ atâtea sanctuare dedicate Veneriĭ și explică astfel expresia »tabernacula Veneris« în limba ebraică »Succoth Benoth« întrebuințată în Biblie, II Regĭ, Cap. XVII, vers 30 pentru a indica orgiĭ analoge cu acelea descrise în textul nostru și introduse de Babilonienĭ în Samaria.

[4] ὄπιστε. În unele ediții scris cu un ν final.

[5] κατέαται pentru κάθηνται.

[6] στέφανον περὶ τῇσι κεφαλῇσι ἔχουσαι θώμιγγος. Nu scim în mod positiv ce însemna acéstă încingere la cap cu uă corónă de funie saŭ de sfoară. Jacobs crede că era un simbol póte că persóna care o punea pe cap se considera ca roaba ḑeităților în încintea cârcia se așeḑa. În general θῶμιγξ însemnéză funie

δὲ διέξοδοι[1] πάντα τρόπον[2] ὁδῶν[3] ἔχουσι διὰ τῶν γυναικῶν, δι' ὧν[4] οἱ ξεῖνοι διεξιόντες ἐκλέγονται. Ἔνθα ἐπεὰν ἵζηται γυνὴ, οὐ πρότερον ἀπαλλάσσεται ἐς τὰ οἰκία ἢ τίς οἱ ξείνων ἀργύριον ἐμβαλὼν ἐς τὰ γούνατα μιχθῇ ἔξω τοῦ ἱροῦ. Ἐμβαλόντα δὲ δεῖ εἰπεῖν τοσόνδε· »Ἐπικαλέω τοι[5] τὴν Θεὸν Μύλιττα[6]«. Μύλιττα δὲ καλέουσι τὴν Ἀφροδίτην Ἀσσύριοι[7]. Τὸ δὲ ἀργύ-

în încintea (sacră) a Venereĭ, purtând în jiurul capuluĭ uă corónă de córdă; unele intră, altele plécă. În tóte direcţiile între aceste femeĭ sunt nisce treceră marcate cu funiĭ întinse ca nisce drumurĭ, p'acolo trec străiniĭ şi aleg. Când uă dată se aşédă acolo uă femee, nu maĭ e liberă să se reîntórcă acasă decât după ce un străin, arun-

---

subţire adică sfoară; astfel în Eschil (Perşiĭ, vers 461) cuvêntul acesta se aplică córdeĭ de arc. Asemenĭ şi în tragedia Eumenidele, vers 182. Funia maĭ groasă se chema σχοινίον. Dicţionarul luĭ Suidas, explică cuvêntul θῶμιγξ prin »λεπτὸν σχοινίον«. Nu voiŭ traduce dar prin funie, cum véd că traduc mulţĭ, dar prin córdă, deşi cred că aci Erodot înţelege ceva maĭ gros decât uă simplă sfoară.

[1] Σχοινοτενέες δὲ διέξοδοι. Maĭ sus la capitolul 189, am avut σχοινοτενέας δυώρυχας. Aşa şi aci se înţelege nisce cărărĭ drepte de trecere marcate cu funiĭ întinse. Eŭ cred că femeele eraŭ fie care închise ca să dic aşa într'un spaţiu pătrat marcat cu funiĭ şi că străiniĭ, carĭ visitaŭ acéstă expoziţie, puteaŭ lesne să treacă între aceste funiĭ ca să examineze femeele expuse şi să-şĭ alégă una.

[2] πάντα τρόπον. Ca maĭ sus la Cap. 189 »în verĭ ce direcţie«, vedĭ nota 3, pag. 354. Rĕŭ se scrie în unele ediţiĭ şi chiar în unele manuscrise »πάντῃ« căcĭ ἔχουσι este luat aci în sens intransitiv.

[3] ὁδῶν. Acest genitiv plural presintă în adevêr multă dificultate, dar suntem siliţĭ a-l menţine din causă că tóte ediţiile cele bune él respectă. S'a propus ὁδὸν, care există în unele ediţiĭ şi care s'ar putea lua după ἔχουσι. Schweighäuser crede că ὁδῶν s'a strecurat în text dintr'uă notă marginală a vre unuĭ scholiast. Cu genitivul plural se înţelege că nu putem lua pe ὁδῶν cu ἔχουσι: trebue să-l luăm saŭ cu διέξοδοι saŭ cu πάντα τρόπον. Luat cu διέξοδοι, superfluitatea luĭ este patentă, de aceea am preferit a-l lua cu πάντα τρόπον, traducênd »în tóte direcţiile, ca nisce drumurĭ«.

[4] δι' ὧν. Bekker propune ὁσαιῶν pe basa teorieĭ sale că »Herodotus numerum viarum pro numero mulierum varium fuisse significaret«. Acéstă rectificare însă nu e necesară şi chiar fără ea se póte înţelege idea propusă. Nu e nevoe s'o accentuăm, maĭ ales să nu suntem deloc siguri daca ipotesa e corectă: ea e numaĭ probabilă.

[5] τοι, sinonim cu σοὶ »pentru tine«, adică în favorul teŭ. Nu trebue să cădem în erórea luĭ Schweighäuser care traduce »te conjur în numele deiţeĭ Milita«. ἐπικαλέω nu póte însemna aci a conjura, acest sens aparţine numaĭ verbuluĭ καλέω şi compusuluĭ seŭ cu prepoziţia περὶ.

[6] τὴν Θεὸν Μύλιττα. Pentru Milita, vedĭ maĭ sus la Cap. 131, nota 1, pag. 235.

[7] Μύλιττα δὲ καλέουσι τὴν Ἀφροδίτην Ἀσσύριοι. Maĭ sus, la Cap. 131, găsim identic aceleaşĭ cuvinte. E de observat că acest pasagiŭ lipsesce tocmaĭ în acele manuscrise în care lipsesce şi pasagiul analog din Cap. 131, adică în manuscrisul sancroftian, în cel weselingian şi în alte două manuscrise însemnate de Blakesley sub literile b şi d, având aŭ mare afinitate cu cele d'întâĭ. La Cap. 8, din Cartea III, Erodot ne maĭ dă un nume oriental pentru Afrodite şi ne spune că în Arabia ea se numia Alilat, deşi în pasagiul din Cap. 131 de maĭ sus, la care ne am referit, el afirmă că Arabiĭ o numesc Alita. Reservăm însă discuţia asupra acestuĭ punct la locul eĭ, adică la Cap. 8 din Cartea III.

ριον μέγαθός ἐστι ὅσον ὧν· οὐ γὰρ μὴ ἀπώσηται[1]· οὐ γάρ οἱ θέμις ἐστί· γίνεται γὰρ ἱρὸν τοῦτο τὸ ἀργύριον. Τῷ δὲ πρώτῳ ἐμβαλόντι ἔπεται, οὐδὲ ἀποδοκιμᾷ[2] οὐδένα. Ἐπεὰν δὲ μιχθῇ, ἀποσιωσαμένη τῇ θεῷ[3], ἀπαλλάσσεται ἐς τὰ οἰκία, καὶ τὼπὸ[4] τούτου οὐκ οὕτω μέγα τί οἱ δώσεις, ὥς μιν λάμψεαι[5]. Ὅσαι μέν νυν εἰδεός τε ἐπαμμέναι[6] εἰσὶ καὶ μεγάθεος, ταχὺ ἀπαλλάσσονται· ὅσαι δὲ ἄμορφοι αὐτέων εἰσί, χρόνον πολλὸν προσμένουσι, οὐ δυνάμεναι τὸν νόμον ἐκπλῆσαι· καὶ γὰρ τριέτεα καὶ τετραέτεα μετεξέτεραι χρόνον μένουσι[7].

cându-ĭ (uă monedă de) argint la genuchĭ, are comerț cu ḑênsa afară din încintea sacră. Când (acesta) aruncă (moneda) el trebue să ḑică: »Invoc pentru tine pe ḑeița Milita!« Milita numesc Asirienii pe Afrodita. Mărimea (pieseĭ) de argint póte fi orĭ și care; (femeea) nu o póte refusa: de óre ce legea nu-i o permite: căcĭ acest argint devine sacru. (Ea) urmézǎ pe cel d'ântâiŭ care êĭ a aruncat (moneda) și nu respinge pe nimenĭ. După ce ênsă a avut comerț (cu el) ea, care a satisfacut (datorieĭ sale)

---

[1] ἀπώσηται, dela ἀποτίθημι »a pune la uă parte cu dispreț«. Mathias, gramerianul critică pe ἀπώσηται și propune ἀπώσεται și aci êl combate de Baehr. Uă asemenea schimbare e în desacord cu tóte manuscrisele. Prepositia ἀπὸ exprimă departare de, ca maĭ jos ἀποδοκιμᾷ. Subiectul luĭ ἀπώσηται este γυνὴ subtînțeles.

[2] ἀποδοκιμᾷ. ἀποδοκιμάζειν însemnează a depărta de la sine saŭ a respinge în urma uneĭ δοκιμασία saŭ încercărĭ. Adică femeea nu are dreptul să respingă pe acest prim venit, chiar daca nu êĭ place: ea e nevoită cu orĭ ce preț să meargă cu dênsul.

[3] ἀποσιωσαμένη τῇ θεῷ. Verbul ἀποσιοῦσθαι însemnează a se libera de un angajament religios, saŭ a satisface uneĭ obligațiunĭ impuse de religie. Vedem din acest cuvênt chiar că moravul descris de Erodot nu provinia din depravație, ci maĭ mult dintr'un simțimênt religios. Blakesley observă că acest morav nu era decât realisarea brutală și naturală pentru un popor incult a uneĭ ideĭ religióse inherente la om, adică a ideiĭ că omul, spre a-și arăta respectul către uă divinitate, trebue să-ĭ sacrifice ceea ce crede ar fi maĭ plăcut aceleĭ divinități. Ce putea uă fecioară să ofere maĭ scump Venerĭi decât virginitatea eĭ? La un popor primitiv și brutal sacrificiul acesta religios lua forma moravuluĭ descris aci, la un popor rafinat și civilizat, cum eraŭ Elinĭi, el se simbolisa prin oferta încingătoarĭi către Hera. Nu trebue dar să conchidem din acest capitol al luĭ Erodot că Asirienii eraŭ un popor desfrânat: moravul descris în text era aplicarea unuĭ principiu religios în tótă cruditatea uneĭ civilizațiunĭ orientale; astfel era tot la Asirienĭ și oferirea primuluĭ născut către ḑeul Moloch care cerea ca copiiĭ să fie trecuțĭ prin foc. În cartea luĭ Baruch din Apocrifa (Cap. VI, vers 43) se vorbesce despre acest obiceiŭ al Babilonienilor: veḑĭ iar Strabon XVI.

[4] τὼπὸ. Crasis pentru τὸ ἀπὸ.

[5] λάμψεαι. Nu de la λάμπω, ci futurul ionic dela λαμβάνω.

[6] ἐπαμμέναι. Ionic pentru ἐφημμέναι, participiu perfect pasiv dela ἐφάπτω, adică potrivite și armonizând între ele, astfel dar frumóse. Așa avem în Cartea VIII, Cap. 105, παῖδες εἰδεος ἐπαμμένοι »copiĭ plăcuțĭ saŭ frumoșĭ la față«.

[7] τριέτεα καὶ τετραέτεα μετεξέτεραι χρόνον μένουσι. Heyne observă că nu trebue să înțelegem un timp neîntrerupt așa de lung: sigur că eraŭ ḑile fixe, probabil ḑile de târg saŭ de serbătóre, afectate pentru femeele carĭ aveaŭ a satisface acestor exigințe ale religieĭ lor.

Ἐνιαχῇ δὲ καὶ τῆς Κύπρου ἐστὶ παραπλήσιος τοῦτῳ νόμος[1].

200. Νόμοι μὲν δὴ τοῖσι Βαβυλωνίοισι οὗτοι κατεστέασι[2]. Εἰσὶ δὲ αὐτῶν πατριαὶ[3] τρεῖς, αἳ οὐδὲν ἄλλο σιτέονται εἰ μὴ ἰχθῦς μοῦνον[4]· τοὺς ἐπεί τε ἂν θηρεύσαντες αὐήνωσι[5] πρὸς ἥλιον, ποιεῦσι τάδε· ἐσβάλλουσι ἐς ὅλμον, καὶ λεήναντες[6] ὑπέροισι σῶσι[7] διὰ σινδόνος·

câtre ḑeiță, se reîntorce a casă, și din (momentul) acela nu êĭ maĭ poți oferĭ ceva suficient ca să puĭ mâna pe ea. Câte sunt bine potrivite la față și la talie, (acelea) scapă curênd; câte ênsă din ele sunt urîte, așteaptă mult timp, neputênd îndeplini (cerințele) legiĭ; ba unele chiar rĕmân (acolo) timp de treĭ și de patru anĭ. În unele pârți din Cipru există un obiceiŭ semănând mult cu acesta.

200. Acestea dar sunt moravurile stabilite la Babilonienĭ. P'între eĭ există treĭ triburĭ carĭ nu mănânca alt ceva decât pesce; pe acesta după ce êl prind êl usucă la soare, (și pe urmă) procedă precum urmează: êl toarnă într'uă piuliță și fărămându-l

[1] Ἐνιαχῇ δὲ καὶ τῆς Κύπρου ἐστὶ παραπλήσιος τοῦτῳ νόμος. Confirmația acestuĭ pasagiŭ se găsesce în Ateneŭ (XII); acolo vedem că Ciprienii aveaŭ obiceiul »ἑταιρισμῷ τὰς ἑαυτῶν κόρας ἀφοσιοῦν«. E de notat că, Ateneŭ se servă în pasagiul citat de aceeași expresie ca și Erodot, (vedĭ maĭ sus ἀποσιωσαμένη τῇ θεῷ și nota 3, pag. 383). Aceleași lucrurĭ le relațează și Meursiu despre obiceiurile locuitorilor din Pafos (in Cypr. I, 8; II, 15). Am tradus cuvêntul νόμος în acest capitol, și lege și morav, sensul luĭ aci este morav religios care, prinḑênd rădăcinĭ, a căpătat putere de lege: nu e dar luat în sensul strict de lege ci maĭ mult de morav: »mos est lex«. Chiar la noĭ cuvêntul lege se aplică une orĭ și la religie; tot așa elinii êl aplicaŭ câte uă dată la moravurĭ.

[2] κατεστέασι. Vedĭ nota 2, pag. 374, de maĭ sus.

[3] πατριαὶ. Rĕŭ transformat de unii editorĭ în φρατρίαι. Tóte manuscrisele aŭ πατριαὶ.

[4] οὐδὲν ἄλλο σιτέονται εἰ μὴ ἰχθῦς μοῦνον. Erodot vorbesce despre locuitoriĭ Babilonieĭ inferióre, regiune fórte bălțósă și unde nutrimêntul principal era, cum e probabil și acum, pescele, dar se înțelege că pescele nu putea fi singura hrană a locuitorilor, cum o spune textul nostru: sigur că păsările de baltă și carnea de bivol, carĭ și adĭ cu pescele împreună constitue principala avuție a proprietarilor din acele părți, eraŭ și atunci consumate ca hrană de către indigenĭ. (Vedĭ Layard »Niniva și Babilona« Cap. XXIV, pap. 553—554).

[5] αὐήνωσι. Dela αὐαίνω, a usca saŭ a veșteji. Nu sciŭ dece ediția Creutzer omite pe iota subscris și scrie αὐήνωσι, căci ι există în rădăcina augmentată: αὐα(ι)νω αὐή(ι)νω.

[6] λεήναντες. Observația care am făcut'o în nota precedentă cu privire la ortografia cuvêntuluĭ αὐήνωσι în textul luĭ Creutzer se aplică și aci. Creutzer scrie λεήναντες deși verbul este λεαίνω.

[7] σῶσι, pentru σήθουσι dela σήθω »trec prin ciur« saŭ prin sită. Verbul are aceeași rădăcină ca și σάω »sguduiŭ«: acțiunea necesară pentru a strecura ceva prin sită fiind a sgudui. Cuvêntul nostru »sită« are aceeași origină.

καὶ ὃς μὲν ἂν βούληται αὐτῶν ἅτε μάζαν μαξάμενος ἔχει, ὁ δὲ ἄρτου τρόπον ὀπτήσας[1].

201. Ὡς δὲ τῷ Κύρῳ καὶ τοῦτο τὸ ἔθνος κατέργαστο, ἐπεθύμησε Μασσαγέτας[2] ὑπ' ἑωυτῷ ποιήσασθαι. Τὸ δὲ ἔθνος τοῦτο καὶ μέγα λέγεται εἶναι καὶ ἄλκιμον, οἰκημένον δὲ πρὸς ἠῶ τε καὶ ἡλίου ἀνατολὰς,

mărunt cu pisăloage, êl strecóră prin pânză; și acel care poftesce are (provisie pesce) frământat ca aluatul, altul (o are) arsă la cuptor ca pânea.

201. După ce și acest popor se supuse luĭ Ciru, (acest din urmă) simți dorința de a subjuga pe Masageți. Acest popor se ḑice că este și mare și voinic, locuind spre est și spre răsăritul

---

[1] καὶ ὃς μὲν ἂν βούληται αὐτῶν ἅτε μάζαν μαξάμενος ἔχει, ὁ δὲ ἄρτου τρόπον ὀπτήσας. Sensul acesteĭ frase mi se pare clar, dar precum ne aŭ transmis'o manuscrisele ea este eliptică, ὁ δὲ nu are corelativ, și acésta constitue adevĕratul defect al fraseĭ. În adevĕr ἔχει nu are regim direct și trebue luat în sens de »a poseda«. Nu e nevoe ênsă să suplinim σῖτον și să complectăm frasa cum propune Creutzer prin ὃς (μὲν) ἂν βούληται αὐτῶν ἅτε ὁ μὲν μάζαν μαξάμενος ἔχει (βρῶσιν saŭ σῖτον) ὁ δὲ ἄρτου τρόπον ὀπτήσας. E curios a nota marea diferință în sensul dat acesteĭ frase de diferiți comentatorĭ. De exemplu Baehr traduce: »habet (sc.: pisces siccatos), dein in mortario contusos atque sic in unam massam redactos; quibus alius sic fruitur ut tanquam massam subegerit, alius ut panis ad instar coxerit«. Rawlinson traduce: »Unĭĭ preferă a face aluat din acéstă substanță, alțiĭ o coc și fac un fel de pâne«. Ŭă traducere francesă e și maĭ îndrăznéță când ḑice: »Alors, celui qui en veut manger le petrit comme de la pâte et le fait cuire de la même manière que le pain«; ceea ce schimbă cu totul sensul autoruluĭ. După mine trebue subtințeles ἔχει după ὀπτήσας, și aș propune numaĭ ὃς ὅε în loc de ὁ δὲ; atunceĭ frasa ar devenì cu totul clară, sunând astfel: »καὶ ὃς μὲν ἂν βούληται αὐτῶν ἅτε μάζαν μαξάμενος ὃς δὲ ἄρτου τρόπον ὀπτήσας ἔχει«.

[2] Μασσαγέτας. Acest popor, nomad de felul luĭ, acupa pustiile dincolo de hotarele despre nord ale Persieĭ, adică regiunea pe malul drept al riuluĭ Araxe, astădĭ Jihun, și d'a lungul Caspieĭ. Masageții eraŭ veciniĭ cu Isedonii, carĭ veniaŭ maĭ spre nord și cu carĭ mulți geografiĭ êĭ confundaŭ. Câți-va etnografiĭ din antichitate, precum o afirmă maĭ jos Erodot, êĭ consideraŭ ca Sciți, adică de rasă mongolo-tătară. Tot așa fac și etnografiĭ moderni când ḑic că eĭ eraŭ părinții Kirghizilor carĭ ocupă astădĭ acea regiune. Totuși, daca băgăm bine de seamă, Erodot nu se pronunță categoric daca Masageți eraŭ Sciți saŭ nu: el e maĭ mult dispus a da numirea de Sciți locuitorilor nomadĭ despre nordul mărieĭ Negre și chiar de pe lângă Dunăre și a numi Masageți numaĭ pe nomadiĭ din părțile despre răsăritul Mărieĭ Caspie. Erodot, Arian (IV, 17), Plin (H. N. VI, 19) și mulți alțiĭ scriitorĭ anticĭ êĭ claséză ca turanianĭ, adică ca mongolĭ saŭ tătaro-sciți. Astădĭ maĭ toți scriitoriĭ sunt de acéstă opinie. Admițând acéstă clasificare ca bună, suntem fatalmente siliți să considerăm și pe Geți ca Tătarĭ mongolĭ, eăcĭ Masageții împreună cu Tisageții și cu Tirigeții, după cum chiar numele lor o indică, formaŭ ramurĭ numaĭ ale familieĭ getice, întocmaĭ precum Ostrogoții și Visigoții formaŭ ramurĭ ale familieĭ gotice. Acum e în general admis că Geții, formaŭ cu Tracii și cu Dacii, uă singură familie și nu pot admite un moment ca acea familie să fi fost mongolă: cel puțin Tracii și Dacii un puteaŭ avea nicĭ uă picătură de sânge tătăresc în vine; tipul Dacilor, ce ni s'a transmis prin sculpturĭ și care se póte recunósce lesne în țĕranul nostru, nu posedă nicĭ unul din caracteristicele raseĭ mongole; din contra se pot observa acolo tóte liniile caracteristice ale raseĭ pelasgice saŭ indo-europeane. Daca prin urmare admitem că Tracii, Geții și Dacii aparțin uneĭ singure familiĭ, trebue să respingem teoria ca Masageții, (evident Geți, al câror nume după Bouillet însemnéză »marĭ Geți«), ar fi fost mongolĭ

πέρην τοῦ Ἀράξεω ποταμοῦ[1], ἀν- | soareluĭ, dincolo de fluviul Araxe

ca Tchudiĭ saŭ Kirghiziĭ. Eŭ cred că eraŭ rămășițe lăsate în urmă cu ocasia emigrăriĭ în Europa a Geților, și că fiind lăsate în pustiurile de lângă Caspie, pustiurĭ locuite de Tătarĭ, aŭ adoptat moravurile nomade ale acestor din urmă și póte chiar că atunci s'aŭ mongolisat într'atâta prin contact cu eĭ, încât, pe timpul luĭ Ciru, rămăseseră ca uă rasă indo-europeană degenerată cu totul și tătarisată.

[1] Ἀράξεω ποταμοῦ. Discuțiile resultând din dificultatea de a stabili în mod positiv ce fluviu înțelege Erodot prin Araxe, aŭ condus la conclusia că în descrierea geografiei acestor părți, autorul nostru a confundat împreună descrieri relative la două fluviurĭ, descrieri culese din diferite surse și că altul este Araxele menționat în Cartea IV, Cap. 11 (vedĭ nota respectivă), și altul Araxele despre care se vorbesce aci. În relațiunea de față, Erodot urmézá uă versiune persană și pentru

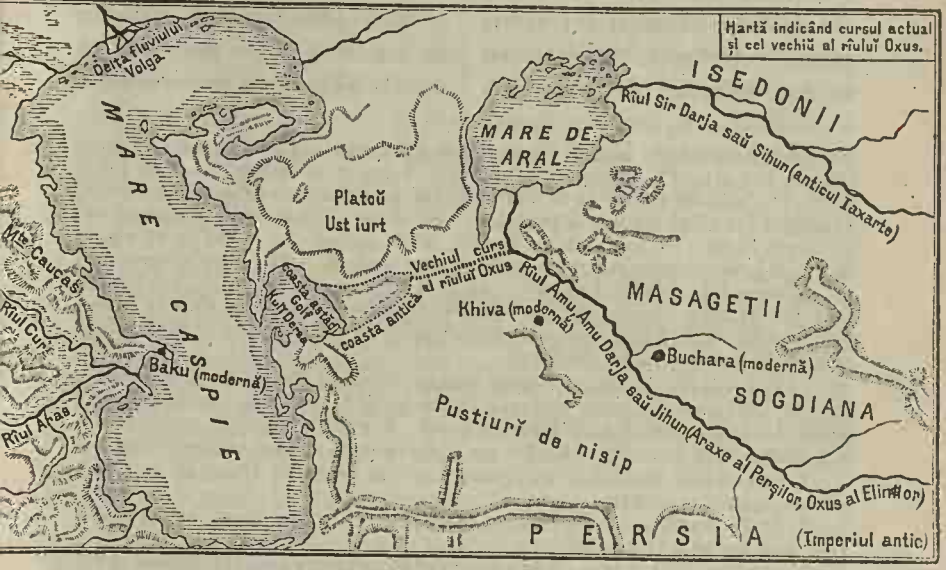

Perși e probabil că Araxele era fluviul numit astădĭ Amu saŭ Jihun, care de Elinĭ se numia Oxus: acest fluviu în vechime se vărsa în Marea Caspie: în harta alăturată am indicat cursul cel vechiŭ al acesteĭ ape și transformațiunile ce aŭ avut loc în cursul eĭ inferior causate prin nisepurile cărate de ea carĭ aŭ astupat vechia gură, aŭ împins cósta înainte și aŭ deturnat cursul fluviuluĭ în spre nord și spre Marea de Aral în care el se varsă astădĭ. Humboldt ne asigură ca uă dată Caspia și marea Azov comunicaŭ împreună. E peste putință ca Araxele aci să fie identic cu Araxele din Cartea IV, Cap. II, căci acolo, precum voiŭ arăta când vom ajunge la acel pasagiu, e probat că e vorbă despre fluviul Volga, căci daca Masageții ar fi împins pe Sciți, cum se spune acolo, peste Araxe, și s'ar înțelege fluviul Oxus, atunci e clar că eĭ ar fi împins în Persia, ceea ce e cu totul absurd. Aci însă nu póte fi vorbă de Volga, de óre ce Ciru, ca să atace un popor peste Volga, ar fi fost silit să trécă și peste Caucas și peste Volga, ceea ce ar însemna uă expediție dificilă și inutilă, pe când, puind pe Masageți unde și eraŭ, trebue să considerăm Araxele din pasagiul de față ca indicând vechiul Oxus. Astfel stabilim positia Masageților pe malul drept al fluviuluĭ Oxus, lucru care eĭ ar pune în fața Isedonilor stabiliți pe malul drept al rîuluĭ Iaxarte. Pentru Erodot carele audia vorbind despre Araxe diferite persóne carĭ nu înțelegeaŭ acelaș curs de apă, trebuia să resulte neapărat uă confusie: căci el de sigur credea că era vorbă de unul și acelaș fluviu, deși descrierile ce i se făceaŭ nu corespundeaŭ întocmaĭ.

τίων δὲ Ἰσσηδόνων ἀνδρῶν[1]. Εἰσὶ δὲ οἵ τινες καὶ Σκυθικὸν λέγουσι τοῦτο τὸ ἔθνος εἶναι[2].

202. Ὁ δὲ Ἀράξης λέγεται καὶ μέζων καὶ ἐλάσσων εἶναι τοῦ Ἴστρου[3]· νήσους δ' ἐν αὐτῷ, Λέσβῳ μεγάθεα παραπλησίας, συχνάς φασι εἶναι[4]. Ἐν δὲ αὐτῇσι ἀνθρώπους, οἳ σιτέονται μὲν ῥίζας τὸ θέρος ὀρύσσοντες παντοίας, καρποὺς δὲ ἀπὸ δενδρέων ἐξευρημένους σφι ἐς φορβὴν κατατίθεσθαι[5] ὡραίους, καὶ τούτους σιτέεσθαι τὴν χειμερινήν[6].

și în fața Isedonilor. Sunt unele persóne carĭ spun că acest popor este (de rasă) scitică.

202. Araxele se dice (de unii) a fi maĭ mare și (de alții) maĭ mic decât Istrul; pe dênsul se dice că sunt ună mulțime de insule, de ună mărime aprópe cât Lesbos. Pe acestea (locuiesc) nisce ómenĭ carĭ vara se nutresc scoțênd (din pământ) rădăcinĭ de tot felul, și (se pretinde) că pun la ună parte ca provisie fruc-

---

Aceĭ dela carĭ autorul nostru a cules informațiile necesare pentru istoria Sciților relatată în Cartea IV, înțelegeaŭ prin Araxe Volga și cĭ spuneaŭ că e un fluviŭ imens, maĭ mare ca Istrul; pe de altă parte aceĭ informanți carĭ l'aŭ pus în corentul expediției luĭ Ciru, înțelegeaŭ prin Araxe rîul Oxus și cĭ spuneaŭ că acela e maĭ mic decât Istrul. De aceea pentru Erodot, carele credea că e vorbă de un singur fluviŭ, geografia acestor regiunĭ devenia cu totul confusă. Iată și dece el spune maĭ jos, la începutul capitolului următor: »ὁ δὲ Ἀράξης λέγεται καὶ μέζων καὶ ἐλάσσων εἶναι τοῦ Ἴστρου«. În expediția acésta trebue să ne imaginăm pe Ciru ca străbatênd pustiile lânga Khiva modernă, trecând peste Oxus și atacând pe Masageți în ceea ce se numesce astădĭ Buchara.

[1] Ἰσσηδόνων ἀνδρῶν. Despre Isedonĭ vorbesce Erodot și în Cartea IV, Cap. 25. Eĭ craŭ un popor de rasă scitică locuind spre nord de Caspie și de marea Aral până subt poalele Munților Uralĭ. E probabil că Calmucii de astădĭ sunt descendinții lor. Chiar Erodot nu e clar asupra posițieĭ lor geografice.

[2] Εἰσὶ δὲ οἵ τινες καὶ Σκυθικὸν λέγουσι τοῦτο τὸ ἔθνος εἶναι. Vedĭ maĭ sus, nota 2, pag. 384.

[3] Ὁ δὲ Ἀράξης λέγεται καὶ μέζων καὶ ἐλάσσων εἶναι τοῦ Ἴστρου. Vedĭ maĭ sus nota 1, pag. 385.

[4] νήσους δ' ἐν αὐτῷ, Λέσβῳ μεγάθεα παραπλησίας, συχνάς φασι εἶναι. Aci iar se încurcă autorul, căci rîul Oxus nu formézĭ astădĭ insule marĭ: se póte ênsă ca în vechime, când el se vărsa în Caspie și când marea Caspie se întindea mult maĭ spre direcția mărĭĭ Aral, cu care a fost chiar unit în epoca preistorică, rîul acesta să fi avut un delta cu insule marĭ. În zadar ênsă vom cerca a ne recunósce în acéstă topografie caspică, cea maĭ încurcată parte din tótă geografia erodotică. Tot ce e sigur este că sub numele Araxe autorul nostru confundă póte chiar patru rîurĭ diferite și a nume, rîurile Oxus saŭ Jihun, Iaxartele saŭ Sihun, Volga, și rîul modern Aras, care se varsă în marea Caspie aprópe de Baku. Pentru deslușirĭ maĭ precise asupra topografieĭ acesteĭ regiunĭ și asupra greutăților ce întâmpinam cu dênsa în textul luĭ Erodot, voiŭ recomanda cititoruluĭ să studieze cu atențiune prelegerea IV a luĭ Rawlinson în volumul Iiŭ intitulat »Geography of Mesopotamia and the adjacent countries«.

[5] κατατίθεσθαι. Trebue subtințeles φασὶ din frasa precedentă. Autorul, după ce un moment a întrebuințat indicativul σιτέονται, revine la construcția infinitivală cu care a început, indicând că ceea ce spune nu este absolut un fapt sigur ci numaĭ ceea ce se pretinde. Așa dar autorul pare a admite că acest popor se nutresce vara cu rădăcinĭ, dar întru cât privesce consumația fructelor păstrate pentru iarnă, acésta o primesce numaĭ sub beneficiu de inventar. Am fost silit să intercalez în traducere cuvintele »se pretinde« pentru a marca acéstă nuanță.

[6] τὴν χειμερινήν. Trebue să suplinim ὥρην.

Ἄλλα δέ σφι ἐξευρῆσθαι δένδρεα καρποὺς τοιούσδε τινὰς φέροντα, τοὺς, ἐπεί τε ἂν ἐς τὠυτὸ συνέλθωσι κατὰ εἴλας καὶ πῦρ ἀνακαύσωνται, κύκλῳ περιϊζομένους ἐπιβάλλειν ἐπὶ τὸ πῦρ[1]· ὀσφραινομένους δὲ καταγιζομένου τοῦ καρποῦ[2] τοῦ ἐπιβαλλομένου μεθύσκεσθαι τῇ ὀδμῇ, κατάπερ Ἕλληνας τῷ οἴνῳ. Πλεῦνος δὲ ἐπιβαλλομένου τοῦ καρποῦ μᾶλλον μεθύσκεσθαι, ἐς δ[3] ἐς ὄρχησίν τε ἀνίστασθαι καὶ ἐς ἀοιδὴν ἀπικνέεσθαι. Τούτων μὲν αὕτη λέγεται εἶναι. Ὁ δὲ Ἀράξης ποταμὸς ῥέει μὲν ἐκ Ματιηνῶν, ὅθεν περ ὁ Γύνδης[4], τὸν ἐς τὰς διώρυχας τὰς ἑξήκοντά τε

tele ce le descoperă cópte pe copacĭ și că se nutresc cu ele (în timpul) ierniĭ. (Se maĭ pretinde) că cĭ aŭ descoperit alțĭ copacĭ carĭ produc nisce fructe de așa (natură) încât când cĭ se adună la un loc pe căprării și aprind foc, se așédă jos într'un cerc și le aruncă pe jĕratic; și când aspiră (mirosul) fructuluĭ care arde, cĭ se îmbată de duhóre, întocmaĭ ca Eliniĭ cu vin. Și când pun maĭ mult fruct (pe foc), se îmbată maĭ rĕŭ până ce se scólă (în picióre), jócă și ajung la cântece. Astfel se ḑice că este modul de viață a acestor (ómenĭ).

[1] ἐπιβάλλειν ἐπὶ τὸ πῦρ. Autorul nostru în Cartea IV, Cap. 75, descrie în ce mod Sciții se îmbătaŭ cu fumul seminţelor de în rĕspândite pe pietre ferbinte. Nu s'a putut stabili care este plánta saŭ copacul la care se face alusie aci. Astădĭ, tutunul, necunoscut în Europa și în Asia în timpurile antice, a înlocuit cu așa succes tóte plantele cunoscute în vechime pentru proprietățile fumuluĭ lor aromatic și narcotic, încât nu scim bine și positiv carĭ eraŭ pe atunci plantele ce serviaŭ scopul tutunuluĭ, de óre ce usul lor a fost părăsit. În tóte casurile, Erodot, în Cartea IV, Cap. 75, vorbesce anume de inul care și acum se întrebuinţézā ca narcotic și a cărui varietate »canabis indica« conține principiul haşişuluĭ. Planta întrebuinţată de Masageți, și clasată de Erodot p'intre copacĭ »δένδρεον«, póte să fi fost »prunus pada« care cresce în abundanță pe țĕrmurile Caspieĭ. Tiedemann pretinde că acea plantă n'a fost copac ci buriana »datura stramonium« pe care o numesc țĕraniĭ nostri »laur« și a cărei foĭ și flóre aŭ proprietăți narcotice puternice și chiar primejdióse.

[2] ὀσφραινομένους δὲ καταγιζομένου τοῦ καρποῦ. Construcția verbuluĭ ὀσφραίνεσθαι cu genitivul este tot așa de comună ca și cu acusativul; la capitolul 80 de maĭ sus avem exemple cu ambele casurĭ: astfel autorul, în acel capitol, ḑice: »οὔτε τὴν ὀδμὴν ὀσφρανόμενος« și maĭ jos: »ὡς ὤσφραντο τάχιστα τῶν καμήλων«. Eŭ însă cred că chiar când obiectul este în genitiv se subînțelege ὀδμὴν care este adevĕratul regim direct, pe când genitivul nu este decât un regim indirect. De aceea am tradus »când aspiră mirosul«. — καταγιζομένου este ionic pentru καθαγιζομένου, dela καθαγίζω »ofer în sacrificiŭ« saŭ »ard«.

[3] ἐς ὅ, »până ce«. Veḑĭ maĭ sus capitolele 93, 98 și 191.

[4] Ὁ δὲ Ἀράξης ποταμὸς ῥέει μὲν ἐκ Ματιηνῶν, ὅθεν περ ὁ Γύνδης. Avem în pasagiul acesta încă uă probă că Erodot face uă confusie între diferitele ape cârora se dedea acelaș nume de Araxe. După explicările ce le am dat maĭ sus (nota 1, pag. 385), e evident că rîul peste care a trecut Ciru ca să atace pe Masageți nu putea fi nicĭ rîul Aras, cunoscut subt numele de Araxe, care se varsă uă dată cu rîul Cur în marea Caspie și care ese din munțiĭ Armenicĭ și trece pe la Matieni (veḑĭ maĭ sus Cap. 72), nicĭ fluviul Volga pe care îl desemnézā autorul nostru subt numele Araxe în Cartea IV, Cap. 11. Nu póte fi vorbă aci decât de rîul Oxus saŭ Jihun, póte combinat cu rîul Iaxarte saŭ Sihun, lucru care reese clar din ceea ce urmézā. Rîul Oxus, departe de a avea, ca rîul Aras, sorgintea luĭ în munțiĭ Armenieĭ, se varsă în marea Aral (pe care Erodot o confundă cu marea Caspie) și sosesce din direcția cu totul opusă, căcĭ isvórele

καὶ τριηκοσίας διέλαβε ὁ Κῦρος[1]· στόμασι δὲ ἐξερεύγεται τεσσαράκοντα, τῶν τὰ πάντα πλὴν ἑνὸς ἐς ἕλεά τε καὶ τενάγεα ἐκδιδοῖ[2]. Ἐν

Rîul Araxe curge din (pârţile) Matienilor, de unde (curge) şi Gindul acela pe care l'a împărţit Ciru în trei-sute şése-dece

luĭ sunt pe pólele occidentale, saŭ maĭ bine dis, nordice, ale munţilor Indu-Cuş. Erodot, carele nu le scie acestea, confundă acest riŭ cu cel lalt Araxe saŭ Aras, atribuind acestuĭ Araxo cursul celuĭ lalt. Admitând chiar acésta, isvórele rîuluĭ Aras sunt fórte departe de acelea ale Ginduluĭ, care ese din munţiĭ Zagros unde eraŭ Matieniĭ; rîul Aras isvoresce maĭ la nord, în munţiĭ Armenieĭ, aprópe de sursele fluviuluĭ Eufrat. Trebue deci, în tot pasagiul acesta, să facem partea confusieĭ ce. exista în mintea autoruluĭ cu privire la geografia interioruluĭ Asieĭ.

[1] τὸν ἐς τὰς διώρυχας τὰς ἑξήκοντά τε καὶ τριηκοσίας διέλαβε ὁ Κῦρος. Vedĭ maĭ sus Cap. 189. Căţĭ-va comentatorĭ consideră întreg pasagiul, începând dela ῥέει şi până la Κῦρος, ca uă intercalare provenită dintr'uă notă marginală introdusă în text: astfel, după părerea susţiitorilor acesteĭ teoriĭ, pasagiul original ar fi sunat astfel: »Ὁ δὲ Ἀράξης ποταμὸς στόμασι δὲ ἐξερεύγεται τεσσεράκοντα« s. c. l. Eŭ cred însă că acéstă părere, cu totul arbitrară, este maĭ mult motivată pe dorinţa de a înlătura dificultatea geografică coprinsă în text. Un argument, plausibil după mine, care póte fi produs în apărarea autenticităţiĭ întreguluĭ pasagiŭ, este că daca l'am suprima rĕmânem cu doĭ δὲ d'a rendul »Ὁ δὲ Ἀράξης ποταμὸς şi στομάσι δὲ s. c. l.« de vreme ce cel d'al doilea δὲ este clar corelativul luĭ »ῥέει μὲν«.

[2] στόμασι δὲ ἐξερεύγεται τεσσαράκοντα, τῶν τὰ πάντα πλὴν ἑνὸς ἐς ἕλεά τε καὶ τενάγεα ἐκδιδοῖ. Cuvêntul τεσσεράκοντα nu trebue luat în sens literal de patru-decĭ, ci ca un mod de a indica uă cuantitate mare. Erodot aci descrie întocmaĭ, ceea ce, după părerea bărbăţilor de sciinţă din epoca luĭ, a fost topografia loculuĭ în partea inferióră a cursuluĭ fluviuluĭ Jihun saŭ Oxus. Am vĕdut (nota 1, pag. 385) cum s'a schimbat cursul acestuĭ fluviu şi cum e dovedit astădĭ că el se vărsa uă dată în marea Caspie. Să recapitulăm puţin aceste schimbărĭ spre a lămuri maĭ bine pasagiul de faţă. La epoca secundară, epocă preistorică înainte chiar a existenţeĭ omuluĭ, când apa acoperia uă maĭ mare proporţie a suprafaţeĭ globuluĭ decât ocupă acum, e probabil că exista un fel de mare imensă internă din care marea Négră, marea Caspie, marea de Azov şi marea de Aral făceaŭ parte. Cu progresul disicaţiunĭĭ, la epoca tertiară, tot preistorică, n'a maĭ rĕmas decât marea Négră în comunicaţie cu Mediterana, pe când marea Caspie a rĕmas isolată dar totuşĭ încă unită cu marea de Aral. Cu timpul, Caspia s'a retras din pârţile de jos, lăsand pustiurile de nisip ce le vedem astădĭ, iar fluviul Oxus, prin unul din gurile luĭ, s'a prelungit spre a găsi uă eşire în marea ce tot se retragea. Marea Aral ne maĭ fiind atunceĭ alimentată cu apele afluentuluĭ sĕŭ principal, a început să se usuce şi maĭ repede, până ce la epoca luĭ Erodot ajunsese să nu fie decât uă mlaştină imensă care nu maĭ oferia altă resistentă progresuluĭ evaporaţiuneĭ apelor sale (evaporaţiune fórte considerabilă vara în acea latitudine) decât apele riuluĭ Sihon (Sir Darja) şi câte-va gurĭ neimportante ale fluviuluĭ Oxus. În fine, cam pe la epoca Ptolemeilor, uă perturbaţie volcanică a ridicat nivelul pustiuluĭ între Caspie şi marea Aral, schimbând astfel cursul de pe atunceĭ al fluviuluĭ Oxus şi dându-l întreg în marea Aral. Influxul unuĭ aşa considerabil volum de apă a dat din noŭ viaţă acestuĭ lac şi acésta explică faptul, altminterĭ de necrĕdut, cum la epoca luĭ Erodot, acel lac, care nu maĭ era decât uă mlaştine şi bâlţĭ, a redevenit uă mare internă. Aşa dar Erodot aci descrie tocmaĭ epoca când masa apelor din Oxus avea uă scursóre în Caspie şi urmele acesteĭ scursorĭ se vĕd încă astădĭ. (Vedĭ Meyendorf: »Voyage à Bukhara«, page 239, 241, şi Vambery, p. 106 şi 115.) Aprópe de Khiva uă sumă de braţe micĭ, carĭ formaŭ probabil insulele acele marĭ despre carĭ vorbesce Erodot aci, revărsaŭ uă parte din apele lor în bâlţile existente pe atunceĭ, acolo unde astădĭ este partea de sud a mărieĭ Aral.

τοῖσι ἀνθρώπους κατοικῆσθαι[1] λέγουσι ἰχθῦς ὠμοὺς σιτεομένους, ἐσθῆτι δὲ νομίζοντας χρᾶσθαι φωκέων δέρμασι. Τὸ δὲ ἓν τῶν στομάτων τοῦ Ἀράξεω ῥέει διὰ καθαροῦ[2] ἐς τὴν Κασπίην θάλασσαν.

de canalurĭ; el se varsă prin patru-ḑecĭ de gurĭ, din carĭ tóte, afară de unul, se devarsă în bâlţĭ şi în mlaştine. Acolo se ḑice că locuesc nisce ómenĭ carĭ se nutresc cu pesce crud şi carĭ aŭ de obiceiŭ să se îmbrace cu pieĭ de focă. Acea unică gură ênsă (despre care vorbiiŭ) curge prin locurĭ deschise în marea Caspie.

203. Ἡ δὲ Κασπίη θάλασσά ἐστι ἐπ' ἑωυτῆς[3], οὐ συμμίσγουσα τῇ ἑτέρῃ[4] θαλάσσῃ· Τὴν μὲν γὰρ Ἕλληνες ναυτίλλονται πᾶσαν[5], καὶ

203. Marea Caspie este cu totul deosebită şi nu comunică cu cea laltă mare. Câcĭ marea peste tótă (întinderea câreia)

---

[1] κατοικῆσθαι. În unele ediţiĭ se găsesce κατοικεῖσθαι: am urmat ênsă ortografia celor maĭ autorisate ediţiĭ.

[2] ῥέει διὰ κάθαροῦ. Trebue să substituim un cuvênt ca »τόπου«. Adică gura acésta nu se perdea ca cea laltă în mlaştine, ci curgea prin locurĭ uscate saŭ curate. — Divisia capitolelor variézä aci după diferite ediţiĭ. Kreutzer nu închee capitolul decât la cuvintele »μία τυγχάνει ἐοῦσα«. Blakesley şi Rawlinson êl închee aci şi încep capitolul următor cu descripţia Caspieĭ, ceea ce cred e maĭ logic decât a începe acéstă descripţie la finele unuĭ capitol şi a o urma în cel viitor. În traducerea cuvintelor »τὸ δὲ ἓν τῶν στομάτων τοῦ Ἀράξεω« am intercalat »despre care vorbiiŭ« pentru că acesta este adevêratul sens: prin »τὸ δὲ ἓν« autorul se referă direct la »πλὴν ἑνὸς« de maĭ sus şi nu putem traduce: »Una din gurile rîuluĭ Araxe s. c. l.« pentru că nu se vorbesce pentru prima óră de acea gură şi articolul τὸ este emfatic.

[3] ἐπ' ἑωυτῆς: »pentru sine ênsuşĭ« adică deosebită saŭ a parte. Avem maĭ aceeaşĭ expresie usitată pentru a exprima că Samieniĭ aŭ dialectul lor separat saŭ propriŭ »Σάμιοι δὲ ἐπ' ἑωυτῶν μοῦνοι« (Cap. 142). E de observat cum Erodot, carele în genere are puţină cunoscinţă despre topografia acesteĭ pârţĭ a Asieĭ, să aibă uă idee asa de clară întru cât privesce natura isolată a mâriĭ Caspie. Acésta e şi maĭ curios pentru că alţĭ autorĭ ca Eratostene, Strabon (VII, Cap. 3, şi XI, Cap. 1), Pomponius Mela (III, 5 şi 16) Pliniu, şi în scurt maĭ toţĭ geografiĭ însemnaţĭ aĭ antichităţiĭ afirmă că Marea Caspie era un golf profund comunicând despre nord cu Oceanul Septentrional saŭ Arctic. Se vede că adevêrul era cunoscut până pe la epoca luĭ Erodot, dar că maĭ târḑiŭ, în urmă unor raporturĭ greşite, provenind póte dela expediţiile luĭ Alexandru, s'aŭ rĕspândit teoriĭ false în privinţa acesteĭ mârĭ, teoriĭ carĭ par a fi fost primite cu tótă increderea de câtre scriitoriĭ aceleĭ epoce. Numaĭ maĭ târḑiŭ era reservată luĭ Ptolemeŭ gloria de a restabili definitiv adevêrul în acéstă privinţă.

[4] τῇ ἑτέρῃ. Să notăm articolul fără care am traduce »nu are comunicaţie cu altă mare«: articolul este definit şi se referă la uă mare cunoscută, şi de aceea traducem »nu comunica cu cea laltă mare«. Acéstă »altă mare« este marea propriŭ ḑisă saŭ Oceanul care se credea că înconjióră lumea şi cu care tóte mârile corespundeaŭ, precum o şi explică îndată autorul.

[5] Τὴν μὲν γὰρ Ἕλληνες ναυτίλλονται πᾶσαν. Marea pe care navigaŭ continuu şi peste tot Eliniĭ nu este alta decât marea Mediteranä cu golfurile eĭ ca Adriatica şi chiar Egea şi pe care maĭ sus autorul o chiamă ἥ δὲ ἡ θάλασσα (Cap. 185) »acéstă mare a nóstră«.

ἡ ἔξω στηλέων θάλασσα ἡ Ἀτλαντὶς καλεομένη[1], καὶ ἡ Ἐρυθρὴ, μία τυγχάνει ἐοῦσα[2]. Ἡ δὲ Κασπίη ἐστὶ ἑτέρη ἐπ' ἑωυτῆς, ἐοῦσα μῆκος μὲν πλόου εἰρεσίῃ χρεωμένῳ πεντεκαίδεκα ἡμερέων, εὖρος δὲ, τῇ εὐρυτάτη ἐστὶ αὐτὴ ἑωυτῆς, ὀκτὼ ἡμερέων[3]. Καὶ τὰ μὲν πρὸς τὴν ἑσπέρην φέροντα τῆς θαλάσσης ταύτης ὁ Καύκασος παρατείνει, ἐὼν

Eliniĭ navigésă, ca și aceea dincolo de Colónele (luĭ Ercul), numită Atlantica, precum și (marea) Eritrea, sunt (tóte) una. Marea Caspie însă este deosebită și pentru sine, represintând pentru cineva care s'ar servi cu lopata, uă navigaţie în lungime de cinci-spre-ḑece ḑile, iar ca lâţime, în partea eĭ cea maĭ

---

[1] ἡ ἔξω στηλέων θάλασσα ἡ Ἀτλαντὶς καλεομένη. Marea externă, saŭ dincolo de colónele luĭ Ercul, adică oceanul Atlantic care 'și a păstrat numele și astăḑĭ.

[2] καὶ ἡ Ἐρυθρὴ, μία τυγχάνει ἐοῦσα. Veḑĭ maĭ sus nota 2 pe pagina 4, unde am arătat că prin »Mare Roșie« autorul înțelege nu numaĭ marea care o desemnată astăḑĭ prin acest nume, dar maĭ ales oceanul Indian, în care se scaldă tótă cósta Asieĭ, dela strîmtorile Bab-el-Mandeb până la insula Ceylon. Ceea ce numim marea Roșie era considerată ca un golf al măriĭ Eritree și era în genere numită golful Arabic. Nu pot trece peste acest pasagiŭ fără a atrage seriósa atenţie a studentuluĭ asupra acésteĭ preţióse constatărĭ a luĭ Erodot că oceanul Atlantic și marea Eritree comunicaŭ între ele. El, în adevĕr, nu cunoscea întinderea imensă a Africeĭ, scia însă că ea e circumnavigabilă, și ne o spune chiar în Cartea IV, Cap. 42: »Λιβύη μὲν γὰρ ὀγλοῖ ἑωυτὴν ἐοῦσα περίῤῥυτος, πλὴν ὅσον αὐτῆς πρὸς τὴν Ἀσίην οὐρίζει« și descrie pe urmă cum o circumnavigară Fenicienii din ordinul Faraonuluĭ Neco. Uă linie imaginară trasă în formă de arc de cerc, începênd dela punctul Mogador în Maroc, trecând prin pustiile Sahareĭ, prin Dar-fur și înţălnind oceanul Indic pe la capul Guardafui, ar represinta aproximativ linia de cósta ce 'și închipuiaŭ geografiĭ bine informaţĭ aĭ antichităţii că o avea Africa saŭ Libia în partea despre sud.

[3] ἐοῦσα μῆκος μὲν πλόου εἰρεσίῃ χρεωμένῳ πεντεκαίδεκα ἡμερέων, εὖρος δὲ, τῇ εὐρυτατη ἐστὶ αὐτὴ ἑωυτῆς, ὀκτὼ ἡμερέων. Daca primim teoria bine fundată că marea Caspie era una cu marea de Aral, trebue să recunóscem că direcţia dimensiunilor de lungime și de lâţime s'aŭ schimbat. Lungimea în vechime nu maĭ era, ca astăḑĭ, dela nord spre sud și lâţimea dela apus spre răsărit, ci vice versâ. În acel cas nu ar fi exactă proporţia de 15 și 8 indicată de Erodot: ea ar fi de 15 și 14. Un fapt însă curios de notat este că proporţia acésta de 15 și 8, indicând lungimea cea maĭ mare și lâţimea cea maĭ mare a acesteĭ mărĭ interne, exprimă într'un mod exact dimensiile Caspieĭ moderne, căci uă linie trasă în direcţia lungimiĭ acesteĭ mărĭ, adică dela gura fluviuluĭ Ural până la punctul cel maĭ meridional al ţĕrmurilor Caspieĭ, represintă uă distanţă de 1200 de kilometrĭ, și altă linie trasă dela gura riuluĭ Kuma până în fundul golfuluĭ Mort (cea maĭ mare lâţime), represintă 640 de kilometrĭ, adică absolut și exact proporţia indicată în text. Fi va óre acésta uă coincidenţă datorită uneĭ afirmaţii azardate de autor, saŭ ne găsim óre aci în faţa unuĭ fenomen singular că Caspia, deși schimbând cu totul forma eĭ primitivă, ar fi reţinut, cum crede Blakesley, vechiile proporţii de lungime și de lâţime ce le avea în matca primitivă? Eŭ unul nu resping acéstă din urmă presupunere. — Calculând după dimensiile actuale ale mării, vedem că Erodot socotesce 80 de kilometrĭ ca distanţa ce o póte percurge cineva cu lopata pe mare, lucru destul de posibil în condiţii excepţional de favorabile. — Pentru locuţiunea αὐτὴ ἑωυτῆς veḑĭ notele 1, pag. 367, și la Cartea IV, Cap. 198.

οὐρέων καὶ πλήθεϊ[1] μέγιστον καὶ μεγάθεϊ ὑψηλότατον[2]. Ἔθνεα δὲ ἀνθρώπων πολλὰ καὶ παντοῖα ἐν ἑωυτῷ ἔχει ὁ Καύκασος, τὰ πολλὰ πάντα[3] ἀπ' ὕλης ἀγρίης ζώοντα. Ἐν τοῖσι καὶ δένδρεα φύλλα τοιῆσδε ἰδέης παρεχόμενα[4] εἶναι λέγεται, τὰ τρίβοντάς τε καὶ παραμίσγοντας ὕδωρ, ζῷα[5] ἑωυτοῖσι ἐς

lată, de opt ḑile. D'a lungul pârţilor despre apusul acesteĭ mârĭ se întinde Caucasul, care este cel maĭ mare ca dimensiune şi cel maĭ înalt ca mărime d'intre toţĭ munţiĭ. Caucasul coprinde într'ênsul multe şi felurite neamurĭ de ómenĭ, carĭ tóte se nutresc maĭ cu osebire cu

[1] ἐὼν οὐρέων καὶ πλήθεϊ μέγιστον καὶ μεγάθεϊ ὑψηλότατον. În adevêr Erodot nu cunoscea munţi maĭ înalţi. Munţiĭ Imalaĭa eraŭ necunoscuţi pentru dênsul, asemenea şi şirul despre sudul mâriĭ Caspic unde piscul Demavend se ridică la uă înălţime de 20,000 de picióre. Vîrfurile cele maĭ ridicate ale şiruluĭ Caucasuluĭ ating până la 17,000 de picióre, cifră la care nu ajung niciĭ şirul munţilor Taurus niciĭ acela al munţilor Zagros, niciĭ chiar munţiĭ Elveţieĭ al cărui punct culminant, Mt Blanc, se ridică numaĭ la 13,975 de picióre. — În loc de οὐρέων găsim ediţiĭ cu ὀρέων.

[2] πλήθεϊ. Întrebuinţat absolut în acelaş sens de dimensiune saŭ de întindere în Cartea IV, Cap. 123. Aristotele se servă de acest cuvênt (Metereol. I, 13) într'un pasagiŭ unde (fapt curios care nu póte fi atribuit uneĭ simple coincidenţe, dar care pentru mine indică positiv că el a avut în minte acest capitol din Erodot) descrie Caucasul astfel: »Ὁ δὲ Καύκασος μέγιστον ὄρος καὶ πλήθεϊ καὶ ὕψει«: acolo ênsă Aristotele dă un alt sens cuvêntuluĭ πλῆθος, nu acela de întindere, ci sensul de mulţime saŭ de populaţie, precum reese din restul pasagiuluĭ, care urméză astfel: »σημεῖον τοῦ δὲ πλήθους ὅτι πολλὰς ἔχει ἕδρας, ἐν αἷς ἔθνη κατοικεῖ πολλά«. Avem aci un exemplu de fenomenul psichologic prin care asociaţiunea ce există des în minte între un sunet şi uă idee resistă chiar în contra schimbăriĭ de sens ce o comportă sunetul. Fără îndoélă sunetul πλῆθος, din multă meditare asupra acestuĭ pasagiŭ din Erodot, era asociat în mintea luĭ Aristotele cu idea Caucasuluĭ, şi venind a descrie acest munte, el s'a servit de cuvêntul πλῆθος cu care era asociat în mintea luĭ: dar servinduse de acest cuvênt el ĕĭ dă alt sens, ênsă un sens tot în raport cu cele relatate de Erodot, pentru că în pasagiul ce urméză, autorul nostru vorbesce de populaţia mare a Caucasuluĭ, fără a întrebuinţa cuvêntul πλῆθος ci dicênd numaĭ: »ἔθνεα δὲ ἀνθρώπων πολλὰ καὶ παντοῖα ἐν ἑωυτῷ ἔχει ὁ Καύκασος«.

[3] τὰ πολλὰ πάντα. Schaefer, susţinut şi de Creutzer în acéstă părere, asigură că τὰ πολλὰ trebue luat într'un sens adverbial, dând maĭ mare putere luĭ πάντα, şi traduce: »cu mult cea maĭ mare parte din eĭ«. Găsesc acéstă interpretare defectuósă pentru că πάντα exprimă în general totalitatea şi nicĭ cum partea. Blakesley propune să se ia cu totul separat πάντα şi τὰ πολλὰ şi traduce: »tóte (adică tóte aceste neamurĭ de ómenĭ) se nutresc principalmente, saŭ cu osebire, din plante pădureţe«. În alte cuvinte, tóte aceste neamurĭ fac din burieni sălbatice principala lor hrană, şi nu cum interpretă Creutzer: »Marea majoritate din aceste popóre se hrănesc cu plante pădureţe«, ceea ce ar implica că ar fi altele carĭ nu se nutresc aşa. Prefer în tóte privinţele explicaţia luĭ Blakesley, şi tot conform cu acest principiŭ am tradus τὰ πολλὰ πάντα la Cap. 35 din Cartea II. Rawlinson cade şi el în erórea luĭ Creutzer traducênd »cea maĭ mare parte din carĭ se nutresc numaĭ şi numaĭ cu fructe sălbatice din pădure.

[4] παρεχόμενα. Creutzer observă că acest cuvênt trebue luat cu δένδρεα: »arbores quæ præbent hujusmodi folia«.

[5] ζῷα. Nu în sensul propriŭ dis de animale, ci maĭ mult de desenuri saŭ de figuri, saŭ, cum dicem noĭ, »florĭ«. (Veḑĭ nota 2 de pe pag. 117 de maĭ sus.)

τὴν ἐσθῆτα ἐγγράφειν[1]· τὰ δὲ ζῷα οὐκ ἐκπλύνεσθαι, ἀλλὰ συγκατα-γηράσκειν τῷ ἄλλῳ εἰρίῳ, κατάπερ ἐνυφανθέντα ἀρχήν. Μίξιν δὲ[2] τούτων τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἐμφανέα, κατάπερ τοῖσι προβάτοισι.

vegetaţie din păduri. Acolo se ḑice că se află nisce copaci cari produc foï de aşa fel că, măcinându-le şi amestecându-le cu apă, (localiï) zugrăvesc cu ele florï pe hainele (lor); aceste florï nu es la spălat, dar se învechesc uă dată cu restul materieï, ca cum ar fi fost ţesute în (stofă) dela început. (Se maï ḑice că) la ómeniï acestia comerţul sexual se face pe faţă, ca la vite.

204. Τὰ μὲν δὴ πρὸς ἑσπέρην τῆς θαλάσσης ταύτης τῆς Κασπίης καλεομένης ὁ Καύκασος ἀπέργει, τὰ δὲ κρὸς ἠῶ τε καὶ ἥλιον ἀνατέλλοντα πεδίον ἐκδέκεται[3], πλῆθος[4] ἄπειρον ἐς ἄποψιν· τοῦ[5] ὧν δὴ πεδίου τοῦ μεγάλου οὐκ ἐλαχίστην μοίρην μετέχουσι οἱ Μασσαγέται[6], ἐπ' οὓς ὁ Κῦρος ἔσχε προθυμίην στρατεύσασθαι. Πολλά τε γάρ μιν καὶ μεγάλα τὰ ἐπαείροντα

204. Aşa dar Caucasul forméză bariera pârţilor despre apusul mârii acesteia numite Caspie, iar pe urmă în spre est şi în spre răsăritul soareluï vine uă câmpie de uă întindere imensă care se pierde în depărtare; din acéstă câmpie mare nu cea maï mică parte o ocupaŭ, în comun cu alţiï, Masageţiï, în contra câror avea Ciru poftă să por-

[1] ἐς τὴν ἐσθῆτα ἐγγράφειν. E vorbă aci de stofe tipărite. Erodot credea că ornamentele acestea se făceaŭ cu mâna, căcï el nu avea idee de tipar; se scie însă că Indienii, cunosceaŭ de mult arta de a tipări figurï pe stofele lor usóre de bumbac, cari în limba francesă aŭ păstrat numele de »indienne«. E fórte posibil că pe calea cea mare de comerţ între Asia centrală şi Europa, care trecea în josul fluviuluï Oxus, prin Caspie, prin cursul superior al riuluï Cur şi în josul riuluï Fasis, pe la Pontul Euxin şi Elespont, se făcea un export mare de aceste stofe şi că ele eraŭ introduse în Grecia ca drept caucasiane pentru că geografia dincolo de Caucas era confusă pentru Elinï şi numele Caucas desemna tot ce era dincolo chiar de Caspie. — După ἐγγράφειν se subtînţelege λέγεται, ca la tóte infinitivele cari urmézá pânăla finele capitoluluï.

[2] Μίξιν δὲ. Unele ediţiï aŭ »μίξιν τε«. Rawlinson omite acésta ultimă frasă a capitoluluï în traducerea luï.

[3] πεδίον ἐκδέκεται. Se înţeleg pustiurile dela Charesm, dela Buchara şi tóte stepele cele imense din Tartaria cari se întind până subt pólele munţilor Altai.

[4] πλῆθος, întrebuinţat în acelaş sens ca πλήθει în capitolul precedent; (veḑï nota 1, pag. 391).

[5] τοῦ, în loc de τούτου.

[6] μετέχουσι οἱ Μασσαγέται. Verbul μετέχουσι implică clar că Masageţiï nu eraŭ singuriï locuitorï pe partea ce o ocupaŭ din aceste întinderï imense şi că maï eraŭ alte horde cari, cu eï împreună, ocupaŭ acelea locurï. Iată şi dece am tradus: »Masageţiï, în comun cu alţiï, ocupaŭ s. c. l.« Acéstă nuanţă nu o veḑ indicată în niciuă traducere.

καὶ ἐποτρύνοντα ἦν[1]. Πρῶτον μὲν ἡ γένεσις, τὸ δοκέειν πλέον τι εἶναι ἀνθρώπου[2], δεύτερα[3] δὲ ἡ εὐτυχίη ἡ κατὰ τοὺς πολέμους γενομένη· ὅκη γὰρ ἰθύσειε στρατεύεσθαι[4] Κῦρος[5], ἀμήχανον ἦν ἐκεῖνο τὸ ἔθνος διαφυγέειν[6].

205. Ἦν δὲ, τοῦ ἀνδρὸς ἀποθανόντος, γυνὴ τῶν Μασσαγετέων

nească cu armata. Căcĭ multiple şi puternice fură motivele carĭ l'aŭ îndemnat şi l'aŭ aţâţat (să facă acésta). Maĭ întâiŭ (de tóte) nascerea luĭ, credinţa că el era ceva presus de om, şi al doilea norocul ce l'a avut tot d'auna în rĕsbóe: căcĭ în cotro 'şĭ a propus Ciru să facă uă expediţie a fost peste putinţă ca acel popor să scape.

205. (Din întêmplare), bărbatul eĭ fiind mort, uă femee

---

[1] Πολλά τε γάρ μιν καὶ μεγάλα τὰ ἐπαείροντα καὶ ἐποτρύνοντα ἦν. Afară de motive basate pe ambiţie personală pe carĭ le ar fi avut Ciru ca să facă acésta expediţie, nu mĕ îndoesc că Masageţiĭ eraŭ nişce vecinĭ puţin comodĭ şi că prin incursiunile lor supăraŭ mult fruntariile despre nord ale Persieĭ din partea Sogdianeĭ şi a Bactrianeĭ.

[2] τὸ δοκέειν πλέον τι εἶναι ἀνθρώπου. Aci reese teoria religiósă fundamentală profund înrădăcinată în spiritul autoruluĭ nostru cum că ḑeiĭ êşĭ rĕsbună de trufia ómenilor, că acéstă trufie excită jelosia lor şi că ḑeiĭ iritaţĭ pedepsesc pe omul trufaş servinduse chiar de ambiţia şi de trufia luĭ ca să provóce causele determinante ale peirii sale, vedĭ nota 3 de pe pagina 50 asupra pasagiuluĭ din Cap. 32: »τὸ θεῖον πᾶν ἐὸν φθονερόν τε καὶ ταραχῶδες«. Erodot accentuézä idea luĭ despre acţiunea divină şi maĭ clar la Cap. 210, unde, ajungând la catastrofa finală a luĭ Ciru, ḑice: »τῷ δὲ ὁ δαίμων προέφαινε, ὡς αὐτὸς μὲν τελευτήσειν αὐτοῦ ταύτῃ«.

[3] δεύτερα. Unele ediţiĭ aŭ δεύτερον ca să corespundă cu πρῶτον: şi basat pe pasagiurile din Cartea III, Cap. 80, şi din Cartea VIII, Cap. 106, unde avem πρῶτα μὲν . . . . δεύτερα δέ, alte ediţiĭ conservă pe δεύτερα dar schimbă pe πρῶτον de maĭ sus în πρῶτα. Ambele aceste variante sunt logice şi chiar, strict vorbind, maĭ logice decât πρῶτον μὲν . . . . δεύτερα δὲ, dar nu sunt sancţionate de nicĭ uă autoritate manuscrisă, aşa încât nu cred că suntem justificaţĭ a corecta textul, maĭ ales că argumentele pentru uă astfel de corectare nu sunt destul de puternice, şi, cum ne o aratä prea bine Schweighäuser, Erodot se servă färä distincţie de πρῶτον şi de πρῶτα, de δεύτερον şi de δεύτερα. Totuşĭ autorul nostru preferă forma δεύτερα şi numaĭ în cartea acésta avem destule exemple la Cap. 59, 91, 112, 126, 134, 138.

[4] στρατεύεσθαι. Manuscrisul luĭ Sancroft, uă autoritate de prima importanţă, are aci forma activă στρατεύειν. Acéstă formă activă este unanim admisă în Cartea acesta la Cap. 77 de maĭ sus: în Cartea VI, Cap. 7, manuscrisele sunt egal împărţite, unele pentru forma medie şi altele pentru forma activă, şi e curios cum manuscrisul luĭ Sancroft, singurul care aci are forma activă, se află la Cap. 7 din Cartea VI în rêndul manuscriselor carĭ adoptă cea medie. În casul de faţă dar, manuscrisul weselingian, care are atâte puncte de asemănare cu cel sancroftian, aci se află în divergínţă. Vedem dar că şi una şi alta sunt variante admisibile, dar în casul de faţă am preferit forma medie pentru că numaĭ un singur manuscris e în favórea formeĭ στρατεύειν.

[5] Κῦρος. Unele ediţiĭ, färä nicĭ un cuvênt plausibil, pun articolul ὁ înaintea acestuĭ nume propriu.

[6] ἀμήχανον ἦν ἐκεῖνο τὸ ἔθνος διαφυγέειν. Iaräşĭ un motiv de natură a excita urgia ḑeilor şi a atrage uă Nemesis pe capul luĭ Ciru.

βασίλεια, Τόμυρις[1] οἱ ἦν οὔνομα. Ταύτην πέμπων ὁ Κῦρος ἐμνᾶτο τῷ λόγῳ[2], θέλων γυναῖκα ἦν[3] ἔχειν. Ἡ δὲ Τόμυρις, συνιεῖσα οὐκ αὐτήν μιν μνώμενον ἀλλὰ τὴν Μασσαγετέων βασιληΐην, ἀπείπατο τὴν πρόσοδον. Κῦρος δὲ μετὰ τοῦτο, ὡς οἱ δόλῳ οὐ προεχώρεε, ἐλάσας ἐπὶ τὸν Ἀράξεα ἐποιέετο[4] ἐκ τοῦ ἐμφανέος ἐπὶ τοὺς Μασσαγέτας στρατηΐην, γεφύρας τε ζευγνύων ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ[5] διάβασιν τῷ στρατῷ, καὶ πύργους ἐπὶ πλοίων[6] τῶν διαπορθμευόντων τὸν ποταμὸν οἰκοδομεόμενος.

206. Ἐχόντι δέ οἱ τοῦτον τὸν πόνον, πέμψασα ἡ Τόμυρις κήρυκα ἔλεγε τάδε· »Ὦ βασιλεῦ Μήδων, παῦσαι σπεύδων τὰ σπεύδεις[7]· οὐ γὰρ ἂν εἰδείης εἴ τοι ἐς καιρὸν

era regină a Masageților, numele ei era Tomiris. La dênsa trimise Ciru ca s'o curteze verbal, prefăcânduse că voia s'o iée de soție. Tomiris ênsă, pricepênd că el nu o curta pe dênsa, ci (mai mult) domnia Masageților, interdise (solilor) accesul. După acésta, Ciru, vĕdênd că nu reușesce cu viclenia, înaintă spre Araxe și începu să pornească pe față armata (luĭ) în contra Masageților, făcênd poduri spre a trece armata peste fluviu și ridicând forturi pe vasele acelor cari eraŭ (destinați) să treacă fluviul.

206. Pe când (Ciru) era ocupat cu aceste lucrări, Tomiris (ĕĭ) trimise un sol, dicênd astfel: »O rege al Medilor, înceteză de a urmări înainte cele ce ur-

[1] Τόμυρις. Ctesias, carele ne dă uă versiune cu totul alta despre mórtea luĭ Ciru, nu menționézä nicĭ pe Masageți nicĭ pe regina lor. El dice că Ciru ar fi fost rănit într'uă bătălie cu Derbicii și că ar fi murit pe urmă. În tóte casurile, mortea luĭ Ciru este fórte obscură și presintă destulă materie pentru controversă.

[2] τῷ λόγῳ. Cam în sensul în care găsim aceste cuvinte mai sus la Cap. 59, (vedĭ nota 3 pe pagina 91) adică numaĭ cu vorba. Uă ofertă seriósă de căsătorie nu ar fi fost făcută verbal, ci cu óre care pompă, prin scrisóre trimisă cu un mesager special. De aceea am tradus θέλων prin »prefăcênduse«.

[3] ἦν, acusativul pronumeluĭ posesiv ὅς ἥ ὅν, fórte rar usitat de Erodot.

[4] ἐποιέετο. Imperfectul care indică începerea și progresul acțiuneĭ, independent de complectarea eĭ; în alte cuvinte evenimentele relatate în frasa care urmézä se petrec pe când Ciru făcea operațiile acestea. Erodot chiar insistă asupra acestuĭ sens al imperfectuluĭ când începe frasa următóre cu: »Ἐχόντι δέ οἱ τοῦτον τὸν πόνον«. De aceea am tradus întercalând cuvêntul »incepu«.

[5] ποταμοῦ. Rĕŭ pune Baehr, uă virgulă după acest cuvênt, căcĭ ποταμοῦ e guvernat de διάβασιν, nu de ζευγνύων.

[6] πύργους ἐπὶ πλοίων. Blakesley crede că Eliniĭ aŭ luat drept fortificațiĭ ridicate pe vase saŭ bărcĭ, nisce forturĭ ce le ar fi construit Ciru ca să apere capul poduluĭ. E posibil, căcĭ daca el avea pod saŭ ponton ca să-și transporte trupele dincolo de Araxe, nu avea așa nevoe de vase fortificate; afară numaĭ daca era așa grăbit încât voia să trécă d'uă dată maĭ mulțĭ ómenĭ decât puteaŭ încăpea pe pod.

[7] σπεύδων τὰ σπεύδεις. Avem maĭ sus la Cap. 91 »εἶπε τὰ εἶπε«, și imediat maĭ jos »ἄρχοντας τῶν περ ἄρχομεν«.

ἔσται ταῦτα τελεύμενα· παυσάμενος δὲ, βασίλευε τῶν σεωυτοῦ, καὶ ἡμέας ἀνέχευ ὁρέων[1] ἄρχοντας τῶν περ ἄρχομεν. Οὔκων ἐθελήσεις ὑποθήκῃσι τῇσίδε χρέεσθαι[2], ἀλλὰ πάντα[3] μᾶλλον ἢ δι' ἡσυχίης εἶναι; Σὺ δὲ εἰ μεγάλως προθυμέεαι[4] Μασσαγετέων πειρηθῆναι, φέρε, μόχθον μὲν τὸν ἔχεις ζευγνὺς τὸν ποταμὸν ἄφες[5]· σὺ δὲ, ἡμέων ἀναχωρησάντων ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τριῶν ἡμερέων ὁδὸν, διάβαινε ἐς τὴν ἡμετέρην. Εἰ δ' ἡμέας βούλεαι ἐσδέξασθαι μᾶλλον ἐς τὴν ὑμετέρην, σὺ τὠυτὸ τοῦτο ποίεε[6].« Ταῦτα δὲ ἀκούσας ὁ Κῦρος συνεκάλεσε Περσέων τοὺς πρώτους· συναγείρας δὲ τούτους ἐς μέσον σφι προετίθεε τὸ πρῆγμα, συμβουλευόμενος ὁκότερα

măresceĭ: căcĭ tu nu poţĭ sci daca săvărşind acestea êţĭ vor fi spre folos; încetează dar, domnesce peste alĕ tale, şi îndură-te să mĕ veḑĭ domnind peste pârţile unde domnesc. Nu vreĭ ênsă să profiţĭ de aceste consiliĭ, şi preferĭ tu tóte, numaĭ liniște nu? (Eĭ bine, atuncĭ,) daca aĭ mare poftă să te mĕsorĭ cu Masageţiĭ, vino, lasă munca ce 'ţĭ o daĭ cu facerea poduluĭ peste fluviu, şi tu, după ce ne vom retrage noĭ la uă depărtare de treĭ ḑile de fluviu, trecĭ pe teritoriul nostru. Daca ênsă preferĭ ca noĭ să trecem pe teritoriul vostru, operează tu aceeaşĭ (retragere).« Auḑind acestea, Ciru

[1] ὁρέων. Wesseling propune aci οὐρέων, dar acésta este uă sugestiune pur arbitrară. Construcţia este aci identică cu aceea a fraseĭ »οὐκ ἀνέγεται οὔτε τὴν ἰδέην αὐτῆς ὁρέων, οὔτε κ. τ. λ.« din Cap. 80 de maĭ sus. — E posibil ca domenile peste carĭ stăpânia Tomiris să fi fost locurĭ de munte: totuşi acésta nu e suficient pentru ca să admitem varianta propusă de Wesseling.

[2] οὔκων ἐθελήσεις ὑποθήκῃσι τῇσίδε χρέεσθαι. În loc de οὔκων, care dă fraseĭ forma interogativă, Creutzer şi Baehr aŭ οὐκ ὤν. Tot astfel avem şi la Cap. 118 din Cartea IV. Cred că se dă maĭ multă vigóre fraseĭ traducând prin forma interogativă idiomatică care există şi în limba nóstră: »Nu vreĭ să facĭ aşa? Eĭ bine atuncĭ« s. c. l. decât dând fraseĭ forma directă: »(Sciŭ că) nu veĭ voi să ascultĭ de aceste consiliurĭ, căcĭ preferĭ tóte afară de liniște« s. c. l. Acésta din urmă formă de traducere êmĭ face un efect prea slab pentru un mesagiŭ aşa de energic cum e acela al regineĭ Tomiris. — χρέεσθαι este forma adoptată de cele maĭ bune ediţiĭ şi de Dindorf; mulţĭ ênsă scriŭ χρῆσθαι şi alţĭ χρᾶσθαι.

[3] πάντα. Unele ediţiĭ aŭ πάντως, variantă care nu se recomandă.

[4] προθυμέεαι. Blakesley are προθυμέαι. Tot aşa, maĭ sus la Cap. 39, are φοβέαι în loc de φοβέαι.

[5] ἄφες. Câte-va ediţiĭ moderne aŭ ἄπες. Ca să daŭ întregiĭ frase uă formă maĭ românéscă am schimbat în traducere ponctuaţia textuluĭ elinesc care are un punct şi virgulă după ἄφες, de óre ce frasa care se terminĕ cu acest cuvênt este separată cu totul de cea laltă prin repetirea luĭ σὺ δὲ: uă aşa repetire ar suna reŭ în limba nóstră şi am suprimat-o în traducere. Prin acésta supresiune se leagă ambele frase, astfel încât în traducerea română nu pun decât uă virgulă după ἄφες şi traduc ca cum ar fi scris autorul »μόχθον τὸν ἔχεις ζευγνὺς τὸν ποταμὸν ἄφες, καὶ σὺ, ἡμέων ἀναχωρησάντων ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ« κ. τ. λ. În textul luĭ Blakesley nu se pune decât uă virgulă după ἄφες. Cred acéstă ênsă nesuficient faţă cu repetirea luĭ σὺ δὲ.

[6] σὺ τὠυτὸ τοῦτο ποίεε, adică »depărtează te şi tu cale de treĭ ḑile de fluviu«.

ποιέῃ[1]. Τῶν δὲ κατὰ τὠυτὸ αἱ γνῶμαι συνεξέπιπτον, κελευόντων ἐσδέκεσθαι[2] Τόμυρίν τε καὶ τὸν στρατὸν αὐτῆς ἐς τὴν χώρην.

convocâ pe fruntaşii Perşilor; după ce adunâ pe acestia, expuse cestiunea în faţa lor, întrebând ce alternativă trebuia să adopte. Părerile acestora cădură cu totul de acord, eï recomandară să se admită Tomiris cu armata eï pe teritoriul (persian).

207. Παρεὼν δὲ καὶ μεμφόμενος[3] τὴν γνώμην ταύτην Κροῖσος ὁ Λυδὸς[4] ἀπεδείκνυτο ἐναντίην τῇ προκειμένῃ γνώμῃ, λέγων τάδε· »Ὦ βασιλεῦ, εἶπον μὲν καὶ πρότερόν τοι, ὅτι[5], ἐπεί με Ζεὺς ἔδωκέ τοι[6], τὸ ἂν ὁρῶ σφάλμα ἐὸν οἴκῳ

207. Cresu lidianul, ênsă, carele era de faţă şi care blama părerea acésta, expuse (uă opinie) contrarie părereï propuse, ḑicênd: »O rege, 'ţï am declarat âncă de maï nainte, cum că, de óre ce Joe m'a dăruit ţie, voiŭ

---

[1] ὁκότερα ποιέῃ. În unele ediţiï avem optativul ποιέοι, în altele indicativul ποιέει. Ambele aceste forme sunt condemnate de Creutzer şi de manuscrise. E clar că frasa este conjonctivală. Creutzer traduce »quidnam faciendum sit« saŭ »quidnam facere debeat«. — ὁκότερα este forma ionică pentru ὁπότερα »care din două«.

[2] ἐσδέκεσθαι. Ionic pentru εἰσδέχεσθαι »a admite« saŭ »a lăsa să intre«.

[3] μεμφόμενος. Verbul μέμφεσθαι, urmat cu acusativul, implică nu numaï desaprobare dar şi condamnare saŭ învinuire (veḑï Cartea II, Cap. 24: »Εἰ δὲ δεῖ, μεμψάμενον γνώμας« şi alte pasagiurï).

[4] Κροῖσος ὁ Λυδὸς. Trebue considerat ca un singur nume; pus între ambele propoziţiunï, el servă de subiect comun atât verbilor παρεὼν şi μεμφόμενος cât şi verbuluï ἀπεδείκνυτο: iată dece m'am abstinut de a pune, cum fac unele ediţiï, uă virgulă saŭ după Λυδὸς saŭ după ταύτην. Uă astfel de virgulă după ταύτην ar detaşa pe Κροῖσος dela verbiï παρεὼν şi μεμφόμενος, una după Λυδὸς l'ar detaşa dela ἀπεδείκνυτο. În traducere, pentru maï multă claritate, am început cu subiectul comun.

[5] ὅτι. Acest cuvênt este aci, ca să ḑic aşa, cu totul în afară de construcţia fraseï şi n'are nicï uă legătură cu ἀποτρέψαν, ceea ce ar constitui uă disonanţă gramaticală din celе maï marï. ὅτι este cu totul independinte şi este introdus aci ca să indice póte textual cuvintele cu carï fără îndoélă Cresu exprima adese orï luï Ciru devotamentul seŭ pentru interesul aceluï ce-l învinsese. Cresu repetă, cred, aci uă frasă, ca să ḑic aşa, stereotipă, pe care o usita se vede des. De aceea bine fac ediţiile carï pun cuvêntul ὅτι între două virgule. Sensul este: »De multe orï 'ţï am promis, o rege, ḑicêndu-ţï că« s. c. l. Judecat după Erodot, atât aci cât şi din celе narate maï sus la Cap. 88 şi 155, Cresu, după captivitatea sa, ajunsese a fi destul de servil, identificânduse cu totul causeï luï Ciru în detrimentul chiar a viitoruluï patrieï sale, ca de exemplu când recomandă luï Ciru să încurajeze luxul şi efeminarea pentru a distruge bărbăţia Lidienilor. Din pasagiul acesta vedem că Cresu se referă la protestările de devotament ce le făcea, fără îndoélă, învingătoruluï seŭ de câte orï se presinta ocasia.

[6] ἐπεί με Ζεὺς ἔδωκέ τοι. Acest pasagiŭ este comparat de Blomfield cu versurile pus de Eschil în gura Clitemnestreï: »ἐπεί σ' ἔθηκε Ζεὺς ἀμηνίτως ὄμοις κοινωνὸν εἶναι χερνίβων« (Agamemnon, vers 1003).

τῷ σῷ, κατὰ δύναμιν ἀποτρέψειν. Τὰ δέ μοι παθήματα, ἐόντα[1] ἀχάριτα[2], μαθήματα γέγονε[3]. Εἰ μὲν ἀθάνατος δοκέεις εἶναι, καὶ στρατιῆς τοιαύτης ἄρχειν, οὐδὲν ἂν εἴη πρῆγμα[4] γνώμας ἐμέ σοι ἀποφαίνεσθαι. Εἰ δὲ ἔγνωκας ὅτι ἄνθρωπος καὶ σὺ εἷς, καὶ ἑτέρων τοιῶνδε ἄρχεις, ἐκεῖνο πρῶτον μάθε, ὡς κύκλος τῶν ἀνθρωπηίων ἐστὶ πρηγμάτων[5], περιφερόμενος δὲ οὐκ ἐᾷ αἰεὶ τοὺς αὐτοὺς εὐτυχέειν. Ἤδη ὦν[6] ἐγὼ γνώμην ἔχω περὶ τοῦ προκειμένου πρήγματος τὰ ἔμπαλιν ἢ οὗτοι. Εἰ γὰρ ἐθελήσομεν ἐσδέξασθαι τοὺς πολεμίους ἐς τὴν χώρην, ὅδε τοι ἐν αὐτῷ κίνδυνος ἔνι[7]· ἐσωθεὶς μὲν προσαπολλύεις πᾶσαν τὴν ἀρχήν· δῆλα γὰρ δὴ ὅτι νικῶντες Μασσαγέται οὐ τὸ ὀπίσω φεύξονται, ἀλλ' ἐπ' ἀρχὰς τὰς σὰς ἐλῶσι. Νικῶν δὲ οὐ νικᾷς τοσοῦτον, ὅσον εἰ διαβὰς ἐς τὴν ἐκείνων,

face tot ce stă în puterea mea ca să înlătur un neajuns ce l'aș simți (amenințând) casa ta. Suferințele mele (proprii), cari aŭ fost amare, aŭ devenit învățături (pentru mine)! Daca crezi că estĭ nemuritor și că conducĭ uă armată tot astfel (și dênsa), e inutil ca eŭ să-ți expun părerea (mea). Daca ênsă recunoscĭ că și tu estĭ om, și că aĭ subt conducerea ta alțiĭ (tot muritorĭ) ca tine, să sciĭ maĭântâiŭ un lucru, că există un cerc al trebilor omenescĭ, care, (tot) învârtinduse, nu lasă tot pe aceiașĭ să fie norocoșĭ. Acum dar, eŭ am, cu privire la cestiunea prepusă, uă părere contrarie (aceleia) a acestor (bărbațĭ). Daca consimțim a admite pe inamicĭ pe teritoriul (nostru), iată pericolul care constă într'acésta: pe

[1] ἐόντα. Unĭĭ scriŭ τὰ ἐόντα care se condamnă de Schweighäuser și de tóte edițiile cele bune.

[2] ἀχάριτα, maĭ bun decât ἀχάριστα care pare în unele ediții.

[3] μαθήματα γέγονε. Este în contra usurilor luĭ Erodot să pue în gura vre unuĭ personagiŭ un discurs compus de el. Cuvintele puse aci în gura luĭ Cresu, Erodot trebue să le fi obținut dela vre uă autoritate pe care a consultat-o, și probabil dela uă autoritate elină: ele par a fi fost inspirate de spiritul care predominĕ în multe pasagiurĭ din tragedia »Agamemnon« a luĭ Eschil, și Erodot, consemnând acest discurs pe pergament, a făcut, fără voia luĭ, să reésă analogia ce o vedea cu pasagiurile dintr'uă operă poetică pe care o cunoscea sigur pe de rost. Astfel am notat maĭ sus, la nota 6, pag. 396, uă analogie între »ἐπεί με Ζεὺς ἔδωκέ τοι« și un discurs al Clitemnestreĭ din acéstă tragedie; tot astfel acest pasagiŭ ne readuce la versul 170 din »Agamemnon« unde ni se vorbesce de »πάθει μάθος«. — În loc de γέγονε Blakesley scrie γεγόνεε, și un manuscris, cel florentin, are ἐγεγόνεε.

[4] οὐδὲν ἂν εἴη πρῆγμα. Avem maĭ sus, la Cap. 79, »εὕρισκε πρῆγμά οἱ εἶναι« »găsi că lucrul cel maĭ nemerit« (vedĭ nota 2, pag. 138).

[5] μάθε, ὡς κύκλος τῶν ἀνθρωπηίων ἐστὶ πρηγμάτων. Metaforă des întrebuințată de filosofiĭ și de scriitorĭĭ antichității. Norocul »Fortuna« era representată cu uă rótă. Tacit (An. III, 55) se exprimă aprópe în termenĭ identicĭ când dice »Rebus cunctis inest quidam velut orbis, ut quem ad modum temporum vices, ita morum vertantur«.

[6] ὦν: ionic pentru οὖν.

[7] ἔνι, pentru ἔνεστι.

νικῶν Μασσαγέτας, ἕποιο[1] φεύγουσι· τὠυτὸ[2] γὰρ ἀντιθήσω ἐκείνῳ, ὅτι νικήσας τοὺς ἀντιουμένους[3] ἐλᾷς ἰοὺ[4] τῆς ἀρχῆς τῆς Τομύριος. Χωρίς τε τοῦ ἀπηγημένου, αἰσχρὸν καὶ οὐκ ἀνασχετὸν Κῦρόν[5] γε τὸν Καμβύσεω[6], γυναικὶ εἴξαντα, ὑποχωρῆσαι τῆς χώρης. Νῦν ὦν μοι δοκέει, διαβάντας προελθεῖν ὅσον ἂν ἐκεῖνοι διεξίωσι, ἐνθεῦτεν δὲ τάδε ποιεῦντας πειρᾶσθαι ἐκείνων περιγενέσθαι[7]· ὡς γὰρ ἐγὼ πυνθάνομαι, Μασσαγέται εἰσὶ ἀγαθῶν τε Περσικῶν[8] ἄπειροι καὶ καλῶν μεγάλων

de uă parte, daca estĭ învins, veĭ perde tot imperiul (tĕŭ); căci este învederat că Masageţiĭ, (uă dată) învingătorĭ, nu vor da înapoĭ, ci vor năvăli (maĭ departe) în imperiul tĕŭ. Pe de altă parte, daca eştĭ învingător, nu căştigĭ uă victorie aşa de complectă ca cum, după ce aĭ fi trecut pe teritoriul lor, aĭ înfrânge pe Masageţĭ (şi) êĭ aĭ urmări când fug; la (argumentul) contrariŭ, voiŭ opune pe acesta, (adică) că, în cas dacă

[1] ἕποιο, dela ἕπομαι.

[2] τὠυτὸ. Blakesley are τοῦτο, care nu se confirmă de nicĭ un manuscris şi se condamnă de Gaisford.

[3] ἀντιουμένους. Majoritatea manuscriselor scriŭ astfel; găsim însă în unele ἐναντιουμένους.

[4] ἰοὺ. Unele manuscrise aŭ ἰοῦς.

[5] Κῦρον. Deşi cea maĭ mare parte a manuscriselor precedă acest nume de articolul τόν, totuşĭ sunt două carĭ êl suprimă şi acéstă supresiune este sancţionată de tóte ediţiile cele bune.

[6] τὸν Καμβύσεω. Acest discurs al luĭ Cresu, precum am arătat maĭ sus la nota 3, pag. 397, e plin de indiciĭ că Erodot nu l'a culeş dintr'un isvor autentic persan, contimporan cu Ciru. Avem a face aci cu uă naraţiune care, trecând prin gura elinilor, a fost modificată şi poetisată de dênşiĭ, dându-se caracterul filosofic şi sentimental propriŭ spiritului lor. Am vĕdut (la nota 3, pag. 397) cum reflecţiile filosofice ale luĭ Cresu sunt ideĭ carĭ nu sunt decât ecouri ale tragedianiloŕ şi ale filosofilor elinĭ. De exemplu, aci expresia »Κῦρόν γε τὸν Καμβύσεω« prin care Erodot face pe Cresu să excite amorul propriŭ al luĭ Ciru prin amintirea că el era fiul luĭ Cambise, arată clar că sursa de unde e trasă naraţiunea e departe de a fi fost contimporană cu Ciru. Suveraniĭ persĭ nu începură să se fălescă că se trag dela Cambise decât după ce dinastia achemenidă se stabilise bine pe tron, dar nicĭ uă dată înaintea consolidăriĭ eĭ. Cât pentru Ciru, el, departe de a se făli de tatăl seŭ, êl despreţuia şi se mândria numaĭ de descendinţa luĭ din partea Mandaneĭ. Chiar Erodot, maĭ sus la Cap. 91, dice »μητρὸς ἀμείνονος, πατρὸς δὲ ὑποδεεστέρου« şi iarăşĭ la Cap. 107: »πολλῷ ἔνερθε ἄγων αὐτὸν μέσου ἀνδρὸς Μήδου«. Erodot, saŭ maĭ bine dis, informatorul seŭ, referă decĭ la epoca luĭ Ciru mândria ce o afecta Xerxe de a descinde dela Cambise. Puţin maĭ departe, la cuvintele ἀγαθῶν τε Περσικῶν, vom vedea un alt anachronism atribuind epocii luĭ Ciru uă stare de lucruri în Persia care nu exista decât maĭ târdiŭ, pe timpul luĭ Erodot.

[7] περιγενέσθαι. Câte-va ediţiĭ aŭ περιγίνεσθαι, dar cele maĭ bune aŭ περιγενέσθαι. Creutzer traduce întregul pasagiŭ astfel: »Nunc igitur mihi videtur, traiecto fluvio tantum progrediendum esse, quantumcumque illi recesserint, inde vero hæc faciundo tentandum ut illos superemus.«

[8] ἀγαθῶν τε Περσικῶν. Veḑĭ maĭ sus nota 6. La epoca luĭ Ciru, Perşiĭ eraŭ în tótă puterea lor şi luxul nu pătrunsese încă la dênşiĭ. Decăderea şi efeminarea lor datéză de la uă epocă posterióră şi nu deveni proverbială decât dela resboele Perşilor cu Elinii încóce. Acest consiliŭ al luĭ Cresu se potrivesce la caracter cu acela dat cu privire la Lidienii rebelĭ, relatat maĭ sus la Cap. 155. Probabil că ambele naraţiunĭ provin dintr'uă sursă comună.

ἀπαθέες. Τούτοισι ὦν τοῖσι ἀνδράσι, τῶν προβάτων[1] ἀφειδέως πολλὰ κατακόψαντας καὶ σκευάσαντας, προθεῖναι ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῷ ἡμετέρῳ δαῖτα· πρὸς δὲ καὶ κρητῆρας ἀφειδέως οἴνου ἀκρήτου[2] καὶ σιτία παντοῖα. Ποιήσαντας δὲ ταῦτα, ὑπολειπομένους τῆς στρατιῆς τὸ φλαυρότατον, τοὺς λοιποὺς αὖτις ἐξαναχωρέειν ἐπὶ τὸν ποταμόν. Ἢν γὰρ ἐγὼ γνώμης μὴ ἁμάρτω, κεῖνοι[3] ἰδόμενοι ἀγαθὰ πολλά, τρέψονταί τε πρὸς αὐτά, καὶ ἡμῖν τὸ ἐνθεῦτεν λείπεται ἀπόδεξις ἔργων μεγάλων[4].«

învingĭ pe adversarĭ năvălescĭ îndată în domenele Tomireĭ. În de afară de ceea ce am expus, ar fi un ce ruşinos şi netolerabil ca Ciru, fiul luĭ Cambise, să se retragă înapoĭ de pe teritoriŭ cedând locul uneĭ femeĭ! Acum, părerea mea este, să trecem (fluviul) şi să împingem înainte cât se vor retrage eĭ, după aceea, să încercăm să-i supunem, procedând precum urmează: Masageţiĭ, precum înţeleg eŭ, nu aŭ gustat încă luxul Perşilor şi nu cunosc cele subţirĭ (ale vieţiĭ). Să aşternem dar pentru acestĭ ómenĭ, în tabăra nóstra, un ospăţ de multe vite mărunte tăiate şi gătite în mare cuantitate; pe lângă acésta să maĭ (aşternem acolo) şi cupe în abundenţă (pline) cu vin curat şi mâncărĭ de tot felul. După ce vom face acésta, să lăsăm (acolo) partea cea maĭ slabă a armateĭ, şi restul să se retragă imediat spre fluviu. Daca eŭ nu mĕ înşel în calculul meŭ, eĭ, când vor vedea atâtea lucrurĭ bune, vor târâ pe ele, şi noă atunceĭ ni se va lăsa (ocasia) de a săvărşi fapte marĭ.«

---

[1] προβάτων. Vedĭ nota 1 pe pagina 239, unde se explică sensul acestuĭ cuvênt.

[2] ἀκρήτου, literal neamestecat, dela ἀ şi κεράννυμι, aşa dar »curat«. Obicinuit vinul la Elinĭ se amesteca cu apă, atât pentru băutură cât şi pentru libaţiĭ.

[3] κεῖνοι; eĭ, adică Masageţiĭ.

[4] λείπεται ἀπόδεξις ἔργων μεγάλων. Baehr traduce »dabitur occasio magna facinora edendi«. Pentru forma ἀπόδεξις vedĭ la începutul acesteĭ scrierĭ, nota 2, pag. I. Am fost silit să traduc substantivul ἀπόδεξις prin verbul a săvărşi, dând maĭ mult sensul decât traducerea literală, care ar fi: »ne va rĕmâne (ocasia) expunerĭĭ unor fapte marĭ«, traducere care ar fi obscură în limba nóstră.

208. Γνῶμαι μὲν αὗται συνέστασαν[1]. Κῦρος δὲ μετεὶς τὴν προτέρην γνώμην, τὴν Κροίσου δὲ ἑλόμενος, προηγόρευε Τομύρι ἐξαναχωρέειν, ὡς αὐτοῦ διαβησομένου ἐπ' ἐκείνην[2]. Ἡ μὲν δὴ ἐξαναχώρεε, κατ' ἁ[3] ὑπέσχετο πρῶτα· Κῦρος δὲ, Κροῖσον ἐς τὰς χεῖρας ἐσθεὶς τῷ ἑωυτοῦ παιδὶ Καμβύσῃ, τῷ περ τὴν βασιληΐην ἐδίδου[4], καὶ πολλὰ ἐντειλάμενός[5] οἱ τιμᾶν τε αὐτὸν καὶ εὖ ποιέειν, ἢν ἡ διάβασις ἡ ἐπὶ Μασσαγέτας μὴ ὀρθωθῇ· ταῦτα ἐντειλάμενος καὶ ἀποστέλλας

208. Iată dar cari fură părerile ce se confruntară una cu alta. Ciru însă rĕspinse prima părere, şi adoptând pe aceea a luĭ Cresu, rĕspunse Tomireĭ că ea (trebuia) să se retragă pentru că el avea să trécă la dênsa. Ea se retrase înapoĭ conform cu cele ce promisese înainte; Ciru însă, încredinţând pe Cresu în mânele fiuluĭ sĕŭ Cambise, căruia remisese puterea suverană, êĭ recomandă mult să-l tratese cu respect şi cu bunătate, în

[1] συνέστασαν. Acest verb indică presenţa saŭ adunarea la un loc a maĭ multor elemente contrarie: în acest cas, părerĭ. (Veḑĭ maĭ jos la Cap. 214, unde cuvêntul acesta se aplică la forţe armate; maĭ veḑĭ şi Cartea IV, Cap. 132; Cartea VII, Cap. 142, şi Cartea VIII, Cap. 214.)

[2] ἐπ' ἐκείνην. ἐπὶ cu acusativul indică mişcare spre şi până, adică: Ciru să vie spre Tomiris, până la puntul unde s'ar fi retras ea.

[3] κατ' ἁ. În tóte ediţiile, κατὰ, care nu este decât uă formă coruptă ionică pentru καθ' ἁ saŭ κατ' ἁ. Nu mĕ îndoiesc că forma originală a fost κατ' ἁ. (Veḑĭ nota asupra acestuĭ cuvênt în Cartea IV, Cap. 201.) Inutil să maĭ spunem că κατ' ἁ este uă contracţiune pentru κατὰ τὰ saŭ pentru κατὰ ἁ. Contracţiunea pentru κατὰ ἁ ia în genere forma καθ' ἁ, aspiratul ἁ avênd efectul de a transforma pe τ în θ.

[4] Καμβύσῃ, τῷ περ τὴν βασιληΐην ἐδίδου. În Cartea VII, Cap. 2, Erodot ne spune positiv că legea Perşilor cerea ca regele, când pleca într'uă expediţie, să desemneze pe succesorul sĕŭ. Ctesias, care relatézä cu totul altfel sfirşitul luĭ Ciru, şi care nicĭ nu pomenesce despre Masageţĭ, spune că Ciru nu desemnă pe Cambise ca succesor al sĕŭ decât pe patul morţiĭ: »Κῦρος δὲ μέλλων τελευτᾶν, Καμβύσην μὲν τὸν πρῶτον υἱὸν βασιλέα καθίστη« (Excerpta Persica § 8). Aci cred că e maĭ mult vorbă de un fel de regenţă şi de uă investire numaĭ provisorie cu atribuţiile puterĭĭ suverane.

[5] ἐντειλάμενος. Frasa întreagă, începând dela Κῦρος şi până la finele capitoluluĭ, este compusă din frase incidentale cu participiĭ. Nu avem alt verb finit decât διέβαινε şi acela este verbul al căruĭ subiect este Κῦρος; de aceea am pus uă virgula după Κῦρος δὲ, deşi nu o vêd în nicĭ uă ediţie: ea separă subiectul de frasele participale; pe urmă frasa este, ca să die aşa, întreruptă la ποιέειν şi firul fraseĭ participale, introduse prin πολλὰ ἐντειλάμενος, este reluat după ὀρθωθῇ prin repetirea aceluĭ participiŭ »ταῦτα ἐντειλάμενος«. Geniul limbiĭ eline admite asemenea construcţiĭ, aşa încât eŭ cred eronată punctuaţia luĭ Creutzer care pune un punct şi virgulă după ὀρθωθῇ, lasând astfel fără verb finit, şi necomplectă tótă frasa începênd dela Κῦρος δὲ şi până la ὀρθωθῇ, şi fără subiect exprimat partea a doua a fraseĭ. În traducţie însă suntem siliţi a tăia frasa în două, tratând pe ἐντειλάμενος ca cum ar fi fost ἐνετείλατο, şi repetând subiectul subt formă de pronume, pentru verbul διέβαινε: acésta pentru că nicĭ uă limbă modernă nu s'ar acomoda cu traducţia literală, care sună astfel: »Ciru însă, încredinţând pe Cresu în mânele fiuluĭ sĕŭ Cambise, căruia remisese puterea suverană, şi recomandând acestuia mult ca să-l respecte şi să-l tratese bine, în cas de nu ar reuşi expediţia în contra Masageţilor . . . ., făcênd aceste recomandaţiĭ şi înapoind pe acestia în Persia, el trecu peste fluviŭ precum şi armata luĭ«.

τούτους ἐς Πέρσας[1], αὐτὸς διέβαινε τὸν ποταμὸν καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ.

209. Ἐπεί τε δὲ ἐπεραιώθη τὸν Ἀράξεα, νυκτὸς ἐπελθούσης, εἶδε ὄψιν, εὕδων ἐν τῶν Μασσαγετέων τῇ χώρῃ, τοιήνδε· ἐδόκεε ὁ Κῦρος ἐν τῷ ὕπνῳ ὁρᾶν τῶν Ὑστάσπεος[2] παῖδων τὸν πρεσβύτατον ἔχοντα ἐπὶ τῶν ὤμων πτέρυγας, καὶ τουτέων τῇ μὲν τὴν Ἀσίην, τῇ δὲ τὴν Εὐρώπην[3] ἐπισκιάζειν. Ὑστάσπεϊ

cas daca nu ar reuși expediția în contra Masageților; făcênd aceste recomandații și trimițênd (înapoĭ) pe acestĭ (duoĭ) în Persia, el ênsuși trecu fluviul precum și armata luĭ.

209. După ce ênsă trecu peste Araxe, sosind noaptea, și dormind pe teritoriul Masageților, el avu visul următor: ĕĭ se păru luĭ Ciru în somn că vedea pe cel maĭ mare d'intre fiiĭ luĭ Istaspe, avênd aripĭ pe umerĭ, și că cu una arunca umbră asupra Asieĭ, iar cu cea laltă,

[1] ἐς Πέρσας, literal »la Perși«.

[2] Ὑστάσπεος. Blakesley, referinduse la genealogia coprinsă în Cartea VII, Cap. 11, conchide că între Istaspe și Ciru trebue să fi existat uă rudenie și că eraŭ póte verĭ primarĭ. Iată ênsă tabela genealogică ce resultă din inscripția dela Behistun și care confirmă pe aceea ce ne o transmite Erodot. După acéstă tabelă, fără admiterea cărei este imposibil să facem pe Ciru contimporan cu Istaspe, acest rege era vêr al treilea iar nu primar cu Istaspe.

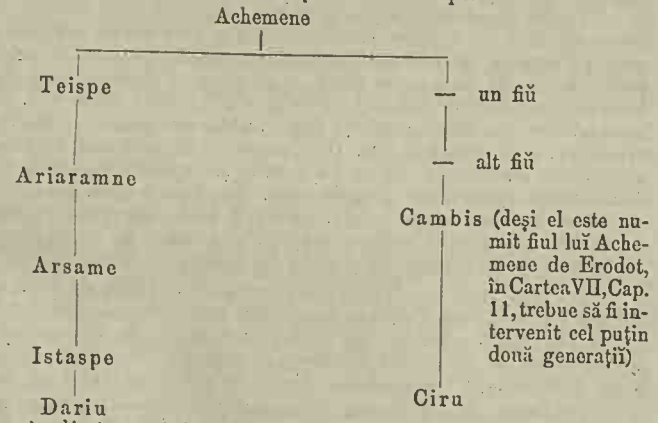

[3] τῇ μὲν τὴν Ἀσίην, τῇ δὲ τὴν Εὐρώπην. Adică, atât lumea civilizată, representată de Elinĭ în Europa, cât și lumea barbară represintată prin Perșĭ în Asia. Maĭ sus, la Capitolul 4, din cartea acésta, autorul nostru ne spune: »Τὴν γὰρ Ἀσίην καὶ τὰ ἐνοικέοντα ἔθνεα βάρβαρα οἰκειεῦνται οἱ Πέρσαι, τὴν δὲ Εὐρώπην καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἔγγυται κεχωρίσθαι«. Hammer, (Geschichte der Osmanen, vol. I, pag. 52), menționézā un augur dedus tot așa dintr'un vis de aripĭ. La popórele asiatice din antichitate aripele eraŭ emblema puterii și a măririĭ. Astfel boiĭ cu aripĭ la Asirienĭ eraŭ simbolele celeĭ maĭ auguste puterĭ suverane. A visa că cineva are aripĭ era un prognostic că aceleĭ persóne ĕĭ era reservat un mare viitor. Artemidor, un celebru interpret de visurĭ, la articolul respectiv despre aripĭ, dice: »τοῖς πλουσίοις καὶ τοῖς μέγα δυναμένοις ἀρχὰς περιποιεῖν«.

ὸὲ τῷ Ἀρσάμεος, ἐόντι ἀνδρὶ Ἀχαιμενίδῃ[1], ἦν τῶν παίδων Δαρεῖος πρεσβύτατος, ἐὼν τότε ἡλικίην ἐς εἴκοσί κου μάλιστα ἔτεα· καὶ οὗτος καταλέλειπτο ἐν Πέρσῃσι· οὐ γὰρ εἶχέ κω ἡλικίην στρατεύεσθαι[2]. Ἐπεὶ ὦν δὴ ἐξηγέρθη[3] ὁ Κῦρος, ἐδόκεε μεγάλη εἶναι ἡ ὄψις, καλέσας Ὑστάσπεα καὶ ἀπολαβὼν μοῦνον εἶπε· »Ὑστασπες, παῖς σὸς ἐπιβουλεύων ἐμοί τε καὶ τῇ ἐμῇ ἀρχῇ ἑάλωκε[4]· ὡς δὲ ταῦτα ἀτρεκέως[5] οἶδα, ἐγὼ σημανέω. Ἐμεῦ θεοὶ κηδέαται[6], καί μοι πάντα προδεικνύουσι τὰ ἐπιφερόμενα· ἤδη ὦν ἐν τῇ παροιχομένῃ

asupra Europeï. Dariu era fiul cel mai mare al luĭ Istaspe, fiul luĭ Arsame, bărbat de neamul Achemenidilor, el era pe atuncĭ de vîrsta d'abia de două-decĭ de anĭ, și acesta fusese lăsat în urmă în Persia: căcĭ el nu avea încă vîrsta pentru armată. Ciru însă, după ce se desceptâ, meditâ (mult) asupra (acesteĭ) vedeniĭ; și fiind că ĕĭ se păru că vedenia avea uă mare importanță, chemâ pe Istaspe și apucându-l singur (ĕĭ) dise: »Istaspe, fiul tĕŭ a fost prins conspirând în contra mea și în contra suveranităţiĭ mele! Ĕți

[1] ἐόντι ἀνδρὶ Ἀχαιμενίδῃ. Achemenidiĭ, adică descendinţiĭ luĭ Achemene, eraŭ consideraţĭ de Persĭ ca familia lor cea maĭ nobilă. Pe de altă parte Mediĭ se consideraŭ ca mult maĭ nobilĭ decât Persiĭ, și pentru dênșiĭ uă familie cum eraŭ Achemenidiĭ, deși de prima nobleţă în ţera lor, nu era privită nicĭ chiar ca egală cu uă familie din clasa de mijloc în Media. De aceea când Astiage, regele Medilor, speriat de visul ce-l avusese, câuta un străin ca să-l dea de soţ ficeĭ sale Mandana, alese pe Cambis, persan din familia achemenidă, pe care êl privia ca »maĭ de familie nobilă, de un caracter blând, și pe carele êl considera cu mult inferior chiar unuĭ med de condiţie ordinară, el se numia Cambise« (Cap. 107). Acésta explică misterul cum une orĭ descendinţa dela Cambise este tratată cu dispreţ pe când alte orĭ ea devine un subiect de fală. Ciru, carele era în parte med, moștenise dela familia mumeĭ sale mândria în origina luĭ medică, și considera pe muma sa ca maĭ nobilă decât familia achemenidă al tatăluĭ sĕŭ. Regiĭ însă curat persĭ, cum eraŭ Dariŭ și Xerxe, neavênd sânge medic, se făliaŭ fără reservă de descendinţa lor dela Achemene. Aci autorul vorbesce despre Dariu, adică de un rege carele se mândria de descendinţa luĭ achemenidă și astfel devine naturală frasa »ἐόντι ἀνδρὶ Ἀχαιμενίδῃ«.

[2] οὐ γὰρ εἶχέ κω ἡλικίην στρατεύεσθαι. Vîrsta de două-decĭ și unu de anĭ era aceea la care Persiĭ se consideraŭ apţĭ pentru serviciul militar.

[3] ἐξηγέρθη. Acésta este forma ce o găsim în manuscrisul florentin: ea este adoptată în textul luĭ Creutzer și e preferibilă formeĭ ἐξεγέρθη, care este aceea a majorităţiĭ manuscriselor și care se află și în textul luĭ Blakesley.

[4] ἑάλωκε, dela ἁλίσκομαι. Unele ediţiĭ aŭ ἥλωκε, precum aŭ maĭ sus, la Cap. 191, ἡλωκότων și ἡλωκότας pentru ἑαλωκότων și ἑαλωκότας. Forma adoptată de noĭ este cea maĭ bună și este sancţionată de principalele ediţiĭ; Erodot însă întrebuinţézĕ ambele forme.

[5] ταῦτα ἀτρεκέως. În unele ediţiĭ și în unele manuscrise ordinul acestor cuvinte este intervertit.

[6] κηδέαται. Un manuscris are κηδέανται care trebue în orĭ ce cas respins. Alte ediţiĭ și manuscrise aŭ forma ordinară κήδονται, admisă și în textul luĭ Creutzer. Am urmat aci textul manuscrisuluĭ florentin al luĭ Schellerscheim pentru că e bine a se reţine uă formă rară acolo unde ea e sprijinită pe uă autoritate necontestată, fie acea autoritate în minoritate. Pentru acelaș motiv la Cartea II, Cap. 67, am ḑis ἀπαγέαται în loc de ἀπάγονται.

νυκτὶ εὗδων, εἶδον τῶν σῶν παίδων τὸν πρεσβύτατον ἔχοντα ἐπὶ τῶν ὤμων πτέρυγας· καὶ τουτέων τῇ μὲν τὴν Ἀσίην, τῇ δὲ τὴν Εὐρώπην ἐπισκιάζειν· οὔκων ἐστὶ μηχανὴ ἀπὸ τῆς ὄψιος ταύτης οὐδεμία[1], τὸ μὴ ἐκεῖνον[2] ἐπιβουλεύειν ἐμοί[3]. Σὺ τοίνυν τὴν ταχίστην πορεύεο ὀπίσω ἐς Πέρσας, καὶ ποίεε ὅκως ἐπεὰν ἐγὼ τάδε καταστρεψάμενος ἔλθω ἐκεῖ, ὡς[4] μοι καταστήσῃς τὸν παῖδα ἐς ἔλεγχον[5].«

voiŭ deslușì cum le sciŭ acestea positiv. Ḍeiĭ aŭ grijă de mine și mĕ prevestesc despre tóte cele ce aŭ să se întêmple; decĭ dar în nóptea cea din urmă, pe când dormiam, am vĕḍut pe cel maĭ mare din fiiĭ tĕĭ avênd aripĭ pe umerĭ: și cu una arunca umbră asupra Asieĭ, iar cu cea laltă, asupra Europeĭ; alt ceva nu póte resulta din visul acesta decât că el conspiră în contra mea. Decĭ, tu pornesce cât maĭ de grabă înapoĭ în Persia și fă astfel încât, când eŭ, după ce voiŭ fi învins în acéstă (expediție), mĕ voiŭ întórce acolo, să 'mĭ presinți pe băiat ca să-l cercetez.«

210. Κῦρος μὲν δοκέων Δαρεῖόν οἱ ἐπιβουλεύειν, ἔλεγε τάδε· τῷ δὲ ὁ δαίμων προέφαινε, ὡς αὐτὸς μὲν τελευτήσειν αὐτοῦ ταύτῃ[6] μέλλοι, ἡ δὲ βασιληίη αὐτοῦ περι-

210. Ciru le spunea acestea convins fiind că Dariu conspira în contra luĭ; divinitatea ênsă ĕĭ indicase că el ênsușĭ era destinat să móră chiar acolo, și

---

1 οὐδεμία. Astfel aŭ edițiile cele maĭ bune, altele inferióre aŭ οὐδεμίη

2 ἐκεῖνον. Am urmat cele maĭ bune texturĭ: sunt ênsă manuscrise și texturĭ carĭ scriŭ κεῖνον, între altele Blakesley.

3 οὔκων ἐστὶ μηχανὴ ἀπὸ τῆς ὄψιος ταύτης οὐδεμία, τὸ μὴ ἐκεῖνον ἐπιβουλεύειν ἐμοί. Frasa acésta este cu totul idiomatică, și, cum dice Blakesley, ea exprimă uă consecință logică printr'uă necesitate fisică, adică Ciru, voind să dică că consecința logică a visuluĭ sĕŭ, era că Dariu conspiră, face pe Dariu agentul principal și dice că el nu póte scăpa de acțiunea visuluĭ fără să conspire: în alte cuvinte că el este fatalmente impins la conspirație prin acțiunea visuluĭ. Frasa literal tradusă ar suna astfel: »nu este altă meșteșugire din visul acesta decât ca el să nu fie conspirând în contra mea.« E evident că pentru a face frasa inteligibilă trebue s'o traducem altfel decât textual. Figura este analogă cu aceea exprimată prin cuvintele »τὰ παραλαμβανόμενα« maĭ sus la Cap. 38. (Veḍĭ nota 3, pag. 62.)

4 ὡς. Sunt cu totul de părerea luĭ Blakesley că acéstă vocabulă este superfluă când intervin așa de puține cuvinte între ea și ὅκως de maĭ sus: suntem ênsă siliți a o reține căcĭ ea figurează în tóte manuscrisele. Blakesley emite opinia că Erodot ar fi scris ὡς τάχιστα și că copistul ar fi omis pe τάχιστα. In atare cas ὡς nu ar fi uă repetiție inutilă a luĭ ὅκως. Dar acésta este uă simplă ipotesă.

5 ἐς ἔλεγχον. Literal »spre cercetare«.

6 αὐτοῦ ταύτῃ. »Acolo chiar«, veḍĭ maĭ sus nota 6, pag. 354.

χωρέοι ἐς Δαρεῖον. Ἀμείβεται[1] δὴ ὧν[2] ὁ Ὑστάσπης τοῖσδε[3]· »Ὦ βασιλεῦ, μὴ εἴη ἀνὴρ Πέρσης γεγονὼς ὅστις τοι ἐπιβουλεύσει· εἰ δ'ἔστι, ἀπόλοιτο ὡς τάχιστα· ὃς ἀντὶ μὲν δούλων ἐποίησας ἐλευθέρους Πέρσας εἶναι[4]· ἀντὶ δὲ ἄρχεσθαι[5] ὑπ' ἄλλων, ἄρχειν ἁπάντων. Εἰ δέ τίς τοι ὄψις ἀπαγγέλλει[6] παῖδα τὸν ἐμὸν νεώτερα βουλεύειν περὶ σέο, ἐγώ τοι παραδίδωμι χρᾶσθαι[7] αὐτῷ τοῦτο[8] ὅ τι σὺ βούλεαι.« Ὑστάσπης μὲν τούτοισι ἀμειψάμενος καὶ διαβὰς τὸν Ἀράξεα, ἤϊε ἐς Πέρσας, φυλάξων Κύρῳ[9] τὸν παῖδα Δαρεῖον.

că împărăţia luĭ era să trécă (în mânele) luĭ Dariu. Dar Istaspe êĭ rĕspunse (cu cuvintele) acestea: »O rege, ferească ḑeĭ ca să existe un bărbat născut Persian capabil de a conspira în contra ta; şi daca ar exista, peri ar el maĭ iute! tu aĭ făcut ca Perşiĭ, în loc de a fi sclavi, să devie liberĭ: în loc de a fi dominaţi de alţiĭ, să domineze (eĭ) peste toţi. Daca ênsă vre uă visiune 'ţi a destăinuit că fiul meŭ complotézä în contra ta uă stare nouă de lucrurĭ, eŭ èl voiŭ preda ţie ca să dispuĭ de el cum veĭ socoti de cuviinţă.« Istaspe ênsă, după ce rĕspunse (în termenii)

[1] Ἀμείβεται. După acest verb textul luĭ Gaisford pune οἱ, pe basa autorităţiĭ a cinci manuscrise vechĭ. Vom urma ênsă textul luĭ Schweighäuser, conform cu texturile manuscrise carĭ nu aŭ pe οἱ, cu atât maĭ mult că verbul ἀμείβεσθαι cere acusativul persóneĭ către care se rĕspunde, dar nicĭ uă datä dativul; un asemenea dativ nu póte fi decât un vulgarism.

[2] δὴ ὧν. Gäsim texturĭ cu ὧν δή, dar, precum observă fórte bine Schweighäuser, δὴ ὧν este maĭ natural stiluluĭ luĭ Erodot, care întrebuinţézä acéstă expresie astfel şi la Cap. 58, 59 şi 75 de maĭ sus.

[3] τοῖσδε. Astfel scriŭ texturile cele maĭ bune: vedem ênsă în alte ediţiĭ τοιοῖσδε şi τοισίδε.

[4] ὃς ἀντὶ μὲν δούλων ἐποίησας ἐλευθέρους Πέρσας εἶναι. Bachr traduce: »qui efficisti, ut servorum loco liberi essent Persæ«. (Veḑĭ şi Cartea VII, Cap. 129.)

[5] ἀντὶ δὲ ἄρχεσθαι. Infinitivul cu uă prepoziţiune fără articol este aşa de inusitat încât mulţi gramerianĭ şi comentatorĭ, ca Schaefer, propun a se ceti τοῦ ἄρχεσθαι. Acestă variantă, deşi póte maĭ corectă, nu póte fi admisă, căcĭ e probabil că Erodot a scris fără articol, de óre ce, atât aci cât şi în pasagiul din Cartea VI, Cap. 32, unde avem »ἀντὶ εἶναι ἐνορχίας«, şi în acela din Cartea VII, Cap. 170, unde avem »ἀντὶ δὲ εἶναι νησεώτας«, nicĭ un manuscris nu are articolul. Era decĭ uă particularitate a luĭ Erodot de a omite câte uă datä articolul în asemenea casurĭ.

[6] ἀπαγγέλλει. Din cróre câte va ediţiĭ vechĭ aŭ optativul ἀπαγγέλλοι, fără ca acest mod să fie sancţionat de manuscrise.

[7] χρᾶσθαι. În unele ediţiĭ, χρῆσθαι, condamnat de Bredovius.

[8] τοῦτο. Rĕŭ scris în unele ediţiĭ τούτῳ: aci pronumele demonstrativ nu se referă la cel personal ci la ὅ τι.

[9] Κύρῳ. »Pentru Ciru«, adică pentru a-l preda pe urmă luĭ Ciru la reîntórcerea luĭ. Rawlinson, în traducerea luĭ, omite pe Κύρῳ.

211. Κῦρος δὲ προελθὼν ἀπὸ τοῦ Ἀράξεω ἡμέρης ὁδὸν, ἐποίεε τὰς Κροίσου ὑποθήκας. Μετὰ δὲ ταῦτα, Κύρου τε καὶ Περσέων τοῦ καθαροῦ στρατοῦ[1] ἀπελάσαντος ὀπίσω ἐπὶ τὸν Ἀράξεα, λειφθέντος δὲ τοῦ ἀχρηίου, ἐπελθοῦσα τῶν Μασσαγετέων τριτημορὶς τοῦ στρατοῦ, τούς τε λειφθέντας τῆς Κύρου στρατιῆς ἐφόνευε ἀλεξομένους, καὶ τὴν προκειμένην ἰδόντες[2] ὁαῖτα, ὡς ἐχειρώσαντο τοὺς ἐναντίους, κλιθέντες ἐδαίνυντο[3]· πληρωθέντες δὲ φορβῆς καὶ οἴνου εὖδον. Οἱ δὲ Πέρσαι ἐπελθόντες πολλοὺς μέν σφεων ἐφόνευσαν[4], πολλῷ δ' ἔτι πλεῦνας

aceia și după ce trecu (înapoĭ) Araxele, procedă în Persia (cu scop) de a ține pază peste fiul sĕŭ Dariu pentru Ciru.

211. Ciru ênsă, înaintând până la uă distanță de uă ḍi de Araxe, se conformă cu sfaturile luĭ Cresu. După acestea, pornind Ciru înapoĭ în spre Araxe, cu elita armateĭ persane, și lăsând partea cea maĭ próstă a trupelor, sosi uă a treia parte din armata Masageților și ucise, cu tótă resistența lor, pe aceĭ din armata luĭ Ciru carĭ fuseseră părăsiți, și (pe urmă) vĕḍênd mâncările așeḍate înaintea (lor), îndată ce învinseră pe protivniciĭ (lor), se puseră jos și mâucară; după ce se săturară

[1] τοῦ καθαροῦ στρατοῦ. Unĭĭ comentatorĭ, între carĭ figurézä uă autoritate nu maĭ puțn importantă decât aceea a luĭ Weseling, traduc καθαροῦ prin »pur« pentru cä e precedat de Περσέων, adicä înțeleg partea armateĭ compusă numaĭ din Perși, ca opusă aceleia compuse din mercenarĭ străinĭ. Cred ênsă cä acéstă interpretare este eronată, maĭ ales cä ἀχρηίου de maĭ jos, întrebuințat și la Cap. 191 de maĭ sus, însemnézä partea maĭ próstă a armateĭ; prin urmare aci e vorbă de partea cea maĭ bună saŭ de flórea armateĭ persane. Maĭ este âncä un cuvênt pentru care nu putem admite interpretarea luĭ Weseling, și acela este cä la Cartea IV, Cap. 135, avem iar expresia »καθαρῷ τοῦ στρατοῦ« care însemnézä acolo fără cea maĭ micä îndoiélă, elita armateĭ. Cuvêntul Περσέων, póte fi considerat ca uă superfluitate, dar prezența luĭ în text nu e suficientă pentru a da expresieĭ καθαροῦ un sens altul decât ĕl are combinat cu στρατοῦ și pe care ni-l indicä logica întreguluĭ pasagiŭ. — În ceea ce se atinge de tactica luĭ Ciru în expediția acésta, Strabon ne spune la Cap. XI, cä el a întrebuințat, uă tactică analogă în contra Sacilor.

[2] ἰδόντες. Trecerea dela singular ἐφόνευε, natural cu subiectul singular τριτημορὶς, la pluralĭĭ ἰδόντες și ἐδαίνυντο, deși neregulată, nu este fără precedente, când subiectul, deși la singular, reprezintă uă colectivitate ca τριτημορὶς, câcĭ cugetul se transferă lesne dela numele colectiv la individiĭ din carĭ se compune colectivitatea.

[3] ἐδαίνυντο. Astfel aŭ manuscrisele și edițiile cele vechĭ, dar Gaisford și Schweighäuser aŭ ὁαίνυντο, adoptat și de Blakesley.

[4] Οἱ δὲ Πέρσαι ἐπελθόντες πολλοὺς μέν σφεων ἐφόνευσαν. Incidentul acesta al uneĭ victoriĭ a Perșilor asupra unuĭ popor barbar, pus prin beție și orgiĭ în imposibilitatea de a resista, este recunoscut de toțĭ autoriĭ, dar toțĭ nu sunt de acord asupra ocasieĭ când a avut loc. Strabon ênsuși emite două versiunĭ, una cä Sacĭĭ, popor pe care ĕl consideră ca aprópe identic cu Masageții, făcênd uă incursiune în Capadocia și în Pont, aŭ fost atacați de generalĭĭ

ἐζώγρησαν, καὶ ἄλλους καὶ τὸν τῆς βασιλείης[1] Τομύριος παῖδα, στρατηγέοντα Μασσαγετέων, τῷ οὔνομα ἦν Σπαργαπίσης[2].

212. Ἡ δὲ[3], πυθομένη τά τε περὶ τὴν στρατιὴν γεγονότα καὶ τὰ περὶ τὸν παῖδα, πέμπουσα κήρυκα παρὰ Κῦρον, ἔλεγε τάδε· »Ἄπλησταε αἵματος Κῦρε, μηδὲν ἐπαρθῇς[4] τῷ γεγονότι τῷδε πρήγματι, εἰ[5] ἀμ-

cu mâncare și cu vin, adormiră. Sosind (pe urmă) Perșii peste dênșii, uciseră pe mulți din ei și pe âncă mai mulți ei făcură robi, p'între cari, între alții, pe (chiar) fiul regineĭ Tomiris, carele servia în armata Masageților, (și) al câruĭ nume era Spargapise.

212. (Tomiris) ênsă, însciințată despre cele întêmplate armateĭ și fiuluĭ eĭ, trimise un sol la Ciru, și (eĭ) spuse aceste (cuvinte): »O Ciru, nesătulule de sânge, nu te fuduli pentru

persanĭ ce se aflaŭ acolo, pe când eraŭ ameții cu vin și pradă și că aŭ fost astfel distruși: — (aci vedem că nu e vorbă nici de Ciru, nici de Masageți). Uă a doua versiune dată de Strabon este că Ciru, învins de Sacĭ, ar fi recurs la acest stratagem ca să-și răsbune. Mai sus, la Cap. 106, avem un incident óre cum analog, în care Ciaxare, chiamă pe șefii sciți la masă, êĭ îmbată și pe urmă eĭ ucide. Tóte acestea pot fi versiunĭ ale unuia și aceluiaș incident, în onórea câruia Perșii instituiră sêrbările, saŭ mai bine dis, orgiile, pe carĭ le aŭ numit »Sacæa«. Acésta e cu atât mai probabil cu cât toți barbarii de p'în pustiile Tartarieĭ, fie eĭ Sciți, Masageți orĭ Sacĭ, eraŭ desemnați de Perși subt numele acesta generic de »Sacĭ«. Aceste serbări persane eraŭ celebrate cu orgiĭ și impudicități și eraŭ óre cum legate cu serbările bisanuale ale Veneriĭ lor, Anajtis.

[1] βασιλείης. Multe ediții și chiar manuscrise aŭ βασληΐης, ceea ce nu póte fi decât eronat pentru că βασίλεια e singural cuvênt care póte semnifica reginâ, de vreme ce βασιλῆ însemnéză regat.

[2] Σπαργαπίσης. În Cartea IV, la Capitolele 76 și 78, se vorbesce despre doĭ șefĭ aĭ Agatirsilor cu numele Σπαργαπίθης. Daca aceste nume proprii sunt identice, ceea ce e aprópe sigur, acésta e de mare importanță în stabilirea afinității etnice între Masageți și Sciți. Cât pentru opinia emisă de Donaldson cum că numele ar fi arian, derivat dela sanscritul »Svarga« și »pita«, ceea ce ar însemna »tată ceresc«, eŭ cred cu Sir Henry Rawlinson că ea nu e întemeiată, mai ales că Masageții nu pot să fi fost arianĭ, și mai puțin âncă Agatirșiĭ. Sir Henry Rawlinson mai opune obiecțiunea că dacă numele era arian, derivat dela »Svarga pita« sunetul *sv* s'ar fi transformat, conform geniuluĭ limbelor ariane, într'un sunet gutural și ar fi devenit »Gangapita«. Legătura dar între »Spargapise« și »Svargapita« e cred dar numaĭ aparentă și nicĭ cum reală.

[3] Ἡ δὲ, adică Tomiris.

[4] ἐπαρθῇς. Acésta este forma admisă în tóte manuscrisele. Dietsch ênsă urmează pe Bredoviu și are ἐπαείρῃς. Tot așa la Cap. 90 mai sus avem ἐπαρθεὶς. Forma ἐπαείρω este cea ionică și ar fi mai conformă cu dialectul luĭ Erodot, fiind singura întrebuințată de Omer, ênsă autoritatea unanimă a manuscriselor este în contra rectificăriĭ propuse de Bredoviu, mai ales când scim că dialectul luĭ Erodot nu este pur: el a întrebuințat fără îndoială ambele forme, câcĭ spre finele Cap. 90, deși mai sus are ἐπαρθεὶς, scrie ἐπαείρας și nu ἐπάρας; (vedĭ nota 1 pe pag. 160 de mai sus).

[5] εἰ, echivalézä cu ὅτι și se raportă tocmaĭ la ἐκράτησας de mai jos.

πελίνῳ καρπῷ[1], τῷ περ αὐτοὶ ἐμπιπλάμενοι μαίνεσθε οὕτω ὥστε κατιόντος τοῦ οἴνου ἐς τὸ σῶμα ἐπαναπλώειν[2] ὑμῖν ἔπεα κακά, τοιούτῳ φαρμάκῳ δολώσας, ἐκράτησας παιδὸς τοῦ ἐμοῦ, ἀλλ' οὐ μάχῃ κατὰ τὸ καρτερόν[3]. Νῦν ὦν μευ εὖ παραινεούσης ὑπόλαβε τὸν λόγον[4]· ἀπόδους μοι τὸν παῖδα ἄπιθι ἐκ τῆσδε τῆς χώρης ἀζήμιος, Μασσαγετέων τριτημορίοι τοῦ στρατοῦ κατυβρίσας[5]. Εἰ δὲ μὴ ταῦτα σὺ ποιήσεις[6], ἥλιον ἐπόμνυμί

cele ce s'aŭ întêmplat, (adică) că (numaĭ) prin mijlocul fructuluĭ vieĭ — cu care când vĕ umpleţĭ vĕ înebuniţĭ până într'atât încât când vinul se repede uă dată de sus peste (tot) corpul (vostru) vĕ es la suprafaţă vorbe próste — (că, ḑic) prin astfel de otravă aĭ pus mâna pe fiul meŭ, şi nicĭ cum prin luptă (dréptă) după puterĭ. Acum primesce sfatul meŭ când te consiliez bine; dă-mĭ înapoĭ pe fiul

---

[1] ἀμπελίνῳ καρπῷ. Autorul avea intenţie să facă din cuvintele acestea regimul indirect al verbuluĭ δολώσας, dar uă dată angajat într'uă frasă incidentală lungă, începênd cu τῷ περ şi terminând cu ἔπεα κακά, a găsit că distanţa între regimul indirect şi verbul seŭ a devenit prea mare; atunci a lăsat suspens pe ἀμπελίνῳ καρπῷ, repetându-l după frasa încidentală subt forma τοιούτῳ φαρμάκῳ. Am tradus reproducênd acéstă construcţie neusitată şi indicând'o prin introducerea verbuluĭ »ḑic« în legătură cu τοιούτῳ φαρμάκῳ. In Cartea VI, Cap. 84, autorul nostru; vorbind despre Masageţĭ, êĭ stigmatiséză ca uă naţie beţivă şi Blakesley observă că e curios ca tocmaĭ regina lor să reproşeze inamicilor eĭ acest viciŭ. El explică acest fapt prin presumpţiunea că Masageţiĭ, fiind un popor scitic, care nu cultiva via, se îmbătaŭ cu lapte de iapă fermentat »kumis« şi că despreţuiaŭ, nu atât beţia în sine, pe cât modul de a se îmbăta. Acésta ênsă e uă simplă suposiţiune căţând a explica un fapt care în sine nu are nimic extraordinar, căcĭ un individ avênd un viciŭ, critică adese orĭ pe altul care suferă de aceeaşĭ patimă.

[2] ἐπαναπλώειν. S'a propus de uniĭ ἀναπλώειν. Weseling explică că Tomiris înţelege prin frasa acésta »ebriis sursum tendere et quasi in ore natare improba verba«, că tôtă metafora este împrumutată dela mare, κατιόντος fiind uă expresie nautică aplicată vêntuluĭ, şi că autorul ḑice κατιόντος τοῦ οἴνου întocmaĭ cum ḑic marinariĭ »κατιόντος τοῦ ἀνέμου« când vorbesc despre vêntul ce se repede de sus şi turbură tôtă suprafaţa mărĭĭ.

[3] κατὰ τὸ καρτερόν. Expresie care s'ar traduce »după tărie« adică luptă care se decide după cine e maĭ tare. Avem aceeaşĭ expresie în Cartea III. Cap. 65, şi în Cartea IV, Cap. 201. Am tradus prin »după puterĭ« creḑênd că acéstă expresie se apropie maĭ mult de idiomul elinesc decât uă perifrasă.

[4] ὑπόλαβε τὸν λόγον. Expresia ὑπολαμβάνειν λόγον este echivalentă cu ὑποδέχεσθαι λόγον.

[5] τριτημορίοι τοῦ στρατοῦ κατυβρίσας. Construcţia verbuluĭ κατυβρίζειν cu dativul este rară: o maĭ vedem în tragedia lui Sofocle »Aiax«, vers 153. Tot aşa avem în Cartea VII, Cap. 9, verbul καταγελᾶν cu dativul.

[6] Εἰ δὲ μὴ ταῦτα σὺ ποιήσεις. Sunt ediţiĭ cu εἰ δὲ ταῦτα οὐ ποιήσεις, ceea ce póte fi maĭ corect ca stil dar care nu se confirmă în texturile manuscrise. Ar fi fost maĭ elegant daca am suprima cu totul ταῦτα σὺ ποιήσεις, saŭ în tôte casurile σὺ, care nu numaĭ că e de prisos, dar e chiar un vulgarism. Matthias crede că cuvintele ταῦτα σὺ ποιήσεις sunt adăogate, şi că nu aŭ existat în textul original al luĭ Erodot, al câruĭ stil fuge de prolixitate, maĭ ales când acea prolixitate distruge puterea fraseĭ.

τοι τὸν Μασσαγετέων δεσπότην[1], ἢ μὲν[2] σὲ ἐγὼ καὶ ἄπληστον ἐόντα αἵματος κορέσω.«

213. Κῦρος μέν νυν τῶν ἐπέων οὐδένα τούτων ἀνενειχθέντων ἐποιέετο λόγον. Ὁ δὲ τῆς βασιλείης[3] Τομύριος παῖς Σπαργαπίσης, ὡς μιν ὁ τε οἶνος ἀνῆκε[4] καὶ ἔμαθε ἵνα ἦν κακοῦ, δεηθεὶς Κύρου ἐκ τῶν δεσμῶν λυθῆναι ἔτυχε· ὡς δὲ ἐλύθη τε τάχιστα καὶ τῶν χειρῶν ἐκράτησε, διεργάζεται ἑωυτόν. Καὶ δὴ οὗτος μὲν τρόπῳ τοιούτῳ τελευτᾷ.

214. Τόμυρις δὲ, ὡς οἱ ὁ Κῦρος οὐκ ἐσήκουσε[5], συλλέξασα πᾶσαν τὴν ἑωυτῆς δύναμιν συνέβαλε Κύρῳ[6]. Ταύτην τὴν μάχην, ὅσαι δὴ βαρβάρων ἀνδρῶν[7] μάχαι ἐγένοντο, κρίνω ἰσχυροτάτην γενέσθαι·

(meŭ şi) plécă nevătămat din acéstă ţéră (după ce) aĭ distrus uă treime din armata Masageţilor. Daca însă nu facĭ acésta, êţi jur pe sórele, care este stăpânul Masageţilor, că orĭ cât vei fi tu nesătul de sânge, eŭ te voiŭ sătura.«

213. La cuvintele acestea ce i se transmiseră, Ciru nu dete nicĭ uă atenţiune. Însă, fiul regineĭ Tomiris, Spargapise, îndată ce se trezi din beţie şi êşĭ dete seamă cât de mare era primejdia în care se afla, rugâ pe Ciru ca să-l libereze din fiare: îndată însă ce fu liberat şi stăpân pe mâncle luĭ, el se sinucise. În modul acesta muri dar el.

214. Tomiris însă, când (înţelese că) Ciru n'o lua în seamă, concentrând tóte forţele eĭ, dete bătălie luĭ Ciru. Acéstă bătălie eŭ o consider ca cea maĭ teribilă din tóte câte aŭ avut loc

[1] ἦλιον ἐπόμνυμί τοι τὸν Μασσαγετέων δεσπότην. Ca tóte popórele getice, Masageţiĭ eraŭ politeiştĭ; eĭ adoraŭ maĭ ales corpurile ceresc şi naturalmente sórele, ca cel maĭ principal. Astfel era şi religia Dacilor.

[2] μὲν. Blakesley şi alte ediţiĭ aŭ μήν, veḑĭ nota 10, pag. 376, de maĭ sus.

[3] βασιλείης. În loc de βασιλήης, care se găsesce în unele ediţiĭ, (veḑĭ maĭ sus nota 1, pag. 406).

[4] ὡς μιν ὁ τε οἶνος ἀνῆκε. Bachr traduce »ubi vinum dimisit ipsum« adică »după ce vinul êl liberâ de subt influenţa sa«, în alte cuvinte, după ce se trezi din beţie.

[5] ὡς οἱ ὁ Κῦρος οὐκ ἐσήκουσε. Weseling suprimă pe οἱ, dar Schweighäuser, basat pe unele manuscrise şi pe faptul că la Cap. 86 din Cartea VI êl găsim iar în legătură cu ἐσήκουσε, êl menţine. Asemenĭ ὁ este omis în manuscrisul florentin.

[6] Κύρῳ. Creutzer nu are nicĭ uă punctuaţie după cuvêntul acesta, nicĭ chiar uă virgulă; acésta de sigur e uă erôre de tipar, căcĭ e evident că ταύτην τὴν μάχην nu are nicĭ uă legătură gramaticală cu frasa ce se termină la Κύρῳ.

[7] βαρβάρων ἀνδρῶν. Perşiĭ firesce sunt prenumeraţi între popórele barbare.

καὶ δὴ καὶ πυνθάνομαι οὕτω τοῦτο γενόμενον. Πρῶτα μὲν γὰρ λέγεται αὐτοὺς διαστάντας ἐς ἀλλήλους τοξεύειν· μετὰ δὲ, ὡς σφι τὰ βέλεα ἐξετετόξευτο[1], συμπεσόντας τῇσι αἰχμῇσί τε καὶ τοῖσι ἐγχειριδίοισι συνέχεσθαι[2]· χρόνον τε δὴ ἐπὶ πολλὸν συνεστάναι[3] μαχομένους, καὶ οὐδετέρους ἐθέλειν φεύγειν· τέλος δὲ οἱ Μασσαγέται περιεγενέατο[4]. Ἥ τε δὴ πολλὴ τῆς Περσικῆς στρατιῆς αὐτοῦ ταύτῃ[5] διεφθάρη, καὶ δὴ καὶ αὐτὸς Κῦρος τελευτᾷ, βασιλεύσας τὰ πάντα ἐνὸς δέοντα τριήκοντα ἔτεα[6]. Ἀσκὸν δὲ πλήσασα αἵματος ἀνθρωπηίου Τόμυρις ἐδίζητο[7] ἐν τοῖσι τεθνεῶσι τῶν Περσέων τὸν Κύρου νέκυν· ὡς δὲ εὗρε, ἐναπῆκε[8] αὐτοῦ τὴν

între barbarĭ; şi iată cum am auḑit că s'aŭ petrecut lucrurile. Se ḑice că maĭ âintâiŭ (ambele oştirĭ), puinduse faţă în faţă, (începură prin) a descărca săgeţĭ de uă parte şi de alta; că după aceea, îndată ce săgeţile lor fură descărcate, se precipitară unĭĭ peste alţiĭ şi luptară corp la corp cu suliţele şi cu spedele lor; că mult timp se luptară cu resistenţă fără ca nicĭ unĭĭ nicĭ alţiĭ să voiéscă a ceda; în fine ênsă fură victorioşĭ Masageţii. Cea maĭ mare parte din armata persană fu distrusă pe loc, şi ênsuşĭ Ciru peri, domnind peste tot două-ḑecĭ şi nouă de anĭ. Tomiris, umplênd

[1] ἐξετετόξευτο, »fură tóte descărcate« adică trase din arc, aşa încât să nu maĭ remână în posesiunea arcaşuluĭ.

[2] συνέχεσθαι. Am tradus »luptară corp la corp«. Esechiu traduce acest verb în latinesce: »manus conserere cum aliquo«.

[3] συνεστάναι. Veḑĭ maĭ sus nota 1, pag. 400.

[4] περιεγενέατο, pentru περιεγένοντο. Acéstă din urmă formă, care este şi cea normală, există chiar în două manuscrise şi din pricina acésta o preferă Dietsch. În textul luĭ Dindorf avem ἐγίνοντο. E positiv că Erodot a întrebuinţat forma maĭ rară a persónei a treia a pluralului, avem chiar maĭ sus în cartea acésta, la Cap. 15 şi 152, forma ἀπικέατο, care nu e controversată de nicĭ un manuscris; în Cartea II, Cap. 166, avem iar ἐγενέατο. Aci autorul nostru ar fi trebuit să se serve, nu de un verb finit ci de un infinitiv, căcĭ întreg pasagiul este uă naraţiune în forma oblică, introdusă maĭ sus cu verbul λέγεται. Ênsă Erodot, uitând pe λέγεται, revine de uă dată la forma maĭ naturală directă. Am conservat în traducţie acéstă iregularitate de sintaxă.

[5] αὐτοῦ ταύτῃ. Veḑĭ maĭ sus nota 6, pag. 354.

[6] βασιλεύσας τὰ πάντα ἐνὸς δέοντα τριήκοντα ἔτεα. Larcher, urmând pe Erodot, fixéză anul 530 înainte de Christos ca data morţiĭ luĭ Ciru. Ctesia ênsă afirmă că acest monarch a domnit 30 de anĭ, şi discipulĭĭ luĭ Ctesia pun mortea luĭ Ciru la anul 529 înainte de Christos. Lepsius afirmă că diferinţa între 29 şi 30 de anĭ ce o găsim la Erodot şi la Ctesia, resultă tocmaĭ din deosebirea între lungimea unuĭ an socotită după calendarul Egiptenilor şi anul lunar al Perşilor. Erodot urmând tradiţia egipteană pe când Ctesia urméză pe acea persană. Sensul literal al fraseĭ este »domnind treĭ-ḑecĭ de anĭ, lipsind unul« adică două-ḑecĭ şi nouă.

[7] ἐδίζητο. dela δίζησθαι, întrebuinţat maĭ sus la Cap. 94, de unde resultă că forma ἐδίζετο, pe care o găsim în unele ediţiĭ vechĭ, este eronată.

[8] ἐναπῆκε. Există şi varianta ἐναπῆπτε. Ambele versiunĭ sunt aşa de bine susţinute încât e fórte greŭ să acordăm preferinţa vre uneia din ale. Eŭ am adoptat pe ἐναπῆκε fiind că mi se pare maĭ natural ca sens. ἐναπῆκε, adoptat şi

κεφαλὴν ἐς τὸν ἀσκὸν, λυμαινομένη[1] δὲ τῷ νεκρῷ ἐπέλεγε τάδε· »Σὺ μὲν ἐμὲ ζώουσάν τε καὶ νικῶσάν σε μάχῃ ἀπώλεσας, παῖδα τὸν ἐμὸν ἑλὼν δόλῳ· σὲ δ' ἐγὼ, κατάπερ ἠπείλησα, αἵματος κορέσω.« Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὴν Κύρου τελευτὴν τοῦ βίου, πολλῶν λόγων λεγομένων, ὧδε μοι ὁ πιθανώτατος εἴρηται[2].

un burduf cu sânge omenesc, căută cadavrul luĭ Ciru p'între morțiĭ Perșilor; când êl găsi, vîrî capul luĭ în burduf, și insultând cadavrul, dise cuvintele acestea: »Pe mine, cea în viață, care te am învins în luptă, m'aĭ ucis tu, răpindu-mĭ pe fiul meŭ prin vicleșug; eŭ ênsă te voiŭ sătura pe tine de sânge, precum te am amenințat!« Din multele versiunĭ ce se spun cu privire la sfârșitul vieții luĭ Ciru, acésta mi se pare cea maĭ demnă de creḍut.

în textul luĭ Creutzer, vine dela ἐναφίημι, futur ἐναφήσω, care însemnéză a lăsa să căḍa în ceva și astfel »a arunca în«. Daca adoptăm verbul acesta, sensul este că Tomiris ar fi luat capul luĭ Ciru și l'ar fi aruncat în burduful plin de sânge. Varianta cea d'a doua, ἐναπῆπτε, adoptată de Blakesley, și care se găsesce în multe manuscrise, vine dela verbul ἐναπάπτειν saŭ ἐναφάπτειν »a atirna în ceva« și ar însemna că Tomiris ar fi atârnat capul luĭ Ciru de ceva și că êl scălda mereŭ în sângele din burduf, saŭ cum explică Gronoviu »adligavit superioris utris ori, ut modo posset demittere quasi ad potandum, modo rursus attrahere, ut intermitterit«. Schweighäuser, carele se pronunță pentru ἐναπῆπτε, traduce »caput in sacco suspendit«. Vedem dar că ambele versiunĭ sunt bune și las cu totul la judecata studentuluĭ să priméscă saŭ una saŭ cea laltă.

[1] λυμαινομένη. Găsim iar verbul acesta cu dativul la Cartea VI, Cap. 12.

[2] ὧδε μοι ὁ πιθανώτατος εἴρηται. Existaŭ maĭ multe versiunĭ privitóre la mórtea luĭ Ciru. De exemplu, Xenofonte (Ciropedia, Cartea VIII, Cap. 7) spune că el a ar fi murit liniștit în patul seŭ; deși acest istoriau elin este urmat într'acésta de Dinon (aput Ciceron: de Divinat. I, 23), nu trebue să considerăm scrierea luĭ asupra educațieĭ luĭ Ciru de cât ca un romanț, unde moravurile Perșilor sunt descrise cu maĭ multă fidelitate de cât faptele ce privesc istoria lor. Ctesias, (Excerpta persica §6—8) susține că Ciru o murit rănit într'uă expediție ce o întreprinsese în contra luĭ Amoreŭ, regele Derbicilor. Diodor din Sicilia urmézá pe Erodot, dar adaogă că corpul luĭ Ciru ar fi fost răstignit pe cruce de regina Masageților. Autorul nostru singur admite că sunt diverse versiunĭ privitóre la mórtea acestuĭ mare rege al Perșilor și dice că a ales acéstă versiune ca fiind aceea pe care o crede maĭ probabilă. Era natural ca Erodot să alégă versiunea cea maĭ romantică și maĭ poetică, care s'ar acorda maĭ mult cu convingerile luĭ religióse. (Veḍĭ asupra acestuĭ punct cele ce am dis maĭ sus la notele 2 și 6, pag. 393.) Deși Erodot face acésta în tótă buna luĭ credință, trebue ênsă să considerăm naraținnea luĭ ca complicată de romanț și să inclinăm maĭ mult spre uă parere care ar fi un compromis probabil din tóte versiunile existente. Din studiul acelor versiunĭ și din descoperirile archeologice făcute la Murg Aub, vechia Parsagada, capitala luĭ Ciru, putem forma opinia următóre: că Ciru a făcut uă expediție în contra unuĭ popor barbar pe frontiera Persieĭ, și că în acea expediție saŭ a contractat uă bólă saŭ a primit uă rană, care după cât va timp a avut consecințe fatale. Mórtea luĭ orĭ unde s'ar fi întêmplat ea, a avut loc în mijlocul supușilor luĭ, și corpul luĭ nu a căḍut în mânele inamiculuĭ, căcĭ, deși mulțĭ aŭ considerat ca un cenotaf mormêntul, ḍis al luĭ Ciru, găsit la Pasar-

215. Μασσαγέται δὲ ἐσθῆτά τε ὁμοίην τῇ Σκυθικῇ φορέουσι καὶ δίαιταν ἔχουσι[1]. Ἵππόται δέ εἰσι καὶ ἄνιπποι[2], (ἀμφοτέρων γὰρ μετέχουσι)[3], καὶ τοξόται τε καὶ αἰχμοφόροι, σαγάρις[4] νομίζοντες[5] ἔχειν. Χρυσῷ δὲ καὶ χαλκῷ τὰ πάντα χρέωνται[6]· ὅσα μὲν γὰρ ἐς αἰχμὰς

215. Masageții pórtă un costum analog cu cel scitic și aŭ aceleași moravurĭ (ca și Scitiĭ). Eĭ sunt și călăreți și pedestrĭ, — câcĭ aŭ în comun și de unĭ și de alțiĭ, — sunt și arcași, și sulițași, dar obicinuesc maĭ mult barda de resbel. Eĭ

---

gada cu inscripția: »Sunt Ciru, fiul luĭ Cambise, carele a fundat imperiul Perșilor și a stăpânit peste Asia, prin urmare nu 'mĭ pizmui acest monument«, totuși difer de acea părere fiind că cred că inscripția acésta nu se aseamănă cu uă inscripție ce s'ar pune pe un simplu monument comemorativ. Aceĭ carĭ nu cred că Ciru în adevĕr a fost înmormêntat în capitala luĭ se maĭ sprijinä și pe faptul că tradiția locală nu desemnézä acest monument ca fiind mormêntul luĭ Ciru. Dar de câte orĭ nu se înșélă tradiția locală? și în casul de față, daca ar fi să ne luăm după dênsă, ar trebui să admitem teoria cu totul absurdă că în acel monument ar fi fost depuse remășițele pământescĭ ale mumeĭ luĭ Salomon, câcĭ el este cunoscut în localitate subt numele »Meșed i moder i Suleiman«. Nu admit scepticismul în privința faptuluĭ ce se afirmă printr'uă inscripție așa de clară, maĭ ales când nimic nu e maĭ natural decât ca Ciru să fi fost îngropat în capitala luĭ, chiar daca el ar fi căḑut în resbel în contra națiilor barbare. Monumentul acesta e descris de Ker Porter (Travels, Vol. I, pag. 498—506). el e de marmură și constă dintr'uă cameră pătratä, acoperemêntul, tot de piatră, e angular ca acela al templurilor cline. Camera are uă lungime de 10 picióre, uă lățime de 7 picióre și uă înălțime de 8 picióre: — pe jos se vĕd nisce urme ca cum ar fi stat acolo uă datä un sarcofagiŭ mare și întrégа structură e ridicată pe uă piramidă de marmură cu 7 trepte înalte, fie care de câte 2—3 picióre. Inscripția la care m'am referit maĭ sus se repetă pe nisce colóne carĭ se ridică la marginele încinteĭ în centrul câreia era așeḑat acest monument.

[1] Μασσαγέται δὲ ἐσθῆτά τε ὁμοίην τῇ Σκυθικῇ φορέουσι καὶ δίαιταν ἔχουσι. Veḑĭ maĭ sus la nota 2, pag. 384, cum am explicat tartarisarea saŭ scitificarea acestuĭ popor de rasă getică.

[2] Ἵππόται δέ εἰσι καὶ ἄνιπποι. Literal »sunt și călăreți și necălăreți«, și fiind că e vorbă de armată, precum se vede prin enumerația armelor ce urmézä, trebue să înțelegem »eĭ combat și călărĭ și pe jos«.

[3] μετέχουσι. Conformându-ne sensuluĭ dat acestuĭ verb maĭ sus la Cap. 204 (veḑĭ nota 6, pag. 392), trebue să traducem subînțelegênd »τινές« cum face Blakesley și să ḑicem »câcĭ sunt triburĭ de ambe felurĭ (adică și călăreți și necălăreți), carĭ ocupă în comun acésta țérä«. În adevĕr sunt și locurĭ de munte și locurĭ de câmp în pustiile Masageților. Aceĭ carĭ locuiaŭ spre răsărit eraŭ triburĭ de munte și umblaŭ pe jos, aceĭ de prin pustiurile dela apus eraŭ călăreți.

[4] σαγάρις. Rĕŭ grecisat în unele ediții în σαγάρεις. Nu se scie positiv ce fel de armă era acest »sagar«. Unĭĭ sunt în favórea ideĭ că era uă sabie scurtă, latä și curbă cu două tăișurĭ, în alte cuvinte handjarul, care, ḑice Rawlinson, în limba originală a Perșilor, se numia »svagar«. Însă expresia »ἀξίνας σαγάρις« din Cartea VII, Cap. 64, cam militézä în favórea teorieĭ că ar fi fost uă bardă de resbel: mărturisesc că mĕ unesc maĭ mult cu acéstă din urmă teorie. Idea luĭ Baehr, care, urmând pe Ritter, crede că σαγάρις și ἀκινάκης eraŭ identice, e, cred uă erore, pentru că Erodot le menționézä pe amêndouă ca arme deosebite în Cartea IV. Cap. 70.

[5] νομίζοντες, în sens de a fi obicinuiți (dela νόμος), și astfel, a preferi.

[6] Χρυσῷ δὲ καὶ χαλκῷ τὰ πάντα χρέωνται. Teritoriul Masageților primia cursurĭ de apă carĭ se coboraŭ din părțile aurifere ale munților Uralĭ: le maĭ venia sigur și mult aur prin traficul lor cu locuitoriĭ de pe pólele munților

καὶ ἄρδις[1] καὶ σαγάρις, χαλκῷ τὰ πάντα χρέωνται· ὅσα δὲ περὶ κεφαλὴν καὶ ζωστῆρας καὶ μασχαλιστῆρας[2], χρυσῷ κοσμέονται[3]. Ὡς δ'αὕτως τῶν ἵππων τὰ μὲν περὶ τὰ στέρνα χαλκέους θώρηκας περιβάλλουσι, τὰ δὲ περὶ τοὺς χαλινοὺς καὶ στόμια καὶ φάλαρα[4], χρυσῷ. Σιδήρῳ δὲ οὐδ' ἀργύρῳ χρέωνται οὐδέν· οὐδὲ γὰρ οὐδέ[5] σφί ἐστι

se servă exclusiv de aur și de aramă; întru tot ce se atinge de ascuțitul suliților și al săgeților precum și de barde de resbel, eĭ se servă exclusiv de aramă; întru cât se atinge ênsă de (armura) ce înconjióră capul, de încingătorĭ și de chingĭ, acelea sunt de aur. Tot astfel, la caĭ, pârțile de pe la pept sunt apă-

---

Altaĭ, așa încât nu e de mirare să fi existat aur în abundență în câmpiile locuite de eĭ. Acésta se confirmă și prin faptul că în tumuliĭ ce s'aŭ deschis în stepurile Tartarieĭ s'aŭ găsit unelte de aur. Bogățiă auriferă a acestor localități este indicată de autorul nostru în Cartea IV, Cap. 27, prin legendele grifonilor carĭ păzesc aurul și a Arimaspilor carĭ prădă tesaurile de aur: (vedĭ asemenĭ Cartea III, Cap. 116). Chiar numele »Altaĭ« derivă dela cuvêntul tătăresc care însemnézĕ »aur«. Întru cât se atinge de aramă, Ritter, în scrierea luĭ »Erdkunde« (Vol. II, pag. 796), ne spune că s'aŭ găsit în mormintele vechĭ din Asia de nord arme și unelte fabricate cu acest metal. Acéstă abundanță de aramă provine din munțiĭ platouluĭ central al Asieĭ, de unde se îndestulaŭ de sigur și locuitoriĭ vechĭ aĭ Tartarieĭ. În loc de χρέωνται, atât aci cât și în locurile unde întâlnim acest cuvênt între acest pasagiŭ și finele cârțiĭ, uniĭ scriŭ χρέονται; manuscrisele ênsă tóte scriŭ cu ω.

[1] ἄρδις. Edițiile carĭ scriŭ σαγάρεις aŭ aci și ἄρδεις, dar acésta este eronat. (Vedĭ maĭ sus nota 4, pag. 411.)

[2] μασχαλιστῆρας. Am tradus prin chingĭ. Cuvêntul derivă dela μασχάλη care însemnézĕ »subțióră« și μασχαλιστήρ, 'mĭ închipuesc, trebue să fi fost un fel de curea trecând sub brațe pentru a înlesni ducerea uneĭ greutățĭ cum pórtă soldațiĭ echipmentul lor. De acolo a ajuns să însemneze curele saŭ chingĭ în genere (vedĭ Eschil: Prom. Vinctus, vers 71). De multe orĭ cuvêntul acesta indică cureaoa latĕ care trece între umerĭĭ caluluĭ și cu care acela era înhămat la osia caruluĭ. Aci e vorbă de uă parte din echipmentul soldătesc.

[3] χρυσῷ κοσμέονται. Nu trebue să înțelegem »se ornézĕ cu aur« adică că acele arme sunt numaĭ ornate cu aur, ci trebue să referim pe κοσμέονται, întocmaĭ ca pe χρέωνται de maĭ sus, la subiectul »Μασσαγέται« și nu la ὅσα: așa încât eĭ, adică Masageții, sunt ornațĭ cu aur întru cât privesce acéstă categorie de arme: în alte cuvinte acele arme sunt de aur și nu, numaĭ ornate cu aur.

[4] φάλαρα. Derivă dela φάλος, prin care se indica uă parte din coifiul eroilor omerieĭ. (Vedĭ Iliada III, vers 362. Iliada XVI, vers 338). φάλος venia în față și era destinat ca uă apărare în contra loviturilor de sabie și, prin poziția luĭ subt crinierĕ, »λόφος«, proteja fruntea. Nu era, cum aŭ crezut uniĭ, uă placă apărând falca: probă despre acésta este că în Iliada IV, vers 459, vedem descrisă uă lovitură de suliță isbind φάλος și răsbind în frunte: prin urmare ținea loc de visierĕ. Tot așa și φάλαρον trebue să fi fost pentru cal uă protecție analogă cu ceea ce era φάλος pentru soldat, adică era uă placă de metal apărând fruntea, și nicĭ cum armura de pe fălcile cailor, cum se presupune de uniĭ, între carĭ chiar de Rawlinson, care traduce »cheek plates«. Suidas cade în aceeașĭ eróre în dicționarul sĕŭ când, la cuvêntul »φάλαρα«, dice: »τὰ περὶ τὰς γνάθους σκεπάσματα«. Blomfield, în nota asupra pasagiuluĭ din Persiĭ luĭ Eschil (vers 668), unde se ivesce acest cuvênt, interpretézĕ fórte bine »frontalia«.

[5] οὐδέ. Acest al doilea οὐδέ este omis în manuscrisul din Paris: și pe temeiul acesta Dindorf êl respinge în textul sĕŭ. Dietsch êl pune între parentese ca dubios, dar trebue menținut, câcĭ se află în tóte manuscrisele principale și are un sens emfatic pe care l'am interpretat prin »ba âncă nicĭ«.

ἐν τῇ χώρῃ· ὁ δὲ χρυσὸς καὶ ὁ χαλκὸς[1] ἄπλετος.

216. Νόμοισι δὲ χρέωνται τοιοῖσδε[2]· γυναῖκα μὲν γαμέει ἕκαστος, ταύτῃσι δὲ ἐπίκοινα[3] χρέωνται. Ὃ γὰρ Σκύθας φασὶ Ἕλληνες ποιέειν, οὐ Σκύθαι εἰσὶ οἱ ποιέοντες, ἀλλὰ Μασσαγέται[4]· τῆς γὰρ ἐπιθυμήσει γυναικὸς Μασσαγέτης ἀνήρ, τὸν φαρετρεῶνα ἀποκρεμάσας πρὸ τῆς ἁμάξης, μίσγεται ἀδεῶς[5]. Οὗρος δὲ ἡλικίης σφι προκέεται[6] ἄλλος μὲν οὐδείς· ἐπεὰν δὲ γέρων γένηται κάρτα[7], οἱ προσήκοντές οἱ πάντες συνελθόντες θύουσί μιν καὶ ἄλλα πρόβατα ἅμα αὐτῷ[8]· ἑψήσαντες δὲ τὰ κρέα ποιεῦσι συλλόγους· τὸν δὲ δὴ Ἀγαθύρσου τεθνεῶτα οὕτω δὴ πάντες ἐπιστάμενοι ἀνιῶνται, ὅτι οὐκ ἐκ τοῦ νούσου ἀπέθανε, ἀλλὰ γηραιὸς ἐών· ἐπὶ δὲ τῷ θανόντι γυναῖκες μὲν τοῦ ἀνδρὸς τὰς φίλας ἄνδρας προσφέρουσι, οἱ δὲ τοῦ θανόντος ἀνδρὸς τὰς γυναῖκας τὰς ἑωυτῶν ἀνακαλέονται· ἐπὶ δὲ τούτοισι ἐπιμίσγονται ἀλλήλοισι.

rate cu cuirase de aramă, acelea ênsă de pe la căpâstre, frâurĭ şi (piese) frontale (sunt) de aur. Eĭ nu se servă nicĭ de fer nicĭ de argint: ba âncă nicĭ nu aŭ de fel în ţéra lor: aurul ênsă şi arama există în abundenţă.

216. Iată acum şi moravurile lor: fie care (bărbat) se însóră cu uă nevastă, dar (eĭ) se servă de acestea cu promiscuitate. Câcĭ cele ce spun Eliniĭ că le fac Sciţiĭ, nu sunt Sciţiĭ aceĭ carĭ le fac, ci Masageţiĭ. Când un Masaget doresce uă femee, el atîrnă tocul luĭ cu săgeţĭ de carul (luĭ), şi êşĭ satisface pofta cu dênsa. La dênşiĭ nimenĭ nu-şĭ are termenul (natural) al vîrsteĭ; câcĭ îndată ce (câte unul) ajunge la

[1] ὁ δὲ χρυσὸς καὶ ὁ χαλκὸς. Ordinul acestor substantive este intervertit în textul luĭ Creutzer. Cred ênsă maĭ natural a pune metalul maĭ preţios întâiŭ şi a conserva ordinul de maĭ sus, unde avem: »χρυσῷ δὲ καὶ χαλκῷ τὰ πάντα χρέωνται«.

[2] τοιοῖσδε. Astfel scriŭ tóte manuscrisele. Sunt ênsă ediţiĭ cu τοιοισίδε.

[3] ἐπίκοινα. Unele ediţiĭ aŭ ἐπὶ κοινά; cred ênsă că autorul a voit să useze de forma adverbială. Afară de acésta ἐπὶ κοινὰ ar însemna »în public«, lucru care nu cred să fi fost în spiritul autoruluĭ, maĭ ales că Strabon, vorbind tocmaĭ despre moravurile acestor barbarĭ, spune că nevestele eraŭ în comun, în alte cuvinte că Masageţiĭ traiaŭ în promiscuitate cu femeile lor, şi nu spune că comerţul sexual se făcea în public (Strabon XI). Erodot maĭ întrebuinţézä expresia »ἐπίκοινος« în sensul acesta la Capitolele 104, 172 şi 180 din Cartea IV.

[4] οὐ Σκύθαι εἰσὶ οἱ ποιέοντες, ἀλλὰ Μασσαγέται. Veḑĭ maĭ sus nota 1, pag. 385, asupra posiţieĭ geografice ce trebue asemnată Masageţilor; acolo se póte înţelege confusia ce exista în spiritul Elinilor în privinţa deosebiriĭ între acestĭ nomadĭ şi Sciţiĭ.

[5] τῆς γὰρ ἐπιθυμήσει γυναικὸς Μασσαγέτης ἀνήρ, τὸν φαρετρεῶνα ἀποκρεμάσας πρὸ τῆς ἁμάξης, μίσγεται ἀδεῶς. Acéstă frasă este omisă în traducerea luĭ Rawlinson. — τῆς γυναικὸς este firesce regimul indirect al verbuluĭ μίσγεται, dar am dat uă altă construcţie fraseĭ în traducere pentru maĭ multă claritate. — τὸν φαρετρεῶνα ἀποκρεμάσας πρὸ τῆς ἁμάξης: Strabon dice, descriind acelaş morav, »τὴν φαρέτραν ἐξαρτήσας ἐκ τῆς ἁμάξης.

[6] προκέεται. In unele ediţiĭ πρόκειται. Dar tóte manuscrisele aŭ προκέεται.

[7] ἐπεὰν δὲ γέρων γένηται κάρτα. Subiectul este subtinţeles, aşa încât putem suplini τις saŭ Μασσαγέτης.

[8] θύουσί μιν καὶ ἄλλα πρόβατα ἅμα αὐτῷ. În multe ţérĭ barbare exista obiceiul de a scăpa de bătrânĭ ca de un element inutil şi chiar oneros pentru partea

σάντες δὲ τὰ κρέα κατευωχέονται[1]. Ταῦτα μὲν τὰ ὀλβιώτατά σφι νενόμισται. Τὸν δὲ νοῦσῳ τελευτήσαντα οὐ κατασιτέονται, ἀλλὰ γῇ κρύπτουσι[2], συμφορὴν[3] ποιεύμενοι ὅτι οὐκ ἔμελλε ἐς τὸ τυθῆναι. Σπείρουσι δὲ οὐδέν, ἀλλ' ἀπὸ κτηνέων ζώουσι καὶ ἰχθύων· οἱ δὲ ἄφθονοί σφι ἐκ τοῦ Ἀράξεω ποταμοῦ παραγίνονται· γαλακτοπόται δέ εἰσι. Θεῶν δὲ μοῦνον ἥλιον σέβονται, τῷ θύουσι ἵππους[4]. Νόμος δὲ οὗτος τῆς θυσίης[5]· τῶν θεῶν τῷ ταχίστῳ πάνuă vîrstă fórte înaintată, tóte neamurile luĭ se adună și êl sacrifică, și ună dată cu el maĭ (sacrifică) și vite; atuncĭ eĭ ferb cărnurile și ospătează. Asemenea (sfîrșiturĭ ale vieții) sunt considerate la eĭ ca cele maĭ fericite. Pe acela care móre de boală nu-l mănâncă, ci êl ascund în pămênt și deploră sórta rea (care nu êĭ a permis) să ajungă a fi sacrificat. Eĭ nu sémănă (bucate), ci trăesc din vite și din

---

lucrătóre și validă a societățiĭ; (vedĭ Strabon XI, pag. 513, în ediția casaubiană). Asemenea moravurĭ se atribuiaŭ de divêrși autorĭ elinĭ și latinĭ Hiperborienilor, locuitorilor insuleĭ Sardinia și Celor. În timpurile moderne putem cita cele spuse de Larcher în privința Siamezilor, de Russeger în privința unor triburĭ din Nubia și de Dumont d'Urville în privința indigenilor din Australia. Acest morav se impunea naturalmente popórelor nomade carĭ cu greŭ puteaŭ transporta din loc în loc pe bĕtrânĭi și pe infirmiĭ lor: trebuiau să alégă între părăsirea saŭ sacrificarea lor: în ambele casurĭ acestĭ nenorociți trebuiaŭ să péră de mórte violentă. — ἄλλα nu trebue tradus prin »alte« ci implică că în de afară de omul destinat a fi sacrificat eraŭ și alte victime oferite, adică vite. În traducerea mea cuvêntul »maĭ« înlocuesce pe ἄλλα, câcĭ, fără a fi textual, dă sensul adevêrat al autoruluĭ. Usul cuvêntuluĭ »alte« ar fi ambiguu în limba nóstră, câcĭ ar implica și pe victima umană în categoria vitelor.

[1] ἐψήσαντες δὲ τὰ κρέα κατευωχέονται. În Cartea IV, Cap. 26, autorul nostru spune acelaș lucru despre Isedonĭ, vecinĭ cu Masageții.

[2] τὸν δὲ νοῦσῳ τελευτήσαντα οὐ κατασιτέονται, ἀλλὰ γῇ κρύπτουσι. Strabon (XI), merge maĭ departe decât Erodot în privința moravurilor Masageților cu privire la ceĭ ce mor de boală. El dice: »τοὺς δὲ νόσῳ θανόντας ῥίπτουσιν ὡς ἀσεβεῖς καὶ ἀξίους ὑπὸ θηρίων βεβρῶσθαι«.

[3] συμφορὴν. În sensul de nenorocită fatalitate în care autorul nostru întrebuințézä acest cuvênt maĭ sus la Cap. 35.

[4] ἥλιον σέβονται, τῷ θύουσι ἵππους. Asemenea și Perșiĭ sacrificaŭ caĭ sóreluluĭ, câcĭ și la eĭ calul era un animal sacru. (Vedĭ maĭ sus la Cap. 189.) Aristobul, (apud Arian VI, 29), carele pretinde că a visitat mormêntul luĭ Ciru, spune că nisce magĭ eraŭ însărcinați cu privegherea mormêntuluĭ și cu sacrificiurile de făcut carĭ constaŭ în oferirea unuĭ cal pe fie care lună. Blakesley observă că sacrificiul cailor era natural tutulor popórelor de origină nomadă.

[5] Νόμος δὲ οὗτος τῆς θυσίης. Aceste cuvinte se referă, nu la ceea ce precedă dar la ceea ce urmează. Pentru a marca bine acésta, am adoptat punctuația luĭ Creutzer care pune un punct după ἵππους, deși cele maĭ multe ediții nu pun decât un punct și virgulă.

VERIFICAT 2007
VERIFICAT 2017
INSTITUTUL PEDAGOGIC ... BIBLIOTECA

των τῶν θνητῶν τὸ τάχιστον δατέονται[1].

ΤΕΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ Α.

pesce; pescele 'şi-l procură în abundenţă din fluviul Araxe: eĭ sunt băutorĭ de lapte. Singura divinitate pe care eĭ o adoră este Sórele, căruia sacrifică caĭ. Iată şi cuvêntul (acestuĭ fel de) sacrificiŭ: celuĭ maĭ iute din ḑeĭ oferă, ca parte cuvenită, tot ce e maĭ iute d'intre tóte fiinţele muritóre.

Finele Cârţiĭ I.

[1] τῶν θεῶν τῷ ταχίστῳ πάντων τῶν θνητῶν τὸ τάχιστον δατέονται. Aceeaşĭ idee o exprimă Ovid în versurile următóre elegiace:

»Placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum
»Ne detur celeri victima tarda deo«.

δατέονται însemnéză »oferă ca porţiunea ce se cuvine«. Omer întrebuinţéză acest verb tot în acest sens în Iliada IX, vers 138, şi în Odisea I, vers 112.

VERIFICAT 1987

BIBLIOTECA Centrală Universitară Bucureşti